HENRICI DENZINGER

ENCHIRIDION SYMBOLORUM

DEFINITIONUM ET DECLARATIONUM DE REBUS FIDEI ET MORUM

QUOD POST CLEMENTEM BANNWART
ET IOANNEM B. UMBERG S. I. DENUO EDIDIT
CAROLUS RAHNER S. I.

EDITIO 31

HERDER
BARCINONE—FRIBURGI BRISG.—ROMAE
MCMLVII

Friburgi Brisgoviae, die 3 Augusti 1946
Imprimatur: Dr. S. Hirt, Vic. Gen.

Nihil obstat. Dr. Gabriel Solá Brunet, Pbter. Censor deputatus
Barcinone, die 29 Septembris 1950

Imprimatur: † GREGORIUS, Episcopus Barcinonensis

De mandato S. E. Rdmae.
Andreas Ausió Jutglá Pro Cancellarius a Secretis

 Printed in Spain

Typis officinae Grafos, S. A. Barcinone

EX PRAEFATIONE AUCTORIS AD EDITIONES PRIORES (1854 sqq).

AUDITORIBUS EDITOR.

Inter multa quae temporum iniqua conditio scholis catholicis intulit mala, id potissimum studiis theologicis nocet, quod a multis positiva, ut dicunt, credendi agendique documenta, publica Ecclesiae auctoritate sancita, vel ignorentur vel negligantur nimiumque proprio ingenio indulgeatur. Quo fit, ut sanctissimae fidissimaeque doctrinae ecclesiasticae loco ridicula et absurda hominum, qui *semper discunt, nunquam vero ad scientiam veritatis perveniunt* [2 Tim 3,7], commenta venditentur. Nos autem, dilectissimi auditores, id pro certo habeamus, Ecclesiae praescripta firmissimum illud esse fundamentum, cui omnis de divinis rebus speculatio nostra superstruenda, regiam illam viam, in qua nobis iugiter proficiendum, a qua tamen nunquam, neque ad dexteram neque ad sinistram, recedendum est, nisi velimus a christiana fide ad paganam opinandi licentiam deficere, et damnatum illud a Sancta Sede principium statuere: «rationem principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem» [1]. Hinc est, quod vobis symbola definitionesque Conciliorum atque Pontificum brevi compendio collectas offeramus, ut fines a Patribus statutos facilius noscatis, certa mente confidentes, vos eo magis in intellectu veritatis, quantum scilicet huius vitae conditio sinit, profecturos, quo maiore fidei pietate a magistra Ecclesia discere studueritis.

Non negamus, in seligendis documentis quandoque ambiguos nos haesisse, ne prolixi nimis essemus, neve quaedam negligeremus, quae vel ad integrum, quantum fieri poterat, doctrinae ecclesiasticae conspectum exhibendum, vel ut temporum necessitatibus consuleretur, conferre videbantur. Quo factum est, ut quaedam etiam admitterentur, quae definitivae auctoritatis non sunt (v. g. Concilium Carisiacense et Valentinum), nulla tamen, quae cordatus quisque et

[1] GREGORII XVI Breve adversus Georgium Hermes [v. n. 1618].

Ecclesiae addictus religiose non suscipiat, vel quae mundi catholici iudicio momentum non habeant.

Ex editionibus ante Conc. VATICANUM institutis:

Sunt quidem multi, qui Sacrae Sedis dogmaticas Constitutiones parvi pendant eo obtentu, quod Summi Pontificis infallibilitas definita nondum fuerit. Qua de re longius agere, modo nostri instituti non est; id tantum animadvertimus, supremum tamen Romani Pontificis in universa Ecclesia magisterium a Conciliis duobus oecumenicis LUGDUNENSI II et FLORENTINO, fuisse definitum[1], et ipsos Gallicanos eiusmodi praerogativam plane agnoscere[2], atque oboedientiam etiam internam Constitutionibus Pontificis dogmaticis, saltem provisorie, deberi, incunctanter admittere. Animadvertimus praeterea, nullam esse Romanorum Pontificum definitionem, quae ab Ecclesia universali vel expresse vel tacite suscepta non fuerit, adeoque liberum omnino non esse, quovis quaesito colore ea vel oppugnare vel etiam negligere. Nos vero, ut breviter dicamus, certissimis sacrae Scripturae et traditionis documentis innixi, absque ulla dubii haesitatione et sine ulla diffidentiae restrictione tenebimus, Romanum Pontificem vere, ut ait FLORENTINUM Concilium, omnium Christianorum patrem ac doctorem exsistere. Rati inde potissimum oriri haereses et schismata quod ad unitatis ecclesiasticae fontem atque radicem non recurratur, Romanum Pontificem illam petram esse confitebimur, supra quam Christi Ecclesia aedificata est . . . *[etc. ut infra].*

Post definitionem factam auctor substituit sequentia:

Deo revelante et Ecclesia proponente, firmiter credimus et veraciter confitemur Romanum Pontificem illam petram esse, supra quam Christi Ecclesia aedificata est, et ex qua firmitatem illam inconcussam trahit, qua portas inferi iugiter victrix superat, erroremque et peccatum a se in aevum propulsat. Cum veneranda antiquitate profitebimur, beatum Petrum per suos successores loqui atque, Patris coelestis revelatione edoctum, fratres suos iugiter confirmare.

Neque inde minor Constitutionis cuiusque est auctoritas, quod propositiones quaedam *in globo,* ut dicunt, ea prohibeantur. Nam nihilosecius omnes damnantur et singulae, neque censuras evaderet, qui vel unam ex iis quocunque modo sustineret[3].

Id etiam probe teneatis, propositionem, quae pro vera vi definitionis habenda est, illam praecise esse, quae damnatae contradictoria est. . . . Multae etiam sunt propositiones, quae si ad verba sola respicias sensum sanum admittant, in sensu tamen auctoris, in quo damnantur, perversae sunt atque reiciendae. Qui sensus igitur vel ex dogmatum historia vel ex systematis damnati nexu desumendus erit. . . .

[1] Cf. professionem fidei Tridentinam et propositionem 12 Pistoriensem [n. 1000 1512].

[2] Cf. hac de re Petrum Ballerinium, De vi ac ratione primatus c. 14.

[3] Cf. MARTINI V interrogationem 11 de erroribus Wicleff et Huss [v. n. 661].

Haec igitur meditare, o homo Dei, in his esto; *formam habe sanorum verborum* [2 Tim 1, 13]. *Ne transgrediaris terminos antiquos, quos posuerunt patres tui* [Prv 22, 28]. *Devita profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae* [1 Tim 6, 20]. *Depositum custodi, fidem serva, ut detur tibi corona iustitiae* [cf. ib. et 2 Tim 4, 7].

Henricus Denzinger.

EX PRAEFATIONE AD EDITIONEM DECIMAM.

Notissimum Doctoris Henrici Denzinger opus, quod ante plus quam quinquaginta annos (1854) editum est, iam decimum prelum subiit. Qua opportuna occasione usus B. Herder bibliopola, in cuius possessionem paulo ante venerat, in aptiorem formam illud redigi statuit. Iam a septima editione post mortem scriptoris († 19. Iunii 1883) instituta Dr. Ignatius Stahl documentis quibusdam recentibus aliisque antiquioribus in modum supplementi annexis atque variis erroribus sublatis hoc Enchiridium emendare studuerat. Sed cum hic quoque vir optime meritus e vita discessisset, bibliopola supra laudatus huius libri curam praesenti editori commisit.

Hanc igitur editionem decimam quamvis non solum auctam, sed etiam penitus recognitam atque multis in locis mutatam esse facile inspicienti lectori appareat, quarundam tamen mutationum mentionem facere oportet et reddere rationem.

Ac primum quidem in ipso titulo libri vocabulum «declarationum» adiectum est, ne forte omnia documenta hoc libro contenta ad proprie dictas fidei «definitiones» referri viderentur.

Sed praecipua cura editoris impensa est, ut documentorum textus quam maxime genuinus et certus exhiberetur. Hinc omnia et singula documenta ad unum cum fontibus ad calcem paginarum indicatis comparata et, cum opus erat, ad normam illius fontis, qui primo loco citatur, collatis aliis, emendata sunt. Generatim enim pro unoquoque textu ex fontibus magis notis plures nominantur, quorum unus alterve Theologiae studiosis in cuiusvis fere Universitatis vel Academiae bibliotheca praesto erit, ut, qui volet, contextum facile invenire possit.

Deinde praeter documenta hucusque in supplemento addita multo plura textui inserta sunt, quae partim variis «recensionibus» desiderabantur, partim ad argumenta dogmatica formanda vel ad doctrinam catholicam recte intelligendam utilia

esse videbantur. — E contrario nonnulla ex antea traditis, cum vel incertae originis et auctoritatis vel minoris momenti essent, in hac editione omissa sunt. Sic v. g. longae illae de matrimoniis mixtis explicationes, quibus eaedem fere res aut aliis verbis aut pro variis regionibus repetebantur, pro fine huius libri (praeprimis dogmatici) cum redundare tum pro studio rei profundiore sufficere visa non sunt. Sed circa istiusmodi additamenta et omissiones diverso modo iudicari posse ultra conceditur. — Conspectus Symboli Apostolici omnino novus et Theologiae studiosis, quod sperari licet, vetere utilior substitutus est.

Alterum deinde studium editoris eo maxime dirigebatur, ut liber ex auctoris expressa intentione «ad auditorum usum» destinatus huic usui practico paulo magis accommodaretur. Quem in finem exterior textuum dispositio varias subiit mutationes, quarum praecipuae hae sunt:

1. Documentorum ingens multitudo secundum ordinem chronologicum, quantum fieri potuit, accuratius disposita est, quod ut magis eluceret atque memoriae legentium infigeretur, catalogus Romanorum Pontificum interpositus est instar scalae, per quam a primis temporibus ad nostram aetatem series textuum deducitur....

2. Tituli documentorum per totum librum eodem modo dispositi brevissimis verbis praecipuam materiam illis contentam indicant; deinde sub ipso titulo et ad calcem eorum et indoles et aetas et fontes describuntur.

3. Textus Scripturae sacrae *italicis litteris* exhibentur, citantur eorum loci et, si ad verbum cum Vulgata (vel LXX) concordant, «*signis citationis*» distinguuntur....

4. In capitibus paginarum ad sinistram invenitur, quo tempore decreta duabus illis paginis contenta edita sint, ad dexteram autem materiae ibidem tractatae indicantur.

5. Decreta et Responsa Pontificum et Congregationum Pontificiarum abbreviata sunt. Ex illis brevitatis causa solum loci afferuntur, qui ipsam rem attingunt, cum decretorum initia et in fine formulae illae verbosae omittantur, quae materiae supervacaneae sunt.

6. Documenta ex Corpore iuris canonici deprompta allegantur secundum novum citandi modum qui Theologiae studiosis, praesertim tironibus, utilior est et facilior.

7. In novo Indice systematico doctrinae apologeticae et dogmaticae in documentis Enchiridii occurrentes sub forma magis perspicua proponuntur.

8. Praeterea Index alphabeticus nominum et rerum qui a multis iure desiderabatur, annexus est.

9. In his Indicibus... ii textus, qui doctrinam aliquam *negative* (v. g errorem alicuius haeretici) repraesentant, *italicis typis*... designantur.

Quaecunque in ipso textu explicationis causa interpolanda esse videbantur, uncis acutis [—] inclusa sunt.

Hafniae (in Dania) in festo ss. Nominis Iesu, 19. Ianuarii 1908.

Clemens Bannwart S. J.

PRAEFATIO AD EDITIONEM 18—20.

In trigemina hac Enchiridii editione curanda easdem quidem, quas iam ab editione 13, quod textuum notarumque emendationem attinet, secutus sum normas, documenta tamen hucusque in Appendice posita, servando tum textuum seriem chronologicam, tum (quantum licuit) numerorum marginalium ordinem, libri corpori inserui. Distinguuntur documenta ex Appendice inserta litteris *a b c* etc. Eadem ratione distinxi documenta aliqua, quae hucusque neque in corpore neque in Appendice habebantur, quae tamen iusta de causa afferenda esse videbantur.

Alia quaedam mutatio in usu minus frequenti verborum spatiis interiectis extensorum (Sperrdruck) cernitur. Aliis enim postulantibus, ut e textibus allatis omnis verborum extensio penitus elideretur, aliis, ut (quibusdam modificationibus adhibitis) servaretur vel augeretur, mediam censui ineundam esse viam: vocabula extenduntur, ut potius indicetur, qua de re agatur, quam quid de re doceatur, seu ut potius ante oculos legentium ponatur logica doctrinarum propositarum dispositio (ubi talis inveniri potuit), quam ipsa doctrina in se spectata. Hinc in brevioribus documentis, quorum materiae ex ipsis inscriptionibus satis elucent, verba extensa non habentur. Qua ratione id obtineri visum est, ut et materiae sat facile inveniantur, et duplex caveatur periculum, quorum primum illud est, ne suos editor sensus inferat documentis lectoribusque obtrudat; alterum, ne lectores, iuniores praesertim, ea tantum inspiciant considerentque verba, quae extensa sunt, reliquis neglectis. De cetero in suo quisque Enchiridii volumine, quo proprio utitur, signis (v. g. lineis) efferre valebit, quae efferenda censebit.

Praeter recentissima nova ex aevo priore documenta inserta sunt Enchiridio sub numeris 52a 52de 88a 111a 296ab 792a 843a 873a 893a 929a 937a 956a 1349ab 1500a 1890a—c 1930a 1936c 1938b 1938d 1966a 2065a 2181a. Plene exstincti sunt cum suis numeris textus antea positi sub nn. 52 730 736sq 2094—2108; aliis textibus suppleti sunt numeri 449—457 (ex Appendice n. 3040—3048), 458—459, 724—733. Auctus est textus nn. 57 248 297 395 397 404 410 411 478 781 1100 1938a 1938c.

Alias quasdam mutationes benevolus lector ipse vel prima fronte percipiet, ut v. g. expunctionem numerorum interiori paginarum margini adiectorum, quippe quos vix ullius utilitatis fuisse experientia cognitum est; item verificationes textuum

explicite vel implicite citatorum, frequentiorem usum typorum minorum (praesertim in doctrinis moralibus et in errorum damnatione vel descriptione), perfectionem indicum, imprimis indicis systematici, qui nunc etiam theologiam moralem complectitur.

Restat, ut ex animo omnibus iis agam gratias, qui sive consilio sive opera me in paranda hac editione benignissime adiuverunt, inter quos silentio praeterire non possum R. P. M. Viller S. J., professorem in Collegio Enghiensi S. J., qui pro insigni sua eruditione et bonitate mihi consilio fuit optimo.

O. A. M. D. G.

Oeniponte, die 6 Ianuarii 1932.

Ioannes Bapt. Umberg S. J.
Professor Theologiae in Universitate Oenipontana.

PRAEFATIO AD EDITIONEM 31

Domus Herderiana et R. P. I. B. Umberg curam huius libri inde ab editione 28 mihi commiserunt. Cum interim propter rationes typographicas liber penitus retractari non potuerit, in his editionibus praeter paucas emendationes in textibus et notis eas tantum enuntiationes Sedis Apostolicae adieci, quas ea libri edendi ratio postulat, quam abhinc sequendam mihi statui. Cum tamen in aliqua futura Enchiridii editione accuratior totius libri retractatio expedire videatur cumque etiam omissionibus curandum sit, ne moles libri paulatim nimis crescat, omnes, quorum interest, enixe rogo, ut mihi significare dignentur, quid in libro mutandum, quid addendum, quid etiam omittendum esse censeant. Interim gratias ago omnibus, qui suis animadversionibus mihi datis pro parte iam ad hunc scopum assequendum contulerunt. Etiamsi quae ita mihi significata sunt, futurae Enchiridii editioni reservare cogar, grato animo haec omnia accepi.

Oeniponte, 29. 6. 1956.

Karl Rahner S. J.

INDEX CHRONOLOGICUS

DOCUMENTORUM ET MATERIARUM

INDEX SIGLORUM

quae pro fontibus saepe citandis adhibentur.

AAS = Acta Apostolicae Sedis. Commentarium officiale. Romae 1909 (tomus I) sqq.

ACOec = Acta Conciliorum Oecumenicorum, iussu atque mandato Societatis scientiarum Argentoratensis edidit Eduardus Schwartz. Berolini et Lipsiae 1922 sqq.

ACol = Acta et Decreta Concilii Provinciae Coloniensis ... a. D. MDCCCLX ... celebrati. Coloniae 1862.

AE = Analecta Ecclesiastica, Revue Romaine.... Romae 1893 (tomus I) sqq.

Aexq = Acta SS. D. N. Pii PP. IX, ex quibus excerptus est Syllabus. Romae 1865.

AL = SS. D. N. Leonis Papae XIII Allocutiones, Epistolae, Constitutiones aliaque Acta praecipua. Brugis et Insulis 1887 (tom. I) sqq. — Romae 1881 (tom. I) sqq.

AP = Pii IX Pontificis Maximi Acta. Romae 1854 (tomus I) sqq.

ASS = Acta Sanctae Sedis [antea: Acta ex iis decerpta, quae apud Sanctam Sedem geruntur....]. Romae 1865 (tomus I) sqq.

Bar(Th) = Baronii, Caesaris S. R. E. Card. (Od. Raynaldi et Iac. Laderchii), Annales Ecclesiastici, ed. Aug. Theiner. Barri Ducis 1864 (tomus I) sqq.

BB(M) = SS. D. N. Benedicti Papae XIV Bullarium. 13 tomi. Mechliniae 1826—1827.

BR(T) = Bullarum, Diplomatum et Privilegiorum sanctorum Romanorum Pontificum Taurinensis editio [Bullarium Taurinense]. Augustae Taurinorum 1857 (tomus I) sqq.

BRC = Bullarii Romani [v. MBR] Continuatio, Andreas Advocatus Barbèri, ed. Alex. Spetia. Romae 1835 (tomus I) sqq.

CICFrdbg = Corpus Iuris Canonici, editio Lipsiensis IIa: Aemilius Friedberg. 2 voll. Lipsiae 1879—1881.

CICRcht = Corpus Iuris Canonici ... ad exemplar Romanum denuo edidit Aemilius Ludovicus Richter (2 partes). Lipsiae 1836—1839.

CL = Acta et Decreta sacrorum Conciliorum recentium ... Collectio Lacensis, auctoribus presbyteris S. J. e domo B. M. V.... ad Lacum. Friburgi 1870 (tomus I) sqq.

CSEL = Corpus Scriptorum Ecclesiasticorum Latinorum ... Academiae litterarum caesareae Vindobonensis. Vindobonae 1866 (tomus I) sqq.

CspANQ = Caspari, C. P., Alte und neue Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel. Christiania 1879.

CspQ = Caspari, C. P., Ungedruckte ... Quellen zur Geschichte des Taufsymbols und der Glaubensregel. Tomi II III. Christiania 1869 1875.

Cst = Coustant, Petrus, O. S. B., Epistolae Romanorum Pontificum a S. Clemente I usque ad Innocentium III. Tomus I (unicus). Parisiis 1721.

CTr = Concilium Tridentinum. Diariorum, Actorum, Epistularum, Tractatuum Nova Collectio. Edidit Societas Goerresiana promovendis inter Germanos Catholicos Litterarum Studiis. Friburgi Brisgoviae 1901 (tomus I) sqq.

DCh = Denifle, Henricus, O. Pr., Chartularium Universitatis Parisiensis. Parisiis 1889 (tomus I) sqq.

DuPl = Du Plessis d'Argentré, Caroli, Collectio Iudiciorum de novis erroribus, qui ab initio XII saeculi ... usque ad a. 1713 in Ecclesia proscripti sunt et notati. 3 voll. geminata. Lutetiae Parisiorum 1755 sqq.

EB = Enchiridion Biblicum. Documenta ecclesiastica S. Scripturam spectantia, auctoritate Pontificiae Commissionis de Re Biblica edita. Romae 1927.

H = Hahn (Aug. und) G. L., Bibliothek der Symbole und Glaubensregeln der alten Kirche. 3. Aufl. Mit einem Anhang von A. Harnack. Breslau 1897.

Hfl = Hefele, Carl Joseph v., (Hergenröther-Knöpfler), Conciliengeschichte. 9 Bände. Freiburg 1873 (Band I) sqq.

Hrd = Harduini, P. Iohannis S. J., Conciliorum Collectio regia maxima (Labbei et Cossartii) sive: Acta Conciliorum et Epistolae Decretales ac Constitutiones Summorum Pontificum. Parisiis 1715 (tomus I) sqq.

Hrt = Hurter, H., S. J., Nomenclator litterarius Theologiae catholicae. Ed. 3. Oeniponte 1903.

Jf = Jaffé, Philippus, Regesta Pontificum Romanorum a condita Ecclesia ad a. p. Chr. n. 1198. Ed. altera (Wattenbach). 2 tomi. Lipsiae 1885 1888.

K = Kattenbusch, Ferdinand, Das apostolische Symbol. 2 Bände. Leipzig 1894 1900.

KAnt = Künstle, Karl, Antipriscilliana. Freiburg 1905.

KBdS = Künstle, Karl, Eine Bibliothek der Symbole und theologischer Traktate zur Bekämpfung des Priscillianismus ... [Ehrhard-Kirsch, Forschungen I, 4]. Mainz 1900.

Kch = Kirch, C., Enchiridion fontium historiae ecclesiasticae antiquae. Ed. 4. Friburgi 1923.

L = Lietzmann, H., Symbole der alten Kirche. [Kleine Texte für Vorlesungen und Übungen 17 18.] 2. Aufl. Bonn 1914.

MBR = Magnum Bullarium Romanum a beato Leone Magno usque ad Benedictum XIV, Laertii Cherubini, ed. novissima cum Continuatione, Luxemburgi [potius: Genevae, cf. Scherer, Handbuch des Kirchenrechts I, Graz 1886, 293 n. 11] 1727 (1742) (tomus I) sqq.

MGh = Monumenta Germaniae historica, edidit Societas aperiendis fontibus rerum Germanicarum medii aevi. — Legum Sectio III: Concilia. Hannoverae 1904. — Epistolae selectae I. Berolini 1916.

ML, MG = Migne, Patrologiae Cursus completus. Series prima Latina. Parisiis 1844 (tomus I) sqq. Series Graeca. Parisiis 1857 (tomus I) sqq.

Msi = Mansi, Iohann. Dominici, Sacrorum Conciliorum nova et amplissima collectio. Tomus I. Florentiae 1759 sqq (postea Parisiis, Lipsiae).

MThCc = Migne, J. P., Theologiae Cursus completus. [Parisiis] (tomus I) sqq.

Pth = Potthast, Aug., Regesta Romanorum Pontificum inde ab a. p. Chr. 1198 [v. Jf] ad a. 1304. 2 voll. Berolini 1874 1875.

R = Rouët de Journel, M. J., Enchiridion Patristicum. Ed. 7. Friburgi 1929.

Rcht = Richter, Aemil. Ludov., Canones et Decreta Concilii Tridentini ex editione Romana anni 1834 repetiti. ... Lipsiae 1853.

RskMm = Roskovány, Aug. de, De Matrimoniis mixtis. Typis Lycei episcopalis [Agriensis?] 1842 (tomus II) [cf. eiusdem auctoris: Matrimonium in Ecclesia catholica. Pestinis 1870 sqq].

RskRP = Roskovány, Aug. de, Romanus Pontifex tamquam Primas Ecclesiae et Princeps Civilis e monumentis omnium saeculorum demonstratus. Nitriae et Comaromii 1867 (tomus I) sqq.

Th = Thiel, Andreas, Epistolae Romanorum Pontificum ... a S. Hilario usque ad Pelagium II [cf. Cst]. Tomus I (unicus). Brunsbergae 1868.

Viva = Viva, Domin., S. J., Damnatarum Thesium theologica Trutina. Patavii 1756 (tomus I, p. 1, ed. 15) et Beneventi 1753 (tomus II, p. 4, ed. 5).

Z = Zahn, Theodor, Geschichte des neutestamentlichen Kanons. 2 Bände. Erlangen 1888.

SYMBOLUM APOSTOLICUM[1].

Symbolum quod Apostolicum audit, componitur essentialiter 1. ex parte trinitaria: tribus articulis fidem in tres Personas divinas profitentibus; 2. ex parte christologica, quae articulo alteri adiecta est. 1

Exstant vero formulae quaedam ad modum Symbolorum compositae, carentes parte christologica: quae formulae antiquiores esse videntur Symbolo Apostolico. Huiusmodi formula fere achristologica — quae forte est omnium antiquissima — exstat in opere (gnosticismo infecto) scr. a. 150—180 *Testamentum in Galilaea D. N. I. Christi;* ed. L. Guerrier 1913, Patrol. Orient. IX (vel in opere fere identico *Gespräche Jesu mit seinen Jüngern nach der Auferstehung;* ed. C. Schmidt 1919), ubi (p. 192 resp. 32) Symbolum breve:

«[Credo] in Patrem omnipotentem; — et in Iesum Christum, Salvatorem nostrum; — et in Spiritum Sanctum Paraclitum, in sanctam Ecclesiam, et in remissionem peccatorum.»

Altera formula achristologica, in liturgia Aegyptiaca forte iam saeculo 3 usitata, exhibetur papyro in *Dêr-Balyzeh* inventa, scr. saec. 7 vel 8 (cf. Dict. d'Archéol chrét. et de Lit. s. v. Canon, II 2, 1882 sqq):

Πιστεύω εἰς θεὸν πατέρα παντοκράτορα· — καὶ εἰς τὸν μονογενῆ αὐτοῦ υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν· — καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν ⟨ἐν⟩ ⟨τῇ⟩ ἁγίᾳ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ.

Symboli Apostolici forma occidentalis antiquior.

[Romana (R) nuncupata.]

FONTES.

A. *Elementa* *saltem alicuius Symboli* *vel regulam fidei vel interrogationes* *in baptismo usitatas exhibent:*

S. Iustinus M., † 167*, conversus Ephesi*, bis* diutius Romae commoratus est. — *Apol. I et II; Dial. c. Tryph.* [MG 6, 328 sqq]. — Duplex forma, occidentalis et orientalis, cum aliqua probabilitate conici potest; quare etiam infra [n. 8] conferetur.

[Continuantur FONTES p. 2.]

---

[1] Ex auctoribus catholicis cf. S. Baeumer O. S. B., Das Apostolische Glaubensbekenntnis. Seine Geschichte und sein Inhalt, Mainz 1893; Cl. Blume S. J., Das Apostolische Glaubensbekenntnis, Freiburg 1893; W. M. Peitz S. J., Das Glaubensbekenntnis der Apostel [Stimmen der Zeit 94 (1918) 553 sqq ; A. Nußbaumer O. Cap., Das Ursymbolum nach der Epideixis des hl. Irenäus und dem Dialog Justins, Paderborn 1921; B. Capelle O. S. B., Le Symbole romain au second siècle [Revue Bénedictine 39 (1927) 33 sqq]; idem, Les origines du Symbole romain [Rech. de Théol. anc. et médiév. 2 (1930) 5 sqq. — Quae asterisco (*) notantur, saltem ut probabiliora asseruntur.

TEXTUS.

2 *Sec. Rufinum* (forma Romana).	*Sec. Psalterium Aethelstani.*
1. Credo in Deo Patre omnipotente (*al.:* Deum Patrem omnipotentem *etc.*)	1. Πιστεύω εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα
2. et in Christo Iesu, unico Filio eius, Domino nostro	2. καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν, υἱὸν αὐτοῦ τὸν μονογενῆ, τὸν κύριον ἡμῶν
3. qui natus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine	3. τὸν γεννηθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου
4a. crucifixus sub Pontio Pilato et sepultus	4a. τὸν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου σταυρωθέντα καὶ ταφέντα
b.	b.
5. tertia die resurrexit a mortuis	5. τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ ἀναστάντα ἐκ νεκρῶν
6a. ascendit ad coelos	6a. ἀναβάντα εἰς τοὺς οὐρανούς
b. sedet ad dexteram Patris	b. καθήμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός
7. inde venturus est iudicare vivos et mortuos	7. ὅθεν ἔρχεται κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς
8. et in Spiritu Sancto	8. καὶ εἰς πνεῦμα ἅγιον
9a. sanctam Ecclesiam	9a. ἁγί[αν ἐκκλησίαν]
b.	b.
10a.	10a.
b. remissionem peccatorum	b. ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
11. carnis resurrectionem	11. σαρκὸς ἀνάστασιν Ἀμήν
12	12.

FONTES (continuatio; cf. p. 1).

S. Irenaeus, † 202, episc. Lugdunensis. — *Adv. haer. 1, 10, 1; 3, 4, 1 et 2; 16, 5* (qui sunt loci praecipui) [MG 7, 549 A 855 B 924 B]. Praebet elementa symboli R fere omnia tamquam fidem, quam Ecclesia ab apostolis eorumque discipulis accepit (1, 10, 1). — Εἰς ἐπίδειξιν τοῦ ἀποστολικοῦ κηρύγματος c. 3 et 6. [Karapet Ter-Mekerttschian und Erwand Ter-Minassiantz, Des hl. Irenäus Schrift zum Erweise der apostolischen Verkündigung (Texte und Untersuchungen, Harnack-Schmidt XXXI, 1), Leipzig 1907].

[Continuantur FONTES p. 4.]

COLLATIO[1].

1. *add:* uno (*vel* unum) *Tert Or Prisc Phoeb*
om: Patre (πατέρα) *Tert Marcell**
om: omnipotente *Or*
add: ἀγένητον, ἀόρατον, κτιστὴν τῶν πάντων *Iren**
add: mundi creatore *Tert Or*
add: invisibili et impassibili *Ruf Aq**
add: universorum creatorem, regem saeculorum, immortalem et invisibilem *Aug* Fulg*
add. ingenitum invisibilem incomprehensibilem immutabilem bonum et iustum coeli et terrae creatorem *Nicet (?)*

2. *om:* uno (ἕνα) *Iust Iren* (εἰς ἕνα Χριστόν) *Tert ParHipp Or Marcell CanHipp Nicet (?)*
add: uno (Domino) *Prisc*
om: μονογενῆ *Iren ParHipp Or*
om: Filium eius *Prisc*
loco (Filium) eius] *pon:* Dei *ParHipp Tert*
om: unicum *Tert CanHipp Nicet Aug (?) Eth et B*
om: Filium eius unicum *Iust (?) Prisc (?) Nicet*
om: Domino nostro *ParHipp Tert CanHipp*
add: Deo et *Martin Ild Eth et B Moz*
add: ante omnem creaturam natus ex Patre — per quem omnia facta sunt *Or*

3. *om:* ἐκ πνεύματος ἁγίου *Iust Iren; loco* ex] *pon:* et *Laud Swains; loco* ἐκ πνεύματος ἁγίου καί] *pon:* διὰ πν. ἁγ. ἐκ *ParHipp*

4a. *loco* crucifixus] *pon:* passus *Iren Or*
add: passus *Phoeb (?) Nicet Martin Eth et B Moz*
om: sub Pontio Pilato *Or Fulg (?)* 3
add: mortuus *ParHipp Tert (?) CanHipp Phoeb (?)*
om: sepultus (ταφέντα) *Or* ParHipp CanHipp*

4b. descendit ad inferos (inferna) *Ruf* (pro Aquileia tantum) *Martin Ild Eth et B Moz*

5. *om:* tertia die *Iren Or*
add: vivus *ParHipp Nicet Martin Ild Eth et B Moz*

6a.

6b. *om totum articulum: Iust Or Fulg (?)*
add: dei . . . omnipotentis *Prisc Ild Eth et B Moz*

7. *om: Iust Or*

8. *invertit ordinem articulorum 8 et 9a: Prisc*

9a. *insin: Iust Tert*
om: Iren Or CanHipp Phoeb
add: catholicam *Swains (?) Aug (?) Nicet* Martin Ild Moz Eth et B*
ponit post 12: Fulg (per sanctam Ecclesiam)

9b. communionem sanctorum *Nicet Moz*

10a. baptismum salutare *Prisc*

10b. *insin: Iust Iren Tert*
om: ParHipp Or CanHipp
add: omnium *Martin Eth et B Moz*

11. *insin: Iust Tert*
om: CanHipp
om: σαρκός *Marcell*
add: huius *Phoeb RufAq Nicet (?) Moz*

12. *add:* vitam aeternam *Iren Or Nicet Aug Chrysol* Fulg Martin Ild Eth et B Moz*
insin: Iust Tert
add: ζωὴν αἰώνιον *Marcell*

[1] In his collationibus earum tantum fit mentio lectionum, quae pro consideratione theologica in quaestionem venire possunt.

FONTES (continuatio; cf. p. 2).

S. Hippolytus, † 235, presb. Romanus. — *Paradosis.* — Exhibet symbolum baptismale per modum interrogationum inde a «Credis in Christum Iesum...» [H. Elfers, Die Kirchenordnung Hippolyts von Rom, 1938, 321. E. Hauler, Didasc. apost. fragm., Veron. 1900, 110 sq, L 10 sq. R.-H Connolly, The so-called Egyptian Church Order and derived documents, 1916].

Tertullianus, † post 225 (240*), presb. (?) Carthaginiensis. — *De praescr. haer. 13; De virg. vel. 1; De carne Chr. 20; Adv. Prax. 2* [ML 2, 26 B 888 B 785 B 756 B]. — Regulam fidei dicit ecclesiam Carthaginiensem a Romana accepisse (De praescr. haer. 36) et communem esse ecclesiis apostolicis (l. c. 21); symboli forma aliquatenus certa fuit.

Origenes, † 254, presb. Alexandrinus. — *De princip. 1, praef. 4 et 5* [MG 11, 117 A]. — Regulam fidei symbolo similem habet.

Canones Hippolyti, temporis incerti (al. 200—235, al. ca. 500). [Achelis, Die ältesten Quellen des oriental. Kirchenrechts I 38 (Texte und Untersuchungen, Gebhardt-Harnack VI), Leipzig 1891.] — Continent interrogationes.

4 B. **Certam formam** *Symboli exhibent:*

Psalterium Aethelstani (graece), in tertia parte, scripta saec. 9 (ineunte?) [H § 18; L 10; CspQ III 5]. — Symbolum est temporis incerti, perantiquum*, fuit in usu liturgico*.

Codex Laudianus (E. Actuum, lat.) [H § 20; CspQ III 162]. — Symbolum est temporis incerti, scriptum saec. 7*.

Codex Swainson (lat.) [Swainson, The Nicene and Apostles' Creeds, London 1875. 161; H § 23]. — Symbolum est temporis incerti, scriptum saec. 8.

Marcellus Ancyranus, saec. 4 episc. Ancyrae in Galatia Asiae min. — *Epist. ad IULIUM Papam* scr. anno 337* (apud Epiphan., Haer. 72) [MG 42, 385 D; H § 17].

Priscillianus, † 385*, vixit Abilae [Avila] in Hispania. — *Lib. ad DAMASUM tract. II* [ed. Schepss (CSEL XVIII [1889] 34). Cf. etiam KAnt. 20 sqq; H § 53; L 13].

Phoebadius, † post 392, episc. Anginnensis [Agen] in Aquitania secunda [Guyenne]. — *De fide orthodoxa contra Arianos* in fine [H § 59; ML 20, 49 B «Libellus fidei»]; liber est genuinus* (al. adscribunt Gregorio Baetico, † post 392, episc. Illiberitano [Elvira-Granada].

Rufinus, † 410, presb. Aquileiensis. — *Expositio in Symbolum* (al. *Commentarius in Symbolum apostolorum*) [H § 19; ML 21, 335 B]. — Inde colligitur forma Symboli et ecclesiae Romanae et ecclesiae Aquileiensis.

Nicetas Romatianensis*, scr. 380*—420*, Romatiana [Remesiana] in Dacia*. — *Explanatio Symboli habita ad competentes* [H § 40; ML 52, 865 D].

S. Augustinus, † 430, episc. Hipponensis. — Fontes praecipui: *De Fide et Symbolo; serm. 212—214 in traditione Symboli; serm. 215 in redditione Symboli* [ML 40, 181; 38, 1058 1072; H § 47; L 13. Serm. 215 est genuinus*; censent plures cum Caspari, serm. 215 exhiberi Symbolum Hipponense, in reliquis tradi Symbolum Mediolanense].

S. Petrus Chrysologus, † ante 458, episc. Ravennatensis. — *Serm. 57—62* [H § 35; L 12; ML 52, 357 A].

S. Maximus, med. saec. 5 episc. Taurinensis. — *Hom. 83 de expositione Symboli* [H § 34; L 13; ML 57, 433 A].

S. Fulgentius Ruspensis, † 533 [Ruspe in Africa]. — *Liber 10. contra Fabianum Arianum* [H § 49; ML 65, 822].

S. Martinus, † 580, episc. Bracarensis [Braga in Hispania (nunc Lusitania)]. — *De correctione rusticorum* [H § 54; ed. Caspari, Christiania 1883. — Cf. K I 153].

Tractatus Symboli in Missali et Sacramentario ad usum ecclesiae cuiusdam Florentinae praebet Symbolum Florentinum* saeculi 7*; manuscr. saec. 12 [H § 39; CspANQ 290].

S. Ildefonsus*, † 669, archiep. Toletanus. — *Liber de cognitione baptismi c. 35* [H § 55; L 13 sq; ML 96, 127 B].

Etherius, saec. 8 episc. Uxamensis [Osmo], et **Beatus** (Bieco), saec. 8 presb. Asturicus [Astorga Hispaniae]. — *Etherii episcopi Uxamensis et Beati presbyteri adv. Elipandum archiep. Toletanum libri duo,* scr. anno 785 [H § 56 sq; L 13 sq; ML 96, 906 D].

Liturgia mozarabica: Liber Ordinum saec. 7 [ed. Férotin, p. 185; H § 58; L 14; ML 85, 395 A].

Symboli Apostolici forma occidentalis recentior.

[Textus receptus occidentalis (T) nuncupatus.]

FONTES.

Faustus Reiensis, † post 485, Reii [Riez] in Gallia. — *Duae homiliae de Symbolo; Tractatus de Symbolo** [H § 61; L 14; CspQ II 200]. 5

S. Caesarius Arelatensis, † 543, Primas Galliae [Arles]. — *Sermo 10* [G. Morin, S. Caesarii Arel. Sermones I, 1, Maretioli 1937, p. 51 sqq; ML 39, 2149]. Elementa Symboli habentur, formula ad verbum accurari nequit; videtur esse eadem ac duae sequentes:

Sacramentarium Gallicanum [Mabillon, Museum Italicum I, Parisiis 1687, 312. H § 66; L 15], saec. 7/8, compositum in Gallia* (al. Missale Vesontiense [Besançon], Missale Bobbiense [Bobbio]); continet duas formulas et Symbolum ad modum interrogationum — (respicitur forma prima).

Missale Gallicanum vetus, saec. 8 ineuntis [Mabillon, De liturgia Gallicana III, Parisiis 1685, 339. H § 67; L 15].

S. Pirminius, natus in Gallia merid.*, † 753, episc. Meldensis (?), postea abbas monast. Augiensis [Reichenau in Alemannia]. — Dicta abbatis Pirminii de singulis libris canonicis scarapsus; scr. 718—724* [G. Jecker, Die Heimat des hl. Pirmin, Münster 1927, 34 sqq; ipsum symbolum in forma consueta n. 10 et 28a, in forma interrogationum n. 12. H § 92; ML 89, 1034 C].

Codex Augiensis CXCV, saec. 8 fortasse [CspQ III 512]. — Symbolum scriptum a monacho quodam Hiberno (?).

[Continuantur FONTES p. 6.]

TEXTUS.

6 *Sec. «Ordinem Romanum».*

1a. Credo in Deum Patrem omnipotentem
b. creatorem coeli et terrae [nostrum
2. et in Iesum Christum, Filium eius unicum, Dominum
3. qui conceptus est de Spiritu Sancto, natus ex Maria Virgine [sepultus
4a. passus sub Pontio Pilato, crucifixus, mortuus et
b descendit ad inferna (inferos)
5. tertia die resurrexit a mortuis
6a. ascendit ad coelos
b. sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis
7. inde venturus est iudicare vivos et mortuos
8. credo in Spiritum Sanctum
9a. sanctam Ecclesiam catholicam
b. sanctorum communionem
10. remissionem peccatorum
11. carnis resurrectionem
12. et vitam aeternam

COLLATIO.

7 1a.
1b. *om: Caes Explan Faust*
2. *om:* unicum *Faust*
loco: unicum Dominum nostrum] *pon:* unicum sempiternum *Sacr Miss*
3.
4a. *om:* passus sub P. P., mortuus *Faust*
4b. *om: Faust*
5.
6a.
6b. *om:* dei *Caes*
om: omnipotentis *Caes*
7.
8. [*Faust*
9a. *om:* catholicam *C Augiens*
9b.
10. *invertit ordinem articulorum 10 et 11: Caes*
11.
12.

FONTES (continuatio; cf. p. 5).

Ordo vel brevis **Explanatio** de catechizandis rudibus, c. a. 850 ad 950* [H § 71; CspANQ 282].

Ordo **Romanus** antiquus ex a. 950 [H § 25; Hittorp, De divinis catholicae ecclesiae officiis, Coloniae 1568]. — Exhibet formam consuetam.

Symboli Apostolici forma orientalis.

FONTES.

8 **S. Iustinus M.**, cf. supra [n. 1].

Constitutiones Apostolicae Copticae seu Constitutiones Ecclesiae Aegyptiacae apud Funk, Didasc. et Const. Apost. II (1905) 97 sqq, exhibent Traditionem (Paradosim) Apostolicam Hippolyti (de qua supra n. 2–3) in Oriente etiam quoad Symbolum mutatam. Quare pro orientali quoque forma Symboli Apostolici testis esse videtur.

[Continuantur FONTES p. 9.]

TEXTUS *(S. Cyrilli Hieros.)*[1]. 9

1a. Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα
b. ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς
c. ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων
2a. καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τὸν μονογενῆ
b. τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα
c. Θεὸν ἀληθινόν
d. πρὸ πάντων τῶν αἰώνων
e. δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο
3a. (τὸν διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν)
b. σαρκωθέντα (ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου) καὶ ἐνανθρωπήσαντα
4a. σταυρωθέντα (ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου) καὶ ταφέντα
b.
5a. ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ
b. (κατὰ τὰς γραφάς)
6a. καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς
b. καὶ καθίσαντα ἐκ δεξιῶν τοῦ πατρός
7a. καὶ ἐρχόμενον ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς
b. οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος
8a. καὶ εἰς ἓν ἅγιον πνεῦμα τὸν παράκλητον
b.
c.
d.
e. τὸ λαλῆσαν ἐν τοῖς προφήταις
9[2]. καὶ εἰς μίαν ἁγίαν [καθολικὴν] ἐκκλησίαν
10a. καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας
b. εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν
11. καὶ εἰς σαρκὸς ἀνάστασιν
12. καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον

---

[1] Quae uncis rotundis (—) includuntur, probabiliter ad formam S. Cyrilli addenda, quae acutis [—] notantur, probabiliter omittenda sunt [cf. K I 237 sq].

[2] In Catechesibus articuli 9 et 10a b collocantur ordine inverso, in ipso Symbolo probabiliter ordine recto.

COLLATIO.

(C=Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum [v. n. 86] quod vocatur, in collatione adicitur, quo facilius lectiones variantes formae orientalis comparari possint cum C universaliter recepto.)

10 **1a.** *add:* ἀληθινὸν μόνον *Copt,* μόνον ἀληθινόν *ConstAp*
b. *om: Copt; om:* οὐρανοῦ καὶ γῆς *Eus*
c. *om: Iust (?) Copt*
2a. *add:* [τὸν κύριον] ἡμῶν καὶ τὸν σωτῆρα ἡμῶν *Copt*
add: τὸν πρωτότοκον πάσης κτίσεως *ConstAp*
2a—d. . . . Χριστόν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, ζωὴν ἐκ ζωῆς, υἱὸν μονογενῆ, πρωτότοκον πάσης κτίσεως, πρὸ πάντων τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεγεννημένον *Eus*
b. *om: Iust (?)*
add: οὐ κτισθέντα *ConstAp*
c. *om: Iust Copt ConstAp*
loco Θεὸν ἀληθινόν] *pon:* τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί *Epiph*
d. *insin: Iust*
om: Copt
ponit ante art. 2 c Epiph (C)
add: τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ *Epiph*
e. *insin: Iust*
om: Copt
2c—3a. πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν *(C)*
3a. *eius loco pon:* τὸν ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν κατελθόντα ἐξ οὐρανῶν *ConstAp*
eius loco pon: τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα *(C)* ἐκ τῶν οὐρανῶν *Epiph*
b. *loco* σαρκωθέντα] *pon:* γεννηθέντα *Iust*
om: σαρκωθέντα *Copt*
om: ἐκ πνεύματος ἁγίου *Iust ConstAp*
om: ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου *Eus*
om: ἐνανθρωπήσαντα *Iust*
loco ἐνανθρ.] *pon:* ἐν ἀνθρώποις πολιτευσάμενον *Eus;* πολιτευσάμενον ὁσίως κατὰ τοὺς νόμους τοῦ Θεοῦ καὶ πατρὸς αὐτοῦ *ConstAp*
add: διὰ θαύματος . . δι' ἑνότητος ἀκαταλήπτου . . ἄνευ σπέρματος ἀνδρός *Copt*
4a. *add:* ὑπὲρ ἡμῶν *Copt Epiph ConstAp (C)*
add: καὶ παθόντα *Epiph*
loco καὶ ταφέντα] *pon:* καὶ ἀποθανόντα *Iust ConstAp*
loco σταυρωθέντα . . ταφέντα] *pon:* παθόντα *Eus*
loco καὶ ταφέντα] *pon:* ἀπέθανεν ἑκὼν διὰ τὴν κοινὴν ἡμῶν σωτηρίαν *Copt*

4b. ἀπέλυσε τοὺς δεσμίους *Copt (sed ponit hunc artic. post 5 a)*
5a.
b. *om: Iust Copt ConstAp (C)*
6a. *loco* εἰς τοὺς οὐρανούς] *pon:* πρὸς τὸν πατέρα *Eus*
b. *om: Iust Eus*
add: τοῦ ἀγαθοῦ τοῦ ἐν ὑψίστοις *Copt*
7a. *add:* κατὰ τὴν ἑαυτοῦ ἀπόδειξιν καὶ βασιλείαν *Copt*
add: ἐπὶ συντελείᾳ τοῦ αἰῶνος *ConstAp*
b. *insin: Iust*
om: Eus
8a. *om:* παράκλητον *Copt Eus Epiph (C)* 11
8b—e. *om: Eus*
b. τὸν κύριον καὶ ζωοποιόν *Epiph (C)*
τὸ ἀγαθὸν καὶ ζωοποιόν, ὃ καθαρίζει τὰ πάντα *Copt*
c. τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον *Epiph (C)*
d. τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συνπροσκυνούμενον καὶ συνδοξαζόμενον *Epiph (C)*
e. *om: Iust Copt*
eius loco pon: τὸ ἐνεργῆσαν ἐν πᾶσι τοῖς ἀπ' αἰῶνος ἁγίοις, ὕστερον δὲ ἀποσταλὲν καὶ τοῖς ἀποστόλοις παρὰ τοῦ πατρὸς κατὰ τὴν ἐπαγγελίαν τοῦ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ καὶ μετὰ τοὺς ἀποστόλους δὲ πᾶσι τοῖς πιστεύουσιν ἐν τῇ ἁγίᾳ καθολικῇ (καὶ ἀποστολικῇ) ἐκκλησίᾳ *(cf. art. 9 a) ConstAp*
9. *om: Eus; om:* ἁγίαν *(C)*
insin: Iust
add: καὶ ἀποστολικήν *Copt Epiph (C)*
10a—b. *om: Eus*
a. *insin: Iust*
om: ConstAp (ponit: βαπτίζομαι καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον κτλ)
om · μετανοίας *Copt Epiph (C)*
b. *insin: Iust*
om: Copt
11. *om: Eus*
insin: Iust Copt
add: καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν *ConstAp*
12. *insin: Iust*
om: Eus

NOTA. *Praeter additamenta in collatione notata* Copt *alia habet, praecipue:* Πιστεύω . . εἰς τὴν τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα, ἓν κράτος, μίαν βασιλείαν, μίαν πίστιν.

FONTES (continuatio; cf. p. 6).

Eusebius, † c. 340, episc. Caesareens., *Ep. ad suam dioec.* [Socrates, Hist. eccl. I, 8, 38; MG 67, 69; H § 123; L 18]. Euseb. suum symbolum obtulit concilio NICAENO 325, quod eo usum est ad suam concinnandam formam. 12

S. Cyrillus, † 386, episc. Hierosolymitanus — *Catecheses 6—18,* habitae ante 350 (351) [H § 124; L 19; MG 33, 535 sqq]. Prodit Sym-

bolum usitatum ante 325; eius textus ab aliis aliter construitur [Macarius Hieros., antecessor S. Cyrilli, idem saltem quoad capita Symbolum habuisse videtur].

S. Epiphanius, † 403, episc. Salaminus (Cypr.). — *Ancoratus*, scr. c. a. 374; continet in fine duas formulas, quarum brevior (ἡ ἁγία πίστις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας) hic respicitur [longiorem v. n. 13 sq]; Symbolum censetur «Ancorato» antiquius esse [H § 125; L 19 sq; ed. K. Holl 1915, 148; MG 43, 232 C].

Constitutiones Apostolorum VII 41, saec. 5 ineuntis* [al. saec. 4 medii; continet certe antiquiora (MG 1, 1041 C. Funk, Didascalia et Constitutiones Apostolorum I, Paderborn 1905, 445)]. — Symbolum quoad partes plurimas est Luciani Martyris* († 312); exhibet formam Syropalaestinensem*.

Symbolum Epiphanii[1] (forma longior).

[Expositio Symboli Nicaeni (v. n. 54) quibusdam catechumenis in Oriente proposita.]

13 Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεόν, πατέρα παντοκράτορα, πάντων ἀοράτων τε καὶ ὁρατῶν ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ Θεοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τοῖς οὐρανοῖς καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, ὁρατά τε καὶ ἀόρατα, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα καὶ σαρκωθέντα, τουτέστι γεννηθέντα τελείως ἐκ τῆς ἁγίας Μαρίας τῆς ἀειπαρθένου διὰ πνεύματος ἁγίου, ἐνανθρωπήσαντα, τουτέστι τέλειον ἄνθρωπον λαβόντα, ψυχὴν καὶ σῶμα καὶ νοῦν καὶ πάντα, εἴ τι ἐστὶν ἄνθρωπος, χωρὶς ἁμαρτίας, οὐκ ἀπὸ σπέρματος ἀνδρὸς οὐδὲ ἐν ἀνθρώπῳ, ἀλλ' εἰς ἑαυτὸν σάρκα ἀναπλάσαντα εἰς μίαν ἁγίαν ἑνότητα· οὐ καθάπερ ἐν προφήταις ἐνέπνευσέ τε καὶ ἐλάλησε καὶ ἐνήργησεν, ἀλλὰ τέ-

Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium invisibilium visibiliumque factorem, et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei, genitum a Deo Patre, unigenitum, hoc est, e Patris substantia, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum, non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt, tam quae coelis quam quae terra continentur, visibilia et invisibilia. — Qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit, et incarnatus est, hoc est, ex Maria semper virgine per Spiritum Sanctum perfecte genitus, homo factus est, id est, perfectum assumpsit hominem, animam et corpus et mentem et omne quidquid homo est, excepto peccato, non e virili satu, nec ita ut in homine dumtaxat inesset, sed in seipsum effectam illam carnem transtulit, et in unam ac sanctam singularitatem coniunxit, non ad eum modum quo pro-

[1] MG 43, 234 sq; coll. H § 126.

λείως ἐνανθρωπήσαντα («ὁ γὰρ λόγος σὰρξ ἐγένετο», οὐ τροπὴν ὑποστὰς οὐδὲ μεταβαλὼν τὴν ἑαυτοῦ θεότητα εἰς ἀνθρωπότητα), εἰς μίαν συνενώσαντα ἑαυτοῦ ἁγίαν τελειότητά τε καὶ θεότητα (εἷς γάρ ἐστι κύριος Ἰησοῦς Χριστὸς καὶ οὐ δύο, ὁ αὐτὸς θεός, ὁ αὐτὸς κύριος, ὁ αὐτὸς βασιλεύς), παθόντα δὲ τὸν αὐτὸν ἐν σαρκί, καὶ ἀναστάντα καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανοὺς ἐν αὐτῷ τῷ σώματι, ἐνδόξως καθίσαντα ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, ἐρχόμενον ἐν αὐτῷ τῷ σώματι ἐν δόξῃ κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος· — καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα πιστεύομεν, τὸ λαλῆσαν ἐν νόμῳ καὶ κηρῦξαν ἐν τοῖς προφήταις καὶ καταβὰν ἐπὶ τὸν Ἰορδάνην, λαλοῦν ἐν ἀποστόλοις, οἰκοῦν ἐν ἁγίοις· οὕτως δὲ πιστεύομεν ἐν αὐτῷ, ὅτι ἐστὶ πνεῦμα ἅγιον, πνεῦμα Θεοῦ, πνεῦμα τέλειον, πνεῦμα παράκλητον, ἄκτιστον, ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον καὶ ἐκ τοῦ υἱοῦ λαμβανόμενον καὶ πιστευόμενον

phetis aspiravit et in illis locutus est, effecitque quidpiam, sed homo perfectus esse voluit: «*Verbum* quippe *caro factum est*» [Io 1, 14]; neque aut mutationem ullam est expertum, aut divinitatem suam in naturam convertit hominis, sed in unam sanctam perfectionem divinitatemque copulavit; unus est enim Dominus Iesus Christus, non duo; idem Deus, idem Dominus, idemque rex. Qui passus est in carne, et resurrexit, et coelum cum eodem corpore conscendit; et ad dexteram Patris gloriose consedit; et cum eodem corpore venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos; cuius regni non erit finis. — Credimus et in Spiritum Sanctum, qui locutus est in lege, et per prophetas praedicavit, et ad Iordanem descendit, in apostolis locutus est, et in sanctis habitat. Ita porro nos in ipsum credimus: Spiritum esse sanctum, Spiritum Dei, Spiritum perfectum, Spiritum Paracletum, increatum, a Patre procedentem, accipientem a Filio, in quem credimus.

Πιστεύομεν εἰς μίαν καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν, καὶ εἰς ἓν βάπτισμα μετανοίας, καὶ εἰς ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ κρίσιν δικαίαν ψυχῶν καὶ σωμάτων, καὶ εἰς βασιλείαν οὐρανῶν, καὶ εἰς ζωὴν αἰώνιον.

14 Praeterea credimus in unam catholicam et apostolicam Ecclesiam, et in unum poenitentiae baptismum, et in resurrectionem mortuorum, ac iustum animarum corporumque iudicium, et in regnum coelorum et in vitam aeternam.

Τοὺς δὲ λέγοντας, ὅτι ἦν ποτε, ὅτε οὐκ ἦν ὁ υἱὸς ἢ τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, ἢ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας, φάσκοντας εἶναι τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ ἢ τὸ ἅγιον πνεῦμα, τούτους ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ καὶ ἀποστολικὴ ἐκκλησία, ἡ μήτηρ ὑμῶν τε καὶ ἡμῶν· καὶ πάλιν

Eos vero qui dicunt, fuisse aliquando cum non esset Filius aut Spiritus Sanctus, aut e nihilo esse factum, vel ex altera hypostasi aut substantia; quique conversioni aut mutationi obnoxium esse dicunt Dei Filium aut Spiritum Sanctum, hos omnes anathemate damnat catholica et apostolica

ἀναθεματίζομεν τοὺς μὴ ὁμολογοῦντας ἀνάστασιν νεκρῶν καὶ πάσας τὰς αἱρέσεις τὰς μὴ ἐκ ταύτης τῆς ὀρθῆς πίστεως οὔσας.	Ecclesia, mater vestra ac nostra. Condemnamus etiam illos, qui mortuorum resurrectionem minime confitentur, necnon et haereses omnes, quae huic sanctae fidei minime consentaneae sunt.

Formula «Fides Damasi» nuncupata[1].

[Auctoris et temporis incerti; ex Gallia c. 500 (?).]

15 Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem et in unum Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei et in (unum) Spiritum Sanctum Deum. Non tres Deos, sed Patrem et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum colimus et confitemur: non sic unum Deum, quasi solitarium, nec eundem, qui ipse sibi Pater sit, ipse et Filius, sed Patrem esse qui genuit, et Filium esse qui genitus sit, Spiritum vero Sanctum non genitum neque ingenitum, non creatum neque factum, sed de Patre et Filio procedentem, Patri et Filio coaeternum et coaequalem et cooperatorem, quia scriptum est: «*Verbo Domini coeli firmati sunt*» (id est, a Filio Dei), «*et spiritu oris eius omnis virtus eorum*» [Ps 32, 6], et alibi: *Emitte spiritum tuum et creabuntur et renovabis faciem terrae* [Ps 103, 30]. Ideoque in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti unum confitemur Deum, quia nomen est potestatis deus, non proprietatis. Proprium nomen est Patri Pater, et proprium nomen est Filio Filius, et proprium nomen est Spiritui Sancto Spiritus Sanctus. Et in hac Trinitate unum Deum credimus, quia ex uno Patre, quod est unius cum Patre naturae uniusque substantiae et unius potestatis. Pater Filium genuit, non voluntate, nec necessitate, sed natura.

16 Filius ultimo tempore ad nos salvandos et ad implendas scripturas descendit a Patre, qui nunquam desiit esse cum Patre, et conceptus est de Spiritu Sancto et natus ex Maria Virgine, carnem, animam et sensum, hoc est perfectum suscepit hominem, nec amisit, quod erat, sed coepit esse, quod non erat; ita tamen, ut perfectus in suis sit et verus in nostris. Nam qui Deus erat, homo natus est, et qui homo natus est, operatur ut Deus; et qui operatur ut Deus, ut homo moritur; et qui ut homo moritur, ut Deus resurgit. Qui devicto mortis imperio cum ea carne, qua natus et passus et mortuus fuerat, resurrexit tertia die, ascendit ad Patrem sedetque ad dextram eius in gloria, quam semper habuit habetque. In huius morte et sanguine credimus emundatos nos ab eo resuscitandos die novissima in hac carne, qua nunc vivimus, et habemus spem nos consecuturos ab ipso aut vitam aeternam praemium boni meriti aut poenam pro peccatis aeterni supplicii. Haec lege, haec retine, huic fidei animam tuam subiuga. A Christo Domino et vitam consequeris et praemium.

[1] KAnt 47 sqq; KBdS 10 et 43 sqq; H § 200; cf. Cst, Appendix 101 B sq.

Formula «Clemens Trinitas»[1].

[Auctoris et temporis incerti; ex Gallia c. 500 (?).]

Clemens Trinitas est una divinitas. Pater itaque et 17
Filius et Spiritus Sanctus, unus fons, una substantia, una virtus, una potestas est. Patrem Deum, et Filium Deum, et Spiritum Sanctum Deum, non tres deos esse dicimus, sed unum piissime confitemur. Nam tres nominantes personas unam esse substantiam catholica atque apostolica profitemur voce. Itaque Pater et Filius et Spiritus Sanctus, et *tres unum sunt* [cf. 1 Io 5, 7]. Tres, nec confusi, nec divisi, sed et distincte coniuncti et coniuncti distincti; uniti substantia, sed discreti nominibus, coniuncti natura, distincti personis, aequales divinitate, consimiles maiestate, concordes trinitate, participes claritate. Qui ita unum sunt, ut tres quoque esse non dubitemus; ita tres sunt, ut separari a se non posse fateamur. Unde dubium non est, unius iniuriam omnium esse contumeliam, quia unius laus ad omnium pertinet gloriam.

‚Hoc enim fidei nostrae secundum evangelicam et apo- 18
stolicam doctrinam principale est, Dominum nostrum Iesum Christum et Dei Filium a Patre nec honoris con-

[1] Gregorianum 14 (1933) 487 sq [I. A. de Aldama]. KAnt 65 sqq (cf. KBdS 12 et 147 sq).

fessione, nec virtutis potestate, nec substantiae divinitate, nec intervallo temporis separari'[1]. Et ideo si quis Filium Dei, qui sicut vere Deus, ita verus homo absque peccato dumtaxat, vel de humanitate aliquid vel deitate minus dicit habuisse, profanus et alienus ab Ecclesia catholica atque apostolica iudicandus est.

Symbolum conc. Toletani anni 400 [et 447][2].

[Formula «Libellus in modum Symboli».]

Regula fidei catholicae contra omnes haereses [Incipiunt regulae fidei catholicae contra omnes haereses, et quam maxime contra Priscillianos, quas episcopi Tarraconenses, Carthaginenses, Lusitani et Baetici fecerunt et cum praecepto papae Urbis LEONIS ad Balconium episcopum Galliciae transmiserunt . . .]:

19 Credimus in unum verum Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, visibilium et invisibilium factorem, per quem creata sunt omnia in coelo et in terra. Hunc unum Deum et hanc unam esse divini nominis [divinae substantiae] Trinitatem. Patrem non esse [ipsum] Filium, sed habere Filium, qui Pater non sit. Filium non esse Patrem, sed Filium Dei esse natura [de Patris esse natura]. Spiritum quoque Paracletum esse, qui nec Pater sit ipse, nec Filius, sed a Patre procedat [a Patre Filioque procedens]. Est ergo ingenitus Pater, genitus Filius, non genitus Paracletus, sed a Patre [Filioque] procedens. Pater est, cuius vox haec est audita de coelis: *Hic est Filius meus dilectus, in quo bene complacui, hunc audite* [Mt 17, 5. 2 Petr 1, 17. Cf. Mt 3, 17]. Filius est, qui ait: Ego *a Patre exivi, et* a Deo *veni in hunc mundum* [cf. Io 16, 28]. Paracletus ipse [Spiritus] est, de quo Filius ait: *Nisi abiero [ego]* ad Patrem, *Paracletus non veniet ad vos* [Io 16, 17]. Hanc

[1] S. Hilarius, De synodis 61 [ML 10, 522].

[2] I. A. de Aldama, El simbolo Toledano I. [Analecta Gregoriana VII.] 1934, pag. 29 sqq. KAnt 43 sqq; KBdS 8 sq et 31 sqq; H 209 sqq; ap. Msi III 1003 A; Hrd I 993 A; cf. Hfl II 306 sqq. Iuxta de Aldama huius symboli antipriscilliani exsistunt duae formae, altera brevior, quae debetur conc. Toletano anni 400, altera longior, a Pastore, episc. Palenciano, elucubrata et in conc. Toletano anni 447 approbata. Mutationes (non levissimae) eae, quae debentur concilio anni 447, in textu exhibentur uncis [ ] inclusae. Similis errorum elenchus in «Statutis ecclesiae antiquis» [falso pro actis Conc. Carthag. IV habitis; cf. notam ad n. 150] in forma interrogationum, quae episcopis ordinandis proponi debeant, invenitur [ML 56, 879 A sq].

Trinitatem, personis distinctam, substantiam unam [unitam], virtutem, potestatem, maiestatem [virtute et potestate et maiestate] indivisibilem, indifferentem. Praeter illam [hanc] nullam [credimus] divinam esse naturam, vel angeli vel spiritus vel virtutis alicuius, quae Deus esse credatur.

Hunc igitur Filium Dei, Deum, natum a Patre ante 20
omne omnino principium, sanctificasse in utero [uterum] beatae Mariae Virginis, atque ex ea verum hominem, sine viri [virili] generatum semine, suscepisse; [duabus dumtaxat naturis, id est, Deitatis et carnis, in unam convenientibus omnino personam] id est, Dominum [nostrum] Iesum Christum. Non [Nec] imaginarium corpus aut forma sola compositum [*huius loco:* aut phantasmatis alicuius in eo fuisse], sed solidum [atque verum]. Atque hunc et esuriisse et sitiisse et doluisse et flevisse et omnia corporis exitia sensisse [*huius loco:* omnes corporis iniurias pertulisse]. Postremo [a Iudaeis] crucifixum, mortuum et sepultum, [et] tertia die resurrexisse; conversatum postmodum cum discipulis [suis], quadragesima [post resurrectionem] die ad coelos [coelum] ascendisse. Hunc filium hominis etiam Dei Filium appellari [dici]; Filium autem Dei, Deum, Filium hominis non (sic) vocari [hominis Filium appellare (sic)].

Resurrectionem vero [futuram] humanae credimus carnis [carni]. Animam autem hominis non divinam esse substantiam, aut Dei partem, sed creaturam [dicimus] divina voluntate non prolapsam (?) [creatam].

1. Si quis ergo [autem] dixerit atque [aut] crediderit, 21
a Deo omnipotente mundum hunc factum non fuisse, atque eius omnia instrumenta, anathema sit.

2. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, Deum Patrem 22
eundem Filium esse vel Paracletum, A. S.

3. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, Deum [Dei] 23
Filium eundem esse Patrem vel Paracletum, A. S.

4. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, Paracletum 24
Spiritum vel Patrem esse vel Filium, A. S.

5. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, hominem Iesum 25
Christum a Filio Dei assumptum non fuisse [*huius loco:*

carnem tantum sine anima a Filio Dei fuisse susceptam], A. S.

26 6. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, Filium Dei, Deum, passum [*huius loco:* Christum innascibilem esse], A. S.

27 7. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, hominem Iesum Christum hominem impassibilem fuisse [*huius loco:* Deitatem Christi convertibilem fuisse vel passibilem], A. S.

28 8. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, alterum Deum esse priscae Legis, alterum Evangeliorum, A. S.

29 9. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, ab altero Deo mundum fuisse factum quam [et non] ab eo, de quo scriptum est: *In principio fecit Deus coelum et terram* [cf. Gn 1, 1], A. S.

30 10. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, corpora humana non resurrectura [resurgere] post mortem, A. S.

31 11. Si quis dixerit atque [vel] crediderit, animam humanam Dei portionem, vel Dei esse substantiam, A. S.

32 12. Si quis aliquas scripturas, praeter quas catholica Ecclesia recepit, vel in auctoritate habendas esse crediderit vel fuerit veneratus [Si quis dixerit vel crediderit, alias scripturas, praeter quas Ecclesia catholica recipit, in auctoritate habendas vel esse venerandas], A. S.

33 [13. Si quis dixerit vel crediderit, Deitatis et carnis unam in Christo esse naturam, A. S.]

34 [14. Si quis dixerit vel crediderit, esse aliquid, quod se extra divinam Trinitatem possit extendere, A. S.]

35 [15. Si quis astrologiae vel mathesiae (sic) aestimat esse credendum, A. S.]

36 [16. Si quis dixerit vel crediderit, coniugia hominum, quae secundum legem divinam licita habentur, execrabilia esse, A. S.]

37 [17. Si quis dixerit vel crediderit, carnes avium seu pecudum, quae ad escam datae sunt, non tantum pro castigatione corporum abstinendas, sed execrandas esse, A. S.]

38 [18. Si quis in his erroribus Priscilliani sectam sequitur vel profitetur, ut aliud in salutari baptismi contra sedem Sancti PETRI faciat, A. S.]

SYMBOLUM «QUICUNQUE»

(quod vocatur **«Athanasianum»**)[1].

Quicunque vult salvus esse, ante omnia opus est, ut 39
teneat catholicam fidem, quam nisi quisque integram inviolatamque servaverit, absque dubio in aeternum peribit. — Fides autem catholica haec est, ut unum Deum in Trinitate, et Trinitatem in unitate veneremur; neque confundentes personas, neque substantiam separantes; alia est enim persona Patris, alia Filii, alia (et) Spiritus Sancti; sed Patris et Filii et Spiritus Sancti una est divinitas, aequalis gloria, coaeterna maiestas. Qualis Pater, talis Filius, talis (et) Spiritus Sanctus; increatus Pater, increatus Filius, increatus (et) Spiritus Sanctus; immensus Pater, immensus Filius, immensus (et) Spiritus Sanctus; aeternus Pater, aeternus Filius, aeternus (et) Spiritus Sanctus: et tamen non tres aeterni, sed unus aeternus; sicut non tres increati, nec tres immensi, sed unus increatus, et unus immensus; similiter omnipotens Pater, omnipotens Filius, omnipotens (et) Spiritus Sanctus: et tamen non tres omnipotentes, sed unus omnipotens; ita Deus Pater, Deus Filius, Deus (et) Spiritus Sanctus: et tamen non tres dii, sed unus est Deus; ita Dominus Pater, Dominus Filius, Dominus (et) Spiritus Sanctus: et tamen non tres domini, sed unus est Dominus; quia

[1] KAnt 232sq; H 174sqq; ML 88, 585Asq; Msi II 1354Bsq. (Breviar. Rom.: Dom. ad Prim.) — Hanc fidei professionem non esse opus Athanasii constat. Textus latinus videtur esse primus; sed sunt versiones etiam graecae. Vetustis quibusdam codicibus ANASTASIO (II) tribuitur hoc symbolum, quod «Fides ANASTASII» et «Symbolum ANASTASII» inscribitur. Künstle («Antipriscilliana» p. 204sqq) originem huius Symboli antipriscillianam [et hispanicam] demonstrare conatus est. Sed Henricus Brewer reiecit argumenta, quibus hic confirmat opinionem suam, et contendit auctorem symboli «Athanasiani» esse S. Ambrosium Mediolanensem episcopum [Das sog. Athanasianische Glaubensbekenntnis ein Werk des hl. Ambrosius, Paderb. 1909]. Sic etiam P. Scheepens (Rev. d'hist. eccl. 32 [1936] 548sqq). Cf. quae de eadem re scripserunt G. Morin in: Journal of theol. stud. 12 (1911) 161sqq 337sqq, et A. E. Burn, ib. 27 (1926) 19. J. Stiglmayr hoc symbolum Fulgentio Ruspensi tribuendum esse censet: Zeitschr. f. kath. Theol. 49 (1925) 341sqq. — De facto hoc «symbolum» postea tantam in utraque Ecclesia, et occidentali et orientali, nactum est auctoritatem, ut in usum liturgicum receptum et tamquam vera fidei definitio habendum sit. — Verba, quae uncis acutis [—] includuntur, textum liturgicum designant; quae vero rotundis (—), in eodem desunt.

sicut singillatim unamquamque personam Deum et [ac] Dominum confiteri christiana veritate compellimur, ita tres deos aut dominos dicere catholica religione prohibemur. Pater a nullo est factus nec creatus nec genitus. Filius a Patre solo est, non factus nec creatus, sed genitus. Spiritus Sanctus a Patre et Filio, non factus nec creatus nec genitus, sed procedens. Unus ergo Pater, non tres Patres; unus Filius, non tres Filii; unus Spiritus Sanctus, non tres Spiritus Sancti; et in hac Trinitate nihil prius aut posterius, nihil maius aut minus, sed totae tres personae coaeternae sibi sunt et coaequales, ita ut per omnia, sicut iam supra dictum est, et unitas in Trinitate, et Trinitas in unitate veneranda sit. Qui vult ergo salvus esse, ita de Trinitate sentiat.

40 Sed necessarium est ad aeternam salutem, ut incarnationem quoque Domini nostri Iesu Christi fideliter credat. Est ergo fides recta, ut credamus et confiteamur, quia Dominus noster Iesus Christus Dei Filius, Deus et homo est. Deus est ex substantia Patris ante saecula genitus, et homo est ex substantia matris in saeculo natus: perfectus Deus, perfectus homo, ex anima rationali et humana carne subsistens, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem. Qui licet Deus sit et homo, non duo tamen, sed unus est Christus, unus autem non conversione Divinitatis in carnem, sed assumptione humanitatis in Deum, unus omnino non confusione substantiae, sed unitate personae. Nam sicut anima rationalis et caro unus est homo, ita Deus et homo unus est Christus. Qui passus est pro salute nostra, descendit ad inferos, tertia die resurrexit a mortuis, ascendit ad coelos, sedet ad dexteram Dei Patris omnipotentis, inde venturus [est] iudicare vivos et mortuos; ad cuius adventum omnes homines resurgere habent cum corporibus suis et reddituri sunt de factis propriis rationem: et qui bona egerunt, ibunt in vitam aeternam, qui vero mala, in ignem aeternum. — Haec est fides catholica, quam nisi quisque fideliter firmiterque crediderit, salvus esse non poterit.

DOCUMENTA
ROMANORUM PONTIFICUM ET CONCILIORUM.

S. PETRUS APOSTOLUS (?)—67(?),

sub cuius nomine exstant **duae epistolae canonicae.**

S. LINUS 67(?)—79(?). S. (ANA)CLETUS 79(?)—90(?).

S. CLEMENS I 90(?)—99(?).

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex epistola «Διὰ τὰς αἰφνιδίους» ad Corinthios.]

(1) Διὰ τὰς αἰφνιδίους καὶ ἐπαλλήλους γενομένας ἡμῖν συμφορὰς καὶ περιπτώσεις (ἀδελφοί) βράδιον νομίζομεν ἐπιστροφὴν πεποιῆσθαι περὶ τῶν ἐπιζητουμένων παρ' ὑμῖν πραγμάτων, ἀγαπητοί, τῆς τε . . μιαρᾶς καὶ ἀνοσίου στάσεως, ἣν ὀλίγα πρόσωπα προπετῆ καὶ αὐθάδη ὑπάρχοντα εἰς τοσοῦτον ἀπονοίας ἐξέκαυσαν, ὥστε τὸ σεμνὸν καὶ περιβόητον . . . ὄνομα ὑμῶν μεγάλως βλασφημηθῆναι . . . (7) Ὑμᾶς νουθετοῦντες ἐπιστέλλομεν. . . .

(57) Ὑμεῖς οὖν οἱ τὴν καταβολὴν τῆς στάσεως ποι-

Propter subitas ac sibi 41
invicem succedentes calamitates et casus adversos, qui nobis acciderunt, tardius, fratres, nosmetipsos convertisse existimamus ad res, quae desiderantur apud vos, dilecti, et ad seditionem impiam ac detestandam, . . . quam pauci homines temerarii et audaces in tantum insolentiae accenderunt, ut honorificum et illustre nomen vestrum . . . vehementer blasphemaretur. . . Ut vos officii vestri admonemus, scribimus. . . .

Vos igitur, qui seditionis fundamenta iecistis, in oboe-

[1] Funk, Patres apost. I 60 sqq; ed. K. Bihlmeyer I (1924) 35 sqq; Jf 9; Cst 9 sqq; MG 1, 205 A sqq; Msi I 171 A sqq.

ήσαντες ὑποτάγητε τοῖς πρεσβυτέροις καὶ παιδεύθητε εἰς μετάνοιαν. . . .

(59) Ἐὰν δέ τινες ἀπειθήσωσι τοῖς ὑπ' αὐτοῦ δι' ἡμῶν εἰρημένοις, γινωσκέτωσαν, ὅτι παραπτώσει καὶ κινδύνῳ οὐ μικρῷ ἑαυτοὺς ἐνδήσουσιν· ἡμεῖς δὲ ἀθῷοι ἐσόμεθα ἀπὸ ταύτης τῆς ἁμαρτίας. . . .

(63) Χαρὰν (γὰρ) καὶ ἀγαλλίασιν ἡμῖν παρέξετε, ἐὰν ὑπήκοοι γενόμενοι τοῖς ὑφ' ἡμῶν γεγραμμένοις διὰ τοῦ ἁγίου πνεύματος ἐκκόψητε τὴν ἀθέμιτον τοῦ ζήλους ὑμῶν ὀργὴν κατὰ τὴν ἔντευξιν, ἣν ἐποιησάμεθα περὶ εἰρήνης καὶ ὁμονοίας ἐν τῇδε τῇ ἐπιστολῇ.

dientia subditi estote presbyteris et correctionem suscipite in poenitentiam. . . .

Sin autem quidam non obtemperaverint iis, quae ille [Christus] per nos dixit, cognoscant, offensioni et periculo non parvo sese implicaturos esse; nos autem innocentes erimus ab hoc peccato. . . .

Gaudium (enim) et laetitiam nobis praestabitis, si, oboedientes facti iis, quae scripsimus per Spiritum Sanctum, resecetis illegitimum zeli vestri studium secundum exhortationem, quam de pace ac concordia fecimus in hac epistola.

De hierarchia et statu laicali[1].

[Ex eadem epistola ad Corinthios.]

42 (40) Τοῖς (γὰρ) νομίμοις τοῦ δεσπότου ἀκολουθοῦντες οὐ διαμαρτάνουσιν. Τῷ γὰρ ἀρχιερεῖ ἴδιαι λειτουργίαι δεδομέναι εἰσίν, καὶ τοῖς ἱερεῦσιν ἴδιος ὁ τόπος προστέτακται, καὶ λευΐταις ἴδιαι διακονίαι ἐπίκεινται· ὁ λαϊκὸς ἄνθρωπος τοῖς λαϊκοῖς προστάγμασιν δέδεται.

Domini (enim) mandata sequentes non aberrant. Summo quippe sacerdoti sua munera tributa sunt, sacerdotibus locus proprius adsignatus est, et levitis sua ministeria incumbunt. Homo laicus praeceptis laicis constringitur.

(41) Ἕκαστος ἡμῶν [Cst: ὑμῶν], ἀδελφοί, ἐν τῷ ἰδίῳ τάγματι εὐχαριστείτω τῷ Θεῷ ἐν ἀγαθῇ συνειδήσει ὑπάρχων, μὴ παρεκβαίνων τὸν ὡρισμένον τῆς λειτουργίας αὐτοῦ κανόνα, ἐν σεμνότητι....

Unusquisque nostrum, fratres, *«in suo ordine»* [1 Cor 15, 23] cum bona conscientia praescriptam ministerii sui regulam non transgrediens, honeste Deo gratias agat...

[1] Funk l. c. 110 sq; ed. Bihlmeyer 47 sq; Cst 28 E.

(42) Οἱ ἀπόστολοι ἡμῖν εὐηγγελίσθησαν ἀπὸ τοῦ κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐξεπέμφθη. . . . Κατὰ χώρας οὖν καὶ πόλεις κηρύσσοντες καθίστανον τὰς ἀπαρχὰς αὐτῶν, δοκιμάσαντες τῷ πνεύματι, εἰς ἐπισκόπους καὶ διακόνους τῶν μελλόντων πιστεύειν.

Apostoli nobis evangelii praedicatores facti sunt a Domino Iesu Christo; Iesus Christus missus est a Deo. . . . Per regiones igitur et urbes verbum praedicantes primitias earum spiritu cum probassent, constituerunt episcopos et diaconos eorum, qui credituri erant.

S. EVARISTUS 99(?)—107(?).
S. ALEXANDER I 107(?)—116(?).
S. XYSTUS I 116(?)—125(?).
S. TELESPHORUS 125(?)—136(?).
S. HYGINUS 136(?)—140(?).
S. PIUS I 140(?)—154(?).
S. ANICETUS 154(?)—165(?).
S. SOTER 165(?)—174(?).
S. ELEUTHERIUS 174(?)—189(?).
S. VICTOR 189(?)—198(?)[1].

S. ZEPHYRINUS 198 (?)—217, resp. S. CALLISTUS I 217—222.

De Verbo Incarnato[2].

[Ex S. Hippolyti Philosoph. IX 11, c. a. 230.]

42 a «Αὐτὸν δὲ τὸν Ζεφυρῖνον προάγων δημοσίᾳ ἔπειθε λέγειν· ἐγὼ οἶδα ἕνα θεὸν Χριστὸν Ἰησοῦν, καὶ πλὴν αὐτοῦ ἕτερον οὐδένα γεννητὸν καὶ παθητόν· ποτὲ δὲ λέγων· οὐχ ὁ πατὴρ ἀπέθανεν, ἀλλὰ

«Ipsum autem ZEPHYRINUM [Callistus] adducebat, ut palam populo diceret: Ego novi unum Deum Christum Iesum, nec praeter eum ullum alium generatum et passibilem; tum

[1] Tempore VICTORIS primatus Romani Pontificis ab omnibus agnoscebatur. Nam cum in controversia de Paschate celebrando VICTOR ecclesias Asiae excommunicare vellet, nimiae quidem severitatis eum accusabant (ut Irenaeus), sed nemo episcopus nec ius eius nec auctoritatem impugnabat. Cf. Eusebius, Historia eccl. 5, 24 [MG 20, 493 sqq; Schwartz-Mommsen, Euseb. II 1, 491 sqq].

[2] Refutatio omnium haeresium, ed. P. Wendland 1916, 246; MG 16 c, 3380. De hoc loco v. Zeitschr. f. kath. Theol. 41 (1917) 595 sqq; 52 (1928) 225 sqq (Konr. Preysing); 48 (1924) 314 ,qq (H. Dieckmann).

ὁ υἱός, οὕτως ἄπαυστον τὴν στάσιν ἐν τῷ λαῷ διετήρησεν.

«Οὗ τὰ νοήματα γνόντες ἡμεῖς οὐ συνεχωροῦμεν, ἐλέγχοντες καὶ ἀντικαθιστάμενοι ὑπὲρ τῆς ἀληθείας· ὃς εἰς ἀπόνοιαν χωρῶν διὰ τὸ πάντας αὐτοῦ τῇ ὑποκρίσει συντρέχειν, ἡμᾶς δὲ οὔ, ἀπεκάλει ἡμᾶς διθέους, ἐξεμῶν παρὰ βίαν τὸν ἐνδομυχοῦντα αὐτῷ ἰόν.»

vero [CALLISTUS] dicens: Non pater mortuus est, sed filius: tali modo perpetuam rixam in plebe sustinuit.

«Cuius [CALLISTI] consilia cum cognovissemus, nos non concedebamus coarguentes et resistentes pro veritate: qui delatus ad dementiam, propterea quod omnes eius simulationi assentiebant, nos autem non, ditheos vocabat, sponte evomens virus, quod in intimis visceribus latebat.»

De absolutione peccatorum[1].

[Fragmentum ex Tertulliani «De pudicitia» c. 1.]

43 «Audio etiam edictum esse propositum et quidem peremptorium. Pontifex scilicet Maximus, quod est episcopus episcoporum, edicit: Ego et moechiae et fornicationis delicta poenitentia functis dimitto.»[2]

S. URBANUS 222—230. S. PONTIANUS 230—235. S. ANTERUS 235—236. S. FABIANUS 236—250.

S. CORNELIUS I 251—253.

De ecclesiae constitutione monarchica[3].

[Ex ep. (6) «Quantam sollicitudinem» ad Cyprianum episc. Carthag., 252.]

44 «Nos CORNELIUM episcopum sanctissimae Ecclesiae catholicae, electum a Deo omnipotente et Christo Domino nostro scimus; nos errorem nostrum confitemur; imposturam passi sumus; circumventi sumus perfidia et loquacitate captiosa; nam tametsi videbamur quasi quandam communicationem cum schismatico et haeretico homine habuisse, cor tamen nostrum semper in Ecclesia fuit; nec enim ignoramus, unum Deum esse et unum Christum esse Dominum, quem confessi sumus, unum Sanctum Spiritum, unum episcopum in catholica Ecclesia esse debere.»

¹ CSEL XX 1, 220; Jf 79; ML 2, 981 A.
² Haec verba, olim ab aliis S. ZEPHYRINO, ab aliis S. CALLISTO attributa, nunc Agrippino, episcopo Carthag., adscribi solent.
³ Jf 111; Cst 137 B; ML 3, 721 A sq; Msi I 831 C. Haec fidei professio a schismaticis Maximo, Urbano, Sidonio aliisque CORNELIO oblata et ab ipso acceptata est.

De consignatione ad tradendum Spiritum Sanctum v. Kirch n. 256, R n. 547; de Trinitate v. R n. 546.

De hierarchia ecclesiastica[1].

[Ex ep. «Ἵνα δὲ γνῷς» ad Fabium episc. Antiochenum, a. 251.]

45 Ὁ ἐκδικητὴς οὖν τοῦ εὐαγγελίου οὐκ ἠπίστατο ἕνα ἐπίσκοπον δεῖν εἶναι ἐν καθολικῇ ἐκκλησίᾳ; ἐν ᾗ οὐκ ἠγνόει (πῶς γάρ;) πρεσβυτέρους εἶναι τεσσαράκοντα ἕξ, διακόνους ἑπτά, ὑποδιακόνους ἑπτά, ἀκολύθους δύο καὶ τεσσαράκοντα, ἐξορκιστὰς δὲ καὶ ἀναγνώστας ἅμα πυλωροῖς δύο καὶ πεντήκοντα, χήρας σὺν θλιβομένοις ὑπὲρ τὰς χιλίας πεντακοσίας.

Ille ergo evangelii vindex [Novatianus] ignorabat, unum episcopum esse oportere in Ecclesia catholica *[urbis Romae]*? In qua non ei latebat (quomodo enim latere posset?) presbyteros esse quadraginta sex, diaconos septem, subdiaconos septem, acolythos duos et quadraginta, exorcistas autem et lectores cum ostiariis quinquaginta duos, viduas cum thlibomenis [egenis] plus mille quingentas.

S. LUCIUS I 253—254.

S. STEPHANUS I 254—257.

De baptismo haereticorum[2].

[Fragm. ep. ad Cyprianum, ex huius ep. (74) ad Pompeium.]

46 (1) . . . «Si qui ergo a quacumque haeresi venient ad vos, nihil innovetur nisi quod traditum est, ut manus illis imponatur in poenitentiam, cum ipsi haeretici pro-

¹ Cst 149 B sq; Jf 106 c. Add.; ML 3, 741 A sq et MG 20, 622; Msi I 821 A sq.
² CSEL III 2, 799 et 822 (Cypr. Opp., ed. Hartel); Jf 125; ML 3, 1128 B sq et 1169 C sq.

prie alterutrum ad se venientes non baptizent, sed communicent tantum.»

[Fragm. ep. STEPHANI ex ep. (75) Firmiliani ad Cyprianum.]

47 (18) «Sed in multum, inquit [STEPHANUS], proficit nomen Christi ad fidem et baptismi sanctificationem, ut quicumque et ubicumque in nomine Christi baptizatus fuerit, consequatur statim gratiam Christi.»[1]

S. XYSTUS (SIXTUS) II 258.

S. DIONYSIUS 259—268.

De Trinitate et Incarnatione[2].

[Fragmentum ex ep. (2) contra Tritheistas et Sabellianos, c. a. 260.]

48 (1) Ἑξῆς δ᾽ ἂν εἰκότως λέγοιμι καὶ πρὸς τοὺς διαιροῦντας καὶ κατατέμνοντας καὶ ἀναιροῦντας τὸ σεμνότατον κήρυγμα τῆς ἐκκλησίας τοῦ Θεοῦ, τὴν μοναρχίαν, εἰς τρεῖς δυνάμεις τινὰς καὶ μεμερισμένας ὑποστάσεις καὶ θεότητας τρεῖς· πέπυσμαι γὰρ εἶναί τινας τῶν παρ᾽ ὑμῖν κατηχούντων καὶ διδασκόντων τὸν θεῖον λόγον ταύτης ὑφηγητὰς τῆς φρο-

Iam vero aequum fuerit disputare adversus eos, qui monarchiam, quae augustissima est Ecclesiae Dei praedicatio, in tres quasdam virtutes ac separatas hypostases tresque deitates dividentes ac discindentes destruunt. Audivi enim quosdam, qui apud vos divinum verbum praedicant et docent, huius opinionis magistros esse, qui quidem

[1] In eadem ep. (75) Firmilianus haec testatur:
(8) ... «STEPHANUS et qui illi consentiunt contendunt dimissionem peccatorum et secundam nativitatem in haereticorum baptisma posse procedere ... (9) Non putant quaerendum esse, quis sit ille qui baptizaverit, eo quod qui baptizatus sit, gratiam consequi potuerit invocata Trinitate nominum Patris et Filii et Spiritus Sancti» [CSEL III 2, 815; ML 3, 1161 B sq]. Et paulo post Firmilianus cum indignatione ait:
(17) ... «STEPHANUS, qui sic de episcopatus sui loco gloriatur et se successionem PETRI tenere contendit, super quem fundamenta Ecclesiae collocata sunt ... nullo adversus haereticos zelo excitatur, concedens illis non modicam, sed maximam gratiae potestatem, ut dicat eos et asseveret per baptismi sacramentum sordes veteris hominis abluere, antiqua mortis peccata donare, regeneratione coelesti filios Dei facere, ad aeternam vitam divini lavacri sanctificatione reparare» [CSEL III 2, 821; ML 3, 1169 A].

[2] S. Athanasius, De decr. Nic. Synodi 26 [H. G. Opitz, Athanasius' Werke II, 1 (1935) p. 22 sq]; Cst 273 sqq; Jf 136; MG 25, 462 C sqq; Msi 1011 A sqq.

νήσεως· οἳ κατὰ διάμετρον, ὡς ἔπος εἰπεῖν, ἀντίκεινται τῇ Σαβελλίου γνώμῃ· ὁ μὲν γὰρ βλασφημεῖ αὐτὸν τὸν υἱὸν εἶναι λέγων τὸν πατέρα, καὶ ἔμπαλιν· οἱ δὲ τρεῖς θεοὺς τρόπον τινὰ κηρύττουσιν, εἰς τρεῖς ὑποστάσεις ξένας ἀλλήλων παντάπασι κεχωρισμένας διαιροῦντες τὴν ἁγίαν μονάδα· ἡνῶσθαι γὰρ ἀνάγκη τῷ Θεῷ τῶν ὅλων τὸν θεῖον λόγον, ἐμφιλοχωρεῖν δὲ τῷ Θεῷ καὶ ἐνδιαιτᾶσθαι δεῖ τὸ ἅγιον πνεῦμα· ἤδη καὶ τὴν θείαν τριάδα εἰς ἕνα, ὥσπερ εἰς κορυφήν τινα, τὸν Θεὸν τῶν ὅλων τὸν παντοκράτορα λέγω, συγκεφαλαιοῦσθαί τε καὶ συνάγεσθαι πᾶσα ἀνάγκη. Μαρκίωνος γὰρ τοῦ ματαιόφρονος δίδαγμα εἰς τρεῖς ἀρχὰς τῆς μοναρχίας τομὴ καὶ διαίρεσις, παίδευμα ὂν διαβολικόν, οὐχὶ δὲ τῶν ὄντως μαθητῶν τοῦ Χριστοῦ καὶ τῶν ἀρεσκομένων τοῖς τοῦ σωτῆρος μαθήμασιν. Οὗτοι γὰρ τριάδα μὲν κηρυττομένην ὑπὸ τῆς θείας γραφῆς σαφῶς ἐπίστανται, τρεῖς δὲ θεοὺς οὔτε παλαιὰν οὔτε καινὴν διαθήκην κηρύττουσαν.

(2) Οὐ μεῖον δ᾽ ἄν τις καταμέμφοιτο καὶ τοὺς ποίημα τὸν υἱὸν εἶναι δοξάζοντας, καὶ γεγονέναι τὸν κύριον ὥσπερ ἕν τι τῶν ὄντως γενομένων νομίζοντας, τῶν

e diametro, ut ita loquar, Sabellii opinioni adversantur. Hic enim blasphemat, ipsum Filium dicens esse Patrem, et vicissim: illi vero tres deos quodammodo praedicant, dum sanctam unitatem in tres diversas hypostases ab invicem omnino separatas dividunt. Necesse est enim divinum Verbum Deo universorum esse unitum, et Spiritum Sanctum in Deo manere et inhabitare: adeoque divinam Trinitatem in unum, quasi in quendam verticem, hoc est in Deum universorum omnipotentem reduci atque colligi. Insipientis enim Marcionis doctrina, quae in tria principia monarchiam secat et dividit, diabolica sane est, non autem verorum Christi discipulorum vel eorum, quibus Salvatoris disciplina placet. Hi enim probe norunt Trinitatem quidem in divina Scriptura praedicari, tres autem esse deos neque in Veteri neque in Novo Testamento doceri.

49 Sed neque minus culpandi sunt, qui Filium opus esse existimant, et Dominum factum esse sicut unum eorum quae vere facta sunt arbitrantur: cum illum geni-

θείων λογίων γέννησιν αὐτῷ τὴν ἁρμόττουσαν καὶ πρέπουσαν, ἀλλ' οὐχὶ πλάσιν τινὰ καὶ ποίησιν προσμαρτυρούντων. Βλάσφημον οὖν οὐ τὸ τυχόν, μέγιστον μὲν οὖν, χειροποίητον τρόπον τινὰ λέγειν τὸν κύριον. Εἰ γὰρ γέγονεν υἱός, ἦν ὅτε οὐκ ἦν· ἀεὶ δὲ ἦν, εἴ γε ἐν τῷ πατρί ἐστιν, ὡς αὐτός φησι, καὶ εἰ λόγος καὶ σοφία καὶ δύναμις ὁ Χριστός, ταῦτα γὰρ εἶναι τὸν Χριστὸν αἱ θεῖαι λέγουσι γραφαί, ὥσπερ ἐπίστασθε, ταῦτα δὲ δυνάμεις οὖσαι τοῦ Θεοῦ τυγχάνουσιν. Εἰ τοίνυν γέγονεν ὁ υἱός, ἦν ὅτε οὐκ ἦν ταῦτα· ἦν ἄρα καιρός, ὅτε χωρὶς τούτων ἦν ὁ Θεός· ἀτοπώτατον δὲ τοῦτο.

50 Καὶ τί ἂν ἐπὶ πλέον περὶ τούτων πρὸς ὑμᾶς διαλεγοίμην, πρὸς ἄνδρας πνευματοφόρους καὶ σαφῶς ἐπισταμένους τὰς ἀτοπίας τὰς ἐκ τοῦ ποίημα λέγειν τὸν υἱὸν ἀνακυπτούσας; Αἷς μοι δοκοῦσι μὴ προσεσχηκέναι τὸν νοῦν οἱ καθηγησάμενοι τῆς δόξης ταύτης, καὶ διὰ τοῦτο κομιδῇ τοῦ ἀληθοῦς διημαρτηκέναι, ἑτέρως ἢ βούλεται ταύτῃ ἡ θεία καὶ προφητικὴ γραφὴ τὸ «κύριος ἔκτισέ με ἀρχὴν ὁδῶν αὐτοῦ» ἐκδεξάμενοι. Οὐ μία γὰρ ἡ τοῦ ἔκτισεν, ὡς ἴστε, σημασία. Ἔκτισε γὰρ ἐνταῦθα ἀκουστέον ἀντὶ τοῦ ἐπέστησε τοῖς

tum esse, ut congruit ac decet, non conditum aut factum, divina eloquia testantur. Non levis igitur, sed maxima est impietas, Dominum aliquo modo manufactum dicere. Nam si factus est Filius, erat tempus quando non erat: atqui fuit semper, si utique est, ut ipse declarat, in Patre [Io 14, 10 sq]. Et si Christus *verbum, sapientia et virtus* est (haec enim Christum esse divinae docent litterae [Io 1, 14; 1 Cor 1, 24], ut ipsi nostis), haec sane virtutes Dei sunt. Quocirca si factus est Filius, fuit tempus, quando haec non erant: adeoque fuit tempus, quo sine his erat Deus: quod perabsurdum est.

Sed quid pluribus de his apud vos disseram, viros Spiritu plenos, et apprime intelligentes, quae sequuntur absurda ex illa sententia, quae Filium factum asserit? Ad haec minime attendisse mihi videntur opinionis huius duces, et idcirco a veritate prorsus aberrasse, qui aliter, quam quod sibi vult divina et prophetica Scriptura, explicant illud «*Dominus creavit me principium viarum suarum*» [Prv 8, 22: LXX]. Non enim una est, ut scitis, verbi ,creavit' significatio. Nam hoc in loco ,creavit' idem est, quod ,praefecit operibus

ὑπ' αὐτοῦ γεγονόσιν ἔργοις, γεγονόσι δὲ δι' αὐτοῦ τοῦ υἱοῦ. Οὐχὶ δέ γε τὸ ἔκτισε νῦν λέγοιτ' ἂν ἐπὶ τοῦ ἐποίησε. Διαφέρει γὰρ τοῦ ποιῆσαι τὸ κτίσαι. «Οὐκ αὐτὸς οὗτός σου πατὴρ ἐκτήσατό σε, καὶ ἐποίησέ σε καὶ ἔκτισέ σε;» τῇ ἐν τῷ δευτερονομίῳ μεγάλῃ ᾠδῇ ὁ Μωσῆς φησι. Πρὸς οὓς καὶ εἴποι ἄν τις· Ὦ ῥιψοκίνδυνοι ἄνθρωποι, ποίημα «ὁ πρωτότοκος πάσης κτίσεως», «ὁ ἐκ γαστρὸς πρὸ ἑωσφόρου γεννηθείς», ὁ εἰπὼν ὡς σοφία, «πρὸ δὲ πάντων βουνῶν γεννᾷ με»; Καὶ πολλαχοῦ δὲ τῶν θείων λογίων γεγεννῆσθαι, ἀλλ' οὐ γεγονέναι τὸν υἱὸν λεγόμενον εὕροι τις ἄν. Ὑφ' ὧν καταφανῶς ἐλέγχονται τὰ ψεύδη περὶ τῆς τοῦ κυρίου γεννήσεως ὑπολαμβάνοντες, οἱ ποίησιν αὐτοῦ τὴν θείαν καὶ ἄρρητον γέννησιν λέγειν τολμῶντες.

(3) Οὔτ' οὖν καταμερίζειν χρὴ εἰς τρεῖς θεότητας τὴν θαυμαστὴν καὶ θείαν μονάδα, οὔτε ποιήσει κωλύειν τὸ ἀξίωμα καὶ τὸ ὑπερβάλλον μέγεθος τοῦ κυρίου. Ἀλλὰ πεπιστευκέναι εἰς Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, καὶ εἰς Χριστὸν Ἰησοῦν τὸν υἱὸν αὐτοῦ καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα, ἡνῶσθαι δὲ τῷ Θεῷ τῶν ὅλων τὸν

ab ipso factis', factis, inquam, per ipsum Filium. At hic ,creavit' non perinde intelligendum est atque ,fecit'. ,Facere' enim et ,creare' inter se differunt. «*Nonne ipse ille pater tuus possedit te, et fecit te, et creavit te?*» [Dt 32, 6: LXX] ait Moyses in magno Deuteronomii carmine. Sic etiam illos recte quis possit coarguere: O praecipites temerariique homines, ergone facta res est «*primogenitus omnis creaturae*» [Col 1, 15], «*ex utero ante luciferum genitus*» [Ps 109, 3: LXX], qui ut Sapientia dicit, «*ante omnes colles gignit me*» [Prv 8, 25: LXX]? Denique multis in locis divinorum eloquiorum eum ,genitum' dici, at nusquam ,factum' Filium, quis legerit. Ex quibus aperte convincuntur falsa de Domini generatione opinari, qui divinam atque inexplicabilem eius generationem factionem audent dicere.

51 Neque igitur admirabilis et divina unitas in tres divinitates est separanda, neque factionis vocabulo dignitas ac summa magnitudo Domini est diminuenda: sed credendum est in Deum Patrem omnipotentem, et in Christum Iesum eius Filium, et in Spiritum Sanctum: Verbum autem Deo univer-

λόγον. «Ἐγὼ γαρ, φησι, καὶ ὁ πατὴρ ἕν ἐσμεν»· καὶ «ἐγὼ ἐν τῷ πατρί, καὶ ὁ πατὴρ ἐν ἐμοί». Οὕτω γὰρ ἂν καὶ ἡ θεία τριὰς καὶ τὸ ἅγιον κήρυγμα τῆς μοναρχίας διασώζοιτο.

sorum esse unitum. Quippe «*Ego*, inquit, *et Pater unum sumus*» [Io 10, 30], et: «*Ego in Patre, et Pater in me est*» [Io 14, 10]. Ita scilicet divina Trinitas et sancta monarchiae praedicatio integra servabitur.

S. FELIX I 269—274.
S. EUTYCHIANUS 275—283.
S. CAIUS 283—296
S. MARCELLINUS 296—304.

Conc. ILLIBERITANUM[1] *inter 300/306*[2].

De indissolubilitate matrimonii.

52a Can. 9. Item foemina fidelis, quae adulterum maritum reliquerit fidelem et alterum ducit, prohibeatur ne ducat; si duxerit, non prius accipiat communionem, nisi quem reliquerit prius de saeculo exierit; nisi forte necessitas infirmitatis dare compulerit.

De coelibatu clericorum.

52b Can. 27. Episcopus, vel quilibet alius clericus, aut sororem aut filiam virginem dicatam Deo tantum secum habeat; extraneam nequaquam habere placuit.

52c Can. 33. Placuit in totum prohibere episcopis, presbyteris et diaconibus, vel omnibus clericis positis in ministerio, abstinere se a coniugibus suis et non generare filios: quicumque vero fecerit, ab honore clericatus exterminetur.

De baptismo et confirmatione.

52d Can. 38. Loco peregre navigantes aut si ecclesia in proximo non fuerit, posse fidelem, qui lavacrum suum integrum habet nec sit bigamus, baptizare in necessitate infirmitatis positum catechumenum, ita ut, si supervixerit,

[1] Elvira Hispaniae.
[2] Msi II 10 C sq; Hrd I 251 sqq; coll. Hfl I 166 et 168. Alios canones huius Concilii vide apud Kch n. 330 sqq.

ad episcopum eum perducat, ut per manus impositionem perfici possit.

Can. 77. Si quis diaconus regens plebem sine episcopo 52e
vel presbytero aliquos baptizaverit, episcopus eos per benedictionem perficere debebit; quod si ante de saeculo recesserint, sub fide, qua quis credidit, poterit esse iustus.

S. MARCELLUS 308—309.
S. EUSEBIUS 309 (vel 310).
S. MILTIADES 311—314.

S. SILVESTER I 314—335.

Conc. ARELATENSE[1] *I 314.*

Plenarium (contra Donatistas).

De baptismo haereticorum[2].

Can. 8. De Afris, quod propria lege sua utuntur, ut 53
rebaptizent, placuit, ut si ad Ecclesiam aliquis de haeresi venerit, interrogent eum symbolum, et si perviderint eum in Patre et Filio et Spiritu Sancto esse baptizatum, manus ei tantum imponatur, ut accipiat Spiritum Sanctum. Quodsi interrogatus non responderit hanc Trinitatem, baptizetur.

Can. 15. Ut diacones non offerant v. Kch 373. 53*

Conc. NICAENUM I 325.

Oecumenicum I (contra Arianos).

Symbolum Nicaenum[3].

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκράτορα, πάντων ὁρατῶν τε καὶ ἀοράτων ποιητήν· καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ

[Versio Hilarii Pictav.] Credimus in unum Deum Patrem omnipotentem, omnium visibilium et invisibilium factorem. Et in unum 54

[1] Arles Galliae. [2] Msi II 472 A; Hrd I 265 A; Hfl I 209.
[3] J. Ortiz de Urbina, El Símbolo Niceno (Madrid 1947) 21 sq. H 160 sqq; coll. Hfl I 314; ML 10, 536 A; Msi II 666 C sq (cf. V 688); Hrd I 946 E 311 (1244); cf. KBdS 146; Bar(Th) ad 325 n. 73 sqq (4, 127b sqq); C. H. Turner, Eccl. occid. monumenta iuris antiquissima: T. I, fasc. I, pars 2 (1904) 106 sqq.

Θεοῦ, γεννηθέντα ἐκ τοῦ πατρὸς μονογενῆ, τουτέστιν ἐκ τῆς οὐσίας τοῦ πατρός, Θεὸν ἐκ Θεοῦ, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα, οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο, τά τε ἐν τῷ οὐρανῷ, καὶ τὰ ἐν τῇ γῇ, τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα, καὶ σαρκωθέντα, ἐνανθρωπήσαντα, παθόντα καὶ ἀναστάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ, ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, ἐρχόμενον κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς. Καὶ εἰς τὸ ἅγιον πνεῦμα.

Τοὺς δὲ λέγοντας· ἦν ποτε ὅτε οὐκ ἦν, καὶ πρὶν γεννηθῆναι οὐκ ἦν, καὶ ὅτι ἐξ οὐκ ὄντων ἐγένετο, ἢ ἐξ ἑτέρας ὑποστάσεως ἢ οὐσίας φάσκοντας εἶναι ἢ κτιστὸν ἢ τρεπτὸν ἢ ἀλλοιωτὸν τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ, ἀναθεματίζει ἡ καθολικὴ ἐκκλησία.

Dominum nostrum Iesum Christum Filium Dei, natum ex Patre unigenitum, hoc est de substantia Patris, Deum ex Deo, lumen ex lumine, Deum verum de Deo vero, natum, non factum, unius substantiae cum Patre (quod Graece dicunt homousion), per quem omnia facta sunt, quae in coelo et in terra, qui propter nostram salutem descendit, incarnatus est et homo factus est et passus est, et resurrexit tertia die, et ascendit in coelos, venturus iudicare vivos et mortuos. Et in Spiritum Sanctum.

Eos autem, qui dicunt: «Erat, quando non erat», et «Antequam nasceretur, non erat», et «Quia ex non existentibus factus est aut ex alia subsistentia vel essentia», dicentes esse aut «convertibilem aut mutabilem filium Dei», hos anathematizat catholica et apostolica Ecclesia[1].

De baptismo haereticorum et moribundorum viatico[2].

55 η'. Περὶ τῶν ὀνομαζόντων μὲν ἑαυτοὺς Καθαρούς ποτε, προσερχομένων δὲ τῇ καθο-

[Versio Dionysii Exig.[3]] Can. 8. De his, qui se cognominant Catharos *[Novatiani]* [id est

[1] Huius damnationis textus latinus ex ACOec I 3 P. 1, p. 121 desumitur.

[2] Hrd I 326 D sq 331 C 330 B (cf. 431 E 437 A 434 E sq); coll. Hfl I 407 417 427; Msi II 671 B (cf. 896) 675 B 673 D sq (cf. 900).

[3] C. H. Turner, Eccl. occid mon. iuris antiq. T. I. fasc. I, p. 2, 262 sqq.

λικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ, ἔδοξε τῇ ἁγίᾳ καὶ μεγάλῃ συνόδῳ, ὥστε χειροθετουμένους αὐτοὺς μένειν οὕτως ἐν τῷ κλήρῳ· πρὸ πάντων δὲ τοῦτο ὁμολογῆσαι αὐτοὺς ἐγγράφως προσήκει, ὅτι συνθήσονται καὶ ἀκολουθήσουσι τοῖς τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας δόγμασιν· τουτέστι καὶ διγάμοις κοινωνεῖν καὶ τοῖς ἐν τῷ διωγμῷ παραπεπτωκόσιν. . . .

ιθ'. Περὶ τῶν Παυλιανισάντων, εἶτα προσφυγόντων τῇ καθολικῇ ἐκκλησίᾳ, ὅρος ἐκτέθειται, ἀναβαπτίζεσθαι αὐτοὺς ἐξάπαντος· εἰ δέ τινες ἐν τῷ παρεληλυθότι χρόνῳ ἐν τῷ κλήρῳ ἐξητάσθησαν, εἰ μὲν ἄμεμπτοι καὶ ἀνεπίληπτοι φανεῖεν, ἀναβαπτισθέντες χειροτονείσθωσαν ὑπὸ τοῦ τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας ἐπισκόπου. . . .

ιγ'. Περὶ δὲ τῶν ἐξοδευόντων ὁ παλαιὸς καὶ κανονικὸς νόμος φυλαχθήσεται καὶ νῦν, ὥστε εἴ τις ἐξοδεύοι, τοῦ τελευταίου καὶ ἀναγκαιοτάτου ἐφοδίου μὴ ἀποστερεῖσθαι· εἰ δὲ ἀπογνωσθεὶς καὶ κοινωνίας πάλιν τυχών, πάλιν ἐν τοῖς ζῶσιν ἐξετασθῇ, μετὰ τῶν κοινωνούντων τῆς εὐχῆς μόνης ἔστω· καθόλου δὲ καὶ περὶ παντὸς οὗτινος ἐξοδεύοντος, αἰτοῦντος τοῦ μετασχεῖν εὐχαριστίας

mundos), si aliquando venerint ad Ecclesiam catholicam, placuit sancto et magno Concilio, ut impositionem manus accipientes, sic in clero permaneant. Haec autem prae omnibus eos scriptis convenit profiteri, quod catholicae et apostolicae Ecclesiae dogmata suscipiant et sequantur; id est, et bigamis se communicare et his qui in persecutione prolapsi sunt. . . .

Can. 19. De Paulianistis 56
ad Ecclesiam catholicam confugientibus definitio prolata est, ut baptizentur omnimodis. Si qui autem de his praeterito tempore in clero fuerunt, si quidem immaculati et irreprehensibiles apparuerint, baptizati ordinentur ab episcopo Ecclesiae catholicae.

Can. 13. De his, qui ad 57
exitum veniunt, etiam nunc lex antiqua regularisque servabitur; ita ut, si quis egreditur e corpore, ultimo et necessario viatico minime privetur. Quod si desperatus, et consecutus communionem, oblationisque particeps factus, iterum convaluerit, sit inter eos, qui communionem orationis tantummodo consequuntur. Generaliter autem omni cui-

ὁ ἐπίσκοπος μετὰ δοκιμασίας ἐπιδότω [al. μεταδιδότω τῆς προσφορᾶς].

libet in exitu posito et poscenti sibi communionis gratiam tribui, episcopus probabiliter ex oblatione dare debebit.

57* *Epistolam synodalem ad Aegyptios de errore Arii et de ordinationibus a Melitio factis v. Kch n. 410 sq.*

S. MARCUS 336

S. IULIUS I 337—352.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. «Ἀνέγνων τὰ γράμματα» ad Antiochenos, a. 341.]

57a (22) . . . Εἰ γὰρ καὶ ὅλως, ὡς φατέ, γέγονέ τι εἰς αὐτοὺς ἁμάρτημα, ἔδει κατὰ τὸν ἐκκλησιαστικὸν κανόνα, καὶ μὴ οὕτως γεγενῆσθαι τὴν κρίσιν. Ἔδει γραφῆναι πᾶσιν ἡμῖν, ἵνα οὕτως παρὰ πάντων ὁρισθῇ τὸ δίκαιον· ἐπίσκοποι γὰρ ἦσαν οἱ πάσχοντες, καὶ οὐχ αἱ τυχοῦσαι ἐκκλησίαι αἱ πάσχουσαι, ἀλλ' ὧν αὐτοὶ οἱ ἀπόστολοι δι' ἑαυτῶν καθηγήσαντο. Διὰ τί δὲ περὶ τῆς Ἀλεξανδρέων ἐκκλησίας μάλιστα οὐκ ἐγράφετο ἡμῖν; Ἢ ἀγνοεῖτε ὅτι τοῦτο ἔθος ἦν, πρότερον γράφεσθαι ἡμῖν, καὶ οὕτως ἔνθεν ὁρίζεσθαι τὰ δίκαια; Εἰ μὴν οὖν τι τοιοῦτον ἦν ὑποπτευθὲν εἰς τὸν επίσκοπον τὸν ἐκεῖ, ἔδει πρὸς τὴν ἐνταῦθα ἐκκλησίαν γραφῆναι.

Nam si omnino, ut dicitis, aliqua fuit eorum culpa, iudicium secundum ecclesiasticum canonem, nec eo pacto, fieri oportuit. Oportuit omnibus nobis scripsisse, ut ita ab omnibus quod iustum esset decerneretur; episcopi enim erant qui patiebantur, nec vulgares ecclesiae quae vexabantur, sed quas ipsi Apostoli per se gubernarunt. Cur autem de Alexandrina potissimum ecclesia nihil nobis scriptum est? An ignoratis hanc esse consuetudinem, ut primum nobis scribatur, et hinc quod iustum est decernatur? Sane si qua huiusmodi suspicio in illius urbis episcopum cadebat, ad hanc ecclesiam scribendum fuit.

[1] Cst 385 B; ML 8, 906 A.

Conc. SERDICENSE 343—344.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Textus authenticus] [Can. 3] (Isid. 4). Osius episcopus dixit: Illud quoque, ut episcopus de provincia ad aliam provinciam, in qua sunt episcopi, non transeat; nisi forte a fratribus suis invitatus, ne videamur ianuam caritatis clausisse. — Illud quoque providendum est: si in aliqua provincia forte aliquis episcopus contra fratrem suum episcopum litem habuerit, non ex his unus ex alia provincia advocet episcopos. — Quod si aliquis episcopus iudicatus fuerit in aliqua causa, et putat bonam causam habere, ut iterum iudicium renovetur, si vobis placet, sanctissimi PETRI Apostoli memoriam honoremus: scribatur vel ab his, qui causam examinarunt, vel ab episcopis, qui in proxima provincia morantur, Romano episcopo; et si iudicaverit renovandum esse iudicium, renovetur, et det iudices. Si autem probaverit talem causam esse, ut ea non

[Versio graeca] γʹ Ὅσιος ἐπί- 57b
σκοπος εἶπεν· Καὶ τοῦτο προστεθῆναι ἀναγκαῖον, ἵνα μηδεὶς ἐπισκόπων ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐπαρχίας εἰς ἑτέραν ἐπαρχίαν, ἐν ᾗ τυγχάνουσιν ὄντες ἐπίσκοποι, διαβαίνοι· εἰ μήτι παρὰ τῶν ἀδελφῶν τῶν ἑαυτοῦ κληθείη, διὰ τὸ μὴ δοκεῖν ἡμᾶς τὰς τῆς ἀγάπης ἀποκλείειν πύλας. Καὶ τοῦτο δὲ ὡσαύτως προνοητέον, ὥστε ἐὰν ἔν τινι ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων τις ἄντικρυς ἀδελφοῦ ἑαυτοῦ καὶ συνεπισκόπου πρᾶγμα σχοίη, μηδέτερον ἐκ τούτων ἀπὸ ἑτέρας ἐπαρχίας ἐπισκόπους ἐπιγνώμονας ἐπικαλεῖσθαι. Εἰ δὲ ἄρα τις ἐπισκόπων ἔν τινι πράγματι δόξῃ κατακρίνεσθαι, καὶ ὑπολαμβάνει ἑαυτὸν μὴ σαθρόν, ἀλλὰ καλὸν ἔχειν τὸ πρᾶγμα, ἵνα καὶ αὖθις ἡ κρίσις ἀνανεωθῇ εἰ δοκεῖ ὑμῶν τῇ ἀγάπῃ, Πέτρου τοῦ ἀποστόλου τὴν μνήμην τιμήσωμεν, καὶ γραφῆναι παρὰ τούτων τῶν κρινάντων Ἰουλίῳ τῷ ἐπισκόπῳ Ῥώμης, ὥστε διὰ τῶν γειτνιώντων τῇ ἐπαρχίᾳ ἐπισκόπων, εἰ

[1] C. H. Turner, Eccl. occid. monumenta iuris antiquissima. T. I, fasc. 2, pars 3, 492 sqq. De nomine «Serdica» (loco «Sardica») ibid. p. 533. Hrd I 637 E sq; cf. Hfl I 560 sqq; Kch n. 500 sqq. Genuinitatem canonum Serdicensium a J. Friedrich (1901) impugnatam C. H. Turner (The Journal of Theological Studies 3 [1902] 370—397) vindicavit.

refricentur quae acta sunt, quae decreverit confirmata erunt. Si hoc omnibus placet? Synodus respondit: Placet.

δέοι, ἀνανεωθῆναι τὸ δικαστήριον, καὶ ἐπιγνώμονας αὐτὸς παράσχοι. Εἰ δὲ μὴ συστῆναι δύναται, τοιοῦτον αὐτοῦ εἶναι τὸ πρᾶγμα, ὡς παλινδικίας χρῄζειν, τὰ ἅπαξ κεκριμένα μὴ ἀναλύεσθαι, τὰ δὲ ὄντα βέβαια τυγχάνειν.

57c (Isid. 5). Gaudentius episcopus dixit: Addendum, si placet, huic sententiae, quam plenam sanctitatis protulistis: cum aliquis episcopus depositus fuerit eorum episcoporum iudicio, qui in vicinis commorantur locis, et proclamaverit agendum sibi esse negotium in urbe Roma, alter episcopus in eadem cathedra, post appellationem eius, qui videtur esse depositus, omnino non ordinetur loco ipsius, nisi causa fuerit iudicio Romani episcopi determinata.

δ΄. Γαυδέντιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Εἰ δοκεῖ, ἀναγκαῖον προστεθῆναι ταύτῃ τῇ ἀποφάσει, ἥντινα ἀγάπης εἰλικρινοῦς πλήρη ἐξενήνοχας· ὥστε ἐάν τις ἐπίσκοπος καθαιρεθῇ τῇ κρίσει τούτων τῶν ἐπισκόπων τῶν ἐν γειτνίᾳ τυγχανόντων, καὶ φάσκῃ πάλιν ἑαυτῷ ἀπολογίας πρᾶγμα ἐπιβαλεῖν, μὴ πρότερον εἰς τὴν καθέδραν αὐτοῦ ἕτερον ὑποκαταστῆναι, ἐὰν μὴ ὁ τῆς Ῥωμαίων ἐπίσκοπος ἐπιγνοὺς περὶ τούτου, ὅρον ἐξενέγκῃ.

57d [Can. 3b] (Isid. 6). Osius episcopus dixit: Placuit autem, ut, si episcopus accusatus fuerit, et iudicaverint congregati episcopi regionis ipsius, et de gradu suo deiecerint eum, et appellasse videatur, et confugerit ad beatissimum ecclesiae Romanae episcopum et voluerit audiri et iustum putaverit, [ut] renovetur examen; scribere his episcopis dignetur, qui in finitima et propinqua provincia sunt, [ut] ipsi diligenter omnia requirant et iuxta fidem veritatis definiant. Quod si qui rogat causam suam iterum audiri et deprecatione sua moverit episcopum Romanum, ut e latere suo presbyterum mittat, erit in potestate episcopi, quid velit aut quid aestimet: [et] si decreverit mittendos esse, qui praesentes cum episcopis iudicent, habentes [eius] auctoritatem, a quo destinati sunt, erit in suo arbitrio. Si vero crediderit sufficere episcopos, ut negotio terminum imponant, faciet quod sapientissimo consilio suo iudicaverit.

ε΄. Ὅσιος ἐπίσκοπος εἶπεν· Ἤρεσεν, ἵνα εἴ τις ἐπίσκοπος καταγγελθείη, καὶ συναθροισθέντες οἱ ἐπίσκοποι τῆς ἐνορίας τῆς αὐτῆς τοῦ βαθμοῦ αὐτὸν ἀποκινήσωσιν, καὶ ὥσπερ ἐκκαλεσάμενος καταφύγῃ ἐπὶ μακαριώτατον τῆς Ῥωμαίων ἐκκλησίας ἐπίσκοπον, καὶ βουληθείη αὐτοῦ διακοῦσαι, δίκαιόν τε εἶναι νομίσῃ ἀνανεώσασθαι αὐτοῦ τὴν ἐξέτασιν τοῦ πράγματος· γράφειν τούτοις τοῖς ἐπισκόποις καταξιώσῃ, τοῖς ἀγχιστεύουσι τῇ ἐπαρχίᾳ, ἵνα αὐτοὶ ἐπιμελῶς καὶ μετὰ ἀκριβείας ἕκαστα διερευνήσωσιν καὶ κατὰ τὴν τῆς ἀληθείας πίστιν ψῆφον περὶ τοῦ πράγματος ἐξενέγκωσιν. Εἰ δέ τις ἀξιοῖ καὶ πάλιν αὐτοῦ τὸ πρᾶγμα ἀκουσθῆναι, καὶ τῇ δεήσει τῇ ἑαυτοῦ τὸν Ῥωμαίων ἐπίσκοπον κινεῖν δόξῃ ἀπὸ τοῦ ἰδίου πλευροῦ πρεσβυτέρους ἀποστείλοι· εἶναι ἐν τῇ ἐξουσίᾳ αὐτοῦ τοῦ ἐπισκόπου, ὅπερ ἂν καλῶς ἔχειν δοκιμάσῃ καὶ [ἐὰν] ὁρίσῃ, δεῖν ἀποσταλῆναι τοὺς μετὰ τῶν ἐπισκόπων κρινοῦντας, ἔχοντάς τε τὴν αὐθεντίαν τούτου παρ' οὗ ἀπεστάλησαν, καὶ τοῦτο θετέον. Εἰ δὲ ἐξαρκεῖν νομίζοι πρὸς τὴν τοῦ πράγματος ἐπίγνωσιν καὶ ἀπόφασιν τοῦ ἐπισκόπου, ποιήσει ὅπερ ἂν τῇ ἐμφρονεστάτῃ αὐτοῦ βουλῇ καλῶς ἔχειν δόξῃ. Ἀπεκρίναντο οἱ ἐπίσκοποι· Τὰ λεχθέντα ἤρεσεν.

[Ex epist. «Quod semper», qua synodus acta S. IULIO transmisit.][1]

Hoc enim optimum et valde congruentissimum esse videbitur, si ad caput, id est ad PETRI apostoli sedem, de singulis quibusque provinciis referant sacerdotes. 57e

S. LIBERIUS 352—366.

De baptismo haereticorum v. S. SIRICIUS [n. 88].

[1] CSEL 65, 127; Cst 395 sqq; Msi III 40 sqq; Hrd I 653 sq. De genuinitate huius loci cf. «Scholastik» I (1926) 260 (A. Feder).

S. DAMASUS I 366—384.

Conc. ROMANUM a. 382[1].

De Trinitate et Incarnatione[2].

[«Tomus DAMASI»[3].]

58 [Post hoc Concilium, quod in urbe Roma congregatum est a catholicis episcopis, addiderunt[4] de Spiritu Sancto.] Et quia postea is error inolevit, ut quidam ore sacrilego auderent dicere, Spiritum Sanctum factum esse per Filium:

59 (1.) Anathematizamus eos, qui non tota libertate proclamant, eum cum Patre et Filio unius potestatis esse atque substantiae.

60 (2.) Anathematizamus quoque eos, qui Sabellii sequuntur errorem, eundem dicentes [esse] Patrem quem et Filium.

61 (3.) Anathematizamus Arium atque Eunomium, qui pari impietate, licet sermone dissimili, Filium et Spiritum Sanctum asserunt creaturas.

62 (4.) Anathematizamus Macedonianos, qui de Arii stirpe venientes, non perfidiam mutaverunt, sed nomen.

63 (5.) Anathematizamus Photinum, qui Ebionis haeresim instaurans, Dominum Iesum Christum tantum ex Maria confitetur.

64 (6.) Anathematizamus eos, qui duos asserunt Filios, unum ante saecula, et alterum post assumptionem carnis ex Virgine

65 (7.) Anathematizamus eos, qui pro hominis anima rationabili et intelligibili dicunt Dei Verbum in humana carne versatum, cum ipse Filius et Verbum Dei non pro anima rationabili et intelligibili in suo corpore fuerit, sed nostram (id est rationabilem et intelligibilem) sine peccato animam susceperit atque salvaverit.

---

[1] «Tomum DAMASI» deberi huic concilio ostendit P. Galtier, Rech. de science rel. 26 (1936) 385 sqq.

[2] C. H. Turner, Eccl. occid. monumenta iuris antiquissima. T. I, fasc. II, pars 1 (1913) 284 sqq. «Tomus DAMASI» continet (post Symbolum Nicaenum) sequentes canones. Cst 511 A sqq (cf. 518); coll. H 272 sqq; Jf 235 c. Add.; ML 13, 358 B sq et 56, 686 B sqq; Msi III 481 D sqq (cf. 486 C sqq); Hrd I 802 B sq.

[3] Istius tomi canones sunt suscepti, ut videtur, a Conc. CONSTANTIN. I; laudantur pro lege a COELESTINO I [ML 53, 290 A] et VIGILIO [ML 69, 176 B; Jf 937].

[4] Scl. episcopi Romae congregati [cf. ML 56, 687 nota a].

(8.) Anathematizamus eos, qui Verbum Filium Dei ex- 66
tensionem aut collectionem et a Patre separatum, insubstantivum et finem habiturum esse contendunt.

(9.) Eos quoque, qui de ecclesiis ad ecclesias migra- 67
verunt, tamdiu a communione nostra habemus alienos, quamdiu ad eas redierint civitates, in quibus primum sunt constituti. Quodsi alius, alio transmigrante, in loco viventis est ordinatus, tamdiu vacet sacerdotii dignitate, qui suam deseruit civitatem, quamdiu successor eius quiescat in Domino.

(10.) Si quis non dixerit semper Patrem, semper Filium, 68
semper Spiritum Sanctum esse: haereticus est.

(11.) Si quis non dixerit Filium natum de Patre, id 69
est de substantia divina ipsius: haereticus est.

(12.) Si quis non dixerit verum Deum Filium Dei, 70
sicut verum Deum Patrem [eius, et] omnia posse [et] omnia nosse et Patri aequalem: haereticus est.

(13.) Si quis dixerit, quod in carne constitutus cum 71
esset in terra, in coelis cum Patre non erat: haereticus est.

(14.) Si quis dixerit, quod in passione crucis dolorem 72
sentiebat Deus, et non caro cum anima, quam induerat — *forma servi*, quam sibi *acceperat* [cf. Phil 2 7], sicut ait Scriptura — Filius Dei Christus: non recte sentit.

(15.) Si quis non dixerit, quod in carne sedet in 73
dextera Patris, in qua venturus est iudicare vivos et mortuos: haereticus est.

(16.) Si quis non dixerit, Spiritum Sanctum de Patre 74
esse vere ac proprie, sicut Filium, de divina substantia et Deum verum: haereticus est.

(17.) Si quis non dixerit, omnia posse Spiritum Sanc- 75
tum et omnia nosse et ubique esse, sicut Filium et Patrem: haereticus est.

(18.) Si quis dixerit Spiritum Sanctum facturam, aut 76
per Filium factum: haereticus est.

(19.) Si quis non dixerit, omnia per Filium et Spi- 77
ritum [suum] Sanctum Patrem fecisse, id est visibilia et invisibilia: haereticus est.

(20.) Si quis non dixerit, Patris et Filii et Spiritus 78
Sancti unam divinitatem, potestatem, maiestatem, poten-

tiam, unam gloriam, dominationem, unum regnum, atque unam voluntatem ac veritatem haereticus est.

79 (21.) Si quis tres personas non dixerit veras Patris et Filii et Spiritus Sancti, aequales, semper viventes, omnia continentes visibilia et invisibilia, omnia potentes, omnia iudicantes, omnia vivificantes, omnia facientes, omnia salvantes: haereticus est.

80 (22.) Si quis non dixerit adorandum Sanctum Spiritum ab omni creatura sicut Filium et Patrem: haereticus est.

81 (23.) Si quis de Patre et Filio bene senserit, de Spiritu autem non recte habuerit, haereticus est, quod omnes haeretici de Filio [Dei] et Spiritu [Sancto] male sentientes, in perfidia Iudaeorum et paganorum inveniuntur.

82 (24.) Quod si quis partiatur[1], [Christi] Patrem Deum dicens et Deum Filium eius et Deum Sanctum Spiritum, deos dicere et non propter unam divinitatem et potentiam, quam credimus et scimus Patris et Filii et Spiritus Sancti, ita dicit Deum; subtrahens autem Filium aut Spiritum Sanctum, ita solum aestimet Deum Patrem dici, aut ita credit unum Deum: haereticus est in omnibus, immo Iudaeus, quod nomen deorum et angelis et sanctis omnibus a Deo est positum et donatum, de Patre autem et Filio et Spiritu Sancto propter unam et aequalem divinitatem non nomen deorum, sed Dei nobis ostenditur atque indicitur, ut credamus. quia in Patre et Filio et Spiritu Sancto solum baptizamur et non in archangelorum nominibus aut angelorum, quomodo haeretici, aut Iudaei, aut etiam pagani dementes.

Haec ergo est salus christianorum, ut credentes Trinitati, id est Patri et Filio et Spiritui Sancto, [et] baptizati in ea, veram solam unam divinitatem et potentiam, maiestatem et substantiam eiusdem esse sine dubio credamus.

De Spiritu Sancto[2].

[«Decretum DAMASI» ex actis Synodi Romanae, a. 382.]

83 Dictum est: Prius agendum est de Spiritu septiformi, qui in Christo requiescit, Spiritus sapientiae: *Christus*

[1] «Partiatur» (non «putat») legendum esse ostendit P. Galtier [l. c. 566 sqq].
[2] C. H. Turner, Latin lists of the canonical books: The Journal of Theological Studies I (1900) 556 sqq. ML 19, 787 B sqq; Jf 251 c. Add.

Dei virtus et Dei sapientia [1 Cor 1, 24]. Spiritus intellectus: *Intellectum dabo tibi, et instruam te in via, in qua ingredieris* [Ps 81, 8]. Spiritus consilii: *Et vocabitur nomen eius magni consilii angelus* [Is 9, 6: LXX]. Spiritus virtutis (ut supra): *Dei virtus et Dei sapientia* [1 Cor 1, 24]. Spiritus scientiae: *propter eminentiam Christi scientiae Iesu* apostoli [Eph 3, 19]. Spiritus veritatis: *Ego via et vita et veritas* [Io 14, 6]. Spiritus timoris [Dei]: *Initium sapientiae timor Domini* [Ps 110, 10] ... [*sequitur explicatio variorum nominum Christi:* Dominus, Verbum, Caro, Pastor *etc.*]. . . . Spiritus enim Sanctus non est Patris tantummodo aut Filii tantummodo Spiritus, sed Patris et Filii Spiritus. Scriptum est enim: *Si quis dilexerit mundum, non est Spiritus Patris in illo* [1 Io 2, 15; Rom 8, 9]. Item scriptum est: *Quisquis autem Spiritum Christi non habet, hic non est eius* [Rom 8, 9]. Nominato ita Patre et Filio intelligitur Spiritus Sanctus, de quo ipse Filius in evangelio dicit, quia Spiritus Sanctus *a Patre procedit* [Io 15 26], et *de meo accipiet et annuntiabit vobis* [Io 16, 14].

De canone s. Scripturae[1].

[Ex eodem decreto et actis eiusdem Synodi Romanae.]

Item dictum est: Nunc vero de Scripturis divinis 84
agendum est, quid universalis catholica recipiat Ecclesia et quid vitare debeat.

Incipit ordo Veteris Testamenti. Genesis liber unus, Exodus l. 1, Leviticus l. 1, Numeri l. 1, Deuteronomium l. 1, Iesu Nave l. 1, Iudicum l. 1, Ruth l. 1, Regum ll. 4, Paralypomenon ll. 2, Psalmi CL l. 1; Salamonis ll. 3: Proverbia l. 1, Ecclesiastes l. 1, Cantica Canticorum l. 1; item Sapientia l. 1, Ecclesiasticus l. 1.

700; cf. ML 59, 157 A sqq; Hrd I 775 D sqq; Z II 259 sqq. — Hoc et quod sequitur de canone Scripturae, prima pars est documenti celeberrimi «*De libris recipiendis vel non recipiendis*», quod «Decretum GELASII» [v. n. 162 sqq] nuncupatur. Eam a DAMASO conceptam et editam, a GELASIO vero repetitam esse, contendit imprimis Andr. Thiel [Epp. Rom. PP. 44 sqq] et tenet ut certum Turner (l. c. 554), ut probabilius Ed. Schwartz (Zeitschr. f. neutest. Wissenschaft 29 [1930] 161 sqq), qui verba n. 83 relata «Spiritus enim Sanctus ... Nominato itaque Patre et Filio intelligitur Spiritus» ex S. Augustini tract. in Io 9, n. 7 esse interpolata dicit contra Dobschütz, Das Decretum Gelasianum, Leipzig 1912, p. 4 245 sq.
[1] Turner l. c.; ML 19, 790 B sqq (cf. 59, 157 A sqq); Msi VIII 145 C sqq.

Item ordo Prophetarum. Esaiae l. 1, Hieremiae l. 1 cum Cinoth, id est lamentationibus suis, Ezechiel l. 1, Danihel l. 1, Oseae l. 1, Amos l. 1, Micheae l. 1, Iohel **l. 1, Abdiae l. 1, Ionae l. 1, Naum l. 1, Abbacuc l. 1, Sophoniae l. 1, Aggei l. 1, Zachariae l. 1, Malachiae l. 1.**

Item ordo storiarum. Iob l. 1, Tobiae l. 1, Esdrae ll. 2, Hester l. 1, Iudit l. 1, Machabeorum ll. 2.

Item ordo scripturarum Novi et aeterni Testamenti, quem sancta et catholica suscipit Ecclesia. Evangeliorum secundum Matheum l. 1, secundum Marcum l. 1, secundum Lucam l. 1, secundum Iohannem l. 1.

Epistolae Pauli [apostoli] numero quatuordecim. Ad Romanos una, ad Corinthios duas, ad Ephesios 1, ad Thessalonicenses 2, ad Galatas 1, ad Philippenses 1, ad Colossenses 1, ad Timotheum 2, ad Titum 1, ad Filimonem 1, ad Hebreos 1.

Item Apocalypsis Iohannis liber 1. Et Actus Apostolorum l. 1.

Item epistolae canonicae numero septem. Petri Apostoli epistolae duae, Iacobi Apostoli ep. una, Iohannis Apostoli ep. una, alterius Ioannis presbyteri ep. duae, Iudae Zelotis apostoli ep. 1 [v. n. 162 sqq][1].

Explicit canon Novi Testamenti.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM I 381.

Oecumenicum II (contra Macedonianos etc.).

Damnatio haereticorum[2].

85 α'. Μὴ ἀθετεῖσθαι τὴν πίστιν τῶν πατέρων τῶν τριακοσίων δεκαοκτώ, τῶν ἐν Νικαίᾳ τῆς Βιθυνίας συνελθόντων· ἀλλὰ μένειν ἐκείνην κυρίαν, καὶ ἀναθεματισθῆναι πᾶσαν αἵρεσιν· καὶ ἰδικῶς τὴν τῶν Εὐνομιανῶν,

Can. 1. [Versio Dionysii Exig.] Fidem non violandam Patrum trecentorum decem et octo, qui apud Nicaeam Bithyniae convenerunt; sed manere eam firmam et stabilem. Anathematizandam omnem haeresim, et spe-

[1] Quidam etiam eam partem «Decreti Gelasiani», quae de Primatu et Sedibus Patriarchalibus agit, DAMASO attribuunt [v. n. 163]; cf. Zahn et Thiel ll. cc. et C. H. Turner, Eccl. occid. monumenta iuris antiquissima T. I, fasc. 1, pars 2, p. 155 sqq et fasc. 2, pars 1, p. XIV.

[2] Msi III gr. 557 E, lat. 566 D coll. Hfl II 14; Hrd I 809 A.

εἴτουν Ἀνομοίων· καὶ τὴν τῶν Ἀρειανῶν, εἴτουν Εὐδοξιανῶν· καὶ τὴν τῶν Ἡμιαρειανῶν, ἤγουν Πνευματομάχων· καὶ τὴν τῶν Σαβελλιανων, Μαρκελλιανῶν καὶ τὴν τῶν Φωτεινιανῶν καὶ τὴν των Απολιναριστῶν..

cialiter Eunomianorum vel Anomianorum, et Arianorum vel Eudoxianorum, et Macedonianorum vel Spiritui Sancto resistentium, et Sabellianorum, et Marcellianorum, et Photinianorum, et Apollinariorum

Symbolum «Nicaeno-Constantinopolitanum»[1].

Πιστεύομεν εἰς ἕνα Θεὸν πατέρα παντοκρατορα, ποιητὴν οὐρανοῦ καὶ γῆς, ὁρατῶν τε πάντων καὶ ἀοράτων. Καὶ εἰς ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ τον μονογενῆ, τὸν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα πρὸ πάντων τῶν αἰώνων, φῶς ἐκ φωτός, Θεὸν ἀληθινὸν ἐκ Θεοῦ ἀληθινοῦ, γεννηθέντα οὐ ποιηθέντα, ὁμοούσιον τῷ πατρί, δι' οὗ τὰ πάντα ἐγένετο· τὸν δι' ἡμᾶς τοὺς ἀνθρώπους καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν κατελθόντα ἐκ των οὐρανῶν καὶ σαρκωθέντα ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, καὶ ενανθρωπήσαντα, σταυρωθέντα τε ὑπὲρ ἡμῶν ἐπὶ Ποντίου Πιλάτου καὶ παθόντα καὶ ταφεντα καὶ ἀνα-

[Versio Dionysii Exig.] Credimus [Credo] in unum Deum 86
Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium. Et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei, natum ex Patre [Filium Dei unigenitum. Et ex Patre natum] ante omnia saecula. [Deum de Deo, lumen de lumine] Deum verum de Deo vero. Natum [Genitum], non factum, consubstantialem Patri, per quem omnia facta sunt. Qui propter nos homines et salutem nostram [et propter nostram salutem] descendit de coelis. Et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et humanatus [homo factus] est. Et crucifixus est [Crucifixus etiam] pro nobis sub Pontio

[1] ACOec II 1 P. 2, 80; Msi III 565 A; H 165 sq; Missale Romanum; Hrd I 813 B; ML 48, 772 A; Bar(Th) ad 381 n. 29 (5, 461 b). Cf. Rev. d'hist. eccl. 32 (1936) 809 sqq (J. Lebon). — Textum paulo mutatum Theodori Mops. v. apud A. Rücker, Ritus baptismi et Missae .... Monasterii 1933, 42 sq. — Hoc symbolum post Synodos EPHESINAM et CHALCEDONENSEM in Ecclesiae Orientalis usum liturgicum transiit; quod idem in Occidente circa finem saec. 8 per S. Paulinum Aquileiensem — contra Adoptianos — factum est. — Quae uncis inclusa sunt, textum liturgicum exhibent, qualis fere a S. Paulino confectus est. Rech. de théol. anc. et méd. I (1929) 7 sqq (B. Capelle).

στάντα τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ κατὰ τὰς γραφάς, καὶ ἀνελθόντα εἰς τοὺς οὐρανούς, καὶ καθεζόμενον ἐν δεξιᾷ τοῦ πατρός, καὶ πάλιν ἐρχόμενον μετὰ δόξης κρῖναι ζῶντας καὶ νεκρούς· οὗ τῆς βασιλείας οὐκ ἔσται τέλος. Καὶ εἰς τὸ πνεῦμα τὸ ἅγιον, τὸ κύριον καὶ ζωοποιόν, τὸ ἐκ τοῦ πατρὸς ἐκπορευόμενον, τὸ σὺν πατρὶ καὶ υἱῷ συμπροσκυνούμενον, καὶ συνδοξαζόμενον, τὸ λαλῆσαν διὰ τῶν προφητῶν. Εἰς μίαν ἁγίαν, καθολικὴν καὶ ἀποστολικὴν ἐκκλησίαν. Ὁμολογοῦμεν ἓν βάπτισμα εἰς ἄφεσιν ἁμαρτιῶν. Προσδοκῶμεν ἀνάστασιν νεκρῶν, καὶ ζωὴν τοῦ μέλλοντος αἰῶνος. Ἀμήν.

Pilato, [passus] et sepultus est. Et resurrexit tertia die, [secundum Scripturas. Et] ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, [et] iterum venturus [est] cum gloria iudicare vivos et mortuos: cuius regni non erit finis. Et in Spiritum Sanctum, Dominum et vivificantem, ex Patre procedentem, [qui ex Patre Filioque[1] procedit, qui] cum Patre et Filio adorandum [simul adoratur] et conglorificandum [-atur], qui locutus est per sanctos Prophetas [per Prophetas]. Et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confitemur [Confiteor] unum baptisma in remissionem peccatorum. Exspectamus [Et exspecto] resurrectionem mortuorum, et vitam futuri [venturi] saeculi. Amen.

S. SIRICIUS 384—398.

De primatu Romani Pontificis[2].

[Ex ep. (1) «Directa ad decessorem» ad Himerium episc Tarraconensem, 10. Febr. 385.]

87 . . . Consultationi tuae responsum competens non negamus, quia officii nostri consideratione non est nobis dissimulare, non est tacere libertas, quibus maior cunctis

[1] Additamentum «Filioque» in Hispania primum factum est. Hinc in Galliam, deinde in Germaniam mos iste transiit, ut patet ex liturgia Gallicana Monei saeculi V incuntis, Synodo Foroiuliensi 791, Francofordensi 794, Aquisgranensi 809, quae a LEONE III petiit, ut ab Ecclesia Romana reciperetur. Id tamen LEO, non quod dogma reiceret, sed quod aliquid traditae formae addere vereretur [cf. n. 125 148 159], recusavit. Postmodum vero, cum S. Henricus a BENEDICTO VIII, ut symbolum Romae inter missarum solemnia decantaretur, impetravit, et additamentum receptum est. Quod denique in Synodis oecumenicis LUGDUNENSI II [n. 460] et FLORENTINA [n. 691] a Latinis simul et Graecis admissum est.

[2] Cst 624; Jf 255 o. Add.; ML 13, 1132 C; Msi III 655 D; Hrd I 847 C.

christianae religionis zelus incumbit. Portamus onera omnium, qui gravantur; quin immo haec portat in nobis beatus apostolus PETRUS, qui nos in omnibus, ut confidimus, administrationis suae protegit et tuetur heredes.

De baptismo haereticorum[1].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

(1, 1) Prima itaque paginae tuae fronte signasti, bapti- 88
zatos ab impiis Arianis plurimos ad fidem catholicam festinare et quosdam de fratribus nostris eosdem denuo baptizare velle: quod non licet, cum hoc fieri et Apostolus vetet [cf. Eph 4, 5; Hebr 6, 4 sqq (?)] et canones contradicant et post cassatum Ariminense Concilium missa ad provincias a venerandae memoriae praedecessore meo LIBERIO generalia decreta[2] prohibeant. Quos nos cum Novatianis aliisque haereticis, sicut est in Synodo constitutum, per invocationem solam septiformis Spiritus episcopalis manus impositione catholicorum conventui sociamus, quod etiam totus Oriens Occidensque custodit; a quo tramite vos quoque posthac minime convenit deviare, si non vultis a nostro collegio synodali sententia separari[3].

De matrimonio christiano[4].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

(4, 5) De coniugali autem velatione requisivisti, si de- 88a
sponsatam alii puellam alter in matrimonium possit accipere. Hoc ne fiat, modis omnibus prohibemus: quia illa benedictio, quam nupturae sacerdos imponit, apud fideles cuiusdam sacrilegii instar est, si ulla transgressione violetur.

(5, 6) De relapsis in voluptates ante mortem demum sublevandis v. Kch n. 657. 88*

[1] Cst 624 C sq. [2] Haec decreta non iam exstare videntur.

[3] Post haec demum celeberrima illa de rebaptismo controversia ad finem tendit [v. n. 46 sq 53 55]. Concilium Carthaginense I sub Grato a. 348 s. 349, can. 1 [Msi III 145 B] rebaptismum prohibuit, Laodicenum inter 341 et 381, can. 7 et 8 Cataphrygas rebaptizandos, Novatianos vero et Quartodecimanos chrismate tantum unguendos statuit (v. Kch n. 521 sq); Arelatense II a. 443 (452?) can. 16 Photiniacos vel Paulianistas baptizare iussit (v. Kch n. 878). Exstat etiam hac de re Synodi CONSTANTINOPOLITANAE I a. 381 canon (7) [Msi III 563 B], qui tamen in conc. Constantinopolitano anni 382 ortus esse videtur.

[4] Cst 628 C; ML 13, 1136 sq; Msi III 657 A; Hrd I 848 B.

De coelibatu clericorum [1].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

89 (7, 8 sqq) Veniamus nunc ad sacratissimos ordines clericorum, quos in venerandae religionis iniuriam ita per vestras provincias calcatos atque confusos . . . reperimus, ut Ieremiae nobis voce dicendum sit: *Quis dabit capiti meo aquam, aut oculis meis fontem lacrimarum? et flebo populum hunc die ac nocte* [Ier 9, 1]. . . . Plurimos enim sacerdotes Christi atque levitas, post longa consecrationis suae tempora, tam de coniugibus propriis, quam etiam de turpi coitu sobolem didicimus procreasse, et crimen suum hac praescriptione defendere, quia in Veteri Testamento sacerdotibus ac ministris generandi facultas legitur attributa.

Dicat mihi nunc, quisquis ille est sectator libidinum: . . . Cur [Dominus] eos, quibus committebantur sancta sanctorum, praemonet dicens: *Sancti estote, quia et ego sanctus sum Dominus Deus vester* [Lv 20, 7; 1 Petr 1, 16]? Cur etiam procul a suis domibus, anno vicis suae, in templo habitare iussi sunt sacerdotes? Hac videlicet ratione, ne vel cum uxoribus possent carnale exercere commercium, ut conscientiae integritate fulgentes, acceptabile Deo munus offerrent. . . .

Unde et Dominus Iesus, cum nos suo illustrasset adventu, in Evangelio protestatur, quia *Legem venerit implere, non solvere* [Mt 5, 17]. Et ideo Ecclesiae, cuius sponsus est, formam castitatis voluit splendore radiare, ut in die iudicii, cum rursus advenerit, *sine macula et ruga* [Eph 5, 27] eam possit, sicut per Apostolum suum instituit, reperire. Quarum sanctionum omnes sacerdotes atque levitae insolubili lege constringimur, ut a die ordinationis nostrae, sobrietati ac pudicitiae et corda nostra mancipemus et corpora, dummodo per omnia Deo nostro in his, quae cotidie offerimus, sacrificiis placeamus. «*Qui autem in carne sunt,* dicente electionis vase, *Deo placere non possunt*» [Rom 8, 8].

[1] Cst 629 D sqq. — Notandum est in hoc documento coelibatum non institui, sed diu exstitisse supponi.

. . . Ii vero, qui illiciti privilegii excusatione nituntur. ut sibi asserant veteri hoc lege concessum, noverint se ab omni ecclesiastico honore, quo indigne usi sunt, Apostolicae Sedis auctoritate deiectos nec unquam posse veneranda attrectare mysteria, quibus se ipsi, dum obscoenis cupiditatibus inhiant, privaverunt. Et quia exempla praesentia cavere nos praemonent in futurum: quilibet episcopus, presbyter atque diaconus, quod non optamus deinceps, fuerit talis inventus, iam nunc sibi omnem per nos indulgentiae aditum intelligat obseratum: quia ferro necesse est excidantur vulnera, quae fomentorum non senserint medicinam.

De ordinationibus monachorum [1].

[Ex eadem epistola ad Himerium.]

(13) Monachos quoque, quos tamen morum gravitas 90
et vitae ac fidei institutio sancta commendat, clericorum officiis aggregari et optamus et volumus . . . [cf n. 1580].

De virginitate B. M. V. [2]

[Ex ep. (9) «Accepi litteras vestras» ad Anysium episc. Thessalonicensem, 392.]

(3) Sane non possumus negare de Mariae filiis iure 91
reprehensum, meritoque vestram sanctitatem abhorruisse, quod ex eodem utero virginali, ex quo secundum carnem Christus natus est, alius partus effusus sit. Neque enim elegisset Dominus Iesus nasci per virginem, si eam iudicasset tam incontinentem fore, ut illud genitale Dominici corporis, illam aulam regis aeterni concubitus humani semine coinquinaret. Qui enim hoc adstruit, nihil aliud nisi perfidiam Iudaicam adstruit, qui dicunt eum non potuisse nasci ex virgine. Nam si hanc accipiant a sacerdotibus auctoritatem, ut videatur Maria partus fudisse plurimos, maiore studio veritatem fidei expugnare contendunt.

[1] Cst 635.
[2] Cst 681 B sq; Jf 261; ML 13, 1177 B; Msi III 675 A; Hrd I 859 C sq. — Agitur de errore Bonosi.

Conc. CARTHAGINENSE (III) 397.

De canone s. Scripturae[1].

92 Can. 36 (vel al. 47). *[Placuit,]* ut praeter scripturas canonicas nihil in ecclesia legatur sub nomine divinarum scripturarum. Sunt autem canonicae scripturae: Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium, Iesus Nave, Iudicum, Ruth, Reg(nor)um libri quatuor, Paralipomenon libri duo, Iob, Psalterium Davidicum, Salomonis libri quinque, duodecim libri Prophetarum, Esaias, Hieremias, Daniel, Ezechiel, Tobias, Iudith, Esther, Esdrae libri duo, Machabaeorum libri duo. Novi autem Testamenti: Evangeliorum libri quatuor, Actus Apostolorum liber unus, Pauli Apostoli epistolae tredecim, eiusdem ad Hebraeos una, Petri duae, Ioannis tres[2], Iacobi una, Iudae una, Apocalypsis Ioannis. Ita ut de confirmando isto canone transmarina Ecclesia consulatur. Liceat etiam legi passiones martyrum, cum anniversarii dies eorum celebrantur.

S. ANASTASIUS I 398—401.

De orthodoxia LIBERII Papae[3].

[Ex ep. «Dat mihi plurimum» ad Venerium episc. Mediolanensem, c. a. 400.]

93 Dat mihi plurimum laetitiae illud Christi amore factum, quo divinitatis studio et alacritate succensa, integram fidem Apostolis traditam locatamque a maioribus toto orbe victrix retinebat Italia, hoc quippe sub tempore, quo divae memoriae Constantius orbem victor obtinuit, nec potuit sordes suas immittere aliqua subreptione haeretica factio Ariana, Deo nostro, ut credimus, providente, ne illa sancta fides et impolluta in aliquo vitio blasphemiae maledicorum hominum contaminaretur, haec scilicet, quae a sanctis viris et in requie sanctorum iam collocatis episcopis tractata fuerat vel definita in Synodi conventu NICAENAE. Pro qua exilium libenter tule-

[1] Ml 56, 428 A sq (cf. 871); Msi III 924 A; Hrd I 968 A; cf. Hfl II 68; Z II 251; EB n. 11 sqq. — Cf. Z II 251 sq.

[2] Cf. Decr. DAMASI [n. 84].

[3] Revue d'hist. et de litt. relig. (Paris) 4 (1899) 5—8 (J. van den Gheyn). Pitra, Analecta novissima Spicilegii Solesmensis (1885) I 463 sq (cf. 20 sqq); Jf 281 c. Add. (cf. Cst p. XIII).

runt, qui sancti tunc episcopi sunt probati, hoc est Dionysius inde Dei servus, divina instructione compositus, vel eius secuti exemplum sanctae recordationis, Ecclesiae Romanae LIBERIUS episcopus, Eusebius quoque a Vercellis, Hilarius de Gallis, ut de plerisque taceam, quorum potuerit arbitrio residere cruci potius affigi, quam Deum Christum, quod Ariana cogebat haeresis, blasphemarent, aut Filium Dei Deum Christum dicerent creaturam Domini[1].

Conc. Toletanum a. 400, *De ministro chrismatis et chrismationis (can. 20) v. Kch n. 712.* 93*

S. INNOCENTIUS I 401—417[2].

De baptismo haereticorum[3].

[Ex ep. (2) «Etsi tibi» ad Victricium episc. Rotomagensem, 15. Febr. 404.]

(8) Ut venientes a Novatianis vel Montensibus per manus tantum impositionem suscipiantur, quia quamvis ab haereticis, tamen in Christi nomine sunt baptizati. 94

De reconciliatione in articulo mortis[4].

[Ex ep. «Consulenti tibi» ad Exuperium episc. Tolosanum, 20. Febr. 405.]

(2) ... Quaesitum est, quid de his observari oporteat, 95
qui post baptismum omni tempore incontinentiae voluptatibus dediti, in extremo fine vitae suae poenitentiam simul et reconciliationem communionis exposcunt. ... De his observatio prior durior, posterior interveniente misericordia inclinatior. Nam consuetudo prior tenuit, ut concederetur poenitentia, sed communio negaretur. Nam cum illis temporibus crebrae persecutiones essent, ne communionis concessa facilitas homines de reconciliatione securos non revocaret a lapsu, merito negata communio est, concessa poenitentia, ne totum penitus negaretur: et duriorem remissionem fecit temporis ratio. Sed postquam Dominus noster pacem ecclesiis suis

[1] Sequitur damnatio errorum Origenis.

[2] Auctoritates INNOCENTII I et ZOSIMI de peccato originali et gratia habes in ep. COELESTINI [n. 130 sqq], ZOSIMI etiam n. 109 a.

[3] Cst 752 A; Jf 286 c. Add.; ML 20, 475 B; Msi III 1034 D.

[4] Cst 792 B sq; Jf 298 c. Add.; ML 20, 498 B sq; Msi III 1039 C sq.

reddidit, iam depulso terrore communionem dari abeuntibus placuit, et propter Domini misericordiam quasi viaticum profecturis, et ne Novatiani haeretici negantis veniam asperitatem et duritiam sequi videamur. Tribuetur ergo cum poenitentia extrema communio: ut homines huiusmodi vel in extremis suis permittente Salvatore nostro a perpetuo exitio vindicentur [v. n. 1538].

95* *De reconciliatione extra mortis periculum v. Kch n. 727.*

De canone s. Scripturae et de libris apocryphis [1].

[Ex eadem epistola ad Exuperium.]

96 (7) Qui vero libri recipiantur in canone, brevis annexus ostendit. Haec sunt, quae desiderata moneri voce voluisti: Moysi libri V, id est, Genesis, Exodi, Levitici, Numeri, Deuteronomii, et Iesu Nave, Iudicum I, Regnorum libri IV, simul et Ruth, Prophetarum libri XVI, Salomonis libri V, Psalterium. Item historiarum, Iob liber I, Tobi liber I, Esther I, Iudith I, Machabaeorum II, Esdrae II, Paralipomenon libri II. Item Novi Testamenti: Evangeliorum libri IV, Pauli Apostoli epistolae XIV, epistolae Ioannis III [cf. n. 84 92], epistolae Petri II, epistola Iudae, epistola Iacobi, Actus Apostolorum, Apocalypsis Ioannis.

Cetera autem, quae sub nomine Mathiae sive Iacobi minoris, vel sub nomine Petri et Ioannis, quae a quodam Leucio scripta sunt (vel sub nomine Andreae, quae a Nexocharide et Leonida philosophis), vel sub nomine Thomae, et si qua sunt alia, non solum repudianda, verum etiam noveris esse damnanda.

De baptismo Paulianistarum [2].

[Ex ep. (17) «Magna me gratulatio» ad Rufum et alios episc. Macedoniae, 13. Dec. 414.]

97 *Ex canone Nicaeno* [n. 56] *baptizandos quidem esse Paulianistas ad Ecclesiam venientes, non vero Novatianos* [v. n. 55]: (5) . . . Quod idcirco distinctum esse ipsis duabus haeresibus, ratio manifesta declarat, quia Paulianistae in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti minime baptizant, et Novatiani iisdem nominibus tremendis venerandisque baptizant, nec apud istos de unitate potestatis divinae, hoc est Patris et Filii et Spiritus Sancti, quaestio aliquando commota est.

[1] Cst 795 B sq; ML 20, 501 A sq; Msi III 1040 E sq; EB n. 16.
[2] Cst 836 BC; Jf 303; ML 20, 533 B; Msi III 1061 E.

De ministro confirmationis [1].

[Ex ep. (25) «Si instituta ecclesiastica» ad Decentium episc. Eugubinum, 19. Martii 416.]

(3) De consignandis vero infantibus manifestum est, 98
non ab alio quam ab episcopo fieri licere. Nam presbyteri, licet secundi sint sacerdotes, pontificatus tamen apicem non habent. Hoc autem pontificium solis deberi episcopis, ut vel consignent, vel Paracletum Spiritum tradant, non solum consuetudo ecclesiastica demonstrat, verum et illa lectio Actuum Apostolorum, quae asserit Petrum et Ioannem esse directos, qui iam baptizatis traderent Spiritum Sanctum [cf. Act 8, 14—17]. Nam presbyteris, sive extra episcopum, sive praesente episcopo cum baptizant, chrismate baptizatos ungere licet, sed quod ab episcopo fuerit consecratum; non tamen frontem ex eodem oleo signare, quod solis debetur episcopis, cum tradunt Spiritum Paracletum. Verba vero dicere non possum, ne magis prodere videar, quam ad consultationem respondere.

De ministro extremae unctionis [2].

[Ex eadem epistola ad Decentium.]

(8) Sane quoniam de hoc sicut de caeteris consulere 99
voluit dilectio tua, adiecit etiam filius meus Coelestinus diaconus in epistola sua, esse a tua dilectione positum illud, quod in beati Apostoli Iacobi epistola conscriptum est: *Si infirmus aliquis in vobis est, vocet presbyteros, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini: et oratio fidei salvabit laborantem, et suscitabit illum Dominus, et si peccatum fecit, remittet ei* [Iac 5, 14 sq]. Quod non est dubium de fidelibus aegrotantibus accipi vel intelligi debere, qui sancto oleo chrismatis perungi possunt,

[1] Cst 858 A sq; Jf 311 c. Add.; ML 20, 554 B sq; Msi III 1029 B.
[2] Cst 862 B sqq; ML 20, 559 B sq; Msi III 1030 E.

quod ab episcopo confectum, non solum sacerdotibus, sed et omnibus uti Christianis licet in sua aut in suorum necessitate ungendum. Caeterum illud superfluum esse videmus adiectum, ut de episcopo ambigatur quod presbyteris licere non dubium est. Nam idcirco presbyteris dictum est, quia episcopi occupationibus aliis impediti ad omnes languidos ire non possunt. Caeterum si episcopus aut potest aut dignum ducit aliquem a se visitandum, et benedicere et tangere chrismate sine cunctatione potest, cuius est chrisma conficere. Nam poenitentibus istud infundi non potest, quia genus est sacramenti. Nam quibus reliqua sacramenta negantur, quomodo unum genus putatur posse concedi?

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (29) «In requirendis» ad episcopos Africanos, 27. Ian. 417.]

100 (1) In requirendis Dei rebus . . . antiquae traditionis exempla servantes . . . vestrae religionis vigorem . . . vera ratione firmastis, qui ad nostrum referendum approbastis esse iudicium, scientes, quid Apostolicae Sedi, cum omnes hoc loco positi ipsum sequi desideremus Apostolum, debeatur, a quo ipse episcopatus et tota auctoritas nominis huius emersit. Quem sequentes tam mala damnare novimus quam probare laudanda. Vel id vero, quod patrum instituta sacerdotali officio custodientes non censetis esse calcanda, quod illi non humana, sed divina decrevere sententia, ut quidquid, quamvis de disiunctis remotisque provinciis ageretur, non prius ducerent finiendum, nisi ad huius Sedis notitiam perveniret, ut tota huius auctoritate, iusta quae fuerit pronuntiatio firmaretur, indeque sumerent ceterae ecclesiae (velut de natali suo fonte aquae cunctae procederent et per diversas totius mundi regiones puri latices capitis incorrupti manarent), quid praecipere [deberent], quos abluere, quos veluti caeno inemundabili sordidatos mundis digna corporibus unda vitaret.

100* *Alia de eadem re INNOCENTII I rescripta v. Kch n. 720—726.*

[1] Cst 888 C sq; Jf 321; ML 20, 582 C sq; Msi III 1071 D.

S. ZOSIMUS 417—418.

[Conc. MILEVITANUM II 416, ab INNOCENTIO I[1]*]*

et ***Conc. CARTHAGINENSE (XVI) 418, a ZOSIMO approbatum***

(contra Pelagianos).

De peccato originali et gratia[2].

Can. 1. Placuit omnibus episcopis . . . in sancta Synodo Carthaginensis ecclesiae constitutis: ut quicunque dixerit, Adam primum hominem mortalem factum, ita, ut, sive peccaret, sive non peccaret, moreretur in corpore, hoc est de corpore exiret non peccati merito, sed necessitate naturae[3], A. S. 101

Can. 2. Item placuit, ut quicunque parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat, aut dicit in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod lavacro regenerationis expietur, unde sit consequens, ut in eis forma baptismatis «in remissionem peccatorum» non vera, sed falsa intelligatur, A. S. Quoniam non aliter intelligendum est quod ait Apostolus: «*Per unum hominem peccatum intravit in mundum (et per peccatum mors), et ita in omnes homines pertransiit, in quo omnes peccaverunt*» [cf. Rom 5, 12], nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei etiam parvuli, qui nihil peccatorum in se ipsis adhuc committere potuerunt, ideo in peccatorum remissionem veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione traxerunt[4]. 102

[1] Parum constat, sequentes canones fuisse etiam in concilio Milevitano statutos. Cf. Cst 888 sqq; Msi III 1071; Jf 321; ML 20, 582 B [v. n. 100]. Fr. Maassen, Geschichte der Quellen und der Literatur des canonischen Rechts I (1870) 167; Hfl II 113 sq. — Can. 1 (n. 101), 2 (n. 102), 6 (n. 106), 7 (n. 107) et 8 (n. 108) referuntur a Brachiario (saec. 7) in eius opere «De ecclesiasticis dogmatibus» cap. 33—37 [ML 83, 1235 sq; App. ad opera S. Isidori Hispal.].

[2] Hrd I 926 E sqq coll. H 213 sqq; cf. Hrd I 1217 D sqq; ML 56, 486 B sqq; Msi III 811 A sqq (IV 326 C sqq).

[3] Cf. S. Augustinus, De pecc. mer. et rem. 1, 1, 2 [ML 44, 109].

[4] *Additur hic in quodam codice alius canon authenticus:*

Can. 3. Item placuit, ut si quis dicit, ideo dixisse Dominum: «*In domo Patris mei mansiones multae sunt*» [Io 14, 2], ut intelligatur, quia in regno coelorum erit aliquis medius aut ullus alicubi locus, ubi beati vivant par-

103 Can. 3. Item placuit, ut quicumque dixerit, g r a t i a m Dei, qua iustificatur homo per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, A. S.

104 Can. 4. Item, quisquis dixerit, eandem gratiam Dei per Iesum Christum Dominum nostrum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere, quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognoverimus, etiam facere diligamus atque valeamus, A. S. Cum enim dicat Apostolus: «*Scientia inflat, charitas vero aedificat*» [1 Cor 8, 1], valde impium est, ut credamus, ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire, quid facere debeamus, et diligere, ut faciamus, ut aedificante charitate scientia nos non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: «*Qui docet hominem scientiam*» [Ps 93, 10], ita etiam scriptum est: «*Charitas ex Deo est*» [1 Io 4, 7].

105 Can. 5. Item placuit, ut quicunque dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut, quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tamquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, A. S. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: *sine me* difficilius *potestis facere*, sed ait: «*Sine me nihil potestis facere*» [Io 15, 5].

106 Can. 6. Item placuit, quod ait S. Ioannes Apostolus: *Si dixerimus, quia peccatum non habemus, nos ipsos seducimus, et veritas in nobis non est* [1 Io 1, 8]: quisquis sic accipiendum putaverit, ut dicat propter humilitatem oportere dici, nos habere peccatum, non quia vere ita est, A. S. Sequitur enim Apostolus et adiungit: *Si autem*

vuli, qui sine baptismo ex hac vita migrarunt, sine quo in regnum coelorum, quod est vita aeterna, intrare non possunt, A. S. Nam cum Dominus dicat: *Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non intrabit in regnum coelorum* [Io 3, 5], quis catholicus dubitet participem fore diaboli eum, qui coheres esse non meruit Christi? Qui enim dextra caret, sinistram procul dubio partem incurret [Hrd I 927 B nota].

confessi fuerimus peccata nostra, fidelis est et iustus, qui remittat nobis peccata et mundet nos ab omni iniquitate [1 Io 1, 9]. Ubi satis apparet, hoc non tantum humiliter, sed etiam veraciter dici. Poterat enim Apostolus dicere: ,*Si dixerimus: non habemus peccatum*, nos ipsos extollimus, et humilitas in nobis non est.' Sed cum ait: *Nos ipsos decipimus, et veritas in nobis non est:* satis ostendit eum, qui se dixerit non habere peccatum, non verum loqui, sed falsum.

Can. 7. Item placuit, ut quicunque dixerit, in ora- 107
tione dominica ideo dicere sanctos: «*Dimitte nobis debita nostra*» [Mt 6, 12], ut non pro seipsis hoc dicant, quia non est eis iam necessaria ista petitio, sed pro aliis qui sunt in suo populo peccatores; et ideo non dicere unumquemque sanctorum: *Dimitte mihi debita mea*, sed: *Dimitte nobis debita nostra;* ut hoc pro aliis potius, quam pro se, iustus petere intelligatur, A. S. Sanctus enim et iustus erat Apostolus Iacobus, cum dicebat: «*In multis enim offendimus omnes*» [Iac 3, 2]. Nam quare additum est «omnes», nisi ut ista sententia conveniret et Psalmo, ubi legitur: *Ne intres in iudicium cum servo tuo, quia non iustificabitur in conspectu tuo omnis vivens* [Ps 142, 2]. Et in oratione sapientissimi Salomonis: *Non est homo qui non peccavit* [3 Reg 8, 46]. Et in libro sancti Iob: *In manu omnis hominis signat, ut sciat omnis homo infirmitatem suam* [Jb 37, 7]. Unde etiam Daniel sanctus et iustus, cum in oratione pluraliter diceret: «*Peccavimus, iniquitatem fecimus*» [Dn 9, 5 15], et caetera quae ibi veraciter et humiliter confitetur: ne putaretur, quemadmodum quidam sentiunt, hoc non de suis, sed de populi sui potius dixisse peccatis, postea dixit: «*Cum . . . orarem et confiterer peccata mea et peccata populi mei*» [Dn 9, 20] Domino Deo meo, noluit dicere «peccata nostra», sed peccata populi sui dixit et sua, quoniam futuros istos, qui tam male intelligerent, tanquam propheta praevidit.

Can. 8. Item placuit, ut quicunque ipsa verba dominicae 108
orationis, ubi dicimus: «*Dimitte nobis debita nostra*» [Mt 6, 12], ita volunt a sanctis dici, ut humiliter, non veraciter hoc dicatur, A. S. Quis enim ferat orantem et non hominibus, sed ipsi Domino mentientem, qui labiis sibi

dicit dimitti velle, et corde dicit, quae sibi dimittantur, debita non habere?

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (12) «Quamvis Patrum traditio» ad episcopos Africanos, 21. Mart. 418.]

109 Quamvis Patrum traditio Apostolicae Sedi auctoritatem tantam tribuerit, ut de eius iudicio disceptare nullus auderet, idque per canones semper regulasque servaverit, et currens adhuc suis legibus ecclesiastica disciplina PETRI nomini, a quo ipsa quoque descendit, reverentiam quam debet exsolvat: . . . cum ergo tantae auctoritatis PETRUS caput sit et sequentia omnium maiorum studia firmaverit, ut tam humanis quam divinis legibus . . . firmetur Romana Ecclesia, cuius locum nos regere, ipsius quoque potestatem nominis obtinere non latet vos, sed nostis, fratres carissimi, et quemadmodum sacerdotes scire debetis: tamen cum tantum nobis esset auctoritatis, ut nullus de nostra possit retractare sententia, nihil egimus, quod non ad vestram notitiam nostris ultro litteris referremus . . . non quia, quid deberet fieri, nesciremus, aut faceremus aliquid, quod contra utilitatem Ecclesiae veniens displiceret. . . .

De peccato originali[2].

[Ex ep. «Tract(at)oria ad Orientales ecclesias, Aegypti dioecesim, Constantinopolim, Thessalonicam, Hierosolymam» missa post Mart. 418.]

109a *Fidelis Dominus in verbis suis* [Ps 144, 13] eiusque baptismus re ac verbis, id est opere, confessione et remissione vera peccatorum in omni sexu, aetate, conditione generis humani, eandem plenitudinem tenet. Nullus enim, nisi qui peccati servus est, liber efficitur, nec redemptus dici potest, nisi qui vere per peccatum fuerit ante captivus, sicut scriptum est: «*Si vos Filius liberaverit, vere liberi eritis*» [Io 8, 36]. Per ipsum enim renascimur spiritualiter, per ipsum crucifigimur mundo. Ipsius morte

---

[1] Cst 974 B sq; Jf 342; ML 20, 676 A sq; Msi IV 366 D sq; Bar(Th) ad 418 n. 4 (7, 107 a).

[2] Cst 994 E sq; Jf 343; ML 20, 693 B. — Ex eadem hac ep. «Tract(at)oria» deprompta sunt ea, quae citantur n. 134 sq.

mortis ab Adam omnibus nobis introductae atque transmissae universae animae, illud propagine contractum chirographum rumpitur, in quo nullus omnino natorum, antequam per baptismum liberetur, non tenetur obnoxius.

S. BONIFACIUS I 418—422.

De primatu et infallibilitate Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (13) «Retro maioribus tuis» ad Rufum episc. Thessaliae, 11. Mart. 422.]

(2) . . . Ad Synodum [Corinthi] . . . talia scripta direximus, quibus universi fratres intelligant, . . . de nostro non esse iudicio retractandum. Nunquam etenim licuit de ea rursus ⟨re⟩, quae semel statuta est ab Apostolica Sede, tractari. 110

S. COELESTINUS I 422—432.

De reconciliatione in articulo mortis[2].

[Ex ep. (4) «Cuperemus quidem» ad episcopos provinciarum Viennensis et Narbonensis, 26. Iulii 428.]

(2) Agnovimus poenitentiam morientibus denegari nec illorum desideriis annui, qui obitus sui tempore hoc animae suae cupiunt remedio subveniri. Horremus, fateor, tantae impietatis aliquem reperiri, ut de Dei pietate desperet, quasi non possit ad se quovis tempore concurrenti succurrere et periclitantem sub onere peccatorum hominem pondere, quo se ille expediri desiderat, liberare. Quid hoc, rogo, aliud est, quam morienti mortem addere, eiusque animam sua crudelitate, ne absoluta esse possit, occidere? Cum Deus ad subveniendum paratissimus, invitans ad poenitentiam sic promittat: *Peccator*, inquit, *quacunque die conversus fuerit, peccata eius non imputabuntur ei* [cf. Ez 33, 16]. . . . Cum ergo sit Dominus cordis inspector, quovis tempore non est deneganda poenitentia postulanti. . . . 111

---

[1] C. Silva-Tarouca S. J., Epistularum Rom. Pontificum . . . collectio Thessalonicensis, Romae 1937, 33 [Textus et documenta, Ser. theol. 23]. — Cst 1035 C; Jf 363; ML 20, 776 A; Msi VIII 754 E sq.

[2] Cst 1067 C sq; Jf 369; ML 50, 431 B; Msi IV 465 B.

Conc. EPHESINUM 431.

Oecumenicum III (contra Nestorianos).

De incarnatione[1].

[Ex epistola II S. Cyrilli Alex. ad Nestorium, lecta et approbata in actione I.]

111a Οὐ γάρ φαμεν ὅτι ἡ τοῦ Λόγου φύσις μεταποιηθεῖσα γέγονε σάρξ· ἀλλ' οὐδὲ ὅτι εἰς ὅλον ἄνθρωπον μετεβλήθη, τὸν ἐκ ψυχῆς καὶ σώματος· ἐκεῖνο δὲ μᾶλλον, ὅτι σάρκα ἐ(μ)ψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ ἑνώσας ὁ Λόγος ἑαυτῷ καθ' ὑπόστασιν, ἀφράστως τε καὶ ἀπερινοήτως γέγονεν ἄνθρωπος, καὶ κεχρημάτικεν υἱὸς ἀνθρώπου, οὐ κατὰ θέλησιν μόνην, ἢ εὐδοκίαν· ἀλλ' οὐδὲ ὡς ἐν προσλήψει προσώπου μόνου· καὶ ὅτι διάφοροι μὲν αἱ πρὸς ἑνότητα τὴν ἀληθινὴν συνενεχθεῖσαι φύσεις· εἷς δὲ ἐξ ἀμφοῖν Χριστὸς καὶ Υἱός· οὐχ ὡς τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν· ἀποτελεσασῶν δὲ μᾶλλον ἡμῖν τὸν ἕνα Κύριον καὶ Χριστὸν καὶ Υἱόν, θεότητός τε καὶ ἀνθρωπότητος, διὰ τῆς ἀφράστου καὶ ἀποῤῥήτου πρὸς ἑνότητα συνδρομῆς.... Οὐ γὰρ πρῶτον ἄνθρωπος, ἐγεννήθη κοινὸς ἐκ τῆς ἁγίας Παρθένου· εἶθ' οὕτως καταπεφοίτηκεν ἐπ' αὐτὸν ὁ Λόγος· ἀλλ' ἐξ αὐτῆς μήτρας ἑνωθεὶς ὑπομεῖναι λέγεται γέννησιν σαρκικήν, ὡς τῆς ἰδίας σαρκὸς τὴν γέννησιν οἰκειούμενος. . . . Οὕτως τεθαρσήκασι, θεοτόκον εἰπεῖν τὴν ἁγίαν παρθένον.

Neque enim dicimus Verbi naturam per sui mutationem carnem esse factam; sed neque in totum hominem transformatum ex anima et corpore constitutum; asserimus autem Verbum, unita sibi secundum hypostasim carne animata rationali anima, inexplicabili incomprehensibilique modo hominem factum, et hominis Filium exstitisse, non per solam voluntatem, sive per solam personae assumptionem. Et quamvis naturae sint diversae, vera tamen unione coeuntes, unum nobis Christum et Filium effecerunt; non quod naturarum differentia propter unionem sublata sit, verum quod divinitas et humanitas secreta quadam ineffabilique coniunctione in una persona unum nobis Iesum Christum et Filium constituerint. . . . Non enim primo vulgaris quispiam homo ex Virgine ortus est, in quem Dei Verbum deinde se demiserit; sed in ipso utero carni unitum secundum carnem progenitum dicitur, utpote suae carnis generationem sibi ut propriam vindicans. . . . Ita [scl. sancti Patres] non dubitaverunt sacram virginem Deiparam appellare.

[1] ACOec T. I, vol. I, pars 1, p. 25 sq; cf. ib. pars 2, p. 13; vol. II, p. 38; vol. III, p. 21; vol. V, pars 1, p. 50; Msi IV 1138; Hrd I 1273; II 115; Hfl II 160 185.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex oratione Philippi Legati Romani Pontificis in actione III.]

Οὐδενὶ ἀμφίβολόν ἐστιν, μᾶλλον δὲ πᾶσι τοῖς αἰῶσιν ἐγνώσθη, ὅτι ὁ ἅγιος καὶ μακαριώτατος Πέτρος, ὁ ἔξαρχος καὶ κεφαλὴ τῶν ἀποστόλων, ὁ κίων τῆς πίστεως, ὁ θεμέλιος τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, ἀπὸ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ τοῦ σωτῆρος καὶ λυτρωτοῦ τοῦ γένους τοῦ ἀνθρωπίνου, τὰς κλεῖς τῆς βασιλείας ἐδέξατο καὶ αὐτῷ δέδοται ἐξουσία τοῦ δεσμεῖν καὶ λύειν ἁμαρτίας· ὅστις ἕως τοῦ νῦν καὶ ἀεὶ ἐν τοῖς αὐτοῦ διαδόχοις καὶ ζῇ, καὶ δικάζει.

Nulli dubium, imo saeculis 112
omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque PETRUS Apostolorum princeps et caput, fideique columna, et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Iesu Christo, salvatore humani generis ac redemptore, claves regni accepit, solvendique ac ligandi peccata potestas ipsi data est: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus vivit, et iudicium exercet [v. n. 1824].

Anathematismi seu Capitula Cyrilli[2] (contra Nestorium)[3].

α'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν τὸν Ἐμμανουήλ, καὶ διὰ τοῦτο θεοτόκον τὴν ἁγίαν παρθένον (γεγέννηκε γὰρ σαρκικῶς σάρκα γεγονότα τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον)· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 1. Si quis non confitetur, 113
Deum esse veraciter Emmanuel, et propterea Dei genitricem sanctam virginem (peperit enim secundum carnem carnem factum Dei Verbum), A. S.

β'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἡνῶσθαι τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον, ἕνα τε εἶναι Χριστὸν μετὰ τῆς ἰδίας σαρκός, τὸν αὐτὸν δηλονότι Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον· ἀνάθεμα ἔστω.

Can. 2. Si quis non confitetur, 114
carni secundum subsistentiam unitum Dei Patris Verbum, unumque esse Christum cum propria carne, eundem scilicet Deum simul et hominem, A. S.

[1] Msi IV 1295 B sq; Hrd I 1477 B; Hfl II 200 sq; ACOec I, I, 3, 106.

[2] Nestorius a conc. EPHESINO damnatus quasi «in globo» et depositus est 22. Iunii 431 [Msi IV 1211 C]. — Anathematismos istos, qui additi sunt epistolae, quam S. Cyrillus et synodus Alexandrina a. 430 ad Nestorium dederant, Conc. V [CONSTANTPL. II] tamquam partem «gestorum, quae Ephesi acta sunt» retulit et collaudavit [Msi IX 327 C sq]. Conc. EPHESINUM epistulam S. Cyrilli n. 111a positam, non autem hanc approbasse ostendit P. Galtier, Rech. de science rel. 23 (1933) 45 sqq. Anathematismos Nestorii contra Cyrillum v. Kch n. 796 sqq.

[3] ACOec T. I, vol. I, pars 1, p. 40 sqq; ML 48, 840 A sqq; Msi IV 1081 D sqq (gr.); H 312 sqq; Hrd 1 1291 E sqq; cf. Hfl II 170 sqq; Bar(Th) ad 439 n. 50 sqq (7, 323 sqq).

115 γ'. Εἴ τις ἐπὶ τοῦ ἑνὸς Χριστοῦ διαιρεῖ τὰς ὑποστάσεις μετὰ τὴν ἕνωσιν, μόνῃ συνάπτων αὐτὰς συναφείᾳ τῇ κατὰ τὴν ἀξίαν, ἤγουν αὐθεντίαν ἢ δυναστείαν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον συνόδῳ τῇ καθ' ἕνωσιν φυσικήν· ἀνάθεμα ἔστω.

116 δ'. Εἴ τις προσώποις δυσὶν ἤγουν ὑποστάσεσι, τάς τε ἐν τοῖς εὐαγγελικοῖς καὶ ἀποστολικοῖς συγγράμμασι διανέμει φωνάς, ἢ ἐπὶ Χριστῷ παρὰ τῶν ἁγίων λεγομένας, ἢ παρ' αὐτοῦ περὶ ἑαυτοῦ· καὶ τὰς μὲν ὡς ἀνθρώπῳ παρὰ τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον ἰδικῶς νοουμένῳ προσάπτει, τὰς δὲ ὡς θεοπρεπεῖς μόνῳ τῷ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγῳ· ἀνάθεμα ἔστω.

117 ε'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν θεοφόρον ἄνθρωπον τὸν Χριστόν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον Θεὸν εἶναι κατὰ ἀλήθειαν, ὡς υἱὸν ἕνα καὶ φύσει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος καὶ κεκοινώνηκε παραπλησίως ἡμῖν αἵματος καὶ σαρκός· ἀνάθεμα ἔστω.

118 ς'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, Θεὸν ἢ δεσπότην εἶναι τοῦ Χριστοῦ τὸν ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγον καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖ Θεόν τε ὁμοῦ καὶ ἄνθρωπον, ὡς γεγονότος σαρκὸς τοῦ λόγου κατὰ τὰς γραφάς· ἀνάθεμα ἔστω.

119 ζ'. Εἴ τίς φησιν, ὡς ἄνθρωπον ἐνηργῆσθαι παρὰ τοῦ Θεοῦ λόγου τὸν Ἰησοῦν, καὶ τὴν τοῦ μονογενοῦς εὐδοξίαν περιῆφθαι, ὡς ἑτέρῳ παρ' αὐτὸν ὑπάρχοντα· ἀνάθεμα ἔστω.

120 η'. Εἴ τις τολμᾷ λέγειν, τὸν ἀναληφθέντα ἄνθρωπον συμπροσκυνεῖσθαι δεῖν τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ συνδοξάζεσθαι, καὶ συγχρηματίζειν Θεόν, ὡς ἕτερον ἐν ἑτέρῳ (τὸ γὰρ «σὺν» ἀεὶ προστιθέμενον) τοῦτο νοεῖν ἀναγκάσει· καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον μιᾷ προσκυνήσει τιμᾷ τὸν Ἐμμανουὴλ καὶ μίαν αὐτῷ

Can. 3. Si quis in uno Christo dividit substantias post unitionem, sola eas conexione coniungens ea, quae secundum dignitatem est vel etiam auctoritatem aut potestatem, ac non potius conventu, qui per unitatem factus est naturalem, A. S.

Can. 4. Si quis personis duabus vel subsistentiis eas voces, quae in Apostolicis scriptis continentur et Evangelicis, dividit, vel quae de Christo a sanctis dicuntur, vel ab ipso etiam de seipso, et has quidem velut homini, qui praeter Dei Verbum specialiter intelligatur, aptaverit, illas autem tanquam dignas Deo soli Dei Patris Verbo deputaverit, A. S.

Can. 5. Si quis audeat dicere, Christum hominem theophoron, id est Deum ferentem, ac non potius Deum esse veraciter dixerit, tanquam unum Filium per naturam, secundum quod Verbum caro factum est, et *communicavit similiter* ut nos *carni et sanguini* [Hebr 2, 14], A. S.

Can. 6. Si quis dicit, Deum esse vel dominum Christi Dei Patris Verbum, et non magis eundem ipsum confitetur Deum simul et hominem, propterea quod «*Verbum caro factum est*» secundum Scripturas [Io 1, 14], A. S.

Can. 7. Si quis velut hominem Iesum operatione Dei Verbi dicit adiutum, et ei Unigeniti gloriam tanquam alteri praeter ipsum existenti tribuit, A. S.

Can. 8. Si quis audet dicere assumptum hominem coadorandum Deo Verbo, et conglorificandum et connuncupandum Deum tanquam alterum cum altero (nam «con» syllaba semper adiecta hoc coget intelligi) ac non potius una supplicatione veneratur Emmanuel unamque

τὴν δοξολογίαν ἀνάπτει, καθὸ γέγονε σὰρξ ὁ λόγος· ἀνάθεμα ἔστω.

θ'. Εἴ τίς φησι, τὸν ἕνα κύριον Ἰησοῦν Χριστὸν δεδοξάσθαι παρὰ τοῦ πνεύματος, ὡς ἀλλοτρίᾳ δυνάμει τῇ δι' αὐτοῦ χρώμενον, καὶ παρ' αὐτοῦ λαβόντα τὸ ἐνεργεῖν δύνασθαι κατὰ πνευμάτων ἀκαθάρτων, καὶ τὸ πληροῦν εἰς ἀνθρώπους τὰς θεοσημείας, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ἴδιον αὐτοῦ τὸ πνεῦμά φησιν, δι' οὗ καὶ ἐνήργηκε τὰς θεοσημείας· ἀνάθεμα ἔστω.

ι'. Ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον τῆς ὁμολογίας ἡμῶν γεγενῆσθαι Χριστόν, ἡ θεία λέγει γραφή, προσκεκόμικε δὲ υπέρ ημων ἑαυτὸν εις ουμήν εὐωδίας τῷ θεῷ καὶ πατρί· εἴ τις τοίνυν ἀρχιερέα καὶ ἀπόστολον ἡμῶν γεγεννῆσθαί φησιν οὐκ αὐτὸν τὸν ἐκ Θεοῦ λόγον, ὅτε γέγονε σὰρξ καὶ καθ' ἡμᾶς ἄνθρωπος, ἀλλ' ὡς ἕτερον παρ' αὐτὸν ἰδικῶς ἄνθρωπον ἐκ γυναικός· ἢ εἴ τις λέγει, καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ προσενεγκεῖν αὐτὸν τὴν προσφοράν, καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ὑπὲρ μόνων ἡμῶν (οὐ γὰρ ἂν ἐδεήθη προσφορᾶς ὁ μὴ εἰδὼς ἁμαρτίαν) ἀνάθεμα ἔστω.

ια'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὴν τοῦ κυρίου σάρκα ζωοποιὸν εἶναι, καὶ ἰδίαν αὐτοῦ τοῦ ἐκ Θεοῦ πατρὸς λόγου, ἀλλ' ὡς ἑτέρου τινὸς παρ' αὐτὸν συνημμένου μὲν αὐτῷ κατὰ τὴν ἀξίαν ἤγουν ὡς μόνην θείαν ἐνοίκησιν ἐσχηκότος· καὶ οὐχὶ δὴ μᾶλλον ζωοποιόν, ὡς ἔφημεν, ὅτι γέγονεν ἰδία τοῦ λόγου, τοῦ τὰ πάντα ζωογονεῖν ἰσχύοντος· ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον παθόντα σαρκί, καὶ ἐσταυρωμένον σαρκί, καὶ θανάτου γευσάμενον σαρκί, γεγονότα τε πρωτότοκον ἐκ τῶν νεκρῶν, καθὸ ζωή τέ ἐστι καὶ ζωοποιὸς ὡς Θεός· ἀνάθεμα ἔστω.

ei glorificationem dependit, iuxta quod *Verbum caro factum est* [Io 1, 14], A. S.

121 Can. 9. Si quis unum Dominum Iesum Christum glorificatum dicit a Spiritu Sancto, tanquam qui aliena virtute per eum usus fuerit et ab eo acceperit efficaciam contra immundos spiritus et posse in hominibus divina signa perficere, ac non potius proprium eius Spiritum dicit per quem divina signa complevit, A. S.

122 Can. 10. *Pontificem et Apostolum confessionis nostrae* [Hebr 3, 1] factum esse Christum, divina Scriptura commemorat. *Obtulit* autem *semetipsum pro nobis in odorem suavitatis Deo* [Eph 5, 2] et Patri. Si quis ergo Pontificem et Apostolum nostrum dicit factum non ipsum Dei Verbum, quando *caro factum est* [Io 1, 14] et iuxta nos homo, sed velut alterum praeter ipsum specialiter hominem ex muliere, aut si quis dicit, et pro se obtulisse semetipsum oblationem et non potius pro nobis solis (non enim eguit oblatione, qui peccatum omnino nescivit), A. S.

123 Can. 11. Si quis non confitetur, carnem Domini vivificatricem esse et propriam ipsius Verbi Dei Patris, sed velut alterius praeter ipsum coniuncti eidem per dignitatem, aut quasi divinam habentis habitationem, ac non potius ut diximus vivificatricem esse, quia facta est propria Verbi cuncta vivificare praevalentis, A. S.

124 Can. 12. Si quis non confitetur, Dei Verbum passum carne, et crucifixum carne, et mortem carne gustasse, factumque *primogenitum ex mortuis* [Col 1, 18], secundum quod vita est et vivificator ut Deus, A. S.

De fide et traditione servanda[1].

125 . . . Ὥρισεν ἡ ἁγία σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι παρὰ τὴν ὁρισθεῖσαν παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν τῇ Νικαέων συνελθόντων σὺν ἁγίῳ πνεύματι. . . .	. . . Statuit sancta Synodus, alteram fidem nemini licere proferre aut conscribere aut componere, praeter definitam a sanctis Patribus, qui in Nicaea cum Spiritu Sancto congregati fuerunt. . . .
. . . Εἰ φωραθεῖέν τινες εἴτε ἐπίσκοποι εἴτε κληρικοί, εἴτε λαικοὶ ἢ φρονοῦντες ἢ διδάσκοντες τὰ ἐν τῇ προσκομισθείσῃ ἐκθέσει παρὰ Χαρισίου τοῦ πρεσβυτέρου περὶ τῆς ἐνανθρωπίσεως τοῦ μονογενοῦς υἱοῦ τοῦ Θεοῦ, ἢ γοῦν τὰ μιαρὰ καὶ διεστραμμένα Νεστορίου δόγματα . . . ὑποκείσθωσαν τῇ ἀποφάσει τῆς ἁγίας ταύτης καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου. . . .	. . . Si qui inventi fuerint vel episcopi, vel clerici, vel laici, sive sentire, sive docere ea quae continentur in oblata expositione a Charisio presbytero de unigeniti Filii Dei incarnatione[2]; sive scelerata et perversa Nestorii dogmata . . .: subiaceant sententiae sanctae huius et universalis Synodi. . . .

Damnatio Pelagianorum[3].

126 α′. Εἴτε μητροπολίτης τῆς ἐπαρχίας ἀποστατήσας τῆς ἁγίας καὶ οἰκουμενικῆς συνόδου . . . τὰ Κελεστίου ἐφρόνησεν, ἢ φρονήσει, οὗτος κατὰ τῶν τῆς ἐπαρχίας ἐπισκόπων διαπράττεσθαί τι οὐδαμῶς δύναται, πάσης ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας ἐντεῦθεν ἤδη ὑπὸ τῆς συνόδου ἐκβεβλημένος καὶ ἀνενέργητος ὑπάρχων. . . .	Can. 1. Si quispiam metropolita provinciae, derelicta sancta et oecumenica Synodo . . ., cum Caelestio sensit, aut sentiet, ipse nihil amplius poterit agere adversus provinciae episcopos: ut qui iam inde a Synodo totius ecclesiasticae communionis expers sit factus et prorsus inutilis. . . .
127 δ′. Εἰ δέ τινες ἀποστατήσαιεν τῶν κληρικῶν, καὶ τολ-	Can. 4. Si qui autem clericorum defecerint, et

[1] ACOec I, I, 7, p. 105 sq; Msi IV 1362 D sqq; Hrd I 1526 D; cf. Hfl II 207.
[2] Msi IV 1345 sqq.
[3] ACOec I, I, 3, p. 27 sq; Msi IV 1471 C sqq; Hrd I 1621 D; cf. Hfl II 205 sqq.

μήσαιεν ἢ κατ' ἰδίαν, ἢ δημοσίᾳ τὰ Νεστορίου ἢ τὰ Κελεστίου φρονῆσαι, καὶ τούτους εἶναι καθῃρημένους, ὑπὸ τῆς ἁγίας συνόδου δεδικαίωται.	ausi fuerint vel privatim vel publice, quae sunt Nestorii aut Caelestii sapere, sancitum est a sancta Synodo istos quoque depositos esse.

«Formula unionis» anni 433, quo pax inter S. Cyrillum Alex. et Antiochenos instaurata est, a S. SIXTO III approbata: App. n. 5002 sq.

De auctoritate S. Augustini[1].

[Ex ep. (21) «Apostolici verba praecepti» ad episcopos Galliarum, 15 (?). Maii 431.]

Cap. 2. Augustinum sanctae recordationis virum pro vita sua atque meritis in nostra communione semper habuimus, nec unquam hunc sinistrae suspicionis saltem rumor adspersit: quem tantae scientiae olim fuisse meminimus, ut inter magistros optimos etiam ante a meis semper decessoribus haberetur[2]. 128

De gratia Dei «Indiculus» seu «praeteritorum Sedis Apostolicae episcoporum auctoritates»[3].

[Eidem epistolae a collectoribus canonum additae.]

Quia nonnulli, qui catholico nomine gloriantur, in 129
damnatis haereticorum sensibus seu pravitate sive im-

[1] Cst 1187 C sqq; Jf 381 c. Add.; ML 50, 530 A; Msi IV 455 E sqq; Hrd I 1254 B sqq.
[2] Eodem modo commendatur S. Augustini auctoritas a BONIFACIO II in ep. ad Patres Arausic., atque inter Patres, qui de gratia recte scripserunt, recensetur. Nota tamen, quae a S. COELEST. c. 13 huius ep. dicuntur, dictum S. HORMISDAE ad Possessorem [v. n. 173 a], propositionem 30 ab ALEXANDRO VIII damnatam [v. n. 1320], et monitum PII XI, enc. «Ad salutem», 22. Apr. 1930, ne «Augustini loquentis auctoritas supremae ipsi Ecclesiae docentis auctoritati anteferatur» [AAS 22 (1930) 204], denique ipsius Augustini verba De dono perseverantiae cap. 21: «Neminem velim sic amplecti omnia mea, ut me sequatur nisi in iis, in quibus me non errare perspexerit: nam propterea nunc facio libros, in quibus opuscula mea retractanda suscepi, ut nec me ipsum in omnibus me secutum fuisse demonstrem» [ML 45, 1027 sq].
[3] Videntur esse Romae a S. Pro ero Aquit. (iuxta M. Cappuyns, Revue Bénédictine 41 [1929] 156 sqq) brevi post COELESTINUM I inter 435 et 442 collectae et circa a. 500 ut Sedis Apostolicae doctrina genuina universim agnitae: cf. Epist. Petri Diaconi (a. 520), c. 8, n. 7 [ML 45, 1775] et Brachiarius (saec. 7), De ecclesiasticis dogmatibus c. 22—32 [ML 83, 1232—1234]; Gennadius Massil., De eccl. dogmatibus c. 30 [ML 58, 987 D].

peritia demorantes, piissimis disputatoribus obviare praesumunt, et cum Pelagium atque Coelestium anathematizare non dubitent, magistris tamen nostris, tamquam necessarium modum excesserint, obloquuntur, eaque tantummodo sequi et probare profitentur, quae sacratissima Beati Apostoli sedes PETRI contra inimicos gratiae Dei per ministerium praesulum suorum sanxit et docuit, necessarium fuit diligenter inquirere, quid rectores Romanae Ecclesiae de haeresi, quae eorum temporibus exorta fuerat, iudicarint, et contra nocentissimos liberi arbitrii defensores quid de gratia Dei sentiendum esse censuerint; ita ut etiam Africanorum conciliorum quasdam sententias iungeremus, quas utique suas fecerunt apostolici antistites, cum probarunt. Ut ergo plenius, qui in aliquo dubitant, instruantur, constitutiones Sanctorum Patrum compendioso manifestamus indiculo, quo, si quis non nimium est contentiosus, agnoscat omnium disputationum connexionem ex hac subditarum auctoritatum brevitate pendere, nullamque sibi contradictionis superesse rationem, si cum catholicis credat et dicat:

130 Cap. 1. In praevaricatione Adae omnes homines ,naturalem possibilitatem'[1] et innocentiam perdidisse, et neminem de profundo illius ruinae per liberum arbitrium posse consurgere, nisi eum gratia Dei miserentis erexerit, pronuntiante beatae memoriae INNOCENTIO Papa atque dicente in epistola[2] ad Carthaginense concilium[3]: «Liberum enim arbitrium olim ille perpessus, dum suis inconsultius utitur bonis, cadens in praevaricationis profunda demersus est, et nihil, quemadmodum exinde surgere posset, invenit; suaque in aeternum libertate deceptus, huius ruinae iacuisset oppressu, nisi eum post Christi pro sua gratia relevasset adventus, qui per novae regenerationis purificationem omne praeteritum vitium sui baptismatis lavacro purgavit.»

131 Cap. 2. Neminem esse per semetipsum bonum, nisi participationem sui ille donet, qui solus est bonus. Quod in eisdem scriptis eiusdem pontificis sententia protestatur

[1] S. Aug., De nat. et grat. XL, 47 [ML 44, 270].
[2] Ep. 29 «In requirendis», n. 6 [ML 20, 586B].
[3] Anni 416.

dicens[1]: «Numquid [*alias:* Nam quid] nos de eorum posthac rectum mentibus aestimemus, qui sibi se putant debere, quod boni sunt, nec illum considerant, cuius quotidie gratiam consequuntur, qui sine illo tantum se assequi posse confidunt?»

Cap. 3. Neminem etiam baptismatis gratia renovatum 132
idoneum esse ad superandas diaboli insidias et ad vincendas carnis concupiscentias, nisi per quotidianum adiutorium Dei perseverantiam bonae conversationis acceperit. Quod eiusdem antistitis in eisdem paginis doctrina confirmat, dicens[2]: «Nam quamvis hominem redemisset a praeteritis ille peccatis, tamen sciens iterum posse peccare, ad reparationem sibi, quemadmodum posset illum et post ista corrigere, multa servavit, quotidiana praestans illi remedia, quibus nisi freti confisique nitamur, nullatenus humanos vincere poterimus errores. Necesse est enim, ut quo auxiliante vincimus, eo iterum non adiuvante vincamur.»

Cap. 4. Quod nemo, nisi per Christum, libero bene 133
utatur arbitrio, idem magister in epistola ad Milevitanum concilium[3] data praedicat dicens[4]: «Adverte tandem o pravissimarum mentium perversa doctrina, quod primum hominem ita libertas ipsa decepit, ut, dum indulgentius frenis eius utitur, in praevaricationem praesumptione conciderit. Nec ex hac potuit erui, nisi ei providentia regenerationis statum pristinae libertatis Christi Domini reformasset adventus.»

Cap. 5. Quod omnia studia et omnia opera ac merita 134
Sanctorum ad Dei gloriam laudemque referenda sint; quia nemo aliunde ei placet, nisi ex eo, quod ipse donaverit. In quam nos sententiam dirigit beatae recordationis papae ZOSIMI regularis auctoritas, cum scribens ad totius orbis episcopos ait[5]: «Nos autem instinctu Dei (omnia enim bona ad auctorem suum referenda sunt, unde nascuntur) ad fratrum et coepiscoporum nostrorum

[1] Ep. 29 «In requirendis», n. 8 [ML 20, 584 B].
[2] Ibid. n. 6 [ML 20, 586 C sq].
[3] Anni 416.
[4] Ep. 30 «Inter ceteras», n. 3 [ML 20, 591 A].
[5] Ep. tract(at)oria a. 418.

conscientiam universa retulimus.» Hunc autem sermonem sincerissimae veritatis luce radiantem tanto Afri episcopi honore venerati sunt, ut ita ad eundem virum scriberent: «Illud vero, quod in litteris, quas ad universas provincias curasti esse mittendas, posuisti dicens: ‚Nos tamen instinctu Dei, etc.', sic accepimus dictum, ut illos, qui contra Dei adiutorium extollunt humani arbitrii libertatem, districto gladio veritatis velut cursim transiens amputares. Quid enim tam libero fecistis arbitrio, quam quod universa in nostrae humilitatis conscientiam retulistis. Et tamen instinctu Dei factum esse fideliter sapienterque vidistis, veraciter fidenterque dixistis. Ideo utique, quia *praeparatur voluntas a Domino* [Prv 8, 35: LXX], et ut boni aliquid agant, paternis inspirationibus suorum ipse tangit corda filiorum. *Quotquot enim Spiritu Dei aguntur, hi filii Dei sunt* [Rom 8, 14]; ut nec nostrum deesse sentiamus arbitrium, et in bonis quibusque voluntatis humanae singulis motibus magis illius valere non dubitemus auxilium.»

135 Cap. 6. Quod ita Deus in cordibus hominum atque in ipso libero operetur arbitrio, ut sancta cogitatio, pium consilium omnisque motus bonae voluntatis ex Deo sit, quia per illum aliquid boni possumus, *sine quo nihil possumus* [Io 15, 5]. Ad hanc enim nos professionem idem doctor ZOSIMUS instituit, qui, cum ad totius orbis episcopos de divinae gratiae opitulatione loqueretur[1]: «Quod ergo, ait, tempus intervenit, quo eius non egeamus auxilio? In omnibus igitur actibus, causis, cogitationibus, motibus adiutor et protector orandus est. Superbum est enim, ut quidquam sibi humana natura praesumat, clamante Apostolo: *Non est nobis colluctatio adversus carnem et sanguinem, sed contra principes et potestates aëris huius, contra spiritalia nequitiae in coelestibus* [Eph 6, 12]. Et sicut ipse iterum dicit: *Infelix ego homo, quis me liberabit de corpore mortis huius? Gratia Dei per Iesum Christum Dominum nostrum* [Rom 7, 24 sq]. Et iterum: *Gratia Dei sum id quod sum, et gratia eius in me vacua non fuit; sed plus illis omnibus laboravi: non ego autem, sed gratia Dei mecum* [1 Cor 15, 10].»

[1] Ep. tract(at)oria a. 418.

Cap. 7. Illud etiam, quod intra Carthaginensis synodi[1] decreta constitutum est, quasi proprium Apostolicae Sedis amplectimur, quod scilicet tertio capitulo definitum est: «Ut quicunque dixerit, gratiam Dei, qua iustificamur per Iesum Christum Dominum nostrum, ad solam remissionem peccatorum valere, quae iam commissa sunt, non etiam ad adiutorium, ut non committantur, A. S.» [v. n. 103.] 136

Et iterum quarto capitulo: «Ut quisquis dixerit, gratiam Dei per Iesum Christum propter hoc tantum nos adiuvare ad non peccandum, quia per ipsam nobis revelatur et aperitur intelligentia mandatorum, ut sciamus, quid appetere et quid vitare debeamus, non autem per illam nobis praestari, ut quod faciendum cognovimus, etiam facere diligamus atque valeamus, A. S. Cum enim dicat Apostolus: *Scientia inflat, charitas vero aedificat* [1 Cor 8, 1]: valde impium est, ut credamus, ad eam, quae inflat, nos habere gratiam Christi, et ad eam, quae aedificat, non habere, cum sit utrumque donum Dei, et scire, quid facere debeamus, et diligere, ut faciamus, ut aedificante charitate, scientia non possit inflare. Sicut autem de Deo scriptum est: *Qui docet hominem scientiam* [Ps 93, 10], ita scriptum est etiam: *Charitas ex Deo est* [1 Io 4, 7]» [v. n. 104]. 137

Item quinto capitulo: «Ut quisquis dixerit, ideo nobis gratiam iustificationis dari, ut, quod facere per liberum iubemur arbitrium, facilius possimus implere per gratiam, tanquam et si gratia non daretur, non quidem facile, sed tamen possimus etiam sine illa implere divina mandata, A. S. De fructibus enim mandatorum Dominus loquebatur, ubi non ait: *Sine me* difficilius *potestis facere*, sed ait: *Sine me nihil potestis facere* [Io 15, 5]» [v. n. 105]. 138

Cap. 8[2]. Praeter has autem beatissimae et Apostolicae Sedis inviolabiles sanctiones, quibus nos piissimi Patres, pestiferae novitatis elatione deiecta, et bonae voluntatis exordia et incrementa probabilium studiorum et in eis usque in finem perseverantiam ad Christi gratiam referre docuerunt, obsecrationum quoque sacerdo- 139

[1] Anni 418 [v. n. 101 sqq].
[2] Hoc cap. 8 in re plene concordat cum S. Prosperi De vocatione omnium gentium 1, 12 [ML 51, 664 C sq]. Cf. orationes in Missa praesanctif.

talium sacramenta respiciamus, quae ab Apostolis tradita in toto mundo atque in omni Ecclesia catholica uniformiter celebrantur, ut legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione fungantur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente, postulant et precantur, ut infidelibus donetur fides, ut idololatrae ab impietatis suae liberentur erroribus, ut Iudaeis ablato cordis velamine lux veritatis appareat, ut haeretici catholicae fidei perceptione resipiscant, ut schismatici spiritum redivivae charitatis accipiant, ut lapsis poenitentiae remedia conferantur, ut denique catechumenis ad regenerationis sacramenta perductis coelestis misericordiae aula reseretur. Haec autem non perfunctorie neque inaniter a Domino peti rerum ipsarum monstrat effectus: quandoquidem ex omni errorum genere plurimos Deus dignatur attrahere, quos *erutos de potestate tenebrarum transferat in regnum Filii charitatis suae* [Col 1, 13], et *ex vasis irae* faciat *vasa misericordiae* [Rom 9, 22 sq]. Quod adeo totum divini operis esse sentitur, ut haec efficienti Deo gratiarum semper actio laudisque confessio pro illuminatione talium vel correctione referatur.

140 Cap. 9. Illud etiam, quod circa baptizandos in universo mundo sancta Ecclesia uniformiter agit, non otioso contemplamur intuitu. Cum sive parvuli sive iuvenes ad regenerationis veniunt sacramentum, non prius fontem vitae adeunt, quam exorcismis et exsufflationibus clericorum spiritus ab eis immundus abigatur; ut tunc vere appareat, quomodo *princeps mundi huius mittatur foras* [Io 12, 31], et quomodo *prius alligetur fortis* [Mt 12, 29], deinceps et *vasa* eius *diripiantur* [Mc 3, 27], in possessionem translata victoris, qui *captivam ducit captivitatem* [Eph 4, 8], et *dat dona hominibus* [Ps 67, 19].

141 His ergo ecclesiasticis regulis et ex divina sumptis auctoritate documentis, ita adiuvante Domino confirmati sumus, ut omnium bonorum affectuum atque operum et omnium studiorum omniumque virtutum, quibus ab initio fidei ad Deum tenditur, Deum profiteamur auctorem, et non dubitemus, ab ipsius gratia omnia hominis merita praeveniri, per quem fit, ut aliquid boni et *velle* incipiamus et *facere* [Phil 2, 13]. Quo utique auxilio et munere Dei non aufertur liberum arbitrium, sed liberatur, ut de tenebroso lucidum, de pravo rectum, de languido sanum, de imprudente sit providum. Tanta enim est erga omnes homines bonitas Dei, ut nostra velit esse merita, quae sunt ipsius dona, et pro his, quae largitus est, aeterna praemia sit donaturus[1]. Agit quippe in nobis, ut, quod vult, et velimus et agamus, nec otiosa in nobis esse patitur, quae exercenda, non negligenda, donavit, ut et nos cooperatores simus gratiae Dei. Ac si quid in nobis ex nostra viderimus remissione languescere, ad illum sollicite recurramus, *qui sanat omnes languores nostros et redimit de interitu vitam nostram* [Ps 102, 3 sq], et cui quotidie dicimus: *Ne inducas nos in tentationem, sed libera nos a malo* [Mt 6, 13].

Cap. 10. Profundiores vero difficilioresque partes in- 142
currentium quaestionum, quas latius pertractarunt[2], qui haereticis restiterunt, sicut non audemus contemnere, ita non necesse habemus adstruere, quia ad confitendum gratiam Dei, cuius operi ac dignationi nihil penitus subtrahendum est, satis sufficere credimus, quidquid secundum praedictas regulas Apostolicae Sedis nos scripta docuerunt: ut prorsus non opinemur catholicum, quod apparuerit praefixis sententiis esse contrarium.

S. SIXTUS III 432—440.

S. LEO I M. 440—461.

De Incarnatione[3] (contra Eutychen)[4].

[Ex ep. (28) dogmatica «Lectis dilectionis tuae» ad Flavianum Cstplt. Patriarcham, 13. Iunii 449.]

(2) ... *v. R n. 2182.*

(3) Salva igitur proprietate utriusque naturae et in 143
unam coeunte personam, suscepta est a maiestate hu-

[1] Cf. S. Augustinus, Ep. 194 ad Sixtum 5, 19 [ML 33, 880].

[2] Viva, Theses damn. ab ALEXANDRO VIII n. XXX legit: «... pertractarunt Augustinus et alii, qui ...»

[3] Hanc epistolam Patres Conciiii IV (CHALCED.) susceperunt clamantes PETRUM per LEONEM locutum esse [Hrd II 305 E].

[4] C. Silva-Tarouca S. J., S. Leonis M. Tomus ad Flavianum, episc. Cstpl., Romae 1932, 24 sqq. ML 54, 763 A sqq; Jf 423; Hfl II 356 Nota; Msi V 1371 D sqq; Hrd II 291 E sqq; BR(T) App. (I) 29 a sq.

militas, a virtute infirmitas, ab aeternitate mortalitas, et ad resolvendum conditionis nostrae debitum natura inviolabilis naturae est unita passibili: ut, quod nostris remediis congruebat, *unus* atque idem *mediator Dei et hominum, homo Christus Iesus* [1 Tim 2, 5] et mori posset ex uno, et mori non posset ex altero. In integra ergo veri hominis perfectaque natura verus natus est Deus, totus in suis, totus in nostris. . . .

144 (4) Ingreditur ergo haec mundi infirma Filius Dei, de coelesti sede descendens et a paterna gloria non recedens, novo ordine, nova nativitate generatus. Novo ordine: quia invisibilis in suis, visibilis est factus in nostris, incomprehensibilis voluit comprehendi; ante tempora manens esse coepit ex tempore; universitatis Dominus servilem formam obumbrata maiestatis suae immensitate suscepit; impassibilis Deus non dedignatus est homo esse passibilis et immortalis mortis legibus subiacere. Nova autem nativitate generatus: quia inviolata virginitas concupiscentiam nescivit, carnis materiam ministravit. Assumpta est de matre Domini natura, non culpa; nec in Domino Iesu Christo, ex utero virginis genito, quia nativitas est mirabilis, ideo nostri est natura dissimilis. Qui enim verus est Deus, idem verus est homo, et nullum est in hac unitate mendacium, dum invicem sunt et humilitas hominis et altitudo Divinitatis. Sicut enim Deus non mutatur miseratione, ita homo non consumitur dignitate. Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est: Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est. Unum horum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis. Et sicut Verbum ab aequalitate paternae gloriae non recedit, ita caro naturam nostri generis non relinquit. [Plura v. R n. 2183 sq 2188.]

144* *De matrimonio ut sacramento [Eph 5, 32] v. R n. 2189; — de creatione animae et peccato originali v. R n. 2181.*

De confessione secreta [1].

[Ex ep. «Magna indign.» ad univ. episc. per Campan. etc., 6. Mart. 459.]

145 (2) Illam etiam contra apostolicam regulam praesumptionem, quam nuper agnovi a quibusdam illicita usurpatione committi, modis omnibus constituo submoveri. De poenitentia scilicet, quae a fidelibus postulatur, ne de singulorum peccatorum genere libello scripta professio publice recitetur, cum reatus conscientiarum sufficiat solis sacerdotibus indicari confessione secreta. Quamvis enim plenitudo fidei videatur esse laudabilis, quae propter Dei timorem apud homines erubescere non veretur, tamen quia non omnium huiusmodi sunt peccata, ut ea, qui poenitentiam poscunt, non timeant publicare, removeatur tam improbabilis consuetudo. . . . Sufficit enim illa confessio, quae primum Deo offertur, tum etiam sacerdoti, qui pro delictis poenitentium precator accedit. Tunc enim demum plures ad poenitentiam poterunt provocari, si populi auribus non publicetur conscientia confitentis.

[1] ML 54, 1210 C sq; Jf 545; Msi VI 410 C sq, BR(T) I 80a

De sacramento poenitentiae [1].

[Ex ep. (108) «Sollicitudinis quidem tuae» ad Theodorum episc. Foroiuliensem, 11. Iunii 452.]

(2) Multiplex misericordia Dei ita lapsibus subvenit 146 humanis, ut non solum per baptismi gratiam, sed etiam per poenitentiae medicinam spes vitae repararetur aeternae, ut qui regenerationis dona violassent, proprio se iudicio condemnantes, ad remissionem criminum pervenirent: sic divinae bonitatis praesidiis ordinatis, ut indulgentia Dei nisi supplicationibus sacerdotum nequeat obtineri. «*Mediator* enim *Dei et hominum, homo Christus Iesus*» [1 Tim 2, 5] hanc praepositis Ecclesiae tradidit potestatem, ut et confitentibus actionem poenitentiae darent, et eosdem salubri satisfactione purgatos ad communionem sacramentorum per ianuam reconciliationis admitterent. . . .

(5) Oportet unumquemque Christianum conscientiae 147 suae habere iudicium, ne converti ad Deum de die in diem differat, et illius temporis angustias eligat, quo vix inveniat spatium vel confessio poenitentis vel reconciliatio sacerdotis. Verum, ut dixi, etiam talium necessitati ita auxiliandum est, ut et actio illis poenitentiae et communionis gratia, si eam etiam amisso vocis officio

[1] ML 54, 1011 B sqq; Jf 485; Msi VI 209 A sq; BR(T) App. I 102 b sqq.

per indicia integri sensus postulant, non negetur. At si aliqua vi aegritudinis ita fuerint aggravati, ut, quod paulo ante poscebant, sub praesentia sacerdotis significare non valeant, testimonia eis fidelium circumstantium prodesse debebunt, ut simul et poenitentiae et reconcilationis beneficium consequantur; servata tamen regula canonum paternorum circa eorum personas, qui in Deum a fide discedendo peccaverunt.

Conc. CHALCEDONENSE 451.

Oecumenicum IV (contra Monophysitas).

Definitio de duabus naturis Christi[1].

148 Ἑπόμενοι τοίνυν τοῖς ἁγίοις πατράσιν, ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν ὁμολογεῖν υἱὸν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν συμφώνως ἅπαντες ἐκδιδάσκομεν, τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς τὸν αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου τῆς θεοτόκου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν[1] ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀδιαιρέτως, ἀχωρίστως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνηρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης, οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ Θεὸν λόγον, κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.

[Versio Rustici.] Sequentes igitur sanctos Patres, unum eundemque confiteri Filium et dominum nostrum Iesum Christum consonanter omnes docemus, eundemque perfectum in deitate, et eundem perfectum in humanitate, Deum verum et hominem verum, eundem ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, consubstantialem nobis eundem secundum humanitatem, *per omnia nobis similem absque peccato* [cf. Hebr 4, 15]; ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria virgine Dei genitrice secundum humanitatem: unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum, in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem magisque salva proprietate utriusque naturae, et in unam personam atque subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum: sicut ante Prophetae de eo et ipse nos Iesus Christus (Dominus) erudivit, et Patrum nobis symbolum tradidit [v. n. 54 86].

Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὥρισεν ἡ ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος, ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἢ γοῦν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρους.

His igitur cum omni undique exacta cura et diligentia a nobis dispositis, definivit sancta et universalis Synodus, alteram fidem nulli licere proferre aut conscribere vel componere aut sentire aut alios docere.

De primatu Romani Pontificis[2].

[Ex ep. Synodi «Repletum est gaudio» ad LEONEM Papam, initio Nov. 451.]

Εἰ γὰρ ὅπου εἰσὶ δύο ἢ τρεῖς συνηγμένοι εἰς τὸ αὐ-

[Versio antiquior.] Si enim *ubi* 149
sunt duo aut tres congregati

[1] ACOec T. II, vol. I, pars 2, p. [325] 129 sq; Msi VII 115 B sq; coll. Hfl II 471 sq; Hrd II 455 B sq; cf. Bar(Th) ad 451 n. 32 sqq (8, 104 sqq).

[1] Ita legendum est, non autem ἐκ δύο φύσεων, ut textus Graecus, qualem referunt aliquae Collectiones Conciliorum, habet, quod optime ostendunt Petavius l. 3 de Inc., c. 6, n. 11 et et Hfl II 470 nota 1.

[2] ML 54, 952 B (textus Graec.) 959 C (textus Lat.); cf. Hrd II 655 sq; Msi VI 147 sqq 155; Hfl II 545 sqq.

τοῦ ὄνομα, ἐκεῖ ἔφη εἶναι ἐν μέσῳ αὐτῶν· πόσην περὶ πεντακοσίους εἴκοσιν ἱερέας τὴν οἰκείωσιν ἐπεδείκνυτο, οἳ καὶ πατρίδος καὶ πόνου τῆς εἰς αὐτὸν ὁμολογίας τὴν γνῶσιν προέθηκαν; ὧν σὺ μέν, ὡς κεφαλὴ μελῶν, ἡγεμόνευες ἐν τοῖς τὴν σύνταξιν ἐπέχουσιν, τὴν εὔνοιαν ἐπιδεικνύμενος.

in nomine ipsius, ibi ait se esse in medio eorum [cf. Mt 18, 20]; quantam circa quingentos viginti sacerdotes familiaritatem monstrabit, qui et patriae et labori circa eum scientiam confessionis praeposuerunt, quibus tu tanquam caput membris praepositus eras per eos qui tuam continent vicem, rectum consilium demonstrans?

149 * *Ipsius S. LEONIS I dicta de primatu Romani Pontificis v. Kch n. 891—901.*

De ordinationibus clericorum[1].

[Ex «Statutis Ecclesiae antiquis» sive «Statutis antiquis Orientis».]

150 Can. 2 (90). Episcopus cum ordinatur, duo episcopi (ex-)ponant et teneant Evangeliorum codicem super caput eius, et uno super eum fundente benedictionem reliqui omnes episcopi, qui adsunt, manibus suis caput eius tangant.

151 Can. 3 (91). Presbyter cum ordinatur, episcopo benedicente et manus super caput eius tenente, etiam omnes presbyteri, qui praesentes sunt, manus suas iuxta manus episcopi super caput illius teneant.

152 Can. 4 (92). Diaconus cum ordinatur, solus episcopus, qui eum benedicit, manus suas super caput eius ponat: quia non ad sacerdotium, sed ad ministerium consecratur.

[1] ML 56, 887 C sq (Ball. Append. Opp. Leon. I); Msi III 951 A sq (Hrd I 979). — Hi canones olim falso adscribebantur Concilio cuidam CARTHAGINENSI IV (398), quod nunquam habitum esse nunc pro certo habetur. Orti esse videntur post coeptas Pelagianorum et Monophysitarum haereses, sed ante finem saeculi sexti. Revera citantur tanquam «Instituta seniorum» in actis, quae dicuntur esse alicuius Concilii Arelatensis, quod tamen habitum non est. Eorum auctor vel compositor nunc habetur Caesarius episc. Arelatensis (502—542). — Cf. oratio, quae habetur Feria VI in Parasceve, in qua eadem ponitur series ordinum, ita tamen, ut psalmistae seu cantores vocentur «confessores»: «Oremus et pro omnibus Episcopis, Presbyteris, Diaconibus, Subdiaconibus, Acolythis, Exorzistis, Lectoribus, Ostiariis, Confessoribus, Virginibus, Viduis.»

Can. 5 (93). Subdiaconus cum ordinatur, quia manus 153
impositionem non accipit, patenam de manu episcopi accipiat vacuam, et vacuum calicem. De manu vero archidiaconi accipiat urceolum cum aqua et manile, et manutergium.

Can. 6 (94). Acolythus cum ordinatur, ab episcopo 154
quidem doceatur, qualiter se in officio suo agere debeat: ab archidiacono accipiat cereoforaleum cum cereis, ut sciat se ad accendenda ecclesiae luminaria mancipandum. Accipiat et urceolum vacuum ad suggerendum vinum in eucharistia sanguinis Christi.

Can. 7 (95). Exorcista cum ordinatur, accipiat de 155
manu episcopi libellum, in quo scripti sunt exorcismi, dicente sibi episcopo: *Accipe et commenda memoriae, et habeto potestatem imponendi manum super energumenum sive baptizatum sive catechumenum.*

Can. 8 (96). Lector cum ordinatur, faciat de illo 156
verbum episcopus ad plebem, indicans eius fidem ac vitam atque ingenium. Post haec spectante plebe tradat ei codicem, de quo lecturus est, dicens ad eum: *Accipe et esto verbi Dei relator, habiturus, fideliter et utiliter si impleveris officium, partem cum his, qui verbum Dei ministraverunt.*

Can. 9 (97). Ostiarius cum ordinatur, postquam ab 157
archidiacono instructus fuerit, qualiter in domo Dei debeat conversari, ad suggestionem archidiaconi tradat ei episcopus claves ecclesiae de altario, dicens: *Sic age, quasi redditurus Deo rationem pro his rebus, quae istis clavibus recluduntur.*

Can. 10 (98). Psalmista, id est cantor, potest absque 158
scientia episcopi, sola iussione presbyteri, officium suscipere cantandi, dicente sibi presbytero: *Vide, ut quod ore cantas, corde credas: et quod corde credis, operibus comprobes.*

[Sequuntur ordinationes pro consecrandis virginibus, viduis; can. 101 de matrimonio v. Kch n. 952.]

S. HILARIUS 461—468.

S. SIMPLICIUS 468—483.

De servanda fide tradita[1].

[Ex ep. «Quantum presbyterorum» ad Acacium episc. Constplt., 9. Ian. 476.]

159 (2) Quia sanctae memoriae praedecessorum nostrorum exstante doctrina, contra quam nefas est disputare, quisquis recte sapere videtur novis assertionibus non indiget edoceri, sed plana atque perfecta sunt omnia, quibus potest vel deceptus ab haereticis erudiri, vel in vinea Domini plantandus institui; implorata fide clementissimi principis vocem faciendae synodi fac respui. . . . (3) Hortor (ergo), frater carissime, ut modis omnibus faciendae synodi perversorum conatibus resistatur, quae non alias semper indicta est, nisi cum aliquid in pravis sensibus novum aut in assertione dogmatum emersit ambiguum: ut in commune tractantibus, si quae esset obscuritas, sacerdotalis deliberationis illuminaret auctoritas; sicut primum Arii ac deinde Nestorii, postremum Dioscori atque Eutychetis fieri coegit impietas. Et — quod misericordia Christi Dei nostri Salvatoris avertat — intimandum est, abominabile, contra sententias totius orbis Domini sacerdotum et principum utriusque [scl. orbis] rectorum damnatos restituere. . . .

De immutabilitate doctrinae christianae[2].

[Ex ep. «Cuperem quidem» ad Basiliscum August., 10. Ian. 476.]

160 (5) . . . Quae de Scripturarum fonte purissimo sincera perspicuaque manarunt, nullis agitari nebulosae versutiae poterunt argumentis. Perstat enim in successoribus suis haec et eadem apostolicae norma doctrinae, cui Dominus curam totius ovilis iniunxit [Io 21, 15 sqq], cui se usque in finem saeculi minime defuturum [Mt 28, 20], cui portas inferi nunquam praevalituras esse promisit, cuius sententia quae ligarentur in terris, solvi testatus est non posse nec in coelo [Mt 16, 18 sqq]. (6) . . . *Quisquis aliud*, sicut praedixit Apostolus, *praeterquam quod accepimus, seminare molitur,*

[1] Th 178 sq; Jf 572; ML 58, 41 B sq; Msi VII 977 D sq; BR(T) App. I 207 b sq.

[2] Th 182; Jf 573; ML 58, 40 A; Msi VII 975 A; BR(T) App. I 210 b sq.

anathema sit [Gal 1, 8 sq]. Nullus ad aures vestras perniciosis mentibus subripiendi pandatur accessus, nulla retractandi quidpiam de veteribus constitutionibus fiducia concedatur: quia, sicut saepius iterandum est, quod apostolicis manibus cum Ecclesiae universalis assensu acie meruit evangelicae falcis abscidi, vigorem sumere non potest renascendi, nec in dominicae vitis fructivam valet redire propaginem, quod igni deputatum constat aeterno. Sic haeresum denique machinamenta cunctarum ecclesiasticis prostrata decretis nunquam sinuntur oppugnationis elisae reparare certamina. . . .

Conc. ARELATENSE a. 475 (?).

[Ex Lucidi, presbyteri, libello subiectionis.][1]

De gratia et praedestinatione.

Correptio vestra salus publica, et sententia vestra medi- 160a
cina est. Unde et ego summum remedium duco, ut praeteritos errores accusando excusem, et salutifera confessione me diluam. Proinde iuxta praedicandi recentia statuta Concilii, damno vobiscum sensum illum, qui dicit humanae oboedientiae laborem divinae gratiae non esse iungendum; qui dicit post primi hominis lapsum ex toto arbitrium voluntatis exstinctum; ⟨qui dicit quod Christus Dominus et Salvator noster mortem non pro omnium salute susceperit; qui dicit quod praescientia Dei hominem violenter impellat ad mortem, vel quod cum Dei pereant voluntate qui pereunt; qui dicit quod post acceptum legitime baptismum in Adam moriatur quicumque deliquerit; qui dicit alios deputatos ad mortem, alios ad vitam praedestinatos; qui dicit ab Adam usque ad Christum nullos ex gentibus per primam Dei gratiam, id est per legem naturae, in adventum Christi fuisse salvatos et quod liberum arbitrium in primo parente perdiderint; qui dicit patriarchas ac prophetas vel summos quosque sanctorum, etiam ante redemptionis tempora intra paradisum deguisse.⟩ Haec omnia quasi impia et sacrilegiis repleta condemno. Ita autem assero

[1] ML 53, 683 sqq; Hfl II § 212; Msi VII 1010 sq; Hrd II 809 sq.

gratiam Dei, ut adnisum hominis et conatum gratiae semper adiungam, et libertatem voluntatis humanae non exstinctam sed attenuatam et infirmatam esse pronuntiem, et periclitari eum, qui salvus est, et eum, qui periit, potuisse salvari.

160b Christum etiam Deum et Salvatorem, quantum pertinet ad divitias bonitatis suae, pretium mortis pro omnibus obtulisse et quia nullum perire velit, qui est salvator omnium, maxime fidelium, *dives in omnibus qui invocant illum* [Rom 10, 12]. . . . Nunc vero sacrorum testimoniorum auctoritate, quae abunde per spatia divinarum inveniuntur Scripturarum, ex seniorum doctrina ratione patefacta, libens fateor Christum etiam pro perditis advenisse, quia eodem nolente perierunt. Neque enim fas est circa eos solum, qui videntur esse salvati, immensae divitias bonitatis ac beneficia divina concludi. Nam si Christum his tantum remedia attulisse dicimus, qui redempti sunt, videbimur absolvere non redemptos, quos pro redemptione contempta constat esse puniendos. Assero etiam per rationem et ordinem saeculorum alios lege gratiae, alios lege Moysi, alios lege naturae, quam Deus in omnium cordibus scripsit, in spe adventus Christi fuisse salvatos; tamen ab initio mundi, ab originali nexu nisi intercessione sacri sanguinis non absolutos. Profiteor etiam aeternos ignes et infernales flammas factis capitalibus praeparatas, quia perseverantes humanas culpas merito sequitur divina sententia, quam iuste incurrunt, qui haec non toto corde crediderint. Orate pro me, domini sancti et apostolici patres.

Lucidus presbyter hanc epistolam meam manu propria subscripsi et, quae in ea adstruuntur, assero et, quae sunt damnata, damno.

FELIX II (III) 483—492.

S. GELASIUS I 492—496.

De erroribus semel damnatis non rursus tractandis[1].

[Ex ep. «Licet inter varias» ad Honorium episc. Dalmatiae, 28. Iulii 493(?).]

161 (1) . . . Nuntiatum nobis est (enim), in regionibus Dalmatiarum quosdam recidiva Pelagianae pestis zizania seminasse, tantumque illic eorum praevalere blasphemiam, ut simplices quosque mortiferi furoris insinuatione decipiant. . . . [Sed] praestante Domino adest fidei catholicae pura veritas concordibus universorum Patrum deprompta sententiis. . . . (2) . . . Numquidnam licet nobis a venerandis Patribus damnata dissolvere, et ab illis excisa nefaria dogmata retractare? Quid est ergo, quod magnopere praecavemus, ne cuiuslibet haeresis semel deiecta pernicies ad examen denuo venire contendat, si quae antiquitus a nostris maioribus cognita, discussa, refutata sunt, restauranda nitamur? Nonne ipsi nos, quod absit, et quod nunquam patietur Ecclesia, adversariis veritatis universis contra nos resurgendi proponimus exemplum? Ubi est, quod scriptum est: *Terminos patrum tuorum non transgredieris* [Prv 22, 28] et: *Interroga patres tuos et annuntiabunt tibi, et seniores tuos et dicent tibi* [Dt 32, 7]? Quid ergo tendimus ultra definita maiorum, aut cur nobis non suffici[un]t? Si quid ignorantes discere cupiamus, qualiter ab orthodoxis patribus et senioribus singula quaeque vel vitanda praecepta sunt, vel aptanda catholicae veritati, cur non his probantur esse decreta? Numquid aut sapientiores illis sumus, aut poterimus firma stabilitate constare, si ea quae ab illis constituta sunt, subruamus? . . .

[1] Th 321 sq; Jf 625 c. Add.; ML 59, 31 A; Msi VIII 20 E sq; BR(T) App. I 277 b sq.

De regno et sacerdotio, et de primatu Romani Pontificis v. Kch n. 959[1]. 161*

De canone s. Scripturae[1].

[Ex ep. 42 seu «Decretali de recipiendis et non recipiendis libris», a. 495.]

Praemitti solet in quibusdam Codd. Decreto GELASII 162
proprio enumeratio librorum canonicorum similis illi, quam sub DAMASO posuimus [n. 84]. *Tamen inter alia hoc loco iam non legitur:* Ioannis Apostoli epistola una, alterius Ioannis presbyteri epistolae duae, *sed:* Ioannis Apostoli epistolae tres [cf. n. 84 92 96].

[1] ML 59, 157 A; Jf 700 c. Add.; cf. Th 44 sqq; Z II 261 sqq; EB n. 19 sq. — Primam partem huius celeberrimi «Decreti Gelasiani», quam Thiel, Turner, Ed. Schwartz et alii DAMASO attribuunt, v. n. 83 sq. Etiam hanc partem DAMASO tribuendam esse censent Turner et Ed. Schwartz (v. n. 83 n.). Postea idem Decretum cum paucis additamentis pro temporis ratione necessariis instauratum esse videtur ab HORMISDA [n. 173 sqq] (Th 49)

Deinde sequitur:

De primatu Rom. Pont. et Sedibus Patriarchalibus [1].

[Ex eadem epistola seu «Decretali», a. 495.]

163 (1) Post (has omnes) propheticas et evangelicas atque apostolicas (quas superius deprompsimus) scripturas, quibus Ecclesia catholica per gratiam Dei fundata est, etiam illud intimandum putavimus, quod, quamvis universae per orbem catholicae diffusae Ecclesiae unus thalamus Christi sit, sancta tamen Romana Ecclesia nullis synodicis constitutis ceteris ecclesiis praelata est, sed evangelica voce Domini et Salvatoris primatum obtinuit: *Tu es Petrus,* inquiens, *et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam, et tibi dabo claves regni coelorum, et quaecunque ligaveris super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveris super terram, erunt soluta et in coelo* [Mt 16, 18 sq]. Addita est etiam societas beatissimi Pauli Apostoli, vas[is] electionis, qui non diverso, sicut haeretici garriunt, sed uno tempore, uno eodemque die gloriosa morte cum Petro in urbe Roma sub Caesare Nerone agonizans coronatus est; et pariter supradictam sanctam Romanam Ecclesiam Christo Domino consecrarunt aliisque omnibus urbibus in universo mundo sua praesentia atque venerando triumpho praetulerunt.

Est ergo prima PETRI Apostoli sedes Romanae Ecclesiae, *non habens maculam, nec rugam nec aliquid eiusmodi* [Eph 5, 27]. Secunda autem sedes apud Alexandriam beati PETRI nomine a Marco eius discipulo atque evangelista consecrata est. . . . Tertia vero sedes apud Antiochiam beatissimi Apostoli PETRI habetur honorabilis. . . .

De auctoritate Conciliorum et Patrum [2].

[Ex eadem epistola seu «Decretali».]

164 (2) Et quamvis *aliud fundamentum nullus possit ponere praeter id, quod positum est, qui est Christus Iesus*

[1] C. H. Turner: The Journal of Theological Studies 1 (1900) 560. Th 454 sqq; ML 59, 159 B sq; Msi VIII 147 B sqq; BR(T) I 122 sqq. — Sunt, qui etiam hanc partem «Decreti Gelasiani» DAMASO attribui velint, ut Turner et Schwartz: v. n. 83 sqq, cf. Bar(Th) ad 382 n. 19 (5, 492 b)].

[2] Th 456 sqq; ML 59, 159 sqq.

[cf. 1 Cor 3, 11], tamen ad aedificationem sancta, id est Romana Ecclesia post illas Veteris vel Novi Testamenti, quas regulariter suscipimus, etiam has suscipi non prohibet scripturas, id est: Sanctam Synodum NICAENAM . . . EPHESINAM . . . CHALCEDONENSEM. . . .

(3) Item opuscula beati Caecilii Cypriani . . . [*et eodem* 165
modo allegantur opuscula Gregorii Naz., Basilii, Athanasii, Ioannis (Chrys.), Theophili, Cyrilli Al., Hilarii, Ambrosii, Augustini, Hieronymi, Prosperi]. Item epistolam beati LEONIS Papae ad Flavianum [dogmaticam, v. n. 143 sq] . . .; de cuius textu quispiam si usque ad unum iota disputaverit, et non eam in omnibus venerabiliter receperit, A. S.

Item opuscula atque tractatus omnium orthodoxorum Patrum, qui in nullo a sanctae Ecclesiae Romanae consortio deviarunt . . . legendos decernit.

Item decretales epistolas, quas beatissimi Papae . . . dederunt, venerabiliter suscipiendas esse.

Item gesta sanctorum martyrum . . . [quae] singulari cautela, . . . quia et eorum, qui conscripsere, nomina penitus ignorantur . . . ne vel levis subsannandi oriretur occasio, in sancta Romana Ecclesia non leguntur. Nos tamen cum praedicta ecclesia et omnes martyres et eorum gloriosos agones, qui Deo magis quam hominibus noti sunt, omni devotione veneramur.

Item vitas Patrum, Pauli, Antonii, Hilarionis et omnium eremitarum, quas tamen vir beatissimus Hieronymus descripsit, cum omni honore suscipimus.

[Enumerantur denique et laudantur plura alia scripta, cum addito tamen:]

Sed . . . beati Pauli Apostoli praecedat sententia: «*Omnia . . . probate, quod bonum est, tenete*» [1 Thess 5, 21].

Cetera, quae ab haereticis sive schismaticis conscripta vel praedicata sunt, nullatenus recipit catholica et apostolica Romana Ecclesia. E quibus pauca . . . credimus esse subdenda.

De apocryphis «qui non recipiuntur» [1].

[Ex eadem epistola seu «Decretali».]

(4) [*Post longam apocryphorum seriem exhibitam sic concluditur Decretum Gelasianum:*] Haec et his similia, quae . . . omnes 166

[1] Th 469 sqq. — Habes hic primum quasi «*Indicem librorum prohibitorum*»

haeresiarchae eorumque discipuli sive schismatici docuerunt vel conscripserunt, . . . non solum repudiata, verum etiam ab omni Romana catholica et apostolica Ecclesia eliminata atque cum suis auctoribus auctorumque sequacibus sub anathematis insolubili vinculo in aeternum confitemur esse damnata.

De remissione peccatorum[1].

[Ex GELASII Tomo «Ne forte» de anathematis vinculo, c. a. 495.]

167 (5) Dixit Dominus, quod *in Spiritum Sanctum peccantibus nec hic esset nec in futuro saeculo remittendum* [Mt 12, 32]. Quantos autem cognoscimus in Spiritum Sanctum delinquentes, sicut haereticos diversos . . . ad fidem catholicam revertentes, et hic remissionem suae percepisse blasphemiae, et in futurum spem sumpsisse indulgentiae consequendae? Nec ideo non vera est Domini sententia, aut putabitur esse ullatenus resoluta, cum circa tales, si hoc esse permaneant, nunquam omnino solvenda persistat, effectis autem non talibus non irrogata. Sicut etiam est consequenter et illud beati Ioannis Apostoli: *Est peccatum ad mortem: non dico, ut oretur pro eo; et est peccatum non ad mortem: dico, ut oretur pro eo* [1 Io 5, 16 17]. Est peccatum ad mortem in eodem peccato manentibus; est peccatum non ad mortem ab eodem peccato recedentibus. Nullum est quippe peccatum, pro quo aut non oret Ecclesia remittendo, aut quod, data sibi divinitus potestate, desistentibus ab eodem non possit absolvere, vel poenitentibus relaxare, cui dicitur: *Quaecunque dimiseritis super terram* . . . [cf. Io 20, 23]; «*quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*» [Mt 18, 18]. In *quibuscunque* omnia sunt, quantacunque sint, et qualiacunque sint, veraci nihilominus eorum manente sententia, qua nunquam solvendus esse denuntiatur in eorum tenore consistens, non etiam ab hoc eodem post recedens.

[1] Th 562; Jf 701; ML 59, 105 A; Msi VIII 90 C sq.

De duabus naturis Christi[1].

[Ex GELASII Tomo «Necessarium» de duab. nat. in Chr., (492—)496.]

(3) Cum, inquam, haec de Domini nostri conceptione, 168
quae licet nullatenus valeat explicari, pie tamen hac confessione credenda sit, *Eutychiani* dicunt unam esse naturam i. e. divinam, ac *Nestorius* nihilominus memorat singularem i. e. humanam: si contra Eutychianos duae a nobis asserendae sunt, quia unam depromunt, consequens est, ut etiam contra Nestorium unam dicentem, non unam, sed duas potius ab exordio sui unitas exstitisse procul dubio praedicemus; contra *Eutychen*, qui unam i. e. solam divinam conatur asserere, humanam competenter addentes, ut duas, ex quibus illud sacramentum singulare constat, illic permanere monstremus; contra *Nestorium* vero, qui similiter unam dicit i. e. humanam, divinam nihilominus subrogantes: ut pari modo duas contra eius *unam* in huius mysterii plenitudine primordialibus suae unitionis effectibus exstitisse veraci finitione teneamus, atque utrosque diverso modo *singulas* garrientes, non eorum quemquam de una tantummodo, sed ambos de duarum naturarum, humanae scl. et divinae, a sui principio sine confusione qualibet atque defectu unita proprietate permanente vincamus.

(4) Quamvis enim unus atque idem sit Dominus Iesus Christus, et totus Deus homo et totus homo Deus, et quidquid est humanitatis, Deus homo suum faciat, et quidquid est Dei, homo Deus habeat: tamen ut hoc permaneat sacramentum nec possit ex aliqua parte dissolvi, sic totus homo permanet esse quod Deus est, [ut?] totus Deus permaneat esse, quidquid homo est. . . [2]

S. ANASTASIUS II 496—498.

De ordinationibus schismaticorum[3].

[Ex ep. (1) «Exordium Pontificatus mei» ad Anastasium Augustum, 496.]

(7) Secundum Ecclesiae catholicae consuetudinem sacra- 169
tissimum serenitatis tuae pectus agnoscat, quod nullum

[1] Th 532 sq; Jf 670.
[2] Totum tractatum vide apud Thiel, qui deinde multa subnectit «Testimonia veterum de duab. nat. in Christo» p. 544 sqq.
[3] Th 620 sq; Jf 744 c. Add.; Msi VIII 190 E sq; CIC Decr. I, 19, 8: Frdbg I 63; Rcht I 56.

de his, vel quos baptizavit Acacius *[episcopus schism.]*, vel quos Sacerdotes sive Levitas secundum canones ordinavit, ulla eos ex nomine Acacii portio laesionis attingat, quo forsitan per iniquum tradita sacramenti gratia minus firma videatur. . . . Nam si visibilis solis istius radii, cum per loca foetidissima transeunt, nulla contactus inquinatione maculantur, multo magis illius, qui istum visibilem fecit, virtus nulla ministri indignitate constringitur. . . .

(9) Ideo ergo et hic . . . male bona ministrando sibi tantum nocuit. Nam inviolabile sacramentum, quod per illum datum est, aliis perfectionem suae virtutis obtinuit.

De origine animarum et peccato originali [1].

[Ex ep. «Bonum atque iucundum» ad episcopos Galliae, 23. Aug. 498.]

170 (1) . . . *[Putant haeretici quidam in Gallia]* hoc rationabili se assertione suadere, quod humano generi parentes, ut ex materiali faece tradunt corpora, ita etiam vitalis animae spiritum tribuant. . . . Quomodo (ergo) contra divinam sententiam carnali nimis intellectu animam ad Dei imaginem factam putant hominum permixtione diffundi atque insinuari, cum ab illo, qui ab initio hoc fecit, actio ipsa hodieque non desinat, sicut ipse dixit: *Pater meus adhuc operatur, et ego operor* [cf. Io 5, 17]? Cum et illud debeant intelligere quod scriptum est: «*Qui vivit in aeternum, creavit omnia simul*» [Eccli 18, 1]. Si igitur, antequam Scriptura per species singulas in singulis quibusque creaturis ordinem rationemque disponeret, ,potentialiter', quod negari non potest, ,et causaliter in opere pertinente ad creanda omnia simul, a quibus consummatis in die septimo requievit, nunc autem visibiliter in opere pertinente ad temporum cursum usque nunc operatur' [2]: sanae igitur doctrinae acquiescant, quod ille indat animas, qui *vocat ea, quae non sunt, tanquam sint* [cf. Rom 4, 17].

(4) . . . Qua putant fortasse pie ac bene se dicere, ut animas merito dicant a parentibus tradi, cum sint peccatis implicitae, hac ab ipsis sapienti debent separatione discerni: quod ab illis nihil aliud potest tradi, quam quod ab ipsorum mala praesumptione commissum est, id est,

[1] Th 634 sqq; Jf 751 c. Add.; BR(T) App. I 342 b sqq. De huius epistulae genuinitate dubitatur. [2] S. Aug., De Gen. ad litt. VI, 4, 5 [ML 34, 341].

culpa poenaque peccati, quam per traducem [1] secuta progenies evidenter ostendit, ut pravi homines distortique nascantur. In quo solo utique Deus nullam communionem habere perspicue cernitur, qui ne in hanc necessitatem calamitatis inciderent, genito mortis terrore prohibuit atque praedixit. Itaque per traducem, quod a parentibus traditur, evidenter apparet, et quid ab initio usque ad finem vel operatus sit Deus vel operetur ostenditur.

S. SYMMACHUS 498—514.

S. HORMISDAS 514—523.

De infallibilitate Romani Pontificis [2].

[«Libellus professionis fidei» additus epistolae «Inter ea quae» ad episcopos Hispaniae, 2. Apr. 517.]

Prima salus est rectae fidei regulam custodire et a 171
constitutis Patrum nullatenus deviare. Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: «*Tu es Petrus et super hanc petram aedificabo ecclesiam meam*» etc. [Mt 16, 18], haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica servata religio. De qua spe et fide minime separari cupientes et Patrum sequentes constituta, anathematizamus omnes haereses, praecipue Nestorium haereticum, qui quondam Constantinopolitanae fuit urbis episcopus, damnatum in Concilio EPHESINO a beato COELESTINO Papa urbis Romae [3] et a venerabili viro Cyrillo Alexandrinae civi-

[1] Patet huius vocis suppositionem hic aliam esse atque illam, qua «Traducianistae» eam usurpant.

[2] Th 795 sq; Jf 788; W. Haacke, Die Glaubensformel des Papstes Hormisdas im Acacianischen Schisma [Rom 1939] p. 10 sqq. — Haec fidei regula episcopis, qui Acacii schismatis participes fuerant, proposita, ab omnibus Orientis episcopis, ab imperatore Iustiniano, patriarchisque Constantinopolitanis Epiphanio, Ioanne et Menna, denique in VIII Synodo oecumenica (CONSTPLT. IV) act. 1 a Patribus Graecis et Latinis subscripta est [cf. n. 1833 et Bar(Th) ad 869 n. 19 (15, 153 a sq)]. «Libellus» iste sub iisdem fere verbis occurrit in variis epistolis illius aetatis. Formula supra posita ea est, quam HORMISDAS episcopis Hispaniae proposuit pro recipiendis in communionem Ecclesiae clericis orientalibus. Fere concordat cum ea, quam Ioannes Patriarcha Constplt. HORMISDAE transmisit subscriptam [CSEL 35, 608 sqq; cf. ib. 338 340 520 800].

[3] Epistolae 22 sqq [ML 50, 537 sqq].

tatis antistite. Similiter anathematizantes et Eutychen et Dioscorum Alexandrinum in sancta Synodo, quam sequimur et amplectimur, CHALCEDONENSI [v. n. 148] damnatos, quae secuta s. Concilium NICAENUM fidem apostolicam praedicavit. Detestamur et Timotheum parricidam, Aelurum cognomento, et discipulum quoque ipsius et sequacem in omnibus Petrum Alexandrinum. Condemnamus etiam et anathematizamus Acacium Constantinopolitanum quondam episcopum ab Apostolica Sede damnatum, eorum complicem et sequacem, vel qui in eorum communionis societate permanserint: quia Acacius quorum se communioni miscuit, ipsorum similem iure meruit in damnatione sententiam. Petrum nihilominus Antiochenum damnamus cum sequacibus suis et omnium suprascriptorum.

172 Suscipimus autem et probamus epistolas beati LEONIS Papae universas, quas de Christiana religione conscripsit, sicut praediximus, sequentes in omnibus Apostolicam Sedem, et praedicantes eius omnia constituta. Et ideo spero, ut in una communione vobiscum, quam Sedes Apostolica praedicat, esse merear, in qua est integra et verax Christianae religionis et perfecta soliditas: promittens in sequenti tempore sequestratos a communione Ecclesiae catholicae, id est non consentientes Sedi Apostolicae, eorum nomina inter sacra non recitanda esse mysteria. Quodsi in aliquo a professione mea deviare tentavero, his, quos damnavi, complicem me mea sententia esse profiteor. Hanc autem professionem meam ego manu mea subscripsi, et tibi HORMISDAE sancto ac venerabili Papae urbis Romae direxi.

De canone, primatu, conciliis, apocryphis[1].

[Ex ep. 125 seu «Decretali ... de Scripturis divinis», a. 520.]

173 *Praeter ea, quae in Decretali GELASII* [n. 162] *habentur, hic post Synodum* EPHESINAM *inseritur etiam* CONSTANTINOPOLITANA (I); *dein additur:* Sed et si qua sunt Concilia a sanctis Patribus hactenus instituta, post istorum quattuor auctoritatem et custodienda et recipienda decrevimus.

[1] Th 932; Jf 862; ML 69, 166. Hoc «Decretum HORMISDAE» repetitionem esse et adaptationem Decreti Damaso-Gelasiani (n. 162 sqq) contendit Th 51.

De auctoritate S. Augustini.

[Ex ep. «Sicut rationi» ad Possessorem, 13. Aug. 520.][1]

5. De arbitrio tamen libero et gratia Dei quid Ro- 173a
mana, hoc est catholica, sequatur et servet Ecclesia, licet et variis libris beati Augustini, et maxime ad Hilarium et Prosperum, abunde possit agnosci, tamen et in scriniis ecclesiasticis expressa capitula continentur, quae, si ibi desunt et necessaria creditis, destinabimus, quanquam qui diligenter apostoli dicta considerat, quid sequi debeat, evidenter agnoscat.

S. IOHANNES I 523—526.

S. FELIX III 526—530.

Conc. ARAUSICANUM II 529[2].

confirmatum a BONIFACIO II (contra Semipelagianos).

De peccato originali, gratia, praedestinatione[3].

Nobis, secundum admonitionem et auctoritatem Sedis 173b
Apostolicae, iustum ac rationabile visum, ut pauca capitula ab Apostolica nobis Sede transmissa[4], quae ab antiquis patribus de sanctarum Scripturarum voluminibus in hac praecipue causa collecta sunt, ad docendos eos, qui aliter quam oportet sentiunt, ab omnibus observanda proferre et manibus nostris subscribere deberemus. . . .

[I. De peccato originali] Can. 1. Si quis per offensam 174
praevaricationis Adae non totum, id est secundum corpus et animam, «in deterius» dicit hominem «commutatum» [S. Aug.][5], sed animae libertate illaesa durante, corpus tan-

[1] ACOec T. IV, vol. II 46; CSEL 35, 700; ML 63, 493 A; Jf 850; Msi VIII 500 A.

[2] Orange Galliae. — Hoc concilium a BONIFACIO II approbatum [v. n. 200 a sq] tantam obtinuit in Ecclesia auctoritatem, ut merito tanquam infallibilis regula fidei habeatur. Cf. P. Lejay, Le rôle théologique de S Césaire d'Arles, Paris 1906.

[3] MGh Legum sectio III, Concilia T. I (Fr. Maassen, 1903) 46 sqq; Msi VIII 712 B sqq; coll. Hfl II 726 sqq et H 221 sqq. Referuntur canones 1—8 13 19 21 et n. 199 a Brachiario (s. 7) De ecclesiasticis dogmatibus c. 38—49 [ML 83, 1236—1239]. De origine canonum cf. Rech. de théol. anc. et méd. 6 (1934) 120 sqq [M. Cappuyns].

[4] Videntur esse n. 174—181; cf. Msi VIII 722 sq.

[5] De nupt. et concup. II, 34, 57 [ML 44, 471].

tummodo corruptioni credit obnoxium, Pelagii errore deceptus adversatur Scripturae dicenti: «*Anima, quae peccaverit, ipsa morietur*» [Ez 18, 20]; et: «*Nescitis, quoniam, cui exhibetis vos servos ad oboediendum, servi estis eius, cui oboeditis?*» [Rom 6, 16]; et: *A quo quis superatur, eius et servus addicitur* [2 Petr 2, 19].

175 Can. 2. Si quis soli Adae praevaricationem suam, non et eius propagini asserit nocuisse, aut certe mortem tantum corporis, quae poena peccati est, non autem et peccatum, quod mors est animae, per unum hominem in omne genus humanum transiisse testatur, iniustitiam Deo dabit, contradicens Apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundo, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12; cf. S. Aug.][1].

176 [II. De gratia] Can. 3. Si quis invocatione humana gratiam Dei dicit posse conferri, non autem ipsam gratiam facere, ut invocetur a nobis, contradicit Isaiae Prophetae, vel Apostolo idem dicenti: «*Inventus sum a non quaerentibus me; palam apparui his, qui me non interrogabant*» [Rom 10, 20; cf. Is 65,1].

177 Can. 4. Si quis, ut a peccato purgemur, voluntatem nostram Deum exspectare contendit, non autem, ut etiam purgari velimus, per Sancti Spiritus infusionem et operationem in nos fieri confitetur, resistit ipsi Spiritui Sancto per Salomonem dicenti: «*Praeparatur voluntas a Domino*» [Prv 8, 35: LXX], et Apostolo salubriter praedicanti: «*Deus est, qui operatur in vobis et velle et perficere pro bona voluntate*» [Phil 2, 13].

178 Can. 5. Si quis, sicut augmentum, ita etiam initium fidei ipsumque credulitatis affectum, quo in eum credimus, qui iustificat impium, et ad regenerationem sacri baptismatis pervenimus, non per gratiae donum, id est per inspirationem Spiritus Sancti corrigentem voluntatem nostram ab infidelitate ad fidem, ab impietate ad pietatem, sed naturaliter nobis inesse dicit, Apostolicis dogmatibus adversarius approbatur, beato Paulo dicente: *Confidimus, quia qui coepit in vobis bonum opus, perficiet*

[1] C. duas epist. Pelag. 4, 4—7 [ML 44, 611—614].

usque in diem Christi Iesu [Phil 1, 6]; et illud: *Vobis datum est pro Christo non solum, ut in eum credatis, verum etiam, ut pro illo patiamini* [Phil 1, 29]; et: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est* [Eph 2, 8]. Qui enim fidem, qua in Deum credimus, dicunt esse naturalem, omnes eos, qui ab Ecclesia Christi alieni sunt, quodammodo fideles esse definiunt [cf. S. Aug.][1].

Can. 6. Si quis sine gratia Dei credentibus, volenti- 179
bus, desiderantibus, conantibus, laborantibus, orantibus, vigilantibus, studentibus, petentibus, quaerentibus, pulsantibus nobis misericordiam dicit conferri divinitus, non autem, ut credamus, velimus, vel haec omnia, sicut oportet, agere valeamus, per infusionem et inspirationem Sancti Spiritus in nobis fieri confitetur, et aut humilitati, aut oboedientiae humanae subiungit gratiae adiutorium, nec, ut oboedientes et humiles simus, ipsius gratiae donum esse consentit, resistit Apostolo dicenti: *Quid habes, quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7]; et: *Gratia Dei sum id, quod sum* [1 Cor 15, 10; cf. S. Aug. et S. Prosper Aquit.][2].

Can. 7. Si quis per naturae vigorem bonum aliquid, 180
quod ad salutem pertinet vitae aeternae, cogitare, ut expedit, aut eligere, sive salutari, id est evangelicae praedicationi consentire posse confirmat absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati, haeretico fallitur spiritu, non intelligens vocem Dei in Evangelio dicentis: «*Sine me nihil potestis facere*» [Io 15, 5]; et illud Apostoli: *Non quod idonei simus cogitare aliquid a nobis quasi ex nobis, sed sufficientia nostra ex Deo est* [2 Cor 3, 5; cf. S. Aug.][3].

Can. 8. Si quis alios misericordia, alios vero per 181
liberum arbitrium, quod in omnibus, qui de praevaricatione primi hominis nati sunt, constat esse vitiatum, ad gratiam baptismi posse venire contendit, a recta fide probatur alienus. Is enim non omnium liberum arbitrium per peccatum primi hominis asserit infirmatum, aut certe ita laesum putat, ut tamen quidam valeant

[1] De praedest. Sanct. [ML 44, 959—992].
[2] De dono persev. 23, 64; Contra collat. 2, 6 [ML 45, 1032 resp. 1804].
[3] De gratia Christi 25, 26—26, 27 [ML 44, 373 sq].

sine revelatione Dei mysterium salutis aeternae per semetipsos posse conquirere. Quod quam sit contrarium, ipse Dominus probat, qui non aliquos, sed neminem ad se posse venire testatur, nisi *quem Pater attraxerit* [Io 6, 44], sicut et PETRO dicit. «*Beatus es, Simon Bar-Jona, quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est*» [Mt 16, 17]; et Apostolus: *Nemo potest dicere Dominum Iesum nisi in Spiritu Sancto* [1 Cor 12, 3; cf. S. Prosper] [1].

182 Can. 9. «*De adiutorio Dei.* Divini est muneris, cum et recte cogitamus, et pedes nostros a falsitate et iniustitia continemus; quoties enim bona agimus, Deus in nobis atque nobiscum, ut operemur, operatur» [S. Prosper] [2].

183 Can. 10. *De adiutorio Dei.* Adiutorium Dei etiam renatis ac sanatis semper est implorandum, ut ad finem bonum pervenire, vel in bono possint opere perdurare [cf. S. Prosper] [3].

184 Can. 11. «*De obligatione votorum.* Nemo quidquam Domino recte voveret, nisi ab ipso acceperit quod voverit» [S. Prosper] [4], sicut legitur: *Et quae de manu tua accepimus, damus tibi* [1 Par 29, 14].

185 Can. 12. «*Quales nos diligat Deus.* Tales nos amat Deus, quales futuri sumus ipsius dono, non quales sumus nostro merito» [S. Prosper] [5].

186 Can. 13. *De reparatione liberi arbitrii.* Arbitrium voluntatis in primo homine infirmatum, nisi per gratiam baptismi non potest reparari; «quod amissum, nisi a quo potuit dari, non potest reddi. Unde Veritas ipsa dicit: *Si vos Filius liberaverit, tunc vere liberi eritis*» [Io 8, 36; S. Prosper] [6].

187 Can. 14. «Nullus miser de quantacunque miseria liberatur, nisi qui Dei misericordia praevenitur» [S. Prosper] [7], sicut dicit Psalmista: *Cito anticipet nos misericordia tua Domine* [Ps 78, 8]; et illud: «*Deus meus, misericordia eius praeveniet me*» [Ps 58, 11].

[1] Contra collat. 5, 13; 19, 55 (Sexta definitione) [ML 45, 1806 sq; 1829].
[2] Sent. ex Aug. delibatae, sent. 22 [ML 45, 1861].
[3] Contra collat. 11, 31—36 [ML 45, 1815 sqq].
[4] Sent. ex Aug. delib., sent. 54 [ML 45, 1864]; ex S. Aug. De civit. Dei 17, 4, 7 [ML 41, 530].
[5] Sent. ex Aug. delib., sent. 56 [ML 45, 1864].
[6] Sent. ex Aug. delib., sent. 152; ex Aug., De civit. Dei 14, 11, 1 [ML 45, 1871 sq; resp. 41, 418].
[7] Ib., sent. 211 [ML 45, 1876].

Can. 15. «Ab eo, quod formavit Deus, mutatus est 188
Adam, sed in peius per iniquitatem suam. Ab eo, quod operata est iniquitas, mutatur fidelis, sed in melius per gratiam Dei. Illa ergo mutatio fuit praevaricatoris primi, haec secundum Psalmistam *mutatio est dextrae Excelsi* [Ps 76, 11]» [S. Prosper] [1].

Can. 16. «Nemo ex eo, quod videtur habere, glorie- 189
tur, tanquam non acceperit, aut ideo se putet accepisse, quia littera extrinsecus vel, ut legeretur, apparuit, vel, ut audiretur, sonuit. Nam sicut Apostolus dicit: *Si per legem iustitia, ergo Christus gratis mortuus est* [Gal 2, 21]: *ascendens in altum captivavit captivitatem, dedit dona hominibus* [Eph 4, 8; cf. Ps 67, 19]. Inde habet, quicunque habet; quisquis autem se inde habere negat, aut vere non habet, aut id, *quod habet, aufertur ab eo* [Mt 25, 29]» [S. Prosper] [2].

Can. 17. «*De fortitudine christiana.* Fortitudinem Gen- 190
tilium mundana cupiditas, fortitudinem autem Christianorum Dei *charitas* facit, quae ‚*diffusa est in cordibus nostris*', non per voluntatis arbitrium, quod est a nobis, sed ‚*per Spiritum Sanctum, qui datus est nobis*' [Rom 5, 5]» [S. Prosper] [3].

Can. 18. «*Nullis meritis gratiam praeveniri.* Debetur 191
merces bonis operibus, si fiant; sed gratia, quae non debetur, praecedit, ut fiant» [S. Prosper] [4].

Can. 19. «*Neminem nisi Deo miserante salvari.* Na- 192
tura humana, etiamsi in illa integritate, in qua est condita, permaneret, nullo modo se ipsa, creatore suo non adiuvante, servaret; unde cum sine Dei gratia salutem non possit custodire, quam accepit, quomodo sine Dei gratia poterit reparare, quod perdidit?» [S. Prosper.] [5]

Can. 20. «*Nihil boni hominem posse sine Deo.* Multa 193
Deus facit in homine bona, quae non facit homo; nulla

[1] Ib., sent. 225; ex S. Aug. Enarr. in ps., serm. 1, 2 [ML 45, 1878; — 36, 841].
[2] Ib., sent. 259; ex S. Aug., De spiritu et litt. 29, 50 [ML 45, 1880; — 44, 231].
[3] Ib., sent. 295; ex S. Aug., Opus imperf. c. Iulian. 1, 83 [ML 45, 1884; — 45, 1104].
[4] Ib., sent. 297; ex S. Aug., Opus imperf. c. Iulian. 1, 133 [ML 45, 1885; — 45, 1133].
[5] Ib., sent. 308; ex S. Aug., Ep. 186, 11, 37 [ML 45, 1186; — 33, 830].

vero facit homo bona, quae non Deus praestat, ut faciat homo» [S. Prosper] [1].

194 Can. 21. «*De natura et gratia.* Sicut iis, qui volentes in lege iustificari et a gratia exciderunt, verissime dicit Apostolus: *Si ex lege iustitia est, ergo Christus gratis mortuus est* [Gal 2, 21], sic iis, qui gratiam, quam commendat et percipit fides Christi, putant esse naturam, verissime dicitur: Si per naturam iustitia est, *ergo Christus gratis mortuus est.* Iam hic enim erat lex, et non iustificabat: iam hic erat et natura, et non iustificabat. Ideo Christus non gratis mortuus est, ut et lex per illum impleretur, qui dixit: *Non veni legem solvere, sed adimplere* [Mt 5, 17], et natura per Adam perdita per illum repararetur, qui dixit, venisse se *quaerere et salvare, quod perierat* [Lc 19, 10]» [S. Prosper] [2].

195 Can. 22. «*De his, quae hominum propria sunt.* Nemo habet de suo nisi mendacium et peccatum. Si quid autem habet homo veritatis atque iustitiae, ab illo fonte est, quem debemus sitire in hac eremo, ut ex eo quasi guttis quibusdam irrorati non deficiamus in via» [S. Prosper] [3].

196 Can. 23. «*De voluntate Dei et hominis.* Suam voluntatem homines faciunt, non Dei, quando id agunt, quod Deo displicet; quando autem id faciunt, quod volunt, ut divinae serviant voluntati, quamvis volentes agant quod agunt, illius tamen voluntas est, a quo et praeparatur et iubetur, quod volunt» [S. Prosper] [4].

197 Can. 24. «*De palmitibus vitis.* Ita sunt in *vite palmites*, ut viti nihil conferant, sed inde accipiant unde vivant: sic quippe vitis est in palmitibus, ut vitale alimentum subministret iis, non sumat ab iis. Ac per hoc et manentem in se habere Christum, et *manere* in Christo, discipulis prodest utrumque, non Christo. Nam praeciso palmite, potest de viva radice alius pullulare; qui autem

[1] Sent. ex Aug. delib., sent. 312; ex S. Aug., Contra duas epist. Pelag. 2, 8, 21 [ML 45, 1886; — 44, 586].

[2] Ib., sent. 315; ex S. Aug., De gratia et libero arbitr. 13, 25 [ML 45, 1887; — 44, 896].

[3] Ib., sent. 323; ex S. Aug., In Ioann. tract. 5, 1 [ML 45, 1887; — 35, 1414].

[4] Ib., sent. 338; ex S. Aug., In Ioann. tract. 19, 19 [ML 45, 1889: — 35, 1555].

praecisus est, sine radice non potest vivere [Io 15, 5 sqq]» [S. Prosper] [1].

Can. 25. «*De dilectione, qua diligimus Deum.* Prorsus donum Dei est diligere Deum. Ipse ut diligeretur dedit, qui non dilectus diligit. Displicentes amati sumus, ut fieret in nobis unde placeremus. *Diffundit* enim *charitatem in cordibus nostris Spiritus* [Rom 5, 5] Patris et Filii, quem cum Patre amamus et Filio» [S. Prosper] [2]. 198

Ac sic secundum supra scriptas sanctarum Scripturarum sententias, vel antiquorum Patrum definitiones, hoc Deo propitiante et praedicare debemus et credere, quod per peccatum primi hominis ita inclinatum et attenuatum fuerit liberum arbitrium, ut nullus postea aut diligere Deum sicut oportuit, aut credere in Deum, aut operari propter Deum quod bonum est, possit, nisi eum gratia misericordiae divinae praevenerit. Unde et in Abel iustum et Noe et Abraham et Isaac et Iacob, et omnem antiquorum Sanctorum multitudinem illam praeclaram fidem, quam in ipsorum laude praedicat Apostolus Paulus [Hebr 11], non per bonum naturae, quod prius in Adam datum fuerat, sed per gratiam Dei credimus fuisse collatam. Quam gratiam etiam post adventum Domini omnibus, qui baptizari desiderant, non in libero arbitrio haberi, sed Christi novimus simul et credimus largitate conferri, secundum illud, quod saepe iam dictum est et praedicat Paulus Apostolus: *Vobis donatum est pro Christo, non solum, ut in eum credatis, sed etiam, ut pro eo patiamini* [Phil 1, 29]; et illud: *Deus, qui coepit in vobis bonum opus, perficiet usque in diem Domini nostri* [Phil 1, 6]; et illud: *Gratia salvi facti estis per fidem, et hoc non ex vobis: Dei enim donum est* [Eph 2, 8]; et quod de se ipso ait Apostolus: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* [1 Cor 7, 25; 1 Tim 1, 13]; non dixit: «quia eram», sed: *ut essem.* Et illud: *Quid habes, quod non accepisti?* [1 Cor 4, 7]. Et illud: *Omne datum bonum, et omne donum perfectum desursum est, descendens a Patre luminum* [Iac 1, 17]. Et 199

[1] Ib., sent. 366; ex S. Aug., In Ioann. tract. 81, 1 [ML 45, 1893; — 35, 1841].

[2] Ib., sent. 370; ex S. Aug., In Ioann. tract. 102, 5 [ML 45, 1894; — 35, 1898].

illud: *Nemo habet quidquam, nisi illi datum fuerit desuper* [Io 3, 27]. Innumerabilia sunt sanctarum Scripturarum testimonia, quae possint ad probandam gratiam proferri, sed brevitatis studio praetermissa sunt, quia et revera, cui pauca non sufficiunt, plura non proderunt.

200 [III. De praedestinatione.] Hoc etiam secundum fidem catholicam credimus, quod post acceptam per baptismum gratiam omnes baptizati, Christo auxiliante et cooperante, quae ad salutem animae pertinent, possint et debeant, si fideliter laborare voluerint, adimplere. Aliquos vero ad malum divina potestate praedestinatos esse, non solum non credimus, sed etiam, si sunt, qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione illis anathema dicimus. Hoc etiam salubriter profitemur et credimus, quod in omni opere bono non nos incipimus, et postea per Dei misericordiam adiuvamur, sed ipse nobis nullis praecedentibus bonis meritis et fidem et amorem sui prius inspirat, ut et baptismi sacramenta fideliter requiramus, et post baptismum cum ipsius adiutorio ea, quae sibi sunt placita, implere possimus. Unde manifestissime credendum est, quod et illius latronis, quem Dominus ad paradisi patriam revocavit [Lc 23, 43], et Cornelii centurionis, ad quem angelus Domini missus est [Act 10, 3], et Zachaei, qui ipsum Dominum suscipere meruit [Lc 19, 6], illa tam admirabilis fides non fuit de natura, sed divinae largitatis donum.

BONIFACIUS II 530—532.

Confirmatio concilii Arausicani II[1].

[Ex ep. «Per filium nostrum» ad Caesar. Arelat., 25. Ian. 531.]

200a 1. . . . Petitioni tuae, quam laudabili fidei sollicitudine concepisti, catholicum non distulimus dare responsum. Indicas enim, quod aliqui episcopi Galliarum, cum cetera iam bona ex Dei acquieverint gratia provenire, fidem tantum, qua in Christo credimus, naturae esse velint, non gratiae; et hominibus ex Adam, quod dici nefas est, in libero arbitrio remansisse, non etiam nunc in singulis misericordiae divinae largitate conferri; postulans ut pro ambiguitate tollenda, confessionem vestram, qua vos e diverso fidem rectam in Christo, totiusque bonae voluntatis initium, iuxta catholicam veritatem per praevenientem Dei gratiam singulorum definitis sensibus inspirari, auctoritate Sedis Apostolicae firmaremus.

200b 2. Atque ideo, cum de hac re multi Patres, et prae ceteris beatae recordationis Augustinus episcopus, sed et maiores nostri Apostolicae Sedis antistites ita ratione probentur disseruisse latissima, ut nulli ulterius deberet esse ambiguum, fidem quoque nobis ipsam venire de gratia: supersedendum duximus responsione multiplici; maxime cum secundum eas, quas ex Apostolo direxisti sententias, quibus dicit: *Misericordiam consecutus sum, ut fidelis essem* [1 Cor 7, 25], et alibi: *Vobis datum est pro Christo, non solum ut in eum credatis, verum etiam ut pro eo patiamini* [Phil 1, 29], evidenter appareat, fidem, qua in Christo credimus, sicut et omnia bona singulis hominibus ex dono supernae venire gratiae, non ex humanae potestate naturae. Quod etiam Fraternitatem tuam, habita collatione cum quibusdam sacerdotibus Galliarum, iuxta fidem gaudemus sensisse catholicam: in his scilicet, in quibus uno, sicut indicasti, consensu definierunt fidem, qua in Christo credimus, gratia divinitatis praeveniente conferri; adiicientes etiam, nihil esse prorsus secundum Deum boni, quod sine Dei quis gratia aut velle, aut incipere, aut perficere possit, dicente ipso Salvatore nostro: «*Sine me nihil potestis facere*» [Io 15, 5]. Certum est enim atque catholicum, quia in omnibus bonis, quorum caput est fides, nolentes nos misericordia divina praeveniat, ut in fide duremus, sicut David propheta dicit: «*Deus meus, misericordia eius praeveniet me*» [Ps 58, 11]; et iterum: *Misericordia mea cum ipso est* [Ps 88, 25]; et alibi: *Misericordia eius subsequitur me* [Ps 22, 6]. Similiter et beatus Paulus dicit: *Aut quis prior dedit ei, et retribuetur illi? Quoniam ex ipso, et per ipsum, et in ipso sunt omnia* [Rom 11, 35 sq]. Unde nimis eos, qui contra sentiunt, admiramur, usque eo vetusti erroris adhuc reliquiis praegravari, ut ad Christum non credant Dei beneficio, sed naturae veniri; et ipsius naturae bonum, quod Adae peccato noscitur depravatum, auctorem nostrae fidei dicant magis esse quam Christum; nec intelligant se dominicae reclamare

[1] ML 65, 31 sqq (45, 1790 sq); Jf 881; Msi VIII 735 sqq; Bar(Th) ad 529 n. 1 sqq (9, 375 sqq); Hfl II 737.

sententiae dicenti: *Nemo venit ad me, nisi datum fuerit illi a Patre meo* [Io 6, 44]; sed et beato Paulo simul obsistere clamanti ad Hebraeos: *Curramus ad propositum nobis certamen, aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum Christum* [Hebr 2, 1 sq]. Quae cum ita sint, invenire non possumus, quid ad credendum in Christo, sine Dei gratia, humanae deputent voluntati; cum Christus auctor consummatorque sit fidei.

3. Quapropter affectu congruo salutantes, supra scriptam confessionem vestram consentaneam catholicis Patrum regulis approbamus.

IOHANNES II 533—535.

Circa: «Unus de Trinitate passus est» et de B. V. M., matre Dei[1].

[Ex ep. (3) «Olim quidem» ad Senatores Constantinopolitanos, Mart. 534.]

201 Iustinianus (siquidem) imperator filius noster, ut ex eius epistolae tenore cognovistis, de his tribus quaestionibus orta certamina fuisse significavit, utrum unus ex Trinitate Christus et Deus noster dici possit: hoc est una de tribus personis Sanctae Trinitatis sancta persona. An Deus Christus carne pertulerit impassibilis deitate. An proprie et veraciter ⟨Dei genitrix materque Dei Verbi ex ea incarnati⟩ mater Domini Dei nostri Christi Maria semper virgo debeat appellari. Probavimus in his catholicam imperatoris fidem, et ita esse propheticis et apostolicis vel Patrum exemplis evidenter ostendimus. Unum enim ex Sancta Trinitate Christum esse, hoc est unam de tribus Sanctae Trinitatis personis sanctam esse

[1] ACOec Tom. IV, Vol. II, p. 206 sqq; Msi VIII 803 E sqq; Jf 885; Hrd II 1150 C sqq; ML 66, 20 C sqq; BR(T) App. I 496 a sqq. — Monachi quidam Scythae Constantinopoli propositionem enuntiaverunt: Unum de Trinitate passum esse. Quo factum est, ut in Monophysiticae haereseos suspicionem venirent, et ad tuendam propriam orthodoxiam Romam ad HORMISDAM pontificem proficiscerentur. Qui hac de re iudicium non tulit, Scytharum tamen petulantiam aegre se ferre in epistola 70 ad Possessorem [ML 63, 490 sqq] ostendit. Cum vero alii monachi, Acoemetae nempe Constantinopolitani, eandem propositionem pravo sensu impugnarent, IOHANNES II epistolam Iustiniani imperatoris, qua hos Nestorianae haereseos incusabat, approbavit [ML 66, 17 sq], et in altera ad senatores Constantinopolitanos directa hac de re decrevit ut supra.

personam sive subsistentiam, quam graeci ὑπόστασιν dicunt, in his exemplis evidenter ostendimus [allegantur testimonia varia, ut Gn 3, 22; 1 Cor 8, 6; Symbolum Nicaenum; Procli epistola ad occidentales etc.]; Deum vero carne passum his nihilominus roboremus exemplis [Dt 28, 66; Io 14, 6; Mal 3, 8; Act 3, 15; 20, 28; 1 Cor 2, 8; Cyrilli anath. 12; LEO ad Flavianum etc.].

Gloriosam vero Sanctam semper virginem Mariam et 202
proprie et veraciter Dei genitricem matremque Dei Verbi ex ea incarnati ab hominibus catholicis confiteri recte docemus. Proprie namque et veraciter idem ipse ultimis temporibus incarnatus, ex sancta et gloriosa Virgine matre nasci dignatus est. Propterea ergo, quia proprie et veraciter Dei Filius ex ea incarnatus et natus est, ideo proprie et veraciter matrem Dei ex ea incarnati et nati esse confitemur, et ⟨proprie quidem⟩, ne Dominus Iesus per honorificentiam vel gratiam nomen Dei accepisse credatur, sicut Nestorius sentit insulsus: veraciter autem ideo, ne in phantasmate aut aliquo modo non veram sumpsisse carnem credatur ex virgine, sicut asseruit impius Eutyches.

S. AGAPETUS I 535—536. S. SILVERIUS 536—(537)540.

VIGILIUS (537)540—555.

Canones adversus Origenem[1].

[Ex Iustiniani Imperatoris «Libro adversus Origenem», 543.]

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, προϋπάρχειν τὰς τῶν ἀνθρώπων ψυχάς, οἷα πρώην νόας οὔσας καὶ ἁγίας δυνάμεις· κόρον δὲ λαβούσας τῆς θείας θεωρίας, καὶ πρὸς τὸ χεῖρον τραπείσας, καὶ διὰ τοῦτο ἀποψυγείσας	Can. 1. Si quis dicit aut sentit, praeexsistere hominum animas, utpote quae antea mentes fuerint et sanctae virtutes, satietatemque cepisse divinae contemplationis, et in de- 203

[1] Msi IX 533 A sq; Hrd III 279 C. — Hos canones, quos σύνοδος ἐνδημοῦσα sub Menna Patriarcha a. 543 edidit, Summus Pontifex VIGILIUS subscriptione confirmasse videtur, testante Cassiodoro, De inst. div. litt. c. 2 [ML 70, 1111]: «Hunc [scl. Origenem] . . . praesenti tamen tempore et a VIGILIO papa viro beatissimo denuo constat esse damnatum». [Cf. Fr. Diekamp, Die origenistischen Streitigkeiten im 6. Jahrhundert und das 5. allg. Konzil. Münster 1899, 46 sqq.]

μὲν τῆς τοῦ Θεοῦ ἀγάπης, ἐντεῦθεν δὲ ψυχὰς ὀνομασθείσας, καὶ τιμωρίας χάριν εἰς [τὰ] σώματα καταπεμφθείσας, ἀνάθεμα ἔστω.

204 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, τὴν τοῦ Κυρίου ψυχὴν προϋπάρχειν, καὶ ἡνωμένην γεγενῆσθαι τῷ Θεῷ λόγῳ πρὸ τῆς ἐκ παρθένου σαρκώσεώς τε καὶ γεννήσεως, ἀνάθεμα ἔστω.

205 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρῶτον πεπλάσθαι τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ἐν τῇ μήτρᾳ τῆς ἁγίας παρθένου, καὶ μετὰ ταῦτα ἑνωθῆναι αὐτῷ τὸν Θεὸν λόγον, καὶ τὴν ψυχὴν ὡς προϋπάρξασαν, ἀνάθεμα ἔστω.

206 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πᾶσι τοῖς οὐρανίοις τάγμασιν ἐξομοιωθῆναι τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, γενόμενον τοῖς Χερουβὶμ Χερουβίμ, καὶ τοῖς Σεραφὶμ Σεραφίμ, καὶ πάσαις ἁπλῶς ταῖς ἄνω δυνάμεσιν ἐξομοιωθέντα, ἀνάθεμα ἔστω.

207 Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἐν τῇ ἀναστάσει σφαιροειδῆ τὰ τῶν ἀνθρώπων ἐγείρεσθαι σώματα, καὶ οὐχ ὁμολογεῖ ὀρθίους ἡμᾶς ἐγείρεσθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

208 Εἴ τις λέγει, οὐρανὸν καὶ ἥλιον καὶ σελήνην καὶ ἀστέρας καὶ ὕδατα τὰ ὑπεράνω τῶν οὐρανῶν ἐμψύχους καὶ

terius conversas esse, atque idcirco refrixisse a Dei caritate, et inde ψυχάς, graece, id est, animas esse nuncupatas, demissasque esse in corpora supplicii causa: anathema sit.

Can. 2. Si quis dicit aut sentit, Domini animam prius exstitisse, atque unitam fuisse Deo Verbo ante incarnationem et generationem ex virgine, A. S.

Can. 3. Si quis dicit aut sentit, primum formatum esse corpus Domini nostri Iesu Christi in utero beatae Virginis, ac postea unitum ei esse Deum Verbum, et animam, utpote quae ante fuisset, A. S.

Can. 4. Si quis dicit aut sentit, omnibus coelestibus ordinibus assimilatum esse Deum Verbum, cherubimque factum esse ipsis cherubim, et seraphim ipsis seraphim, ac omnibus plane supernis virtutibus similem esse factum, A. S.

Can. 5. Si quis dicit aut sentit, in resurrectione corpora hominum orbiculata suscitari, nec confitetur nos suscitari rectos, A. S.

Can. 6. Si quis dicit coelum, et solem, et lunam, et stellas, et aquas, quae super coelos sunt, animatas et ma-

ὑλικὰς[1] εἶναί τινας δυνάμεις, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ὅτι ὁ δεσπότης Χριστὸς ἐν τῷ μέλλοντι αἰῶνι σταυρωθήσεται ὑπὲρ δαιμόνων, καθὰ καὶ ὑπὲρ ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, ἢ πεπερασμένην εἶναι τὴν τοῦ Θεοῦ δύναμιν, καὶ τοσαῦτα αὐτὸν δημιουργῆσαι, ὅσον περιδράξασθαι, ἀνάθεμα ἔστω.

Εἴ τις λέγει ἢ ἔχει, πρόσκαιρον εἶναι τὴν τῶν δαιμόνων καὶ ἀσεβῶν ἀνθρώπων κόλασιν, καὶ τέλος κατά τινα χρόνον αὐτὴν ἕξειν, ἤγουν ἀποκατάστασιν γενέσθαι δαιμόνων, ἢ ἀσεβῶν ἀνθρώπων, ἀνάθεμα ἔστω.

teriales[1] esse quasdam virtutes, A. S.

Can. 7. Si quis dicit aut 209
sentit, Dominum Christum in futuro saeculo crucifixum iri pro daemonibus, sicuti et pro hominibus, A. S.

Can. 8. Si quis dicit aut 210
sentit, vel finitam esse Dei potestatem, vel eum tanta fecisse, quanta comprehendere potuit, A. S.

Can. 9. Si quis dicit aut 211
sentit, ad tempus esse daemonum et impiorum hominum supplicium, eiusque finem aliquando futurum, sive restitutionem et redintegrationem fore daemonum aut impiorum hominum, A. S.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM II 553.

Oecumenicum V (de tribus Capitulis).

De traditione ecclesiastica[2].

Confitemur fidem tenere et praedicare ab initio dona- 212
tam a magno Deo et Salvatore nostro Iesu Christo sanctis apostolis et ab illis in universo mundo praedicatam; quam et sancti Patres confessi sunt, et explanaverunt, et sanctis ecclesiis tradiderunt, et maxime qui in sanctis quattuor Synodis convenerunt; quos per omnia et in omnibus sequimur, et suscipimus. . . . Omnia vero, quae non consonant his, quae definita sunt ab iisdem quattuor sanctis Conciliis pro recta fide, . . . aliena pietatis iudicantes, condemnamus et anathematizamus.

[1] Legendum: λογικὰς, resp.: ratione praeditas.
[2] Msi IX 201 B; Hrd III 70 D sq; cf. Bar(Th) ad 553 n. 20 sqq (10, 87 sqq).

Anathematismi de tribus Capitulis[1].

[Partim identici cum «Homologia» Imperatoris, a. 551.]

213 α'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος μίαν φύσιν ἤτοι οὐσίαν, μίαν τε δύναμιν, καὶ ἐξουσίαν, τριάδα ὁμοούσιον, μίαν θεότητα ἐν τρισὶν ὑποστάσεσιν ἤγουν προσώποις προσκυνουμένην· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Εἷς γὰρ Θεὸς καὶ πατήρ, ἐξ οὗ τὰ πάντα, καὶ εἷς κύριος Ἰησοῦς Χριστός, δι' οὗ τὰ πάντα, καὶ ἓν πνεῦμα ἅγιον, ἐν ᾧ τὰ πάντα.

214 β'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, τοῦ Θεοῦ λόγου εἶναι τὰς δύο γεννήσεις, τήν τε πρὸ αἰώνων ἐκ τοῦ πατρός, ἀχρόνως καὶ ἀσωμάτως, τήν τε ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν, τοῦ αὐτοῦ κατελθόντος ἐκ τῶν οὐρανῶν, καὶ σαρκωθέντος ἐκ τῆς ἁγίας ἐνδόξου θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας, καὶ γεννηθέντος ἐξ αὐτῆς· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

215 γ'. Εἴ τις λέγει, ἄλλον εἶναι τοῦ Θεοῦ λόγον τὸν θαυματουργήσαντα, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν τὸν παθόντα, ἢ τὸν Θεὸν λόγον συνεῖναι λέγει τῷ Χριστῷ γενομένῳ ἐκ γυναικός, ἢ ἐν αὐτῷ ειναι ὡς ἄλλον ἐν ἄλλῳ, ἀλλ' οὐχ ἕνα καὶ τὸν

Can. 1. Si quis non confitetur Patris, et Filii, et Spiritus Sancti unam naturam sive substantiam, et unam virtutem et potestatem, trinitatem consubstantialem, unam deitatem in tribus subsistentiis sive personis adorandam, talis anathema sit. Unus enim Deus et Pater, ex quo omnia; et unus Dominus Iesus Christus, per quem omnia; et unus Spiritus Sanctus, in quo omnia.

Can. 2. Si quis non confitetur Dei Verbi duas esse nativitates, unam quidem ante saecula ex patre sine tempore incorporaliter, alteram vero in ultimis diebus eiusdem ipsius, qui de coelis descendit, et incarnatus de sancta gloriosa Dei Genitrice et semper Virgine Maria, natus est ex ipsa, talis A. S.

Can. 3. Si quis dicit, alium esse Deum Verbum qui miracula fecit, et alium Christum qui passus est, vel Deum Verbum cum Christo esse nascente de muliere, vel in ipso esse ut alterum in altero, et non unum eundemque Dominum nostrum Ie-

[1] Msi IX 375 D sqq; coll. Hfl II 892 sqq; Hrd III 193 D sqq.

αὐτὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον, σαρκωθέντα καὶ ἐνανθρωπήσαντα, καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη, ἅπερ ἑκουσίως ὑπέμεινε σαρκί· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

δ'. Εἴ τις λέγει, κατὰ χάριν, ἢ κατὰ ἐνέργειαν, ἢ κατὰ ἰσοτιμίαν ἢ κατὰ αὐθεντίαν, ἢ ἀναφοράν, ἢ σχέσιν, ἢ δύναμιν τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· ἢ κατὰ εὐδοκίαν, ὡς ἀρεσθέντος τοῦ Θεοῦ λόγου τοῦ ἀνθρώπου, ἀπὸ τοῦ εὖ καὶ καλῶς δόξαι αὐτῷ περὶ αὐτοῦ, καθὼς Θεόδωρος μαινόμενος λέγει· ἢ κατὰ ὁμωνυμίαν, καθ' ἣν οἱ Νεστοριανοὶ τὸν Θεὸν λόγον Ἰησοῦν καὶ Χριστὸν καλοῦντες, καὶ τὸν ἄνθρωπον κεχωρισμένως Χριστὸν καὶ υἱὸν ὀνομάζοντες, καὶ δύο πρόσωπα προφανῶς λέγοντες, κατὰ μόνην τὴν προσηγορίαν, καὶ τιμὴν καί ἀξίαν, καὶ προσκύνησιν, καὶ ἓν πρόσωπον, καὶ ἕνα Χριστὸν ὑποκρίνονται λέγειν· ἀλλ' οὐχ ὁμολογεῖ τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς σάρκα ἐμψυχωμένην ψυχῇ λογικῇ καὶ νοερᾷ, κατὰ σύνθεσιν ἤγουν καθ' ὑπόστασιν γεγενῆσθαι, καθὼς οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν· καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ὅ ἐστιν ὁ κύριος Ἰησοῦς Χρισ ός,

sum Christum, Dei Verbum incarnatum et hominem factum, et eiusdem ipsius miracula et passiones quas voluntarie carne sustinuit, talis A. S.

216 Can. 4. Si quis dicit, secundum gratiam, vel secundum operationem, vel secundum dignitatem, vel secundum aequalitatem honoris, vel secundum auctoritatem, aut relationem, aut affectum, aut virtutem, unitionem Dei Verbi ad hominem factam esse, vel secundum bonam voluntatem, quasi quod placuit Deo Verbo homo, eo quod bene visum est ei de ipso, sicut Theodorus [insaniens] dicit: vel secundum homonymiam, per quam Nestoriani Deum Verbum Filium et Christum vocantes, et hominem separatim Christum et Filium nominantes, et duas personas evidenter dicentes, per solam nominationem, et honorem, et dignitatem, et adorationem, unam personam, unum Filium, et unum Christum confingunt dicere: sed non confitetur unitatem Dei Verbi ad carnem animatam anima rationabili et intellectuali, secundum compositionem sive secundum subsistentiam factam esse, sicut

εἷς τῆς ἁγίας τριάδος· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Πολυτρόπως γὰρ νοουμένης τῆς ἑνώσεως, οἱ μὲν τῇ ἀσεβείᾳ Ἀπολλιναρίου καὶ Εὐτυχοῦς ἀκολουθοῦντες, τῷ ἀφανισμῷ τῶν συνελθόντων προκείμενοι, τὴν κατὰ σύγχυσιν τὴν ἕνωσιν πρεσβεύουσιν. Οἱ δὲ τὰ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου φρονοῦντες, τῇ διαιρέσει χαίροντες, σχετικὴν τὴν ἕνωσιν ἐπεισάγουσιν· ἡ μέντοι ἁγία τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία, ἑκατέρας αἱρέσεως τὴν ἀσέβειαν ἀποβαλλομένη, τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὴν σάρκα κατὰ σύνθεσιν ὁμολογεῖ· ὅπερ ἐστὶ καθ' ὑπόστασιν. Ἡ γὰρ κατὰ σύνθεσιν ἕνωσις, ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου, οὐ μόνον ἀσύγχυτα τὰ συνελθόντα διαφυλάττει, ἀλλ' οὐδὲ διαίρεσιν ἐπιδέχεται.

217 ε'. Εἴ τις τὴν μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ οὕτως ἐκλαμβάνει, ὡς ἐπιδεχομένην πολλῶν ὑποστάσεων σημασίαν, καὶ διὰ τούτου εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου δύο ὑποστάσεις, ἤτοι δύο πρόσωπα, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ εἰσαγομένων δύο προσώπων, ἓν πρόσωπον λέγει κατὰ ἀξίαν, καὶ τιμήν, καὶ προσκύνησιν, καθάπερ

sancti Patres docuerunt, et ideo unam eius subsistentiam compositam, qui est Dominus (noster) Iesus Christus, unus de Sancta Trinitate, talis A. S. Cum enim multis modis unitas intelligitur, qui impietatem Apollinarii et Eutychetis sequuntur, interemptionem eorum quae convenerunt colentes, unitionem secundum confusionem dicunt. Theodori autem et Nestorii sequaces, divisione gaudentes, affectualem unitatem introducunt. Sancta Dei Ecclesia utriusque perfidiae impietatem reiciens, unitionem Dei Verbi ad carnem secundum compositionem confitetur, quod est secundum subsistentiam. Unitio enim per compositionem in mysterio Christi non solum inconfuse ea, quae convenerunt, conservat, sed nec divisionem suscipit.

Can. 5. Si quis unam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi sic intelligit, tanquam suscipientem plurimarum subsistentiarum significationem, et per hoc introducere conatur in mysterio Christi duas subsistentias, seu duas personas, et duarum personarum, quas introducit, unam personam dicit secundum dignitatem, et honorem, et adorationem,

Θεόδωρος καὶ Νεστόριος μαινόμενοι συνεγράψαντο· καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἔννοιαν χρησαμένην τῷ τῆς μιᾶς ὑποστάσεως ῥήματι· ἀλλὰ μὴ ὁμολογεῖ τὸν τοῦ Θεοῦ λόγον σαρκὶ καθ' ὑπόστασιν ἑνωθῆναι, καὶ διὰ τοῦτο μίαν αὐτοῦ τὴν ὑπόστασιν, ἤτοι ἓν πρόσωπον· οὕτως τε καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον μίαν ὑπόστασιν τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμολογῆσαι· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Οὔτε γὰρ προσθήκην προσώπου, ἤγουν ὑποστάσεως ἐπεδέξατο ἡ ἁγία τριὰς καὶ σαρκωθέντος τοῦ ἑνὸς τῆς ἁγίας τριάδος Θεοῦ λόγου.

ϛ'. Εἴ τις καταχρηστικῶς, ἀλλ' οὐκ ἀληθῶς θεοτόκον λέγει τὴν ἁγίαν ἔνδοξον ἀειπαρθένον Μαρίαν· ἢ κατὰ ἀναφοράν, ὡς ἀνθρώπου ψιλοῦ γεννηθέντος, ἀλλ' οὐχὶ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος (καὶ τῆς) ἐξ αὐτῆς, ἀναφερομένης δὲ κατ' ἐκείνους τῆς τοῦ ἀνθρώπου γεννήσεως ἐπὶ τὸν Θεὸν λόγον ὡς συνόντα τῷ ἀνθρώπῳ γενομένῳ· καὶ συκοφαντεῖ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον, ὡς κατὰ ταύτην τὴν ἀσεβῆ ἐπινοηθεῖσαν παρὰ Θεοδώρου ἔννοιαν θεοτόκον τὴν παρθένον εἰποῦσαν· ἢ

sicut Theodorus et Nestorius insanientes conscripserunt; et calumniatur sanctam CHALCEDONENSEM Synodum tanquam secundum istum impium intellectum unius subsistentiae utentem vocabulo, sed non confitetur Dei Verbum carni secundum subsistentiam unitum esse, et propter hoc unam eius subsistentiam, seu unam personam, et sic et sanctum CHALCEDONENSE Concilium unam subsistentiam Domini nostri Iesu Christi confessum esse, talis A. S. Nec enim adiectionem personae vel subsistentiae suscepit sancta Trinitas ex incarnato uno de sancta Trinitate Deo Verbo.

Can. 6. Si quis abusive 218
et non vere Dei genitricem dicit sanctam gloriosam semper Virginem Mariam, vel secundum relationem, quasi homine puro nato, sed non Deo Verbo incarnato et nato ex ipsa, referenda autem, sicut illi dicunt, hominis nativitate ad Deum Verbum, eo quod cum homine erat nascente, et calumniatur sanctam CHALCEDONENSEM Synodum, tanquam secundum istum impium intellectum, quem Theodorus exsecrandus adinvenit, Dei geni-

εἴ τις ἀνθρωποτόκον αὐτὴν καλεῖ ἢ χριστοτόκον, ὡς τοῦ χριστοῦ μὴ ὄντος Θεοῦ· ἀλλὰ μὴ κυρίως, καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογεῖ, διὰ τὸ τὸν πρὸ τῶν αἰώνων ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα Θεὸν λόγον ἐπ' ἐσχάτων τῶν ἡμερῶν ἐξ αὐτῆς σαρκωθῆναι, οὕτω τε εὐσεβῶς καὶ τὴν ἁγίαν ἐν Χαλκηδόνι σύνοδον θεοτόκον αὐτὴν ὁμολογῆσαι, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

219 ζ'. Εἴ τις ἐν δύο φύσεσι λέγων, μὴ ὡς ἐν θεότητι καὶ ἀνθρωπότητι τὸν ἕνα κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν γνωρίζεσθαι ὁμολογεῖ, ἵνα διὰ τούτου σημάνῃ τὴν διαφορὰν τῶν φύσεων, ἐξ ὧν ἀσυγχύτως ἡ ἄφραστος ἕνωσις γέγονεν· οὔτε τοῦ λόγου εἰς τὴν τῆς σαρκὸς μεταποιηθέντος φύσιν, οὔτε τῆς σαρκὸς πρὸς τὴν τοῦ λόγου φύσιν μεταχωρησάσης (μένει γὰρ ἑκάτερον, ὅπερ ἐστὶ τῇ φύσει, καὶ γενομένης τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν), ἀλλ' ἐπὶ διαιρέσει τῇ ἀνὰ μέρος, τὴν τοιαύτην λαμβάνει φωνὴν ἐπὶ τοῦ κατὰ Χριστὸν μυστηρίου· ἢ τὸν ἀριθμὸν τῶν φύσεων ὁμολογῶν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ ἑνὸς κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ τοῦ Θεοῦ λόγου σαρκωθέντος, μὴ τῇ θεωρίᾳ μόνῃ τὴν διαφορὰν τούτων λαμβάνει, ἐξ ὧν καὶ

tricem Virginem dicentem, vel qui hominis genitricem vocat, aut Christotocon, id est, Christi genitricem, tanquam si Christus Deus non esset, et non proprie et vere Dei genitricem ipsam confitetur, eo quod ipse, qui ante saecula ex Patre natus est Deus Verbum, in ultimis diebus ex ipsa incarnatus et natus est, et sic pie et sanctam CHALCEDONENSEM Synodum eam esse confessam, talis A. S.

Can. 7. Si quis in duabus naturis dicens, non ut in deitate et humanitate, unum Dominum nostrum Iesum Christum cognosci confitetur, ut per hoc significet differentiam naturarum, in quibus inconfuse ineffabilis unitio facta est, neque Deo Verbo in carnis naturam transmutato, neque carne in Verbi naturam transducta (manet enim utrumque hoc quod est natura, etiam facta unitate secundum subsistentiam), sed pro divisione per partem, talem excipit vocem in mysterio Christi, vel numerum naturarum confitendo in eodem Domino nostro Iesu Christo Deo Verbo incarnato, non intellectu tantummodo differentiam excipit earum, ex quibus et compositus est, non interemptam propter

συνετέθη, οὐκ ἀναιρουμένην διὰ τὴν ἕνωσιν (εἷς γὰρ ἐξ ἀμφοῖν, και δι' ἑνὸς ἀμφότερα), ἀλλ' ἐπὶ τούτῳ κέχρηται τῷ ἀριθμῷ, ὡς κεχωρισμένας καὶ ἰδιοϋποστάτους ἔχει τὰς φύσεις, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

η'. Εἴ τις ἐκ δύο φύσεων θεότητος καὶ ἀνθρωπότητος ὁμολογῶν τὴν ἕνωσιν γεγενῆσθαι, ἢ μίαν φύσιν τοῦ Θεοῦ λόγου σεσαρκωμένην λέγων, μὴ οὕτως αὐτὰ λαμβάνῃ, καθάπερ καὶ οἱ ἅγιοι πατέρες ἐδίδαξαν, ὅτι ἐκ τῆς θείας φύσεως καὶ τῆς ἀνθρωπίνης, τῆς ἑνώσεως καθ' ὑπόστασιν γενομένης, εἷς Χριστὸς ἀπετελέσθη· ἀλλ' ἐκ τῶν τοιούτων φωνῶν μίαν φύσιν, ἤτοι οὐσίαν θεότητος καὶ σαρκὸς τοῦ Χριστοῦ εἰσάγειν ἐπιχειρεῖ, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω. Καθ' ὑπόστασιν γὰρ λέγοντες τὸν μονογενῆ λόγον ἡνῶσθαι, οὐκ ἀνάχυσίν τινα τὴν εἰς ἀλλήλους τῶν φύσεων πεπρᾶχθαι φαμέν· μενούσης δὲ μᾶλλον ἑκατέρας ὅπερ ἐστίν, ἡνῶσθαι σαρκὶ νοοῦμεν τὸν λόγον. Διὸ καὶ εἷς ἐστιν ὁ Χριστός, Θεὸς καὶ ἄνθρωπος, ὁ αὐτὸς ὁμοούσιος τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιος ἡμῖν ὁ αὐτὸς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἐπίσης γὰρ καὶ τοὺς ἀνὰ μέρος διαιροῦντας, ἤτοι τέμνοντας, καὶ τοὺς συγχέ-

unitatem (unus enim ex utroque, et per unum utraque), sed in hoc numero utitur, ut separatim unaquaque natura suam habente subsistentiam, talis A. S.

220 Can. 8. Si quis ex duabus naturis deitatis et humanitatis confitens unitatem factam esse, vel unam naturam Dei Verbi incarnatam dicens, non sic ea excipit sicut Patres docuerunt, quod ex divina natura et humana, unitione secundum subsistentiam facta, unus Christus effectus est, sed ex talibus vocibus unam naturam sive substantiam deitatis et carnis Christi introducere conatur, talis A. S. Secundum subsistentiam enim dicentes unigenitum Deum Verbum carni unitum esse, non confusionem aliquam naturarum in se invicem factam esse dicimus, sed magis permanente utraque hoc quod est, unitum esse carni Deum Verbum intelligimus. Propter quod et unus est Christus, Deus et homo, idem ipse consubstantialis Patri secundum deitatem, et consubstantialis nobis idem ipse secundum humanitatem. Aequaliter enim et eos qui per partem dividunt vel incidunt,

οντας τὸ τῆς θείας οἰκονομίας μυστήριον τοῦ Χριστοῦ, ἀποστρέφεται καὶ ἀναθεματίζει ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία.

221 θ'. Εἴ τις προσκυνεῖσθαι ἐν δυσὶ φύσεσι λέγει τὸν Χριστόν, ἐξ οὗ δύο προσκυνήσεις εἰσάγονται, ἰδία τῷ Θεῷ λόγῳ, καὶ ἰδία τῷ ἀνθρώπῳ· ἢ εἴ τις ἐπὶ ἀναιρέσει τῆς σαρκός, ἢ ἐπὶ συγχύσει τῆς θεότητος καὶ τῆς ἀνθρωπότητος, ἢ μίαν φύσιν ἤγουν οὐσίαν τῶν συνελθόντων τερατευόμενος, οὕτω προσκυνεῖ τὸν Χριστόν, ἀλλ' οὐχὶ μιᾷ προσκυνήσει τὸν Θεὸν λόγον σαρκωθέντα μετὰ τῆς ἰδίας αὐτοῦ σαρκὸς προσκυνεῖ, καθάπερ ἡ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησία παρέλαβεν ἐξ ἀρχῆς, ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

222 ι'. Εἴ τις οὐχ ὁμολογεῖ, τὸν ἐσταυρωμένον σαρκὶ κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν εἶναι Θεὸν ἀληθινὸν καὶ κύριον τῆς δόξης. καὶ ἕνα τῆς ἁγίας τριάδος· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

223 ια'. Εἴ τις μὴ ἀναθεματίζει Ἄρειον, Εὐνόμιον, Μακεδόνιον, Ἀπολλινάριον, Νεστόριον, Εὐτυχέα καὶ Ὠριγένην, μετὰ τῶν ἀσεβῶν αὐτῶν συγγραμμάτων, καὶ τοὺς ἄλλους πάντας αἱρετικούς, τοὺς κατακριθέντας ὑπὸ τῆς ἁγίας καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς ἐκκλησίας καὶ τῶν προειρημένων ἁγίων τεττάρων

et eos qui confundunt divinae dispensationis mysterium Christi, reicit et anathematizat Dei Ecclesia.

Can. 9. Si quis in duabus naturis adorari dicit Christum, ex quo duas adorationes introducunt, separatim Deo Verbo, et separatim homini: vel si quis ad interemptionem carnis vel ad confusionem deitatis et humanitatis, unam naturam sive substantiam eorum quae convenerunt introducens, sic Christum adorat, sed non una adoratione Deum Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adorat, sicut ab initio Dei Ecclesiae traditum est, talis A. S.

Can. 10. Si quis non confitetur, Dominum nostrum Iesum Christum, qui crucifixus est carne, Deum esse verum, et Dominum gloriae, et unum de Sancta Trinitate, talis A. S.

Can. 11. Si quis non anathematizat Arium, Eunomium, Macedonium, Appollinarium, Nestorium, Eutychen, Origenem cum impiis eorum conscriptis, et alios omnes haereticos, qui condemnati et anathematizati sunt a sancta catholica et apostolica Ecclesia et a praedictis sanctis

συνόδων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τῶν προειρημένων αἱρετικῶν φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ μέχρι τέλους τῇ οἰκείᾳ ἀσεβείᾳ ἐμμείναντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

ιβ'. Εἴ τις ἀντιποιεῖται Θεοδώρου τοῦ ἀσεβοῦς τοῦ Μοψουεστίας, τοῦ εἰπόντος, ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν Χριστὸν ὑπὸ παθῶν ψυχῆς καὶ τῶν τῆς σαρκὸς ἐπιθυμιῶν ἐνοχλούμενον, καὶ τῶν χειρόνων κατὰ μικρὸν χωριζόμενον, καὶ οὕτως ἐκ προκοπῆς ἔργων βελτιωθέντα, καὶ ἐκ πολιτείας ἄμωμον καταστάντα, ὡς ψιλὸν ἄνθρωπον βαπτισθῆναι εἰς ὄνομα πατρὸς καὶ υἱοῦ καὶ ἁγίου πνεύματος, καὶ διὰ τοῦ βαπτίσματος τὴν χάριν τοῦ ἁγίου πνεύματος λαβεῖν, καὶ υἱοθεσίας ἀξιωθῆναι· καὶ κατ' ἰσότητα βασιλικῆς εἰκόνος εἰς πρόσωπον τοῦ Θεοῦ λόγου προσκυνεῖσθαι· καὶ μετὰ τὴν ἀνάστασιν ἄτρεπτον ταῖς ἐννοίαις καὶ ἀναμάρτητον παντελῶς γενέσθαι. Καὶ πάλιν εἰρηκότος τοῦ αὐτοῦ ἀσεβοῦς Θεοδώρου, τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου πρὸς τὸν Χριστὸν τοιαύτην γεγενῆσθαι, οἵαν ὁ ἀπόστολος ἐπὶ ἀνδρὸς καὶ γυναικός· ἔσονται οἱ δύο εἰς σάρκα μίαν. Καὶ πρὸς ταῖς ἄλλαις ἀναριθμήτοις αὐτοῦ βλασφημίαις, τολμήσαντος εἰπεῖν, ὅτι μετὰ

quattuor Conciliis, et eos, qui similia praedictis haereticis sapuerunt vel sapiunt et usque ad mortem in sua impietate permanserunt vel permanent, talis A. S.

224 Can. 12. Si quis defendit impium Theodorum Mopsuestenum, qui dixit alium esse Deum Verbum, et alium Christum a passionibus animae et desideriis carnis molestias patientem, et a deterioribus paulatim recedentem, et sic ex profectu operum melioratum, et a conversatione immaculatum factum, et tanquam purum hominem baptizatum esse in nomine Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, et per baptisma Sancti Spiritus gratiam accepisse, et filiationem meruisse, et ad similitudinem imperialis imaginis in persona Dei Verbi adorari, et post resurrectionem immutabilem cogitationibus et impeccabilem omnino factum fuisse. Et iterum dixit idem impius Theodorus, talem factam esse unitionem Dei Verbi ad Christum, qualem dixit Apostolus de viro et muliere: «*Erunt duo in carne una*» [Eph 5, 31]. Et super alias innumerabiles blasphemias ausus est dicere, quod post resurrectionem, cum insufflasset Dominus

τὴν ἀνάστασιν ἐμφυσήσας ὁ κύριος τοῖς μαθηταῖς καὶ εἰπών· λάβετε πνεῦμα ἅγιον, οὐ δέδωκεν αὐτοῖς πνεῦμα ἅγιον, ἀλλὰ σχήματι μόνον ἐνεφύσησε. Οὗτος δὲ καὶ τὴν ὁμολογίαν τοῦ Θωμᾶ τὴν ἐπὶ τῇ ψηλαφήσει τῶν χειρῶν καὶ τῆς πλευρᾶς τοῦ κυρίου, μετὰ τὴν ἀνάστασιν, τό, ὁ κύριός μου καὶ ὁ Θεός μου, εἶπε, μὴ εἰρῆσθαι περὶ τοῦ Χριστοῦ παρὰ τοῦ Θωμᾶ, ἀλλ' ἐπὶ τῷ παραδόξῳ τῆς ἀναστάσεως ἐκπλαγέντα τὸν Θωμᾶν ὑμνῆσαι τὸν Θεὸν ἐγείραντα τὸν Χριστόν.

225 Τὸ δὲ χεῖρον, καὶ ἐν τῇ τῶν πράξεων τῶν ἀποστόλων γενομένῃ παρ' αὐτοῦ δῆθεν ἑρμηνείᾳ συγκρίνων ὁ αὐτὸς Θεόδωρος τὸν Χριστὸν Πλάτωνι, καὶ Μανιχαίῳ, καὶ Ἐπικούρῳ, καὶ Μαρκίωνι, λέγει, ὅτι, ὥσπερ ἐκείνων ἕκαστος εὑράμενος οἰκεῖον δόγμα, τοὺς αὐτῷ μαθητεύσαντας πεποίηκε καλεῖσθαι Πλατωνικοὺς καὶ Μανιχαίους καὶ Ἐπικουρείους καὶ Μαρκιωνιστάς, τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ τοῦ Χριστοῦ εὑραμένου δόγμα, ἐξ αὐτοῦ Χριστιανοὺς καλεῖσθαι. Εἴ τις τοίνυν ἀντιποιεῖται τοῦ εἰρημένου ἀσεβεστάτου Θεοδώρου, καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, ἐν οἷς τάς τε εἰρημένας καὶ ἄλλας

discipulis et dixisset: «*Accipite Spiritum Sanctum*», [Io 20, 22], non dedit eis Spiritum Sanctum, sed figuratim tantummodo insufflavit. Iste enim et confessionem, quam fecit Thomas, cum palpasset manus et latus Domini post resurrectionem, dicens: «*Dominus meus et Deus meus*» [Io 20, 28], inquit non esse dictam a Thoma de Christo (nec enim dicit Theodorus Deum esse Christum), sed ad miraculum resurrectionis stupefactum Thomam glorificasse Deum, qui Christum resuscitavit.

Et, quod peius est, etiam in interpretatione, quam in Actus Apostolorum scripsit Theodorus, similem fecit Christum Platoni, et Manichaeo, et Epicuro, et Marcioni, dicens: Quod sicut illorum unusquisque ex dogmate, quod invenit, suos discipulos fecit vocari Platonicos et Manichaeos et Epicureos et Marcionistas: simili modo et cum Christus dogma invenisset, ex ipso Christianos vocari. Si quis igitur defendit praedictum impium Theodorum, et impia eius conscripta, in quibus tam praedictas quam alias innumerabiles blasphemias effudit contra magnum Deum et Salvatorem Iesum Christum,

ἀναριθμήτους βλασφημίας ἐξέχει, κατὰ τοῦ μεγάλου Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ· ἀλλὰ μὴ ἀναθεματίζει αὐτόν, καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτοῦ συγγράμματα, καὶ πάντας τοὺς δεχομένους, ἢ καὶ ἐνδικοῦντας αὐτόν, ἢ λέγοντας ὀρθοδόξως αὐτὸν ἐκθέσθαι, καὶ τοὺς γράψαντας ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ τῶν ἀσεβῶν αὐτοῦ συγγραμμάτων, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια φρονοῦντας, ἢ φρονήσαντας πώποτε, καὶ μέχρι τέλους ἐμμείναντας τῇ τοιαύτῃ αἱρέσει, ἀνάθεμα ἔστω.

ιγ'. Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῶν ἀσεβῶν συγγραμμάτων Θεοδωρίτου, τῶν κατὰ τῆς ἀληθοῦς πίστεως, καὶ τῆς ἐν Ἐφέσῳ πρώτης καὶ ἁγίας συνόδου καὶ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου, καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ πάντων ὧν συνεγράψατο ὑπὲρ Θεοδώρου καὶ Νεστορίου τῶν δυσσεβῶν, καὶ ὑπὲρ ἄλλων τῶν τὰ αὐτὰ τοῖς προειρημένοις Θεοδώρῳ καὶ Νεστορίῳ φρονούντων, καὶ δεχομένων αὐτούς, καὶ τὴν αὐτῶν ἀσέβειαν, καὶ δι' αὐτῶν ἀσεβεῖς καλεῖ τοὺς τῆς ἐκκλησίας διδασκάλους, τοὺς καθ' ὑπόστασιν τὴν ἕνωσιν τοῦ Θεοῦ λόγου φρονοῦντας, καὶ εἴπερ οὐκ ἀναθεματίζει τὰ εἰρημένα ἀσεβῆ συγγράμματα, καὶ τοὺς τὰ ὅμοια τούτοις φρονήσαντας ἢ φρονοῦντας, καὶ πάντας

et non anathematizat eum, et impia eius conscripta, et omnes qui suscipiunt vel defendunt eum, et dicunt orthodoxe eum exposuisse, et qui scripserunt pro eo, et eadem illi sapuerunt, vel scribunt pro eo, vel impiis eius conscriptis, et eos qui similia illi sapiunt, vel aliquando sapuerunt, et usque ad mortem permanserunt vel permanent in tali impietate, talis A. S.

Can. 13. Si quis defendit 226
impia Theodoriti conscripta, quae contra rectam fidem et contra primam EPHESINAM sanctam Synodum, et sanctum Cyrillum et duodecim eius capitula [v.n.113 sqq] exposuit, et omnia quae conscripsit pro Theodoro et Nestorio impiis, et pro aliis qui eadem praedictis Theodoro et Nestorio sapuerunt, defendens eos et eorum impietatem, et propter hoc impios vocans doctores Ecclesiae, qui unitatem secundum subsistentiam Dei Verbi ad carnem confitentur, et non anathematizat ea, et eos qui similia eis sapuerunt, vel sapiunt, insuper autem et omnes, qui scripserunt contra rectam fidem, et sanctum Cyrillum

δὲ τοὺς γράψαντας κατὰ τῆς ὀρθῆς πίστεως, ἢ τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου καὶ τῶν δώδεκα αὐτοῦ κεφαλαίων, καὶ ἐν τῇ τοιαύτῃ ἀσεβείᾳ τελευτήσαντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

227 ιδ'. Εἴ τις ἀντιποιεῖται τῆς ἐπιστολῆς τῆς λεγομένης παρὰ Ἴβα γεγράφθαι πρὸς Μάρην τὸν Πέρσην, τῆς ἀρνουμένης μὲν τὸν Θεὸν λόγον ἐκ τῆς ἁγίας θεοτόκου καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας σαρκωθέντα, ἄνθρωπον γεγενῆσθαι· λεγούσης δὲ ψιλὸν ἄνθρωπον ἐξ αὐτῆς γεννηθῆναι, ὃν ναὸν ἀποκαλεῖ· ὡς ἄλλον εἶναι τὸν Θεὸν λόγον, καὶ ἄλλον τὸν ἄνθρωπον· καὶ τὸν ἐν ἁγίοις Κύριλλον τὴν ὀρθὴν τῶν χριστιανῶν πίστιν κηρύξαντα διαβαλλούσης ὡς αἱρετικόν, καὶ ὁμοίως Ἀπολλιναρίῳ τῷ δυσσεβεῖ γράψαντα· καὶ μεμφομένης τὴν ἐν Ἐφέσῳ πρώτην ἁγίαν σύνοδον, ὡς χωρὶς ζητήσεως Νεστόριον καθελοῦσα· καὶ τὰ δώδεκα κεφάλαια τοῦ ἐν ἁγίοις Κυρίλλου ἀσεβῆ καὶ ἐναντία τῇ ὀρθῇ πίστει ἀποκαλεῖ ἡ αὐτὴ ἀσεβὴς ἐπιστολή, καὶ ἐκδικεῖ Θεόδωρον καὶ Νεστόριον καὶ τὰ ἀσεβῆ αὐτῶν δόγματα καὶ συγγράμματα· εἴ τις τοίνυν τῆς εἰρημένης ἐπιστολῆς ἀντιποιεῖται, καὶ μὴ ἀναθεματίζει αὐτήν, καὶ τοὺς ἀντιποιουμένους αὐτῆς, καὶ λέγοντας,

et duodecim eius capitula, et usque ad mortem in tali impietate permanserunt, talis A. S.

Can. 14. Si quis defendit epistolam, quam dicitur Ibas ad Marin Persam haereticum scripsisse, quae abnegat quidem Deum Verbum de sancta Dei genitrice semper virgine Maria incarnatum, hominem factum esse, dicit autem purum hominem ex ipsa natum esse, quem templum vocat, ut alius sit Deus Verbum, et alius homo, et sanctum Cyrillum, qui rectam fidem Christianorum praedicavit, tanquam haereticum et similiter Apollinario impio scripsisse criminatur, et inculpat primam EPHESINAM sanctam Synodum tanquam sine examinatione et quaestione Nestorium condemnantem, et duodecim capitula sancti Cyrilli [v. n. 113 sqq] impia et contraria rectae fidei vocat eadem impia epistola, et defendit Theodorum et Nestorium, et impia eorum dogmata et conscripta. Si quis igitur memoratam impiam epistolam defendit, et non anathematizat eam, et defensores eius, et eos, qui dicunt eam rectam esse, vel partem

αὐτὴν ὀρθὴν εἶναι, ἢ μέρος αὐτῆς, καὶ γράψαντας καὶ γράφοντας ὑπὲρ αὐτῆς, ἢ τῶν περιεχομένων αὐτῇ ἀσεβειῶν, καὶ τολμῶντας ταύτην ἐκδικεῖν ἢ τὰς περιεχομένας αὐτῇ ἀσεβείας ὀνόματι τῶν ἁγίων πατέρων, ἢ τῆς ἁγίας ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, καὶ τούτοις μέχρι τέλους ἐμμείναντας· ὁ τοιοῦτος ἀνάθεμα ἔστω.

Τούτων τοίνυν οὕτως ὁμολογηθέντων, ἃ καὶ παρελάβομεν ἐκ τῆς θείας γραφῆς, καὶ τῆς τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίας, καὶ τῶν ὁρισθέντων περὶ τῆς μιᾶς καὶ τῆς αὐτῆς πίστεως παρὰ τῶν προειρημένων ἁγίων τεσσάρων συνόδων, γενομένης δὲ καὶ παρ' ἡμῶν τῆς ἐπὶ τοῖς αἱρετικοῖς, καὶ τῆς αὐτῶν ἀσεβείας, πρόσγε καὶ τῆς τῶν ἐκδικησάντων ἢ ἐκδικούντων τὰ εἰρημένα τρία κεφάλαια, καὶ ἐναπομεινάντων ἢ ἀπομενόντων τῇ οἰκείᾳ πλάνῃ, κατακρίσεως, εἴ τις ἐπιχειρήσοι ἐναντία τοῖς παρ' ἡμῶν εὐσεβῶς διατυποθεῖσι παραδοῦναι, ἢ διδάξαι, ἢ γράψαι, εἰ μὲν ἐπίσκοπος εἴη, ἢ ἐν κλήρῳ ἀναφερόμενος, ὁ τοιοῦτος ἀλλότρια ἱερέων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς καταστάσεως πράττων, γυμνωθήσεται τῆς ἐπισκοπῆς, ἢ τοῦ κλήρου, εἰ δὲ μοναχός, ἢ λαικός, ἀναθεματισθήσεται.

eius, et eos, qui scripserunt vel scribunt pro ea, vel pro impietate quae in ea continetur, et praesumunt eam defendere vel insertam ei impietatem nomine sanctorum Patrum vel sancti CHALCEDONENSIS Concilii, et in his usque ad mortem permanent, talis A. S.

228 Cum igitur haec ita recte confessi sumus, quae tradita nobis sunt tam a divinis Scripturis, quam a sanctorum Patrum doctrina, et ab his quae definita sunt de una eademque fide a praedictis sanctis quattuor Conciliis, facta autem a nobis et condemnatione contra haereticos et eorum impietatem, nec non etiam contra eos, qui defenderunt vel defendunt praedicta impia tria capitula, et permanserunt in suo errore, vel qui permanent: si quis conatus fuerit contra haec, quae pie disposuimus, vel tradere vel docere vel scribere, si quidem episcopus vel clericus sit, iste tanquam aliena a sacerdotibus et statu ecclesiastico faciens, denudabitur episcopatu vel clericatu: si autem monachus vel laicus sit, anathematizabitur.

PELAGIUS I 556—561.

De novissimis[1].

[Ex «Fide PELAGII» in ep. «Humani generis» ad Childebertum I. Apr. 557.]

228a Omnes enim homines ab Adam usque ad consummationem saeculi natos et mortuos cum ipso Adam eiusque uxore, qui non ex aliis parentibus nati sunt, sed alter de terra, alter [*al.:* altera] autem de costa viri [cf. Gn 2, 7 22] creati sunt, tunc resurrecturos esse confiteor et *adstare ante tribunal Christi, ut recipiat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bona sive mala* [Rom 14, 10; 2 Cor 5, 10]; et iustos quidem per largissimam gratiam Dei, utpote *vasa misericordiae in gloriam praeparata* [Rom 9, 23], aeternae vitae praemiis donaturum, in societate videlicet angelorum absque ullo iam lapsus sui metu sine fine victuros; iniquos autem arbitrio voluntatis propriae *vasa irae apta in interitum* [Rom 9, 22] permanentes, qui viam Domini aut non agnoverunt aut cognitam diversis capti praevaricationibus reliquerunt, in poenis aeterni atque inexstinguibilis ignis, ut sine fine ardeant, iustissimo iudicio traditurum. — Haec est igitur fides mea et spes, quae in me dono misericordiae Dei est, pro qua maxime paratos esse debere beatus PETRUS apostolus praecepit [cf. 1 Petr 3, 15] ad respondendum omni poscenti nos rationem.

De forma baptismi[2].

[Ex ep. «Admonemus ut» ad Gaudentium episc. Volaterranum. c. a. 560.]

229 Multi sunt, qui in nomine Christi solummodo una etiam mersione se asserunt baptizari. Evangelicum vero praeceptum ipso Deo Domino et Salvatore nostro Iesu Christo tradente nos admonet, in nomine Trinitatis, trina etiam mersione sanctum baptisma unicuique tribuere, dicente Domino nostro Iesu Christo discipulis suis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti* [Mt 28, 19].

[1] MGh Epistulae III (1892) 79; Jf 946; ML 69, 410 B C.
[2] CIC Decr. III, 4, 82 et 30: Frdbg I 1389 et 1370; Rcht I 1212 et 1190; Jf 980.

Si revera hi de haereticis, qui in locis dilectioni tuae vicinis commorari dicuntur, solummodo se in nomine Domini baptizatos fuisse forsitan confitentur, sine cuiusquam dubitationis ambiguo eos ad catholicam fidem venientes Sanctae Trinitatis nomine baptizabis. Sin vero ... manifesta confessione claruerit, quod in nomine Trinitatis fuerint baptizati, sola reconciliationis gratia impensa catholicae fidei sociare maturabis, ut . . . nihil aliter, quam quod evangelica iubet auctoritas, . . . videatur effectum.

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. (26) «Adeone te» ad episcopum quendam (Iohannem?), c. a. 560.]

Adeone te in summo sacerdotii gradu positum catholicae fefellit veritas matris, ut non statim schismaticum te conspiceres, cum a sedibus apostolicis recessisses? 230
Adeone populis ad praedicandum positus non legeras super Apostolorum principem a Christo Deo nostro Ecclesiam esse fundatam, ut *portae adversus ipsam inferi praevalere* non possent [cf. Mt 16, 18]? Quod si legeras, ubinam praeter ipsum esse credebas Ecclesiam, in quo uno omnes scilicet apostolicae sedes sunt? Quibus pariter sicut illi, qui *claves* acceperat, *ligandi solvendique* potestas indulta est [cf. Mt 16, 19]? Sed idcirco uni primum, quod daturus erat, etiam (in) omnibus dedit, ut, secundum beati Cypriani martyris id ipsum exponentis sententiam, una esse monstretur Ecclesia. Quo ergo tu, carissime iam in Christo, ab ista divisa errabas, vel quam salutis tuae tenebas spem?

(IOHANNES III 561—574.)

Conc. Bracarense[2] II (I) 561.

Anathematismi contra haereticos, praesertim Priscillianistas[3].

1. Si quis Patrem et Filium et Spiritum Sanctum non 231
confitetur tres personas unius substantiae et virtutis ac

[1] [Ex Coll. Brit.] Löwenfeld, Epistolae Pontificum Romanorum ineditae, Lipsiae 1885, n. 28, p. 15 sq; Jf 998 c. Add.
[2] Braga in Hispania (nunc in Lusitania).
[3] Msi IX 774 C sqq; coll. KAnt 36 sqq et H 230 sqq; Hrd III 348 B sqq; Hfl III 15 sqq. — De regulis fidei ecclesiae hispanicae earumque con-

potestatis, sicut catholica et apostolica Ecclesia docet, sed unam tantum ac solitariam dicit esse personam, ita ut ipse sit Pater, qui Filius, ipse etiam sit Paraclytus Spiritus, sicut Sabellius et Priscillianus dixerunt, anathema sit.

232 2. Si quis extra Sanctam Trinitatem alia nescio quae divinitatis nomina introducit, dicens, quod in ipsa divinitate sit trinitas trinitatis, sicut Gnostici et Priscillianus dixerunt, A. S.

233 3. Si quis dicit, Filium Dei Dominum nostrum, antequam ex Virgine nasceretur, non fuisse, sicut Paulus Samosatenus et Photinus et Priscillianus dixerunt, A. S.

234 4. Si quis natalem Christi secundum carnem non vere honorat, sed honorare se simulat, ieiunans in eodem die et in Dominico, quia Christum in hominis natura natum esse non credit, sicut Cerdon, Marcion, Manichaeus et Priscillianus, A. S.

235 5. Si quis animas humanas vel angelos ex Dei credit substantia exstitisse, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

236 6. Si quis animas humanas dicit prius in coelesti habitatione peccasse et pro hoc in corpora humana in terra deiectas, sicut Priscillianus dixit, A. S.

237 7. Si quis dicit, diabolum non fuisse prius bonum angelum a Deo factum, nec Dei opificium fuisse naturam eius, sed dicit, eum ex tenebris emersisse nec aliquem sui habere auctorem, sed ipsum esse principium atque substantiam mali, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S.

238 8. Si quis credit, quia aliquantas in mundo creaturas diabolus fecerit et tonitrua et fulgura et tempestates et siccitates ipse diabolus sua auctoritate faciat, sicut Priscillianus dixit, A. S.

nexione cum hoc concilio vide KAnt 25 sqq et 36 sqq. — Eisdem fere verbis et ordine errores ab hoc concilio reiecti damnati exstant in epistola LEONIS Magni ad Turibium episc. Asturicensem [Astorga in Hispania. Jf 412; ML 54, 680 sqq; Msi V 1290 sqq (cf. n. 21 sqq)].

9. Si quis animas humanas fatali signo [*al.* animas et corpora humana fatalibus stellis] credit adstringi, sicut pagani et Priscillianus dixerunt, A. S. 239

10. Si qui duodecim signa vel sidera, quae mathematici observare solent, per singula animae vel corporis membra dissipata credunt et nominibus Patriarcharum adscripta dicunt, sicut Priscillianus dixit, A. S. 240

11. Si quis coniugia humana damnat et procreationem nascentium perhorrescit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S. 241

12. Si quis plasmationem humani corporis diaboli dicit esse figmentum, et conceptiones in uteris matrum operibus dicit daemonum figurari, propter quod et resurrectionem carnis non credit, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S. 242

13. Si quis dicit, creationem universae carnis non opificium Dei, sed malignorum esse angelorum, sicut Priscillianus dixit, A. S. 243

14. Si quis immundos putat cibos carnium, quas Deus in usu hominum dedit; et, non propter afflictionem corporis sui, sed quasi immunditiam putarit, ita abstineat ab eis, ut nec olera cocta cum carnibus pergustet, sicut Manichaeus et Priscillianus dixerunt, A. S. 244

[15. et 16. *disciplinam ecclesiasticam unice respiciunt.*]

17. Si quis Scripturas, quas Priscillianus secundum suum depravavit errorem, vel tractatus Dictinii, quos ipse Dictinius, antequam converteretur, scripsit, vel quaecunque haereticorum scripta sub nomine Patriarcharum, Prophetarum vel Apostolorum suo errori consona confinxerunt, legit et impia eorum figmata sequitur aut defendit, A. S. 245

BENEDICTUS I 575—579.

PELAGIUS II 579—590.

De uni(ci)tate Ecclesiae[1].

[Ex ep. (1) «Quod ad dilectionem» ad episcopos schismaticos Istriae, c. 585.]

Nostis (enim) in evangelio Dominum proclamantem: 246
Simon, Simon, ecce satanas expetivit vos, ut cribraret

[1] ACOec Tom. I, vol. IV, pars 2, 105 sqq; Msi IX 892 A sq; Jf 1054; ML 72, 707 B sqq; Hrd III 414 E sqq.

sicut triticum: ego autem rogavi pro te Patrem, ut non deficiat fides tua; et tu conversus confirma fratres tuos [Lc 22, 31 sq].

Considerate, carissimi, quia Veritas mentiri non potuit nec fides PETRI in aeternum quassari poterit vel mutari. Nam cum omnes discipulos diabolus ad cribrandum poposcerit, pro solo PETRO se Dominus rogasse testatur et ab eo ceteros voluit confirmari; cui etiam pro maiori dilectione, quam prae ceteris Domino exhibebat, *pascendarum ovium* sollicitudo commissa est [cf. Io 21, 15 sqq]; cui et *claves regni coelorum* tradidit et super quem *suam Ecclesiam aedificaturum* esse promisit *nec portas inferni adversus eam praevalere* testatus est [Mt 16, 16 sqq]. Sed quia inimicus humani generis usque in finem saeculi non quiescit in Domini Ecclesiam bono semini *superseminare zizania* [Mt 13, 25], ideoque, ne forte quisquam maligno studio aliqua de fidei nostrae integritate diaboli instigatione fingere praesumpserit et argumentari, et ex hoc vestri fortasse videantur animi perturbari, necessarium iudicavimus per praesentem epistolam nostram, et ad viscera vos matris Ecclesiae ut reverti debeatis, cum lacrimis exhortari, et de nostrae fidei integritate vobis satisfactionem mittere. . .

[Confirmata fide Synodorum NICAENAE, CONSTANTINOPOL. I, EPHESINAE I, *et praecipue* CHALCEDONENSIS, *necnon* epistolae dogmaticae LEONIS *ad Flavianum, sic pergit:]*

Si quis autem contra hanc fidem aut sapit aut credit aut docere praesumit, secundum eorundem Patrum sententiam damnatum atque anathematizatum se esse cognoscat. . . . Considerate (ergo), quia quicunque in pace et unitate Ecclesiae non fuerit, Deum habere non poterit [Gal. 3, 7]. . . .

De necessitate unionis cum Ecclesia[1].

[Ex ep. (2) «Dilectionis vestrae» ad episcopos schismaticos Istriae, c. 585.]

247 . . . Nolite (ergo) amore iactantiae, quae superbiae semper est proxima, in obstinationis vitio permanere: quando in die iudicii nullus vestrum excusare se valeat. . . . Ubi namque sit Ecclesia constituta, licet ipsius Domini voce in sancto evangelio sit apertum [Mt 16, 18], quid tamen beatus Augustinus eiusdem dominicae memor sententiae definierit, audiamus. In his namque, ait, esse Dei Ecclesiam constitutam, qui sedibus apostolicis per successionem praesulum praesidere noscuntur, et quicunque ab earundem sedium se communione vel auctoritate suspenderit, esse in schismate demonstratur. Et post alia: «Positus foris, etiam pro Christi nomine mortuus eris. Inter membra Christi patere pro Christo; haerens corpori, pugna pro capite.» Sed et beatus Cyprianus . . . inter alia sic dicit: «Exordium ab unitate proficiscitur, et primatus PETRO datur, ut una Christi Ecclesia et cathedra monstretur: et pastores sunt omnes, sed grex unus ostenditur, qui ab apostolis unanimi consensione pascatur»[1]. Et post pauca: «Hanc Ecclesiae unitatem qui non tenet, tenere se fidem credit? Qui cathedram PETRI, super quam Ecclesia fundata est, deserit et resistit, in Ecclesia se esse confidit?» Item post alia: «Ad pacis praemium pervenire non possunt, quia pacem Domini discordiae furore ruperunt. . . . Cum Deo manere non possunt, qui esse in Ecclesia Dei unanimiter noluerunt: ardeant licet flammis et ignibus traditi, vel obiecti bestiis animam suam ponant: non erit illa fidei corona, sed poena perfidiae: nec (religiosae virtutis) exitus gloriosus, sed desperationis interitus. Occidi talis potest, coronari non potest. . . . Peius schismatis crimen est, quam quod hi, qui sacrificaverunt; qui tamen in poenitentia criminis constituti Deum plenissimis satisfactionibus deprecantur. Illic Ecclesia quaeritur et rogatur, hic Ecclesiae repugnatur. Illic qui lapsus est, sibi tantum nocuit, hic qui schisma facere conatur, multos secum trahendo decipit. Illic animae unius est damnum, hic periculum plurimorum. Certe peccasse se hic intelligit et lamentatur et plangit, ille tumens in peccato suo et ipsis sibi delictis placens, a matre filios segregat, oves a pastore sollicitat, Dei sacramenta disturbat, et cum lapsus semel pecca-

[1] ACOec IV, II 108 sqq; Msi IX 897 D sqq; Jf 1056; ML 72, 712 D sqq; Hrd III 419 B sqq.

[1] De unit. 4 [ML 4, 500; sed cf. CSEL 3, 1, 212 sq].

verit, hic quotidie peccat. Postremo lapsus martyrium postmodum consecutus potest regni promissa percipere: hic si extra Ecclesiam fuerit occisus, ad Ecclesiae non potest praemia pervenire.» [1]

S. GREGORIUS I M. 590—604.

De scientia Christi (contra Agnoëtas) [2].

[Ex ep. «Sicut aqua frigida» ad Eulogium patriarch. Alex., Aug. 600.]

248 De eo (vero), quod scriptum est: *Quia diem et horam neque Filius, neque angeli sciunt* [cf. Mc 13, 32], omnino recte vestra sanctitas sensit, quoniam non ad eundem filium, iuxta hoc quod caput est, sed iuxta corpus eius, quod sumus nos, est certissime referendum. . . . Dicit quoque [Augustinus] . . . quod de eodem filio possit intelligi, quia Deus omnipotens aliquando more loquitur humano, sicut ad Abraham dicit: *Nunc cognovi, quia times Deum* [cf. Gn 22, 12]. Non quia se Deus tunc timeri cognoverit, sed quia tunc eundem Abraham fecit agnoscere, quia Deum timeret. Sicut enim nos diem laetum dicimus, non quod ipse dies laetus sit, sed quia nos laetos facit, ita et omnipotens Filius nescire se dicit diem quem nesciri facit, non quod ipse nesciat, sed quia hunc sciri minime permittat. Unde et Pater solus dicitur scire, quia consubstantialis ei Filius, ex eius natura qua est super angelos, habet ut hoc sciat, quod angeli ignorant. Unde et hoc intelligi subtilius potest, quia incarnatus Unigenitus, factusque pro nobis homo perfectus, in natura quidem humanitatis novit diem et horam iudicii, sed tamen hunc non ex natura humanitatis novit. Quod ergo in ipsa novit, non ex ipsa novit, quia Deus homo factus diem et horam iudicii per deitatis suae potentiam novit. . . . Itaque scientiam, quam ex humanitatis natura non habuit, ex qua cum angelis creatura fuit, hanc se cum angelis, qui creaturae sunt, habere denegavit. Diem ergo et horam iudicii scit Deus et homo; sed ideo, quia Deus est homo. Res autem valde manifesta est, quia quisquis Nestorianus

[1] De unit. 11 14 19 [ML 4, 511 514; CSEL 3, 1, 213 223 227].
[2] ML 77, 1097 A sq; Jf 1790.

non est, Agnoita esse nullatenus potest. Nam qui ipsam Dei Sapientiam fatetur incarnatam, qua mente valet dicere esse aliquid, quod Dei Sapientia ignoret? Scriptum est: «*In principio erat Verbum, et Verbum erat apud Deum, et Deus erat Verbum . . . Omnia per ipsum facta sunt*» [Io 1, 1 3]. Si omnia, procul dubio etiam dies iudicii et hora. Quis ergo ita desipiat, ut dicere praesumat, quia Verbum Patris fecit, quod ignorat? Scriptum quoque est: *Sciens Iesus, quia omnia dedit ei Pater in manus* [Io 13, 3]. Si omnia, profecto et diem iudicii et horam. Quis ergo ita stultus est, ut dicat, quia accepit Filius in manibus, quod nescit?

De baptismo et ordinibus haereticorum [1].

[Ex ep. «Quia charitati» ad episcopos Hiberiae, c. 22. Iunii 601.]

Ab antiqua Patrum institutione didicimus, ut, qui (-libet) 249
apud haeresim in Trinitatis nomine baptizantur, cum ad sanctam Ecclesiam redeunt, aut unctione chrismatis, aut impositione manus, aut sola professione fidei ad sinum matris Ecclesiae revocentur . . ., quia sanctum baptisma, quod sunt apud haereticos consecuti, tunc in eis vires emundationis recipit, cum . . . fidei sanctae et universalis Ecclesiae visceribus fuerint uniti. — Hi vero haeretici, qui in Trinitatis nomine minime baptizantur, . . . cum ad sanctam Ecclesiam veniunt, baptizantur, quia baptisma non fuit, quod in errore positi in sanctae Trinitatis nomine minime perceperunt. Nec potest hoc ipsum iteratum dici baptisma, quod, sicut dictum est, in Trinitatis nomine non erat datum.

Quicunque [ergo] a perverso errore Nestorii revertuntur, . . . absque ulla dubitatione eos sanctitas vestra, servatis eis propriis ordinibus, in suo coetu recipiat, ut, dum . . . per mansuetudinem nullam eis contrarietatem vel difficultatem de propriis suis ordinibus facitis, eos ab antiqui hostis ore rapiatis.

[1] ML 77, 1205 A sqq; Jf 1844; CIC Decr. III, 4, 44 et 84: Frdbg I 1380 1390.

De tempore unionis hypostaticae[1].

[Ex eadem epistola ad episcopos Hiberiae.]

250 Non (autem) prius in utero Virginis caro concepta est, et postmodum divinitas venit in carnem; sed mox, ut Verbum venit in uterum, mox Verbum, servata propriae virtute naturae, factum est caro. . . . Nec ante conceptus et postmodum unctus est; sed hoc ipsum de Spiritu Sancto ex carne Virginis concipi a Sancto Spiritu ungi fuit.

250* *De cultu imaginum v. Kch n. 1054 sqq ; — de auctoritate quattuor conciliorum v. R n. 2291 ; — de chrismatione ib. n. 2294 ; — de baptismi ritu ib. n. 2292, effectu ib. n. 2298 ; de matrimonii indissolubilitate ib. n. 2297.*

SABINIANUS 604—606. S. BONIFACIUS IV 608—615.
BONIFACIUS III 607. S. DEUSDEDIT 615—618
· BONIFACIUS V 619—625.

HONORIUS I 625—638.

De duabus voluntatibus et operationibus in Christo[2].

[Ex ep. (1) «Scripta fraternitatis vestrae» ad Sergium, patriarch. Constantplt., a. 634.]

251 . . . Duce Deo perveniemus usque ad mensuram rectae fidei, quam apostoli veritatis Scripturarum sanctarum funiculo extenderunt: Confitentes Dominum *Iesum Christum, mediatorem Dei et hominum* [1 Tim 2, 5], operatum divina media humanitate Verbo Dei naturaliter [*gr.* hypostatice] unita, eundemque operatum humana ineffabiliter atque singulariter assumpta carne [*gr.* in-] discrete, inconfuse atque inconvertibiliter plena divinitate . . ., ut nimirum stupenda mente mirabiliter manentibus utrarumque naturarum differentiis cognoscatur [caro passibilis divinitati] uniri. . . . Unde et unam voluntatem fatemur Domini nostri Iesu Christi, quia profecto a divinitate assumpta est nostra natura, non culpa; illa profecto, quae ante peccatum creata est, non quae post praevaricationem vitiata. Christus enim . . . sine peccato conceptus de Spiritu Sancto etiam absque peccato est partus de sancta et immacu-

[1] ML 77, 1207 D sq.
[2] Msi XI 538 D sq et 579 D sqq ; Jf 2018 et 2024 c. Add.; Hrd III 1319 B sqq et 1351 E sqq; ML 80, 471 B sqq et 475 A. Textus iste latinus versio est versionis graecae. — Plura ex hac et sequenti epistola apud Kch 1057 sqq.

lata Virgine Dei genitrice, nullum experiens contagium vitiatae naturae. . . . Nam lex alia in membris, aut voluntas diversa non fuit vel contraria Salvatori, quia super legem natus est humanae condicionis. . . . Quia Dominus Iesus Christus, Filius ac Verbum Dei, *per quem facta sunt omnia* [Io 1, 3], ipse sit unus operator divinitatis atque humanitatis, plenae sunt sacrae litterae luculentius demonstrantes. Utrum autem propter opera divinitatis et humanitatis, una an geminae operationes debeant derivatae dici vel intelligi, ad nos ista pertinere non debent; relinquentes ea grammaticis, qui solent parvulis exquisita derivando nomina venditare. Nos enim non unam operationem vel duas Dominum Iesum Christum eiusque Sanctum Spiritum sacris litteris percepimus, sed multiformiter cognovimus operatum.

[Ex ep. (2) «Scripta dilectissimi filii» ad eundem Sergium.]

. . . Quantum ad dogma ecclesiasticum pertinet, quae 252
tenere vel praedicare debemus propter simplicitatem hominum et amputandas inextricabiles quaestionum ambages . . ., non unam vel duas operationes in mediatore Dei et hominum definire, sed utrasque naturas in uno Christo unitate naturali copulatas, cum alterius communicatione operantes atque operatrices confiteri debemus, et divinam quidem, quae Dei sunt, operantem, et humanam, quae carnis sunt, exsequentem: non divise, neque confuse, aut convertibiliter, Dei naturam in hominem et humanam in Deum conversam edocentes: sed naturarum differentias integras confitentes. . . . Auferentes ergo . . . scandalum novellae adinventionis, non nos oportet unam vel duas operationes definientes praedicare; sed pro una, quam quidam dicunt, operatione oportet nos unum operatorem Christum Dominum in utrisque naturis veridice confiteri: et pro duabus operationibus, ablato geminae operationis vocabulo, ipsas potius duas naturas, i. e. divinitatis et carnis assumptae, in una persona unigeniti Dei Patris inconfuse, indivise, atque inconvertibiliter nobiscum praedicare propria operantes.

[Plura ex hac ep. v. Kch n. 1065—1069.]

SEVERINUS 640.

IOHANNES IV 640—642.

De sensu verborum HONORII circa duas voluntates [1].

[Ex ep. «Dominus qui dixit» ad Constantinum Imperatorem, 641.]

253 . . . *Unus* et solus est sine peccato *mediator Dei et hominum homo Christus Iesus* [1 Tim 2, 5], qui *in mortuis liber* [Ps 87, 6] conceptus et natus est. In dispensatione itaque sanctae carnis suae duas nunquam habuit contrarias voluntates nec repugnavit voluntati mentis eius voluntas carnis ipsius. . . . Unde scientes, quod nullum in eo cum nasceretur et conversaretur, esset omnino peccatum, decenter dicimus et veraciter confitemur, unam voluntatem in sanctae ipsius dispensationis humanitate, et non duas contrarias mentis et carnis praedicamus, secundum quod quidam haeretici velut in puro homine delirare noscuntur. — Secundum hunc igitur modum (iam dictus) decessor noster [HONORIUS] (praenominato) Sergio Patriarchae percontanti scripsisse dignoscitur, quia in Salvatore nostro duae voluntates contrariae, i. e. in membris ipsius, penitus non consistunt, quoniam nihil vitii traxit ex praevaricatione primi hominis. . . . Hoc fieri solet, ut scl. ubi est vulnus, ibi medicinale occurrat auxilium. Nam et beatus Apostolus hoc saepe fecisse dignoscitur, se secundum auditorum consuetudinem praeparans; et aliquando quidem de suprema natura docens, de humana penitus tacet, aliquando vero de humana dispensatione disputans, mysterium divinitatis eius non tangit. . . . Praedictus ergo decessor meus de mysterio incarnationis Christi dicebat, non fuisse in eo, sicut in nobis peccatoribus, mentis et carnis contrarias voluntates: quod quidam ad proprium sensum convertentes, divinitatis eius et humanitatis unam eum voluntatem docuisse suspicati sunt; quod veritati omnimodo est contrarium. . . .

THEODORUS I 642—649.

[1] Msi X 684 A sqq; Jf 2042; Hrd III 611 D sqq; ML 80, 604 B sqq.

S. MARTINUS I 649—653(655).

Conc. LATERANENSE 649.

(Contra Monotheletas.)

De Trinitate, Incarnatione etc. [1]

254 Can. 1. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et veraciter Patrem, et Filium, et Spiritum Sanctum, Trinitatem in unitate, et unitatem in Trinitate, hoc est, unum Deum in tribus subsistentiis consubstantialibus et aequalis gloriae, unam eandemque trium deitatem, naturam, substantiam, virtutem, potentiam, regnum, imperium, voluntatem, operationem inconditam, sine initio, incomprehensibilem, immutabilem, creatricem omnium et protectricem, condemnatus sit [v. n. 78—82 213].

255 Can. 2. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsum unum sanctae et consubstantialis et venerandae Trinitatis Deum Verbum e coelo descendisse, et incarnatum ex Spiritu Sancto et Maria semper Virgine, et hominem factum, crucifixum carne, propter nos sponte passum sepultumque, et resurrexisse tertia die, et ascendisse in coelos, atque sedentem in dextera Patris, et venturum iterum cum gloria paterna cum assumpta ab eo atque animata intellectualiter carne eius, iudicare vivos et mortuos, condemnatus sit [v. n. 2 6 65 215].

256 Can. 3. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem Dei genitricem sanctam semperque Virginem et immaculatam Mariam, utpote ipsum Deum Verbum specialiter et veraciter, qui a Deo Patre ante omnia saecula natus est, in ultimis saeculorum absque semine concepisse ex Spiritu Sancto, et incorruptibiliter eam [eum?] genuisse, indissolubili permanente et post partum eiusdem virginitate, condemnatus sit [v. n. 218].

[1] Hrd III 922 A sqq; Msi X 1151 A sqq; coll. Hfl III 223 sqq et II 238 sqq; cf. Bar(Th) ad 649 n. 2 sqq (11, 388 sqq), Can.: n. 22 sq (11, 392 sqq). — Hi canones suscipiuntur ab AGATHONE cum omnibus synodis Occidentis in epistola ad imperatores, occasione Synodi VI oecumenicae (CONSTPLT. III) data: v. infra n. 288. Cf. Zeitschr. f. Kirchengesch. 51 (1932) 75 sqq [E. Caspar].

257 Can. 4. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem ipsius et unius Domini nostri et Dei Iesu Christi duas nativitates, tam ante saecula ex Deo et Patre incorporaliter et sempiternaliter, quamque de sancta Virgine semper Dei genitrice Maria corporaliter in ultimis saeculorum, atque unum eundemque Dominum nostrum et Deum Iesum Christum consubstantialem Deo et Patri secundum deitatem et consubstantialem homini et matri secundum humanitatem, atque eundem passibilem carne, et impassibilem deitate, circumscriptum corpore, incircumscriptum deitate, eundem inconditum et conditum, terrenum et coelestem, visibilem et intelligibilem, capabilem et incapabilem: ut toto homine eodemque et Deo totus homo reformaretur, qui sub peccato cecidit, condemnatus sit [v. n. 214].

258 Can. 5. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem unam naturam Dei Verbi incarnatam, per hoc quod incarnata dicitur nostra substantia perfecte in Christo Deo et indiminute, absque tantummodo peccato significata, condemnatus sit [v. n. 220].

259 Can. 6. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem, ex duabus et in duabus naturis substantialiter unitis inconfuse et indivise unum eundemque esse Dominum et Deum Iesum Christum, condemnatus sit [v. n. 148].

260 Can. 7. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem substantialem differentiam naturarum inconfuse et indivise in eo salvatam, condemnatus sit [v. n. 148].

261 Can. 8. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturarum substantialem unitionem indivise et inconfuse in eo cognitam, condemnatus sit [v. n. 148].

262 Can. 9. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem naturales proprietates deitatis eius et humanitatis indiminute in eo et sine deminoratione salvatas, condemnatus sit.

263 Can. 10. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri voluntates cohaerenter unitas, divinam et humanam, ex hoc quod per utramque eius naturam voluntarius naturaliter idem consistit nostrae salutis [*addunt editores:* operator], condemnatus sit.

Can. 11. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem duas unius eiusdemque Christi Dei nostri operationes cohaerenter unitas, divinam et humanam, ab eo quod per utramque eius naturam operator naturaliter idem exsistit nostrae salutis, condemnatus sit. 264

Can. 12. Si quis secundum scelerosos haereticos unam Christi Dei nostri voluntatem confitetur et unam operationem, in peremptionem sanctorum Patrum confessionis, et abnegationem eiusdem Salvatoris nostri dispensationis, condemnatus sit. 265

Can. 13. Si quis secundum scelerosos haereticos in Christo Deo in unitate substantialiter salvatis et a sanctis Patribus nostris pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, divina et humana, contra doctrinam Patrum, et unam voluntatem atque unam operationem confitetur, condemnatus sit. 266

Can. 14. Si quis secundum scelerosos haereticos cum una voluntate et una operatione, quae ab haereticis impie confitetur, et duas voluntates pariterque et operationes, hoc est, divinam et humanam, quae in ipso Christo Deo in unitate salvantur, et a sanctis Patribus orthodoxe in ipso praedicantur, denegat et respuit, condemnatus sit. 267

Can. 15. Si quis secundum scelerosos haereticos deivirilem operationem, quod Graeci dicunt θεανδρικήν, unam operationem insipienter suscipit, non autem duplicem esse confitetur secundum sanctos Patres, hoc est divinam et humanam, aut ipsam deivirilis quae posita est, novam vocabuli dictionem unius esse designativam, sed non utriusque mirificae et gloriosae unitionis demonstrativam, condemnatus sit. 268

Can. 16. Si quis secundum scelerosos haereticos in peremptione salvatis in Christo Deo essentialiter in unitione, et (a) sanctis Patribus pie praedicatis duabus voluntatibus et duabus operationibus, hoc est, divina et 269

humana, dissensiones et divisiones insipienter mysterio dispensationis eius innectit, et propterea evangelicas et apostolicas de eodem Salvatore voces non uni eidemque personae et essentialiter tribuit eidem ipsi Domino et Deo nostro Iesu Christo secundum beatum Cyrillum, ut ostendatur Deus esse et homo idem naturaliter, condemnatus sit.

270 Can. 17. Si quis secundum sanctos Patres non confitetur proprie et secundum veritatem omnia, quae tradita sunt et praedicata sanctae catholicae et apostolicae Dei Ecclesiae, perindeque a sanctis Patribus et venerandis universalibus quinque Conciliis usque ad unum apicem verbo et mente, condemnatus sit.

271 Can. 18. Si quis secundum sanctos Patres consonanter nobis pariterque fide non respuit et anathematizat anima et ore omnes, quos respuit et anathematizat nefandissimos haereticos cum omnibus impiis eorum conscriptis usque ad unum apicem sancta Dei Ecclesia catholica et apostolica, hoc est, sanctae et universales quinque Synodi et consonanter omnes probabiles Ecclesiae Patres, id est, Sabellium, Arium, Eunomium, Macedonium, Apollinarem, Polemonem, Eutychen, Dioscurum, Timotheum Aelurum, Severum, Theodosium, Colluthum, Themistium, Paulum Samosatenum, Diodorum, Theodorum, Nestorium, Theodulum Persam, Origenem, Didymum, Evagrium, et compendiose omnes reliquos haereticos, qui a catholica Ecclesia reprobati atque abiecti sunt, quorum dogmata diabolicae operationis sunt genimina, et eos, qui similia cum his usque ad finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, cum quibus merito, utpote similes eis parique errore praeditos: ex quibus dogmatizare noscuntur proprioque errori vitam suam determinantes, hoc est, Theodorum quondam episcopum Pharanitanum, Cyrum Alexandrinum, Sergium Constantinopolitanum, vel eius successores Pyrrhum et Paulum in sua perfidia permanentes, et omnia impia illorum conscripta, et eos, qui similia cum illis usque in finem obstinate sapuerunt, aut sapiunt, vel sapere sperantur, hoc est, unam voluntatem et unam operationem deitatis et humanitatis Christi, et super haec impiissimam Ecthesim, quae persuasione eiusdem Sergii facta est ab Heraclio quondam imperatore adversus orthodoxam fidem, unam Christi Dei voluntatem, et unam ex concinnatione definientem operationem venerari; sed et omnia, quae pro ea impie ab eis scripta vel acta sunt, et illos, qui eam suscipiunt, vel aliquid de his, quae pro ea scripta vel acta sunt, et cum illis denuo scelerosum Typum, qui ex suasione praedicti Pauli nuper factus est a serenissimo principe Constantino [*lege:* Constantio] imperatore contra catholicam Ecclesiam, utpote duas naturales voluntates et operationes, divinam et humanam, quae a sanctis Patribus in ipso Christo Deo vero et Salvatore nostro pie praedicantur, cum una voluntate et operatione, quae ab haereticis impie in eo veneratur, pariter denegare et taciturnitate constringi promulgantem, et propterea cum sanctis Patribus et scelerosos haereticos ab omni reprehensione et condemnatione iniuste liberari definientem, in amputationem catholicae Ecclesiae definitionum seu regulae.

Si quis igitur, iuxta quod dictum est, consonanter 272
nobis omnia haec impiissima haereseos illorum dogmata, et ea, quae pro illis aut in definitione eorum a quolibet impie conscripta sunt, et denominatos haereticos, Theodorum dicimus, Cyrum et Sergium, Pyrrhum et Paulum, non respuit et anathematizat, utpote catholicae Ecclesiae rebelles exsistentes: aut si quis aliquem de his, qui ab illis vel similibus eorum in scripto vel sine scripto quocunque modo vel loco aut tempore temere depositi sunt aut condemnati, utpote similia eis minime credentem, sed sanctorum Patrum nobiscum confitentem doctrinam, uti condemnatum habet aut omnino depositum, sed non arbitratur huiusmodi quicunque fuerit, hoc est, sive episcopus, aut presbyter, vel diaconus, sive alterius cuiuscunque ecclesiastici ordinis, aut monachus, vel laicus, pium et orthodoxum et catholicae Ecclesiae propugnatorem, atque in ipso firmius consolidatum, in quo vocatus est a Domino ordine, illos autem impios atque detestabilia eorum pro hoc iudicia, vel sententias vacuas et invalidas atque infirmas, magis autem profanas et exsecrabiles vel reprobabiles arbitratur, huiusmodi condemnatus sit.

273 Can. 19. Si quis ea, quae scelerosi haeretici sapiunt, indubitanter professus atque intelligens, per inanem proterviam dicit haec pietatis esse dogmata, quae tradiderunt ab initio speculatores et ministri verbi, hoc est dicere, sanctae et universales quinque Synodi, calumnians utique ipsos sanctos Patres et memoratas sanctas quinque Synodos, in deceptione simplicium, vel susceptione suae profanae perfidiae, huiusmodi condemnatus sit.

274 Can. 20. Si quis secundum scelerosos haereticos quocunque modo, aut verbo, aut tempore, aut loco *terminos removens* illicite, quos *posuerunt* firmius sancti catholicae Ecclesiae *Patres* [Prov 22, 28], id est, sanctae et universales quinque Synodi, novitates temere exquirere, et fidei alterius expositiones, aut libellos, aut epistolas, aut conscripta, aut subscriptiones, aut testimonia falsa, aut synodos, aut gesta monumentorum, aut ordinationes vacuas ecclesiasticae regulae incognitas aut loci servaturas incongruas et irrationabiles, et compendiose, si quid aliud impiissimis haereticis consuetum est agere, per diabolicam operationem tortuose et callide agit contra pias orthodoxorum catholicae Ecclesiae, hoc est dicere, paternas eius et synodales praedicationes, ad eversionem sincerissimae in Dominum Deum nostrum confessionis, et usque in finem sine poenitentia permanet haec impie agens, huiusmodi in saecula saeculorum condemnatus sit, *et dicat omnis populus: fiat, fiat* [Ps 105, 48].

S. EUGENIUS I 654(655)—657. S. VITALIANUS 657—672.

(ADEODATUS 672—676.)

Conc. TOLETANUM XI 675[1].

Symbolum fidei (praesertim de Trinitate et Incarnatione)[2].

[«Expositio fidei» contra Priscillianistas.]

275 [De Trinitate] Confitemur et credimus sanctam atque ineffabilem Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum

[1] Hoc symbolum a theologo quodam ignoto saeculi quinti compositum et ab hoc Concilio receptum esse censet KAnt 73 sqq [cf. n. 15 sqq]. Idem hoc symbolum ab INNOCENTIO III approbatum esse non constat: cf. Zeitschr. f. kath. Theologie 48 (1924) 322 sqq (H. Lennerz S. J.).

[2] Msi XI 132 E sqq; coll. J. Madoz S. J., Le symbole du XIe concile de Tolède, 1938, 16 sqq; H 242 sqq et KAnt 74 sqq; Hrd III 1020 A sqq; ML 12, 959 A sqq; cf. Hfl III 114 sqq; Bar(Th) ad 675 n. 1 sqq (11, 588 sqq): — Allegationes Patrum etc. in hoc documento occurrentes vide apud Madoz op. cit. 31 sqq 206 sqq.

Sanctum, unum Deum naturaliter esse unius substantiae, unius naturae, unius quoque maiestatis atque virtutis. — Et Patrem quidem non genitum, non creatum, sed ingenitum profitemur. Ipse enim a nullo originem ducit, ex quo et Filius nativitatem et Spiritus Sanctus processionem accepit. Fons ergo ipse et origo est totius divinitatis, ipse quoque Pater est essentiae suae, qui de ineffabili substantia Filium [*al.:* Pater, essentia quidem ineffabilis, substantiae suae Filium] ineffabiliter genuit nec tamen aliud quam quod ipse est, genuit: Deus Deum, lux lucem; ab ipso est ergo *omnis paternitas in coelo et in terra* [Eph 3, 15]. — Filium quoque de substantia Patris sine 276
initio ante saecula natum, nec tamen factum esse fatemur: quia nec Pater sine Filio, nec Filius aliquando exstitit sine Patre. Et tamen non sicut Filius de Patre, ita Pater de Filio, quia non Pater a Filio, sed Filius a Patre generationem accepit. Filius ergo Deus de Patre, Pater autem Deus, sed non de Filio; Pater quidem Filii, non Deus de Filio: ille autem Filius Patris et Deus de Patre. Aequalis tamen per omnia Filius Deo Patri: quia nec nasci coepit aliquando, nec desiit. Hic etiam unius cum Patre substantiae creditur, propter quod et ὁμοούσιος Patri dicitur, hoc est eiusdem cum Patre substantiae; ὁμος enim graece unum, οὐσία vero substantia dicitur, quod utrumque coniunctum sonat ‚una substantia'. Nec enim de nihilo, neque de aliqua alia substantia, sed de Patris utero, id est, de substantia eius idem Filius genitus vel natus esse credendus est. Sempiternus ergo Pater, sempiternus et Filius. Quod si semper Pater fuit, semper habuit Filium, cui Pater esset: et ob hoc Filium de Patre natum sine initio confitemur. Nec eundem Filium Dei, pro eo, quod de Patre sit genitus, desectae naturae portiunculam nominamus; sed perfectum Patrem perfectum Filium sine diminutione, sine desectione genuisse asserimus, quia solius divinitatis est inaequalem Filium non habere. Hic etiam Filius Dei natura est Filius, non adoptione[1], quem Deus Pater nec voluntate nec

[1] Hoc effertur contra *Bonosianos*, qui Filium Dei secundum divinam naturam filium adoptivum tantum affirmabant, cum *Adoptiani* posteriores id de natura humana dicerent.

necessitate genuisse credendus est; quia nec ulla in
Deo necessitas cadit [*al.* capit], nec voluntas sapientiam
277 praevenit. — Spiritum quoque Sanctum, qui est tertia
in Trinitate persona, unum atque aequalem cum Deo
Patre et Filio credimus esse Deum, unius substantiae,
unius quoque naturae: non tamen genitum vel creatum,
sed ab utrisque procedentem, amborum esse Spiritum.
Hic etiam Spiritus Sanctus nec ingenitus nec genitus
creditur: ne aut si ingenitum dixerimus, duos Patres
dicamus, aut si genitum, duos Filios praedicare mon-
stremur: qui tamen nec Patris tantum nec Filii tantum,
sed simul Patris et Filii Spiritus dicitur. Nec enim de
Patre procedit in Filium, vel de Filio procedit ad sanctifi-
candam creaturam, sed simul ab utrisque processisse
monstratur; quia caritas sive sanctitas amborum esse agno-
scitur. Hic igitur Spiritus Sanctus missus ab utrisque
sicut Filius a Patre creditur; sed minor a Patre et Filio
non habetur, sicut Filius propter assumptam carnem
minorem se Patre et Spiritu Sancto esse testatur.

278 Haec est Sanctae Trinitatis relata narratio: quae
non triplex, sed Trinitas et dici et credi debet. Nec
recte dici potest, ut in uno Deo sit Trinitas, sed unus
Deus Trinitas. In relativis vero personarum nominibus
Pater ad Filium, Filius ad Patrem, Spiritus Sanctus ad
utrosque refertur: quae cum relative tres personae di-
cantur, una tamen natura vel substantia creditur. Nec
sicut tres personas, ita tres substantias praedicamus, sed
unam substantiam, tres autem personas. Quod enim
Pater est, non ad se, sed ad Filium est; et quod Filius
est, non ad se, sed ad Patrem est; similiter et Spiritus
Sanctus non ad se, sed ad Patrem et Filium relative
refertur: in eo quod Spiritus Patris et Filii praedicatur. —
Item cum dicimus «Deus», non ad aliquid dicitur, sicut
Pater ad Filium vel Filius ad Patrem vel Spiritus Sanc-
tus ad Patrem et Filium, sed ad se specialiter dicitur.
279 Deus. Nam et si de singulis personis interrogemur, Deum
necesse est fateamur. Deus ergo Pater, Deus Filius,
Deus Spiritus Sanctus singulariter dicitur: nec tamen
tres dii, sed unus est Deus. Item et Pater omnipotens
et Filius omnipotens et Spiritus Sanctus omnipotens

singulariter dicitur: nec tamen tres omnipotentes, sed
unus omnipotens, sicut et unum lumen, unumque prin-
cipium praedicatur. Singulariter ergo, et unaquaeque
persona plenus Deus et totae tres personae unus Deus
confitetur et creditur: una illis vel indivisa atque aequalis
Deitas, maiestas sive potestas, nec minoratur in singulis,
nec augetur in tribus; quia nec minus aliquid habet,
cum unaquaeque persona Deus singulariter dicitur, nec
amplius, cum totae tres personae unus Deus enuntiantur. —
Haec ergo Sancta Trinitas, quae unus et verus est Deus,
nec recedit a numero, nec capitur numero. — In rela- 280
tione enim personarum numerus cernitur; in divini-
tatis vero substantia, quid numeratum sit, non compre-
henditur. Ergo in hoc solum numerum insinuant, quod
ad invicem sunt; et in hoc numero carent, quod ad se
sunt. Nam ita huic Sanctae Trinitati unum naturale
convenit nomen, ut in tribus personis non possit esse
plurale. Ob hoc ergo credimus illud in sacris litteris
dictum: «*Magnus Dominus noster et magna virtus eius*
et sapientiae eius non est numerus» [Ps 146, 5]. Nec quia
tres has personas esse diximus unum Deum, eundem
esse Patrem, quem Filium, vel eum esse Filium, qui est
Pater, aut eum, qui Spiritus Sanctus est, vel Patrem
vel Filium dicere poterimus. Non enim ipse est Pater
qui Filius, nec ipse Filius qui Pater, nec Spiritus Sanc-
tus ipse qui est vel Pater vel Filius; cum tamen ipsum
sit Pater quod Filius, ipsum Filius quod Pater, ipsum
Pater et Filius quod Spiritus Sanctus: id est, natura
unus Deus. Cum enim dicimus non ipsum esse Patrem
quem Filium, ad personarum distinctionem refertur. Cum
autem dicimus ipsum esse Patrem quod Filium, ipsum
Filium quod Patrem, ipsum Spiritum Sanctum quod
Patrem et Filium, ad naturam, qua Deus est, vel sub-
stantiam pertinere monstratur, quia substantia unum sunt:
personas enim distinguimus, non deitatem separamus. —
Trinitatem igitur in personarum distinctione agnoscimus; 281
unitatem propter naturam vel substantiam profitemur.
Tria ergo ista unum sunt, natura scilicet, non persona.
Nec tamen tres istae personae separabiles aestimandae
sunt, cum nulla ante aliam, nulla post aliam, nulla sine

alia vel exstitisse, vel quidpiam operasse aliquando credatur. Inseparabiles enim inveniuntur et in eo, quod sunt, et in eo, quod faciunt: quia inter generantem Patrem et generatum Filium vel procedentem Spiritum Sanctum nullum fuisse credimus temporis intervallum, quo aut genitor genitum aliquando praecederet, aut genitus genitori deesset, aut procedens Spiritus Patre vel Filio posterior appareret. Ob hoc ergo inseparabilis et inconfusa haec Trinitas a nobis et praedicatur et creditur. Tres igitur personae istae dicuntur, iuxta quod maiores definiunt, ut agnoscantur, non ut separentur. Nam si attendamus illud, quod Scriptura Sancta dicit de Sapientia: *Splendor est lucis aeternae* [Sap 7, 26]: sicut splendorem luci videmus inseparabiliter inhaerere, sic confitemur Filium a Patre separari non posse. Tres ergo illas unius atque inseparabilis naturae personas sicut non confundimus, ita separabiles nullatenus praedicamus. Quando quidem ita nobis hoc dignata est ipsa Trinitas evidenter ostendere, ut etiam in his nominibus, quibus voluit sigillatim personas agnosci, unam sine altera non permittat intelligi: nec enim Pater absque Filio cognoscitur, nec sine Patre Filius invenitur. Relatio quippe ipsa vocabuli personalis personas separari vetat, quas etiam, dum non simul nominat, simul insinuat. Nemo autem audire potest unumquodque istorum nominum, in quo non intelligere cogatur et alterum. Cum igitur haec tria sint unum et unum tria, est tamen unicuique personae manens sua proprietas. Pater enim aeternitatem habet sine nativitate, Filius aeternitatem cum nativitate, Spiritus vero Sanctus processionem sine nativitate cum aeternitate.

282 [De incarnatione] De his tribus personis solam Filii personam pro liberatione humani generis hominem verum sine peccato de sancta et immaculata Maria Virgine credimus assumpsisse, de qua novo ordine novaque nativitate est genitus; novo ordine, quia invisibilis divinitate, visibilis monstratur in carne; nova autem nativitate est genitus, quia intacta virginitas et virilem coitum nescivit et foecundatam per Spiritum Sanctum carnis materiam ministravit. Qui partus Virginis nec ratione colligitur, nec exemplo monstratur; quod si ratione colligitur, non est mirabile; si exemplo monstratur, non erit singulare[1]. Nec tamen Spiritus Sanctus Pater esse credendus est Filii, pro eo quod Maria eodem Sancto Spiritu obumbrante concepit: ne duos patres Filii videamur asserere, quod utique nefas est dici. — In quo 283
mirabili conceptu, aedificante sibi Sapientia domum, «*Verbum caro factum est et habitavit in nobis*» [Io 1, 14]. Nec tamen Verbum ipsum ita in carne conversum atque mutatum est, ut desisteret Deus esse, qui homo esse voluisset; sed ita *Verbum caro factum est*, ut non tantum ibi sit Verbum Dei et hominis caro, sed etiam rationalis hominis anima; atque hoc totum et Deus dicatur propter Deum et homo propter hominem. In quo Dei Filio duas credimus esse naturas; unam divinitatis, alteram humanitatis, quas ita in se una Christi persona univit, ut nec divinitas ab humanitate, nec humanitas a divinitate possit aliquando seiungi. Unde perfectus Deus, perfectus et homo in unitate personae unius est Christus; nec tamen, quia duas diximus in Filio esse naturas, duas causabimus in eo esse personas; ne Trinitati, quod absit, accedere videatur quaternitas. Deus enim Verbum non accepit personam hominis, sed naturam, et in aeternam personam divinitatis temporalem accepit substantiam carnis. — Item unius substantiae 284
credimus esse Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, non tamen dicimus, ut huius Trinitatis unitatem Maria Virgo genuerit, sed tantummodo Filium, qui solus naturam nostram in unitate personae suae assumpsit. Incarnationem quoque huius Filii Dei tota Trinitas operasse credenda est, quia inseparabilia sunt opera Trinitatis. Solus tamen Filius *formam servi accepit* [cf. Phil 2, 7] in singularitate personae, non in unitate divinae naturae, in id quod est proprium Filii, non quod commune Trinitati: quae forma illi ad unitatem personae coaptata est, id est ut Filius Dei et Filius hominis unus sit Christus. Item idem Christus in his duabus naturis, tribus exstat substantiis: Verbi, quod ad solius Dei essentiam referendum est, corporis et animae, quod ad verum hominem pertinet.

[1] Cf. S. Augustinus, Ep. 137, 2, 8 [ML 33, 519].

285 Habet igitur in se geminam substantiam divinitatis suae et humanitatis nostrae. Hic tamen per hoc quod de Deo Patre sine initio prodiit, natus tantum, nam neque factus, neque praedestinatus accipitur; per hoc tamen quod de Maria Virgine natus est, et natus et factus et praedestinatus esse credendus est. Ambae tamen in illo generationes mirabiles, quia et de Patre sine matre ante saecula est genitus, et in fine saeculorum de matre sine patre est generatus; qui tamen secundum quod Deus est, creavit Mariam, secundum quod homo, creatus est a Maria: ipse et pater matris Mariae et filius. Item per hoc quod Deus, est aequalis Patri; per hoc quod homo, minor est Patre. Item et maior et minor seipso esse credendus est: in forma enim Dei etiam ipse Filius seipso maior est, propter humanitatem assumptam, qua divinitas maior est; in forma autem servi seipso minor est, id est, humanitate, quae minor divinitate accipitur. Nam sicut per assumptam carnem non tantum a Patre, sed a seipso minor accipitur, ita secundum divinitatem coaequalis est Patri, et ipse et Pater maior est homine, quem sola Filii persona assumpsit. Item in eo, quod quaeritur, utrum posset Filius sic aequalis et minor esse Spiritu Sancto, sicut Patri nunc aequalis, nunc minor Patre creditur esse, respondemus: Secundum formam Dei aequalis est Patri et Spiritui Sancto, secundum formam servi minor est et a Patre et a Spiritu Sancto: quia nec Spiritus Sanctus nec Deus Pater, sed sola Filii persona suscepit carnem, per quam minor esse creditur illis personis duabus. Item hic Filius a Deo Patre et Spiritu Sancto inseparabiliter discretus creditur esse persona, ab homine autem assumpta [*al.* assumpto] natura. Item cum homine exstat persona; cum Patre vero et Spiritu Sancto natura divinitatis sive substantia. Missus tamen Filius non solum a Patre, sed a Spiritu Sancto missus esse credendus est: in eo quod ipse per prophetam dicit: *Et nunc Dominus misit me et Spiritus eius* [Is 48, 16]. A seipso quoque missus accipitur: pro eo quod inseparabilis non solum voluntas, sed operatio totius Trinitatis agnoscitur. Hic enim, qui ante saecula unigenitus est vocatus, temporaliter primogenitus factus

est: unigenitus propter deitatis substantiam, primogenitus, propter assumptae carnis naturam.

[De redemptione] In qua suscepti hominis forma 286
iuxta evangelicam veritatem sine peccato conceptus, sine peccato natus, sine peccato mortuus creditur, qui solus pro nobis *peccatum est factus* [2 Cor 5, 21], id est, sacrificium pro peccatis nostris. Et tamen passionem ipsam, salva divinitate sua, pro delictis nostris sustinuit, mortique adiudicatus et cruci veram carnis mortem excepit, tertio quoque die virtuté propria sua suscitatus a sepulchro surrexit.

Hoc ergo exemplo capitis nostri confitemur veram 287
fieri [*al.* vera fide] resurrectionem carnis omnium mortuorum. Nec in aërea vel qualibet alia carne (ut quidam delirant) surrecturos nos credimus, sed in ista, qua vivimus, consistimus et movemur. Peracto huius sanctae resurrectionis exemplo idem Dominus noster atque Salvator paternam ascendendo sedem repetiit, de qua nunquam per divinitatem discessit. Illic ad dexteram Patris sedens, exspectatur in finem saeculorum iudex omnium vivorum et mortuorum. Inde cum sanctis Angelis et hominibus veniet ad faciendum iudicium, reddere unicuique mercedis propriae debitum, *prout quisque gesserit* in corpore positus *sive bonum, sive malum* [2 Cor 5, 10]. Ecclesiam sanctam catholicam pretio sui sanguinis comparatam cum eo credimus in perpetuum regnaturam. Intra cuius gremium constituti unum baptisma credimus et confitemur in remissionem omnium peccatorum. Sub qua fide et resurrectionem mortuorum veraciter credimus et futuri saeculi gaudia exspectamus. Hoc tantum orandum nobis est et petendum, ut, *cum* peracto finitoque iudicio *tradiderit* Filius *regnum Deo (et) Patri* [1 Cor 15, 24], participes nos efficiat regni sui, ut per hanc fidem, qua illi inhaesimus, cum illo sine fine regnemus. — Haec est confessionis nostrae fides exposita, per quam omnium haereticorum dogma perimitur, per quam fidelium corda mundantur, per quam etiam ad Deum gloriose ascenditur in saecula saeculorum. Amen.

DONUS 676—678.

S. AGATHO 678—681.

Conc. Romanum 680.

De unione hypostatica[1].

[Ex ep. dogmatica AGATHONIS et Romanae Synodi «Omnium bonorum spes» ad Imperatores[2].]

288 Unum (quippe) eundemque Dominum nostrum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, ex duabus et in duabus substantiis inconfuse, incommutabiliter, indivise, inseparabiliter [cf. n. 148] subsistere cognoscimus, nusquam sublata differentia naturarum propter unitionem, sed potius salva proprietate utriusque naturae et in unam personam unamque subsistentiam concurrente, non in dualitatem personarum dispertitum vel diversum, neque in unam compositam naturam confusum: sed unum eundemque Filium unigenitum, Deum Verbum, Dominum nostrum Iesum Christum [v. n. 148], neque alium in alio, neque alium et alium, sed eundem ipsum in duabus naturis, id est, in Deitate et humanitate, et post subsistentialem adunationem cognoscimus: quia neque Verbum in carnis naturam conversum est, neque caro in Verbi naturam transformata est: permansit enim utrumque, quod naturaliter erat: differentiam quippe adunatarum in eo naturarum sola contemplatione discernimus, ex quibus inconfuse, inseparabiliter et incommutabiliter est compositus: unus enim ex utrisque et per unum utraque, quia simul sunt et altitudo deitatis et humilitas carnis, servante utraque natura etiam post adunationem sine defectu proprietatem suam, et «operante utraque forma cum alterius communione quod proprium habet: Verbo operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est: quorum unum coruscat miraculis, aliud succumbit iniuriis.»[3] Unde con-

[1] Msi XI 290 E sq; Jf 2110; Hrd III 1119 D sq; ML 87, 1221 B; cf. Hfl III 252 sq.

[2] Hanc epistolam Patres Synodi VI (CONSTPLT. III) susceperunt clamantes, PETRUM per AGATHONEM locutum esse. «Summus nobiscum concertabat Apostolorum princeps; illius enim imitatorem et sedis successorem habuimus fautorem et divini sacramenti illustrantem per litteras. Confessionem tibi [Constantino] a Deo scriptam illa Romana antiqua civitas obtulit . . . et per AGATHONEM PETRUS loquebatur.» [Hrd III 1422 E sq.]

[3] LEONIS Papae ep. dogmat. ad Flavianum [v. n. 144].

sequenter, sicut duas naturas, sive substantias, id est deitatem et humanitatem, inconfuse, indivise, incommutabiliter eum habere veraciter confitemur, ita quoque et duas naturales voluntates et duas naturales operationes habere, utpote perfectum Deum et perfectum hominem, unum eundemque ipsum Dominum Iesum Christum [v. n. 254—274] pietatis nos regula instruit, quia hoc nos apostolica atque evangelica traditio, sanctorumque Patrum magisterium, quos sancta apostolica atque catholica Ecclesia et venerabiles Synodi suscipiunt, instituisse monstratur.

Conc. CONSTANTINOPOLITANUM III 680—681.

Oecumenicum VI (contra Monotheletas).

Definitio de duabus voluntatibus Christi[1].

Ἥτις παροῦσα ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ σύνοδος πιστῶς δεξαμένη καὶ ὑπτίαις χερσὶν ἀσπασαμένη τήν τε τοῦ ἁγιωτάτου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Ἀγάθωνος γενομένην ἀναφορὰν πρὸς τὸν εὐσεβέστατον καὶ πιστότατον ἡμῶν βασιλέα Κωνσταντῖνον, τὴν ἀποβαλλομένην ὀνομαστὶ τοὺς κηρύξαντας καὶ διδάξαντας, ὡς προδεδήλωται, ἓν θέλημα καὶ μίαν ἐνέργειαν ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας Χριστοῦ τοῦ ἀληθινοῦ Θεοῦ ἡμῶν· ὡσαύτως δὲ προσηκαμένη καὶ τὴν ἐκ τῆς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ἁγιώτατον πάπαν ἱερᾶς συνόδου τῶν ἑκατὸν εἴκοσι πέντε θεοφιλῶν ἐπισκόπων ἑτέραν συνοδικὴν ἀναφορὰν πρὸς

Quae praesens sancta et 289
universalis Synodus fideliter suscipiens et expansis manibus amplectens tam suggestionem, quae a sanctissimo ac beatissimo AGATHONE Papa antiquae Romae facta est ad Constantinum, piissimum atque fidelissimum nostrum imperatorem, quae nominatim abiecit eos, qui docuerunt vel praedicaverunt, sicut superius dictum est, unam voluntatem et unam operationem in incarnationis dispensatione Domini nostri Iesu Christi veri Dei nostri [v. n. 288], adaeque amplexa est et alteram synodalem suggestionem, quae missa est a sacro Concilio, quod est sub eodem sanctissimo

[1] Msi XI 635 C sqq; Hrd III 1397 E sqq; cf. Hfl III 283 sqq; Bar(Th) ad 680 n. 41 sqq (12, 11 sqq). — Vide Ep. LEONIS II. Msi XI 725 sqq.

τὴν αὐτοῦ θεόσοφον γαληνότητα, οἷά τε συμφωνούσας τῇ τε ἁγίᾳ ἐν Χαλκηδόνι συνόδῳ καὶ τῷ τόμῳ τοῦ πανιέρου καὶ μακαριωτάτου πάπα τῆς αὐτῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης Λέοντος, τῷ σταλέντι πρὸς Φλαυιανόν, τὸν ἐν ἁγίοις· ὃν καὶ στήλην ὀρθοδοξίας ἡ τοιαύτη σύνοδος ἀπεκάλεσεν.

290 Ἔτι μὴν καὶ ταῖς συνοδικαῖς ἐπιστολαῖς ταῖς γραφείσαις παρὰ τοῦ μακαρίου Κυρίλλου κατὰ Νεστορίου τοῦ δυσσεβοῦς πρὸς τοὺς τῆς ἀνατολῆς ἐπισκόπους· ἑπομένη τε ταῖς τε ἁγίαις καὶ οἰκουμενικαῖς πέντε συνόδοις, καὶ τοῖς ἁγίοις καὶ ἐγκρίτοις πατράσι, καὶ συμφώνως ὁρίζουσα ὁμολογεῖν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστόν, τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν, τὸν ἕνα τῆς ἁγίας ὁμοουσίου καὶ ζωαρχικῆς Τριάδος, τέλειον ἐν θεότητι, καὶ τέλειον τὸν αὐτὸν ἐν ἀνθρωπότητι, Θεὸν ἀληθῶς, καὶ ἄνθρωπον ἀληθῶς, αὐτὸν ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος· ὁμοούσιον τῷ πατρὶ κατὰ τὴν θεότητα, καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· κατὰ πάντα ὅμοιον ἡμῖν χωρὶς ἁμαρτίας· τὸν

Papa centum viginti quinque Deo amabilium episcoporum[1], ad eius a Deo instructam tranquillitatem, utpote consonantes sancto CHALCEDONENSI Concilio [v. n. 148] et tomo sacerrimi ac beatissimi Papae eiusdem antiquae Romae LEONIS, qui directus est ad sanctum Flavianum [v. n. 143 sq], quem et titulum rectae fidei huiusmodi Synodus appellavit.

Ad haec et synodicis epistolis, quae scriptae sunt a beato Cyrillo adversus impium Nestorium et ad orientales episcopos; assecuti quoque sancta quinque universalia Concilia et sanctos atque probabiles Patres, consonanterque confiteri definientes Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum nostrum, unum de sancta et consubstantiali et vitae originem praebente Trinitate, perfectum in deitate, et perfectum eundem in humanitate, Deum vere et hominem vere, eundem ex anima rationali et corpore; consubstantialem Patri secundum deitatem, et consubstantialem nobis secundum humanitatem, *per omnia similem nobis absque peccato* [Hebr 4, 15], ante saecula qui-

[1] Msi XI 185 sqq.

πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτων δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, τῆς κυρίως καὶ κατὰ ἀλήθειαν θεοτόκου, κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα· ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν Χριστὸν υἱὸν κύριον μονογενῆ ἐν δύο φύσεσιν ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως γνωριζόμενον, οὐδαμοῦ τῆς τῶν φύσεων διαφορᾶς ἀνῃρημένης διὰ τὴν ἕνωσιν, σωζομένης δὲ μᾶλλον τῆς ἰδιότητος ἑκατέρας φύσεως, καὶ εἰς ἓν πρόσωπον, καὶ μίαν ὑπόστασιν συντρεχούσης οὐκ εἰς δύο πρόσωπα μεριζόμενον ἢ διαιρούμενον, ἀλλ' ἕνα καὶ τὸν αὐτὸν υἱὸν μονογενῆ Θεοῦ λόγον κύριον Ἰησοῦν Χριστόν, καθάπερ ἄνωθεν οἱ προφῆται περὶ αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ἡμᾶς Ἰησοῦς ὁ Χριστὸς ἐξεπαίδευσε, καὶ τὸ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῖν παραδέδωκε σύμβολον.

Καὶ δύο φυσικὰς θελήσεις ἤτοι θελήματα ἐν αὐτῷ, καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχυτως κατὰ τὴν τῶν ἁγίων πατέρων διδασκαλίαν ὡσαύτως κηρύττομεν· καὶ δύο μὲν φυσικὰ θελήματα οὐκ ὑπεναντία, μὴ γένοιτο, καθὼς οἱ ἀσεβεῖς ἔφησαν

dem ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis diebus autem eundem propter nos et propter nostram salutem de Spiritu Sancto et Maria Virgine proprie et veraciter Dei genitrice secundum humanitatem, unum eundemque Christum Filium Dei unigenitum in duabus naturis inconfuse, inconvertibiliter, inseparabiliter, indivise cognoscendum, nusquam exstincta harum naturarum differentia propter unitionem, salvataque magis proprietate utriusque naturae, et in unam personam, et in unam subsistentiam concurrente, non in duas personas partitum vel divisum, sed unum eundemque unigenitum Filium Dei Verbum Dominum Iesum Christum, iuxta quod olim Prophetae de eo et ipse nos Dominus Iesus Christus erudivit, et sanctorum Patrum nobis tradidit symbolum. [Conc. CHALC., v. n. 148.]

Et duas naturales vo- 291
luntates in eo, et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse secundum sanctorum Patrum doctrinam adaeque praedicamus; et duas naturales voluntates non contrarias, absit, iuxta quod impii asseruerunt hae-

αἱρετικοί, ἀλλ' ἑπόμενον τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα, καὶ μὴ ἀντιπίπτον, ἢ ἀντιπαλαῖον, μᾶλλον μὲν οὖν καὶ ὑποτασσόμενον τῷ θείῳ αὐτοῦ καὶ πανσθενεῖ θελήματι· ἔδει γὰρ τὸ τῆς σαρκὸς θέλημα κινηθῆναι, ὑποταγῆναι δὲ τῷ θελήματι τῷ θεϊκῷ κατὰ τὸν πάνσοφον Ἀθανάσιον· ὥσπερ γὰρ ἡ αὐτοῦ σάρξ, σὰρξ τοῦ Θεοῦ λόγου λέγεται καὶ ἔστιν, οὕτω καὶ τὸ φυσικὸν τῆς σαρκὸς αὐτοῦ θέλημα ἴδιον τοῦ Θεοῦ λόγου λέγεται καὶ ἔστι, καθά φησιν αὐτός· ὅτι καταβέβηκα ἐκ τοῦ οὐρανοῦ, οὐχ ἵνα ποιῶ τὸ θέλημα τὸ ἐμόν, ἀλλὰ τὸ θέλημα τοῦ πέμψαντός με πατρός, ἴδιον λέγων θέλημα αὐτοῦ τὸ τῆς σαρκός, ἐπεὶ καὶ ἡ σὰρξ ἰδία αὐτοῦ γέγονεν· ὃν γὰρ τρόπον ἡ παναγία καὶ ἄμωμος ἐψυχωμένη αὐτοῦ σὰρξ θεοθεῖσα οὐκ ἀνῃρέθη, ἀλλ' ἐν τῷ ἰδίῳ αὐτῆς ὅρῳ τε καὶ λόγῳ διέμεινεν, οὕτω καὶ τὸ ἀνθρώπινον αὐτοῦ θέλημα θεωθὲν οὐκ ἀνῃρέθη, σέσωσται δὲ μᾶλλον, κατὰ τὸν θεολόγον Γρηγόριον λέγοντα· τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν, τοῦ κατὰ τὸν σωτῆρα νοουμένου, οὐδὲ ὑπεναντίον Θεῷ, θεωθὲν ὅλον.

retici, sed sequentem eius humanam voluntatem et non resistentem vel reluctantem, sed potius et subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati. Oportebat enim carnis voluntatem moveri, subici vero voluntati divinae, iuxta sapientissimum Athanasium[1]. Sicut enim eius caro caro Dei Verbi dicitur et est, ita et naturalis carnis eius voluntas propria Dei Verbi dicitur et est, sicut ipse ait: *Quia descendi de coelo, non ut faciam voluntatem meam, sed eius qui misit me Patris* [Io 6, 38], suam propriam dicens voluntatem, quae erat carnis eius. Nam et caro propria eius facta est. Quemadmodum enim sanctissima atque immaculata animata eius caro deificata non est perempta, sed in proprio sui statu et ratione permansit: ita et humana eius voluntas deificata non est perempta, salvata est autem magis, secundum deiloquum Gregorium[2] dicentem: «Nam illius velle, quod in Salvatore intelligitur, non est contrarium Deo, deificatum totum.»

---

[1] Tract. in illud «Nunc anima mea turbata est» [Io 12, 27], qui tract. non iam exstat; cf. MG 26, 124.
[2] S. Gregor. Naz., Or. 30, 12 [MG 36, 117].

Δύο δὲ φυσικὰς ἐνεργείας ἀδιαιρέτως, ἀτρέπτως, ἀμερίστως, ἀσυγχύτως ἐν αὐτῷ τῷ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ θεῷ ἡμῶν δοξάζομεν, τουτέστι θείαν ἐνέργειαν καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν κατὰ τὸν θεηγόρον Λέοντα τρανέστατα φάσκοντα· ἐνεργεῖ γὰρ ἑκατέρα μορφὴ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ὅπερ ἴδιον ἔσχηκε, τοῦ μὲν λόγου κατεργαζομένου τοῦτο ὅπερ ἐστὶ τοῦ λόγου, τοῦ δὲ σώματος ἐκτελοῦντος ἅπερ ἐστὶ τοῦ σώματος. Οὐ γὰρ δήπου μίαν δώσομεν φυσικὴν τὴν ἐνέργειαν Θεοῦ καὶ ποιήματος, ἵνα μήτε τὸ ποιηθὲν εἰς τὴν θείαν ἀναγάγωμεν οὐσίαν, μήτε μὴν τῆς θείας φύσεως τὸ ἐξαίρετον εἰς τὸν τοῖς γενητοῖς πρέποντα καταγάγωμεν τόπον· ἑνὸς γὰρ καὶ τοῦ αὐτοῦ τά τε θαύματα καὶ τὰ πάθη γινώσκομεν κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο τῶν, ἐξ ὧν ἐστι, φύσεων, καὶ ἐν αἷς τὸ εἶναι ἔχει, ὡς ὁ θεσπέσιος ἔφησε Κύριλλος· πάντοθεν γοῦν τὸ ἀσύγχυτον καὶ ἀδιαίρετον φυλάττοντες, συντόμῳ φωνῇ τὸ πᾶν ἐξαγγέλλομεν· ἕνα τῆς ἁγίας Τριάδος καὶ μετὰ σάρκωσιν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν ἀληθινὸν Θεὸν ἡμῶν εἶναι πιστεύοντες, φαμὲν δύο αὐτοῦ τὰς φύσεις

Duas vero naturales 292
operationes indivise, inconvertibiliter, inconfuse, inseparabiliter in eodem Domino nostro Iesu Christo vero Deo nostro glorificamus, hoc est, divinam operationem et humanam operationem, secundum divinum praedicatorem LEONEM apertissime asserentem: «Agit enim utraque forma cum alterius communione quod proprium est, Verbo scilicet operante quod Verbi est, et carne exsequente quod carnis est» [v. n. 144]. Nec enim in quoquam unam dabimus naturalem operationem Dei et creaturae, ut neque quod creatum est, in divinam educamus essentiam, neque quod eximium est divinae naturae, ad competentem creaturis locum deiciamus. Unius enim eiusdemque tam miracula quamque passiones cognoscimus, secundum aliud et aliud earum, ex quibus est, naturarum et in quibus habet esse, sicut admirabilis inquit Cyrillus. Undique igitur inconfusum atque indivisum conservantes, brevi voce cuncta proferimus: unum sanctae Trinitatis et post incarnationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum nostrum esse credentes, asse-

ἐν τῇ μιᾷ αὐτοῦ διαλαμπούσας ὑποστάσει, ἐν ᾗ τά τε θαύματα, καὶ τὰ παθήματα δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς οἰκονομικῆς ἀναστροφῆς, οὐ κατὰ φαντασίαν, ἀλλὰ ἀληθῶς ἐπεδείξατο, τῆς φυσικῆς ἐν αὐτῇ τῇ μιᾷ ὑποστάσει διαφορᾶς γνωριζομένης τῷ μετὰ τῆς θατέρου κοινωνίας ἑκατέραν φύσιν θέλειν τε καὶ ἐνεργεῖν τὰ ἴδια καθ' ὃν δὴ λόγον καὶ δύο φυσικὰ θελήματά τε καὶ ἐνεργείας δοξάζομεν πρὸς σωτηρίαν τοῦ ἀνθρωπίνου γένους καταλλήλως συντρέχοντα.

293 Τούτων τοίνυν μετὰ πάσης πανταχόθεν ἀκριβείας τε καὶ ἐμμελείας παρ' ἡμῶν διατυπωθέντων, ὁρίζομεν ἑτέραν πίστιν μηδενὶ ἐξεῖναι προφέρειν, ἤγουν συγγράφειν ἢ συντιθέναι ἢ φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἑτέρως· τοὺς δὲ τολμῶντας ἢ συντιθέναι πίστιν ἑτέραν ἢ προκομίζειν ἢ διδάσκειν, ἢ παραδιδόναι ἕτερον σύμβολον τοῖς ἐθέλουσιν ἐπιστρέφειν εἰς ἐπίγνωσιν τῆς ἀληθείας ἐξ Ἑλληνισμοῦ ἢ ἐξ Ἰουδαϊσμοῦ, ἢ γοῦν ἐξ αἱρέσεως οἵας οὖν, ἢ καινοφωνίαν, ἤτοι λέξεως ἐφαίρεσιν πρὸς ἀνατροπὴν εἰσάγειν τῶν νυνὶ παρ ἡμῶν διορισθέντων τουτους, εἰ μὲν ἐπίσκοποι εἶεν, ἢ κληρικοί, ἀλλοτρίους εἶναι τοὺς ἐπισκόπους τῆς ἐπισκοπῆς καὶ τοὺς κληρικοὺς τοῦ κλήρου· εἰ δὲ μονάζοντες εἶεν ἢ λαϊκοί, ἀναθεματίζεσθαι αὐτούς.

rimus, duas eius esse naturas in una eius radiantes subsistentia, in qua tam miracula quamque passiones per omnem sui dispensativam conversationem, non per phantasiam, sed veraciter demonstravit, ob naturalem differentiam in eadem una subsistentia cognoscendam, dum cum alterius communione utraque natura indivise et inconfuse propria vellet atque operaretur: iuxta quam rationem et duas naturales voluntates et operationes confitemur, ad salutem humani generis convenienter in eo concurrentes.

His igitur cum omni undique cautela atque diligentia a nobis formatis, definimus, aliam fidem nulli licere proferre aut conscribere componereve aut sapere vel etiam aliter docere. Qui vero praesumpserint fidem alteram componere vel proferre vel docere, vel tradere aliud symbolum volentibus converti ad agnitionem veritatis ex Gentilitate vel Iudaismo aut ex qualibet haeresi: aut qui novitatem vocis, vel sermonis adinventionem ad subversionem eorum, quae nunc a nobis determinata sunt introducere: hos siquidem episcopi fuerint aut clerici, alienos esse, episcopos quidem ab episcopatu, clericos vero a clero: sin autem monachi fuerint vel laici, etiam anathematizari eos.

S. LEO II 682—683[1]. IOHANNES V 685—686.
S. BENEDICTUS II 684—685. CONON 686—687.

(S. SERGIUS I 687—701.)

Conc. Toletanum XV 688.

Protestatio de Trinitate et Incarnatione[2].

[Ex «Libro responsionis» seu «Apologia» Iuliani archiep. Tolet.]

. . . Invenimus, quod in libro illo responsionis fidei 294
nostrae, quem per Petrum regionarium Romanae Ecclesiae miseramus, id primum capitulum iam dicto Papae *[BENEDICTO]* incaute visum fuisset a nobis positum, ubi nos secundum divinam essentiam diximus: «Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam»· quod vir ille in incuriosa lectionis transcursione praeteriens existimavit, haec ipsa nomina iuxta relativum, aut secundum comparationem humanae mentis nos posuisse: et ideo ipsa renotatione sua ita nos admonere iussus est, dicens: «Naturali ordine cognoscimus, quia verbum ex mente originem ducit, sicut ratio et voluntas, et converti non possunt, ut dicatur: quia sicut verbum et voluntas de mente procedit, ita et mens de verbo aut voluntate; et ex ista comparatione visum est Romano Pontifici, voluntatem ex voluntate non posse dici». Nos autem non secundum hanc comparationem humanae mentis, nec

---

[1] Epistolas, quibus de Anathemate contra HONORIUM, v. Kch 1085 sqq.

[2] Msi XII 10 E sqq; Hrd III 1761 B sqq; cf. Hfl III 324 sq; Bar(Th) ad 688 n. 1 sqq (12, 96 sqq). — Patres Hispani concilii Toletani XIV opus quoddam S. Iuliani susceperant, in quo propositiones istae occurrebant: Voluntas genuit voluntatem, sicut et sapientia sapientiam, et tres esse in Christo substantias. Has aegre se ferre per nuntium indicavit BENEDICTUS II. Cum vero S. Iulianus sensum suum exposuisset, eo sensu orthodoxas eas esse agnovit SERGIUS I. In synodo igitur Toletana XV et XVI mentem suam iterato exposuerunt Patres Hispani.

secundum relativum, sed secundum essentiam diximus: Voluntas ex voluntate; sicut et sapientia ex sapientia. Hoc enim est Deo esse, quod velle: hoc velle, quod sapere. Quod tamen de homine dici non potest. Aliud quippe est homini id, quod est sine velle, et aliud velle etiam sine sapere. In Deo autem non est ita, quia simplex ita natura est, et ideo hoc est illi esse, quod velle, quod sapere....

295 Ad secundum quoque retractandum capitulum transeuntes, quo idem Papa incaute nos dixisse putavit, tres substantias in Christo Dei Filio profiteri: sicut nos non pudebit, quae sunt vera defendere, ita forsitan quosdam pudebit, quae vera sunt ignorare. Quis enim nesciat, unumquemque hominem duabus constare substantiis, animae scilicet et corporis?... Quapropter natura divina humanae sociata naturae possunt et tres propriae et duae propriae appellari substantiae....

Conc. Toletanum XVI 693.

Professio fidei de Trinitate[1].

296 ... Huius «voluntatis sanctae» vocabulum, quamvis per comparativam similitudinem Trinitatis, qua dicitur memoria, intellegentia, et voluntas, ad personam Sancti referatur Spiritus: secundum hoc autem, quod ad se dicitur, substantialiter praedicatur. Nam voluntas Pater, voluntas Filius, voluntas Spiritus Sanctus: quemadmodum Deus est Pater, Deus est Filius, Deus est Spiritus Sanctus: et multa alia similia, quae secundum substantiam dici ab his, qui catholicae fidei veridici cultores exsistunt, nulla ratione ambigitur. Et sicut est catholicum dici: Deum de Deo, lumen de lumine, lucem de luce, ita verae fidei est proba adsertio, voluntatem dici de voluntate, sicut sapientiam de sapientia, essentiam de essentia, et veluti Deus Pater genuit Filium Deum, ita voluntas Pater genuit Filium voluntatem. Itaque quamquam secundum essentiam Pater voluntas, Filius voluntas, Spiritus Sanctus voluntas, non tamen secundum relativum unus

[1] J. Madoz, El símbolo del Concilio XVI de Toledo (Madrid 1946) n. 27; Msi XII 67 B; Hrd III 1792 B; cf. Hfl III 350; Bar(Th) ad 693 n. 1 sqq (12, 135 sq).

esse credendus est, quoniam alius est Pater, qui refertur ad Filium, alius Filius, qui refertur ad Patrem, alius Spiritus Sanctus, qui pro eo quod de Patre Filioque procedit, ad Patrem Filiumque refertur: non aliud, sed alius: quia quibus est unum esse in Deitatis natura, his est in personarum distinctione specialis proprietas....

IOHANNES VI 701—705. SISINNIUS 708.
IOHANNES VII 705—707. CONSTANTINUS I 708—715.

S. GREGORIUS II 715—731.

De forma et ministro baptismi[1].

[Ex ep. «Desiderabilem mihi» ad S. Bonifatium, 22. Nov. 726.]

Quosdam baptizatos absque interrogatione symboli ab 296a adulteris et indignis presbyteris fassus es. In his tua dilectio teneat antiquum morem Ecclesiae: quia, quisquis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatus est, rebaptizari liceat minime; non enim in nomine baptizantis, sed in nomine Trinitatis huius gratiae donum percepit. Et teneatur, quod apostolus dicit: *Unus Deus, una fides, unum baptisma* [Eph 4, 5]. Doctrinam vero spiritualem talibus studiosius ut impertias, demandamus.

S. GREGORIUS III 731—741.

De baptismo et confirmatione[2].

[Ex ep. «Doctoris omnium» ad S. Bonifatium, 29. Oct. 739.]

Illi quippe, qui baptizati sunt per diversitatem et 296b declinationem linguarum gentilitatis, tamen, quod in nomine Trinitatis baptizati sunt, oportet eos per manus impositionis [*al.:* impositionem] et sacri chrismatis confirmari.

S. ZACHARIAS 741—752.

De forma et ministro baptismi[3].

[Ex ep. «Virgilius et Sedonius» ad S. Bonifatium, 1. Iulii 746(?).]

Retulerunt quippe, quod fuerit in eadem provincia 297 sacerdos, qui latinam linguam penitus ignorabat et, dum

[1] MGh Epp. III 1, n. 26; Jf 2174; Hrd III 1859 D; ML 89, 525 CD.
[2] MGh Epp. III 1, n. 45; Msi XII 285 D; Jf 2251; ML 89, 584 C.
[3] MGh Epp. III 1, n. 68 et 80; Msi XII 339 D sq; Jf 2276 2286 c. Add.; Hrd III 1888 1910 C; ML 89, 929 C 948 D sq.

baptizaret, nesciens latini eloquii, infringens linguam diceret: «Baptizo te in nomine Patria et Filia et Spiritus Sancti.» Ac per hoc tua reverenda fraternitas consideravit rebaptizare. Sed . . . si ille, qui baptizavit, non errrorem introducens aut haeresim, sed pro sola ignorantia Romanae locutionis infringendo linguam, ut supra fati sumus, baptizans. dixisset, non possumus consentire, ut denuo baptizentur.

[Ex ep. (10 resp. 11) «Sacris liminibus» ad S. Bonifatium, 1. Mai 748(?).]

297a In illa [Anglorum synodo] tale decretum et iudicium firmissime praeceptum et diligenter demonstratum esse dignoscitur, ut quicumque sine invocatione Trinitatis lotus fuisset, quod sacramentum regenerationis non haberet. Quod omnino verum est; quia si mersus in fonte baptismatis quis fuerit sine invocatione Trinitatis, perfectus non est, nisi fuerit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti baptizatus.

(STEPHANUS II 752.) S. PAULUS I 757—767.
S. STEPHANUS III 752—757 [1]. STEPHANUS IV 768—772.

HADRIANUS I 772—795.

De primatu Romani Pontificis [2].

[Ex ep. «Pastoralibus curis» ad patriarch. Tarasium, a. 785.]

298 . . . Pseudosyllogus ille, qui sine Apostolica Sede . . . factus est adversus venerabilium Patrum traditionem contra divinas imagines, anathematizetur praesentibus apocrisiariis nostris . . ., et Domini nostri Iesu Christi sermo compleatur, quia: «*portae inferi non praevalebunt adversus eam*» [Mt 16, 18]; et rursus: «*Tu es Petrus . . .*» [Mt 16, 18—19]. Cuius sedes in omnem terrarum orbem primatum tenens refulget, et caput omnium ecclesiarum Dei consistit.

Ψευδοσύλλογος ἐκεῖνος, ὁ γενόμενος χωρὶς τοῦ ἀποστολικοῦ θρόνου . . . ἐξ ἐναντίας τῆς τῶν σεπτοτάτων πατέρων παραδόσεως κατὰ τῶν θείων εἰκόνων, ἀναθεματισθῇ παρόντων τῶν ἀποκρισιαρίων ἡμῶν . . ., καὶ τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁ λόγος πληρωθῇ, ὅτι «πύλαι ᾅδου οὐ κατισχύσουσιν αὐτῆς»· καὶ πάλιν: «Σὺ εἶ Πέτρος . . .» Οὗ ὁ θρόνος εἰς πᾶσαν τὴν οἰκουμένην πρωτεύων διαλάμπει, καὶ κεφαλὴ πασῶν τῶν ἐκκλησιῶν τοῦ Θεοῦ ὑπάρχει.

[1] Exstant STEPHANI III Responsa anno 754 data [ML 89, 1024 sqq], quorum altero coniugatis permittitur divortium imperfectum, «si daemonii infirmitas aut leprae macula supervenerit»; — quorum tertio statuitur: «Si quis in aliena patria ancillam duxerit in consortium, postea in propriam reversus ingenuam acceperit, et iterum contigerit, ut ad ipsam qua inantea fuerat patriam revertatur, et illa ancilla, quam prius habuit, alii viro sociata fuerat, hic talis potest aliam accipere, tamen non illa vivente ingenua, quam in patria propria habuit.» Indubie erronea quaedam de matrimonii indissolubilitate statuerunt conc. Vermeriense [Verberie] 756, can. 5—12 [ML 96, 1507 sq] et Compendiense [Compiègne] 756, can. 11 13 16 [ML 96, 1514].

[2] Msi XII 1081 D: Jf 2449 c. Add.; Hrd IV 102 B; cf. Hfl III 448 sqq. — Haec versio graeca (ex qua facta est versio latina) lecta est in concilio NICAENO II.

De erroribus Adoptianorum [1].

[Ex ep. «Institutio universalis» ad episcopos Hispaniae, a. 785.]

. . . Porro et de partibus vestris pervenit ad nos lugubre capitulum, quod quidam episcopi ibidem degentes, videlicet Eliphandus et Ascaricus cum aliis eorum consentaneis, Filium Dei adoptivum confiteri non erubescunt, quod nullus quamlibet haeresiarcha talem blasphemiam ausus est oblatrare, nisi perfidus ille Nestorius, qui purum hominem Dei confessus est Filium. . . 299

De praedestinatione et variis abusibus Hispanorum [2].

[Ex eadem epistola ad episcopos Hispaniae.]

Illud autem, quod alii ex ipsis dicunt, quod praedestinatio ad vitam sive ad mortem in Dei sit potestate et non nostra; isti dicunt: «Ut quid conamur vivere, quod in Dei est potestate?»; alii iterum dicunt: «Ut quid rogamus Deum, ne vincamur tentatione, quod in nostra est potestate, quasi libertate arbitrii?» Revera enim nullam rationem reddere vel accipere valent, ignorantes 300

[1] MGh Epp. III 637; Jf 2479; Msi XII 815 D sq; ML 98, 376 A; cf. Hfl III 661.

[2] MGh Epp. III 642 sq; Jf 2479; ML 98, 383 B sqq; Msi XII 811 et 813. — Hic textus occurrit etiam verbotenus idem in alia ep. «Audientes orthodoxam», in qua Egilas laudatur. Hanc exhibet ML 98, 336 sqq; Jf 2445; Msi vero partem priorem huius textus in epistola una, posteriorem in altera tantum habet.

beati Fulgentii[1] . . . [verba adv. Pelagianum quendam:] «Opera ergo misericordiae ac iustitiae praeparavit Deus in aeternitate incommutabilitatis suae . . . praeparavit ergo iustificandis hominibus merita; praeparavit iisdem glorificandis et praemia; malis vero non praeparavit voluntates malas aut opera mala, sed praeparavit eis iusta et aeterna supplicia. Haec est aeterna praedestinatio futurorum operum Dei, quam, sicut nobis apostolica doctrina semper insinuari cognoscimus, sic etiam fiducialiter praedicamus. . . .»

301 Porro, dilectissimi, diversa capitula, quae ex illis audivimus partibus, id est: quod multi dicentes se catholicos esse, communem vitam gerentes cum Iudaeis et non baptizatis paganis, tam in escis quamque in potu seu in diversis erroribus nihil pollui se inquiunt: et illud, quod inhibitum est, ut nulli liceat iugum ducere cum infidelibus; ipsi enim filias suas cum alio benedicent, et sic populo gentili tradentur: et quod sine examinatione praefati presbyteri, ut praesint, ordinantur: et alius quoque immanis invaluit error perniciosus, ut, etiam vivente viro, mulieres sibi in conubio sortiantur ipsi pseudosacerdotes, simulque et de libertate arbitrii, et alia multa, sicut de illis audivimus partibus, quae longum est dici. . . .

Conc. NICAENUM II 787.

Oecumenicum VII (contra Iconoclastas).

Definido de sacris imaginibus et traditione[2].

ACTIO VII.

302 . . . Τὴν βασιλικὴν ὥσπερ ἐρχόμενοι τρίβον, ἐπακολουθοῦντες τῇ θεηγόρῳ διδασκαλίᾳ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν, καὶ τῇ παραδόσει τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· τοῦ γὰρ

[I. Definitio] . . . Regiae quasi continuati semitae, sequentesque divinitus inspiratum sanctorum Patrum nostrorum magisterium, et catholicae traditionem Ec-

[1] Ep. ad Eugypium, quae non iam exstat; sed cf. in eundem sensum S. Fulgentii opus De veritate praedestinationis 3, 6, 9 sq [ML 65, 656 sq]

[2] Msi XIII 378 C sqq; Hrd IV 455 A sq; cf. Hfl III 472 sqq; Bar(Th) ad 787 n. 1 sqq (13, 195 sqq).

ἐν αὐτῇ οἰκήσαντος ἁγίου πνεύματος εἶναι ταύτην γινώσκομεν· ὁρίζομεν σύν ἀκριβείᾳ πάσῃ καὶ ἐμμελείᾳ, παραπλησίως τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ ἀνατίθεσθαι τὰς σεπτὰς καὶ ἁγίας εἰκόνας, τὰς ἐκ χρωμάτων καὶ ψηφῖδος καὶ ἑτέρας ὕλης ἐπιτηδείως ἐχούσης, ἐν ταῖς ἁγίαις τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίαις, ἐν ἱεροῖς σκεύεσι καὶ ἐσθῆσι, τοίχοις τε καὶ σανίσιν, οἴκοις τε καὶ ὁδοῖς· τῆς τε τοῦ κυρίου καὶ Θεοῦ καὶ σωτῆρος ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ εἰκόνος, καὶ τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν τῆς ἁγίας Θεοτόκου, τιμίων τε ἀγγέλων, καὶ πάντων ἁγίων καὶ ὁσίων ἀνδρῶν. Ὅσῳ γὰρ συνεχῶς δι' εἰκονικῆς ἀνατυπώσεως ὁρῶνται, τοσοῦτον καὶ οἱ ταύτας θεώμενοι διανίστανται πρὸς τὴν τῶν πρωτοτύπων μνήμην τε καὶ ἐπιπόθησιν, καὶ ταύταις ἀσπασμὰν καὶ τιμητικὴν προσκύνησιν ἀπονέμειν, οὐ μὴν τὴν κατὰ πίστιν ἡμῶν ἀληθινὴν λατρείαν, ἣ πρέπει μόνῃ τῇ θείᾳ φύσει· ἀλλ' ὃν τρόπον τῷ τύπῳ τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ καὶ τοῖς ἁγίοις εὐαγγελίοις, καὶ τοῖς λοιποῖς ἱεροῖς ἀναθήμασι, καὶ θυμιασμάτων καὶ φώτων προσαγωγὴν πρὸς τὴν τούτων τιμὴν ποιεῖσθαι, καθὼς καὶ τοῖς ἀρχαίοις εὐσεβῶς εἴθισται. „Ἡ γὰρ τῆς

clesiae (nam Spiritus Sancti hanc esse novimus, qui nimirum in ipsa inhabitat), definimus in omni certitudine ac diligentia, sicut figuram pretiosae ac vivificae crucis, ita venerabiles ac sanctas imagines proponendas tam quae de coloribus et tessellis, quam quae ex alia materia congruenter in sanctis Dei ecclesiis, et sacris vasis et vestibus, et in parietibus ac tabulis, domibus et viis: tam videlicet imaginem Domini Dei et Salvatoris nostri Iesu Christi, quam intemeratae dominae nostrae sanctae Dei genitricis, honorabiliumque angelorum, et omnium sanctorum simul et almorum virorum. Quanto enim frequentius per imaginalem formationem videntur, tanto, qui has contemplantur, alacrius eriguntur ad primitivorum earum memoriam et desiderium, ad osculum et ad honorariam his adorationem tribuendam, non tamen ad veram latriam, quae secundum fidem est quaeque solam divinam naturam decet, impartiendam: ita ut istis, sicuti figurae pretiosae ac vivificae crucis, et sanctis evangeliis, et reliquis sacris monumentis, incensorum et luminum oblatio ad harum

εἰκόνος τιμὴ ἐπὶ τὸ πρωτότυπον διαβαίνει" [1] καὶ ὁ προσκυνῶν τὴν εἰκόνα προσκυνεῖ ἐν αὐτῇ τοῦ ἐγγραφομένου τὴν ὑπόστασιν.

303 Οὕτω γὰρ κρατύνεται ἡ τῶν ἁγίων πατέρων ἡμῶν διδασκαλία, εἴτουν παράδοσις τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας, τῆς ἀπὸ περάτων εἰς πέρατα δεξαμένης τὸ εὐαγγέλιον· οὕτω τῷ ἐν Χριστῷ λαλήσαντι Παύλῳ καὶ πάσῃ τῇ θείᾳ ἀποστολικῇ ὁμηγύρει καὶ πατρικῇ ἁγιότητι ἐξακολουθοῦμεν κρατοῦντες τὰς παραδόσεις, ἃς παρειλήφαμεν· οὕτω τοὺς ἐπινικίους τῇ ἐκκλησίᾳ προφητικῶς κατεπᾴδομεν ὕμνους· Χαῖρε σφόδρα, θύγατερ Σιών, κήρυσσε, θύγατερ Ἰερουσαλήμ· τέρπου καὶ εὐφραίνου ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου· περιεῖλε κύριος ἐκ σοῦ τὰ αδικήματα τῶν ἀντικειμένων σοι, λελύτρωσαι ἐκ χειρὸς ἐχθρῶν σου· κύριος βασιλεὺς ἐν μέσῳ σου· οὐκ ὄψει κακὰ οὐκέτι καὶ εἰρήνη ἐπὶ σοὶ εἰς τὸν αἰῶνα χρόνον.

304 Τοὺς οὖν τολμῶντας ἑτέρως φρονεῖν ἢ διδάσκειν ἢ κατὰ τοὺς ἐναγεῖς αἱρετικοὺς τὰς ἐκκλησιαστικὰς παραδόσεις ἀθετεῖν, καὶ καινοτομίαν

honorem efficiendum exhibeatur, quemadmodum et antiquis piae consuetudinis erat. Imaginis enim honor ad primitivum transit: et qui adorat imaginem, adorat in ea depicti subsistentiam.

[II. Probatio] Sic enim robur obtinet sanctorum Patrum nostrorum doctrina, id est, traditio sanctae catholicae Ecclesiae, quae a finibus usque ad fines terrae suscepit evangelium. Sic Paulum, qui in Christo locutus est [2 Cor 2, 17], et omnem divinum apostolicum coetum et paternam sanctitatem exsequimur *tenentes traditiones* [2 Thess 2, 14], quas accepimus. Sic triumphales Ecclesiae prophetice canimus hymnos: *Gaude satis, filia Sion, praedica, filia Ierusalem: iucundare et laetare ex toto corde tuo. Abstulit Dominus a te iniustitias adversantium tibi: redemit te de manu inimicorum tuorum. Dominus rex in medio tui: non videbis mala ultra* [Soph 3, 14 sq: LXX] et pax in te in tempus aeternum.

[III. Sanctio] Eos ergo, qui audent aliter sapere aut docere aut secundum scelestos haereticos ecclesiasticas traditiones spernere et novita-

[1] Cf. S. Basilius, De Spiritu S. 18, 45 [MG 32, 149 C].

τινὰ ἐπινοεῖν, ἢ ἀποβάλλεσθαί τι ἐκ τῶν ἀνατεθειμένων τῇ ἐκκλησίᾳ, εὐαγγέλιον, ἢ τύπον τοῦ σταυροῦ, ἢ εἰκονικὴν ἀναζωγράφησιν, ἢ ἅγιον λείψανον μάρτυρος· ἢ ἐπινοεῖν σκολιῶς καὶ πανούργως πρὸς τὸ ἀνατρέψαι ἕν τι τῶν ἐνθέσμων παραδόσεων τῆς καθολικῆς ἐκκλησίας· ἔτι γε μὴν ὡς κοινοῖς χρῆσθαι τοῖς ἱεροῖς κειμηλίοις ἢ τοῖς εὐαγέσι μοναστηρίοις· ἐπισκόπους μὲν ὄντας ἢ κληρικοὺς καθαιρεῖσθαι προστάσσομεν, μονάζοντας δὲ ἢ λαϊκοὺς τῆς κοινωνίας ἀφορίζεσθαι.

tem quamlibet excogitare, vel proicere aliquid ex his, quae sunt Ecclesiae deputata, sive evangelium, sive figuram crucis, sive imaginalem picturam, sive sanctas reliquias martyris; aut excogitare prave aut astute ad subvertendum quidquam ex legitimis traditionibus Ecclesiae catholicae; vel etiam quasi communibus uti sacris vasis aut venerabilibus monasteriis: si quidem episcopi aut clerici fuerint, deponi praecipimus; monachos autem vel laicos a communione segregari.

De sacris electionibus [1].

ACTIO VIII.

Πᾶσαν ψῆφον γινομένην παρὰ ἀρχόντων ἐπισκόπου ἢ πρεσβυτέρου ἢ διακόνου ἄκυρον μένειν κατὰ τὸν κανόνα τὸν λέγοντα· Εἴ τις ἐπίσκοπος κοσμικοῖς ἄρχουσι χρησάμενος, δι' αὐτῶν ἐγκρατὴς ἐκκλησίας γένηται, καθαιρείσθω καὶ ἀφοριζέσθω καὶ οἱ κοινωνοῦντες αὐτῷ πάντες. Δεῖ γὰρ τὸν μέλλοντα προβιβάζεσθαι εἰς ἐπισκοπὴν ὑπὸ ἐπισκόπων ψηφίζεσθαι, καθὼς παρὰ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ὥρισται ἐν τῷ κανόνι τῷ λέγοντι· Ἐπίσκοπον προσήκει μάλιστα μὲν ὑπὸ πάντων τῶν ἐν τῇ ἐπαρχίᾳ καθίστασθαι. Εἰ δὲ δυσχερὲς εἴη τὸ τοιοῦτον, ἢ διὰ κατεπείγουσαν ἀνάγκην, ἢ διὰ μῆκος ὁδοῦ, ἐξ ἅπαντος τρεῖς ἐπὶ τὸ αὐτὸ συν-

Can. 3. Omnis electio a principibus facta episcopi aut presbyteri aut diaconi irrita maneat secundum regulam [Can. apost. 30], quae dicit: Si quis episcopus saecularibus potestatibus usus, ecclesiam per ipsos obtineat, deponatur, et segregentur omnes, qui illi communicant. Oportet enim, ut, qui provehendus est in episcopum, ab episcopis eligatur, quemadmodum a sanctis Patribus, qui apud Nicaeam convenerunt, in regula [Can. 4] definitum est, quae dicit: Episcopum convenit maxime quidem ab omnibus, qui sunt in provincia, episcopis ordinari. Si autem hoc difficile fuerit aut propter instantem necessitatem aut propter itineris longitudinem, tribus 305

[1] Msi XIII 419 D sqq; Hrd IV 487 C sq; cf. Hfl III 476; cf. CIC Decr. 63, 7: Frdbg I 237; Rcht I 203.

αγομένους, συμψήφων γινομένων καὶ τῶν ἀπόντων καὶ συντιθεμένων διὰ γραμμάτων, τότε τὴν χειροτονίαν ποιεῖσθαι, τὸ δὲ κῦρος τῶν γινομένων δίδοσθαι καθ' ἑκάστην ἐπαρχίαν τῷ μητροπολίτῃ.	tamen omnimodis in idipsum convenientibus, et aliis per litteras consentientibus, tunc consecratio fiat. Firmitas autem eorum, quae geruntur, per unamquamque provinciam metropolitano tribuatur antistiti.

De imaginibus, humanitate Christi, traditione [1].

ACTIO VIII.

306 Ἡμεῖς τὰς σεπτὰς εἰκόνας ἀποδεχόμεθα· ἡμεῖς τοὺς μὴ οὕτως ἔχοντας τῷ ἀναθέματι καθυποβάλλομεν . . .	Nos venerandas imagines recipimus. Nos, qui ita non sentiunt, anathemati subiicimus . . .
307 Εἴ τις Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν περιγραπτὸν οὐχ ὁμολογεῖ κατὰ τὸ ἀνθρώπινον, ἀνάθεμα ἔστω. . . .	Si quis Christum Deum nostrum circumscriptum non confitetur secundum humanitatem, anathema. . . .
308 Εἴ τις πᾶσαν παράδοσιν ἐκκλησιαστικὴν ἔγγραφον ἢ ἄγραφον ἀθετεῖ, ἀνάθεμα ἔστω. . . .	Si quis omnem ecclesiasticam traditionem sive scriptam sive non scriptam reicit, anathema. . . .

De erroribus Adoptianorum [2].

[Ex ep. HADRIANI «Si tamen licet» ad episcopos Galliciae et Hispaniae, 793.]

309 Materia (autem) causalis perfidiae inter cetera reicienda de adoptione Iesu Christi Filii Dei secundum carnem falsis argumentationibus digesta, perfidorum verborum ibi stramina incomposito calamo legebantur. Hoc catholica Ecclesia nunquam credidit, nunquam docuit, nunquam male credentibus assensum praebuit. . . .

310 . . . Adoptivum eum Filium, quasi purum hominem, calamitati(s) humanae subiectum et, quod pudet dicere, servum eum, impii et ingrati tantis beneficiis, liberatorem nostrum non pertimescitis venenosa fauce susurrare. . . . Cur non veremini, queruli detrectatores, Deo

[1] Msi XIII 415 AC; Hrd IV 483 CE.
[2] MGh Legum Sectio III, II 1, 123 126; Jf 2482; Msi XIII 865 D 869 A; Hrd IV 866 B 869 B; cf. Hfl III 685 sq.

odibiles, illum servum nuncupare, qui vos de servitute diaboli liberavit? . . . Nam etsi in umbra prophetiae dictus est *servus* [cf. Ib 1, 8 sqq] propter servilis formae conditionem, quam sumpsit ex Virgine, . . . hoc nos . . . intelligimus et secundum historiam de sancto Iob et allegorice de Christo dictum. . . .

Conc. FRANCOFORDENSE [1] *794.*

De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo [2].

[Ex epistola synodica episcoporum Franciae ad Hispanos.]

. . . Invenimus enim in libelli vestri principio scriptum, 311
quod posuistis vos: «Confitemur et credimus Deum Dei Filium ante omnia tempora sine initio ex Patre genitum, coaeternum et consubstantialem, non adoptione, sed genere.» Item post pauca eodem loco legebatur: «Confitemur et credimus eum *factum ex muliere, factum sub lege* [cf. Gal 4, 4], non genere esse Filium Dei, sed adoptione, non natura, sed gratia.» Ecce serpens inter pomifera paradisi latitans ligna, ut incautos quosque decipiat. . . .

Quod etiam et in sequentibus [v. n. 295] adiunxistis, in 312
professione Nicaeni symboli non invenimus dictum, in Christo duas naturas et tres substantias [cf. n. 295], et «homo deificus et Deus humanatus». Quid est natura hominis, nisi anima et corpus? vel quid est inter naturam et substantiam, ut tres substantias necesse sit nobis dicere, et non magis simpliciter, sicut sancti Patres dixerunt, confiteri Dominum nostrum Iesum Christum Deum verum et verum hominem in una persona? Mansit vero persona Filii in sancta Trinitate, cui personae humana accessit natura, ut esset una persona, Deus et homo, non homo deificus et humanatus Deus, sed Deus homo

[1] Frankfurt Germaniae.
[2] MGh Legum Sectio III, II 1, 144 149 150 152 165; Msi XIII 884 E 890 B sqq 909 C; Hrd IV 883 D sqq 888 D sqq 904 C; cf. Hfl III 678 sqq; Bar(Th) ad 794 n. 1 sqq (13, 274 a sqq). — Haeresis Adoptianorum, in Hispania orta, iam a. 792 in conc. Ratisbonensi Karolo rege praesidente reiecta est, deinde in hoc conc. Francofordensi ab eodem rege convocato et mense Iunio anni 794 coram legatis Apostolicae Sedis celebrato iterum damnata est. Cf. Rev. des sciences rel. 16 (1936) 281 sqq [E. Amann].

et homo Deus: propter unitatem personae unus Dei Filius, et idem hominis Filius, perfectus Deus, perfectus homo. . . . Consuetudo ecclesiastica solet in Christo duas substantias nominare, Dei videlicet et hominis. . . .

313 Si ergo Deus verus est, qui de Virgine natus est, quomodo tunc potest adoptivus esse vel servus? Deum enim nequaquam audetis confiteri servum vel adoptivum: et si eum propheta servum nominasset, non tamen ex conditione servitutis, sed ex humilitatis oboedientia, qua *factus* est Patri *oboediens usque ad mortem* [Phil 2, 8].

[Ex «Capitulari».]

314 (1) . . . In primordio capitulorum exortum est de impia ac nefanda haeresi Eliphandi, Toletanae sedis episcopi, et Felicis, Orgellitanae, eorumque sequacibus, qui male sentientes in Dei Filio asserebant adoptionem: quam omnes qui supra sanctissimi Patres et respuentes una voce contradixerunt atque hanc haeresim funditus a sancta Ecclesia eradicandam statuerunt.

S. LEO III 795—816.

Conc. FOROIULIENSE[1] *796.*

De Christo Filio Dei naturali, non adoptivo[2].

[Ex symbolo fidei.]

314a Nec obfuit humana et temporalis nativitas divinae illi et intemporali nativitati, sed in una Christi Iesu persona verus Dei verusque hominis Filius. Non alter hominis Filius et alter Dei. . . . Non putativus Dei Filius, sed verus; non adoptivus, sed proprius, quia nunquam fuit propter hominem, quem assumpsit, a Patre alienus. Et ideo in utraque natura proprium eum et non adoptivum Dei Filium confitemur, quia inconfusibiliter et inseparabiliter, assumpto homine, unus idemque est Dei et hominis Filius. Naturaliter matri secundum humanitatem, proprius tamen Patri in utroque[3].

---

[1] Friaul. [2] Msi XIII 844; ML 99, 294.

[3] LEO III acceptavit professionem fidei a Nicephoro, Patr. Constplt., a. 811 oblatam, iuxta quam Deus «virginem quoque, quae supernaturaliter et ineffabiliter pepererat, post partum virginem conservavit, virginitate illius secundum naturam nulla ex parte demutata aut labefactata» [MG 100, 186 B].

STEPHANUS V 816—817.	VALENTINUS 827.
S. PASCHALIS I 817—824.	GREGORIUS IV 828—844.
EUGENIUS II 824—827.	SERGIUS II 844—847.

S. Leo IV 847—855.

Conc. Ticinense[1] *850.*

De sacramento extremae unctionis[2].

(8) Illud quoque salutare sacramentum, quod commen- 315
dat Iacobus Apostolus dicens: «*Infirmatur quis . . . remittetur ei*» [Iac 5, 14 sq], solerti praedicatione populis innotescendum est: magnum sane ac valde appetendum mysterium, per quod, si fideliter poscitur, et peccata remittuntur, et consequenter corporalis salus restituitur. . . . Hoc tamen sciendum, quia, si is, qui infirmatur, publicae poenitentiae mancipatus est, non potest huius mysterii consequi medicinam, nisi prius reconciliatione percepta communionem corporis et sanguinis Christi meruerit. Cui enim reliqua sacramenta interdicta sunt, hoc uno nulla ratione uti conceditur.

Conc. Carisiacum[3] *853.*

(Contra Gottschalk et Praedestinatianos.)

De redemptione et gratia[4].

Cap. 1. Deus omnipotens hominem sine peccato rec- 316
tum cum libero arbitrio condidit, et in paradiso posuit, quem in sanctitate iustitiae permanere voluit. Homo libero arbitrio male utens peccavit et cecidit, et factus est ‚massa perditionis'[5] totius humani generis. Deus autem bonus et iustus elegit ex eadem massa perditionis secundum praescientiam suam quos per gratiam praedestinavit [Rom 8, 29 sqq; Eph 1, 11] ad vitam, et vitam illis praedestinavit aeternam: ceteros autem, quos iustitiae iudicio in massa perditionis reliquit, perituros praescivit, sed non ut perirent praedestinavit; poenam autem illis, quia iustus est, praedestinavit aeternam. Ac per hoc unam Dei praedestinationem tantummodo dicimus, quae aut ad donum pertinet gratiae aut ad retributionem iustitiae.

---

[1] Pavia. [2] Msi XIV 932 E sq; Hrd V 27 A; cf. Hfl IV 177.

[3] Quiersy in Gallia.

[4] Msi XIV 920 D sqq; Hrd V 18 C sqq; Hfl IV 187; ML 125, 49 (129) sqq.

[5] Cf. S. Aug., Ep. 190, 3, 9 [ML 33, 859]; De dono persev. 14, 35 [ML 45, 1014].

317 Cap. 2. Libertatem arbitrii in primo homine perdidimus, quam per Christum Dominum nostrum recepimus: et habemus liberum arbitrium ad bonum, praeventum et adiutum gratia, et habemus liberum arbitrium ad malum, desertum gratia. Liberum autem habemus arbitrium, quia gratia liberatum et gratia de corrupto sanatum.

318 Cap. 3. Deus omnipotens *omnes homines* sine exceptione *vult salvos fieri* [1 Tim 2, 4], licet non omnes salventur. Quod autem quidam salvantur, salvantis est donum: quod autem quidam pereunt, pereuntium est meritum.

319 Cap. 4. Christus Iesus D. N., sicut nullus homo est, fuit vel erit, cuius natura in illo assumpta non fuerit, ita nullus est, fuit vel erit homo, pro quo passus non fuerit; licet non omnes passionis eius mysterio redimantur. Quod vero omnes passionis eius mysterio non rediniuntur, non respicit ad magnitudinem et pretii copiositatem, sed ad infidelium et ad non credentium ea fide, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], respicit partem; quia poculum humanae salutis, quod confectum est infirmitate nostra et virtute divina, habet quidem in se, ut omnibus prosit: sed si non bibitur, non medetur.

Conc. Valentinum[1] *III 855.*

(Contra Ioannem Scotum.)

De praedestinatione[2].

320 Can. 1. Quia doctorem gentium in fide et veritate fideliter commonentem oboedienterque audimus: «*O Timothee, depositum custodi, devitans profanas vocum novitates et oppositiones falsi nominis scientiae, quam quidam promittentes circa fidem exciderunt*» [1 Tim 6, 20 sq]; et iterum: *Profana autem et inaniloquia devita: multum enim proficiunt ad impietatem, et sermo eorum ut cancer serpit* [2 Tim 2, 16 sq]; et iterum: «*Stultas autem et sine disciplina quaestiones devita, sciens quia generant lites: servum autem Domini non oportet litigare*» [2 Tim 2, 23 sq]; et iterum: «*Nihil per contentionem, neque per inanem gloriam*» [Phil 2, 3]: paci, quantum Deus dederit, et caritati studere cupientes, attendentes pium eiusdem Apostoli consilium: «*Solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*» [Eph 4, 3], novitates vocum et praesumptivas garrulitates, unde potius inter fratres contentionum et scandalorum fomes excitari potest, quam aedificatio ulla timoris Dei succrescere, cum studio omni devitamus. Indubitanter autem doctoribus pie et recte tractantibus verbum veritatis, ipsisque sacrae Scripturae lucidissimis expositoribus, id est Cypriano, Hilario, Ambrosio, Hieronymo, Augustino, ceterisque in catholica pietate quiescentibus, reverenter auditum et obtemperanter intellectum submittimus, et pro viribus, quae ad salutem nostram scripserunt, amplectimur. Nam de praescientia Dei, et de praedestinatione, et de quaestionibus aliis, in quibus fratrum animi non parum scandalizati probantur, illud tantum firmissime tenendum esse credimus, quod ex maternis Ecclesiae visceribus nos hausisse gaudemus.

Can. 2. «Deum praescire et praescisse aeternaliter 321
et bona, quae boni erant facturi, et mala, quae mali sunt gesturi»[1], quia vocem Scripturae dicentis habemus: «*Deus aeterne, qui absconditorum es cognitor, qui nosti omnia antequam fiant*» [Dn 13, 42], fideliter tenemus; et placet tenere, «bonos praescisse omnino per gratiam suam bonos futuros, et per eandem gratiam aeterna praemia accepturos: malos praescisse per propriam malitiam malos futuros, et per suam iustitiam aeterna ultione damnandos»[1]: ut secun-

---

[1] Valence in Gallia.

[2] Msi XV 3 A sqq; Hrd V 88 E sqq; Hfl IV 193 sqq; cf. ML 125, 49 sqq; Bar(Th) ad 855 n. 1 sqq (14, 422 a sqq). — Canones isti a Tullensi synodo I apud Saponarias a. 859 suscepti sunt atque iterati. Non est negandum, eos contra capitula Carisiaca directos fuisse. Cum vero tota differentia inde exorta esset, quod diverso sensu duas vel unam praedestinationem dicendam esse putarent Patres utriusque concilii, quodque Valentini Hincmarum, Carisiaci conventus praesidem, Ioannis Scoti erroribus favere putarent, mox detecto errore, in synodo Lingonensi 859 iidem episcopi, qui Valentinae interfuerant, ex canone 4 Valentino notam capitulis Carisiacis inustam expunxerunt, quam nos uncis [—] in textu inclusimus, et ambae partes in Tullensi concilio II apud Tusiacum a. 860 convenientes concordiam inierunt et epistolam synodalem ab Hincmaro conscriptam necnon capitula Carisiaca et Valentina susceperunt. De relatione huius conc. ad conc. Carisiac. [n. 316 sqq] cf. Libell. de tenenda immobiliter Scripturae veritate [ML 121, 1083 sqq], conscript. a S. Remigio, episc. Lugd., qui ipse auctor est canonum conc. Valentini. Cf. «Gregorianum» 3 (1922) 78 (L. Lohn); ML 115, 1418 A, ubi Prudentius, episc. Trecensis, Annal., ad a. 859, NICOLAUM I de huius concilii materiis concorditer docuisse, videtur referre.

[1] Florus Diaconus, Sermo de praedestinatione [ML 119, 97 A—B].

dum Psalmistam: *Quia potestas Dei est, et Domini misericordia, ut reddat unicuique secundum opera sua* [Ps 61, 12 sq], et sicut apostolica doctrina se habet: *His quidem, qui secundum patientiam boni operis gloriam et honorem et incorruptionem quaerunt, vitam aeternam: his autem, qui [sunt] ex contentione, et qui non acquiescunt veritati, credunt autem iniquitati, ira et indignatio, tribulatio et angustia in omnem animam hominis operantis malum* [Rom 2, 7 sqq]. In eodem sensu idem alibi: *In revelatione,* inquit, *Domini nostri Iesu Christi de coelo cum angelis virtutis eius, in igne flammae dantis vindictam his, qui non noverunt Deum, et qui non oboediunt evangelio Domini nostri Iesu Christi, qui poenas dabunt in interitu aeternas, . . . cum venerit glorificari in Sanctis suis et admirabilis fieri in omnibus, qui crediderunt* [2 Thess 1, 7 sqq]. Nec prorsus ulli malo praescientiam Dei imposuisse necessitatem, ut aliud esse non posset, sed quod ille futurus erat ex propria voluntate, sicuti Deus, qui novit omnia antequam fiant, praescivit ex sua omnipotenti et incommutabili maiestate. «Nec ex praeiudicio eius aliquem, sed ex merito propriae iniquitatis credimus condemnari» [1]. «Nec ipsos malos ideo perire, quia boni esse non potuerunt; sed quia boni esse noluerunt, suoque vitio in massa damnationis vel merito originali vel etiam actuali permanserunt» [2].

322 Can. 3. Sed et de praedestinatione Dei placuit, et fideliter placet, iuxta auctoritatem apostolicam, quae dicit: *An non habet potestatem figulus luti ex eadem massa facere aliud vas in honorem, aliud vero in contumeliam?* [Rom 9, 21] ubi et statim subiungit: *Quod si volens Deus ostendere iram et notam facere potentiam suam, sustinuit in multa patientia vasa irae aptata* sive praeparata *in interitum, ut ostenderet divitias gratiae suae in vasa misericordiae, quae praeparavit in gloriam* [Rom 9, 22 sq]: fidenter fatemur praedestinationem electorum ad vitam, et praedestinationem impiorum ad mortem: in electione tamen salvandorum misericordiam Dei praecedere meri-

[1] Florus Diac., Sermo de praedestinatione [ML 119, 99 B].
[2] Florus Diac., Ib. [ML 119, 100 A].

tum bonum: in damnatione autem periturorum meritum malum praecedere iustum Dei iudicium. «Praedestinatione autem Deum ea tantum statuisse, quae ipse vel gratuita misericordia vel iusto iudicio facturus erat» [1] secundum Scripturam dicentem: *Qui fecit, quae futura sunt* [Is 45, 11: LXX]: in malis vero ipsorum malitiam praescivisse, quia ex ipsis est, non praedestinasse, quia ex illo non est. Poenam sane malum meritum eorum sequentem, uti Deum, qui omnia prospicit, praescivisse et praedestinasse, quia iustus est, apud quem est, ut sanctus Augustinus [2] ait, de omnibus omnino rebus tam fixa sententia quam certa praescientia. Ad hoc siquidem facit Sapientis dictum: «*Parata sunt derisoribus iudicia, et mallei percutientes stultorum corporibus*» [Prv 19, 29]. De hac immobilitate praescientiae praedestinationis Dei, per quam apud eum futura iam facta sunt, etiam apud Ecclesiasten bene intelligitur dictum: *Cognovi, quod omnia opera, quae fecit Deus, perseverent in perpetuum. Non possumus his addere nec auferre, quae fecit Deus, ut timeatur* [Eccle 3, 14]. «Verum aliquos ad malum praedestinatos esse divina potestate», videlicet ut quasi aliud esse non possint, «non solum non credimus, sed etiam si sunt, qui tantum mali credere velint, cum omni detestatione», sicut Arausica[na] synodus, «illis anathema dicimus» [v. n. 200].

Can. 4. Item de redemptione sanguinis Christi, 323
propter nimium errorem, qui de hac causa exortus est, ita ut quidam, sicut eorum scripta indicant, etiam pro illis impiis, qui a mundi exordio usque ad passionem Domini in sua impietate mortui aeterna damnatione puniti sunt, effusum eum definiant, contra illud propheticum: «*Ero mors tua, o mors, morsus tuus ero, inferne*» [Os 13, 14]: illud nobis simpliciter et fideliter tenendum ac docendum placet iuxta evangelicam et apostolicam veritatem, quod pro illis hoc datum pretium teneamus, de quibus ipse Dominus noster dicit: *Sicut Moyses exaltavit serpentem in deserto, ita exaltari oportet Filium hominis, ut omnis, qui credit in ipso [ipsum], non*

[1] Florus Diac., Ib. [ML 119, 99 D].
[2] Cf. de praedest. 17, 34 [ML 44, 986].

pereat, sed habeat vitam aeternam. Sic enim Deus dilexit mundum, ut Filium suum unigenitum daret: ut omnis, qui credit in eum, non pereat, sed habeat vitam aeternam [Io 3, 14 sqq], et Apostolus: «*Christus*», inquit, «*semel oblatus est ad multorum exhaurienda peccata*» [Hebr 9, 28]. Porro capitula—[quattuor, quae a concilio fratrum nostrorum minus prospecte suscepta sunt, propter inutilitatem vel etiam noxietatem, et errorem contrarium veritati: sed et alia]—XIX syllogismis ineptissime conclusa et, licet iactetur, nulla saeculari litteratura nitentia, in quibus commentum diaboli potius quam argumentum aliquod fidei deprehenditur, a pio auditu fidelium penitus explodimus, et ut talia et similia caveantur per omnia, auctoritate Spiritus Sancti interdicimus: novarum etiam rerum introductores, ne districtius feriantur, castigandos esse censemus.

324 Can. 5. Item firmissime tenendum credimus, quod omnis multitudo fidelium *ex aqua et Spiritu Sancto* [Io 3, 5] regenerata, ac per hoc veraciter Ecclesiae incorporata, et iuxta doctrinam apostolicam *in morte Christi baptizata* [Rom 6, 3], in eius sanguine sit a peccatis suis abluta: quia nec in eis potuit esse vera regeneratio, nisi fieret et vera redemptio: cum in Ecclesiae sacramentis nihil sit cassum, nihil ludificatorium, sed prorsus totum verum, et ipsa sui veritate ac sinceritate subnixum. Ex ipsa tamen multitudine fidelium et redemptorum alios salvari aeterna salute, quia per gratiam Dei in redemptione sua fideliter permanent, ipsius Domini sui vocem in corde ferentes: «*Qui . . . perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*» [Mt 10, 22 et 24, 13]: alios, quia noluerunt permanere in salute fidei, quam initio acceperunt, redemptionisque gratiam potius irritam facere prava doctrina vel vita, quam servare elegerunt, ad plenitudinem salutis et ad perceptionem aeternae beatitudinis nullo modo pervenire. In utroque siquidem doctrinam pii Doctoris habemus: «*Quicunque baptizati sumus in Christo Iesu, in morte ipsius baptizati sumus*» [Rom 6, 3], et: *Omnes qui in Christo baptizati estis, Christum induistis* [Gal 3, 27], et iterum: «*Accedamus cum vero corde in plenitudine fidei, aspersi corda a conscientia mala, et abluti corpus aqua munda teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem*» [Hebr 10, 22 sq], et iterum: «*Voluntarie . . . peccantibus nobis post acceptam notitiam veritatis iam non relinquitur pro peccatis hostia*» [Hebr 10, 26], et iterum: «*Irritam quis faciens legem Moysis, sine ulla miseratione duobus vel tribus testibus moritur. Quanto magis putatis deteriora mereri supplicia, qui Filium Dei conculcaverit, et sanguinem testamenti pollutum duxerit, in quo sanctificatus est, et Spiritui gratiae contumeliam fecerit?*» [Hebr 10, 28 sq.]

Can. 6. Item de gratia, per quam salvantur creden- 325
tes, et sine qua rationalis creatura nunquam beate vixit, et de libero arbitrio per peccatum in primo homine infirmato, sed per gratiam Domini Iesu fidelibus eius redintegrato et sanato, idipsum constantissimi et fide plena fatemur, quod sanctissimi Patres auctoritate sacrarum Scripturarum nobis tenendum reliquerunt, quod Africana [n. 101 sq], quod Arausica[na] [n. 174 sqq] synodus professa est, quod beatissimi Pontifices Apostolicae Sedis [n. 129 sqq?] catholica fide tenuerunt: sed et de natura et gratia, in aliam partem nullo modo declinare praesumentes. *Ineptas autem* quaestiunculas, et *aniles* pene *fabulas* [1 Tim 4, 7], Scotorumque pultes puritati fidei nauseam inferentes, quae periculosissimis et gravissimis temporibus, ad cumulum laborum nostrorum, usque ad scissionem caritatis miserabiliter et lacrimabiliter succreverunt, ne mentes christianae inde *corrumpantur et excidant a simplicitate* et castitate fidei, *quae est in Christo* [2 Cor 11, 3] Iesu, penitus respuimus, et ut fraterna caritas cavendo a talibus auditum castiget, Domini Christi amore monemus. Recordetur fraternitas malis mundi gravissimis se urgeri, messe nimia iniquorum, et paleis levium hominum se durissime suffocari. Haec vincere ferveat, haec corrigere laboret, et superfluis coetum pie dolentium et gementium non oneret: sed potius certa et vera fide, quod a sanctis Patribus de his et similibus sufficienter prosecutum est, amplectatur. . . .

BENEDICTUS III 855—858.

S. NICOLAUS I 858—867.

Conc. Romana 860 et 863.

De primatu, passione Christi, baptismo[1].

326 Cap. 5. Si quis dogmata, mandata, interdicta, sanctiones vel decreta pro catholica fide, pro ecclesiastica disciplina, pro correctione fidelium, pro emendatione sceleratorum vel interdictione imminentium vel futurorum malorum a Sedis Apostolicae praeside salubriter promulgata contempserit, anathema sit[2].

327 Cap. 7. Veraciter quidem credendum est et omnimodis profitendum, quia Dominus noster Iesus Christus Deus et Dei Filius passionem crucis tantummodo secundum carnem sustinuit, deitate autem impassibilis mansit, ut apostolica docet auctoritas et sanctorum Patrum luculentissime doctrina ostendit.

328 Cap. 8. Hi autem, qui aiunt, quia redemptor noster Iesus Christus et Dei Filius passionem crucis secundum deitatem sustinuit, quoniam impium est et catholicis mentibus exsecrabile, anathema sint.

329 Cap. 9. Omnibus enim, qui dicunt, quod hi, qui sacrosancti fonte baptismatis credentes in Patrem et Filium Sanctumque Spiritum renascuntur, non aequaliter originali abluantur delicto, anathema sit.

De immunitate et independentia Ecclesiae[3].

[Ex ep. (8) «Proposueramus quidem» ad Michaelem Imperatorem, a. 865.]

330 . . . Neque ab Augusto, neque ab omni clero, neque a regibus, neque a populo iudex iudicabitur[4]. . . «Prima sedes non iudicabitur a quoquam»[5] . . . [v. n. 352sqq].

331 . . . Ubinam legistis, imperatores antecessores vestros in synodalibus conventibus interfuisse, nisi forsitan in quibus de fide tractatum est, quae universalis est, quae omnium communis est, quae non solum ad clericos,

[1] Msi XV 652 E 658 sq; Jf 2692; Hrd V 574 E; cf. Hfl IV 260 272 sqq.
[2] Istud caput debetur concilio anni 863, sequentia concilio anni 861.
[3] Msi XV 196 D sqq; cf. Jf 2796 c. Add.; Hrd V 154 C sqq; ML 119 938 D sqq; cf. Hfl IV 334 sq.
[4] Haec tanquam verba S. SILVESTRI allegantur.
[5] Ex actis synodi apocryphae Sinuessanae 303 [cf. Hfl I 143 sqq].

verum etiam ad laicos et ad omnes omnino pertinet Christianos? . . . Quanto magis ad potioris auctoritatis iudicium tenditur querimonia, tanto adhuc amplius maius culmen petendum est, quousque gradatim perveniatur ad eam Sedem, cuius causa aut a se, negotiorum meritis exigentibus, in melius commutatur, aut solius Dei sine quaestione reservatur arbitrio.

Porro si nos non audieritis, restat, ut sitis apud nos 332
necessario, quales Dominus noster Iesus Christus hos haberi praecepit, qui Ecclesiam Dei audire contempserint, praesertim cum Ecclesiae Romanae privilegia, Christi ore in B. PETRO firmata, in Ecclesia ipsa disposita, antiquitus observata et a sanctis universalibus Synodis celebrata atque a cuncta Ecclesia iugiter venerata, nullatenus possint minui, nullatenus infringi, nullatenus commutari, quoniam fundamentum, quod Deus posuit, humanus non valet amovere conatus, et quod Deus statuit, firmum validumque consistit. . . . Ista igitur privilegia huic sanctae Ecclesiae a Christo donata, a Synodis non donata, sed iam solummodo celebrata et venerata. . . .

Quoniam, cum secundum canones, ubi est maior aucto- 333
ritas, iudicium inferiorum sit deferendum, ad dissolvendum scilicet vel ad roborandum: patet profecto Sedis Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, ‚neque cuiquam de eius liceat iudicare iudicio. Siquidem ad illam de qualibet mundi parte canones appellari voluerunt; ab illa autem nemo sit appellare permissus'[1]. . . . Non negamus, eiusdem Sedis sententiam posse in melius commutari, cum aut sibi subreptum aliquid fuerit, aut ipsa pro consideratione aetatum vel temporum seu gravium necessitatum dispensatorie quiddam ordinare decreverit. . . . Vos autem, quaesumus, nolite praeiudicium Dei Ecclesiae irrogare: illa quippe nullum imperio vestro praeiudicium infert, cum magis pro stabilitate ipsius aeternam divinitatem exoret et pro incolumitate vestra et perpetua salute iugi devotione precetur. Nolite, quae sua sunt, usurpare: nolite, quae ipsi soli commissa sunt, velle surripere, scientes, quia tanto nimirum a sacris debet omnis munda-

[1] S. GELASIUS I, Ep. 26, ad episcopos Dardaniae, n. 5 [Th 399].

narum rerum administrator esse remotus, quanto quemlibet ex catalogo clericorum et militantium Deo nullis convenit negotiis saecularibus implicari. Denique hi, quibus tantum humanis rebus et non divinis praeesse permissum est, quomodo de his, per quos divina ministrantur, iudicare praesumant, penitus ignoramus. Fuerunt haec ante adventum Christi, ut quidam typice reges simul et sacerdotes exsisterent; quod sanctum Melchisedech fuisse sacra prodit historia, quodque in membris suis diabolus imitatus, utpote qui semper, quae divino cultui conveniunt, sibimet tyrannico spiritu vindicare contendit, ut pagani imperatores iidem et maximi pontifices dicerentur. Sed cum ad verum ventum est eundem regem atque pontificem, ultra sibi nec imperator iura pontificatus arripuit, nec pontifex nomen imperatorium usurpavit. Quoniam idem «*mediator Dei et hominum homo Christus Iesus*» [1 Tim 2, 5] sic actibus propriis et dignitatibus distinctis, officia potestatis utriusque discrevit, propria volens medicinali humilitate sursum efferri, non humana superbia rursus in inferna demergi, ut et christiani imperatores pro aeterna vita pontificibus indigerent, et pontifices pro cursu temporalium tantummodo rerum imperialibus legibus uterentur: quatenus spiritualis actio carnalibus distaret incursibus.

De forma matrimonii[1].

[Ex responsis NICOLAI I ad consulta Bulgarorum, Nov. 866.]

334 Cap. 3. . . . Sufficiat secundum leges solus eorum consensus, de quorum coniunctionibus agitur: qui consensus si solus in nuptiis forte defuerit, cetera omnia, etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur. . . .

De forma et ministro baptismi[2].

[Ex responsis ad consulta Bulgarorum, Nov. 866.]

334 a Cap. 15. Interrogatis, utrum homines illi, qui hoc ab illo [presbyterum se fingente] baptisma receperunt, Christiani

[1] Msi XV 403 B; Jf 2812 (c. Add.); Hrd V 355 A; ML 119, 980 C; cf. Hfl IV 347.

[2] Msi XV 408 sq 432 C; Jf 2812 (c. Add.); Hrd V 360 383 E; ML 119, 986 sq et 1014 D; Hfl IV 348 sqq.

sint, an iterum baptizari debeant. Sed si in nomine summae ac individuae Trinitatis baptizati fuere, Christiani profecto sunt, et eos, a quocunque Christiano baptizati sunt, iterato baptizari non convenit. . . . Malus bona ministrando non aliis, sed sibi detrimenti cumulum ingerit, ac per hoc certum est, quia, quos ille Graecus baptizavit, nulla portio laesionis attingit, propter illud: «*Hic est qui baptizat*» [Io 1, 33], id est Christus, et iterum: «*Deus incrementum dat*» [1 Cor 3, 7], subauditur: et non homo.

Cap. 104. A quodam Iudaeo, nescitis, utrum Christiano 335
an pagano, multos in patria vestra baptizatos asseritis, et quid de his sit agendum consulitis. Hi profecto, si in nomine Sanctae Trinitatis vel tantum in nomine Christi, sicut in Actibus apostolorum legimus [cf. Act 2, 38 et 19, 5], baptizati sunt (unum quippe idemque est, ut sanctus exponit Ambrosius[1]), constat eos non esse denuo baptizandos. . .

HADRIANUS II 867—872.
Conc. CONSTANTINOPOLITANUM IV 869—870.

Oecumenicum VIII (contra Photium).

Canones contra Photium[2].

In I actione lecta et subscripta est regula fidei HORMISDAE [v. n. 171 sq].

[Textus Anastasii:] Can. 1. Per aequam et regiam divinae iustitiae viam inoffense incedere volentes, veluti quasdam lampades semper lucentes et illuminantes gressus nostros, qui secundum

α'. Τὴν εὐθεῖαν καὶ βασι- 336
λικὴν ὁδὸν τῆς θείας δικαιοσύνης ἀπροσκόπως βαδίζειν ἐθέλοντες, οἷόν τινας πυρσοὺς ἀειλαμπεῖς τοὺς τῶν ἁγίων πατέρων ὅρους κρατεῖν ὀφείλομεν· τοιγαροῦν τοὺς

[1] De Spiritu Sancto 1, 3, 42 [ML 16, 714].

[2] Msi XVI 160 A sqq (lat.) 397 D sqq (gr.); ML 129, 150 B sqq; Hrd V 899 A sqq 1097 D sqq; cf. Hfl IV 417 sqq; Bar(Th) ad 869 n. 11 sqq (15, 151 a sqq). — Huius concilii acta authentica non exstant. Horum canonum duplex forma habetur, altera Graeca brevior canonesque pauciores exhibens, altera ex versione Anastasii bibliothecarii, qui Graecos falsationis accusat et ex authenticis actis, in archivo Romanae ecclesiae asservatis, se transtulisse affirmat. Mirum tamen est ea, quae Romano Pontifici favent, in Graeco adesse, quae Constantinopolitano antistiti, deesse.

Deum sunt, sanctorum Patrum definitiones et sensus retinere debemus. Quapropter et has ut secunda eloquia secundum magnum et sapientissimum Dionysium[1] arbitrantes et existimantes, etiam de eis cum divino David promptissime canamus: *Mandatum Domini lucidum illuminans oculos* [Ps 18, 9], et: *Lucerna pedibus meis lux [lex] tua et lumen semitis meis* [Ps 118, 105], et cum Proverbiatore dicimus: *Mandatum tuum lucidum et lex tua lux*

ἐν τῇ καθολικῇ καὶ ἀποστολικῇ ἐκκλησίᾳ παραδοθέντας θεσμοὺς παρά τε τῶν ἁγίων καὶ πανευφήμων ἀποστόλων, παρά τε ὀρθοδόξων συνόδων οἰκουμενικῶν τε καὶ τοπικῶν ἢ καὶ πρός τινος θεηγόρου πατρὸς διδασκάλου τῆς ἐκκλησίας τηρεῖν καὶ φυλάττειν ὁμολογοῦμεν· κρατεῖν γὰρ τὰς παραδόσεις, ἃς παρελάβομεν εἴτε διὰ λόγου, εἴτε δι' ἐπιστολῶν τῶν προγενεστέρως διαλαμψάντων ἁγίων, παρεγγυᾷ διαῤῥήδην Παῦλος ὁ μέγας ἀπόστολος.

[Prv 6, 23]: et cum magna voce cum Isaia clamamus ad Dominum Deum, quia: *Lux praecepta tua sunt super terram* [Is 26, 9: LXX]. Luci enim veraciter assimilatae sunt divinorum canonum hortationes et dehortationes, secundum quod discernitur melius a peiore et expediens atque proficuum ab eo, quod non expedire, sed et obesse dignoscitur. Igitur regulas, quae sanctae catholicae et apostolicae Ecclesiae tam a sanctis famosissimis Apostolis quam ab orthodoxorum universalibus necnon et localibus Conciliis vel etiam a quolibet deiloquo Patre ac magistro Ecclesiae traditae sunt, servare ac custodire profitemur; his et propriam vitam et mores regentes et omnem sacerdotii catalogum, sed et omnes, qui Christiano censentur vocabulo, poenis et damnationibus et e diverso receptionibus ac iustificationibus, quae per illas prolatae sunt et definitae, subici canonice decernentes; *tenere* quippe *traditiones*, quas accepimus *sive per sermonem sive per epistolam* [2 Thess 2, 14] Sanctorum, qui antea fulserunt, Paulus admonet aperte, magnus Apostolus.

337 Can. 3. Sacram imaginem Domini nostri Iesu

Christi et omnium Liberatoris et Salvatoris, aequo honore cum libro sanctorum Evangeliorum adorari decernimus. Sicut enim per syllabarum eloquia, quae in libro feruntur, salutem consequemur omnes, ita per colorum imaginariam operationem et sapientes et idiotae cuncti ex eo, quod in promptu est, perfruuntur utilitate; quae enim in syllabis sermo, haec et scriptura, quae in coloribus est, praedicat et commendat; et dignum est, ut secundum congruentiam rationis et antiquissimam traditionem propter honorem, quia ad principalia ipsa referuntur, etiam derivative iconae honorentur et adorentur aeque ut sanctorum sacer Evangeliorum liber atque typus pretiosae crucis. Si quis ergo non adorat iconam Salvatoris Christi, non videat formam eius, *quando veniet* in gloria paterna *glorificari et glorificare sanctos suos* [2 Thess 1, 10]; sed alienus sit a communione ipsius et claritate; similiter autem et imaginem intemeratae matris eius et Dei genitricis Mariae; insuper et iconas sanctorum Angelorum depingimus, quemadmodum eos figurat verbis divina Scriptura; sed et laudabilissimorum Apostolorum, Prophetarum, martyrum et sanctorum virorum, simul et omnium Sanctorum, et honoramus et adoramus. Et qui sic se non habent, anathema sint a Patre et Filio et Spiritu Sancto.

γ'. Τὴν ἱερὰν εἰκόνα τοῦ κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ ὁμοτίμως τῇ βίβλῳ τῶν ἁγίων εὐαγγελίων προσκυνεῖσθαι θεσπίζομεν. Ὥσπερ γὰρ διὰ τῶν ἐμφερομένων ἐν αὐτῇ συλλαβῶν τῆς σωτηρίας ἐπιτυγχάνουσιν ἅπαντες, οὕτω διὰ τῆς τῶν χρωμάτων εἰκονουργίας καὶ σοφοὶ καὶ ἰδιῶται πάντες τῆς ὠφελείας ἐκ τοῦ προχείρου παραπολαύουσιν· ἅπερ γὰρ ὁ ἐν συλλαβῇ λόγος, ταῦτα καὶ ἡ ἐν χρώμασι γραφὴ καταγγέλλει τε καὶ παρίστησιν. Εἴ τις οὖν οὐ προσκυνεῖ τὴν εἰκόνα τοῦ σωτῆρος Χριστοῦ, μὴ ἴδῃ ἐν τῇ δευτέρᾳ παρουσίᾳ τὴν τούτου μορφήν. Ὁμοίως δὲ καὶ τὴν εἰκόνα τῆς ἀχράντου μητρὸς αὐτοῦ καὶ τὰς εἰκόνας τῶν ἁγίων ἀγγέλων, καθὼς αὐτοὺς χαρακτηρίζει διὰ τῶν λογίων ἡ ἁγία γραφὴ καὶ προσέτι τῶν ἁγίων πάντων καὶ τιμῶμεν καὶ προσκυνοῦμεν· καὶ οἱ μὴ οὕτως ἔχοντες ἀνάθεμα ἔστωσαν.

Can. 11. Veteri et Novo Testamento unam animam

ι' (10) Τῆς παλαιᾶς τε καὶ καινῆς διαθήκης μίαν ψυχὴν

[1] Ps.-Dionysius Areop., De eccl. hier. 1, 4 [MG 3, 376].

rationabilem et intellectualem habere hominem docente et omnibus deiloquis Patribus et magistris Ecclesiae eandem opinionem asseverantibus: in tantum impietatis quidam, malorum inventionibus dantes operam, devenerunt, ut duas eum habere animas impudenter dogmatizare et quibusdam irrationabilibus conatibus per *sapientiam, quae stulta facta est* [1 Cor 1, 20], propriam haeresim confirmare pertentent. Itaque sancta haec et universalis Synodus veluti quoddam pessimum zizanium nunc germinantem nequam opinionem evellere festinans, immo vero *ventilabrum in manu* [Mt 8, 12; Lc 8, 17] veritatis portans et igni inexstinguibili transmittere omnem paleam et *aream Christi mundam exhibere* [Mt 8, 12; Lc 8, 17] volens, talis impietatis inventores et patratores et his similia sentientes magna voce anathematizat, et definit atque promulgat, neminem prorsus habere vel servare quoquo modo statuta huius impietatis auctorum. Si autem quis contraria gerere praesumpserit huic sanctae et magnae Synodo, anathema sit et a fide atque cultura Christianorum alienus.

λογικήν τε καὶ νοερὰν διδασκούσης ἔχειν τὸν ἄνθρωπον, καὶ πάντων τῶν θεηγόρων πατέρων καὶ διδασκάλων τῆς ἐκκλησίας τὴν αὐτὴν δόξαν κατεμπεδούντων, εἰσί τινες οἱ δύο ψυχὰς ἔχειν αὐτὸν δοξάζοντες, καί τισιν ἀσυλλογίστοις ἐπιχειρήμασι τὴν ἰδίαν κρατύνουσιν αἵρεσιν· ἡ τοίνυν ἁγία καὶ οἰκουμενικὴ αὕτη σύνοδος τοὺς τῆς τοιαύτης ἀσεβείας γεννήτορας καὶ τοὺς ὁμοφρονοῦντας αὐτοῖς ἀναθεματίζει μεγαλοφώνως· εἰ δέ τις τὰ ἐναντία τοῦ λοιποῦ τολμήσει λέγειν, ἀνάθεμα ἔστω.

339 Can. 12. Apostolicis et synodicis canonibus promotiones et consecrationes episcoporum et potentia et praeceptione principum factas penitus interdicentibus, concordantes definimus et sententiam nos quoque proferimus, ut, si quis episcopus per versutiam vel tyrannidem principum huiusmodi dignitatis consecrationem susceperit, deponatur omnimodis, utpote qui non ex voluntate Dei et ritu ac decreto ecclesiastico, sed ex voluntate carnalis sensus ex hominibus et per homines Dei domum possidere voluit vel consensit.

340 Ex can. 17. lat. . . Illud autem tanquam perosum quiddam ab auribus nostris repulimus, quod a quibusdam imperitis dicitur, non posse synodum absque principali praesentia celebrari: cum nusquam sacri canones convenire saeculares principes in Conciliis sanxerint, sed solos antistites. Unde nec interfuisse illos synodis, exceptis Conciliis universalibus, invenimus: neque enim fas est, saeculares principes spectatores fieri rerum, quae sacerdotibus Dei nonnunquam eveniunt. . . .

ιβ'. (12) Ἦλθεν εἰς τὰς ἡμῶν ἀκοάς, τὸ μὴ δύνασθαι

ἄνευ ἀρχοντικῆς παρουσίας σύνοδον γενέσθαι. Οὐδαμοῦ δὲ οἱ θεῖοι κανόνες συνέρχεσθαι κοσμικοὺς ἄρχοντας ἐν ταῖς συνόδοις νομοθετοῦσιν, ἀλλὰ μόνους τοὺς ἐπισκόπους· ὅθεν οὐδὲ πλὴν τῶν οἰκουμενικῶν συνόδων τὴν παρουσίαν αὐτῶν γεγενημένην εὑρίσκομεν. Οὐδὲ γὰρ θεμιτόν ἐστι γίνεσθαι θεατὰς τοὺς κοσμικοὺς ἄρχοντας τῶν τοῖς ἱερεῦσι τοῦ Θεοῦ συμβαινόντων πραγμάτων.

Can. 21. Dominicum sermonem, quem Christus sanc- 341
tis Apostolis et discipulis suis dixit, quia: *Qui vos recipit, me recipit* [Mt 10, 40]; «*et qui vos spernit, me spernit*» [Lc 10, 16], ad omnes etiam, qui post eos secundum ipsos facti sunt Summi Pontifices et pastorum principes in Ecclesia catholica dictum esse credentes, definimus, neminem prorsus mundi potentium quemquam eorum, qui patriarchalibus sedibus praesunt, inhonorare aut movere a proprio throno tentare, sed omni reverentia et honore dignos iudicare; praecipue quidem sanctissimum Papam senioris Romae, deinceps autem Constantinopoleos patriarcham, deinde vero Alexandriae ac Antiochiae atque Hierosolymorum; sed nec alium quemcunque conscriptiones contra sanctissimum Papam senioris Romae ac verba complicare et componere sub occasione quasi diffamatorum quorundam criminum; quod et nuper Photius fecit et multo ante Dioscorus.

Quisquis autem tanta iactantia et audacia usus fuerit, ut secundum Photium vel Dioscorum in scriptis vel sine scriptis iniurias quasdam contra sedem PETRI, Apostolorum principis, mo-

ιγ'. (13) Εἴ τις τοσαύτῃ τόλμῃ χρήσαιτο, ὥστε κατὰ τὸν Φώτιον καὶ Διόσκορον ἐγγράφως ἢ ἀγράφως παροινίας τινὰς κατὰ τῆς καθέδρας Πέτρου, τοῦ κορυφαίου τῶν ἀποστόλων, κινεῖν, τὴν

veat, aequalem et eandem quam illi condemnationem recipiat. Si vero quis aliqua saeculi potestate fruens vel potens, pellere tentaverit praefatum Apostolicae cathedrae Papam aut aliorum patriarcharum quemquam, anathema sit. Porro si Synodus universalis fuerit congregata, et facta fuerit etiam de sancta Romanorum Ecclesia quaevis ambiguitas et controversia, oportet venerabiliter et cum convenienti reverentia de proposita quaestione sciscitari et solutionem accipere, aut proficere, aut profectum facere, non tamen audacter sententiam dicere contra Summos senioris Romae Pontifices.

αὐτὴν ἐκείνοις δεχέσθω κατάκρισιν· εἰ δὲ συγκροτηθείσης συνόδου οἰκουμενικῆς γένηταί τις καὶ περὶ τῆς ἐκκλησίας τῶν Ῥωμαίων ἀμφιβολία, ἔξεστιν εὐλαβῶς καὶ μετὰ τῆς προσηκούσης αἰδοῦς διαπυνθάνεσθαι περὶ τοῦ προκειμένου ζητήματος καὶ δέχεσθαι τὴν λύσιν καὶ ἢ ὠφελεῖσθαι, ἢ ὠφελεῖν, μὴ μέντοι θρασέως ἀποφέρεσθαι κατὰ τῶν τῆς πρεσβυτέρας Ῥώμης ἱεραρχῶν.

IOHANNES VIII 872—882.
MARINUS I 882—884.
S. HADRIANUS III 884—885.
STEPHANUS VI 885—891.
FORMOSUS 891—896.
BONIFACIUS VI 896.
STEPHANUS VII 896—897.
ROMANUS 897.
THEODORUS II 897.
IOHANNES IX 898—900.
BENEDICTUS IV 900—903.
LEO V 903.
SERGIUS III 904—911.
ANASTASIUS III 911—913.
LANDO 913—914.
IOHANNES X 914—928.
LEO VI 928.
STEPHANUS VIII 929—931.
IOHANNES XI 931—935.
LEO VII 936—939.
STEPHANUS IX 939—942.
MARINUS II 942—946.
AGAPETUS II 946—955.
IOHANNES XII 955—964.
LEO VIII 963—965.
BENEDICTUS V 964 († 966).
IOHANNES XIII 965—972.
BENEDICTUS VI 973—974.
BENEDICTUS VII 974—983.
IOHANNES XIV 983—984.

IOHANNES XV 985—996.

Conc. Romanum 993.

(Pro Canonisatione Sancti Udalrici.)

De cultu Sanctorum [1].

342 . . . Communi consilio decrevimus, memoriam illius, id est sancti Udalrici episcopi, affectu piissimo, de-

[1] Msi XIX 170 E sq; cf. Jf 2945: Hrd VI, I 727 sq; Hfl IV 642; Bar(Th) ad 993 n. 1 sqq (16, 313).

votione fidelissima venerandam: quoniam sic adoramus et colimus reliquias martyrum et confessorum, ut eum, cuius martyres et confessores sunt, adoremus; honoramus servos, ut honor redundet in dominum, qui dixit: *Qui vos recipit, me recipit* [Mt 10, 40]: ac proinde nos qui fiduciam nostrae iustitiae non habemus, illorum precibus et meritis apud clementissimum Deum iugiter adiuvemur, quia divina saluberrima praecepta, et sanctorum canonum ac venerabilium Patrum instabant efficaciter documenta omnium ecclesiarum pio considerationis intuitu, immo apostolici moderaminis annisu, utilitatum commoditatem atque firmitatis perficere integritatem, quatenus memoria Udalrici iam praefati venerabilis episcopi divino cultui dicata exsistat, et in laudibus Dei devotissime persolvendis semper valeat proficere.

GREGORIUS V 996—999.
SILVESTER II 999—1003.
IOHANNES XVII 1003.
IOHANNES XVIII 1004—1009.
SERGIUS IV 1009—1012.
BENEDICTUS VIII 1012—1024.
IOHANNES XIX 1024—1032.
BENEDICTUS IX 1032—1044.
SILVESTER III 1045.
GREGORIUS VI 1045—1046.
CLEMENS II 1046—1047.
DAMASUS II 1048.

S. LEO IX 1049—1054.

Symbolum fidei [1].

[Ex ep. «Congratulamur vehementer» ad Petrum episc. Antiochenum, 13. Apr. 1053.]

Firmiter (enim) credo Sanctam Trinitatem, Patrem 343
et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum omnipotentem esse, totamque in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coaeternam et coomnipotentem, uniusque voluntatis, potestatis et maiestatis: creatorem omnium creaturarum, ex quo omnia, per quem omnia, in quo omnia [Rom 11, 36], quae sunt in coelo et in terra, visibilia et invisibilia. Credo etiam singulas quasque in Sancta Trinitate personas unum Deum verum, plenum et perfectum.

[1] Msi XIX 662 B sqq; cf. Jf 4297 c. Add.; ML 143, 771 C sqq; Hrd VI, I 953 C sqq. — Articuli huius Symboli fere conveniunt cum interrogationibus, quae secundum «Statuta ecclesiae antiqua» [cf. n. 150 not.] episcopis consecrandis proponi solent. — Ipsum canonem vide apud ML 56, 879 B sqq [cf. etiam Symbolum Palaeologi n. 461 sqq].

344 Credo quoque ipsum Dei Patris Filium, Verbum Dei aeternaliter natum ante omnia tempora de Patre, consubstantialem, coomnipotentem et coaequalem Patri per omnia in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto ex Maria semper virgine, cum anima rationali: duas habentem nativitates, unam ex Patre aeternam, alteram ex matre temporalem: duas voluntates et operationes habentem: Deum verum et hominem verum: proprium in utraque natura atque perfectum: non commixtionem atque divisionem passum, non adoptivum, neque phantasticum: unicum et unum Deum, Filium Dei in duabus naturis, sed in unius personae singularitate: impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et pro nostra salute passum vera carnis passione et sepultum, ac resurrexisse a mortuis die tertia vera carnis resurrectione: propter quam confirmandam cum discipulis, nulla indigentia cibi, sed sola voluntate et potestate, comedisse: die quadragesimo post resurrectionem cum carne, qua surrexit, et anima ascendisse in coelum et sedere in dextera Patris, inde decimo die misisse Spiritum Sanctum, et inde, sicut ascendit, venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua.

345 Credo etiam Spiritum Sanctum, plenum et perfectum verumque Deum, a Patre et Filio procedentem, coaequalem et coessentialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio, per prophetas locutum.

346 Hanc sanctam et individuam Trinitatem non tres Deos, sed in tribus personis et in una natura sive essentia unum Deum omnipotentem, aeternum, invisibilem et incommutabilem ita credo et confiteor, ut Patrem ingenitum, Filium unigenitum, Spiritum Sanctum nec genitum nec ingenitum, sed a Patre et Filio procedentem, veraciter praedicem.

347 [Varia:] Credo sanctam, catholicam et apostolicam, unam esse veram Ecclesiam, in qua unus datur baptismus et vera omnium remissio peccatorum. Credo etiam veram resurrectionem eiusdem carnis, quam nunc gesto, et vitam aeternam.

348 Credo etiam Novi et Veteris Testamenti, legis et Prophetarum et Apostolorum unum esse auctorem, Deum

et Dominum omnipotentem. Deum praedestinasse solummodo bona, praescivisse autem bona malaque. Gratiam Dei praevenire et subsequi hominem credo et profiteor, ita tamen, ut liberum arbitrium rationali creaturae non denegem. Animam non esse partem Dei, sed ex nihilo creatam, et absque baptismate originali peccato obnoxiam, credo et praedico.

Porro anathematizo omnem haeresim extollentem se ad- 349
versus sanctam Ecclesiam catholicam, pariterque eum, quicunque aliquas scripturas praeter eas, quas catholica Ecclesia recipit, in auctoritate habendas esse crediderit vel veneratus fuerit. Quattuor Concilia omnimode recipio et velut quattuor evangelia veneror: quia per quattuor partes mundi universalis Ecclesia, in his tanquam in quadro lapide, fundata consistit[1]. . . . Pari modo recipio et veneror reliqua tria Concilia. . . . Quidquid supradicta septem sancta et universalia Concilia senserunt et collaudaverunt, et sentio et collaudo, et quoscunque anathematizaverunt, anathematizo.

De primatu Romani Pontificis[2].

[Ex ep. «In terra pax hominibus» ad Michaelem Cerularium et Leonem Acridanum, 2. Sept. 1053.]

Cap. 5. . . . Dicimini Apostolicam et Latinam Eccle- 350
siam nova praesumptione atque incredibili audacia nec auditam nec convictam palam damnasse, pro eo maxime, quod de azymis audeat commemorationem Dominicae passionis celebrare. Ecce incauta reprehensio vestra, ecce non bona gloriatio vestra, quando *ponitis in coelum os* vestrum, cum *lingua* vestra, *transiens in terra* [Ps 72, 9], humanis argumentationibus et coniecturis antiquam fidem confodere ac subvertere moliatur. . . .

Cap. 7. . . . Sancta Ecclesia super petram, id est Chri- 351
stum, et super PETRUM vel Cepham, filium Ioannis, qui prius Simon dicebatur, aedificata, quia inferi portis,

---

[1] Cf. S. GREGORII M. Epist. l. 1 ep. 25 [ML 77, 478].

[2] Msi XIX 688 B sqq; cf. Jf 4302; ML 143, 747 C sqq; Hrd VI, I 929 E sqq; cf. Hfl IV 768 sqq. — Hanc epistolam revera transmissam esse non constat (cf. A. Michel, Humbert und Kerullarios I [1925], p. 55).

disputationibus scilicet haereticorum, quae vanos ad interitum introducunt, nullatenus foret superanda; sic pollicetur ipsa Veritas, per quam sunt vera, quaecunque sunt vera: «*Portae inferi non praevalebunt adversus eam*» [Mt 16, 18]. Cuius promissionis effectum se precibus impetrasse a Patre idem Filius protestatur, dicendo ad PETRUM: «*Simon, ecce Satanas*» etc. [Lc 22, 31]. Erit ergo quisquam tantae dementiae, qui orationem illius, cuius velle est posse, audeat in aliquo vacuam putare? Nonne a Sede principis Apostolorum, Romana videlicet Ecclesia, tam per eundem PETRUM, quam per successores suos, reprobata et convicta atque expugnata sunt omnium haereticorum commenta, et fratrum corda in fide PETRI, quae hactenus nec defecit, nec usque in finem deficiet, sunt confirmata?

352 Cap. 11. . . . Praeiudicium faciendo summae Sedi, de qua nec iudicium licet facere cuiquam hominum, anathema accepistis ab universis Patribus omnium venerabilium Conciliorum. . . .

353 Cap. 32. . . . Sicut cardo immobilis permanens ducit et reducit ostium, sic PETRUS et sui successores liberum de omni Ecclesia habent iudicium, cum nemo debeat eorum dimovere statum, quia «summa Sedes a nemine iudicatur» [v. n. 330 sqq.] . . .

VICTOR II 1055—1057. STEPHANUS X 1057—1058.

NICOLAUS II 1059—1061.

Conc. Romanum 1060.

De ordinationibus simoniacis[1].

354 *Dominus Papa NICOLAUS synodo in basilica Constantiniana praesidens dixit:* Erga simoniacos nullam misericordiam in dignitate servanda habendam esse decernimus; sed iuxta canonum sanctiones et decreta sanctorum Patrum eos omnino damnamus, ac deponendos esse apostolica auctoritate sancimus. De iis autem, qui non per pecuniam, sed gratis sunt a simoniacis ordinati,

[1] Msi XIX 899 B; cf. Jf post 4398; Hrd VI, I 1063 D; Hfl IV 825 et CIC Decr. II, 1, 1, 110: Frdbg I 401; Bar(Th) ad 1059 n. 34 (17, 150 b).

quia quaestio a longo tempore est diutius ventilata, omnem modum [*al.* nodum] dubietatis absolvimus: ita ut super hoc capitulo neminem deinceps ambigere permittamus. . . . Ita tamen auctoritate sanctorum Apostolorum PETRI et Pauli omnimodis interdicimus, ne aliquando aliquis successorum nostrorum ex hac nostra permissione regulam sibi vel alicui assumat, vel praefigat: quia hoc non auctoritas antiquorum Patrum iubendo aut concedendo promulgavit, sed temporis nimia necessitas permittendum a nobis extorsit. . . .

ALEXANDER II 1061—1073.

S. GREGORIUS VII 1073—1085.

Conc. Romanum (VI) 1079.

(Contra Berengarium.)

De ss. Eucharistia[1].

[Iusiurandum a Berengario praestitum.]

Ego Berengarius corde credo et ore confiteor, panem 355
et vinum, quae ponuntur in altari, per mysterium sacrae orationis et verba nostri Redemptoris substantialiter converti in veram et propriam ac vivificatricem carnem et sanguinem Iesu Christi Domini nostri et post consecrationem esse verum Christi corpus, quod natum est de Virgine et quod pro salute mundi oblatum in cruce pependit, et quod sedet ad dexteram Patris, et verum sanguinem Christi, qui de latere eius effusus est, non tantum per signum et virtutem sacramenti, sed in proprietate naturae et veritate substantiae, sicut in hoc brevi continetur et ego legi et vos intelligitis. Sic credo, nec contra hanc fidem ulterius docebo. Sic me Deus adiuvet et haec sancta Dei Evangelia.

VICTOR III 1087.

[1] Msi XX 524 D; cf. Jf post 5102; ML 148, 811; Hrd VI, I 1585 B; cf. Hfl V 129; Bar(Th) ad 1079 n. 3 (17, 453 b sq). — Berengarius damnatus est a S. LEONE IX in concilio Romano 1050 [Msi XIX 759 sqq], et Vercellensi 1050 [Msi XIX 773 sqq]; a VICTORE II in Florentina synodo 1055 [Msi XIX 837 sq]; a NICOLAO II in Romana 1059 [Msi XIX 900 A]; a S. GREGORIO VII in duobus conciliis Romanis 1078 [Msi XX 516 C] et 1079. In hac postrema hanc formulam subscribere compulsus est, postquam pluries vel iudices delusit vel ad vomitum rediit.

URBANUS II 1088—1099.

Conc. Beneventanum 1091.

De diaconatus indole sacramentali[1]

356 Can. 1. Nullus deinceps in episcopum eligatur, nisi qui in sacris ordinibus religiose vivens inventus est. Sacros autem ordines dicimus diaconatum ac presbyteratum. Hos siquidem solos primitiva legitur Ecclesia habuisse; super his solum praeceptum habemus Apostoli.

PASCHALIS II 1099—1118.

Conc. Lateranense 1102.

(Contra Henricum IV.)

De oboedientia Ecclesiae debita[2].

[Formula praescripta omnibus metropolitanis Ecclesiae occidentalis.]

357 Anathematizo omnem haeresim et praecipue eam, quae statum praesentis Ecclesiae perturbat, quae docet et adstruit: anathema contemnendum et Ecclesiae ligamenta spernenda esse. Promitto autem oboedientiam Apostolicae Sedis Pontifici Domino PASCHALI eiusque successoribus sub testimonio Christi et Ecclesiae, affirmans quod affirmat, damnans quod damnat sancta et universalis Ecclesia.

Conc. Guastallense[3] 1106.

De ordinationibus haereticis et simoniacis[4].

358 Per multos iam annos regni Teutonici latitudo ab Apostolicae Sedis unitate divisa est. In quo nimirum

---

[1] Msi XX 738 E; Jf post 5444; cf. CIC Decr. I, 60, 4: Frdbg I 227; Rcht I 195. — Ex decisione INNOCENTII III etiam subdiaconus in episcopum eligi potest (BENED. XIV, De syn. dioec. VIII, 9, 9 sq).

[2] Msi XX 1147 C; Hrd VI, II 1863 A; Bar(Th) ad 1102 n. 2 (18, 130 b); cf. Hfl V 266 sqq. [3] Guastalla Longobardiae.

[4] Msi XX 1209 E sq; Jf post 6094; Hrd VI, II 1883 (primo) A; Bar(Th) ad 1106 n. 29 (18, 171 a). — Gravis inde a saeculo X exorta fuerat controversia, utrum ordinationes haereticorum et simoniacorum validae essent necne, eo quod antiquiorum quidam eas irritas esse statuisse videbantur: cf. conc. Romanum 964 [Msi XVIII 474], URBANUS II ep. ad Ɓanzonem etc. 1091 [Msi XX 705 sq]. Sed iam CLEMENS II in Romana

schismate tantum periculum factum est, ut, quod cum dolore dicimus, vix pauci sacerdotes aut clerici catholici in tanta terrarum latitudine reperiantur. Tot ergo filiis in hac strage iacentibus, christianae pacis necessitas exigit, ut super hoc materna Ecclesiae viscera aperiantur. Patrum ergo nostrorum exemplis et scripturis instructi, qui diversis temporibus Novatianos, Donatistas et alios haereticos in suis ordinibus susceperunt: praefati regni episcopos in schismate ordinatos, nisi aut invasores aut simoniaci aut criminosi comprobentur, in officio episcopali suscipimus. Id ipsum de clericis cuiuscunque ordinis constituimus, quos vita scientiaque commendat.

GELASIUS II 1118—1119.

CALLISTUS II 1119—1124.

Conc. LATERANENSE I 1123.

Oecumenicum IX (de investituris).

De simonia, coelibatu, investitura, incestu[1].

Can. 1. «Sanctorum Patrum exempla sequentes» et 359
officii nostri debito innovantes, «ordinari quemquam per pecuniam in Ecclesia Dei vel promoveri, auctoritate Sedis Apostolicae modis omnibus prohibemus. Si quis vero in Ecclesia ordinationem vel promotionem taliter acquisierit, prorsus careat dignitate.»[2]

---

synodo 1047 [Msi XIX 627 sq] poenas simoniace ordinatis infligens validitatem ordinationum agnoverat. Quod decretum LEO IX in Romana synodo 1049 confirmavit, haereticorumque ordinationes validas esse per transennam declaravit [Hrd VI, II 991]. NICOLAUS II vero in Romana 1059 eos, qui hactenus a simoniacis gratis fuerant ordinati, in gradu remanere permisit [v. n. 354]. Idem URBANUS II in Placentina 1094 de iis statuit, qui nescii a simoniacis fuissent ordinati, et de iis, qui a schismaticis, quos tamen vita et scientia commendarent [Msi XX 805; cf. 809]. PASCHALIS II sequentia statuit. At tota quaestio nonnisi lente sopita est: v. Hfl V p. 380 sq 440 442 514 712 718 725. De reordinationibus, quae dicuntur factae ab ALEXANDRO III, LUCIO III, URBANO III, aliis, v. L. Saltet, Les réordinations, Paris 1907.

[1] Msi XXI 282 A sqq; Hrd VI, II 1111 C sqq; cf. Hfl V 379 sqq; Bar(Th) ad 1122 n. 1 sqq (18, 343 a sqq).

[2] Ex conc. Tolosano 1119, a CALLISTO II celebrato, can. 1 [Msi XXI 226]. Haec contra haeresim simoniacam, quae ideo haeresis vocabatur, quia simoniaci illi non solum contra legem peccabant, sed et licitam esse

360 Can. 3. Presbyteris, diaconibus vel subdiaconibus concubinarum et uxorum contubernia penitus interdicimus et aliarum mulierum cohabitationem, praeter quas Synodus NICAENA propter solas necessitudinum causas habitare permisit, videlicet matrem, sororem, amitam, vel materteram, aut alias huiusmodi, de quibus nulla valeat iuste suspicio oriri [1] [v. n. 52 b sq].

361 Can. 4. «Praeterea iuxta beatissimi STEPHANI Papae sanctionem statuimus, ut laici, quamvis religiosi sint, nullam tamen de ecclesiasticis rebus aliquid disponendi habeant facultatem: sed secundum Apostolorum canones omnium negotiorum ecclesiasticorum curam episcopus habeat et ea velut Deo contemplante dispenset. Si quis ergo principum aut laicorum aliorum dispensationem vel donationem rerum sive possessionum ecclesiasticarum sibi vindicaverit, ut sacrilegus iudicetur.» [2]

illam pro ordinibus pecuniae solutionem contendebant, adeoque ipsam morum regulam impetebant, vel ab ea non esse prohibita dicebant, quae ipsi tamen adversabantur. Contra hanc pestem sequentibus decretis Pontifices et Concilia pugnaverunt: CHALCEDON. 451, can. 2 [Msi VII 393 B]; CLEMENS II in Rom. synodo 1047 [Msi XIX 627 sq]; LEO IX in Rom. I 1049 [Msi XIX 721 C], Remen. 1049 c. 2 [Msi XIX 741 E], Mogunt. 1049 [Msi XIX 749 C]; NICOLAUS II in Rom. 1059, c. 9 [Msi XIX 909 A]; ALEXANDER II in Rom. 1063, c. 1 sq [Msi XIX 1023 sq]; GREGORIUS VII in Rom. 1073 [Msi XX 173 E]; 1074, c. 6—10 [Msi XX 408 sqq]; 1078 [Msi XX 503 D]; 1078, c. 4 [Msi XX 509 E]; URBANUS II in Melfit. 1089, c. 1 [Msi XX 721 sq]; Placentina 1095, c. 1—7 [Msi XX 805 sq]; Claromontan. 1095 [Msi XX 916 D]; Roman. 1099, c. 1—7 [Msi XX 961 sq]; CALLISTUS II in Tolosan. 1119, c. 1 [Msi XXI 225 C]; Remen. c. 1 [Msi XXI 235 B]; Synodi oecumenicae LAT. I hoc can. 1; LAT. II 1139, can. 1 et 2 [v. n. 364]; LAT. III 1179, can. 7 et 15 [v. n. 400]; LAT. IV 1215, can. 63 [Msi XXII 1051]. Quibus decretis ordinationes et promotiones quaecunque simoniacae et redemptiones altarium prohibentur.

[1] Haec contra haeresim Nicolaitarum, hoc est clericorum incontinentium, qui in tantum pro haereticis habebantur, in quantum non solum ecclesiasticam legem coelibatus infringebant et concubinatum exercebant, sed illam etiam observatu impossibilem atque moribus nocivam traducebant. Huc pertinent etiam haec decreta: LEO IX in Moguntina 1049 [Msi XIX 749 C]; GREGORIUS VII in Romana 1073 [Msi XX 173 E]; 1074, c. 11—21 [Msi XX 413 sqq 434]; 1078, c. 11 [Msi XX 510 E]; URBANUS II in Melfitana 1089, c. 2 12 [Msi XX 723 sq]; Claromontana 1095, c. 1 [Msi XX 906 A]; CALLISTUS II in Remensi 1119, c. 5 [Msi XXI 236 B]; LAT. I oec. hoc can. 3; LAT. II 1139, can. 6 7 8, quod coniugia maiorum clericorum et regularium irrita declarat [Msi XXI 527 sq]; LATERAN. III 1179, c. 11 [Msi XXII 224 sq].

[2] Ex Pseudo-Isidoro [Hinschius, Decretales Pseudo-Isidorianae. Lipsiae 1863, p. 186]. Hoc et sequenti can. 10 finita est longissima de investituris pugna, quae in tantum huc pertinet, in quantum etiam de principio agitur, utrum potestas magisterii et ministerii ecclesiastici a civili

Can. 5. «Coniunctiones consanguineorum fieri prohibemus: quoniam eas et divinae et saeculi prohibent leges. Leges enim divinae hoc agentes et eos, qui ex eis prodeunt, non solum eiciunt, sed maledictos appellant; leges vero saeculi infames tales (eos) vocant et ab hereditate repellunt. Nos itaque, Patres nostros sequentes, infamia eos notamus et infames esse censemus.» [1] 362

Can. 10. Nullus in episcopum, nisi canonice electum ad consecrandum manus mittat. Quodsi praesumpserit, et consecratus et consecrator absque recuperationis spe deponatur. 363

HONORIUS II 1124—1130.

INNOCENTIUS II 1130—1143.
Conc. LATERANENSE II 1139.

Oecumenicum X (contra Pseudo-Pontifices).

De simonia, usura, falsis poenitentiis, sacramentis [2].

Can. 2. Si quis praebendam, vel prioratum, seu decanatum, aut honorem, vel promotionem aliquam eccle- 364

fluat necne, et utrum a magistratu civili proprio iure conferri queat necne. Huc pertinent porro NICOLAUS II in syn. Romana 1059, c. 6 [Msi XIX 909 A] et Turonensi 1060, c. 4 [Msi XIX 927 C]; S. GREGORIUS VII in Romana 1075 [Hfl V 41 46 sq; Msi XX 443 sq], 1078, c. 2 [Msi XX 509 C; cf. 517 sq]; 1080, c. 1 sq [Msi XX 531 sq], etc.; VICTOR III [Msi XX 637 639 sqq]; URBANUS II in Melfitana 1089, c. 5 [Msi XX 723 B], Claromontana c. 15 [Msi XX 817 D], Barensi 1098 [Msi XX 1061 E], Romana 1099, c. 17 [Msi XX 964 B]; PASCHALIS II in Romana 1110, c. 4 [Msi XXI 7]; 1116 [Msi XXI 147 D]; Guastallensi 1106 [Msi XX 1210 E]; Trecen. 1107 [Msi XX 1223 B]; Beneventana 1108 [Msi XX 1231 B], Viennen. 1112, c. 1 [Msi XXI 74 D], CALLISTUS II in Remen. 1119, c. 2 [Msi XXI 235 D]; LAT. II 1139, c. 25 [Msi XXI 532 D].

[1] Ex Pseudo-Isidoro [Hinschius, Decretales Pseudo-Isidorianae p. 140]. Haec contra haeresim incestuosorum. Ita vocabantur illi, qui propinquorum coniunctiones illicitas non esse contendebant atque gradus consanguinitatis ad iuris civilis normam numerabant. Contra hos legem atque doctrinam canonicam defendunt: LEO IX in Rom. I, 1049 [Msi XIX 722 D] et Remen. 1049, c. 11 [Msi XIX 742 C]; NICOLAUS II in Rom. 1059, c. 11 [Msi XIX 898 E]; ALEXANDER II in Rom. 1063, c. 9 [Msi XIX 1026 A]; praesertim vero in Rom. 1065, in qua decretalem edidit, quae causa 35, q. 5, c. 2 habetur; URBANUS II in syn. Troian. 1089 [Msi XX 721 C]; LAT. oec. II 1139, c. 17 [Msi XXI 530 E]: «Coniunctiones consanguineorum omnino fieri prohibemus: huiusmodi namque incestum, qui fere, stimulante humani generis inimico, in usum versus est, sanctorum Patrum instituta et sacrosancta Dei detestatur Ecclesia.» LAT. IV vero gradus prohibitos ad numerum quaternarium reduxit c. 50 [Msi XXII 1035 E].

[2] Msi XXI 526 C sqq; Hrd VI, II 1208 B sqq; cf. Hfl V 440 sqq; Bar(Th) ad 1139 n. 4 sq (18, 566 a sqq).

siasticam, seu quodlibet sacramentum ecclesiasticum, utpote chrisma vel oleum sanctum, consecrationes altarium vel ecclesiarum, interveniente exsecrabili ardore avaritiae per pecuniam acquisivit: honore male acquisito careat, et emptor atque venditor et interventor nota infamiae percellantur. Et nec pro pastu, nec sub obtentu alicuius consuetudinis ante vel post a quoquam aliquid exigatur, vel ipse dare praesumat: quoniam simoniacum est; sed libere et absque imminutione aliqua, collata sibi dignitate atque beneficio perfruatur[1].

365 Can. 13. Porro detestabilem et probrosam, divinis et humanis legibus per Scripturam in Veteri et in Novo Testamento abdicatam, illam, inquam, insatiabilem foeneratorum ràpacitatem damnamus, et ab omni ecclesiastica consolatione sequestramus, praecipientes, ut nullus archiepiscopus, nullus episcopus vel cuiuslibet ordinis abbas, seu quivis in ordine et clero, nisi cum summa cautela usurarios recipere praesumat, sed in tota vita infames habeantur et, nisi resipuerint, christiana sepultura priventur[2].

366 Can. 22. «Sane quia inter cetera unum est, quod sanctam maxime perturbat Ecclesiam, falsa videlicet poenitentia, confratres nostros et presbyteros admonemus, ne falsis poenitentiis laicorum animas decipi et in

[1] Ut nihil pro oleo sacro, chrismate, visitatione et unctione infirmorum, exsequiis, sepultura, baptismo, eucharistia, benedictione nubentium aliisque sacramentis et benedictionibus exigeretur, statuerunt LEO IX in syn. Remen. 1049, c. 2 et 5 [Msi XIX 741 sq]; URBANUS II in Placentin. 1095, c. 2 et 13 [Msi XX 805 sq]; CALLISTUS II in Tolosana 1119, c. 9 [Msi XXI 227 E] et Remensi 1119, c. 4 [Msi XXI 236 A]; LATERAN. II 1139, c. 2 et 24 [Msi XXI 526 A 532 D]; LATERAN. III 1179, De Simonia c. 10 [Msi XXII 249 D]; LATERAN. IV 1215, c. 66 [Msi XXII 1054 D]. Quod intelligendum est de lis, qui ad modum venditionis rei ipsius sacrae aliquid exigunt, vel ut provisionem ad evitandum simoniae periculum.

[2] Cf. LEO IX in syn. Remen. 1049, c. 7 [Msi XIX 742 B]; LAT. III 1179, c. 25 [Msi XXII 231 B]; GREGORIUS X in LUGD. II oec. [CIC VI, 5, 5, 1 et 2: Frdbg II 1081 sq]. Multi videntur hanc Concilii sanctionem pro positiva tantum prohibitione habuisse. Hinc ALEXANDER III [CIC Decr. V, 19, 4: Frdbg II 812 sq] declarat, non posse in recipienda ad usuram pecunia dispensationem fieri, neque etiam ut pauperes, qui Saracenorum captivitate tenentur, per eandem possint pecuniam liberari, sicut Scriptura sacra prohibet pro alterius vita mentiri. Ibid. c. 5 reicit quorundam exceptionem, illas tantum usuras esse restituendas, quae post LATERANENSIS II decretum fuerint receptae. Denique c. 9 ipsos heredes filios vel extraneos ad restitutionem teneri statuit. Multis etiam decretis INNOCENTIUS III (in eodem titulo) decretorum istorum observationem urget.

infernum pertrahi patiantur. Falsam autem poenitentiam esse constat, cum spretis pluribus, de uno solo poenitentia agitur: aut cum sic agitur de uno, ut non discedatur ab alio. Unde scriptum est: *Qui totam legem observaverit, offendat autem in uno, factus est omnium reus* [Iac 2, 10]: scilicet quantum ad vitam aeternam. Sicut enim, si peccatis esset omnibus involutus, ita, si in uno tantum maneat, aeternae vitae ianuam non intrabit. Falsa etiam fit poenitentia, cum poenitens ab officio vel curiali vel negotiali non recedit, quod sine peccato agi nulla ratione praevalet; aut si odium in corde gestetur, aut si offenso cuilibet non satisfiat, aut si offendenti offensus non indulgeat, aut si arma quis contra iustitiam gerat.»[1]

Can. 23. «Eos autem, qui religiositatis speciem simu- 367
lantes, Domini corporis et sanguinis sacramentum, baptisma puerorum, sacerdotium et ceteros ecclesiasticos ordines et legitimarum damnant foedera nuptiarum, tanquam haereticos ab Ecclesia Dei pellimus et damnamus et per potestates exteras coerceri praecipimus. Defensores quoque ipsorum eiusdem damnationis vinculo innodamus.»[2]

Conc. Senonense[3] *1140 vel 1141.*

Errores Petri Abaelard[4].

1. Quod Pater sit plena potentia, Filius quaedam potentia, 368
Spiritus Sanctus nulla potentia.

[1] De falsa poenitentia iam decreta emiserant GREGORIUS VII in syn. Rom. V 1078, can. 5, et Rom. VII 1080, can. 5 [Msi XX 510 A 533 B], et URBANUS II in Melfitana 1089, can. 16 [Msi XX 724 C], ex quo postremo canone Lateranensis ad verbum desumptus est.

[2] Iste canon est contra Petrum de Bruis et neo-manichaeos, e quibus orti sunt Albigenses, et ad verbum desumptus est ex concilio Tolosano a. 1119 coram CALLISTO II habito [Msi XXI 234 A].

[3] Sens in Gallia.

[4] Msi XXI 568 C; Gotti, Veritas rel. christ. II 352b sqq; Hrd VI, II 1224 E; Hfl V 476; cf. Bar(Th) ad 1140 n. 7 sq (18, 583a sqq); Paul Ruf und Mart. Grabmann, Ein neuaufgefundenes Bruchstück der Apologia Abaelards [Sitzungsberichte der Bayr. Akad. d. Wiss. Philos.-hist. Abtlg. 1930, Heft 5], München 1930; in quo fragmento (p. 10 sq) omnes errores hic n. 368—386 notati eodem ordine recensentur. — Petrus Abaelard (Baiolardus), natus 1079 in oppido Pallet, factus monachus S. Dionysii, docuit Parisiis. Errores eius, iam 1121 in concilio Suessionensi damnati, a S. Bernardo collecti et in conc. Senonensi propositi et reiecti sunt. Mortuus est 21. April. 1142.

369 2. Quod Spiritus Sanctus non sit de substantia [al[1]: potentia] Patris, aut Filii.
370 3. Quod Spiritus Sanctus sit anima mundi.
371 4. Quod Christus non assumpsit carnem, ut nos a iugo diaboli liberaret.
372 5. Quod nec Deus et homo, neque haec persona, quae Christus est, sit tertia persona in Trinitate.
373 6. Quod liberum arbitrium per se sufficit ad aliquod bonum.
374 7. Quod ea solummodo possit Deus facere vel dimittere, vel eo modo tantum, vel eo tempore, quo facit et non alio.
375 8. Quod Deus nec debeat nec possit mala impedire.
376 9. Quod non contraximus culpam ex Adam, sed poenam tantum.
377 10. Quod non peccaverunt, qui Christum ignorantes crucifixerunt, et quod non culpae adscribendum est, quidquid fit per ignorantiam.
378 11. Quod in Christo non fuerit spiritus timoris Domini.
379 12. Quod potestas ligandi atque solvendi Apostolis tantum data sit, non successoribus.
380 13. Quod propter opera nec melior nec peior efficiatur homo.
381 14. Quod ad Patrem, qui ab alio non est, proprie vel specialiter attineat operatio[2], non etiam sapientia et benignitas.
382 15. Quod etiam castus timor excludatur a futura vita.
383 16. Quod diabolus immittat suggestionem per operationem[3] lapidum vel herbarum.
384 17. Quod adventus in fine saeculi possit attribui Patri.
385 18. Quod anima Christi per se non descendit ad inferos, sed per potentiam tantum.
386 19. Quod nec opus nec voluntas neque concupiscentia neque delectatio, cum[4] movet eam, peccatum sit, nec debemus velle eam exstinguere[5].

[Ex ep. INNOC. II «Testante Apostolo» ad Henricum episc. Senon. 16. Iulii 1140[6].]

387 Nos itaque, qui in cathedra Sancti PETRI, cui a Domino dictum est: «*Et tu aliquando conversus confirma fratres tuos*» [Lc 22, 32], licet indigni, residere conspicimur, communicato fratrum nostrorum episcoporum cardinalium consilio, destinata

[1] Cf. Rev. Apologétique 52 (1931) 397.
[2] In fragmento Ruf-Grabmann: omnipotentia.
[3] Ib.: appositionem.
[4] Ib.: quae.
[5] Ib.: exstingui.
[6] Msi XXI 565 B, Jf 8148; ML 179, 517 A.

nobis a vestra discretione capitula et universa ipsius Petri [Abaelard] dogmata sanctorum canonum auctoritate cum suo auctore damnavimus, eique tanquam haeretico perpetuum silentium imposuimus. Universos quoque erroris sui sectatores et defensores a fidelium consortio sequestrandos et excommunicationis vinculo innodandos esse censemus.

De baptismo flaminis (presbyteri non baptizati)[1]

[Ex ep. «Apostolicam Sedem» ad episc. Cremonensem, temp. incerti.]

Inquisitioni tuae taliter respondemus: Presbyterum, 388
quem sine unda baptismatis extremum diem clausisse (litteris tuis) significasti, quia in sanctae matris Ecclesiae fide et Christi nominis confessione perseveravit, ab originali peccato solutum, et coelestis patriae gaudium esse adeptum (ex auctoritate sanctorum Patrum Augustini atque Ambrosii) asserimus incunctanter. Lege (frater) super octavo libro Augustini de civitate Dei[2], ubi inter cetera legitur: «Baptismus invisibiliter ministratur, quem non contemptus religionis, sed terminus necessitatis excludit.» Librum etiam beati Ambrosii de obitu Valentiniani[3] idem asserentis revolve. Sopitis igitur quaestionibus, doctorum Patrum sententias teneas, et in ecclesia tua iuges preces hostiasque Deo offerri iubeas pro presbytero memorato

COELESTINUS II 1143—1144. LUCIUS II 1144—1145.

EUGENIUS III 1145—1153.

Conc. Remense[4] 1148.

Professio fidei de Trinitate[5].

1. Credimus et confitemur simplicem naturam divini- 389
tatis esse Deum, nec aliquo sensu catholico posse negari,

[1] ML 179, 624 D sq; Jf 8272; CIC Decr. Greg. III, 43, 2: Frdbg II 648; Rcht II 623. — Hoc documentum INNOCENTIO III in CIC adscribitur
[2] Cf. De civ. Dei 13, 7 [ML 41, 381]. — De facto Pontifex videtur respicere Augustini De baptismo IV 22, 29 [ML 43, 173].
[3] Cap. 51 [ML 16, 1374]. [4] Reims Galliae.
[5] Msi XXI 712 E sq (725); coll. Hfl V 524; Hrd VI, II 1299 D sq (1309). ML 185, 617 B sq; Bar(Th) ad 1148 n. 9 (19, 18 b sq) — In causa Gilberti Porretani, teste Ottone Frisingensi, «Romanus Pontifex definivit, ne

quin divinitas sit Deus et Deus divinitas. Si vero dicitur: Deum sapientia sapientem, magnitudine magnum, aeternitate aeternum, unitate unum, divinitate Deum esse, et alia huiusmodi: credimus nonnisi ea sapientia, quae est ipse Deus, sapientem esse; nonnisi ea magnitudine, quae est ipse Deus, magnum esse; nonnisi ea aeternitate, quae est ipse Deus, aeternum esse; nonnisi ea unitate, quae est ipse Deus, unum esse; nonnisi ea divinitate Deum, quae est ipse: id est, seipso sapientem, magnum, aeternum, unum Deum.

390 2. Cum de tribus personis loquimur, Patre, Filio et Spiritu Sancto, ipsas unum Deum, unam divinam substantiam esse fatemur. Et e converso cum de uno Deo, una divina substantia loquimur, ipsum unum Deum, unam divinam substantiam esse tres personas confitemur.

391 3. Credimus (et confitemur) solum Deum Patrem et Filium et Spiritum Sanctum aeternum esse, nec aliquas omnino res, sive relationes, sive proprietates, sive singularitates vel unitates dicantur, et huiusmodi alia, adesse Deo, quae sint ab aeterno, quae non sint Deus.

392 4. Credimus (et confitemur) ipsam divinitatem, sive substantiam divinam sive naturam dicas, incarnatam esse, sed in Filio.

ANASTASIUS IV 1153—1154. HADRIANUS IV 1154—1159.

ALEXANDER III 1159—1181.

Propositio erronea de humanitate Christi [1].

[Damnata in ep. «Cum Christus» ad Willelmum archiepisc. Remensem 18. Febr. 1177.]

393 **Cum Christus perfectus Deus perfectus sit homo, mirum est, qua temeritate quisquam audet dicere, quod «Christus non sit aliquid secundum quod homo» [2]. Ne autem tanta possit** in Ecclesia Dei abusio suboriri, . . . auctoritate nostra sub

aliqua ratio in theologia inter naturam et personam divideret, neve Deus divina essentia diceretur ex sensu ablativi tantum, sed etiam nominativi». Hoc symbolum emissum est in concilio. — In eodem concilio damnati sunt Eon de Stella et Henricus.

[1] CIC Decr. Greg. V, 7, 7: Frdbg II 779; Rcht II 751; Jf 12785; Msi XXI 1081 C sq; cf. DuPl I, I 116b; DCh I n. 9.

[2] Haec sententia fuit Abaelardi: cf. Opp. S. Bonaventurae, ed. Quaracchi tom. 3, p. 156 sq, Schol.

anathemate interdicas, ne quis de cetero [id] dicere audeat . . ., quia sicut verus Deus, ita verus est homo ex anima rationali et humana carne subsistens.

De contractu venditionis illicito [1].

[Ex ep. «In civitate tua» ad archiepisc. Ianuensem, temp. incerti.]

In civitate tua dicis saepe contingere, quod, cum quidam 394
piper, seu cinnamomum, seu alias merces comparant, quae tunc ultra quinque libras non valent, et promittunt se illis, a quibus illas merces accipiunt, sex libras statuto termino soluturos. Licet autem contractus huiusmodi ex tali forma non possit censeri nomine usurarum, nihilominus tamen venditores peccatum incurrunt, nisi dubium sit, merces illas plus minusve solutionis tempore valituras: et ideo cives tui saluti suae bene consulerent, si a tali contractu cessarent, cum cogitationes hominum omnipotenti Deo nequeant occultari.

De vinculo matrimonii [2].

[Ex ep. «Ex publico instrumento» ad episc. Brixiensem, temp. incerti.]

Quia praefata mulier, licet a praefato viro despon- 395
sata fuerit, adhuc tamen, sicut asserit, ab ipso est incognita, fraternitati tuae per apostolica scripta praecipiendo mandamus, quatenus, si praedictus vir mulierem ipsam carnaliter non cognoverit, et eadem mulier, sicut ex parte tua nobis proponitur, ad religionem transire voluerit, recepta ab ea sufficienti cautione, quod vel ad religionem transire vel ad virum suum redire infra duorum mensium spatium debeat, ipsam contradictione et appellatione cessante a sententia [excommunicationis], qua tenetur, absolvas ita, quod, si ad religionem transierit, uterque restituat alteri, quod ab eo noscitur recepisse, et vir ipse, ea religionis habitum assumente, ad alia vota licentiam habeat transeundi. Sane quod Dominus in Evangelio dicit, *non licere viro, nisi ob causam fornicationis uxorem suam dimittere* [Mt 5, 32; 19, 9], intelligendum est, secundum interpretationem sacri elo-

[1] CIC Decr. Greg. V, 19, 6: Frdbg II 813; Rcht II 784; Jf 13965.

[2] CIC Decr. Greg. III, 32, 7: Frdbg II 581; Rcht II 559; Jf 13787; — III, 32, 2: Frdbg II 579; Rcht II 558; Jf 14091; — IV, 4, 3: Frdbg II 681; Rcht II 656.

quii, de his, quorum matrimonium carnali copula est consummatum, sine qua matrimonium consummari non potest, et ideo, si praedicta mulier non fuit a viro suo cognita, licitum est [sibi] ad religionem transire.

[Ex fragmentis ep. ad archiepisc. Salernitanum, temp. incerti.]

396 Post consensum legitimum de praesenti licitum est alteri, altero etiam repugnante, eligere monasterium, sicut Sancti quidem de nuptiis vocati fuerunt, dummodo carnalis commixtio non intervenerit inter eos: et alteri remanenti, si commonitus continentiam servare noluerit, licitum est ad secunda vota transire; quia cum non fuissent una caro simul effecti, satis potest unus ad Deum transire, et alter in saeculo remanere. . . .[1]

397 Si inter virum et mulierem legitimus consensus . . interveniat de praesenti, ita quidem, ut unus alterum in suo mutuo consensu verbis consuetis expresse recipiat . . ., sive sit iuramentum interpositum sive non, non licet mulieri alii nubere. Et si nupserit, etiamsi carnalis copula sit secuta, ab eo separari debet, et, ut ad primum redeat, ecclesiastica districtione compelli, quamvis alii aliter sentiant, et aliter etiam a quibusdam praedecessoribus nostris sit aliquando iudicatum.

De forma baptismi[2].

[Ex fragmentis epistolae (ad Pontium episc. Claromontensem?), temp. incerti.]

398 Si quis (sane) puerum ter in aqua immerserit in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen; et non dixerit: «Ego baptizo te in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen», non est puer baptizatus.

399 De quibus dubium est, an baptizati fuerint, baptizantur his verbis praemissis: «Si baptizatus es, non te baptizo: sed, si nondum baptizatus es, ego te baptizo etc.»

---

[1] Idem S. Pontifex in ep. ad episcopum Pictaviensem (temporis incerti) [CIC Decr. Greg. IV, 13, 2] statuit, matrimonium ratum, non consummatum (seu, ut in CIC l. c., dicitur, sponsalia de futuro) dissolvi per supervenientem affinitatem. INNOCENTIUS III vero in ep. ad praeposit. Magdeburgensem a. 1200 [CIC Decr. Greg. IV, 13, 6] clare negat talem matrimonii rati, non consummati solubilitatem.

[2] CIC Decr. Greg. III, 42, 1 et 2: Frdbg II 644: Rcht II 619; Jf 14200.

Conc. LATERANENSE III 1179.

Oecumenicum XI (contra Albigenses).

De simonia[1].

Cap. 10. Monachi non pretio recipiantur in monasterio. . . . 400
Si quis autem exactus pro sua receptione aliquid dederit, ad sacros ordines non ascendat. Is autem, qui acceperit, officii sui privatione mulctetur[2].

De haereticis evitandis[3].

Cap. 27. Sicut ait beatus LEO[4], «licet ecclesiastica 401
disciplina, sacerdotali contenta iudicio, cruentas non efficiat ultiones: catholicorum tamen principum constitutionibus adiuvatur, ut saepe quaerant homines salutare remedium, dum corporale super se metuunt evenire supplicium». Eapropter, quia in Gasconia, Albegesio et partibus Tolosanis et aliis locis ita haereticorum, quos alii Catharos, alii Patarenos, alii Publicanos, alii aliis nominibus vocant, invaluit damnata perversitas, ut iam non in occulto, sicut aliqui, nequitiam suam exerceant, sed suum errorem publice manifestent et ad suum consensum simplices attrahant et infirmos: eos et defensores et receptatores eorum anathemati decernimus subiacere, et sub anathemate prohibemus, ne quis eos in domibus vel in terra sua tenere vel fovere vel negotiationem cum eis exercere praesumat[5].

LUCIUS III 1181—1185.

Conc. Veronense 1184.

De sacramentis (contra Albigenses)[6].

[Ex decreto «Ad abolendum» contra haereticos.]

Universos, qui de sacramento corporis et sanguinis 402
Domini nostri Iesu Christi, vel de baptismate, seu de

---

[1] Msi XXII 224 B; Jf post 13331; Hrd VI, II 1678 C; cf. Hfl V 713 sqq; Bar(Th) ad 1179 n. 1 sqq (19, 472a sqq).

[2] Ita et URBANUS II in syn. Melfitana 1089, c. 7 [Msi XX 723 C].

[3] Msi XXII 231 E sq; Hrd VI, II 1683 D sq.

[4] Ep. ad Turibium, Prooem. [ML 54, 680 A].

[5] Porro concilium bellum sacrum indicit adversus Brabantiones, Navarros, Baschos etc., qui omnia vastabant neque aetati ulli aut sexui parcebant.

[6] CIC Decr. Greg. V, 7, 9: Frdbg II 780; Rcht II 752; Jf 15109: Msi XXII 477 B; Hrd VI, II 1878 E; cf. Hfl V 724 sqq.

peccatorum confessione, matrimonio vel reliquis ecclesiasticis sacramentis aliter sentire aut docere non metuunt, quam sacrosancta Romana Ecclesia praedicat et observat; et generaliter quoscunque eadem Romana Ecclesia vel singuli episcopi per dioeceses suas cum consilio clericorum, vel clerici ipsi, sede vacante, cum consilio, si oportuerit, vicinorum episcoporum haereticos iudicaverint, pari vinculo perpetui anathematis innodamus.

URBANUS III 1185—1187.

De usura[1].

[Ex ep. «Consuluit nos» ad presbyterum quendam Brixiensem.]

403 Consuluit nos tua devotio, an ille in iudicio animarum quasi usurarius debeat iudicari, qui non alias mutuo traditurus, eo proposito mutuam pecuniam credit, ut, licet omni conventione cessante, plus tamen sorte recipiat; et utrum eodem reatu criminis involvatur, qui, ut vulgo dicitur, non aliter parabolam iuramenti concedit, donec, quamvis sine exactione, emolumentum aliquod inde percipiat; et an negotiator poena consimili debeat condemnari, qui merces suas longe maiore pretio distrahit, si ad solutionem faciendam prolixioris temporis dilatio prorogetur, quam si ei in continenti pretium persolvatur. Verum quia, quid in his casibus tenendum sit, ex evangelio Lucae manifeste cognoscitur, in quo dicitur: *Date mutuum, nihil inde sperantes* [cf. Lc 6, 35]: huiusmodi homines pro intentione lucri, quam habent, cum omnis usura et superabundantia prohibeatur in lege, iudicandi sunt male agere, et ad ea, quae taliter sunt accepta, restituenda in animarum iudicio efficaciter inducendi.

GREGORIUS VIII 1187. CLEMENS III 1187—1191.
COELESTINUS III 1191—1198.

INNOCENTIUS III 1198—1216.

De matrimonii forma sacramentali[2].

[Ex ep. «Cum apud sedem» ad Ymbertum archiepisc. Arelatensem, 15. Iul. 1198.]

404 Consuluisti nos, utrum mutus et surdus alicui possint matrimonialiter copulari. Ad quod fraternitati tuae taliter

[1] CIC Decr. Greg. V, 19, 10: Frdbg II 814; Rcht II 785; Jf 15726.
[2] CIC Decr. Greg. IV, 1, 23 (cf. 25): Frdbg II 669 sq; Rcht II 645; Pth 329; ML 214, 304 C. — In his decretis INNOCENTII III ut materiae similes una exhiberi possent, ordo chronologicus non stricte servatus est.

respondemus, quod, cum prohibitorium sit edictum de matrimonio contrahendo, ut quicunque non prohibetur, per consequentiam admittatur, et sufficiat ad matrimonium solus consensus illorum, de quorum quarumque coniunctionibus agitur: videtur, quod, si talis velit contrahere, sibi non possit vel debeat denegari, cum, quod verbis non potest, signis valeat declarare.

[Ex ep. ad episc. Mutinensem, a. 1200[1].]

In matrimoniis de cetero contrahendis illud te volumus observare, ut, postquam inter legitimas personas consensus legitimus intervenerit de praesenti, qui sufficit in talibus iuxta canonicas sanctiones, et, si solus defuerit, cetera, etiam cum ipso coitu celebrata, frustrantur, si personae iunctae legitime cum aliis postea de facto contrahant, quod prius de iure factum fuerat, non poterit irritari.

De vinculo matrimonii et privilegio Paulino[2].

[Ex ep. «Quanto te magis» ad Ugonem episc. Ferrariensem, 1. Maii 1199.]

Tua fraternitas intimavit, quod altero coniugum ad 405
haeresim transeunte, qui relinquitur, ad secunda vota desiderat convolare et filios procreare, quod utrum possit fieri de iure, per tuas nos duxisti litteras consulendos. Nos igitur consultationi tuae de communi fratrum nostrorum consilio respondentes distinguimus, licet quidam praedecessor noster sensisse aliter videatur, an ex duobus infidelibus alter ad fidem catholicam convertatur, vel ex duobus fidelibus alter labatur in haeresim vel decidat in gentilitatis errorem. Si enim alter infidelium coniugum ad fidem catholicam convertatur, altero vel nullo modo, vel saltem non sine blasphemia divini nominis, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, ei cohabitare volente: qui relinquitur, ad secunda, si voluerit, vota transibit; et in hoc casu intelligimus, quod ait Apostolus: *Si infidelis discedit, discedat: frater enim vel soror non est servituti subiectus in huiusmodi* [1 Cor 7, 15].

[1] CIC Decr. Greg. IV, 4, 5: Frdbg II 682; Rcht II 657; Pth 1238.
[2] CIC Decr. Greg. IV, 19, 7: Frdbg II 722 sq; Rcht II 696 sq; Pth 684; ML 214, 588 D sq.

Et canonem etiam, in quo dicitur: Quod «contumelia creatoris solvit ius matrimonii circa eum, qui relinquitur»[1].

406 Si vero alter **fidelium** coniugum vel labatur in haeresim vel transeat ad gentilitatis errorem, non credimus, quod in hoc casu is, qui relinquitur, vivente altero possit ad secundas nuptias convolare, licet in hoc casu maior appareat contumelia creatoris. Nam etsi matrimonium verum quidem inter infideles exsistat, non tamen est ratum: inter fideles autem verum quidem et ratum exsistit: quia sacramentum fidei, quod semel est admissum, nunquam amittitur, sed ratum efficit coniugii sacramentum, ut ipsum in coniugibus illo durante perduret.

De paganorum matrimoniis et privilegio Paulino[2].

[Ex ep. «Gaudemus in Domino» ad episc. Tiberiadensem, initio 1201.]

407 Utrum pagani uxores accipientes in secundo vel tertio vel ulteriore **gradu** sibi coniunctas sic coniuncti debeant post conversionem suam insimul remanere vel ab invicem separari, edoceri per scriptum apostolicum postulasti. Super quo fraternitati tuae taliter respondemus, quod, cum sacramentum coniugii apud fideles et infideles exsistat, quemadmodum ostendit Apostolus dicens: *Si quis frater infidelem habet uxorem, et haec consentit habitare cum eo, non illam dimittat* [1 Cor 7, 12]; et in praemissis gradibus a paganis quoad eos matrimonium licite sit contractum, qui constitutionibus canonicis non arctantur (*Quid enim ad nos*, secundum Apostolum eundem, *de his, quae foris sunt, iudicare?* [1 Cor 5. 12]): in favorem praesertim christianae religionis et fidei, a cuius perceptione per uxores se deseri timentes viri possunt facile revocari, fideles huiusmodi matrimonialiter copulati libere possunt et licite remanere coniuncti, cum per sacramentum baptismi non solvantur coniugia, sed crimina dimittantur.

408 Quia vero pagani circa **plures** insimul feminas affectum dividunt coniugalem, utrum post conversionem omnes, vel quam ex omnibus retinere valeant, non immerito dubitatur. Verum absonum hoc videtur et inimicum fidei christianae, cum ab initio una costa in unam feminam sit conversa, et Scriptura divina testetur, quod *«propter hoc relinquet homo patrem et matrem et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una»* [Eph 5, 31; Gn 2, 24; cf. Mt 19, 5]; non dixit ‹tres vel plures›, sed *duo:* nec dixit: «adhaerebit uxoribus», sed *uxori.* Nec ulli unquam licuit insimul plures uxores habere, nisi cui fuit divina revelatione concessum, quae mos quandoque, interdum etiam fas censetur, per quam sicut Iacob a mendacio, Israelitae a furto, et Samson ab homicidio, sic et Patriarchae et alii viri iusti, qui plures leguntur simul habuisse uxores, ab adulterio excusantur. Sane veridica haec sententia probatur etiam de testimonio Veritatis testantis in Evangelio: *«Quicunque dimiserit uxorem suam [. nisi] ob fornicationem, et aliam duxerit, moechatur»* [Mt 19, 9; cf. Mc 10, 11]. Si ergo uxore dimissa duci alia de iure non potest, fortius et ipsa retenta: per quod evidenter apparet, pluralitatem in utroque sexu, cum non ad imparia iudicentur circa matrimonium, reprobandam. Qui autem secundum ritum suum legitimam repudiavit uxorem, cum tale repudium Veritas in Evangelio reprobaverit, nunquam ea vivente licite poterit aliam, etiam ad fidem Christi conversus, habere, nisi post conversionem ipsius illa renuat cohabitare cum ipso, aut etiamsi consentiat, non tamen absque contumelia creatoris, vel ut eum pertrahat ad mortale peccatum, in quo casu restitutionem petenti, quamvis de iniusta spoliatione constaret, restitutio negaretur: quia secundum Apostolum *frater aut soror non est in huiusmodi subiectus servituti* [1 Cor 7, 15]. Quod si conversum ad fidem et illa conversa sequatur, antequam propter causas praedictas legitimam ille ducat uxorem, eam recipere compelletur. Quamvis quoque secundum evangelicam veritatem, *qui duxerit dimissam, moechatur* [Mt 19, 9]: non tamen dimissor poterit obicere fornicationem dimissae, pro eo, quod nupsit alii post repudium, nisi alias fuerit fornicata.

---

[1] Cf. Decr. Grat. II, causa 28, q. 2 c. 2.
[2] CIC Decr. Greg. IV, 19, 8: Frdbg II 723 sq; Rcht II 697 sq; Pth 1325; ML 216. 1269 C sqq.

De solubilitate matrimonii rati per professionem[1].

[Ex ep. «Ex parte tua» ad Andream archiep. Lundensem, 12. Ian. 1206.]

409 Nos nolentes a praedecessorum nostrorum vestigiis in hoc articulo subito declinare, qui respondere consulti, antequam matrimonium sit per carnalem copulam consummatum, licere alteri coniugum, reliquo etiam inconsulto, ad religionem transire, ita quod reliquus extunc legitime poterit alteri copulari: hoc ipsum tibi consulimus observandum.

De effectu baptismi (et charactere)[2].

[Ex ep. «Maiores Ecclesiae causas» ad Ymbertum archiepisc. Arelatensem, sub finem 1201.]

410 Asserunt (enim), p a r v u l i s inutiliter baptisma conferri. . . . Respondemus, quod baptisma circumcisioni successit. . . . Unde, sicut anima circumcisi *de populo suo non peribat* [Gn 17, 14], sic, *qui ex aqua fuerit et Spiritu sancto renatus, regni coelorum introitum obtinebit* [Io 3, 5]. . . . Etsi originalis culpa remittebatur per circumcisionis mysterium, et damnationis periculum vitabatur, non tamen perveniebatur ad regnum coelorum, quod usque ad mortem Christi fuit omnibus obseratum; sed per sacramentum baptismi Christi sanguine rubricati culpa remittitur, et ad regnum coelorum etiam pervenitur, cuius ianuam Christi sanguis fidelibus suis misericorditer reseravit. Absit enim, ut universi parvuli pereant, quorum quotidie tanta multitudo moritur, quin et ipsis misericors Deus, qui neminem vult perire, aliquod remedium procuraverit ad salutem. . . . Quod opponentes inducunt, fidem aut caritatem aliasque virtutes parvulis, utpote non consentientibus, non infundi, a plerisque non conceditur absolute . . ., aliis asserentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri; nonnullis vero dicentibus, et dimitti peccatum, et virtutes infundi, habentibus illas quoad habitum [v. n. 800], non quoad usum, donec perveniant ad aetatem adultam. . . . Dicimus distinguendum, quod peccatum est duplex: originale scilicet et actuale: originale, quod absque consensu contrahitur, et actuale, quod committitur cum consensu. Originale igitur, quod sine consensu contrahitur, sine consensu per vim remittitur sacramenti; actuale vero, quod cum consensu contrahitur, sine consensu minime relaxatur. . . . Poena originalis peccati est carentia visionis Dei, actualis vero poena peccati est gehennae perpetuae cruciatus. . . .

Id est religioni Christianae contrarium, ut semper 411
i n v i t u s et penitus contradicens ad recipiendam et servandam Christianitatem aliquis compellatur. Propter quod inter invitum et invitum, coactum et coactum alii non absurde distinguunt, quod is, qui terroribus atque suppliciis violenter attrahitur, et, ne detrimentum incurrat, baptismi suscipit sacramentum, talis quidem sicut et is, qui ficte ad baptismum accedit, characterem suscipit Christianitatis impressum et ipse tamquam conditionaliter volens, licet absolute non velit, cogendus est ad observantiam fidei christianae. . . . Ille vero, qui nunquam consentit, sed penitus contradicit, nec rem nec characterem suscipit sacramenti, quia plus est expresse contradicere, quam minime consentire. . . . Dormientes autem et amentes, si prius quam amentiam incurrerent aut dormirent, in contradictione persisterent: quia in eis intelligitur contradictionis propositum perdurare, etsi fuerint sic immersi, characterem non suscipiunt sacramenti; secus autem si prius catechumeni exstitissent et habuissent propositum baptizandi; unde tales in necessitatis articulo consuevit Ecclesia baptizare. Tunc ergo characterem sacramentalis imprimit operatio, cum obicem voluntatis contrariae non invenit obsistentem.

De materia baptismi[1].

[Ex ep. «Non ut apponeres» ad Thoriam archiepisc. Nidrosiensem[2], 1. Mart. 1206.]

Postulasti, utrum parvuli sint pro Christianis habendi, 412
quos, in articulo mortis constitutos, propter aquae pe-

[1] CIC Decr. Greg. III, 32, 14: Frdbg II 584; Rcht II 562; Pth 2651; ML 215, 774 A.
[2] CIC Decr. Greg. III, 42, 3: Frdbg II 644 sq; Rcht II 619 sq; Pth 1479.

[1] CIC Decr. Greg. III, 42, 5: Frdbg II 647; Rcht II 622; Pth 2696; ML 215, 813 A.
[2] Drontheim in Norvegia.

nuriam et absentiam sacerdotis, aliquorum simplicitas in caput ac pectus ac inter scapulas pro baptismo salivae conspersione linivit. Respondemus, quod cum in baptismo duo semper, videlicet «verbum et elementum» [1], necessario requirantur, iuxta quod de verbo Veritas ait: *Euntes in mundum* etc. [Mc 16, 15; cf. Mt 28, 19], eademque dicat de elemento: *Nisi quis* etc. [Io 3, 5], dubitare non debes, illos verum non habere baptismum, in quibus non solum utrumque praedictorum, sed eorum alterum est omissum.

De ministro baptismi et baptismo flaminis [2].

[Ex ep. «Debitum pastoralis officii» ad Bertoldum episc. Metensem, 28. Aug. 1206.]

413 Sane . . . intimasti, quod quidam Iudaeus in mortis articulo constitutus, cum inter Iudaeos tantum exsisteret, in aquam seipsum immersit dicendo: «Ego baptizo me in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen.»

Respondemus, quod, cum inter baptizantem et baptizatum debeat esse discretio, sicut ex verbis Domini colligitur evidenter, dicentis Apostolis: *Ite, baptizate omnes gentes in nomine etc.* [cf. Mt 28, 19], memoratus Iudaeus est denuo ab alio baptizandus, ut ostendatur, quod alius est, qui baptizatur, et alius, qui baptizat. . . . Quamvis, si talis continuo decessisset, ad coelestem patriam protinus evolasset propter sacramenti fidem, etsi non propter fidei sacramentum.

De forma sacramenti Eucharistiae eiusque elementis [3].

[Ex ep. «Cum Marthae circa» ad Iohannem quondam archiep. Lugdunensem, 29. Nov. 1202.]

414 Quaesivisti (siquidem), quis formae verborum, quam ipse Christus expressit, cum in corpus et sanguinem suum panem transsubstantiavit et vinum, illud in canone missae, quo Ecclesia utitur generalis, adiecerit, quod nullus Evangelistarum legitur expressisse. . . In

[1] S. Aug., In Io. tract. 80, 3 [ML 35, 1840].
[2] CIC Decr. Greg. III, 42, 4: Frdbg II 646 sq: Rcht II 621 sq; Pth 2875; ML 215, 986 A.
[3] CIC Decr. Greg. III, 41, 6: Frdbg II 637 sq; Rcht II 612 sq; Pth 1179; ML 214, 1119 A sq; Bar(Th) ad 1202 n. 14 sqq (20, 114 a sq).

canone missae sermo iste videlicet «*mysterium fidei*» verbis ipsi(u)s interpositus invenitur. . . . Sane multa tam de verbis quam de factis dominicis invenimus ab Evangelistis omissa, quae Apostoli vel supplevisse verbo vel facto expressisse leguntur. . . . Ex eo autem verbo, de quo movit tua fraternitas quaestionem, videlicet «*mysterium fidei*», munimentum erroris quidam trahere putaverunt, dicentes in sacramento altaris non esse corporis Christi et sanguinis veritatem, sed imaginem tantum, et speciem et figuram, pro eo, quod Scriptura interdum commemorat, id, quod in altari suscipitur, esse sacramentum et mysterium et exemplum. Sed tales ex eo laqueum erroris incurrunt, quod nec auctoritates Scripturae convenienter intelligunt, nec sacramenta Dei suscipiunt reverenter, *Scripturas et virtutem Dei* pariter *nescientes* [Mt 22, 29]. . . . Dicitur tamen «*mysterium fidei*», quoniam et aliud ibi creditur, quam cernatur, et aliud cernitur, quam credatur. Cernitur enim species panis et vini, et creditur veritas carnis et sanguinis Christi, ac virtus unitatis et caritatis. . . .

Distinguendum est tamen subtiliter inter tria, quae 415
sunt in hoc sacramento discreta, videlicet formam visibilem, veritatem corporis et virtutem spiritualem. Forma est panis et vini, veritas carnis et sanguinis, virtus unitatis et caritatis. Primum est ‚sacramentum et non res'. Secundum est ‚sacramentum et res'. Tertium est ‚res et non sacramentum'. Sed primum est sacramentum geminae rei. Secundum autem est sacramentum unius, et alterius res exsistit. Tertium vero est res gemini sacramenti. Credimus igitur, quod formam verborum, sicut in canone reperitur, et a Christo Apostoli, et ab ipsis eorum acceperint successores. . . .

De aqua vino admixta in sacrificio Missae [1].

[Ex eadem epistola ad Iohannem, 29. Nov. 1202.]

Quaesivisti (etiam), utrum aqua cum vino in san- 416
guinem convertatur. Super hoc autem opiniones apud

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 6: Frdbg II 638 sq; Rcht II 614 sq; ML 214, 1121 C sqq; Bar(Th) ad 1202 n. 17 sqq. — Altera ep.: Decr. Greg. III, 41, 8: Frdbg II 640 sq; Rcht II 615 sq; ML 216, 16 B sq.

scholasticos variantur. Aliquibus enim videtur, quod, cum de latere Christi duo praecipua fluxerint sacramenta, redemptionis in sanguine ac regenerationis in aqua, in illa duo vinum et aqua, quae commiscentur in calice, divina virtute mutantur. . . . Alii vero tenent, quod aqua cum vino transsubstantiatur in sanguinem, cum in vinum transeat mixta vino. . . . Praeterea potest dici, quod aqua non transit in sanguinem, sed remanet prioris vini accidentibus circumfusa. . . . Illud autem est nefarium opinari, quod quidam dicere praesumpserunt, aquam videlicet in phlegma converti. . . . Verum inter opiniones praedictas illa probabilior iudicatur, quae asserit, aquam cum vino in sanguinem transmutari.

[Ex ep. «In quadam nostra» ad Ugonem episc. Ferrariensem, 5. Mart. 1209.]

417 In quadam nostra decretali epistola asseris te legisse, illud fuisse nefarium opinari, quod quidam dicere praesumpserunt, in sacramento videlicet Eucharistiae aquam in phlegma converti, nam de latere Christi non aquam, sed humorem aquaticum mentiuntur exiisse. Licet autem hoc magnos et authenticos viros sensisse recenseas, quorum opinionem dictis et scriptis hactenus es secutus, ex quo tamen nos in contrarium sentimus, nostrae compelleris sententiae consentire. . . . Nam si non fuisset aqua, sed phlegma, quod de latere Salvatoris exivit, ille, *qui vidit* et *testimonium* veritati *perhibuit* [cf. Io 19, 35], profecto non aquam, sed phlegma dixisset. . . . Restat igitur, ut qualiscunque fuerit illa aqua, sive naturalis, sive miraculosa, sive de novo divina virtute creata sive de componentibus ex parte aliqua resoluta, procul dubio vera fuit.

De celebratione Missae simulata[1].

[Ex ep. «De homine qui» ad rectores Romanae fraternitatis, 22. Sept. 1208.]

418 Quaesivistis (enim) a nobis, quid de incauto presbytero videatur, qui cum se sciat in mortali crimine constitutum, missarum solemnia, quae non potest propter necessitatem quamlibet intermittere, propter sui facinoris conscientiam dubitat celebrare . . . peractisque ceteris circumstantiis missam celebrare se fingit, et suppressis verbis, quibus conficitur corpus Christi, panem et vinum tantummodo pure sumit. . . . Cum ergo falsa sint abicienda remedia, quae veris sunt periculis graviora: licet is, qui pro sui criminis conscientia reputat se indignum, ab huiusmodi sacramento reverenter debeat abstinere ac ideo peccet graviter, si se ingerat irreverenter ad illud, gravius tamen procul dubio videtur offendere, qui sic fraudulenter illud praesumpserit simulare; cum ille culpam vitando, dum facit, in solius misericordis Dei manum incidat, iste vero culpam faciendo, dum vitat, non solum Deo, cui non veretur illudere, sed et populo, quem decipit, se adstringat.

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 7: Frdbg II 640; Rcht II 615; Pth 3508; ML 215, 1463 C sq.

De ministro confirmationis[1].

[Ex ep. «Cum venisset» ad Basilium archiepisc. Trinovitanum, 25. Febr. 1204.]

Per frontis chrismationem manus impositio designatur, 419
quae alio nomine dicitur confirmatio, quia per eam Spiritus Sanctus ad augmentum datur et robur. Unde cum ceteras unctiones simplex sacerdos vel presbyter valeat exhibere, hanc non nisi summus sacerdos, i. e. episcopus debet conferre, quia de solis Apostolis legitur, quorum vicarii sunt episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant [cf. Act 8, 14 sqq].

Professio fidei Durando de Osca et sociis eius Waldensibus praescripta[2].

[Ex ep. «Eius exemplo» ad archiepisc. Terraconensem, 18. Dec. 1208.]

Corde credimus, fide intelligimus, ore confitemur et 420
simplicibus verbis affirmamus: Patrem et Filium et Spi-

[1] CIC Decr. Greg. I, 15, 1 § 7: Frdbg II 133; Rcht II 128; Pth 2138; ML 215, 285 C.

[2] ML 215, 1510 C sqq; Pth 3571. — Occurrit haec formula iterum in ep. «Cum inaestimabile pretium» «Universis Archiepiscopis et Episc., ad quos litterae istae pervenerint» missa 12. Maii 1210 [ML 216, 274 D] et paululum mutata in alia ep. «Cum inaestimabile pretium» item de negotio Waldensium conversorum 14. Iun. 1210 [ML 216, 289 C sqq]. Hac epistola conversio Bernardi Primi aliorumque nuntiatur, et praescribitur, ut simili professione haeretici reduces recipiantur in sinum Ecclesiae.

ritum Sanctum tres personas esse, unum Deum totamque *Trinitatem* coessentialem et consubstantialem et coaeternalem et omnipotentem et singulas quasque in Trinitate personas plenum Deum, sicut in «Credo in Deum» [v. n. 2], in «Credo in unum Deum» [v. n. 86] et in «Quicunque vult» [v. n. 39] continetur.

421 Patrem quoque et Filium et Spiritum Sanctum unum Deum, de quo nobis sermo, esse creatorem, factorem, gubernatorem et dispositorem omnium corporalium et spiritualium, visibilium et invisibilium, corde credimus et ore confitemur. Novi et Veteris Testamenti unum eundemque auctorem credimus esse Deum, qui in Trinitate, ut dictum est, permanens, de nihilo cuncta creavit; Ioannemque Baptistam ab eo missum esse sanctum et iustum et in utero matris suae Spiritu Sancto repletum.

422 *Incarnationem* divinitatis non in Patre, neque in Spiritu Sancto factam, sed in Filio tantum, corde credimus et ore confitemur; ut qui erat in divinitate Dei Patris Filius, Deus verus ex Patre, esset in humanitate hominis filius, homo verus ex matre, veram carnem habens ex visceribus matris et animam humanam rationabilem, simul utriusque naturae, id est Deus et homo, una persona, unus Filius, unus Christus, unus Deus cum Patre et Spiritu Sancto, omnium auctor et rector, natus ex Virgine Maria vera carnis nativitate; manducavit et bibit, dormivit et fatigatus ex itinere quievit, passus vera carnis suae passione, mortuus vera corporis sui morte, et resurrexit vera carnis suae resurrectione et vera animae ad corpus resumptione; in qua postquam manducavit et bibit, ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris et in eadem venturus est iudicare vivos et mortuos.

423 Corde credimus et ore confitemur unam Ecclesiam non haereticorum, sed sanctam *Romanam*, catholicam et apostolicam, extra quam neminem salvari credimus.

424 *Sacramenta* quoque, quae in ea celebrantur, inaestimabili atque invisibili virtute Spiritus Sancti cooperante, licet a *peccatore* sacerdote ministrentur, dum Ecclesia eum recipit, in nullo reprobamus, nec ecclesiasticis officiis vel benedictionibus ab eo celebratis detrahimus, sed

benevolo animo tanquam a iustissimo amplectimur, quia non nocet malitia episcopi vel presbyteri neque ad baptismum infantis neque ad Eucharistiam consecrandam nec ad cetera ecclesiastica officia subditis celebrata. Approbamus ergo *baptismum infantium*, qui si defuncti fuerint post baptismum, antequam peccata committant, fatemur eos salvari et credimus; et in baptismate omnia peccata, tam illud originale peccatum contractum, quam illa, quae voluntarie commissa sunt, dimitti credimus. *Confirmationem* ab episcopo factam, id est impositionem manuum, sanctam et venerande esse accipiendam censemus. *Sacrificium*, id est panem et vinum [*al.* In sacrificio Eucharistiae, quae ante consecrationem erant panis et vinum], post consecrationem esse verum corpus et verum sanguinem Domini nostri Iesu Christi, firmiter et indubitanter corde puro credimus et simpliciter verbis fidelibus affirmamus, in quo nihil a bono maius nec a malo minus perfici credimus sacerdote, quia non in merito consecrantis, sed in verbo efficitur Creatoris et in virtute Spiritus Sancti. Unde firmiter credimus et confitemur, quod quantumcunque quilibet honestus, religiosus, sanctus et prudens sit, non potest nec debet *Eucharistiam* consecrare nec altaris sacrificium conficere, nisi sit presbyter, a visibili et tangibili episcopo regulariter ordinatus. Ad quod officium tria sunt, ut credimus, necessaria: scilicet certa persona, id est, presbyter ab episcopo, ut praediximus, ad illud proprie officium constitutus, et illa solemnia verba, quae a sanctis Patribus in canone sunt expressa, et fidelis intentio proferentis; ideoque firmiter credimus et fatemur, quod quicunque sine praecedenti ordinatione episcopali, ut praediximus, credit et contendit, se posse sacrificium Eucharistiae facere, haereticus est et perditionis Core et suorum complicum est particeps atque consors, et ab omni sancta Romana Ecclesia segregandus. Peccatoribus vere *poenitentibus* veniam concedi a Deo credimus, et eis libentissime communicamus. *Unctionem* infirmorum cum oleo consecrato veneramur. *Coniugia* carnalia esse contrahenda, secundum Apostolum [cf. 1 Cor 7] non negamus, ordinarie vero contracta disiungere omnino prohibemus. Hominem quoque cum

sua coniuge salvari credimus et fatemur, nec etiam secunda et ulteriora matrimonia condemnamus.

[Varia:]

425 Carnium perceptionem minime culpamus. Non condemnamus iuramentum, imo credimus puro corde, quod cum veritate et iudicio et iustitia licitum sit iurare. *[Anno 1210 addita est sequens sententia:]* De potestate saeculari asserimus, quod sine peccato mortali potest iudicium sanguinis exercere, dummodo ad inferendam vindictam non odio, sed iudicio, non incaute, sed consulte procedat.

426 Praedicationem necessariam valde et laudabilem esse credimus, tamen ex auctoritate vel licentia Summi Pontificis vel praelatorum permissione illam credimus exercendam. In omnibus vero locis, ubi manifeste haeretici manent, et Deum et fidem sanctae Romanae Ecclesiae abdicant et blasphemant, credimus, quod disputando et exhortando modis omnibus secundum Deum debeamus illos confundere et eis verbo Dominico, veluti Christi et Ecclesiae adversariis, fronte usque ad mortem libera contraire. Ordines vero ecclesiasticos et omne, quod in sancta Romana Ecclesia sancitum legitur aut canitur, humiliter collaudamus et fideliter veneramur.

427 Diabolum non per conditionem, sed per arbitrium malum esse factum credimus. Corde credimus et ore confitemur huius carnis, quam gestamus, et non alterius resurrectionem. Iudicium quoque per Iesum Christum esse futurum et singulos pro iis, quae in hac carne gesserunt, recepturos vel poenas vel praemia, firmiter credimus et affirmamus. Eleemosynas, sacrificium ceteraque beneficia fidelibus posse prodesse defunctis credimus. Remanentes in saeculo et sua possidentes, eleemosynas et cetera beneficia ex rebus suis agentes, praecepta Domini servantes salvari fatemur et credimus. Decimas, primitias et oblationes ex praecepto Domini credimus clericis persolvendas.

Conc. LATERANENSE IV 1215.

Oecumenicum XII (contra Albigenses, Ioachim, Waldenses etc.).

De Trinitate, sacramentis, missione canonica etc.[1]

Cap. 1. De fide catholica.

[Definitio contra Albigenses aliosque haereticos.]

Firmiter credimus et simpliciter confitemur, quod unus 428
solus est verus Deus, aeternus, immensus et incommutabilis, incomprehensibilis, omnipotens et ineffabilis, Pater et Filius et Spiritus Sanctus: tres quidem personae, sed una essentia, substantia seu natura simplex omnino: Pater a nullo, Filius a Patre solo, ac Spiritus Sanctus pariter ab utroque: absque initio, semper ac sine fine: Pater generans, Filius nascens, et Spiritus Sanctus procedens: consubstantiales et coaequales et coomnipotentes et coaeterni: unum universorum principium: creator omnium visibilium et invisibilium, spiritualium et corporalium: qui sua omnipotenti virtute simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam: ac deinde humanam, quasi communem ex spiritu et corpore constitutam. Diabolus enim et alii daemones a Deo quidem natura creati sunt boni, sed ipsi per se facti sunt mali. Homo vero diaboli suggestione peccavit. Haec Sancta Trinitas, secundum communem essentiam individua, et secundum personales proprietates discreta, primo per Moysen et sanctos Prophetas aliosque famulos suos, iuxta ordinatissimam dispositionem temporum, doctrinam humano generi tribuit salutarem.

Et tandem unigenitus Dei Filius Iesus Christus, 429
a tota Trinitate communiter incarnatus, ex Maria semper Virgine Spiritus Sancti cooperatione conceptus, verus homo factus, ex anima rationali et humana carne compositus, una in duabus naturis persona, viam vitae manifestius demonstravit. Qui cum secundum divinitatem sit immortalis et impassibilis, idem ipse secundum humani-

[1] Msi XXII 982 sqq; Hrd VII 15 sqq; cf. Hfl V 878 sqq; Pth post 5006; Bar(Th) ad 1215 n. 1 sqq (20, 339a sqq). [CIC Decr. Greg. I, 1, 1: Frdbg II 5 sq; Rcht II 5 sq.]

tatem factus est passibilis et mortalis: qui(n) etiam pro salute humani generis in ligno crucis passus et mortuus, descendit ad infernos, resurrexit a mortuis et ascendit in coelum: sed descendit in anima, et resurrexit in carne: ascenditque pariter in utroque: venturus in fine saeculi, iudicaturus vivos et mortuos, et redditurus singulis secundum opera sua, tam reprobis quam electis: qui omnes cum suis propriis resurgent corporibus, quae nunc gestant, ut recipiant secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala, illi cum diabolo poenam perpetuam, et isti cum Christo gloriam sempiternam.

430 Una vero est fidelium universalis Ecclesia, extra quam nullus omnino salvatur[1], in qua idem ipse sacerdos est sacrificium Iesus Christus, cuius corpus et sanguis in sacramento altaris sub speciebus panis et vini veraciter continentur, transsubstantiatis pane in corpus, et vino in sanguinem potestate divina: ut ad perficiendum mysterium unitatis accipiamus ipsi de suo, quod accepit ipse de nostro. Et hoc utique sacramentum nemo potest conficere, nisi sacerdos, qui rite fuerit ordinatus, secundum claves Ecclesiae, quas ipse concessit Apostolis eorumque successoribus Iesus Christus. Sacramentum vero baptismi (quod ad Dei invocationem et individuae Trinitatis, videlicet Patris, et Filii, et Spiritus Sancti, consecratur in aqua) tam parvulis, quam adultis in forma Ecclesiae a quocunque rite collatum proficit ad salutem. Et si post susceptionem baptismi quisquam prolapsus fuerit in peccatum, per veram potest semper poenitentiam reparari. Non solum autem virgines et continentes, verum etiam coniugati, per rectam fidem et operationem bonam placentes Deo, ad aeternam merentur beatitudinem pervenire.

Cap. 2. De errore Abbatis Ioachim[2].

431 Damnamus ergo et reprobamus libellum seu tractatum, quem Abbas Ioachim edidit contra Magistrum Petrum Lombardum, de unitate seu essentia Trinitatis, appellans ipsum haereticum et insanum pro eo, quod in suis dixit

[1] S. Cyprianus: «Salus extra Ecclesiam non est»: Ep. 73, ad Iubaianum, n. 21 [ML 3, 1123 B]. [2] Msi XXII 982 sqq. — J. Chr. Huck, Joachim von Floris und die joachitische Literatur [Freiburg 1938] p. 16 sqq.

Sententiis: «Quoniam quaedam summa res est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus, et illa non est generans, neque genita, neque procedens»[1]. Unde asserit, quod ille non tam Trinitatem, quam quaternitatem astruebat in Deo, videlicet tres personas, et illam communem essentiam quasi quartam; manifeste protestans, quod nulla res est, quae sit Pater et Filius et Spiritus Sanctus; nec est essentia, nec substantia, nec natura: quamvis concedat, quod Pater et Filius et Spiritus Sanctus sunt una essentia, una substantia unaque natura. Verum unitatem huiusmodi non veram et propriam, sed quasi collectivam et similitudinariam esse fatetur, quemadmodum dicuntur multi homines unus populus, et multi fideles una Ecclesia iuxta illud: *Multitudinis credentium erat cor unum et anima una* [Act 4, 32]; et: *Qui adhaeret Deo, unus spiritus est cum illo* [1 Cor 6, 17]; item: «*Qui . . . plantat, et qui rigat, unum sunt*» [1 Cor 3, 8]; et: *Omnes unum corpus sumus in Christo* [Rom 12, 5]; rursus in libro Regum [Ruth]: *Populus meus et populus tuus unum sunt* [Ruth 1, 16]. Ad hanc autem suam sententiam astruendam illud potissimum verbum inducit, quod Christus de fidelibus inquit in Evangelio: *Volo, Pater, ut sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus, ut sint consummati in unum* [Io 17, 22 sq]. Non enim (ut ait) fideles Christi sunt unum, i. e. quaedam una res, quae communis sit omnibus, sed hoc modo sunt unum, id est una Ecclesia, propter catholicae fidei unitatem, et tandem unum regnum, propter unionem indissolubilis caritatis, quemadmodum in canonica Ioannis Apostoli epistola legitur: *Quia tres sunt, qui testimonium dant in coelo, Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 7], statimque subiungitur: *Et tres sunt, qui testimonium dant in terra: Spiritus, aqua et sanguis: et hi tres unum sunt* [1 Io 5, 8], sicut in quibusdam codicibus invenitur.

Nos autem, sacro approbante Concilio, credimus et 432
confitemur cum Petro Lombardo, quod una quaedam summa res est, incomprehensibilis quidem et ineffabilis, quae veraciter est Pater, et Filius, et Spiritus Sanctus;

[1] Cf. Sent. l. 1, dist. 5.

tres simul personae, ac sigillatim quaelibet earundem: et ideo in Deo solummodo Trinitas est, non quaternitas; quia quaelibet trium personarum est illa res, videlicet substantia, essentia seu natura divina: quae sola est universorum principium, praeter quod aliud inveniri non potest: et illa res non est generans, neque genita, nec procedens, sed est Pater, qui generat, et Filius, qui gignitur, et Spiritus Sanctus, qui procedit: ut distinctiones sint in personis, et unitas in natura. Licet igitur «alius sit Pater, alius Filius, alius Spiritus Sanctus, non tamen aliud»[1]: sed id, quod est Pater, est Filius, et Spiritus Sanctus idem omnino; ut secundum orthodoxam et catholicam fidem consubstantiales esse credantur. Pater enim ab aeterno Filium generando, suam substantiam ei dedit, iuxta quod ipse testatur: *Pater quod dedit mihi, maius omnibus est* [Io 10, 29]. Ac dici non potest, quod partem substantiae suae illi dederit, et partem ipse sibi retinuerit, cum substantia Patris indivisibilis sit, utpote simplex omnino. Sed nec dici potest, quod Pater in Filium transtulerit suam substantiam generando, quasi sic dederit eam Filio, quod non retinuerit ipsam sibi; alioquin desiisset esse substantia. Patet ergo, quod sine ulla diminutione Filius nascendo substantiam Patris accepit, et ita Pater et Filius habent eandem substantiam: et sic eadem res est Pater et Filius, nec non et Spiritus Sanctus ab utroque procedens. Cum vero Veritas pro fidelibus suis orat ad Patrem, *Volo* (inquiens) *ut ipsi sint unum in nobis, sicut et nos unum sumus* [Io 17, 22]: hoc nomen «unum» pro fidelibus quidem accipitur, ut intelligatur unio caritatis in gratia, pro personis vero divinis, ut attendatur identitatis unitas in natura, quemadmodum alibi Veritas ait: «*Estote . . . perfecti, sicut et Pater vester coelestis perfectus est*» [Mt 5, 48], ac si diceret manifestius: *Estote perfecti* perfectione gratiae, *sicut Pater vester coelestis perfectus est* perfectione naturae, utraque videlicet suo modo: quia inter creatorem et creaturam non potest tanta similitudo notari, quin inter eos maior sit dissimilitudo notanda.

[1] Cf. S. Gregorius Naz., Ep. 1 ad Cledon. [MG 37, 179].

Si quis igitur sententiam vel doctrinam praefati Ioachim in hac parte defendere vel approbare praesumpserit, tanquam haereticus ab omnibus confutetur.

In nullo tamen propter hoc Florensi monasterio (cuius 433
ipse Ioachim exstitit institutor) volumus derogari: quoniam ibi et regularis est institutio, et observantia salutaris: maxime, cum ipse Ioachim omnia scripta sua nobis assignari mandaverit, Apostolicae Sedis iudicio approbanda seu etiam corrigenda, dictans epistolam, quam propria manu subscripsit, in qua firmiter confitetur, se illam fidem tenere, quam Romana tenet Ecclesia, quae (disponente Domino) cunctorum fidelium mater est et magistra. Reprobamus etiam et condemnamus perversissimum dogma impii Almarici, cuius mentem sic pater mendacii excaecavit, ut eius doctrina non tam haeretica censenda sit, quam insana.

Cap. 3. De haereticis [Waldensibus][1].

[Necessitas missionis canonicae.]

Quia vero «nonnulli sub *specie pietatis, virtutem eius* 434
(iuxta quod ait Apostolus) *abnegantes* [2 Tim 3, 5], auctoritatem sibi vindicant praedicandi, cum idem Apostolus dicat: ‚*Quomodo . . . praedicabunt, nisi mittantur?*' [Rom 10, 15], omnes, qui prohibiti vel non missi, praeter auctoritatem ab Apostolica Sede vel catholico episcopo loci susceptam, publice vel privatim praedicationis officium usurpare praesumpserint»[2], excommunicationis vinculo innodentur: et nisi quantocius resipuerint, alia competenti poena plectantur.

Cap. 4. De superbia Graecorum contra Latinos[3].

Licet Graecos, in diebus nostris ad oboedientiam Sedis 435
Apostolicae revertentes, fovere ac honorare velimus, mores ac ritus eorum, in quantum cum Domino possumus, sustinendo, in his tamen illis deferre nec volumus nec debemus, quae periculum generant animarum et

[1] Msi XXII 990 A. CIC Decret. Greg. V, 7, 13: Frdbg II 788; Rcht II 759.
[2] Ex concilio Veronensi 1184 sub LUCIO III [Msi XXII 477 A].
[3] Msi XXII 990.

ecclesiasticae derogant honestati. Postquam enim Graecorum ecclesia cum quibusdam complicibus et fautoribus suis ab oboedientia Sedis Apostolicae se subtraxit, in tantum Graeci coeperunt abominari Latinos, quod inter alia, quae in derogationem eorum impie committebant, si quando sacerdotes Latini super eorum celebrassent altaria, non prius ipsi sacrificare volebant in illis, quam ea tanquam per hoc inquinata lavissent: baptizatos etiam a Latinis ipsi Graeci rebaptizare ausu temerario praesumebant: et adhuc, sicut accepimus, quidam hoc agere non verentur. Volentes ergo tantum scandalum ab Ecclesia Dei amovere, sacro suadente Concilio districte praecipimus, ut talia de cetero non praesumant, conformantes se tanquam oboedientiae filii sacrosanctae Romanae Ecclesiae matri suae, ut sit «*unum ovile et unus pastor*» [Io 10, 16]. Si quis autem quid tale praesumpserit, excommunicationis mucrone percussus ab omni officio et beneficio ecclesiastico deponatur.

Cap. 5. De dignitate Patriarcharum [1].

436 Antiqua patriarchalium sedium privilegia renovantes, sacra universali Synodo approbante, sancimus, ut post Romanam Ecclesiam, quae disponente Domino super omnes alias ordinariae potestatis obtinet principatum, utpote mater universorum Christi fidelium et magistra, Constantinopolitana primum, Alexandrina secundum, Antiochena tertium, Hierosolymitana quartum locum obtineant.

Cap. 21. De confessione facienda, et non revelanda a sacerdote, et saltem in Pascha communicando [2]

437 Omnis utriusque sexus fidelis, postquam ad annos discretionis pervenerit, omnia sua solus peccata saltem semel in anno fideliter confiteatur proprio sacerdoti, et iniunctam sibi poenitentiam pro viribus studeat adimplere, suscipiens reverenter ad minus in Pascha Eucharistiae sacramentum, nisi forte de consilio proprii sacerdotis ob aliquam rationabilem causam ad tempus ab eius per-

[1] Msi XXII 990.
[2] Ib. 1007 E sqq. CIC Decr. Greg. V, 38, 12: Frdbg II 887; Rcht II 852.

ceptione duxerit abstinendum: alioquin et vivens ab ingressu ecclesiae arceatur et moriens christiana careat sepultura. Unde hoc salutare statutum frequenter in ecclesiis publicetur, ne quisquam ignorantiae caecitate velamen excusationis assumat. Si quis autem alieno sacerdoti voluerit iusta de causa sua confiteri peccata, licentiam prius postulet et obtineat a proprio sacerdote, cum aliter ille ipsum non possit absolvere vel ligare. Sacerdos autem sit discretus et cautus, ut more periti *superinfundat vinum et oleum* [cf. Lc 10, 34] vulneribus sauciati, diligenter inquirens et peccatoris circumstantias et peccati, quibus prudenter intelligat, quale debeat ei praebere consilium et cuiusmodi remedium adhibere, diversis experimentis utendo ad salvandum aegrotum.

Caveat autem omnino, ne verbo aut signo aut alio 438
quovis modo aliquatenus prodat peccatorem: sed si prudentiore consilio indiguerit, illud absque ulla expressione personae caute requirat, quoniam qui peccatum in poenitentiali iudicio sibi detectum praesumpserit revelare, non solum a sacerdotali officio deponendum decernimus, verum etiam ad agendam perpetuam poenitentiam in arctum monasterium detrudendum.

Cap. 41. De continuatione bonae fidei in omni praescriptione [1].

Quoniam «*omne . . . quod non est ex fide, peccatum est*» 439
[Rom 14, 23], synodali iudicio diffinimus, ut nulla valeat absque bona fide praescriptio tam canonica quam civilis, cum generaliter sit omni constitutioni atque consuetudini derogandum, quae absque mortali peccato non potest observari. Unde oportet, ut, qui praescribit, in nulla temporis parte rei habeat conscientiam alienae.

Cap. 62. De reliquiis sanctorum [2].

Cum ex eo, quod quidam Sanctorum reliquias ex- 440
ponunt venales et eas passim ostendunt, christianae religioni detractum sit saepius: ne in posterum detrahatur,

[1] Msi XXII 1027 A. CIC Decr. Greg. II, 26, 20: Frdbg II 393; Rcht II 379.
[2] Msi XXII 1049 sq; titulus completus huius cap. est: Ne reliquiae Sanctorum ostendantur extra capsam; ne novae habeantur in veneratione sine Romana Ecclesia.

praesenti decreto statuimus, ut antiquae reliquiae amodo extra capsam nullatenus ostendantur nec exponantur venales. Inventas autem de novo nemo publice venerari praesumat, nisi prius auctoritate Romani Pontificis fuerint approbatae. . . .

HONORIUS III 1216—1227.

De materia Eucharistiae[1].

[Ex ep. «Perniciosus valde» ad Olaum archiepisc. Upsalensem, 13. Dec. 1220.]

441 Perniciosus valde, sicut audivimus, in tuis partibus inolevit abusus, videlicet, quod in maiore quantitate de aqua ponitur in sacrificio quam de vino: cum secundum rationabilem consuetudinem Ecclesiae generalis plus in ipso sit de vino quam de aqua ponendum. Ideoque Fraternitati tuae per apostolica scripta mandamus, quatenus id non de cetero facias nec in tua provincia fieri patiaris.

GREGORIUS IX 1227—1241.

De terminologia et traditione theologica servanda[2].

[Ex ep. «Ab Aegyptiis» ad Theologos Parisienses, 7. Iul. 1228.]

442 *Tacti dolore cordis intrinsecus* [Gn 6, 6] *amaritudine repleti sumus absynthii* [cf. Thr 3, 15], quod, sicut nostris est auribus intimatum, quidam apud vos, spiritu vanitatis ut uter distenti, *positos a Patribus terminos* profana *transferre* [Prv 22, 28] satagunt novitate; coelestis paginae intellectum, SS. Patrum studiis certis expositionum terminis limitatae, quos transgredi non solum est temerarium, sed profanum, ad doctrinam philosophicam naturalium inclinando; ad ostentationem scientiae, non profectum aliquem auditorum; ut sic videantur non theodidacti seu theologi, sed potius theophanti. Cum enim theologiam secundum approbatas traditiones Sanctorum exponere debeant, et non carnalibus armis, *sed Deo potentibus destruere omnem altitudinem extollentem se adversus scientiam Dei, et captivum in obsequium Christi omnem reducere intellectum* [2 Cor 10, 4 sq]: ipsi *doctrinis variis et peregrinis abducti* [Hebr 13, 9] redigunt *caput in caudam* [Dt 28, 13 44] et ancillae cogunt famu-

[1] CIC Decr. Greg. III, 41, 13: Frdbg II 643; Rcht II 618; Pth 6441.
[2] DCh I 59. — Bar(Th) ad 1228 n. 20 (20, 555 b sq); Pth 8231; cf. DuPl I, I 137 b.

lari reginam, videlicet documentis terrenis coeleste, quod est gratiae, tribuendo naturae. Profecto, scientiae naturalium plus debito insistentes, «*ad infirma et egena elementa*» mundi, quibus, dum essent *parvuli*, servierunt, reversi et eis *denuo servientes* [Gal 4, 9] tanquam imbecilles in Christo, *lacte, non solido cibo* [Hebr 5, 12 sq] vescuntur, et videntur *cor* nequaquam *gratia stabilisse* [Hebr 13, 9]· propter quod, ‚spoliati gratuitis et in suis naturalibus vulnerati'[1], ad memoriam non reducunt illud Apostoli, quod ipsos legisse credimus iam frequenter: *Profanas vocum novitates et falsi nominis scientiae opiniones devita, quam quidam appetentes exciderunt a fide* [1 Tim 6, 20 sq]. O improvidi et *tardi corde in omnibus*. quae divinae gratiae assertores, *Prophetae* videlicet, Evangelistae ac Apostoli, *sunt locuti* [Lc 24, 25], cum natura per se quicquam ad salutem non possit, nisi gratia sit adiuta [v. n. 105 138]. Dicant praesumptores huiusmodi, qui doctrinam naturalium amplexantes verborum folia et non fructus auditoribus suis apponunt, quorum mentes quasi siliquis pastae vacuae remanent et inanes, et eorum *anima* non potest *in crassitudine delectari* [Is 55, 2], eo quod sitibunda et arida *aquis Siloë currentibus cum silentio* [Is 8, 6] non potatur: sed eis potius, quae de torrentibus philosophicis hauriuntur, de quibus dicitur: Quo plus sunt potae, plus sitiuntur aquae, quia satietatem non afferunt, sed anxietatem potius et laborem; nonne, dum ad sensum doctrinae philosophorum ignorantium Deum sacra eloquia divinitus inspirata extortis expositionibus, immo distortis inflectunt, *iuxta Dagon arcam foederis collocant* [1 Rg 5, 2] et adorandam in templo Domini statuunt imaginem Antiochi? Et dum fidem conantur plus debito ratione adstruere naturali, nonne illam reddunt quodammodo inutilem et inanem? Quoniam ‚fides non habet meritum, cui humana ratio praebet experimentum'[2]. Credit denique intellecta natura, sed fides ex sui virtute gratuita intelligentia credita comprehendit, quae audax et improba penetrat, quo naturalis nequit attingere intellectus. Dicant huiusmodi naturalium sectatores, ante quorum oculos gratia videtur proscripta, quod *Verbum, quod erat in principio apud Deum, factum est caro et habitavit in nobis* [Io 1], estne gratiae an naturae? Absit de cetero, ut *pulcherrima mulierum* [Cant 5, 9] a praesumptoribus *stibio peruncta oculos* [4 Reg 9, 30] coloribus adulterinis fucetur, et quae a suo sponso *circumamicta varie-*

[1] Petrus Lomb., Sent. l. 2, dist. 25, c. 7; cf. Lc 10, 30 iuxta S. Ambrosium, In Luc. l. 7, n. 73 [ML 15, 17 18 B], S. August., Quaest. evang. l. 2, n. 19 [ML 35, 1340], S. Beda, In Luc. lib. 3, c. 10 [ML 92, 468 D].
[2] S. Gregorius M., In evang. hom. l. 2, hom. 26, n. 1 [ML 76, 1197].

tatibus [Ps 44, 10], et *ornata monilibus* [Is 61, 10] procedit splendida ut regina, consutis philosophorum semicinctiis, veste sordida induatur. Absit, ut *boves foedae* ac confectae macie, quae *nullum dant saturitatis vestigium, speciosas devorent* [Gn 41, 18 sqq], crassasque consumant.

443 Ne igitur huiusmodi dogma temerarium et perversum *ut cancer serpat* [2 Tim 2, 17] et inficiat plurimos oporteatque *filios perditos plorare Rachelem* [Ir 31, 15], praesentium vobis auctoritate mandamus et districte praecipimus, quatenus, praedicta vesania penitus abdicata, sine fermento mundanae scientiae doceatis theologicam puritatem, non «*adulterantes verbum Dei*» [2 Cor 2, 17] philosophorum figmentis, ne circa altare Dei videamini lucum velle contra praeceptum Domini plantare, et mellis commixtione sacrificium fermentare doctrinae, *in sinceritatis et veritatis azymis* [1 Cor 5, 8] exhibendum. Sed contenti terminis a Patribus institutis, mentes auditorum vestrorum fructu coelestis eloquii saginetis, ut foliis verborum semotis limpidas aquas et puras tendentes ad hoc principaliter, ut vel fidem adstruant vel mores informent, *hauriant de fontibus Salvatoris* [Is 12, 3]: quibus refecti interna crassitudine delectentur [1].

Damnatio haereticorum variorum [2].

[Ex forma anathematis edita 20. Aug. 1229(?).]

444 «Excommunicamus et anathematizamus [...] universos haereticos»: Catharos, Patarenos, Pauperes de Lugduno, Passaginos, Iosepinos, Arnaldistas, Speronistas et alios, «quibuscunque nominibus censeantur: facies quidem habentes diversas, sed *caudas ad invicem colligatas* [Iud 15, 4], quia de vanitate conveniunt in idipsum» [3].

De materia et forma ordinationis [4].

[Ex ep. ad Olaum episc. Lundensem, 9. Dec. 1232.]

445 Presbyter et diaconus cum ordinantur, manus impositionem tactu corporali, ritu ab Apostolis introducto, recipiunt; quod si omissum fuerit, non est aliquatenus iterandum, sed statuto tempore ad huiusmodi ordines

[1] Cf. GREG. IX et IOH. XXII ap. Bar(Th) ad 1231 n. 48 (21, 46 a) et ad 1317 n. 15 (24, 49 b sq).
[2] CIC Decr. Greg. V, 7, 15: Frdbg II 789; Rcht II 760; Pth 9675 (cf. 8445); cf. Bar(Th) ad 1229 n. 37 sqq (21, 11 a sqq).
[3] Ex conc. LATERAN. IV 1215, cap. 3 de haereticis [Msi XXII 986].
[4] CIC Decr. Greg. I, 16, 3: Frdbg II 135; Rcht II 130; Pth 9056.

conferendos, caute supplendum quod per errorem exstitit praetermissum. Suspensio autem manuum debet fieri, cum oratio super caput effunditur ordinandi.

De matrimonii conditionati invaliditate [1].

[Ex fragmentis Decretorum n. 104, c. a. 1227—1234.]

Si conditiones contra substantiam coniugii inseran- 446
tur, puta, si alter dicat alteri: «contraho tecum, si generationem prolis evites», vel: «donec inveniam aliam honore vel facultatibus digniorem», aut: «si pro quaestu adulterandam te tradas»: matrimonialis contractus, quantumcunque sit favorabilis, caret effectu; licet aliae conditiones appositae in matrimonio, si turpes aut impossibiles fuerint, debeant propter eius favorem pro non adiectis haberi.

De materia baptismi [2].

Ex ep. «Cum, sicut ex» ad Sigurdum archiepisc. Nidrosiensem [3], 8. Iul. 1241.]

Cum, sicut ex tua relatione didicimus, nonnunquam 447
propter aquae penuriam infantes terrae tuae contingat in cerevisia baptizari: tibi tenore praesentium respondemus, quod cum secundum doctrinam evangelicam oporteat *ex aqua et Spiritu Sancto renasci* [Io 3, 5], non debent reputari rite baptizati, qui in cerevisia baptizantur.

De usura [4].

[Ex. ep. ad fratrem R., in fragm. Decr. n. 69, temp. incerti.]

Naviganti vel eunti ad nundinas certam mutuans pe- 448
cuniae quantitatem, eo quod suscipit in se periculum, recepturus aliquid ultra sortem usurarius [non?] est censendus. Ille quoque, qui dat X solidos, ut alio tempore totidem sibi grani, vini et olei mensurae reddantur: quae, licet tunc plus valeant, utrum plus vel minus solutionis tempore fuerint valiturae, verisimiliter dubitatur: non

[1] CIC Decr. Greg. IV, 5, 7: Frdbg II 684; Rcht II 659 sq; Pth 9664; Msi XXIII 141 A.
[2] Bar(Th) ad 1241 n. 42 (21, 241 b); Pth 11048.
[3] Drontheim in Norvegia.
[4] CIC Decr. Greg. V, 19, 19: Frdbg II 816; Rcht II 787; Pth 9678; Msi XXIII 131 E sq.

debet ex hoc usurarius reputari. Ratione huius dubii etiam excusatur, qui pannos, granum, vinum, oleum vel alias merces vendit, ut amplius, quam tunc valeant, in certo termino recipiat pro eisdem, si tamen ea tempore contractus non fuerat venditurus.

COELESTINUS IV 1241.

INNOCENTIUS IV 1243—1254.

Conc. LUGDUNENSE I 1245.

Oecumenicum XIII (contra Fredericum II).

Non emisit decreta dogmatica.

Circa ritus Graecorum [1].

[Ex ep. «Sub catholicae» ad episc. Tusculan., Apost. Sedis Legat. ap. Graecos, 6. Mart. 1254.]

449 § 3. 1. Circa haec itaque sic deliberatio nostra resedit, ut Graeci eiusdem regni in unctionibus, quae circa baptisma fiunt, morem Ecclesiae Romanae teneant et observent. — 2. Ritus vero seu consuetudo, quam habere dicuntur, ungendi per totum baptizandorum corpora, si tolli sine scandalo, vel removeri non potest, cum, sive fiat sive non, quantum ad baptismi efficaciam vel effectum non multum referat, toleretur. — 3. Nec refert etiam, utrum in frigida, vel calida aqua baptizent, cum parem vim et effectum in utraque baptismum habere asseverare dicantur.

450 4. Soli autem Episcopi consignent chrismate in frontibus baptizatos, quia huius unctio non debet nisi per Episcopos exhiberi. Quoniam soli Apostoli, quorum vices gerunt Episcopi, per manus impositionem, quam confirmatio vel frontis chrismatio repraesentat, Spiritum Sanctum tribuisse leguntur. — 5. Singuli quoque Episcopi in suis ecclesiis, in die Coenae Domini, possunt, secundum formam Ecclesiae, chrisma conficere, ex balsamo quidem et oleo olivarum. Nam Spiritus Sancti donum in chrismatis unctione confertur. Et columba utique, quae ipsum designat Spiritum, olivae ramum ad arcam

[1] MBR I (Luxemburg 1742) 100 sq; Msi 23, 574; Pth 15265; Les régistres d'Innocent IV par Élie Berger III (1897) n. 7338.

legitur retulisse. Sed si suum antiquum ritum in hoc Graeci potius servare voluerint, videlicet quod patriarcha una cum archiepiscopis et episcopis eius suffraganeis, et archiepiscopi cum suffraganeis suis, simul chrisma conficiant, in tali eorum consuetudine tolerentur.

6. Nullus autem per sacerdotes vel confessores pro 451
satisfactione poenitentiae unctione aliqua solummodo inungatur. — 7. Infirmis vero iuxta verbum Iacobi Apostoli [Iac 5, 14 sq] unctio exhibeatur extrema.

8. Porro in appositione aquae, sive frigidae, sive calidae, 452
vel tepidae, in altaris sacrificio, suam si velint consuetudinem Graeci sequantur, dummodo credant et asserant, quod servata canonis forma, conficiatur pariter de utraque. — 9. Sed Eucharistiam in die Coenae Domini consecratam usque ad annum, praetextu infirmorum, ut de illa videlicet ipsos communicent, non reservent. Liceat tamen eis, pro infirmis ipsis, corpus Christi conficere, ac per quindecim dies, et non longiori temporis spatio, conservare; ne per diutinam ipsius reservationem, alteratis forsitan speciebus, reddatur minus habile ad sumendum: licet veritas et efficacia semper eadem omnino remaneat, nec ulla umquam diuturnitate, seu volubilitate temporis evanescat. — 10. In celebratione vero solemnium, et aliarum Missarum, et de hora celebrandi eas, dummodo in confectione, vel consecratione, formam verborum a Domino expressam et traditam observent, et celebrando non transgrediantur horam nonam, suam sequi consuetudinem permittantur. . . .

18. De fornicatione autem, quam solutus cum soluta 453
committit, quin sit mortale peccatum, non est aliquatenus ambigendum, cum tam *fornicarios, quam adulteros a regno Dei* Apostolus asserat *alienos* [1 Cor 6, 9 sq].

19. Ad haec volumus et expresse praecipimus, quod 454
Episcopi Graeci septem ordines secundum morem Ecclesiae Romanae de cetero conferant, cum hucusque tres de minoribus circa ordinandos neglexisse, vel praetermisisse dicantur. Illi tamen, qui iam sunt taliter ordinati per eos, propter nimiam ipsorum multitudinem, in sic susceptis ordinibus tolerentur.

455 20. Quia vero secundum Apostolum, *mulier mortuo viro ab ipsius est lege soluta,* ut *nubendi cui vult in Domino liberam habeat facultatem* [Rom 7, 2; 1 Cor 7, 39], secundas, et tertias, ac ulteriores etiam nuptias Graeci non reprehendant aliquatenus, nec condemnent, sed potius illas approbent inter personas, quae alias licite ad invicem matrimonio iungi possunt. Secundo tamen nubentes presbyteri nullatenus benedicant.

456 23. Denique cum veritas in Evangelio asserat, quod *si quis in Spiritum Sanctum blasphemiam dixerit, neque in hoc saeculo, neque in futuro dimittetur ei* [Mt 12, 32]; per quod datur intellegi quasdam culpas in praesenti, quasdam vero in futuro saeculo relaxari, et Apostolus dicat, quod «*uniuscuiusque opus, quale sit, ignis probabit*», et «*cuius opus arserit, detrimentum patietur; ipse autem salvus erit; sic tamen quasi per ignem*» [1 Cor 3, 13 15], et ipsi Graeci vere ac indubitanter credere ac affirmare dicantur, animas illorum, qui, suscepta poenitentia, ea non peracta, vel qui sine mortali peccato, cum venialibus tamen et minutis decedunt, purgari post mortem, et posse suffragiis Ecclesiae adiuvari: Nos, quia locum purgationis huiusmodi dicunt non fuisse sibi ab eorum doctoribus certo et proprio nomine indicatum, illum quidem iuxta traditiones et auctoritates sanctorum Patrum Purgatorium nominantes volumus, quod de cetero apud ipsos isto nomine appelletur. Illo enim transitorio igne peccata utique, non tamen criminalia seu capitalia, quae prius per poenitentiam non fuere remissa, sed parva et minuta purgantur, quae post mortem etiam gravant, si in vita fuerunt relaxata.

457 24. Si quis autem absque poenitentia in peccato mortali decedit, hic procul dubio aeternae gehennae ardoribus perpetuo cruciatur. — 25. Animae vero parvulorum post baptismi lavacrum, et adultorum etiam in caritate decedentium, qui nec peccato, nec ad satisfactionem aliquam pro ipso tenentur, ad patriam protinus transvolant sempiternam.

ALEXANDER IV 1254—1261.

Errores Guilelmi de Sancto Amore (de Mendicantibus)[1].

[Ex Constit. «Romanus Pontifex», 5. Oct. 1256.]

Prodiere, inquam, et in prava commenta ex nimio calore 458
animi proruperunt libellum quendam valde perniciosum et detestabilem temere componentes. . . . Quo studiose perlecto, et mature et districte examinato, nobisque de hoc plenaria facta relatione ab eis, quod in ipso quaedam perversa et reproba,

contra potestatem et auctoritatem Romani Pontificis et coëpiscoporum suorum,

et nonnulla contra illos, qui propter Deum sub arctissima paupertate mendicant, mundum cum suis opibus voluntaria inopia superantes;

alia vero contra eos, qui salutem animarum zelantes ardenter, et sacris studiis procurantes, multos in Ecclesia Dei operantur spirituales profectus, et magnum faciunt ibi fructum;

quaedam autem contra salutarem pauperum seu mendi- 459
cantium religiosorum statum, sicut sunt dilecti filii Fratres Praedicatores, et Minores, qui vigore spiritus, saeculo cum suis divitiis derelicto, ad solam coelestem patriam tota intentione suspirant;

necnon et alia plura inconvenientia, digna utique confutatione ac confusione perpetua, manifeste comperimus contineri.

Quodque etiam idem libellus magni scandali seminarium, et multae turbationis materia existebat, et inducebat etiam dispendium animarum, cum retraheret a devotione solita, et consueta eleemosynarum largitione, ac a conversione, et religionis ingressu fideles.

Nos libellum eumdem, qui sic incipit: «Ecce videntes clamabunt foris», quique secundum ipsius titulum «Tractatus brevis de periculis novissimorum temporum» nuncupatur, tamquam iniquum, scelestum et execrabilem, et institutiones ac documenta in eo tradita, utpote prava, falsa et nefaria, de Fratrum nostrorum consilio, auctoritate Apostolica duximus reprobanda, et in perpetuum condemnanda, districte praecipientes, ut quicumque libellum ipsum habuerit, eum infra

---

[1] MBR 1, 112a sq; BR(T) 3, 644a sqq; cf. Bar(Th) ad 1256 n. 22 sq (21, 508b sq). Gotti, Verit. relig. christ. II 375; Pth 16565; cf. DuPl I, I 168 sqq; DCh I 331 sqq. — Damnatio haec pluries repetita est, v. g. in Const. «*Veri solis radiis*» 17. Oct. 1256, «*Non sine multa cordis amaritudine*» 19. Oct. 1256 et «*Quidam Scripturae sacrae*» 19. Oct. 1256.

octo dies, ex quo huiusmodi nostram reprobationem et condemnationem sciverit, prorsus in toto, et in qualibet sui parte comburere et omnino abolere procuret.

URBANUS IV 1261—1264. CLEMENS IV 1265—1268.

GREGORIUS X 1271—1276.
Conc. LUGDUNENSE II 1274.

Oecumenicum XIV (de unione Graecorum).

Constitutio de processione Spiritus Sancti[1].

[«De summa Trinitate et fide catholica.»]

460 Fideli ac devota professione fatemur, quod Spiritus Sanctus aeternaliter ex Patre et Filio, non tanquam ex duobus principiis, sed tanquam ex uno principio, non duabus spirationibus, sed unica spiratione procedit: hoc professa est hactenus, praedicavit et docuit, hoc firmiter tenet, praedicat, profitetur et docet sacrosancta Romana Ecclesia, mater omnium fidelium et magistra: hoc habet orthodoxorum Patrum atque Doctorum, Latinorum pariter et Graecorum incommutabilis et vera sententia. Sed quia nonnulli propter irrefragabilis praemissae veritatis ignorantiam in errores varios sunt prolapsi: Nos huiusmodi erroribus viam praecludere cupientes, sacro approbante Concilio, damnamus et reprobamus, qui negare praesumpserint, aeternaliter Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedere: sive etiam temerario ausu asserere, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio, tanquam ex duobus principiis, et non tanquam ex uno, procedat.

Professio fidei Michaelis Palaeologi[2].

461 Credimus sanctam Trinitatem, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum Deum omnipotentem totam-

[1] Msi XXIV 81 B; Pth 20950; Hrd VII 705; cf. Hfl VI 132 sqq; Bar(Th) ad 1274 n. 1 sqq (22, 321 sqq).

[2] Msi XXIV 70 A sq; Hrd VII 694 C sqq; Hfl VI 139 nota; cf. Bar(Th) ad 1274 n. 19 (22, 329 a). — Haec fidei professio anno 1267 a CLEMENTE IV Michaeli Palaeologo proposita [Bar(Th) ad ann. 1267, n. 72—81] et ab hoc in Concilio LUGDUN. II GREGORIO X oblata necnon ab URBANO VI 1. Aug. 1385 Graecis orthodoxis ad Ecclesiam redeuntibus iterum proposita est. Usque ad verba: «Haec est vera fides» est illa ipsa, quae paucis verbis mutatis per interrogationes et responsiones etiamnunc emittitur in con-

que in Trinitate deitatem coessentialem et consubstantialem, coaeternam, et coomnipotentem, unius voluntatis, potestatis et maiestatis, creatorem omnium creaturarum, a quo omnia, in quo omnia, per quem omnia, quae sunt in coelo et in terra, visibilia, invisibilia, corporalia et spiritualia. Credimus singulam quamque in Trinitate personam unum verum Deum, plenum et perfectum.

Credimus ipsum Filium Dei, Verbum Dei, aeter- 462
naliter natum de Patre, consubstantialem, coomnipotentem et aequalem per omnia Patri in divinitate, temporaliter natum de Spiritu Sancto et Maria semper Virgine, cum anima rationali; duas habentem nativitates, unam ex Patre nativitatem aeternam, alteram ex matre temporalem: Deum verum et hominem verum, proprium in utraque natura atque perfectum, non adoptivum, nec phantasticum, sed unum et unicum Filium Dei, in duabus et ex duabus naturis, divina scilicet et humana, in unius personae singularitate, impassibilem et immortalem divinitate, sed in humanitate pro nobis et salute nostra passum vera carnis passione, mortuum et sepultum, et descendisse ad inferos, ac tertia die resurrexisse a mortuis vera carnis resurrectione, die quadragesima post resurrectionem cum carne, qua resurrexit, et anima ascendisse in coelum et sedere ad dextram Dei Patris, inde venturum iudicare vivos et mortuos, et redditurum unicuique secundum opera sua, sive bona fuerint sive mala.

Credimus et Spiritum Sanctum, plenum et per- 463
fectum verumque Deum ex Patre Filioque procedentem, coaequalem et consubstantialem et coomnipotentem et coaeternum per omnia Patri et Filio. Credimus hanc sanctam Trinitatem non tres Deos, sed unicum Deum omnipotentem, aeternum et invisibilem et incommutabilem.

[Varia:]

Credimus sanctam catholicam et apostolicam unam 464
esse veram Ecclesiam, in qua unum datur sanctum bap-

secrationibus episcoporum iuxta «Statuta ecclesiae antiqua» (quae olim falso habebantur pro «decretis concilii Carthaginensis IV»; cf. n. 150 sqq; n. 343 sqq; ML 56, 879 B sq). — Cf. professio fidei Ioannis Vecci [Bar(Th) ad ann. 1277, n. 34—39] et Epistola GREGORII X 24. Oct. 1272 [Msi XX 47].

tisma et vera omnium remissio peccatorum. Credimus etiam veram resurrectionem huius carnis, quam nunc gestamus, et vitam aeternam. Credimus etiam Novi et Veteris Testamenti, Legis, ac Prophetarum et Apostolorum, unum esse auctorem Deum ac Dominum omnipotentem. Haec est vera fides catholica, et hanc in supradictis articulis tenet et praedicat sacrosancta Romana Ecclesia. Sed propter diversos errores, a quibusdam ex ignorantia et ab aliis ex malitia introductos, dicit et praedicat, eos, qui post baptismum in peccata labuntur, non rebaptizandos, sed per veram poenitentiam suorum consequi veniam peccatorum. Quod si vere poenitentes in caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis: eorum animas poenis purgatoriis seu catharteriis, sicut nobis frater Iohannes[1] explanavit, post mortem purgari: et ad poenas huiusmodi relevandas prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta. Illorum autem animas, qui post sacrum baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis manentes corporibus, vel eisdem exutae, prout superius dictum est, sunt purgatae, mox in coelum recipi. Illorum autem animas, qui in mortali peccato vel cum solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas. Eadem sacrosancta Ecclesia Romana firmiter credit et firmiter asseverat, quod nihilominus in die iudicii *omnes* homines *ante tribunal Christi* cum suis corporibus comparebunt, *reddituri* de propriis factis *rationem* [Rom 14, 10 sq].

465 Tenet etiam et docet eadem sancta Romana Ecclesia, septem esse ecclesiastica sacramenta, unum scilicet baptisma, de quo dictum est supra; aliud est sacramentum confirmationis, quod per manuum impositionem episcopi conferunt, chrismando renatos; aliud est poenitentia, aliud Eucharistia, aliud sacramentum ordinis,

[1] Frater Iohannes Parastron O. F. M.

aliud est matrimonium, aliud extrema unctio, quae secundum doctrinam beati Iacobi infirmantibus adhibetur. Sacramentum Eucharistiae ex azymo conficit eadem Romana Ecclesia, tenens et docens, quod in ipso sacramento panis vere transsubstantiatur in corpus et vinum in sanguinem Domini nostri Iesu Christi. De matrimonio vero tenet, quod nec unus vir plures uxores simul, nec una mulier permittitur habere plures viros. Soluto vero legitimo matrimonio per mortem coniugum alterius, secundas et tertias deinde[1] nuptias successive licitas esse dicit, si impedimentum canonicum aliud ex causa aliqua non obsistat.

Ipsa quoque sancta Romana Ecclesia summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinet; quem se ab ipso Domino in beato PETRO Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit. Et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere: sic et si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo debent iudicio definiri. Ad quam potest gravatus quilibet super negotiis ad ecclesiasticum forum pertinentibus appellare: et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius potest iudicium recurri: et eidem omnes ecclesiae sunt subiectae, ipsarum praelati oboedientiam et reverentiam sibi dant. Ad hanc autem sic potestatis plenitudo consistit, quod ecclesias ceteras ad sollicitudinis partem admittit; quarum multas et patriarchales praecipue diversis privilegiis eadem Romana Ecclesia honoravit, sua tamen observata praerogativa tum in generalibus Conciliis, tum in aliquibus aliis semper salva. 466

INNOCENTIUS V 1276.	MARTINUS IV 1281—1285.
HADRIANUS V 1276.	HONORIUS IV 1285—1287.
IOHANNES XXI 1276—1277.	NICOLAUS IV 1288—1292.
NICOLAUS III 1277—1280.	S. COELESTINUS V 1294 († 1295).

[1] Ita in formula a Palaeologo subscripta; CLEMENS IV ita scripserat: «... tertias et deinceps nuptias».

BONIFACIUS VIII 1294—1303.

De indulgentiis [1].

[Ex Bulla Iubilaei «Antiquorum habet», 22. Febr. 1300.]

467 Antiquorum habet fida relatio, quod accedentibus ad honorabilem basilicam principis Apostolorum de urbe concessae sunt magnae remissiones et indulgentiae peccatorum. Nos . . . huiusmodi remissiones et indulgentias omnes et singulas ratas et gratas habentes, ipsas auctoritate apostolica confirmamus et approbamus. . . .

De unitate et potestate Ecclesiae [2].

[Ex Bulla «Unam sanctam», 18. Nov. 1302.]

468 Unam sanctam Ecclesiam catholicam et ipsam apostolicam urgente fide credere cogimur et tenere, nosque hanc firmiter credimus et simpliciter confitemur, extra quam nec salus est, nec remissio peccatorum, sponso in Canticis proclamante: *Una est columba mea, perfecta mea. Una est matri suae, electa genitrici suae* [Ct 6, 8]; quae unum corpus mysticum repraesentat, cuius caput Christus, Christi vero Deus. In qua «*unus Dominus, una fides, unum baptisma*» [Eph 4, 5]. Una nempe fuit diluvii tempore arca Noe, unam Ecclesiam praefigurans, quae in uno cubito consummata unum, Noe videlicet, gubernatorem habet et rectorem, extra quam omnia subsistentia super terram legimus fuisse deleta. Hanc autem veneramur et unicam, dicente Domino in Propheta: «*Erue a framea, Deus, animam meam, et de manu canis unicam meam*» [Ps 21, 21]. Pro anima enim, id est pro se ipso capite simul oravit et corpore, quod corpus unicam scl. Ecclesiam nominavit, propter sponsi, fidei, sacramentorum et caritatis Ecclesiae unitatem. Haec est *tunica* illa Domini *inconsutilis* [Io 19, 23], quae scissa non fuit, sed sorte provenit. Igitur Ecclesiae unius et unicae unum corpus, unum caput, non duo capita quasi monstrum, Christus videlicet et Christi vicarius PETRUS, PETRIque successor, dicente Domino ipsi PETRO: «*Pasce oves meas*» [Io 21, 17]. *Meas,* inquit, et generaliter, non singulariter has vel illas: per quod commisisse sibi intelligitur universas. Si ergo Graeci sive alii se dicant PETRO eiusque successoribus non esse commissos: fateantur necesse se de ovibus Christi non esse, dicente Domino in Ioanne, *unum ovile et unicum esse pastorem* [Io 10, 16].

In hac eiusque potestate duos esse gladios, spiritualem videlicet et temporalem, evangelicis dictis instruimur. . . . Uterque ergo est in potestate Ecclesiae, spiritualis scilicet gladius et materialis. Sed is quidem pro Ecclesia, ille vero ab Ecclesia exercendus. Ille sacerdotis, is manu regum et militum, sed ad nutum et patientiam sacerdotis. Oportet autem gladium esse sub gladio, et temporalem auctoritatem spirituali subici potestati. . . . Spiritualem et dignitate et nobilitate terrenam quamlibet praecedere potestatem oportet tanto clarius nos fateri, quanto spiritualia temporalia antecellunt. . . . Nam veritate testante, spiritualis potestas terrenam potestatem instituere habet, et iudicare, si bona non fuerit. . . . Ergo si deviat terrena potestas, iudicabitur a potestate spirituali; sed, si deviat spiritualis minor, a suo superiore; si vero suprema, a solo Deo, non ab homine poterit iudicari. Testante Apostolo: *Spiritualis homo iudicat omnia, ipse autem a nemine iudicatur* [1 Cor 2, 15]. Est autem haec auctoritas, etsi data sit homini et exerceatur per hominem, non humana, sed potius divina, ore divino PETRO data sibique suisque successoribus in ipso, quem confessus fuit petra, firmata, dicente Domino ipsi PETRO: «*Quodcunque ligaveris*» etc. [Mt 16, 19]. *Quicunque* igitur huic *potestati* a Deo sic ordinatae *resistit, Dei ordinationi resistit* [Rom 13, 2], nisi duo sicut Manichaeus fingat

[1] CIC Extr. comm. V, 9, 1: Frdbg II 1303; Rcht II 1218; Pth 24917; BR(T) 4, 156 b; MBR 1, 179 a; Bar(Th) ad 1300 n. 4 (23, 263 b sq).

[2] CIC Extr. comm. I, 8, 1: Frdbg II 1245; Rcht II 1159 sq; Pth 25189; Bar(Th) ad 1302 n. 13 (23, 303 sq); cf. Hfl VI 346 sqq. — Philippus IV, Franciae rex, hac bulla abusus est dicens, Papam potestatem directam super reges habere etiam in puris temporalibus hac bulla definiri; sed hoc BONIFACIUS nullo modo intendit, qui in consistorio hac de re habito expresse declaravit, falso impositum sibi esse «quod nos mandaveramus regi, quod recognosceret regnum a nobis. Quadraginta anni sunt, quod nos sumus experti in iure, et scimus, quod duae sunt potestates ordinatae a Deo; quis ergo debet credere vel potest, quod tanta fatuitas, tanta insipientia sit vel fuerit in capite nostro? Dicimus, quod in nullo volumus usurpare iurisdictionem regis; et sic frater noster Portuensis dixit. Non potest negare rex seu quicunque alter fidelis, quin sit nobis subiectus ratione peccati.» Cf. Du Puy, Histoire du différend etc. 77.

esse principia, quod falsum et haereticum iudicamus, quia, testante Moyse, non in «principiis», sed *in principio coelum Deus creavit et terram* [cf. Gn 1, 1]. Porro subesse Romano Pontifici omni humanae creaturae declaramus, dicimus, definimus et pronuntiamus omnino de necessitate salutis.

BENEDICTUS XI 1303—1304.

De confessione peccatorum iterata[1].

[Ex Constit. «Inter cunctas sollicitudines», 17. Febr. 1304.]

470 . . . Licet . . . de necessitate non sit, iterum eadem confiteri peccata, tamen, quia propter erubescentiam, quae magna est poenitentiae pars, ut eorundem peccatorum iteretur confessio, reputamus salubre: districte iniungimus, ut Fratres [Praedicatores et Minores] ipsi confitentes attente moneant, et in suis praedicationibus exhortentur, quod suis sacerdotibus saltem semel confiteantur in anno, asserendo, id ad animarum profectum procul dubio pertinere.

CLEMENS V 1305—1314.

Conc. VIENNENSE 1311—1312.

Oecumenicum XV (Templarii aboliti).

Errores Beguardorum et Beguinarum (de statu perfectionis)[2].

471 (1) Quod homo in vita praesenti tantum et talem perfectionis gradum potest acquirere, quod reddetur penitus impeccabilis et amplius in gratia proficere non valebit: nam, ut dicunt, si quis semper posset proficere, posset aliquis Christo perfectior inveniri.

472 (2) Quod ieiunare non oportet hominem nec orare, postquam gradum perfectionis huiusmodi fuerit assecutus; quia tunc sensualitas est ita perfecte spiritui et rationi subiecta, quod homo potest libere corpori concedere quidquid placet.

[1] CIC Extr. comm. V, 7, 1: Frdbg II 1298 sq; Rcht II 1213; Pth 25370; cf. Bar(Th) ad 1304 n. 21 (23, 355 b). Constitutio «Inter cunctas» post septem annos in concilio VIENNENSI (1311) iterum abrogata est.

[2] CIC Clem. V, 3, 3: Frdbg II 1183; Rcht II 1100; Msi XXV 410 A; Hrd VII 1358 E sq; Gotti, Verit. relig. christ. II 382; cf. Hfl VI 544; Bar(Th) ad 1312 n. 17 sq (23, 514 a sqq).

(3) Quod illi, qui sunt in praedicto gradu perfectionis et 473
spiritu libertatis, non sunt humanae subiecti oboedientiae, nec ad aliqua praecepta Ecclesiae obligantur; quia (ut asserunt) «*ubi spiritus Domini, ibi libertas*» [2 Cor 3, 17].

(4) Quod homo potest ita finalem beatitudinem secundum 474
omnem gradum perfectionis in praesenti assequi, sicut eam in vita obtinebit beata.

(5) Quod quaelibet intellectualis natura in se ipsa natura- 475
liter est beata, quodque anima non indiget lumine gloriae, ipsam elevante ad Deum videndum et eo beate fruendum.

(6) Quod se in actibus exercere virtutum est hominis im- 476
perfecti, et perfecta anima licentiat a se virtutes.

(7) Quod mulieris osculum, cum ad hoc natura non in- 477
clinet, est mortale peccatum; actus autem carnalis, cum ad hoc natura inclinet, peccatum non est, maxime cum tentatur exercens.

(8) Quod in elevatione corporis Iesu Christi non debent 478
assurgere nec eidem reverentiam exhibere: asserentes, quod esset imperfectionis eisdem, si a puritate et altitudine suae contemplationis tantum descenderent, quod circa ministerium [*al.:* mysterium] seu sacramentum Eucharistiae aut circa passionem humanitatis Christi aliqua cogitarent.

Censura: «Nos sacro approbante Concilio sectam ipsam cum praemissis erroribus damnamus et reprobamus omnino, inhibentes districtius, ne quis ipsos de cetero teneat, approbet vel defendat.»

De usura[1].

[Ex Constit. «Ex gravi ad nos».]

Si quis in illum errorem inciderit, ut pertinaciter affirmare 479
praesumat, exercere usuras non esse peccatum, decernimus eum velut haereticum puniendum.

Errores Petri Ioannis Olivi (de vulnere Christi, de unione animae et corporis, de baptismo)[2].

[Ex Constit. «De Summa Trinitate et fide catholica».]

[De incarnatione.] Fidei catholicae *fundamento*, 480
praeter quod, teste Apostolo, *nemo potest aliud ponere* [1 Cor 3, 11], firmiter inhaerentes, aperte cum sancta matre Ecclesia confitemur, unigenitum Dei Filium in iis omni-

[1] CIC Clem. V, 5: Frdbg II 1184; Rcht II 1101; Msi XXV 411 D; Hrd VII 1360 A; cf. Hfl VI 546; Bar(Th) ad 1312 n 21 (23, 523 b).

[2] CIC Clem. I, 1: Frdbg II 1133 sq; Rcht II 1057 sq; Msi XXV 410 E sq; Hrd VII 1359 C sq; cf. Hfl VI 536 sq; Bar(Th) ad 1312 n. 19 sq (23, 522 a sqq). — Petrus Ioannis Olivi O. Fr. M. natus 1248 in Sérignan Galliae. Eius

bus, in quibus Deus Pater exsistit, una cum Patre aeternaliter subsistentem, partes nostrae naturae simul unitas, ex quibus ipse in se verus Deus exsistens fieret verus homo, humanum videlicet corpus passibile et animam intellectivam seu rationalem, ipsum corpus vere per se et essentialiter informantem, assumpsisse ex tempore in virginali thalamo ad unitatem suae hypostasis et personae. Et quod in hac assumpta natura ipsum Dei Verbum pro omnium operanda salute non solum affigi cruci et in ea mori voluit, sed etiam emisso iam spiritu perforari lancea sustinuit latus suum, ut exinde profluentibus undis aquae et sanguinis formaretur unica et immaculata ac virgo sancta mater Ecclesia, coniux Christi, sicut de latere primi hominis soporati Eva sibi in coniugium est formata, ut sic certae figurae primi et veteris Adae, *qui* secundum Apostolum *est forma futuri* [Rom 5, 14], in nostro novissimo Adam, id est Christo, veritas responderet. Haec est, inquam, veritas, illius praegrandis aquilae vallata testimonio, quam propheta vidit Ezechiel animalibus ceteris evangelicis transvolantem, beati Ioannis videlicet, Apostoli et Evangelistae, qui sacramenti huius rem gestam narrans et ordinem in Evangelio suo dixit: «*Ad Iesum autem cum venissent, ut viderunt eum iam mortuum, non fregerunt eius crura, sed unus militum lancea latus eius aperuit, et continuo exivit sanguis et aqua; et qui vidit, testimonium perhibuit, et verum est testimonium eius, et ille scit, quia vera dicit, ut [et] vos credatis*» [Io 19, 33 sqq]. Nos igitur ad tam praeclarum testimonium ac sanctorum Patrum et Doctorum communem sententiam apostolicae considerationis, ad quam dumtaxat haec declarare pertinet, aciem convertentes, sacro approbante Concilio, declaramus, praedictum Apostolum et Evangelistam Ioannem rectum in praemissis factae rei ordinem tenuisse, narrando, quod Christo *iam mortuo unus militum lancea latus eius aperuit.*

481 [De anima ut forma corporis.] Porro doctrinam omnem seu positionem temere asserentem, aut verten-

errores circa animam v. in editione Quaracchi (B. Jansen S. J.) 1922—1926 tom. II, p. 104 sqq 136 sqq 302 sqq. Decessit pulcherrima fidei professione, edita 14. Martii 1298 (vel 1297) [Hrt II³ 404 sqq]. Cf. Theol. Quartalschrift (Tubingen) 113 (1932) 142 sqq [I. Koch].

tem in dubium, quod substantia animae rationalis seu intellectivae vere ac per se humani corporis non sit forma, velut erroneam ac veritati catholicae inimicam fidei, praedicto sacro approbante Concilio reprobamus: definientes, ut cunctis nota sit fidei sincerae veritas ac praecludatur universis erroribus aditus, ne subintrent, quod quisquis deinceps asserere, defendere seu tenere pertinaciter praesumpserit, quod anima rationalis seu intellectiva non sit forma corporis humani per se et essentialiter, tanquam haereticus sit censendus.

Ad hoc baptisma unicum baptizatos omnes in Christo 482
regenerans est, sicut *unus Deus,* ac *fides unica* [Eph 4, 5], ab omnibus fideliter confitendum, quod celebratum in aqua in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti credimus esse tam adultis quam parvulis communiter perfectum remedium ad salutem.

Verum quia quantum ad effectum baptismi in parvulis 483
reperiuntur doctores quidam theologi opiniones contrarias habuisse, quibusdam ex ipsis dicentibus, per virtutem baptismi parvulis quidem culpam remitti, sed gratiam non conferri, aliis econtra asserentibus, quod et culpa iisdem in baptismo remittitur, et virtutes ac informans gratia infunduntur quoad habitum [v. n. 410], etsi non pro illo tempore quoad usum: Nos autem attendentes generalem efficaciam mortis Christi, quae per baptisma applicatur pariter omnibus baptizatis, opinionem secundam, quae dicit, tam parvulis quam adultis conferri in baptismo informantem gratiam et virtutes, tanquam probabiliorem, et dictis Sanctorum et doctorum modernorum theologiae magis consonam et concordem, sacro approbante Concilio duximus eligendam.

IOHANNES XXII 1316—1334.

Errores Fraticellorum (de Ecclesia et sacramentis)[1].

[Damnati in Constit. «Gloriosam Ecclesiam», 23. Ian. 1318.]

Praedicti temeritatis atque impietatis filii, ut habet fide 484
digna relatio, ad eam sunt mentis inopiam devoluti, quod adversus praeclarissimam et saluberrimam christianae fidei veri-

[1] Gotti, Verit. relig. christ. II 379; cf. CIC Extr. IOH. XXII, 7: Frdbg II 1213 sq; Rcht II 1128 sq. Cf. Theol. Quartalschrift (Tübingen) 113 (1932) 145 sqq [I. Koch].

tatem impie sentiunt, sacramenta Ecclesiae veneranda contemnunt et in gloriosum Ecclesiae Romanae primatum, cunctis nationibus percellendum, ab ipso conterendi citius impetu caeci furoris impingunt. . . .

485 (1) Primus itaque error, qui de istorum officina tenebrosa prorumpit, duas fingit ecclesias, unam carnalem, divitiis pressam, effluentem divitiis [*al.* deliciis], sceleribus maculatam, cui Romanum praesulem aliosque inferiores praelatos dominari asserunt; aliam spiritualem, frugalitate mundam, virtute decoram, paupertate succinctam, in qua ipsi soli eorumque complices continentur, cui etiam ipsi spiritualis vitae merito, si qua fides est adhibenda mendaciis, principantur. . . .

486 (2) Secundus error, quo praedictorum insolentium conscientia maculatur, venerabiles Ecclesiae sacerdotes aliosque ministros sic iurisdictionis et ordinis[1] clamitat auctoritate desertos, ut nec sententias ferre, nec sacramenta conficere, nec subiectum populum instruere valeant vel docere, illos fingentes omni ecclesiastica potestate privatos, quos a sua perfidia viderint alienos: quia apud ipsos solos (ut ipsi somniant) sicut spiritualis vitae sanctitas, sic auctoritas perseverat, in qua re Donatistarum sequuntur errorem. . .

487 (3) Tertius istorum error in Waldensium errore coniurat, quoniam et ii et illi in nullum eventum asserunt fore iurandum, dogmatizantes mortalis criminis contagione pollui et poena teneri, quos contigerit iuramenti religione constringi. . . .

488 (4) Quarta huiusmodi impiorum blasphemia de praedictorum Waldensium venenato fonte prorumpens, sacerdotes rite etiam et legitime secundum formam Ecclesiae ordinatos, quibuslibet tamen criminibus pressos, non posse conficere vel conferre ecclesiastica sacramenta confingit. . . .

489 (5) Quintus error sic istorum hominum mentes obcaecat, ut Evangelium Christi in se solis hoc in tempore asserant esse completum, quod hactenus (ut ipsi somniant) obtectum fuerat, immo prorsus exstinctum. . . .

490 Multa sunt alia, quae isti praesumptuosi homines contra coniugii venerabile sacramentum garrire dicuntur, multa, quae de cursu temporum et fine saeculi somniant, multa, quae de Antichristi adventu, quae iamiam instare asserunt, flebili vanitate divulgant. Quae omnia, quia partim haeretica, partim insana, partim fabulosa cognoscimus, damnanda potius cum suis auctoribus, quam stilo prosequenda aut refellenda censemus. . . .

[1] Incisum «et ordinis» non habet Bullarum, dipl. et privil. SS. Rom. Pontificum Taurensis editio, T. IV, Aug. Taur. 1859, pag. 264.

Errores Iohannis de Polliaco (de confess. et Eccl.)[1].

[Recensiti et damnati in Const. «Vas electionis», 21. Iulii 1321.]

(1) Quod confessi fratribus habentibus licentiam generalem 491
audiendi confessiones, tenentur eadem peccata, quae confessi fuerant, iterum confiteri proprio sacerdoti.

(2) Quod stante statuto «Omnis utriusque sexus» edito in 492
Concilio generali [LATER. IV, v. n. 437] Romanus Pontifex non potest facere, quod parochiani non teneantur confiteri omnia peccata sua semel in anno proprio sacerdoti, quem dicit esse parochialem curatum; immo nec Deus posset hoc facere: quia, ut dicebat, implicat contradictionem.

(3) Quod Papa non potest dare generalem potestatem audiendi 493
confessiones, immo nec Deus, quin confessus habenti generalem licentiam teneatur eadem iterum confiteri suo proprio sacerdoti, quem dicit esse, ut praemittitur, parochialem curatum...

Omnes praedictos articulos et quemlibet eorundem tanquam falsos et erroneos et a doctrina sana devios auctoritate apostolica damnamus et reprobamus..., doctrinam ipsis contrariam veram esse et catholicam asserentes....

De inferno et de limbo (?)[2].

[Ex Litt. «Nequaquam sine dolore» ad Armenos, 21. Nov. 1321.]

Docet [Romana Ecclesia] . . . illorum . . . animas, quae 493a
in mortali peccato, vel cum solo originali discedunt, mox in infernum descendere: poenis tamen ac locis disparibus puniendas.

De paupertate Christi[3].

[Ex Constit. «Cum inter nonnullos», 13. Nov. 1323.]

Cum inter nonnullos viros scholasticos saepe contingat in 494
dubium revocari, utrum pertinaciter affirmare, Redemptorem nostrum ac Dominum Iesum Christum eiusque Apostolos in speciali non habuisse aliqua nec in communi etiam, haereticum sit censendum, diversa et adversa etiam sentientibus circa illud: Nos, huic concertationi finem imponere cupientes,

[1] DCh II 243 sq et DuPl I, I 301; CIC Extr. comm. V, 3, 2: Frdbg II 1291; Rcht II 1207; Gotti l. c. II 377a; Bar(Th) ad 1321 n. 37 (24, 161 a). — Iohannes de Polliaco (Pouilly) scripsit opus «Quodlibeta» universam fere theologiam complectens; errores suos ipse retractavit. Mortuus est post a. 1321 [Hrt II³ 488 sq]. Cf. Theol. Quartalschrift (Tübingen) 113 (1932) 141 sq 147 sqq [I. Koch].

[2] Bar(Th) ad a. 1321, n. II. Cf. Zeitschr. f. kath. Theologie 52 (1928) 79 sqq (A. Straub); Estudios eclesiásticos 5 (1926) 438 sqq (F. Segarra).

[3] DuPl I, I 295 b sq; CIC Extr. IOH. XXII 14, 4: Frdbg II 1229 sq; Rcht II 1143 sq; Bar(Th) ad 1323 n. 61 (24, 332 b). — Quomodo haec IOHANNIS XXII definitio non obstet constitutioni NICOLAI III «*Exiit qui seminat*», vide apud Natalem Alex., Hist. eccl. saec. XIII et XIV, diss. 11, art. 1

assertionem huiusmodi pertinacem — cum Scripturae sacrae, quae in plerisque locis ipsos nonnulla habuisse asserit, contradicat expresse, ipsamque Scripturam sacram, per quam utique fidei orthodoxae probantur articuli, quoad praemissa fermentum aperte supponat continere mendacii, ac per consequens, quantum in ea est, eius in totum fidem evacuans, fidem catholicam reddat, eius probationem adimens, dubiam et incertam — deinceps erroneam fore censendam et haereticam, de fratrum nostrorum consilio hoc perpetuo declaramus edicto. Rursus in posterum pertinaciter affirmare, quod Redemptori nostro praedicto eiusque Apostolis, iis quae ipsos habuisse Scriptura sacra testatur, nequaquam ius ipsis utendi competierit, nec illa vendendi seu donandi ius habuerint aut ex ipsis alia acquirendi, quae tamen ipsos de praemissis fecisse Scriptura sacra testatur seu ipsos potuisse facere supponit expresse; cum talis assertio ipsorum usum et gesta evidenter includat, in praemissis non iusta: quod utique de usu, gestis seu factis Redemptoris nostri Dei Filii sentire nefas est, sacrae Scripturae contrarium et doctrinae catholicae inimicum: assertionem ipsam pertinacem, de fratrum nostrorum consilio, deinceps erroneam fore censendam merito ac haereticam declaramus.

Errores Marsilii Patavini et Iohannis de Ianduno (de constitutione Ecclesiae)[1].

[Recensiti et damnati in Const. «Licet iuxta doctrinam», 23. Oct. 1327.]

495 (1) Quod illud, quod de Christo legitur in Evangelio beati Matthaei, quod ipse solvit tributum Caesari, quando staterem sumptum ex ore piscis [cf. Mt 17, 26], illis qui petebant didrachma, iussit dari, hoc facit non condescensive e liberalitate sive pietate, sed necessitate coactus.

[Inde concludebant secundum Bullam:]

Quod omnia temporalia Ecclesiae subsunt imperatori, et ea potest accipere velut sua.

496 (2) Quod beatus PETRUS Apostolus non plus auctoritatis habuit, quam alii Apostoli habuerunt, nec aliorum Apostolorum fuit caput. Item quod Christus nullum caput dimisit Ecclesiae, nec aliquem suum vicarium fecit.

[1] Dict. de Théol. Cath. 10 1 col. 167—172. DuPl I, I 304a sq; cf. 397b; cf. Gotti, Verit. relig. christ. II 385 sqq. — Marsilius Patavinus, natus a. 1280(?), rector Universitatis Parisiensis erat 1312. Decessit, Ecclesiae non reconciliatus, ante 10. Apr. 1343. Iohannes de Ianduno cum Marsilio nominatim excommunicatus est 1327 [Hrt II[5] 529 nota].

(3) Quod ad imperatorem spectat, Papam corrigere, insti- 497
tuere et destituere ac punire.

(4) Quod omnes sacerdotes, sive sit Papa, sive archiepisco- 498
pus, sive sacerdos simplex, sunt ex institutione Christi auctoritatis et iurisdictionis aequalis.

(5) Quod tota Ecclesia simul iuncta nullum hominem pu- 499
nire potest punitione coactiva, nisi concedat hoc imperator.

Articulos praedictos . . . velut sacrae *Scripturae contrarios* et 500
fidei catholicae inimicos, haereticos, seu *haereticales* et *erroneos,* necnon et praedictos Marsilium et Ioannem haereticos, immo haeresiarchas fore manifestos et notorios sententialiter declaramus.

Errores Ekardi (de Filio Dei etc.)[1].

[Recensiti et damnati in Const. «In agro dominico», 27. Mart. 1329.]

(1) Interrogatus quandoque, quare Deus mundum non prius 501
produceret, respondit, quod Deus non potuit primo[2] producere mundum, quia res non potest agere, antequam sit; unde quam cito Deus fuit, tam cito mundum creavit.

(2) Item concedi potest mundum fuisse ab aeterno. 502

(3) Item simul et semel, quando Deus fuit, quando Filium 503
sibi coaeternum per omnia coaequalem Deum genuit, etiam mundum creavit.

(4) Item in omni opere, etiam malo, malo inquam tam 504
poenae quam culpae, manifestatur et relucet aequaliter gloria Dei.

(5) Item vituperans quempiam vituperio ipso peccato vi- 505
tuperii laudat Deum, et quo plus vituperat et gravius peccat, amplius Deum laudat.

(6) Item Deum ipsum quis blasphemando Deum laudat. 506

(7) Item quod petens hoc aut hoc, malum petit et male, 507
quia negationem boni et negationem Dei petit, et orat Deum sibi negari.

(8) Qui non intendunt res, nec honores, nec utilitatem, 508
nec devotionem internam, nec sanctitatem, nec praemium, nec regnum coelorum, sed omnibus his renuntiaverunt, etiam quod suum est, in illis hominibus honoratur Deus.

(9) Ego nuper cogitavi, utrum ego vellem aliquid recipere 509
a Deo vel desiderare: ego volo de hoc valde bene deliberare,

[1] Denifle, Archiv f. Litt. u. KG II (1886) 638 sqq; DuPl I, I 312a sqq; Gotti, Verit. relig. christ. II 348 sq. — Ekardus (Eckart) O. Pr., natus c. medium saec. 13 Hochheimii Germaniae, docuit Parisiis et Argentorati [Straßburg]. Errores suos ad Papam delatos iam ante sententiam datam revocavit. Post eius mortem († 1327) errores damnati sunt [Hrt II[3] 615 sqq DCh II 148]. Cf. Theol. Quartalschrift (Tübingen) 113 (1932) 150 sqq [I. Koch]. [2] *Corrigas:* prius.

quia ubi ego essem accipiens a Deo, ibi essem ego sub eo vel infra eum, sicut unus famulus vel servus, et ipse sicut dominus in dando, et sic non debemus esse in aeterna vita.

510 (10) Nos transformamur totaliter in Deum et convertimur in eum; simili modo sicut in sacramento panis convertitur in corpus Christi: sic ego convertor in eum, quod ipse me operatur suum esse unum, non simile; per viventem Deum verum est, quod ibi nulla est distinctio.

511 (11) Quidquid Deus Pater dedit Filio suo unigenito in humana natura, hoc totum dedit mihi: hic nihil excipio, nec unionem nec sanctitatem, sed totum dedit mihi sicut sibi.

512 (12) Quidquid dicit sacra Scriptura de Christo, hoc etiam totum verificatur de omni bono et divino homine.

513 (13) Quidquid proprium est divinae naturae, hoc totum proprium est homini iusto et divino; propter hoc iste homo operatur quidquid Deus operatur, et creavit una cum Deo coelum et terram, et est generator Verbi aeterni, et Deus sine tali homine nesciret quidquam facere.

514 (14) Bonus homo debet sic conformare voluntatem suam voluntati divinae, quod ipse velit quidquid Deus vult: quia Deus vult aliquo modo me peccasse, nollem ego, quod ego peccata non commisissem, et haec est vera poenitentia.

515 (15) Si homo commisisset mille peccata mortalia, si talis homo esset recte dispositus, non deberet velle se ea non commisisse.

516 (16) Deus proprie non praecipit actum exteriorem.

517 (17) Actus exterior non est proprie bonus nec divinus, nec operatur ipsum Deus proprie neque parit.

518 (18) Afferamus fructum actuum non exteriorum qui nos bonos non faciunt, sed actuum interiorum, quos Pater in nobis manens facit et operatur.

519 (19) Deus animas amat, non opus extra.

520 (20) Quod bonus homo est unigenitus Filius Dei.

521 (21) Homo nobilis est ille unigenitus Filius Dei, quem Pater aeternaliter genuit.

522 (22) Pater generat me suum Filium et eundem Filium. Quidquid Deus operatur, hoc est unum; propter hoc generat ipse me suum Filium sine omni distinctione.

523 (23) Deus est unus omnibus modis et secundum omnem rationem, ita ut in ipso non sit invenire aliquam multitudinem in intellectu vel extra intellectum; qui enim duo videt vel distinctionem videt, Deum non videt, Deus enim unus est extra numerum et supra numerum, nec ponitur in unum [*lege:*

numerum] cum aliquo. Sequitur: nulla igitur distinctio in ipso Deo esse potest aut intelligi.

(24) Omnis distinctio est a Deo aliena, neque in natura 524
neque in personis; probatur: quia natura ipsa est una et hoc unum, et quaelibet persona est una et idipsum unum, quod natura.

(25) Cum dicitur. *Simon, diligis me plus his?* [Io 21, 15 sq], 525
sensus est, id est plus quam istos, et bene quidem, sed non perfecte. In primo enim et secundo et plus et minus et gradus est et ordo, in uno autem nec gradus est nec ordo. Qui igitur diligit Deum plus quam proximum, bene quidem, sed nondum perfecte.

(26) Omnes creaturae sunt unum purum nihil: non dico, 526
quod sint quid modicum vel aliquid, sed quod sint unum purum nihil.

Obiectum praeterea exstitit dicto Ekardo, quod praedicaverat alios duos articulos sub his verbis:

(1) Aliquid est in anima, quod est increatum et increabile; 527
si tota anima esset talis, esset increata et increabilis, et hoc est intellectus.

(2) Quod Deus non est bonus neque melior neque optimus; 528
ita male dico, quandocunque voco Deum bonum, ac si ego album vocarem nigrum.

De quibus articulis Bulla deinceps haec habet:

. . . Nos . . . quindecim primos articulos et duos alios ul- 529
timos tanquam *haereticos,* dictos vero alios undecim tanquam *male sonantes, temerarios,* et *suspectos de haeresi,* ac nihilominus libros quoslibet seu opuscula eiusdem Ekardi, praefatos articulos seu eorum aliquem continentes, damnamus et reprobamus expresse.

BENEDICTUS XII 1334—1342.

De visione Dei beatifica et de novissimis[1].

[Ex Const. «Benedictus Deus», 29. Ian. 1336.]

Hac in perpetuum valitura constitutione auctoritate 530
apostolica definimus: quod secundum communem Dei ordinationem animae Sanctorum omnium, qui de hoc mundo ante Domini nostri Iesu Christi passionem decesserunt, nec non sanctorum Apostolorum, martyrum, confessorum, virginum et aliorum fidelium defunctorum

[1] DuPl I, I 321 b sq; cf. Msi XXV 986 D; BR(T) 4, 346 b; MBR 1, 217 b; Bar(Th) ad 1336 n. 3 (25, 50 b sq).

post sacrum ab eis Christi baptisma susceptum, in quibus nihil purgabile fuit, quando decesserunt, nec erit, quando decedent etiam in futurum, vel si tunc fuerit aut erit aliquid purgabile in eisdem, cum post mortem suam fuerint purgatae, ac quod animae puerorum eodem Christi baptismate renatorum et baptizandorum cum fuerint baptizati, ante usum liberi arbitrii decedentium, mox post mortem suam et purgationem praefatam in illis, qui purgatione huiusmodi indigebant, etiam ante resumptionem suorum corporum et iudicium generale post ascensionem Salvatoris Domini nostri Iesu Christi in coelum, fuerunt, sunt et erunt in coelo, coelorum regno et paradiso coelesti cum Christo, sanctorum Angelorum consortio aggregatae, ac post Domini Iesu Christi passionem et mortem viderunt et vident divinam essentiam visione intuitiva et etiam faciali, (nulla mediante creatura in ratione obiecti visi se habente, sed divina essentia immediate se nude, clare et aperte eis ostendente,) quodque sic videntes eadem divina essentia perfruuntur, necnon quod ex tali visione et fruitione eorum animae, qui iam decesserunt, sunt vere beatae et habent vitam et requiem aeternam, et etiam [animae] illorum, qui postea decedent, eandem divinam videbunt essentiam ipsaque perfruentur ante iudicium generale; ac quod visio huiusmodi divinae essentiae eiusque fruitio actus fidei et spei in eis evacuant, prout fides et spes propriae theologicae sunt virtutes; quodque, postquam inchoata fuerit vel erit talis intuitiva ac facialis visio et fruitio in eisdem, eadem visio et fruitio sine aliqua intercisione [al. intermissione] seu evacuatione praedictae visionis et fruitionis continuata exstitit et continuabitur usque ad finale iudicium et ex tunc usque In sempiternum.

531 Definimus insuper, quod secundum Dei ordinationem communem animae decedentium in actuali peccato mortali mox post mortem suam ad inferna descendunt, ubi poenis infernalibus cruciantur, et quod nihilominus in die iudicii omnes homines *ante tribunal Christi* cum suis corporibus comparebunt, reddituri de factis propriis rationem, «*ut referat unusquisque propria corporis, prout gessit, sive bonum sive malum*» [2 Cor 5, 10].

Errores Armenorum[1].

[Ex libello «Iam dudum» ad Armenos transmisso, a. 1341.]

4. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod peccatum 532
primorum parentum personale ipsorum tam grave fuit, quod omnes eorum filii ex semine eorum propagati usque ad Christi passionem merito dicti peccati personalis ipsorum damnati fuerunt et in inferno post mortem detrusi, non propter hoc, quod ipsi ex Adam aliquod peccatum originale contraxerint, cum dicant pueros nullum omnino habere originale peccatum, nec ante Christi passionem nec post; sed dicta damnatio ante Christi passionem eos sequebatur ratione gravitatis peccati personalis, quod commiserunt Adam et Eva, transgrediendo divinum praeceptum eis datum: sed post Domini passionem, in qua peccatum primorum parentum deletum fuit, pueri, qui nascuntur ex filiis Adam, non sunt damnationi addicti, nec in inferno ratione dicti peccati sunt detrudendi, quia Christus totaliter peccatum primorum parentum delevit in sua passione.

5. Item quod quidam magister Armenorum vocatus Mechi- 533
triz, qui interpretatur paraclitus, de novo introduxit et docuit, quod anima humana filii propagatur ab anima patris sui, sicut corpus a corpore, et angelus etiam unus ab alio; quia cum anima humana rationalis exsistens, et angelus exsistens intellectualis naturae, sint quaedam lumina spiritualia, ex se ipsis propagant alia lumina spiritualia.

6. Item dicunt Armeni, quod animae puerorum, qui na- 534
scuntur ex christianis parentibus post Christi passionem, si moriantur antequam baptizentur, vadunt ad paradisum terrestrem, in quo fuit Adam ante peccatum; animae vero puerorum, qui nascuntur ex parentibus non christianis post Christi passionem et moriuntur sine baptismo, vadunt ad loca, ubi sunt animae parentum ipsorum.

17. Item quod Armeni communiter tenent, quod in alio 535
saeculo non est purgatorium animarum, quia, ut dicunt, si christianus confiteatur peccata sua, omnia peccata eius et poenae peccatorum ei dimittuntur. Nec etiam ipsi orant pro defunctis, ut eis in alio saeculo peccata dimittantur, sed generaliter orant pro omnibus mortuis, sicut pro beata Maria, Apostolis. . . .

18. Item quod Armeni credunt et tenent, quod Christus 536
descendit de coelo et incarnatus fuit propter hominum salutem non pro eo, quod filii propagati ex Adam et Eva post

---

[1] Bar(Th) ad 1341 n. 49 sqq (25, 250 a sqq); cf. Msi XXV 1188 B sqq, ubi iidem articuli cum responsis concilii Armenorum referuntur.

peccatum eorum ex eis contrahant originale peccatum, a quo per Christi incarnationem et mortem salventur, cum nullum tale peccatum dicant esse in filiis Adae: sed dicunt, quod Christus propter salutem hominum est incarnatus et passus, quia per suam passionem filii Adam, qui dictam passionem praecesserunt, fuerunt liberati ab inferno, in quo erant non ratione originalis peccati quod in eis esset, sed ratione gravitatis peccati personalis primorum parentum. Credunt etiam, quod Christus propter salutem puerorum, qui nati fuerunt post eius passionem, incarnatus fuit et passus, quia per suam passionem destruxit totaliter infernum. . . .

537 19. . . . In tantum dicunt [Armeni], quod (dicta) concupiscentia carnis est peccatum et malum, quod parentes etiam christiani, quando matrimonialiter concumbunt, committunt peccatum . . ., quia actum matrimonialem dicunt esse peccatum et etiam matrimonium. . . .

538 40. Alii vero dicunt, quod episcopi et presbyteri Armenorum nihil faciunt ad peccatorum remissionem nec principaliter nec ministerialiter, sed solus Deus peccata remittit: nec episcopi vel presbyteri adhibentur ad faciendam dictam peccatorum remissionem, nisi quia ipsi acceperunt potestatem loquendi a Deo et ideo, cum absolvunt, dicunt: *Deus dimittat tibi peccata tua*; vel: *Ego dimitto tibi peccata tua in terra et Deus dimittat tibi in coelis*.

539 42. Item Armeni dicunt et tenent, quod sola Christi passio sine omni alio Dei dono, etiam gratificante, sufficit ad peccatorum remissionem: nec dicunt, quod ad peccatorum remissionem faciendam requiratur gratia Dei gratificans, vel iustificans, nec quod in sacramentis novae legis detur gratia gratificans.

540 48. Item Armeni dicunt et tenent, quod, si Armeni committant semel quodcunque crimen, quibusdam exceptis, ecclesia eorum potest absolvere eos, quantum ad culpam et poenam de dictis criminibus: sed si aliquis postea committeret iterum dicta crimina, absolvi non posset per eorum ecclesiam.

541 49. Item dicunt, quod si aliquis . . . accipiat tertiam [uxorem], vel quartam et deinceps, non potest absolvi per eorum ecclesiam, quia dicunt, quod tale matrimonium fornicatio est. . . .

542 58. Item quod Armeni dicunt et tenent, quod ad hoc, quod sit baptismus verus, ista tria requiruntur, scilicet aqua, chrisma . . . et Eucharistia; ita quod, si aliquis baptizaret in aqua aliquem dicendo: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, Amen,* et postea non inungeretur (dicto) chrismate, non esset baptismus. Si etiam non daretur ei Eucharistiae sacramentum, baptizatus non esset. . . .

64. Item Catholicon minoris Armeniae dicit, quod sacramentum confirmationis nihil valet, et si valet aliquid, ipse dedit licentiam presbyteris suis, ut idem sacramentum conferant. 543

67. Item quod Armeni non dicunt, quod post dicta verba consecrationis panis et vini sit facta transsubstantiatio panis et vini in verum corpus Christi et sanguinem, quod natum fuit de Virgine Maria et passum et resurrexit; sed tenent, quod illud sacramentum sit exemplar vel similitudo aut figura veri corporis et sanguinis Domini: . . . propter quod ipsi sacramentum Altaris non vocant corpus et sanguinem Domini, sed hostiam vel sacrificium vel communionem. . . . 544

68. Item Armeni dicunt et tenent, quod si presbyter vel episcopus ordinatus committat fornicationem, etiam in secreto, perdit potestatem conficiendi et ministrandi omnia sacramenta. . . . 545

70. Item Armeni non dicunt nec tenent, quod sacramentum Eucharistiae digne susceptum operetur in suscipiente peccatorum remissionem, vel poenarum debitarum peccato relaxationem, vel quod per ipsum detur gratia Dei vel eius augmentum: sed . . . corpus Christi intrat in eius corpus et in ipsum convertitur, sicut alia alimenta convertuntur in alimentato. . . . 546

92. Item quod apud Armenos non sunt nisi tres ordines, scl. acolythatus, diaconatus et presbyteratus: quos ordines conferunt episcopi promissa vel accepta pecunia. Et eodem modo dicti ordines presbyteratus et diaconatus confirmantur, scl. per manus impositionem, dicendo quaedam verba hoc solummodo mutato, quod in ordinatione diaconi exprimitur ordo diaconatus, et in ordinatione presbyteri ordo presbyteratus. Nullus autem episcopus apud eos potest ordinare alium episcopum nisi solus Catholicon. . . . 547

95. Item quod Catholicon minoris Armeniae dedit potestatem cuidam presbytero, ut posset ordinare in diaconos, quos vellet de subiectis. . . . 548

109. Item quod apud Armenos nullus punitur de quocunque errore, quem teneat . . . [habentur numeri 117]. 549

CLEMENS VI 1342—1352.

De satisfactione Christi, thesauro Ecclesiae, indulgentiis[1].

[Ex Bulla Iubilaei «Unigenitus Dei Filius», 25. Ian. 1343.]

Unigenitus Dei Filius . . . *factus nobis a Deo sapientia, iustitia, sanctificatio et redemptio* [1 Cor 1, 30], «*non per san-* 550

[1] CIC Extr. comm. V, 9, 2: Frdbg II 1304 sq; Rcht II 1218 sq.

guinem hircorum aut vitulorum, sed per proprium sanguinem introivit semel in sancta, aeterna redemptione inventa» [Hebr 9, 12]. *Non enim corruptibilibus auro et argento, sed sui ipsius agni incontaminati et immaculati pretioso sanguine nos redemit* [1 Petr 1, 18 sq], quem in ara crucis innocens immolatus non guttam sanguinis modicam, quae tamen propter unionem ad Verbum pro redemptione totius humani generis suffecisset, sed copiose velut quoddam profluvium noscitur effudisse ita, ut *a planta pedis usque ad verticem capitis nulla sanitas* [Is 1, 6] inveniretur in ipso. Quantum ergo exinde, ut nec supervacua, inanis aut superflua tantae effusionis miseratio redderetur, thesaurum militanti Ecclesiae acquisivit, volens suis thesaurizare filiis pius Pater, ut sic sit *infinitus thesaurus hominibus, quo qui usi sunt, Dei amicitiae participes sunt effecti* [Sap 7, 14].

551 Quem quidem thesaurum . . . per beatum PETRUM coeli clavigerum, eiusque successores, suos in terris vicarios, commisit fidelibus salubriter dispensandum, et propriis et rationabilibus causis, nunc pro totali, nunc pro partiali remissione poenae temporali(bu)s pro peccatis debitae, tam generaliter, quam specialiter (prout cum Deo expedire cognoscerent), vere poenitentibus et confessis misericorditer applicandum.

552 Ad cuius quidem thesauri cumulum beatae Dei Genitricis omniumque electorum a primo iusto usque ad ultimum merita adminiculum praestare noscuntur; de cuius consumptione seu minutione non est aliquatenus formidandum, tam propter infinita Christi (ut praedictum est) merita, quam pro eo, quod quanto plures ex eius applicatione trahuntur ad iustitiam, tanto magis accrescit ipsorum cumulus meritorum.

Errores (philosophici) Nicolai de Ultricuria[1].

[Damnati et ab ipso publice revocati a. 1347.]

553 1. . . Quod de rebus per apparentia naturalia quasi nulla certitudo potest haberi; illa tamen modica potest in brevi

[1] DCh II 580 sq; DuPl I, I 355 a sq. — Guilelmus tit. Sanctorum Quattuor Coronatorum presbyter cardinalis a. 1346 ante diem 19. Maii tanquam

haberi tempore, si homines convertant intellectum suum ad res, et non ad intellectum Aristotelis et commentatoris.

2. . . . Quod non potest evidenter evidentia praedicta ex 554
una re inferri vel concludi alia res, vel ex non-esse unius non-esse alterius.

3. . . . Quod propositiones: «Deus est», «Deus non est», 555
penitus idem significant, licet alio modo.

9. . . . Quod certitudo evidentiae non habet gradus. 556

10. . . . Quod de substantia materiali alia ab anima nostra 557
non habemus certitudinem evidentiae.

11. . . . Quod excepta certitudine fidei non erat alia certi- 558
tudo nisi certitudo primi principii vel quae in primum principium potest resolvi.

14. . . . Quod nescimus evidenter, quod alia a Deo possint 559
esse causa alicuius effectus — quod aliqua causa causet efficienter, quae non sit Deus — quod aliqua causa efficiens naturalis sit vel esse possit

15. . . . Quod nescimus evidenter, utrum aliquis effectus sit 560
vel esse possit naturaliter productus.

17. . . . Quod nescimus evidenter, quod in aliqua productione 561
concurrat subiectum.

21. . . . Quod quacunque re demonstrata nullus scit evi- 562
denter, quin excedat nobilitate omnes alias.

22. . . . Quod quacunque re demonstrata nullus scit evi- 563
denter, quin ipsa sit Deus, si per Deum intelligamus ens nobilissimum.

25. . . . Quod aliquis nescit evidenter, quin ista possit ratio- 564
nabiliter concedi: «Si aliqua res est producta, Deus est productus».

26. . . . Quod non potest evidenter ostendi, quin quaelibet 565
res sit aeterna.

30. . . . Quod istae consequentiae non sunt evidentes: «Actus 566
intelligendi est: ergo intellectus est. Actus volendi est: igitur voluntas est».

31. . . . Quod non potest evidenter ostendi, quin omnia, 567
quae apparent, sint vera

32. . . . Quod Deus et creatura non sunt aliquid. 568

Legatus CLEMENTIS VI libros Nicolai de Ultricuria [Aûtrécourt] ut *«multa falsa, periculosa, praesumptuosa, suspecta et erronea et haeretica continentes«* comburendos decrevit, et propositiones Nicolai, ex quibus eae, quas supra posuimus, desumptae sunt, iussu et auctoritate Pontificis tanquam *erroneas, falsas, dubias, praesumptuosas et suspectas* revocandas ordinavit: quod Nicolaus praestitit a. 1347. Textus hic genuinus ex DCh II 576 sqq n. 1124 depromptus est.

569 40. . . . Quod quidquid est in universo, est melius ipsum quam non ipsum.

570 53. . . . Quod hoc est primum principium et non aliud: «Si aliquid est, aliquid est».

De primatu Romani Pontificis[1].

[Ex ep. «Super quibusdam» ad Consolatorem, Catholicon Armenorum. 29. Sept. 1351.]

570a (3) . . . Quaerimus: Primo, si creditis tu et ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, omnes illos, qui in baptismo eandem fidem catholicam receperunt, et postmodum a communione fidei eiusdem Ecclesiae Romanae, quae una sola catholica est, recesserunt vel recedent in futurum, esse schismaticos et haereticos, si pertinaciter divisi a fide ipsius Romanae Ecclesiae perseverent.

570b Secundo petimus, si creditis tu et Armeni tibi obedientes, quod nullus homo viatorum extra fidem ipsius Ecclesiae et obedientiam Pontificum Romanorum poterit finaliter salvus esse.

570c In secundo vero capitulo . . . quaerimus:

Primo, si credidisti, credis vel credere es paratus cum ecclesia Armenorum, quae tibi obedit, quod beatus PETRUS plenissimam potestatem iurisdictionis acceperit super omnes fideles Christianos a Domino Iesu Christo: et quod omnis potestas iurisdictionis, quam in certis terris et provinciis et diversis partibus orbis specialiter et particulariter habuerunt Iudas Thaddaeus et ceteri Apostoli, subiecta fuerit plenissime auctoritati et potestati, quam super quoscumque in Christum credentes in omnibus partibus orbis beatus PETRUS ab ipso Domino Iesu Christo accepit: et quod nullus Apostolus vel quicumque alius super omnes Christianos nisi solus PETRUS plenissimam potestatem accepit.

570d Secundo, si credidisti, tenuisti vel credere ac tenere paratus es cum Armenis tibi subiectis, quod omnes Romani Pontifices, qui beato PETRO succedentes canonice intraverunt et canonice intrabunt, ipsi beato PETRO Romano Pontifici successerint et succedent in eadem plenitudine, iurisdictione potestatis, quam ipse beatus PETRUS accepit a Domino Iesu Christo super totum et universum corpus Ecclesiae militantis.

Tertio, si credidistis et creditis tu et Armeni tibi sub- 570e
iecti, Romanos Pontifices qui fuerunt, et nos qui sumus Pontifex Romanus, ac illos qui in posterum successive erunt, tamquam legitimos et potestate plenissimos Christi vicarios, omnem potestativam iurisdictionem, quam Christus ut caput conforme in humana vita habuit, immediate ab ipso Christo super totum ac universum corpus militantis Ecclesiae accepisse.

Quarto, si credidisti et credis, quod omnes Romani 570f
Pontifices qui fuerunt, nos qui sumus, et alii qui erunt in posterum, ex plenitudine potestatis et auctoritatis praemissae potuerunt, possumus et poterunt immediate per nos et eos de omnibus tamquam de iurisdictioni nostrae ac eorum subditis iudicare et ad iudicandum quoscumque voluerimus ecclesiasticos iudices constituere et delegare.

Quinto, si credidisti et credis, quod in tantum fuerit, 570g
sit et erit suprema et praeeminens auctoritas et iuridica potestas Romanorum Pontificum qui fuerunt, nostri qui sumus, et illorum qui in posterum erunt, ut a nemine iudicari potuerint, potuerimus neque in posterum poterunt; sed soli Deo iudicandi servati fuerint, servemur et servabuntur: et quod a sententiis et iudiciis nostris non potuerit neque possit nec poterit ad aliquem iudicem appellari.

Sexto, si credidisti et adhuc credis, plenitudinem pote- 570h
statis Romani Pontificis se extendere in tantum, quod patriarchas, catholicon, archiepiscopos, episcopos, abbates et quoscumque praelatos alios de dignitatibus, in quibus fuerint constituti, possit ad alias dignitates maioris vel minoris iurisdictionis transferre, vel exigentibus eorum criminibus ipsos degradare et deponere, excommunicare et Satanae tradere.

Septimo, si credidisti et adhuc credis, Pontificialem 570i
auctoritatem non posse nec debere subici cuicumque imperiali et regali aut alteri saeculari potestati, quantum ad institutionem iudicialem, correctionem vel destitutionem.

[1] Bar(Th) ad 1351 n. 3 et 15 (25, 503a et 508a).

570k Octavo, si credidisti et credis, Romanum Pontificem solum posse sacros generales canones condere, plenissimam indulgentiam dare visitantibus limina Apostolorum PETRI et Pauli vel ad Terram Sanctam accedentibus, aut quibuscumque fidelibus vere et plene poenitentibus et confessis.

570l Nono, si credidisti et credis, omnes, qui se contra fidem Romanae Ecclesiae erexerunt et in finali impoenitentia mortui fuerunt, damnatos fuisse et ad perpetua infernorum supplicia descendisse.

570m Decimo, si credidisti et adhuc credis, Romanum Pontificem circa administrationem sacramentorum Ecclesiae, salvis semper illis, quae sunt de integritate et necessitate sacramentorum, posse diversos ritus ecclesiarum Christi tolerare, et etiam concedere, ut serventur.

570o Undecimo, si credidisti et credis, Armenos, qui Romano Pontifici in diversis partibus orbis obediunt et formas et ritus Romanae Ecclesiae in administratione sacramentorum et in ecclesiasticis officiis, ieiuniis et aliis caerimoniis studiose et cum devotione observant, bene agere et illa agendo vitam aeternam mereri.

570p Duodecimo, si credidisti et credis, neminem de dignitate episcopali ad archiepiscopalem, patriarchalem vel catholicon posse transferri auctoritate propria, nec etiam auctoritate cuiuscumque principis saecularis, sive rex fuerit sive imperator, vel quicumque alius fultus qualicumque potestate et dignitate terrena.

570q Tertiodecimo, si credidisti et adhuc credis, solum Romanum Pontificem, dubiis emergentibus circa fidem catholicam, posse per determinationem authenticam, cui sit inviolabiliter adhaerendum, finem imponere, et esse verum et catholicum quidquid ipse auctoritate clavium sibi traditarum a Christo determinat esse verum, et quod determinat esse falsum et haereticum, sic censendum.

570r Quartodecimo, si credidisti et credis, Novum et Vetus Testamentum in omnibus libris, quos Romanae Ecclesiae nobis tradidit auctoritas, veritatem indubiam per omnia continere. . .

De purgatorio [1].

[Ex eadem ep. ad Consolatorem.]

(8) Quaerimus, credidisti et credis, purgatorium esse, 570s
ad quod descendunt animae decedentium in gratia, quae nondum per completam poenitentiam de suis satisfecerunt peccatis. Item si credidisti et credis, quod igne crucientur ad tempus, et quod mox purgatae, etiam citra diem iudicii, ad veram et aeternam beatitudinem perveniant, quae in faciali Dei visione et dilectione consistit.

De materia et ministro confirmationis [2].

[Ex eadem ep. ad Consolatorem.]

(12) Responsiones dedisti, quae nos inducunt, ut a te 571
sequentia requiramus: Primo de consecratione chrismatis, si credis, quod per nullum sacerdotem, qui non est episcopus, chrisma potest rite et debite consecrari.

Secundo, si credis, quod sacramentum confirmationis 572
per alium quam per episcopum non potest ex officio ordinarie ministrari.

Tertio, si credis, quod solum per Romanum Ponti- 573
ficem, plenitudinem potestatis habentem, possit dispensatio sacramenti confirmationis presbyteris, qui non sunt episcopi, committi.

Quarto, si credis, quod chrismati per quoscunque sacer- 574
dotes, qui non sunt episcopi neque a Romano Pontifice super hoc commissionem seu concessionem aliquam receperunt, iterum per episcopum vel episcopos sint chrismandi.

De erroribus Armenorum [2].

[Ex eadem epistola ad Consolatorem.]

(15) Post praedicta omnia, mirari cogimur vehementer, 574a
quod in quadam epistola, quae incipit: «Honorabilibus in Christo Patribus», subtrahis de LIII primis capitulis capitula XIV. Primum, quod Spiritus Sanctus procedit a Patre et Filio. Tertium, quod parvuli ex primis parentibus contrahunt originale peccatum. Sextum, quod animae ex toto purgatae separatae a suis corporibus

[1] Bar(Th) ad a. 1351, n. 8. Cf. Zeitschr. f kath. Theologie 52 (1928) 82 sqq (A. Straub); Estudios eclesiásticos 6 (1927) 96 sqq, 7 (1928) 376 sqq 642 sqq (F. Segarra). [2] Bar(Th) ad 1351 n. 12 resp. 15 (25, 506 b sqq).

manifeste Deum vident. Nonum, quod animae decedentium in mortali peccato in infernum descendant. Duodecimum, quod baptismus deleat originale et actuale peccatum. Decimum tertium, quod Christus non destruxit descendendo ad inferos inferiorem infernum. Quintumdecimum, quod angeli a Deo fuerunt creati boni. Trigesimum, quod effusio sanguinis animalium nullam operatur remissionem peccatorum. Trigesimum secundum, quod non iudicent comestores piscium et olei in diebus ieiuniorum. Trigesimum nonum, quod in Ecclesia catholica baptizati, si efficiantur infideles et postmodum convertantur, non sunt iterum baptizandi. Quadragesimum, quod parvuli ante octavum diem possunt baptizari, et quod baptismus non potest esse in liquore alio quam in vera aqua. Quadragesimum secundum, quod corpus Christi post verba consecrationis sit idem numero, quod corpus natum de Virgine et immolatum in cruce. Quadragesimum quintum, quod nullus, etiam sanctus, corpus Christi potest conficere, nisi sit sacerdos. Quadragesimum sextum, quod est de necessitate salutis, confiteri proprio sacerdoti vel de licentia eius, omnia peccata mortalia perfecte et distincte.

INNOCENTIUS VI 1352—1362.

URBANUS V 1362—1370.

Errores Dionysii Foullechat (de perfectione et paupertate)[1].

[Damnati in Const. «Ex supremae clementiae dono», 28. Dec. 1368.]

575 (1) Haec benedicta, immo suprabenedicta lex et dulcissima, videlicet lex amoris omnem aufert proprietatem et dominium, — *falsa, erronea, haeretica.*

576 (2) Actualis abdicatio cordialis voluntatis et temporalis potestatis dominii seu auctoritatis statum perfectissimum ostendit et efficit — universaliter intellecta *falsa, erronea, haeretica.*

577 (3) Christum non abdicasse huiusmodi possessionem et ius in temporalibus, non habetur ex nova Lege, immo potius oppositum — *falsa, erronea, haeretica.*

---

[1] DuPl I, I 382 b sqq 384 b sqq; cf. DCh III 182 sqq; Bar(Th) ad 1368 n. 16 (26, 158 a sq). — Dionysius Foullechat (Soulechat) O. Fr. M., Gallus, Doctor Parisiensis, hos errores a. 1363 primo prolatos iteratis postea vicibus (1364 et 1369) publice retractavit [Hrt II[3] 626].

GREGORIUS XI 1370—1378.

Errores Petri de Bonageta et Iohannis de Latone (de ss. Eucharistia)[1]

[Recensiti et damnati ex mandato Pontificis ab Inquisitoribus, 8. Aug. 1371].

1. Quod si hostia consecrata cadat seu proiciatur in cloacam, lutum seu aliquem turpem locum, quod, speciebus remanentibus, sub eis esse desinit corpus Christi et redit substantia panis. 578

2. Quod si hostia consecrata a mure corrodatur seu a bruto sumatur, quod, remanentibus dictis speciebus, sub eis desinit esse corpus Christi et redit substantia panis. 579

3. Quod si hostia consecrata a iusto vel a peccatore sumatur, quod, dum species dentibus teritur, Christus ad coelum rapitur et in ventrem hominis non traicitur. 580

URBANUS VI 1378—1389. INNOCENTIUS VII 1404—1406.
BONIFACIUS IX 1389—1404. GREGORIUS XII 1406—1415.

MARTINUS V 1417—1431.

Conc. CONSTANTIENSE 1414—1418.

Oecumenicum XVI (contra Wicleff, Hus etc.).

SESSIO VIII (4. Maii 1415).

Errores Iohannis Wicleff[2].

[Damnati in Concilio et per Bullas «Inter cunctas» et «In eminentis», 22. Febr. 1418.]

1. Substantia panis materialis et similiter substantia vini materialis remanent in sacramento altaris. 581

2. Accidentia panis non manent sine subiecto in eodem sacramento. 582

3. Christus non est in eodem sacramento identice et realiter (in) propria praesentia corporali. 583

4. Si episcopus vel sacerdos exsistat in peccato mortali, non ordinat, non consecrat, non conficit, non baptizat. 584

5. Non est fundatum in Evangelio, quod Christus Missam ordinaverit. 585

---

[1] DuPl I, I 390 b sq. — Uterque ex Ordine Fratrum Minorum.

[2] Msi XXVII 1207 E sqq (cf. 632 1215 sqq); coll. Rcht II 131 sq; Hrd VIII 909 E sqq (cf. 299 918 sqq); BR(T) 4, 669 b sqq; MBR 1, 290 b sqq; cf. DuPl I, II 49 a sqq, ubi singulis thesibus additae sunt censurae Theologorum; cf. Hfl VII 116 sqq; Bar(Th) ad 1415 n. 35 (27, 404 a sq).

586 6. Deus debet oboedire diabolo.

587 7. Si homo fuerit debite contritus, omnis confessio exterior est sibi superflua et inutilis.

588 8. Si Papa sit praescitus et malus, et per consequens membrum diaboli, non habet potestatem super fideles sibi ab aliquo datam, nisi forte a Caesare.

589 9. Post URBANUM VI non est aliquis recipiendus in Papam, sed vivendum est more Graecorum sub legibus propriis.

590 10. Contra Scripturam sacram est, quod viri ecclesiastici habeant possessiones.

591 11. Nullus praelatus debet aliquem excommunicare, nisi prius sciat eum excommunicatum a Deo: et qui sic excommunicat, fit ex hoc haereticus vel excommunicatus.

592 12. Praelatus excommunicans clericum, qui appellavit ad regem vel ad concilium regni, eo ipso traditor est regis et regni.

593 13. Illi, qui dimittunt praedicare sive audire verbum Dei propter excommunicationem hominum, sunt excommunicati, et in Dei iudicio traditores Christi habebuntur.

594 14. Licet alicui diacono vel presbytero praedicare verbum Dei absque auctoritate Sedis Apostolicae sive episcopi catholici.

595 15. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali.

596 16. Domini temporales possunt ad arbitrium suum auferre bona temporalia ab Ecclesia, possessionatis habitualiter delinquentibus, id est ex habitu, non solum actu delinquentibus.

597 17. Populares possunt ad suum arbitrium dominos delinquentes corrigere.

598 18. Decimae sunt purae eleemosynae, et possunt parochiani propter peccata suorum praelatorum ad libitum suum eas auferre.

599 19. Speciales orationes, applicatae uni personae per praelatos vel religiosos, non plus prosunt eidem, quam generales, ceteris paribus.

600 20. Conferens eleemosynam Fratribus est excommunicatus eo facto.

601 21. Si aliquis ingreditur religionem privatam qualemcunque, tam possessionatorum quam mendicantium, redditur ineptior et inhabilior ad observationem mandatorum Dei.

602 22. Sancti, instituentes religiones privatas, sic instituendo peccaverunt.

603 23. Religiosi viventes in religionibus privatis non sunt de religione christiana.

24. Fratres tenentur per laborem manuum victum acquirere, 604 et non per mendicitatem.

25. Omnes sunt simoniaci, qui se obligant orare pro aliis, 605 eis in temporalibus subvenientibus.

26. Oratio praesciti nulli valet. 606

27. Omnia de necessitate absoluta eveniunt. 607

28. Confirmatio iuvenum, clericorum ordinatio, locorum 608 consecratio reservantur Papae et episcopis propter cupiditatem lucri temporalis et honoris.

29. Universitates, studia, collegia, graduationes, et magi- 609 steria in iisdem sunt vana gentilitate introducta; tantum prosunt Ecclesiae, sicut diabolus.

30. Excommunicatio Papae vel cuiuscunque praelati non 610 est timenda, quia est censura antichristi.

31. Peccant fundantes claustra, et ingredientes sunt viri 611 diabolici.

32. Ditare clerum est contra regulam Christi. 612

33. SILVESTER Papa et Constantinus imperator errarunt 613 Ecclesiam dotando.

34. Omnes de ordine mendicantium sunt haeretici, et dantes 614 eis eleemosynas sunt excommunicati.

35. Ingredientes religionem aut aliquem ordinem eo ipso 615 inhabiles sunt ad observanda divina praecepta, et per consequens ad perveniendum ad regnum coelorum, nisi apostataverint ab iisdem.

36. Papa cum omnibus clericis suis possessionem haben- 616 tibus sunt haeretici, eo quod possessiones habent, et consentientes eis, omnes videlicet domini saeculares et ceteri laici.

37. Ecclesia Romana est synagoga satanae, nec Papa est 617 proximus et immediatus vicarius Christi et Apostolorum.

38. Decretales epistolae sunt apocryphae, et seducunt a 618 fide Christi, et clerici sunt stulti, qui student eis.

39. Imperator et domini saeculares sunt seducti a diabolo, 619 ut Ecclesiam ditarent bonis temporalibus.

40. Electio Papae a Cardinalibus a diabolo est introducta 620

41. Non est de necessitate salutis credere, Romanam Ec- 621 clesiam esse supremam inter alias ecclesias.

42. Fatuum est credere indulgentiis Papae et episcoporum. 622

43. Iuramenta illicita sunt, quae fiunt ad corroborandos 623 humanos contractus et commercia civilia.

44. Augustinus, Benedictus et Bernardus damnati sunt, nisi 624 poenituerint de hoc, quod habuerunt possessiones et instituerunt et intraverunt religiones: et sic, a Papa usque ad ultimum religiosum, omnes sunt haeretici.

625 45. Omnes religiones indifferenter introductae sunt a diabolo.

Horum 45 articulorum censuras theologicas vide inter Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendas n. 11 (infra n. 661).

SESSIO XIII (15. Iunii 1415).

Definitio de communione sub una specie[1].

626 Cum in nonnullis mundi partibus quidam temerarie asserere praesumant, populum christianum debere sacrum Eucharistiae sacramentum sub utraque panis et vini specie suscipere, et non solum sub specie panis, sed etiam sub specie vini populum laicum passim communicent, etiam post coenam vel alias non ieiunum, et communicandum esse pertinaciter asserant contra laudabilem Ecclesiae consuetudinem rationabiliter approbatam, quam tanquam sacrilegam damnabiliter reprobare conantur: hinc est, quod hoc praesens Concilium . . . declarat, decernit et diffinit, quod licet Christus post coenam instituerit et suis discipulis administraverit sub utraque specie panis et vini hoc venerabile sacramentum, tamen hoc non obstante sacrorum canonum auctoritas laudabilis et approbata consuetudo Ecclesiae servavit et servat, quod huiusmodi sacramentum non debet confici post coenam, neque a fidelibus recipi non ieiunis, nisi in casu infirmitatis aut alterius necessitatis a iure vel Ecclesia concesso vel admisso. Et sicut haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta: quod licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie, tamen postea a conficientibus sub utraque et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur [*al.* Et similiter quod licet in primitiva Ecclesia huiusmodi sacramentum reciperetur a fidelibus sub utraque specie: tamen haec consuetudo ad evitandum aliqua pericula et scandala est rationabiliter introducta, quod a conficientibus sub utraque specie, et a laicis tantummodo sub specie panis suscipiatur], cum firmissime credendum sit et nullatenus dubitandum, integrum Christi corpus et sanguinem tam sub specie panis, quam sub specie vini veraciter contineri. . . . Quapropter dicere, quod hanc consuetudinem aut legem observare sit sacrilegum aut

[1] Msi XXVII 727 C; Hrd VIII 381 B; cf. Hfl VII 178 sq; Bar (Th) ad 1415 n. 25 (27, 397 b sq).

illicitum, censeri debet erroneum, et pertinaciter asserentes oppositum praemissorum tanquam haeretici arcendi sunt et graviter puniendi per dioecesanos locorum seu officiales eorum aut inquisitores haereticae pravitatis.

SESSIO XV (6. Iulii 1415).

Errores Iohannis Hus[1].

[Damnati in Concilio et per Bullas supra dictas 1418.]

1. Unica est sancta universalis Ecclesia, quae est prae- 627
destinatorum universitas.

2. Paulus nunquam fuit membrum diaboli, licet fecit quos- 628
dam actus actibus ecclesiae malignantium consimiles.

3. Praesciti non sunt partes Ecclesiae, cum nulla pars eius 629
finaliter excidet ab ea, eo quod praedestinationis caritas, quae ipsam ligat, non excidet.

4. Duae naturae, divinitas et humanitas, sunt unus Christus[2]. 630

5. Praescitus, etsi aliquando est in gratia secundum prae- 631
sentem iustitiam, tamen nunquam est pars sanctae Ecclesiae; et praedestinatus semper manet membrum Ecclesiae, licet aliquando excidat a gratia adventitia, sed non a gratia praedestinationis.

6. Sumendo Ecclesiam pro convocatione praedestinatorum, 632
sive fuerint in gratia, sive non secundum praesentem iustitiam, isto modo Ecclesia est articulus fidei.

7. PETRUS non est nec fuit caput Ecclesiae sanctae ca- 633
tholicae.

8. Sacerdotes quomodolibet criminose viventes, sacerdotii 634
polluunt potestatem, et sicut filii infideles sentiunt infideliter de septem sacramentis Ecclesiae, de clavibus, officiis, censuris, moribus, caeremoniis, et sacris rebus Ecclesiae, veneratione reliquiarum, indulgentiis et ordinibus.

9. Papalis dignitas a Caesare inolevit, et Papae perfectio 635
et institutio a Caesaris potentia emanavit.

10 Nullus sine revelatione assereret rationabiliter de se vel 636
alio, quod esset caput ecclesiae particularis, nec Romanus Pontifex est caput Romanae Ecclesiae particularis.

11. Non oportet credere, quod iste, quicunque est Romanus 637
Pontifex, sit caput cuiuscunque particularis ecclesiae sanctae, nisi Deus eum praedestinaverit.

[1] Msi XXVII 1209 C sqq (754 A sqq 794 B sqq); coll Rcht II 188 sq; Hrd VIII 911 D sqq (410 C sqq 457 C sqq); BR(T) 4, 671 a sqq; MBR 1, 291 a sqq; Bar(Th) ad 1415 n. 41 (27, 409 a sqq); cf. Hfl VII 193 sqq. — Cf. n. 659 sqq. [2] Cf. Hfl VII 201.

638 12. Nemo gerit vicem Christi vel PETRI, nisi sequatur eum in moribus: cum nulla alia sequela sit pertinentior, nec aliter recipiat a Deo procuratoriam potestatem; quia ad illud officium vicariatus requiritur et morum conformitas et instituentis auctoritas.

639 13. Papa non est verus et manifestus successor Apostolorum principis PETRI, si vivit moribus contrariis PETRO: et si quaerit avaritiam, tunc est vicarius Iudae Iscarioth. Et pari evidentia Cardinales non sunt veri et manifesti successores collegii aliorum Apostolorum Christi, nisi vixerint more Apostolorum, servantes mandata et consilia Domini nostri Iesu Christi.

640 14. Doctores ponentes, quod aliquis per censuram ecclesiasticam emendandus, si corrigi noluerit, saeculari iudicio est tradendus, pro certo sequuntur in hoc pontifices, scribas et pharisaeos, qui Christum non volentem eis oboedire in omnibus, dicentes: «*Nobis non licet interficere quemquam*» [Io 18, 31], ipsum saeculari iudicio tradiderunt; et tales sunt homicidae graviores quam Bilatus.

641 15. Oboedientia ecclesiastica est oboedientia secundum adinventionem sacerdotum Ecclesiae praeter expressam auctoritatem Scripturae.

642 16. Divisio immediata humanorum operum est: quod sunt vel virtuosa vel vitiosa, quia si homo est vitiosus et agit quidquam, tunc agit vitiose; et si est virtuosus et agit quidquam, tunc agit virtuose; quia sicut vitium, quod crimen dicitur seu mortale peccatum, inficit universaliter actus hominis vitiosi, sic virtus vivificat omnes actus hominis virtuosi.

643 17. Sacerdotes Christi viventes secundum legem eius, et habentes Scripturae notitiam et affectum ad aedificandum populum, debent praedicare non obstante praetensa excommunicatione. Quod si Papa vel aliquis praelatus mandat sacerdoti sic disposito non praedicare, non debet subditus oboedire.

644 18. Quilibet praedicantis officium de mandato accipit, qui ad sacerdotium accedit; et illud mandatum debet exsequi, praetensa excommunicatione non obstante.

645 19. Per censuras ecclesiasticas excommunicationis, suspensionis et interdicti ad sui exaltationem clerus populum laicalem sibi suppeditat, avaritiam multiplicat, malitiam protegit, et viam praeparat antichristo. Signum autem evidens est, quod ab antichristo tales procedunt censurae, quas vocant in suis processibus fulminationes, quibus clerus principalissime procedit contra illos, qui denudant nequitiam antichristi, qui clerum pro se maxime usurpabit.

20. Si Papa est malus et praesertim, si est praescitus, tunc 646
ut Iudas apostolus est diaboli, fur, et filius perditionis, et non est caput sanctae militantis Ecclesiae, cum nec sit membrum eius.

21. Gratia praedestinationis est vinculum, quo corpus Ec- 647
clesiae et quodlibet eius membrum iungitur Christo capiti insolubiliter.

22. Papa vel praelatus malus et praescitus est aequivoce 648
pastor, et vere fur et latro.

23. Papa non debet dici ‚sanctissimus', etiam secundum 649
officium; quia alias rex deberet etiam dici sanctissimus secundum officium, et tortores et praecones dicerentur sancti immo etiam diabolus deberet dici sanctus, cum sit officiarius Dei.

24. Si Papa vivat Christo contrarie, etiamsi ascenderet per 650
ritam et legitimam electionem secundum constitutionem humanam vulgatam, tamen aliunde ascenderet quam per Christum, dato etiam quod intraret per electionem a Deo principaliter factam; nam Iudas Iscariothes rite et legitime est electus a Deo Christo Iesu ad episcopatum, et tamen ascendit aliunde ad ovile ovium.

25. Condemnatio 45 articulorum Iohannis Wicleff, per doc- 651
tores facta, est irrationabilis et iniqua et male facta: ficta est causa per eos allegata, videlicet ex eo quod ‚nullus eorum sit catholicus, sed quilibet eorum aut est haereticus, aut erroneus, aut scandalosus'.

26. Non eo ipso, quod electores, vel maior pars eorum 652
consenserint viva voce secundum ritum hominum in personam aliquam, eo ipso illa persona est legitime electa, vel eo ipso est verus et manifestus successor vel vicarius PETRI Apostoli, vel alterius Apostoli in officio ecclesiastico: unde, sive electores bene vel male elegerint, operibus electi debemus credere: nam eo ipso, quo quis copiosius operatur meritorie ad profectum Ecclesiae, habet a Deo ad hoc copiosius facultatem.

27. Non est scintilla apparentiae, quod oporteat esse unum 653
caput in spiritualibus regens Ecclesiam, quod semper cum Ecclesia ipsa militante conversetur et conservetur.

28. Christus sine talibus monstruosis capitibus per suos 654
veraces discipulos sparsos per orbem terrarum melius suam Ecclesiam regularet.

29. Apostoli et fideles sacerdotes Domini strenue in ne- 655
cessariis ad salutem regularunt Ecclesiam, antequam Papae officium foret introductum: sic facerent, deficiente per summe possibile Papa, usque ad diem iudicii.

656 30. Nullus est dominus civilis, nullus est praelatus, nullus est episcopus, dum est in peccato mortali [v. n. 595].

Horum 30 articulorum censuras theologicas vide inter Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendas n. 11 (infra n. 661).

Interrogationes Wicleffitis et Hussitis proponendae[1].

[Ex Bulla supra dicta «Inter cunctas», 22. Febr. 1418.]

Articuli 1—4, 9 et 10 agunt de communione cum dictis haereticis.

657 5. Item, utrum credat, teneat et asserat, quod quodlibet Concilium generale, et etiam CONSTANTIENSE, universalem Ecclesiam repraesentet[2].

658 6. Item, utrum credat, quod illud, quod sacrum Concilium CONSTANTIENSE, universalem Ecclesiam repraesentans, approbavit et approbat in favorem fidei, et ad salutem animarum, quod hoc est ab universis Christi fidelibus approbandum et tenendum: et quod condemnavit et condemnat esse fidei vel bonis moribus contrarium, hoc ab iisdem esse tenendum pro condemnato, credendum et asserendum.

659 7. Item, utrum credat, quod condemnationes Iohannis Wicleff, Iohannis Hus et Hieronymi de Praga, factae de personis eorum, libris et documentis per sacrum generale CONSTANTIENSE Concilium, fuerint rite et iuste factae, et a quolibet catholico pro talibus tenendae et firmiter asserendae.

660 8. Item, utrum credat, teneat, asserat, Iohannem Wicleff de Anglia, Iohannem Hus de Bohemia et Hieronymum de Praga fuisse haereticos et pro haereticis nominandos ac deputandos, et libros et doctrinas eorum fuisse et esse perversos, propter

---

[1] Msi XXVII 1211 B sqq; Hrd VIII 914 A sqq; BR(T) 4, 678 a sqq; MBR 1, 292 b sqq.

[2] Quae hic de auctoritate Concilii CONSTANTIENSIS dicta sunt, intelligenda esse patet secundum mentem ipsius Sedis Apostolicae, quae nunquam confirmavit omnia illius decreta. Immo sententiam illam: (Synodus Constantiensis) «potestatem a Christo immediate habet, cui quilibet cuiuscunque status vel dignitatis, etiamsi papalis exsistat, oboedire tenetur in his quae pertinent ad fidem» ... in sessione IV et V (Msi XXVII 585 B 590 D] statutam, EUGENIUS IV 4. Sept. 1439 expresse reiecit tanquam impiam et scandalosam, et 22. Iulii 1446 legatis suis in Germania viventibus haec scripsit: «*Sicut illi [praedecessores nostri] generalia Concilia suis temporibus rite instituta atque canonice celebrata recipere, amplecti et venerari consueverunt, sic generalia Concilia CONSTANTIENSE ac BASILEENSE ab eius initio usque ad translationem per nos factam, absque tamen praeiudicio iuris, dignitatis et praeeminentiae sanctae Sedis Apostolicae, ac potestatis sibi et in eadem canonice sedenti in persona beati PETRI a Christo concessae, cum omni reverentia et devotione suscipimus, et veneramur*» [Bar(Th) ad 1446 n. 3 (28, 461 a); cf. Hergenröther-Kirsch, Handb. der allgem. Kirchengesch. 6. Aufl. III (1925) 153 sq.

quos et quas, et eorum pertinacias, per sacrum Concilium CONSTANTIENSE pro haereticis sunt condemnati.

11. Item, specialiter litteratus interrogetur, utrum credat, 661
sententiam sacri CONSTANTIENSIS Concilii super quadraginta quinque Iohannis Wicleff, et Iohannis Hus triginta articulis superius descriptis latam, fore veram et catholicam: scilicet, quod supradicti quadraginta quinque articuli Ioannis Wicleff et Iohannis Hus triginta non sunt catholici, sed quidam ex eis sunt notorie haeretici, quidam erronei, alii temerarii et seditiosi, alii piarum aurium offensivi.

12. Item, utrum credat et asserat, quod in nullo casu sit 662
licitum iurare.

13. Item, utrum credat, quod ad mandatum iudicis iura- 663
mentum de veritate dicenda, vel quodlibet aliud ad causam opportunum, etiam pro purificatione infamiae faciendum, sit licitum.

14. Item, utrum credat, quod periurium scienter commis- 664
sum, ex quacunque causa vel occasione, pro conservatione vitae corporalis propriae vel alterius, etiam in favorem fidei, sit mortale peccatum.

15. Item, utrum credat, quod deliberato animo contem- 665
nens ritum Ecclesiae, caeremonias exorcismi et catechismi, aquae baptismatis consecratae, peccet mortaliter.

16. Item, utrum credat, quod post consecrationem sacer- 666
dotis in sacramento altaris sub velamento panis et vini non sit panis materialis et vinum materiale, sed idem per omnia Christus, qui fuit in cruce passus et sedet ad dexteram Patris.

17. Item, utrum credat et asserat, quod facta consecratione 667
per sacerdotem, sub sola specie panis tantum, et praeter speciem vini, sit vera caro Christi et sanguis et anima et deitas et totus Christus, ac idem corpus absolute et sub unaqualibet illarum specierum singulariter.

18. Item, utrum credat, quod consuetudo communicandi 668
personas laicales sub specie panis tantum, ab Ecclesia universali observata, et per sacrum Concilium Constantiae approbata, sit servanda sic, quod non liceat eam reprobare aut sine Ecclesiae auctoritate pro libito immutare. Et quod dicentes pertinaciter oppositum praemissorum, tanquam haeretici vel sapientes haeresim, sint arcendi et puniendi.

19. Item, utrum credat, quod christianus contemnens sus- 669
ceptionem sacramentorum confirmationis, vel extremae unctionis, aut solemnizationis matrimonii, peccet mortaliter.

670 20. Item, utrum credat, quod christianus ultra contritionem cordis, habita copia sacerdotis idonei, soli sacerdoti de necessitate salutis confiteri teneatur, et non laico seu laicis quantumcunque bonis et devotis.

671 21. Item, utrum credat, quod sacerdos in casibus sibi permissis possit peccatorem confessum et contritum a peccatis absolvere, et sibi poenitentiam iniungere.

672 22. Item, utrum credat, quod malus sacerdos cum debita materia et forma et cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia, vere conficiat, vere absolvat, vere baptizet, vere conferat alia sacramenta.

673 23. Item, utrum credat, quod beatus PETRUS fuerit vicarius Christi, habens potestatem ligandi et solvendi super terram.

674 24. Item, utrum credat quod Papa canonice electus, qui pro tempore fuerit, eius nomine proprio expresso, sit successor beati PETRI, habens supremam auctoritatem in Ecclesia Dei.

675 25. Item, utrum credat, auctoritatem iurisdictionis Papae, archiepiscopi et episcopi in solvendo et ligando esse maiorem auctoritate simplicis sacerdotis, etiam si curam animarum habeat.

676 26. Item, utrum credat, quod Papa omnibus Christianis vere contritis et confessis ex causa pia et iusta possit concedere indulgentias in remissionem peccatorum, maxime pia loca visitantibus et ipsis manus suas porrigentibus adiutrices.

677 27. Et utrum credat, quod ex tali concessione visitantes ecclesias ipsas et manus adiutrices eis porrigentes huiusmodi indulgentias consequi possint.

678 28. Item, utrum credat, quod singuli episcopi suis subditis secundum limitationem sacrorum canonum huiusmodi indulgentias concedere possint.

679 29. Item, utrum credat et asserat, licitum esse Sanctorum reliquias et imagines a Christi fidelibus venerari.

680 30. Item, utrum credat, religiones ab Ecclesia approbatas, a sanctis Patribus rite et rationabiliter introductas.

681 31. Item, utrum credat, quod Papa vel alius praelatus, propriis nominibus Papae pro tempore expressis, vel ipsorum vicarii, possint suum subditum ecclesiasticum sive saecularem propter inoboedientiam sive contumaciam excommunicare, ita quod talis pro excommunicato sit habendus.

682 32. Item, utrum credat, quod inoboedientia sive contumacia excommunicatorum crescente, praelati vel eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem aggravandi et reaggravandi,

interdictum ponendi et brachium saeculare invocandi; et quod illis censuris per inferiores sit oboediendum.

33. Item, utrum credat, quod Papa vel alii praelati et 683
eorum vicarii in spiritualibus habeant potestatem sacerdotes et laicos inoboedientes et contumaces excommunicandi, ab officio, beneficio, ingressu ecclesiae et administratione ecclesiasticorum sacramentorum suspendendi.

34. Item, utrum credat, quod liceat personis ecclesiasticis 684
absque peccato huius mundi habere possessiones et bona temporalia.

35. Item, utrum credat, quod laicis ipsa ab eis auferre 685
potestate propria non liceat; immo quod sic auferentes, tollentes et invadentes bona ipsa ecclesiastica sint tanquam sacrilegi puniendi, etiam si male viverent personae ecclesiasticae bona huiusmodi possidentes.

36. Item, utrum credat, quod huiusmodi ablatio et invasio, 686
cuicunque sacerdoti, etiam male viventi, temere vel violenter facta vel illata, inducat sacrilegium.

37. Item, utrum credat, quod liceat laicis utriusque sexus, 687
viris scilicet et mulieribus, libere praedicare verbum Dei.

38. Item, utrum credat, quod singulis sacerdotibus libere 688
liceat praedicare verbum Dei, ubicunque, quandocunque et quibuscunque placuerit, etiam si non sint missi.

39. Item, utrum credat, quod omnia peccata mortalia, et 689
specialiter manifesta, sint publice corrigenda et exstirpanda.

Condemnatio propositionis de tyrannicidio[1].

Sacra Synodus 6. Iulii 1415 declarat et definit, sententiam istam:
«Quilibet tyrannus potest et debet licite et meritorie occidi 690
per quemcunque vasallum suum vel subditum, etiam per clanculares insidias, et subtiles blanditias et adulationes, non obstante quocunque praestito iuramento seu confoederatione factis cum eo, non exspectata sententia vel mandato iudicis cuiuscunque» . . . erroneam esse in fide et in moribus, ipsamque tanquam *haereticam*, scandalosam, et ad fraudes, deceptiones, mendacia, proditiones, periuria viam dantem reprobat et condemnat. Declarat insuper, decernit et diffinit, quod pertinaciter doctrinam hanc perniciosissimam asserentes sunt haeretici.

---

[1] Msi XXVII 765 E sq; Hrd VIII 424 C; Hfl VII 175 sqq. — Damnatio haec tamquam definitio non est approbata a S. Pontifice (cf. V. Cathrein, Moralphilosophie II[5] pg. 596), sed renovata est a PAULO V Litt. «Cura Dominici gregis», 24. Ian. 1615.

EUGENIUS IV 1431—1447.
Conc. FLORENTINUM 1438—1445.

Oecumenicum XVII (Unio cum Graecis, Armenis, Iacobitis).

Decretum pro Graecis[1].

[Ex Bulla «Laetentur coeli», 6. Iulii 1439.]

691 [De processione Spiritus S.] In nomine Sanctae Trinitatis, Patris et Filii et Spiritus Sancti, hoc sacro universali approbante FLORENTINO Concilio diffinimus, ut haec fidei veritas ab omnibus Christianis credatur et suscipiatur, sicque omnes profiteantur, quod Spiritus Sanctus ex Patre et Filio aeternaliter est, et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit; declarantes, quod id, quod sancti Doctores et Patres dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendit, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum Graecos quidem causam, secundum Latinos vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Et quoniam omnia, quae Patris sunt, Pater ipse unigenito Filio suo gignendo dedit, praeter esse Patrem, hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo etiam aeternaliter genitus est. Diffinimus insuper, explicationem verborum illorum «Filioque» veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam.

692 Item, in azymo sive fermentato pane triticeo corpus Christi veraciter confici; sacerdotesque in altero ips(or)um Domini corpus conficere debere, unumquemque scilicet iuxta suae Ecclesiae sive occidentalis, sive orientalis consuetudinem.

693 [De novissimis[2].] Item, si vere poenitentes in Dei caritate decesserint, antequam dignis poenitentiae fructibus de commissis satisfecerint et omissis, eorum animas

[1] Msi XXXI 1030 D sq (1696 D sq); Hrd IX 422 B sq (986 B sq); BR(T) 5, 41 a sq; MBR 1, 335 b sq; Hfl VII 737 (746) sqq; cf. Bar(Th) ad 1439 n. 1 sqq; n. 8 (28, 282 b sq); cf. MThCc 5, 452 sqq.

[2] De origine huius definitionis cf. «Gregorianum» 18 (1937) 337 sqq [G. Hofmann S.J.].

poenis purgatoriis post mortem purgari: et ut a poenis huiusmodi releventur, prodesse eis fidelium vivorum suffragia, Missarum scilicet sacrificia, orationes et eleemosynas, et alia pietatis officia, quae a fidelibus pro aliis fidelibus fieri consueverunt secundum Ecclesiae instituta. Illorumque animas, qui post baptisma susceptum nullam omnino peccati maculam incurrerunt, illas etiam, quae post contractam peccati maculam, vel in suis corporibus, vel eisdem exutae corporibus, prout superius dictum est, sunt purgatae, in coelum mox recipi et intueri clare ipsum Deum trinum et unum, sicuti est, pro meritorum tamen diversitate alium alio perfectius. Illorum autem animas, qui in actuali mortali peccato vel solo originali decedunt, mox in infernum descendere, poenis tamen disparibus puniendas [v. n. 464].

Item diffinimus, sanctam Apostolicam Sedem, et Ro- 694
manum Pontificem, in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati PETRI principis Apostolorum et verum Christi vicarium, totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem exsistere; et ipsi in beato PETRO pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur.

Decretum pro Armenis[1].

[Ex Bulla «Exultate Deo», 22. Nov. 1439.]

Quinto, ecclesiasticorum sacramentorum veritatem 695
pro ipsorum Armenorum tam praesentium quam futuro-

[1] Msi XXXI 1054 B sqq; Hrd IX 437 D sqq; BR(T) 5, 48 a sqq; MBR 1, 355 b sqq; cf. Hfl VII 788 sqq; Bar(Th) ad 1439 n. 12 sqq; n. 15 (28, 289 a sqq). — Hoc decretum continet Symbolum Nicaeno-Constinop., definitiones CHALCED. et CONSTPL. III, decretum de suscipiendis Synodo CHALCEDONENSI et ep. LEONIS M., instructionem de sacramentis, quam subicimus, Symbolum Athanasianum, decretum unionis Graecorum et decretum de festis celebrandis. De hoc decreto cf. Bulletin de litt. ecclés. (Toulouse) 1919, 81 sqq 150 sqq 195 sqq (J. de Guibert). Decretum in fine distinguit inter *capitula, declarationes, diffinitiones, tradi-*

rum faciliore doctrina sub hac brevissima redigimus formula. Novae Legis septem sunt sacramenta: videlicet baptismus, confirmatio, Eucharistia, poenitentia, extrema unctio, ordo et matrimonium, quae multum a sacramentis differunt antiquae Legis. Illa enim non causabant gratiam, sed eam solum per passionem Christi dandam esse figurabant: haec vero nostra et continent gratiam, et ipsam digne suscipientibus conferunt. Horum quinque prima ad spiritualem uniuscuiusque hominis in seipso perfectionem, duo ultima ad totius Ecclesiae regimen multiplicationemque ordinata sunt. Per baptismum enim spiritualiter renascimur; per confirmationem augemur in gratia, et roboramur in fide; renati autem et roborati nutrimur divina Eucharistiae alimonia. Quod si per peccatum aegritudinem incurrimus animae, per poenitentiam spiritualiter sanamur: spiritualiter etiam et corporaliter, prout animae expedit, per extremam unctionem; per ordinem vero Ecclesia gubernatur et multiplicatur spiritualiter, per matrimonium corporaliter augetur. Haec omnia sacramenta tribus perficiuntur, videlicet rebus tanquam materia, verbis tanquam forma, et persona ministri conferentis sacramentum cum intentione faciendi, quod facit Ecclesia: quorum si aliquod desit, non perficitur sacramentum. Inter haec sacramenta tria sunt: baptismus, confirmatio et ordo, quae characterem, id est, spirituale quoddam signum a ceteris distinctivum, imprimunt in anima indelebile. Unde in eadem persona non reiterantur. Reliqua vero quattuor characterem non imprimunt, et reiterationem admittunt.

696 Primum omnium sacramentorum locum tenet sanctum baptisma, quod vitae spiritualis ianua est: per ipsum enim membra Christi ac de corpore efficimur Ecclesiae. Et cum per primum hominem mors introierit in universos, *nisi ex aqua et Spiritu renascimur, non possumus,* ut inquit Veritas, *in regnum coelorum introire* [cf. Io 3, 5]. Materia huius sacramenti est aqua vera et naturalis: nec refert, frigida sit an calida. Forma autem

statuta, et doctrinam, quae in ipso continentur. — Instructio haec fere ad litteram desumpta est ex S. Thomae opusculo «De articulis fidei et Ecclesiae sacramentis».

est: *Ego te baptizo in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Non tamen negamus, quin et per illa verba: *Baptizatur talis servus Christi in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*[1], vel: *Baptizatur manibus meis talis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti,* verum perficiatur baptisma; quoniam cum principalis causa, ex qua baptismus virtutem habet, sit Sancta Trinitas, instrumentalis autem sit minister, qui tradit exterius sacramentum: si exprimitur actus, qui per ipsum exercetur ministrum, cum Sanctae Trinitatis invocatione, perficitur sacramentum. Minister huius sacramenti est sacerdos, cui ex officio competit baptizare. In causa autem necessitatis non solum sacerdos vel diaconus, sed etiam laicus vel mulier, immo etiam paganus et haereticus baptizare potest, dummodo formam servet Ecclesiae et facere intendat, quod facit Ecclesia. Huius sacramenti effectus est remissio omnis culpae originalis et actualis, omnis quoque poenae, quae pro ipsa culpa debetur. Propterea baptizatis nulla pro peccatis praeteritis iniungenda est satisfactio: sed morientes, antequam culpam aliquam committant, statim ad regnum coelorum et Dei visionem perveniunt.

Secundum sacramentum est confirmatio; cuius 697
materia est chrisma confectum ex oleo, quod nitorem significat conscientiae, et balsamo, quod odorem significat bonae famae, per episcopum benedicto. Forma autem est: *Signo te signo crucis, et confirmo te chrismate salutis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Ordinarius minister est episcopus. Et cum ceteras unctiones simplex sacerdos valeat exhibere, hanc non nisi episcopus debet conferre: quia de solis Apostolis legitur, quorum vicem tenent episcopi, quod per manus impositionem Spiritum Sanctum dabant, quemadmodum Actuum Apostolorum lectio manifestat: *Cum enim audissent,* inquit, *Apostoli, qui erant Hierosolymis, quia recepisset Samaria verbum Dei, miserunt ad eos Petrum et Ioannem. Qui cum venissent, oraverunt pro eis, ut acciperent Spiritum Sanctum: nondum enim in quemquam illorum venerat, sed baptizati tantum erant in nomine Domini Iesu. Tunc*

[1] Ita multi Graeci baptizant.

imponebant manus super illos, et accipiebant Spiritum Sanctum [Act 8, 14 sqq]. Loco autem illius manus impositionis datur in Ecclesia confirmatio. Legitur tamen aliquando per Apostolicae Sedis dispensationem ex rationabili et urgente admodum causa simplicem sacerdotem chrismate per episcopum confecto hoc administrasse confirmationis sacramentum. Effectus autem huius sacramenti est, quia in eo datur Spiritus Sanctus ad robur, sicut datus est Apostolis in die Pentecostes, ut videlicet Christianus audacter Christi confiteatur nomen. Ideoque in fronte, ubi verecundiae sedes est, confirmandus inungitur, ne Christi nomen confiteri erubescat et praecipue crucem eius, quae *Iudaeis quidem* est *scandalum, gentibus autem stultitia* [cf. 1 Cor 1, 23] secundum Apostolum; propter quod signo crucis signatur.

698 Tertium est Eucharistiae sacramentum, cuius materia est panis triticeus, et vinum de vite, cui ante consecrationem aqua modicissima admisceri debet. Aqua autem ideo admiscetur, quoniam iuxta testimonia sanctorum Patrum ac Doctorum Ecclesiae pridem in disputatione exhibita creditur, ipsum Dominum in vino aqua permixto hoc instituisse sacramentum. Deinde, quia hoc convenit dominicae passionis repraesentationi. Inquit enim beatus ALEXANDER[1] Papa quintus a beato Petro: «In sacramentorum oblationibus, quae intra Missarum solemnia Domino offeruntur, panis tantum et vinum aqua permixtum in sacrificium offerantur. Non enim debet in calicem Domini aut vinum solum aut aqua sola offerri, sed utrumque permixtum: quia utrumque, id est, sanguis et aqua, ex latere Christi profluxisse legitur.» Tum etiam, quod convenit ad significandum huius sacramenti effectum, qui est unio populi christiani ad Christum. Aqua enim populum significat, secundum illud Apocalypsis: *Aquae multae . . . populi multi* [cf. Apc 17, 15]. Et IULIUS[2] Papa secundus post beatum SILVESTRUM, ait: «Calix Dominicus iuxta canonum praeceptum vino et aqua permixtus debet offerri, quia videmus in aqua

[1] Ex Pseudo-Isidoro (P. Hinschius, Decretales Pseudo-Isidorianae Lipsiae 1863, p. 99).
[2] IULIUS I [ML 8, 970 B C].

populum intelligi, in vino vero ostendi sanguinem Christi. Ergo cum in calice vinum et aqua miscetur, Christo populus adunatur, et fidelium plebs ei, in quem credit, copulatur et iungitur.» Cum ergo tam sancta Romana Ecclesia a beatissimis Apostolis PETRO et Paulo edocta, quam reliquae omnes Latinorum Graecorumque ecclesiae, in quibus omnis sanctitatis et doctrinae lumina claruerunt, ab initio nascentis Ecclesiae sic servaverint et modo servent, inconveniens admodum videtur, ut alia quaevis regio ab hac universali et rationabili discrepet observantia. Decernimus igitur, ut etiam ipsi Armeni se cum universo orbe christiano conforment, eorumque sacerdotes in calicis oblatione paululum aquae, prout dictum est, admisceant vino. Forma huius sacramenti sunt verba Salvatoris, quibus hoc confecit sacramentum; sacerdos enim in persona Christi loquens hoc conficit sacramentum. Nam ipsorum verborum virtute substantia panis in corpus Christi, et substantia vini in sanguinem convertuntur: ita tamen, quod totus Christus continetur sub specie panis et totus sub specie vini. Sub qualibet quoque parte hostiae consecratae et vini consecrati, separatione facta, totus est Christus. Huius sacramenti effectus, quem in anima operatur digne sumentis, est adunatio hominis ad Christum. Et quia per gratiam homo Christo incorporatur et membris eius unitur, consequens est, quod per hoc sacramentum in sumentibus digne gratia augeatur; omnemque effectum, quem materialis cibus et potus quoad vitam agunt corporalem, sustentando, augendo, reparando et delectando, sacramentum hoc quoad vitam operatur spiritualem: in quo, ut inquit URBANUS Papa, gratam Salvatoris nostri recensemus memoriam, a malo retrahimur, confortamur in bono, et ad virtutum et gratiarum proficimus incrementum.

Quartum sacramentum est poenitentia, cuius quasi 699
materia sunt actus poenitentis, qui in tres distinguuntur partes. Quarum prima est cordis contritio; ad quam pertinet, ut doleat de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Secunda est oris confessio; ad quam pertinet, ut peccator omnia peccata, quorum memoriam habet, suo sacerdoti confiteatur integraliter. Tertia

est satisfactio pro peccatis secundum arbitrium sacerdotis; quae quidem praecipue fit per orationem, ieiunium et eleemosynam. Forma huius sacramenti sunt verba absolutionis, quae sacerdos profert, cum dicit: *Ego te absolvo* etc.; et minister huius sacramenti est sacerdos habens auctoritatem absolvendi vel ordinariam vel ex commissione superioris. Effectus huius sacramenti est absolutio a peccatis.

700 Quintum sacramentum est extrema unctio, cuius materia est oleum olivae per episcopum benedictum. Hoc sacramentum nisi infirmo, de cuius morte timetur, dari non debet; qui in his locis ungendus est: in oculis propter visum, in auribus propter auditum, in naribus propter odoratum, in ore propter gustum vel locutionem, in manibus propter tactum, in pedibus propter gressum, in renibus propter delectationem ibidem vigentem. Forma huius sacramenti est haec: *Per istam sanctam unctionem et suam piissimam misericordiam indulgeat tibi Dominus, quidquid per visum* etc. Et similiter in aliis membris. Minister huius sacramenti est sacerdos. Effectus vero est mentis sanatio et, in quantum autem expedit, ipsius etiam corporis. De hoc sacramento inquit beatus Iacobus Apostolus: *Infirmatur quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, ut orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus, et si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 14 sq].

701 Sextum sacramentum est ordinis, cuius materia est illud, per cuius traditionem confertur ordo[1]: sicut presbyteratus traditur per calicis cum vino et patenae cum pane porrectionem; diaconatus vero per libri Evangeliorum dationem; subdiaconatus vero per calicis vacui cum patena vacua superposita traditionem; et similiter de aliis per rerum ad ministeria sua pertinentium assignationem. Forma sacerdotii talis est: *Accipe potestatem offerendi sacrificium in ecclesia pro vivis et mortuis, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti.* Et sic de aliorum ordinum formis, prout in Pontificali Romano late continetur. Ordinarius minister huius sacramenti est episcopus. Effectus augmentum gratiae, ut quis sit idoneus minister.

Septimum est sacramentum matrimonii, quod est 702
signum coniunctionis Christi et Ecclesiae secundum Apostolum dicentem: «*Sacramentum hoc magnum est: ego autem dico in Christo et in Ecclesia*» [Eph 5, 32]. Causa efficiens matrimonii regulariter est mutuus consensus per verba de praesenti expressus. Assignatur autem triplex bonum matrimonii. Primum est proles suscipienda et educanda ad cultum Dei. Secundum est fides, quam unus coniugum alteri servare debet. Tertium indivisibilitas matrimonii, propter hoc quod significat indivisibilem coniunctionem Christi et Ecclesiae. Quamvis autem ex causa fornicationis liceat tori separationem facere, non tamen aliud matrimonium contrahere fas est cum matrimonii vinculum legitime contracti perpetuum sit.

Decretum pro Iacobitis[1].

[Ex Bulla «Cantate Domino», 4. Febr. stilo Florent. 1441, hod. 1442.]

Sacrosancta Romana Ecclesia, Domini et Salvatoris 703
nostri voce fundata, firmiter credit, profitetur et praedicat, unum verum Deum omnipotentem, incommu-

[1] De sensu et vi huius partis vide quae exponit G. M. Card. van Rossum, De essentia sacramenti Ordinis, Friburgi Brisg., ed. 2 (1931), 174 sqq. De eodem argumento iam egerat BENEDICTUS XIV [De Synodo l. 8, c. 10, n. 8 sqq (ed. Mechl. II, 223 sqq)]; neque tamen ex verbis eius clare apparet, cui sententiae ipse adhaerendum esse censeat [v. ib. n. 11]. — Constat per novem saecula priora semper viguisse solam manuum impositionem in Ecclesia cum occidentali tum orientali eamque usque ad hodiernum diem esse materiam unicam apud aliquos Orientales, ut v. g. Graecos. CLEMENS VIII in Instr. «*Presbyteri Graeci*», 31. Aug. 1595 [MBR 3, 53 a § 7], iussit, ut Romae semper adesset episcopus Graecus, qui Graecis alumnis ordines hoc ritu conferret, idque confirmavit URBANUS VIII in Brevi «*Universalis Ecclesiae*», 23. Nov. 1624 [MBR 4, 172 a sqq]. BENEDICTUS XIV in Bulla «*Etsi pastoralis*», 26. Maii 1742 pro Italo-Graecis data, ait: «Episcopi Graeci in ordinibus conferendis ritum proprium Graecum in Euchologio descriptum servent» et in Const. «*Demandatam coelitus*», 24. Dec. 1743, vetuit ullam fieri innovationem in ritibus Graecorum [cf. BB(M) 1, 342 sqq; 2, 148 sqq; MBR 16, 99 a sqq; 166 b sqq]. Denique LEO XIII in Bulla «*Orientalium dignitas Ecclesiarum*», 30. Nov. 1894, hanc Constitutionem BENEDICTI XIV confirmavit [cf. ASS 27 (1894/95) 257; AL V 303 sqq].

[1] Msi XXXI 1735 D sqq; Hrd IX 1023 A sqq; BR(T) 5, 59 b sqq; MBR 1, 344 b sqq; cf. Hfl VII 794 sqq; cf. Bar(Th) ad 1441 n. 1 sqq (28, 354 a sqq).

tabilem et aeternum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, unum in essentia, trinum in personis: Patrem ingenitum, Filium ex Patre genitum, Spiritum Sanctum ex Patre et Filio procedentem. Patrem non esse Filium aut Spiritum Sanctum; Filium non esse Patrem aut Spiritum Sanctum; Spiritum Sanctum non esse Patrem aut Filium: sed Pater tantum Pater est, Filius tantum Filius est, Spiritus Sanctus tantum Spiritus Sanctus est. Solus Pater de substantia sua genuit Filium, solus Filius de solo Patre est genitus, solus Spiritus Sanctus simul de Patre procedit et Filio. Hae tres personae sunt unus Deus, et non tres dii: quia trium est una substantia, una essentia, una natura, una divinitas, una immensitas, una aeternitas, omniaque sunt unum, ubi non obviat relationis oppositio[1].

704 „Propter hanc unitatem Pater est totus in Filio, totus in Spiritu Sancto; Filius totus est in Patre, totus in Spiritu Sancto; Spiritus Sanctus totus est in Patre, totus in Filio. Nullus alium aut praecedit aeternitate, aut excedit magnitudine, aut superat potestate. Aeternum quippe et sine initio est, quod Filius de Patre exstitit; et aeternum ac sine initio est, quod Spiritus Sanctus de Patre Filioque procedit.'[2] Pater quidquid est aut habet, non habet ab alio, sed ex se; et est principium sine principio. Filius quidquid est aut habet, habet a Patre, et est principium de principio. Spiritus Sanctus quidquid est aut habet, habet a Patre simul et Filio. Sed Pater et Filius non duo principia Spiritus Sancti, sed unum principium: sicut Pater et Filius et Spiritus Sanctus non tria principia creaturae, sed unum principium.

705 Quoscunque ergo adversa et contraria sentientes damnat, reprobat et anathematizat et a Christi corpore, quod

[1] In Concilio FLORENTINO Iohannes, Latinorum theologus, testatus est: «Est vero secundum Doctores tam Graecos quam Latinos sola relatio, quae multiplicat personas in divinis productionibus, quae vocatur relatio originis, ad quam duo tantum spectant: a quo alius et qui ab alio» (Hrd IX 203). Similiter doctissimus Card. Bessarion, archiepisc. Nicaenus, Graecorum theologus, in eodem Concilio professus est: «Quod personalia nomina Trinitatis relativa sunt, nullus ignorat» (Hrd IX 339). Cf. S. Anselmus, De proc. Spiritus S. c. 2 [ML 158, 288].

[2] Cf. S. Fulgentius, De fide, ad Petrum c. 1, n. 4 [ML 65, 674].

est Ecclesia, alienos esse denuntiat. Hinc damnat *Sabellium* personas confundentem et ipsarum distinctionem realem penitus auferentem. Damnat *Arianos, Eunomianos, Macedonianos* solum Patrem Deum verum esse dicentes, Filium autem et Spiritum Sanctum in creaturarum ordine collocantes. Damnat et quoscunque alios, gradus seu inaequalitatem in Trinitate facientes.

Firmissime credit, profitetur et praedicat, unum verum 706
Deum, Patrem et Filium et Spiritum Sanctum, esse omnium visibilium et invisibilium creatorem: qui quando voluit, bonitate sua universas, tam spirituales quam corporales, condidit creaturas: bonas quidem, quia a summo bono factae sunt, sed mutabiles, quia de nihilo factae sunt, nullamque mali asserit esse naturam, quia omnis natura, in quantum natura est, bona est. Unum atque eundem Deum Veteris et Novi Testamenti, hoc est, Legis et Prophetarum atque Evangelii profitetur auctorem: quoniam eodem Spiritu Sancto inspirante utriusque Testamenti Sancti locuti sunt: quorum libros suscipit et veneratur, qui titulis sequentibus continentur. [*Sequuntur libri canonis*, cf. n. 784; EB n. 32.]

Praeterea *Manichaeorum* anathematizat insaniam, qui 707
duo prima principia posuerunt, unum visibilium, aliud invisibilium; et alium Novi Testamenti Deum, alium Veteris esse Deum dixerunt.

Firmiter credit, profitetur et praedicat, unam ex Trini- 708
tate personam, verum Deum, Dei Filium ex Patre genitum, Patri consubstantialem et coaeternum, in plenitudine temporis, quam divini consilii inscrutabilis altitudo disposuit, propter salutem humani generis veram hominis integramque naturam ex immaculato utero Mariae Virginis assumpsisse et sibi in unitatem personae copulasse tanta unitate, ut quidquid ibi Dei est, non sit ab homine separatum; et quidquid est hominis, non sit a deitate divisum; sitque unus et idem indivisus, utraque natura in suis proprietatibus permanente, Deus et homo, Dei Filius et hominis filius, aequalis Patri secundum divinitatem, minor Patre secundum humanitatem: immortalis et aeternus ex natura divinitatis, passibilis et temporalis ex conditione assumptae humanitatis.

709 Firmiter credit, profitetur et praedicat, Dei Filium in assumpta humanitate ex Virgine vere natum, vere passum, vere mortuum et sepultum, vere ex mortuis resurrexisse, in coelum ascendisse, sedereque ad dexteram Patris, et venturum in fine saeculorum ad vivos mortuosque iudicandos.

710 Anathematizat autem, exsecratur et damnat omnem haeresim contraria sapientem. Et primo damnat *Ebionem, Cerinthum, Marcionem, Paulum Samosatenum, Photinum* omnesque similiter blasphemantes, qui percipere non valentes unionem personalem humanitatis ad Verbum, Iesum Christum Dominum nostrum verum Deum esse negaverunt: ipsum purum hominem confitentes, qui divinae gratiae participatione maiore, quam sanctioris vitae merito suscepisset, divinus homo diceretur. Anathematizat etiam *Manichaeum* cum sectatoribus suis, qui Dei Filium non verum corpus, sed phantasticum sumpsisse somniantes, humanitatis in Christo veritatem penitus sustulerunt. Nec non *Valentinum* asserentem, Dei Filium nihil de Virgine Matre cepisse, sed corpus coeleste sumpsisse, atque ita transisse per uterum Virginis, sicut per aquaeductum defluens aqua transcurrit. *Arium* etiam, qui asserens, corpus ex Virgine assumptum anima caruisse, voluit loco animae fuisse deitatem. *Apollinarem* quoque, qui intelligens, si anima corpus informans negetur in Christo, humanitatem veram ibidem non fuisse, solam posuit animam sensitivam, sed deitatem Verbi vicem rationalis animae tenuisse. Anathematizat etiam *Theodorum Mopsuestenum* atque *Nestorium* asserentes, humanitatem Dei Filio unitam esse per gratiam et ob id duas esse in Christo personas, sicut duas fatentur esse naturas, cum intelligere non valerent, unionem humanitatis ad Verbum hypostaticam exstitisse, et propterea negarent Verbi subsistentiam accepisse. Nam secundum hanc blasphemiam non Verbum caro factum est, sed Verbum per gratiam habitavit in carne: hoc est, non Dei Filius homo factus est, sed magis Dei Filius habitavit in homine. Anathematizat etiam, exsecratur et damnat *Eutychen* archimandritam: qui cum intelligeret, iuxta Nestorii blasphemiam veritatem incarnationis excludi, et propterea

oportere, quod ita Dei Verbo unita esset humanitas, ut deitatis et humanitatis una esset eademque persona, ac etiam capere non posset, stante pluralitate naturarum, unitatem personae: sicut deitatis et humanitatis in Christo unam posuit esse personam, ita unam asseruit esse naturam, volens ante unionem dualitatem fuisse naturarum, sed in unam naturam in assumptione transiisse, maxima blasphemia et impietate concedens aut humanitatem in deitatem, aut deitatem in humanitatem esse conversam. Anathematizat etiam, exsecratur et damnat *Macarium Antiochenum* omnesque similia sapientes, qui, licet vere de naturarum dualitate et personae unitate sentiret, tamen circa Christi operationes enormiter aberravit dicens, in Christo utriusque naturae unam fuisse operationem unamque voluntatem. Hos omnes cum haeresibus suis anathematizat sacrosancta Romana Ecclesia, affirmans in Christo duas esse voluntates duasque operationes.

Firmiter credit, profitetur et docet, neminem unquam 711
ex viro feminaque conceptum a diaboli dominatione fuisse liberatum, nisi per meritum mediatoris Dei et hominum Iesu Christi Domini nostri: qui sine peccato conceptus, natus et mortuus, humani generis hostem, peccata nostra delendo, solus sua morte prostravit, et regni coelestis introitum, quem primus homo peccato proprio cum omni successione perdiderat, reseravit: quem aliquando venturum omnia Veteris Testamenti sacra, sacrificia, sacramenta, ceremoniae praesignarunt.

Firmiter credit, profitetur et docet, legalia Veteris 712
Testamenti, seu Mosaicae legis, quae dividuntur in ceremonias, sacra, sacrificia, sacramenta, quia significandi alicuius futuri gratia fuerant instituta, licet divino cultui illa aetate congruerent, significato per illa Domino nostro Iesu Christo adveniente cessasse, et Novi Testamenti sacramenta coepisse. Quemcunque etiam post passionem in legalibus spem ponentem et illis velut ad salutem necessariis se subdentem, quasi Christi fides sine illis salvare non posset, peccasse mortaliter. Non tamen negat a Christi passione usque ad promulgatum Evangelium illa potuisse servari, dum tamen minime ad salutem necessaria crederentur, sed post promulgatum Evan-

gelium sine interitu salutis aeternae asserit non posse servari. Omnes ergo post illud tempus circumcisionis et sabbati reliquorumque legalium observatores alienos a Christi fide denuntiat et salutis aeternae minime posse esse participes, nisi aliquando ab iis erroribus resipiscant. Omnibus igitur, qui christiano nomine gloriantur, praecipit omnino, quocunque tempore, vel ante vel post baptismum, a circumcisione cessandum; quoniam sive quis in ea spem ponat, sive non, sine interitu salutis aeternae observari omnino non potest. Circa pueros vero propter periculum mortis, quod potest saepe contingere, cum ipsis non possit alio remedio subveniri, nisi per sacramentum baptismi, per quod eripiuntur a diaboli dominatu et in Dei filios adoptantur, admonet, non esse per quadraginta aut octoginta dies seu aliud tempus iuxta quorundam observantiam sacrum baptisma differendum, sed quamprimum commode fieri potest, debere conferri: ita tamen, quod mortis imminente periculo mox sine ulla dilatione baptizentur, etiam per laicum vel mulierem, in forma Ecclesiae, si desit sacerdos, quemadmodum in decreto Armenorum plenius continetur [n. 696].

713 Firmiter credit, profitetur et praedicat, omnem creaturam Dei bonam, *nihilque reiciendum, quod cum gratiarum actione percipitur* [1 Tim 4, 4], quia, iuxta verbum Domini [Mt 15, 11], «*non quod intrat in os, coinquinat hominem*»; illamque Mosaicae legis ciborum mundorum et immundorum indifferentiam ad ceremonialia asserit pertinere, quae surgente Evangelio transierunt et efficacia esse desierunt. Illam etiam Apostolorum prohibitionem «*ab immolatis simulacrorum et sanguine et suffocato*» [Act 15, 29] dicit illi tempori congruisse, quo ex Iudaeis atque gentilibus, qui antea diversis ceremoniis moribusque vivebant, una surgebat Ecclesia, ut cum Iudaeis etiam gentiles aliquid communiter observarent, et in unum Dei cultum fidemque conveniendi praeberetur occasio et dissensionis materia tolleretur: cum Iudaeis propter antiquam consuetudinem sanguis et suffocatum abominabilia viderentur et esu immolatitii poterant arbitrari gentiles ad idololatriam redituros. Ubi autem eo

usque propagata est christiana religio, ut nullus in ea Iudaeus carnalis appareat, sed omnes ad Ecclesiam transeuntes in eosdem ritus Evangelii ceremoniasque conveniant, credentes «*omnia munda mundis*» [Tit 1, 15]: illius apostolicae prohibitionis causa cessante, etiam cessavit effectus. Nullam itaque cibi naturam condemnandam esse denuntiat, quam societas admittit humana: nec inter animalia discernendum per quemcunque, sive virum sive mulierem, et quocunque genere mortis intereant: quamvis pro salute corporis, pro virtutis exercitio, pro regulari et ecclesiastica disciplina possint et debeant multa non negata dimitti, quia, iuxta Apostolum, *omnia licent, sed non omnia expediunt* [1 Cor 6, 12; 10, 22].

Firmiter credit, profitetur et praedicat, ‚nullos intra 714
catholicam Ecclesiam non exsistentes, non solum paganos, sed nec Iudaeos aut haereticos atque schismaticos, aeternae vitae fieri posse participes; sed *in ignem aeternum* ituros, «*qui paratus est diabolo et angelis eius*» [Mt 25, 41], nisi ante finem vitae eidem fuerint aggregati: tantumque valere ecclesiastici corporis unitatem, ut solum in ea manentibus ad salutem ecclesiastica sacramenta proficiant, et ieiunia, eleemosynae ac cetera pietatis officia et exercitia militiae christianae praemia aeterna parturiant. Neminemque, quantascunque eleemosynas fecerit, etsi pro Christi nomine sanguinem effuderit, posse salvari, nisi in catholicae Ecclesiae gremio et unitate permanserit'[1].

(*Sequuntur Synodi oecumenicae a Romana Ecclesia susceptae, decreta pro Graecis et Armenis.*)

Verum quia in suprascripto decreto Armenorum non 715
est explicata forma verborum, quibus in consecratione corporis et sanguinis Domini sacrosancta Romana Ecclesia, Apostolorum doctrina et auctoritate firmata, semper uti consueverat, illam praesentibus duximus inserendam. In consecratione corporis hac utitur forma verborum: *Hoc est enim corpus meum;* sanguinis vero: *Hic est enim calix sanguinis mei, novi et aeterni testamenti, mysterium fidei, qui pro vobis et pro multis effun-*

[1] Cf. S. Fulgentius, De fide, ad Petrum c. 37 sqq, n. 78 sqq [ML 65, 703 sq].

detur in remissionem peccatorum. Panis vero triticeus, in quo sacramentum conficitur, an eo die, an antea coctus sit, nihil omnino refert: dummodo enim panis substantia maneat, nullatenus dubitandum est, quin post praefata verba consecrationis corporis a sacerdote cum intentione conficiendi prolata, mox in verum Christi corpus transsubstantietur.

Decreta pro Syris, Chaldaeis, Maronitis nil novi continent.

NICOLAUS V 1447—1455.

CALLISTUS III 1455—1458.

De usura et contractu census[1].

[Ex Constit. «Regimini universalis», 6. Maii 1455.]

716 . . . Nobis nuper exhibita petitio continebat, quod licet a tanto tempore, cuius contrarii memoria non exsistit, in diversis Alemanniae partibus, pro communi hominum utilitate, inter habitatores et incolas partium earundem talis inoleverit hactenusque observata fuerit . . . consuetudo, quod ipsi habitatores et incolae, sive illi ex eis, quibus id pro suis statu et indemnitatibus expedire visum fuerit, super eorum bonis, domibus, agris, praediis, possessionibus et haereditatibus annuos marcarum, florenorum, seu grossorum monetae in partibus illis currentis reditus seu census vendentes, pro singulis ex marcis. florenis sive grossis huiusmodi ab eis, qui illas vel illos, sive reditus sive census ipsos emerint, certum competens pretium in numerata pecunia secundum temporis qualitatem, prout ipsi vendentes et ementes in contractibus super his inter se firmaverunt, et recipere soliti fuere, illa ex domibus, terris, agris, praediis, possessionibus et hereditatibus praedictis, qui in huiusmodi contractibus expressi[2] fuerunt, praedictorum solutione redituum et censuum efficaciter obligantes, in illorum vendentium favorem, hoc adiecto, quod ipsi pro rata, qua huiusmodi per eos receptam dictis ementibus restituerent in toto vel in parte pecuniam, a solutione redituum seu censuum huiusmodi restitutam pecuniam contingentium liberi forent penitus et immunes, sed iidem ementes, etiamsi bona, domus, terrae, agri, possessiones hereditates huiusmodi

[1] CIC Extr. comm. III, 5, 2: Frdbg II 1271 sq; Rcht II 1186. — Haec Constitutio est confirmatio Bullae MARTINI V eadem de materia, quae ibidem est cap. 1: Frdbg II 1269 sqq.
[2] Legendum videtur: «quae . . . expressa».

processu temporis ad omnimodae destructionis sive desolationis reducerentur opprobrium, pecuniam ipsam etiam agendo repetere non valerent. Apud aliquos tamen haesitationis versatur scrupulus, an huiusmodi contractus liciti sint censendi. Unde nonnulli, illos usurarios fore praetendentes, occasionem quaerunt reditus et census huiusmodi ab eis debitos non solvendi. . . . Nos igitur . . . ad omne super his ambiguitatis tollendum dubium, praefatos contractus licitos iurique conformes et vendentes eosdem ad ipsorum solutionem censuum et redituum iuxta dictorum contractuum tenores, remoto contradictionis obstaculo, efficaciter teneri, auctoritate apostolica praesentium serie declaramus.

PIUS II 1458—1464.

De appellatione ad Concilium generale[1].

[Ex Bulla «Exsecrabilis»[2], 18. Ian. stilo Rom. antiq. 1459, hod. 1460.]

Exsecrabilis et pristinis temporibus inauditus tempe- 717
state nostra inolevit abusus, ut a Romano Pontifice, Iesu Christi vicario, cui dictum est in persona beati PETRI: «*Pasce oves meas*» [Io 21, 17], et: «*Quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis*» [Mt 16, 19], nonnulli spiritu rebellionis imbuti, non sanioris cupiditate iudicii, sed commissi evasione peccati ad futurum Concilium provocare praesumant. . . . Volentes igitur hoc pestiferum virus a Christi Ecclesia procul pellere et ovium nobis commissarum saluti consulere, omnemque materiam scandali ab ovili nostri Salvatoris arcere . . ., huiusmodi provocationes damnamus et tanquam erroneas ac detestabiles reprobamus.

Errores Zanini de Solcia[3].

[Damnati litteris «Cum sicut», 14. Nov. 1459.]

(1) Mundum naturaliter consumi et finiri debere, humiditatem terrae et aëris calore solis consumente, ita ut elementa accendantur. 717 a

(2) Et omnes Christianos salvandos esse. 717 b

[1] BR(T) 5, 149 b; MBR 1, 369 b sq.
[2] Haec Bulla confirmata est a Summis Pontificibus SIXTO IV et IULIO II; deinde prohibitio appellationis a Summo Pontifice ad Concilium generale in Bullam «*Coenae*» (art. 2) recepta est.
[3] DuPl I, II 254 a; Bar(Th) ad 1459, n. 31 (29, 192 b).

717c (3) Deum quoque alium mundum ab isto creasse, et in eius tempore multos alios viros et mulieres exstitisse, et per consequens Adam primum hominem non fuisse.

717d (4) Item Iesum Christum non pro redemptione ob amorem humani generis, sed stellarum necessitate passum et mortuum esse.

717e (5) Item Iesum Christum, Moysen et Mahometem mundum pro suarum libito voluntatum rexisse.

717f (6) Necnon eundem Dominum nostrum Iesum illegitimum, et in hostia consecrata non quoad humanitatem, sed Divinitatem dumtaxat exsistere.

717g (7) Extra matrimonium luxuriam non esse peccatum, nisi legum positivarum prohibitione, easque propterea minus bene disposuisse, et sola prohibitione ecclesiastica se fraenari, quominus Epicuri opinionem ut veram sectaretur.

717h (8) Praeterea rem auferre alienam non esse peccatum mortale etiam domino invito.

717i (9) Legem denique Christianam per successionem alterius legis finem habituram, quemadmodum lex Moysi per legem Christi terminata fuit.

Zaninus, Canonicus Pergamensis, dicitur a PIO II has propositiones «ausu sacrilego contra sanctorum Patrum dogmata . . . affirmare et temere polluto ore asserere» *praesumpsisse, sed postea* «praedictis perniciosissimis erroribus» *sponte renuntiasse.*

De sanguine Christi[1].

[Ex Bulla «Ineffabilis summi providentia Patris», 1. Aug. 1464.]

718 . . . Auctoritate apostolica tenore praesentium statuimus et ordinamus, quod nulli Fratrum praedictorum [Minorum aut Praedicatorum] deinceps liceat de supradicta dubietate disputare, praedicare, vel publice aut private verbum facere, seu aliis suadere, quod videlicet haereticum vel peccatum sit tenere vel credere, sanguinem ipsum sacratissimum (ut praemittitur) triduo passionis eiusdem Domini nostri Iesu Christi ab ipsa divinitate quomodolibet fuisse vel non fuisse divisum vel separatum, donec super dubietatis huiusmodi decisione quid tenendum sit, fuerit per nos et Sedem Apostolicam definitum.

PAULUS II 1464—1471.

[1] BR(T) 5, 181 a sq; MBR 1, 380b.

SIXTUS IV 1471—1484.

Errores Petri de Rivo (de futurorum contingentium veritate)[1].

[Damnati in Bulla «Ad Christi vicarii», 3. Ian. 1474.]

(1) Elisabeth Luc. 1, cum loquitur beatae Mariae Virgini 719
dicens: *Beata quae credidisti, quoniam perficientur in te, quae dicta sunt tibi a Domino* [Lc 1, 45], innuere videtur, illas propositiones, scilicet: «*Paries filium et vocabis nomen eius Iesum; hic erit magnus*» etc. [Lc 1, 31 sq], nondum habere veritatem.

(2) Item Luc. ult. Christus post resurrectionem dicens: «*Ne-* 720
cesse est impleri omnia, quae scripta sunt in lege Moysis et Prophetis et Psalmis de me» [Lc 24, 44], videtur innuisse, quod tales propositiones vacuae erant veritatis.

(3) Item ad Hebr. 10, ubi Apostolus inquit: *Umbram habens* 721
lex futurorum bonorum et *non ipsam imaginem rerum* [Hebr 10, 1], innuere videtur, quod propositiones Veteris Legis, quae erant de futuro, nondum habebant determinatam veritatem.

(4) Item, quod non sufficit ad veritatem propositionis de 722
futuro, quod res erit, sed requiritur, quod inimpedibiliter erit.

(5) Item necesse est dicere alterum duorum, aut quod in 723
articulis fidei de futuro non est praesens et actualis veritas, aut quod significatum eorum per potentiam divinam non potuit impediri.

Damnatae sunt ut «scandalosae et a catholicae fidei semita deviae»; *sunt ab ipso Petro scripto revocatae.*

Indulgentia pro defunctis.

[Ex Bulla in favorem ecclesiae S. Petri Xanctonensis, 3. Aug. 1476.][2]

Et ut animarum salus eo tempore potius procuretur, 723a
quo magis aliorum egent suffragiis et quo minus sibi ipsis proficere valent, auctoritate apostolica de thesauro Ecclesiae animabus in purgatorio exsistentibus succurrere volentes, quae per caritatem ab hac luce Christo unitae decesserunt ac quae, dum viverent, sibi ut huiusmodi indulgentia suffragaretur, meruerunt, paterno cupientes affectu, quantum cum Deo possumus, de divina miseri-

[1] DuPl 1, II 279b sqq. — Petrus de Rivo, Alostensis, Lovanii docuit ab a. 1460 [Hrt II³ 1034].

[2] Archives historiques de la Saintonge et de l'Aunis, T. X, Saintes 1882, p. 56 sqq; ap. N. Paulus in: Historisches Jahrbuch XXI (1900), p. 649 sq, nota 4.

cordia confisi ac de plenitudine potestatis concedimus pariter ac indulgemus, ut si qui parentes, amici aut ceteri Christi fideles pietate commoti pro ipsis animabus purgatorio igni pro expiatione poenarum eisdem secundum divinam iustitiam debitarum expositis, durante dicto decennio pro reparatione ecclesiae Xanctonensi(s) certam pecuniarum quotam aut valorem iuxta decani et capituli dictae ecclesiae aut nostri collectoris ordinationem dictam ecclesiam visitando dederint aut per nuntios ab eisdem deputandos durante dicto decennio miserint, volumus ipsam plenariam remissionem per modum suffragii ipsis animabus purgatorii, pro quibus dictam quotam pecuniarum aut valorem persolverint, ut praefertur, pro relaxatione poenarum valere ac suffragari.

Errores Petri de Osma (de sacramento poenitentiae)[1].

[Damnati in Bulla «Licet ea», 9. Aug. 1479.]

724 (1) Confessionem peccatorum in specie ex universalis Ecclesiae realiter statuto, non divino iure compertam fore;

725 (2) Peccata mortalia quoad culpam et poenam alterius saeculi absque confessione, sola cordis contritione,

726 (3) pravas vero cogitationes sola displicentia deleri;

727 (4) Quod confessio secreta[2] sit, necessario non exigi;

728 (5) Non peracta poenitentia, confitentes absolvi non debere.

729 (6) Romanum Pontificem purgatorii[3] poenam remittere

731 (7) et super his, quae universalis Ecclesia statuit, dispensare non posse.

732 (8) Sacramentum quoque poenitentiae, quantum ad collationem gratiae, naturae, non autem institutionis Novi vel Veteris Testamenti exsistere.

De his propositionibus dicitur in Bulla § 6:

733 . . . Omnes et singulas propositiones praedictas falsas, sanctae catholicae fidei contrarias, erroneas et scandalosas

[1] MBR 1, 416sq; DuPl I, II 298b sqq; Gotti, Verit. rel. christ. II 410b; cf. Aguirre, Coll. Conc. Hisp. III 687a; BR(T) 5, 265a. — Petrus Martinez ab urbe natali de Osma dictus Salmanticae docuit. Errores suos (intra quos etiam «Ecclesia urbis Romanae errare potest» [n. 730 in prioribus huius Enchiridii editionibus]) a theologorum coetu Complutensi reiectos et postea ab archiep. Toletano damnatos (quam damnationem SIXTUS IV hac Bulla confirmavit), iam ante Bullae emissionem publice retractavit. Cf. Röm. Quartalschr. 43 (1935) 205sqq [Fr. Stegmüller].

[2] Archiep. Toletanus ex auctoritate S. Pontificis sententiam Petri Oxomensis in hunc sensum, quod «Confessio debet esse secreta, id est de peccatis secretis, non manifestis», proscripserat. Cf. Röm. Quartalschr. l. c. 244.

[3] Iuxta Nic. Paulus, Gesch. des Ablasses im Mittelalter III (1923) 519 sqq, Petrus negavit, posse S. Pontificem ita vivis concedere indulgentias, ut vi clavium et proin certo deleantur ipsae poenae purgatorii.

et ab evangelica veritate penitus alienas, sanctorum quoque Patrum decretis et aliis apostolicis constitutionibus contrarias fore ac manifestam haeresim continere . . . declaramus.

De immaculata conceptione B. M. V.[1]

[Ex Constit. «Cum praeexcelsa», 28. Febr. 1476.]

Cum praeexcelsa meritorum insignia, quibus regina 734
coelorum, Virgo Dei genitrix gloriosa, sedibus praelata aethereis, sideribus quasi stella matutina praerutilat, devotae considerationis indagine perscrutamur . . .: dignum, quin potius debitum reputamus, universos Christi fideles, ut omnipotenti Deo (cuius providentia eiusdem Virginis humilitatem ab aeterno respiciens, pro reconcilianda suo auctori humana natura lapsu primi hominis aeternae morti obnoxia, eam sui Unigeniti habitaculum Sancti Spiritus praeparatione constituit, ex qua carnem nostrae mortalitatis pro redemptione populi sui assumeret, et immaculata Virgo nihilominus post partum remaneret) de ipsius immaculatae Virginis mira conceptione gratias et laudes referant, et instituta propterea in Dei Ecclesia Missas et alia divina officia dicant, et illis intersint, indulgentiis et peccatorum remissionibus invitare, ut exinde fiant eiusdem Virginis meritis et intercessione divinae gratiae aptiores.

[Ex Constit. «Grave nimis», 4. Sept. 1483.]

Sane cum S. Romana Ecclesia de intemeratae sem- 735
perque Virginis Mariae conceptione publice festum solemniter celebret, et speciale ac proprium super hoc officium ordinaverit: nonnulli, ut accepimus, diversorum ordinum praedicatores in suis sermonibus ad populum publice per diversas civitates et terras affirmare hactenus non erubuerunt, et quotidie praedicare non cessant, omnes illos, qui tenent aut asserunt, eandem gloriosam et immaculatam Dei genitricem absque originalis peccati macula fuisse conceptam, mortaliter peccare, vel esse haereticos, eiusdem immaculatae conceptionis officium celebrantes, audientes sermones illorum, qui eam sine

[1] CIC Extr. comm. III, 12, 1 et 2: Frdbg II 1285 sq; Rcht II 1201 sq

huiusmodi macula conceptam esse affirmant, peccare graviter. . . . Nos huiusmodi assertiones utpote falsas et erroneas et a veritate penitus alienas, editosque desuper libros praedictos, id continentes, quoad hoc auctoritate apostolica tenore praesentium reprobamus et damnamus; . . . *[sed reprehenduntur etiam ii,]* qui ausi fuerint asserere, contrariam opinionem tenentes, videlicet gloriosam Virginem Mariam cum originali peccato fuisse conceptam, haeresis crimen vel peccatum incurrere mortale, cum nondum sit a Romana Ecclesia et Apostolica Sede decisum. . . .

INNOCENTIUS VIII 1484—1492. PIUS III 1503.
ALEXANDER VI 1492—1503. IULIUS II 1503—1513.

LEO X 1513—1521.

Conc. LATERANENSE V 1512—1517.

Oecumenicum XVIII (de reformatione Ecclesiae).

De anima humana (contra Neo-Aristotelicos)[1].

[Ex Bulla «Apostolici Regiminis» (SESSIO VIII), 19. Dec. 1513.]

738 Cum itaque diebus nostris (quod dolenter referimus) zizaniae seminator, antiquus humani generis hostis, nonnullos perniciosissimos errores, a fidelibus semper explosos, in agro Domini superseminare et augere sit ausus, de natura praesertim animae rationalis, quod videlicet mortalis sit, aut unica in cunctis hominibus, et nonnulli temere philosophantes, secundum saltem philosophiam verum id esse asseverent: contra huiusmodi pestem opportuna remedia adhibere cupientes, hoc sacro approbante Concilio damnamus et reprobamus omnes asserentes, animam intellectivam mortalem esse, aut unicam in cunctis hominibus, et haec in dubium vertentes, cum illa non solum vere per se et essentialiter humani corporis forma exsistat, sicut in canone felicis recordationis CLEMENTIS Papae V praedecessoris nostri in (generali) VIENNENSI Concilio edito continetur [n. 481], verum et immortalis, et pro corporum, quibus infunditur, multitudine singulariter multiplicabilis, et multiplicata, et multiplicanda sit. . . .

[1] Msi XXXII 842 A; Hrd IX 1719 C sq; BR(T) 5, 601 b sq; MBR 1, 542 a sq; Bar(Th) ad 1513 n. 92 (31, 40 a sq); cf. Hfl VIII 585 sq.

Cumque verum vero minime contradicat, omnem assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus [v. n. 1797]; et, ut aliter dogmatizare non liceat, districtius inhibemus: omnesque huiusmodi erroris assertionibus inhaerentes veluti damnatissimas haereses seminantes per omnia ut detestabiles et abominabiles haereticos et infideles, catholicam fidem labefactantes, vitandos et puniendos fore decernimus.

De «Montibus pietatis» et usura[1].

[Ex Bulla «Inter multiplices», 28. Apr. (SESSIO X 4. Maii) 1515.]

Sacro approbante Concilio, declaramus et definimus, Montes 739
pietatis (antedictos) per respublicas institutos et auctoritate Sedis Apostolicae hactenus probatos et confirmatos, in quibus pro eorum impensis et indemnitate aliquid moderatum ad solas ministrorum impensas et aliarum rerum ad illorum conservationem, ut praefertur, pertinentium, pro eorum indemnitate dumtaxat, ultra sortem absque lucro eorundem Montium recipitur, neque speciem mali praeferre, nec peccandi incentivum praestare, neque ullo pacto improbari, quin immo meritorium esse ac laudari et probari debere tale mutuum et minime usurarium putari. . . . Omnes autem religiosos et ecclesiasticas ac saeculares personas, qui contra praesentis declarationis et sanctionis formam de cetero praedicare seu disputare verbo vel scriptis ausi fuerint, excommunicationis latae sententiae poenam, privilegio quocunque non obstante, incurrere volumus.

De relatione inter Papam et Concilia[2].

[Ex Bulla «Pastor aeternus» (SESSIO XI), 19. Dec. 1516.]

Nec illud nos movere debet, quod sanctio [pragmatica] 740
ipsa, et in ea contenta, in Basileensi Concilio edita . . . fuerunt . . ., cum ea omnia post translationem eiusdem Basileensis Concilii a Basileensi conciliabulo facta exstiterint ac propterea nullum robur habere potuerint, cum etiam solum Romanum Pontificem pro tempore exsistentem tanquam auctoritatem super omnia Concilia haben-

[1] Msi XXXII 906 D sq; Hrd IX 1747 C; BR(T) 5, 622 b sqq; MBR 1, 554 a sqq; Bar(Th) ad 1515 n. 3 (31, 90 b sq); cf. Hfl VIII 645.
[2] Msi XXXII 967 C; Hrd IX 1228 D; BR(T) 5, 661 a sq; MBR 1, 570 b sq; Bar(Th) ad 1516 n. 25 (31, 121 a); cf. Hfl VIII 710 sqq.

tem, Conciliorum indicendorum, transferendorum ac dissolvendorum plenum ius et potestatem habere, nedum ex sacrae Scripturae testimonio, dictis sanctorum Patrum ac aliorum Romanorum Pontificum etiam, praedecessorum nostrorum, sacrorumque canonum decretis, sed propria etiam eorundem Conciliorum confessione manifeste constet. . . .

De indulgentiis[1].

[Ex Bulla «Cum postquam» ad Legatum Caietanum de Vio, 9. Nov. 1518.]

740a Et ne de cetero quisquam ignorantiam doctrinae Romanae Ecclesiae circa huiusmodi indulgentias et illarum efficaciam allegare aut ignorantiae huiusmodi praetextu se excusare, aut protestatione conficta se iuvare, sed ut ipsi de notorio mendacio ut culpabiles convinci et merito damnari possint, per praesentes tibi significandum duximus, Romanam Ecclesiam, quam reliquae tanquam matrem sequi tenentur, tradidisse: Romanum Pontificem, PETRI clavigeri successorem et Iesu Christi in terris Vicarium, potestate clavium, quarum est aperire regnum coelorum tollendo illius in Christi fidelibus impedimenta (culpam scilicet et poenam pro actualibus peccatis debitam, culpam quidem mediante sacramento Poenitentiae, poenam vero temporalem pro actualibus peccatis secundum divinam iustitiam debitam mediante ecclesiastica indulgentia), posse pro rationabilibus causis concedere eisdem Christi fidelibus, qui caritate iungente membra sunt Christi, sive in hac vita sint, sive in purgatorio, indulgentias ex superabundantia meritorum Christi et Sanctorum; ac tam pro vivis quam pro defunctis apostolica auctoritate indulgentiam concedendo, thesaurum meritorum Iesu Christi et Sanctorum dispensare, per modum absolutionis indulgentiam ipsam conferre, vel per modum suffragii illam transferre consuevisse. Ac propterea omnes, tam vivos quam defunctos, qui veraciter omnes indulgentias huiusmodi consecuti fuerint, a tanta temporali poena, secundum divinam iustitiam pro peccatis suis actualibus

[1] Iod. le Plat, Monumentorum ad historiam Concilii Tridentini . . . spectantium amplissima collectio II (Lovanii 1782) 23 sq; cf. Caietanus de Vio, In 3 P., q. 48, a. 5 (1903, 469) et Zeitschr. f. kath. Theologie 37 (1913) 394 sqq (N. Paulus).

debita liberari, quanta concessae et acquisitae indulgentiae aequivalet. Et ita ab omnibus teneri et praedicari debere sub excommunicationis latae sententiae poena... auctoritate apostolica earumdem tenore praesentium decernimus.

LEO X hanc Bullam anno 1519 ad Helvetios misit cum epistola d. 30. Aprilis 1519, in qua de Bullae doctrina ita iudicat:

Romani Pontificis potestatem in huiusmodi indulgen- 740b
tiarum concessione iuxta Romanae Ecclesiae veram definitionem, quam ab omnibus teneri et praedicari debere... decrevimus, prout ex ipsis litteris, quas vobis consignari mandamus, plene videre et servare curabitis . . . Verae determinationi Sanctae Romanae Ecclesiae et huius Sanctae Sedis, quae non permittit errores, firmiter adhaerebitis.

Errores Martini Luther[1].

[Damnati in Bulla «Exsurge Domine», 15. Iunii 1520.]

1. Haeretica sententia est, sed usitata, sacramenta Novae 741
Legis iustificantem gratiam illis dare, qui non ponunt obicem.

2. In puero post baptismum negare remanens peccatum, 742
est Paulum et Christum simul conculcare.

3. Fomes peccati, etiamsi nullum adsit actuale peccatum, 743
moratur exeuntem a corpore animam ab ingressu coeli.

4. Imperfecta caritas morituri fert secum necessario ma- 744
gnum timorem, qui se solo satis est facere poenam purgatorii, et impedit introitum regni.

5. Tres esse partes poenitentiae: contritionem, confessionem 745
et satisfactionem, non est fundatum in sacra Scriptura nec antiquis sanctis christianis doctoribus.

6. Contritio, quae paratur per discussionem, collationem 746
et detestationem peccatorum, qua quis recogitat annos suos in amaritudine animae suae, ponderando peccatorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, ac aeternae damnationis acquisitionem, haec contritio facit hypocritam, immo magis peccatorem.

7. Verissimum est proverbium et omnium doctrina de con- 747
tritionibus huc usque data praestantius: ‚De cetero non facere, summa poenitentia: optima poenitentia, nova vita.‘

[1] BR(T) 5, 750 a sqq; MBR 1, 610 b sqq; Msi XXXII 1051 C sqq; Hrd IX 1893 A sqq; CICRcht II 134 sqq (primo); cf. Bar(Th) ad 1520 n. 53 (31, 272 b sqq).

748 8. Nullo modo praesumas confiteri peccata venialia, sed nec omnia mortalia, quia impossibile est, ut omnia mortalia cognoscas. Unde in primitiva Ecclesia solum manifesta mortalia confitebantur.

749 9. Dum volumus omnia pure confiteri, nihil aliud facimus, quam quod misericordiae Dei nihil volumus relinquere ignoscendum.

750 10. Peccata non sunt ulli remissa, nisi remittente sacerdote credat sibi remitti; immo peccatum maneret, nisi remissum crederet: non enim sufficit remissio peccati et gratiae donatio, sed oportet etiam credere esse remissum.

751 11. Nullo modo confidas absolvi propter tuam contritionem, sed propter verbum Christi: *Quodcunque solveris* etc. [Mt 16, 19]. Hinc, inquam, confide, si sacerdotis obtinueris absolutionem, et crede fortiter te absolutum, et absolutus vere eris, quidquid sit de contritione.

752 12. Si per impossibile confessus non esset contritus, aut sacerdos non serio, sed ioco absolveret, si tamen credat se absolutum, verissime est absolutus.

753 13. In sacramento poenitentiae ac remissione culpae non plus facit Papa aut episcopus, quam infimus sacerdos: immo, ubi non est sacerdos, aeque tantum quilibet Christianus, etiamsi mulier aut puer esset.

754 14. Nullus debet sacerdoti respondere, se esse contritum, nec sacerdos requirere.

755 15. Magnus est error eorum, qui ad sacramenta Eucharistiae accedunt huic innixi, quod sint confessi, quod non sint sibi conscii alicuius peccati mortalis, quod praemiserint orationes suas et praeparatoria: omnes illi iudicium sibi manducant et bibunt. Sed si credant et confidant, se gratiam ibi consecuturos, haec sola fides facit eos puros et dignos.

756 16. Consultum videtur, quod Ecclesia in communi Concilio statueret, laicos sub utraque specie communicandos: nec Bohemi communicantes sub utraque specie sunt haeretici, sed schismatici.

757 17. Thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sunt merita Christi et Sanctorum.

758 18. Indulgentiae sunt piae fraudes fidelium, et remissiones bonorum operum; et sunt de numero eorum, quae licent, et non de numero eorum, quae expediunt.

759 19. Indulgentiae his, qui veraciter eas consequuntur, non valent ad remissionem poenae pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam.

20. Seducuntur credentes indulgentias esse salutares et ad 760
fructum spiritus utiles.

21. Indulgentiae necessariae sunt solum publicis criminibus, 761
et proprie conceduntur duris solummodo et impatientibus.

22. Sex generibus hominum indulgentiae nec sunt neces- 762
sariae nec utiles: videlicet mortuis seu morituris, infirmis, legitime impeditis, his, qui non commiserunt crimina, his, qui crimina commiserunt, sed non publica, his, qui meliora operantur.

23. Excommunicationes sunt tantum externae poenae nec 763
privant hominem communibus spiritualibus Ecclesiae orationibus.

24. Docendi sunt Christiani plus diligere excommunicatio- 764
nem quam timere.

25. Romanus Pontifex, PETRI successor, non est Christi 765
vicarius super omnes totius mundi ecclesias ab ipso Christo in beato PETRO institutus.

26. Verbum Christi ad PETRUM: *Quodcunque solveris super* 766
terram etc. [Mt 16] extenditur dumtaxat ad ligata ab ipso PETRO.

27. Certum est, in manu Ecclesiae aut Papae prorsus non 767
esse statuere articulos fidei, immo nec leges morum seu bonorum operum.

28. Si Papa cum magna parte Ecclesiae sic vel sic sen- 768
tiret, nec etiam erraret; adhuc non est peccatum aut haeresis, contrarium sentire, praesertim in re non necessaria ad salutem, donec fuerit per Concilium universale alterum reprobatum, alterum approbatum.

29. Via nobis facta est enervandi auctoritatem Conciliorum, 769
et libere contradicendi eorum gestis, et iudicandi eorum decreta, et confidenter confitendi quidquid verum videtur, sive probatum fuerit, sive reprobatum a quocunque Concilio.

30. Aliqui articuli Iohannis Hus condemnati in Concilio 770
CONSTANTIENSI sunt christianissimi, verissimi et evangelici, quos nec universalis Ecclesia posset damnare.

31. In omni opere bono iustus peccat. 771

32. Opus bonum optime factum est veniale peccatum. 772

33. Haereticos comburi est contra voluntatem Spiritus. 773

34. Proeliari adversus Turcas est repugnare Deo visitanti 774
iniquitates nostras per illos.

35. Nemo est certus, se non semper peccare mortaliter, 775
propter occultissimum superbiae vitium.

36. Liberum arbitrium post peccatum est res de solo titulo; 776
et dum facit, quod in se est, peccat mortaliter.

777 37. Purgatorium non potest probari ex sacra Scriptura, quae sit in canone.

778 38. Animae in purgatorio non sunt securae de earum salute, saltem omnes: nec probatum est ullis aut rationibus aut Scripturis, ipsas esse extra statum merendi vel augendae caritatis.

779 39. Animae in purgatorio peccant sine intermissione, quamdiu quaerunt requiem et horrent poenas.

780 40. Animae ex purgatorio liberatae suffragiis viventium minus beantur, quam si per se satisfecissent.

781 41. Praelati ecclesiastici et principes saeculares non male facerent, si omnes saccos mendicitatis delerent.

Censura S. Pontificis: «Praefatos omnes et singulos articulos seu errores tanquam, ut praemittitur, respective haereticos, aut scandalosos, aut falsos, aut piarum aurium offensivos, vel simplicium mentium seductivos, et veritati catholicae obviantes, damnamus, reprobamus, atque omnino reicimus.»

HADRIANUS VI 1522—1523. CLEMENS VII 1523—1534.

PAULUS III 1534—1549.

Conc. TRIDENTINUM 1545—1563.

Oecumenicum XIX (contra Novatores saec. 16).

SESSIO III (4. Febr. 1546).

Recipitur Symbolum fidei catholicae[1].

782 Haec sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, in ea praesidentibus ... tribus Apostolicae Sedis Legatis, magnitudinem rerum tractandarum considerans, praesertim earum, quae duobus illis capitibus de exstirpandis haeresibus et moribus reformandis continentur, quorum causa praecipue est congregata, ... Symbolum fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, tanquam principium illud, in quo omnes, qui fidem Christi profitentur, necessario conveniunt, ac fundamentum firmum et unicum, contra quod *portae inferi nunquam praevalebunt* [Mt 16, 18], totidem verbis, quibus in omnibus ecclesiis legitur, exprimendum esse censuit. Quod quidem eiusmodi est:

[sequitur Symbolum Nicaeno-Constantinopolitanum, v. n. 86.]

[1] CTr IV 579 sq; Rcht 10; Msi XXXIII 19 B; Hrd X 19 E sq; Bar(Th) ad 1546 n. 15 sq (33, 124 sqq).

SESSIO IV (8. Apr. 1546).

Recipiuntur libri sacri et traditiones Apostolorum[1].

Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus, in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus Apostolicae Sedis Legatis, hoc sibi perpetuo ante oculos proponens, ut sublatis erroribus puritas ipsa Evangelii in Ecclesia conservetur, quod promissum ante per Prophetas in Scripturis sanctis Dominus noster Iesus Christus Dei Filius proprio ore primum promulgavit, deinde per suos Apostolos tanquam fontem omnis et salutaris veritatis et morum disciplinae *omni creaturae praedicari* [Mt 28, 19 sq; Mc 16, 15] iussit: perspiciensque, hanc veritatem et disciplinam contineri in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ab ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut ab ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae ad nos usque pervenerunt, orthodoxorum Patrum exempla secuta, omnes libros tam Veteris quam Novi Testamenti, cum utriusque unus Deus sit auctor, nec non traditiones ipsas, tum ad fidem, tum ad mores pertinentes, tanquam vel oretenus a Christo, vel a Spiritu Sancto dictatas et continua successione in Ecclesia catholica conservatas, pari pietatis affectu ac reverentia suscipit et veneratur. Sacrorum vero librorum indicem huic decreto adscribendum censuit, ne cui dubitatio suboriri possit, quinam sint, qui ab ipsa Synodo suscipiuntur. 783

Sunt vero infra scripti.

Testamenti Veteris: 5 Moysis, id est Genesis, Exodus, Leviticus, Numeri, Deuteronomium; Iosuae, Iudicum, Ruth, 4 Regum, 2 Paralipomenon, Esdrae primus et secundus, qui dicitur Nehemias, Tobias, Iudith, Esther, Iob, Psalterium Davidicum 150 psalmorum, Parabolae, Ecclesiastes, Canticum Canticorum, Sapientia, Ecclesiasticus, Isaias, Ieremias cum Baruch, Ezechiel, Daniel, 12 Prophetae minores, id est Osea, Ioel, Amos, Abdias, Ionas, Michaeas, Nahum, Habacuc, Sophonias, Aggaeus, 784

[1] CTr V 91; Rcht 11 sq; Msi XXXIII 22 A; Hrd X 22 C sq; Bar(Th) ad 1546 n. 48 sqq (33, 136 b sqq); EB n. 42 sqq.

Zacharias, Malachias; 2 Machabaeorum primus et secundus. Testamenti Novi: 4 Evangelia, secundum Matthaeum, Marcum, Lucam et Ioannem; Actus Apostolorum a Luca Evangelista conscripti, 14 Epistolae Pauli Apostoli, ad Romanos, 2 ad Corinthios, ad Galatas, ad Ephesios, ad Philippenses, ad Colossenses, 2 ad Thessalonicenses, 2 ad Timotheum, ad Titum, ad Philemonem, ad Hebraeos; Petri Apostoli 2, Ioannis Apostoli 3, Iacobi Apostoli 1, Iudae Apostoli 1, et Apocalypsis Ioannis Apostoli. Si quis autem libros ipsos integros cum omnibus suis partibus, prout in Ecclesia catholica legi consueverunt et in veteri vulgata Latina editione habentur, pro sacris et canonicis non susceperit, et traditiones praedictas sciens et prudens contempserit: A. S. Omnes itaque intelligant, quo ordine et via ipsa Synodus, post iactum fidei confessionis fundamentum sit progressura, et quibus potissimum testimoniis ac praesidiis in confirmandis dogmatibus et instaurandis in Ecclesia moribus, sit usura.

Recipitur vulgata editio Bibliae praescribiturque modus interpretandi Sacram Scripturam etc.[1]

785 Insuper eadem sacrosancta Synodus considerans, non parum utilitatis accedere posse Ecclesiae Dei, si ex omnibus Latinis editionibus, quae circumferuntur sacrorum librorum, quaenam pro authentica habenda sit, innotescat: statuit et declarat, ut haec ipsa vetus et vulgata editio, quae longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est, in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica habeatur, et quod nemo illam reicere quovis praetextu audeat vel praesumat.

786 Praeterea ad coercenda petulantia ingenia decernit, ut nemo, suae prudentiae innixus, in rebus fidei et morum, ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium, sacram Scripturam ad suos sensus contorquens, contra eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater

[1] CTr V 91 sq; Rcht 12; Msi XXXIII 22 E sq; Hrd X 23 B sq; Bar(Th) ad 1546 n. 48 sqq (33, 136 b sqq); EB n. 46 sqq.

Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum, aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari audeat, etiamsi huiusmodi interpretationes nullo unquam tempore in lucem edendae forent. Qui contravenerint, per ordinarios declarentur et poenis a iure statutis puniantur . . . *[sequuntur praecepta de impressione et approbatione librorum, quibus inter alia statuitur:]* ut posthac sacra Scriptura, potissimum vero haec ipsa vetus et vulgata editio quam emendatissime imprimatur, nullique liceat imprimere vel imprimi facere quosvis libros de rebus sacris sine nomine auctoris, neque illos in futurum vendere aut etiam apud se retinere, nisi primum examinati probatique fuerint ab ordinario....

SESSIO V (17. Iunii 1546).

Decretum super peccato originali[1].

Ut fides nostra catholica, *sine qua impossibile est* 787
placere Deo [Hebr 11, 6], purgatis erroribus in sua sinceritate integra et illibata permaneat, et ne populus christianus *omni vento doctrinae circumferatur* [Eph 4, 14], cum serpens ille antiquus, humani generis perpetuus hostis, inter plurima mala, quibus Ecclesia Dei his nostris temporibus perturbatur, etiam de peccato originali eiusque remedio non solum nova, sed etiam vetera dissidia excitaverit: sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem tribus Apostolicae Sedis Legatis, iam ad revocandos errantes et nutantes confirmandos accedere volens, sacrarum Scripturarum et sanctorum Patrum ac probatissimorum Conciliorum testimonia et ipsius Ecclesiae iudicium et consensum secuta, haec de ipso peccato originali statuit, fatetur ac declarat.

1. Si quis non confitetur, primum hominem Adam, 788
cum mandatum Dei in paradiso fuisset transgressus, statim sanctitatem et iustitiam, in qua constitutus fuerat, amisisse incurrisseque per offensam praevaricationis huius-

[1] CTr V 238 sqq; Rcht 13 sqq; Msi XXXIII 27 A sqq; Hrd X 27 C sqq; Bar(Th) ad 1546 n. 75 sq (33, 146 a sqq).

modi iram et indignationem Dei atque ideo mortem, quam antea illi comminatus fuerat Deus, et cum morte captivitatem sub eius potestate, *qui mortis* deinde *habuit imperium* [Hebr 2, 14], hoc est diaboli, ‚totumque Adam per illam praevaricationis offensam secundum corpus et animam in deterius commutatum fuisse' [v. n. 174]: A. S.

789 2. ‚Si quis Adae praevaricationem sibi soli et non eius propagini asserit nocuisse', acceptam a Deo sanctitatem et iustitiam, quam perdidit, sibi soli et non nobis etiam eum perdidisse; aut inquinatum illum per inoboedientiae peccatum ‚mortem' et poenas ‚corporis tantum in omne genus humanum transfudisse, non autem et peccatum, quod mors est animae': A. S., ‚cum contradicat Apostolo dicenti: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12; v. n. 175].'

790 3. Si quis hoc Adae peccatum, quod origine unum est et propagatione, non imitatione transfusum omnibus inest unicuique proprium, vel per humanae naturae vires, vel per aliud remedium asserit tolli, quam per meritum unius mediatoris Domini nostri Iesu Christi [v. n. 711], qui nos Deo reconciliavit in sanguine suo, *factus nobis iustitia, sanctificatio et redemptio* [1 Cor 1, 30]; aut negat, ipsum Christi Iesu meritum per baptismi sacramentum, in forma Ecclesiae rite collatum, tam adultis quam parvulis applicari: A. S. Quia «*non est aliud nomen sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*» [Act 4, 12]. Unde illa vox: *Ecce agnus Dei, ecce qui tollit peccata mundi* [Io 1, 29]. Et illa: «*Quicunque baptizati estis, Christum induistis*» [Gal 3, 27].

791 4. ‚Si quis parvulos recentes ab uteris matrum baptizandos negat', etiam si fuerint a baptizatis parentibus orti, ‚aut dicit, in remissionem quidem peccatorum eos baptizari, sed nihil ex Adam trahere originalis peccati, quod regenerationis lavacro necesse sit expiari' ad vitam aeternam consequendam, ‚unde fit consequens, ut in eis forma baptismatis in remissionem peccatorum non vera, sed falsa intelligatur: A. S. Quoniam non aliter intelligendum est id, quod dicit Apostolus: *Per unum hominem peccatum intravit in mundum, et per peccatum mors, et ita in omnes homines mors pertransiit, in quo omnes peccaverunt* [Rom 5, 12], nisi quemadmodum Ecclesia catholica ubique diffusa semper intellexit. Propter hanc enim regulam fidei ex traditione Apostolorum etiam parvuli, qui nihil peccatorum in semetipsis adhuc committere potuerunt, ideo in remissionem peccatorum veraciter baptizantur, ut in eis regeneratione mundetur, quod generatione contraxerunt' [v. n. 102]. «*Nisi* enim *quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*» [Io 3, 5].

5. Si quis per Iesu Christi Domini nostri gratiam, 792
quae in baptismate confertur, reatum originalis peccati remitti negat, aut etiam asserit, non tolli totum id, quod veram et propriam peccati rationem habet, sed illud dicit tantum radi aut non imputari: A. S. In renatis enim nihil odit Deus, quia *nihil est damnationis iis,* qui vere *consepulti sunt cum Christo per baptisma in mortem* [Rom 6, 4], qui *non secundum carnem ambulant* [Rom 8, 1], sed *veterem hominem* exuentes et *novum, qui secundum Deum creatus est, induentes* [Eph 4, 22 sqq; Col 3, 9 sq], innocentes, immaculati, puri, innoxii ac Deo dilecti filii effecti sunt, *heredes quidem Dei, coheredes autem Christi* [Rom 8, 17], ita ut nihil prorsus eos ab ingressu coeli remoretur. Manere autem in baptizatis concupiscentiam vel fomitem, haec sancta Synodus fatetur et sentit; quae cum ad agonem relicta sit, nocere non consentientibus et viriliter per Christi Iesu gratiam repugnantibus non valet. Quin immo *qui legitime certaverit, coronabitur* [2 Tim 2, 5]. Hanc concupiscentiam, quam aliquando Apostolus *peccatum* [Rom 6, 12 sqq] appellat, sancta Synodus declarat, Ecclesiam catholicam nunquam intellexisse, peccatum appellari, quod vere et proprie in renatis peccatum sit, sed quia ex peccato est et ad peccatum inclinat. Si quis autem contrarium senserit: A. S.

6. Declarat tamen haec ipsa sancta Synodus, non esse suae intentionis, comprehendere in hoc decreto, ubi de peccato originali agitur, beatam et immaculatam Virginem Mariam Dei genitricem, sed observandas esse constitutiones felicis recordationis SIXTI Papae IV, sub poenis in eis constitutionibus contentis, quas innovat [v. n. 734 sq].

SESSIO VI (13. Ian. 1547).

Decretum de iustificatione[1].

Prooemium.

792 a Cum hoc tempore, non sine multarum animarum iactura et gravi ecclesiasticae unitatis detrimento, erronea quaedam disseminata sit de iustificatione doctrina: ad laudem et gloriam omnipotentis Dei, Ecclesiae tranquillitatem et animarum salutem sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea nomine S^{mi} in Christo patris et D^{ni} nostri D^{ni} PAULI divina providentia Papae tertii, R^{mis} D^{nis}, D^{nis} Iohanne Maria episcopo Praenestino, de Monte, et Marcello tit. S. Crucis in Hierusalem presbytero, S. R. E. cardinalibus et Ap^{cis} de latere legatis, exponere intendit omnibus Christifidelibus veram sanamque doctrinam ipsius iustificationis, quam «*sol iustitiae*» [Mal 4, 2] Christus Iesus, *fidei nostrae auctor et consummator* [Hebr 12, 2], docuit, Apostoli tradiderunt et catholica Ecclesia, Spiritu Sancto suggerente, perpetuo retinuit; districtius inhibendo, ne deinceps audeat quisquam aliter credere, praedicare aut docere, quam praesenti decreto statuitur ac declaratur.

Cap. 1. De naturae et legis ad iustificandos homines imbecillitate.

793 Primum declarat sancta Synodus, ad iustificationis doctrinam probe et sincere intelligendam oportere, ut unusquisque agnoscat et fateatur, quod, cum omnes homines in praevaricatione Adae innocentiam perdidissent [Rom 5, 12; 1 Cor 15, 22; v. n. 130], *facti immundi* [Is 64, 6] et (ut Apostolus inquit) «*natura filii irae*» [Eph 2, 3], quemadmodum in decreto de peccato originali exposuit, usque adeo *servi erant peccati* [Rom 6, 20] et sub potestate diaboli ac mortis, ut non modo gentes per vim naturae [can. 1], sed ne Iudaei quidem per ipsam etiam litteram Legis Moysi inde liberari aut surgere possent, tametsi in eis liberum arbitrium minime exstinctum [can. 5] esset, viribus licet attenuatum et inclinatum [v. n. 181].

[1] CTr V 791 sqq: Rcht 23 sqq; Msi XXXIII 33 A sqq; Hrd X 33 C sqq; Bar(Th) ad 1547 n. 6 sqq (33, 192 b sqq).

Cap. 2. De dispensatione et mysterio adventus Christi.

Quo factum est, ut coelestis Pater, «*Pater misericordia-* 794
rum et Deus totius consolationis» [2 Cor 1, 3], Christum Iesum [can. 1] Filium suum, et ante Legem et Legis tempore multis sanctis Patribus declaratum ac promissum [cf. Gn 49, 10 18], cum venit beata illa *plenitudo temporis* [Eph 1, 10; Gal 4, 4], ad homines miserit, ut et Iudaeos, qui sub Lege erant, redimeret, et *gentes, quae non sectabantur iustitiam, iustitiam apprehenderent* [Rom 9, 30], atque omnes *adoptionem filiorum reciperent* [Gal 4, 5]. Hunc *proposuit Deus propitiatorem per fidem in sanguine ipsius, pro peccatis nostris* [Rom 3, 25], *non solum autem pro nostris, sed etiam pro totius mundi* [1 Io 2, 2].

Cap. 3. Qui per Christum iustificantur.

Verum etsi ille *pro omnibus mortuus est* [2 Cor 5, 15], non 795
omnes tamen mortis eius beneficium recipiunt, sed ii dumtaxat, quibus meritum passionis eius communicatur. Nam sicut revera homines, nisi ex semine Adae propagati nascerentur, non nascerentur iniusti, cum ea propagatione per ipsum, dum concipiuntur, propriam iniustitiam contrahant: ita nisi in Christo renascerentur, nunquam iustificarentur [can. 2 et 10], cum ea renascentia per meritum passionis eius gratia, qua iusti fiunt, illis tribuatur. Pro hoc beneficio Apostolus *gratias* nos semper *agere* hortatur Patri, «*qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine*» [Col 1, 12], et *eripuit de potestate tenebrarum, transtulitque in regnum Filii dilectionis suae, in quo habemus redemptionem et remissionem peccatorum* [Col 1, 13 sq].

Cap. 4. Insinuatur descriptio iustificationis impii, et modus eius in statu gratiae.

Quibus verbis iustificationis impii descriptio insinuatur, 796
ut sit translatio ab eo statu, in quo homo nascitur filius primi Adae, in statum gratiae et *adoptionis filiorum* [Rom 8, 15] Dei, per secundum Adam Iesum Christum Salvatorem nostrum; quae quidem translatio post Evangelium promulgatum sine lavacro regenerationis [can. 5 de bapt.] aut eius voto fieri non potest, sicut scriptum est:

«*Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto, non potest introire in regnum Dei*» [Io 3, 5].

Cap. 5. De necessitate praeparationis ad iustificationem in adultis, et unde sit.

797 Declarat praeterea, ipsius iustificationis exordium in adultis a Dei per Christum Iesum praeveniente gratia [can. 3] sumendum esse, hoc est, ab eius vocatione, qua nullis eorum exsistentibus meritis vocantur, ut qui per peccata a Deo aversi erant, per eius excitantem atque adiuvantem gratiam ad convertendum se ad suam ipsorum iustificationem, eidem gratiae libere [can. 4 et 5] assentiendo et cooperando, disponantur, ita ut, tangente Deo cor hominis per Spiritus Sancti illuminationem, neque homo ipse nihil omnino agat, inspirationem illam recipiens, quippe qui illam et abicere potest, neque tamen sine gratia Dei movere se ad iustitiam coram illo libera sua voluntate possit [can. 3]. Unde in sacris Litteris cum dicitur: «*Convertimini ad me, et ego convertar ad vos*» [Zach 1, 3], libertatis nostrae admonemur; cum respondemus: «*Converte nos, Domine, ad te, et convertemur*» [Thr 5, 21], Dei nos gratia praeveniri confitemur.

Cap. 6. Modus praeparationis.

798 Disponuntur autem ad ipsam iustitiam [can. 7 et 9], dum excitati divina gratia et adiuti, fidem *ex auditu* [Rom 10, 17] concipientes, libere moventur in Deum, credentes, vera esse, quae divinitus revelata et promissa sunt [can. 12 ad 14], atque illud in primis, a Deo iustificari impium per gratiam eius, «*per redemptionem, quae est in Christo Iesu*» [Rom 3, 24], et dum, peccatores se esse intelligentes, a divinae iustitiae timore, quo utiliter concutiuntur [can. 8], ad considerandam Dei misericordiam se convertendo, in spem eriguntur, fidentes, Deum sibi propter Christum propitium fore, illumque tanquam omnis iustitiae fontem diligere incipiunt ac propterea moventur adversus peccata per odium aliquod et detestationem [can. 9], hoc est, per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet [Act 2, 38]; denique dum proponunt suscipere baptismum, inchoare novam vitam et servare divina mandata. De

hac dispositione scriptum est: «*Accedentem ad Deum oportet credere, quia est et quod inquirentibus se remunerator sit*» [Hebr 11, 6], et «*Confide, fili, remittuntur tibi peccata tua*» [Mt 9, 2; Mc 2, 5], et: «*Timor Domini expellit peccatum*» [Eccli 1, 27], et: «*Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum in nomine Iesu Christi in remissionem peccatorum vestrorum, et accipietis donum Spiritus Sancti*» [Act 2, 38], et: «*Euntes ergo docete omnes gentes, baptizantes eos in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, docentes eos servare quaecunque mandavi vobis*» [Mt 28, 19], denique: «*Praeparate corda vestra Domino*» [1 Rg 7, 3].

Cap. 7. Quid sit iustificatio impii, et quae eius causae.

Hanc dispositionem seu praeparationem iustificatio ipsa 799
consequitur, quae non est sola peccatorum remissio [can. 11], sed et sanctificatio et renovatio interioris hominis per voluntariam susceptionem gratiae et donorum, unde homo ex iniusto fit iustus et ex inimico amicus, ut sit *heres secundum spem vitae aeternae* [Tit 3, 7]. Huius iustificationis causae sunt: finalis quidem gloria Dei et Christi ac vita aeterna; efficiens vero misericors Deus, qui gratuito *abluit* et *sanctificat* [1 Cor 6, 11] *signans* et ungens *Spiritu promissionis Sancto, qui est pignus hereditatis nostrae* [Eph 1, 13 sq]; meritoria autem dilectissimus Unigenitus suus, Dominus noster Iesus Christus, qui *cum essemus inimici* [cf. Rom 5, 10], *propter nimiam caritatem, qua dilexit nos* [Eph 2, 4], sua sanctissima passione in ligno crucis nobis iustificationem meruit [can. 10], et pro nobis Deo Patri satisfecit; instrumentalis item sacramentum baptismi, quod est «sacramentum fidei» [1], sine qua nulli unquam contigit iustificatio. Demum unica formalis causa est ,iustitia Dei, non qua ipse iustus est, sed qua nos iustos facit' [2] [can. 10 et 11], qua videlicet ab eo donati renovamur spiritu mentis nostrae, et non modo reputamur, sed vere iusti nominamur et sumus, iustitiam in nobis recipientes unusquisque suam, secundum mensuram, quam *Spiritus Sanc-*

[1] S. Ambros., De Spiritu S. 1, 3, 42 [ML 16, 714]. S. Aug. Ep. 98, Ad Bonif. 9 sq [ML 33, 36 4]. INNOC. III [v. n. 406 413].
[2] Cf. S. Augustinus, De Trin. 14, 12, 15 [ML 42, 1048].

tus partitur singulis prout vult [1 Cor 12, 11], et secundum propriam cuiusque dispositionem et cooperationem.

800 Quamquam enim nemo possit esse iustus, nisi cui merita passionis Domini nostri Iesu Christi communicantur, id tamen in hac impii iustificatione fit, dum eiusdem sanctissimae passionis merito *per Spiritum Sanctum caritas Dei diffunditur in cordibus* [Rom 5, 5] eorum, qui iustificantur, atque ipsis inhaeret [can. 11]. Unde in ipsa iustificatione cum remissione peccatorum haec omnia simul infusa accipit homo per Iesum Christum, cui inseritur: fidem, spem et caritatem. Nam fides, nisi ad eam spes accedat et caritas, neque unit perfecte cum Christo, neque corporis eius vivum membrum efficit. Qua ratione verissime dicitur, *fidem sine operibus mortuam* [Iac 2, 17 sqq] et otiosam esse [can. 19], et *in Christo Iesu neque circumcisionem aliquid valere, neque praeputium, sed fidem, quae per caritatem operatur* [Gal 5, 6; 6, 15]. Hanc fidem ante baptismi sacramentum ex Apostolorum traditione catechumeni ab Ecclesia petunt, cum petunt ,fidem vitam aeternam praestantem' [1], quam sine spe et caritate fides praestare non potest. Unde et statim verbum Christi audiunt: «*Si vis ad vitam ingredi, serva mandata*» [1] [Mt 19, 17; can. 18—20]. Itaque veram et christianam iustitiam accipientes, eam ceu *primam stolam* [Lc 15, 22] pro illa, quam Adam sua inobedientia sibi et nobis perdidit, per Christum Iesum illis donatam, candidam et immaculatam iubentur statim renati conservare, ut eam perferant ante tribunal Domini nostri Iesu Christi et habeant vitam aeternam [2].

Cap. 8. Quo modo intelligatur, impium per fidem et gratis iustificari.

801 Cum vero Apostolus dicit, iustificari hominem *per fidem* [can. 9], et *gratis* [Rom 3, 22 24], ea verba in eo sensu intelligenda sunt, quem perpetuus Ecclesiae catholicae consensus tenuit et expressit, ut scilicet per fidem ideo iustificari dicamur, quia «fides est humanae salutis initium» [3], fundamentum et radix omnis iustificationis, *sine qua impossibile est placere Deo* [Hebr 11, 6] et ad filiorum eius consortium pervenire; gratis autem iustificari ideo dicamur, quia nihil eorum, quae iustificationem praecedunt, sive fides, sive opera, ipsam iustificationis gratiam promeretur; «*si* enim *gratia est, iam non ex operibus; alioquin* (ut idem Apostolus inquit) *gratia iam non est gratia*» [Rom 11, 6].

[1] Rit. Rom., Ordo Baptismi n. 1 sq. [2] Ib. n. 24.
[3] S. Fulgentius, De fide, ad Petrum n. 1 [ML 65, 671].

Cap. 9. Contra inanem haereticorum fiduciam.

Quamvis autem necessarium sit credere, neque remitti, 802
neque remissa unquam fuisse peccata, nisi gratis divina misericordia propter Christum: nemini tamen fiduciam et certitudinem remissionis peccatorum suorum iactanti et in ea sola quiescenti peccata dimitti vel dimissa esse dicendum est, cum apud haereticos et schismaticos possit esse, immo nostra tempestate sit et magna contra Ecclesiam catholicam contentione praedicetur vana haec et ab omni pietate remota fiducia [can. 12]. Sed neque illud asserendum est, oportere eos, qui vere iustificati sunt, absque ulla omnino dubitatione apud semetipsos statuere, se esse iustificatos, neminemque a peccatis absolvi ac iustificari, nisi eum, qui certo credat, se absolutum et iustificatum esse, atque hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici [can 14], quasi qui hoc non credit, de Dei promissis deque mortis et resurrectionis Christi efficacia dubitet. Nam sicut nemo pius de Dei misericordia, de Christi merito deque sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet: sic quilibet, dum seipsum suamque propriam infirmitatem et indispositionem respicit, de sua gratia formidare et timere potest [can. 13], cum nullus scire valeat certitudine fidei, cui non potest subesse falsum, se gratiam Dei esse consecutum.

Cap. 10. De acceptae iustificationis incremento.

Sic ergo iustificati et *amici Dei* ac *domestici* [Io 15, 15; 803
Eph 2, 19] facti, *euntes de virtute in virtutem* [Ps 83, 8], *renovantur* (ut Apostolus inquit) *de die in diem* [2 Cor 4, 16], hoc est, *mortificando membra carnis* [Col 3, 5] suae et *exhibendo ea arma iustitiae* [Rom 6, 13 19] in sanctificationem per observationem mandatorum Dei et Ecclesiae: in ipsa iustitia per Christi gratiam accepta, *cooperante fide bonis operibus* [Iac 2, 22], crescunt atque magis iustificantur [can. 24 et 32],

sicut scriptum est: «*Qui iustus est, iustificetur adhuc*» [Apc 22, 11], et iterum: «*Ne verearis usque ad mortem iustificari*» [Eccli 18, 22], et rursus: «*Videtis, quoniam ex operibus iustificatur homo et non ex fide tantum*» [Iac 2, 24]. Hoc vero iustitiae incrementum petit sancta Ecclesia, cum orat: *Da nobis, Domine, fidei, spei et caritatis augmentum* [Dom. 13 post Pent.].

Cap. 11. De observatione mandatorum, deque illius necessitate et possibilitate.

804 Nemo autem, quantumvis iustificatus, liberum se esse ab observatione mandatorum [can. 20] putare debet; nemo temeraria illa et a Patribus sub anathemate prohibita voce uti, Dei praecepta homini iustificato ad observandum esse impossibilia [can. 18 et 22; cf. n. 200]. ‚Nam Deus impossibilia non iubet, sed iubendo monet, et facere quod possis, et petere quod non possis'[1], et adiuvat ut possis; *cuius mandata gravia non sunt* [1 Io 5, 3], cuius *iugum suave est et onus leve* [Mt 11, 30]. Qui enim sunt filii Dei, Christum diligunt: *qui autem diligunt eum*, (ut ipsemet testatur) *servant sermones eius* [Io 14, 23], quod utique cum divino auxilio praestare possunt. Licet enim in hac mortali vita quantumvis sancti et iusti in levia saltem et quotidiana, quae etiam venialia [can. 23] dicuntur, peccata quandoque cadant, non propterea desinunt esse iusti. Nam iustorum illa vox est et humilis et verax: «*Dimitte nobis debita nostra*» [Mt 6, 12; cf. n. 107]. Quo fit, ut iusti ipsi eo magis se obligatos ad ambulandum in via iustitiae sentire debeant, quo *liberati iam a peccato, servi autem facti Deo* [Rom 6, 22], *sobrie et iuste et pie viventes* [Tit 2, 12], proficere possunt per Christum Iesum, per quem *accessum habuerunt in gratiam istam* [Rom 5, 2]. Deus namque sua gratia semel iustificatos ‚non deserit, nisi ab eis prius deseratur'[2]. Itaque nemo sibi in sola fide [can. 9 19 20] blandiri debet, putans fide sola se heredem esse constitutum hereditatemque consecuturum, etiamsi Christo non *compatiatur, ut et conglorificetur* [Rom 8, 17]. Nam et Christus ipse (ut inquit Apostolus), «*cum esset Filius Dei, didicit ex iis, quae passus est, oboedientiam, et consummatus factus est omnibus obtemperantibus sibi causa salutis aeternae*» [Hebr 5, 8 sq]. Propterea Apostolus ipse monet iustificatos dicens: «*Nescitis, quod ii, qui in stadio currunt, omnes quidem currunt, sed unus accipit bravium? Sic currite, ut comprehendatis. Ego igitur sic curro, non quasi in incertum, sic pugno, non quasi aërem verberans, sed castigo corpus meum et in servitutem redigo, ne forte, cum aliis praedicaverim, ipse reprobus efficiar*» [1 Cor 9, 24 sqq]. Item princeps Apostolorum PETRUS: «*Satagite, ut per bona opera certam vestram vocationem et electionem faciatis; haec enim facientes non peccabitis aliquando*» [2 Petr 1, 10]. Unde constat, eos orthodoxae religionis doctrinae adversari, qui dicunt, iustum in omni bono opere saltem venialiter peccare [can. 25], aut (quod intolerabilius est) poenas aeternas mereri; atque etiam eos, qui statuunt, in omnibus operibus iustos peccare, si in illis, suam ipsorum socordiam excitando et sese ad currendum in stadio cohortando, cum hoc, ut in primis glorificetur Deus, mercedem quoque intuentur aeternam [can. 26 31], cum scriptum sit: «*Inclinavi cor meum ad faciendas iustificationes tuas propter retributionem*» [Ps 118, 112], et de Moyse dicat Apostolus, quod *aspiciebat in remunerationem* [Hebr 11, 26].

[1] Cf. S. Augustinus, De nat. et gratia c. 43, n. 50 [ML 44, 271].
[2] Cf. S. Augustinus, Op. cit. c. 26, n. 29 [ML 44, 261].

Cap. 12. Praedestinationis temerariam praesumptionem cavendam esse.

Nemo quoque, quamdiu in hac mortalitate vivitur, 805
de arcano divinae praedestinationis mysterio usque adeo praesumere debet, ut certo statuat, se omnino esse in numero praedestinatorum [can. 15], quasi verum esset, quod iustificatus aut amplius peccare non possit [can. 23], aut, si peccaverit, certam sibi resipiscentiam promittere debeat. Nam, nisi ex speciali revelatione, sciri non potest, quos Deus sibi elegerit [can. 16].

Cap. 13. De perseverantiae munere.

Similiter de perseverantiae munere [can. 16], de quo 806
scriptum est: «*Qui perseveraverit usque in finem, hic salvus erit*» [Mt 10, 22; 24, 13] (quod quidem aliunde haberi

non potest, nisi ab eo, qui *potens est eum, qui stat, statuere* [Rom 14, 4], ut perseveranter stet, et eum, qui cadit, restituere), nemo sibi certi aliquid absoluta certitudine polliceatur, tametsi in Dei auxilio firmissimam spem collocare et reponere omnes debent. Deus enim, nisi ipsi illius gratiae defuerint, sicut coepit opus bonum, ita perficiet, *operans velle et perficere* [Phil 2, 13; can. 22] [1]. Verumtamen *qui se existimant stare, videant, ne cadant* [1 Cor 10, 12], et *cum timore ac tremore salutem suam operentur* [Phil 2, 12], in laboribus, in vigiliis, in eleemosynis, in orationibus et oblationibus, in ieiuniis et castitate [cf. 2 Cor 6, 3 sqq]. Formidare enim debent, scientes, quod *in spem* [cf. 1 Petr 1, 3] gloriae et nondum in gloriam renati sunt, de pugna, quae superest cum carne, cum mundo, cum diabolo, in qua victores esse non possunt, nisi cum Dei gratia Apostolo obtemperent dicenti: «*Debitores sumus non carni, ut secundum carnem vivamus. Si enim secundum carnem vixeritis, moriemini. Si autem spiritu facta carnis mortificaveritis, vivetis*» [Rom 8, 12 sq].

Cap. 14. De lapsis et eorum reparatione.

807 Qui vero ab accepta iustificationis gratia per peccatum exciderunt, rursus iustificari poterunt [can. 29], cum excitante Deo per poenitentiae sacramentum merito Christi amissam gratiam recuperare procuraverint. Hic enim iustificationis modus est lapsi reparatio, quam ‚secundam post naufragium deperditae gratiae tabulam' sancti Patres [2] apte nuncuparunt. Etenim pro iis, qui post baptismum in peccata labuntur, Christus Iesus sacramentum instituit poenitentiae, cum dixit: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 23]. Unde docendum est, christiani hominis poenitentiam post lapsum multo aliam esse a baptismali, eaque contineri non modo cessationem a

---

[1] Cf. Orat. Eccl.: «Actiones nostras, quaesumus Domine, aspirando praeveni et adiuvando prosequere, ut cuncta nostra oratio et operatio a te semper incipiat et per te coepta finiatur.»

[2] Cf. Tertullianus, De poenit. 4 7 9 12 [ML 1, 1233 sqq]; S. Hieronymus, Ad Demetriadem ep. 130, 9 [ML 22, 1115]; In Isaiam 2, 3, 56 [ML 24, 65 D]; S. Pacianus, Ep. 1, 5 [ML 13, 1056 A]; De lapsu virg. consecr. 8, 38 [ML 16, 379 A]

peccatis, et eorum detestationem, aut «*cor contritum et humiliatum*» [Ps 50, 19], verum etiam et eorundem sacramentalem confessionem, saltem in voto et suo tempore faciendam, et sacerdotalem absolutionem, itemque satisfactionem per ieiunium, eleemosynas, orationes et alia pia spiritualis vitae exercitia, non quidem pro poena aeterna, quae vel sacramento vel sacramenti voto una cum culpa remittitur, sed pro poena temporali [can. 30], quae (ut sacrae Litterae docent) non tota semper, ut in baptismo fit, dimittitur illis, qui gratiae Dei, quam acceperunt, ingrati *Spiritum Sanctum contristaverunt* [cf. Eph 4, 30] et *templum Dei violare* [1 Cor 3, 17] non sunt veriti. De qua poenitentia scriptum est: «*Memor esto, unde excideris, age poenitentiam, et prima opera fac*» [Apc 2, 5], et iterum: «*Quae secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur*» [2 Cor 7, 10], et rursus: «*Poenitentiam agite*» [Mt 3, 2; 4, 17], et: «*Facite fructus dignos poenitentiae*» [Mt 3, 8].

Cap. 15. Quolibet mortali peccato amitti gratiam, sed non fidem.

Adversus etiam hominum quorundam callida ingenia, 808
qui «*per dulces sermones et benedictiones seducunt corda innocentium*» [Rom 16, 18], asserendum est, non modo infidelitate [can. 27], per quam et ipsa fides amittitur, sed etiam quocunque alio mortali peccato, quamvis non amittatur fides [can. 28], acceptam iustificationis gratiam amitti: divinae legis doctrinam defendendo, quae a regno Dei non solum infideles excludit, sed et fideles quoque *fornicarios, adulteros, molles, masculorum concubitores, fures, avaros, ebriosos, maledicos, rapaces* [1 Cor 6, 9 sq], ceterosque omnes, qui letalia committunt peccata, a quibus cum divinae gratiae adiumento abstinere possunt et pro quibus a Christi gratia separantur [can. 27].

Cap. 16. De fructu iustificationis, hoc est, de merito bonorum operum, deque ipsius meriti ratione.

Hac igitur ratione iustificatis hominibus, sive acceptam 809
gratiam perpetuo conservaverint, sive amissam recuperaverint, proponenda sunt Apostoli verba: *Abundate in omni opere bono*, «*scientes, quod labor vester non est in-*

anis in Domino» [1 Cor 15, 58]; *«non enim iniustus est Deus, ut obliviscatur operis vestri et dilectionis, quam ostenditis in nomine ipsius»* [Hebr 6, 10], et: *«Nolite amittere confidentiam vestram, quae magnam habet remunerationem»* [Hebr 10, 35]. Atque ideo bene operantibus *usque in finem* [Mt 10, 22] et in Deo sperantibus proponenda est vita aeterna, et tanquam gratia filiis Dei per Christum Iesum misericorditer promissa, et «tanquam merces»[1] ex ipsius Dei promissione bonis ipsorum operibus et meritis fideliter reddenda [can. 26 et 32]. Haec est enim illa *corona iustitiae, quam post suum certamen et cursum repositam sibi esse* aiebat Apostolus, *a iusto iudice sibi reddendam, non solum autem sibi, sed et omnibus, qui diligunt adventum eius* [2 Tim 4, 7 sq]. Cum enim ille ipse Christus Iesus tanquam *caput in membra* [Eph 4, 15] et tanquam *vitis in palmites* [Io 15, 5] in ipsos iustificatos iugiter virtutem influat, quae virtus bona eorum opera semper antecedit, comitatur et subsequitur, et sine qua nullo pacto Deo grata et meritoria esse possent [can. 2]: nihil ipsis iustificatis amplius deesse credendum est, quominus plene illis quidem operibus, quae in Deo sunt facta, divinae legi pro huius vitae statu satisfecisse, et vitam aeternam suo etiam tempore (si tamen in gratia decesserint [Apc 14, 13]) consequendam vere promeruisse censeantur [can. 32], cum Christus Salvator noster dicat: *Si quis biberit ex aqua, quam ego dabo ei, non sitiet in aeternum, sed fiet in eo fons aquae salientis in vitam aeternam* [Io 4, 14]. Ita neque *propria nostra iustitia* tanquam ex nobis *propria statuitur,* neque *ignoratur* aut repudiatur *iustitia Dei* [Rom 10, 3]; quae enim iustitia nostra dicitur, quia per eam nobis inhaerentem iustificamur [can. 10 et 11], illa eadem Dei est, quia a Deo nobis infunditur per Christi meritum.

810 Neque vero illud omittendum est, quod, licet bonis operibus in sacris Litteris usque adeo tribuatur, ut etiam *qui uni ex minimis suis potum aquae frigidae dederit,* promittat Christus, *eum non esse sua mercede cariturum* [Mt 10, 42], et Apostolus testetur, *id quod in praesenti est momentaneum et leve tribulationis nostrae, supra modum*

[1] Cf. S. Augustinus, De gr. et lib. arb. c. 8, n. 20 [ML 44, 893].

in sublimitate aeternum gloriae pondus operari in nobis [2 Cor 4, 17]: absit tamen, ut christianus homo in se ipso vel confidat vel *glorietur* et non *in Domino* [cf. 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17], cuius tanta est erga omnes homines bonitas, ut eorum velit esse merita [can. 32], quae sunt ipsius dona [v. n. 141]. Et quia *«in multis offendimus omnes»* [Iac 3, 2; can. 23], unusquisque sicut misericordiam et bonitatem, ita severitatem et iudicium ante oculos habere debet, neque se ipsum aliquis, etiam si *nihil sibi conscius* fuerit, iudicare, quoniam omnis hominum vita non humano iudicio examinanda et iudicanda est, sed Dei, qui *«illuminabit abscondita tenebrarum, et manifestabit consilia cordium, et tunc laus erit unicuique a Deo»* [1 Cor 4, 4 sq], *qui,* ut scriptum est, *reddet unicuique secundum opera sua* [Rom 2, 6].

Post hanc catholicam de iustificatione doctrinam [can. 33], quam nisi quisque fideliter firmiterque receperit, iustificari non poterit, placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes sciant, non solum quid tenere et sequi, sed etiam quid vitare et fugere debeant.

CANONES de iustificatione[1].

Can. 1. Si quis dixerit, hominem suis operibus, quae 811
vel per humanae naturae vires, vel per Legis doctrinam fiant, absque divina per Christum Iesum gratia posse iustificari coram Deo: anathema sit [cf. n. 793 sq].

Can. 2. Si quis dixerit, ad hoc solum divinam gra- 812
tiam per Christum Iesum dari, ut facilius homo iuste vivere ac vitam aeternam promereri possit, quasi per liberum arbitrium sine gratia utrumque, sed aegre tamen et difficulter possit: A. S. [cf. n. 795 809].

Can. 3. Si quis dixerit, sine praeveniente Spiritus 813
Sancti inspiratione atque eius adiutorio hominem credere, sperare et diligere aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei iustificationis gratia conferatur: A. S. [cf. n. 797].

Can. 4. Si quis dixerit, liberum hominis arbitrium a 814
Deo motum et excitatum nihil cooperari assentiendo Deo excitanti atque vocanti, quo ad obtinendam iustificationis

[1] CTr V 797 sqq; Rcht 30 sqq; Msi XXXIII 40 A sqq: Hrd X 40 B sqq; Bar (Th) ad 1547 n. 14 sqq (33, 195 b sqq).

gratiam se disponat ac praeparet, neque posse dissentire, si velit, sed velut inanime quoddam nihil omnino agere mereque passive se habere: A. S. [cf. n. 797].

815 Can. 5. Si quis liberum hominis arbitrium post Adae peccatum amissum et exstinctum esse dixerit, aut rem esse de solo titulo, immo titulum sine re, figmentum denique a satana invectum in Ecclesiam: A. S. [cf. n. 793 797].

816 Can. 6. Si quis dixerit, non esse in potestate hominis vias suas malas facere, sed mala opera ita ut bona Deum operari, non permissive solum, sed etiam proprie et per se, adeo ut sit proprium eius opus non minus proditio Iudae quam vocatio Pauli: A. S.

817 Can. 7. Si quis dixerit, opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacunque ratione facta sint, vere esse peccata vel odium Dei mereri, aut quanto vehementius quis nititur se disponere ad gratiam, tanto eum gravius peccare: A. S. [cf. n. 798].

818 Can. 8. Si quis dixerit, gehennae metum, per quem ad misericordiam Dei de peccatis dolendo confugimus vel a peccando abstinemus, peccatum esse aut peccatores peiores facere: A. S. [cf. n. 798].

819 Can. 9. Si quis dixerit, sola fide impium iustificari, ita ut intelligat, nihil aliud requiri, quo ad iustificationis gratiam consequendam cooperetur, et nulla ex parte necesse esse, eum suae voluntatis motu praeparari atque disponi: A. S. [cf. n. 798 801 804].

820 Can. 10. Si quis dixerit, homines sine Christi iustitia, per quam nobis meruit, iustificari, aut per eam ipsam formaliter iustos esse: A. S. [cf. n. 795 799].

821 Can. 11. Si quis dixerit, homines iustificari vel sola imputatione iustitiae Christi, vel sola peccatorum remissione, exclusa gratia et caritate, quae in cordibus eorum per Spiritum Sanctum diffundatur atque illis inhaereat, aut etiam gratiam, qua iustificamur, esse tantum favorem Dei: A. S. [cf. n. 799 sq 809].

822 Can. 12. Si quis dixerit, fidem iustificantem nihil aliud esse quam fiduciam divinae misericordiae peccata remittentis propter Christum, vel eam fiduciam solam esse, qua iustificamur: A. S. [cf. n. 798 802].

Can. 13. Si quis dixerit, omni homini ad remissionem 823
peccatorum assequendam necessarium esse, ut credat certo et absque ulla haesitatione propriae infirmitatis et indispositionis, peccata sibi esse remissa: A. S. [cf. n. 802].

Can. 14. Si quis dixerit, hominem a peccatis absolvi 824
ac iustificari ex eo, quod se absolvi ac iustificari certo credat, aut neminem vere esse iustificatum, nisi qui credit se esse iustificatum, et hac sola fide absolutionem et iustificationem perfici: A. S. [cf. n. 802].

Can. 15. Si quis dixerit, hominem renatum et iusti- 825
ficatum teneri ex fide ad credendum, se certo esse in numero praedestinatorum: A. S. [cf. n. 805].

Can. 16. Si quis magnum illud usque in finem per- 826
severantiae donum se certo habiturum absoluta et infallibili certitudine dixerit, nisi hoc ex speciali revelatione didicerit: A. S. [cf. n. 805 sq].

Can. 17. Si quis iustificationis gratiam non nisi prae- 827
destinatis ad vitam contingere dixerit, reliquos vero omnes, qui vocantur, vocari quidem, sed gratiam non accipere, utpote divina potestate praedestinatos ad malum: A. S. [cf. n. 800].

Can. 18. Si quis dixerit, Dei praecepta homini etiam 828
iustificato et sub gratia constituto esse ad observandum impossibilia: A. S. [cf. n. 804].

Can. 19. Si quis dixerit, nihil praeceptum esse in 829
Evangelio praeter fidem, cetera esse indifferentia, neque praecepta, neque prohibita, sed libera, aut decem praecepta nihil pertinere ad Christianos: A. S. [cf. n. 800].

Can. 20. Si quis hominem iustificatum et quantum- 830
libet perfectum dixerit non teneri ad observantiam mandatorum Dei et Ecclesiae, sed tantum ad credendum, quasi vero Evangelium sit nuda et absoluta promissio vitae aeternae, sine conditione observationis mandatorum: A. S. [cf. n. 804].

Can. 21. Si quis dixerit, Christum Iesum a Deo ho- 831
minibus datum fuisse ut redemptorem, cui fidant, non etiam ut legislatorem, cui obediant: A. S.

Can. 22. Si quis dixerit, iustificatum vel sine speciali 832
auxilio Dei in accepta iustitia perseverare posse, vel cum eo non posse: A. S. [cf. n. 804 806].

833 Can. 23. Si quis hominem semel iustificatum dixerit amplius peccare non posse, neque gratiam amittere, atque ideo eum, qui labitur et peccat, nunquam vere fuisse iustificatum; aut contra, posse in tota vita peccata omnia etiam venialia vitare, nisi ex speciali Dei privilegio, quemadmodum de beata Virgine tenet Ecclesia: A. S. [cf. n. 805 810].

834 Can. 24. Si quis dixerit, iustitiam acceptam non conservari atque etiam non augeri coram Deo per bona opera, sed opera ipsa fructus solummodo et signa esse iustificationis adeptae, non etiam ipsius augendae causam: A. S. [cf. n. 803].

835 Can. 25. Si quis in quolibet bono opere iustum saltem venialiter peccare dixerit, aut (quod intolerabilius est) mortaliter, atque ideo poenas aeternas mereri, tantumque ob id non damnari, quia Deus ea opera non imputet ad damnationem: A. S. [cf. n. 804].

836 Can. 26. Si quis dixerit, iustos non debere pro bonis operibus, quae in Deo fuerint facta, exspectare et sperare aeternam retributionem a Deo per eius misericordiam et Iesu Christi meritum, si bene agendo et divina mandata custodiendo usque in finem perseveraverint: A. S. [cf. n. 809].

837 Can. 27. Si quis dixerit, nullum esse mortale peccatum nisi infidelitatis, aut nullo alio quantumvis gravi et enormi praeterquam infidelitatis peccato semel acceptam gratiam amitti: A. S. [cf. n. 808].

838 Can. 28. Si quis dixerit, amissa per peccatum gratia simul et fidem semper amitti, aut fidem, quae remanet, non esse veram fidem, licet non sit viva, aut eum, qui fidem sine caritate habet, non esse Christianum: A. S. [cf. n. 808].

839 Can. 29. Si quis dixerit, eum, qui post baptismum lapsus est, non posse per Dei gratiam resurgere; aut posse quidem, sed sola fide, amissam iustitiam recuperare sine sacramento poenitentiae, prout sancta Romana et uni[illegible]alis Ecclesia, a Christo Domino et eius Apostolis d[illegible], hucusque professa est, servavit et docuit: A. S. [cf. n. 807].

840 Can. 30. Si quis post acceptam iustificationis gratiam cuilibet peccatori poenitenti ita culpam remitti et reatum

aeternae poenae deleri dixerit, ut nullus remaneat reatus poenae temporalis, exsolvendae vel in hoc saeculo vel in futuro in purgatorio, antequam ad regna coelorum aditus patere possit: A. S. [cf. n. 807].

Can. 31. Si quis dixerit, iustificatum peccare, dum 841
intuitu aeternae mercedis bene operatur: A. S. [cf. n. 804].

Can. 32. Si quis dixerit, hominis iustificati bona opera 842
ita esse dona Dei, ut non sint etiam bona ipsius iustificati merita, aut ipsum iustificatum bonis operibus, quae ab eo per Dei gratiam et Iesu Christi meritum (cuius vivum membrum est) fiunt, non vere mereri augmentum gratiae, vitam aeternam et ipsius vitae aeternae (si tamen in gratia decesserit) consecutionem, atque etiam gloriae augmentum: A. S. [cf. n. 803 809 sq].

Can. 33. Si quis dixerit, per hanc doctrinam catho- 843
licam de iustificatione, a sancta Synodo hoc praesenti decreto expressam, aliqua ex parte gloriae Dei vel meritis Iesu Christi Domini nostri derogari, et non potius veritatem fidei nostrae, Dei denique ac Christi Iesu gloriam illustrari: A. S. [cf. n. 810].

SESSIO VII (3. Martii 1547).

Prooemium [1].

Ad consummationem salutaris de iustificatione doc- 843a
trinae, quae in praecedenti proxima sessione uno omnium patrum consensu promulgata fuit, consentaneum visum est, de sanctissimis Ecclesiae sacramentis agere, per quae omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur. Propterea sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem Ap^{cae} Sedis legatis, ad errores eliminandos, et exstirpandas haereses, quae circa ipsa sanctissima sacramenta hac nostra tempestate, tum de damnatis olim a Patribus nostris haeresibus suscitatae, tum etiam de novo adinventae sunt, quae catholicae Ecclesiae puritati et animarum saluti magnopere officiunt: sanctarum Scriptu-

[1] CTr V 994 sq; Rcht 40 sq; Msi XXXIII 52 A sq; Hrd X 51 D sq; Bar(Th) ad 1547 n. 36 sq (33, 210 b sqq).

rarum doctrinae, apostolicis traditionibus atque aliorum conciliorum et patrum consensui inhaerendo, hos praesentes canones statuendos et decernendos censuit, reliquos, qui supersunt ad coepti operis perfectionem, deinceps (divino Spiritu adiuvante) editura.

CANONES de sacramentis in genere.

844 Can. 1. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non fuisse omnia a Iesu Christo Domino nostro instituta, aut esse plura vel pauciora, quam septem, videlicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, aut etiam aliquod horum septem non esse vere et proprie sacramentum: anathema sit.

845 Can. 2. Si quis dixerit, ea ipsa novae Legis sacramenta a sacramentis antiquae Legis non differre, nisi quia caeremoniae sunt aliae et alii ritus externi: A. S.

846 Can. 3. Si quis dixerit, haec septem sacramenta ita esse inter se paria, ut nulla ratione aliud sit alio dignius: A. S.

847 Can. 4. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non esse ad salutem necessaria, sed superflua, et sine eis aut eorum voto per solam fidem homines a Deo gratiam iustificationis adipisci, licet omnia singulis necessaria non sint: A. S.

848 Can. 5. Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse: A. S.

849 Can. 6. Si quis dixerit, sacramenta novae Legis non continere gratiam, quam significant, aut gratiam ipsam non ponentibus obicem non conferre, quasi signa tantum externa sint acceptae per fidem gratiae vel iustitiae, et notae quaedam christianae professionis, quibus apud homines discernuntur fideles ab infidelibus: A. S.

850 Can. 7. Si quis dixerit, non dari gratiam per huiusmodi sacramenta semper et omnibus, quantum est ex parte Dei, etiamsi rite ea suscipiant, sed aliquando et aliquibus: A. S.

851 Can. 8. Si quis dixerit, per ipsa novae Legis sacramenta ex opere operato non conferri gratiam, sed solam fidem divinae promissionis ad gratiam consequendam sufficere: A. S.

Can. 9. Si quis dixerit, in tribus sacramentis, baptismo scilicet, confirmatione et ordine, non imprimi characterem in anima, hoc est signum quoddam spirituale et indelebile, unde ea iterari non possunt: A. S. 852

Can. 10. Si quis dixerit, Christianos omnes in verbo et omnibus sacramentis administrandis habere potestatem: A. S. 853

Can. 11. Si quis dixerit, in ministris, dum sacramenta conficiunt et conferunt, non requiri intentionem, saltem faciendi quod facit Ecclesia: A. S. 854

Can. 12. Si quis dixerit, ministrum in peccato mortali exsistentem, modo omnia essentialia, quae ad sacramentum conficiendum aut conferendum pertinent, servaverit, non conficere aut conferre sacramentum: A. S. 855

Can. 13. Si quis dixerit, receptos et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in solemni sacramentorum administratione adhiberi consuetos aut contemni, aut sine peccato a ministris pro libito omitti, aut in novos alios per quemcunque ecclesiarum pastorem mutari posse: A. S. 856

CANONES de sacramento baptismi[1].

Can. 1. Si quis dixerit, baptismum Ioannis habuisse eandem vim cum baptismo Christi: A. S. 857

Can. 2. Si quis dixerit, aquam veram et naturalem non esse de necessitate baptismi, atque ideo verba illa Domini nostri Iesu Christi: «*Nisi quis renatus fuerit ex aqua et Spiritu Sancto*» [Io 3, 5] ad metaphoram aliquam detorserit: A. S. 858

Can. 3. Si quis dixerit, in Ecclesia Romana (quae omnium ecclesiarum mater est et magistra) non esse veram de baptismi sacramento doctrinam: A. S. 859

Can. 4. Si quis dixerit, baptismum, qui etiam datur ab haereticis in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti, cum intentione faciendi quod facit Ecclesia, non esse verum baptismum: A. S. 860

---

[1] CTr V 995 sq; Rcht 41 sq; Msi XXXIII 53 C; Hrd X 53 C sq; Bar(Th) ad 1547 n. 38 sq (33, 211 b sq).

861 Can. 5. Si quis dixerit, baptismum liberum esse, hoc est non necessarium ad salutem: A. S. [cf. n. 796].

862 Can. 6. Si quis dixerit, baptizatum non posse, etiamsi velit, gratiam amittere, quantumcunque peccet, nisi nolit credere: A. S. [cf. n. 808].

863 Can. 7. Si quis dixerit, baptizatos per baptismum ipsum solius tantum fidei debitores fieri, non autem universae legis Christi servandae: A. S. [cf. n. 802].

864 Can. 8. Si quis dixerit, baptizatos liberos esse ab omnibus sanctae Ecclesiae praeceptis, quae vel scripta vel tradita sunt, ita ut ea observare non teneantur, nisi se sua sponte illis summittere voluerint: A. S.

865 Can. 9. Si quis dixerit, ita revocandos esse homines ad baptismi suscepti memoriam, ut vota omnia, quae post baptismum fiunt, vi promissionis in baptismo ipso iam factae irrita esse intelligant, quasi per ea et fidei, quam professi sunt, detrahatur, et ipsi baptismo: A. S.

866 Can. 10. Si quis dixerit, peccata omnia, quae post baptismum fiunt, sola recordatione et fide suscepti baptismi vel dimitti vel venialia fieri: A. S.

867 Can. 11. Si quis dixerit, verum et rite collatum baptismum iterandum esse illi, qui apud infideles fidem Christi negaverit, cum ad poenitentiam convertitur: A. S.

868 Can. 12. Si quis dixerit, neminem esse baptizandum nisi ea aetate, qua Christus baptizatus est, vel in ipso mortis articulo: A. S.

869 Can. 13. Si quis dixerit, parvulos eo, quod actum credendi non habent, suscepto baptismo inter fideles computandos non esse, ac propterea, cum ad annos discretionis pervenerint, esse rebaptizandos, aut praestare omitti eorum baptisma, quam eos non actu proprio credentes baptizari in sola fide Ecclesiae: A. S.

870 Can. 14. Si quis dixerit, huiusmodi parvulos baptizatos, cum adoleverint, interrogandos esse, an ratum habere velint, quod patrini eorum nomine, dum baptizarentur, polliciti sunt, et ubi se nolle responderint, suo esse arbitrio relinquendos nec alia interim poena ad christianam vitam cogendos, nisi ut ab Eucharistiae aliorumque sacramentorum perceptione arceantur, donec resipiscant: A. S.

CANONES de sacramento confirmationis[1].

Can. 1. Si quis dixerit, confirmationem baptizatorum 871
otiosam caeremoniam esse et non potius verum et proprium sacramentum, aut olim nihil aliud fuisse, quam catechesim quandam, qua adolescentiae proximi fidei suae rationem coram Ecclesia exponebant: A. S.

Can. 2. Si quis dixerit, iniurios esse Spiritui Sancto 872
eos, qui sacro confirmationis chrismati virtutem aliquam tribuunt: A. S.

Can. 3. Si quis dixerit, sanctae confirmationis ordi- 873
narium ministrum non esse solum episcopum, sed quemvis simplicem sacerdotem: A. S.

IULIUS III 1550—1555.

(Concilii TRIDENTINI continuatio.)

SESSIO XIII (11. Oct. 1551).

Decretum de ss. Eucharistia[2].

Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina syn- 873a
odus, in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem sanctae Sedis Apostolicae legatis et nuntiis, etsi in eum finem non absque peculiari Spiritus Sancti ductu et gubernatione convenerit, ut veram et antiquam de fide et sacramentis doctrinam exponeret, et ut haeresibus omnibus et aliis gravissimis incommodis, quibus Dei Ecclesia misere nunc exagitatur et in multas ac varias partes scinditur, remedium afferret, hoc praesertim iam inde a principio in votis habuit, ut stirpitus convelleret *zizania* exsecrabilium errorum et schismatum, quae *inimicus homo* his nostris calamitosis temporibus in doctrina fidei, usu et cultu sacrosanctae Eucharistiae *superseminavit* [Mt 13, 25 sqq], quam alioqui Salvator noster in Ecclesia sua tanquam symbolum reliquit eius unitatis et caritatis, qua Christianos omnes inter se coniunctos et copulatos esse voluit. Itaque eadem sacrosancta synodus,

---

[1] CTr V 996; Rcht 47; Msi XXXIII 55 A; Hrd X 54 E sq; Bar(Th) ad 1547 n. 40 (33, 212 a).
[2] Rcht 62 sqq; Msi XXXIII 80 sqq; Hrd X 79 A sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 43 sqq (33, 406 b sqq).

sanam et sinceram illam de venerabili hoc et divino Eucharistiae sacramento doctrinam tradens, quam semper catholica Ecclesia ab ipso Iesu Christo Domino nostro et eius Apostolis erudita, atque a *Spiritu Sancto* illi *omnem veritatem in dies suggerente* [Io 14, 26] edocta retinuit et ad finem usque saeculi conservabit, omnibus Christi fidelibus interdicit, ne posthac de sanctissima Eucharistia aliter credere, docere aut praedicare audeant, quam ut est hoc praesenti decreto explicatum atque definitum.

Cap. 1. De reali praesentia D. N. I. Christi in ss. Eucharistiae sacramento.

874 Principio docet sancta Synodus et aperte ac simpliciter profitetur, in almo sanctae Eucharistiae sacramento post panis et vini consecrationem Dominum nostrum Iesum Christum verum Deum atque hominem vere, realiter ac substantialiter [can. 1] sub specie illarum rerum sensibilium contineri. Neque enim haec inter se pugnant, ut ipse Salvator noster semper ad dextram Patris in coelis assideat iuxta modum exsistendi naturalem, et ut multis nihilominus aliis in locis sacramentaliter praesens sua substantia nobis adsit, ea exsistendi ratione, quam etsi verbis exprimere vix possumus, possibilem tamen esse Deo, cogitatione per fidem illustrata assequi possumus et constantissime credere debemus. Ita enim maiores nostri omnes, quotquot in vera Christi Ecclesia fuerunt, qui de sanctissimo hoc sacramento disseruerunt, apertissime professi sunt, hoc tam admirabile sacramentum in ultima coena Redemptorem nostrum instituisse, cum post panis vinique benedictionem se suum ipsius corpus illis praebere ac suum sanguinem disertis ac perspicuis verbis testatus est; quae verba a sanctis Evangelistis commemorata [Mt 26, 26 sqq; Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq], et a divo Paulo postea repetita [1 Cor 11, 23 sqq], cum propriam illam et apertissimam significationem prae se ferant, secundum quam a Patribus intellecta sunt, indignissimum sane flagitium est, ea a quibusdam contentiosis et pravis hominibus ad fictitios et imaginarios tropos, quibus veritas carnis et sanguinis Christi negatur, contra universum Ecclesiae sensum detorqueri, quae, tanquam *columna et firmamentum veritatis* [1 Tim 3, 15], haec ab impiis hominibus excogitata commenta velut satanica detestata est, grato semper et memori animo praestantissimum hoc Christi beneficium agnoscens.

Cap. 2. De ratione institutionis ss. huius sacramenti.

Ergo Salvator noster, discessurus ex hoc mundo ad 875
Patrem, sacramentum hoc instituit, in quo divitias divini sui erga homines amoris velut effudit, *memoriam faciens mirabilium suorum* [Ps 110, 4], et in illius sumptione colere nos *sui memoriam* [1 Cor 11, 24] praecepit suamque *annuntiare mortem, donec* ipse ad iudicandum mundum *veniat* [1 Cor 11, 26]. Sumi autem voluit sacramentum hoc tanquam spiritualem animarum cibum [Mt 26, 26], quo alantur et confortentur [can. 5] viventes vita illius, qui dixit: «*Qui manducat me, et ipse vivet propter me*» [Io 6, 58], et tanquam antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur. Pignus praeterea id esse voluit futurae nostrae gloriae et perpetuae felicitatis, adeoque symbolum unius illius *corporis,* cuius ipse *caput* [1 Cor 11, 3; Eph 5, 23] exsistit, cuique nos, tanquam membra, arctissima fidei, spei et caritatis conexione adstrictos esse voluit, ut *idipsum omnes diceremus, nec essent in nobis schismata* [cf. 1 Cor 1, 10].

Cap. 3. De excellentia ss. Eucharistiae super reliqua sacramenta.

Commune hoc quidem est sanctissimae Eucharistiae 876
cum ceteris sacramentis, ‚symbolum esse rei sacrae et invisibilis gratiae formam visibilem'[1]; verum illud in ea excellens et singulare reperitur, quod reliqua sacramenta tunc primum sanctificandi vim habent, cum quis illis utitur: at in Eucharistia ipse sanctitatis auctor ante usum est [can. 4]. Nondum enim Eucharistiam de manu Domini Apostoli susceperant [Mt 26, 26; Mc 14, 22], cum vere tamen ipse affirmaret corpus suum esse, quod praebebat; et semper haec fides in Ecclesia Dei fuit, statim post consecrationem verum Domini nostri corpus verumque eius sanguinem sub panis et vini specie una cum ipsius anima

[1] CIC Decr. Grat. III, De consecr. II, c. Sacrificium 32: Frdbg I 1324; Rcht I 1156; cf. S. Aug., Quaest. in Hept. 3, 84 [ML 34, 712].

et divinitate exsistere: sed corpus quidem sub specie panis et sanguinem sub vini specie ex vi verborum, ipsum autem corpus sub specie vini et sanguinem sub specie panis animamque sub utraque, vi naturalis illius conexionis et concomitantiae, qua partes Christi Domini, qui iam *ex mortuis resurrexit non amplius moriturus* [Rom 6, 9], inter se copulantur, divinitatem porro propter admirabilem illam eius cum corpore et anima hypostaticam unionem [can. 1 et 3] Quapropter verissimum est, tantundem sub alterutra specie atque sub utraque contineri. Totus enim et integer Christus sub panis specie et sub quavis ipsius speciei parte, totus item sub vini specie et sub eius partibus exsistit [can. 3].

Cap. 4. De Transsubstantiatione.

877 Quoniam autem Christus redemptor noster corpus suum id, quod sub specie panis offerebat [cf. Mt 26, 26 sqq; Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq; 1 Cor 11, 24 sqq], vere esse dixit, ideo persuasum semper in Ecclesia Dei fuit, idque nunc denuo sancta haec Synodus declarat: per consecrationem panis et vini conversionem fieri totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri, et totius substantiae vini in substantiam sanguinis eius. Quae conversio convenienter et proprie a sancta catholica Ecclesia transsubstantiatio est appellata [can. 2].

Cap. 5. De cultu et veneratione huic ss. sacramento exhibenda.

878 Nullus itaque dubitandi locus relinquitur, quin omnes Christi fideles pro more in catholica Ecclesia semper recepto latriae cultum, qui vero Deo debetur, huic sanctissimo sacramento in veneratione exhibeant [can. 6]. Neque enim ideo minus est adorandum, quod fuerit a Christo Domino, ut sumatur [cf. Mt 26, 26 sqq], institutum. Nam illum eundem Deum praesentem in eo adesse credimus, quem Pater aeternus introducens in orbem terrarum dicit: «*Et adorent eum omnes Angeli Dei*» [Hebr 1, 6; ex Ps 96, 7], quem Magi *procidentes adoraverunt* [cf. Mt 2, 11], quem denique in Galilaea ab Apostolis *adoratum* fuisse Scriptura testatur [cf. Mt 28, 17]. Declarat praeterea sancta Synodus, pie et religiose admodum in Dei Ecclesiam inductum fuisse hunc morem, ut singulis annis peculiari quodam et festo die praecelsum hoc et venerabile sacramentum singulari veneratione ac solemnitate celebraretur, utque in processionibus reverenter et honorifice illud per vias et loca publica circumferretur. Aequissimum est enim, sacros aliquos statutos esse dies, cum Christiani omnes singulari ac rara quadam significatione gratos et memores testentur animos erga communem Dominum et Redemptorem pro tam ineffabili et plane divino beneficio, quo mortis eius victoria et triumphus repraesentatur. Atque sic quidem oportuit victricem veritatem de mendacio et haeresi triumphum agere, ut eius adversarii, in conspectu tanti splendoris et in tanta universae Ecclesiae laetitia positi, vel debilitati et fracti tabescant, vel pudore affecti et confusi aliquando resipiscant.

Cap. 6. De asservando s. Eucharistiae sacramento et ad infirmos deferendo.

Consuetudo asservandi in sacrario sanctam Eucharistiam adeo antiqua est, ut eam saeculum etiam NICAENI Concilii agnoverit. Porro deferri ipsam sacram Eucharistiam ad infirmos, et in hunc usum diligenter in ecclesiis conservari, praeterquam quod cum summa aequitate et ratione coniunctum est, tum multis in Conciliis praeceptum invenitur, et vetustissimo catholicae Ecclesiae more est observatum. Quare sancta haec Synodus retinendum omnino salutarem hunc et necessarium morem statuit [can. 7]. 879

Cap. 7. De praeparatione, quae adhibenda est, ut digne quis s. Eucharistiam percipiat.

Si non decet ad sacras ullas functiones quempiam accedere nisi sancte, certe, quo magis sanctitas et divinitas coelestis huius sacramenti viro christiano comperta est, eo diligentius cavere ille debet, ne absque magna reverentia et sanctitate [can. 11] ad id percipiendum accedat, praesertim cum illa plena formidinis verba apud Apostolum legamus: «*Qui manducat et bibit indigne, iudicium sibi manducat et bibit non diiudicans corpus Domini*» [1 Cor 11, 29]. Quare communicare volenti revocandum est in memoriam eius praeceptum: «*Probet autem seipsum hominem*» [1 Cor 11, 28]. 880

Ecclesiastica autem consuetudo declarat, eam probationem necessariam esse, ut nullus sibi conscius mortalis peccati, quamtumvis sibi contritus videatur, absque praemissa sacramentali confessione ad sacram Eucharistiam accedere debeat. Quod a Christianis omnibus, etiam ab iis sacerdotibus, quibus ex officio incubuerit celebrare, haec sancta Synodus perpetuo servandum esse decrevit, modo non desit illis copia confessoris. Quod si necessitate urgente sacerdos absque praevia confessione celebraverit, quam primum [v. n. 1138 sq] confiteatur.

Cap. 8. De usu admirabilis huius sacramenti.

881 Quoad usum autem recte et sapienter Patres nostri tres rationes hoc sanctum sacramentum accipiendi distinxerunt. Quosdam enim docuerunt sacramentaliter dumtaxat id sumere, ut peccatores; alios tantum spiritualiter, illos nimirum, qui voto propositum illum coelestem panem edentes, *fide* viva, *quae per dilectionem operatur* [Gal 5, 6], fructum eius et utilitatem sentiunt; tertios porro sacramentaliter simul et spiritualiter [can. 8]; hi autem sunt, qui ita se prius probant et instruunt, ut *vestem nuptialem induti* [Mt 22, 11 sqq] ad divinam hanc mensam accedant. In sacramentali autem sumptione semper in Ecclesia Dei mos fuit, ut laici a sacerdotibus communionem acciperent, sacerdotes autem celebrantes se ipsos communicarent [can. 10]; qui mos tanquam ex traditione apostolica descendens iure ac merito retineri debet.

882 Demum autem paterno affectu admonet sancta Synodus, hortatur, rogat et obsecrat «*per viscera misericordiae Dei nostri*» [Lc 1, 78], ut omnes et singuli, qui christiano nomine censentur, in hoc ,unitatis signo', in hoc ,vinculo caritatis'[1], in hoc concordiae symbolo iam tandem aliquando conveniant et concordent, memoresque tantae maiestatis et tam eximii amoris Iesu Christi Domini nostri, qui dilectam animam suam in nostrae salutis pretium, et *carnem suam* nobis dedit ad *manducandum* [Io 6, 48 sqq], haec sacra mysteria corporis et sanguinis eius ea fidei constantia et firmitate, ea animi devotione,

[1] Cf. S. August., In Io. tract. 26, 13 [ML 35, 1612].

ea pietate et cultu credant et venerentur, ut *panem* illum *supersubstantialem* [Mt 6, 11] frequenter suscipere possint, et is vere eis sit animae vita et perpetua sanitas mentis, *cuius vigore confortati* [3 Rg 19, 8] ex huius miserae peregrinationis itinere ad coelestem patriam pervenire valeant, eundem *panem Angelorum* [Ps 77, 25], quem modo sub sacris velaminibus edunt, absque ullo velamine manducaturi.

Quoniam autem non est satis veritatem dicere, nisi detegantur et refellantur errores: placuit sanctae Synodo hos canones subiungere, ut omnes, iam agnita catholica doctrina, intelligant quoque, quae ab illis haereses caveri vitarique debeant.

CANONES de ss. Eucharistiae sacramento[1].

Can. 1. Si quis negaverit, in sanctissimae Eucharistiae 883
sacramento contineri vere, realiter et substantialiter, corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi ac proinde totum Christum; sed dixerit, tantummodo esse in eo ut in signo vel figura, aut virtute: anathema sit [cf. n. 874 876].

Can. 2. Si quis dixerit, in sacrosancto Eucharistiae 884
sacramento remanere substantiam panis et vini una cum corpore et sanguine Domini nostri Iesu Christi, negaveritque mirabilem illam et singularem conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, manentibus dumtaxat speciebus panis et vini, quam quidem conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat: A. S. [cf. n. 877].

Can. 3. Si quis negaverit, in venerabili sacramento 885
Eucharistiae sub unaquaque specie et sub singulis cuiusque speciei partibus separatione facta totum Christum contineri: A. S. [cf. n. 876].

Can. 4. Si quis dixerit, peracta consecratione in ad- 886
mirabili Eucharistiae sacramento non esse corpus et sanguinem Domini nostri Iesu Christi, sed tantum in usu, dum sumitur, non autem ante vel post, et in hostiis

[1] Rcht 66 sq; Msi XXXIII 84 C sq; Hrd X 83 A sq; Bar(Th) ad 1551 n. 50 (33, 409 a sq).

seu particulis consecratis, quae post communionem reservantur vel supersunt, non remanere verum corpus Domini: A. S. [cf. n. 876].

887 Can. 5. Si quis dixerit, vel praecipuum fructum sanctissimae Eucharistiae esse remissionem peccatorum, vel ex ea non alios effectus provenire: A. S. [cf. n. 875].

888 Can. 6. Si quis dixerit, in sancto Eucharistiae sacramento Christum unigenitum Dei Filium non esse cultu latriae etiam externo adorandum, atque ideo nec festiva peculiari celebritate venerandum, neque in processionibus secundum laudabilem et universalem Ecclesiae sanctae ritum et consuetudinem solemniter circumgestandum, vel non publice, ut adoretur, populo proponendum, et eius adoratores esse idololatras: A. S. [cf. n. 878].

889 Can. 7. Si quis dixerit, non licere sacram Eucharistiam in sacrario reservari, sed statim post consecrationem adstantibus necessario distribuendam; aut non licere, ut illa ad infirmos honorifice deferatur: A. S. [cf. n. 879].

890 Can. 8. Si quis dixerit, Christum in Eucharistia exhibitum spiritualiter tantum manducari, et non etiam sacramentaliter ac realiter: A. S. [cf. n. 881].

891 Can. 9. Si quis negaverit, omnes et singulos Christi fideles utriusque sexus, cum ad annos discretionis pervenerint, teneri singulis annis saltem in Paschate ad communicandum iuxta praeceptum sanctae matris Ecclesiae: A. S. [cf. n. 437].

892 Can. 10. Si quis dixerit, non licere sacerdoti celebranti se ipsum communicare: A. S. [cf. n. 881].

893 Can. 11. Si quis dixerit, solam fidem esse sufficientem praeparationem ad sumendum sanctissimae Eucharistiae sacramentum: A. S. Et, ne tantum Sacramentum indigne atque ideo in mortem et condemnationem sumatur, statuit atque declarat ipsa sancta Synodus, illis, quos conscientia peccati mortalis gravat, quantumcunque etiam se contritos existiment, habita copia confessoris necessario praemittendam esse confessionem sacramentalem. Si quis autem contrarium docere, praedicare vel pertinaciter asserere, seu etiam publice disputando defendere praesumpserit, eo ipso excommunicatus exsistat [cf. n. 880].

SESSIO XIV (25. Nov. 1551).

Doctrina de sacramento poenitentiae[1].

Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem Sanctae Sedis apostolicae legato et nuntiis, quamvis in decreto de iustificatione [v. n. 807 839] multus fuerit de poenitentiae sacramento propter locorum cognationem necessaria quadam ratione sermo interpositus: tanta nihilominus circa illud nostra hac aetate diversorum errorum est multitudo, ut non parum publicae utilitatis retulerit, de eo exactiorem et pleniorem definitionem tradidisse, in qua, demonstratis et convulsis Spiritus Sancti praesidio universis erroribus, catholica veritas perspicua et illustris fieret; quam nunc sancta haec synodus Christianis omnibus perpetuo servandam proponit. 893a

Cap. I. De necessitate et institutione sacramenti poenitentiae.

Si ea in regeneratis omnibus gratitudo erga Deum esset, ut iustitiam in baptismo ipsius beneficio et gratia susceptam constanter tuerentur, non fuisset opus, aliud ab ipso baptismo sacramentum ad peccatorum remissionem esse institutum [can. 2]. *Quoniam* autem *Deus, dives in misericordia* [Eph 2, 4], *cognovit figmentum nostrum* [Ps 102, 14], illis etiam vitae remedium contulit, qui sese postea in peccati servitutem et daemonis potestatem tradidissent, sacramentum videlicet poenitentiae [can. 1], quo lapsis post baptismum beneficium mortis Christi applicatur. Fuit quidem poenitentia universis hominibus, qui se mortali aliquo peccato inquinassent, quovis tempore ad gratiam et iustitiam assequendam necessaria, illis etiam, qui baptismi sacramento ablui petivissent, ut perversitate abiecta et emendata tantam Dei offensionem cum peccati odio et pio animi dolore detestarentur. Unde Propheta ait: «*Convertimini et agite poenitentiam ab omnibus iniquitatibus vestris; et non erit vobis in ruinam iniquitas*» [Ez 18, 30]. Dominus etiam dixit: *Nisi poenitentiam egeritis, omnes similiter peribitis* [Lc 13, 3]. Et princeps Apostolorum 894

[1] Rcht 75 sqq; Msi XXXIII 91 D sqq; Hrd X 89 E sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 56 sqq (33, 412 a sqq).

PETRUS peccatoribus baptismo initiandis poenitentiam commendans dicebat: «*Poenitentiam agite, et baptizetur unusquisque vestrum*» [Act 2, 38]. Porro nec ante adventum Christi poenitentia erat sacramentum, nec est post adventum illius cuiquam ante baptismum. Dominus autem sacramentum poenitentiae tunc praecipue instituit, cum a mortuis excitatus insufflavit in discipulos suos, dicens: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22sq]. Quo tam insigni facto et verbis tam perspicuis potestatem remittendi et retinendi peccata, ad reconciliandos fideles post baptismum lapsos, Apostolis et eorum legitimis successoribus fuisse communicatam, universorum Patrum consensus semper intellexit [can. 3], et Novatianos remittendi potestatem olim pertinaciter negantes, magna ratione Ecclesia catholica tanquam haereticos explosit atque condemnavit. Quare verissimum hunc illorum verborum Domini sensum sancta haec Synodus probans et recipiens, damnat eorum commentitias interpretationes, qui verba illa ad potestatem praedicandi verbum Dei et Christi Evangelium annuntiandi contra huiusmodi sacramenti institutionem falso detorquent.

Cap. 2. De differentia sacramenti poenitentiae et baptismi.

895 Ceterum hoc sacramentum multis rationibus a baptismo differre dignoscitur [can. 2]. Nam praeterquam quod materia et forma, quibus sacramenti essentia perficitur, longissime dissidet: constat certe, baptismi ministrum iudicem esse non oportere, cum Ecclesia in neminem iudicium exerceat, qui non prius in ipsam per baptismi ianuam fuerit ingressus. «*Quid enim mihi,* inquit Apostolus, *de iis, qui foris sunt, iudicare?*» [1 Cor 5, 12.] Secus est de domesticis fidei, quos Christus Dominus lavacro *baptismi* sui *corporis membra* [1 Cor 12, 13] semel effecit. Nam hos, si se postea crimine aliquo contaminaverint, non iam repetito baptismo ablui, cum id in Ecclesia catholica nulla ratione liceat, sed ante hoc tribunal tanquam reos sisti voluit, ut per sacerdotum sententiam non semel, sed quoties ab admissis peccatis ad ipsum poenitentes confugerint, possent liberari. Alius praeterea est baptismi, et alius poenitentiae

fructus. *Per baptismum* enim *Christum induentes* [Gal 3, 27] nova prorsus in illo efficimur creatura, plenam et integram peccatorum omnium remissionem consequentes: ad quam tamen novitatem et integritatem per sacramentum poenitentiae, sine magnis nostris fletibus et laboribus, divina id exigente iustitia, pervenire nequaquam possumus, ut merito poenitentia ‚laboriosus quidam baptismus' a sanctis Patribus dictus fuerit[1]. Est autem hoc sacramentum poenitentiae lapsis post baptismum ad salutem necessarium, ut nondum regeneratis ipse baptismus [can. 6].

Cap. 3. De partibus et fructu huius poenitentiae.

Docet praeterea sancta Synodus, sacramenti poeni- 896
tentiae formam, in qua praecipue ipsius vis sita est, in illis ministri verbis positam esse: *Ego te absolvo* etc.; quibus quidem de Ecclesiae sanctae more preces quaedam laudabiliter adiunguntur, ad ipsius tamen formae essentiam nequaquam spectant, neque ad ipsius sacramenti administrationem sunt necessariae. Sunt autem quasi materia huius sacramenti ipsius poenitentis actus, nempe contritio, confessio et satisfactio [can. 4]. Qui quatenus in poenitente ad integritatem sacramenti, ad plenamque et perfectam peccatorum remissionem ex Dei institutione requiruntur, hac ratione poenitentiae partes dicuntur. Sane vero res et effectus huius sacramenti, quantum ad eius vim et efficaciam pertinet, reconciliatio est cum Deo, quam interdum in viris piis et cum devotione hoc sacramentum percipientibus conscientiae pax ac serenitas cum vehementi spiritus consolatione consequi solet. Haec de partibus et effectu huius sacramenti sancta Synodus tradens simul eorum sententias damnat, qui poenitentiae partes incussos conscientiae terrores et fidem esse contendunt [can. 4].

Cap. 4. De contritione.

Contritio, quae primum locum inter dictos poenitentis 897
actus habet, animi dolor ac detestatio est de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cetero. Fuit

[1] S. Greg. Naz., Or. 39, 17; cf. 40, 8 [MG 36, 356 A; 368 C]; S. Ioh. Damasc., De fide orthod. 4, 9 [MG 94, 1124 C]; S. Philastrius, De haer. 89 [ML 12, 1202].

autem quovis tempore ad impetrandam veniam peccatorum hic contritionis motus necessarius, et in homine post baptismum lapso ita demum praeparat ad remissionem peccatorum, si cum fiducia divinae misericordiae et voto praestandi reliqua coniunctus sit, quae ad rite suscipiendum hoc sacramentum requiruntur. Declarat igitur sancta Synodus, hanc contritionem non solum cessationem a peccato et vitae novae propositum et inchoationem, sed veteris etiam odium continere, iuxta illud: *Proicite a vobis omnes iniquitates vestras, in quibus praevaricati estis, et facite vobis cor novum et spiritum novum* [Ez 18, 31]. Et certe, qui illos Sanctorum clamores consideraverit: «*Tibi soli peccavi, et malum coram te feci*» [Ps 50, 6]; «*Laboravi in gemitu meo; lavabo per singulas noctes lectum meum*» [Ps 6, 7]; «*Recogitabo tibi omnes annos meos in amaritudine animae meae*» [Is 38, 15], et alios huius generis, facile intelliget, eos ex vehementi quodam anteactae vitae odio et ingenti peccatorum detestatione manasse.

898 Docet praeterea, etsi contritionem hanc aliquando caritate perfectam esse contingat hominemque Deo reconciliare, priusquam hoc sacramentum actu suscipiatur, ipsam nihilominus reconciliationem ipsi contritioni sine sacramenti voto, quod in illa includitur, non esse adscribendam. Illam vero contritionem imperfectam [can. 5], quae attritio dicitur, quoniam vel ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu communiter concipitur, si voluntatem peccandi excludat cum spe veniae, declarat non solum non facere hominem hypocritam et magis peccatorem, verum etiam donum Dei esse et Spiritus Sancti impulsum, non adhuc quidem inhabitantis, sed tantum moventis, quo poenitens adiutus viam sibi ad iustitiam parat. Et quamvis sine sacramento poenitentiae per se ad iustificationem perducere peccatorem nequeat, tamen eum ad Dei gratiam in sacramento poenitentiae impetrandam disponit. Hoc enim timore utiliter concussi Ninivitae ad Ionae praedicationem plenam terroribus poenitentiam egerunt et misericordiam a Domino impetrarunt [cf. Ion 3]. Quamobrem falso quidam calumniantur catholicos scriptores, quasi tradiderint, sacramentum poenitentiae absque bono motu suscipientium gratiam conferre, quod nunquam Ecclesia Dei docuit nec sensit. Sed et falso docent contritionem esse extortam et coactam, non liberam et voluntariam [can. 5].

Cap. 5. De confessione.

Ex institutione sacramenti poenitentiae iam explicata 899
universa Ecclesia semper intellexit, institutam etiam esse a Domino integram peccatorum confessionem [Iac 5, 16; 1 Io 1, 9 (Lc 17, 14)], et omnibus post baptismum lapsis iure divino necessariam exsistere [can. 7], quia Dominus noster Iesus Christus, e terris ascensurus ad coelos, sacerdotes sui ipsius vicarios reliquit [Mt 16, 19; 18, 18; Io 20, 23], tanquam praesides et iudices, ad quos omnia mortalia crimina deferantur, in quae Christi fideles ceciderint, qui pro potestate clavium remissionis aut retentionis peccatorum sententiam pronuntient. Constat enim, sacerdotes iudicium hoc incognita causa exercere non potuisse, neque aequitatem quidem illos in poenis iniungendis servare potuisse, si in genere dumtaxat, et non potius in specie ac singillatim sua ipsi peccata declarassent. Ex his colligitur, oportere a poenitentibus omnia peccata mortalia, quorum post diligentem sui discussionem conscientiam habent, in confessione recenseri, etiamsi occultissima illa sint et tantum adversus duo ultima decalogi praecepta commissa [Ex 20, 17; Mt 5, 28], quae nonnunquam animum gravius sauciant, et periculosiora sunt iis, quae in manifesto admittuntur. Nam venialia, quibus a gratia Dei non excludimur et in quae frequentius labimur, quamquam recte et utiliter citraque omnem praesumptionem in confessione dicantur [can. 7], quod piorum hominum usus demonstrat: taceri tamen citra culpam multisque aliis remediis expiari possunt. Verum, cum universa mortalia peccata, etiam cogitationis, homines *irae filios* [Eph 2, 3] et Dei inimicos reddant, necessum est omnium etiam veniam cum aperta et verecunda confessione a Deo quaerere. Itaque dum omnia, quae memoriae occurrunt, peccata Christi fideles confiteri student, procul dubio omnia divinae misericordiae ignoscenda exponunt [can. 7]. Qui vero secus faciunt et scienter aliqua retinent, nihil divinae bonitati per sacerdotem remittendum proponunt.

,Si enim erubescat aegrotus vulnus medico detegere, quod ignorat medicina non curat.'[1] Colligitur praeterea, etiam eas circumstantias in confessione explicandas esse, quae speciem peccati mutant [can. 7], quod sine illis peccata ipsa neque a poenitentibus integre exponantur, nec iudicibus innotescant, et fieri nequeat, ut de gravitate criminum recte censere possint et poenam, quam oportet, pro illis poenitentibus imponere. Unde alienum a ratione est docere, circumstantias has ab hominibus otiosis excogitatas fuisse, aut unam tantum circumstantiam confitendam esse, nempe peccasse in fratrem.

900 Sed et impium est, confessionem, quae hac ratione fieri praecipitur, impossibilem dicere [can. 8], aut carnificinam illam conscientiarum appellare; constat enim, nihil aliud in Ecclesia a poenitentibus exigi, quam ut, postquam quisque diligentius se excusserit et conscientiae suae sinus omnes et latebras exploraverit, ea peccata confiteatur, quibus se Dominum et Deum suum mortaliter offendisse meminerit; reliqua autem peccata, quae diligenter cogitanti non occurrunt, in universum eadem confessione inclusa esse intelliguntur; pro quibus fideliter cum Propheta dicimus: «*Ab occultis meis munda me, Domine*» [Ps 18, 13]. Ipsa vero huiusmodi confessionis difficultas ac peccata detegendi verecundia gravis quidem videri posset, nisi tot tantisque commodis et consolationibus levaretur, quae omnibus digne ad hoc sacramentum accedentibus per absolutionem certissime conferuntur.

901 Ceterum, quoad modum confitendi secreto apud solum sacerdotem, etsi Christus non vetuerit, quin aliquis in vindictam suorum scelerum et sui humiliationem, cum ob aliorum exemplum tum ob Ecclesiae offensae aedificationem, delicta sua publice confiteri possit: non est tamen hoc divino praecepto mandatum, nec satis consulte humana aliqua lege praeciperetur, ut delicta, praesertim secreta, publica essent confessione aperienda [can. 6] Unde cum a sanctissimis et antiquissimis Patribus magno unanimique consensu secreta confessio sacramentalis, qua ab initio Ecclesia sancta usa est et modo etiam utitur, fuerit semper commendata, manifeste refellitur inanis eorum calumnia, qui eam a divino mandato alienam et inventum humanum esse, atque a Patribus in concilio LATERANENSI congregatis initium habuisse, docere non verentur [can. 8]; neque enim per LATERANENSE concilium Ecclesia statuit, ut Christi fideles confiterentur, quod iure divino necessarium et institutum esse intellexerat, sed ut praeceptum confessionis saltem semel in anno ab omnibus et singulis, cum ad annos discretionis pervenissent, impleretur. Unde iam in universa Ecclesia cum ingenti animarum fructu observatur mos ille salutaris confitendi sacro illo et maxime acceptabili tempore Quadragesimae, quem morem haec sancta Synodus maxime probat et amplectitur tanquam pium et merito retinendum [can. 8; v. n. 437 sq].

[1] S. Hieronymus, In Eccl. comm. 10, 11 [ML 23, 1096].

Cap. 6. De ministro huius sacramenti et absolutione.

Circa ministrum autem huius sacramenti declarat sancta 902
Synodus, falsas esse et a veritate Evangelii penitus alienas doctrinas omnes, quae ad alios quosvis homines praeter episcopos et sacerdotes [can. 10] clavium ministerium perniciose extendunt, putantes verba illa Domini: «*Quaecunque alligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo*» [Mt 18,18], et: «*Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 23], ad omnes Christi fideles indifferenter et promiscue contra institutionem huius sacramenti ita fuisse dicta, ut quivis potestatem habeat remittendi peccata, publica quidem per correptionem, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem cuicunque factam. Docet quoque, etiam sacerdotes, qui peccato mortali tenentur, per virtutem Spiritus Sancti in ordinatione collatam tanquam Christi ministros functionem remittendi peccata exercere, eosque prave sentire, qui in malis sacerdotibus hanc potestatem non esse contendunt. Quamvis autem absolutio sacerdotis alieni beneficii sit dispensatio, tamen non est solum nudum ministerium vel annuntiandi Evangelium vel declarandi remissa esse peccata: sed ad instar

actus iudicialis, quo ab ipso velut a iudice sententia pronuntiatur [can. 9]. Atque ideo non debet poenitens adeo sibi de sua ipsius fide blandiri, ut, etiamsi nulla illi adsit contritio, aut sacerdoti animus serio agendi et vere absolvendi desit, putet tamen se propter suam solam fidem vere et coram Deo esse absolutum. Nec enim fides sine poenitentia remissionem ullam peccatorum praestaret, nec is esset nisi salutis suae negligentissimus, qui sacerdotem iocose absolventem cognosceret, et non alium serio agentem sedulo requireret.

Cap. 7. De casuum reservatione.

903 Quoniam igitur natura et ratio iudicii illud exposcit, ut sententia in subditos dumtaxat feratur, persuasum semper in Ecclesia Dei fuit et verissimum esse Synodus haec confirmat, nullius momenti absolutionem eam esse debere, quam sacerdos in eum profert, in quem ordinariam aut subdelegatam non habet iurisdictionem. Magnopere vero ad christiani populi disciplinam pertinere sanctissimis Patribus nostris visum est, ut atrociora quaedam et graviora crimina non a quibusvis, sed a summis dumtaxat sacerdotibus absolverentur. Unde merito Pontifices Maximi, pro suprema potestate sibi in Ecclesia universa tradita, causas aliquas criminum graviores suo potuerunt peculiari iudicio reservare. Neque dubitandum esset, quando omnia, quae a Deo sunt, ordinata sunt, quin hoc idem episcopis omnibus in sua cuique dioecesi, *in aedificationem* tamen, *non in destructionem* [2 Cor 13, 10] liceat pro illis in subditos tradita supra reliquos inferiores sacerdotes auctoritate, praesertim quoad illa, quibus excommunicationis censura annexa est. Hanc autem delictorum reservationem consonum est divinae auctoritati non tantum in externa politia, sed etiam coram Deo vim habere [can. 11]. Verumtamen pie admodum, ne hac ipsa occasione aliquis pereat, in eadem Ecclesia Dei custoditum semper fuit, ut nulla sit reservatio in articulo mortis, atque ideo omnes sacerdotes quoslibet poenitentes a quibusvis peccatis et censuris absolvere possunt; extra quem articulum sacerdotes cum nihil possint in casibus reservatis, id unum poenitentibus persuadere nitantur, ut ad superiores et legitimos iudices pro beneficio absolutionis accedant.

Cap. 8. De satisfactionis necessitate et fructu.

Demum quoad satisfactionem, quae ex omnibus poeni- 904
tentiae partibus, quemadmodum a Patribus nostris christiano populo fuit perpetuo tempore commendata, ita una maxime nostra aetate summo pietatis praetextu impugnatur ab iis, qui *speciem pietatis habent, virtutem autem eius abnegarunt* [2 Tim 3, 5], sancta Synodus declarat, falsum omnino esse et a verbo Dei alienum, culpam a Domino nunquam remitti, quin universa etiam poena condonetur [can. 12 et 15]. Perspicua enim et illustria in sacris Litteris exempla [cf. Gn 3, 16 sqq; Nm 12, 14 sq; 20, 11 sq; 2 Rg 12, 13 sq etc.] reperiuntur, quibus praeter divinam traditionem hic error quam manifestissime revincitur. Sane et divinae iustitiae ratio exigere videtur, ut aliter ab eo in gratiam recipiantur, qui ante baptismum per ignorantiam deliquerint; aliter vero, qui semel a peccati et daemonis servitute liberati, et accepto Spiritus Sancti dono, scientes *templum Dei violare* [1 Cor 3, 17] et *Spiritum Sanctum contristare* [Eph 4, 30] non formidaverint. Et divinam clementiam decet, ne ita nobis absque ulla satisfactione peccata dimittantur, ut, *occasione accepta* [Rom 7, 8], peccata leviora putantes, velut iniurii et *contumeliosi Spiritui Sancto* [Hebr 10, 29], in graviora labamur, *thesaurizantes nobis iram in die irae* [Rom 2, 5; Iac 5, 3]. Procul dubio enim magnopere a peccato revocant, et quasi freno quodam coercent hae satisfactoriae poenae, cautioresque et vigilantiores in futurum poenitentes efficiunt; medentur quoque peccatorum reliquiis, et vitiosos habitus male vivendo comparatos contrariis virtutum actionibus tollunt. Neque vero securior ulla via in Ecclesia Dei unquam existimata fuit ad amovendam imminentem a Domino poenam, quam ut haec poenitentiae opera [Mt 3, 2 8; 4, 17; 11, 21 etc.] homines cum vero animi dolore frequentent. Accedit ad haec, quod, dum satisfaciendo patimur pro peccatis, Christo Iesu, qui pro peccatis nostris satisfecit [Rom 5, 10; 1 Io 2, 1 sq], *ex quo* omnis *nostra sufficientia est* [2 Cor 3, 5], conformes efficimur, certissimam quoque inde arrham habentes, quod, *si compatimur, et conglorificabimur* [cf. Rom 8, 17].

Neque vero ita nostra est satisfactio haec, quam pro peccatis nostris exsolvimus, ut non sit per Christum Iesum; nam qui ex nobis tanquam ex nobis nihil possumus, *eo* cooperante, *qui nos confortat, omnia possumus* [cf. Phil 4, 13]. Ita non habet homo, unde glorietur; sed omnis *gloriatio* [cf. 1 Cor 1, 31; 2 Cor 10, 17; Gal 6, 14] nostra in Christo est, *in quo vivimus, in quo movemur* [cf. Act 17, 28], in quo satisfacimus, *facientes fructus dignos poenitentiae* [cf. Lc 3, 8], qui ex illo vim habent, ab illo offeruntur Patri, et per illum acceptantur a Patre [can. 13 sq].

905 Debent ergo sacerdotes Domini, quantum spiritus et prudentia suggesserit, pro qualitate criminum et poenitentium facultate, salutares et convenientes satisfactiones iniungere, ne, si forte peccatis conniveant et indulgentius cum poenitentibus agant, levissima quaedam opera pro gravissimis delictis iniungendo, alienorum peccatorum participes efficiantur [cf. 1 Tim 5, 22]. Habeant autem prae oculis, ut satisfactio, quam imponunt, non sit tantum ad novae vitae custodiam et infirmitatis medicamentum, sed etiam ad praeteritorum peccatorum vindictam et castigationem: nam claves sacerdotum non ad solvendum dumtaxat, sed et ad ligandum concessas [cf. Mt 16, 19; 18, 18; Io 20, 23; can. 15] etiam antiqui Patres et credunt et docent. Nec propterea existimarunt, sacramentum poenitentiae esse forum irae vel poenarum; sicut nemo unquam catholicus sensit, ex huiusmodi nostris satisfactionibus vim meriti et satisfactionis Domini nostri Iesu Christi vel obscurari vel aliqua ex parte imminui; quod dum Novatores intelligere volunt, ita optimam poenitentiam novam vitam esse docent, ut omnem satisfactionis vim et usum tollant [can. 13].

Cap. 9. De operibus satisfactionis.

906 Docet praeterea, tantam esse divinae munificentiae largitatem, ut non solum poenis sponte a nobis pro vindicando peccato susceptis, aut sacerdotis arbitrio pro mensura delicti impositis, sed etiam (quod maximum amoris argumentum est) temporalibus flagellis a Deo inflictis et a nobis patienter toleratis apud Deum Patrem per Christum Iesum satisfacere valeamus [can. 13].

Doctrina de sacramento extremae unctionis[1].

Visum est autem sanctae Synodo, praecedenti doc- 907
trinae de poenitentia adiungere ea, quae sequuntur de sacramento extremae unctionis, quod non modo poenitentiae, sed et totius christianae vitae, quae perpetua poenitentia esse debet, consummativum existimatum est a Patribus[2]. Primum itaque circa illius institutionem declarat et docet, quod clementissimus Redemptor noster, qui servis suis quovis tempore voluit de salutaribus remediis adversus omnia omnium hostium tela esse prospectum, quemadmodum auxilia maxima in sacramentis aliis praeparavit, quibus Christiani conservare se integros, dum viverent, ab omni graviore spiritus incommodo possint: ita extremae unctionis sacramento finem vitae tanquam firmissimo quodam praesidio munivit [can. 1]. Nam etsi *adversarius noster* occasiones per omnem vitam *quaerat* et captet, ut *devorare* [1 Petr 5, 8] animas nostras quoquo modo possit: nullum tamen tempus est, quo vehementius ille omnes suae versutiae nervos intendat ad perdendos nos penitus, et a fiducia etiam, si possit, divinae misericordiae deturbandos, quam cum impendere nobis exitum vitae perspicit.

Cap. 1. De institutione sacramenti extremae unctionis.

Instituta est autem sacra haec unctio infirmorum tan- 908
quam vere et proprie sacramentum Novi Testamenti a Christo Domino nostro, apud Marcum quidem insinuatum [Mc 6, 13], per Iacobum autem Apostolum ac Domini fratrem fidelibus commendatum ac promulgatum [can. 1]. *Infirmatur,* inquit, *quis in vobis? Inducat presbyteros Ecclesiae, et orent super eum, ungentes eum oleo in nomine Domini; et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 14 15]. Quibus verbis, ut ex apostolica traditione per manus accepta Ecclesia didicit, docet materiam, formam, proprium ministrum et effectum huius salutaris sacramenti. Intellexit enim Ecclesia, materiam esse oleum ab episcopo benedictum;

[1] Rcht 81 sqq; Msi XXXIII 97 E sqq; Hrd X 96 A sq; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 413 b). [2] S. Thomas, C. gent. 4, 78.

nam unctio aptissime Spiritus Sancti gratiam, qua invisibiliter anima aegrotantis inungitur, repraesentat; formam deinde esse illa verba: *Per istam unctionem* etc.

Cap. 2. De effectu huius sacramenti.

909 Res porro et effectus huius sacramenti illis verbis explicatur: *Et oratio fidei salvabit infirmum, et alleviabit eum Dominus; et, si in peccatis sit, dimittentur ei* [Iac 5, 15]. Res etenim haec gratia est Spiritus Sancti, cuius unctio delicta, si quae sint adhuc expianda, ac peccati reliquias abstergit, et aegroti animam alleviat et confirmat [can. 2], magnam in eo divinae misericordiae fiduciam excitando, qua infirmus sublevatus et morbi incommoda ac labores levius fert, et tentationibus daemonis *calcaneo insidiantis* [Gn 3, 15] facilius resistit, et sanitatem corporis interdum, ubi saluti animae expedierit, consequitur.

Cap. 3. De ministro huius sacramenti et tempore, quo dari debeat.

910 Iam vero, quod attinet ad praescriptionem eorum, qui et suscipere et ministrare hoc sacramentum debent, haud obscure fuit illud etiam in verbis praedictis traditum. Nam et ostenditur illic, proprios huius sacramenti ministros esse Ecclesiae presbyteros [can. 4], quo nomine eo loco non aetate seniores aut primores in populo intelligendi veniunt, sed aut episcopi aut sacerdotes ab ipsis rite ordinati per *impositionem manuum presbyterii* [1 Tim 4, 14; can. 4]. Declaratur etiam, esse hanc unctionem infirmis adhibendam, illis vero praesertim, qui tam periculose decumbunt, ut in exitu vitae constituti videantur, unde et sacramentum exeuntium nuncupatur. Quod si infirmi post susceptam hanc unctionem convaluerint, iterum huius sacramenti subsidio iuvari poterunt, cum in aliud simile vitae discrimen inciderint. Quare nulla ratione audiendi sunt, qui contra tam apertam et dilucidam Apostoli Iacobi sententiam [Iac 5, 14] docent, hanc unctionem vel figmentum esse humanum vel ritum a Patribus acceptum, nec mandatum Dei nec promissionem gratiae habentem [can. 1]; et qui illam iam cessasse asserunt, quasi ad gratiam curationum dumtaxat in primitiva

Ecclesia referenda esset; et qui dicunt, ritum et usum, quem sancta Romana Ecclesia in huius sacramenti administratione observat, Iacobi Apostoli sententiae repugnare atque ideo in alium commutandum esse; et denique, qui hanc extremam unctionem a fidelibus sine peccato contemni posse affirmant [can. 3]. Haec enim omnia manifestissime pugnant cum perspicuis tanti Apostoli verbis. Nec profecto Ecclesia Romana, aliarum omnium mater et magistra, aliud in hac administranda unctione, quantum ad ea, quae huius sacramenti substantiam perficiunt, observat, quam quod beatus Iacobus praescripsit. Neque vero tanti sacramenti contemptus absque ingenti scelere et ipsius Spiritus Sancti iniuria esse posset.

Haec sunt, quae de poenitentiae et extremae unctionis sacramentis haec sancta oecumenica Synodus profitetur et docet, atque omnibus Christi fidelibus credenda et tenenda proponit. Sequentes autem canones inviolabiliter servandos esse tradit, et asserentes contrarium perpetuo damnat et anathematizat.

CANONES de sacramento poenitentiae[1].

Can. 1. Si quis dixerit, in catholica Ecclesia poeni- 911
tentiam non esse vere et proprie sacramentum pro fidelibus, quoties post baptismum in peccata labuntur, ipsi Deo reconciliandis, a Christo Domino nostro institutum: anathema sit [cf. n. 894].

Can. 2. Si quis sacramenta confundens, ipsum bap- 912
tismum poenitentiae sacramentum esse dixerit, quasi haec duo sacramenta distincta non sint, atque ideo poenitentiam non recte ,secundam post naufragium tabulam' appellari: A. S. [cf. n. 894].

Can. 3. Si quis dixerit, verba illa Domini Salvatoris: 913
«*Accipite Spiritum Sanctum; quorum remiseritis peccata, remittuntur eis; et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 22 sq], non esse intelligenda de potestate remittendi et retinendi peccata in sacramento poenitentiae, sicut Eccle-

[1] Rcht 83 sqq; Msi XXXIII 99 C sqq; Hrd X 97 D sqq; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 414 a sqq).

sia catholica ab initio semper intellexit; detorserit autem, contra institutionem huius sacramenti, ad auctoritatem praedicandi Evangelium: A. S. [cf. n. 894].

914 Can. 4. Si quis negaverit, ad integram et perfectam peccatorum remissionem requiri tres actus in poenitente quasi materiam sacramenti poenitentiae, videlicet contritionem, confessionem et satisfactionem, quae tres poenitentiae partes dicuntur; aut dixerit, duas tantum esse poenitentiae partes, terrores scilicet incussos conscientiae agnito peccato, et fidem conceptam ex Evangelio vel absolutione, qua credit quis sibi per Christum remissa peccata: A. S. [cf. n. 896].

915 Can. 5. Si quis dixerit, eam contritionem, quae paratur per discussionem, collectionem et detestationem peccatorum, qua quis *recogitat annos suos in amaritudine animae suae* [Is 38, 15], ponderando peccatorum suorum gravitatem, multitudinem, foeditatem, amissionem aeternae beatitudinis, et aeternae damnationis incursum, cum proposito melioris vitae, non esse verum et utilem dolorem, nec praeparare ad gratiam, sed facere hominem hypocritam et magis peccatorem; demum illam esse dolorem coactum et non liberum ac voluntarium: A. S. [cf. n. 898].

916 Can. 6. Si quis negaverit, confessionem sacramentalem vel institutam vel ad salutem necessariam esse iure divino; aut dixerit, modum secrete confitendi soli sacerdoti, quem Ecclesia catholica ab initio semper observavit et observat, alienum esse ab institutione et mandato Christi, et inventum esse humanum: A. S. [cf. n. 899 sq].

917 Can. 7. Si quis dixerit, in sacramento poenitentiae ad remissionem peccatorum necessarium non esse iure divino confiteri omnia et singula peccata mortalia, quorum memoria cum debita et diligenti praemeditatione habeatur, etiam occulta, et quae sunt contra duo ultima decalogi praecepta, et circumstantias, quae peccati speciem mutant; sed eam confessionem tantum esse utilem ad erudiendum et consolandum poenitentem, et olim observatam fuisse tantum ad satisfactionem canonicam imponendam; aut dixerit, eos, qui omnia peccata confiteri student, nihil relinquere velle divinae misericordiae ignoscendum; aut demum non licere confiteri peccata venialia: A. S. [cf. n. 899 901].

Can. 8. Si quis dixerit, confessionem omnium pecca- 918
torum, qualem Ecclesia servat, esse impossibilem, et traditionem humanam a piis abolendam; aut ad eam non teneri omnes et singulos utriusque sexus Christi fideles iuxta magni Concilii LATERANENSIS constitutionem semel in anno, et ob id suadendum esse Christi fidelibus, ut non confiteantur tempore Quadragesimae: A. S. [cf. n. 900 sq].

Can. 9. Si quis dixerit, absolutionem sacramentalem 919
sacerdotis non esse actum iudicialem, sed nudum ministerium pronuntiandi et declarandi, remissa esse peccata confitenti, modo tantum credat se esse absolutum, aut[1] sacerdos non serio, sed ioco absolvat; aut dixerit non requiri confessionem poenitentis, ut sacerdos ipsum absolvere possit: A. S. [cf. n. 902].

Can. 10. Si quis dixerit, sacerdotes, qui in peccato 920
mortali sunt, potestatem ligandi et solvendi non habere; aut non solos sacerdotes esse ministros absolutionis, sed omnibus et singulis Christi fidelibus esse dictum: *Quaecunque ligaveritis super terram, erunt ligata et in coelo, et quaecunque solveritis super terram, erunt soluta et in coelo* [Mt 18, 18]; et «*Quorum remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta sunt*» [Io 20, 23], quorum verborum virtute quilibet absolvere possit peccata, publica quidem per correptionem dumtaxat, si correptus acquieverit, secreta vero per spontaneam confessionem: A. S. [cf. n. 902].

Can. 11. Si quis dixerit, episcopos non habere ius 921
reservandi sibi casus, nisi quoad externam politiam, atque ideo casuum reservationem non prohibere, quominus sacerdos a reservatis vere absolvat: A. S. [cf. n. 903].

Can. 12. Si quis dixerit, totam poenam simul cum 922
culpa remitti semper a Deo, satisfactionemque poenitentium non esse aliam quam fidem, qua apprehendunt Christum pro eis satisfecisse: A. S. [cf. n. 904].

---

[1] Lege: «etiamsi» [cf. Römische Quartalschrift 34 (1926) 75—82] vel, ut Patribus propositum fuerat: «etiamsi contritus non sit aut sacerdos...»

923 Can. 13 Si quis dixerit, pro peccatis, quoad poenam temporalem, minime Deo per Christi merita satisfieri poenis ab eo inflictis et patienter toleratis vel a sacerdote iniunctis, sed neque sponte susceptis, ut ieiuniis, orationibus, eleemosynis vel aliis etiam pietatis operibus, atque ideo optimam poenitentiam esse tantum novam vitam: A. S. [cf. n. 904 sqq].

924 Can. 14. Si quis dixerit, satisfactiones, quibus poenitentes per Christum Iesum peccata redimunt, non esse cultus Dei, sed traditiones hominum, doctrinam de gratia et verum Dei cultum atque ipsum beneficium mortis Christi obscurantes: A. S.[1] [cf. n. 905].

925 Can. 15. Si quis dixerit, claves Ecclesiae esse datas tantum ad solvendum, non etiam ad ligandum, et propterea sacerdotes, dum imponunt poenas confitentibus, agere contra finem clavium et contra institutionem Christi; et fictionem esse, quod, virtute clavium sublata poena aeterna, poena temporalis plerumque exsolvenda remaneat: A. S. [cf. n. 904].

CANONES de extrema unctione[2].

926 Can. 1. Si quis dixerit, extremam unctionem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino nostro institutum [cf. Mc 6, 13] et a beato Iacobo Apostolo promulgatum [Iac 5, 14], sed ritum tantum acceptum a Patribus, aut figmentum humanum: anathema sit [cf. n. 907 sqq].

927 Can. 2. Si quis dixerit, sacram infirmorum unctionem non conferre gratiam, nec remittere peccata, nec alleviare infirmos, sed iam cessasse, quasi olim tantum fuerit gratia curationum: A. S. [cf. n. 909].

928 Can. 3. Si quis dixerit, extremae unctionis ritum et usum, quem observat sancta Romana Ecclesia, repugnare sententiae beati Iacobi Apostoli, ideoque eum mutandum, posseque a Christianis absque peccato contemni: A. S. [cf. n. 910].

[1] Cf. can. 2 conc. Laodiceni (c. a. 364): «De his qui diversis facinoribus peccaverunt et perseverantes in oratione confessionis et poenitentiae conversionem a malis habuere perfectam, pro qualitate delicti talibus post poenitentiae tempus impensum propter clementiam et bonitatem Dei communio concedatur.» [*Versio Dionysii Exigui*; Hrd I 781 B.]

[2] Rcht 86; Msi XXXIII 102 A; Hrd X 100 B; Bar(Th) ad 1551 n. 59 (33, 415 a sq).

Can. 4. Si quis dixerit, presbyteros Ecclesiae, quos 929
beatus Iacobus adducendos esse ad infirmum inungendum hortatur, non esse sacerdotes ab episcopo ordinatos, sed aetate seniores in quavis communitate, ob idque proprium extremae unctionis ministrum non esse solum sacerdotem: A. S. [cf. n. 910].

MARCELLUS II 1555. PAULUS IV 1555—1559[1].

PIUS IV 1559—1565.

(Concilii TRIDENTINI conclusio.)

SESSIO XXI (16. Iulii 1562).

Doctrina de communione sub utraque specie et parvulorum[2].

Prooemium.

Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Syn- 929a
odus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem Ap^cae^ Sedis legatis, cum de tremendo et sanctissimo Eucharistiae sacramento varia diversis in locis errorum monstra nequissimi daemonis artibus circumferantur, ob quae in nonnullis provinciis multi a catholicae Ecclesiae fide atque obedientia videantur discessisse: censuit, ea, quae ad communionem sub utraque specie et parvulorum pertinent, hoc loco exponenda esse. Quapropter cunctis Christifidelibus interdicit, ne posthac de iis aliter vel credere vel docere vel praedicare audeant, quam est iis decretis explicatum atque definitum.

Cap. 1. Laicos et clericos non conficientes non adstringi iure divino ad communionem sub utraque specie.

Itaque sancta ipsa Synodus a Spiritu Sancto, qui 930
Spiritus est *sapientiae et intellectus, Spiritus consilii et pietatis* [Is 11, 2], edocta atque ipsius Ecclesiae iudicium et consuetudinem secuta, declarat ac docet, nullo divino praecepto laicos et clericos non conficientes obligari ad

[1] Vide n. 993.

[2] CTr VIII 698 sqq; Rcht 109 sqq; Msi XXXIII 122 B sq; Hrd X 119 sqq; Bar(Th) ad 1562 n. 70 sq (34, 230 b sqq).

Eucharistiae sacramentum sub utraque specie sumendum, neque ullo pacto salva fide dubitari posse, quin illis alterius speciei communio ad salutem sufficiat. Nam etsi Christus Dominus in ultima coena venerabile hoc Sacramentum in panis et vini speciebus instituit et Apostolis tradidit [cf. Mt 26, 26 sqq; Mc 14, 22 sqq; Lc 22, 19 sq; 1 Cor 11, 24 sq]: non tamen illa institutio et traditio eo tendunt, ut omnes Christi fideles statuto Domini ad utramque speciem accipiendam adstringantur [can. 1 et 2]. Sed neque ex sermone illo apud Ioannem sexto recte colligitur, utriusque speciei communionem a Domino praeceptam esse [can. 3], utcunque iuxta varias sanctorum Patrum et Doctorum interpretationes intelligatur. Namque qui dixit: «*Nisi manducaveritis carnem Filii hominis, et biberitis eius sanguinem, non habebitis vitam in vobis*» [Io 6, 54], dixit quoque: «*Si quis manducaverit ex hoc pane, vivet in aeternum*» [Io 6, 52]. Et qui dixit: «*Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, habet vitam aeternam*» [Io 6, 55], dixit etiam: «*Panis, quem ego dabo, caro mea est pro mundi vita*» [Io 6, 52]; et denique qui dixit: «*Qui manducat meam carnem, et bibit meum sanguinem, in me manet, et ego in illo*» [Io 6, 57], dixit nihilominus: «*Qui manducat hunc panem, vivet in aeternum*» [Io 6, 58].

Cap. 2. Ecclesiae potestas circa dispensationem sacramenti Eucharistiae.

931 Praeterea declarat, hanc potestatem perpetuo in Ecclesia fuisse, ut in sacramentorum dispensatione, salva illorum substantia, ea statueret vel mutaret, quae suscipientium utilitati seu ipsorum sacramentorum venerationi, pro rerum, temporum et locorum varietate, magis expedire iudicaret. Id autem Apostolus non obscure visus est innuisse, cum ait: «*Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*» [1 Cor 4, 1]; atque ipsum quidem hac potestate usum esse, satis constat, cum in multis aliis, tum in hoc ipso sacramento, cum ordinatis nonnullis circa eius usum, «*Cetera*, inquit, *cum venero, disponam*» [1 Cor 11, 34]. Quare agnoscens sancta mater Ecclesia hanc suam in administratione sacramentorum auctoritatem, licet ab initio christianae religionis non infrequens utriusque speciei usus fuisset, tamen progressu temporis latissime iam mutata illa consuetudine, gravibus et iustis causis adducta, hanc consuetudinem sub altera specie communicandi approbavit et pro lege habendam decrevit, quam reprobare aut sine ipsius Ecclesiae auctoritate pro libito mutare non licet [can. 2].

Cap. 3. Totum et integrum Christum ac verum sacramentum sub qualibet specie sumi.

Insuper declarat, quamvis Redemptor noster, ut antea 932
dictum est, in suprema illa coena hoc Sacramentum in duabus speciebus instituerit et Apostolis tradiderit: tamen fatendum esse, etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi, ac propterea, quod ad fructum attinet, nulla gratia necessaria ad salutem eos defraudari, qui unam speciem solam accipiunt [can. 3].

Cap. 4. Parvulos non obligari ad communionem sacramentalem.

Denique eadem sancta Synodus docet, parvulos usu 933
rationis carentes nulla obligari necessitate ad sacramentalem Eucharistiae communionem [can. 4], siquidem per baptismi *lavacrum regenerati* [Tit 3, 5] et Christo incorporati adeptam iam filiorum Dei gratiam in illa aetate amittere non possunt. Neque ideo tamen damnanda est antiquitas, si eum morem in quibusdam locis aliquando servavit. Ut enim sanctissimi illi Patres sui facti probabilem causam pro illius temporis ratione habuerunt, ita certe eos nulla salutis necessitate id fecisse sine controversia credendum est.

CANONES de communione sub utraque specie et parvulorum [1].

Can. 1. Si quis dixerit, ex Dei praecepto vel ex ne- 934
cessitate salutis omnes et singulos Christi fideles utramque speciem sanctissimi Eucharistiae sacramenti sumere debere: anathema sit [cf. n. 930].

[1] CTr VIII 699 sq; Rcht 111; Msi XXXIII 123 C; Hrd X 121 A; Bar(Th) ad 1562 n. 71 (34, 233 a).

935 Can. 2. Si quis dixerit, sanctam Ecclesiam catholicam non iustis causis et rationibus adductam fuisse, ut laicos atque etiam clericos non conficientes sub una panis tantummodo specie communicaret, aut in eo errasse: A. S. [cf. n. 931].

936 Can. 3. Si quis negaverit, totum et integrum Christum, omnium gratiarum fontem et auctorem, sub una panis specie sumi, quia, ut quidam falso asserunt, non secundum ipsius Christi institutionem sub utraque specie sumatur: A. S. [cf. n. 930 932].

937 Can. 4. Si quis dixerit, parvulis, antequam ad annos discretionis pervenerint, necessariam esse Eucharistiae communionem: A. S. [cf. n. 933].

SESSIO XXII (17. Sept. 1562).

Doctrina . . . de sanctissimo Missae sacrificio[1].

937 a Sacrosancta oecumenica et generalis Tridentina Synodus in Spiritu Sancto legitime congregata, praesidentibus in ea eisdem Ap^{cae} Sedis legatis, ut vetus, absoluta atque omni ex parte perfecta de magno Eucharistiae mysterio in sancta catholica Ecclesia fides atque doctrina retineatur et in sua puritate, propulsatis erroribus atque haeresibus, conservetur: de ea, quatenus verum et singulare sacrificium est, Spiritus Sancti illustratione edocta, haec, quae sequuntur, docet, declarat et fidelibus populis praedicanda decernit.

Cap. 1. [De institutione sacrosancti Missae sacrificii.][2].

938 Quoniam sub priori Testamento (teste Apostolo Paulo) propter Levitici sacerdotii imbecillitatem consummatio non erat, oportuit (Deo Patre misericordiarum ita ordinante) sacerdotem alium *secundum ordinem Melchisedech* [Gn 14, 18; Ps 109, 4; Hebr 7, 11] surgere, Dominum nostrum Iesum Christum, qui posset omnes, quotquot *sanctificandi* essent, *consummare* [Hebr 10, 14] et ad perfectum adducere. Is igitur Deus et Dominus noster, etsi *semel se ipsum*

[1] CTr VIII 959 sqq; Rcht 124 sqq; Msi XXXIII 128 D sqq; Hrd X 126 B sqq; Bar(Th) ad 1562 n. 101 sq (34, 254 b sqq).
[2] Inscriptiones capitum huius sessionis non debentur Concilio, sed Philippo Chiffletio (saec. XVII). Cf. CTr VIII 959 nota 1 coll. c. 701 nota 1.

in ara crucis, morte intercedente, Deo Patri *oblaturus* erat, ut aeternam illis [*edd.:* illic] redemptionem operaretur: quia tamen per mortem sacerdotium eius exstinguendum non erat [Hebr 7, 24 27], in coena novissima, *qua nocte* tradebatur, ut dilectae sponsae suae Ecclesiae visibile (sicut hominum natura exigit) relinqueret sacrificium [can. 1], quo cruentum illud semel in cruce peragendum repraesentaretur eiusque memoria in finem usque saeculi permaneret [1 Cor 11, 23 sqq], atque illius salutaris virtus in remissionem eorum, quae a nobis quotidie committuntur, peccatorum applicaretur: *sacerdotem secundum ordinem Melchisedech* se *in aeternum* [Ps 109, 4] constitutum declarans, corpus et sanguinem suum sub speciebus panis et vini Deo Patri obtulit ac sub earundem rerum symbolis Apostolis (quos tunc Novi Testamenti sacerdotes constituebat), ut sumerent, tradidit, et eisdem eorumque in sacerdotio successoribus, ut offerrent, praecepit per haec verba: «*Hoc facite in meam commemorationem*» etc. [Lc 22, 19; 1 Cor 11, 24], uti semper catholica Ecclesia intellexit et docuit [can. 2]. Nam celebrato veteri Pascha, quod in memoriam exitus de Aegypto multitudo filiorum Israel immolabat [Ex 12, 1 sqq], novum instituit Pascha, se ipsum ab Ecclesia per sacerdotes sub signis visibilibus immolandum in memoriam transitus sui ex hoc mundo ad Patrem, quando per sui sanguinis effusionem nos redemit *eripuitque de potestate tenebrarum et in regnum suum transtulit* [Col 1, 13].

Et haec quidem illa *munda oblatio* est, quae nulla 939
ndignitate aut malitia offerentium inquinari potest, quam Dominus per Malachiam nomini suo, quod magnum futurum esset in gentibus, *in omni loco mundam offerendam* praedixit [Mal 1, 11], et quam non obscure innuit Apostolus Paulus Corinthiis scribens, cum dicit, *non posse eos,* qui participatione *mensae daemoniorum* polluti sint, *mensae Domini participes fieri* [1 Cor 10, 21], per mensam altare utrobique intelligens. Haec denique illa est, quae per varias sacrificiorum, naturae et Legis tempore [Gn 4, 4; 8, 20; 12, 8; 22; Ex: passim], similitudines figurabatur, utpote quae bona omnia per illa significata veluti illorum omnium consummatio et perfectio complectitur.

Cap. 2. [Sacrificium visibile esse propitiatorium pro vivis et defunctis.]

940 Et quoniam in divino hoc sacrificio, quod in Missa peragitur, idem ille Christus continetur et incruente immolatur, qui in ara crucis *semel se ipsum* cruente *obtulit* [Hebr 9, 27]: docet sancta Synodus, sacrificium istud vere propitiatorium esse [can. 3], per ipsumque fieri, ut, si cum vero corde et recta fide, cum metu ac reverentia, contriti ac poenitentes ad Deum *accedamus, misericordiam consequamur et gratiam inveniamus in auxilio opportuno* [Hebr 4, 16]. Huius quippe oblatione placatus Dominus, gratiam et donum poenitentiae concedens, crimina et peccata etiam ingentia dimittit. Una enim eademque est hostia, idem nunc offerens sacerdotum ministerio, qui se ipsum tunc in cruce obtulit, sola offerendi ratione diversa. Cuius quidem oblationis (cruentae, inquam) fructus per hanc incruentam uberrime percipiuntur: tantum abest, ut illi per hanc quovis modo derogetur [can. 4]. Quare non solum pro fidelium vivorum peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus, sed et pro defunctis in Christo, nondum ad plenum purgatis, rite iuxta Apostolorum traditionem offertur [can. 3].

Cap. 3. [De Missis in honorem Sanctorum.]

941 Et quamvis in honorem et memoriam Sanctorum nonnullas interdum Missas Ecclesia celebrare consueverit, non tamen illis sacrificium offerri docet, sed Deo soli, qui illos coronavit [can. 5]. Unde ‚nec sacerdos dicere solet: Offero tibi sacrificium, Petre et Paule'[1], sed, Deo de illorum victoriis gratias agens, eorum patrocinia implorat, *ut ipsi pro nobis intercedere dignentur in coelis, quorum memoriam facimus in terris* [Missale].

Cap. 4. [De canone Missae.]

942 Et cum sancta sancte administrari conveniat, sitque hoc omnium sanctissimum sacrificium: Ecclesia catholica, ut digne reverenterque offerretur ac perciperetur, sacrum canonem multis ante saeculis instituit, ita ab omni errore purum [can. 6], ut nihil in eo contineatur, quod non maxime

[1] S. Augustinus, C. Faustum 20, 21 [ML 42, 384].

sanctitatem ac pietatem quandam redoleat mentesque offerentium in Deum erigat. Is enim constat cum ex ipsis Domini verbis, tum ex Apostolorum traditionibus ac sanctorum quoque Pontificum piis institutionibus.

Cap. 5. [De solemnibus Missae sacrificii caeremoniis.]

Cumque natura hominum ea sit, ut non facile queat 943
sine adminiculis exterioribus ad rerum divinarum meditationem sustolli, propterea pia mater Ecclesia ritus quosdam, ut scilicet quaedam submissa voce [can. 9], alia vero elatiore in Missa pronuntiarentur, instituit; caeremonias item adhibuit [can. 7], ut mysticas benedictiones, lumina, thymiamata, vestes aliaque id genus multa ex apostolica disciplina et traditione, quo et maiestas tanti sacrificii commendaretur, et mentes fidelium per haec visibilia religionis et pietatis signa ad rerum altissimarum, quae in hoc sacrificio latent, contemplationem excitarentur.

Cap. 6. [De Missa, in qua solus sacerdos communicat.]

Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis 944
Missis fideles adstantes non solum spirituali affectu, sed sacramentali etiam Eucharistiae perceptione communicarent, quo ad eos sanctissimi huius sacrificii fructus uberior proveniret; nec támen, si id non semper fiat, propterea Missas illas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, ut privatas et illicitas damnat [can. 8], sed probat atque adeo commendat, si quidem illae quoque Missae vere communes censeri debent, partim quod in eis populus spiritualiter communicet, partim vero, quod a publico Ecclesiae ministro non pro se tantum, sed pro omnibus fidelibus, qui ad Corpus Christi pertinent, celebrentur.

Cap. 7. [De aqua in calice offerendo vino miscenda.]

Monet deinde sancta Synodus, praeceptum esse ab 945
Ecclesia sacerdotibus, ut aquam vino in calice offerendo miscerent [can. 9], tum quod Christum Dominum ita fecisse credatur, tum etiam quia e latere eius *aqua* simul cum *sanguine* exierit [Io 19, 34], quod sacramentum hac mixtione recolitur. Et cum *aquae* in Apocalypsi beati Ioannis *populi*

dicantur [Apc 17, 1 15], ipsius populi fidelis cum capite Christo unio repraesentatur.

Cap. 8. [De Missa vulgari lingua passim non celebranda, et mysteriis eius populo explicandis.]

946 Etsi Missa magnam contineat populi fidelis eruditionem, non tamen expedire visum est Patribus, ut vulgari passim lingua celebraretur [can. 9]. Quamobrem, retento ubique cuiusque ecclesiae antiquo et a sancta Romana Ecclesia, omnium ecclesiarum matre et magistra, probato ritu, ne oves Christi esuriant, neve *parvuli panem petant et non sit, qui frangat eis* [cf. Thr 4, 4]: mandat sancta Synodus pastoribus et singulis curam animarum gerentibus, ut frequenter inter Missarum celebrationem vel per se vel per alios, ex his, quae in Missa leguntur, aliquid exponant atque inter cetera sanctissimi huius sacrificii mysterium aliquod declarent, diebus praesertim Dominicis et festis.

Cap. 9. [Prolegomenon canonum sequentium.]

947 Quia vero adversus veterem hanc, in sacrosancto Evangelio, Apostolorum traditionibus sanctorumque Patrum doctrina fundatam fidem hoc tempore multi disseminati sunt errores, multaque a multis docentur et disputantur: sacrosancta Synodus, post multos gravesque his de rebus mature habitos tractatus, unanimi patrum omnium consensu, quae huic purissimae fidei sacraeque doctrinae adversantur, damnare et a sancta Ecclesia eliminare per subiectos hos canones constituit.

CANONES de sanctissimo Missae sacrificio[1].

948 Can. 1. Si quis dixerit, in Missa non offerri Deo verum et proprium sacrificium, aut quod offerri non sit aliud quam nobis Christum ad manducandum dari: A. S. [cf. n. 938].

949 Can. 2. Si quis dixerit, illis verbis: «*Hoc facite in meam commemorationem*» [Lc 22, 19; 1 Cor 11, 24], Christum non instituisse Apostolos sacerdotes, aut non ordinasse, ut ipsi aliique sacerdotes offerrent corpus et sanguinem suum: A. S. [cf. n. 938].

[1] CTr VIII 961 sq; Rcht 127; Msi XXXIII 131 C sq; Hrd X 129 A; Bar(Th) ad 1562 n. 102 (34, 256 b sq).

Can. 3. Si quis dixerit, Missae sacrificium tantum esse laudis et gratiarum actionis, aut nudam commemorationem sacrificii in cruce peracti, non autem propitiatorium; vel soli prodesse sumenti; neque pro vivis et defunctis, pro peccatis, poenis, satisfactionibus et aliis necessitatibus offerri debere: A. S. [cf. n. 940]. 950

Can. 4. Si quis dixerit, blasphemiam irrogari sanctissimo Christi sacrificio in cruce peracto per Missae sacrificium, aut illi per hoc derogari: A. S. [cf. n. 940]. 951

Can. 5. Si quis dixerit, imposturam esse, Missas celebrari in honorem Sanctorum et pro illorum intercessione apud Deum obtinenda, sicut Ecclesia intendit: A. S. [cf. n. 941]. 952

Can. 6. Si quis dixerit, canonem Missae errores continere ideoque abrogandum esse: A. S. [cf. n. 942]. 953

Can. 7. Si quis dixerit, caeremonias, vestes et externa signa, quibus in Missarum celebratione Ecclesia catholica utitur, irritabula impietatis esse magis quam officia pietatis: A. S. [cf. n. 943]. 954

Can. 8. Si quis dixerit, Missas, in quibus solus sacerdos sacramentaliter communicat, illicitas esse ideoque abrogandas: A. S. [cf. n. 944]. 955

Can. 9. Si quis dixerit, Ecclesiae Romanae ritum, quo submissa voce pars canonis et verba consecrationis proferuntur, damnandum esse; aut lingua tantum vulgari Missam celebrari debere; aut aquam non miscendam esse vino in calice offerendo, eo quod sit contra Christi institutionem: A. S. [cf. n. 943 945 sq]. 956

SESSIO XXIII (15. Iulii 1563).

Doctrina de sacramento ordinis[1].

Vera et catholica doctrina de sacramento ordinis ad condemnandos errores nostri temporis, a sancta synodo Tridentina decreta et publicata sessione [sub PIO IV] septima. 956 a

[1] CTr IX 620 sq; Rcht 172 sqq; Msi XXXIII 138 B sqq; Hrd X 135 D sqq; Bar(Th) ad 1563 n. 125 sqq (34, 397 a sqq).

Cap. 1. [De institutione sacerdotii Novae Legis [1].]

957 Sacrificium et sacerdotium ita Dei ordinatione coniuncta sunt, ut utrumque in omni lege exstiterit. Cum igitur in Novo Testamento sanctum Eucharistiae sacrificium visibile ex Domini institutione catholica Ecclesia acceperit: fateri etiam oportet, in ea novum esse visibile et externum sacerdotium [can. 1], in quod vetus *translatum* est [Hebr 7, 12sqq]. Hoc autem ab eodem Domino Salvatore nostro institutum esse [can. 3], atque Apostolis eorumque successoribus in sacerdotio potestatem traditam consecrandi, offerendi et ministrandi corpus et sanguinem eius, nec non et peccata dimittendi et retinendi, sacrae Litterae ostendunt, et catholicae Ecclesiae traditio semper docuit [can. 1].

Cap. 2. [De septem ordinibus.]

958 Cum autem divina res sit tam sancti sacerdotii ministerium, consentaneum fuit, quo dignius et maiore cum veneratione exerceri posset, ut in Ecclesiae ordinatissima dispositione plures et diversi essent ministrorum ordines [Mt 16, 19; Lc 22, 19; Io 20, 22sq], qui sacerdotio ex officio deservirent, ita distributi, ut, qui iam clericali tonsura insigniti essent, per minores ad maiores ascenderent [can. 2]. Nam non solum de sacerdotibus, sed et de diaconis sacrae Litterae apertam mentionem faciunt [Act 6, 5; 1 Tim 3, 8sqq; Phil 1, 1] et, quae maxime in illorum ordinatione attendenda sunt, gravissimis verbis docent; et ab ipso Ecclesiae initio sequentium ordinum nomina atque uniuscuiusque eorum propria ministeria, subdiaconi scilicet, acolythi, exorcistae, lectoris et ostiarii in usu fuisse cognoscuntur, quamvis non pari gradu. Nam subdiaconatus ad maiores ordines a Patribus et sacris Conciliis refertur, in quibus et de aliis inferioribus frequentissime legimus.

Cap. 3. [Ordinem vere esse sacramentum.]

959 Cum Scripturae testimonio, apostolica traditione et Patrum unanimi consensu perspicuum sit, per sacram ordinationem, quae verbis et signis exterioribus perficitur,

[1] Inscriptiones capitum huius sessionis debentur Philippo Chiffletio. Cf. CTr IX 620 nota 1.

gratiam conferri: dubitare nemo debet, ordinem esse vere et proprie unum ex septem sanctae Ecclesiae sacramentis [can. 3]. Inquit enim Apostolus: «*Admoneo te, ut resuscites gratiam Dei, quae est in te per impositionem manuum mearum. Non enim dedit nobis Deus spiritum timoris, sed virtutis et dilectionis et sobrietatis*» [2 Tim 1, 6 7; cf. 1 Tim 4, 14].

Cap. 4. [De ecclesiastica hierarchia et ordinatione.]

Quoniam vero in sacramento ordinis, sicut et in bap- 960
tismo et confirmatione, character imprimitur [can. 4], qui nec deleri nec auferri potest: merito sancta Synodus damnat eorum sententiam, qui asserunt, Novi Testamenti sacerdotes temporariam tantummodo potestatem habere, et semel rite ordinatos iterum laicos effici posse, si verbi Dei ministerium non exerceant [can. 1]. Quod si quis omnes Christianos promiscue Novi Testamenti sacerdotes esse, aut omnes pari inter se potestate spirituali praeditos affirmet: nihil aliud facere videtur quam ecclesiasticam hierarchiam, quae est *ut castrorum acies ordinata* [cf. Ct 6, 3], confundere [can. 6], perinde ac si, contra beati Pauli doctrinam, omnes Apostoli, omnes Prophetae, omnes Evangelistae, omnes Pastores, omnes sint Doctores [cf. 1 Cor 12, 29; Eph 4, 11]. Proinde sancta Synodus declarat, praeter ceteros ecclesiasticos gradus episcopos, qui in Apostolorum locum successerunt, ad hunc hierarchicum ordinem praecipue pertinere, et «*positos* (sicut idem Apostolus ait) *a Spiritu Sancto regere Ecclesiam Dei*» [Act 20, 28], eosque presbyteris superiores esse, ac sacramentum confirmationis conferre, ministros Ecclesiae ordinare, atque alia pleraque peragere ipsos posse, quarum functionum potestatem reliqui inferioris ordinis nullam habent [can. 7]. Docet insuper sancta Synodus, in ordinatione episcoporum, sacerdotum et ceterorum ordinum nec populi nec cuiusvis saecularis potestatis et magistratus consensum sive vocationem sive auctoritatem ita requiri, ut sine ea irrita sit ordinatio; quin potius decernit, eos, qui tantummodo a populo aut saeculari potestate ac magistratu vocati et instituti ad haec ministeria exercenda ascendunt, et qui ea propria temeritate sibi sumunt, omnes non Ecclesiae ministros, sed *fures et latrones, per ostium non ingressos* [cf. Io 10, 1], habendos esse

[can. 8]. — Haec sunt, quae generatim sacrae Synodo visum est Christifideles de sacramento ordinis docere. His autem contraria certis et propriis canonibus in hunc, qui sequitur, modum damnare constituit, ut omnes, adiuvante Christo, fidei regula utentes, in tot errorum tenebris catholicam veritatem facilius agnoscere et tenere possint.

CANONES de sacramento ordinis[1].

961 Can. 1. Si quis dixerit, non esse in Novo Testamento sacerdotium visibile et externum, vel non esse potestatem aliquam consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, et peccata remittendi et retinendi, sed officium tantum et nudum ministerium praedicandi Evangelium, vel eos, qui non praedicant, prorsus non esse sacerdotes: anathema sit [cf. n. 957 960].

962 Can. 2. Si quis dixerit, praeter sacerdotium non esse in Ecclesia catholica alios ordines, et maiores et minores, per quos velut per gradus quosdam in sacerdotium tendatur: A. S. [cf. n. 958].

963 Can. 3. Si quis dixerit, ordinem sive sacram ordinationem non esse vere et proprie sacramentum a Christo Domino institutum, vel esse figmentum quoddam humanum, excogitatum a viris rerum ecclesiasticarum imperitis, aut esse tantum ritum quendam eligendi ministros verbi Dei et sacramentorum: A. S. [cf. n. 957 959].

964 Can. 4. Si quis dixerit, per sacram ordinationem non dari Spiritum Sanctum, ac proinde frustra episcopos dicere: *Accipe Spiritum Sanctum;* aut per eam non imprimi characterem; vel eum, qui sacerdos semel fuit, laicum rursus fieri posse: A. S. [cf. n. 852].

965 Can. 5. Si quis dixerit, sacram unctionem, qua Ecclesia in sancta ordinatione utitur, non tantum non requiri, sed contemnendam et perniciosam esse, similiter et alias caeremonias: A. S. [cf. n. 856].

966 Can. 6. Si quis dixerit, in Ecclesia catholica non esse hierarchiam, divina ordinatione institutam, quae constat ex episcopis, presbyteris et ministris: A. S. [cf. n. 960].

[1] CTr IX 621 sq; Rcht 174; Msi XXXIII 139 D sq; Hrd X 137 A sq; Bar(Th) ad 1563 n. 127 (34, 398 b sq).

Can. 7. Si quis dixerit, episcopos non esse presbyteris superiores; vel non habere potestatem confirmandi et ordinandi, vel eam, quam habent, illis esse cum presbyteris communem; vel ordines ab ipsis collatos sine populi vel potestatis saecularis consensu aut vocatione irritos esse; aut eos, qui nec ab ecclesiastica et canonica potestate rite ordinati nec missi sunt, sed aliunde veniunt, legitimos esse verbi et sacramentorum ministros: A. S. [cf. n. 960]. 967

Can. 8. Si quis dixerit, episcopos, qui auctoritate Romani Pontificis assumuntur, non esse legitimos et veros episcopos, sed figmentum humanum: A. S. [cf. n. 960]. 968

SESSIO XXIV (11. Nov. 1563).

Doctrina [de sacramento matrimonii][1].

Matrimonii perpetuum indissolubilemque nexum primus humani generis parens divini Spiritus instinctu pronuntiavit, cum dixit: «*Hoc nunc os ex ossibus meis, et caro de carne mea. Quamobrem relinquet homo patrem suum et matrem, et adhaerebit uxori suae, et erunt duo in carne una*» [Gn 2, 23 sq; cf. Eph 5, 31]. 969

Hoc autem vinculo duos tantummodo copulari et coniungi, Christus Dominus apertius docuit, cum postrema illa verba, tanquam a Deo prolata, referens dixit: «*Itaque iam non sunt duo, sed una caro*» [Mt 19, 6], statimque eiusdem nexus firmitatem, ab Adamo tanto ante pronuntiatam, his verbis confirmavit: «*Quod ergo Deus coniunxit, homo non separet*» [Mt 19, 6; Mc 10, 9].

Gratiam vero, quae naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret, ipse Christus, venerabilium sacramentorum institutor atque perfector, sua nobis passione promeruit. Quod Paulus Apostolus innuit, dicens: «*Viri, diligite uxores vestras, sicut Christus dilexit Ecclesiam, et se ipsum tradidit pro ea*» [Eph 5, 25], mox subiungens: «*Sacramentum hoc magnum est; ego autem dico, in Christo et in Ecclesia*» [Eph 5, 32].

[1] CTr IX 966 sq; Rcht 214 sq; Msi XXXIII 149 E sq; Hrd X 147 A; Bar(Th) ad 1563 n. 193 (34, 434 a sqq).

970 Cum igitur matrimonium in lege evangelica veteribus conubiis per Christum gratia praestet: merito inter Novae Legis sacramenta annumerandum sancti Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt; adversus quam impii homines huius saeculi insanientes, non solum perperam de hoc venerabili sacramento senserunt, sed de more suo, praetextu Evangelii libertatem carnis introducentes, multa ab Ecclesiae catholicae sensu et ab Apostolorum temporibus probata consuetudine aliena, scripto et verbo asseruerunt, non sine magna Christifidelium iactura. Quorum temeritati sancta et universalis Synodus cupiens occurrere, insigniores praedictorum schismaticorum haereses et errores, ne plures ad se trahat perniciosa eorum contagio, exterminandos duxit, hos in ipsos haereticos eorumque errores decernens anathematismos.

CANONES de sacramento matrimonii[1].

971 Can. 1. Si quis dixerit, matrimonium non esse vere et proprie unum ex septem Legis evangelicae sacramentis, a Christo Domino institutum, sed ab hominibus in Ecclesia inventum, neque gratiam conferre: anathema sit [cf. n. 969 sq].

972 Can. 2. Si quis dixerit, licere Christianis plures simul habere uxores, et hoc nulla lege divina esse prohibitum [Mt 19, 4 sqq 9]: A. S. [cf. n. 969].

973 Can. 3. Si quis dixerit, eos tantum consanguinitatis et affinitatis gradus, qui Levitico [18, 6 sqq] exprimuntur, posse impedire matrimonium contrahendum, et dirimere contractum; nec posse Ecclesiam in nonnullis illorum dispensare, aut constituere, ut plures impediant et dirimant: A. S. [cf. n. 1550 sq].

974 Can. 4. Si quis dixerit, Ecclesiam non potuissse constituere impedimenta matrimonium dirimentia [cf. Mt 16, 19], vel in iis constituendis errasse: A. S.

975 Can. 5. Si quis dixerit, propter haeresim, aut molestam cohabitationem, aut affectatam absentiam a coniuge dissolvi posse matrimonii vinculum: A. S.

---

[1] CTr IX 967 sq; Rcht 215 sq; Msi XXXIII 150 C sq; Hrd X 147 E sq; Bar(Th) ad 1563 n. 193 (34, 434 a sqq).

Can. 6. Si quis dixerit, matrimonium ratum, non con- 976
summatum, per solemnem religionis professionem alterius coniugum non dirimi: A. S.

Can. 7. Si quis dixerit, Ecclesiam errare[1], cum docuit 977
et docet, iuxta evangelicam et apostolicam doctrinam [Mc 10; 1 Cor 7], propter adulterium alterius coniugum matrimonii vinculum non posse dissolvi, et utrumque, vel etiam innocentem, qui causam adulterio non dedit, non posse, altero coniuge vivente, aliud matrimonium contrahere, moecharique eum, qui dimissa adultera aliam duxerit, et eam, quae dimisso adultero alii nupserit: A. S.

Can. 8. Si quis dixerit, Ecclesiam errare, cum ob 978
multas causas separationem inter coniuges quoad thorum, seu quoad cohabitationem, ad certum incertumve tempus, fieri posse decernit: A. S.

Can. 9. Si quis dixerit, clericos in sacris ordinibus 979
constitutos, vel regulares castitatem solemniter professos, posse matrimonium contrahere, contractumque validum esse, non obstante lege Ecclesiastica vel voto, et oppositum nil aliud esse, quam damnare matrimonium; posseque omnes contrahere matrimonium, qui non sentiunt se castitatis (etiamsi eam voverint) habere donum: A. S. Cum Deus id recte petentibus non deneget, *nec patiatur, nos supra id, quod possumus, tentari* [1 Cor 10, 13].

Can. 10. Si quis dixerit, statum coniugalem anteponen- 980
dum esse statui virginitatis vel coelibatus, et non esse melius ac beatius, manere in virginitate aut coelibatu, quam iungi matrimonio [cf. Mt 19, 11 sq; 1 Cor 7, 25 sq 38 40]: A. S.

Can. 11. Si quis dixerit, prohibitionem solemnitatis 981
nuptiarum certis anni temporibus superstitionem esse tyrannicam, ab ethnicorum superstitione profectam; aut benedictiones et alias ceremonias, quibus Ecclesia in illis utitur, damnaverit: A. S.

---

[1] Haec forma damnationis electa est, ne Graeci offenderentur, qui scilicet contrariam praxim sequebantur, quamvis doctrinam oppositam Ecclesiae Latinae non damnarent. — De hoc canone PIUS XI («Casti connubii», 31. Dec. 1930; AAS 22 [1930] 574) ita: «Quod si non erravit neque errat Ecclesia, cum haec docuit ac docet, ideoque certum omnino est, matrimonium ne ob adulterium quidem dissolvi posse, in comperto est, reliquas tanto debiliores, quae afferri solent, divortiorum causas multo minus valere nihilique prorsus esse faciendas.»

982 Can. 12. Si quis dixerit, causas matrimoniales non spectare ad iudices ecclesiasticos: A. S. [v. n. 1500 a 1559 sq].

SESSIO XXV (3. et 4. Dec. 1563).

Decretum de purgatorio[1].

983 Cum catholica Ecclesia, Spiritu Sancto edocta, ex sacris Litteris et antiqua Patrum traditione in sacris Conciliis et novissime in hac oecumenica Synodo docuerit, purgatorium esse [v. n. 840], animasque ibi detentas fidelium suffragiis, potissimum vero acceptabili altaris sacrificio iuvari [v. n. 940 950]: praecipit sancta Synodus episcopis, ut sanam de purgatorio doctrinam, a sanctis Patribus et sacris Conciliis traditam, a Christifidelibus credi, teneri, doceri et ubique praedicari diligenter studeant. Apud rudem vero plebem difficiliores ac subtiliores *quaestiones*, quaeque ad *aedificationem* non faciunt [cf. 1 Tim 1, 4], et ex quibus plerumque nulla fit pietatis accessio, a popularibus concionibus secludantur. Incerta item, vel quae specie falsi laborant, evulgari ac tractari non permittant. Ea vero, quae ad curiositatem quandam aut superstitionem spectant, vel turpe lucrum sapiunt, tanquam scandala et fidelium offendicula prohibeant. . . .

De invocatione, veneratione et reliquiis Sanctorum et sacris imaginibus[2].

984 Mandat sancta Synodus omnibus episcopis et ceteris docendi munus curamque sustinentibus, ut iuxta catholicae et apostolicae Ecclesiae usum, a primaevis christianae religionis temporibus receptum, sanctorumque Patrum consensionem et sacrorum Conciliorum decreta: imprimis de Sanctorum intercessione, invocatione, reliquiarum honore, et legitimo imaginum usu fideles diligenter instruant, docentes eos, Sanctos, una cum Christo regnantes, orationes suas pro hominibus Deo offerre; bonum atque utile esse, suppliciter eos invocare et ob beneficia impetranda a Deo per Filium eius Iesum

[1] CTr IX 1077; Rcht 391; Msi XXXIII 170 D sq; Hrd X 167 C; Bar(Th) ad 1563 n. 210 (34, 445 a).
[2] CTr IX 1077 sq; Rcht 392 sq; Msi XXXIII 171 A sq; Hrd X 167 E sq, Bar(Th) ad 1563 n. 211 (34, 445 a sqq).

Christum Dominum nostrum, qui solus noster Redemptor et Salvator est, ad eorum orationes, opem auxiliumque confugere; illos vero, qui negant, Sanctos, aeterna felicitate in coelo fruentes, invocandos esse; aut qui asserunt, vel illos pro hominibus non orare, vel eorum, ut pro nobis etiam singulis orent, invocationem esse idololatriam, vel pugnare cum verbo Dei, adversarique honori *unius mediatoris Dei et hominum Iesu Christi* [cf. 1 Tim 2, 5]; vel stultum esse, in coelo regnantibus voce vel mente supplicare: impie sentire.

Sanctorum quoque martyrum et aliorum cum Christo 985
viventium sancta corpora, quae viva *membra* fuerunt *Christi* et *templum Spiritus Sancti* [cf. 1 Cor 3, 16; 6, 19; 2 Cor 6, 16], ab ipso ad aeternam vitam suscitanda et glorificanda, a fidelibus veneranda esse, per quae multa beneficia a Deo hominibus praestantur: ita ut affirmantes, Sanctorum reliquiis venerationem atque honorem non deberi, vel eas aliaque sacra monumenta a fidelibus inutiliter honorari, atque eorum opis impetrandae causa Sanctorum memorias frustra frequentari: omnino damnandos esse[1], prout iampridem eos damnavit et nunc etiam damnat Ecclesia.

Imagines porro Christi, Deiparae Virginis et aliorum 986
Sanctorum, in templis praesertim habendas et retinendas, eisque debitum honorem et venerationem impertiendam, non quod credatur inesse aliqua in iis divinitas vel virtus, propter quam sint colendae, vel quod ab eis sit aliquid petendum, vel quod fiducia in imaginibus sit figenda, veluti olim fiebat a gentibus, quae in idolis spem suam collocabant [cf. Ps 134, 15 sqq]: sed quoniam honos, qui eis exhibetur, refertur ad prototypa, quae illae repraesentant: ita ut per imagines, quas osculamur et coram quibus caput aperimus et procumbimus, Christum adoremus, et Sanctos, quorum illae similitudinem gerunt, veneremur. Id quod Conciliorum, praesertim vero secundae NICAENAE Synodi, decretis contra imaginum oppugnatores est sancitum [v. n. 302 sqq].

Illud vero diligenter doceant episcopi, per historias 987
mysteriorum nostrae redemptionis, picturis vel aliis simili-

[1] Legendum: damnandi sint.

tudinibus expressas, erudiri et confirmari populum in articulis fidei commemorandis et assidue recolendis; tum vero ex omnibus sacris imaginibus magnum fructum percipi, non solum quia admonetur populus beneficiorum et munerum, quae a Christo sibi collata sunt, sed etiam, quia Dei per Sanctos miracula et salutaria exempla oculis fidelium subiciuntur, ut pro iis Deo gratias agant, ad Sanctorumque imitationem vitam moresque suos componant, excitenturque ad adorandum ac diligendum Deum, et ad pietatem colendam. Si quis autem his decretis contraria docuerit aut senserit: A. S.

988 In has autem sanctas et salutares observationes si qui abusus irrepserint: eos prorsus aboleri sancta Synodus vehementer cupit, ita ut nullae falsi dogmatis imagines et rudibus periculosi erroris occasionem praebentes statuantur. Quod si aliquando historias et narrationes sacrae Scripturae, cum id indoctae plebi expediet, exprimi et figurari contigerit: doceatur populus, non propterea divinitatem figurari, quasi corporeis oculis conspici, vel coloribus aut figuris exprimi possit. . . .

Decretum de indulgentiis[1].

989 Cum potestas conferendi indulgentias a Christo Ecclesiae concessa sit, atque huiusmodi potestate divinitus sibi tradita [cf. Mt 16, 19; 18, 18] antiquissimis etiam temporibus illa usa fuerit: sacrosancta Synodus indulgentiarum usum, christiano populo maxime salutarem et sacrorum Conciliorum auctoritate probatum, in Ecclesia retinendum esse docet et praecipit, eosque anathemate damnat, qui aut inutiles esse asserunt, vel eas concedendi in Ecclesia potestatem esse negant. . . .

De clandestinitate matrimonium irritante[2].

[Ex SESSIONE XXIV, Cap. (1) «Tametsi» de reformatione matrimonii.]

990 Tametsi dubitandum non est, clandestina matrimonia, libero contrahentium consensu facta, rata et vera esse matrimonia,

[1] CTr IX 1105; Rcht 468; Msi XXXIII 193 E sq; Hrd X 190 C; Bar(Th) ad 1563 n. 212 (34, 447 a).

[2] CTr IX 968 sq; Rcht 216 sq; Msi XXXIII 152 A; Hrd X 149 B sq; cf. Bar(Th) ad 1563 n. 150 sq (34, 410 a sq).

quamdiu Ecclesia ea irrita non fecit, et proinde iure damnandi sint illi, ut eos sancta Synodus anathemate damnat, qui ea vera ac rata esse negant, quique falso affirmant, matrimonia a filiis familias sine consensu parentum contracta irrita esse, et parentes ea rata vel irrita facere posse: nihilominus sancta Dei Ecclesia ex iustissimis causis illa semper detestata est atque prohibuit. Verum, cum sancta Synodus animadvertat, prohibitiones illas propter hominum inoboedientiam iam non prodesse, et gravia peccata perpendat, quae ex eisdem clandestinis coniugiis ortum habent, praesertim vero eorum, qui in statu damnationis permanent, dum priore uxore, cum qua clam contraxerant, relicta, cum alia palam contrahunt, et cum ea in perpetuo adulterio vivunt; cui malo cum ab Ecclesia, quae de occultis non iudicat, succurri non possit, nisi efficacius aliquod remedium adhibeatur, idcirco sacri LATERANENSIS Concilii [IV] sub INNOCENTIO III celebrati vestigiis inhaerendo praecipit, ut in posterum, antequam matrimonium contrahatur, ter a proprio contrahentium parocho tribus continuis diebus festivis in ecclesia inter Missarum solemnia publice denuntietur, inter quos matrimonium sit contrahendum; quibus denuntiationibus factis, si nullum legitimum opponatur impedimentum, ad celebrationem matrimonii in facie Ecclesiae procedatur, ubi parochus, viro et muliere interrogatis, et eorum mutuo consensu intellecto, vel dicat: *Ego vos in matrimonium coniungo, in nomine Patris et Filii et Spiritus Sancti*, vel aliis utatur verbis, iuxta receptum uniuscuiusque provinciae ritum.

Quod si aliquando probabilis fuerit suspicio, matrimonium 991
malitiose impediri posse, si tot praecesserint denuntiationes: tunc vel una tantum denuntiatio fiat, vel saltem parocho et duobus vel tribus testibus praesentibus matrimonium celebretur; deinde ante illius consummationem denuntiationes in ecclesia fiant, ut, si aliqua subsunt impedimenta, facilius detegantur, nisi Ordinarius ipse expedire iudicaverit, ut praedictae denuntiationes remittantur, quod illius prudentiae et iudicio sancta Synodus relinquit.

Qui aliter quam praesente parocho, vel alio sacerdote de 992
ipsius parochi seu Ordinarii licentia, et duobus vel tribus testibus matrimonium contrahere attentabunt: eos sancta Synodus ad sic contrahendum omnino inhabiles reddit, et huiusmodi contractus irritos et nullos esse decernit, prout eos praesenti decreto irritos facit et annullat.

De Trinitate et Incarnatione (contra Unitarios)[1].

[Ex Constit. **PAULI IV** «Cum quorundam»[2], 7. Aug. 1555.]

993 Cum quorundam hominum pravitas atque iniquitas eo usque nostris temporibus processerit, ut ex iis, qui a catholica fide aberrant et desciscunt, plurimi quidem non solum diversas haereses profiteri, sed etiam ipsius fidei fundamenta negare praesumant, et eorum exemplo multos in interitum animae deducant: Nos cupientes pro nostro pastorali officio et caritate huiusmodi homines, quantum cum Deo possumus, a tam gravi et pestilenti errore avocare, ac ceteros, ne in talem impietatem labantur, paterna severitate admonere, omnes et singulos, qui hactenus asseruerunt, dogmatizarunt vel crediderunt, Deum omnipotentem non esse trinum in personis et incomposita omnino indivisaque unitate substantiae et unum unamet simplici divinitatis essentia; aut Dominum nostrum non esse Deum verum eiusdem substantiae per omnia cum Patre et Spiritu Sancto; aut eundem secundum carnem non esse conceptum in utero beatissimae semperque Virginis Mariae de Spiritu Sancto, sed sicut ceteros homines ex semine Ioseph; aut eundem Dominum ac Deum nostrum Iesum Christum non subiisse acerbissimam crucis mortem, ut nos a peccatis et ab aeterna morte redimeret et Patri ad vitam aeternam reconciliaret; aut eandem beatissimam Virginem Mariam non esse veram Dei matrem, nec perstitisse semper in virginitatis integritate, ante partum scilicet, in partu et perpetuo post partum, ex parte omnipotentis Dei Patris et Filii et Spiritus Sancti apostolica auctoritate requirimus et monemus etc.

Professio fidei Tridentina[3].

[Ex Bulla PII IV «Iniunctum nobis», 13. Nov. 1564.]

994 Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana

[1] BR(T) 6, 500 b sq; MBR 1, 821 b. — Hoc documentum, quod secundum ordinem chronologicum post n. 929 collocandum erat, ne series decretorum Concilii TRID. abrumperetur, hic positum est.

[2] Haec Constitutio confirmata est a CLEMENTE VIII per Breve «*Dominici gregis*», 3. Febr. 1603 [BR(T) 11, 1 a].

[3] Rcht App. 575 sqq; Msi XXXIII 220 B sqq; Hrd X 199 D sqq; BR(T) 7, 327 b sqq; MBR 2, 138 b sqq.

Ecclesia utitur, videlicet: Credo[1] in unum Deum Patrem omnipotentem, factorem coeli et terrae, visibilium omnium et invisibilium; et in unum Dominum Iesum Christum, Filium Dei unigenitum, et ex Patre natum ante omnia saecula, Deum de Deo, lumen de lumine, Deum verum de Deo vero, genitum non factum, consubstantialem Patri; per quem omnia facta sunt; qui propter nos homines et propter nostram salutem descendit de coelis, et incarnatus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine, et homo factus est; crucifixus etiam pro nobis sub Pontio Pilato, passus et sepultus est; et resurrexit tertia die secundum Scripturas, et ascendit in coelum, sedet ad dexteram Patris, et iterum venturus est cum gloria iudicare vivos et mortuos, cuius regni non erit finis; et in Spiritum Sanctum Dominum et vivificantem, qui ex Patre Filioque procedit; qui cum Patre et Filio simul adoratur et conglorificatur; qui locutus est per Prophetas; et unam sanctam catholicam et apostolicam Ecclesiam. Confiteor unum baptisma in remissionem peccatorum, et exspecto resurrectionem mortuorum, et vitam venturi saeculi. Amen.

Apostolicas et ecclesiasticas traditiones reliquasque 995
eiusdem Ecclesiae observationes et constitutiones firmissime admitto et amplector. Item sacram Scripturam iuxta eum sensum, quem tenuit et tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione sacrarum Scripturarum, admitto, nec eam unquam, nisi iuxta unanimem consensum Patrum accipiam et interpretabor.

Profiteor quoque septem esse vere et proprie sacra- 996
menta Novae Legis a Iesu Christo Domino nostro instituta atque ad salutem humani generis, licet non omnia singulis, necessaria, scilicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium, illaque gratiam conferre, et ex his baptismum, confirmationem et ordinem sine sacrilegio reiterari non posse. Receptos quoque et approbatos Ecclesiae catholicae ritus in supradictorum omnium sacra-

[1] Symb. Nic.-Const.; v. n. 86.

mentorum solemni administratione recipio et admitto. Omnia et singula, quae de peccato originali et de iustificatione in sacrosancta TRIDENTINA Synodo definita et declarata fuerunt, amplector et recipio.

997 Profiteor pariter in Missa offerri Deo verum, proprium et propitiatorium sacrificium pro vivis et defunctis, atque in sanctissimo Eucharistiae sacramento esse vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia transsubstantiationem appellat. Fateor etiam sub altera tantum specie totum atque integrum Christum verumque sacramentum sumi.

998 Constanter teneo purgatorium esse, animasque ibi detentas fidelium suffragiis iuvari; similiter et Sanctos una cum Christo regnantes venerandos atque invocandos esse, eosque orationes Deo pro nobis offerre, atque eorum reliquias esse venerandas. Firmiter assero, imagines Christi ac Deiparae semper Virginis, nec non aliorum Sanctorum, habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem ac venerationem impertiendam; indulgentiarum etiam potestatem a Christo in Ecclesia relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse affirmo.

999 Sanctam catholicam et apostolicam Romanam Ecclesiam omnium ecclesiarum matrem et magistram agnosco; Romanoque Pontifici, beati PETRI Apostolorum principis successori ac Iesu Christi vicario, veram oboedientiam spondeo ac iuro.

1000 Cetera item omnia a sacris canonibus et oecumenicis Conciliis, ac praecipue a sacrosancta TRIDENTINA Synodo (et ab oecumenico Concilio VATICANO)[1], tradita, definita ac declarata (praesertim de Romani Pontificis Primatu et infallibili magisterio), indubitanter recipio atque profiteor; simulque contraria omnia, atque haereses quascunque ab Ecclesia damnatas et reiectas et ana-

[1] Quae uncis includuntur, ex Decr. S. C. Conc. (20. Ian. 1877) nunc addenda sunt [ASS 10 (1877) 74].

thematizatas ego pariter damno, reicio et anathematizo. Hanc veram catholicam fidem, extra quam nemo salvus esse potest, quam in praesenti sponte profiteor et veraciter teneo, eandem integram et immaculatam usque ad extremum vitae spiritum constantissime, Deo adiuvante, retinere et confiteri atque a meis subditis vel illis, quorum cura ad me in munere meo spectabit, teneri, doceri et praedicari, quantum in me erit, curaturum, ego idem N. spondeo, voveo ac iuro: sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei Evangelia.

S. PIUS V 1566—1572.

Errores Michaelis du Bay (Baii)[1].

[Damnati in Bulla «Ex omnibus afflictionibus», 1. Oct. 1567.]

1. Nec angeli nec primi hominis adhuc integri merita recte vocantur gratia. 1001

2. Sicut opus malum ex natura sua est mortis aeternae meritorium, sic bonum opus ex natura sua est vitae aeternae meritorium. 1002

3. Et bonis angelis et primo homini, si in statu illo perseverasset usque ad ultimum vitae, felicitas esset merces, et non gratia. 1003

[1] DuPl III, II 110 sqq; coll. Viva I 553 a; CICRcht II 136 sqq. — Michael Baius (du Bay), natus 1513, Prof. in facultate theol. Lovaniensi, falsas doctrinas proferre coepit 1551. Mox aliis, imprimis Ruardo Tappero, strenue se opponentibus, a. 1560 Baii theses ad facultatem Parisiensem missae atque ab ea damnatae sunt. At Baio eiusque asseclis magnas contentiones excitantibus, PIUS IV a. 1561 B: io silentium imposuit. Sed cum Baius non pareret, PIUS V in Bulla (non tunc publicata) «*Ex omnibus afflictionibus*» omisso scriptoris nomine theses eius censuris variis notavit. Tunc Baius apologiam doctrinae suae ad Pontificem misit, qui, cum legisset, damnationem priorem a. 1569 confirmavit. At cum Baius, qui ad speciem se subiecerat, a spargendis erroribus suis desistere nollet, repetita est damnatio ista et PII V Bulla publicata a GREGORIO XIII in Bulla «*Provisionis nostrae*» 29. Ian. 1579 [BR(T) 8, 315 a sqq; Hrd X 126 sqq] et postea ab URBANO VIII in Bulla «*In eminenti Eccl. milit.*» 6. Mart. 1641 [BR(T) 15, 93 a sqq]. — Theses istae sive quoad verba sive saltem quoad sensum desumptae sunt ex variis Baii opusculis: 1—20: «De meritis operum»; 21—24 26: «De prima hominis iustitia»; 25 27—30: «De virtutibus impiorum»; 31—34 36—38 42: «De caritate»; 37 39—41 66: «De libero arbitrio»; 42—43: «De iustitia»; 44: «De iustificatione»; 45: «De sacrificio»; 46—48 50—55: «De peccato originis»; 57—58: «De oratione pro defunctis»; 59—60: «De indulgentiis»; reliquae ex principiis Baii deductae sunt. — Errores isti Baiani ab aliis in 76, ab aliis in 79 propositiones dividuntur.

1004 4. Vita aeterna homini integro et angelo promissa fuit intuitu bonorum operum, et bona opera ex lege naturae ad illam consequendam per se sufficiunt.

1005 5. In promissione facta et angelo et primo homini continetur naturalis iustitiae constitutio, qua pro bonis operibus sine alio respectu vita aeterna iustis promittitur.

1006 6. Naturali lege constitutum fuit homini, ut, si in oboedientia perseveraret, ad eam vitam pertransiret, in qua mori non posset.

1007 7. Primi hominis integri merita fuerunt primae creationis munera; sed iuxta modum loquendi Scripturae sacrae non recte vocantur gratia; quo fit, ut tantum merita, non etiam gratia, debeant nuncupari.

1008 8. In redemptis per gratiam Christi nullum inveniri potest bonum meritum, quod non sit gratis indigno collatum.

1009 9. Dona concessa homini integro et angelo, forsitan non improbanda ratione, possunt dici gratia; sed quia, secundum usum sacrae Scripturae, nomine gratiae ea tantum munera intelliguntur, quae per Iesum Christum male merentibus et indignis conferuntur, ideo neque merita neque merces, quae illis redditur, gratia dici debet.

1010 10. Solutio poenae temporalis, quae peccato dimisso saepe remanet, et corporis resurrectio proprie nonnisi meritis Christi adscribenda est.

1011 11. Quod pie et iuste in hac vita mortali usque in finem vitae conversati vitam consequimur aeternam, id non proprie gratiae Dei, sed ordinationi naturali statim initio creationis constitutae iusto Dei iudicio deputandum est: neque in hac retributione bonorum ad Christi meritum respicitur, sed tantum ad primam institutionem generis humani, in qua lege naturali constitutum est, ut iusto Dei iudicio oboedientiae mandatorum vita aeterna reddatur.

1012 12. Pelagii sententia est: opus bonum, citra gratiam adoptionis factum, non est regni coelestis meritorium.

1013 13. Opera bona, a filiis adoptionis facta, non accipiunt rationem meriti ex eo, quod fiunt per spiritum adoptionis inhabitantem corda filiorum Dei, sed tantum ex eo, quod sunt conformia legi, quodque per ea praestatur oboedientia legi.

1014 14. Opera bona iustorum non accipiunt in die iudicii extremi ampliorem mercedem, quam iusto Dei iudicio mereantur accipere.

1015 15. Ratio meriti non consistit in eo, quod, qui bene operatur, habeat gratiam et inhabitantem Spiritum Sanctum, sed in eo solum, quod oboedit divinae legi.

16. Non est vera legis oboedientia, quae fit sine caritate. 1016

17. Sentiunt cum Pelagio, qui dicunt, esse necessarium ad 1017 rationem meriti, ut homo per gratiam adoptionis sublimetur ad statum deificum.

18. Opera catechumenorum, ut fides et poenitentia ante 1018 remissionem peccatorum facta, sunt vitae aeternae merita: quam vitam ipsi non consequentur, nisi prius praecedentium delictorum impedimenta tollantur.

19. Opera iustitiae et temperantiae, quae Christus fecit, ex 1019 dignitate personae operantis non traxerunt maiorem valorem.

20. Nullum est peccatum ex natura sua veniale, sed omne 1020 peccatum meretur poenam aeternam.

21. Humanae naturae sublimatio et exaltatio in consortium 1021 divinae naturae debita fuit integritati primae conditionis, et proinde naturalis dicenda est, et non supernaturalis.

22. Cum Pelagio sentiunt, qui textum Apostoli ad Ro- 1022 manos II.: «*Gentes, quae legem non habent, naturaliter ea, quae legis sunt, faciunt*» [Rom 2, 14] intelligunt de gentibus fidei gratiam non habentibus.

23. Absurda est eorum sententia, qui dicunt, hominem ab 1023 initio, dono quodam supernaturali et gratuito, supra conditionem naturae suae fuisse exaltatum, ut fide, spe et caritate Deum supernaturaliter coleret.

24. A vanis et otiosis hominibus, secundum insipientiam 1024 philosophorum, excogitata est sententia, quae ad Pelagianismum reicienda est, hominem ab initio sic constitutum, ut per dona naturae superaddita fuerit largitate conditoris sublimatus et ad Dei filium adoptatus.

25. Omnia opera infidelium sunt peccata, et philosophorum 1025 virtutes sunt vitia.

26. Integritas primae creationis non fuit indebita humanae 1026 naturae exaltatio, sed naturalis eius conditio.

27. Liberum arbitrium, sine gratiae Dei adiutorio, nonnisi 1027 ad peccandum valet.

28. Pelagianus est error, dicere, quod liberum arbitrium 1028 valet ad ullum peccatum vitandum.

29. Non soli *fures* ii sunt et *latrones,* qui Christum viam 1029 et *ostium* veritatis et vitae negant, sed etiam quicunque *aliunde* quam per ipsum in viam iustitiae (hoc est ad aliquam **iustitiam)** ***conscendi*** [cf. Io 10,1] **posse docent,**

30. aut tentationi ulli, sine gratiae ipsius adiutorio, resi- 1030 stere hominem posse, sic ut in eam non inducatur ac ab ea non superetur.

1031 31. Caritas perfecta et sincera, quae est *de corde puro et conscientia bona et fide non ficta* [1 Tim 1, 5], tam in catechumenis quam in poenitentibus potest esse sine remissione peccatorum.

1032 32. Caritas illa, quae est plenitudo legis, non est semper coniuncta cum remissione peccatorum.

1033 33. Catechumenus iuste, recte et sancte vivit, et mandata Dei observat, ac legem implet per caritatem, ante obtentam remissionem peccatorum, quae in baptismi lavacro demum percipitur.

1034 34. Distinctio illa duplicis amoris, naturalis videlicet, quo Deus amatur ut auctor naturae, et gratuiti, quo Deus amatur ut beatificator, vana est et commentitia et ad illudendum sacris Litteris et plurimis veterum testimoniis excogitata.

1035 35. Omne, quod agit peccator vel servus peccati, peccatum est.

1036 36. Amor naturalis, qui ex viribus naturae exoritur, ex sola philosophia per elationem praesumptionis humanae, cum iniuria crucis Christi defenditur a nonnullis doctoribus.

1037 37. Cum Pelagio sentit, qui boni aliquid naturalis, hoc est, quod ex naturae solis viribus ortum ducit, agnoscit.

1038 38. Omnis amor creaturae rationalis aut vitiosa est cupiditas, qua mundus diligitur, quae a Ioanne prohibetur, aut laudabilis illa *caritas,* qua *per Spiritum Sanctum in corde diffusa* [Rom 5, 5] Deus amatur.

1039 39. Quod voluntarie fit, etiamsi necessario fiat, libere tamen fit.

1040 40. In omnibus suis actibus peccator servit dominanti cupiditati.

1041 41. Is libertatis modus, qui est a necessitate, sub libertatis nomine non reperitur in Scripturis, sed solum nomen libertatis a peccato.

1042 42. Iustitia, qua iustificatur per fidem impius, consistit formaliter in oboedientia mandatorum, quae est operum iustitia; non autem in gratia *[habituali]* aliqua animae infusa, qua adoptatur homo in filium Dei et secundum interiorem hominem renovatur ac divinae naturae consors efficitur, ut, sic per Spiritum Sanctum renovatus, deinceps bene vivere et Dei mandatis oboedire possit.

1043 43. In hominibus poenitentibus ante sacramentum absolutionis et in catechumenis ante baptismum est vera iustificatio, separata tamen a remissione peccatorum.

1044 44. Operibus plerisque, quae a fidelibus fiunt, solum ut Dei mandatis pareant, cuiusmodi sunt oboedire parentibus, depositum reddere, ab homicidio, a furto, a fornicatione abstinere, iustificantur quidem homines, quia sunt legis oboedientia et vera legis iustitia; non tamen iis obtinent incrementa virtutum.

45. Sacrificium Missae non alia ratione est sacrificium, quam 1045
generali illa, qua ‚omne opus, quod fit, ut sancta societate Deo homo inhaereat'[1].

46. Ad rationem et definitionem peccati non pertinet vo- 1046
luntarium, nec definitionis quaestio est, sed causae et originis, utrum omne peccatum debeat esse voluntarium.

47. Unde peccatum originis vere habet rationem peccati sine 1047
ulla relatione ac respectu ad voluntatem, a qua originem habuit.

48. Peccatum originis est habituali parvuli voluntate volun- 1048
tarium, et habitualiter dominatur parvulo(s): eo quod non gerit contrarium voluntatis arbitrium.

49. Et ex habituali voluntate dominante fit, ut parvulus 1049
decedens sine regenerationis sacramento, quando usum rationis consecutus erit, actualiter Deum odio habeat, Deum blasphemet et legi Dei repugnet.

50. Prava desideria, quibus ratio non consentit, et quae 1050
homo invitus patitur, sunt prohibita praecepto: *Non concupisces* [cf. Ex 20, 17].

51. Concupiscentia sive lex membrorum, et prava eius desi- 1051
deria, quae inviti sentiunt homines, sunt vera legis inoboedientia.

52. Omne scelus est eius conditionis, ut suum auctorem 1052
et omnes posteros eo modo inficere possit, quo infecit prima transgressio.

53. Quantum est ex vi transgressionis, tantum meritorum 1053
malorum a generante contrahunt, qui cum minoribus nascuntur vitiis, quam qui cum maioribus.

54. Definitiva haec sententia, Deum homini nihil impossi- 1054
bile praecepisse, falso tribuitur Augustino, cum Pelagii sit.

55. Deus non potuisset ab initio talem creare hominem, 1055
qualis nunc nascitur.

56. In peccato duo sunt, actus et reatus; transeunte autem 1056
actu, nihil manet, nisi reatus sive obligatio ad poenam.

57. Unde in sacramento baptismi aut sacerdotis absolutione 1057
proprie reatus peccati dumtaxat tollitur, et ministerium sacerdotum solum liberat a reatu.

58. Peccator poenitens non vivificatur ministerio sacerdotis 1058
absolventis, sed a solo Deo, qui, poenitentiam suggerens et inspirans, vivificat eum et resuscitat: ministerio autem sacerdotis solum reatus tollitur.

[1] Cf. S. August., De civit. Dei 10, 6 [ML 41, 283].

1059 59. Quando per eleemosynas aliaque poenitentiae opera Deo satisfacimus pro poenis temporalibus, non dignum pretium Deo pro peccatis nostris offerimus, sicut quidam errantes autumant (nam alioqui essemus, saltem aliqua ex parte, redemptores); sed aliquid facimus, cuius intuitu Christi satisfactio nobis applicatur et communicatur.

1060 60. Per passiones Sanctorum in indulgentiis communicatas non proprie redimuntur nostra delicta; sed per communionem caritatis nobis eorum passiones impertiuntur, ut digni simus, qui pretio sanguinis Christi a poenis pro peccatis debitis liberemur.

1061 61. Celebris illa doctorum distinctio, divinae legis mandata bifariam impleri, altero modo, quantum ad praeceptorum operum substantiam tantum, altero, quantum ad certum quendam modum, videlicet, secundum quem valeant operantem per ducere ad regnum aeternum (hoc est ad modum meritor[i]um), commentitia est et explodenda.

1062 62. Illa quoque distinctio, qua opus dicitur bifariam bonum, vel quia ex obiecto et omnibus circumstantiis rectum est et bonum (quod moraliter bonum appellare consueverunt), vel quia est meritorium regni aeterni, eo quod sit a vivo Christi membro per Spiritum caritatis, reicienda est.

1063 63. Sed et illa distinctio duplicis iustitiae, alterius, quae fit per Spiritum caritatis inhabitantem, alterius, quae fit ex inspiratione quidem Spiritus Sancti cor ad poenitentiam excitantis, sed nondum cor inhabitantis et in eo caritatem diffundentis, qua divinae legis iustificatio impleatur, similiter reicitur.

1064 64. Item et illa distinctio duplicis vivificationis, alterius, qua vivificatur peccator, dum ei poenitentiae et vitae novae propositum et inchoatio per Dei gratiam inspiratur, alterius, qua vivificatur, qui vere iustificatur et palmes vivus in vite Christo efficitur, pariter commentitia est et Scripturis minime congruens.

1065 65. Nonnisi Pelagiano errore admitti potest usus aliquis liberi arbitrii bonus, sive non malus: et gratiae Christi iniuriam facit, qui ita sentit et docet.

1066 66. Sola violentia repugnat libertati hominis naturali.

1067 67. Homo peccat, etiam damnabiliter, in eo, quod necessario facit.

1068 68. Infidelitas pure negativa in his, (in) quibus Christus non est praedicatus, peccatum est.

1069 69. Iustificatio impii fit formaliter per oboedientiam legis, non autem per occultam communicationem et inspirationem gratiae, quae per eam iustificatos faciat implere legem.

70. Homo exsistens in peccato mortali, sive in reatu aeter- 1070
nae damnationis, potest habere veram caritatem: et caritas etiam perfecta potest consistere cum reatu aeternae damnationis.

71. Per contritionem, etiam cum caritate perfecta et cum 1071
voto suscipiendi sacramentum coniunctam, non remittitur crimen, extra casum necessitatis aut martyrii, sine actuali susceptione sacramenti.

72. Omnes omnino iustorum afflictiones sunt ultiones pec- 1072
catorum ipsorum: unde et Iob et martyres, quae passi sunt, propter peccata sua passi sunt.

73. Nemo, praeter Christum, est absque peccato originali: 1073
hinc Beata Virgo mortua est propter peccatum ex Adam contractum, omnesque eius afflictiones in hac vita sicut et aliorum iustorum fuerunt ultiones peccati actualis, vel originalis.

74. Concupiscentia in renatis relapsis in peccatum mor- 1074
tale, in quibus iam dominatur, peccatum est, sicut et alii habitus pravi.

75. Motus pravi concupiscentiae sunt, pro statu hominis 1075
vitiati, prohibiti praecepto: *Non concupisces* [Ex 20, 17]; unde homo eos sentiens, et non consentiens, transgreditur praeceptum: *Non concupisces*, quamvis transgressio in peccatum non deputetur.

76. Quamdiu aliquid concupiscentiae carnalis in diligente 1076
est, non facit praeceptum: *Diliges Dominum Deum tuum ex toto corde tuo* [Dt 6, 5; Mt 22, 37].

77. Satisfactiones laboriosae iustificatorum non valent ex- 1077
piare de condigno poenam temporalem restantem post culpam condonatam.

78. Immortalitas primi hominis non erat gratiae beneficium, 1078
sed naturalis conditio.

79. Falsa est doctorum sententia, primum hominem potuisse 1079
a Deo creari et institui sine iustitia naturali.

Quas quidem sententias stricto coram nobis examine pon- 1080
deratas, quamquam nonnullae aliquo pacto sustineri possent [1], in rigore et proprio verborum sensu ab assertoribus intento *haereticas, erroneas, suspectas, temerarias, scandalosas* et *in pias aures offensionem immittentes* respective . . . damnamus.

[1] Hoc est celeberrimum illud Comma Pianum, quod haeretici ab hoc loco ad alterum post vocabulum *intento* transferebant, ita ut sensus plane immutaretur. Qua de re consule Tornelium, Tract. de gratia Christi q. 3, § «Momenta ex parte materiae Bullarum adversus Baium»; etiam Kilber, Tract. de gratia disp. 4, c. 2 «De variis circa gratiam erroribus», art. 4, quaeres 2. Viva ad prop. 31 ALEXANDRI VIII B. n. 13 [cf. n. 1321].

De cambiis (i. e. pecuniae permutationibus, syngraphis)[1].

[Ex Constit. «In eam pro nostro», 28. Ian. 1571.]

1081 Primum (igitur) damnamus ea omnia cambia, quae ficta [*al.* sicca] nominantur et ita confinguntur, ut contrahentes ad certas nundinas seu ad alia loca cambia celebrare simulent, ad quae loca ii, qui pecuniam recipiunt, litteras quidem suas cambii tradunt, sed non mittuntur, vel ita mittuntur, ut transacto tempore, unde processerant, inanes referantur, aut etiam nullis huiusmodi litteris traditis, pecunia ibi denique cum interesse reposcitur, ubi contractus fuerat celebratus: nam inter dantes et recipientes usque a principio ita convenerat, vel certe talis intentio erat, neque quisquam est, qui in nundinis, aut locis supradictis, huiusmodi litteris receptis solutionem faciat. Cui malo simile etiam illud est, cum pecuniae sive depositi sive alio nomine ficti cambii traduntur, ut postea eodem in loco vel alibi cum lucro restituantur.

1082 Sed et in ipsis cambiis, quae realia appellantur, interdum, ut ad nos perfertur, campsores praestitutum solutionis terminum, lucro ex tacita vel expressa conventione recepto seu etiam tantummodo promisso, differunt. Quae omnia nos usuraria esse declaramus et, ne fiant, districtius prohibemus.

GREGORIUS XIII 1572—1585.

Professio fidei Graecis praescripta[2].

[Ex actis circa unionem ecclesiae Graeco-Russiacae, a. 1575.]

1083 Ego N. firma fide credo et profiteor omnia et singula, quae continentur in Symbolo fidei, quo sancta Romana Ecclesia utitur, videlicet: Credo in unum Deum [*ut in Symbolo* Nicaeno-Constantinopolitano, n. 86 994].

1084 Credo etiam, suscipio atque profiteor ea omnia, quae sacra oecumenica Synodus FLORENTINA super unione occidentalis et orientalis Ecclesiae definivit et declaravit, videlicet quod Spiritus Sanctus a Patre et Filio aeternaliter est; et essentiam suam suumque esse subsistens habet ex Patre simul et Filio, et ex utroque aeternaliter, tanquam ab uno principio et unica spiratione procedit; cum id, quod sancti Doctores et Patres

[1] CIC Lib. «Sept.» V 13, 2: Franc. Sentis, Clementis Papae VIII Decretales (Frib. 1870) [ed. Boehmer (1747) App. 78; ed. Freiesleben (1773) App. 79, ubi non recte legitur 1575].
[2] BR(T) 8, 133 a sqq; MBR 2, 429 a sqq.

dicunt, ex Patre per Filium procedere Spiritum Sanctum, ad hanc intelligentiam tendat, ut per hoc significetur, Filium quoque esse secundum *Graecos* quidem causam, secundum *Latinos* vero principium subsistentiae Spiritus Sancti, sicut et Patrem. Cumque omnia quae Patris sunt, ipse Pater unigenito Filio suo gignendo dederit, praeter esse Patrem; hoc ipsum quod Spiritus Sanctus procedit ex Filio, ipse Filius a Patre aeternaliter habet, a quo aeternaliter etiam genitus est. Illamque verborum illorum «Filioque» explicationem, veritatis declarandae gratia, et imminente tunc necessitate, licite ac rationabiliter Symbolo fuisse appositam . . . *Sequitur textus ex* Decr. unionis Graecorum [scl. n. 692—694] *Conc. FLORENTINI.*

Insuper profiteor ac recipio alia omnia, quae ex de- 1085
cretis sacrae oecumenicae generalis Synodi TRIDENTINAE sacrosancta Romana et Apostolica Ecclesia, etiam ultra contenta in supradictis fidei Symbolis, profitenda ac recipienda proposuit atque praescripsit, ut sequitur.

Apostolicas . . . *et cetera omnia, ut in professione fidei TRIDENTINA* [n. 995 sqq].

SIXTUS V 1585—1590. GREGORIUS XIV 1590—1591.
URBANUS VII 1590. INNOCENTIUS IX 1591.

CLEMENS VIII 1592—1605.

De facultate benedicendi olea sacra[1].

[Ex Instructione super ritibus Italo-Graecorum, 30. Aug. 1595.]

(§ 3) . . . Non sunt cogendi presbyteri Graeci olea 1086
sancta praeter chrisma ab episcopis Latinis dioecesanis accipere, cum huiusmodi olea ab eis in ipsa oleorum et sacramentorum exhibitione, ex vetere ritu, conficiantur seu benedicantur. . . . Chrisma autem, quod non nisi ab episcopo, etiam iuxta eorum ritum, benedici potest, cogantur accipere.

[1] BR(T) 10, 212 a; cf. Constit. BENEDICTI XIV «*Etsi pastoralis*», 26. Maii 1742 [BB(M) 1, 353; MBR 16, 96 b]; ubi statuitur, presbyteros Graecos in Italia et insulis adiacentibus infantes valide confirmare non posse, cum id ipsis a CLEMENTE VIII a. 1595 expresse interdictum fuerit [v. n. 1458].

De ordinationibus schismaticorum[1].

[Ex eadem Instructione.]

1087 (§ 4) Ordinati ab episcopis schismaticis, alias rite ordinatis, servata debita forma, recipiunt quidem ordinem, sed non exsecutionem.

De absolutione absentis[2].

[Ex Decr. S. Off., 20. Iunii 1602.]

1088 Sanctissimus . . . propositionem, scilicet «licere per litteras seu internuntium confessario absenti peccata sacramentaliter confiteri et ab eodem absente absolutionem obtinere», ad minus uti *falsam, temerariam* et *scandalosam* damnavit ac prohibuit, praecepitque, ne deinceps ista propositio publicis privatisve lectionibus, concionibus et congressibus doceatur, neve unquam tanquam aliquo casu probabilis defendatur, imprimatur aut ad praxim quovis modo deducatur.

1089 *Ex sententia S. Officii sub CLEMENTE VIII et PAULO V identidem (praesertim 7. Iunii 1603 et 24. Ian. 1622) prolata, hoc decretum etiam in sensu diviso, i. e. de confessione vel de absolutione seorsim, valet; decreto S. Officii 14. Iulii 1605 responsum est:* «Sanctissimus decrevit dictam interpretationem P. Suarez ad supradictum decretum [scl. de sensu diviso] non subsistere» *et, iuxta Congregationis Patrum Theologorum decretum 7. Iunii 1603, non potest argui* «ab eo casu, dum super solis signis datis poenitentiae, relatis sacerdoti advenienti, datur iamiam morituro absolutio, ad confessionem peccatorum absenti sacerdoti factam [v. n. 147], cum omnino diversam contineat difficultatem». *Hoc decretum «per praefatos Summos Pontifices» in decreto 24. Ian. 1622 lato approbatum dicitur a Cardinali uno ex Inquisitoribus cum aliquibus Theologis, et iterum effertur: iuxta decretum 24. Ianuarii 1622* «ex casu illius aegroti, cui iamiam morituro super petitionem confessionis et signis datis poenitentiae relatisque sacerdoti advenienti, datur absolutio, cum diversam contineant rationem, non potest oriri aliqua controversia circa dictum CLEMENTIS VIII decretum»[3].

LEO XI 1605.

Paulus V 1605—1621.

De auxiliis seu de efficacia gratiae[4].

[Ex formula pro finiendis disputationibus ad Praepositos Generales O. Pr. et S. J. missa, 5. Sept. 1607.]

1090 In negotio de auxiliis facta est potestas a Summo Pontifice cum disputantibus tum consultoribus redeundi in patrias

[1] BR(T) 10, 212 b.
[2] DuPl III, II 171; Viva I 577 a.
[3] Hoc aliaque in hanc rem documenta vide apud R. de Scorraille, François Suarez II, Parisiis 1912, 110—114.
[4] Theod. Eleutherus (Meyer) S. J., Historia controversiarum de divinae gratiae auxiliis, Antwerp. 1705, 724 a; cf. Iac. Hyac. Serry O. Pr.,

aut domus suas: additumque est, fore, ut Sua Sanctitas declarationem et determinationem, quae exspectabatur, opportune promulgaret. Verum ab eodem SS. Domino serio admodum vetitum est, in quaestione hac pertractanda ne quis partem suae oppositam aut qualificaret aut censura quapiam notaret. . . . Quin optat etiam, ut verbis asperioribus amaritiem animi significantibus invicem abstineant[1].

GREGORIUS XV 1621—1623. URBANUS VIII 1623—1644.

Historia Congregationum de auxiliis divinae gratiae, Antwerp. 1709, 587 sq; G. Schneemann S. J., Controversiarum de div. gratiae liberique arbitrii Concordia initia et progressus, Friburgi 1881, 292 sq. — Cum inter Dominicanos et Patres Societatis Iesu acris controversia orta fuisset de auxiliis gratiae, utrum nempe gratia ab intrinseco efficax (efficacitate conexionis cum consensu) sit et in praedeterminatione physica consistat, uti PP. Praedicatores dicebant, an vero infallibilitas divinae praedestinationis ad gratiam a scientia media dependeat, CLEMENS VIII Congregationem de auxiliis ad litem finiendam instituit, quae integris novem annis, 1598—1607, causae extricandae insudavit. Denique PAULO V sedente, infinitis disputationibus a celeberrimis utriusque partis theologis habitis, a Summo Pontifice finis liti impositus est.

[1] Porro PAULUS V (S. Officii decr. 1. Dec. 1611) prohibuit, libros in materia de auxiliis, etiam sub praetextu commentandi S. Thomam aut alio modo imprimi, quin prius S. Inquisitioni propositi fuissent. Quod URBANUS VIII (decretis S. Inq. d. 22. Maii 1625 et 1. Aug. 1641) inculcavit, additis poenis privationis facultatis docendi et concionandi, vocis activae et passivae et excommunicationis (respective interdicti) Summo Pontifici reservatae et ipso facto incurrendae. Quae tamen prohibitiones postea in desuetudinem abierunt. Falso quidam Molinistarum adversarii contendebant, a PAULO V Bullam, quae illorum doctrinam damnaret, confectam eamque tantum non promulgatam fuisse, autographum vero in archivo asservari [cf. n. 1097]. Summus Pontifex strictum silentium de Congregationum exitu imposuit, atque utriusque ordinis Generali formulam tradidit, qua suis quisque Papae voluntatem denuntiaret. — Multo tempore post BENEDICTUS XIV haec scripsit (a. 1748) ad supremum Hispaniae Inquisitorem: «Tu scis in celeberrimis quaestionibus de praedestinatione et gratia, et de modo conciliandi humanam libertatem cum omnipotentia Dei multiplices esse in scholis opiniones. Thomistae traducuntur uti destructores humanae libertatis et uti sectatores nedum Iansenii, sed etiam Calvini: sed cum ipsi obiectis apprime satisfaciant, nec eorum sententia fuerit unquam a Sede Apostolica reprobata, in ea Thomistae impune versantur, nec fas est ulli Superiori ecclesiastico in praesenti rerum statu eos a sua sententia removere. Augustiniani traducuntur tanquam sectatores Baii et Iansenii. Reponunt ipsi, se humanae libertatis fautores esse, et oppositiones pro viribus eliminant, cumque eorum sententia usque adhuc a Sede Apostolica damnata non sit, nemo est, qui non videat a nullo praetendi posse, ut a sua sententia discedant. Sectatores Molinae et Suaresii a suis adversariis proscribuntur perinde ac si essent Semipelagiani: Romani Pontifices de hoc Moliniano systemate usque adhuc iudicium non tulerunt, et idcirco in eius tuitione prosequuntur et prosequi possunt. . . .» — Decretum INNOCENTII X contra Iansenianos et quae postea a Summis Pontificibus circa hanc rem edita sunt, vide n. 1097.

INNOCENTIUS X 1644—1655.

Error de duplici capite Ecclesiae (seu de primatu R. P.)[1].

[Ex Decr. S. Off., 24. Ian. 1647.]

1091 Sanctissimus . . . propositionem hanc: «S. PETRUS et S. Paulus sunt duo Ecclesiae principes, qui unicum efficiunt», vel: «sunt duo Ecclesiae catholicae coryphaei ac supremi duces summa inter se unitate coniuncti», vel: «sunt geminus universalis Ecclesiae vertex, qui in unum divinissime coaluerunt», vel: «sunt duo Ecclesiae summi pastores ac praesides, qui unicum caput constituunt», ita explicatam, ut ponat omnimodam aequalitatem inter S. PETRUM et S. Paulum sine subordinatione et subiectione S. Pauli ad S. PETRUM in potestate suprema et regimine universalis Ecclesiae, *haereticam* censuit et declaravit.

Errores (5) Cornelii Iansen(ii)[2].

[Excerpti ex «Augustino» et damnati in Constit. «Cum occasione», 31. Maii 1653.]

1092 1. Aliqua Dei praecepta hominibus iustis volentibus et conantibus, secundum praesentes, quas habent vires, sunt impossibilia: deest quoque illis gratia, qua possibilia fiant.

Declarata et damnata uti temeraria, impia, blasphema anathemate damnata, et haeretica.

1093 2. Interiori gratiae in statu naturae lapsae nunquam resistitur.

Declarata et damnata uti haeretica.

1094 3. Ad merendum et demerendum in statu naturae lapsae non requiritur in homine libertas a necessitate, sed sufficit libertas a coactione

Declarata et damnata uti haeretica.

1095 4. Semipelagiani admittebant praevenientis gratiae interioris necessitatem ad singulos actus, etiam ad initium fidei; et in hoc erant haeretici, quod vellent eam gratiam talem esse, cui posset humana voluntas resistere vel obtemperare.

Declarata et damnata uti falsa et haeretica.

[1] DuPl III, II 248.

[2] DuPl III, II 261 sqq; Viva I 512b sqq; CICRcht II 138 sq; BR(T) 15, 720a sq; MBR 5, 486b; 6, 47 a sq. Bulletin de Littér. Ecclés. (Toulouse, 1942) 231 sq. — Hae propositiones Iansenii rursus damnatae sunt ab ALEXANDRO VII Constitutione *«Ad sanciam B. Petri Sedem»* 16. Oct. 1656, tum Constitutione *«Regiminis apostolici»* 15. Febr. 1664, in qua formularium edidit [v. n. 1099]; denique a CLEMENTE XI Constitutione *«Vineam Domini Sabaoth»* 16. Iul. 1705 [v. n. 1350].

5. Semipelagianum est dicere, Christum pro omnibus omnino 1096
hominibus mortuum esse aut sanguinem fudisse.

Declarata et damnata uti falsa, temeraria, scandalosa, et intellecta eo sensu, ut Christus pro salute dumtaxat praedestinatorum mortuus sit, impia, blasphema, contumeliosa, divinae pietati derogans, et haeretica.

De auxiliis seu de efficacia gratiae[1].

[Ex decreto contra Iansenistas, 23. Apr. 1654.]

(Ceterum) cum tam Romae quam alibi circumferantur quae- 1097
dam asserta, acta, manuscripta, et forsitan typis excusa Congregationum habitarum coram fel. rec. CLEMENTE VIII et PAULO V super quaestione *de auxiliis divinae gratiae* tam sub nomine Francisci Pegnae, olim Rotae Romanae decani, quam Fr. Thomae de Lemos O. Pr., aliorumque Praelatorum et Theologorum, qui, ut asseritur, praedictis interfuerunt Congregationibus, necnon quoddam autographum seu exemplar assertae Constitutionis eiusdem PAULI V super definitione praedictae quaestionis *de auxiliis*, ac damnationis sententiae, seu sententiarum Ludovici Molinae S. J.: eadem Sanctitas Sua praesenti hoc decreto declarat ac decernit, praedictis assertis, actis, tam pro sententia Fratrum O. S. D. quam Ludovici Molinae aliorumque S. J. religiosorum, et autographo sive exemplari praedictae assertae Constitutionis PAULI V nullam omnino esse fidem adhibendam; neque ab alterutra parte, seu a quocunque alio allegari posse vel debere: sed super quaestione praedicta observanda esse decreta PAULI V et URBANI VIII suorum praedecessorum[2].

[1] Th. Eleutherus (Meyer), Hist. controv. de div. gratiae auxiliis 707a; apud Serry, Hist. Congreg. de auxil. XXXIV. — Cum Ianseniani contra Molinistas ad acta quaedam Congreg. de auxil. provocarent et unius alteriusve Consultoris iudicia pro vera PAULI V Bulla, cui sola promulgationis solemnitas deesset, obicerent, INNOCENTIUS X in sollemni Decreto, quo varios libros in defensionem Iansenii scriptos damnavit, de praetensa PAULI V Bulla et reliquis actibus hoc iudicium tulit.

[2] Cum vero Facultas Lovaniensis INNOCENTIO XII supplicasset, ut S. Sedis auctoritate licitum sibi esset ac liberum, continuare in tradenda doctrina maiorum suorum, quae continetur in libro censurarum Lovaniensis et Duacensis Universitatum una cum apologia universitatis Lovaniensis, et ab eadem declarari, doctrinam de gratia per se efficaci et de praedestinatione ante praevisa merita nullis hactenus Apostolicis decretis damnatam et enervatam esse, Summus Pontifex (Brevi d. 7. Febr. 1694) allegatis verbis «Indiculi» S. COELESTINO I attributi: «Profundiores vero» etc. [v. n. 142], respondit: *«nec arbitramur opportunum, ut in praesens habeatur exactior illa de divinis auxiliis tractatio, quae a praedecessoribus nostris* CLEMENTE VIII *et* PAULO V *instituta fuit.»* Cum denique Iansenistae, qui dissidia, quantum poterant, augere non destiterant, et se «Thomistas Augustinianos» dictitabant, atque adversus Iesuitas

ALEXANDER VII 1655—1667.

De sensu verborum Cornelii Jansen[1].

[Ex Constit. «Ad sacram beati PETRI Sedem», 16. Oct. 1656.]

1098 (§ 6) Quinque illas propositiones ex libro praememorati Cornelii Iansenii Episcopi Yprensis, cui titulus est: *Augustinus*, excerptas ac in sensu ab eodem Cornelio intento damnatas fuisse, declaramus et definimus.

Formularium submissionis Iansenistis propositum[2].

[Ex Constit. «Regiminis apostolici», 15. Febr. 1665.]

1099 «Ego N. Constitutioni apostolicae INNOCENTII X, datae die 31. Maii 1653, et Constitutioni ALEXANDRI VII, datae die 16. Octobris 1656, Summorum Pontificum, me subicio, et quinque propositiones ex Cornelii Iansenii libro, cui nomen *Augustinus*, excerptas, et in sensu ab eodem auctore intento, prout illas per dictas Constitutiones Sedes Apostolica damnavit, sincero animo reicio ac damno, et ita iuro: Sic me Deus adiuvet, et haec sancta Dei evangelia.»[3]

---

solos pugnare fingebant, per Bullam «*Unigenitus*» doctrinam SS. Augustini et Thomae illorum [scl. Iesuitarum] machinationibus damnatam fuisse conquererentur, CLEMENS XI, qui illam Constitutionem ediderat, altera quae incipit «*Pastoralis officii*» § 3 calumnias istas repulit a. 1718. Porro BENEDICTUS XIII, cum Constitutione «*Pretiosus*» (d. 26. Maii 1727) privilegia ordinis Praedicatorum confirmaret, § 30 prohibuit, ne quis S. Thomae doctrinam eiusque scholam ullatenus damnaret ac pro damnata in Bulla «*Unigenitus*» traduceret. CLEMENS denique XII (d. 2. Oct. 1733) decreta CLEMENTIS XI et BENEDICTI XIII confirmat, haec tamen addit: «*Mentem tamen eorundem praedecessorum nostrorum compertam habentes, nolumus aut per nostras aut per ipsorum laudes Thomisticae scholae delatas, quas iterato nostro iudicio comprobamus et confirmamus, quicquam esse detractum ceteris catholicis scholis diversa ab eadem in explicanda divinae gratiae efficacia sentientibus, quarum etiam erga S. Sedem praeclara sunt merita.*» Renovat decreta PAULI V et aliorum et interdicit, ne «*notam aut censuram aliquam theologicam iisdem scholis diversa sentientibus inurere aut earum sententias conviciis et contumeliis incessere audeant, donec de iisdem controversiis haec S. Sedes aliquid definiendum aut pronuntiandum censuerit*».

[1] DuPl III, II 281 b (445 b); Viva I 513 b sq; BR(T) 16, 247 a; MBR 6, 47 b. — Cum damnatis a Summis Pontificibus Iansenii propositionibus ad illam cavillationem recurrissent Ianseniani, ut dicerent eas quidem esse damnabiles, sed eum non fuisse sensum Iansenii, ALEXANDER VII haec declaravit.

[2] DuPl III, II 315 b (446 b); Viva I 514 b; BR(T) 17, 336 b; MBR 6, 212 a.

[3] Cum vero aliqui Belgii antistites quaedam formulario addidissent, INNOCENTIUS XII Brevi (6. Febr. 1694) post confirmatas INNOCENTII X et ALEXANDRI VII Constitutiones id fieri prohibuit, ac formularium in sensu obvio ab omnibus sumi iussit; altero vero Brevi (24. Nov. 1696) declaravit, se hoc decreto nullatenus derogare Constitutioni ALEXANDRI VII. Denique CLEMENS XI Constitutione «*Vineam Domini*», quam infra afferimus [v. n. 1350], omnem viam praeclusit Iansenistarum subterfugiis quoad factum dogmaticum, et INNOCENTII X et ALEXANDRI VII Constitutiones innovavit.

De immaculata conceptione B. M. V.[1]

[Ex Bulla «Sollicitudo omnium eccl.», 8. Dec. 1661.]

(§ 1) Vetus est Christi fidelium erga eius beatissimam 1100
matrem Virginem Mariam pietas sentientium, eius animam in primo instanti creationis atque infusionis in corpus fuisse speciali Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Iesu Christi eius filii, humani generis Redemptoris, a macula peccati originalis praeservatam immunem, atque in hoc sensu eius conceptionis festivitatem solemni ritu colentium et celebrantium; crevitque horum numerus [*post Constitutiones SIXTI IV a Conc. TRIDENTINO innovatas* n. 734 sq 792] . . . ita, ut . . . iam fere omnes catholici eam complectantur. . . .

(§ 4) Constitutiones et decreta a Romanis Pontificibus . . . edita in favorem sententiae asserentis, animam beatae Mariae Virginis in sui creatione et in corpus infusione Spiritus Sancti gratia donatam et a peccato originali praeservatam fuisse . . . innovamus.

Errores varii de rebus moralibus (I)[2].

[Damnati in Decretis 24. Sept. 1665 et 18. Mart. 1666.]

A. Die 24. Septembris 1665.

1. Homo nullo unquam vitae suae tempore tenetur elicere 1101
actum fidei, spei et caritatis ex vi praeceptorum divinorum ad eas virtutes pertinentium.

2. Vir equestris ad duellum provocatus potest illud ac- 1102
ceptare, ne timiditatis notam apud alios incurrat.

3. Sententia asserens, Bullam «Coenae» solum prohibere 1103
absolutionem haeresis et aliorum criminum, quando publica sunt, et id non derogare facultati TRIDENTINI, in qua de

---

[1] BR(T) 16, 739 b; MBR 6, 152.

[2] DuPl III, II 321 a sqq; Viva I initio; MBR 6, App. 1 sqq. Quaedam propositiones morales ab ALEXANDRO VII et ab INNOCENTIO XI [v. n. 1151 sqq] damnatae ex damnatione Lovaniensi 4. Maii 1657 et 26. Aprilis 1653 excerptae sunt.

occultis criminibus sermo est, anno 1629, 18. Iulii in Consistorio sacrae Congregationis Eminentissimorum Cardinalium visa et tolerata est.

1104 4. Praelati regulares possunt in foro conscientiae absolvere quoscunque saeculares ab haeresi occulta et ab excommunicatione propter eam incursa.

1105 5. Quamvis evidenter tibi constet, Petrum esse haereticum, non teneris denuntiare, si probare non possis.

1106 6. Confessarius, qui in sacramentali confessione tribuit poenitenti chartam postea legendam, in qua ad venerem incitat, non censetur sollicitasse in confessione, ac proinde non est denuntiandus.

1107 7. Modus evadendi obligationem denuntiandae sollicitationis est, si sollicitatus confiteatur cum sollicitante: hic potest ipsum absolvere absque onere denuntiandi.

1108 8. Duplicatum stipendium potest sacerdos pro eadem Missa licite accipere, applicando petenti partem etiam specialissimam fructus ipsimet celebranti correspondentem, idque post decretum URBANI VIII[1].

1109 9. Post decretum URBANI[1] potest sacerdos, cui Missae celebrandae traduntur, per alium satisfacere, collato illi minori stipendio, alia parte stipendii sibi retenta.

1110 10. Non est contra iustitiam, pro pluribus sacrificiis stipendium accipere, et sacrificium unum offerre. Neque etiam est contra fidelitatem, etiamsi promittam promissione, etiam iuramento firmata, danti stipendium, quod pro nullo alio offeram.

1111 11. Peccata in confessione omissa seu oblita ob instans periculum vitae aut ob aliam causam, non tenemur in sequenti confessione exprimere.

1112 12. Mendicantes possunt absolvere a casibus episcopis reservatis, non obtenta ad id episcoporum facultate.

1113 13. Satisfacit praecepto annuae confessionis, qui confitetur regulari episcopo praesentato, sed ab eo iniuste reprobato.

1114 14. Qui facit confessionem voluntarie nullam, satisfacit praecepto Ecclesiae.

1115 15. Poenitens propria auctoritate substituere sibi alium potest, qui loco ipsius poenitentiam adimpleat.

1116 16. Qui beneficium curatum habent, possunt sibi eligere in confessarium simplicem sacerdotem non approbatum ab Ordinario.

1117 17. Est licitum religioso vel clerico, calumniatorem gravia crimina de se vel de sua religione spargere minantem occidere, quando alius modus defendendi non suppetit: uti sup-

[1] In Constit. INNOCENTII XII «*Nuper*», 23. Dec. 1697.

petere non videtur, si calumniator sit paratus vel ipsi religioso, vel eius religioni publice et coram gravissimis viris praedicta impingere, nisi occidatur.

18. Licet interficere falsum accusatorem, falsos testes ac 1118
etiam iudicem, a quo iniqua certo imminet sententia, si alia via non potest innocens damnum evitare.

19. Non peccat maritus occidens propria auctoritate uxo- 1119
rem in adulterio deprehensam.

20. Restitutio a PIO V[1] imposita beneficiatis non recitantibus 1120
non debetur in conscientia ante sententiam declaratoriam iudicis, eo quod sit poena.

21. Habens capellaniam collativam, aut quodvis aliud bene- 1121
ficium ecclesiasticum, si studio litterarum vacet, satisfacit suae obligationi, si officium per alium recitet.

22. Non est contra iustitiam, beneficia ecclesiastica non 1122
conferre gratis: quia collator conferens illa beneficia ecclesiastica pecunia interveniente non exigit illam pro collatione beneficii, sed veluti pro emolumento temporali, quod tibi conferre non tenebatur.

23. Frangens ieiunium Ecclesiae, ad quod tenetur, non 1123
peccat mortaliter, nisi ex contemptu vel inoboedientia hoc faciat, puta quia non vult se subicere praecepto.

24. Mollities, sodomia et bestialitas sunt peccata eiusdem 1124
speciei infimae; ideoque sufficit dicere in confessione, se procurasse pollutionem.

25. Qui habuit copulam cum soluta, satisfacit confessionis 1125
praecepto dicens: Commisi cum soluta grave peccatum contra castitatem, non explicando copulam.

26. Quando litigantes habent pro se opiniones aeque pro- 1126
babiles, potest iudex pecuniam accipere pro ferenda sententia in favorem unius prae alio.

27. Si liber sit alicuius iunioris et moderni, debet opinio 1127
censeri probabilis, dum non constet, reiectam esse a Sede Apostolica tanquam improbabilem.

28. Populus non peccat, etiamsi absque ulla causa non 1128
recipiat legem a principe promulgatam.

B. Die 18. Martii 1666.

29. In die ieiunii qui saepius modicum quid comedit, etiamsi 1129
notabilem quantitatem in fine comederit, non frangit ieiunium.

30. Omnes officiales, qui in republica corporaliter laborant, 1130
sunt excusati ab obligatione ieiunii, nec debent se certificare, an labor sit compatibilis cum ieiunio.

[1] Constit. «*Ex proximo*», 20. Sept. 1571.

1131 31. Excusantur absolute a praecepto ieiunii omnes illi, qui iter agunt equitando, utcunque iter agunt, etiamsi iter necessarium non sit, et etiamsi iter unius diei conficiant.

1132 32. Non est evidens, quod consuetudo non comedendi ova et lacticinia in Quadragesima obliget.

1133 33. Restitutio fructuum ob omissionem Horarum suppleri potest per quascunque eleemosynas, quas antea beneficiarius de fructibus sui beneficii fecerit.

1134 34. In die Palmarum recitans officium paschale satisfacit praecepto.

1135 35. Unico officio potest quis satisfacere duplici praecepto pro die praesenti et crastino.

1136 36. Regulares possunt in foro conscientiae uti privilegiis suis, quae sunt expresse revocata per Concilium TRIDENTINUM.

1137 37. Indulgentiae concessae regularibus et revocatae a PAULO V hodie sunt revalidatae.

1138 38. Mandatum TRIDENTINI, factum sacerdoti sacrificanti ex necessitate cum peccato mortali, confitendi quamprimum [v. n. 880], est consilium, non praeceptum.

1139 39. Illa particula «quamprimum» intelligitur, cum sacerdos suo tempore confitebitur.

1140 40. Est probabilis opinio, quae dicit, esse tantum veniale osculum habitum ob delectationem carnalem et sensibilem[1], quae ex osculo oritur, secluso periculo consensus ulterioris et pollutionis.

1141 41. Non est obligandus concubinarius ad eiciendam concubinam, si haec nimis utilis esset ad oblectamentum concubinarii, vulgo «regalo», dum, deficiente illa [*alias:* illo] nimis aegre ageret vitam, et aliae epulae taedio magno concubinarium afficerent, et alia famula nimis difficile inveniretur.

1142 42. Licitum est mutuanti, aliquid ultra sortem exigere, si se obliget ad non repetendam sortem usque ad certum tempus.

1143 43. Annuum legatum pro anima relictum non durat plus quam per decem annos.

1144 44. Quoad forum conscientiae, reo correcto eiusque contumacia cessante, cessant censurae.

1145 45. Libri prohibiti «donec expurgentur», possunt retineri usque dum adhibita diligentia corrigantur.

Omnes damnatae et prohibitae ut minimum tanquam scandalosae.

---

[1] *Viva legit:* sensualis; *sed DuPl et MBR, uti hic est:* sensibilis.

De contritione perfecta et imperfecta[1].

[Ex Decr. S. Off., 5. Maii 1667.]

Circa controversiam: an illa attritio, quae concipitur ex 1146
metu gehennae, excludens voluntatem peccandi, cum spe veniae, ad impetrandam gratiam in sacramento poenitentiae requirat insuper aliquem actum dilectionis Dei, asserentibus quibusdam, negantibus aliis, et invicem adversam sententiam censurantibus: . . . Sanctitas Sua . . . praecipit . . . ut, si deinceps de materia attritionis praefatae scribent vel libros aut scripturas edent vel docebunt vel praedicabunt vel alio quovis modo poenitentes aut scholares ceterosque erudient, non audeant alicuius theologicae censurae alteriusve iniuriae aut contumeliae nota taxare alterutram sententiam, sive negantem necessitatem aliqualis dilectionis Dei in praefata attritione ex metu gehennae concepta, quae hodie inter scholasticos communior videtur, sive asserentem dictae dilectionis necessitatem, donec ab hac Sancta Sede fuerit aliquid hac in re definitum.

CLEMENS IX 1667—1669. CLEMENS X 1670—1676.

INNOCENTIUS XI 1676—1689.

De communione frequenti et quotidiana[2].

[Ex Decr. C. S. Conc., 12. Febr. 1679.]

Etsi frequens quotidianusque sacrosanctae Eucharistiae usus 1147
a SS. Patribus fuerit semper in Ecclesia probatus: nunquam tamen aut saepius illam percipiendi aut ab ea abstinendi certos singulis mensibus aut hebdomadis dies statuerunt, quos nec Concilium TRIDENTINUM praescripsit, sed, quasi humanam infirmitatem secum reputaret, nihil praecipiens, quid cuperet tantum indicavit, cum inquit: *Optaret quidem sacrosancta Synodus, ut in singulis Missis fideles adstantes sacramentali Eucharistiae perceptione communicarent* [v. n. 944]. Idque non immerito: multiplices enim sunt conscientiarum recessus, variae ob negotia spiritus alienationes; multae contra gratiae et Dei dona parvulis concessa; quae cum humanis oculis scrutari non possimus, nihil certe de cuiusque dignitate atque integritate

---

[1] DuPl III, II 324 b sq.

[2] Collect. S. C. de Prop. Fide I (1907) n. 219; DuPl III, II 346 b sq; Ferraris, Prompta Bibliotheca, s. v. «Eucharistia» I 41 (III 244 b sqq). — Hoc decretum omnino concordat cum Responso S. C. Conc. iam anno 1587 (24. Ian.) episcopo Brixiensi dato [Dict. de Théol. cath. s. v. Communion eucharist. (fréquente), T. 3, col. 534 sq; Analecta Iuris Pontificii, ser. 7. col. 789 sq].

et consequenter de frequentiore aut quotidiano vitalis panis esu potest constitui.

Et propterea quod ad *negotiatores* ipsos attinet, frequens ad sacram alimoniam percipiendam accessus confessariorum secreta cordis explorantium iudicio est relinquendus, qui ex conscientiarum puritate et frequentiae fructu et ad pietatem processu laicis negotiatoribus et coniugatis, quod prospicient eorum saluti profuturum, id illis praescribere debebunt.

In *coniugatis* autem hoc amplius animadvertant, cum beatus Apostolus nolit eos *invicem fraudari, nisi forte ex consensu ad tempus, ut vacent orationi* [cf. 1 Cor 7, 5], eos serio admoneant, tanto magis ob sacratissimae Eucharistiae reverentiam continentiae vacandum purioreque mente ad coelestium epularum communionem esse conveniendum.

1148 In hoc igitur pastorum diligentia potissimum invigilabit, non ut a frequenti aut quotidiana sacrae communionis sumptione unica praecepti formula aliqui deterreantur, aut sumendi dies generaliter constituantur, sed magis quid singulis permittendum, per se aut parochos seu confessarios sibi decernendum putet; illudque omnino prohibeat, ut nemo a sacro convivio, seu frequenter seu quotidie accesserit, repellatur, et nihilominus det operam, ut unusquisque digne pro devotionis et praeparationis modo rarius aut crebrius Dominici corporis suavitatem degustet.

1149 Itidem *moniales* quotidie sacram communionem petentes admonendae erunt, ut in diebus earum ordinis instituto praestitutis communicent; si quae vero puritate mentis eniteant et fervore spiritus ita incaluerint, ut dignae frequentiore aut quotidiana sanctissimi Sacramenti perceptione videri possint, id illis a Superioribus permittatur.

Proderit etiam praeter parochorum et confessariorum diligentiam opera quoque concionatorum uti et cum eis constitutum habere, ut cum fideles ad sanctissimi Sacramenti frequentiam (quod facere debent) accesserint[1], statim de magna ad illud sumendum praeparatione orationem habeant, generatimque ostendant, eos, qui ad frequentiorem aut quotidianam salutiferi cibi sumptionem devoto studio excitantur, debere, sive laici negotiatores sint, sive coniugati, sive quicunque alii, suam agnoscere infirmitatem, ut dignitate Sacramenti ac divini iudicii formidine discant coelestem mensam, in qua Christus est, revereri; et si quando se minus paratos senserint, ab ea abstinere seque ad maiorem praeparationem accingere

[1] *Videtur legendum:* accenderint.

Episcopi autem, in quorum dioecesibus viget huiusmodi devotio erga sanctissimum Sacramentum, pro illa gratias Deo agant, eamque ipsi adhibito prudentiae et iudicii temperamento alere debebunt, et ab eorum officio postulari sibi maxime persuadebunt, nulli labori aut diligentiae parcendum, ut omnis irreverentiae et scandali suspicio in veri et immaculati agni perceptione tollatur virtutesque et dona in sumentibus augeantur: quod abunde continget, si ii, qui devoto huiusmodi studio, divina praestante gratia, tenentur, seque sacratissimo pane frequentius refici cupiunt, suas vires expendere seque probare cum timore et caritate assueverint. . . .

Porro episcopi et parochi seu confessarii redarguant asse- 1150
rentes, communionem quotidianam esse de iure divino. . . . Non permittant, ut venialium confessio fiat simplici sacerdoti non approbato ab episcopo aut Ordinario.

Errores varii de rebus moralibus (II)[1].

[Damnati in Decr. S. Off. 4. Martii 1679.]

1. Non est illicitum, in sacramentis conferendis sequi opi- 1151
nionem probabilem de valore sacramenti, relicta tutiore, nisi id vetet lex, conventio aut periculum gravis damni incurrendi. Hinc sententia probabili tantum utendum non est in collatione baptismi, ordinis sacerdotalis aut episcopalis.

2. Probabiliter existimo, iudicem posse iudicare iuxta opi- 1152
nionem etiam minus probabilem.

3. Generatim, dum probabilitate sive intrinseca sive ex- 1153
trinseca quantumvis tenui, modo a probabilitatis finibus non exeatur, confisi aliquid agimus, semper prudenter agimus[2].

4. Ab infidelitate excusabitur infidelis non credens, ductus 1154
opinione minus probabili.

5. An peccet mortaliter, qui actum dilectionis Dei semel 1155
tantum in vita eliceret, condemnare non audemus.

6. Probabile est, ne singulis quidem rigorose quinquenniis 1156
per se obligare praeceptum caritatis erga Deum.

7. Tunc solum obligat, quando tenemur iustificari, et non 1157
habemus aliam viam, qua iustificari possumus.

8. Comedere et bibere usque ad satietatem ob solam volup- 1158
tatem non est peccatum, modo non obsit valetudini; quia licite potest (quis) appetitus naturalis suis actibus frui.

9. Opus coniugii ob solam voluptatem exercitum omni 1159
penitus caret culpa ac defectu veniali.

[1] DuPl III, II 348 a sqq; Viva I 175 sqq.
[2] His sententiis damnatur systema morale, quod dicitur «Laxismus».

1160 10. Non tenemur proximum diligere actu interno et formali.

1161 11. Praecepto proximum diligendi satisfacere possumus per solos actus externos.

1162 12. Vix in saecularibus invenies, etiam in regibus, superfluum statui. Et ita vix aliquis tenetur ad eleemosynam, quando tenetur tantum ex superfluo statui.

1163 13. Si cum debita moderatione facias, potes absque peccato mortali de vita alicuius tristari, et de illius morte naturali gaudere, illam inefficaci affectu petere et desiderare, non quidem ex displicentia personae, sed ob aliquod temporale emolumentum.

1164 14. Licitum est, absoluto desiderio cupere mortem patris, non quidem ut malum patris, sed ut bonum cupientis; quia nimirum ei obventura est pinguis hereditas.

1165 15. Licitum est filio gaudere de parricidio parentis a se in ebrietate perpetrato, propter ingentes divitias inde ex hereditate consecutas.

1166 16. Fides non censetur cadere sub praeceptum speciale et secundum se.

1167 17. Satis est actum fidei semel in vita elicere.

1168 18. Si (a) potestate publica quis interrogetur, fidem ingenue confiteri ut Deo et fidei gloriosum consulo: tacere ut peccaminosum per se non damno.

1169 19. Voluntas non potest efficere, ut assensus fidei in se ipso sit magis firmus, quam mereatur pondus rationum ad assensum impellentium.

1170 20. Hinc potest quis prudenter repudiare assensum, quem habebat, supernaturalem.

1171 21. Assensus fidei supernaturalis et utilis ad salutem stat cum notitia solum probabili revelationis, immo cum formidine, qua quis formidet, ne non sit locutus Deus.

1172 22. Nonnisi fides unius Dei necessaria videtur necessitate medii, non autem explicita Remuneratoris.

1173 23. Fides late dicta ex testimonio creaturarum similive motivo ad iustificationem sufficit.

1174 24. Vocare Deum in testem mendacii levis non est tanta irreverentia, propter quam velit aut possit damnare hominem.

1175 25. Cum causa licitum est iurare sine animo iurandi, sive res sit levis sive gravis.

1176 26. Si quis vel solus vel coram aliis, sive interrogatus sive propria sponte, sive recreationis causa, sive quocunque alio fine iuret, se non fecisse aliquid, quod revera fecit, intelligendo intra se aliquid aliud, quod non fecit, vel aliam viam

ab ea, in qua fecit, vel quodvis aliud additum verum, revera non mentitur nec est periurus.

27. Causa iusta utendi his amphibologiis est, quoties id 1177
necessarium aut utile est ad salutem corporis, honorem, res familiares tuendas, vel ad quemlibet alium virtutis actum, ita ut veritatis occultatio censeatur tunc expediens et studiosa.

28. Qui mediante commendatione vel munere ad magi- 1178
stratum vel officium publicum promotus est, poterit cum restrictione mentali praestare iuramentum, quod de mandato regis a similibus solet exigi, non habito respectu ad intentionem exigentis; quia non tenetur fateri crimen occultum.

29. Urgens metus gravis est causa iusta sacramentorum 1179
administrationem simulandi.

30. Fas est viro honorato occidere invasorem, qui nititur 1180
calumniam inferre, si aliter haec ignominia vitari nequit: idem quoque dicendum, si quis impingat alapam vel fuste percutiat et post impactam alapam vel ictum fustis fugiat.

31. Regulariter occidere possum furem pro conservatione 1181
unius aurei.

32. Non solum licitum est defendere defensione occisiva, 1182
quae actu possidemus, sed etiam, ad quae ius inchoatum habemus et quae nos possessuros speramus.

33. Licitum est tam heredi quam legatario, contra iniuste 1183
impedientem, ne vel hereditas adeatur vel legata solvantur, se taliter defendere sicut et ius habenti in cathedram vel praebendam, contra earum possessionem iniuste impedientem.

34. Licet procurare abortum ante animationem foetus, ne 1184
puella deprehensa gravida occidatur aut infametur.

35. Videtur probabile, omnem foetum (quamdiu in utero 1185
est) carere anima rationali et tunc primum incipere eandem habere, cum paritur: ac consequenter dicendum erit, in nullo abortu homicidium committi.

36. Permissum est furari, non solum in extrema necessitate, 1186
sed etiam in gravi.

37. Famuli et famulae domesticae possunt occulte heris suis 1187
surripere ad compensandam operam suam, quam maiorem iudicant salario, quod recipiunt.

38. Non tenetur quis sub poena peccati mortalis restituere, 1188
quod ablatum est per pauca furta, quantumcunque sit magna summa totalis.

39. Qui alium movet aut inducit ad inferendum grave dam- 1189
num tertio, non tenetur ad restitutionem istius damni illati.

1190 40. Contractus mohatra licitus est, etiam respectu eiusdem personae et cum contractu retrovenditionis praevie inito cum intentione lucri.

1191 41. Cum numerata pecunia pretiosior sit numeranda, et nullus sit, qui non maioris faciat pecuniam praesentem quam futuram, potest creditor aliquid ultra sortem a mutu(at)ario exigere et eo titulo ab usura excusari.

1192 42. Usura non est, dum ultra sortem aliquid exigitur tanquam ex benevolentia et gratitudine debitum, sed solum si exigatur tanquam ex iustitia debitum.

1193 43. Quidni nonnisi veniale sit, detrahentis auctoritatem magnam sibi noxiam falso crimine elidere?

1194 44. Probabile est, non peccare mortaliter, qui imponit falsum crimen alicui, ut suam iustitiam et honorem defendat. Et si hoc non sit probabile, vix ulla erit opinio probabilis in theologia.

1195 45. Dare temporale pro spirituali non est simonia, quando temporale non datur tanquam pretium, sed dumtaxat tanquam motivum conferendi vel efficiendi spirituale, vel etiam quando temporale sit solum gratuita compensatio pro spirituali, aut e contra.

1196 46. Et id quoque locum habet, etiamsi temporale sit principale motivum dandi spirituale; immo etiamsi sit finis ipsius rei spiritualis, sic ut illud pluris aestimetur quam res spiritualis.

1197 47. Cum dicit Concilium TRIDENTINUM, eos alienis peccatis communicantes mortaliter peccare, qui, nisi quos digniores et Ecclesiae magis utiles ipsi iudicaverint, ad ecclesias promovent: Concilium vel primo videtur per hoc «digniores» non aliud significare velle, nisi dignitatem eligendorum, sumpto comparativo pro positivo; vel secundo locutione minus propria ponit «digniores», ut excludat indignos, non vero dignos; vel tandem loquitur tertio, quando fit concursus.

1198 48. Tam clarum videtur, fornicationem secundum se nullam involvere malitiam, et solum esse malam, quia interdicta, ut contrarium omnino rationi dissonum videatur.

1199 49. Mollities iure naturae prohibita non est. Unde, si Deus eam non interdixisset, saepe esset bona et aliquando obligatoria sub mortali.

1200 50. Copula cum coniugata, consentiente marito, non est adulterium; adeoque sufficit in confessione dicere, se esse fornicatum.

1201 51. Famulus, qui submissis humeris scienter adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, et multoties eidem subservit deferendo scalam, aperiendo ianuam, aut quid simile cooperando, non peccat mortaliter, si id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne a domino male tractetur, ne torvis oculis aspiciatur, ne domo expellatur.

52. Praeceptum servandi festa non obligat sub mortali, 1202
seposito scandalo, si absit contemptus.

53. Satisfacit praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro, qui 1203
duas eius partes, immo quattuor simul a diversis celebrantibus audit.

54. Qui non potest recitare Matutinum et Laudes, potest 1204
autem reliquas Horas, ad nihil tenetur; quia maior pars trahit ad se minorem.

55. Praecepto communionis annuae satisfit per sacrilegam 1205
Domini manducationem.

56. Frequens confessio et communio, etiam in his, qui 1206
gentiliter vivunt, est nota praedestinationis.

57. Probabile est, sufficere attritionem naturalem, modo 1207
honestam.

58. Non tenemur confessario interroganti fateri peccati ali- 1208
cuius consuetudinem.

59. Licet sacramentaliter absolvere dimidiate tantum con- 1209
fessos, ratione magni concursus poenitentium, qualis verbi gratia potest contingere in die magnae alicuius festivitatis aut indulgentiae.

60. Poenitenti habenti consuetudinem peccandi contra legem 1210
Dei, naturae aut Ecclesiae, etsi emendationis spes nulla appareat, nec est neganda nec differenda absolutio, dummodo ore proferat, se dolere et proponere emendationem.

61. Potest aliquando absolvi, qui in proxima occasione 1211
peccandi versatur, quam potest et non vult omittere, quin immo directe et ex proposito quaerit aut ei se ingerit.

62. Proxima occasio peccandi non est fugienda, quando 1212
causa aliqua utilis aut honesta non fugiendi occurrit.

63. Licitum est quaerere directe occasionem proximam 1213
peccandi pro bono spirituali vel temporali nostro vel proximi.

64. Absolutionis capax est homo, quantumvis laboret igno- 1214
rantia mysteriorum fidei, et etiamsi per negligentiam, etiam culpabilem, nesciat mysterium sanctissimae Trinitatis et Incarnationis Domini nostri Iesu Christi.

65. Sufficit illa mysteria semel credidisse. 1215

Omnes damnatae et prohibitae, sicut iacent, ut minimum *tanquam* scandalosae *et in praxi* perniciosae.

Summus Pontifex decretum concludit his verbis.

1216 Tandem, ut ab iniuriosis contentionibus doctores seu scholastici aut alii quicunque in posterum se abstineant, et ut paci et caritati consulatur, idem Sanctissimus in virtute sanctae oboedientiae eis praecipit, ut tam in libris imprimendis ac manuscriptis, quam in thesibus, disputationibus ac praedicationibus caveant ab omni censura et nota, necnon a quibuscunque conviciis contra eas propositiones, quae adhuc inter catholicos hinc inde controvertuntur, donec a Sancta Sede, re cognita, super iisdem propositionibus iudicium proferatur[1].

Errores de omnipotentia donata[2].

[Damnati in Decr. S. Off., 23. Nov. 1679.]

1217 1. Deus donat nobis omnipotentiam suam, ut ea utamur, sicut aliquis donat alteri villam vel librum.

1218 2 Deus subicit nobis suam omnipotentiam.

Prohibentur uti temerariae ad minimum *et* novae.

De systematis moralibus[3].

[Decr. S. Off., 26. Iunii 1680.]

1219 Facta relatione per Patrem Lauream contentorum in litteris Patris Thirsi Gonsalez Soc. Iesu SS^{mo} D. N. directis, Em^{mi} DD. dixerunt, quod scribatur per Secretarium Status Nuntio apostolico Hispaniarum, ut significet dicto Patri Thirso, quod Sanctitas Sua benigne acceptis ac non sine laude perlectis eius litteris mandavit, ut ipse libere et intrepide praedicet, doceat et calamo defendat opinionem magis probabilem, nec non viriliter impugnet sententiam eorum, qui asserunt, quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata licitum sit sequi minus probabilem, eumque certum faciat, quod quidquid favore opinionis magis probabilis egerit et scripserit, gratum erit Sanctitati Suae. Iniungatur Patri Generali Societatis Iesu de ordine

[1] Idem sancivit BENEDICTUS XIV in Bulla «*Sollicita et provida*» 9. Iulii 1753 [BB(M) 10, 251 sq].

[2] DuPl III, II 352 b; Viva I 564 a.

[3] Études religieuses 91 (1902 II), 847 sq, ubi habetur textus authenticus. — Hoc decretum, disciplinare potius quam doctrinale, probabilismo obesse contendit Franc. ter Haar C. SS. R. in libro «Ven. INNOCENTII PP XI de probabilismo decreti historia . . .» (Tornaci 1904, Casterman); item alii. — E contra non obesse probabilismo defendit Aug. Lehmkuhl S. J. in opusculo «Probabilismus vindicatus» (Friburgi 1906, Herder) 78—111; similiter alii.

Sanctitatis Suae, ut non modo permittat Patribus Societatis scribere pro opinione magis probabili, et impugnare sententiam asserentium, quod in concursu minus probabilis opinionis cum probabiliore sic cognita et iudicata licitum sit sequi minus probabilem; verum etiam scribat omnibus Universitatibus Societatis, mentem Sanctitatis Suae esse, ut quilibet, prout sibi libuerit, libere scribat pro opinione magis probabili et impugnet contrariam praedictam; eisque iubeat, ut mandato Sanctitatis Suae omnino se submittant[1].

Error de sigillo confessionis[2].

[Damnatus in Decr. S. Off., 18. Nov. 1682.]

De propositione: «Scientia ex confessione acquisita uti licet, 1220
modo fiat sine directa aut indirecta revelatione et gravamine poenitentis, nisi aliud multo gravius ex non usu sequatur, in cuius comparatione prius merito contemnatur», addita deinde explicatione sive limitatione, quod sit intelligenda de usu scientiae ex confessione acquisitae cum gravamine poenitentis, seclusa quacunque revelatione, atque in casu, quo multo maius gravamen eiusdem poenitentis ex non usu sequeretur,

statutum est, «dictam propositionem, quatenus admittit usum dictae scientiae cum gravamine poenitentis, omnino prohibendam esse, etiam cum dicta explicatione sive limitatione».

Errores Michaelis de Molinos[3].

[Damnati in Decreto S. Officii, 28. Aug., et in Constit. «Coelestis Pastor», 20. Nov. 1687.]

1. Oportet hominem suas potentias annihilare, et haec est 1221
via interna.

2. Velle operari active, est Deum offendere, qui vult esse 1222
ipse solus agens: et ideo opus est, seipsum in Deo totum et totaliter derelinquere et postea permanere velut corpus exanime.

[1] Additur in exemplari S. Officii: «*Die 8. Iulii 1680. Renuntiato praedicto Ordine Sanctitatis Suae Patri Generali Societatis Iesu per Assessorem, respondit, se in omnibus quanto citius pariturum, licet nec per ipsum, nec per suos Praedecessores fuerit unquam interdictum scribere pro opinione magis probabili, eamque docere.*»

[2] DuPl III, II 354; Viva I 565 b.

[3] DuPl III, II 357 sqq; coll. Viva I 557 a sqq; BR(T) 19, 775 b sqq; MBR 10, 212 b sqq. — Michael de Molinos, baptizatus 29. Iunii 1628 Muniessae in Hispania, in opusculis et epistolis suis errores Quietismi, qui dicitur, sparsit ideoque tandem incarceratus et 1696 sacramentis Ecclesiae munitus defunctus est.

1223 3. Vota de aliquo faciendo sunt perfectionis impeditiva.

1224 4. Activitas naturalis est gratiae inimica, impeditque Dei operationes et veram perfectionem; quia Deus operari vult in nobis sine nobis.

1225 5. Nihil operando anima se annihilat et ad suum principium redit et ad suam originem, quae est essentia Dei, in qua transformata remanet ac divinizata, et Deus tunc in se ipso remanet; quia tunc non sunt amplius duae res unitae, sed una tantum, et hac ratione Deus vivit et regnat in nobis, et anima seipsam annihilat in esse operativo.

1226 6. Via interna est illa, in qua non cognoscitur nec lumen, nec amor, nec resignatio; et non oportet Deum cognoscere, et hoc modo recte proceditur.

1227 7. Non debet anima cogitare nec de praemio, nec de punitione, nec de paradiso, nec de inferno, nec de morte, nec de aeternitate.

1228 8. Non debet velle scire, an gradiatur cum voluntate Dei, an cum eadem voluntate resignata maneat necne; nec opus est, ut velit cognoscere suum statum nec proprium nihil; sed debet ut corpus exanime manere.

1229 9. Non debet anima reminisci nec sui, nec Dei, nec cuiuscunque rei, et in via interna omnis reflexio est nociva, etiam reflexio ad suas humanas actiones et ad proprios defectus.

1230 10. Si propriis defectibus alios scandalizet, non est necessarium reflectere, dummodo non adsit voluntas scandalizandi: et ad proprios defectus non posse reflectere, gratia Dei est.

1231 11. Ad dubia quae occurrunt, an recte procedatur necne, non opus est reflectere.

1232 12. Qui suum liberum arbitrium Deo donavit, de nulla re debet curam habere, nec de inferno, nec de paradiso; nec debet desiderium habere propriae perfectionis, nec virtutum, nec propriae sanctitatis, nec propriae salutis, cuius spem expurgare debet.

1233 13. Resignato Deo libero arbitrio, eidem Deo relinquenda est cogitatio et cura de omni re nostra, et relinquere, ut faciat in nobis sine nobis suam divinam voluntatem.

1234 14. Qui divinae voluntati resignatus est, non convenit, ut a Deo rem aliquam petat; quia petere est imperfectio, cum sit actus propriae voluntatis et electionis, et est velle, quod divina voluntas nostrae conformetur, et non quod nostra divinae: et illud Evangelii: «*Petite et accipietis*» [Io 16, 24], non est dictum a Christo pro animabus internis, quae nolunt habere voluntatem; immo huiusmodi animae eo perveniunt, ut non possint a Deo rem aliquam petere.

15. Sicut non debent a Deo rem aliquam petere, ita nec 1235
illi ob rem aliquam gratias agere debent; quia utrumque est actus propriae voluntatis.

16. Non convenit indulgentias quaerere pro poena propriis 1236
peccatis debita; quia melius est divinae iustitiae satisfacere, quam divinam misericordiam quaerere: quoniam illud ex puro Dei amore procedit, et istud ab amore nostri interessato, nec est res Deo grata nec meritoria, quia est velle crucem fugere.

17. Tradito Deo libero arbitrio, et eidem relicta cura et 1237
cogitatione animae nostrae, non est amplius habenda ratio tentationum; nec eis alia resistentia fieri debet nisi negativa, nulla adhibita industria; et si natura commovetur, oportet sinere ut commoveatur, quia est natura.

18. Qui in oratione utitur imaginibus, figuris, speciebus et 1238
propriis conceptibus, non *adorat* Deum *in spiritu et veritate* [Io 4, 23].

19. Qui amat Deum eo modo, quo ratio argumentatur aut 1239
intellectus comprehendit, non amat verum Deum.

20. Asserere, quod in oratione opus est sibi per discursum 1240
auxilium ferre et per cogitationes, quando Deus animam non alloquitur, ignorantia est. Deus nunquam loquitur, eius locutio est operatio, et semper in anima operatur, quando haec suis discursibus, cogitationibus et operationibus eum non impedit.

21. In oratione opus est manere in fide obscura et uni- 1241
versali, cum quiete et oblivione cuiuscunque cogitationis particularis ac distinctae attributorum Dei ac Trinitatis, et sic in Dei praesentia manere ad illum adorandum et amandum eique inserviendum; sed absque productione actuum, quia Deus in his sibi non complacet.

22. Cognitio haec per fidem non est actus a creatura pro- 1242
ductus, sed est cognitio a Deo creaturae tradita, quam creatura se habere non cognoscit, nec postea cognoscit illam se habuisse; et idem dicitur de amore.

23. Mystici cum S. Bernardo in Scala Claustralium[1] di- 1243
stinguunt quattuor gradus: lectionem, meditationem, orationem, et contemplationem infusam. Qui semper in primo sistit, nunquam ad secundum pertransit. Qui semper in secundo persistit, nunquam ad tertium pervenit, qui est nostra contemplatio acquisita, in qua per totam vitam persistendum est, dummodo Deus animam non trahat (absque eo, quod ipsa id exspectet) ad contemplationem infusam; et hac cessante,

---

[1] *Alias:* Mystici cum S. Bernardo, vel auctore Scalae Claustralis sub nomine eiusdem S. Bernardi.

anima regredi debet ad tertium gradum et in ipso permanere, absque eo, quod amplius redeat ad secundum aut primum.

1244 24. Qualescunque cogitationes in oratione occurrant, etiam impurae, etiam contra Deum, Sanctos, fidem et sacramenta, si voluntarie non nutriantur nec voluntarie expellantur, sed cum indifferentia et resignatione tolerentur; non impediunt orationem fidei, immo eam perfectiorem efficiunt, quia anima tunc magis divinae voluntati resignata remanet.

1245 25. Etiamsi superveniat somnus et dormiatur, nihilominus fit oratio et contemplatio actualis; quia oratio et resignatio, resignatio et oratio idem sunt, et dum resignatio perdurat, perdurat et oratio.

1246 26. Tres illae viae: purgativa, illuminativa et unitiva, sunt absurdum maximum, quod dictum fuerit in mystica, cum non sit nisi unica via, scilicet via interna.

1247 27. Qui desiderat et amplectitur devotionem sensibilem, non desiderat nec quaerit Deum, sed seipsum; et male agit, cum eam desiderat et eam habere conatur, qui per viam internam incedit, tam in locis sacris quam in diebus solemnibus.

1248 28. Taedium rerum spiritualium bonum est, siquidem per illud purgatur amor proprius.

1249 29. Dum anima interna fastidit discursus de Deo et virtutes et frigida remanet, nullum in se ipsa sentiens fervorem, bonum signum est.

1250 30. Totum sensibile, quod experimur in vita spirituali, est abominabile, spurcum et immundum.

1251 31. Nullus meditativus veras virtutes exercet internas; quae non debent a sensibus cognosci. Opus est amittere virtutes.

1252 32. Nec ante nec post communionem alia requiritur praeparatio aut gratiarum actio (pro istis animabus internis), quam permanentia in solita resignatione passiva, quia modo perfectiore supplet omnes actus virtutum, qui fieri possunt et fiunt in via ordinaria. Et si hac occasione communionis insurgunt motus humiliationis, petitionis aut gratiarum actionis, reprimendi sunt, quoties non dignoscatur, eos esse ex impulsu speciali Dei: alias sunt impulsus naturae nondum mortuae.

1253 33. Male agit anima, quae procedit per hanc viam internam, si in diebus solemnibus vult aliquo conatu particulari excitare in se devotum aliquem sensum, quoniam animae internae omnes dies sunt aequales, omnes festivi. Et idem dicitur de locis sacris, quia huiusmodi animabus omnia loca aequalia sunt.

1254 34. Verbis et lingua gratias agere Deo, non est pro animabus internis, quae in silentio manere debent, nullum Deo impedimentum apponendo, quod operetur in illis; et quo magis Deo se resignant, experiuntur, se non posse orationem dominicam seu Pater noster recitare.

35. Non convenit animabus huius viae internae, quod fa- 1255
ciant operationes, etiam virtuosas, ex propria electione et activitate: alias non essent mortuae. Nec debent elicere actus amoris erga beatam Virginem, Sanctos aut humanitatem Christi: quia, cum ista obiecta sensibilia sint, talis est amor erga illa.

36. Nulla creatura, nec beata Virgo, nec Sancti sedere 1256
debent in nostro corde: quia solus Deus vult illud occupare et possidere.

37. In occasione tentationum, etiam furiosarum, non debet 1257
anima elicere actus explicitos virtutum oppositarum, sed debet in supradicto amore et resignatione permanere.

38. Crux voluntaria mortificationum pondus grave est et 1258
infructuosum, ideoque dimittenda.

39. Sanctiora opera et poenitentiae, quas peregerunt Sancti, 1259
non sufficiunt ad removendam ab anima vel unicam adhaesionem.

40. Beata Virgo nullum unquam opus exterius peregit, et 1260
tamen fuit Sanctis omnibus sanctior. Igitur ad sanctitatem perveniri potest absque opere exteriore.

41. Deus permittit et vult ad nos humiliandos et ad veram 1261
transformationem perducendos, quod in aliquibus animabus perfectis, etiam non arreptitiis, daemon violentiam inferat earum corporibus, easque actus carnales committere faciat, etiam in vigilia et sine mentis offuscatione, movendo physice illarum manus et alia membra contra earum voluntatem. Et idem dicitur quoad alios actus per se peccaminosos: in quo casu non sunt peccata, quia in his [*Viva:* quia his] non adest consensus.

42. Potest dari casus, quod huiusmodi violentiae ad actus 1262
carnales contingant eodem tempore ex parte duarum personarum, scilicet maris et feminae, et ex parte utriusque sequatur actus.

43. Deus praeteritis saeculis sanctos efficiebat tyrannorum 1263
ministerio; nunc vero eos efficit sanctos ministerio daemonum, qui causando in eis praedictas violentias facit, ut illi seipsos magis despiciant atque annihilent et se Deo resignent.

44. Iob blasphemavit, et tamen non peccavit labiis suis; 1264
quia fuit ex daemonis violentia.

45. Sanctus Paulus huiusmodi daemonis violentias in suo 1265
corpore passus est; unde scripsit: *Non quod volo bonum, hoc ago; sed, quod nolo malum, hoc facio* [Rom 7, 19].

1266 46. Huiusmodi violentiae sunt medium magis proportionatum ad annihilandam animam, et ad eam [*Viva:* et eam] ad veram transformationem et unionem perducendam, nec alia superest via: et haec est via facilior et tutior.

1267 47. Cum huiusmodi violentiae occurrunt, sinere oportet, ut satanas operetur, nullam adhibendo industriam nullumque proprium conatum, sed permanere debet homo in suo nihilo; et etiamsi sequantur pollutiones et actus obscoeni propriis manibus, et etiam peiora, non opus est seipsum inquietare [*Viva:* inquietari], sed foras emittendi sunt scrupuli, dubia et timores; quia anima fit magis illuminata, magis roborata magisque candida, et acquiritur sancta libertas. Et prae omnibus non opus est haec confiteri, et sanctissime fit non confitendo; quia hoc pacto superatur daemon, et acquiritur thesaurus pacis.

1268 48. Satanas, qui huiusmodi violentias infert, suadet deinde, gravia esse delicta, ut anima se inquietet, ne in via interna ulterius progrediatur: unde ad eius vires enervandas melius est ea non confiteri, quia non sunt peccata, nec etiam venialia.

1269 49. Iob ex violentia daemonis se propriis manibus polluebat eodem tempore, quo *mundas habebat ad Deum preces* (sic interpretando locum ex capite XVI Iob) [cf. Iob 16, 18].

1270 50. David, Ieremias et multi ex sanctis Prophetis huiusmodi violentias patiebantur harum impurarum operationum externarum.

1271 51. In sacra Scriptura multa sunt exempla violentiarum ad actus externos peccaminosos; uti illud de Samsone, qui per violentiam seipsum occidit cum Philistaeis [Iud 16, 29 sq], coniugium iniit cum alienigena [Iud 14, 1 sqq], et cum Dalila meretrice fornicatus est [Iud 16, 4 sqq], quae alias erant prohibita et peccata fuissent; de Iuditha, quae Holoferni mentita fuit [Idth 11, 4 sqq]; de Elisaeo, qui pueris maledixit [4 Reg 2, 24]; de Elia, qui combussit duces cum turmis regis Achab [cf. 4 Reg 1, 10 sqq]. An vero fuerit violentia immediate a Deo peracta vel daemonum ministerio, ut in aliis animabus contingit, in dubio relinquitur.

1272 52. Cum huiusmodi violentiae, etiam impurae, absque mentis offuscatione accidunt, tunc anima Deo potest uniri, et de facto semper magis unitur.

1273 53. Ad cognoscendum in praxi, an aliqua operatio in aliis personis fuerit violentia(ta), regula, quam de hoc habeo, nedum sunt protestationes animarum illarum, quae protestantur, se dictis violentiis non consensisse aut iurare non posse, quod in iis consenserint, et videre quod sint animae, quae proficiunt

in via interna; sed regulam sumerem a lumine quodam, actuali cognitione humana ac theologica superiore, quod me certo cognoscere facit cum interna certitudine, quod talis operatio est violent(i)a: et certus sum, quod hoc lumen a Deo procedit, quia ad me provenit coniunctum cum certitudine, quod a Deo proveniat, et mihi nec umbram dubii relinquit in contrarium: eo modo, quo interdum contingit, quod Deus aliquid revelando eodem tempore animam certam reddit, quod ipse sit, qui revelat, et anima in contrarium non potest dubitare.

54. Spirituales vitae ordinariae in hora mortis se delusos 1274
invenient et confusos (et) cum omnibus passionibus in alio mundo purgandis.

55. Per hanc viam internam pervenitur, etsi multa cum 1275
sufferentia, ad purgandas et exstinguendas omnes passiones, ita quod nihil amplius sentitur, nihil, nihil: nec ulla sentitur inquietudo, sicut corpus mortuum, nec anima se amplius commoveri sinit.

56. Duae leges et duae cupiditates (animae una, et amoris 1276
proprii altera) tamdiu perdurant, quamdiu perdurat amor proprius: unde quando hic purgatus est et mortuus, uti fit per viam internam, non adsunt amplius illae duae leges et duae cupiditates, nec ulterius lapsus aliquis incurritur, nec aliquid sentitur amplius, ne quidem veniale peccatum.

57. Per contemplationem acquisitam pervenitur ad statum 1277
non faciendi amplius peccata, nec mortalia nec venialia.

58. Ad huiusmodi statum pervenitur non reflectendo am- 1278
plius ad proprias operationes; quia defectus ex reflexione oriuntur.

59. Via interna seiuncta est a confessione, a confessariis 1279
et a casibus conscientiae, a theologia et philosophia.

60. Animabus provectis, quae reflexionibus mori incipiunt, 1280
et eo etiam perveniunt, ut sint mortuae, Deus confessionem aliquando efficit impossibilem et supplet ipse tanta gratia praeservante, quantam in sacramento reciperent: et ideo huiusmodi animabus non est bonum in tali casu ad sacramentum poenitentiae accedere, quia id est (in) illis impossibile.

61. Anima, cum ad mortem mysticam pervenit, non potest 1281
amplius aliud velle, quam quod Deus vult, quia non habet amplius voluntatem, et Deus ilii eam abstulit.

62. Per viam internam pervenitur ad continuum statum 1282
immobilem in pace imperturbabili.

63. Per viam internam pervenitur etiam ad mortem sen- 1283
suum: quin immo signum, quod quis in statu nihilitatis maneat, id est mortis mysticae, est, si sensus exteriores non reprae-

sentent amplius res sensibiles, (unde sint) ac si non essent, quia non perveniunt ad faciendum, quod intellectus se ad eas applicet.

1284 64. Theologus minorem dispositionem habet quam homo rudis ad statum contemplativi: primo, quia non habet fidem adeo puram; secundo, quia non est adeo humilis; tertio, quia non adeo curat propriam salutem; quarto, quia caput refertum habet phantasmatibus, speciebus, opinionibus et speculationibus, et non potest in illum ingredi verum lumen.

1285 65. Praepositis oboediendum est in exteriore, et latitudo voti oboedientiae religiosorum tantummodo ad exterius pertingit. In interiore vero aliter res se habet, quo solus Deus et director intrant.

1286 66. Risu digna est nova quaedam doctrina in Ecclesia Dei, quod anima quoad internum gubernari debeat ab episcopo: quod si episcopus non sit capax, anima ipsum cum suo directore adeat. Novam dico doctrinam; quia nec sacra Scriptura, nec concilia, nec canones, nec bullae, nec Sancti, nec auctores eam unquam tradiderunt nec tradere possunt: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et anima eius habet facultatem eligendi quemcunque sibi visum fuerit [*Viva:* anima ius habet eligendi quemcunque sibi bene visum].

1287 67. Dicere, quod internum manifestandum est exteriori tribunali praepositorum, et quod peccatum sit id non facere, est manifesta deceptio: quia Ecclesia non iudicat de occultis, et propriis animabus praeiudicant his deceptionibus et simulationibus.

1288 68. In mundo non est facultas nec iurisdictio ad praecipiendum, ut manifestentur epistolae directoris quoad internum animae: et ideo opus est animadvertere, quod hoc est insultus satanae, etc.

Damnatae tanquam haereticae, suspectae, erroneae, scandalosae, blasphemae, piarum aurium offensivae, temerariae, christianae disciplinae relaxativae, eversivae, et seditiosae respective.

ALEXANDER VIII 1689—1691.

Errores de bonitate actus et de peccato philosophico[1].

[Damnati in Decr. S. Off., 24. Aug. 1690.]

1289 1. Bonitas obiectiva consistit in convenientia obiecti cum natura rationali: formalis vero in conformitate actus cum regula morum. Ad hoc sufficit, ut actus moralis tendat in finem ultimum interpretative. Hunc homo non tenetur amare neque in principio neque in decursu vitae suae moralis.

Declarata et damnata uti haeretica.

2. Peccatum philosophicum seu morale est actus humanus 1290
disconveniens naturae rationali et rectae rationi; theologicum vero et mortale est transgressio libera divinae legis. Philosophicum, quantumvis grave, in illo, qui Deum vel ignorat vel de Deo actu non cogitat, est grave peccatum, sed non est offensa Dei, neque peccatum mortale dissolvens amicitiam Dei, neque aeterna poena dignum.

Declarata et damnata uti scandalosa, temeraria, piarum aurium offensiva, et erronea[1].

Errores Iansenistarum[2].

[Damnati in Decr. S. Off., 7. Dec. 1690.]

1. In statu naturae lapsae ad peccatum mortale [*Viva:* formale] et demeritum sufficit illa libertas, qua voluntarium ac liberum fuit in causa sua, peccato originali et voluntate Adami peccantis. 1291

2. Tametsi detur ignorantia invincibilis iuris naturae, haec in statu naturae lapsae operantem ex ipsa non excusat a peccato formali. 1292

3. Non licet sequi opinionem (probabilem) vel inter probabiles probabilissimam[3]. 1293

4. Christus dedit semetipsum pro nobis oblationem Deo, non pro solis electis, sed pro omnibus et solis fidelibus. 1294

5. Pagani, Iudaei, haeretici aliique huius generis nullum omnino accipiunt a Iesu Christo influxum: adeoque hinc recte inferes, in illis esse voluntatem nudam et inermem sine omni gratia sufficienti. 1295

6. Gratia sufficiens statui nostro non tam utilis, quam perniciosa est, sic, ut proinde merito possimus petere: A gratia sufficienti libera nos, Domine. 1296

7. Omnis humana actio deliberata est Dei dilectio vel mundi: si Dei, caritas Patris est; si mundi, concupiscentia carnis, hoc est, mala est. 1297

8. Necesse est, infidelem in omni opere peccare. 1298

9. Revera peccat, qui odio habet peccatum mere ob eius turpitudinem et disconvenientiam cum natura, sine ullo ad Deum offensum respectu. 1299

[1] DuPl III, II 365 a sq; coll. Viva I 363.

[1] Cf. H. Beylard, Le péché philosophique [Nouv. Rev. théol. 62 (1935) 591 sqq 673 sqq].
[2] DuPl III, II 371 b sqq; coll. Viva I 364 sqq.
[3] Hac sententia damnatur «Tutiorismus» absolutus.

1300 10. Intentio, qua quis detestatur malum et prosequitur bonum mere, ut coelestem obtineat gloriam, non est recta nec Deo placens.

1301 11. Omne, quod non est ex fide christiana supernaturali, quae per dilectionem operatur, peccatum est.

1302 12. Quando in magnis peccatoribus deficit omnis amor, deficit etiam fides: et etiamsi videantur credere, non est fides divina, sed humana.

1303 13. Quisquis etiam aeternae mercedis intuitu Deo famulatur, caritate si caruerit, vitio non caret, quoties intuitu licet beatitudinis operatur.

1304 14. Timor gehennae non est supernaturalis.

1305 15. Attritio, quae gehennae et poenarum metu concipitur, sine dilectione benevolentiae Dei propter se, non est bonus motus ac supernaturalis.

1306 16. Ordinem praemittendi satisfactionem absolutioni induxit non politia aut institutio Ecclesiae, sed ipsa Christi lex et praescriptio, natura rei id ipsum quodammodo dictante.

1307 17. Per illam praxim mox absolvendi ordo poenitentiae est inversus.

1308 18. Consuetudo moderna quoad administrationem sacramenti poenitentiae, etiamsi eam plurimorum hominum sustentet auctoritas et multi temporis diuturnitas confirmet, nihilominus ab Ecclesia non habetur pro usu sed abusu.

1309 19. Homo debet agere tota vita poenitentiam pro peccato originali.

1310 20. Confessiones apud religiosos factae pleraeque vel sacrilegae sunt vel invalidae.

1311 21. Parochianus potest suspicari de mendicantibus, qui eleemosynis communibus vivunt, de imponenda nimis levi et incongrua poenitentia seu satisfactione ob quaestum seu lucrum subsidii temporalis.

1312 22. Sacrilegi sunt iudicandi, qui ius ad communionem percipiendam praetendunt, antequam condignam de delictis suis poenitentiam egerint.

1313 23. Similiter arcendi sunt a sacra communione, quibus nondum inest amor Dei purissimus et omnis mixtionis expers.

1314 24. Oblatio in templo, quae fiebat a beata Virgine Maria in die purificationis suae per duos pullos columbarum, unum in holocaustum et alterum pro peccatis, sufficienter testatur, quod indiguerit purificatione, et quod filius (qui offerebatur), etiam macula matris maculatus esset, secundum verba legis.

1315 25. Dei Patris [*Viva:* sedentis] simulacrum nefas est christiano in templo collocare.

26. Laus, quae defertur Mariae ut Mariae, vana est. 1316

27. Valuit aliquando baptismus sub hac forma collatus: 1317
«In nomine Patris etc.», praetermissis illis: «Ego te baptizo.»

28. Valet baptismus collatus a ministro, qui omnem ritum 1318
externum formamque baptizandi observat, intus vero in corde suo apud se resolvit: Non intendo, quod facit Ecclesia.

29. Futilis et toties convulsa est assertio de Pontificis Ro- 1319
mani supra Concilium oecumenicum auctoritate atque in fidei quaestionibus decernendis infallibilitate.

30. Ubi quis invenerit doctrinam in Augustino clare fun- 1320
datam, illam absolute potest tenere et docere, non respiciendo ad ullam Pontificis Bullam.

31. Bulla URBANI VIII «In eminenti» est subreptitia[1]. 1321

Damnatae et prohibitae tanquam temerariae, scandalosae, male sonantes, iniuriosae, haeresi proximae, haeresim sapientes, erroneae, schismaticae, et haereticae respective.

Articuli (erronei) cleri Gallicani (de potest. R. Pontificis)[2].

[Ut irriti declarati in Constit. «Inter multiplices», 4. Aug. 1690.]

1. Beato PETRO eiusque successoribus Christi vicariis 1322
ipsique Ecclesiae rerum spiritualium et ad aeternam salutem pertinentium, non autem civilium ac temporalium a Deo traditam potestatem, dicente Domino: «*Regnum meum non est de hoc mundo*» [Io 18, 36], et iterum: «*Reddite ergo, quae sunt Caesaris, Caesari, et quae sunt Dei, Deo*» [Lc 20, 25], ac proinde

[1] In hac Bulla URBANI VIII (edita a. 1641) confirmantur Constitutiones PII V et GREGORII XIII, quibus damnantur 79 Baii propositiones; in eadem iterum prohibetur liber Cornelii Jansen, cui titulus *Augustinus*. Hanc Bullam Baiani et Iansenistae dixerunt esse subreptitiam, tanquam editam a Pontifice veritatis ignaro, cum tamen Pontifex in ea asserat: ex matura ac diligenti eiusdem libri, cui titulus *Augustinus*, lectione compertum esse, in eodem libro multas Baii propositiones proscriptas contineri. Cf. Viva in hanc propositionem. Tournely, De gratia q. 3; Historia Iansenismi, Epoch. I, § «Liber Iansenii URBANO VIII denuntiatur et ab ipso prohibetur».

[2] CL I 831 sq et BR(T) 20, 69 a; MBR 10, 217 b; RskRP II 222. — Improbati, ut refert PIUS VI Constit. «*Auctorem fidei*» [v. n. 1599], ab INNOCENTIO XI per Litteras in forma Brevis 11. Apr. 1682, et per ALEXANDRUM VIII in Constitutione «*Inter multiplices*» (4. Aug. 1690). Denique susceptos a synodo Pistoriensi palam damnavit PIUS VI Bulla «*Auctorem fidei*» (28. Aug. 1794). Hos quattuor declarationis articulos, quorum tres posteriores ad rem dogmaticam faciunt, plurimi ex auctoribus litteris ad INNOCENTIUM XII a. 1693 datis retractaverunt. — Ceterum hi cleri Gallicani articuli anni 1682 non sunt nisi, forma mutata, sex articuli Sorbonnici anni 1663 (Gérin, Recherches historiques sur l'assemblée du clergé de France de 1682, ed. 2 [Paris 1870], p. 17).

stare Apostolicum illud: «*Omnis anima potestatibus sublimioribus subdita sit; non est enim potestas nisi a Deo; quae autem sunt, a Deo ordinatae sunt; itaque qui potestati resistit Dei ordinationi resistit*» [Rom 13, 1 sq]. Reges ergo et principes in temporalibus nulli ecclesiasticae potestati Dei ordinatione subici, neque auctoritate clavium Ecclesiae directe vel indirecte deponi, aut illorum subditos eximi a fide atque oboedientia, ac praestito fidelitatis sacramento solvi posse: eamque sententiam publicae tranquillitati necessariam, nec minus Ecclesiae quam Imperio utilem, ut verbo Dei, Patrum traditioni et Sanctorum exemplis consonam, omnino retinendam [1].

1323 2. Sic inesse Apostolicae Sedi ac PETRI successoribus, Christi vicariis, rerum spiritualium plenam potestatem, ut simul valeant atque immota consistant sanctae oecumenicae Synodi CONSTANTIENSIS a Sede Apostolica comprobata ipsorumque Romanorum Pontificum ac totius Ecclesiae usu confirmata atque ab ecclesia Gallicana perpetua religione custodita decreta de auctoritate Conciliorum generalium, quae sessione quarta et quinta continentur [2], nec probari a Gallicana ecclesia, qui eorum decretorum, quasi dubiae sint auctoritatis ac minus approbata, robur infringant aut ad solum schismatis tempus Concilii dicta detorqueant.

1324 3. Hinc apostolicae potestatis usum moderandum per canones Spiritu Dei conditos et totius mundi reverentia consecratos; valere etiam regulas, mores et instituta a regno et ecclesia Gallicana recepta, patrumque terminos manere inconcussos, atque id pertinere ad amplitudinem Apostolicae Sedis, ut statuta et consuetudines tantae Sedis et ecclesiarum consensione firmatae propriam stabilitatem obtineant.

1325 4. In fidei quoque quaestionibus praecipuas Summi Pontificis esse partes, eiusque decreta ad omnes et singulas ecclesias pertinere, nec tamen irreformabile esse iudicium nisi Ecclesiae consensus accesserit.

De his ALEXANDER VIII sic statuit:

1326 «Omnia et singula, quae tam quoad extensionem iuris regaliae, quam quoad declarationem de potestate ecclesiastica ac quattuor in ea contentas propositiones in supradictis comitiis cleri Gallicani a. 1682 habitis acta et gesta fuerunt, cum omnibus et singulis mandatis, arrestis, confirmationibus, declarationibus, epistolis, edictis et decretis a quibusvis personis sive ecclesiasticis sive laicis, quomodolibet qualificatis,

[1] Ius deponendi principes etc. quomodo intellegendum sit, cf. v. gr. Archiv für kathol. Kirchenrecht XXVI (1871), p. LXXX.
[2] Vide n. 657 c. nota.

quavis auctoritate et potestate, etiam individuam expressionem requirente, fungentibus, editis seu publicatis etc. ipso iure nulla, irrita, invalida, inania, viribusque et effectu penitus et omnino vacua ab ipso initio fuisse et esse ac perpetuo fore, neminemque ad illorum seu cuiuslibet eorum, etiamsi iuramento vallata sint, observantiam teneri . . . tenore praesentium declaramus.»

INNOCENTIUS XII 1691—1700.

Errores de amore erga Deum purissimo [1].

[Damnati in Brevi «Cum alias», 12. Martii 1699.]

1. Datur habitualis status amoris Dei, qui est caritas pura 1327
et sine ulla admixtione motivi proprii interesse. Neque timor poenarum, neque desiderium remunerationum habent amplius in eo partem. Non amatur amplius Deus propter meritum, neque propter perfectionem, neque propter felicitatem in eo amando inveniendam.

2. In statu vitae contemplativae sive unitivae amittitur omne 1328
motivum interessatum timoris et spei.

3. Id, quod est essentiale in directione animae, est non 1329
aliud facere, quam sequi pedetentim gratiam cum infinita patientia, praecautione et subtilitate. Oportet se intra hos limites continere, ut sinatur Deus agere, et nunquam ad purum amorem ducere, nisi quando Deus per unctionem interiorem incipit aperire cor huic verbo, quod adeo durum est animabus adhuc sibimet affixis, et adeo potest illas scandalizare aut in perturbationem conicere.

4. In statu sanctae indifferentiae anima non habet amplius 1330
desideria voluntaria et deliberata propter suum interesse, exceptis iis occasionibus, in quibus toti suae gratiae fideliter non cooperatur.

5. In eodem statu sanctae indifferentiae nihil nobis, omnia 1331
Deo volumus. Nihil volumus, ut simus perfecti et beati propter interesse proprium; sed omnem perfectionem ac beatitudinem volumus, in quantum Deo placet efficere, ut velimus res istas impressione suae gratiae.

6. In hoc sanctae indifferentiae statu nolumus amplius sa- 1332
lutem ut salutem propriam, ut liberationem aeternam, ut mer-

[1] DuPl III, II 402 sqq; Viva I 562 b sqq; BR(T) 20, 870 b sqq; MBR 10, 21 9 a sqq. — Continentur in libello «Explications des maximes des Saints sur la vie intérieure», par Messire François de Salignac Fénelon, Archevêque Duc de Cambray etc. (Paris 1697). Lectiones variantes correctae sunt secundum textum originalem Gallicum, quem exhibet DuPl l. c.

cedem nostrorum meritorum, ut nostrum interesse omnium maximum; sed eam volumus voluntate plena, ut gloriam et beneplacitum Dei, ut rem, quam ipse vult, et quam nos vult velle propter ipsum.

1333 7. Derelictio non est nisi abnegatio seu sui ipsius renuntiatio, quam Iesus Christus a nobis in Evangelio requirit, postquam externa omnia reliquerimus. Ista nostri ipsorum abnegatio non est nisi quoad interesse proprium. . . . Extremae probationes, in quibus haec abnegatio seu sui ipsius derelictio exerceri debet, sunt tentationes, quibus Deus aemulator vult purgare amorem, nullum ei ostendendo perfugium neque ullam spem quoad suum interesse proprium, etiam aeternum.

1334 8. Omnia sacrificia, quae fieri solent ab animabus quam maxime disinteressatis circa earum aeternam beatitudinem, sunt conditionalia. . . . Sed hoc sacrificium non potest esse absolutum in statu ordinario. In uno extremarum probationum casu hoc sacrificium fit aliquo modo absolutum.

1335 9. In extremis probationibus potest animae invincibiliter persuasum esse persuasione reflexa, et quae non est intimus conscientiae fundus, se iuste reprobatam esse a Deo.

1336 10. Tunc anima divisa a semetipsa exspirat cum Christo in cruce, dicens: *Deus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?* [Mt 27, 46.] In hac involuntaria impressione desperationis conficit sacrificium absolutum sui interesse proprii quoad aeternitatem.

1337 11. In hoc statu anima amittit omnem spem sui proprii interesse; sed nunquam amittit in parte superiore, id est in suis actibus directis et intimis, spem perfectam, quae est desiderium disinteressatum promissionum.

1338 12. Director tunc potest huic animae permittere, ut simpliciter acquiescat iacturae sui proprii interesse et iustae condemnationi, quam sibi a Deo indictam credit.

1339 13. Inferior Christi pars in cruce non communicavit superiori suas involuntarias perturbationes.

1340 14. In extremis probationibus pro purificatione amoris fit quaedam separatio partis superioris animae ab inferiore. . . . In ista separatione actus partis inferioris manant ex omnino caeca et involuntaria perturbatione: nam totum, quod est voluntarium et intellectuale, est partis superioris.

1341 15. Meditatio constat discursivis actibus, qui a se invicem facile distinguuntur. . . . Ista compositio actuum discursivorum et reflexorum est propria exercitatio amoris interessati.

1342 16. Datur status contemplationis adeo sublimis adeoque perfectae, ut fiat habitualis: ita ut, quoties anima actu orat, sua oratio sit contemplativa, non discursiva. Tunc non amplius indiget redire ad meditationem eiusque actus methodicos.

17. Animae contemplativae privantur intuitu distincto, sensi- 1343
bili et reflexo Iesu Christi duobus temporibus diversis: primo in fervore nascente earum contemplationis; secundo anima amittit intuitum Iesu Christi in extremis probationibus.

18. In statu passivo exercentur omnes virtutes distinctae, 1344
non cogitando, quod sint virtutes. In quolibet momento aliud non cogitatur, quam facere id, quod Deus vult, et amor zelotypus simul efficit, ne quis amplius sibi virtutem velit nec unquam sit adeo virtute praeditus, quam cum virtuti amplius affixus non est.

19. Potest dici in hoc sensu, quod anima passiva et dis- 1345
interessata nec ipsum amorem vult amplius, quatenus est sua perfectio et sua felicitas, sed solum quatenus est id, quod Deus a nobis vult.

20. In confitendo debent animae transformatae sua peccata 1346
detestari et condemnare se et desiderare remissionem suorum peccatorum non ut propriam purificationem et liberationem, sed ut rem, quam Deus vult et vult nos velle propter suam gloriam.

21. Sancti mystici excluserunt a statu animarum transforma- 1347
tarum exercitationes virtutum.

22. Quamvis haec doctrina (de puro amore) esset pura et 1348
simplex perfectio evangelica in universa traditione designata, antiqui pastores non proponebant passim multitudini iustorum, nisi exercitia amoris interessati eorum gratiae proportionata.

23. Purus amor ipse solus constituit totam vitam interiorem; 1349
et tunc evadit unicum principium et unicum motivum omnium actuum, qui deliberati et meritorii sunt.

Damnatae et reprobatae tanquam sive in obvio earum verborum sensu sive attenta sententiarum conexione, temerariae, scandalosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, in praxi perniciosae ac etiam respective erroneae.

CLEMENS XI 1700—1721.

De veritatibus necessario explicite credendis[1].

[Resp. S. Officii ad episc. Quebec., 25. Ian. 1703.]

Utrum, antequam adulto conferatur baptisma, minister 1349 a
ei teneatur explicare omnia fidei nostrae mysteria, praesertim si est moribundus, quia hoc perturbaret mentem

[1] ASS 30 (1897/98) 700 cum nota; Collect. S. C. de Prop. Fide I, n. 254, 1 et 256, 2.

illius. An non sufficeret, si moribundus promitteret fore, ut, ubi e morbo convalesceret, instruendum se curet, ut in praxim redigat, quod ei praeceptum fuerit.

Resp.: Non sufficere promissionem, sed missionarium teneri adulto, etiam moribundo, qui incapax omnino non sit, explicare mysteria fidei, quae sunt necessaria necessitate medii, ut sunt praecipue mysteria Trinitatis et Incarnationis.

[Resp. S. Officii, 10. Maii 1703.]

1349b An possit baptizari adultus rudis et stupidus, ut contigit in barbaro, si ei detur sola Dei cognitio et aliquorum eius attributorum, praesertim iustitiae remunerativae et vindicativae, iuxta hunc Apostoli locum: *Accedentem ad Deum oportet credere, quia est et remunerator est* [Hebr 11, 6], ex quo infertur, adultum barbarum in certo casu urgentis necessitatis posse baptizari, quamvis non credat explicite in Iesum Christum.

Resp.: Missionarium non posse baptizare non credentem explicite in Dominum Iesum Christum, sed teneri illum instruere de omnibus iis, quae sunt necessaria necessitate medii iuxta captum baptizandi.

De silentio obsequioso quoad facta dogmatica[1].

[Ex Constit. «Vineam Domini Sabaoth», 16. Iulii 1705.]

1350 (§ 6 vel 25) Ut quaevis imposterum erroris occasio penitus praecidatur, atque omnes catholicae Ecclesiae filii Ecclesiam ipsam audire, non tacendo solum (nam *et impii in tenebris conticescunt* [1 Reg 2, 9]), sed et interius obsequendo, quae vera est orthodoxi hominis oboedientia, condiscant: hac nostra perpetuo valitura constitutione, oboedientiae, quae praeinsertis apostolicis constitutionibus debetur, obsequioso illo silentio nequaquam satisfieri; sed damnatum in quinque praefatis propositionibus [v. n. 1092 sqq] Ianseni(an)i libri sensum, quem illarum verba prae se ferunt, ut praefertur, ab omnibus Christi fidelibus ut haereticum, non ore solum, sed et corde reici ac damnari debere; nec alia mente, animo aut credulitate supradictae formulae subscribi licite posse, ita ut, qui secus aut contra

[1] DuPl III, II 448; Viva I 516 a; BR(T) 21, 235 b; MBR 8, 36 a

quoad haec omnia et singula senserint, tenuerint, praedicaverint, verbo vel scripto docuerint aut asseruerint, tanquam praefatarum apostolicarum constitutionum transgressores omnibus et singulis illarum censuris et poenis omnino subiaceant, eadem auctoritate apostolica decernimus, declaramus, statuimus et ordinamus.

Errores Paschasii Quesnel[1].

[Damnati in Constit. dogmatica «Unigenitus»[2], 8. Sept. 1713.]

(§ 3) 1. Quid aliud remanet animae, quae Deum atque ipsius 1351
gratiam amisit, nisi peccatum et peccati consecutiones, superba paupertas et segnis indigentia, hoc est generalis impotentia ad laborem, ad orationem et ad omne opus bonum?

2. Iesu Christi gratia, principium efficax boni cuiuscunque 1352
generis, necessaria est ad omne opus bonum; absque illa non solum nihil fit, sed nec fieri potest.

3. In vanum, Domine, praecipis, si tu ipse non das, quod 1353
praecipis.

4. Ita, Domine, omnia possibilia sunt ei, cui omnia possi- 1354
bilia facis, eadem operando in illo.

5. Quando Deus non emollit cor per interiorem unctionem 1355
gratiae suae, exhortationes et gratiae exteriores non inserviunt, nisi ad illud magis obdurandum.

6. Discrimen inter foedus iudaicum et christianum est, quod 1356
in illo Deus exigit fugam peccati et implementum Legis a peccatore, relinquendo illum in sua impotentia: in isto vero Deus peccatori dat, quod iubet, illum sua gratia purificando.

[1] DuPl III, II 462 sqq; coll. Viva II 1 sqq; CICRcht II 140 sqq; BR(T) 21, 569 b sqq; MBR 8, 119 a sqq. — Lectiones variantes dubiae correctae sunt secundum textum primum Gallicum, quem exhibet DuPl l. c. — Paschasius Quesnel natus est 14. Iulii 1634. Studiis in Sorbonna absolutis 1657 Congreg. Oratorii ingressus est, quam propter studium Iansenianae haeresis a. 1684 relinquere coactus est. Damnatus est eius liber «Réflexions morales», ad quem Constit. «*Unigenitus*» refertur. Brevi ante mortem, quam 2. Dec. 1719 obiit, professionem fidei publice emisit [Hrt, Sec. rec. II[2] 822 sqq].

[2] Haec Constitutio dogmatica confirmata est ab eodem CLEMENTE XI per Bullam «*Pastoralis Officii*» (28. Aug. 1718) contra Appellantes, in qua quoslibet catholicos, qui Bullam «*Unigenitus*» non susciperent, a Romanae Ecclesiae sinu plane alienos declarat; ab INNOCENTIO XIII decr. d. 8. Ian. 1722, a BENEDICTO XIII et synodo Romana 1725, a BENEDICTO XIV per Encyclicam «*Ex omnibus Christiani orbis regionibus*» 16. Oct. 1756; suscepta est a clero Gallicano in comitiis 1723 1726 1730, a conciliis Avenionensi 1725 et Ebredunensi 1727, et ab universo orbe catholico.

1357 7. Quae utilitas pro homine in vetere foedere, in quo Deus illum reliquit eius propriae infirmitati, imponendo ipsi suam Legem? Quae vero felicitas non est admitti ad foedus, in quo Deus nobis donat, quod petit a nobis?

1358 8. Nos non pertinemus ad novum foedus, nisi in quantum participes sumus ipsius novae gratiae, quae operatur in nobis id, quod Deus nobis praecipit.

1359 9. Gratia Christi est gratia suprema, sine qua confiteri Christum nunquam possumus, et cum qua nunquam illum abnegamus.

1360 10. Gratia est operatio manus omnipotentis Dei, quam nihil impedire potest aut retardare.

1361 11. Gratia non est aliud quam voluntas omnipotens Dei iubentis et facientis, quod iubet.

1362 12. Quando Deus vult salvare animam, quocunque tempore, quocunque loco, effectus indubitabilis sequitur voluntatem Dei.

1363 13. Quando Deus vult animam salvam facere et eam tangit interiore gratiae suae manu, nulla voluntas humana ei resistit.

1364 14. Quantumcunque remotus a salute sit peccator obstinatus, quando Iesus se ei videndum exhibet lumine salutari suae gratiae, oportet ut se dedat, accurrat, sese humiliet et adoret Salvatorem suum.

1365 15. Quando Deus mandatum suum et suam externam locutionem comitatur unctione sui Spiritus et interiore vi gratiae suae, operatur illam in corde oboedientiam, quam petit.

1366 16. Nullae sunt illecebrae, quae non cedant illecebris gratiae; quia nihil resistit omnipotenti.

1367 17. Gratia est vox illa Patris, quae homines interius docet ac eos venire facit ad Iesum Christum: quicunque ad eum non venit, postquam audivit vocem exteriorem Filii, nullatenus est doctus a Patre.

1368 18. Semen verbi, quod manus Dei irrigat, semper affert fructum suum.

1369 19. Dei gratia nihil aliud est quam eius omnipotens voluntas: haec est idea, quam Deus ipse nobis tradit in omnibus suis Scripturis.

1370 20. Vera gratiae idea est, quod Deus vult sibi a nobis oboediri, et oboeditur; imperat, et omnia fiunt; loquitur tanquam Dominus, et omnia sibi submissa sunt.

1371 21. Gratia Iesu Christi est gratia fortis, potens, suprema, invincibilis, utpote quae est operatio voluntatis omnipotentis, sequela et imitatio operationis Dei incarnantis et resuscitantis Filium suum.

22. Concordia omnipotentis operationis Dei in corde hominis cum libero ipsius voluntatis consensu demonstratur illico nobis in Incarnatione, veluti in fonte atque architypo omnium aliarum operationum misericordiae et gratiae, quae omnes ita gratuitae atque ita dependentes a Deo sunt, sicut ipsa originalis operatio. 1372

23. Deus ipse nobis ideam tradidit omnipotentis operationis suae gratiae, eam significans per illam, quae creaturas e nihilo producit et mortuis reddit vitam. 1373

24. Iusta idea, quam centurio habet de omnipotentia Dei et Iesu Christi in sanandis corporibus solo motu suae voluntatis [Mt 8, 8], est imago ideae, quae haberi debet de omnipotentia suae gratiae in sanandis animabus a cupiditate. 1374

25. Deus illuminat animam et eam sanat aeque ac corpus sola sua voluntate: iubet, et ipsi obtemperatur. 1375

26. Nullae dantur gratiae nisi per fidem. 1376

27. Fides est prima gratia et fons omnium aliarum. 1377

28. Prima gratia, quam Deus concedit peccatori, est peccatorum remissio. 1378

29. Extra Ecclesiam nulla conceditur gratia. 1379

30. Omnes, quos Deus vult salvare per Christum, salvantur infallibiliter. 1380

31. Desideria Christi semper habent suum effectum: pacem intimo cordium infert, quando eis illam optat. 1381

32. Iesus Christus se morti tradidit ad liberandum pro semper suo sanguine primogenitos, id est electos, de manu angeli exterminatoris. 1382

33. Proh, quantum oportet bonis terrenis et sibimetipsi renuntiasse, ad hoc, ut quis fiduciam habeat sibi, ut ita dicam, appropriandi Christum Iesum, eius amorem, mortem et mysteria; ut facit sanctus Paulus dicens: *«Qui dilexit me, et tradidit semetipsum pro me»* [Gal 2, 20]. 1383

34. Gratia Adami non producebat nisi merita humana. 1384

35. Gratia Adami est sequela creationis et erat debita naturae sanae et integrae. 1385

36. Differentia essentialis inter gratiam Adami et status innocentiae ac gratiam christianam est, quod primam unusquisque in propria persona recepisset, ista vero non recipitur, nisi in persona Iesu Christi resuscitati, cui nos uniti sumus. 1386

37. Gratia Adami, sanctificando illum in semetipso, erat illi proportionata: gratia christiana, nos sanctificando in Iesu Christo, est omnipotens et digna Filio Dei. 1387

38. Peccator non est liber nisi ad malum sine gratia Liberatoris. 1388

1389 39. Voluntas, quam gratia non praevenit, nihil habet luminis nisi ad aberrandum, ardoris nisi ad se praecipitandum, virium nisi ad se vulnerandum, est capax omnis mali et incapax ad omne bonum.

1390 40. Sine gratia nihil amare possumus nisi ad nostram condemnationem.

1391 41. Omnis cognitio Dei, etiam naturalis, etiam in philosophis ethnicis, non potest venire nisi a Deo; et sine gratia non producit nisi praesumptionem, vanitatem et oppositionem ad ipsum Deum loco affectuum adorationis, gratitudinis et amoris.

1392 42. Sola gratia Christi reddit hominem aptum ad sacrificium fidei; sine hoc nihil nisi impuritas, nihil nisi indignitas.

1393 43. Primus effectus gratiae baptismalis est facere, ut moriamur peccato, adeo ut spiritus, cor, sensus non habeant plus vitae pro peccato, quam homo mortuus habeat pro rebus mundi.

1394 44. Non sunt nisi duo amores, unde volitiones et actiones omnes nostrae nascuntur: amor Dei, qui omnia agit propter Deum, quemque Deus remuneratur, et amor, quo nos ipsos ac mundum diligimus, qui, quod ad Deum referendum est, non refert et propter hoc ipsum fit malus.

1395 45. Amore Dei in corde peccatorum non amplius regnante necesse est, ut in eo carnalis regnet cupiditas omnesque actiones eius corrumpat.

1396 46. Cupiditas aut caritas usum sensuum bonum vel malum faciunt.

1397 47. Oboedientia legis profluere debet ex fonte, et hic fons est caritas. Quando Dei amor est illius principium interius, et Dei gloria eius finis, tunc purum est, quod apparet exterius; alioquin non est nisi hypocrisis aut falsa iustitia.

1398 48. Quid aliud esse possumus, nisi tenebrae, nisi aberratio et nisi peccatum, sine fidei lumine, sine Christo et sine caritate?

1399 49. Ut nullum peccatum est sine amore nostri, ita nullum est opus bonum sine amore Dei.

1400 50. Frustra clamamus ad Deum: *Pater mi,* si spiritus caritatis non est ille, qui clamat.

1401 51. Fides iustificat, quando operatur, sed ipsa non operatur nisi per caritatem.

1402 52. Omnia alia salutis media continentur in fide tanquam in suo germine et semine; sed haec fides non est absque amore et fiducia.

1403 53. Sola caritas christiano modo facit (actiones christianas) per relationem ad Deum et Iesum Christum.

1404 54. Sola caritas est, quae Deo loquitur; eam solam Deus audit.

55. Deus non coronat nisi caritatem: qui currit ex alio 1405
impulsu et ex alio motivo, in vanum currit.

56. Deus non remunerat nisi caritatem: quoniam caritas 1406
sola Deum honorat.

57. Totum deest peccatori, quando ei deest spes; et non 1407
est spes in Deo, ubi non est amor Dei.

58. Nec Deus est nec religio, ubi non est caritas. 1408

59. Oratio impiorum est novum peccatum; et quod Deus 1409
illis concedit, est novum in eos iudicium.

60. Si solus supplicii timor animat poenitentiam, quo haec 1410
est magis violenta, eo magis ducit ad desperationem.

61. Timor nonnisi manum cohibet, cor autem tamdiu pec- 1411
cato addicitur, quamdiu ab amore iustitiae non ducitur.

62. Qui a malo non abstinet nisi timore poenae, illud com- 1412
mittit in corde suo et iam est reus coram Deo.

63. Baptizatus adhuc est sub lege sicut Iudaeus, si legem 1413
on adimpleat, aut adimpleat ex solo timore.

64. Sub maledicto legis nunquam fit bonum; quia pec- 1414
catur sive faciendo malum sive illud nonnisi ob timorem evitando.

65. Moyses, Prophetae, sacerdotes et doctores Legis mortui 1415
sunt absque eo, quod ullum Deo dederint filium, cum non effecerint nisi mancipia per timorem.

66. Qui vult Deo appropinquare, nec debet ad ipsum venire 1416
cum brutalibus passionibus neque adduci per instinctum naturalem aut per timorem sicuti bestiae, sed per fidem et per amorem sicuti filii.

67. Timor servilis non sibi repraesentat Deum nisi ut do- 1417
minum durum, imperiosum, iniustum, intractabilem.

68. Dei bonitas abbreviavit viam salutis, claudendo totum 1418
in fide et precibus.

69. Fides, usus, augmentum et praemium fidei, totum est 1419
donum purae liberalitatis Dei.

70. Nunquam Deus affligit innocentes; et afflictiones semper 1420
serviunt vel ad puniendum peccatum vel ad purificandum peccatorem.

71. Homo ob sui conservationem potest sese dispensare 1421
ab ea lege, quam Deus condidit propter eius utilitatem.

72. Nota Ecclesiae christianae est, quod sit catholica, com- 1422
prehendens et omnes angelos coeli et omnes electos et iustos terrae et omnium saeculorum.

73. Quid est Ecclesia, nisi coetus filiorum Dei manentium 1423
in eius sinu, adoptatorum in Christo, subsistentium in eius persona, redemptorum eius sanguine, viventium eius spiritu,

agentium per eius gratiam, et exspectantium gratiam futuri saeculi?

1424 74. Ecclesia sive integer Christus incarnatum Verbum habet ut caput, omnes vero Sanctos ut membra.

1425 75. Ecclesia est unus solus homo compositus ex pluribus membris, quorum Christus est caput, vita, subsistentia et persona; unus solus Christus compositus ex pluribus Sanctis, quorum est sanctificator.

1426 76. Nihil spatiosius Ecclesia Dei: quia omnes electi et iusti omnium saeculorum illam componunt.

1427 77. Qui non ducit vitam dignam filio Dei et membro Christi, cessat interius habere Deum pro Patre et Christum pro capite.

1428 78. Separatur quis a populo electo, cuius figura fuit populus Iudaicus et caput est Iesus Christus, tam non vivendo secundum Evangelium quam non credendo Evangelio.

1429 79. Utile et necessarium est omni tempore, omni loco et omni personarum generi, studere et cognoscere spiritum, pietatem et mysteria sacrae Scripturae.

1430 80. Lectio sacrae Scripturae est pro omnibus.

1431 81. Obscuritas sancta verbi Dei non est laicis ratio dispensandi se ipsos ab eius lectione.

1432 82. Dies Dominicus a Christianis debet sanctificari lectionibus pietatis et super omnia sanctarum Scripturarum. Damnosum est, velle Christianum ab hac lectione retrahere.

1433 83. Est illusio sibi persuadere, quod notitia mysteriorum religionis non debeat communicari feminis lectione sacrorum librorum. Non ex feminarum simplicitate, sed ex superba virorum scientia ortus est Scripturarum abusus, et natae sunt haereses.

1434 84. Abripere e Christianorum manibus Novum Testamentum seu eis illud clausum tenere auferendo eis modum illud intelligendi, est illis Christi os obturare.

1435 85. Interdicere Christianis lectionem sacrae Scripturae, praesertim Evangelii, est interdicere usum luminis filiis lucis et facere, ut patiantur speciem quandam excommunicationis.

1436 86. Eripere simplici populo hoc solatium iungendi vocem suam voci totius Ecclesiae, est usus contrarius praxi apostolicae et intentioni Dei.

1437 87. Modus plenus sapientia, lumine et caritate est dare animabus tempus portandi cum humilitate et sentiendi statum peccati, petendi spiritum poenitentiae et contritionis, et incipiendi ad minus satisfacere iustitiae Dei, antequam reconcilientur.

88. Ignoramus, quid sit peccatum et vera poenitentia, 1438
quando volumus statim restitui possessioni bonorum illorum, quibus nos peccatum spoliavit, et detrectamus separationis istius ferre confusionem.

89. Quartus decimus gradus conversionis peccatoris est, 1439
quod, cum sit iam reconciliatus, habet ius assistendi sacrificio Ecclesiae.

90. Ecclesia auctoritatem excommunicandi habet, ut eam 1440
exerceat per primos pastores de consensu saltem praesumpto totius corporis.

91. Excommunicationis iniustae metus nunquam debet nos 1441
impedire ab implendo debito nostro; nunquam eximus ab Ecclesia, etiam quando hominum nequitia videmur ab ea expulsi, quando Deo, Iesu Christo, atque ipsi Ecclesiae per caritatem affixi sumus.

92. Pati potius in pace excommunicationem et anathema 1442
iniustum, quam prodere veritatem, est imitari sanctum Paulum; tantum abest, ut sit erigere se contra auctoritatem aut scindere unitatem.

93. Iesus quandoque sanat vulnera, quae praeceps primo- 1443
rum pastorum festinatio infligit sine ipsius mandato. Iesus restituit, quod ipsi inconsiderato zelo rescindunt.

94. Nihil peiorem de Ecclesia opinionem ingerit eius ini- 1444
micis, quam videre illic dominatum exerceri supra fidem fidelium, et foveri divisiones propter res, quae nec fidem laedunt nec mores.

95. Veritates eo devenerunt, ut sint lingua quasi peregrina 1445
plerisque Christianis, et modus eas praedicandi est veluti idioma incognitum; adeo remotus est a simplicitate Apostolorum, et supra communem captum fidelium; neque satis advertitur, quod hic defectus sit unum ex signis maxime sensibilibus senectutis Ecclesiae et irae Dei in filios suos.

96. Deus permittit, ut omnes potestates sint contrariae 1446
praedicatoribus veritatis, ut eius victoria attribui non possit nisi divinae gratiae.

97. Nimis saepe contingit, membra illa, quae magis sancte 1447
ac magis stricte unita Ecclesiae sunt, respici atque tractari tanquam indigna, ut sint in Ecclesia, vel tanquam ab ea separata; sed *iustus vivit ex fide* [Rom 1, 17], et non ex opinione hominum.

98. Status persecutionis et poenarum, quas quis tolerat 1448
tanquam haereticus, flagitiosus et impius, ultima plerumque probatio est et maxime meritoria, utpote quae facit hominem magis conformem Iesu Christo.

1449 99. Pervicacia, praeventio, obstinatio in nolendo aut aliquid examinare aut agnoscere, se fuisse deceptum, mutant quotidie quoad multos in odorem mortis id, quod Deus in sua Ecclesia posuit, ut in ea esset odor vitae, verbi gratia bonos libros, instructiones, sancta exempla, etc.

1450 100. Tempus deplorabile, quo creditur honorari Deus persequendo veritatem eiusque discipulos! Tempus hoc advenit.... Haberi et tractari a religionis ministris tanquam impium et indignum omni commercio cum Deo, tanquam membrum putridum, capax corrumpendi omnia in societate sanctorum, est hominibus piis morte corporis mors terribilior. Frustra quis sibi blanditur de suarum intentionum puritate et zelo quodam religionis, persequendo flamma ferroque viros probos, si propria passione est excaecatus aut abreptus aliena, propterea quod nihil vult examinare. Frequenter credimus sacrificare Deo impium, et sacrificamus diabolo Dei servum.

1451 101. Nihil spiritui Dei et doctrinae Iesu Christi magis opponitur, quam communia facere iuramenta in Ecclesia; quia hoc est multiplicare occasiones peierandi, laqueos tendere infirmis et idiotis, et efficere, ut nomen et veritas Dei aliquando deserviant consilio impiorum.

Declaratae et damnatae tanquam falsae, captiosae, male sonantes, piarum aurium offensivae, scandalosae, perniciosae, temerariae, Ecclesiae et eius praxi iniuriosae, neque in Ecclesiam solum, sed etiam in potestates saeculi contumeliosae, seditiosae, impiae, blasphemae, suspectae de haeresi ac haeresim ipsam sapientes, necnon haereticis et haeresibus ac etiam schismati faventes, erroneae, haeresi proximae, pluries damnatae, ac demum haereticae, variasque haereses et potissimum illas, quae in famosis Iansenii propositionibus, et quidem in eo sensu, in quo hae damnatae fuerunt, acceptis continentur, manifeste innovantes respective.

INNOCENTIUS XIII 1721—1724. BENEDICTUS XIII 1724—1730
CLEMENS XII 1730—1740.

BENEDICTUS XIV 1740—1758.

De matrimoniis clandestinis in Belgio [et Hollandia][1].

[Ex Declarat. «Matrimonia, quae in locis», 4. Nov. 1741.]

1452 Matrimonia, quae in locis Foederatorum Ordinum dominio in Belgio subiectis iniri solent sive inter haereticos ex utraque parte, sive inter haereticum ex una parte virum et catho-

[1] BB(M) 1, 178 sqq [ed. vet. I n. 34]; MBR 16, 52a sqq; RskMm II 49 sqq; MThCc 25, 679 sqq. — Haec est celeberrima illa **«Declaratio Benedictina»**, cuius decisiones postea etiam ad alias regiones extensae sunt. Cf. A. Lehmkuhl, Theol. moralis[12] II n. 905 sqq et ASS 6 (1870) 456; 23 (1890/91) 234 sqq; AE 5 (1897) 268 sqq; 6 (1898) 427 sqq.

licam feminam ex alia, aut viceversa, non servata forma a sacro TRIDENTINO Concilio praescripta, utrum valida habenda sint necne, diu multumque disceptatum est animis hominum ac sententiis in diversa distractis; id quod satis uberem anxietatis ac periculorum sementem per multos annos subministravit, cum praesertim episcopi, parochi atque illarum regionum missionarii nihil certi hac super re haberent, nihil vero inconsulta Sancta Sede auderent statuere ac declarare....

(1) . . . Sanctissimus D. N., spatio aliquo temporis ad rem 1453
secum expendendam accepto, hanc nuper declarationem et instructionem exarari praecepit, qua veluti certa regula ac norma omnes Belgii antistites, parochi earumque regionum missionarii, et vicarii apostolici deinceps in huiusmodi negotiis uti debeant.

(2) Primo scilicet, quod attinet ad matrimonia ab haere- 1454
ticis inter se in locis Foederatorum Ordinum dominio subiectis celebrata, non servata forma per TRIDENTINUM praescripta, licet Sanctitas Sua non ignoret, alias in casibus quibusdam particularibus et attentis tunc expositis circumstantiis sacram Congregationem Concilii pro eorum invaliditate respondisse, aeque tamen compertum habens, nihil adhuc generatim et universe super eiusmodi matrimoniis fuisse ab Apostolica Sede definitum, et alioquin oportere omnino, ad consulendum universis fidelibus in iis locis degentibus et plura avertenda gravissima incommoda, quid generaliter de hisce matrimoniis sentiendum sit declarare: negotio mature perpenso, omnibusque rationum momentis hinc inde sedulo libratis, declaravit statuitque, matrimonia in dictis Foederatis Belgii provinciis inter haereticos usque modo contracta, quaeque imposterum contrahentur, etiamsi forma a TRIDENTINO praescripta non fuerit in iis celebrandis servata, dummodo aliud non obstiterit canonicum impedimentum, pro validis habenda esse; adeoque si contingat, utrumque coniugem ad catholicae Ecclesiae sinum se recipere, eodem quo antea coniugali vinculo ipsos omnino teneri, etiamsi mutuus consensus coram parocho catholico ab eis non renovetur; sin autem unus tantum ex coniugibus, sive masculus sive femina, convertatur, neutrum posse, quamdiu alter superstes erit, ad alias nuptias transire.

(3) Quod vero spectat ad ea coniugia, quae pariter in iis- 1455
dem Foederatis Belgii provinciis absque forma a TRIDENTINO statuta contrahuntur a catholicis cum haereticis, sive catholicus vir haereticam feminam in matrimonium ducat, sive catholica femina haeretico viro nubat: dolens imprimis quam

maxime Sanctitas Sua, eos esse inter catholicos, qui insano amore turpiter dementati ab hisce detestabilibus conubiis, quae sancta mater Ecclesia perpetuo damnavit atque interdixit, ex animo non abhorrent et prorsus sibi abstinendum non ducunt, laudansque magnopere zelum illorum antistitum, qui severioribus propositis spiritualibus poenis catholicos coercere student, ne sacrilego hoc vinculo sese haereticis coniungant: episcopos omnes, vicarios apostolicos, parochos, missionarios, et alios quoscunque Dei et Ecclesiae fideles ministros, in iis partibus degentes, serio graviterque hortatur et monet, ut catholicos utriusque sexus ab huiusmodi nuptiis in propriarum animarum perniciem ineundis quantum possint absterreant, easdemque nuptias omni meliore modo intervertere atque efficaciter impedire satagant. At si forte aliquod huius generis matrimonium, TRIDENTINI forma non servata, ibidem contractum iam sit, aut in posterum (quod Deus avertat) contrahi contingat, declarat Sanctitas Sua, matrimonium huiusmodi, alio non occurrente canonico impedimento, validum habendum esse, et neutrum ex coniugibus, donec alter eorum supervixerit, ullatenus posse sub obtentu dictae formae non servatae novum matrimonium inire; id vero debere sibi potissime in animum inducere coniugem catholicum, sive virum sive feminam, ut pro gravissimo scelere quod admisit, poenitentiam agat ac veniam a Deo precetur, coneturque pro viribus alterum coniugem a vera fide deerrantem ad gremium catholicae Ecclesiae pertrahere eiusque animam lucrari, quod porro ad veniam de patrato crimine impetrandam opportunissimum foret, sciens de cetero, ut mox dictum est, se istius matrimonii vinculo perpetuo ligatum iri.

1456 (4) Ad haec declarat Sanctitas Sua, ut quidquid hactenus sancitum dictumque est de matrimoniis sive ab haereticis inter se, sive inter catholicos et haereticos initis in locis Foederatorum Ordinum dominio in Belgio subiectis, sancitum dictumque intelligatur etiam de similibus matrimoniis extra fines dominii eorundem Foederatorum Ordinum contractis ab iis, qui addicti sunt legionibus seu militaribus copiis, quae ab iisdem Foederatis Ordinibus transmitti solent ad custodiendas muniendasque arces conterminas vulgo dictas di Barriera: ita quidem, ut matrimonia ibi praeter TRIDENTINI formam sive inter haereticos utrimque sive inter catholicos et haereticos inita valorem suum obtineant, dummodo uterque coniux ad easdem copias sive legiones pertineat; et hanc declarationem vult Sanctitas Sua complecti etiam civitatem Mosae Traiectensis, a republica Foederatorum Ordinum quamvis non iure

dominii, sed tantum oppignorationis, ut aiunt, nomine possessam.

(5) Tandem circa coniugia, quae contrahuntur vel in regio- 1457
nibus principum catholicorum ab iis, qui in provinciis Foederatis domicilium habent, vel in Foederatis provinciis ab habentibus domicilium in regionibus catholicorum principum, nihil Sanctitas Sua de novo decernendum aut declarandum esse duxit, volens, ut de iis iuxta canonica iuris communis principia probatasque in similibus casibus alias editas a sacra Congregatione Concilii resolutiones, ubi disputatio contingat, decidatur, et ita declaravit statuitque ac (ab) omnibus in posterum servari praecepit.

De ministro confirmationis[1].

[Ex Constit. «Etsi pastoralis» pro Italo-Graecis, 26. Maii 1742.]

(§ 3) Episcopi Latini infantes seu alios in suis dioecesi- 1458
bus baptizatos a presbyteris Graecis absolute chrismate in fronte consignatos confirment: cum neque per praedecessores nostros neque per Nos Graecis presbyteris in Italia et insulis adiacentibus, ut infantibus baptizatis sacramentum confirmationis conferant, facultas concessa sit aut concedatur. . . .[2]

Professio fidei Orientalibus (Maronitis) praescripta[3].

[Ex Constit. «Nuper ad nos», 16. Martii 1743.]

§ 5. . . . Ego N. firma fide etc. Credo in unum etc. 1459
[*ut in Symbolo Nicaeno-Constantinopolitano*, v. n. 86 994].

Veneror etiam et suscipio universales Synodos, 1460
prout sequitur, videlicet: NICAENAM primam [v. n. 54], et profiteor, quod in ea contra *Arium* damnatae memoriae definitum est, Dominum Iesum Christum esse Filium Dei

---

[1] BB(M) 1, 352 [ed. vet. I n. 57]; MBR 16, 96 b.

[2] Idem BENEDICTUS XIV in opere suo «De Synodo dioecesana» (l. VII, c. 8, n. 7: ed. Mchl. II 70) ait: «Ceterum quidquid sit de hac difficili et valde implexa controversia, omnibus in confesso est, irritam nunc fore confirmationem a simplici presbytero Latino ex sola episcopi delegatione collatam, quia Sedes Apostolica id iuris sibi unice reservavit». . . . — Iuxta decretum S. Officii 5. Iulii 1853 [Collect. S. C. de Prop. Fide I (1907) n. 1095] potestas confirmandi adempta est presbyteris Graecis sive unitis sive schismaticis in Bulgaria, in Albania, in Cypro, inter montis Libani Maronitas, in Italia et insulis adiacentibus; non autem in Walachia, Moldavia, Asia.

[3] BB(M) 2, 82 sqq [ed. vet. I n. 78]; MBR 16, 148 b sqq.

ex Patre natum unigenitum, id est ex substantia Patris natum, non factum, consubstantialem Patri, atque impias illas voces recte in eadem Synodo damnatas esse, ‚quod aliquando non fuerit', aut ‚quod factus sit ex iis, quae non sunt, aut ex alia substantia vel essentia', aut ‚quod sit mutabilis vel convertibilis Filius Dei'.

1461 CONSTANTINOPOLITANAM primam [v. n. 85 sq], secundam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Macedonium* damnatae memoriae definitum est, Spiritum Sanctum non esse servum, sed Dominum, non creaturam, sed Deum, ac unam habentem cum Patre et Filio deitatem.

1462 EPHESINAM primam [v. n. 111 a sq], tertiam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Nestorium* damnatae memoriae definitum est, divinitatem et humanitatem ineffabili et incomprehensibili unione in una persona Filii Dei unum nobis Iesum Christum constituisse, eaque de causa beatissimam Virginem vere esse Dei genitricem.

1463 CHALCEDONENSEM [v. n. 148], quartam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Eutychen* et *Dioscorum*, ambos damnatae memoriae, definitum est, unum eundemque Filium Dei Dominum nostrum Iesum Christum perfectum esse in deitate, et perfectum in humanitate, Deum verum, et hominem verum ex anima rationali et corpore, consubstantialem Patri secundum deitatem, eundem consubstantialem nobis secundum humanitatem, per omnia nobis similem absque peccato; ante saecula quidem de Patre genitum secundum deitatem, in novissimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine Dei genitrice secundum humanitatem; unum eundemque Christum Filium Dominum unigenitum in duabus naturis inconfuse, immutabiliter, indivise, inseparabiliter agnoscendum, nusquam sublata differentia naturarum propter unionem, magisque salva proprietate utriusque naturae in unam personam atque substantiam concurrente, non in duas personas partitum aut divisum, sed unum eundemque Filium et Unigenitum Deum Verbum Dominum Iesum Christum: item eiusdem Domini nostri Iesu Christi divinitatem, secundum quam consubstantialis est Patri et Spiritui Sancto, impassibilem esse et immortalem, eundem autem crucifixum et mortuum tantummodo secundum carnem, ut pariter definitum est in dicta Synodo et (in) epistola S. LEONIS Romani Pontificis [cf. n. 143 sq], cuius ore beatum PETRUM Apostolum locutum esse Patres in eadem Synodo acclamaverunt, per quam definitionem damnatur impia haeresis illorum, qui Trisagio ab angelis tradito et in praefata CHALCEDONENSI Synodo decantato: ‚Sanctus Deus, sanctus fortis, sanctus immortalis, miserere nobis', addebant: ‚qui crucifixus es pro nobis', atque adeo divinam naturam trium personarum passibilem asserebant et mortalem.

CONSTANTINOPOLITANAM secundam [v. n. 212 sqq], 1464
quintam in ordine in qua praefatae CHALCEDONENSIS Synodi definitio renovata est.

CONSTANTINOPOLITANAM tertiam [v. n. 289 sqq], 1465
sextam in ordine, et profiteor, quod in ea contra *Monothelitas* definitum est, in uno eodemque Domino nostro Iesu Christo duas esse naturales voluntates et duas naturales operationes indivise, inconvertibiliter, inseparabiliter, inconfuse, et humanam eius voluntatem non contrariam, sed subiectam divinae eius atque omnipotenti voluntati.

NICAENAM secundam [v. n. 302 sqq], septimam in or- 1466
dine, et profiteor, quod in ea contra *Iconoclastas* definitum est, imagines Christi ac Deiparae Virginis, necnon aliorum Sanctorum habendas et retinendas esse, atque eis debitum honorem et venerationem impertiendam.

CONSTANTINOPOLITANAM quartam [v. n. 336 sqq], 1467
octavam in ordine, et profiteor, in ea *Photium* merito fuisse damnatum et sanctum Ignatium Patriarcham restitutum.

Veneror etiam et suscipio omnes alias universales Syn- 1468
odos auctoritate Romani Pontificis legitime celebratas et confirmatas, et praesertim FLORENTINAM Synodum; et profiteor, quae in ea definita sunt [quae sequuntur, partim verbotenus allegata, partim excerpta sunt ex decr. unionis Graecorum (scil. n. 691—693) et ex decr. pro Armenis (scil. n. 712 sq) Concilii FLORENTINI]. . . .

Pariter veneror et suscipio TRIDENTINAM Synodum 1469
[v. n. 782 sqq], et profiteor, quae in ea definita et declarata sunt, et praesertim offerri Deo in Missa verum, proprium et propitiatorium sacrificium, pro vivis et defunctis, atque

in sanctissimo Eucharistiae sacramento, iuxta fidem, quae semper in Ecclesia Dei fuit, contineri vere, realiter et substantialiter corpus et sanguinem una cum anima et divinitate Domini nostri Iesu Christi ac proinde totum Christum, fierique conversionem totius substantiae panis in corpus et totius substantiae vini in sanguinem, quam conversionem catholica Ecclesia aptissime transsubstantiationem appellat, et sub unaquaque specie, et singulis cuiusque speciei partibus, separatione facta, totum Christum contineri.

1470 Item septem esse novae legis sacramenta a Christo Domino nostro instituta ad salutem humani generis, quamvis non omnia singulis necessaria, videlicet baptismum, confirmationem, Eucharistiam, poenitentiam, extremam unctionem, ordinem et matrimonium: illaque gratiam conferre, et ex his baptismum, confirmationem et ordinem (sine sacrilegio) iterari non posse. Item baptismum esse necessarium ad salutem, ac proinde, si mortis periculum immineat, mox sine ulla dilatione conferendum esse, et a quocunque et quandocunque sub debita materia et forma et intentione collatum esse validum. Item sacramenti matrimonii vinculum indissolubile esse, et quamvis propter adulterium, haeresim aut alias causas possit inter coniuges thori et cohabitationis separatio fieri, non tamen illis aliud matrimonium contrahere fas esse.

1471 Item apostolicas et ecclesiasticas traditiones suscipiendas esse et venerandas. Indulgentiarum etiam potestatem a Christo Ecclesiae relictam fuisse, illarumque usum christiano populo maxime salutarem esse.

1472 Pariter, quae de peccato originali, de iustificatione, de sacrorum librorum tam Veteris quam Novi Testamenti indice et interpretatione in praefata TRIDENTINA Synodo definita sunt, suscipio et profiteor [cf. n. 787 sqq 793 sqq 783 sqq].

1473 Cetera item omnia suscipio et profiteor, quae recipit et profitetur sancta Romana Ecclesia, simulque contraria omnia, et schismata et haereses ab eadem Ecclesia damnatas, reiectas et anathematizatas ego pariter damno, reicio et anathematizo. Insuper Romano Pontifici, beati PETRI principis Apostolorum successori ac Iesu Christi

vicario, veram oboedientiam spondeo ac iuro. Hanc fidem catholicae Ecclesiae, extra quam nemo salvus esse potest etc. [*ut in professione fidei Tridentina*, v. n. 1000].

De nomine complicis non exquirendo [1].

[Ex Brevi «Suprema omnium Ecclesiarum sollicitudo», 7. Iulii 1745.]

(1) Pervenit (enim) haud ita pridem ad aures nostras, non- 1474
nullos istarum partium confessarios falsa zeli imagine seduci se passos, sed a zelo *secundum scientiam* [cf. Rom 10, 2] longe aberrantes, perversam quandam et perniciosam praxim in audiendis Christi fidelium confessionibus et in saluberrimo poenitentiae sacramento administrando invehere atque introducere coepisse: ut videlicet, si forte in poenitentes incidissent socium criminis habentes, ab iisdem poenitentibus socii huiusmodi seu complicis nomen passim exquirerent, atque ad illud sibi revelandum non inducere modo suadendo conarentur, sed quod detestabilius est, denuntiata quoque, nisi revelarent, absolutionis sacramentalis negatione prorsus adigerent atque compellerent; immo etiam complicis eiusdem nedum nomen, sed habitationis insuper locum sibi exigerent designari: quam illi quidem intolerandam imprudentiam tum procurandae complicis correctionis aliorumque bonorum colligendorum specioso praetextu colorare, tum emendicatis quibusdam doctorum opinionibus defendere non dubitarent; cum revera opiniones huiusmodi vel falsas et erroneas sequendo, vel veras et sanas male applicando, perniciem tam suis quam poenitentium animabus consciscerent, ac sese praeterea plurium gravium damnorum, quae inde facile consecutura fore praevidere debuerant, reos coram Deo aeterno iudice constituerent. . . . (3) Nos autem, ne in tam gravi animarum discrimine ulla ex parte apostolico Nostro ministerio deesse videamur, neve mentem hac super re Nostram apud vos obscuram aut ambiguam esse sinamus: notum vobis esse volumus, memoratam superius praxim penitus reprobandam esse, eandemque a Nobis per praesentes nostras in forma Brevis litteras reprobari atque damnari tanquam *scandalosam* et *perniciosam*, ac tam *famae proximorum* quam ipsi etiam *sacramento iniuriosam*, tendentemque ad sacrosancti sigilli sacramentalis violationem atque ab eiusdem poenitentiae sacramenti tantopere proficuo et necessario usu fideles abalienantem.

[1] BB(M) 3, 178 sq [ed. vet. I n. 184]; MBR 16, 305 a sq. — Confirmatum est hoc decretum atque inculcatum ab eodem Pontifice per Constitutionem «*Ubi primum*» 2. Iul. 1746 [BB(M) 4, 117 sqq]. Cf. Constit. «*Ad eradicandum*» 28. Sept. 1746 [BB(M) 4, 303 sqq].

De usura [1].

[Ex Encycl. «Vix pervenit» ad episcopos Italiae, 1. Nov. 1745.]

1475 (§ 3) 1. Peccati genus illud, quod usura vocatur, quodque in contractu mutui propriam suam sedem et locum habet, in eo est repositum, quod quis ex ipsomet mutuo, quod suapte natura tantundem dumtaxat reddi postulat, quantum receptum est, plus sibi reddi velit, quam est receptum, ideoque ultra sortem lucrum aliquod, ipsius ratione mutui, sibi deberi contendat. Omne propterea huiusmodi lucrum, quod sortem superet, illicitum et usurarium est.

1476 2. Neque vero ad istam labem purgandam ullum arcessiri subsidium poterit vel ex eo, quod id lucrum non excedens et nimium sed moderatum, non magnum sed exiguum sit; vel ex eo, quod is, a quo id lucrum solius causa mutui deposcitur, non pauper sed dives exsistat, nec datam sibi mutuo summam relicturus otiosam, sed ad fortunas suas amplificandas vel novis coëmendis praediis vel quaestuosis agitandis negotiis utilissime sit impensurus. Contra mutui siquidem legem, quae necessario in dati atque redditi aequalitate versatur, agere ille convincitur, quisquis, eadem aequalitate semel posita, plus aliquid a quolibet vi mutui ipsius, cui per aequale iam satis est factum, exigere adhuc non veretur: proindeque, si acceperit, restituendo erit obnoxius ex eius obligatione iustitiae, quam commutativam appellant, et cuius est in humanis contractibus aequalitatem cuiusque propriam et sancte servare et non servatam exacte reparare.

1477 3. Per haec autem nequaquam negatur, posse quandoque una cum mutui contractu quosdam alios, ut aiunt, titulos, eosdemque ipsimet universim naturae mutui minime innatos et intrinsecos forte concurrere, ex quibus iusta omnino legitimaque causa consurgat quiddam amplius supra sortem ex mutuo debitam rite exigendi. Neque item negatur, posse multoties pecuniam ab unoquoque suam per alios diversae prorsus naturae a mutui natura contractus recte collocari et impendi, sive ad proventus sibi annuos conquirendos, sive etiam ad licitam mercaturam et negotiationem exercendam honestaque indidem lucra percipienda.

1478 4. Quemadmodum vero, in tot eiusmodi diversis contractuum generibus, si sua cuiusque non servatur aequalitas, quidquid plus iusto recipitur, si minus ad usuram (eo quod omne mutuum, tam apertum quam palliatum, absit), at certe ad

[1] BB(M) 3, 269 sqq [ed. vet. I n. 143]; MBR 16, 328 a sqq; cf. MThCc 16 1075 sqq (Decr. S. Poenit. 11. Febr. 1832).

aliam veram iniustitiam restituendi onus pariter afferentem spectare compertum est: ita, si rite omnia peragantur et ad iustitiae libram exigantur, dubitandum non est, quin multiplex in iisdem contractibus licitus modus et ratio suppetat humana commercia et fructuosam ipsam negotiationem ad publicum commodum conservandi ac frequentandi. Absit enim a Christianorum animis, ut per usuras aut similes alienas iniurias florere posse lucrosa commercia existiment; cum contra ex ipso oraculo divino discamus, quod «*iustitia elevat gentem, miseros autem facit populos peccatum*» [Prv 14, 34].

5. Sed illud diligenter animadvertendum est, falso sibi quem- 1479
quam et nonnisi temere persuasurum, reperiri semper ac praesto ubique esse vel una cum mutuo titulos alios legitimos, vel, secluso etiam mutuo, contractus alios iustos, quorum vel titulorum vel contractuum praesidio, quotiescunque pecunia, frumentum aliudve id generis alteri cuicunque creditur, toties semper liceat auctarium moderatum ultra sortem integram salvamque recipere. Ita si quis senserit, non modo divinis documentis et catholicae Ecclesiae de usura iudicio, sed ipsi etiam humano communi sensui ac naturali rationi procul dubio adversabitur. Neminem enim id saltem latere potest, quod multis in casibus tenetur homo simplici ac nudo mutuo alteri succurrere, ipso praesertim Christo Domino edocente: «*Volenti mutuari a te, ne avertaris*» [Mt 5, 42]: et quod similiter multis in circumstantiis, praeter unum mutuum, alteri nulli vero iustoque contractui locus esse possit. Quisquis igitur suae conscientiae consultum velit, inquirat prius diligenter oportet, verene cum mutuo iustus alius titulus, verene iustus alter a mutuo contractus occurrat, quorum beneficio, quod quaerit lucrum, omnis labis expers et immune reddatur.

De baptismo infantium Iudaeorum [1].

[Ex ep. «Postremo mense» ad Vicesgerentem in Urbe, 28. Febr. 1747.]

3. . . . Primo (enim) expendetur, utrum invitis paren- 1480
tibus ac reluctantibus Hebraei infantes baptizari licite possint. Secundo, si hoc nefas esse dixerimus, an casus unquam contingat aliquis, in quo id fieri non modo possit, sed etiam liceat planeque deceat. Tertio, baptismum Hebraeis infantibus tunc impertitum, cum fas non sit, ratumne an vero irritum haberi debeat. Quarto, quid sit faciendum, cum infantes Hebraei afferuntur, ut bapti-

[1] BB(M) 5, 8 sqq [ed. vet. II n. 28]; MBR 17, 110 sqq.

zentur, aut compertum sit, eos iam fuisse sacro baptismate initiatos: demum, quomodo probari possit, eosdem aquis salutaribus iam lustratos fuisse.

1481 4. De primo primae partis capite si sermo sit, utrum nempe dissentientibus parentibus Hebraei infantes baptizari possint, aperte asserimus, hoc iam a S. Thoma tribus in locis definitum fuisse, nempe in Quodl. 2, a. 7; in 2, 2, q. 10, a. 12, ubi ad examen revocans quaestionem in Quodlibetis propositam: «Utrum pueri Iudaeorum et aliorum infidelium sint invitis parentibus baptizandi», ita respondet: «Respondeo dicendum, quod maximam habet auctoritatem Ecclesiae consuetudo, quae semper est in omnibus aemulanda etc. Hoc autem Ecclesiae usus nunquam habuit, quod Iudaeorum filii invitis parentibus baptizarentur . . .»; atque ita ait in 3, q. 68, a. 10: «Respondeo dicendum, quod pueri infidelium filii . . ., si nondum habent usum liberi arbitrii, secundum ius naturale sunt sub cura parentum, quamdiu ipsi sibi providere non possunt . . ., et ideo contra iustitiam naturalem esset, si tales pueri invitis parentibus baptizarentur; sicut etiam si aliquis habens usum rationis baptizaretur invitus. Esset etiam periculosum. . . .»

1482 5. Scotus in 4 Sent. dist. 4, q. 9, n. 2 et in quaestionibus relatis ad n. 2 censuit laudabiliter posse principem imperare, ut invitis etiam parentibus Hebraeorum atque infidelium infantuli baptizentur, dummodo id potissimum prudenter caveatur, ne iidem infantes a parentibus occidantur. . . . Praevaluit (tamen) in tribunalibus S. Thomae sententia . . . atque inter theologos canonumque peritos vulgatior est[1]. . . .

1483 7. Hoc igitur posito, quod nefas sit Hebraeorum infantes reluctante parentum arbitrio baptizare, nunc iuxta ordinem initio propositum descendere iam oportet ad alteram partem: an videlicet contingere unquam possit occasio aliqua, in qua id liceat et conveniat. . . .

1484 8. . . . Cum id eveniat, ut ab aliquo Christiano Hebraeorum puer morti proximus reperiatur, rem opinor

[1] Pontifex infra n. 32 aetatem legitimam, ad quam usque invitis parentibus Hebraei infantes baptizari non valeant, regulariter censeri completo septennio statuit.

laudabilem Deoque gratam is certe efficiet, qui salutem puero aqua lustrali praebeat immortalem. . . .

9. Si item eveniret, ut puer aliquis Hebraeus proiectus esset atque a parentibus derelictus, communis omnium sententia est pluribus quoque confirmata iudiciis, eum baptizari oportere, reclamantibus etiam repetentibusque parentibus. . . . 1485

14. Postquam casus magis obvios exposuimus, in quibus nostra haec regula prohibet, Hebraeorum infantes invitis parentibus baptizari, aliquas insuper declarationes addimus ad hanc regulam pertinentes, quarum haec *prima* est: si parentes desint, infantes vero alicuius Hebraei tutelae commissi fuerint, eos sine tutoris assensu licite baptizari nullo modo posse, cum omnis parentum potestas ad tutores pervenerit. . . . 15. *Secunda* est, si pater christianae militiae nomen daret iuberetque infantem filium baptizari; eum quidem vel matre Hebraea dissentiente baptizandum esse, cum filius non sub matris, sed sub patris potestate sit habendus[1]. . . . 16. *Tertia* est: quamvis mater filios sui iuris non habeat, tamen ad Christi fidem si accedat et infantem offerat baptizandum, tametsi pater Hebraeus reclamet, eum nihilominus aqua baptismatis abluendum esse. . . . 17. *Quarta* est, quod si pro certo habeatur, parentum voluntatem esse infantium baptismati necessariam, quoniam sub appellatione parentum locum quoque habet paternus avus: . . . hinc necessario sequitur, ut, si avus paternus catholicam fidem amplexus sit ac nepotem ferat ad sacri lavacri fontem, quamvis mortuo iam patre mater Hebraea repugnet, tamen infans sit absque dubio baptizandus[2]. . . . 1486

18. Fictitia res non est, quod aliquando pater Hebraeus se velle catholicam religionem amplecti praedicet ac se ipsum filiosque infantes baptizandos offerat, postmodum vero sui se consilii poeniteat abnuatque filium baptizari. Id Mantuae evenit . . . Res ad examen de- 1487

[1] Id etiam statuit GREGORIUS IX c. 1 de infantibus et languidis expositis.

[2] BENEDICTUS XIV in altera ep. «*Probe te meminisse*» 15. Dec. 1751 [BB(M) 9, 88 sqq] idem defuncto patre de avia paterna christiana, reclamante etiam matre Hebraea et tutoribus, valere declaravit.

ducta est in Congregatione S. Officii, ac Pontifex die 24. Sept. a. 1699 statuit ea fieri, quae sequuntur: «Sanctissimus auditis votis Eminentissimorum decrevit, quod duo filii infantes, alter scilicet triennis, alter quinquennis baptizentur. Alii, nempe filius octo annorum et filia duodecim, collocentur in domo Catechumenorum, si ea Mantuae adsit, sin minus apud piam honestamque personam ad effectum explorandi ipsorum voluntatem eosque instruendi». . . .

1488 19. Sunt quoque aliqui infideles suos infantes Christianis offerre soliti, ut aquis salubribus abluantur, non tamen Christi ut stipendia mereantur, neque ut originalis culpa eorum ex anima deleatur: sed id faciunt indigna quadam superstitione ducti, quod nempe baptismi beneficio existimant eosdem a malignis spiritibus, a foetore aut morbo aliquo liberandos. . . .

1489 21. . . . Infideles aliqui, cum hoc sibi in animum induxissent, baptismi gratia infantes suos a morbis daemonumque vexationibus liberatum iri, eo dementiae adducti sunt, ut mortem quoque minitati sint catholicis sacerdotibus. . . . At huic sententiae refragatur Congregatio Sancti Officii coram Pontifice habita d. 5. Sept. 1625: «Sacra Congregatio universalis Inquisitionis habita coram Sanctissimo, relatis litteris episcopi Antibarensis, in quibus supplicabat pro resolutione infrascripti dubii: An, cum sacerdotes coguntur a Turcis, ut baptizent eorum filios, non ut christianos efficiant, sed pro corporali salute, ut liberentur a foetore, comitiali morbo, maleficiorum periculo et lupis, an in tali casu possint saltem ficte eos baptizare, adhibita baptismi materia sine debita forma? Respondit negative, quia baptismus est ianua sacramentorum ac protestatio fidei, nec ullo modo fingi potest». . . .

1490 29. . . . Ad eos itaque spectat hic sermo noster, qui baptismo, neque a parentibus neque ab aliis, qui ius in eos habeant, offeruntur, sed ab aliquo nullam habente auctoritatem. De iis praeterea agitur, quorum casus non comprehenduntur sub ea dispositione, quae sinit baptismum conferri, etiamsi maiorum consensus desit: hoc quidem in casu baptizari non debent, sed ad illos remitti, quorum in potestate ac fide sunt legitime constituti. Quod si iam sacramento initiati essent, aut detinendi sunt aut ab Hebraeis parentibus recuperandi tradendique Christi fidelibus, ut ab illis pie sancteque informentur; hic enim baptismi licet illiciti, tamen veri validique, effectus est. . . .

Errores de duello [1].

[Damnati in Constit. «Detestabilem», 10. Nov. 1752.]

1. Vir militaris, qui, nisi offerat vel acceptet duellum, tanquam formidolosus, timidus, abiectus et ad officia militaria ineptus haberetur, indeque officio, quo se suosque sustentat, privaretur, vel promotionis alias sibi debitae ac promeritae spe perpetuo carere deberet, culpa et poena vacaret, sive offerat sive acceptet duellum. 1491

2. Excusari possunt etiam honoris tuendi vel humanae vilipensionis vitandae gratia duellum acceptantes, vel ad illud provocantes, quando certo sciunt, pugnam non esse secuturam utpote ab aliis impediendam. 1492

3. Non incurrit ecclesiasticas poenas ab Ecclesia contra duellantes latas dux vel officialis militiae, acceptans duellum ex gravi metu amissionis famae et officii. 1493

4. Licitum est, in statu hominis naturali, acceptare et offerre duellum ad servandas cum honore fortunas, quando alio remedio earum iactura propulsari nequit. 1494

5. Asserta licentia pro statu naturali applicari etiam potest statui civitatis male ordinatae, in qua nimirum vel negligentia vel malitia magistratus iustitia aperte denegatur. 1495

Damnatae ac prohibitae tanquam *falsae, scandalosae* ac *perniciosae*.

CLEMENS XIII 1758—1769. CLEMENS XIV 1769—1774.

PIUS VI 1775—1799.

De matrimoniis mixtis in Belgio [2].

[Ex Rescr. PII VI ad Card. de Franckenberg archiepisc. Mechlin. et episcopos Belgii, 13. Iulii 1782.]

. . . Non (ideo) recedendum nobis est ab uniformi praedecessorum nostrorum sententia et ab ecclesiastica disciplina, quae non probant matrimonia inter partes utrimque haereticas vel inter catholicam unam et haereticam alteram, idque multo minus casu, quo dispensatione in aliquo gradu opus sit. . . . 1496

[1] BB(M) 10, 77 [ed. vet. IV n. 6]; MBR 19, 19 b.
[2] RskMm II 61 sqq; MThCc 25, 692 sq.

1497 Transeundo nunc ad aliud punctum de imperata parochorum assistentia in matrimoniis mixtis, dicimus, quod si praemissa supra nominata admonitione ad avocandam partem catholicam ab illicito matrimonio, ipsa nihilominus in voluntate illud contrahendi persistat, et matrimonium infallibiliter secuturum praevideatur, poterit tunc parochus catholicus materialem suam exhibere praesentiam, sic tamen, ut sequentes observare teneatur *cautelas:* Primo, ut non assistat tali matrimonio in loco sacro, nec aliqua veste ritum sacrum praeferente indutus, neque recitabit super contrahentes preces aliquas ecclesiasticas, et nullo modo ipsis benedicet. Secundo, ut exigat et recipiat a contrahente haeretico declarationem in scriptis, qua cum iuramento, praesentibus duobus testibus, qui debebunt et ipsi subscribere, obliget se ad permittendum comparti usum liberum religionis catholicae et ad educandum in eadem omnes liberos nascituros sine ulla sexus distinctione.... Tertio, ut et ipse contrahens catholicus declarationem edat a se et duobus testibus subscriptam, in qua cum iuramento promittat, non tantum se nunquam apostaturum a religione sua catholica, sed educaturum in ipsa omnem prolem nascituram, et procuraturum se efficaciter conversionem alterius contrahentis acatholici.

1498 Quarto, quod attinet proclamationes decreto Caesareo imperatas, quas episcopi reprehendunt actus esse civiles potius quam sacros, respondemus: cum praeordinatae illae sint ad futuram celebrationem matrimonii et ex consequenti positivam eidem cooperationem contineant, quod utique excedit simplicis tolerantiae limites, non posse nos, ut hae fiant, annuere....

1499 Superest nunc de uno adhuc puncto loquendum, super quo licet non simus expresse interrogati, silentio tamen illud praetereundum non credimus, utpote quod in praxi nimis frequenter possit accidere, hoc scilicet: an contrahens catholicus, postea volens sacramentorum particeps fieri, ad ea debeat admitti? Ad quod dicimus, dum idem ille demonstrabit, poenitere se peccaminosae suae coniunctionis, poterit hoc ipsi concedi, modo ante confessionem sincere declaret, procuraturum se conversionem coniugis haereticae, renovare se promissionem de educanda prole in religione orthodoxa et reparaturum se scandalum aliis fidelibus datum. Si tales conditiones concurrant, non repugnamus nos, quominus pars catholica sacramentorum fiat particeps[1].

[1] De matrimoniis (mixtis) multae synodi variique Pontifices decreta ediderunt, v. g. synodi Laodicena (inter 343/81), c. 10, 31; Illiberitana (inter 300/306), c. 16; Carthaginensis III (397), c. 12; Agathensis (506), c. 67;

De potestate Romani Pontificis (contra Febronianismum)[1].

[Ex Brevi «Super soliditate», 28. Nov. 1786.]

Et sane cum, monente Augustino[2], in cathedra unitatis posuerit Deus doctrinam veritatis, contra infelix iste scriptor nil non molitur, quo hanc PETRI Sedem modis omnibus vexet ac oppugnet, qua in Sede constitutam Patres unanimi sensu cathedram eam coluere, qua in una unitas ab omnibus servaretur; e qua in reliquas omnes venerandae communionis iura dimanant; ad quam necesse sit omnem Ecclesiam, omnes, qui undique sunt, fideles convenire [cf. Conc. VATIC. n. 1824]. Non ille veritus est fanaticam turbam appellare, quam prospiciebat ad aspectum Pontificis in has voces erupturam: hominem eum esse, qui claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate a Deo acceperit, cui non 1500

Arvernensis (535), c. 4; Tolosana (694); CHALCEDONENSIS (451), can. 14, Warmiensis (1575), Antverpiensis (1576), Ebroicensis (1576), Luxoviensis (1580), Burdigalensis (1583), Turonensis (1583), Bituricensis (1584), Cameracensis (1586), Tolosana (1590), Narbonensis et Constantiensis (1609), Warmiensis et Augustana (1610), Buscoducensis (1612), Leodiensis (1618), Burdigalensis (1624), Antverpiensis (1643), Gratianopolitana (1690), Coloniensis (1651), Paderbornensis (1658), Culmensis et Posoniensis (1745), Sedunensis (1626), Audomarensis (1640), Warmiensis (1726). Porro Pontifices: BONIFACIUS V (c. 617), STEPHANUS IV (c. 770), NICOLAUS I (Resp. ad Consult. Bulgar. n. 22), BONIFACIUS VIII (Decret. VI 5, 24), URBANUS VIII (1624), CLEMENS X (ep. d. 20. Aug. 1628), CLEMENS XI (1706), BENEDICTUS XIV [cf. n. 1455], CLEMENS XIII (1763), PIUS VIII (1830), GREGORIUS XVI (1832 etc.), PIUS IX [cf. n. 1640, 1765 sqq], LEO XIII [cf. n. 1853 sqq 1865], PIUS X [cf. n. 1991, 2066 sqq]; Codex I. C. can. 1060—1064 c. notis.

[1] BRC 7, 672 b sq; RskRP III 319 sq. — Licet liber Febronii sive Ioh. Nic. ab Hontheim: *De statu Ecclesiae et legitima potestate Romani Pontificis 1763,* a CLEMENTE XIII (27. Febr. 1764) in Indicem librorum prohibitorum relatus et iubente Summo Pontifice ab episcopis Germaniae Moguntino, Trevirensi, Coloniensi, Bambergensi, Herbipolensi, Constantiensi, Augustano, Frisingensi et Pragensi specialiter prohibitus fuisset, nihilominus perversa eius principia late per Germaniam spargi et grassari coeperunt. Inter eos autem, qui post Febronium in legitimam Romani Pontificis potestatem insurrexerunt, eminuit infaustissimus canonista Eybel, qui, cum PIUS VI, ut Iosephi II animum moveret, in Germaniam iter institueret, libellum: *Was ist der Papst?* vulgavit. Quem, cum iteratis typis et in alias linguas versus ederetur, PIUS VI Brevi «*Super soliditate*» damnavit tanquam continentem propositiones respective falsas, scandalosas, temerarias, iniuriosas, ad schisma inducentes, schismaticas, erroneas, inducentes in haeresim, haereticas et alias ab Ecclesia damnatas.

[2] Ep. 105, 16 [ML 33, 403]; cf. S. Optatus Milev., De schismate donatist. 2, 2 sq [ML 11, 946 sq].

alius episcopus exaequari valeat, a quo ipsi episcopi auctoritatem suam recipiant, quemadmodum ipse a Deo supremam suam potestatem accepit: eundem porro vicarium esse Christi, caput Ecclesiae visibile, iudicem supremum fidelium. An ergo, quod horribile dictu, fanatica fuerit vox ipsa Christi claves regni coelorum cum ligandi solvendique potestate PETRO pollicentis [Mt 16, 19]: quas claves communicandas ceteris, post Tertullianum, PETRUM solum accepisse, Optatus Milevitanus profiteri non dubitavit? An fanatica dicenda tot solemnia totiesque repetita Pontificum Conciliorumve decreta, quibus illi damnati sunt, qui negarent, in beato PETRO Apostolorum principe successorem eius Romanum Pontificem constitutum a Deo caput Ecclesiae visibile ac vicarium Iesu Christi, ei regendae Ecclesiae plenam potestatem traditam, veramque ab omnibus, qui christiano nomine censentur, oboedientiam deberi; atque vim eam esse primatus, quem divino iure obtinet, ut ceteris episcopis non honoris tantum gradu, sed et supremae potestatis amplitudine antecellat? Quo magis deploranda est praeceps ac caeca hominis temeritas, qui tot decretis damnatos errores infausto suo libello instaurare studuerit, qui dixerit ac per multas ambages passim insinuarit: quemlibet episcopum vocatum a Deo ad gubernationem Ecclesiae non minus quam Papam, nec minore praeditum esse potestate: Christum eandem per sese Apostolis omnibus potestatem dedisse: quidquid aliqui credant obtineri et concedi solum a Pontifice, posse idipsum, sive a consecratione sive ab ecclesiastica iurisdictione pendeat, perinde obtineri a quolibet episcopo: voluisse Christum Ecclesiam reipublicae more administrari: ei quidem regimini opus esse praeside pro bono unitatis, verum qui non audeat se aliorum, qui simul regunt, negotiis implicare; privilegium tamen habeat negligentes cohortandi ad sua implenda munia: vim primatus hac una praerogativa contineri supplendae aliorum negligentiae, prospiciendi conservationi unitatis hortationibus et exemplo: Pontifices nil posse in aliena dioecesi praeterquam extraordinario casu: Pontificem caput esse, quod vim suam ac firmitatem teneat ab Ecclesia: licitum sibi

fecisse Pontifices violandi iura episcoporum, reservandique sibi absolutiones, dispensationes, decisiones, appellationes, collationes beneficiorum, alia uno verbo munia omnia, quae singulatim recenset atque velut indebitas ac episcopis iniuriosas reservationes traducit.

De unius Ecclesiae potestate in baptizatorum matrimonia[1].

[Ex ep. «Deessemus nobis» ad episc. Motulensem, 16. Sept. 1788.]

Ignotum nobis non est quosdam adesse, qui saecu- 1500 a
larium principum auctoritati plus nimio tribuentes et verba huius canonis [v. n. 982] captiose interpretantes illud defendendum susceperunt, ut, quoniam Tridentini patres hac dicendi formula usi non fuerint: ad *solos* iudices ecclesiasticos aut *omnes* causas matrimoniales — potestatem reliquerint iudicibus laicis cognoscendi saltem causas matrimoniales, quae sunt meri facti. Sed scimus, etiam hanc captiunculam et fallax hoc cavillandi genus omni fundamento destitui. Verba enim canonis ita generalia sunt, omnes ut causas comprehendant et complectantur. Spiritus vero sive ratio legis adeo late patet, ut nullum exceptioni aut limitationi locum relinquat. Si enim hae causae non alia ratione pertinent ad unum Ecclesiae iudicium, nisi quia contractus matrimonialis est vere et proprie unum ex septem Legis evangelicae sacramentis, sicut haec sacramenti ratio communis est omnibus causis matrimonialibus, ita omnes hae causae spectare unice debent ad iudices ecclesiasticos.

Errores synodi Pistoriensis[2].

[Damnati in Constit. «Auctorem fidei», 28. Aug. 1794.]

[A. Errores de Ecclesia[3]*]*

De *obscuratione veritatum* in Ecclesia.

Ex Decr. de grat. § 1.

1. Propositio, quae asserit, *postremis hisce saeculis sparsam* 1501
esse generalem obscurationem super veritates gravioris momenti,

[1] A. de Roskovány, Matrimonium in Ecclesia catholica I (1870) 421 sq.
[2] Pistoia in Toscana (Italia). — BRC 9, 398 b sqq; GICRcht II 148 sqq; RskRP III 528 sqq; Msi XXXVIII 1261—1282 (cf. etiam 987—1261).
[3] Hi tituli collectivi [in quantum uncis includuntur] non habentur in ipsa Bulla.

spectantes ad religionem, et quae sunt basis fidei et moralis doctrinae Iesu Christi: — haeretica.

De potestate *communitati Ecclesiae* attributa, ut per hanc pastoribus communicetur.

Epist. convoc.

1502 2. Propositio, quae statuit, *potestatem a Deo datam Ecclesiae, ut communicaretur pastoribus, qui sunt eius ministri pro salute animarum;* sic intellecta, ut a communitate fidelium in pastores derivetur ecclesiastici ministerii ac regiminis potestas: — haeretica.

De *capitis ministerialis* denominatione Romano Pontifici attributa.

Decr. de fide § 8.

1503 3. Insuper, quae statuit, *Romanum Pontificem esse caput ministeriale;* sic explicata, ut Romanus Pontifex non a Christo in persona beati PETRI, sed ab Ecclesia potestatem ministerii accipiat, qua velut PETRI successor, verus Christi vicarius ac totius Ecclesiae caput pollet in universa Ecclesia: — haeretica [1].

De potestate Ecclesiae quoad constituendam et sanciendam *exteriorem disciplinam.*

Decr. de fide §§ 13—14.

1504 4. Propositio affirmans, *abusum fore auctoritatis Ecclesiae, transferendo illam ultra limites doctrinae ac morum, et eam extendendo ad res exteriores, et per vim exigendo id, quod pendet a persuasione et corde;* tum etiam, *multo minus ad eam pertinere, exigere per vim exteriorem subiectionem suis decretis;* quatenus indeterminatis illis verbis *extendendo ad res exteriores* notet velut abusum auctoritatis Ecclesiae usum eius potestatis acceptae a Deo, qua usi sunt et ipsimet Apostoli in disciplina exteriore constituenda et sancienda: — haeretica.

1505 5. Qua parte insinuat, Ecclesiam non habere auctoritatem subiectionis suis decretis exigendae aliter quam per media,

[1] Istae propositiones 2 et 3, a Febronio acceptatae, exhibent systema ab Edmundo Richerio in libro suo *De ecclesiastica et politica potestate 1611* expositum, Iansenistis maxime probatum. Qui liber 1612 a Synodo Senonensis provinciae sub Card. Perronio damnatus est, eodemque anno a synodo provinciae Aquensis. Quam damnationem PAULUS V in Brevi ad episcopos provinciae Senonensis comprobavit. Porro (10. Maii 1613) sub eodem PAULO V a S. Inquisitione liber damnatus est et (2. Dec. 1622) sub GREGORIO XV a. S. Congregatione Indicis, iterumque (4. Martii 1709) sub CLEMENTE XI prohibitus est.

quae pendent a persuasione; quatenus intendat, Ecclesiam *non habere collatam sibi a Deo potestatem, non solum dirigendi per consilia et suasiones, sed etiam iubendi per leges, ac devios contumacesque exteriore iudicio ac salubribus poenis coercendi atque cogendi* [ex BENED. XIV in Brevi «*Ad assiduas*» anni 1755 Primati, Archiepiscopis et Episcopis Regni Polon.]: — inducens in systema alias damnatum ut haereticum.

Iura *episcopis* praeter fas attributa.

Decr. de ord. § 25.

6. Doctrina synodi, qua profitetur, *persuasum sibi esse, episcopum accepisse a Christo omnia iura necessaria pro bono regimine suae dioecesis;* perinde ac si ad bonum regimen cuiusque dioecesis necessariae non sint superiores ordinationes spectantes sive ad fidem et mores sive ad generalem disciplinam, quarum ius est penes Summos Pontifices et Concilia generalia pro universa Ecclesia: — schismatica, ad minus erronea. 1506

7. Item, in eo quod hortatur episcopum *ad prosequendam naviter perfectiorem ecclesiasticae disciplinae constitutionem;* idque, *contra omnes contrarias consuetudines, exemptiones, reservationes, quae adversantur bono ordini dioecesis, maiori gloriae Dei et maiori aedificationi fidelium;* per id quod supponit, episcopo fas esse proprio suo iudicio et arbitratu statuere et decernere contra consuetudines, exemptiones, reservationes, sive quae in universa Ecclesia, sive etiam in unaquaque provincia locum habent, sine venia et interventu superioris hierarchicae potestatis, a qua inductae sunt aut probatae et vim legis obtinent: — inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea. 1507

8. Item, quod et sibi persuasum esse ait, *iura episcopi a Iesu Christo accepta pro gubernanda Ecclesia nec alterari nec impediri posse, et ubi contigerit, horum iurium exercitium quavis de causa fuisse interruptum, posse semper episcopum ac debere in originalia sua iura regredi, quotiescunque id exigit maius bonum suae ecclesiae;* in eo, quod innuit, iurium episcopalium exercitium nulla superiore potestate praepediri aut coerceri posse, quandocunque episcopus proprio iudicio censuerit, minus id expedire maiori bono suae ecclesiae: — inducens in schisma et subversionem hierarchici regiminis, erronea. 1508

Ius perperam tributum *inferioris ordinis sacerdotibus* in decretis fidei et disciplinae.

Epist. convoc.

9. Doctrina, quae statuit, *reformationem abusuum circa ecclesiasticam disciplinam in synodis dioecesanis ab episcopo et parochis* 1509

aequaliter pendere ac stabiliri debere, ac sine libertate decisionis indebitam fore subiectionem suggestionibus et iussionibus episcoporum[1]*:* — falsa, temeraria, episcopalis auctoritatis laesiva, regiminis hierarchici subversiva, favens haeresi Aërianae a Calvino innovatae [cf. Bened. XIV, De syn. dioec. 13, 1].

Ex ep. convoc. Ex ep. ad vic. for. Ex orat. ad syn. § 8. Ex sess. 3.

1510 10. Item doctrina, qua parochi aliive sacerdotes in synodo congregati pronuntiantur una cum episcopo iudices fidei, et simul innuitur, iudicium in causis fidei ipsis competere iure proprio, et quidem etiam per ordinationem accepto: — falsa, temeraria, ordinis hierarchici subversiva, detrahens firmitati definitionum iudiciorumve dogmaticorum Ecclesiae, ad minus erronea.

Orat. synod. § 8.

1511 11. Sententia enuntians, vetere maiorum instituto, ab apostolicis usque temporibus ducto, per meliora Ecclesiae saecula servato, receptum fuisse, *ut decreta, aut definitiones, aut sententiae etiam maiorum sedium non acceptarentur, nisi recognitae fuissent et approbatae a synodo dioecesana:* — falsa, temeraria, derogans pro sua generalitate oboedientiae debitae constitutionibus Apostolicis, tum et sententiis ab hierarchica superiore legitima potestate manantibus, schisma fovens et haeresim.

Calumniae adversus aliquas *decisiones in materia fidei* ab aliquot saeculis emanatas.

De fide § 12.

1512 12. Assertiones synodi complexive acceptae circa decisiones in materia fidei ab aliquot saeculis emanatas, quas perhibet velut decreta ab una particulari ecclesia vel paucis pastoribus profecta, nulla sufficienti auctoritate suffulta, nata corrumpendae puritati fidei ac turbis excitandis, intrusa per vim, e quibus inflicta sunt vulnera nimium adhuc recentia: — falsae, captiosae, temerariae, scandalosae, in Romanos Pontifices et Ecclesiam iniuriosae, debitae Apostolicis constitutionibus oboedientiae derogantes, schismaticae, perniciosae, ad minus erroneae.

De *pace* dicta CLEMENTIS IX.

Or. syn. § 2 in nota.

1513 13. Propositio relata inter acta synodi, quae innuit, CLEMENTEM IX pacem Ecclesiae reddidisse per approbationem

[1] Propositio fere eadem habetur in systemate Richerii [v. n. 1503 n].

distinctionis iuris et facti in subscriptione formularii ab ALEXANDRO VII praescripti [v. n. 1099]: — falsa, temeraria, CLEMENTI IX iniuriosa.

14. Quatenus vero ei distinctioni suffragatur, eiusdem fautores 1514
laudibus extollendo et eorum adversarios vituperando: — temeraria, perniciosa, Summis Pontificibus iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

De coagmentatione *corporis Ecclesiae.*

Append. n. 28.

15. Doctrina, quae proponit Ecclesiam *considerandam velut* 1515
unum corpus mysticum coagmentatum ex Christo capite et fidelibus, qui sunt eius membra per unionem ineffabilem, qua mirabiliter evadimus cum ipso unus solus sacerdos, una sola victima, unus solus adorator perfectus Dei Patris in spiritu et veritate; intellecta hoc sensu, ut ad corpus Ecclesiae non pertineant nisi fideles, qui sunt perfecti adoratores in spiritu et veritate: — haeretica.

[B. Errores de iustificatione, gratia, virtutibus.]

De statu *innocentiae.*

De grat. §§ 4 7; de sacr: in gen. § 1; de poenit. § 4.

16. Doctrina synodi de statu felicis innocentiae, qualem 1516
eum repraesentat in Adamo ante peccatum, complectentem non modo integritatem, sed et iustitiam interiorem cum impulsu in Deum per amorem caritatis, atque primaevam sanctitatem aliqua ratione post lapsum restitutam; quatenus complexive accepta innuit, statum illum sequelam fuisse creationis, debitum ex naturali exigentia et conditione humanae naturae, non gratuitum Dei beneficium: falsa, alias damnata in Baio [v. n. 1001 sqq] et Quesnellio [v. n. 1384 sqq], erronea, favens haeresi Pelagianae.

De *immortalitate* spectata ut *naturali* conditione hominis.

De bapt. § 2.

17. Propositio his verbis enuntiata: *Edocti ab Apostolo,* 1517
spectamus mortem non iam ut naturalem conditionem hominis, sed revera ut iustam poenam culpae originalis; quatenus sub nomine Apostoli subdole allegato insinuat, mortem, quae in praesenti statu inflicta est velut iusta poena peccati per iustam subtractionem immortalitatis, non fuisse naturalem conditionem hominis, quasi immortalitas non fuisset gratuitum beneficium, sed naturalis conditio: — captiosa, temeraria, Apostolo iniuriosa, alias damnata [v. n. 1078].

De conditione hominis in statu *naturae*.

De grat. § 10.

1518 18. Doctrina synodi enuntians, *post lapsum Adami Deum annuntiasse promissionem futuri liberatoris, et voluisse consolari genus humanum per spem salutis, quam Iesus Christus allaturus erat;* tamen *Deum voluisse, ut genus humanum transiret per varios status, antequam veniret plenitudo temporum;* ac primum, ut in statu naturae *homo relictus propriis luminibus disceret de sua caeca ratione diffidere, et ex suis aberrationibus moveret se ad desiderandum auxilium superioris luminis:* doctrina, ut iacet, captiosa, atque intellecta de desiderio adiutorii superioris luminis in ordine ad salutem promissam per Christum, ad quod concipiendum homo relictis suis propriis luminibus supponatur sese potuisse movere: — suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

De conditione hominis sub *Lege*.

Ibid.

1519 19. Item, quae subiungit, hominem sub Lege, *cum esset impotens ad eam observandam, praevaricatorem evasisse, non quidem culpa Legis, quae sanctissima erat, sed culpa hominis, qui sub Lege sine gratia magis magisque praevaricator evasit:* superadditque, *Legem, si non sanavit cor hominis, effecisse, ut sua mala cognosceret, et de sua infirmitate convictus desideraret gratiam mediatoris;* qua parte generaliter innuit, hominem praevaricatorem evasisse per inobservantiam Legis, quam impotens esset observare, quasi *impossibile aliquid potuerit imperare, qui iustus est, aut damnaturus sit hominem pro eo, quod non potuit evitare, qui pius est* (ex S. Caesario, Serm. 73, in append. S. August. serm. 273, edit. Maurin.; ex S. August., De nat. et grat. c. 43; De grat. et lib. arb. c. 16; Enarr. in psal. 56 n. 1): — falsa, scandalosa, impia, in Baio damnata [v. n. 1054].

1520 20. Qua parte datur intelligi, hominem sub lege sine gratia potuisse concipere desiderium gratiae mediatoris ordinatum ad salutem promissam per Christum; quasi *non ipsa gratia faciat, ut invocetur a nobis* (ex Conc. Araus. II can. 3 [v. n. 176]): — propositio, ut iacet, captiosa, suspecta, favens haeresi Semipelagianae.

De *gratia* illuminante et excitante.

De grat. § 11.

1521 21. Propositio, quae asserit, *lumen gratiae, quando sit solum, non praestare, nisi ut cognoscamus infelicitatem nostri status et gravitatem nostri mali; gratiam in tali casu producere eundem*

effectum, quem Lex producebat: ideo necesse esse, ut Deus creet in corde nostro sanctum amorem, et inspiret sanctam delectationem contrariam amori in nobis dominanti; hunc amorem sanctum, hanc sanctam delectationem esse proprie gratiam Iesu Christi, inspirationem caritatis, qua cognita sancto amore faciamus; hanc esse illam radicem, e qua germinantur bona opera; hanc esse gratiam Novi Testamenti, quae nos liberat a servitute peccati, constituit filios Dei; quatenus intendat, eam solam esse proprie gratiam Iesu Christi, quae creet in corde sanctum amorem, et quae facit, ut faciamus, sive etiam, qua homo liberatus a servitute peccati constituitur filius Dei; et non sit etiam proprie gratia Christi ea gratia, qua cor hominis tangitur per illuminationem Spiritus Sancti (TRID. sess. 6, c. 5 [v. n. 797]), nec vera detur interior gratia Christi, cui resistitur: — falsa, captiosa, inducens in errorem in secunda propositione Iansenii damnatum ut haereticum, eumque renovans [v. n. 1093].

De *fide* velut *prima* gratia.

De fide § 1.

22. Propositio, quae innuit fidem, *a qua incipit series gratiarum, et per quam velut primam vocem vocamur ad salutem et Ecclesiam,* esse ipsammet excellentem virtutem fidei, qua homines fideles nominantur et sunt; perinde ac prior non esset gratia illa, quae, *ut praevenit voluntatem, sic praevenit et fidem* (ex S. August., De dono persev. c. 16, n. 41): — suspecta de haeresi, eamque sapiens, alias in Quesnellio damnata [v. n. 1377], erronea. 1522

De *duplici amore*.

De grat. § 8.

23. Doctrina synodi de duplici amore dominantis cupiditatis et caritatis dominantis enuntians, hominem sine gratia esse sub virtute peccati ipsumque in eo statu per generalem cupiditatis dominantis influxum omnes suas actiones inficere et corrumpere; quatenus insinuat, in homine, dum est sub servitute sive in statu peccati, destitutus gratia illa, qua liberatur a servitute peccati et constituitur filius Dei, sic dominari cupiditatem, ut per generalem huius influxum omnes illius actiones in se inficiantur et corrumpantur, aut opera omnia, quae ante iustificationem fiunt, quacunque ratione fiant, sint peccata; quasi in omnibus suis actibus peccator serviat dominanti cupiditati: — falsa, perniciosa, inducens in errorem a TRIDENTINO damnatum ut haereticum, iterum in Baio damnatum art. 40 [v. n. 817 1040]. 1523

§ 12.

1524 24. Qua vero parte inter dominantem cupiditatem et caritatem dominantem nulli ponuntur affectus medii, a natura ipsa insiti suapteque natura laudabiles, qui una cum amore beatitudinis naturalique propensione ad bonum *remanserunt velut extrema lineamenta et reliquiae imaginis Dei* (ex S. August., De spirit. et litt. c. 28); perinde ac si *inter dilectionem divinam, quae nos perducit ad regnum, et dilectionem humanam illicitam, quae damnatur,* non daretur *dilectio humana licita, quae non reprehenditur* (ex S. August., Serm. 349 de car.. edit. Maurin.): — falsa, alias damnata [v. n. 1038 1297].

De *timore servili.*

De poenit. § 3.

1525 25. Doctrina, quae timorem poenarum generatim perhibet *dumtaxat non posse dici malum, si saltem pertingit ad cohibendam manum;* quasi timor ipse gehennae, quam fides docet peccato infligendam, non sit in se bonus et utilis, velut donum supernaturale ac motus a Deo inspiratus praeparans ad amorem iustitiae: — falsa, temeraria, perniciosa, divinis donis iniuriosa, alias damnata [v. n. 746], contraria doctrinae Concilii TRIDENTINI [v. n. 798 898], tum et communi Patrum sententiae, *opus esse,* iuxta consuetum ordinem praeparationis ad iustitiam, *ut intret timor primo, per quem veniat caritas: timor medicamentum, caritas sanitas* (ex S. August., In [I.] epist. Io. c. 4, tract. 9; In Io. evang. tract. 41, n. 10; Enarr. in psalm. 127, n. 7; Serm. 157 de verbis Apost. n. 13; Serm. 161 de verbis Apost. n. 8; Serm. 349 de caritate n. 7).

De poena *decedentium* cum solo originali.

De bapt. § 3.

1526 26. Doctrina, quae velut fabulam Pelagianam explodit locum illum inferorum (quem limbi puerorum nomine fideles passim designant), in quo animae decedentium cum sola originali culpa poena damni citra poenam ignis puniantur; perinde ac si hoc ipso, quod, qui poenam ignis removent, inducerent locum illum et statum medium expertem culpae et poenae inter regnum Dei et damnationem aeternam, qualem fabulabantur Pelagiani: — falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa.

[C. Errores] de sacramentis, ac primum de *forma* sacramentali cum adiuncta conditione.

De bapt. § 12

1527 27. Deliberatio synodi, quae praetextu adhaesionis ad antiquos canones in casu dubii baptismatis propositum suum declarat de omittenda formae conditionalis mentione: — temeraria, praxi, legi, auctoritati Ecclesiae contraria.

De participatione victimae in *sacrificio Missae.*

De euch. § 6.

28. Propositio synodi, qua, postquam statuit, *victimae participationem esse partem sacrificio essentialem,* subiungit *non tamen se damnare ut illicitas Missas illas, in quibus adstantes sacramentaliter non communicant; ideo quia isti participant, licet minus perfecte, de ipsa victima, spiritu illam recipiendo;* quatenus insinuat, ad sacrificii essentiam deesse aliquod in eo sacrificio, quod peragatur sive nullo adstante, sive adstantibus, qui nec sacramentaliter nec spiritualiter de victima participant; et quasi damnandae essent ut illicitae Missae illae, in quibus, solo sacerdote communicante, nemo adsit, qui sive sacramentaliter sive spiritualiter communicet: — falsa, erronea, de haeresi suspecta eamque sapiens. 1528

De ritus *consecrationis* efficacia.

De euch. § 2.

29. Doctrina synodi, qua parte tradere instituens fidei doctrinam de ritu consecrationis remotis quaestionibus scholasticis circa modum, quo Christus est in Eucharistia, a quibus parochos docendi munere fungentes abstinere hortatur, duobus his tantum propositis: 1) Christum post consecrationem vere, realiter, substantialiter esse sub speciebus; 2) tunc omnem panis et vini substantiam cessare, solis remanentibus speciebus, prorsus omittit ullam mentionem facere transsubstantiationis seu conversionis totius substantiae panis in corpus, et totius substantiae vini in sanguinem, quam velut articulum fidei TRIDENTINUM Concilium definivit [v. n. 877 884], et quae in solemni fidei professione continetur [v. n. 997]; quatenus per inconsultam istiusmodi suspiciosamque omissionem notitia subtrahitur tum articuli ad fidem pertinentis, tum etiam vocis ab Ecclesia consecratae ad illius tuendam professionem adversus haereses, tenditque adeo ad eius oblivionem inducendam, quasi ageretur de quaestione mere scholastica: — perniciosa, derogans expositioni veritatis catholicae circa dogma transsubstantiationis, favens haereticis. 1529

De *applicatione fructus* sacrificii.

De euch. § 8.

30. Doctrina synodi, qua, dum profitetur *credere, sacrificii oblationem extendere se ad omnes, ita tamen, ut in liturgia fieri* 1530

possit specialis commemoratio aliquorum tam vivorum quam defunctorum, precando Deum peculiariter pro ipsis, dein continuo subicit: *non tamen, quod credamus, in arbitrio esse sacerdotis applicare fructus sacrificii cui vult, immo damnamus hunc errorem velut magnopere offendentem iura Dei, qui solus distribuit fructus sacrificii cui vult, et secundum mensuram, quae ipsi placet:* unde et consequenter traducit velut *falsam opinionem invectam in populum, quod illi, qui eleemosynam subministrant sacerdoti sub conditione, quod celebret unam Missam, specialem fructum ex ea percipiant;* sic intellecta, ut, praeter peculiarem commemorationem et orationem, specialis ipsa oblatio seu applicatio sacrificii, quae fit a sacerdote, non magis prosit ceteris paribus illis, pro quibus applicatur, quam aliis quibusque; quasi nullus specialis fructus proveniret ex speciali applicatione, quam pro determinatis personis aut personarum ordinibus faciendam commendat ac praecipit Ecclesia, speciatim a pastoribus pro suis ovibus, quod velut ex divino praecepto descendens a sacra TRIDENTINA Synodo diserte est expressum (sess. 23, c. 1 de reform.; BENED. XIV, Constit. «*Cum semper oblatas*» § 2): — falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem alias damnatum in Wicleffo [v. n. 599].

De convenienti *ordine in cultu* servando.

De euch. § 5.

1531 31. Propositio synodi enuntians, conveniens esse, pro divinorum officiorum ordine et antiqua consuetudine, ut in unoquoque templo unum tantum sit altare, sibique adeo placere morem illum restituere: — temeraria, perantiquo, pio, multis abhinc saeculis in Ecclesia, praesertim Latina, vigenti et probato mori iniuriosa.

Ibid.

1532 32. Item, praescriptio vetans, ne super altaria sacrarum reliquiarum thecae floresve apponantur: — temeraria, pio ac probato Ecclesiae mori iniuriosa.

Ibid. § 6.

1533 33. Propositio synodi, qua cupere se ostendit, ut causae tollerentur, per quas ex parte inducta est oblivio principiorum ad liturgiae ordinem spectantium, *revocando illam ad maiorem rituum simplicitatem, eam vulgari lingua exponendo et elata voce proferendo;* quasi vigens ordo liturgiae ab Ecclesia receptus et probatus aliqua ex parte manasset ex oblivione principiorum, quibus illa regi debet: — temeraria, piarum aurium offensiva, in Ecclesiam contumeliosa, favens haereticorum in eam conviciis.

De *ordine poenitentiae.*

De poenit. § 7.

34. Declaratio synodi, qua, postquam praemisit, ordinem 1534
poenitentiae canonicae sic ad Apostolorum exemplum ab Ecclesia statutum fuisse, ut esset communis omnibus, nec tantum pro punitione culpae, sed praecipue pro dispositione ad gratiam, subdit, se *in ordine illo mirabili et augusto totam agnoscere dignitatem sacramenti adeo necessarii, liberam a subtilitatibus, quae ipsi decursu temporis adiunctae sunt;* quasi per ordinem, quo sine peracto canonicae poenitentiae cursu hoc sacramentum per totam Ecclesiam administrari consuevit, illius fuisset dignitas imminuta: — temeraria, scandalosa, inducens in contemptum dignitatis sacramenti, prout per Ecclesiam totam consuevit administrari, Ecclesiae ipsi iniuriosa.

De poenit. § 10, n. 4.

35. Propositio his verbis concepta: *Si caritas in principio* 1535
semper debilis est, de via ordinaria ad obtinendum augmentum huius caritatis oportet, ut sacerdos praecedere faciat eos actus humiliationis et poenitentiae, qui fuerunt omni aetate ab Ecclesia commendati: redigere hos actus ad paucas orationes aut ad aliquod ieiunium post iam collatam absolutionem, videtur potius materiale desiderium conservandi huic sacramento nudum nomen poenitentiae, quam medium illuminatum et aptum ad augendum illum fervorem caritatis, qui debet praecedere absolutionem; longe quidem absumus ab improbanda praxi imponendi poenitentias etiam post absolutionem adimplendas: si omnia nostra bona opera semper adiunctos habent nostros defectus, quanto magis vereri debemus, ne plurimas imperfectiones admiserimus in difficillimo et magni momenti opere nostrae reconciliationis; quatenus innuit, poenitentias, quae imponuntur adimplendae post absolutionem, spectandas potius esse velut supplementum pro defectibus admissis in opere nostrae reconciliationis, quam ut poenitentias vere sacramentales et satisfactorias pro peccatis confessis; quasi, ut vera ratio sacramenti, non nudum nomen servetur, oporteat de via ordinaria, ut actus humiliationis et poenitentiae, qui imponuntur per modum satisfactionis sacramentalis, praecedere debeant absolutionem: — falsa, temeraria, communi praxi Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum [v. n. 728; cf. n. 1306 sq].

De *praevia necessaria dispositione* pro admittendis poenitentibus ad reconciliationem.

De gratia § 15.

1536 36. Doctrina synodi, qua, postquam praemisit, *quando habebuntur signa non aequivoca amoris Dei dominantis in corde hominis, posse illum merito iudicari dignum, qui admittatur ad participationem sanguinis Iesu Christi, quae fit in sacramentis*, subdit, *supposititias conversiones, quae fiunt per attritionem, nec efficaces esse solere nec durabiles*, consequenter *pastorem animarum debere insistere signis non aequivocis caritatis dominantis, antequam admittat suos poenitentes ad sacramenta;* quae signa, ut deinde tradit (§ 17), *pastor deducere poterit ex stabili cessatione a peccato et fervore in operibus bonis;* quem insuper *fervorem caritatis* perhibet (De poenit. § 10) velut dispositionem, quae *debet praecedere absolutionem;* sic intellecta, ut non solum contritio imperfecta, quae passim attritionis nomine donatur, etiam quae iuncta sit cum dilectione, qua homo incipit diligere Deum tanquam omnis iustitiae fontem [cf. n. 798], nec modo contritio caritate formata, sed et fervor caritatis dominantis, et ille quidem diuturno experimento per fervorem in operibus bonis probatus, generaliter et absolute requiratur, ut homo ad sacramenta et speciatim poenitentes ad absolutionis beneficium admittantur: — falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, tutae ac probatae in Ecclesia praxi contraria, sacramenti efficaciae detrahens et iniuriosa.

De *auctoritate absolvendi.*

De poenit. § 10, n. 6.

1537 37. Doctrina synodi, quae de auctoritate absolvendi accepta per ordinationem enuntiat, *post institutionem dioecesium et parochiarum conveniens esse, ut quisque iudicium hoc exerceat super personas sibi subditas sive ratione territorii sive iure quodam personali*, propterea quod *aliter confusio induceretur et perturbatio;* quatenus post institutas dioeceses et parochias enuntiat tantummodo, *conveniens esse ad praecavendam confusionem, ut absolvendi potestas exerceatur super subditos;* sic intellecta, tanquam ad validum usum huius potestatis non sit necessaria ordinaria vel subdelegata illa iurisdictio, sine qua TRIDENTINUM declarat, nullius momenti esse absolutionem a sacerdote prolatam: — falsa, temeraria, perniciosa, TRIDENTINO contraria et iniuriosa [v. n. 903], erronea.

Ibid. § 11.

1538 38. Item, doctrina, qua, postquam synodus professa est, *se non posse non admirari illam adeo venerabilem disciplinam antiquitatis, quae* (ut ait) *ad poenitentiam non ita facile et forte nunquam eum admittebat, qui post primum peccatum et primam reconciliationem relapsus esset in culpam*, subiungit, *per timorem perpetuae exclusionis a communione et pace, etiam in articulo mortis, magnum frenum illis iniectum iri, qui parum considerant malum peccati et minus illud timent:* — contraria can. 13 Concilii NICAENI I [v. n. 57], decretali INNOCENTII I ad Exuperium Tolos. [v. n. 95], tum et decretali COELESTINI I ad episcopos Vienn. et Narbonen. provinciae [v. n. 111], redolens pravitatem, quam in ea decretali sanctus Pontifex exhorret.

De peccatorum *venialium* confessione.

De poenit. § 12.

39. Declaratio synodi de peccatorum venialium confessione, 1539
quam optare se ait non tantopere frequentari, ne nimium contemptibiles reddantur huiusmodi confessiones: — temeraria, perniciosa, Sanctorum ac piorum praxi a sacro Concilio TRIDENTINO probatae [v. n. 899] contraria.

De *indulgentiis.*

De poenit. § 16.

40. Propositio asserens, *indulgentiam secundum suam prae-* 1540
cisam notionem aliud non esse quam remissionem partis eius poenitentiae, quae per canones statuta erat peccanti; quasi indulgentia praeter nudam remissionem poenae canonicae non etiam valeat ad remissionem poenae temporalis pro peccatis actualibus debitae apud divinam iustitiam: — falsa, temeraria, Christi meritis iniuriosa, dudum in art. 19 Lutheri damnata [v. n. 759].

Ibid.

41. Item in eo, quod subditur, *scholasticos suis subtilitatibus* 1541
inflatos invexisse thesaurum male intellectum meritorum Christi et Sanctorum, et clarae notioni absolutionis a poena canonica substituisse confusam et falsam applicationis meritorum; quasi thesauri Ecclesiae, unde Papa dat indulgentias, non sint merita Christi et Sanctorum: — falsa, temeraria, Christi et Sanctorum meritis iniuriosa, dudum in art. 17 Lutheri damnata [v. n. 757; cf. n. 550 sqq].

Ibid.

42. Item in eo, quod superaddit, *luctuosius adhuc esse, quod* 1542
chimaerea isthaec applicatio transferri volita sit in defunctos: — falsa, temeraria, piarum aurium offensiva, in Romanos Ponti-

fices et in praxim et sensum universalis Ecclesiae iniuriosa, inducens in errorem haereticali nota in Petro de Osma confixum [cf. n. 729], iterum damnatum in art. 22 Lutheri [v. n. 762].

Ibid.

1543 43. In eo demum, quod impudentissime invehitur in tabellas indulgentiarum, altaria privilegiata etc.: — temeraria, piarum aurium offensiva, scandalosa, in Summos Pontifices atque in praxim tota Ecclesia frequentatam contumeliosa.

De *reservatione casuum.*

De poenit. § 19.

1544 44. Propositio synodi asserens, *reservationem casuum nunc temporis aliud non esse quam improvidum ligamen pro inferioribus sacerdotibus, et sonum sensu vacuum pro poenitentibus assuetis non admodum curare hanc reservationem:* — falsa, temeraria, male sonans, perniciosa, Concilio TRIDENTINO contraria [v. n. 903], superioris hierarchicae potestatis laesiva.

Ibid.

1545 45. Item, de spe, quam ostendit, fore, *ut reformato Rituali et ordine poenitentiae nullum amplius locum habiturae sint huiusmodi reservationes;* prout attenta generalitate verborum innuit, per reformationem Ritualis et ordinis poenitentiae factam ab episcopo vel synodo aboleri posse casus, quos TRIDENTINA Synodus (sess. 14, c. 7 [n. 903]) declarat Pontifices maximos potuisse pro suprema potestate sibi in universa Ecclesia tradita peculiari suo iudicio reservare: — propositio falsa, temeraria, Concilio TRIDENTINO et summorum Pontificum auctoritati derogans et iniuriosa.

De *censuris.*

De poenit. §§ 20 22.

1546 46. Propositio asserens, *effectum excommunicationis exteriorem dumtaxat esse, quia tantummodo natura sua excludit ab exteriore communicatione Ecclesiae;* quasi excommunicatio non sit poena spiritualis, ligans in coelo, animas obligans (ex S. August., Epist. 250 Auxilio episcopo; Tract. 50 in Io. n. 12): — falsa, perniciosa, in art. 23 Lutheri damnata [v. n. 763], ad minus erronea.

§§ 21 23.

1547 47. Item, quae tradit, necessarium esse iuxta leges naturales et divinas, ut sive ad excommunicationem sive ad suspensionem praecedere debeat examen personale; atque adeo sententias

dictas *ipso facto* non aliam vim habere, nisi seriae comminationis sine ullo actuali effectu: — falsa, temeraria, perniciosa, Ecclesiae potestati iniuriosa, erronea.

§ 22.

48. Item, quae pronuntiat, *inutilem ac vanam esse formulam nonnullis abhinc saeculis inductam absolvendi generaliter ab excommunicationibus, in quas fidelis incidere potuisset:* — falsa, temeraria, praxi Ecclesiae iniuriosa. 1548

§ 24.

49. Item, quae damnat ut nullas et invalidas *suspensiones ex informata conscientia:* — falsa, perniciosa, in TRIDENTINUM iniuriosa. 1549

Ibid.

50. Item, in eo, quod insinuat, soli episcopo fas non esse uti potestate, quam tamen ei defert TRIDENTINUM (sess. 14, c. 1 de reform.), suspensionis *ex informata conscientia* legitime infligendae: — iurisdictionis praelatorum Ecclesiae laesiva. 1550

De *ordine.*

De ordine § 4.

51. Doctrina synodi, quae perhibet, in promovendis ad ordines hanc de more et instituto veteris disciplinae rationem servari consuevisse, *ut si quis clericorum distinguebatur sanctitate vitae, et dignus aestimabatur, qui ad ordines sacros ascenderet, ille solitus erat promoveri ad diaconatum vel sacerdotium, etiamsi inferiores ordines non suscepisset; neque tum talis ordinatio dicebatur per saltum, ut postea dictum est;* — 1551

§ 5.

52. Item, quae innuit, non alium titulum ordinationum fuisse, quam deputationem ad aliquod speciale ministerium, qualis praescripta est in Concilio CHALCEDONENSI; subiungens (§ 6), quamdiu Ecclesia sese his principiis in delectu sacrorum ministrorum conformavit, ecclesiasticum ordinem floruisse; verum beatos illos dies transiisse, novaque principia subinde introducta, quibus corrupta fuit disciplina in delectu ministrorum sanctuarii; — 1552

§ 7.

53. Item, quod inter haec ipsa corruptionis principia refert, quod recessum sit a vetere instituto, quo, ut ait (§ 5), Ecclesia insistens Apostoli vestigiis neminem ad sacerdotium admitten- 1553

dum statuerat, nisi qui conservasset innocentiam baptismalem: quatenus innuit, corruptam fuisse disciplinam per decreta et instituta:

1) Sive quibus ordinationes per saltum vetitae sunt;

2) Sive quibus pro ecclesiarum necessitate et commoditate probatae sunt ordinationes sine titulo specialis officii, velut speciatim a TRIDENTINO ordinatio ad titulum patrimonii, salva oboedientia, qua sic ordinati ecclesiarum necessitatibus deservire debent iis obeundis officiis, quibus pro loco ac tempore ab episcopo admoti fuerint, quemadmodum ab apostolicis temporibus in primitiva Ecclesia fieri consuevit;

3) Sive quibus iure canonico facta est criminum distinctio, quae delinquentes reddunt irregulares; quasi per hanc distinctionem Ecclesia recesserit a spiritu Apostoli, non excludendo generaliter et indistincte ab ecclesiastico ministerio omnes quoscunque, qui baptismalem innocentiam non conservassent: — doctrina singulis suis partibus falsa, temeraria, ordinis pro ecclesiarum necessitate et commoditate inducti perturbativa, in disciplinam per canones et speciatim per TRIDENTINI decreta probatam iniuriosa.

§ 13.

1554 54. Item, quae velut turpem abusum notat unquam praetendere eleemosynam pro celebrandis Missis et sacramentis administrandis, sicuti et accipere quemlibet proventum dictum *stolae* et generatim quodcunque stipendium et honorarium, quod suffragiorum aut cuiuslibet parochialis functionis occasione offerretur; quasi turpis abusus crimine notandi essent ministri Ecclesiae, dum secundum receptum et probatum Ecclesiae morem et institutum utuntur iure promulgato ab Apostolo accipiendi temporalia ab his, quibus spiritualia ministrantur [Gal 6, 6]: — falsa, temeraria, ecclesiastici ac pastoralis iuris laesiva, in Ecclesiam eiusque ministros iniuriosa.

§ 14.

1555 55. Item, qua vehementer optare se profitetur, ut aliqua ratio inveniretur minutuli cleri (quo nomine inferiorum ordinum clericos designat) a cathedralibus et collegiatis submovendi, providendo aliter, nempe per probos et provectioris aetatis laicos, congruo assignato stipendio, ministerio inserviendi Missis et aliis officiis velut acolythi etc., ut olim, inquit, fieri solebat, quando eius generis officia non ad meram speciem pro maioribus ordinibus suscipiendis redacta erant; quatenus reprehendit institutum, quo cavetur, ut *minorum ordinum functiones per eos tantum praestentur exerceanturve, qui in illis constituti adscriptive sunt* (Conc. prov. IV Mediol.), idque ad mentem TRIDENTINI (sess. 23, c. 17), *ut sanctorum ordinum a diaconatu ad ostiariatum functiones ab apostolicis temporibus in Ecclesia laudabiliter receptae et in pluribus locis aliquamdiu intermissae iuxta sacros canones revocentur, nec ab haereticis tanquam otiosae traducantur:* — suggestio temeraria, piarum aurium offensiva, ecclesiastici ministerii perturbativa, servandae quoad fieri potest in celebrandis mysteriis decentiae imminutiva, in minorum ordinum munera et functiones, tum in disciplinam per canones et speciatim per TRIDENTINUM probatam iniuriosa, favens haereticorum in eam conviciis et calumniis.

§ 18.

56. Doctrina, quae statuit, conveniens videri in impedimentis canonicis, quae proveniunt ex delictis in iure expressis, ullam unquam nec concedendam nec admittendam esse dispensationem: — aequitatis et moderationis canonicae a sacro Concilio TRIDENTINO probatae laesiva, auctoritati et iuribus Ecclesiae derogans. 1556

Ibid. 22.

57. Praescriptio synodi, quae generaliter et indiscriminatim velut abusum reicit quamcunque dispensationem, ut plus quam unum residentiale beneficium uni eidemque conferatur; item, in eo quod subiungit, certum sibi esse iuxta Ecclesiae spiritum plus quam uno beneficio tametsi simplici neminem frui posse: — pro sua generalitate, derogans moderationi TRIDENTINI (sess. 7, c. 5 et sess. 24, c. 17). 1557

De *sponsalibus* et *matrimonio*.

Libell. memor. circa sponsalia etc. § 8.

58. Propositio, quae statuit, sponsalia proprie dicta actum mere civilem continere, qui ad matrimonium celebrandum disponit, eademque civilium legum praescripto omnino subiacere; quasi actus disponens ad sacramentum non subiaceat sub hac ratione iuri Ecclesiae: — falsa, iuris Ecclesiae quoad effectus etiam e sponsalibus vi canonicarum sanctionum profluentes laesiva, disciplinae ab Ecclesia constitutae derogans. 1558

De matrim. §§ 7 11 12.

59. Doctrina synodi asserens, *ad supremam civilem potestatem dumtaxat originarie spectare, contractui matrimonii apponere impedimenta eius generis, quae ipsum nullum reddunt dicunturque dirimentia:* quod *ius originarium* praeterea dicitur cum *iure* 1559

dispensandi essentialiter conexum; subiungens, *supposito assensu vel coniventia principum, potuisse Ecclesiam iuste constituere impedimenta dirimentia ipsum contractum matrimonii;* quasi Ecclesia non semper potuerit ac possit in Christianorum matrimoniis iure proprio impedimenta constituere, quae matrimonium non solum impediant, sed et nullum reddant quoad vinculum, quibus Christiani obstricti teneantur etiam in terris infidelium, in eisdemque dispensare: canonum 3 4 9 12 sessionis 24 Concilii TRIDENTINI eversiva, haeretica [v. n. 973 sqq].

Cit. lib. et memor. circa sponsal. § 10.

1560 60. Item rogatio synodi ad potestatem civilem, ut *e numero impedimentorum tollat cognationem spiritualem atque illud, quod dicitur publicae honestatis, quorum origo reperitur in collectione Iustiniani;* tum ut *restringat impedimentum affinitatis et cognationis, ex quacunque licita aut illicita coniunctione provenientis, ad quartum gradum iuxta civilem computationem per lineam lateralem et obliquam; ita tamen, ut spes nulla relinquatur dispensationis obtinendae;* quatenus civili potestati ius attribuit sive abolendi sive restringendi impedimenta Ecclesiae auctoritate constituta vel comprobata; item qua parte supponit, Ecclesiam per potestatem civilem spoliari posse iure dispensandi super impedimentis ab ipsa constitutis vel comprobatis: — libertatis ac potestatis Ecclesiae subversiva, TRIDENTINO contraria, ex haereticali supra damnato principio profecta [v. n. 973 sqq].

[D. Errores] de officiis, exercitationibus, institutionibus ad religiosum cultum pertinentibus.

Et primum de *adoranda humanitate* Christi.

De fide § 3.

1561 61. Propositio, quae asserit, *adorare directe humanitatem Christi, magis vero aliquam eius partem, fore semper honorem divinum datum creaturae;* quatenus per hoc verbum *directe* intendat reprobare adorationis cultum, quem fideles dirigunt ad humanitatem Christi, perinde ac si talis adoratio, qua humanitas ipsaque caro vivifica Christi adoratur, non quidem propter se et tanquam nuda caro, sed prout unita divinitati, foret honor divinus impertitus creaturae, et non potius una eademque adoratio, qua Verbum incarnatum cum propria ipsius carne adoratur (ex Conc. CONSTPLT. II, oec. V, can. 9 [v. n. 221; cf. n. 120]); — falsa, captiosa, pio ac debito cultui humanitati Christi a fidelibus praestito ac praestando detrahens et iniuriosa.

De orat. § 17.

62. Doctrina, quae devotionem erga sacratissimum Cor Iesu 1562
reicit inter devotiones, quas notat velut novas, erroneas aut saltem periculosas; intellecta de hac devotione, qualis est ab Apostolica Sede probata: — falsa, temeraria, perniciosa, piarum aurium offensiva, in Apostolicam Sedem iniuriosa.

De orat. § 10. Et append. n. 32.

63. Item, in eo, quod cultores Cordis Iesu hoc etiam nomine 1563
arguit, quod non advertant, sanctissimam carnem Christi, aut eius partem aliquam, aut etiam humanitatem totam cum separatione aut praecisione a divinitate adorari non posse cultu latriae; quasi fideles Cor Iesu adorarent cum separatione vel praecisione a divinitate, dum illud adorant ut est cor Iesu, cor nempe personae Verbi, cui inseparabiliter unitum est, ad eum modum, quo exsangue corpus Christi in triduo mortis sine separatione aut praecisione a divinitate adorabile fuit in sepulcro: — captiosa, in fideles Cordis Christi cultores iniuriosa.

De ordine praescripto in *piis exercitationibus* obeundis.

De orat. § 14. Append. n. 34.

64. Doctrina, quae velut superstitiosam universe notat *quam-* 1564
cunque efficaciam, quae ponatur in determinato numero precum et piarum salutationum; tanquam superstitiosa censenda esset efficacia, quae sumitur non ex numero in se spectato, sed ex praescripto Ecclesiae certum numerum precum vel externarum actionum praefinientis pro indulgentiis consequendis, pro adimplendis poenitentiis, et generatim pro sacro et religioso cultu rite et ex ordine peragendo: — falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, pietati fidelium iniuriosa, Ecclesiae auctoritati derogans, erronea.

De poenit. § 10.

65. Propositio enuntians, *irregularem strepitum novarum in-* 1565
stitutionum, quae dictae sunt exercitia vel missiones . . . , forte nunquam aut saltem perraro eo pertingere, ut absolutam conversionem operentur; et exteriores illos commotionis actus, qui apparuere, nil aliud fuisse quam transeuntia naturalis concussionis fulgura: — temeraria, male sonans, perniciosa, mori pie ac salutariter per Ecclesiam frequentato et in verbo Dei fundato iniuriosa.

De modo iungendae vocis populi cum voce Ecclesiae in *precibus publicis*.

De orat. § 24.

1566 66. Propositio asserens, *fore contra apostolicam praxim et Dei consilia, nisi populo faciliores viae pararentur vocem suam iungendi cum voce totius Ecclesiae;* intellecta de usu vulgaris linguae in liturgicas preces inducendae: — falsa, temeraria, ordinis pro mysteriorum celebratione praescripti perturbativa, plurium malorum facile productrix.

De *lectione sacrae Scripturae*.

Ex nota in fine decr. de gratia.

1567 67. Doctrina perhibens, a lectione sacrarum Scripturarum *nonnisi veram impotentiam excusare;* subiungens, ultro se prodere obscurationem, quae ex huiusce praecepti neglectu orta est super primarias veritates religionis: — falsa, temeraria, quietis animarum perturbativa, alias in Quesnellio damnata [v. n. 1429 sqq].

De proscriptis *libris* in Ecclesia publice legendis.

De orat. 29.

1568 68. Laudatio, qua summopere synodus commendat Quesnelli commentationes in Novum Testamentum aliaque aliorum Quesnellianis erroribus faventium opera, licet proscripta, eademque parochis proponit, ut ea tanquam solidis religionis principiis referta in suis quisque paroeciis populo post reliquas functiones perlegant: — falsa, scandalosa, temeraria, seditiosa, Ecclesiae iniuriosa, schisma fovens et haeresim.

De sacris *imaginibus*.

De orat. 17.

1569 69. Praescriptio, quae generaliter et indistincte inter imagines ab Ecclesia auferendas, velut rudibus erroris occasionem praebentes, notat imagines Trinitatis incomprehensibilis: — propter sui generalitatem, temeraria, ac pio per Ecclesiam frequentato mori contraria, quasi nullae exstent imagines sanctissimae Trinitatis communiter approbatae ac tuto permittendae (ex Brevi «*Sollicitudini nostrae*» BENEDICTI XIV anni 1745).

1570 70. Item, doctrina et praescriptio generatim reprobans omnem specialem cultum, quem alicui speciatim imagini solent fideles impendere, et ad ipsam potius quam ad aliam confugere: — temeraria, perniciosa, pio per Ecclesiam frequentato mori, tum et illi providentiae ordini iniuriosa, quo *ita Deus nec in omnibus memoriis Sanctorum ista fieri voluit, qui dividit propria unicuique prout vult* (ex S. August., Epist. 78 clero, senioribus et universae plebi ecclesiae Hipponensis).

71. Item, quae vetat, ne imagines, praesertim beatae Vir- 1571
ginis, ullis titulis distinguantur, praeterquam denominationibus, quae sint analogae mysteriis, de quibus in sacra Scriptura expressa fit mentio; quasi nec adscribi possent imaginibus piae aliae denominationes, quas vel in ipsismet publicis precibus Ecclesia probat et commendat: — temeraria, piarum aurium offensiva, venerationi beatae praesertim Virgini debitae iniuriosa.

72. Item, quae velut abusum exstirpari vult morem, quo 1572
velatae asservantur certae imagines: — temeraria, frequentato in Ecclesia et ad fidelium pietatem fovendam inducto mori contraria.

De *festis*.

Libell. memor. pro fest. reform. § 3.

73. Propositio enuntians, novorum festorum institutionem 1573
ex neglectu in veteribus observandis et ex falsis notionibus naturae et finis earundem solemnitatum originem duxisse: — falsa, temeraria, scandalosa, Ecclesiae iniuriosa, favens haereticorum in dies festos per Ecclesiam celebratos conviciis.

Ibid. § 8.

74. Deliberatio synodi de transferendis in diem dominicum 1574
festis per annum institutis, idque pro iure, quod persuasum sibi esse ait episcopo competere super disciplinam ecclesiasticam in ordine ad res mere spirituales: ideoque et praeceptum Missae audiendae abrogandi diebus, in quibus ex pristina Ecclesiae lege viget etiamnum id praeceptum; tum etiam in eo, quod superaddit de transferendis in Adventum episcopali auctoritate ieiuniis per annum ex Ecclesiae praecepto servandis; quatenus adstruit, episcopo fas esse iure proprio transferre dies ab Ecclesia praescriptos pro festis ieiuniisve celebrandis, aut indictum [*al.* inductum] Missae audiendae praeceptum abrogare: — propositio falsa, iuris Conciliorum generalium et Summorum Pontificum laesiva, scandalosa, schismati favens.

De *iuramentis*.

Libell. memor pro iuram. reform. § 4.

75. Doctrina, quae perhibet, beatis temporibus nascentis 1575
Ecclesiae iuramenta visa esse a documentis divini praeceptoris

atque ab aurea evangelica simplicitate adeo aliena, ut *ipsummet iurare sine extrema et ineluctabili necessitate reputatus fuisset actus irreligiosus, homine christiano indignus;* insuper *continuatam Patrum seriem demonstrare iuramenta communi sensu pro vetitis habita fuisse;* indeque progreditur ad improbanda iuramenta, quae curia ecclesiastica, iurisprudentiae feudalis, ut ait, normam secuta, in investituris et in sacris ipsis episcoporum ordinationibus adoptavit; statuitque, adeo implorandam a saeculari potestate legem pro abolendis iuramentis, quae in curiis etiam ecclesiasticis exiguntur pro suscipiendis muniis et officiis et generatim pro omni actu curiali: — falsa, Ecclesiae iniuriosa, iuris ecclesiastici laesiva, disciplinae per canones inductae et probatae subversiva.

De *collationibus ecclesiasticis.*

De collat. ecclesiast. § 1.

1576 76. Insectatio, qua synodus scholasticam exagitat velut eam, *quae viam aperuit inveniendis novis et inter se discordantibus systematibus quoad veritates maioris pretii, ac demum adduxit ad probabilismum et laxismum;* quatenus in scholasticam reicit privatorum vitia, qui abuti ea potuerunt aut abusi sunt: — falsa, temeraria, in sanctissimos viros et doctores, qui magno catholicae religionis bono scholasticam excoluere, iniuriosa, favens infestis in eam haereticorum conviciis.

Ibid.

1577 77. Item, in eo, quod subdit, *mutationem formae regiminis ecclesiastici, qua factum est, ut ministri Ecclesiae in oblivionem venirent suorum iurium, quae simul sunt eorum obligationes, eo demum rem adduxisse, ut obliterari faceret primitivas notiones ministerii ecclesiastici et sollicitudinis pastoralis;* quasi per mutationem regiminis congruentem disciplinae in Ecclesia constitutae et probatae obliterari unquam potuerit et amitti primitiva notio ecclesiastici ministerii pastoralisve sollicitudinis: — propositio falsa, temeraria, erronea.

§ 4.

1578 78. Praescriptio synodi de ordine rerum tractandarum in collationibus, qua, posteaquam praemisit, *in quolibet articulo distinguendum id, quod pertinet ad fidem et ad essentiam religionis, ab eo, quod est proprium disciplinae,* subiungit, *in hac ipsa* (disciplina) *distinguendum, quod est necessarium aut utile ad retinendos in spiritu fideles, ab eo, quod est inutile aut onerosius quam libertas filiorum novi foederis patiatur, magis vero ab eo, quod est periculosum aut noxium, utpote inducens ad superstitionem et materialismum;* quatenus pro generalitate verborum comprehendat et praescripto examini subiciat etiam disciplinam ab Ecclesia constitutam et probatam, quasi Ecclesia, quae Spiritu Dei regitur, disciplinam constituere posset non solum inutilem et onerosiorem quam libertas christiana patiatur, sed et periculosam, noxiam, inducentem in superstitionem et materialismum: — falsa, temeraria, scandalosa, perniciosa, piarum aurium offensiva, Ecclesiae ac Spiritui Dei, quo ipsa regitur, iniuriosa, ad minus erronea.

Convicia adversus aliquas sententias in *scholis catholicis* usque adhuc agitatas.

Orat. ad synod. § 1.

79. Assertio, quae conviciis et contumeliis insectatur sen- 1579
tentias in scholis catholicis agitatas, et de quibus Apostolica Sedes nihil adhuc definiendum aut pronuntiandum censuit: — falsa, temeraria, in scholas catholicas iniuriosa, debitae apostolicis Constitutionibus oboedientiae derogans.

[E. Errores de reformatione regularium.]

De *tribus regulis,* fundamenti loco a synodo positis *pro reformatione regularium.*

Libell. memorial. pro reform. regular. § 9.

80. Regula I, quae statuit universe et indiscriminatim: *sta-* 1580
tum regularem aut monasticum natura sua componi non posse cum animarum cura cumque vitae pastoralis muneribus, nec adeo in partem venire posse ecclesiasticae hierarchiae, quin ex adverso pugnet cum ipsiusmet vitae monasticae principiis: — falsa, perniciosa in sanctissimos Ecclesiae Patres et Praesules, qui regularis vitae instituta cum clericalis ordinis muneribus consociarunt, iniuriosa, pio, vetusto, probato Ecclesiae mori Summorumque Pontificum sanctionibus contraria: quasi *monachi, quos morum gravitas et vitae ac fidei institutio sancta commendat,* non rite, nec modo sine religionis offensione, sed et cum multa utilitate Ecclesiae *clericorum officiis aggregentur* (ex S. SIRICII Epist. decret. ad Himerium Tarracon. c. 13 [v. n. 90])[1].

81. Item, in eo, quod subiungit, sanctos Thomam et Bona- 1581
venturam sic in tuendis adversus summos homines mendicantium institutis versatos esse, ut in eorum defensionibus

[1] Adde URBANUM II in synodo Nemausen. 1096, can. 2 et 3.

minor aestus, accuratio maior desideranda fuisset: — scandalosa, in sanctissimos doctores iniuriosa, impiis damnatorum auctorum contumeliis favens.

1582 82. Regula II, *multiplicationem ordinum ac diversitatem naturaliter inferre perturbationem et confusionem*; item, in eo quod praemittit § 4, regularium *fundatores*, qui post monastica instituta prodierunt, *ordines superaddentes ordinibus, reformationes reformationibus, nihil aliud effecisse, quam primariam mali causam magis magisque dilatare*; intellecta de ordinibus et institutis a Sancta Sede probatis, quasi distincta piorum munerum varietas, quibus distincti ordines addicti sunt, natura sua perturbationem et confusionem parere debeat: — falsa, calumniosa, in sanctos fundatores eorumque fideles alumnos, tum et in ipsos Summos Pontifices iniuriosa.

1583 83. Regula III, qua, postquam praemisit, *parvum corpus degens intra civilem societatem, quin vere sit pars eiusdem parvamque monarchiam figit in statu, semper esse periculosum*, subinde hoc nomine criminatur privata monasteria, communis instituti vinculo sub uno praesertim capite consociata, velut speciales totidem monarchias, civili reipublicae periculosas et noxias: — falsa, temeraria, regularibus institutis a Sancta Sede ad religionis profectum approbatis iniuriosa, favens haereticorum in eadem instituta insectationibus et calumniis.

De *systemate* seu ordinationum complexione ducta ex allatis regulis, et octo sequentibus articulis comprehensa, *pro reformatione regularium*.

§ 10.

1584 84. Art. I. *De uno dumtaxat ordine in Ecclesia retinendo, ac de seligenda prae ceteris regula sancti Benedicti, cum ob sui praestantiam tum ob praeclara illius ordinis merita, sic tamen, ut in his, quae forte occurrent temporum conditioni minus congrua, instituta vitae ratio apud Portum-Regium*[1] *lucem praeferat ad explorandum, quid addere, quid detrahere conveniat;*

1585 Art. II. *Ne compotes fiant ecclesiasticae hierarchiae, qui se huic ordini adiunxerint; nec ad sacros ordines promoveantur, praeterquam ad summum unus vel duo, initiandi tanquam curati vel capellani monasterii, reliquis in simplici laicorum ordine remanentibus;*

1586 Art. III. *Unum [tantum] in unaquaque civitate admittendum monasterium, idque extra moenia civitatis in locis abditioribus et remotioribus collocandum;*

[1] Port-Royal in Gallia prope Paris.

Art. IV. *Inter occupationes vitae monasticae pars sua labori manuum inviolate servanda, relicto tamen congruo tempore psalmodiae impendendo, aut etiam si cui libuerit litterarum studio; psalmodia deberet esse moderata, quia nimia eius prolixitas parit praecipitantiam, molestiam, evagationem; quo plus auctae sunt psalmodiae, orationes, preces, tantundem peraequa proportione omni tempore imminutus fervor est sanctitasque regularium;* 1587

Art. V. *Nulla foret admittenda distinctio monachos inter sive choro, sive ministeriis addictos; inaequalitas isthaec gravissimas omni tempore lites excitavit ac discordias, et a communitatibus regularium spiritum caritatis expulit;* 1588

Art. VI. *Votum perpetuae stabilitatis nunquam tolerandum; non illud norant veteres monachi, qui tamen Ecclesiae consolatio et christianismi ornamentum exstiterunt: vota castitatis, paupertatis et oboedientiae non admittentur instar communis et stabilis regulae. Si quis ea vota, aut omnia, aut aliqua facere voluerit, consilium et veniam ab episcopo postulabit, qui tamen nunquam permittet, ut perpetua sint, nec anni fines excedent; tantummodo facultas dabitur ea renovandi sub iisdem conditionibus;* 1589

Art. VII. *Omnem episcopus habebit inspectionem in eorum vitam, studia, progressum in pietate; ad ipsum pertinebit monachos admittere et expellere, semper tamen accepto contubernalium consilio;* 1590

Art. VIII. *Regulares ordinum, qui adhuc remanent, licet sacerdotes, in hoc monasterium admitti etiam possent, modo in silentio et solitudine propriae sanctificationi vacare cuperent; quo casu dispensationi locus fieret in generali regula n. II statuta, sic tamen, ne vitae institutionem sequantur ab aliis discrepantem, adeo ut non plus quam una aut ad summum duae in diem Missae celebrentur, satisque ceteris sacerdotibus esse debeat una cum communitate concelebrare;* 1591

Item *pro reformatione monialium.*

§ 11.

Vota perpetua usque ad annum 40 aut 45 non admittenda; moniales solidis exercitationibus, speciatim labori, addicendae, a carnali spiritualitate, qua pleraeque distinentur, avocandae; expendendum, utrum, quod ad ipsas attinet, satius foret monasterium in civitate relinqui; — 1592

Systema vigentis atque iam antiquitus probatae ac receptae disciplinae subversivum, perniciosum, Constitutionibus apostolicis et plurium Conciliorum, etiam generalium, tum speciatim TRIDENTINI sanctionibus oppositum et iniuriosum, favens haereticorum in monastica vota et regularia instituta,

stabiliori consiliorum evangelicorum professioni addicta, conviciis et calumniis.

[F. Errores] de nationali concilio convocando.

Libell. memor. pro convoc. concil. nation. § 1.

1593 85. Propositio enuntians, qualemcunque cognitionem ecclesiasticae historiae sufficere, ut fateri quisque debeat, convocationem concilii nationalis unam esse ex viis canonicis, qua finiantur in Ecclesia respectivarum nationum controversiae spectantes ad religionem; sic intellecta, ut controversiae ad fidem et mores spectantes in Ecclesia quacunque subortae per nationale concilium irrefragabili iudicio finiri valeant; quasi inerrantia in fidei et morum quaestionibus nationali concilio competeret: — schismatica, haeretica.

1594 Mandamus igitur omnibus utriusque sexus Christi fidelibus, ne de dictis propositionibus et doctrinis sentire, docere, praedicare praesumant, contra quam in hac nostra Constitutione declaratur: ita ut, quicunque illas vel earum aliquam coniunctim vel divisim docuerit, defenderit, ediderit aut de eis, etiam disputando, publice vel privatim tractaverit, nisi forsitan impugnando, ecclesiasticis censuris aliisque contra similia perpetrantes a iure statutis poenis ipso facto absque alia declaratione subiaceat.

1595 Ceterum, per hanc expressam praefatarum propositionum et doctrinarum reprobationem alia in eodem libro contenta nullatenus approbare intendimus: cum praesertim in eo complures deprehensae fuerint propositiones et doctrinae, sive illis, quae supra damnatae sunt, affines, sive quae communis ac probatae cum doctrinae et disciplinae temerarium contemptum tum maxime infensum in Romanos Pontifices et Apostolicam Sedem animum prae se ferunt. Duo vero speciatim notanda censemus, quae de augustissimo sanctissimae Trinitatis mysterio, § 2 decreti de fide, si non pravo animo, imprudentius certe synodo exciderunt, quae facile rudes praesertim et incautos in fraudem impellere valeant.

1596 *Primum,* dum posteaquam rite praemisit, Deum in suo Esse unum et simplicissimum permanere, continuo subiungens, ipsum Deum in tribus personis distingui, perperam discedit a communi et probata in christianae doctrinae institutionibus formula, qua Deus unus quidem «in tribus personis distinctis» dicitur, non «in tribus personis distinctus»: cuius formulae commutatione hoc vi verborum subrepit erroris periculum, ut essentia divina distincta in personis putetur, quam fides catholica sic unam in personis distinctis confitetur, ut eam simul profiteatur in se prorsus indistinctam.

Alterum quod de ipsismet tribus divinis personis tradit, 1597
eas secundum earum proprietates personales et incommunicabiles exactius loquendo exprimi seu appellari Patrem, «Verbum» et Spiritum Sanctum: quasi minus propria et exacta foret appellatio «Filii», tot Scripturae locis consecrata, voce ipsa Patris e coelis et e nube delapsa, tum formula baptismi a Christo praescripta, tum et praeclara illa confessione, qua «beatus» ab ipsomet Christo PETRUS est pronuntiatus; ac non potius retinendum esset, quod, edoctus ab Augustino, angelicus praeceptor [1] vicissim ipse docuit, *in nomine Verbi eandem proprietatem importari, quae in nomine Filii,* dicente nimirum Augustino [2]: *Eo dicitur Verbum, quo Filius.*

Neque silentio praetereunda insignis et fraudis plena 1598
synodi temeritas, quae pridem improbatam ab Apostolica Sede conventus Gallicani declarationem [n. 1322 sqq] anni 1682 ausa sit non amplissimis modo laudibus exornare, sed, quo maiorem illi auctoritatem conciliaret, eam in decretum *«de fide»* inscriptum insidiose includere, articulos in illa contentos palam adoptare, et quae sparsim per hoc ipsum decretum tradita sunt, horum articulorum publica et solemni professione obsignare. Quo sane non solum gravior longe se Nobis offert de synodo, quam praedecessoribus Nostris fuerit de comitiis illis expostulandi ratio, sed et ipsimet Gallicanae ecclesiae non levis iniuria irrogatur, quam dignam synodus existimaverit, cuius auctoritas in patrocinium vocaretur errorum, quibus illud est contaminatum decretum.

Quamobrem, quae acta conventus Gallicani, mox ut 1599
prodierunt, praedecessor Noster venerabilis INNOCEN-

[1] S. Thomas, Summa Theol. 1, q. 34, a. 2 ad 3.
[2] S. Augustinus, De Trinit. l. 7, c. 2 [ML 42 (Aug. VIII), 936].

TIUS XI per Litteras in forma Brevis die 11. Aprilis anni 1682, post autem expressius ALEXANDER VIII Constitutione «*Inter multiplices*» die 4. Augusti anni 1690 [v. n. 1322 sqq] pro apostolici sui muneris ratione *improbarunt. resciderunt, nulla et irrita declararunt;* multo fortius exigit a Nobis pastoralis sollicitudo, recentem horum factam in synodo tot vitiis affectam adoptionem velut *temerariam, scandalosam ac* praesertim post edita praedecessorum Nostrorum decreta huic Apostolicae Sedi *summopere iniuriosam reprobare ac damnare,* prout eam praesenti hac nostra Constitutione reprobamus et damnamus ac pro reprobata et damnata haberi volumus.

PIUS VII 1800—1823.

De indissolubilitate matrimonii[1].

[Ex Brevi ad Carolum de Dalberg archiepisc. Moguntinum, 8. Nov. 1803.]

1600 *Summus Pontifex ad dubia sibi proposita respondet inter alia*: Sententiam laicorum tribunalium et catholicorum conventuum, a quibus praesertim matrimoniorum nullitas declaratur eorumque vinculi attentatur dissolutio, nullum robur vimque prorsus nullam penes Ecclesiam consequi posse. . . .

1601 Gravissimum commissuros scelus suumque sacrum ministerium prodituros esse eos parochos, qui has nuptias sua praesentia probarent suaque benedictione firmarent. Neque enim illae nuptiae dicendae sunt, sed potius adulterina conubia. . . .

De versionibus s. Scripturae[2].

[Ex ep. «Magno et acerbo» ad archiepisc. Mohilovensem, 3. Sept. 1816.]

1602 Magno et acerbo dolore confecti sumus, ubi accepimus exitiosum consilium haud ita primum susceptum, quo sacratissimi Bibliorum libri novis ac praeter saluberrimas Ecclesiae regulas editis interpretationibus iisque callide in pravos sensus contortis vernacula qualibet lingua passim pervulgantur. Namque ab aliqua iam ex perlatis ad Nos huiusmodi versionibus animadvertimus eam

[1] RskMm II 86 sqq. [2] ASS 9 (ed. 1 1876, ed. 2 1885) 582 sqq

in purioris doctrinae sanctitatem parari perniciem, ut facile fideles ex iis fontibus letale ebibant venenum, ex quibus haurire debuissent *aquas sapientiae salutaris* [Eccli 15, 3]. . . .

Obversari enim tibi debuisset ante oculos, quod con- 1603
stanter et praedecessores Nostri monuerunt, nimirum, si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde detrimenti quam utilitatis oriri. Porro Romana Ecclesia solam Vulgatam editionem ex notissimo TRIDENTINI Concilii praescripto [v. n. 785 sq] suscipiens, aliarum linguarum versiones respuit, easque tantum permittit, quae cum adnotationibus ex Patrum et catholicorum doctorum scriptis opportune depromptis eduntur, ne tantus thesaurus pateat novitatum corruptelis, atque ut Ecclesia toto orbe diffusa sit *labii unius et sermonum eorundem* [Gn 11, 1].

Sane cum in vernaculo sermone creberrimas animad- 1604
vertamus vicissitudines, varietates, commutationesque, profecto ex immoderata biblicarum versionum licentia immutabilitas illa convelleretur, quae divina decet testimonia, et fides ipsa nutaret, cum praesertim ex unius syllabae ratione quandoque de dogmatis veritate dignoscatur. In id proinde pravas teterrimasque machinationes suas conferre in more habuerunt haeretici, ut editis vernaculis Bibliis (de quorum tamen mira varietate ac discrepantia ipsi se invicem accusant et carpunt) suos quisque errores sanctiore divini eloquii apparatu obvolutos per insidias obtruderent. «Non [neque] enim natae sunt haereses, inquiebat S. Augustinus, nisi dum Scripturae bonae intelliguntur non bene, et quod in eis non bene intelligitur, etiam temere et audacter asseritur.»[1] Quod si viros pietate et sapientia spectatissimos in Scripturarum interpretatione haud raro defecisse dolemus, quid non timendum, si imperito vulgo, qui ut plurimum non delectu aliquo, sed temeritate quadam iudicat, translatae in vulgarem quamcunque linguam Scripturae libere pervolvendae traderentur? . . .

Quare in celebri illa sua ad fideles ecclesiae Metensis 1605
epistola sapienter omnino haec praecipit decessor Noster

[1] S. Augustinus, In Io. tr. 18, c. 1 [ML 35 (Aug. III b), 1536].

INNOCENTIUS III[1]: «Arcana vero fidei sacramenta non sunt passim omnibus exponenda, cum non passim ab omnibus possint intelligi, sed ab eis tantum, qui ea fideli possunt concipere intellectu. Propter quod simplicioribus, inquit Apostolus, *quasi parvulis in Christo lac potum dedi vobis, non escam* [1 Cor 3, 2]. Maiorum enim est solidus cibus, sicut aliis ipse dicebat: *,Sapientiam . . . loquimur inter perfectos'* [1 Cor 2, 6]; *inter vos autem nihil iudicavi me scire, nisi Iesum Christum et hunc crucifixum* [1 Cor 2, 2]. Tanta est enim divinae Scripturae profunditas, ut non solum simplices et illitterati, sed etiam prudentes et docti non plene sufficiant ad illius intelligentiam indagandam. Propter quod dicit Scriptura: Quia multi *,defecerunt scrutantes scrutinio'* [Ps 63, 7].

1606 «Unde recte fuit olim in lege divina statutum, ut bestia quae montem tetigisset lapidaretur [Hebr 12, 20; Ex 19, 12 sq], ne videlicet simplex aliquis et indoctus praesumat ad sublimitatem sacrae Scripturae pertingere vel eam aliis praedicare. Scriptum est enim: *,Altiora te ne quaesieris'* [Eccli 3, 22]. Propter quod dicit Apostolus: *,Non plus sapere quam oportet sapere, sed sapere ad sobrietatem'* [Rom 12, 3]». At notissimae sunt non mox laudati INNOCENTII III solum, sed et PII IV[2], CLEMENTIS VIII[3] et BENEDICTI XIV[4] Constitutiones, quibus praecavebatur, ne, si ad liquidum cunctis pateret Scriptura, forte vilesceret et pateret despectui, aut prave intellecta a mediocribus, in errorem induceret. Sed, quae sit Ecclesiae mens de Scripturae lectione atque interpretatione, noscat luculentissime fraternitas tua ex praeclara alterius praedecessoris Nostri CLEMENTIS XI Constitutione «Unigenitus», qua illae doctrinae diserte improbantur, quibus utile ac necessarium asserebatur omni tempori, omni loco et omni personarum generi cognoscere mysteria sacrae Scripturae, cuius lectio esse pro

[1] Reg. II, Ep. 141 «Cum ex iniuncto» a. 1199 [ML 214, 696 CD].
[2] Litt. «*Dominici gregis*», 24. Martii 1564 [MBR (L) 2, 116 sq; Hrd. X 205 A], quibus approbantur «De libris prohibitis Regulae X» [Hrd X 207 sqq (de versionibus S. Scripturae regulae III et IV)].
[3] Litt. «*Sacrosanctum catholicae fidei*», ubi confirmantur regulae Indicis PII IV (17. Oct. 1595) [MBR (L) 3, 56 sq].
[4] Constitutio «*Sollicita ac provida*», 9. Iul. 1753 [MBR (L) 19, 59 sqq].

omnibus adstruebatur, damnosumque esse christianum populum ab eadem retrahere, immo Christi os fidelibus obturari, cum ex ipsorum manibus Novum Testamentum abripiatur [Prop. Quesnelli 79—85: n. 1429—1435].

LEO XII 1823—1829.

De versionibus s. Scripturae[1].

[Ex Encycl. «Ubi primum», 5. Maii 1824.]

. . . Hostium nostrorum iniquitas eousque progreditur, 1607
ut praeter colluviem perniciosorum librorum religioni per se infestam, in religionis detrimentum vertere nitantur etiam sacras Litteras ad religionis ipsius aedificationem divinitus nobis datas. Non vos latet, Venerabiles Fratres, *Societatem* quandam, dictam vulgo *biblicam,* per totum orbem audacter vagari, quae spretis sanctorum Patrum traditionibus, et contra notissimum TRIDENTINI Concilii decretum [v. n. 786], in id collatis viribus ac modis omnibus intendit, ut in vulgares linguas nationum omnium sacra vertantur vel potius pervertantur Biblia. . . .

Ad quam pestem avertendam praedecessores Nostri 1608
plures ediderunt Constitutiones . . . [e.g. PIUS VII; v. n. 1602 sqq]. . . . Nos quoque pro apostolico Nostro munere hortamur vos, Venerabiles Fratres, ut gregem vestrum a letiferis hisce pascuis amovere omnimode satagatis. *Arguite, obsecrate, instate opportune, importune, in omni patientia et doctrina* [2 Tim 4, 2], ut fideles vestri regulis nostrae Indicis Congregationis adamussim inhaerentes sibi persuadeant, «si sacra Biblia vulgari lingua passim sine discrimine permittantur, plus inde ob hominum temeritatem detrimenti quam utilitatis oriri». Quam veritatem et experientia commonstrat, et praeter ceteros Patres declaravit S. Augustinus his verbis: «Non enim . . .» [v. n. 1604].

PIUS VIII 1829—1830.

De usura[2].

[Resp. PII VIII ad episc. Rhedonensem[3] *datum in audientia,* 18. Aug. 1830.]

Episcopus Rhedonensis in Gallia exponit . . ., non ean- 1609
dem esse confessariorum suae dioecesis sententiam de lucro

[1] BRC 16, 47 b sq; ASS 9 (ed. 1 1876, ed. 2 1885) 591 sq.
[2] CL VI 681 sq; MThCc 16, 1066 sq.
[3] Rennes in Gallia.

percepto ex pecunia negotiatoribus mutuo data, ut ea di tescant.

De sensu Epistolae encyclicae *Vix pervenit* [v. n. 1475 sqq] acriter disputatur. Ex utraque parte momenta afferuntur ad tuendam eam, quam quisque amplexus est, sententiam, tali lucro faventem aut contrariam. Inde querelae, dissensiones, denegatio sacramentorum plerisque negotiatoribus isti ditescendi modo inhaerentibus, et innumera damna animarum.

Ut animarum damnis occurrant, nonnulli confessarii mediam inter utramque sententiam viam se posse tenere arbitrantur. Si quis ipsos consulat de istiusmodi lucro, illum ab eo deterrere conantur. Si poenitens perseveret in consilio pecuniam mutuo dandi negotiatoribus, et obiciat, sententiam tali mutuo faventem multos habere patronos et insuper non fuisse damnatam a Sancta Sede non semel ea de re consulta: tunc isti confessarii exigunt, ut poenitens promittat se filiali oboedientia obtemperaturum iudicio Summi Pontificis, si intercedat, qualecunque sit; nec, hac promissione obtenta, absolutionem denegant, quamvis probabiliorem credant opinionem contrariam tali mutuo. Si poenitens non confiteatur de lucro ex pecunia sic mutuo data, et videatur in bona fide: isti confessarii, etiamsi aliunde noverint ab eo perceptum esse aut etiam nunc percipi istiusmodi lucrum, eum absolvunt, nulla ea de re interrogatione facta, quando timent, ne poenitens admonitus restituere aut a tali lucro abstinere recuset.

1610 *Inquirit ergo dictus episcopus Rhedonensis:*

I. Utrum possit horum posteriorum confessariorum agendi rationem probare.

II. Utrum alios confessarios rigidiores ipsum adeuntes consulendi causa possit hortari, ut istorum agendi rationem sequantur, donec Sancta Sedes expressum ea de quaestione iudicium ferat.

Respondit PIUS VIII:

Ad I. Non esse inquietandos. Ad II. Provisum in primo

GREGORIUS XVI 1831—1846.

De usura[1].

[Declarationes circa Responsum aliquod PII VIII[2].]

1611 *A. Ad dubia episcopi Vivariensis*[3]*:*

1. «An praefatum iudicium Sanctissimi Pontificis intelligendum sit, ut verba ipsius sonant, et separatim a titulo legis

[1] CL VI 689 od; MThCc 16, 1073 1083.
[2] Vide hoc Responsum apud MThCc 16, 1070 Decr. VIII.
[3] Viviers in Gallia.

principis, de quo Eminentissimi Cardinales loquuntur in his responsis, ita ut unice agatur de mutuo negotiatoribus facto.

2. «An titulus ex lege principis, de quo Eminentissimi Cardinales, sic intelligendus sit, ut sufficiat legem principis declarare, licitum esse cuique convenire de lucro ex solo mutuo facto, sicut fit in codice civili Francorum, quin dicat se concedere ius tale lucrum percipiendi.»

Congregatio S. Officii respondit 31. Aug. 1831:

Provisum in decretis feriae IV, d. 18. Aug. 1830, atque dentur decreta.

B. Ad dubium episcopi Nicaeensis: 161

«An poenitentes, qui moderatum lucrum solo legis titulo ex mutuo dubia vel mala fide perceperunt, absolvi sacramentaliter possint, nullo imposito restitutionis onere, dummodo de patrato ob dubiam vel malam fidem peccato sincere doleant, et filiali oboedientia parati sint stare mandatis Sanctae Sedis.»

Congregatio S. Officii respondit 17. Ian. 1838:

Affirmative, dummodo parati sint stare mandatis Sanctae Sedis[1].

De Indifferentismo (contra Félicité de Lamennais)[2].

[Ex Encycl. «Mirari vos arbitramur», 15. Aug. 1832.]

Alteram nunc persequimur causam malorum uberri- 161
mam, quibus afflictari in praesens comploramus Ecclesiam, indifferentismum scilicet, seu pravam illam opinionem, quae improborum fraude ex omni parte percrebuit, qualibet fidei professione aeternam posse animae salutem comparari, si mores ad recti honestique normam exigantur. . . . Atque ex hoc putidissimo indifferentismi fonte absurda illa fluit ac erronea sententia seu potius deliramentum, asserendam esse ac vindicandam cuilibet libertatem conscientiae.

[1] In eundem sensum responsum est a Sacra Poenitentiaria, 16. Sept. 1830, 14. Aug. 1831, 11. Nov. 1831, 11. Febr. 1832, 23. Nov. 1832, et a S. Officio in resolutione 31. Aug. 1831 approbata a GREGORIO XVI; cf. CL VI 677 sqq; MThCc 16, 1067 sqq.
[2] BRC 19, 129 a sqq; ASS 4 (1868) 341 sqq; RskRP IV 100 sqq. — Félicité de Lamennais, natus 19. Iunii 1782 in Saint-Malo Britanniae minoris, simul cum Montalembert et Lacordaire condidit a. 1830 ephemerides «*L'Avenir*» pro vindicandis Ecclesiae iuribus, quas erroribus infectas suspendere coactus est. Damnationi primo se subiecit, sed postea Ecclesiam acriter impugnabat. Decessit Parisiis nullo signo retractationis edito d. 27. Febr. 1854.

1614 Cui quidem pestilentissimo errori viam sternit plena illa atque immoderata libertas opinionum, quae in sacrae et civilis rei labem late grassatur, dictitantibus per summam impudentiam nonnullis, aliquid ex ea commodi in religionem promanare. At «quae peior mors animae, quam libertas erroris?» inquiebat Augustinus (ep. 166[1]). Freno quippe omni adempto, quo homines contineantur in semitis veritatis, proruente iam in praeceps ipsorum natura ad malum inclinata, vere apertum dicimus *puteum* abyssi, e quo vidit Ioannes [Apc 9, 3] *ascendere fumum, quo obscuratus est sol, locustis* ex eo prodeuntibus in vastitatem terrae. . . .

1615 Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta exstitit ac salutaris. . . .

1616 Eos imprimis affectu paterno complexi, qui ad sacras praesertim disciplinas et ad philosophicas quaestiones animum appulere, hortatores auctoresque iisdem sitis, ne solius ingenii sui viribus freti imprudenter a veritatis semita in viam abeant impiorum. Meminerint *Deum esse sapientiae ducem emendatoremque sapientium* [cf. Sap 7, 15], ac fieri non posse, ut sine Deo Deum discamus, qui per Verbum docet homines scire Deum[2]. Superbi seu potius insipientis hominis est, fidei mysteria, *quae exsuperant omnem sensum* [Phil 4, 7], humanis examinare ponderibus nostraeque mentis rationi confidere, quae naturae humanae conditione debilis est et infirma.

De falsis doctrinis Felicitati de Lamennais[3].

[Ex Encycl. «Singulari nos affecerant gaudio» ad episcopos Galliarum, 25. Iunii 1834.]

1617 Ceterum lugendum valde est, quonam prolabantur humanae rationis deliramenta, ubi quis novis rebus studeat

[1] Alias 105; 2, 10 [ML 33, 400].
[2] Cf. S. Irenaeus, Contra haereses l. 4, c. 6 [MG 7, 986 C sqq].
[3] BRC 19, 380 b; RskRP IV 127. — Cum Summus Pontifex Litteris Encyclicis d. 15. Aug. 1832 doctrinam Felicitati Roberti de Lamennais

atque contra Apostoli monitum nitatur *plus sapere quam oporteat sapere* [cf. Rom 12, 3], sibique nimium praefidens veritatem quaerendam autumet extra catholicam Ecclesiam, in qua absque vel levissimo erroris coeno ipsa invenitur, quaeque idcirco «*columna ac firmamentum veritatis*» [1 Tim 3, 15] appellatur et est. Probe autem intelligitis, Venerabiles Fratres, Nos hic loqui etiam de fallaci illo haud ita pridem invecto philosophiae systemate plane improbando, quo ex proiecta et effrenata novitatum cupiditate veritas, ubi certo consistit, non quaeritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis doctrinae aliae inanes, futiles incertaeque, nec ab Ecclesia probatae adsciscuntur, quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines perperam arbitrantur.

Damnatio operum Georgii Hermes[1].

[Ex Brevi «Dum acerbissimas», 26. Sept. 1835.]

Ad augendas, quibus diu noctuque ob id [scil. perse- 1618
cutiones Ecclesiae] premimur, angustias illud etiam calamitosissimum ac summopere deplorandum accedit, quod inter eos, qui pro religione editis operibus certant, nonnulli simulate se intrudere audeant, qui similiter pro eadem videri volunt et ostentant se dimicare, ut retenta reli-

et ephemeridum dictarum *L'Avenir* damnasset, utpote quae ad tuendam Ecclesiae libertatem rebellionem plenamque Ecclesiae a regno separationem praedicaret, nonnullaque absona de viribus rationis proferret, Lamennais quidem aliquatenus cedere visus est, paulo post vero librum infamem, cui titulus *Paroles d'un croyant,* edidit. Pontifex igitur hac in Encyclica librum damnat, conqueriturque vehementer, quod contra prioris Encyclicae doctrinam iteratis vicibus debitam principibus oboedientiam impugnaverit, indifferentismum omnimodamque libertatem conscientiae docuerit. Tunc de fide et ratione ea addit, quae supra allegantur.

[1] RskRP IV 150 sqq; ACol 227 sqq. — Georgius Hermes, natus 22. Apr. 1775 in vico Dreierwalde prope Rheine Westfaliae, 1807 Prof. theologiae erat Monasterii, 1820 Bonnae, ubi 26. Maii 1831 mortuus est. — Damnantur hoc Brevi *Introductionis in Theologiam Christiano-Catholicam* pars 1 (philosophica) et 2 (theologica) [«Philosophische Einleitung in die christkatholische Theologie» (Monasterii 1819) et «Positive Einl. in die christkath. Theol.» (ibid. 1829)] et *Dogmatices* pars 1 [«Christkatholische Dogmatik» (Monasterii 1834)] decreto S. Congreg. Indicis d. 26. Sept. 1835 [Analecta Iuris Pont. II 1442 sq]. Summus Pontifex d. 7. Ian. 1836 declarari mandavit, etiam partem 2 et 3 *Dogmatices* (Monasterii 1835) comprehendi decreto supradicto. PIUS IX d. 25. Iulii 1847 utrumque decretum confirmavit.

gionis specie, veritate autem despecta, facilius possint *per philosophiam* seu per vanas eorum philosophicas commentationes *et inanem fallaciam* [Col 2, 8] incautos seducere atque pervertere, hinc et populos decipere fidentiusque inimicis palam saevientibus adiutrices porrigere manus. Quapropter, ut nobis impiae et insidiosae quorundam horum scriptorum molitiones innotuerunt, non distulimus per nostras Encyclicas aliasque Apostolicas Litteras callida eorum et prava denuntiare consilia erroresque damnare, simul et exitiales patefacere fraudes, quibus divinam Ecclesiae constitutionem et ecclesiasticam disciplinam, immo et totum ipsum publicum ordinem funditus evertere vaferrime contendunt. Et quidem tristissimo facto comprobatum est, eos deposito tandem simulationis velo perduellionis vexillum contra quamcunque a Deo constitutam potestatem alte iam extulisse.

1619 Verum non haec sola subest gravissima lugendi causa. Praeter enim eos, qui omnium catholicorum scandalo se perduellibus devoverunt, ad amaritudinum nostrarum cumulum in theologicum etiam studium prodire videmus, qui novitatis cupidine et aestu «*semper discentes et nunquam ad scientiam veritatis pervenientes*» [2 Tim 3, 7], magistri exsistunt erroris, quia veritatis discipuli non fuerunt. Peregrinis quippe improbandisque doctrinis sacra ipsi inficiunt studia et publicum etiam, si quod tenent in scholis et academiis, docendi magisterium profanare non dubitant, ipsumque, quod tueri se iactant, sacratissimum adulterare dignoscuntur fidei depositum. Atque inter huiusmodi erroris magistros ex constanti et fere communi per Germaniam fama adnumeratur Georgius Hermes, utpote qui audacter a regio, quem universa traditio et SS. Patres in exponendis ac vindicandis fidei veritatibus tramitem stravere, deflectens, quin et superbe contemnens et damnans, tenebrosam ad errorem omnigenum viam moliatur in dubio positivo tanquam basi omnis theologicae inquisitionis et in principio, quod statuit, rationem principem normam ac unicum medium esse, quo homo assequi possit supernaturalium veritatum cognitionem. . . .

Hos igitur libros tradi iussimus theologis Germanicae linguae peritissimis omni ex parte diligentissime perscrutandos. . . . Tandem . . . *[Emmi Card. Inquisitores]* omni studio, prout rei gravitas postulabat, cuncta et singula expendentes . . . diiudicarunt, *evanescere* auctorem *in cogitationibus suis* [Rom 1, 21] pluraque in dictis operibus contexere absurda et a doctrina catholicae Ecclesiae aliena; praesertim vero circa naturam fidei et credendorum regulam, circa sacram Scripturam, traditionem, revelationem et Ecclesiae magisterium, circa motiva credibilitatis, circa argumenta, queis existentia Dei adstrui confirmarique consuevit, circa ipsius Dei essentiam, sanctitatem, iustitiam, libertatem, eiusdemque finem in operibus, quae a theologis vocantur ad extra, necnon circa gratiae necessitatem, eiusdemque ac donorum distributionem, retributionem praemiorum, et poenarum inflictionem, circa protoparentum statum, peccatum originale, ac hominis lapsi vires; eosdemque libros tanquam continentes doctrinas et propositiones respective falsas, temerarias, captiosas, in scepticismum et indifferentismum inducentes, erroneas, scandalosas, in catholicas scholas iniuriosas, fidei divinae eversivas, haeresim sapientes ac alias ab Ecclesia damnatas, prohibendos et damnandos esse censuerunt. 1620

Nos itaque . . . praedictos libros, ubicunque et quocunque idiomate, seu quavis editione aut versione hucusque impressos aut in posterum, quod absit, imprimendos tenore praesentium damnamus et reprobamus ac in indicem librorum prohibitorum referri mandamus. 1621

De fide et ratione (contra Ludovic. Eug. Bautain)[1].

[Theses a Bautain iussu sui episcopi subscriptae, 8. Sept. 1840.]

1. Ratiocinatio potest cum certitudine probare exsistentiam Dei et infinitatem perfectionum eius. Fides, donum coeleste, posterior est revelatione; hinc non potest allegari contra atheum ad probandam Dei exsistentiam [cf. n. 1650] 1622

[1] Cf. ASS 3 (1867) 224. — Ludovicus Eug. M. Bautain, natus 17. Febr. 1796 Parisiis, diu Professor Argentoratensis [Strassburg], cum doctrinas quasdam de ratione et fide, a communibus sententiis absonas, protulisset, monitus est ab episcopo suo [de Trévern], qui et pastoralem in-

1623 2. Divinitas revelationis Mosaicae probatur cum certitudine per traditionem oralem et scriptam synagogae et christianismi.

1624 3. Probatio ex miraculis Iesu Christi desumpta, sensibilis et percellens pro testibus ocularibus, vim suam et fulgorem nequaquam amisit quoad generationes subsequentes. Invenimus hanc probationem omni cum certitudine in authenticitate Novi Testamenti, in traditione orali et scripta omnium Christianorum. Hac duplici traditione debemus eam [scil. revelationem] demonstrare iis, qui vel eam reiciunt vel nondum admissam requirunt.

1625 4. Non habemus ius requirendi ab incredulo, ut admittat resurrectionem divini Salvatoris nostri, priusquam illi proposuerimus argumenta certa; et haec argumenta per ratiocinationem ex eadem traditione deducuntur.

1626 5. Quoad has quaestiones varias ratio fidem praecedit debetque ad eam nos conducere [cf. n. 1651].

1627 6. Quamvis debilis et obscura reddita sit ratio per peccatum originale, remansit tamen in ea sat claritatis et virtutis, ut ducat nos cum certitudine ad [cognoscendam] exsistentiam Dei, ad revelationem factam Iudaeis per Moysen et Christianis per adorabilem nostrum Hominem-Deum [1].

---

structionem hac de re edidit. GREGORIUS XVI Brevi d. 20. Dec. 1834 episcopi studium laudavit spemque expressit fore, ut sacerdos ille a suis opinionibus resiliret. Bautain, vir maxime ceteroquin meritus, laudabiliter se subiecit et 18. Nov. 1835 sex propositiones orthodoxas subscripsit. Cum tamen periculum immineret, ne omnia eius opera damnarentur, Romam ipse profectus opus suum praecipuum «La Philosophie du christianisme» iudicio ecclesiastico subiecit atque 8. Sept. 1840 propositiones supra dictas, sed paulo mutatas, iterum subscripsit, quas ad verbum translatas (simul cum textu originali) exhibemus. Cf. De Regny, L'abbé Bautain, Paris 1884, 248. — Mortuus est 15. Oct. 1867.

[1] Textus originalis (lingua gallica scriptus) apud Der Katholik 79 (1841) LVI sqq. — Theses a Bautain iam 18. Nov. 1835 iussu sui episcopi subscriptae sunt hae: «1. Le raisonnement peut prouver avec certitude l'existence de Dieu. — La foi, don du ciel, est postérieure à la révélation; elle ne peut donc pas convenablement être alléguée vis-à-vis d'un athée en preuve de l'existence de Dieu. — 2. La révélation mosaïque se prouve avec certitude par la tradition orale et écrite de la synagogue et du christianisme. — 3. La preuve de la révélation chrétienne tirée des miracles de Jésus-Christ, sensible et frappant pour les témoins oculaires, n'a point perdu sa force avec son éclat vis-à-vis des générations subséquentes. Nous trouvons cette preuve dans la tradition orale et écrite de tous les Chrétiens. C'est par cette double tradition que nous devons la démontrer à ceux qui la rejettent ou qui, sans l'admettre encore, la désirent. — 4. On n'a point le droit d'attendre d'un incrédule qu'il admette la résurrection de notre divin Sauveur, avant de lui en avoir administré des preuves certaines; et ces preuves sont déduites de la même tradition par le raisonnement. — 5. L'usage de la raison précède la foi, et y conduit l'homme par la révélation et la grâce. — 6. La raison peut prouver avec certitude l'authenticité de la révélation faite aux Juifs par Moyse et aux chrétiens

De materia extremae unctionis [1].

[Ex Decr. S. Off. sub PAULO V, 13. Ian. 1611, et GREGORIO XVI, 14. Sept. 1842.]

1. *Propositionem:* «quod nempe sacramentum extremae 1628
unctionis oleo episcopali benedictione non consecrato ministrari valide possit»,

S. Off. 13. Ian. 1611 declaravit: esse temerariam et errori proximam.

2. *Similiter ad dubium:* an in casu necessitatis pa- 1629
rochus ad validitatem sacramenti extremae unctionis uti possit oleo a se benedicto,

S. Off. 14. Sept. 1842 respondit: negative ad formam decreti feriae V coram SS. diei 13. Ian. 1611, *quam resolutionem* GREGORIUS XVI *eadem die approbavit.*

De versionibus s. Scripturae [2].

[Ex Encycl. «Inter praecipuas», 6. Maii 1844.]

. . . Perspectum vobis est vel a prima christiani nominis 1630
aetate hanc fuisse propriam haereticorum artem, ut, repudiato verbo Dei tradito et Ecclesiae catholicae auctoritate reiecta, Scripturas aut manu interpolarent aut sensus expositionem interverterent. Nec denique ignoratis, quanta vel diligentia vel sapientia opus sit ad transferenda fideliter in aliam linguam eloquia Domini; ut nihil proinde facilius contingat, quam ut in eorundem versionibus per societates biblicas multiplicatis gravissimi ex tot interpretum vel imprudentia vel fraude inserantur

---

par Jésus-Christ» (Der Katholik 59 [1836] XXV). — Bautain 26. Apr. 1844 (cum coetum religiosum fundare in animo haberet) a **S. C. Ep. et Reg.** iussus est subscribendo promittere: «1. De ne jamais enseigner qu'avec les seules lumières de la droite raison, abstraction faite de la révélation divine, on ne puisse donner une véritable démonstration de l'existence de Dieu. — 2. . . . qu'avec la raison seule on ne puisse démontrer la spiritualité et l'immortalité de l'âme ou toute autre vérité purement naturelle, rationnelle ou morale. — 3. . . . qu'avec la raison seule on ne puisse avoir la science des principes ou de la métaphysique, ainsi que des vérités qui en dépendent, comme science tout à fait distincte de la théologie surnaturelle qui se fonde sur la révélation divine. — 4. . . . que la raison ne puisse acquérir une vraie et pleine certitude des motifs de crédibilité, c'est-à-dire de ces motifs qui rendent la révélation divine évidemment croyable, tels que sont spécialement les miracles et les prophéties, particulièrement la résurrection de Jésus-Christ» [v. n. 1650 sq] (Dict. de Théol. Cath. II 482).

[1] ACol 1860, 232. [2] ASS 9 (1876) 621 sqq.

errores; quos ipsa porro illarum multitudo et varietas diu occultat in perniciem multorum. Ipsarum tamen societatum parum aut nihil omnino interest, si homines Biblia illa vulgaribus sermonibus interpretata lecturi in alios potius quam alios errores dilabantur; dummodo assuescant paulatim ad liberum de Scripturarum sensu iudicium sibimet ipsis vindicandum, atque ad contemnendas traditiones divinas ex Patrum doctrina in Ecclesia catholica custoditas, ipsumque Ecclesiae magisterium repudiandum.

1631 Hunc in finem biblici iidem socii Ecclesiam sanctamque hanc PETRI Sedem calumniari non cessant, quasi a pluribus iam saeculis fidelem populum a sacrarum Scripturarum cognitione arcere conetur; cum tamen plurima exstent eademque luculentissima documenta singularis studii, quo recentioribus ipsis temporibus Summi Pontifices, ceterique illorum ductu catholici antistites usi sunt, ut catholicorum gentes ad Dei eloquia scripta et tradita impensius erudirentur.

1632 Iis in regulis, quae a Patribus a TRIDENTINA Synodo delectis conscriptae et a PIO IV[1] . . . approbatae Indicique librorum prohibitorum praemissae sunt, generali sanctione statutum legitur, ut Biblia vulgari sermone edita non aliis permitterentur, nisi quibus illorum lectio ad fidei atque pietatis augmentum profutura iudicaretur. Huic eidem regulae nova subinde propter perseverantes haereticorum fraudes cautione constrictae ea demum auctoritate BENEDICTI XIV adiecta declaratio est, ut permissa porro habeatur lectio vulgarium versionum, quae ab Apostolica Sede approbatae, aut cum annotationibus desumptis ex sanctis Ecclesiae Patribus vel ex doctis catholicisque viris editae fuerint . . . Cunctas supradictas societates biblicas dudum a nostris decessoribus reprobatas Apostolica rursus auctoritate condemnamus. . . .

1633 Hinc notum omnibus sit, gravissimi coram Deo et Ecclesia criminis reos fore illos omnes, qui alicui earundem societatum dare nomen aut operam suam commodare seu quomodocunque favere praesumpserint.

[1] Vide n. 1606 nota 2.

PIUS IX 1846—1878.

De fide et ratione[1].

[Ex Encycl. «Qui pluribus», 9. Nov. 1846.]

Noscitis (enim), Venerabiles Fratres, (hos) infensissimos 1634
christiani nominis hostes, caeco quodam insanientis impietatis impetu misere raptos, eo opinandi temeritate progredi, ut inaudita prorsus audacia *aperientes os suum in blasphemias ad Deum* [cf. Apc 13, 6] palam publiceque edocere non erubescant, commentitia esse et hominum inventa sacrosancta nostrae religionis mysteria, catholicae Ecclesiae doctrinam humanae societatis bono et commodis adversari [v. n. 1740], ac vel ipsum Christum et Deum eiurare non extimescant. Et quo facilius populis illudant atque incautos praesertim et imperitos decipiant et in errores secum abripiant, sibi unis prosperitatis vias notas esse comminiscuntur, sibique philosophorum nomen arrogare non dubitant, perinde quasi philosophia, quae tota in naturae veritate investiganda versatur, ea respuere debeat, quae supremus et clementissimus ipse totius naturae auctor Deus singulari beneficio et misericordia hominibus manifestare est dignatus, ut veram ipsi felicitatem et salutem assequantur.

Hinc praepostero sane et fallacissimo argumentandi 1635
genere nunquam desinunt humanae rationis vim et excellentiam appellare, extollere contra sanctissimam Christi fidem, atque audacissime blaterant, eam humanae refragari rationi [v. n. 1706]. Quo certe nihil dementius, nihil magis impium, nihil contra ipsam rationem magis repugnans fingi vel excogitari potest. Etsi enim fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio nullumque dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabilis aeternaeque veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur atque ita sibi mutuam opem ferant, ut recta ratio fidei veritatem demonstret, tueatur, defendat; fides vero rationem ab omnibus erroribus liberet eamque divinarum rerum cognitione mirifice illustret, confirmet atque perficiat [cf. n. 1799].

[1] Aexq 5 sqq; AP I 6 sqq; ACol 232 sqq.

1636 Neque minore certe fallacia, Venerabiles Fratres, isti divinae revelationis inimici humanum progressum summis laudibus efferentes in catholicam religionem temerario plane ac sacrilego ausu illum inducere vellent, perinde ac si ipsa religio non Dei, sed hominum opus esset aut philosophicum aliquod inventum, quod humanis modis perfici queat [cf. n. 1705]. In istos tam misere delirantes percommode quidem cadit, quod Tertullianus sui temporis philosophis merito exprobrabat: «qui stoicum et platonicum et dialecticum Christianismum protulerunt» [1]. Et sane cum sanctissima nostra religio non ab humana ratione fuerit inventa, sed a Deo hominibus clementissime patefacta, tum quisque vel facile intelligit, religionem ipsam ex eiusdem Dei loquentis auctoritate omnem suam vim acquirere neque ab humana ratione deduci aut perfici unquam posse.

1637 Humana quidem ratio, ne in tanti momenti negotio decipiatur et erret, divinae revelationis factum diligenter inquirat oportet, ut certo sibi constet, Deum esse locutum, ac eidem, quemadmodum sapientissime docet Apostolus, *rationabile obsequium* exhibeat [Rom 12, 1]. Quis enim ignorat vel ignorare potest, omnem Deo loquenti fidem esse habendam, nihilque rationi ipsi magis consentaneum esse, quam iis acquiescere firmiterque adhaerere, quae a Deo, qui nec falli nec fallere potest, revelata esse constiterit?

1638 Sed quam multa, quam mira, quam splendida praesto sunt argumenta, quibus humana ratio luculentissime evinci omnino debet, divinam esse Christi religionem et «omne dogmatum nostrorum principium radicem desuper ex coelorum Domino accepisse» [2], ac propterea nihil fide nostra certius, nihil securius, nihil sanctius exstare, et quod firmioribus innitatur principiis. Haec scilicet fides vitae magistra, salutis index, vitiorum omnium expultrix ac virtutum foecunda parens et altrix, divini sui auctoris et consummatoris Christi Iesu nativitate, vita, morte, resurrectione, sapientia, prodigiis, vaticinationibus

[1] Tertullianus, De praescript. haer. c. 7 [ML 2, 20 B].
[2] S. Chrysost., Interpretatio in Isaiam proph. c. 1 [MG 56, 14].

confirmata, supernae doctrinae luce undique refulgens ac coelestium divitiarum ditata thesauris, tot prophetarum praedictionibus, tot miraculorum splendore, tot martyrum constantia, tot Sanctorum gloria vel maxime clara et insignis, salutares proferens Christi leges, ac maiores in dies ex crudelissimis ipsis persecutionibus vires acquirens, universum orbem terra marique, a solis ortu usque ad occasum, uno Crucis vexillo pervasit, atque idolorum profligata fallacia, errorum depulsa caligine triumphatisque cuiusque generis hostibus, omnes populos, gentes, nationes, utcunque immanitate barbaras ac indole, moribus, legibus, institutis diversas, divinae cognitionis lumine illustravit, atque suavissimo ipsius Christi iugo subiecit, *annuntians* omnibus *pacem, annuntians bona* [Is 52, 7]. Quae certe omnia tanto divinae sapientiae ac potentiae fulgore undique collucent, ut cuiusque mens et cogitatio vel facile intelligat, christianam fidem Dei opus esse.

Itaque humana ratio ex splendidissimis hisce aeque 1639
ac firmissimis argumentis clare aperteque cognoscens, Deum eiusdem fidei auctorem exsistere, ulterius progredi nequit, sed quavis difficultate ac dubitatione penitus abiecta atque remota, omne eidem fidei obsequium praebeat oportet, cum pro certo habeat, a Deo traditum esse, quidquid fides ipsa hominibus credendum et agendum proponit [1].

De matrimonio civili [2]

[Ex Allocutione «Acerbissimum vobiscum», 27. Sept. 1852.]

Nihil dicimus de alio illo decreto, quo matrimonii 1640
sacramenti mysterio, dignitate, sanctitate omnino despecta eiusque institutione et natura prorsus ignorata

[1] Cum Hermesiani haec Pontificis verba ita interpretari auderent, quasi Hermesii doctrinam confirmaret ac coleret, PIUS IX ad Iohannem archiepiscopum Coloniensem, postmodum S. R. E. Cardinalem de Geissel, Litteras dedit d. 25. Iulii 1847, quibus GREGORII XVI Breve d. 26. Sept 1835 et additum decretum S. Congregationis Indicis confirmavit atque Hermesii opera reprobavit ac damnavit.
[2] Aexq 117; AP I 392 sq; cf. ASS 1 (1865) 508 sqq. — Respublica Neogranatensis iam a. 1845 legem iurium Ecclesiae laesivam tulerat, quae GREGORII XVI animadversionem meruit. Tantum vero abfuit, ut illius regionis moderatores pedem ab incepta via retraherent, ut novis

et eversa, atque Ecclesiae in sacramentum idem potestate penitus spreta, proponebatur iuxta iam damnatos haereticorum errores atque adversus catholicae Ecclesiae doctrinam, ut matrimonium tanquam civilis tantum contractus haberetur et in variis casibus divortium proprie dictum sanciretur [v. n. 1767] omnesque matrimoniales causae ad laica deferrentur tribunalia et ab illis iudicarentur [v. n. 1774]; cum nemo ex catholicis ignoret aut ignorare possit, matrimonium esse vere et proprie unum ex septem evangelicae Legis sacramentis a Christo Domino institutum, ac propterea inter fideles matrimonium dari non posse, quin uno eodemque tempore sit sacramentum, atque idcirco quamlibet aliam inter Christianos viri et mulieris praeter sacramentum coniunctionem, cuiuscunque etiam civilis legis vi factam, nihil aliud esse nisi turpem atque exitialem concubinatum ab Ecclesia tantopere damnatum, ac proinde a coniugali foedere sacramentum separari nunquam posse [v. n. 1773], et omnino spectare ad Ecclesiae potestatem ea omnia decernere, quae ad idem matrimonium quovis modo possunt pertinere.

Definitio immaculatae conceptionis B. M. V.[1]

[Ex Bulla «Ineffabilis Deus», 8. Dec. 1854.]

1641 . . . Ad honorem Sanctae et Individuae Trinitatis, ad decus et ornamentum Virginis Deiparae, ad exaltationem fidei catholicae et christianae religionis augmentum, auctoritate Domini nostri Iesu Christi, beatorum Apostolorum PETRI et Pauli ac Nostra declaramus, pronuntiamus et definimus, doctrinam, quae tenet, beatissimam Virginem Mariam in primo instanti suae conceptionis fuisse singulari omnipotentis Dei gratia et privilegio, intuitu meritorum Christi Iesu Salvatoris humani generis, ab omni originalis culpae labe praeservatam immunem, esse a Deo revelatam atque idcirco ab omnibus fidelibus firmiter constanterque credendam. Quapropter si qui secus ac a Nobis definitum est, quod Deus avertat, praesumpserint corde sentire, ii noverint ac porro sciant, se proprio iudicio condemnatos, naufragium circa fidem passos esse et ab unitate Ecclesiae defecisse, ac praeterea facto ipso suo semet poenis a iure statutis subicere, si, quod corde sentiunt, verbo aut scripto vel alio quovis externo modo significare ausi fuerint.

decretis ordines religiosos vexarent. bona ecclesiastica saecularibus usibus vindicarent, episcopos invicta fide resistentes persequerentur, denique inducto civili matrimonio sacramenti sanctitatem violarent. Quo factum est, ut Summus Pontifex publice sibi adversus iniquissimas illas leges reclamandum censuerit. Eandem de matrimonio civili doctrinam Summum Pontificem Litteris d. 19. Sept. 1852 datis ad Sardiniae regem, in cuius regno eadem novatio inducenda erat, exposuisse, ephemerides tradiderunt.

[1] CL VI 842 c sq; AP I 616; ACol 238; Analecta Iuris Pontificii I 1218. — PIUS IX definitionem immaculatae conceptionis B. M. V. flagitante et applaudente toto orbe catholico die 8. Dec. 1854 promulgavit. — De assumptione B. M. V. postea tempore Concilii VATICANI 204 episcopi et theologi definitionem dogmaticam urgebant eo quod, nisi «firmissima Ecclesiae fides quoad beatae Virginis assumptionem dici velit levis nimis credulitas, quod vel cogitare impium est, procul dubio eam a traditione divino-apostolica, i. e. a revelatione ortum habere firmissime tenendum» sit [CL VII 868 sq].

De rationalismo et indifferentismo[1].

[Ex Allocutione «Singulari quadam», 9. Dec. 1854.]

Sunt praeterea, Venerabiles Fratres, viri quidam erudi- 1642
tione praestantes, qui religionem munus esse fatentur longe praestantissimum a Deo hominibus datum, humanam nihilominus rationem tanto habent in pretio, tantopere extollunt, ut vel ipsi religioni aequiparandam stultissime putent. Hinc ex vana ipsorum opinione theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt [v. n. 1708]; cum tamen illae fidei dogmatibus innitantur, quibus nihil firmius, nihil stabilius, istae vero humana explicentur atque illustrentur ratione, qua nihil incertius, utpote quae varia est pro ingeniorum varietate, innumerisque fallaciis et praestigiis obnoxia. Ita quidem reiecta Ecclesiae auctoritate difficillimis quibusque reconditisque quaestionibus latissimus patuit campus, rationque humana infirmis suis confisa viribus licentius excurrens turpissimos in errores lapsa est, quos hic referre nec vacat nec lubet, quippe vobis probe cognitos atque exploratos, quique in religionis et civilis rei detrimentum illudque maximum redundarunt. Quamobrem istis hominibus, qui plus aequo vires efferunt humanae

[1] CL VI 844 d sqq; Aexq 122 sqq; AP I 623 sqq; RskRP IV 370 sqq.

rationis, ostendere oportet, plane id esse contrarium verissimae illi sententiae Doctoris gentium: *Si quis putet se aliquid esse, cum nihil sit, ipse se seducit* [Gal 6, 3]. Demonstrandum illis est, quantae sit arrogantiae pervestigare mysteria, quae revelare nobis dignatus est clementissimus Deus, eademque assequi complectique audere humanae mentis imbecillitate et angustiis, cum longissime ea vires excedant nostri intellectus, qui ex Apostoli eiusdem dicto captivandus est in obsequium fidei [cf. 2 Cor 10, 5].

1643 Atque huiusmodi humanae rationis sectatores seu cultores potius, qui eam sibi certam veluti magistram proponunt eiusque ductu fausta sibi omnia pollicentur, obliti certe sunt, quam grave et acerbum ex culpa primi parentis inflictum sit vulnus humanae naturae, quippe quod et obfusae tenebrae menti et prona effecta ad malum voluntas. Hinc celeberrimi ex antiquissima aetate philosophi quamvis multa praeclare scripserint, doctrinas tamen suas gravissimis erroribus contaminarunt; hinc assiduum illud certamen, quod in nobis experimur, de quo loquitur Apostolus: *Sentio in membris meis legem repugnantem legi mentis meae* [Rom 7, 23].

1644 Nunc quando ex originis labe in universos Adami posteros propagata extenuatum esse constet rationis lumen, et ex pristino iustitiae atque innocentiae statu miserrime deciderit humanum genus, ecquis satis esse rationem ducat ad assequendam veritatem? Ecquis, in tantis periculis atque in tanta virium infirmitate ne labatur et corruat, necessaria sibi neget ad salutem religionis divinae et gratiae coelestis auxilia? Quae quidem auxilia benignissime iis largitur Deus, qui humili prece eadem flagitent, cum scriptum sit «*Deus superbis resistit, humilibus autem dat gratiam*» [Iac 4, 6]. Idcirco conversus olim ad Patrem Christus Dominus altissima veritatum arcana patefacta haud esse affirmavit *prudentibus et sapientibus huius saeculi,* qui ingenio doctrinaque sua superbiunt et praestare negant obsequium fidei, sed vero humilibus ac simplicibus hominibus, qui fidei divinae oraculo nituntur et conquiescunt [cf. Mt 11, 25; Lc 10, 21].

Salutare hoc documentum eorum animis inculcetis 1645
oportet, qui humanae rationis vim usque adeo exaggerant, illius ut ope mysteria ipsa scrutari audeant atque explicare, quo nihil ineptius, nihil insanius. Revocare illos contendite a tanta mentis perversitate, exponentes nimirum, nihil esse praestabilius a providentia Dei concessum hominibus, quam fidei divinae auctoritatem, hanc nobis esse quasi facem in tenebris, hanc ducem quam sequamur ad vitam, hanc necessariam prorsus esse ad salutem, utpote quod «*sine fide . . . impossibile est placere Deo*» [Hebr 11, 6], et «*qui . . . non crediderit, condemnabitur*» [Mc 16, 16].

Errorem alterum nec minus exitiosum aliquas catho- 1646
lici orbis partes occupasse non sine moerore novimus, animisque insedisse plerumque catholicorum, qui bene sperandum de aeterna illorum omnium salute putant, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur [v. n. 1717]. Idcirco percontari saepenumero solent, quaenam futura post obitum sit eorum sors et conditio, qui catholicae fidei minime addicti sunt, vanissimisque adductis rationibus responsum praestolantur, quod pravae huic sententiae suffragetur. Absit, Venerabiles Fratres, ut misericordiae divinae, quae infinita est, terminos audeamus apponere; absit, ut perscrutari velimus arcana consilia et *iudicia Dei,* quae sunt *abyssus multa* [Ps 35, 7], nec humana queunt cogitatione penetrari. Quod vero apostolici Nostri muneris est, episcopalem vestram et sollicitudinem et vigilantiam excitatam volumus, ut, quantum potestis contendere, opinionem illam impiam aeque ac funestam ab hominum mente propulsetis, nimirum quavis in religione reperiri posse aeternae salutis viam. Ea qua praestatis sollertia ac doctrina demonstretis commissis curae vestrae populis, miserationi ac iustitiae divinae dogmata catholicae fidei neutiquam adversari.

Tenendum quippe ex fide est, extra apostolicam Ro- 1647
manam Ecclesiam salvum fieri neminem posse, hanc esse unicam salutis arcam, hanc qui non fuerit ingressus, diluvio periturum; sed tamen pro certo pariter habendum est, qui verae religionis ignorantia laborent, si ea sit invincibilis, nulla ipsos obstringi huiusce rei culpa

ante oculos Domini. Nunc vero quis tantum sibi arroget, ut huiusmodi ignorantiae designare limites queat iuxta populorum, regionum, ingeniorum aliarumque rerum tam multarum rationem et varietatem? Enimvero cum soluti corporeis hisce vinculis *videbimus Deum sicuti est* [1 Io 3, 2], intelligemus profecto, quam arcto pulchroque nexu miseratio ac iustitia divina copulentur; quamdiu vero in terris versamur mortali hac gravati mole, quae hebetat animam, firmissime teneamus ex catholica doctrina *unum Deum* esse, *unam fidem, unum baptisma* [Eph 4, 5]; ulterius inquirendo progredi nefas est.

1648 Ceterum prout caritatis ratio postulat, assiduas fundamus preces, ut omnes quaquaversus gentes ad Christum convertantur, communique hominum saluti pro viribus inserviamus, *neque enim abbreviata est manus Domini* [Is 59, 1], gratiaeque coelestis dona nequaquam illis defutura sunt, qui hac luce recreari sincero animo velint et postulent. Huiusmodi veritates defigendae altissime sunt fidelium mentibus, ne falsis corrumpi queant doctrinis eo spectantibus, ut religionis foveant indifferentiam, quam ad exitium animarum serpere latius videmus ac roborari.

De falso traditionalismo (contra Augustinum Bonnetty)[1].

[Ex Decr. S. C. Indicis, 11. (15.) Iunii 1855.]

1649 1. ‚Etsi fides sit supra rationem, nulla tamen vera dissensio, nullum dissidium inter ipsas inveniri unquam potest, cum ambae ab uno eodemque immutabili veritatis fonte, Deo optimo maximo, oriantur atque ita sibi mutuam opem ferant'[2] [cf. n. 1635 et 1799].

1650 2. Ratiocinatio Dei exsistentiam, animae spiritualitatem, hominis libertatem cum certitudine probare potest. Fides posterior est revelatione, proindeque ad probandam Dei existentiam contra atheum, ad probandam animae rationalis spiritualitatem ac libertatem contra naturalismi ac fatalismi sectatorem allegari convenienter nequit [cf. n. 1622 1625].

3. Rationis usus fidem praecedit et ad eam hominem opc revelationis et gratiae conducit [cf. n. 1626]. 1651

4. Methodus, qua usi sunt D. Thomas, D. Bonaventura et alii post ipsos scholastici, non ad rationalismum ducit, neque causa fuit, cur apud scholas hodiernas philosophia in naturalismum et pantheismum impingeret. Proinde non licet in crimen doctoribus et magistris illis vertere, quod methodum hanc, praesertim approbante vel saltem tacente Ecclesia, usurpaverint[1]. 1652

De magnetismi abusu[2].

[Ex Encycl. S. Off., 4. Aug. 1856.]

. . . Nonnullae iam hac de re a Sancta Sede datae sunt responsiones ad peculiares casus, quibus reprobantur tanquam illicita illa experimenta, quae ad finem non naturalem, non honestum, non debitis mediis assequendum ordinantur; unde in similibus casibus decretum est feria IV 21. Aprilis 1841: *Usum magnetismi, prout exponitur, non licere.* Similiter quosdam libros eiusmodi errores pervicaciter disseminantes prohibendos censuit S. Congregatio. Verum quia praeter particulares casus de usu magnetismi generatim agendum erat, hinc per modum regulae sic statutum fuit feria IV 28. Iulii 1847: «Remoto omni errore, sortilegio, explicita aut implicita daemonis invocatione, usus magnetismi, nempe merus actus adhibendi media physica aliunde licita, non est moraliter vetitus, dummodo non tendat ad finem illicitum, aut quomodolibet pravum. Applicatio autem principiorum et mediorum pure physicorum ad res et effectus vere supernaturales, ut physice explicentur, non est nisi deceptio omnino illicita et haereticalis.» 1653

Quamquam generali hoc decreto satis explicetur licitudo aut illicitudo in usu aut abusu magnetismi, tamen adeo crevit hominum malitia, ut, neglecto licito studio scientiae, potius curiosa sectantes magna cum animarum iactura ipsiusque civilis societatis detrimento ariolandi divinandive principium quoddam se nactos glorientur. Hinc somnambulismi et clarae 1654

---

[1] ASS 3 (1867) 224. — Augustinus Bonnetty, natus 9. Aprilis 1798, in oppido Entrevaux Galliae, praeter varia alia scripta philosophica ephemerides: «Annales de philosophie chrétienne» redigebat. Subscripsit theses a S. C. Indicis sibi propositas; mortuus est 29. Martii 1879.

[2] Ex Encycl. PII IX «*Qui pluribus*», 9. Nov. 1846 [cf. n. 1634 sqq].

[1] Propositiones istae contradictoriae sunt propositionibus passim a D. Bonnetty assertis.

[2] ASS 1 (1865) 177 sq; CL VI 103 a; cf. Collectanea S. C. de Propag. Fide I (1907), n. 1128.

intuitionis, uti vocant, praestigiis mulierculae illae, gesticulationibus non semper verecundis abreptae, se invisibilia quaeque conspicere effutiunt, ac de ipsa religione sermones instituere, animas mortuorum evocare, responsa accipere, ignota ac longinqua detegere aliaque id genus superstitiosa exercere ausu temerario praesumunt, magnum quaestum sibi ac dominis suis divinando certo consecuturae. In hisce omnibus quacunque demum utantur arte vel illusione, cum ordinentur media physica ad effectus non naturales, reperitur deceptio omnino illicita et haereticalis et scandalum contra honestatem morum[1].

De falsa doctrina Antonii Guenther[2].

[Ex Brevi «Eximiam tuam» ad Card. de Geissel, archiepisc. Coloniensem, 15. Iunii 1857.]

1655 ... Etenim non sine dolore apprime noscimus, in iisdem operibus erroneum ac perniciosissimum et ab hac Apostolica Sede saepe damnatum *rationalismi* systema ampliter dominari; itemque noscimus, in iisdem libris ea inter alia non pauca legi, quae a catholica fide sinceraque explicatione de unitate *Divinae substantiae* in tribus distinctis sempiternisque Personis non minimum aberrant. In compertis pariter habemus, neque meliora neque accuratiora esse, quae traduntur de sacramento *Verbi incarnati* deque unitate divinae Verbi personae in duabus naturis divina et humana. Noscimus, iisdem libris laedi catholicam sententiam ac doctrinam de *homine*, qui corpore et anima ita absolvatur, ut anima eaque rationalis sit vera per se atque immediata corporis forma[3]. Neque ignoramus, ea iisdem libris

[1] Cf. Responsum S. Officii 26. Iulii 1899 circa hypnotismi experimenta [Collectanea S. C. de Prop. Fide II (1907) n. 2061].

[2] ASS 8 (1874) 446 sq; Aexq 166 sq; AP II 587 sq; RskRP IV 383 sq; ACol 241; Analecta Iuris Pontificii II 1445 sq. — *Antonius Guenther*, natus 17. Nov. 1783 in oppido Lindenau Bohemiae, 1820 sacerdos factus est; vixit Vindobonae ab a. 1824 usque ad mortem suam 24. Febr. 1863, et scripsit ibidem varia opera philosophica et theologica. Opera eius decreto S. C. Indicis d. 8. Ianuarii 1857 promulgato, d. 17. Februarii 1857 a Summo Pontifice approbato, confixa sunt, cui decreto auctor laudabiliter se subiecit. Cum autem quidam Guentheri asseclae inde, quod in generali illa damnatione sententiae singillatim non notarentur, ansam sumerent, ut sibi in iis persistere licere autumarent, Summus Pontifex litteris ad Cardinalem archiepiscopum Coloniensem datis errores Guentheri his verbis singillatim notavit.

[3] PIUS IX in ep. «*Dolore haud mediocri*» ad episc. Wratislaviensem (Breslau) die 30. Apr. 1860 declarat: «Sententiam, quae unum in homine

doceri et statui, quae catholicae doctrinae de suprema *Dei libertate* a quavis necessitate soluta in rebus procreandis plane adversantur.

Atque illud etiam vel maxime improbandum ac damnandum, quod Guentherianis libris humanae *rationi et philosophiae*, quae in religionis rebus non dominari, sed *ancillari* omnino debent, magisterii ius temere attribuatur, ac propterea omnia perturbentur, quae firmissima manere debent tum de distinctione inter scientiam et fidem, tum de perenni fidei immutabilitate, quae una semper atque eadem est, dum philosophia humanaeque disciplinae neque semper sibi constant neque sunt a multiplici errorum varietate immunes. 1656

Accedit, nec ea *sanctos Patres* reverentia haberi, quam Conciliorum canones praescribunt quamque splendidissima Ecclesiae lumina omnino promerentur, nec ab iis in catholicas scholas dicteriis abstineri, quae recolendae memoriae PIUS VI decessor Noster solemniter damnavit [v. n. 1576]. 1657

Neque silentio praeteribimus, in Guentherianis libris vel maxime violari *sanam loquendi formam*, ac si liceret verborum Apostoli Pauli oblivisci [2 Tim 1, 13] aut horum, quae gravissime monuit Augustinus: «Nobis ad certam regulam loqui fas est, ne verborum licentia etiam de rebus, quae his significantur, impiam gignat opinionem»[1] [v. n. 1714 a]. 1658

Errores Ontologistarum[2].

[Ex Decr. S. Off., 18. Sept. 1861, tuto tradi non possunt.]

1. Immediata Dei cognitio, habitualis saltem, intellectui humano essentialis est, ita ut sine ea nihil cognoscere possit: siquidem est ipsum lumen intellectuale. 1659

ponit vitae principium: animam scil. rationalem, a qua corpus quoque et motum et vitam omnem et sensum accipiat, in Dei Ecclesia esse communissimam atque doctoribus plerisque et probatissimis quidem maxime cum Ecclesiae dogmate ita videri coniunctam, ut huius sit legitima solaque vera interpretatio nec proinde sine errore in fide possit negari». [Aexq 178; RskRP IV 399; A. Franz, I. B. Baltzer 40.] Quare concilium Coloniense ait: «Dubium esse nequit e Conciliorum mente anima rationali a Deo creata ipsa omnes ... vitae nostrae operationes perfici»... [CL V 293 b; ACol 32; cf. n. 1911 sq].

[1] S. Aug., De civ. Dei l. 10, c. 23 [ML 41 (Aug. VII) 300].

[2] ASS 3 (1867) 204 sq.

1660 2. Esse illud, quod in omnibus et sine quo nihil intelligimus, est esse divinum.

1661 3. Universalia a parte rei considerata a Deo realiter non distinguuntur.

1662 4. Congenita Dei tanquam entis simpliciter notitia omnem aliam cognitionem eminenti modo involvit, ita ut per eam omne ens, sub quocunque respectu cognoscibile est, implicite cognitum habeamus.

1663 5. Omnes aliae ideae non sunt nisi modificationes ideae, qua Deus tanquam ens simpliciter intelligitur.

1664 6. Res creatae sunt in Deo tanquam pars in toto, non quidem in toto formali, sed in toto infinito, simplicissimo, quod suas quasi partes absque ulla sui divisione et diminutione extra se ponit.

1665 7. Creatio sic explicari potest: Deus ipso actu speciali, quo se intelligit et vult tanquam distinctum a determinata creatura, homine v. g., creaturam producit.

De falsa scientiae libertate (contra Iac. Frohschammer)[1].

[Ex ep. «Gravissimas inter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 11. Dec. 1862.]

1666 Gravissimas inter acerbitates, quibus undique premimur, in hac tanta temporum perturbatione et iniquitate vehementer dolemus, cum noscamus, in variis Germaniae regionibus reperiri nonnullos catholicos etiam viros, qui sacram theologiam ac philosophiam tradentes minime dubitant quandam inauditam adhuc in Ecclesia docendi scribendique libertatem inducere, novasque et omnino improbandas opiniones palam publiceque profiteri et in vulgus disseminare.

1667 Hinc non levi moerore affecti fuimus, Venerabilis Frater, ubi tristissimus ad Nos venit nuntius, presbyterum Iacobum Frohschammer in ista Monacensi Academia philosophiae doctorem huiusmodi docendi scribendique licentiam prae ceteris adhibere, eumque suis operibus in lucem editis perniciosissimos tueri errores. Nulla igitur interposita mora, Nostrae Congregationi libris notandis praepositae mandavimus, ut praecipua volumina,

[1] ASS 8 (1874) 429 sqq; Aexq 219 sqq; AP III 548 sqq; RskRP IV 458 sqq. — Iacobus Frohschammer, natus 6 Ian. 1821 in vico Illkofen Bavariae, docuit in Universitate Monacensi ab anno 1854; mortuus est 14. Iunii 1893.

quae eiusdem presbyteri Frohschammer nomine circumferuntur, cum maxima diligentia sedulo perpenderet, et omnia ad Nos referret. Quae volumina germanice scripta titulum habent: *Introductio in philosophiam, De libertate scientiae, Athenaeum,* quorum primum anno 1858, alterum anno 1861, tertium vero vertente hoc anno 1862 istis Monacensibus typis est in lucem editum. Itaque eadem Congregatio . . . iudicavit, auctorem in pluribus non recte sentire eiusque doctrinam a veritate catholica aberrare.

Atque id ex duplici praesertim parte, et primo qui- 1668
dem propterea, quod auctor tales humanae rationi tribuat vires, quae rationi ipsi minime competunt, secundo vero, quod eam omnia opinandi et quidquid semper audendi libertatem eidem rationi concedat, ut ipsius Ecclesiae iura, officium et auctoritas de medio omnino tollantur.

Namque auctor in primis edocet, philosophiam, si 1669
recta eius habeatur notio, posse non solum percipere et intelligere ea christiana dogmata, quae naturalis ratio cum fide habet communia (tanquam commune scilicet perceptionis obiectum), verum etiam ea, quae christianam religionem fidemque maxime et proprie efficiunt, ipsumque scilicet supernaturalem hominis finem et ea omnia, quae ad ipsum spectant, atque sacratissimum Dominicae Incarnationis mysterium ad humanae rationis et philosophiae provinciam pertinere, rationemque, dato hoc obiecto, suis propriis principiis scienter ad ea posse pervenire. Etsi vero aliquam inter haec et illa dogmata distinctionem auctor inducat, et haec ultima minore iure rationi attribuat, tamen clare aperteque docet, etiam haec contineri inter illa, quae veram propriamque scientiae seu philosophiae materiam constituunt. Quocirca ex eiusdem auctoris sententia concludi omnino possit ac debeat, rationem in abditissimis etiam divinae sapientiae ac bonitatis, immo etiam et liberae eius voluntatis mysteriis, licet posito revelationis obiecto, posse ex se ipsa, non iam ex divinae auctoritatis principio, sed ex naturalibus suis principiis et viribus ad scientiam seu certitudinem pervenire. Quae auctoris doctrina quam *falsa* sit et *erronea,* nemo est, qui

christianae doctrinae rudimentis vel leviter imbutus non illico videat planeque sentiat.

1670 Namque si isti philosophiae cultores vera ac sola rationis et philosophicae disciplinae tuerentur principia et iura, debitis certe laudibus essent prosequendi. Siquidem vera ac sana philosophia nobilissimum suum locum habet, cum eiusdem philosophiae sit, veritatem diligenter inquirere humanamque rationem, licet primi hominis culpa obtenebratam, nullo tamen modo exstinctam, recte ac sedulo excolere, illustrare, eiusque cognitionis obiectum ac permultas veritates percipere, bene intelligere, promovere, earumque plurimas, uti Dei existentiam, naturam, attributa, quae etiam fides credenda proponit, per argumenta ex suis principiis petita demonstrare, vindicare, defendere, atque hoc modo viam munire ad haec dogmata fide rectius tenenda et ad illa etiam reconditiora dogmata, quae sola fide percipi primum possunt, ut illa aliquo modo a ratione intelligantur. Haec quidem agere atque in his versari debet severa et pulcherrima verae philosophiae scientia. Ad quae praestanda si viri docti in Germaniae Academiis enitantur pro singulari inclytae illius nationis ad severiores gravioresque disciplinas excolendas propensione, eorum studium a Nobis comprobatur et commendatur, cum in sacrarum rerum utilitatem profectumque convertant, quae illi ad suos usus invenerint.

1671 At vero in hoc gravissimo sane negotio tolerare nunquam possumus, ut omnia temere permisceantur, utque ratio illas etiam res, quae ad fidem pertinent, occupet atque perturbet, cum certissimi omnibusque notissimi sint fines, ultra quos ratio nunquam suo iure est progressa vel progredi potest. Atque ad huiusmodi dogmata ea omnia maxime et apertissime spectant, quae supernaturalem hominis elevationem ac supernaturale eius cum Deo commercium respiciunt atque ad hunc finem revelata noscuntur. Et sane cum haec dogmata sint supra naturam, idcirco naturali ratione ac naturalibus principiis attingi non possunt. Nunquam siquidem ratio suis naturalibus principiis ad huiusmodi dogmata scienter tractanda effici potest idonea. Quod si haec

isti *temere* asseverare audeant, sciant, se certe non a quorumlibet doctorum opinione, sed a communi et nunquam immutata Ecclesiae doctrina recedere.

Ex divinis enim Litteris et sanctorum Patrum tra- 1672
ditione constat, Dei quidem existentiam multasque alias veritates ab iis etiam, qui fidem nondum susceperunt, naturali rationis lumine cognosci [cf. Rom 1], sed illa reconditiora dogmata Deum solum manifestasse, dum notum facere voluit «*mysterium, quod absconditum fuit a saeculis et generationibus*» [Col 1, 26], et ita quidem, ut, postquam *multifariam multisque modis olim locutus esset patribus in prophetis, novissime . . . nobis locutus est [sic?] in Filio, . . . per quem fecit et saecula* [Hebr 1, 1 sq]. . . . «*Deum* enim *nemo vidit unquam: unigenitus Filius, qui est in sinu Patris, ipse enarravit*» [Io 1, 18]. Quapropter Apostolus, qui gentes Deum per ea, quae facta sunt, cognovisse testatur, disserens de *gratia et veritate*, quae *per Iesum Christum facta est* [Io 1, 17], «*loquimur*, inquit, *Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est . . ., quam nemo principum huius saeculi cognovit. . . . Nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei. Quis enim hominum scit, quae sunt hominis, nisi spiritus hominis, qui in ipso est? Ita et quae Dei sunt, nemo cognovit, nisi Spiritus Dei*» [1 Cor 2, 7 sqq].

Hisce aliisque fere innumeris divinis eloquiis inhae- 1673
rentes SS. Patres in Ecclesiae doctrina tradenda continenter distinguere curarunt rerum divinarum notionem, quae naturalis intelligentiae vi omnibus est communis, ab illarum rerum notitia, quae per Spiritum Sanctum fide suscipitur, et constanter docuerunt, per hanc ea nobis in Christo revelari mysteria, quae non solam humanam philosophiam, verum etiam angelicam naturalem intelligentiam transcendunt, quaeque etiamsi divina revelatione innotuerint et ipsa fide fuerint suscepta, tamen sacro adhuc ipsius fidei velo tecta et obscura caligine obvoluta permanent, quamdiu in hac mortali vita peregrinamur a Domino [1]. Ex his omnibus patet, alienam

[1] S. Iohann. Chrysost., Hom. 7 (9) in 1 Cor. [MG 61, 53]; S. Ambros., De fide ad Grat. 1, 10 [ML 16, 542 D]; S. LEO, De Nativ. Dom. sermo 9 [sermo 29: ML 54, 226 B]; S. Cyrill. Alex., Contra Nestor. l. 3 initio

omnino esse a catholicae Ecclesiae doctrina sententiam, qua idem Frohschammer asserere non dubitat, omnia indiscriminatim christianae religionis dogmata esse obiectum naturalis scientiae seu philosophiae, et humanam rationem historice tantum excultam, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam obiectum proposita fuerint, posse ex suis naturalibus viribus et principio ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire [v. n. 1709].

1674 Nunc vero in memoratis eiusdem auctoris scriptis alia dominatur sententia, quae catholicae Ecclesiae doctrinae ac sensui plane adversatur. Etenim eam philosophiae tribuit libertatem, quae non scientiae libertas, sed omnino reprobanda et intoleranda philosophiae licentia sit appellanda. Quadam enim distinctione inter philosophum et philosophiam facta, tribuit *philosopho* ius et officium se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit, sed utrumque *philosophiae* ita denegat, ut, nulla doctrinae revelatae ratione habita, asserat, ipsam nunquam debere ac posse auctoritati se submittere. Quod esset tolerandum et forte admittendum, si haec dicerentur de iure tantum, quod habet philosophia, suis principiis seu methodo ac suis conclusionibus uti, sicut et aliae scientiae, ac si eius libertas consisteret in hoc suo iure utendo, ita ut nihil in se admitteret, quod non fuerit ab ipsa suis conditionibus acquisitum aut fuerit ipsi alienum. Sed haec iusta philosophiae libertas suos limites noscere et experiri debet. Nunquam enim non solum philosopho, verum etiam philosophiae licebit aut aliquid contrarium dicere iis, quae divina revelatio et Ecclesia docet, aut aliquid ex eisdem in dubium vocare propterea, quod non intelligit, aut iudicium non suscipere, quod Ecclesiae auctoritas de aliqua philosophiae conclusione, quae hucusque libera erat, proferre constituit.

1675 Accedit etiam, ut idem auctor philosophiae libertatem seu potius effrenatam licentiam tam acriter tam temere

[MG 76, 111 A]; Comment. in Ioann. 1, 9 [MG 73, 124 C]; S. Iohann. Dam., Expos. fidei orth. 1, 2 [MG 94, 794 B]; S. Hieron., Comment. in Gal. 3, 2 [ML 26, 348 C].

propugnet, ut minime vereatur asserere, Ecclesiam non solum non debere in *philosophiam* unquam animadvertere, verum etiam debere ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat [v. n. 1711], ex quo evenit, ut *philosophi* hanc *philosophiae* libertatem necessario participent atque ita etiam ipsi ab omni lege solvantur. Ecquis non videt, quam vehementer sit *reicienda, reprobanda* et omnino *damnanda* huiusmodi Frohschammeri sententia atque doctrina? Etenim Ecclesia ex divina sua institutione et divinae fidei depositum integrum inviolatumque diligentissime custodire et animarum saluti summo studio debet continenter advigilare, ac summa cura ea omnia amovere et eliminare, quae vel fidei adversari vel animarum salutem quovis modo in discrimen adducere possunt.

Quocirca Ecclesia ex potestate sibi a divino suo Auctore commissa non solum ius, sed officium praesertim habet non tolerandi, sed proscribendi ac damnandi omnes errores, si ita fidei integritas et animarum salus postulaverint, et omni philosopho, qui Ecclesiae filius esse velit, ac etiam philosophiae id officium incumbit, nihil unquam dicere contra ea, quae Ecclesia docet, et ea retractare, de quibus eos Ecclesia monuerit. Sententiam autem, quae contrarium edocet, omnino *erroneam*, et *ipsi fidei, Ecclesiae eiusque auctoritati* vel maxime *iniuriosam* esse edicimus et declaramus. 1676

De indifferentismo[1].

[Ex Encycl. «Quanto conficiamur moerore» ad episcopos Italiae, 10. Aug. 1863.]

Atque hic, Dilecti Filii Nostri et Venerabiles Fratres, 1677
iterum commemorare et reprehendere oportet gravissimum errorem, in quo nonnulli catholici misere versantur, qui homines in erroribus viventes et a vera fide atque a catholica unitate alienos ad aeternam vitam pervenire posse opinantur [v. n. 1717]. Quod quidem catholicae doctrinae vel maxime adversatur. Notum Nobis vobisque est, eos, qui invincibili circa sanctissimam nostram reli-

[1] Aexq 229 sq; AP III 613 sq.

gionem ignorantia laborant, quique naturalem legem eiusque praecepta in omnium cordibus a Deo insculpta sedulo servantes ac Deo oboedire parati, honestam rectamque vitam agunt, posse, divinae lucis et gratiae operante virtute, aeternam consequi vitam, cum Deus, qui omnium mentes, animos, cogitationes habitusque plane intuetur, scrutatur et noscit, pro summa sua bonitate et clementia minime patiatur, quempiam aeternis puniri suppliciis, qui voluntariae culpae reatum non habeat. Sed notissimum quoque est catholicum dogma, neminem scilicet extra catholicam Ecclesiam posse salvari, et contumaces adversus eiusdem Ecclesiae auctoritatem, definitiones, et ab ipsius Ecclesiae unitate atque a PETRI successore Romano Pontifice, cui *vineae custodia a Salvatore est commissa*[1], pertinaciter divisos aeternam non posse obtinere salutem.

1678 Absit vero, ut catholicae Ecclesiae filii ullo unquam modo inimici sint iis, qui eisdem fidei caritatisque vinculis nobiscum minime sunt coniuncti, quin immo illos sive pauperes sive aegrotantes sive aliis quibusque aerumnis afflictos omnibus christianae caritatis officiis prosequi et adiuvare semper studeant, et in primis ab errorum tenebris, in quibus misere iacent, eripere atque ad catholicam veritatem et ad amantissimam matrem Ecclesiam reducere contendant, quae maternas suas manus ad illos amanter tendere eosque ad suum sinum revocare nunquam desinit, ut in fide, spe et caritate fundati ac stabiles et «*in omni opere bono fructificantes*» [Col 1, 10] aeternam assequantur salutem.

De conventibus theologorum Germaniae[2].

[Ex ep. «Tuas libenter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 21. Dec. 1863.]

1679 . . . Noscebamus etiam, Venerabilis Frater, nonnullos ex catholicis, qui severioribus disciplinis excolendis operam navant, humani ingenii viribus nimium fidentes errorum periculis haud fuisse absterritos, ne in asserenda fallaci

[1] Conc. CHALCEDON. in relatione ad LEONEM I [cf. n. 149].
[2] ASS 8 (1874) 438 sqq; Aexq 244 sq; AP III 638 sqq; RskRP IV 487 sqq.

et minime sincera scientiae libertate abriperentur ultra limites, quos praetergredi non sinit oboedientia debita erga magisterium Ecclesiae ad totius revelatae veritatis integritatem servandam divinitus institutum. Ex quo evenit, ut huiusmodi catholici misere decepti et iis saepe consentiant, qui contra huius Apostolicae Sedis ac Nostrarum Congregationum decreta declamant ac blaterant, ea liberum scientiae progressum impedire [v. n. 1712], et periculo se exponunt sacra illa frangendi oboedientiae vincula, quibus ex Dei voluntate eidem Apostolicae huic obstringuntur Sedi, quae a Deo ipso veritatis magistra et vindex fuit constituta.

Neque ignorabamus, in Germania etiam falsam in- 1680
valuisse opinionem adversus veterem scholam et adversus doctrinam summorum illorum Doctorum [v. n. 1713], quos propter admirabilem eorum sapientiam et vitae sanctitatem universalis veneratur Ecclesia. Qua falsa opinione ipsius Ecclesiae auctoritas in discrimen vocatur, quandoquidem ipsa Ecclesia non solum per tot continentia saecula permisit, ut ex eorundem Doctorum methodo et ex principiis communi omnium catholicarum scholarum consensu sancitis theologica excoleretur scientia, verum etiam saepissime summis laudibus theologicam eorum doctrinam extulit illamque veluti fortissimum fidei propugnaculum et formidanda contra suos inimicos arma vehementer commendavit. . . .

Equidem cum omnes eiusdem conventus viri, veluti 1681
scribis, asseruerint, scientiarum progressum et felicem exitum in devitandis ac refutandis miserrimae nostrae aetatis erroribus omnino pendere ab intima erga veritates revelatas adhaesione, quas catholica docet Ecclesia, ipsi noverunt ac professi sunt illam veritatem, quam veri catholici scientiis excolendis et evolvendis dediti semper tenuere ac tradiderunt. Atque hac veritate innixi potuerunt ipsi sapientes ac veri catholici viri scientias easdem tuto excolere, explanare easque utiles certasque reddere. Quod quidem obtineri non potest, si humanae rationis lumen finibus circumscriptum eas quoque veritates investigando, quas propriis viribus et facultatibus assequi potest, non veneretur maxime, ut

par est, infallibile et increatum divini intellectus lumen, quod in christiana revelatione undique mirifice elucet. Quamvis enim naturales illae disciplinae suis propriis ratione cognitis principiis nitantur, catholici tamen earum cultores divinam revelationem veluti rectricem stellam prae oculis habeant oportet, qua praelucente sibi a syrtibus et erroribus caveant, ubi in suis investigationibus et commentationibus animadvertant posse se illis adduci, ut saepissime accidit, ad ea proferenda, quae plus minusve adversentur infallibili rerum veritati, quae a Deo revelatae fuere.

1682 Hinc dubitare nolumus, quin ipsius conventus viri commemoratam veritatem noscentes ac profitentes, uno eodemque tempore plane reicere ac reprobare voluerint recentem illam ac praeposteram philosophandi rationem, quae etiamsi divinam revelationem veluti historicum factum admittat, tamen ineffabiles veritates ab ipsa divina revelatione propositas humanae rationis investigationibus supponit, perinde ac si illae veritates rationi subiectae essent vel ratio suis viribus et principiis posset consequi intelligentiam et scientiam omnium supernarum sanctissimae fidei nostrae veritatum et mysteriorum, quae ita supra humanam rationem sunt, ut haec nunquam effici possit idonea ad illa suis viribus et ex naturalibus suis principiis intelligenda aut demonstranda [v. n. 1709]. Eiusdem vero conventus viros debitis prosequimur laudibus, propterea quod reicientes, uti existimamus, falsam inter philosophum et philosophiam distinctionem, de qua in aliis Nostris Litteris ad te scriptis locuti sumus [v. n. 1674], noverunt et asseruerunt, omnes catholicos in doctis suis commentationibus debere ex conscientia dogmaticis infallibilis catholicae Ecclesiae oboedire decretis.

1683 Dum vero debitas illis deferimus laudes, quod professi sint veritatem, quae ex catholicae fidei obligatione necessario oritur, persuadere Nobis volumus, noluisse obligationem, qua catholici magistri ac scriptores omnino adstringuntur, c o a r c t a r e i n i i s t a n t u m, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur [v. n. 1722]. Atque etiam Nobis persuademus, ipsos noluisse declarare, perfectam illam erga revelatas veritates adhaesionem, quam agnoverunt necessariam omnino esse ad verum scientiarum progressum assequendum et ad errores confutandos, obtineri posse, si dumtaxat dogmatibus ab Ecclesia expresse definitis fides et obsequium adhibeatur. Namque etiamsi ageretur de illa subiectione, quae fidei divinae actu est praestanda, limitanda tamen non esset ad ea, quae expressis oecumenicorum Conciliorum aut Romanorum Pontificum huiusque Sedis decretis definita sunt, sed ad ea quoque extendenda, quae o r d i n a r i o t o t i u s E c c l e s i a e p e r o r b e m d i s p e r s a e m a g i s t e r i o tanquam divinitus revelata traduntur ideoque universali et constanti consensu a catholicis theologis ad fidem pertinere retinentur.

Sed cum agatur de illa subiectione, qua ex conscientia 1684
ii omnes catholici obstringuntur, qui in contemplatrices scientias incumbunt, ut novas suis scriptis Ecclesiae afferant utilitates, idcirco eiusdem conventus viri recognoscere debent, sapientibus catholicis haud satis esse, ut praefata Ecclesiae dogmata recipiant ac venerentur, verum etiam opus esse, ut se subiciant decisionibus, quae ad doctrinam pertinentes a P o n t i f i c i i s C o n g r e g a t i o n i b u s proferuntur, tum iis doctrinae capitibus, quae c o m m u n i e t c o n s t a n t i C a t h o l i c o r u m c o n s e n s u retinentur ut theologicae veritates et conclusiones ita certae, ut opiniones eisdem doctrinae capitibus adversae quamquam haereticae dici nequeant, tamen aliam theologicam mereantur censuram.

De uni(ci)tate Ecclesiae [1].

[Ex ep. S. Off. ad episcopos Angliae, 16. Sept. 1864.]

Apostolicae Sedi nuntiatum est, catholicos nonnullos 1685
et ecclesiasticos quoque viros societati ad *procurandam,* ut aiunt, *christianitatis unitatem,* Londini anno 1857 erectae, nomen dedisse, et iam plures evulgatos esse ephemeridum articulos, qui catholicorum huic societati plaudentium nomine inscribuntur vel ab ecclesiasticis viris eandem societatem commendantibus exarati per-

[1] ASS 2 (ed. 2; 1870) 657 sqq; Collect. S. C. de Propag. Fide I (1907) n. 1262.

hibentur. Et sane quaenam sit huius societatis indoles vel quo ea spectet, nedum ex articulis ephemeridis, cui titulus *The Union Review,* sed ex ipso folio, quo socii invitantur et adscribuntur, facile intelligitur. A protestantibus quippe efformata et directa, eo excitata est spiritu, quem expresse profitetur, tres videlicet christianas communiones romano-catholicam, graeco-schismaticam et anglicanam, quamvis invicem separatas ac divisas, aequo tamen iure catholicum nomen sibi vindicare. Aditus igitur in illam patet omnibus ubique locorum degentibus tum catholicis, tum graeco-schismaticis, tum anglicanis, ea tamen lege, ut nemini liceat de variis doctrinae capitibus, in quibus dissentiunt, quaestionem movere, et singulis fas sit propriae religiosae confessionis placita tranquillo animo sectari. Sociis vero omnibus preces ipsa recitandas et sacerdotibus sacrificia celebranda indicit iuxta suam intentionem: ut nempe tres memoratae christianae communiones, utpote quae, prout supponitur, Ecclesiam catholicam omnes simul iam constituunt, ad unum corpus efformandum tandem aliquando coeant. . . .

1686 Fundamentum, cui ipsa innititur, huiusmodi est, quod divinam Ecclesiae constitutionem susque deque vertit. Tota enim in eo est, ut supponat veram Iesu Christi Ecclesiam constare partim ex Romana Ecclesia per universum orbem diffusa et propagata, partim vero ex schismate photiano et ex anglicana haeresi, quibus aeque ac Ecclesiae Romanae *unus sit Dominus, una fides et unum baptisma* [cf. Eph 4, 5]. . . . Nihil certe viro catholico potius esse debet, quam ut inter Christianos schismata et dissensiones a radice evellantur, et Christiani omnes sint «*solliciti servare unitatem spiritus in vinculo pacis*» [Eph 4, 3]. . . . At quod Christifideles et ecclesiastici viri, haereticorum ductu, et quod peius est, iuxta intentionem haeresi quam maxime pollutam et infectam, pro christiana unitate orent, tolerari nullo modo potest. Vera Iesu Christi Ecclesia quadruplici nota, quam in Symbolo credendam asserimus, auctoritate divina constituitur et dignoscitur: et quaelibet ex hisce notis ita cum aliis cohaeret, ut ab iis nequeat seiungi; hinc fit,

ut quae vere est et dicitur catholica, unitatis simul, sanctitatis et apostolicae successionis praerogativa debeat effulgere Ecclesia igitur catholica una est unitate conspicua perfectaque orbis terrae et omnium gentium, ea profecto unitate, cuius principium, radix et origo indefectibilis est beati PETRI Apostolorum principis, eiusque in Cathedra Romana successorum suprema auctoritas et ‚potior principalitas' [1]. Nec alia est Ecclesia catholica, nisi quae super unum PETRUM aedificata in unum *conexum corpus atque compactum* [Eph 4, 16] unitate fidei et caritatis assurgit. . . .

Praeterea inde quoque a Londinensi societate fideles 1687
abhorrere summopere debent, quod conspirantes in eam et indifferentismo favent et scandalum ingerunt.

De naturalismo, communismo, socialismo [2].

[Ex Encycl. «Quanta cura», 8. Dec. 1864.]

Etsi (autem) haud omiserimus potissimos huiusmodi 1688
errores saepe proscribere et reprobare, tamen catholicae Ecclesiae causa animarumque salus Nobis divinitus commissa atque ipsius humanae societatis bonum omnino postulant, ut iterum pastoralem vestram sollicitudinem excitemus ad alias pravas profligandas opiniones, quae ex eisdem erroribus veluti ex fontibus erumpunt. Quae falsae ac perversae opiniones eo magis detestandae sunt, quod eo potissimum spectant, ut impediatur et amoveatur salutaris illa vis, quam catholica Ecclesia ex divini sui auctoris institutione et mandato libere exercere debet *usque ad consummationem saeculi* [Mt 28, 20] non minus erga singulos homines quam erga nationes, populos summosque eorum principes, utque de medio tollatur mutua illa inter sacerdotium et imperium consiliorum societas et ‚concordia, quae rei cum sacrae tum civili fausta semper exstitit ac salutaris' [3]. Etenim probe no- 1689
scitis, Venerabiles Fratres, hoc tempore non paucos reperiri, qui civili consortio impium absurdumque *naturalismi,*

[1] S. Irenaeus, Adv. haer. 3, 3 [MG 7, 849 A].
[2] ASS 3 (1867) 161 sqq; AP III 689 sqq. — Vide epistolam Emmi Card. Antonelli n. 1700, nota.
[3] Cf. GREGORII XVI Encycl. «*Mirari*», 15. Aug. 1832 [n. 1613 sqq].

uti vocant, principium applicantes audent docere, «optimam societatis publicae rationem civilemque progressum omnino requirere, ut humana societas constituatur et gubernetur nullo habito ad religionem respectu, ac si ea non exsisteret, vel saltem nullo facto veram inter falsasque religiones discrimine». Atque contra sacrarum Litterarum, Ecclesiae sanctorumque Patrum doctrinam asserere non dubitant, «optimam esse conditionem societatis, in qua imperio non agnoscitur officium coercendi sancitis poenis violatores catholicae religionis, nisi quatenus pax publica postulet».

1690 Ex qua omnino falsa socialis regiminis idea haud timent erroneam illam fovere opinionem catholicae Ecclesiae, animarumque saluti maxime exitialem, a rec. mem. GREGORIO XVI praedecessore Nostro *deliramentum* appellatam [1], nimirum «libertatem conscientiae et cultuum esse proprium cuiuscunque hominis ius, quod lege proclamari et asseri debet in omni recte constituta societate, et ius civibus inesse ad omnimodam libertatem nulla vel ecclesiastica vel civili auctoritate coarctandam, quo suos conceptus quoscunque sive voce, sive typis, sive alia ratione palam publiceque manifestare ac declarare valeant». Dum vero id temere affirmant, haud cogitant et considerant, quod *libertatem perditionis* [2] praedicant, et quod «si humanis persuasionibus semper disceptare sit liberum, nunquam deesse poterunt, qui veritati audeant resultare et de humanae [*al.* mundanae] sapientiae loquacitate confidere, cum hanc nocentissimam vanitatem quantum debeat fides et sapientia christiana vitare, ex ipsa Domini nostri Iesu Christi institutione cognoscat» [3].

1691 Et quoniam, ubi a civili societate fuit amota religio, ac repudiata divinae revelationis doctrina et auctoritas, vel ipsa germana iustitiae humanique iuris notio tenebris obscuratur et amittitur, atque in verae iustitiae legitimique iuris locum materialis substituitur vis, inde liquet, cur nonnulli certissimis sanae rationis principiis

[1] GREGORII XVI Encycl. «*Mirari*», 15. Aug. 1832 [n. 1613].
[2] S. August., Ep. 105 (166), c. 2, n. 9 [ML 33, 399].
[3] S. LEONIS Ep. 164 (133), c. 2; ed. Ball. [ML 54, 1149 B].

penitus neglectis posthabitisque audeant conclamare, «voluntatem populi, publica, quam dicunt, opinione vel alia ratione manifestatam constituere supremam legem ab omni divino humanoque iure solutam, et in ordine politico facta consummata eo ipso, quod consummata sunt, vim iuris habere». Verum ecquis non videt planeque sentit, hominum societatem religionis ac verae iustitiae vinculis solutam nullum aliud profecto propositum habere posse, nisi scopum comparandi cumulandique opes nullamque aliam in suis actionibus legem sequi, nisi indomitam animi cupiditatem inserviendi propriis voluptatibus et commodis?

Eapropter huiusmodi homines acerbo sane odio in- 1692
sectantur religiosas familias quamvis de re christiana, civili ac litteraria summopere meritas, et blaterant, easdem nullam habere legitimam exsistendi rationem, atque ita haereticorum commentis plaudunt. Nam, ut sapientissime rec. mem. PIUS VI decessor Noster docebat, «regularium abolitio laedit statum publicae professionis consiliorum evangelicorum, laedit vivendi rationem in Ecclesia commendatam tanquam apostolicae doctrinae consentaneam, laedit ipsos insignes fundatores, quos super altaribus veneramur, qui nonnisi a Deo inspirati eas constituerunt societates» [1].

Atque etiam impie pronuntiant, auferendam esse civi- 1693
bus et Ecclesiae facultatem, «qua eleemosynas christianae caritatis causa palam erogare valeant», ac de medio tollendam legem, «qua certis aliquibus diebus opera servilia propter Dei cultum prohibentur», fallacissime praetexentes, commemoratam facultatem et legem optimae publicae oeconomiae principiis obsistere. Neque contenti amovere religionem a publica societate volunt religionem ipsam a privatis etiam arcere familiis.

Etenim funestissimum *communismi* et *socialismi* do- 1694
centes ac profitentes errorem asserunt «societatem domesticam seu familiam totam suae exsistentiae rationem a iure dumtaxat civili mutuari; proindeque ex lege tantum civili dimanare ac pendere iura omnia

[1] Ep. ad Card. de la Rochefoucault, 10. Mart. 1791.

parentum in filios, cum primis vero ius institutionis educationisque curandae».

1695 Quibus impiis opinionibus machinationibusque in id praecipue intendunt fallacissimi isti homines, ut salutifera catholicae Ecclesiae doctrina ac vis a iuventutis institutione et educatione prorsus eliminetur, ac teneri flexibilesque iuvenum animi perniciosis quibusque erroribus vitiisque misere inficiantur ac depraventur. Siquidem omnes, qui rem tum sacram tum publicam perturbare ac rectum societatis ordinem evertere et iura omnia divina et humana delere sunt conati, omnia nefaria sua consilia, studia et operam in improvidam praesertim iuventutem decipiendam ac depravandam, ut supra innuimus, semper contulerunt omnemque spem in ipsius iuventutis corruptela collocarunt. Quocirca nunquam cessant utrumque clerum, ex quo, veluti certissima historiae monumenta splendide testantur, tot magna in christianam, civilem et litterariam rempublicam commoda redundarunt, quibuscunque infandis modis divexare, et edicere, ipsum clerum «utpote vero utilique scientiae et civilitatis progressui inimicum ab omni iuventutis instituendae educandaeque cura et officio esse amovendum».

1696 At vero alii instaurantes prava ac toties damnata novatorum commenta insigni impudentia audent Ecclesiae et huius Apostolicae Sedis supremam auctoritatem a Christo Domino ei tributam civilis auctoritatis arbitrio subicere, et omnia eiusdem Ecclesiae et Sedis iura denegare circa ea, quae ad exteriorem ordinem pertinent.

1697 Namque ipsos minime pudet affirmare «Ecclesiae leges non obligare in conscientia, nisi cum promulgantur a civili potestate; acta et decreta Romanorum Pontificum ad religionem et Ecclesiam spectantia indigere sanctione et approbatione vel minimum assensu potestatis civilis; constitutiones Apostolicas[1], quibus

[1] CLEMENTIS XII «*In eminenti*», 28. Apr. 1738; BENEDICTI XIV «*Providas Romanorum*», 18. Maii 1751 [BB(M) 8, 416 sqq]; PII VII «*Ecclesiam*», 13. Sept. 1821 [BRC 15, 446 b]; LEONIS XII «*Quo graviora*», 13. Mart. 1825 [BRC 16, 345 a sqq].

damnantur clandestinae societates, sive in eis exigatur sive non exigatur iuramentum de secreto servando, earumque asseclae et fautores anathemate muictantur, nullam habere vim in illis orbis regionibus, ubi eiusmodi aggregationes tolerantur a civili gubernio; excommunicationem a Concilio TRIDENTINO et Romanis Pontificibus latam in eos, qui iura possessionesque Ecclesiae invadunt et usurpant, niti confusione ordinis spiritualis ordinisque civilis ac politici ad mundanum dumtaxat bonum prosequendum; Ecclesiam nihil debere decernere, quod obstringere possit fidelium conscientias in ordine ad usum rerum temporalium; Ecclesiae ius non competere violatores legum suarum poenis temporalibus coercendi; conforme esse sacrae theologiae, iurisque publici principiis, bonorum proprietatem, quae ab Ecclesiis, a Familiis religiosis, aliisque locis piis possidentur, civili gubernio asserere et vindicare».

Neque erubescunt palam publiceque profiteri hae- 1698
reticorum effatum et principium, ex quo tot perversae oriuntur sententiae atque errores. Dictitant enim «Ecclesiasticam potestatem non esse iure divino distinctam et independentem a potestate civili, neque eiusmodi distinctionem et independentiam servari posse, quin ab Ecclesia invadantur et usurpentur essentialia iura potestatis civilis». Atque silentio praeterire non possumus eorum audaciam, qui *sanam non sustinentes doctrinam* [2 Tim 4, 3] contendunt «illis Apostolicae Sedis iudiciis et decretis, quorum obiectum ad bonum generale Ecclesiae eiusdemque iura ac disciplinam spectare declaratur, dummodo fidei morumque dogmata non attingat, posse assensum et oboedientiam detrectari absque peccato et absque ulla catholicae professionis iactura». Quod quidem quantopere adversetur catholico dogmati plenae potestatis Romano Pontifici ab ipso Christo Domino divinitus collatae universalem pascendi, regendi et gubernandi Ecclesiam, nemo est qui non clare aperteque videat et intelligat.

In tanta igitur depravatarum opinionum perversitate, 1699
Nos Apostolici Nostri officii probe memores, ac de sanctissima nostra religione, de sana doctrina et ani-

marum salute Nobis divinitus commissa, ac de ipsius humanae societatis bono maxime solliciti, Apostolicam Nostram vocem iterum extollere existimavimus. Itaque omnes et singulas pravas opiniones ac doctrinas singillatim hisce litteris commemoratas auctoritate Nostra Apostolica *reprobamus, proscribimus atque damnamus,* easque ab omnibus catholicae Ecclesiae filiis veluti reprobatas, proscriptas atque damnatas omnino haberi volumus et mandamus.

«Syllabus» seu collectio errorum modernorum[1].

[Excerptus ex variis Allocutionibus, Encyclicis, Epistolis PII IX et simul cum (supra allata) Bulla «Quanta cura» editus 8. Dec. 1864.]

A. Index Actorum PII IX, ex quibus excerptus est Syllabus.

1700 1. Epistola encyclica «Qui pluribus», 9. Nov. 1846 (huc referuntur Syllabi propositiones 4—7 16 40 63).
2. Allocutio «Quisque vestrum», 4. Oct. 1847 (Prop. 63).
3. Allocutio «Ubi primum», 17. Dec. 1847 (Prop. 16).
4. Allocutio «Quibus quantisque», 20. Apr. 1849 (Propp. 40 64 76).
5. Epistola encyclica «Nostis et Nobiscum», 8. Dec. 1849 (Propp. 18 63).
6. Allocutio «Si semper antea», 20. Maii 1850 (Prop. 76).
7. Allocutio «In consistoriali», 1. Nov. 1850 (Propp. 43—45).
8. Damnatio «Multiplices inter», 10. Iunii 1851 (Propp. 15 21 23 30 51 54 68).

[1] *Epistola Emmi Card. I. Antonelli*

. . . *qua Syllabus ex iussu Sanctissimi confectus ad sacrorum antistites mittitur.*

Illme ac Rme Domine!

Sanctissimus Dominus noster PIUS IX Pontifex Maximus de animarum salute ac de sana doctrina maxime sollicitus vel ab ipso sui Pontificatus exordio nunquam destitit suis Epistolis encyclicis et Allocutionibus in Consistorio habitis et Apostolicis aliis Litteris in vulgus editis praecipuos huius praesertim infelicissimae aetatis errores ac falsas doctrinas proscribere et damnare. Cum autem forte evenire potuerit, ut omnia haec Pontificia Acta ad singulos Ordinarios minime pervenerint, idcirco idem Summus Pontifex voluit, ut eorundem errorum Syllabus ad omnes universi catholici orbis sacrorum antistites mittendus conficeretur, quo iidem antistites prae oculis habere possint omnes errores ac perniciosas doctrinas, quae ab ipso *reprobatae ac proscriptae* sunt. Mihi vero in mandatis dedit, ut hunc Syllabum typis editum ad Te, Illustrissime ac Reverendissime Domine, perferendum curarem hac occasione ac tempore, quo idem Pontifex Maximus pro summa sua de catholicae Ecclesiae ac totius Dominici gregis sibi divinitus commissi incolumitate et bono sollicitudine aliam encyclicam Epistolam ad cunctos catholicos sacrorum antistites scribendam censuit. Eiusdem igitur Pontificis iussa omni certe alacritate et, uti par est, obsequio efficiens Tibi, Illustrissime ac Reverendissime Domine, eundem Syllabum his litteris adiunctum mittere propero. . . . *[Clausula]* 8. Dec. 1864. — ASS 3 (1867) 167 sq.

9. Damnatio «Ad apostolicae», 22. Aug. 1851 (Propp. 24 25 34—36 38 41 42 65—67 69—75).
10. Allocutio «Quibus luctuosissimis», 5. Sept. 1851 (Prop. 45).
11. Lettera al Rè di Sardegna, 9. Sept. 1852 (Prop. 73).
12. Allocutio «Acerbissimum», 27. Sept. 1852 (Propp. 31 51 53 55 67 73 74 78).
13. Allocutio «Singulari quadam», 9. Dec. 1854 (Propp. 8 17 19).
14. Allocutio «Probe memineritis», 22. Ian. 1855 (Prop. 53).
15. Allocutio «Cum saepe», 26. Iulii 1855 (Prop. 53).
16. Allocutio «Nemo vestrum», 26. Iulii 1855 (Prop. 77).
17. Epistola encyclica «Singulari quidem», 17. Martii 1856 (Propp. 4 16).
18. Allocutio «Nunquam fore», 15. Dec. 1856 (Propp. 26 28 29 31 46 50 52 79).
19. Epistola «Eximiam tuam» ad archiepisc. Coloniensem, 15. Iunii 1857 (Prop. 14 NB).
20. Litterae apostolicae «Cum catholica Ecclesia», 26. Martii 1860 (Propp. 63 76 NB).
21. Epistola «Dolore haud mediocri» ad episc. Wratislaviensem, 30. Apr. 1860 (Prop. 14 NB).
22. Allocutio «Novos et ante», 28. Sept. 1860 (Propp. 19 62 76 NB).
23. Allocutio «Multis gravibusque», 17. Dec. 1860 (Propp. 37 43 73).
24. Allocutio «Iamdudum cernimus», 18. Martii 1861 (Propp. 37 61 76 NB 80).
25. Allocutio «Meminit unusquisque», 30. Sept. 1861 (Prop. 20).
26. Allocutio «Maxima quidem», 9. Iunii 1862 (Propp. 1—7 15 19 27 39 44 49 56—60 76 NB).
27. Epistola «Gravissimas inter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 11. Dec. 1862 (Propp. 9—11).
28. Epistola encyclica «Quanto conficiamur moerore», 10. Aug. 1863 (Propp. 17 58).
29. Epistola encyclica «Incredibili», 17. Sept. 1863 (Prop. 26).
30. Epistola «Tuas libenter» ad archiepisc. Monaco-Frisingensem, 21. Dec. 1863 (Propp. 9 10 12—14 22 33).
31. Epistola «Cum non sine» ad archiepisc. Friburgensem, 14. Iulii 1864 (Propp. 47 48).
32. Epistola «Singularis Nobisque» ad episc. Montisregalem, 29. Sept. 1864 (Prop. 32).

B. Syllabus[1]

complectens praecipuos nostrae aetatis errores, qui notantur in Allocutionibus consistorialibus, *in* Encyclicis *aliisque* apostolicis Litteris SS. D. N. PII P. IX[2].

§ 1. Pantheismus, naturalismus et rationalismus absolutus.

1. Nullum supremum, sapientissimum, providentissimumque 1701
Numen divinum exsistit, ab hac rerum universitate distinctum,

[1] ASS 3 (1867) 168 sqq; Aexq IX sqq; AP III 701 sqq.

[2] Ut verus sensus huius Syllabi inveniatur, recurrendum est ad contextum ipsorum documentorum, ex quibus propositiones singulae haustae sunt [cf. ep Card. Antonelli supra allatam (pag. 482 nota); ASS 3, 167; L. Choupin, Valeur des décisions doctrinales et disciplinaires du Saint-Siège, 3 éd. 1929, 187 sqq].

et Deus idem est ac rerum natura et idcirco immutationibus obnoxius, Deusque reapse fit in homine et mundo, atque omnia Deus sunt et ipsissimam Dei habent substantiam; ac una eademque res est Deus cum mundo et proinde spiritus cum materia, necessitas cum libertate, verum cum falso, bonum cum malo et iustum cum iniusto (26)[1].

1702 2. Neganda est omnis Dei actio in homines et mundum (26).

1703 3. Humana ratio, nullo prorsus Dei respectu habito, unicus est veri et falsi, boni et mali arbiter, sibi ipsi est lex et naturalibus suis viribus ad hominum ac populorum bonum curandum sufficit (26).

1704 4. Omnes religionis veritates ex nativa humanae rationis vi derivant; hinc ratio est princeps norma, qua homo cognitionem omnium cuiuscunque generis veritatum assequi possit ac debeat (1 17 26).

1705 5. Divina revelatio est imperfecta et idcirco subiecta continuo et indefinito progressui, qui humanae rationis progressui respondeat (1 [cf. n. 1636] 26).

1706 6. Christi fides humanae refragatur rationi; divinaque revelatio non solum nihil prodest, verum etiam nocet hominis perfectioni (1 [v. n. 1635] 26).

1707 7. Prophetiae et miracula in sacris Litteris exposita et narrata sunt poetarum commenta, et christianae fidei mysteria philosophicarum investigationum summa; et utriusque Testamenti libris mythica continentur inventa; ipseque Iesus Christus est mythica fictio (1 26).

§ II. *Rationalismus moderatus.*

1708 8. Cum ratio humana ipsi religioni aequiparetur, idcirco theologicae disciplinae perinde ac philosophicae tractandae sunt (13 [v. n. 1642]).

1709 9. Omnia indiscriminatim dogmata religionis christianae sunt obiectum naturalis scientiae seu philosophiae; et humana ratio historice tantum exculta potest ex suis naturalibus viribus et principiis ad veram de omnibus etiam reconditioribus dogmatibus scientiam pervenire, modo haec dogmata ipsi rationi tanquam obiectum proposita fuerint (27 30 [v. n. 1682]).

1710 10. Cum aliud sit philosophus, aliud philosophia, ille ius et officium habet se submittendi auctoritati, quam veram ipse probaverit; at philosophia neque potest neque debet ulli sese submittere auctoritati (27 [v. n. 1673] 30 [v. n. 1674]).

---

[1] Hi numeri remittunt ad **Indicem** «Actorum PII IX, ex quibus excerptus est Syllabus» [v. supra n. 1700].

11. Ecclesia non solum non debet in philosophiam unquam animadvertere, verum etiam debet ipsius philosophiae tolerare errores eique relinquere, ut ipsa se corrigat (27 [v. n. 1675]). 1711

12. Apostolicae Sedis Romanarumque Congregationum decreta liberum scientiae progressum impediunt (30 [v. n. 1679]). 1712

13. Methodus et principia, quibus antiqui Doctores scholastici Theologiam excoluerunt, temporum nostrorum necessitatibus scientiarumque progressui minime congruunt (30 [v. n. 1680]). 1713

14. Philosophia tractanda est nulla supernaturalis revelationis habita ratione (30). 1714

NB. Cum rationalismi systemate cohaerent quoad maximam partem errores Antonii **Guenther**, qui damnantur in Ep. ad Card. archiepisc. Coloniensem «*Eximiam tuam*», 15. Iunii 1857 (19) [v. n. 1655] et in Ep. ad episc. Wratislaviensem «*Dolore haud mediocri*», 30. Apr. 1860 (21). 1714 a

§ III. *Indifferentismus, latitudinarismus.*

15. Liberum cuique homini est eam amplecti ac profiteri religionem, quam rationis lumine quis ductus veram putaverit (8 26). 1715

16. Homines in cuiusvis religionis cultu viam aeternae salutis reperire aeternamque salutem assequi possunt (1 3 17). 1716

17. Saltem bene sperandum est de aeterna illorum omnium salute, qui in vera Christi Ecclesia nequaquam versantur (13 [v. n. 1646] 28 [v. n. 1677]). 1717

18. Protestantismus non aliud est quam diversa verae eiusdem christianae religionis forma, in qua aeque ac in Ecclesia catholica Deo placere datum est (5). 1718

§ IV. *Socialismus, communismus, societates clandestinae, societates biblicae, societates clerico-liberales.*

Eiusmodi pestes saepe gravissimisque verborum formulis reprobantur in Epist. encycl. «*Qui pluribus*», 9. Nov. 1846 (1); in Allocut. «*Quibus quantisque*», 20. Apr. 1849 (4); in Epist. encycl. «*Nostis et Nobiscum*», 8. Dec. 1849 (5); in Allocut. «*Singulari quadam*», 9. Dec. 1854 (13); in Epist. encycl. «*Quanto conficiamur moerore*», 10. Aug. 1863 (28). 1718 a

§ V. *Errores de Ecclesia eiusque iuribus.*

19. Ecclesia non est vera perfectaque societas plane libera, nec pollet suis propriis et constantibus iuribus sibi a divino suo fundatore collatis, sed civilis potestatis est definire, quae sint Ecclesiae iura ac limites, intra quos eadem iura exercere queat (13 23 26). 1719

20. Ecclesiastica potestas suam auctoritatem exercere non debet absque civilis gubernii venia et assensu (25). 1720

1721 21. Ecclesia non habet potestatem dogmatice definiendi, religionem catholicae Ecclesiae esse unice veram religionem (8).

1722 22. Obligatio, qua catholici magistri et scriptores omnino adstringuntur, coarctatur in iis tantum, quae ab infallibili Ecclesiae iudicio veluti fidei dogmata ab omnibus credenda proponuntur (30 [v. n. 1683]).

1723 23. Romani Pontifices et Concilia oecumenica a limitibus suae potestatis recesserunt, iura principum usurparunt atque etiam in rebus fidei et morum definiendis errarunt (8).

1724 24. Ecclesia vis inferendae potestatem non habet neque potestatem ullam temporalem directam vel indirectam (9).

1725 25. Praeter potestatem episcopatui inhaerentem, alia est attributa temporalis potestas a civili imperio vel expresse vel tacite concessa, revocanda propterea, cum libuerit, a civili imperio (9).

1726 26. Ecclesia non habet nativum ac legitimum ius acquirendi ac possidendi (18 29).

1727 27. Sacri Ecclesiae ministri Romanusque Pontifex ab omni rerum temporalium cura ac dominio sunt omnino excludendi (26).

1728 28. Episcopis, sine gubernii venia, fas non est vel ipsas apostolicas Litteras promulgare (18).

1729 29. Gratiae a Romano Pontifice concessae existimari debent tanquam irritae, nisi per gubernium fuerint imploratae (18).

1730 30. Ecclesiae et personarum ecclesiasticarum immunitas a iure civili ortum habuit (8).

1731 31. Ecclesiasticum forum pro temporalibus clericorum causis sive civilibus sive criminalibus omnino de medio tollendum est, etiam inconsulta et reclamante Apostolica Sede (12 18).

1732 32. Absque ulla naturalis iuris et aequitatis violatione potest abrogari personalis immunitas, qua clerici ab onere subeundae exercendaeque militiae eximuntur; hanc vero abrogationem postulat civilis progressus, maxime in societate ad formam liberioris regiminis constituta (32).

1733 33. Non pertinet unice ad ecclesiasticam iurisdictionis potestatem proprio ac nativo iure dirigere theologicarum rerum doctrinam (30).

1734 34. Doctrina comparantium Romanum Pontificem principi libero et agenti in universa Ecclesia doctrina est, quae medio aevo praevaluit (9).

1735 35. Nihil vetat, alicuius Concilii generalis sententia aut universorum populorum facto summum Pontificatum ab Romano episcopo atque Urbe ad alium episcopum aliamque civitatem transferri (9).

36. Nationalis concilii definitio nullam aliam admittit disputationem, civilisque administratio rem ad hosce terminos exigere potest (9). 1736

37. Institui possunt nationales ecclesiae ab auctoritate Romani Pontificis subductae planeque divisae (23 24). 1737

38. Divisioni Ecclesiae in orientalem atque occidentalem nimia Romanorum Pontificum arbitria contulerunt (9). 1738

§ VI. *Errores de societate civili tum in se tum in suis ad Ecclesiam relationibus spectata.*

39. Reipublicae status, utpote omnium iurium origo et fons, iure quodam pollet nullis circumscripto limitibus (26). 1739

40. Catholicae Ecclesiae doctrina humanae societatis bono et commodis adversatur (1 [v. n. 1634] 4). 1740

41. Civili potestati vel ab infideli imperante exercitae competit potestas indirecta negativa in sacra; eidem proinde competit nedum ius quod vocant *exsequatur*, sed etiam ius *appellationis*, quam nuncupant, *ab abusu* (9). 1741

42. In conflictu legum utriusque potestatis ius civile praevalet (9). 1742

43. Laica potestas auctoritatem habet rescindendi, declarandi ac faciendi irritas solemnes conventiones (vulgo *Concordata*) super usu iurium ad ecclesiasticam immunitatem pertinentium cum Sede Apostolica initas sine huius consensu, immo et ea reclamante (7 23). 1743

44. Civilis auctoritas potest se immiscere rebus, quae ad religionem, mores et regimen spirituale pertinent. Hinc potest de instructionibus iudicare, quas Ecclesiae pastores ad conscientiarum normam pro suo munere edunt, quin etiam potest de divinorum sacramentorum administratione et dispositionibus ad ea suscipienda necessariis decernere (7 26). 1744

45. Totum scholarum publicarum regimen, in quibus iuventus christianae alicuius reipublicae instituitur, episcopalibus dumtaxat seminariis aliqua ratione exceptis, potest ac debet attribui auctoritati civili, et ita quidem attribui, ut nullum alii cuicunque auctoritati recognoscatur ius immiscendi se in disciplina scholarum, in regimine studiorum, in graduum collatione, in delectu aut approbatione magistrorum (7 10). 1745

46. Immo in ipsis clericorum seminariis methodus studiorum adhibenda civili auctoritati subicitur (18). 1746

47. Postulat optima civilis societatis ratio, ut populares scholae, quae patent omnibus cuiusque e populo classis pueris, ac publica universim instituta, quae litteris severioribusque disciplinis tradendis et educationi iuventutis curandae sunt 1747

destinata, eximantur ab omni Ecclesiae auctoritate, moderatrice vi et ingerentia, plenoque civilis ac politicae auctoritatis arbitrio subiciantur ad imperantium placita et ad communium aetatis opinionum amussim (31).

1748 48. Catholicis viris probari potest ea iuventutis instituendae ratio, quae sit a catholica fide et ab Ecclesiae potestate seiuncta, quaeque rerum dumtaxat naturalium scientiam ac terrenae socialis vitae fines tantummodo vel saltem primario spectet (31).

1749 49. Civilis auctoritas potest impedire, quominus sacrorum antistites et fideles populi cum Romano Pontifice libere ac mutuo communicent (26).

1750 50. Laica auctoritas habet per se ius praesentandi episcopos et potest ab illis exigere, ut ineant dioecesium procurationem, antequam ipsi canonicam a Sancta Sede institutionem et apostolicas Litteras accipiant (18).

1751 51. Immo laicum gubernium habet ius deponendi ab exercitio pastoralis ministerii episcopos, neque tenetur oboedire Romano Pontifici in iis, quae episcopatuum et episcoporum respiciunt institutionem (8 12).

1752 52. Gubernium potest suo iure immutare aetatem ab Ecclesia praescriptam pro religiosa tam mulierum quam virorum professione, omnibusque religiosis familiis indicere, ut neminem sine suo permissu ad solemnia vota nuncupanda admittant (18).

1753 53. Abrogandae sunt leges, quae ad religiosarum familiarum statum tutandum earumque iura et officia pertinent; immo potest civile gubernium iis omnibus auxilium praestare, qui a suscepto religiosae vitae instituto deficere ac solemnia vota frangere velint; pariterque potest religiosas easdem familias perinde ac collegiatas ecclesias et beneficia simplicia etiam iuris patronatus penitus exstinguere, illorumque bona et reditus civilis potestatis administrationi et arbitrio subicere et vindicare (12 14 15).

1754 54. Reges et principes non solum ab Ecclesiae iurisdictione eximuntur, verum etiam in quaestionibus iurisdictionis dirimendis superiores sunt Ecclesia (8).

1755 55. Ecclesia a statu statusque ab Ecclesia seiungendus est (12).

§ VII. *Errores de ethica naturali et christiana.*

1756 56. Morum leges divina haud egent sanctione, minimeque opus est, ut humanae leges ad naturae ius conformentur aut obligandi vim a Deo accipiant (26).

1757 57. Philosophicarum rerum morumque scientia, item civiles leges possunt et debent a divina et ecclesiastica auctoritate declinare (26).

58. Aliae vires non sunt agnoscendae nisi illae, quae in materia positae sunt, et omnis morum disciplina honestasque collocari debet in cumulandis et augendis quovis modo divitiis ac in voluptatibus explendis (26 28). 1758

59. Ius in materiali facto consistit, et omnia hominum officia sunt nomen inane, et omnia humana facta iuris vim habent (26). 1759

60. Auctoritas nihil aliud est, nisi numeri et materialium virium summa (26). 1760

61. Fortunata facti iniustitia nullum iuris sanctitati detrimentum affert (24). 1761

62. Proclamandum est et observandum principium, quod vocant de *non-interventu* (22). 1762

63. Legitimis principibus oboedientiam detractare, immo et rebellare licet (1 2 5 20). 1763

64. Tum cuiusque sanctissimi iuramenti violatio, tum quaelibet scelesta flagitiosaque actio sempiternae legi repugnans non solum haud est inprobanda, verum etiam omnino licita summisque laudibus efferenda, quando id pro patriae amore agatur (4). 1764

§ VIII. *Errores de matrimonio christiano.*

65. Nulla ratione ferri potest, Christum evexisse matrimonium ad dignitatem sacramenti (9). 1765

66. Matrimonii sacramentum non est nisi quid contractui accessorium ab eoque separabile, ipsumque sacramentum in una tantum nuptiali benedictione situm est (9). 1766

67. Iure naturae matrimonii vinculum non est indissolubile, et in variis casibus divortium proprie dictum auctoritate civili sanciri potest (9 12 [v. n. 1640]). 1767

68. Ecclesia non habet potestatem impedimenta matrimonium dirimentia inducendi, sed ea potestas civili auctoritati competit, a qua impedimenta exsistentia tollenda sunt (8). 1768

69. Ecclesia sequioribus saeculis dirimentia impedimenta inducere coepit, non iure proprio, sed illo iure usa, quod a civili potestate mutuata erat (9). 1769

70. TRIDENTINI canones, qui anathematis censuram illis inferunt, qui facultatem impedimenta dirimentia inducendi Ecclesiae negare audeant [v. n. 973 sq], vel non sunt dogmatici vel de hac mutuata potestate intelligendi sunt (9). 1770

71. TRIDENTINI forma [v. n. 990] sub infirmitatis poena non obligat, ubi lex civilis aliam formam praestituat et velit hac nova forma interveniente matrimonium valere (9). 1771

72. BONIFACIUS VIII votum castitatis in ordinatione emissum nuptias nullas reddere primus asseruit (9). 1772

1773 73. Vi contractus mere civilis potest inter Christianos constare veri nominis matrimonium, falsumque est, aut contractum matrimonii inter Christianos semper esse sacramentum, aut nullum esse contractum, si sacramentum excludatur (9 11 12 [v. n. 1640] 23).

1774 74. Causae matrimoniales et sponsalia suapte natura ad forum civile pertinent (9 12 [v. n. 1640]).

1774a NB. Huc facere possunt duo alii errores de clericorum coelibatu abolendo et de statu matrimonii statui virginitatis anteferendo. Confodiuntur prior in Epist. encycl. «*Qui pluribus*», 9. Nov. 1846 (1), posterior in Litteris apost. «*Multiplices inter*», 10. Iunii 1851 (8).

§ IX. Errores de civili Romani Pontificis principatu.

1775 75. De temporalis regni cum spirituali compatibilitate disputant inter se christianae et catholicae Ecclesiae filii (9).

1776 76. Abrogatio civilis imperii, quo Apostolica Sedes potitur, ad Ecclesiae libertatem felicitatemque vel maxime conduceret (4 6).

1776a NB. Praeter hos errores explicite notatos alii complures implicite reprobantur, proposita et asserta doctrina, quam catholici omnes firmissime retinere debeant, de civili Romani Pontificis principatu. Eiusmodi doctrina luculenter traditur in Allocut. «*Quibus quantisque*», 20. April. 1849 (4); in Allocut. «*Si semper antea*», 20. Maii 1850 (6); in Litteris apost. «*Cum catholica Ecclesia*», 26. Martii 1860 (20); in Allocut. «*Novos et ante*», 28. Sept. 1860 (22); in Allocut. «*Iamdudum cernimus*», 18. Martii 1861 (24); in Allocut. «*Maxima quidem*», 9. Iunii 1862 (26).

§ X. Errores, qui ad liberalismum hodiernum referuntur.

1777 77. Aetate hac nostra non amplius expedit, religionem catholicam haberi tanquam unicam status religionem, ceteris quibuscunque cultibus exclusis (16).

1778 78. Hinc laudabiliter in quibusdam catholici nominis regionibus lege cautum est, ut hominibus illuc immigrantibus liceat publicum proprii cuiusque cultus exercitium habere (12).

1779 79. Enimvero falsum est, civilem cuiusque cultus libertatem, itemque plenam potestatem omnibus attributam quaslibet opiniones cogitationesque palam publiceque manifestandi conducere ad populorum mores animosque facilius corrumpendos ac indifferentismi pestem propagandam (18).

1780 80. Romanus Pontifex potest ac debet cum progressu, cum liberalismo et cum recenti civilitate sese reconciliare et componere (24).

Conc. VATICANUM 1869—1870.

Oecumenicum XX (de fide et Ecclesia).

SESSIO III (24. Aprilis 1870).

Constitutio dogmatica de fide catholica[1].

... Nunc autem, sedentibus Nobiscum et iudicantibus 1781
universi orbis episcopis, in hanc oecumenicam Synodum auctoritate Nostra in Spiritu Sancto congregatis, innixi Dei verbo scripto et tradito, prout ab Ecclesia catholica sancte custoditum et genuine expositum accepimus, ex hac PETRI cathedra in conspectu omnium salutarem Christi doctrinam profiteri et declarare constituimus, adversis erroribus potestate Nobis a Deo tradita proscriptis atque damnatis.

Cap. I. De Deo rerum omnium creatore.

[De Deo uno, vivo et vero eiusque ab universitate re- 1782
rum distinctione.][2] Sancta catholica apostolica Romana Ecclesia credit et confitetur, unum esse Deum verum et vivum, creatorem ac Dominum coeli et terrae, omnipotentem, aeternum, immensum, incomprehensibilem, intellectu ac voluntate omnique perfectione infinitum; qui cum sit una singularis, simplex omnino et incommutabilis substantia spiritualis, praedicandus est re et essentia a mundo distinctus, in se et ex se beatissimus, et super omnia, quae praeter ipsum sunt et concipi possunt, ineffabiliter excelsus [can 1—4].

[De actu creationis in se et in oppositione ad errores 1783
modernos, et de creationis effectu.] Hic solus verus Deus bonitate sua et «omnipotenti virtute» non ad augendam suam beatitudinem nec ad acquirendam, sed ad manifestandam perfectionem suam per bona, quae creaturis impertitur, liberrimo consilio «simul ab initio temporis utramque de nihilo condidit creaturam, spiritualem et corporalem, angelicam videlicet et mundanam, ac deinde humanam quasi communem ex spiritu et corpore constitutam» [Conc. LATER. IV, v. n. 428; can. 2 et 5].

[1] CL VII 248 b sqq; ASS 5 (1869) 462 sqq; cf. EB n. 61 sqq.
[2] Ita rerum ordo heic indicatur iuxta expositionem a relatoribus Deputationum in ipso concilio Patribus propositam; CL VII 101 sqq.

1784 *[De sequela creationis.]* Universa vero, quae condidit, Deus providentia sua tuetur atque gubernat, *attingens a fine usque ad finem fortiter et disponens omnia suaviter* [cf. Sap 8, 1]. «*Omnia* enim *nuda et aperta sunt oculis eius*» [Hebr 4, 13], ea etiam, quae libera creaturarum actione futura sunt.

Cap. 2. De revelatione.

1785 *[De facto revelationis supernaturalis positivae.]* Eadem sancta mater Ecclesia tenet et docet, Deum, rerum omnium principium et finem, naturali humanae rationis lumine e rebus creatis certo cognosci posse; «*invisibilia enim ipsius, a creatura mundi, per ea quae facta sunt, intellecta, conspiciuntur*» [Rom 1, 20]: attamen placuisse eius sapientiae et bonitati, alia eaque supernaturali via se ipsum ac aeterna voluntatis suae decreta humano generi revelare, dicente Apostolo: «*Multifariam multisque modis olim Deus loquens patribus in Prophetis: novissime diebus istis locutus est nobis in Filio*» [Hebr 1, 1 sq; can. 1].

1786 *[De necessitate revelationis.]* Huic divinae revelationi tribuendum quidem est, ut ea, quae in rebus divinis humanae rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque generis humani conditione ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint[1]. Non hac tamen de causa revelatio absolute necessaria dicenda est, sed quia Deus ex infinita bonitate sua ordinavit hominem ad finem supernaturalem, ad participanda scilicet bona divina, quae humanae mentis intelligentiam omnino superant; siquidem «*oculus non vidit, nec auris audivit, nec in cor hominis ascendit, quae praeparavit Deus iis, qui diligunt illum*» [1 Cor 2, 9; can. 2 et 3]

1787 *[De fontibus revelationis.]* Haec porro supernaturalis revelatio, secundum universalis Ecclesiae fidem a sancta TRIDENTINA Synodo declaratam continetur «in libris scriptis et sine scripto traditionibus, quae ipsius Christi ore ab Apostolis acceptae, aut (ab) ipsis Apostolis Spiritu Sancto dictante quasi per manus traditae, ad nos usque pervenerunt» [Conc. TRID., v. n. 783]. Qui quidem Veteris et Novi Testamenti libri integri cum omnibus suis partibus, prout in eiusdem Concilii decreto recensentur, et in veteri Vulgata latina editione habentur, pro sacris et canonicis suscipiendi sunt. Eos vero Ecclesia pro sacris et canonicis habet, non ideo, quod sola humana industria concinnati, sua deinde auctoritate sint approbati; nec ideo dumtaxat, quod revelationem sine errore contineant; sed propterea, quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem, atque ut tales ipsi Ecclesiae traditi sunt [can. 4].

[1] Cf. S. Thomas, Summa theol. 1, q. 1, a. 1.

[De interpretatione s. Scripturae.] Quoniam vero, quae sancta TRIDENTINA Synodus de interpretatione divinae Scripturae ad coercenda petulantia ingenia salubriter decrevit, a quibusdam hominibus prave exponuntur, Nos idem decretum renovantes hanc illius mentem esse declaramus, ut in rebus fidei et morum ad aedificationem doctrinae christianae pertinentium is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari. 1788

Cap. 3. De fide.

[De fidei definitione.] Cum homo a Deo tanquam creatore et Domino suo totus dependeat et ratio creata increatae Veritati penitus subiecta sit, plenum revelanti Deo intellectus et voluntatis obsequium fide praestare tenemur [can. 1]. Hanc vero fidem, quae ,humanae salutis initium est' [cf. n. 801], Ecclesia catholica profitetur, virtutem esse supernaturalem, qua, Dei aspirante et adiuvante gratia, ab eo revelata vera esse credimus, non propter intrinsecam rerum veritatem naturali rationis lumine perspectam, sed propter auctoritatem ipsius Dei revelantis, qui nec falli nec fallere potest [can. 2]. «*Est* enim *fides*, testante Apostolo, *sperandarum substantia rerum, argumentum non apparentium*» [Hebr 11, 1]. 1789

[Fidem rationi esse consentaneam.] Ut nihilominus fidei nostrae *obsequium rationi consentaneum* [cf. Rom 12, 1] esset, voluit Deus cum internis Spiritus Sancti auxiliis externa 1790

iungi revelationis suae argumenta, facta scilicet divina, atque imprimis miracula et prophetias, quae cum Dei omnipotentiam et infinitam scientiam luculenter commonstrent, divinae revelationis signa sunt certissima et omnium intelligentiae accommodata [can. 3 et 4]. Quare tum Moyses et Prophetae, tum ipse maxime Christus Dominus multa et manifestissima miracula et prophetias ediderunt; et de Apostolis legimus: «*Illi autem profecti praedicaverunt ubique Domino cooperante et sermonem confirmante sequentibus signis*» [Mc 16, 20]. Et rursum scriptum est: «*Habemus firmiorem propheticum sermonem, cui benefacitis attendentes quasi lucernae lucenti in caliginoso loco*» [2 Petr 1, 19].

1791 *[Fidem in se esse donum Dei.]* Licet autem fidei assensus nequaquam sit motus animi caecus: nemo tamen «evangelicae praedicationi consentire» potest, sicut oportet ad salutem consequendam, «absque illuminatione et inspiratione Spiritus Sancti, qui dat omnibus suavitatem in consentiendo et credendo veritati» [Conc. Araus., v. n. 178 sqq]. Quare *fides* ipsa in se, etiamsi *per caritatem* non *operetur* [cf. Gal 5, 6], donum Dei est, et actus eius est opus ad salutem pertinens, quo homo liberam praestat ipsi Deo oboedientiam gratiae eius, cui resistere posset, consentiendo et cooperando [cf. n. 797 sq; can. 5].

1792 *[De fidei obiecto.]* Porro fide divina et catholica ea omnia credenda sunt, quae in verbo Dei scripto vel tradito continentur et ab Ecclesia sive solemni iudicio sive ordinario et universali magisterio tanquam divinitus revelata credenda proponuntur.

1793 *[De necessitate fidem amplectendi et retinendi.]* Quoniam vero «*sine fide . . . impossibile est placere Deo*» [Hebr 11, 6] et ad filiorum eius consortium pervenire, ideo nemini unquam sine illa contigit iustificatio, nec ullus, nisi in ea «*perseveraverit usque in finem*» [Mt 10, 22; 24, 13], vitam aeternam assequetur. Ut autem officio veram fidem amplectendi in eaque constanter perseverandi satisfacere possemus, Deus per Filium suum unigenitum Ecclesiam instituit, suaeque institutionis manifestis notis instruxit, ut ea tanquam custos et magistra verbi revelati ab omnibus posset agnosci.

[De divino auxilio externo ad implendum fidei officium.] 1794
Ad solam enim catholicam Ecclesiam ea pertinent omnia, quae ad evidentem fidei christianae credibilitatem tam multa et tam mira divinitus sunt disposita. Quin etiam Ecclesia per se ipsa, ob suam nempe admirabilem propagationem, eximiam sanctitatem et inexhaustam in omnibus bonis foecunditatem, ob catholicam unitatem invictamque stabilitatem magnum quoddam et perpetuum est motivum credibilitatis et divinae suae legationis testimonium irrefragabile.

[De divino ad idem auxilio interno.] Quo fit, ut ipsa veluti *signum levatum in nationes* [Is 11, 12] et ad se invitet, qui nondum crediderunt, et filios suos certiores faciat, firmissimo niti fundamento fidem, quam profitentur. Cui quidem testimonio efficax subsidium accedit ex superna virtute. Etenim benignissimus Dominus et errantes gratia sua excitat atque adiuvat, ut «*ad agnitionem veritatis venire*» [1 Tim 2, 4] possint, et eos, quos *de tenebris transtulit in admirabile lumen suum* [1 Petr 2, 9], in hoc eodem lumine ut perseverent, gratia sua confirmat, non deserens, nisi deseratur [v. n. 804]. Quocirca minime par est conditio eorum, qui per coeleste fidei donum catholicae veritati adhaeserunt, atque eorum, qui ducti opinionibus humanis falsam religionem sectantur; illi enim, qui fidem sub Ecclesiae magisterio susceperunt, nullam unquam habere possunt iustam causam mutandi aut in dubium fidem eandem revocandi [can. 6]. Quae cum ita sint, «*gratias agentes Deo Patri, qui dignos nos fecit in partem sortis sanctorum in lumine*» [Col 1, 12], tantam ne negligamus salutem, sed «*aspicientes in auctorem fidei et consummatorem Iesum*» [Hebr 12, 2] «*teneamus spei nostrae confessionem indeclinabilem*» [Hebr 10, 23].

Cap. 4. De fide et ratione.

[De duplici cognitionis ordine.] Hoc quoque perpetuus 1795
Ecclesiae catholicae consensus tenuit et tenet, duplicem esse ordinem cognitionis non solum principio, sed obiecto etiam distinctum: principio quidem, quia in altero naturali ratione, in altero fide divina cognoscimus; obiecto autem, quia praeter ea, ad quae naturalis ratio

pertingere potest, credenda nobis proponuntur mysteria in Deo abscondita, quae, nisi revelata divinitus, innotescere non possunt [can. 1]. Quocirca Apostolus, qui a gentibus Deum *«per ea, quae facta sunt»* [Rom 1, 20], cognitum esse testatur, disserens tamen de *gratia et veritate, quae «per Iesum Christum facta est»* [cf. Io 1, 17], pronuntiat: *«Loquimur Dei sapientiam in mysterio, quae abscondita est, quam praedestinavit Deus ante saecula in gloriam nostram, quam nemo principum huius saeculi cognovit . . ., nobis autem revelavit Deus per Spiritum suum: Spiritus enim omnia scrutatur, etiam profunda Dei»* [1 Cor 2, 7 8 10]. Et ipse Unigenitus *confitetur Patri, quia abscondit haec a sapientibus et prudentibus, et revelavit ea parvulis* [cf. Mt 11, 25].

1796 *[De rationis parte in excolenda veritate supernaturali.]* Ac ratio quidem, fide illustrata, cum sedulo, pie et sobrie quaerit, aliquam Deo dante mysteriorum intelligentiam eamque fructuosissimam assequitur tum ex eorum, quae naturaliter cognoscit, analogia, tum e mysteriorum ipsorum nexu inter se et cum fine hominis ultimo; nunquam tamen idonea redditur ad ea perspicienda instar veritatum, quae proprium ipsius obiectum constituunt. Divina enim mysteria suapte natura intellectum creatum sic excedunt, ut etiam revelatione tradita et fide suscepta ipsius tamen fidei velamine contecta et quadam quasi caligine obvoluta maneant, quamdiu in hac mortali vita *«peregrinamur a Domino: per fidem enim ambulamus et non per speciem»* [2 Cor 5, 6 sq].

1797 *[De impossibilitate oppositionis inter fidem et rationem.]* Verum etsi fides sit supra rationem, nulla tamen unquam inter fidem et rationem vera dissensio esse potest: cum idem Deus, qui mysteria revelat et fidem infundit, animo humano rationis lumen indiderit, Deus autem negare se ipsum non possit, nec verum vero unquam contradicere. Inanis autem huius contradictionis species inde potissimum oritur, quod vel fidei dogmata ad mentem Ecclesiae intellecta et exposita non fuerint vel opinionum commenta pro rationis effatis habeantur. «Omnem» igitur «assertionem veritati illuminatae fidei contrariam omnino falsam esse definimus» [Conc. LATER. V, v. n. 738].

Porro Ecclesia, quae una cum apostolico munere docendi 1798
mandatum accepit fidei depositum custodiendi, ius etiam et officium divinitus habet *falsi nominis scientiam* [1 Tim 6, 20] proscribendi, *ne quis decipiatur per philosophiam et inanem fallaciam* [cf. Col 2, 8; can. 2]. Quapropter omnes Christiani fideles huiusmodi opiniones, quae fidei doctrinae contrariae esse cognoscuntur, maxime si ab Ecclesia reprobatae fuerint, non solum prohibentur tanquam legitimas scientiae conclusiones defendere, sed pro erroribus potius, qui fallacem veritatis speciem prae se ferant, habere tenentur omnino.

[De mutua fidei et rationis opitulatione, et scientiae 1799
iusta libertate.] Neque solum fides et ratio inter se dissidere nunquam possunt, sed opem quoque sibi mutuam ferunt, cum recta ratio fidei fundamenta demonstret eiusque lumine illustrata rerum divinarum scientiam excolat, fides vero rationem ab erroribus liberet ac tueatur eamque multiplici cognitione instruat. Quapropter tantum abest, ut Ecclesia humanarum artium et disciplinarum culturae obsistat, ut hanc multis modis iuvet atque promoveat. Non enim commoda ab iis ad hominum vitam dimanantia aut ignorat aut despicit; fatetur immo, eas, quemadmodum a *Deo scientiarum Domino* [1 Reg 2, 3] profectae sunt, ita, si rite pertractentur, ad Deum iuvante eius gratia perducere. Nec sane ipsa vetat, ne huiusmodi disciplinae in suo quaeque ambitu propriis utantur principiis et propria methodo; sed iustam hanc libertatem agnoscens, id sedulo cavet, ne divinae doctrinae repugnando errores in se suscipiant, aut fines proprios transgressae ea, quae sunt fidei, occupent et perturbent.

[De vero scientiae et naturalis et revelatae profectu.] 1800
Neque enim fidei doctrina, quam Deus revelavit, velut philosophicum inventum proposita est humanis ingeniis perficienda, sed tanquam divinum depositum Christi Sponsae tradita, fideliter custodienda et infallibiliter declaranda. Hinc sacrorum quoque dogmatum is sensus perpetuo est retinendus, quem semel declaravit sancta mater Ecclesia, nec unquam ab eo sensu altioris intelligentiae specie et nomine recedendum [can. 3]. «Crescat igitur . . . et multum vehementerque proficiat, tam sin-

gulorum quam omnium, tam unius hominis quam totius Ecclesiae, aetatum ac saeculorum gradibus, intelligentia, scientia, sapientia: sed in suo dumtaxat genere, in eodem scilicet dogmate, eodem sensu eademque sententia.» [1]

CANONES [de fide catholica] [2].

1. De Deo rerum omnium creatore.

1801 1. *[Contra omnes errores circa existentiam Dei creatoris.]* Si quis unum verum Deum visibilium et invisibilium creatorem et Dominum negaverit: anathema sit [cf. n. 1782].

1802 2. *[Contra materialismum.]* Si quis praeter materiam nihil esse affirmare non erubuerit: A. S. [cf. n. 1783].

1803 3. *[Contra pantheismum.]* Si quis dixerit, unam eandemque esse Dei et rerum omnium substantiam vel essentiam: A. S. [cf. n. 1782].

1804 4. *[Contra pantheismi formas speciales.]* Si quis dixerit, res finitas tum corporeas tum spirituales aut saltem spirituales e divina substantia emanasse,

aut divinam essentiam sui manifestatione vel evolutione fieri omnia,

aut denique Deum esse ens universale seu indefinitum quod sese determinando constituat rerum universitatem in genera, species et individua distinctam: A. S.

1805 5. *[Contra pantheistas et materialistas.]* Si quis non confiteatur, mundum resque omnes, quae in eo continentur, et spirituales et materiales secundum totam suam substantiam a Deo ex nihilo esse productas [cf. n. 1783],

[contra Guentherianos] aut Deum dixerit non voluntate ab omni necessitate libera, sed tam necessario creasse, quam necessario amat se ipsum [cf. n. 1783],

[contra Guentherianos et Hermesianos] aut mundum ad Dei gloriam conditum esse negaverit: A. S.

2. De revelatione.

1806 1. *[Contra negantes theologiam naturalem.]* Si quis dixerit, Deum unum et verum, creatorem et Dominum nostrum, per ea, quae facta sunt, naturali rationis humanae lumine certo cognosci non posse: anathema sit [cf. n. 1785].

1 Vincentii Lirinensis Commonitorium n. 28 [ML 50, 668 (c. 23)].
2 CL VII 255a sq; ASS 5 (1869) 469 sqq.

2. *[Contra deistas.]* Si quis dixerit, fieri non posse aut non expedire, ut per revelationem divinam homo de Deo cultuque ei exhibendo doceatur: A. S. [cf. n. 1786]. 1807

3. *[Contra progressionistas.]* Si quis dixerit, hominem ad cognitionem et perfectionem, quae naturalem superet, divinitus evehi non posse, sed ex se ipso ad omnis tandem veri et boni possessionem iugi profectu pertingere posse et debere: A. S. 1808

4. Si quis sacrae Scripturae libros integros cum omnibus suis partibus, prout illos sancta TRIDENTINA Synodus recensuit [v. n. 783 sq], pro sacris et canonicis non susceperit aut eos divinitus inspiratos esse negaverit: A. S. 1809

3. De fide.

1. *[Contra rationis autonomiam.]* Si quis dixerit, rationem humanam ita independentem esse, ut fides ei a Deo imperari non possit: anathema sit [cf. n. 1789]. 1810

2. *[Pro vero esse aliqua habenda, quae ratio ex se ipsa non haurit.]* Si quis dixerit, fidem divinam a naturali de Deo et rebus moralibus scientia non distingui, ac propterea ad fidem divinam non requiri, ut revelata veritas propter auctoritatem Dei revelantis credatur: A. S. [cf. n. 1789]. 1811

3. *[Servanda in ipsa fide iura rationis.]* Si quis dixerit, revelationem divinam externis signis credibilem fieri non posse, ideoque sola interna cuiusque experientia aut inspiratione privata homines ad fidem moveri debere: A. S. [cf. n. 1790]. 1812

4. *[De revelationis demonstrabilitate.]* Si quis dixerit, miracula nulla fieri posse, proindeque omnes de iis narrationes, etiam in sacra Scriptura contentas, inter fabulas vel mythos ablegandas esse; aut miracula certo cognosci nunquam posse nec iis divinam religionis christianae originem rite probari: A. S. [cf. n. 1790]. 1813

5. *[Libertas fidei et necessitas gratiae: contra Hermes (v. n. 1618 sqq).]* Si quis dixerit, assensum fidei christianae non esse liberum, sed argumentis humanae rationis ne- 1814

cessario produci; aut ad solam *fidem* vivam, *quae per caritatem operatur* [Gal 5, 6], gratiam Dei necessariam esse: A. S. [cf. n. 1791].

1815 6. *[Contra dubium positivum Hermesii* (v. n. 1619).*]* Si quis dixerit, parem esse conditionem fidelium atque eorum, qui ad fidem unice veram nondum pervenerunt, ita ut catholici iustam causam habere possint fidem, quam sub Ecclesiae magisterio iam susceperunt, assensu suspenso in dubium vocandi, donec demonstrationem scientificam credibilitatis et veritatis fidei suae absolverint: A. S. [cf. n. 1794].

4. *De fide et ratione.*

[Contra pseudophilosophos et pseudotheologos, de quibus n. 1679 sqq.]

1816 1. Si quis dixerit, in revelatione divina nulla vera et proprie dicta mysteria contineri, sed universa fidei dogmata posse per rationem rite excultam e naturalibus principiis intelligi et demonstrari: anathema sit [cf. n. 1795 sq].

1817 2. Si quis dixerit, disciplinas humanas ea cum libertate tractandas esse, ut earum assertiones, etsi doctrinae revelatae adversentur, tanquam verae retineri neque ab Ecclesia proscribi possint: A. S. [cf. n. 1797—1799].

1818 3. Si quis dixerit, fieri posse, ut dogmatibus ab Ecclesia propositis aliquando secundum progressum scientiae sensus tribuendus sit alius ab eo, quem intellexit et intelligit Ecclesia: A. S. [cf. n. 1800].

1819 Itaque supremi pastoralis Nostri officii debitum exsequentes, omnes Christi fideles, maxime vero eos, qui praesunt vel docendi munere funguntur, per viscera Iesu Christi obtestamur, necnon eiusdem Dei et Salvatoris nostri auctoritate iubemus, ut ad hos errores a sancta Ecclesia arcendos et eliminandos, atque purissimae fidei lucem pandendam studium et operam conferant.

1820 Quoniam vero satis non est, haereticam pravitatem devitare, nisi ii quoque errores diligenter fugiantur, qui ad illam plus minusve accedunt, omnes officii monemus, servandi etiam Constitutiones et Decreta, quibus pravae eiusmodi opiniones, quae isthic diserte non enumerantur, ab hac Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt.

SESSIO IV (18. Iulii 1870)[1].

Constitutio dogmatica I de Ecclesia Christi.

[De Ecclesiae institutione et fundamento.] Pastor aeternus *et episcopus animarum nostrarum* [1 Petr 2, 25], ut salutiferum redemptionis opus perenne redderet, sanctam aedificare Ecclesiam decrevit, in qua veluti in domo Dei viventis fideles omnes unius fidei et caritatis vinculo continerentur. Quapropter, priusquam clarificaretur, *rogavit Patrem non pro* Apostolis *tantum, sed et pro eis, qui credituri erant per verbum eorum in ipsum, ut omnes unum essent, sicut ipse Filius et Pater unum sunt* [Io 17, 20 sq]. Quemadmodum igitur Apostolos, quos sibi de mundo elegerat, *misit, sicut ipse missus erat a Patre* [Io 20, 21]: ita in Ecclesia sua pastores et doctores *usque ad consummationem saeculi* [Mt 28, 20] esse voluit. Ut vero episcopatus ipse unus et indivisus esset, et per cohaerentes sibi invicem sacerdotes credentium multitudo universa in fidei et communionis unitate conservaretur, beatum PETRUM ceteris Apostolis praeponens in ipso instituit perpetuum utriusque unitatis principium ac visibile fundamentum, super cuius fortitudinem aeternum exstrueretur templum, et Ecclesiae coelo inferenda sublimitas in huius fidei firmitate consurgeret[2]. Et quoniam portae inferi ad evertendam, si fieri posset, Ecclesiam, contra eius fundamentum divinitus positum maiore in dies odio undique insurgunt, Nos ad catholici gregis custodiam, incolumitatem, augmentum, necessarium esse iudicamus, sacro approbante Concilio, doctrinam de institutione, perpetuitate ac natura sacri Apostolici primatus, in quo totius Ecclesiae vis ac soliditas consistit, cunctis fidelibus credendam et tenendam, secundum antiquam atque constantem universalis Ecclesiae fidem, proponere, atque contrarios, dominico gregi adeo perniciosos errores proscribere et condemnare. 1821

Cap. 1. De apostolici primatus in beato PETRO institutione.

[Contra haereticos et schismaticos.] Docemus itaque et declaramus, iuxta Evangelii testimonia primatum 1822

[1] CL VII 482a sq; ASS 6 (1870) 40 sqq.
[2] Cf. S. LEONIS M. serm. 4 de natali ipsius c. 2 [ML 54, 150 C].

iurisdictionis in universam Dei Ecclesiam immediate et directe beato PETRO Apostolo promissum atque collatum a Christo Domino fuisse. Unum enim Simonem, cui iam pridem dixerat: «*Tu vocaberis Cephas*» [Io 1, 42], postquam ille suam edidit confessionem inquiens: «*Tu es Christus, Filius Dei vivi*», solemnibus his verbis allocutus est Dominus: «*Beatus es, Simon Bar Iona: quia caro et sanguis non revelavit tibi, sed Pater meus, qui in coelis est. Et ego dico tibi, quia tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam, et portae inferi non praevalebunt adversus eam: et tibi dabo claves regni coelorum. Et quodcunque ligaveris super terram, erit ligatum et in coelis: et quodcunque solveris super terram, erit solutum et in coelis*» [Mt 16, 16 sqq]. *[Contra Richerium etc.* [v. n. 1503]*]* Atque uni Simoni PETRO contulit Iesus post suam resurrectionem summi pastoris et rectoris iurisdictionem in totum suum ovile dicens: «*Pasce agnos meos*», «*Pasce oves meas*» [Io 21, 15 sqq]. Huic tam manifestae sacrarum Scripturarum doctrinae, ut ab Ecclesia catholica semper intellecta est, aperte opponuntur pravae eorum sententiae, qui constitutam a Christo Domino in sua Ecclesia regiminis formam pervertentes negant, solum PETRUM prae ceteris Apostolis sive seorsum singulis sive omnibus simul vero proprioque iurisdictionis primatu fuisse a Christo instructum; aut qui affirmant, eundem primatum non immediate directeque ipsi beato PETRO, sed Ecclesiae et per hanc illi ut ipsius Ecclesiae ministro delatum fuisse.

1823 [Canon.] Si quis igitur dixerit, beatum PETRUM Apostolum non esse a Christo Domino constitutum Apostolorum omnium principem et totius Ecclesiae militantis visibile caput; vel eundem honoris tantum, non autem verae propriaeque iurisdictionis primatum ab eodem Domino nostro Iesu Christo directe et immediate accepisse: anathema sit.

Cap. 2. De perpetuitate primatus beati PETRI in Romanis Pontificibus.

1824 Quod autem in beato Apostolo PETRO princeps pastorum et pastor magnus ovium Dominus Christus in perpetuam salutem ac perenne bonum Ecclesiae instituit, id eodem auctore in Ecclesia, quae fundata super petram ad finem saeculorum usque firma stabit, iugiter durare necesse est. «Nulli» sane «dubium, immo saeculis omnibus notum est, quod sanctus beatissimusque PETRUS, Apostolorum princeps et caput fideique columna et Ecclesiae catholicae fundamentum, a Domino nostro Iesu Christo, Salvatore humani generis ac Redemptore, claves regni accepit: qui ad hoc usque tempus et semper in suis successoribus», episcopis sanctae Romanae Sedis, ab ipso fundatae eiusque consecratae sanguine «vivit» et praesidet «et iudicium exercet» [cf. Conc. EPHES., v. n. 112]. Unde quicunque in hac cathedra PETRO succedit, is secundum Christi ipsius institutionem primatum PETRI in universam Ecclesiam obtinet. «Manet ergo dispositio veritatis, et beatus PETRUS in accepta fortitudine petrae perseverans suscepta Ecclesiae gubernacula non reliquit.» [1] Hac de causa ad Romanam Ecclesiam «propter potentiorem principalitatem necesse» semper fuit «omnem convenire Ecclesiam, hoc est eos, qui sunt undique fideles» [2], ut in ea Sede, e qua «venerandae communionis iura» [3] in omnes dimanant, tanquam membra in capite consociata in unam corporis compagem coalescerent.

[Canon.] Si quis ergo dixerit, non esse ex ipsius 1825
Christi Domini institutione seu iure divino, ut beatus PETRUS in primatu super universam Ecclesiam habeat perpetuos successores: aut Romanum Pontificem non esse beati PETRI in eodem primatu successorem: anathema sit.

Cap. 3. De vi et ratione primatus Romani Pontificis.

[Assertio primatus.] Quapropter apertis innixi sacrarum 1826
Litterarum testimoniis, et inhaerentes tum praedecessorum Nostrorum, Romanorum Pontificum, tum Conciliorum generalium disertis perspicuisque decretis, innovamus oecumenici Concilii FLORENTINI definitionem, qua credendum ab omnibus Christi fidelibus est, «sanctam

---

[1] S. LEONIS M. sermo 3 de natali ipsius c. 3 [ML 54, 146 B].
[2] S. Irenaeus, Adv. haereses l. 3, c. 3 [MG 7, 849 A].
[3] S. Ambrosius, Ep. 11, n. 4 [ML 16, 946 A].

Apostolicam Sedem, et Romanum Pontificem in universum orbem tenere primatum, et ipsum Pontificem Romanum successorem esse beati PETRI, principis Apostolorum, et verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem ac doctorem existere; et ipsi in beato PETRO pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse; quemadmodum etiam in gestis oecumenicorum Conciliorum et in sacris canonibus continetur» [v. n. 694].

1827 *[Consequentiae a novatoribus negatae.]* Docemus proinde et declaramus, Ecclesiam Romanam, disponente Domino, super omnes alias ordinariae potestatis obtinere principatum, et hanc Romani Pontificis iurisdictionis potestatem, quae vere episcopalis est, immediatam esse: erga quam cuiuscunque ritus et dignitatis pastores atque fideles, tam seorsum singuli quam simul omnes, officio hierarchicae subordinationis veraeque oboedientiae obstringuntur, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; ita ut, custodita cum Romano Pontifice tam communionis quam eiusdem fidei professionis unitate, Ecclesia Christi sit unus grex sub uno summo pastore. Haec est catholicae veritatis doctrina, a qua deviare salva fide atque salute nemo potest.

1828 *[De R. Pontificis et episcoporum iurisdictione.]* Tantum autem abest, ut haec Summi Pontificis potestas officiat ordinariae ac immediatae illi episcopalis iurisdictionis potestati, qua episcopi, qui *positi a Spiritu Sancto* [cf. Act 20, 28] in Apostolorum locum successerunt, tanquam veri pastores assignatos sibi greges singuli singulos pascunt et regunt, ut eadem a supremo et universali pastore asseratur, roboretur ac vindicetur, secundum illud sancti GREGORII Magni: «Meus honor est honor universalis Ecclesiae. Meus honor est fratrum meorum solidus vigor. Tum ego vere honoratus sum, cum singulis quibusque honor debitus non negatur.» [1]

[1] S. GREGORII ep. ad Eulogium episc. Alexandrinum l. 8, c. 30 [ML 77, 933 C].

[De libero cum omnibus fidelibus commercio.] Porro ex 1829
suprema illa Romani Pontificis potestate gubernandi universam Ecclesiam ius eidem esse consequitur, in huius sui muneris exercitio libere communicandi cum pastoribus et gregibus totius Ecclesiae, ut iidem ab ipso in via salutis doceri ac regi possint. Quare damnamus ac reprobamus illorum sententias, qui hanc supremi capitis cum pastoribus et gregibus communicationem licite impediri posse dicunt aut eandem reddunt saeculari potestati obnoxiam, ita ut contendant, quae ab Apostolica Sede vel eius auctoritate ad regimen Ecclesiae constituuntur, vim ac valorem non habere, nisi potestatis saecularis placito confirmentur [Placitum regium v. n. 1847].

[De recursu ad Rom. Pontificem ut iudicem supremum.] 1830
Et quoniam divino Apostolici primatus iure Romanus Pontifex universae Ecclesiae praeest, docemus etiam et declaramus, eum esse iudicem supremum fidelium [cf. n. 1500], et in omnibus causis ad examen ecclesiasticum spectantibus ad ipsius posse iudicium recurri [cf. n. 466]; Sedis vero Apostolicae, cuius auctoritate maior non est, iudicium a nemine fore retractandum, neque cuiquam de eius licere iudicare iudicio [cf. n. 330 sqq]. Quare a recto veritatis tramite aberrant, qui affirmant, licere ab iudiciis Romanorum Pontificum ad oecumenicum Concilium tanquam ad auctoritatem Romano Pontifice superiorem appellare.

[Canon.] Si quis itaque dixerit, Romanum Pontificem 1831
habere tantummodo officium inspectionis vel directionis, non autem plenam et supremam potestatem iurisdictionis in universam Ecclesiam, non solum in rebus, quae ad fidem et mores, sed etiam in iis, quae ad disciplinam et regimen Ecclesiae per totum orbem diffusae pertinent; aut eum habere tantum potiores partes, non vero totam plenitudinem huius supremae potestatis; aut hanc eius potestatem non esse ordinariam et immediatam sive in omnes ac singulas ecclesias sive in omnes et singulos pastores et fideles: anathema sit.

Cap. 4. De Romani Pontificis infallibili magisterio.

[Argumenta ex publicis documentis.] Ipso autem Apo- 1832
stolico primatu, quem Romanus Pontifex tanquam PETRI

principis Apostolorum successor in universam Ecclesiam obtinet, supremam quoque magisterii potestatem comprehendi, haec Sancta Sedes semper tenuit, perpetuus Ecclesiae usus comprobat, ipsaque oecumenica Concilia, ea imprimis, in quibus Oriens cum Occidente in fidei
1833 caritatisque unionem conveniebat, declaraverunt. Patres enim Concilii CONSTANTINOPOLITANI quarti, maiorum vestigiis inhaerentes, hanc solemnem ediderunt professionem: «Prima salus est, rectae fidei regulam custodire [. . .] Et quia non potest Domini nostri Iesu Christi praetermitti sententia dicentis: *„Tu es Petrus, et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam“* [Mt 16, 18], haec, quae dicta sunt, rerum probantur effectibus, quia in Sede Apostolica immaculata est semper catholica reservata religio, et sancta celebrata doctrina. Ab huius ergo fide et doctrina separari minime cupientes [. . .] speramus, ut in una communione, quam Sedes Apostolica praedicat, esse mereamur, in qua est integra et vera christianae religionis soliditas» [1] [cf. n. 171 sq]. Ap-
1834 probante vero LUGDUNENSI Concilio secundo Graeci professi sunt: ‚Sanctam Romanam Ecclesiam summum et plenum primatum et principatum super universam Ecclesiam catholicam obtinere, quem se ab ipso Domino in beato PETRO Apostolorum principe sive vertice, cuius Romanus Pontifex est successor, cum potestatis plenitudine recepisse veraciter et humiliter recognoscit; et sicut prae ceteris tenetur fidei veritatem defendere, sic et, si quae de fide subortae fuerint quaestiones, suo
1835 debent iudicio definiri‘ [cf. n. 466]. FLORENTINUM denique Concilium definivit: «Pontificem Romanum verum Christi vicarium totiusque Ecclesiae caput et omnium Christianorum patrem et doctorem exsistere; et ipsi in beato PETRO pascendi, regendi ac gubernandi universalem Ecclesiam a Domino nostro Iesu Christo plenam potestatem traditam esse» [v. n. 694].
1836 *[Argumentum ex Ecclesiae assensu.]* Huic pastorali muneri ut satisfacerent, praedecessores Nostri indefessam semper operam dederunt, ut salutaris Christi doctrina

[1] Hrd V 773 sq.

apud omnes terrae populos propagaretur, parique cura vigilarunt, ut, ubi recepta esset, sincera et pura conservaretur. Quocirca totius orbis antistites, nunc singuli, nunc in Synodis congregati, longam ecclesiarum consuetudinem et antiquae regulae formam sequentes, ea praesertim pericula, quae in negotiis fidei emergebant, ad hanc Sedem Apostolicam retulerunt, ut ibi potissimum resarcirentur damna fidei, ubi fides non potest sentire defectum [1]. Romani autem Pontifices, prout temporum et rerum conditio suadebat, nunc convocatis oecumenicis Conciliis aut explorata Ecclesiae per orbem dispersae sententia, nunc per Synodos particulares, nunc aliis, quae divina suppeditabat providentia, adhibitis auxiliis, ea tenenda definiverunt, quae sacris Scripturis et apostolicis traditionibus consentanea, Deo adiutore, cognoverant. Neque enim PETRI successoribus Spiritus Sanctus promissus est, ut eo revelante novam doctrinam patefacerent, sed ut, eo assistente, traditam per Apostolos revelationem seu fidei depositum sancte custodirent et fideliter exponerent. Quorum quidem apostolicam doctrinam omnes venerabiles Patres amplexi et sancti Doctores orthodoxi venerati atque secuti sunt; plenissime scientes, hanc sancti PETRI Sedem ab omni semper errore illibatam permanere, secundum Domini Salvatoris nostri divinam pollicitationem discipulorum suorum principi factam: *«Ego rogavi pro te, ut non deficiat fides tua: et tu aliquando conversus confirma fratres tuos»* [Lc 22, 32].
Hoc igitur veritatis et fidei nunquam deficientis cha- 1837
risma PETRO eiusque in hac cathedra successoribus divinitus collatum est, ut excelso suo munere in omnium salutem fungerentur, ut universus Christi grex per eos ab erroris venenosa esca aversus, coelestis doctrinae pabulo nutriretur, ut, sublata schismatis occasione, Ecclesia tota una conservaretur, atque suo fundamento innixa, firma adversus inferi portas consisteret.
[Infallibilitatis definitio.] At vero cum hac ipsa aetate, 1838
qua salutifera Apostolici muneris efficacia vel maxime requiritur, non pauci inveniantur, qui illius auctoritati

[1] Cf. S. Bern., Ep. (190) ad INNOC. II [ML 182, 1053 D].

obtrectant, necessarium omnino esse censemus, praerogativam, quam unigenitus Dei Filius cum summo pastorali officio coniungere dignatus est, solemniter asserere.

1839 Itaque Nos traditioni a fidei christianae exordio perceptae fideliter inhaerendo, ad Dei Salvatoris nostri gloriam, religionis catholicae exaltationem et christianorum populorum salutem, sacro approbante Concilio, docemus et divinitus revelatum dogma esse definimus: Romanum Pontificem, cum ex cathedra loquitur, id est, cum omnium Christianorum pastoris et doctoris munere fungens pro suprema sua Apostolica auctoritate doctrinam de fide vel moribus ab universa Ecclesia tenendam definit, per assistentiam divinam ipsi in beato PETRO promissam, ea infallibilitate pollere, qua divinus Redemptor Ecclesiam suam in definienda doctrina de fide vel moribus instructam esse voluit; ideoque eiusmodi Romani Pontificis definitiones ex sese, non autem ex consensu Ecclesiae, irreformabiles esse.

1840 [Canon.] Si quis autem huic Nostrae definitioni contradicere, quod Deus avertat, praesumpserit: anathema sit.

De duplici potestate in terra[1].

[Ex Encycl. «Etsi multa luctuosa», 21. Nov. 1873.]

1841 . Fides (tamen) docet et humana ratio demonstrat, duplicem exsistere rerum ordinem simulque binas distinguendas esse potestates in terris, alteram naturalem, quae humanae societatis tranquillitati et saecularibus negotiis prospiciat, alteram vero, cuius origo supra naturam est, quae praeest civitati Dei, nimirum Ecclesiae Christi, ad pacem animarum et salutem aeternam divinitus instituta. Haec autem duplicis potestatis officia sapientissime ordinata sunt, ut *reddantur, quae sunt Dei, Deo,* et propter Deum, *quae sunt Caesaris, Caesari* [Mt 22, 21]; qui «ideo magnus est, quia coelo minor est; illius enim est ipse, cuius (et) coelum est et omnis creatura»[2]. A quo certe divino mandato nunquam deflexit Ecclesia, quae semper et ubique fidelium suorum animis ingerere

[1] ASS 7 (1872) 471 sq.
[2] Tertullianus, Apolog. c. 30 [ML 1, 442 A]

contendit obsequium, quod inviolabiliter servare debent erga supremos principes eorumque iura quoad saecularia; docuitque cum Apostolo, esse principes *non timori boni operis sed mali,* iubens fideles *subditos esse non solum propter iram,* quia princeps *gladium portat vindex in iram ei qui malum agit, sed etiam propter conscientiam,* quia in officio suo *Dei minister est* [Rom 13, 3 sqq]. Hunc autem principum metum ipsa cohibuit ad opera mala, eundem plane excludens a divinae legis observantia, memor eius quod fideles docuit beatus PETRUS: «*Nemo vestrum patiatur ut homicida, aut fur, aut maledicus, aut alienorum appetitor; si autem ut Christianus, non erubescat, glorificet autem Deum in isto nomine*» [1 Petr 4, 15 sq].

De libertate Ecclesiae[1].

[Ex Encycl. «Quod nunquam» ad episcopos Borussiae, 5. Febr. 1875.]

. . . Partes Nostri muneris implendas intendimus per 1842
hasce litteras aperta testatione denuntiantes omnibus, ad quos ea res pertinet, et universo catholico orbi, leges illas irritas esse, utpote quae divinae Ecclesiae constitutioni prorsus adversantur. Non enim potentes huius saeculi praefecit Dominus sacrorum antistitibus in iis, quae ad sanctum ministerium attinent; sed beatum PETRUM, cui non modo *agnos,* sed et *oves suas pascendas* commendavit [cf. Io 21, 16 17]; proindeque a nulla quantumvis sublimi saeculi potestate episcopali officio privari possunt ii «*quos Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei*» [Act 20, 28]. . . . Illud autem sciant qui vobis infesti sunt, quod renuentes vos praestare Caesari, quae Dei sunt, nullam regiae auctoritati iniuriam allaturi estis, et nihil ex ea detracturi; scriptum est enim «*Oboedire oportet Deo magis quam hominibus*» [Act 5, 29]; ac simul noverint, unumquemque vestrum *tributum* et obsequium Caesari dari paratum esse, *non propter iram, sed propter conscientiam* [Rom 13, 5 sq] in iis, quae civili subsunt imperio et potestati.

[1] ASS 8 (1874) 253 sqq.

De explicatione transsubstantiationis[1].

[Ex Decr. S. Off., 7. Iulii 1875.]

Ad dubium: «Utrum tolerari possit explicatio transsubstantiationis in ss. Eucharistiae sacramento, quae sequentibus propositionibus comprehenditur:

1843 1. Sicut formalis ratio hypostaseos est per se esse seu per se subsistere, ita formalis ratio substantiae est in se esse et actualiter non sustentari in alio tanquam primo subiecto; probe enim ista duo discernenda sunt: esse per se (quae est formalis ratio hypostaseos), et esse in se (quae est formalis ratio substantiae).

1844 2. Quare sicut natura humana in Christo non est hypostasis, quia non per se subsistit, sed est assumpta ab hypostasi superiore divina, ita substantia finita, ex. gr. substantia panis, desinit esse substantia eo solum et absque alia sui mutatione, quod in alio supernaturaliter sustentatur, ita ut iam non in se sit, sed in alio ut in primo subiecto.

1845 3. Hinc transsubstantiatio seu conversio totius substantiae panis in substantiam corporis Christi Domini nostri explicari potest hac ratione, quod corpus Christi, dum fit substantialiter praesens in Eucharistia, sustentat naturam panis, quae hoc ipso et absque alia sui mutatione desinit esse substantia, quia iam non est in se, sed in alio sustentante; adeoque manet quidem natura panis, sed in ea cessat formalis ratio substantiae; et ideo non duae sunt substantiae, sed una sola, nempe corporis Christi.

1846 4. Igitur in Eucharistia manent materia et forma elementorum panis; verum iam in alio supernaturaliter exsistentes rationem substantiae non habent, sed habent rationem supernaturalis accidentis, non quasi ad modum naturalium accidentium afficerent corpus Christi, sed eo dumtaxat, quod a corpore Christi modo, quo dictum est, sustentantur.»

Responsum est: «Doctrinam transsubstantiationis, prout hic exponitur, tolerari non posse.»

De regio placito[2].

[Ex Alloc. «Luctuosis exagitati», 12. Martii 1877.]

1847 . . . Nos novissime declarare coacti fuimus, tolerari posse, ut acta canonicae institutionis eorundem episcoporum laicae potestati exhibeantur, ad occurrendum, quantum in Nobis est, funestissimis rerum adiunctis, in

[1] ASS 11 (1878) 606 sq. [2] ASS 10 (1877/78) 54.

quibus non amplius agebatur de temporalium bonorum possessione, sed ipsae fidelium conscientiae, earum pax, animarum procuratio et salus, quae suprema Nobis lex est, in apertum discrimen vocabantur. Verum in hoc, quod egimus ad gravissima pericula removenda, palam ac iterum agnosci volumus, Nos iniustam eam legem, quae regium placitum vocatur, omnino improbare ac detestari, aperte declarantes, per ipsam laedi divinam Ecclesiae auctoritatem eiusque libertatem violari . . . [v. n. 1829].

LEO XIII 1878—1903.

De receptione haereticorum conversorum[1].

[Ex Decr. S. Off., 20. Nov. 1878.]

Ad dubium: «An baptismum sub conditione conferri debeat 1848
haereticis, qui se convertunt ad religionem catholicam, a quocunque loco proveniant et ad quamcunque sectam pertineant?»

Responsum est: «Negative. Sed in conversione haereticorum, a quocunque loco vel a quacunque secta venerint, inquirendum de validitate baptismi in haeresi suscepti. Instituto igitur in singulis casibus examine, si compertum fuerit, aut nullum aut nulliter collatum fuisse, baptizandi erunt absolute. Si autem pro tempore et locorum ratione, investigatione peracta, nihil sive pro validitate sive pro invaliditate detegatur, aut adhuc probabile dubium de baptismi validitate supersit, tum sub conditione secreto baptizentur. Demum si constiterit validum fuisse, recipiendi erunt tantummodo ad abiurationem seu professionem fidei.»

De socialismo[2].

[Ex Encycl. «Quod Apostolici muneris», 28. Dec. 1878.]

Ex Evangelicis documentis ea est hominum aequa- 1849
litas, ut omnes eandem naturam sortiti ad eandem filiorum Dei celsissimam dignitatem vocentur, simulque ut uno eodemque fine omnibus praestituto singuli secundum eandem legem iudicandi sint, poenas aut mercedem pro merito consecuturi.

Inaequalitas tamen iuris et potestatis ab ipso naturae auctore dimanat, *«ex quo omnis paternitas in*

[1] ASS 11 (1878) 605 sq.
[2] ASS 11 (1878) 372 sqq; AL I 49 sqq.

coelis et in terra nominatur» [Eph 3, 15]. Principum autem et subditorum animi mutuis officiis et iuribus secundum catholicam doctrinam ac praecepta ita devinciuntur, ut et imperandi temperetur libido et oboedientiae ratio facilis, firma et nobilissima efficiatur. . . .

1850 Si tamen quandoque contingat temere et ultra modum publicam a principibus potestatem exerceri, catholicae Ecclesiae doctrina in eos insurgere proprio marte non sinit, ne ordinis tranquillitas magis magisque turbetur neve societas maius exinde detrimentum capiat. Cumque res eo devenerint, ut nulla alia spes salutis affulgeat, docet, christianae patientiae meritis et instantibus ad Deum precibus remedium esse maturandum. — Quod si legislatorum ac principum placita aliquid sanciverint aut iusserint, quod divinae aut naturali legi repugnet, christiani nominis dignitas et officium atque Apostolica sententia suadent, *oboediendum* esse *magis Deo quam hominibus* [Act 5, 29]. . . .

1851 Publicae autem ac domesticae tranquillitati catholica sapientia, naturalis divinaeque legis praeceptis suffulta, consultissime providit etiam per ea, quae sentit ac docet de iure dominii et partitione bonorum, quae ad vitae necessitatem et utilitatem sunt comparata. Cum enim socialistae ius proprietatis tanquam humanum inventum naturali hominum aequalitati repugnans traducant, et communionem bonorum affectantes, pauperiem haud aequo animo esse perferendam, et ditiorum possessiones ac iura impune violari posse arbitrentur: Ecclesia multo satius et utilius inaequalitatem inter homines, corporis ingeniique viribus naturaliter diversos, etiam in bonis possidendis agnoscit, et ius proprietatis ac dominii, ab ipsa natura profectum, intactum cuilibet et inviolatum esse iubet; novit enim furtum ac rapinam a Deo, omnis iuris auctore ac vindice, ita fuisse prohibita, ut aliena vel conspicere [*al.:* concupiscere] non liceat, *furesque et raptores, non secus ac adulteri et idololatrae, a coelesti regno excludantur* [1 Cor 6, 9 sq].

1852 Nec tamen idcirco pauperum curam negligit, aut ipsorum necessitatibus consulere pia mater praetermittit: quin immo materno illos complectens affectu, et probe noscens eos gerere ipsius Christi personam, qui sibi praestitum beneficium putat, quod vel in minimum pauperem a quopiam fuerit collatum, magno illos habet in honore, omni qua potest ope sublevat; domos atque hospitia iis excipiendis, alendis et curandis ubique terrarum curat erigenda, eaque in suam recipit tutelam. Gravissimo divites urget praecepto, ut quod superest pauperibus tribuant, eosque divino terret iudicio, quo, nisi egenorum inopiae succurrant, aeternis sint suppliciis mulctandi. Tandem pauperum animos maxime recreat ac solatur, sive exemplum Christi obiciens, qui, *cum esset dives, propter nos egenus factus est* [2 Cor 8, 9], sive eiusdem verba recolens; quibus *pauperes beatos* [Mt 5, 3] edixit et aeternae beatitudinis praemia sperare iussit.

De matrimonio christiano [1].

[Ex Encycl. «Arcanum divinae sapientiae», 10. Febr. 1880.]

Apostolis magistris accepta referenda sunt, quae sancti 1853
Patres nostri, Concilia et universalis Ecclesiae traditio semper docuerunt [v. n. 970], nimirum Christum Dominum ad sacramenti dignitatem evexisse matrimonium simulque effecisse, ut coniuges coelesti gratia, quam merita eius pepererunt, saepti ac muniti, sanctitatem in ipso coniugio adipiscerentur: atque in eo, ad exemplar mystici conubii sui cum Ecclesia mire conformato, et amorem, qui est naturae consentaneus, perfecisse [Conc. TRID. sess. 24, c. 1 de reform. matr.; cf. n. 969], et viri ac mulieris individuam suapte natura societatem divinae caritatis vinculo validius coniunxisse. . . .

Neque quemquam moveat illa tantopere a Regalistis 1854
praedicata distinctio, vi cuius contractum nuptialem a sacramento disiungunt, eo sane consilio, ut, Ecclesiae reservatis sacramenti rationibus, contractum tradant in potestatem arbitriumque principum civitatis. Etenim non potest huiusmodi distinctio, seu verius distractio, probari; cum exploratum sit, in matrimonio christiano contractum a sacramento non esse dissociabilem; atque ideo non posse contractum verum et legitimum consistere,

[1] ASS 12 (1879/80) 388 sqq; AL I 120 sqq.

quin sit eo ipso sacramentum. Nam Christus Dominus dignitate sacramenti auxit matrimonium; matrimonium autem est ipse contractus, si modo sit factus iure. — Huc accedit, quod ob hanc causam matrimonium est sacramentum, quia est sacrum signum et efficiens gratiam, et imaginem referens mysticarum nuptiarum Christi cum Ecclesia. Istarum autem forma ac figura illo ipso exprimitur summae coniunctionis vinculo, quo vir et mulier inter se conligantur, quodque aliud nihil est, nisi ipsum matrimonium. Itaque apparet, omne inter christianos iustum coniugium in se et per se esse sacramentum: nihilque magis abhorrere a veritate, quam esse sacramentum decus quoddam adiunctum, aut proprietatem illapsam extrinsecus, quae a contractu disiungi ac disparari hominum arbitratu queat.

De politico principatu[1].

[Ex Encycl. «Diuturnum illud», 29. Iunii 1881.]

1855 Etsi homo arrogantia quadam et contumacia incitatus frenos imperii depellere saepe contendit, nunquam tamen assequi potuit, ut nemini pareret. Praeesse aliquos in omni consociatione hominum et communitate cogit ipsa necessitas. . . . Interest autem attendere hoc loco, eos, qui reipublicae praefuturi sint, posse in quibusdam causis voluntate iudicioque deligi multitudinis non adversante neque repugnante doctrina catholica. Quo sane delectu designatur princeps, non conferuntur iura principatus: neque mandatur imperium, sed statuitur, a quo sit gerendum. — Neque hic quaeritur de rerum publicarum modis: nihil enim est, cur non Ecclesiae probetur aut unius aut plurium principatus, si modo iustus sit, et in communem utilitatem intentus. Quamobrem, salva iustitia, non prohibentur populi illud sibi genus comparare reipublicae, quod aut ipsorum ingenio aut maiorum institutis moribusque magis apte conveniat.

1856 Ceterum ad politicum imperium quod attinet, illud a Deo proficisci recte docet Ecclesia. . . . Magnus est error non videre, id quod manifestum est, homines

[1] ASS 14 (1881/82) 4 sqq; AL I 211 sqq.

cum non sint solivagum genus, citra liberam ipsorum voluntatem ad naturalem communitatem esse natos: ac praeterea pactum, quod praedicant, est aperte commenticium et fictum, neque ad impertiendum valet politicae potestati tantum virium, dignitatis, firmitudinis, quantum tutela reipublicae et communes civium utilitates requirunt. Ea autem decora et praesidia universa tunc solum est habiturus principatus, si a Deo, augusto sanctissimoque fonte, manare intelligatur. . . .

Una illa hominibus causa est non parendi, si quid ab 1857
iis postuletur, quod cum naturali aut divino iure aperte repugnet: omnia enim, in quibus naturae lex vel Dei voluntas violatur, aeque nefas est imperare et facere. Si cui igitur usuveniat, ut alterutrum malle cogatur, scilicet aut Dei aut principum iussa negligere, Iesu Christo parendum est reddere iubenti *quae sunt Caesaris, Caesari, quae sunt Dei, Deo* [Mt 22, 21], atque ad exemplum Apostolorum animose respondendum: «*Oboedire oportet Deo magis quam hominibus*» [Act 5, 29]. . . . Ius imperandi nolle ad Deum referre auctorem, nihil est aliud quam politicae potestatis et pulcherrimum splendorem velle deletum et nervos incisos. . . .

Revera illam, quam *Reformationem* vocant, cuius adiutores et duces sacram civilemque potestatem novis doctrinis funditus oppugnaverunt, repentini tumultus et audacissimae rebelliones, praesertim in Germania, consecutae sunt. . . . Ex illa haeresi ortum duxit saeculo superiore falsi nominis philosophia, et ius, quod appellant *novum*, et imperium populare, et modum nesciens licentia, quam plurimi solam libertatem putant. Ex his ad finitimas pestes ventum est, scilicet ad *communismum*, ad *socialismum*, ad *nihilismum*, civilis hominum societatis teterrima portenta ac pene funera. . . .

Profecto Ecclesia Christi neque principibus potest esse 1858
suspecta neque populis invisa. Principes quidem ipsa monet sequi iustitiam nullaque in re ab officio declinare: at simul eorum roborat multisque rationibus adiuvat auctoritatem. Quae in genere rerum civilium versantur, ea in potestate supremoque imperio eorum esse agnoscit et declarat: in iis, quorum iudicium, diversam licet ob

causam, ad sacram civilemque pertinet potestatem, vult exsistere inter utramque concordiam, cuius beneficio funestae utrique contentiones devitantur.

De societatibus clandestinis [1].

[Ex Encycl. «Humanum genus», 20. Apr. 1884.]

1859 Nomen sectae massonum dare nemo sibi quapiam de causa licere putet, si catholica professio et salus sua tanti apud eum sit, quanti esse debet. Ne quem honestas assimulata decipiat: potest enim quibusdam videri nihil postulare massones, quod aperte sit religionis morumve sanctitati contrarium; verumtamen quia sectae ipsius tota in vitio flagitioque est et ratio et causa, congregare se cum eis, eosve quoquomodo iuvare, rectum est non licere. . . .

[Ex Instruct. S. Off., 10. Maii 1884.]

1860 . . . (3) Ne quis vero errori locus fiat, cum diiudicandum erit, quaenam ex his perniciosis sectis censurae, quae vero prohibitioni tantum obnoxiae sint, certum imprimis est, excommunicatione latae sententiae mulctari massonicam aliasque eius generis sectas, quae . . . contra Ecclesiam vel legitimas potestates machinantur, sive id clam sive palam fecerint, sive exegerint sive non a suis asseclis secreti servandi iuramentum.

1861 (4) Praeter istas sunt et aliae sectae prohibitae atque sub gravis culpae reatu vitandae, inter quas praecipue recensendae illae omnes, quae a sectatoribus secretum nemini pandendum et omnimodam oboedientiam occultis ducibus praestandam iureiurando exigunt. Animadvertendum insuper est, adesse nonnullas societates, quae, licet certo statui nequeat, pertineant necne ad has, quas memoravimus, dubiae tamen et periculi plenae sunt tum ob doctrinas quas profitentur, tum ob agendi rationem, quam sequuntur ii, quibus ducibus ipsae coaluerunt et reguntur. . . .

[1] ASS 16 (1883/84) 430 et 17 (1884/85) 44; AL II 71 sq.

De medici vel confessarii assistentia in duello [1].

[Ex Resp. S. Off. ad episc. Pictaviensem, 31. Maii 1884.]

Ad dubia:

I. Potestne medicus rogatus a duellantibus duello assistere 1862
cum intentione citius finem pugnae imponendi, vel simpliciter vulnera ligandi ac curandi, quin incurrat excommunicationem Summo Pontifici simpliciter reservatam?

II. Potestne saltem, quin duello sit praesens, in domo vicina vel in loco propinquo sistere, proximus ac paratus ad praebendum suum ministerium, si duellantibus opus fuerit?

III. Quid de confessario in iisdem conditionibus?

Responsum est:

Ad I. Non posse et excommunicationem incurri.

Ad II. et III. Quatenus ex condicto fiat, item non posse et excommunicationem incurri.

De crematione cadaverum [2].

[Ex Decr. S. Off., 19. Maii et 15. Dec. 1886.]

Ad dubia:

I. An licitum sit nomen dare societatibus, quibus proposi- 1863
tum est promovere usum comburendi hominum cadavera?

II. An licitum sit mandare, ut sua aliorumve cadavera comburantur?

Responsum est die 19. Maii 1886:

Ad I. Negative, et si agatur de societatibus massonicae sectae filialibus, incurri poenas contra hanc latas.

Ad II. Negative [3].

Deinde die 15. Dec. 1886:

Quoties agatur de iis, quorum corpora non propria ipsorum, 1864
sed aliena voluntate cremationi subiciantur, Ecclesiae ritus et suffragia adhiberi posse tum domi tum in ecclesia, non autem usque ad cremationis locum, remoto scandalo. Scandalum vero removeri etiam poterit, si notum fiat, cremationem non propria defuncti voluntate electam fuisse. At ubi agatur de iis, qui propria voluntate cremationem elegerunt, et in hac voluntate certo et notorie usque ad mortem perseverarunt, at-

[1] ASS 17 (1884) 601.
[2] ASS 19 (1886) 46 et 25 (1892/93) 63; cf. AE 3 (1895) 98b sq.
[3] LEO XIII decretum hoc confirmans Ordinariis «mandavit, ut opportune instruendos curent Christifideles circa detestabilem abusum humana corpora cremandi, utque ab eo gregem sibi concreditum totis viribus deterreant».

tento decreto fer. IV. 19. Maii 1886 *[supra posito]* agendum cum iis iuxta normas Ritualis Romani, Tit. *Quibus non licet dare ecclesiasticam sepulturam.* In casibus autem particularibus, in quibus dubium vel difficultas oriatur, consulendus erit Ordinarius. . . .

De divortio civili[1].

[Ex Decr. S. Off., 27. Maii 1886.]

1865 A nonnullis Galliarum episcopis sequentia dubia S. R. et U. Inquisitioni proposita sunt: «In epistola S. R. et U. I. 25. Iunii 1885 ad omnes in Gallica ditione Ordinarios circa civilis divortii legem ita decernitur: *Attentis gravissimis rerum, temporum ac locorum adiunctis tolerari posse, ut qui magistratus obtinent et advocati causas matrimoniales in Gallia agant, quin officio cedere teneantur,* conditiones adiecit, quarum secunda haec est: *Dummodo ita animo comparati sint tum circa valorem et nullitatem coniugii, tum circa separationem corporum, de quibus causis iudicare coguntur, ut nunquam proferant sententiam, neque proferendam defendant vel ad eam provocent vel excitent divino aut ecclesiastico iuri repugnantem.*»

Quaeritur:

I. An recta sit interpretatio per Gallias diffusa ac etiam typis data, iuxta quam satisfacit conditioni praecitatae iudex, qui, licet matrimonium aliquod validum sit coram Ecclesia, ab illo matrimonio vero et constanti omnino abstrahit, et applicans legem civilem pronuntiat, locum esse divortio, modo solos effectus civiles solumque contractum civilem abrumpere mente intendat, eaque sola respiciant termini prolatae sententiae? Aliis terminis, an sententia sic lata dici possit divino aut ecclesiastico iuri non repugnans?

II. Postquam iudex pronuntiavit locum esse divortio, an possit syndicus (gallice: le maire) et ipse solos effectus civiles solumque civilem contractum intendens, ut supra exponitur, divortium pronuntiare, quamvis matrimonium validum sit coram Ecclesia.

III. Pronuntiato divortio, an possit idem syndicus coniugem ad alias nuptias transire attentantem civiliter cum alio iungere, quamvis matrimonium prius validum sit coram Ecclesia vivatque altera pars?

Responsum est:

Negative ad primum, secundum[2] et tertium.

[1] ASS 22 (1889/90) 635 sq.

[2] Notatu tamen dignum est responsum S. Poenitentiariae d. 24. Sept. 1887 datum, quo etiam pro Gallia in causa particulari permissum est, ut, postquam iudices civiles pronuntiaverant, locum esse divortio, syndicus secus ex officio eiciendus pronuntiaret divortium civile, modo 1. «catholicam doctrinam de matrimonio deque causis matrimonialibus ad solos iudices ecclesiasticos pertinentibus palam profiteretur, 2. in ipsa sententia et tanquam magistratus loquens publice declaret, se solos effectus civiles solumque contractum civilem spectare posse, aliunde vinculum matrimonii omnino firmum remanere coram Deo et conscientia» (Revue des sciences ecclés. Ambien. 60, 476).

De civitatum constitutione christiana[1].

[Ex Encycl. «Immortale Dei», 1. Nov. 1885.]

Itaque Deus humani generis procurationem inter duas 1866
potestates partitus est, scilicet ecclesiasticam et civilem, alteram quidem divinis, alteram humanis rebus praepositam. Utraque est in suo genere maxima: habet utraque certos, quibus contineatur, terminos eosque sua cuiusque natura causaque proxima definitos; unde aliquis velut orbis circumscribitur, in quo sua cuiusque actio iure proprio versetur[2]. . . . Quidquid igitur est in rebus humanis quoquo modo sacrum, quidquid ad salutem animorum cultumve Dei pertinet, sive tale illud sit natura sua, sive rursus tale intelligatur propter causam, ad quam refertur, id est omne in potestate arbitrioque Ecclesiae: cetera vero, quae civile et politicum genus complectitur, rectum est civili auctoritati esse subiecta, cum Iesus Christus iusserit, quae *Caesaris sint, reddi Caesari, quae Dei, Deo* [Mt 22,21]. — Incidunt autem quandoque tempora, cum alius quoque concordiae modus ad tranquillam libertatem valet, nimirum, si qui principes rerum publicarum et Pontifex Romanus de re aliqua separata in idem placitum consenserint. Quibus Ecclesia temporibus maternae pietatis eximia documenta praebet, cum facilitatis indulgentiaeque tantum adhibere soleat, quantum maxime potest. . . .

Ecclesiam vero etiam in suorum officiorum munere 1867
potestati civili velle esse subiectam, magna quidem iniuria, magna temeritas est. Hoc facto perturbatur ordo, quia quae naturalia sunt praeponuntur iis, quae sunt supra naturam: tollitur aut certe magnopere mi-

[1] ASS 18 (1885) 166 sqq; AL II 152 sqq.

[2] Similiter idem Pontifex in Encycl. «*Sapientiae christianae*» de praecipuis civium christianorum officiis 10. Ian. 1890 ait: «*Ecclesia et civitas suam habet utraque potestatem, neutra paret alteri*» [ASS 22 (1889/90) 397].

nuitur frequentia bonorum, quibus, si nulla re impediretur, communem vitam Ecclesia compleret; praetereaque via ad inimicitias munitur et certamina, quae, quantam utrique reipublicae perniciem afferant, nimis saepe eventus demonstravit. — Huiusmodi doctrinas, quae nec humanae rationi probantur et plurimum habent in civilem disciplinam momenti, Romani Pontifices decessores Nostri, cum probe intelligerent, quid a se postularet apostolicum munus, impune abire nequaquam passi sunt. Sic GREGORIUS XVI per encyclicas Litteras hoc initio «*Mirari vos*» die 15. Aug. 1832 [v. n. 1613 sqq] magna sententiarum gravitate ea perculit, quae iam praedicabantur, in cultu divino nullum adhibere delectum oportere: integrum singulis esse, quod malint, de religione iudicare; solam cuique suam esse conscientiam iudicem: praeterea edere quae quisque senserit, itemque res moliri novas in civitate licere. De rationibus rei sacrae reique civilis distrahendis sic idem Pontifex: «Neque laetiora et religioni et principatui ominari possemus ex eorum votis, qui Ecclesiam a regno separari mutuamque imperii cum sacerdotio concordiam abrumpi discupiunt. Constat quippe, pertimesci ab impudentissimae libertatis amatoribus concordiam illam, quae semper rei et sacrae et civili fausta exstitit et salutaris.» — Non absimili modo PIUS IX, ut sese opportunitas dedit, ex opinionibus falsis, quae maxime valere coepissent, plures notavit easdemque postea in unum cogi iussit, ut scilicet in tanta errorum colluvione haberent catholici homines, quod sine offensione sequerentur[1].

1868 Ex iis autem Pontificum praescriptis illa omnino intelligi necesse est, ortum publicae potestatis a Deo ipso, non a multitudine repeti oportere: seditionum licentiam cum ratione pugnare: officia religionis nullo loco numerare, vel uno modo esse in disparibus generibus affectos, nefas esse privatis hominibus, nefas civitatibus: immoderatam sentiendi sensusque palam iactandi potestatem non esse in civium iuribus neque in

[1] Citantur hic ad calcem ex Syllabo propositiones 19 39 55 79 [v. n. 1719 1739 1755 1779].

rebus gratia patrocinioque dignis ulla ratione ponendam. — Similiter intelligi debet, Ecclesiam societatem 1869
esse, non minus quam ipsam civitatem, genere et iure perfectam: neque debere qui summam imperii teneant, committere, ut sibi servire aut subesse Ecclesiam cogant, aut minus esse sinant ad suas res agendas liberam, aut quicquam de ceteris iuribus detrahant, quae in ipsam a Iesu Christo collata sunt. — In negotiis autem mixti 1870
iuris, maxime esse secundum naturam, itemque secundum Dei consilia non secessionem alterius potestatis ab altera, multoque minus contentionem, sed plane concordiam, eamque cum causis proximis congruentem, quae causae utramque societatem genuerunt.

Haec quidem sunt, quae de constituendis temperandis- 1871
que civitatibus ab Ecclesia catholica praecipiuntur. — Quibus tamen dictis decretisque si recte diiudicari velit, nulla per se reprehenditur ex variis reipublicae formis, ut quae nihil habent, quod doctrinae catholicae repugnet, eaedemque possunt, si sapienter adhibeantur et iuste, in optimo statu tueri civitatem. — Immo neque illud per se reprehenditur, participem 1872
plus minus esse populum reipublicae: quod ipsum certis in temporibus certisque legibus potest non solum ad utilitatem, sed etiam ad officium pertinere civium. — Insuper neque causa iusta nascitur, cur Ec- 1873
clesiam quisquam criminetur aut esse in lenitate facilitateque plus aequo restrictam aut ei, quae germana et legitima sit, libertati inimicam. — Revera si divini 1874
cultus varia genera eodem iure esse, quo veram religionem, Ecclesia iudicat non licere, non ideo tamen eos damnat rerum publicarum moderatores, qui, magni alicuius adipiscendi boni aut prohibendi causa mali, moribus atque usu patienter ferunt, ut ea habeant singula in civitate locum. — Atque illud quoque magnopere cavere 1875
Ecclesia solet, ut ad amplexandam fidem catholicam nemo invitus cogatur, quia quod sapienter Augustinus monet: «Credere non potest (homo) nisi volens.»[1]

[1] S. Augustinus, In Io. tr. 26 c. 2 (ML 35 [Aug. IIIb], 1607).

1876 Simili ratione nec potest Ecclesia libertatem probare eam, quae fastidium gignat sanctissimarum Dei legum debitamque potestati legitimae oboedientiam exuat. Est enim licentia verius quam libertas: rectissimeque ab Augustino *libertas perditionis*[1], a PETRO Apostolo *velamen malitiae* [1 Petr 2, 16] appellatur: immo, cum sit praeter rationem, vera servitus est: «*qui* enim *facit peccatum, servus est peccati*» [Io 8, 34]. Contra illa germana est atque expetenda libertas, quae, si privatim spectetur, erroribus et cupiditatibus, teterrimis dominis, hominem servire non sinit: si publice, civibus sapienter praeest, facultatem augendorum commodorum large ministrat
1877 remque publicam ab alieno arbitrio defendit. — Atqui honestam hanc et homine dignam libertatem Ecclesia probat omnium maxime, eamque ut tueretur in populis firmam atque integram, eniti et contendere nunquam destitit. — Revera quae res in civitate plurimum ad communem salutem possunt; quae sunt contra licentiam principum populo male consulentium utiliter institutae; quae summam rempublicam vetant in municipalem vel domesticam rem importunius invadere; quae valent ad decus, ad personam hominis, ad aequabilitatem iuris in singulis civibus conservandam: earum rerum omnium Ecclesiam catholicam vel inventricem vel auspicem vel custodem semper fuisse superiorum aetatum monumenta testantur. Sibi igitur perpetuo consentiens, si ex altera parte libertatem respuit immodicam, quae et privatis et populis in licentiam vel in servitutem cadit, ex altera volens et libens amplectitur res meliores, quas dies afferat, si vere prosperitatem contineant huius vitae, quae quoddam est velut stadium ad alteram eamque perpetuo
1878 mansuram. — Ergo quod inquiunt, Ecclesiam recentiori civitatum invidere disciplinae, et quaecunque horum temporum ingenium peperit, omnia promiscue repudiare, inanis est et ieiuna calumnia. Insaniam quidem repudiat opinionum, improbat nefaria seditionum studia illumque nominatim habitum animorum, in quo initia perspiciuntur voluntarii discessus a Deo;

[1] Ep. 105 ad Donatistas 2, 9 [ML 33, 399].

sed quia omne, quod verum est, a Deo proficisci necesse est, quidquid indagando veri attingatur, agnoscit Ecclesia velut quoddam divinae mentis vestigium. Cumque nihil sit in rerum natura veri, quod doctrinis divinitus traditis fidem abroget, multa, quae adrogent, omnisque possit inventio veri ad Deum ipsum vel cognoscendum vel laudandum impellere, idcirco quidquid accedat ad scientiarum fines proferendos, gaudente et libente Ecclesia semper accedet: eademque studiose, ut solet, sicut alias disciplinas, ita illas etiam fovebit ac provehet quae positae sunt in explicatione naturae.

Quibus in studiis non adversatur Ecclesia, si quid 1879
mens repererit novi: non repugnat, quin plura quaerantur ad decus commoditatemque vitae: immo inertiae desidiaeque inimica magnopere vult, ut hominum ingenia uberes ferant exercitatione et cultura fructus; incitamenta praebet ad omne genus artium atque operum: omniaque harum rerum studia ad honestatem salutemque virtute sua dirigens, impedire nititur, quominus a Deo bonisque coelestibus sua hominem intelligentia atque industria deflectat. . . .

Itaque in tam difficili rerum cursu catholici homines, 1880
si Nos, ut oportet, audierint, facile videbunt, quae sua cuiusque sint tam in opinionibus quam in factis officia. — Et in opinando quidem, quaecunque Pontifices Romani tradiderunt vel traditi sunt, singula necesse est et tenere iudicio stabili comprehensa, et palam, quoties res postulaverit, profiteri. Ac nominatim de iis quas *libertates* vocant novissimo tempore quaesitas, oportet Apostolicae Sedis stare iudicio, et quod ipsa senserit, idem sentire singulos. Cavendum, ne quem fallat honesta illarum species: cogitandumque quibus ortae initiis, et quibus passim sustententur atque alantur studiis. Satis iam est experiendo cognitum, quarum illae rerum effectrices sint in civitate: eos quippe passim genuere fructus, quorum probos viros et sapientes iure poeniteat. Si talis alicubi aut reapse sit aut fingatur cogitatione civitas, quae christianum nomen insectetur proterve et tyrannice, cum eaque conferatur genus id reipublicae recens, de quo loquimur, poterit hoc videri

tolerabilius. Principia tamen, quibus nititur, sunt profecto eiusmodi, sicut ante diximus, ut per se ipsa probari nemini debeant.

1881 Potest autem aut in privatis domesticisque rebus aut in publicis actio versari. — Privatim quidem primum officium est, praeceptis evangelicis diligentissime conformare vitam et mores, nec recusare, si quid christiana virtus exigat ad patiendum tolerandumque paulo difficilius. Debent praeterea singuli Ecclesiam sic diligere ut communem matrem eiusque et servare oboedienter leges et honori servire et iura salva velle: conarique, ut ab iis, in quos quisque aliquid auctoritate potest, pari pietate colatur atque ametur.

1882 Illud etiam publicae salutis interest, ad rerum urbanarum administrationem conferre sapienter operam: in eaque studere maxime et efficere, ut adolescentibus ad religionem, ad probos mores informandis ea ratione, qua aequum est Christianis, publice consultum sit: quibus ex rebus magnopere pendet singularum salus civitatum.

1883 Item catholicorum hominum operam ex hoc tanquam angustiore campo longius excurrere ipsamque summam rempublicam complecti generatim utile est atque honestum. *Generatim* eo dicimus, quia haec praecepta Nostra gentes universas attingunt. Ceterum potest alicubi accidere, ut maximis iustissimisque de causis rempublicam capessere in muneribusque politicis versari nequaquam expediat. Sed generatim, ut diximus, nullam velle rerum publicarum partem attingere tam esset in vitio, quam nihil ad communem utilitatem afferre studii, nihil operae: eo vel magis, quod catholici homines ipsius, quam profitentur, admonitione doctrinae ad rem integre et ex fide gerendam impelluntur. Contra, ipsis otiosis, facile habenas accepturi sunt ii, quorum opiniones spem salutis haud sane magnam afferant. Idque esset etiam cum pernicie coniunctum christiani nominis: propterea quod plurimum possent, qui male essent in Ecclesiam animati, minimum, qui bene.

1884 Quamobrem perspicuum est, ad rempublicam adeundi causam esse iustam catholicis: non enim adeunt neque

adire debent ob eam causam, ut probent quod est hoc tempore in rerum publicarum rationibus non honestum; sed ut has ipsas rationes, quoad fieri potest, in bonum publicum transferant sincerum atque verum, destinatum animo habentes, sapientiam virtutemque catholicae religionis tanquam saluberrimum succum ac sanguinem in omnes reipublicae venas inducere. . .

. . . Ne animorum coniunctio criminandi temeritate 1885
dirimatur, sic intelligant universi: integritatem professionis catholicae consistere nequaquam posse cum opinionibus ad *naturalismum* vel *rationalismum* accedentibus, quarum summa est tollere funditus instituta christiana hominisque stabilire in societate principatum, posthabito Deo. — Pariter non licere aliam officii formam privatim sequi, aliam publice, ita scilicet, ut Ecclesiae auctoritas in vita privata observetur, in publica respuatur. Hoc enim esset honesta et turpia coniungere hominemque secum facere digladiantem, cum contra debeat sibi semper constare, neque ulla in re ullove in genere vitae a virtute christiana deficere.

Verum si quaeratur de rationibus mere politicis, 1886
de optimo genere reipublicae, de ordinandis alia vel alia ratione civitatibus, utique de his rebus potest honesta esse dissensio. Quorum igitur cognita ceteroqui pietas est animusque decreta Sedis Apostolicae oboedienter accipere paratus, iis vitio verti dissentaneam de rebus quas diximus sententiam iustitia non patitur: multoque est maior iniuria, si in crimen violatae suspectaeve fidei catholicae, quod non semel factum dolemus, adducantur.

Omninoque istud praeceptum teneant, qui cogitationes 1887
suas solent mandare litteris, maximeque ephemeridum auctores. In hac quidem de rebus maximis contentione nihil est intestinis concertationibus, vel partium studiis relinquendum loci, sed conspirantibus animis studiisque id debent universi contendere, quod est commune omnium propositum, religionem remque publicam conservare. Si quid igitur dissidiorum antea fuit, oportet voluntaria quadam oblivione conterere; si quid temere, si quid iniuria actum, ad quoscunque demum ea culpa

pertineat, compensandum est caritate mutua, et praecipuo quodam omnium in Apostolicam Sedem obsequio redimendum.

1888 Hac via duas res praeclarissimas catholici consecuturi sunt, alteram, ut adiutores sese impertiant Ecclesiae in conservanda propagandaque sapientia christiana; alteram, ut beneficio maximo afficiant societatem civilem, cuius malarum doctrinarum cupiditatumque causa magnopere periclitatur salus.

De craniotomia et abortu[1].

[Ex Resp. S. Off. ad archiepisc. Lugdun., 31. Maii 1889 (28. Maii 1884).]

1889 *Ad dubium:* «An tuto doceri possit in scholis catholicis, licitam esse operationem chirurgicam, quam craniotomiam appellant, quando scilicet, ea omissa, mater et infans perituri sint, ea e contra admissa, salvanda sit mater, infante pereunte?»

Responsum est: «Tuto doceri non posse».

[Ex Resp. S. Off. ad archiepisc. Cameracens., 19. Aug. 1889.]

1890 *Similiter responsum est cum addito:* «... et quamcunque chirurgicam operationem directe occisivam foetus vel matris gestantis».

[Ex Resp. S. Officii ad archiep. Camerac., 24/25. Iul. 1895.][2]

1890a Titius medicus, cum ad praegnantem graviter decumbentem vocabatur, passim animadvertebat, lethalis morbi causam aliam non subesse praeter ipsam praegnationem, hoc est foetus in utero praesentia. Una igitur, ut matrem a certa atque imminenti morte salvaret, praesto ipsi erat via, procurandi scilicet abortum seu foetus eiectionem. Viam hanc consueto ipse inibat, adhibitis tamen mediis et operationibus, per se atque immediate non quidem ad id tendentibus, ut in materno sinu foetum occiderent, sed solummodo ut vivus, si fieri posset, ad lucem ederetur, quamvis proxime moriturus, utpote qui immaturus omnino adhuc esset.

Iamvero lectis, quae die 19. Augusti 1889 Sancta Sedes ad Cameracenses archiepiscopos rescripsit: *tuto doceri non posse* licitam esse quancumque operationem directe occisivam foetus, etiam si hoc necessarium foret ad matrem salvandam: dubius haeret Titius circa liceitatem operationum chirurgicarum, quibus non raro ipse abortum hucusque procurabat, ut praegnantes graviter aegrotantes salvaret.

[1] ASS 17 (1884) 556 et 22 (1889/90) 748; cf. ASS 7 (1872) 285 sqq 460 sqq 516 sqq, et AE 2 (1894) 84 125 179 220 321 sqq.

[2] ASS 28 (1895/96) 383 sq.

Quare, ut conscientiae suae consulat, supplex Titius petit: Utrum enuntiatas operationes in repetitis dictis circumstantiis instaurare tuto possit.

Responsum est:

Negative, iuxta alia decreta, diei scilicet 28. Maii 1884 et 19. Augusti 1889.

Sequenti vero feria V, die 25. Iulii ... Sanctissimus Dñus noster relatam sibi Emorum Patrum resolutionem approbavit.

[Ex Responso S. Off. ad episc. Sinaloen., 4/6. Maii 1898.][1]

I. Eritne licita partus acceleratio, quoties ex mulieris arctitudine impossibilis evaderet foetus egressio suo naturali tempore? 1890b

II. Et si mulieris arctitudo talis sit, ut neque partus praematurus possibilis censeatur, licebitne abortum provocare aut caesaream suo tempore perficere operationem?

III. Estne licita laparatomia, quando agitur de praegnatione extra-uterina, seu de ectopicis conceptibus?

Responsum est:

Ad I. Partus accelerationem per se illicitam non esse, dummodo perficiatur iustis de causis et eo tempore ac modis, quibus ex ordinariis contingentibus matris et foetus vitae consulatur.

Ad II. Quoad primam partem, *negative*, iuxta decretum feria IV, 24. Iulii 1895, de abortus illiceitate. — Ad secundum vero quod spectat: nihil obstare, quominus mulier, de qua agitur, caesareae operationi suo tempore subiciatur.

Ad III. Necessitate cogente, licitam esse laparatomiam ad extrahendos e sinu matris ectopicos conceptus, dummodo et foetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune provideatur.

In sequenti feria VI, die 6. eiusdem mensis et anni, ... SSmus responsiones EE. ac RR. Patrum approbavit.

[Ex Responso S. Officii Decan. facult. theol. Universit. Marianopol., 5. Martii 1902.][2]

Ad dubium: «Utrum aliquando liceat e sinu matris extrahere foetus ectopicos adhuc immaturos, nondum exacto sexto mense post conceptionem?» 1890c

Responsum est:

«Negative, iuxta Decretum feria IV, 4. Maii 1898, vi cuius foetus et matris vitae, quantum fieri potest, serio et opportune

[1] ASS 30 (1897/98) 703 sq. [2] ASS 35 (1902/03) 162.

providendum est; quoad vero tempus, iuxta idem Decretum, Orator meminerit, nullam partus accelerationem licitam esse, nisi perficiatur tempore ac modis, quibus ex ordinarie contingentibus matris ac foetus vitae consulatur.»

Errores Antonii de Rosmini-Serbati [1].

[Damnati in Decr. S. Off., 14. Dec. 1887.]

1891 1. In ordine rerum creatarum immediate manifestatur humano intellectui aliquid divini in se ipso, huiusmodi nempe, quod ad divinam naturam pertineat.

1892 2. Cum divinum dicimus in natura, vocabulum istud *divinum* non usurpamus ad significandum effectum non divinum causae divinae; neque mens nobis est loqui de *divino* quodam, quod tale sit per participationem.

1893 3. In natura igitur universi, id est in intelligentiis, quae in ipso sunt, aliquid est, cui convenit denominatio divini non sensu figurato, sed proprio. — Est actualitas non distincta a reliquo actualitatis divinae.

1894 4. Esse indeterminatum, quod procul dubio notum est omnibus intelligentiis, est divinum illud, quod homini in natura manifestatur.

1895 5. Esse, quod homo intuetur, necesse est, ut sit aliquid entis necessarii et aeterni, causae creantis, determinantis ac finientis omnium entium contingentium: atque hoc est Deus.

1896 6. In esse, quod praescindit a creaturis et a Deo, quod est esse indeterminatum, atque in Deo, esse non indeterminato, sed absoluto, eadem est essentia.

1897 7. Esse indeterminatum intuitionis, esse initiale, est aliquid Verbi, quod mens Patris distinguit non realiter, sed secundum rationem a Verbo.

1898 8. Entia finita, quibus componitur mundus, resultant ex duobus elementis, id est ex termino reali finito et ex esse initiali, quod eidem termino tribuit formam entis.

1899 9. Esse, obiectum intuitionis, est actus initialis omnium entium. — Esse initiale est initium tam cognoscibilium quam subsistentium: est pariter initium Dei, prout a nobis concipitur, et creaturarum.

1900 10. Esse virtuale et sine limitibus est prima ac simplicissima omnium entitatum, adeo ut quaelibet alia entitas sit

[1] ASS 20 (1887) 398 sqq; cf. 21 (1888) 709 sq. — Antonius Comes de Rosmini-Serbati, natus 25. Martii 1797 in oppido Roveredo, fundator Congregationis clericalis «Istituto della Carità», cum aliqua eius scripta a S. Sede prohibita essent, laudabiliter se subiecit. 1. Iulii 1855 piissime obiit. Propositiones hic relatae a quibusdam post eius mortem ex eius operibus excerptae, a S. Officio damnatae sunt.

composita, et inter ipsius componentia semper et necessario sit esse virtuale. — Est pars essentialis omnium omnino entitatum, utut cogitatione dividantur.

11. Quidditas (id quod res est) entis finiti non constituitur 1901
eo, quod habet positivi, sed suis limitibus. Quidditas entis infiniti constituitur entitate, et est positiva; quidditas vero entis finiti constituitur limitibus entitatis, et est negativa.

12. Finita realitas non est, sed Deus facit eam esse ad- 1902
dendo infinitae realitati limitationem. — Esse initiale fit essentia omnis entis realis. — Esse, quod actuat naturas finitas, ipsis coniunctum, est recisum a Deo.

13. Discrimen inter esse absolutum et esse relativum non 1903
illud est, quod intercedit substantiam inter et substantiam, sed aliud multo maius; unum enim est absolute ens, alterum est absolute non-ens. At hoc alterum est relative ens. Cum autem ponitur ens relativum, non multiplicatur absolute ens; hinc absolutum et relativum absolute non sunt unica substantia, sed unicum esse; atque hoc sensu nulla est diversitas esse, immo habetur unitas esse.

14. Divina abstractione producitur esse initiale, primum 1904
finitorum entium elementum; divina vero imaginatione producitur reale finitum seu realitates omnes, quibus mundus constat.

15. Tertia operatio esse absoluti mundum creantis est di- 1905
vina synthesis, id est unio duorum elementorum: quae sunt *esse initiale*, commune omnium finitorum entium initium, atque *reale* finitum, seu potius diversa realia finita, termini diversi eiusdem esse initialis. Qua unione creantur entia finita.

16. Esse initiale per divinam synthesim ab intelligentia 1906
relatum, non ut intelligibile, sed mere ut essentia, ad terminos finitos reales, efficit, ut exsistant entia finita subiective et realiter.

17. Id unum efficit Deus creando, quod totum actum esse 1907
creaturarum integre ponit: hic igitur actus proprie non est factus, sed positus.

18. Amor, quo Deus se diligit etiam in creaturis et qui 1908
est ratio, qua se determinat ad creandum, moralem necessitatem constituit, quae in ente perfectissimo semper inducit effectum: huiusmodi enim necessitas tantummodo in pluribus entibus imperfectis integram relinquit libertatem bilateralem.

19. Verbum est materia illa invisa, ex qua, ut dicitur 1909
Sap 11, 18, creatae fuerunt res omnes universi.

20. Non repugnat, ut anima humana generatione multi- 1910
plicetur, ita ut concipiatur, eam ab imperfecto, nempe a gradu

sensitivo, ad perfectum, nempe ad gradum intellectivum, procedere.

1911 21. Cum sensitivo principio intuibile fit esse, hoc solo tactu, hac sui unione, principium illud antea solum sentiens, nunc simul intelligens, ad nobiliorem statum evehitur, naturam mutat, ac fit intelligens, subsistens atque immortale.

1912 22. Non est cogitatu impossibile, divina potentia fieri posse, ut a corpore animato dividatur anima intellectiva, et ipsum adhuc maneat animale; maneret nempe in ipso, tanquam basis puri animalis, principium animale, quod antea in eo erat veluti appendix.

1913 23. In statu naturali anima defuncti exsistit perinde ac non exsisteret: cum non possit ullam super se ipsam reflexionem exercere, aut ullam habere sui conscientiam, ipsius conditio similis dici potest statui tenebrarum perpetuarum et somni sempiterni.

1914 24. Forma substantialis corporis est potius effectus animae atque interior terminus operationis ipsius: propterea forma substantialis corporis non est ipsa anima. — Unio animae et corporis proprie consistit in immanenti perceptione, qua subiectum intuens ideam, affirmat sensibile, postquam in hac eius essentiam intuitum fuerit.

1915 25. Revelato mysterio SS. Trinitatis, potest ipsius exsistentia demonstrari argumentis mere speculativis, negativis quidem et indirectis, huiusmodi tamen, ut per ipsa veritas illa ad philosophicas disciplinas revocetur, atque fiat propositio scientifica sicut ceterae: si enim ipsa negaretur, doctrina theosophica *purae rationis* non modo incompleta maneret, sed etiam omni ex parte absurditatibus scatens annihilaretur.

1916 26. Tres supremae formae *esse,* nempe subiectivitas, obiectivitas, sanctitas, seu realitas, idealitas, moralitas, si transferantur ad esse absolutum, non possunt aliter concipi nisi ut personae subsistentes et viventes. — Verbum, quatenus obiectum amatum, et non quatenus Verbum, id est obiectum in se subsistens per se cognitum, est persona Spiritus Sancti.

1917 27. In humanitate Christi humana voluntas fuit ita rapta a Spiritu Sancto ad adhaerendum Esse obiectivo, id est Verbo, ut illa Ipsi integre tradiderit regimen hominis, et Verbum illud personaliter assumpserit, ita sibi uniens naturam humanam. Hinc voluntas humana desiit esse personalis in homine, et, cum sit persona in aliis hominibus, in Christo remansit natura.

1918 28. In christiana doctrina Verbum, character et facies Dei, imprimitur in animo eorum, qui cum fide suscipiunt baptismum Christi. — Verbum, id est character, in anima impressum, in doctrina christiana, est Esse reale (infinitum) per se manifestum, quod deinde novimus esse secundam personam SS. Trinitatis.

29. A catholica doctrina, quae sola est veritas, minime 1919
alienam putamus hanc coniecturam: In eucharistico Sacramento substantia panis et vini fit vera caro et verus sanguis Christi, quando Christus eam facit terminum sui principii sentientis, ipsamque sua vita vivificat: eo ferme modo, quo panis et vinum vere transsubstantiantur in nostram carnem et sanguinem, quia fiunt terminus nostri principii sentientis.

30. Peracta transsubstantiatione, intelligi potest corpori 1920
Christi glorioso partem aliquam adiungi in ipso incorporatam, indivisam pariterque gloriosam

31. In sacramento Eucharistiae *vi verborum* corpus et sanguis 1921
Christi est tantum ea mensura, quae respondet quantitati (a quel tanto) substantiae panis et vini, quae transsubstantiantur: reliquum corporis Christi ibi est *per concomitantiam.*

32. Quoniam qui *non manducat carnem Filii hominis et bibit* 1922
eius sanguinem, non habet vitam in se [Io 6, 54], et nihilominus qui moriuntur cum baptismate aquae, sanguinis aut desiderii, certo consequuntur vitam aeternam, dicendum est, his qui in hac vita non comederunt corpus et sanguinem Christi, subministrari hunc coelestem cibum in futura vita, ipso mortis instanti. — Hinc etiam Sanctis Veteris Testamenti potuit Christus descendens ad inferos se ipsum communicare sub speciebus panis et vini, ut aptos eos redderet ad visionem Dei.

33. Cum daemones fructum possederint, putarunt se in- 1923
gressuros in hominem, si de illo ederet; converso enim cibo in corpus hominis animatum, ipsi poterant libere ingredi animalitatem, i. e. in vitam subiectivam huius entis, atque ita de eo disponere sicut proposuerant.

34. Ad praeservandam B. V. Mariam a labe originis, satis 1924
erat, ut incorruptum maneret minimum semen in homine, neglectum forte ab ipso daemone, e quo incorrupto semine de generatione in generationem transfuso, suo tempore oriretur Virgo Maria.

35. Quo magis attenditur ordo iustificationis in homine, 1925
eo aptior apparet modus dicendi scripturalis, quod Deus peccata quaedam tegit aut non imputat. — Iuxta Psalmistam [Ps 31, 1] discrimen est inter *iniquitates,* quae *remittuntur,* et *peccata,* quae *teguntur:* illae, ut videtur, sunt culpae actuales et liberae, haec vero sunt peccata non libera eorum, qui pertinent ad populum Dei, quibus propterea nullum afferunt nocumentum.

1926 36. Ordo supernaturalis constituitur manifestatione esse in plenitudine suae formae realis; cuius communicationis seu manifestationis effectus est sensus (sentimento) deiformis, qui inchoatus in hac vita constituit lumen fidei et gratiae, completus in altera vita constituit lumen gloriae.

1927 37. Primum lumen reddens animam intelligentem est esse ideale; alterum primum lumen est etiam esse, non tamen mere ideale, sed subsistens ac vivens: illud abscondens suam personalitatem ostendit solum suam obiectivitatem: at qui videt alterum (quod est Verbum), etiamsi per speculum et in aenigmate, videt Deum.

1928 38. Deus est obiectum visionis beatificae, in quantum est auctor operum ad extra.

1929 39. Vestigia sapientiae ac bonitatis, quae in creaturis relucent, sunt comprehensoribus necessaria; ipsa enim in aeterno exemplari collecta sunt ea Ipsius pars, quae ab illis videri possit (che è loro accessibile), ipsaque argumentum praebent laudibus, quas in aeternum Deo Beati concinunt.

1930 40. Cum Deus non possit, nec per lumen gloriae, totaliter se communicare entibus finitis, non potuit essentiam suam comprehensoribus revelare et communicare, nisi eo modo, qui finitis intelligentiis sit accommodatus: scilicet Deus se illis manifestat, quatenus cum ipsis relationem habet, ut eorum creator, provisor, redemptor, sanctificator.

1930 a *Censura:* Has propositiones S. Officium «in proprio auctoris sensu reprobandas ac proscribendas esse iudicavit, prout hoc generali decreto reprobat, damnat, proscribit. . . . Sanctitas Sua decretum Eñorum Patrum approbavit, confirmavit atque ab omnibus servari mandavit.»

De ambitu libertatis et actione civili [1].

[Ex Encycl. «Libertas, praestantissimum», 20. Iunii 1888.]

1931 . . . Multi (denique) rei sacrae a re civili distractionem non probant; sed tamen faciendum censent, ut Ecclesia obsequatur tempori et flectat se atque accommodet ad ea, quae in administrandis imperiis hodierna prudentia desiderat. Quorum est honesta sententia, si de quadam intelligatur aequa ratione, quae consistere cum veritate iustitiaque possit: nimirum ut, explorata spe magni alicuius boni, indulgentem Ecclesia sese impertiat idque temporibus largiatur, quod salva officii sanctitate potest. —

[1] ASS 20 (1887) 612 sq; AL III 118 sqq.

Verum secus est de rebus ac doctrinis, quas demutatio morum ac fallax iudicium contra fas invexerint. . . .

Itaque ex dictis consequitur, nequaquam licere petere, 1932
defendere, largiri cogitandi, scribendi, docendi, itemque promiscuam religionum libertatem, veluti iura totidem, quae homini natura dederit. Nam si vere natura dedisset, imperium Dei detrectari ius esset, nec ulla temperari lege libertas humana posset. — Similiter consequitur, ista genera libertatis posse quidem, si iustae causae sint, tolerari, definita tamen moderatione, ne in libidinem atque insolentiam degenerent. . . .

Ubi dominatus premat aut impendeat eiusmodi, qui 1933
oppressam iniusta vi teneat civitatem, vel carere Ecclesiam cogat libertate debita, fas est aliam quaerere temperationem reipublicae, in qua agere cum libertate concessum sit: tunc enim non illa expetitur immodica et vitiosa libertas, sed sublevatio aliqua salutis omnium causa quaeritur, et hoc unice agitur, ut, ubi rerum malarum licentia tribuitur, ibi potestas honeste faciendi ne impediatur.

Atque etiam malle reipublicae statum populari tem- 1934
peratum genere, non est per se contra officium, salva tamen doctrina catholica de ortu atque administratione publicae potestatis. Ex variis reipublicae generibus, modo sint ad consulendum utilitati civium per se idonea, nullum quidem Ecclesia respuit: singula tamen vult, quod plane idem natura iubet, sine iniuria cuiusquam, maximeque integris Ecclesiae iuribus, esse constituta.

Ad res publicas gerendas accedere, nisi ali- 1935
cubi ob singularem rerum temporumque conditionem aliter caveatur, honestum est: immo vero probat Ecclesia, singulos operam suam in communem afferre fructum, et quantum quisque industria potest, tueri, conservare, augere rempublicam.

Neque illud Ecclesia damnat, velle gentem suam ne- 1936
mini servire nec externo, nec domino, si modo fieri incolumi iustitia queat. Denique nec eos reprehendit, qui efficere volunt, ut civitates suis legibus vivant civesque quam maxima augendorum commodorum facultate do-

nentur. Civicarum sine intemperantia libertatum semper esse Ecclesia fautrix fidelissima consuevit: quod testantur potissimum civitates Italicae, scilicet prosperitatem, opes, gloriam nominis municipali iure adeptae, quo tempore salutaris Ecclesiae virtus in omnes reipublicae partes nemine repugnante pervaserat.

De amore in Ecclesiam et patriam[1].

[Ex Encycl. «Sapientiae christianae», 10. Ian. 1890.]

1936a Esse in usu vitae plura ac maiora catholicorum officia, quam eorum, qui sint fidei catholicae aut perperam compotes aut omnino expertes, dubitari non potest. . . . Christianam fidem homo, ut debet, complexus, hoc ipso Ecclesiae ut ex ea natus subicitur eiusque fit societatis maximae sanctissimaeque particeps, quam summa cum potestate regere, sub invisibili capite Christo Iesu, Romani Pontificis proprium est munus. — Nunc vero si civitatem, in qua editi susceptique in hanc lucem sumus, praecipue diligere tuerique iubemur lege naturae usque eo, ut civis bonus vel mortem pro patria oppetere non dubitet, officium est Christianorum longe maius, simili modo esse in Ecclesiam semper affectos. Est enim Ecclesia civitas sancta Dei viventis, Deo ipso nata, eodemque auctore constituta: quae peregrinatur quidem in terris, sed vocans homines et erudiens atque deducens ad sempiternam in coelis felicitatem. Adamanda igitur patria est, unde vitae mortalis usuram accipimus: sed necesse est, caritate Ecclesiam praestare, cui vitam animae debemus perpetuo mansuram: quia bona animi corporis bonis rectum est anteponere, multoque, quam erga homines, sunt erga Deum officia sanctiora.

1936b Ceterum, vere si iudicare volumus, supernaturalis amor Ecclesiae patriaeque caritas naturalis, geminae sunt ab eodem sempiterno principio profectae caritates, cum ipse sit utriusque auctor et causa Deus: ex quo consequitur, non posse alterum officium pugnare cum altero. . . . Nihilominus horum officiorum ordo, vel calamitate temporum vel iniquiore hominum voluntate, aliquando pervertitur.

[1] ASS 22 (1889/90) 385 sqq; AL X (Romae 1891) 13 sqq.

Nimirum incidunt causae, cum aliud videtur a civibus respublica, aliud a christianis religio postulare; idque non alia sane de causa, quam quod rectores reipublicae sacram Ecclesiae potestatem aut nihil pensi habent aut sibi volunt esse subiectam. . . . Si reipublicae leges aperte discrepent cum iure divino, si quam Ecclesiae imponant iniuriam, aut iis, quae sunt de religione, officiis contradicant, vel auctoritatem Iesu Christi in Pontifice Maximo violent, tum vero resistere officium est, parere scelus: idque cum ipsius reipublicae iniuria coniunctum, quia peccatur in rempublicam, quidquid in religione delinquitur.

De laicorum apostolatu[1].

[Ex eadem Encyclica.]

Neque est, quod opponat quisquam, Ecclesiae conservatorem et vindicem Iesum Christum nequaquam opera hominum indigere. Non enim inopia virium, sed magnitudine bonitatis vult ille, ut aliquid a nobis conferatur operae ad salutis, quam ipse peperit, obtinendos adipiscendosque fructus. 1936c

Huiusce partes officii primae sunt, catholicam doctrinam profiteri aperte et constanter, eamque, quoad quisque potest, propagare. . . . Profecto praedicandi, hoc est docendi, munus iure divino penes magistros est, quos *«Spiritus Sanctus posuit episcopos regere Ecclesiam Dei»* [Act 20, 28], maximeque penes Pontificem Romanum, Iesu Christi vicarium, Ecclesiae universae summa cum potestate praepositum, credendorum, agendorum magistrum. Nihilominus nemo putet, industriam nonnullam eadem in re ponere privatos prohiberi, eos nominatim, quibus ingenii facultatem Deus cum studio bene merendi dedit: qui, quoties res exigat, commode possunt non sane doctoris sibi partes assumere, sed ea, quae ipsi acceperint, impertire ceteris, magistrorum voci resonantes tamquam imago. Quin immo privatorum opera visa est Patribus Concilii VATICANI usque adeo opportuna ac frugifera, ut prorsus deposcendam iudicarint: *«Omnes Christi fideles . . . operam conferant»* [v. n. 1819]. — Ceterum serere fidem

[1] ASS 22 (1889/90) 391 sq; AL X (Romae 1891) 20 sqq.

catholicam auctoritate exempli, professionisque constantia praedicare, quisque se posse ac debere meminerit. — In officiis igitur, quae nos iungunt Deo atque Ecclesiae, hoc est numerandum maxime, ut in veritate christiana propaganda propulsandisque erroribus elaboret singulorum, quoad potest, industria.

De materia Eucharistiae (vino)[1].

[Ex Resp. S. Off., 8. Maii 1887 et 30. Iulii 1890.]

1937 *Ab episcopo Carcassonensi ad vini corruptionis periculum praecavendum duo remedia proponuntur:*

1. Vino naturali addatur parva quantitas *d'eau-de-vie;*
2. Ebulliatur vinum ad sexaginta et quinque altitudinis gradus.

Ad quaestionem, utrum haec remedia licita sint in vino pro sacrificio Missae et quodnam praeferendum,

Responsum est:

Praeferendum vinum prout secundo loco exponitur.

1938 *Episcopus Massiliensis exponit et quaerit:*

In pluribus Galliae partibus, maxime si eae ad meridiem sitae reperiantur, vinum album, quod incruento Missae sacrificio inservit, tam debile est ac impotens, ut diu conservari non valeat, nisi eidem quaedam spiritus vini *(spirito alcool)* quantitas admisceatur.

1. An istiusmodi commixtio licita sit?
2. Et, si affirmative, quaenam quantitas huiusmodi materiae extraneae vino adiungi permittatur?
3. In casu affirmativo, requiriturne spiritus vini ex vino puro seu ex vitis fructu extractus?

Responsum est:

Dummodo spiritus *(alcool)* extractus fuerit ex genimine vitis, et quantitas alcoholica addita una cum ea, quam vinum, de quo agitur, naturaliter continet, non excedat proportionem duodecim pro centum, et admixtio fiat, quando vinum est valde recens, nihil obstare, quominus idem vinum in Missae sacrificio adhibeatur[2].

[1] ASS 23 (1890/91) 699 sq.

[2] Similiter responsum est pro Brasilia 5. Aug. 1896 (ASS 29 [1896/97] 317; AE 4 [1896] 385 a), et in Resp. ad episc. Tarraconensem quantitas alcoholica usque ad 17 vel 18 pro centum extensa est, quando naturaliter vinum iam habet 12 p. c. aut ultra (ASS ib. 318; AE ib. 484 a).

De iure proprietatis privatae, de iusta laboris mercede et iure privatas ineundi societates[1].

[Ex Encycl. «Rerum novarum», 15. Maii 1891.]

Possidere res privatim ut suas, ius est homini a natura 1938 a
datum. . . . Neque est, cur providentia introducatur reipublicae: est enim homo, quam respublica, senior: quocirca ius ille suum ad vitam corpusque tuendum habere naturâ ante debuit, quam civitas ulla coisset. . . . Res enim eas, quae ad conservandam vitam maximeque ad perficiendam requiruntur, terra quidem cum magna largitate fundit, sed fundere ex se sine hominum cultu et curatione non posset. Iamvero cum in parandis naturae bonis industriam mentis viresque corporis homo insumat, hoc ipso applicat ad sese eam naturae corporeae partem, quam ipse percoluit, in qua velut formam quandam personae suae impressam reliquit; ut omnino rectum esse oporteat, eam partem ab eo possideri uti suam, nec ullo modo ius ipsius violare cuiquam licere. — Horum tam perspicua vis est argumentorum, ut mirabile videatur, dissentire quosdam exoletarum opinionum restitutores: qui usum quidem soli variosque praediorum fructus homini privato concedunt: at possideri ab eo ut domino vel solum, in quo aedificavit, vel praedium, quod excoluit, plane ius esse negant. . .

Iura vero istiusmodi, quae in hominibus insunt singulis, multo validiora intelliguntur esse, si cum officiis hominum in convictu domestico apta et connexa spectentur. . . . Quod igitur demonstravimus, ius dominii personis singularibus naturâ tributum, id transferri in hominem, qua caput est familiae, oportet: immo tanto ius est illud validius, quanto persona humana in convictu domestico plura complectitur. Sanctissima naturae lex est, ut victu omnique cultu paterfamilias tueatur, quos ipse procrearit: idemque illuc a natura ipsa deducitur, ut velit liberis suis, quippe qui paternam referunt et quodam modo producunt personam, acquirere et parare, unde se honeste possint in ancipiti vitae cursu a misera fortuna defendere. Id vero efficere non alia ratione potest,

[1] ASS 23 (1890/91) 641 sqq; AL XI (Romae 1891) 100 sqq.

nisi fructuosarum possessione rerum, quas ad liberos hereditate transmittat. . . . Velle igitur, ut pervadat civile imperium arbitratu suo usque ad intima domorum, magnus ac perniciosus est error. . . . Patria potestas est eiusmodi, ut nec exstingui neque absorberi a republica possit. . . . Maneat ergo, cum plebi sublevatio quaeritur, hoc in primis haberi fundamenti instar oportere, privatas possessiones inviolate servandas. . . .

1938b Iusta possessio pecuniarum a iusto pecuniarum usu distinguitur. Bona privatim possidere, quod paulo ante vidimus ius est homini naturale: eoque uti iure, maxime in societate vitae, non fas modo est, sed plane necessarium. . . . At vero si illud quaeratur, qualem esse usum bonorum necesse sit, Ecclesia quidem sine ulla dubitatione respondet: «Quantum ad hoc, non debet homo habere res exteriores ut proprias, sed ut communes, ut scilicet de facili aliquis eas communicet in necessitate aliorum. Unde Apostolus dicit: ,*Divitibus huius saeculi praecipe . . . facile tribuere, communicare*' [1 Tim 6, 17 sq]» [1]. Nemo certe opitulari aliis de eo iubetur, quod ad usus pertineat cum suos tum suorum necessarios: immo nec tradere aliis, quo ipse egeat ad id servandum, quod personae conveniat, quodque deceat. . . . Sed ubi necessitati satis et decoro datum, officium est de eo, quod superat, gratificari indigentibus. «*Quod superest, date eleemosynam*» [Lc 11, 41]. Non iustitiae, excepto in rebus extremis, officia ista sunt, sed caritatis christianae, quam profecto lege agendo petere ius non est. Sed legibus iudiciisque hominum lex antecedit iudiciumque Christi Dei, qui multis modis suadet consuetudinem largiendi . . . et collatam negatamve pauperibus beneficentiam perinde est ac sibi collatam negatamve iudicaturus [Mt 25, 34 sqq].

1938c Duas velut notas habet in homine labor natura insitas, nimirum ut *personalis* sit, quia vis agens adhaeret personae, atque eius omnino est propria, a quo exercetur, et eius est utilitati nata: deinde ut sit *necessarius*, ob hanc causam, quod fructus laboris est homini opus ad vitam tuendam: vitam autem tueri ipsa rerum, cui

---

[1] S. Thomas, S. th. II 2, q. 66, a. 2.

maxime parendum, natura iubet. Iamvero si ex ea dumtaxat parte spectetur, quod personalis est, non est dubium, quin integrum opifici sit pactae mercedis angustius finire modum: quemadmodum enim operas dat ille voluntate, sic et operarum mercede vel tenui vel plane nulla contentus esse voluntate potest. Sed longe aliter iudicandum, si cum ratione *personalitatis* ratio coniungitur *necessitatis*, cogitatione quidem, non re, ab illa separabilis. Reapse manere in vita, commune singulis officium est, cui scelus est deesse. Hinc ius reperiendarum rerum, quibus vita sustentatur, necessario nascitur: quarum rerum facultatem infimo cuique non nisi quaesita labore merces suppeditat. Esto igitur, ut opifex atque herus libere in idem placitum, ac nominatim in salarii modum consentiant: subest tamen semper aliquid ex iustitia naturali, idque libera paciscentium voluntate maius et antiquius, scilicet alendo opifici, frugi quidem et bene morato, haud imparem esse mercedem oportere. Quod si necessitate opifex coactus, aut mali peioris metu permotus duriorem conditionem accipiat, quae, etiamsi nolit, accipienda sit, quod a domino vel a redemptore operum imponitur, istud quidem est subire vim, cui iustitia reclamat. . . . Mercedem si ferat opifex satis amplam, ut ea se uxoremque et liberos tueri commodum queat, facile studebit parsimoniae, si sapit, efficietque, quod ipsa videtur natura monere, ut detractis sumptibus, aliquid etiam redundet, quo sibi liceat ad modicum censum pervenire. Neque enim efficaci ratione dirimi causam, de qua agitur, posse vidimus, nisi hoc sumpto et constituto, ius privatorum bonorum sanctum esse oportere. . . . Non tamen ad haec commoda perveniri nisi ea conditione potest, ut privatus census ne exhauriatur immanitate tributorum et vectigalium. Ius enim possidendi privatim bona cum non sit lege hominum, sed natura datum, non ipsum abolere, sed tantummodo ipsius usum temperare et cum communi bono componere auctoritas publica potest. Faciat ergo iniuste atque inhumane, si de bonis privatorum plus aequo, tributorum nomine, detraxerit. . . .

Vulgo coiri eius generis societates, sive totas 1938d
ex opificibus conflatas, sive ex utroque ordine mixtas

gratum est: optandum vero, ut numero et actuosa virtute crescant. . . . Privatas enim societates inire concessum est homini iure naturae: est autem ad praesidium iuris naturalis instituta civitas, non ad interitum; eoque si civium coetus sociari vetuerit, plane secum pugnantia agat propterea, quod tam ipsa quam coetus privati uno hoc e principio nascuntur, quod homines sunt natura congregabiles. — Incidunt aliquando tempora, cum ei generi communitatum rectum sit leges obsistere: scilicet si quidquam ex instituto persequantur, quod cum probitate, cum iustitia, cum reipublicae salute aperte dissideat[1].

De duello[2].

[Ex ep. «Pastoralis officii» ad episcopos Germ. et Austr., 12. Sept. 1891.]

1939 . . . Utraque divina lex, tum ea quae naturalis rationis lumine, tum quae Litteris divino afflatu perscriptis promulgata est, districte vetant, ne quis extra causam publicam hominem interimat aut vulneret, nisi salutis suae defendendae causa, necessitate coactus. At qui ad privatum certamen provocant vel oblatum suscipiunt, hoc agunt, huc animum viresque intendunt, nulla necessitate adstricti, ut vitam eripiant aut saltem vulnus inferant adversario. Utraque porro divina lex interdicit, ne quis temere vitam proiciat suam, gravi et manifesto obiciens discrimini, cum id nulla officii aut caritatis magnanimae ratio suadeat; haec autem caeca temeritas, vitae contemptrix, plane inest in natura duelli. Quare obscurum nemini aut dubium esse potest, in eos, qui privatim proelium conserunt singulare, utrumque cadere et scelus alienae cladis et vitae propriae discrimen voluntarium. Demum vix ullà pestis est, quae a civilis vitae disciplina magis abhorreat et iustum civitatis ordinem pervertat, quam permissa civibus licentia, ut sui quisque assertor iuris privata vi manuque et honoris, quem violatum putet, ultor exsistat. . . .

[1] Cf. S. C. Concilii ep. ad episc. Insulensem de quodam conflictu inter opifices herosque operarum in illa regione suborto d. 5. Iun. 1929 (AAS 21 [1929] 494 sqq).

[2] AL (ed. Rom.) XI 283 sqq; ASS 24 (1891/92) 204 sq.

Neque illis, qui oblatum certamen suscipiunt, iusta 1940
suppetit excusatio metus, quod timeant se vulgo segnes haberi, si pugnam detrectent. Nam si officia hominum ex falsis vulgi opinionibus dimetienda essent, non ex aeterna recti iustique norma, nullum esset naturale ac verum inter honestas actiones et flagitiose facta discrimen. Ipsi sapientes ethnici et norunt et tradiderunt, fallacia vulgi iudicia spernenda esse a forti et constanti viro. Iustus potius et sanctus timor est, qui avertit hominem ab iniqua caede eumque facit de propria et fratrum salute sollicitum. Immo qui inania vulgi aspernatur iudicia, qui contumeliarum verbera subire mavult, quam ulla in re officium deserere, hunc longe maiore atque excelsiore animo esse perspicitur, quam qui ad arma procurrit lacessitus iniuria. Quin etiam, si recte diiudicari velit, ille est unus, in quo solida fortitudo eluceat, illa, inquam, fortitudo, quae virtus vere nominatur et cui gloria comes est non fucata, non fallax. Virtus enim in bono consistit rationi consentaneo, et nisi quae in iudicio nitatur approbantis Dei, stulta omnis est gloria.

De B. M. V., gratiarum mediatrice[1].

[Ex Encycl. «Octobri mense» de Rosario, 22. Sept. 1891.]

Filius Dei aeternus, cum ad hominis redemptionem 1940a
et decus, hominis naturam vellet suscipere, eaque re mysticum quoddam cum universo humano genere initurus esset conubium, non id ante perfecit, quam liberrima consensio accessisset designatae matris, quae ipsius generis humani personam quodammodo agebat, ad eam illustrem verissimamque Aquinatis sententiam: «Per annuntiationem exspectabatur consensus Virginis loco totius humanae naturae»[2]. Ex quo non minus vere proprieque affirmare licet, nihil prorsus de permagno illo omnis gratiae thesauro, quem attulit Dominus, siquidem *gratia et veritas per Iesum Christum facta est* [Io 1, 17], nihil nobis, nisi per Mariam, Deo sic volente, impertiri; ut, quo modo ad summum Patrem nisi per Filium nemo potest acce-

[1] ASS 24 (1891) 196 sq; AL V 10.

[2] Summa theol. 3, q. 30, a. 1.

dere, ita fere nisi per matrem accedere nemo possit ad Christum.

[Ex Encycl. «Fidentem» de Rosario, 20. Sept. 1896.] [1]

Nemo etenim unus cogitari quidem potest, qui reconciliandis Deo hominibus parem atque illa operam vel unquam contulerit vel aliquando sit collaturus. Nempe ipsa ad homines in sempiternum ruentes exitium Servatorem adduxit, iam tum scilicet cum pacifici sacramenti nuntium ab Angelo in terras allatum admirabili assensu «loco totius humanae naturae» [2] excepit: ipsa est *de qua natus est Iesus* [Mt 1, 16], vera scilicet eius mater, ob eamque causam digna et peraccepta *ad Mediatorem mediatrix.*

De studiis s. Scripturae [3].

[Ex Encycl. «Providentissimus Deus», 18. Nov. 1893.]

1941 ... Quoniam certa opus est via interpretationis utiliter expediendae, utrumque magister prudens devitet incommodum, vel eorum, qui de singulis libris cursim delibandum praebent, vel eorum, qui in certa unius parte immoderatius consistunt.... Exemplar in hoc sumet versionem Vulgatam, quam Concilium TRIDENTINUM *in publicis lectionibus, disputationibus, praedicationibus et expositionibus pro authentica* habendam decrevit [v. n. 785] atque etiam commendat quotidiana Ecclesiae consuetudo. Neque tamen non sua habenda erit ratio reliquarum versionum, quas christiana laudavit usurpavitque antiquitas, maxime codicum primigeniorum. Quamvis enim, ad summam rei quod spectat, ex dictionibus Vulgatae hebraea et graeca bene eluceat sententia, attamen si quid ambigue, si quid minus accurate inibi elatum sit, «inspectio praecedentis linguae», suasore Augustino [4], proficiet. . . .

1942 . . . Patrum doctrinam Synodus VATICANA amplexa est, quando TRIDENTINUM decretum de divini verbi scripti interpretatione renovans hanc illius mentem esse declaravit, ut *in rebus fidei et morum, ad aedificationem*

[1] ASS 29 (1896) 206; AL VI 214.
[2] S. Thomas Aq., Summa theol. 3, q. 30, a. 1.
[3] ASS 26 (1893/94) 278 sqq; AE 2 (1894) 3 sqq; AL V 210 sqq; EB 90 sqq.
[4] S. August., De doctrina christ. l. 3, c. 3 et 4 [ML 34, 68].

doctrinae christianae pertinentium, is pro vero sensu sacrae Scripturae habendus sit, quem tenuit ac tenet sancta mater Ecclesia, cuius est iudicare de vero sensu et interpretatione Scripturarum sanctarum; atque ideo nemini licere contra hunc sensum aut etiam contra unanimem consensum Patrum ipsam Scripturam sacram interpretari [v. n. 786 1788]. — Qua plena sapientiae lege nequaquam Ecclesia pervestigationem scientiae biblicae retardat aut coercet; sed eam potius ab errore integram praestat, plurimumque ad veram adiuvat progressionem. Nam privato cuique doctori magnus patet campus, in quo, tutis vestigiis, sua interpretandi industria praeclare certet Ecclesiaeque utiliter. In locis quidem divinae Scripturae, qui expositionem certam et definitam adhuc desiderant, effici ita potest ex suavi Dei providentis consilio, ut quasi praeparato studio iudicium Ecclesiae maturetur; in locis vero iam definitis potest privatus doctor aeque prodesse, si eos vel enucleatius apud fidelium plebem et ingeniosius apud doctos edisserat vel insignius evincat ab adversariis. . . .

In ceteris analogia fidei sequenda est, et doc- 1943
trina catholica, qualis ex auctoritate Ecclesiae accepta, tanquam summa norma est adhibenda.... Ex quo apparet, eam interpretationem ut ineptam et falsam reiciendam, quae vel inspiratos auctores inter se quodammodo pugnantes faciat vel doctrinae Ecclesiae adversetur....

Iamvero sanctorum Patrum, quibus «post Aposto- 1944
los sancta Ecclesia plantatoribus, rigatoribus, aedificatoribus, pastoribus, nutritoribus crevit» [1], summa auctoritas est, quotiescunque testimonium aliquod biblicum, ut ad fidei pertinens morumve doctrinam uno eodemque modo explicant omnes. . . .

Ceterorum interpretum catholicorum est minor 1945
quidem auctoritas; attamen, quoniam Bibliorum studia continuum quendam progressum in Ecclesia habuerunt, istorum pariter commentariis suus tribuendus est honor, ex quibus multa opportune peti liceat ad refellenda contraria, ad difficiliora enodanda. At vero id nimium

[1] S. Augustinus, Contra Iulian. Pelag. l. 2, c. 10, n. 37 [ML 44, 700].

dedecet, ut quis, egregiis operibus, quae nostri abunde
reliquerunt, ignoratis aut despectis, heterodoxorum libros
praeoptet ab eisque cum praesenti sanae doctrinae peri-
culo et non raro cum detrimento fidei explicationem
locorum quaerat, in quibus catholici ingenia et labores
suos iamdudum optimeque collocarint. . . .

1946 . . . Est primum [interpretationis adiumentum] in studio lin-
guarum veterum orientalium simulque in arte, quam
vocant criticam[1]. . . . Ergo sacrae Scripturae magistris
necesse est atque theologos addecet eas linguas cognitas
habere, quibus libri canonici sunt primitus ab hagio-
graphis exarati. . . . Hos autem ipsos eiusdem rei gra-
tia doctiores esse oportet atque exercitatiores in vera
artis criticae disciplina: perperam enim et cum reli-
gionis damno inductum est artificium, nomine hone-
statum criticae sublimioris, quo ex solis internis,
uti loquuntur, rationibus cuiuspiam libri origo, integritas,
auctoritas diiudicata emergant. Contra perspicuum est,
in quaestionibus rei historicae, cuiusmodi origo et con-
servatio librorum, historiae testimonia valere prae ceteris

[1] LEO XIII in Litteris apost. «*Vigilantiae*» 30. Oct. 1902 «de studiis
s. Scripturae provehendis» inter alia haec scripsit:
«*Artis criticae* disciplinam, quippe percipiendae penitus hagiographorum
sententiae perutilem, Nobis vehementer probantibus, nostri excolant.
Hanc ipsam facultatem, adhibita loco ope heterodoxorum, Nobis non
repugnantibus iidem exacuant. Videant tamen, ne ex hac consuetudine
intemperantiam iudicii imbibant: siquidem in hanc saepe recidit artificium
illud criticae, ut aiunt, sublimioris; cuius periculosam temeritatem plus
semel ipsi denuntiavimus» (ASS 35 [1902/03] 236).
PIUS X in Litteris ad episc. Rupellensem [La Rochelle] Le Camus
die 11. Ian. 1906 datis sic ait:
«. . . Illud praecipue tibi dandum est laudi, quod eam viam explicandi
sacras Litteras studiose teneas, quam in obsequium veritatis atque in
decus doctrinae catholicae omnino teneri, Ecclesia duce, oportet. Ut
enim [revera: *infatti*] damnanda est eorum temeritas, qui, plus tribuentes
novitati quam magisterio Ecclesiae, critices adhibere genus non dubitent
immodice liberum; ita eorum ratio non probanda, qui nulla in re ausint
ab usitata exegesi Scripturae recedere, etiam cum salva fide id bona
studiorum incrementa postulent *(conviene parimenti disapprovare l'attitudine
di coloro che non osano, in alcun modo, romperla coll'esegesi scritturale
vigente fino a ieri, anche quando, salva l'integrità della fede, il saggio
progresso degli studi li invita coraggiosamente a farlo)*. Hos inter medius
tu recta incedis; tuoque exemplo ostendis, nihil timendum esse divinis
libris a vera progressione artis criticae, quin commodum ex hac subinde
lumen peti posse: ita nempe si prudens sincerumque iudicium huc ac-
cesserit. . .» [L'Unità cattolica, Firenze 4. Febr. 1906; AE 14 (1906) 99.
Versio Lat. ex: Civiltà catt., a. 57 (1906) II 484 sq].

eaque esse quam studiosissime et conquirenda et excutien-
da: illas vero rationes internas plerumque non esse tanti,
ut in causam, nisi ad quandam confirmationem, possint
advocari. . . . Illud ipsum quod extollunt genus criticae
sublimioris, eo demum recidet, ut suum quisque studium
praeiudicatamque opinionem interpretando sectentur. . . .

Scripturae sacrae doctori cognitio naturalium 1947
rerum bono erit subsidio, quo huius quoque modi
captiones in divinos libros instructas facilius detegat
et refellat. — Nulla quidem theologum inter et phy-
sicum vera dissensio intercesserit, dum suis uterque
finibus se contineant, id caventes secundum S. Augu-
stini monitum, «ne aliquid temere et incognitum pro
cognito asserant»[1]. Sin tamen dissenserint, quemad-
modum se gerat theologus, summatim est regula ab
eodem oblata: «Quidquid, inquit, ipsi de natura rerum
veracibus documentis demonstrare potuerint, ostendamus
nostris Litteris non esse contrarium: quidquid autem
de quibuslibet suis voluminibus his nostris Litteris, id
est catholicae fidei, contrarium protulerint, aut aliqua
etiam facultate ostendamus aut nulla dubitatione cre-
damus esse falsissimum»[2] De cuius aequitate regulae
in consideratione sit primum, scriptores sacros seu verius
«Spiritum Dei, qui per ipsos loquebatur, noluisse ista
(videlicet intimam adspectabilium rerum constitutionem)
docere homines, nulli saluti profutura»[3]; quare eos,
potius quam explorationem naturae recta persequantur,
res ipsas aliquando describere et tractare aut quodam
translationis modo aut sicut communis sermo per ea
ferebat tempora hodieque de multis fert rebus in quo-
tidiana vita ipsos inter homines scientissimos. Vulgari
autem sermone cum ea primo proprieque efferantur,
quae cadant sub sensus, non dissimiliter scriptor sacer
(monuitque et Doctor Angelicus) «ea secutus est, quae
sensibiliter apparent»[4], seu quae Deus ipse, homines
alloquens, ad eorum captum significavit humano more.

[1] Cf. S. August., De Gen. ad litt. imperf. lib. c. 9, n. 30 [ML 34, 233].
[2] Idem, De Gen. ad litt. l. 1, c. 21, n. 41 [ML 34, 262].
[3] Idem ibid. l. 2, c. 9, n. 20 [ML 34, 270].
[4] S. Thomas, Summa theol. 1, q. 70, a. 1 ad 3.

1948 Quod vero defensio Scripturae sanctae agenda strenue est, non ex eo omnes aeque sententiae tuendae sunt, quas singuli Patres aut qui deinceps interpretes in eadem declaranda ediderint: qui prout erant opiniones aetatis, in locis edisserendis, ubi physica aguntur, fortasse non ita semper iudicaverunt ex veritate, ut quaedam posuerint, quae nunc minus probentur. Quocirca studiose dignoscendum in illorum interpretationibus, quaenam reapse tradant tanquam spectantia ad fidem aut cum ea maxime copulata, quaenam unanimi tradant consensu; namque «in his quae de necessitate fidei non sunt, licuit Sanctis diversimode opinari, sicut et nobis» [1], ut est S. Thomae sententia. Qui et alio loco prudentissime habet: «Mihi videtur tutius esse, huiusmodi, quae philosophi communiter senserunt et nostrae fidei non repugnant, nec sic esse asserenda ut dogmata fidei, etsi aliquando sub nomine philosophorum introducantur, nec sic esse neganda tanquam fidei contraria, ne sapientibus huius mundi occasio contemnendi doctrinam fidei praebeatur» [2].

Sane, quamquam ea, quae speculatores naturae certis argumentis certa iam esse [3] affirmarint, interpres ostendere debet nihil Scripturis recte explicatis obsistere, ipsum tamen ne fugiat, factum quandoque esse, ut certa quaedam ab illis tradita, postea in dubitationem adducta sint et repudiata. Quodsi physicorum scriptores terminos disciplinae suae transgressi, in provinciam philosophorum perversitate opinionum invadant, eas interpres theologus philosophis mittat refutandas.

1949 Haec ipsa deinde ad cognatas disciplinas, ad historiam praesertim, iuvabit transferri. Dolendum enim, multos esse, qui antiquitatis monumenta, gentium mores et instituta, similiumque rerum testimonia magnis ii quidem laboribus perscrutentur et proferant, sed eo saepius consilio, ut erroris labes in sacris Libris deprehendant, ex quo illorum auctoritas usquequaque infirmetur et nutet.

[1] In Sent. 2, dist. 2, q. 1, a. 3.
[2] Opusc. 10. Responsio de 42 articulis (praefatio).
[3] EB *om* esse.

Idque nonnulli et nimis infesto animo faciunt nec satis aequo iudicio: qui sic fidunt profanis libris et documentis memoriae priscae, perinde ut nulla eis ne suspicio quidem erroris possit subesse, libris vero Scripturae sacrae, ex opinata tantum erroris specie, neque ea probe discussa, vel parem abnuunt fidem.

Fieri quidem potest, ut quaedam librariis in codicibus 1950
describendis minus recte exciderint; quod considerate iudicandum est nec facile admittendum, nisi quibus locis rite sit demonstratum; fieri etiam potest, ut germana alicuius loci sententia permaneat anceps; cui enodandae multum afferent optimae interpretandi regulae: at nefas omnino fuerit aut inspirationem ad aliquas tantum sacrae Scripturae partes coangustare aut concedere sacrum ipsum errasse auctorem. Nec enim toleranda est eorum ratio, qui ex istis difficultatibus sese expediunt, id nimirum dare non dubitantes, inspirationem divinam ad res fidei morumque, nihil praeterea, pertinere . . .

Libri omnes atque integri, quos Ecclesia tamquam 1951
sacros et canonicos recipit, cum omnibus suis partibus, Spiritu Sancto dictante conscripti sunt; tantum vero abest, ut divinae inspirationi error ullus subesse possit, ut ea per se ipsa non modo errorem excludat omnem, sed tam necessario excludat et respuat, quam necessarium est, Deum, summam Veritatem, nullius omnino erroris auctorem esse.

Haec est antiqua et constans fides Ecclesiae, solemni 1952
etiam sententia in Conciliis definita FLORENTINO [v. n. 706] et TRIDENTINO [v. n. 783 sqq], confirmata denique atque expressius declarata in Concilio VATICANO, a quo absolute edictum: *Veteris et Novi Testamenti libri . . . Deum habent auctorem* [v. n. 1787]. Quare nihil admodum refert, Spiritum Sanctum assumpsisse homines tanquam instrumenta ad scribendum, quasi, non quidem primario auctori, sed scriptoribus inspiratis quidpiam falsi elabi potuerit. Nam supernaturali ipse virtute ita eos ad scribendum excitavit et movit, ita scribentibus adstitit, ut ea omnia eaque sola, quae ipse iuberet, et recte mente conciperent et fideliter conscribere vellent et apte infallibili veritate exprimerent: secus non ipse esset auctor

sacrae Scripturae universae. . . . Atque adeo Patribus omnibus et Doctoribus persuasissimum fuit, divinas Litteras, quales ab hagiographis editae sunt, ab omni omnino errore esse immunes, ut propterea non pauca illa, quae contrarii aliquid vel dissimile viderentur afferre (eademque fere sunt, quae nomine novae scientiae nunc obiciunt), non subtiliter minus quam religiose componere inter se et conciliare studuerint; professi unanimes, libros eos et integros et per partes a divino aeque esse afflatu, Deumque ipsum per sacros auctores elocutum nihil admodum a veritate alienum ponere potuisse.

Ea valeant universe quae idem Augustinus ad Hieronymum scripsit: «. . . Si aliquid in eis offendero Litteris, quod videatur contrarium veritati, nihil aliud quam vel mendosum esse codicem, vel interpretem non assecutum esse quod dictum est, vel me minime intellexisse non ambigam» [1]. . . .

1953 . . . Permulta enim ex omni doctrinarum genere sunt diu multumque contra Scripturam iactata, quae nunc, utpote inania, penitus obsolevere; item non pauca de quibusdam Scripturae locis (non proprie ad fidei morumque pertinentibus regulam) sunt quondam interpretando proposita, in quibus rectius postea vidit acrior quaedam investigatio. Nempe opinionum commenta delet dies; sed «veritas manet et invalescit in aeternum» [2].

De uni(ci)tate Ecclesiae [3].

[Ex Encycl. «Satis cognitum», 29. Iunii 1896.]

1954 . . . Profecto unam esse Iesu Christi germanam Ecclesiam, ex luculento ac multiplici sacrarum Litterarum testimonio sic constat inter omnes, ut contradicere Christianus nemo ausit. Verum in diiudicanda statuendaque natura unitatis multos varius error de via deflectit. Ecclesiae quidem non solum ortus, sed tota constitutio ad rerum voluntate libera effectarum pertinet genus: quocirca ad id, quod revera gestum est, iudicatio

[1] S. August., Ep. 82, 1, n. 3 [ML 33 (Aug. II), 277] et crebrius alibi.
[2] 3 Esdr. 4, 38.
[3] ASS 28 (1895/96) 711 sqq; AE 4 (1896) 247a sqq; AL VI 160 sqq.

est omnis revocanda exquirendumque non sane, quo pacto una esse Ecclesia queat, sed quo unam esse is voluit, qui condidit.

Iamvero, si ad id respicitur, quod gestum est, Ec- 1955
clesiam Iesus Christus non talem finxit formavitque, quae communitates plures complecteretur genere similes, sed distinctas neque iis vinculis alligatas, quae Ecclesiam individuam atque unicam efficerent eo plane modo, quo *Credo unam . . . Ecclesiam* in Symbolo fidei profitemur . . . Sane Iesus Christus de aedificio eiusmodi mystico cum loqueretur, Ecclesiam non commemorat nisi unam quam appellat suam: «*aedificabo Ecclesiam meam*» [Mt 16, 18]. Quaecunque praeter hanc cogitetur alia, cum non sit per Iesum Christum condita, Ecclesia Christi vera esse non potest. . . . Itaque partam per Iesum Christum salutem simulque beneficia omnia, quae inde proficiscuntur, late fundere in omnes homines atque ad omnes propagare aetates debet Ecclesia. Quocirca ex voluntate auctoris sui unicam in omnibus terris in perpetuitate temporum esse necesse est. . . . Est igitur Ecclesia Christi unica et perpetua: quicunque seorsum eant, aberrant a voluntate et praescriptione Christi Domini relictoque salutis itinere ad interitum digrediuntur.

At vero qui unicam condidit, is idem condidit unam: 1956
videlicet eiusmodi, ut quotquot in ipsa futuri essent, arctissimis vinculis sociati tenerentur ita prorsus, ut unam gentem, unum regnum, corpus unum efficerent: «*Unum corpus et unus spiritus, sicut vocati estis in una spe vocationis vestrae*» [Eph 4, 4]. . . . Tantae autem inter homines ac tam absolutae concordiae necessarium fundamentum est convenientia coniunctioque mentium: ex quo conspiratio voluntatum atque agendorum similitudo natura gignitur. . . . Ad coniugandas igitur mentes, ad efficiendam tuendamque concordiam sententiarum, utut exstarent divinae Litterae, omnino erat alio quodam principio opus. . . .

Quamobrem instituit Iesus Christus in Ecclesia vivum, 1957
authenticum, idemque perenne magisterium, quod suapte potestate auxit, spiritu veritatis instruxit, miraculis confirmavit, eiusque praecepta doctrinae aeque accipi ac

sua voluit gravissimeque imperavit. . . . Hoc igitur sine ulla dubitatione est officium Ecclesiae, christianam doctrinam tueri eamque propagare integram atque incorruptam. . . .

1958 At vero quo modo doctrina caelestis nunquam fuit privatorum arbitrio ingeniove permissa, sed principio a Iesu tradita, deinceps ei separatim, de quo dictum est, commendata magisterio, sic etiam non singulis e populo christiano, verum delectis quibusdam data divinitus facultas est perficiendi atque administrandi divina mysteria una cum regendi gubernandique potestate. . . .

1959 Quapropter mortales Iesus Christus, quotquot essent et quotquot essent futuri, universos advocavit. ut ducem se eundemque servatorem sequerentur, non tantum seorsum singuli, sed etiam consociati atque invicem re animisque iuncti, ut ex multitudine populus exsisteret iure sociatus; fidei, finis, rerum ad finem idonearum communione unus, uni eidemque subiectus potestati. . . . Ergo Ecclesia societas est ortu divina: fine, rebusque fini proxime admoventibus supernaturalis: quod vero coalescit hominibus, humana communitas est. . . .

1960 Cum Ecclesiam divinus auctor fide et regimine et communione unam esse decrevisset, PETRUM eiusque successores delegit, in quibus principium foret ac velut centrum unitatis. . . . Sed episcoporum ordo tunc rite, ut Christus iussit, colligatus cum PETRO putandus, si PETRO subsit eique pareat; secus in multitudinem confusam ac perturbatam necessario delabitur. Fidei et communionis unitati rite conservandae, non gerere honoris causa priores partes, non curam agere satis est; sed omnino auctoritate est opus vera eademque summa, cui obtemperet tota communitas. . . . Hinc illae de beato PETRO singulares veterum locutiones, quae in summo dignitatis potestatisque gradu locatum luculenter praedicant. Appellant passim *principem coetus discipulorum: sanctorum Apostolorum principem: chori illius coryphaeum: os Apostolorum omnium: caput illius familiae: orbis totius praepositum: inter Apostolos primum: Ecclesiae columen. . . .*

1961 Illud vero abhorret a veritate et aperte repugnat constitutioni divinae, iurisdictioni Romanorum Pontificum

episcopos subesse *singulos* ius esse, *universos* ius non esse. . . . Hanc vero, de qua dicimus, in ipsum episcoporum collegium potestatem, quam sacrae Litterae tam aperte enuntiant, agnoscere ac testari nullo tempore Ecclesia destitit. . . . Quibus de causis, Concilii VATICANI decreto [v. n. 1826 sqq], quod est de vi et ratione primatus Romani Pontificis, non opinio est invecta nova, sed vetus et constans omnium saeculorum asserta fides. Neque vero potestati geminae eosdem subesse confusionem habet administrationis. Tale quicquam suspicari primum sapientia Dei prohibemur, cuius consilio est temperatio isthaec regiminis constituta. Illud praeterea animadvertendum, tum rerum ordinem mutuasque necessitudines perturbari, si bini magistratus in populo sint eodem gradu, neutro alteri obnoxio. Sed Romani Pontificis potestas summa est, universalis, planeque sui iuris: episcoporum vero certis circumscripta finibus nec plane sui iuris. . . .

Romani autem Pontifices, officii sui memores, maxime 1962
omnium conservari volunt, quidquid est in Ecclesia divinitus constitutum: propterea quemadmodum potestatem suam ea, qua par est, cura vigilantiaque tuentur, ita et dedere et dabunt constanter operam, ut sua episcopis auctoritas salva sit. Immo quidquid episcopis tribuitur honoris, quidquid obsequii, id omne sibimet ipsis tributum deputant.

De ordinationibus Anglicanis[1].

[Ex ep. «Apostolicae curae», 13. Sept. 1896.]

In ritu cuiuslibet sacramenti conficiendi et admini- 1963
strandi iure discernunt inter partem ceremonialem et partem essentialem, quae materia et forma appellari consuevit. Omnesque norunt, sacramenta novae Legis utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt, et efficere quam significant [v. n. 695 849]. Quae significatio, etsi in toto ritu essentiali, in materia scilicet et forma, haberi debet, praecipue tamen ad formam pertinet; quum

[1] ASS 29 (1896/97) 198 sqq; AE 4 (1898) 380 a sqq; AL VI 204 sqq.

materia sit pars per se non determinata, quae per illam determinatur. Idque in sacramento ordinis manifestius apparet, cuius conferendi materia, quatenus hoc loco se dat considerandam, est manuum impositio; quae quidem nihil definitum per se significat, et aeque ad quosdam ordines, aeque ad confirmationem usurpatur.
1964 Iamvero verba, quae ad proximam usque aetatem habentur passim ab Anglicanis tanquam forma propria ordinationis presbyteralis, videlicet *Accipe Spiritum Sanctum,* minime sane significant definite ordinem sacerdotii vel eius gratiam, et potestatem, quae praecipue est potestas consecrandi et offerendi verum corpus et sanguinem Domini, eo sacrificio, quod non est nuda commemoratio sacrificii in cruce peracti [v. n. 950]. Forma huiusmodi aucta quidem est postea iis verbis: *ad officium et opus presbyteri;* sed hoc potius convincit, Anglicanos vidisse ipsos, primam eam formam fuisse mancam neque idoneam rei. Eadem vero adiectio, si forte quidem legitimam significationem apponere formae posset, serius est inducta, elapso iam saeculo post receptum Ordinale Eduardianum: cum propterea, hierachia exstincta, potestas ordinandi iam nulla esset.
1965 De consecratione episcopali similiter est. Nam formulae *Accipe Spiritum Sanctum* non modo serius annexa sunt verba *ad officium et opus episcopi,* sed etiam de iisdem, ut mox dicemus, iudicandum aliter est quam in ritu catholico. Neque rei proficit quidquam advocasse praefationis precem *Omnipotens Deus:* cum ea pariter deminuta sit verbis, quae summum sacerdotium declarent. Sane nihil huc attinet explorare, utrum episcopatus complementum sit sacerdotii, an ordo ab illo distinctus: aut collatus, ut aiunt, *per saltum,* scilicet homini non sacerdoti, utrum effectum habeat necne. At ipse procul dubio, ex institutione Christi, ad sacramentum ordinis verissime pertinet, atque est praecellenti gradu sacerdotium; quod nimirum et voce sanctorum Patrum et rituali nostra consuetudine *summum sacerdotium, sacri ministerii summa* nuncupatur. Inde fit ut, quoniam sacramentum ordinis verumque Christi sacerdotium a ritu Anglicano penitus extrusum est, atque adeo in consecratione episcopali eiusdem ritus nullo modo sacerdotium confertur, nullo item modo episcopatus vere ac iure possit conferri: eoque id magis, quia in primis episcopatus muniis illud scilicet est, ministros ordinandi in sanctam Eucharistiam et sacrificium. . . .

Cum hoc igitur intimo formae defectu coniunctus est 1966
defectus intentionis, quam aeque necessario postulat, ut sit sacramentum. . . . Itaque omnibus Pontificum decessorum in hac ipsa causa decretis usquequaque assentientes, eaque plenissime confirmantes ac veluti renovantes auctoritate Nostra, motu proprio, certa scientia pronuntiamus et declaramus, ordinationes ritu Anglicano actas, irritas prorsus fuisse et esse omninoque nullas. . . .

De fide et intentione ad baptismum requisita[1].

[Resp. S. Officii, 30. Martii 1898.]

Utrum missionarius conferre possit baptismum in ar- 1966a
ticulo mortis mahumedano adulto, qui in suis erroribus supponitur in bona fide:

1. Si habeat adhuc plenam advertentiam, tantum illum adhortando ad dolorem et ad confidentiam, minime loquendo de nostris mysteriis, ex timore, ut ipsis non crediturus sit.

2. Quamcumque habeat advertentiam, nihil ei dicendo, cum ex una parte supponitur illi non deesse contritionem, ex alia vero prudens non esse loqui cum eo de nostris mysteriis.

3. Si iam advertentiam amiserit, nihil prorsus ei dicendo.

Resp.: Ad 1 et 2: Negative, i. e. non licere huiusmodi mahumedanis . . . sive absolute sive conditionate administrare baptismum; et dentur decreta S. Officii ad episc. Quebecensem sub die 25. Ianuarii et 10. Mai 1703 [v. n. 1349 a sq].

Ad 3: De mahumedanis moribundis et sensibus iam destitutis respondendum ut in decr. S. Officii 18. Sept. 1850 ad episc. Perthensem; idest: «Si antea dederint signa velle baptizari, vel in praesenti statu aut nutu

[1] ASS 30 (1897/98) 700; Collect. S. C. de Prop. Fide II, n. 1993, 3.

aut alio modo eandem dispositionem ostenderint, baptizari posse sub conditione, quatenus tamen missionarius, cunctis rerum adiunctis inspectis, ita prudenter iudicaverit». . . . SS[mus] approbavit.

De Americanismo [1].

[Ex ep. «Testem benevolentiae» ad Card. Gibbons, 22. Ian. 1899.]

1967 Novarum igitur, quas diximus, opinionum id fere con stituitur fundamentum: quo facilius qui dissident ad catholicam sapientiam traducantur, debere Ecclesiam ad adulti saeculi humanitatem aliquanto propius accedere, ac, veteri relaxata severitate, recens invectis populorum placitis ac rationibus indulgere Id autem non de vivendi solum disciplina, sed de doctrinis etiam, quibus *fidei depositum* continetur, intelligendum esse multi arbitrantur. Opportunum enim esse contendunt ad voluntates discordium alliciendas, si quaedam doctrinae capita, quasi levioris momenti, praetermittantur, aut molliantur ita, ut non eundem retineant sensum, quem constanter tenuit Ecclesia. — Id porro . . . quam improbando sit consilio excogitatum, haud longo sermone indiget; si modo doctrinae ratio atque origo repetatur, quam tradit Ecclesia. Ad rem VATICANA synodus: «Neque enim . . . recedendum» [v. n. 1800] . . .

1968 Aetatum vero praeteritarum omnium historia testis est, Sedem hanc Apostolicam, cui non magisterium modo, sed supremum etiam regimen totius Ecclesiae tributum est, constanter quidem *in eodem dogmate, eodem sensu eademque sententia* [Conc. VATIC., v. n. 1800] haesisse; at vivendi disciplinam ita semper moderari consuevisse, ut, divino incolumi iure, diversarum adeo gentium, quas amplectitur, mores et rationes nunquam neglexerit. Id si postulet animorum salus, nunc etiam facturam quis dubitet? — Non hoc tamen privatorum hominum arbitrio definiendum, qui fere specie recti decipiuntur; sed
1969 Ecclesiae iudicium esse oportet. . . . In causa tamen de qua loquimur, dilecte Fili Noster, plus affert periculi estque magis catholicae doctrinae disciplinaeque infestum

[1] ASS 31 (1898/99) 471 sqq; AE 7 (1899) 55 b sqq.

consilium illud, quo rerum novarum sectatores arbitrantur, libertatem quandam in Ecclesiam esse inducendam, ut, constricta quodammodo potestatis vi ac vigilantia, liceat fidelibus suo cuiusque ingenio actuosaeque virtuti largius aliquanto indulgere. . . .

Externum magisterium omne ab iis, qui christianae 1970
perfectioni adipiscendae studere velint, tanquam superfluum, immo etiam minus utile reicitur: ampliora, aiunt, atque uberiora nunc quam elapsis temporibus in animos fidelium Spiritus Sanctus influit charismata, eosque medio nemine docet arcano quodam instinctu atque agit. . . .

Rem tamen bene penitus consideranti, sublato etiam 1971
externo quovis moderatore, vix apparet in novatorum sententia, quorsum pertinere debeat uberior ille Spiritus Sancti influxus, quem adeo extollunt. — Profecto maxime in excolendis virtutibus Spiritus Sancti praesidio opus est omnino: verum qui nova sectari adamant, naturales virtutes praeter modum efferunt, quasi hae praesentis aetatis moribus ac necessitatibus respondeant aptius, iisque exornari praestet, quod hominem paratiorem ad agendum ac strenuiorem faciant. — Difficile quidem intellectu est, eos, qui christiana sapientia imbuantur, posse naturales virtutes supernaturalibus anteferre maioremque illis efficacitatem ac foecunditatem tribuere. . . .

Cum hac de naturalibus virtutibus sententia alia co- 1972
haeret admodum, qua christianae virtutes universae in duo quasi genera dispertiuntur, in passivas, ut aiunt, atque activas; adduntque, illas in elapsis aetatibus convenisse melius, has cum praesenti magis congruere. . . . Christianas autem virtutes alias temporibus aliis accommodatas esse is solum velit, qui Apostoli verba non meminerit: «*Quos praescivit, hos et praedestinavit conformes fieri imaginis Filii sui*» [Rom 8, 29]. Magister et exemplar sanctitatis omnis Christus est; ad cuius regulam aptari omnes necesse est, quotquot avent beatorum sedibus inseri. Iamvero, haud mutatur Christus progredientibus saeculis, sed *idem heri et hodie et in saecula* [Hebr 13, 8]. Ad omnium igitur aetatum homines pertinet illud: «*Discite a me, quia mitis sum et humilis corde*» [Mt 11, 29]; nulloque non tempore Christus se nobis

exhibet *factum oboedientem usque ad mortem* [Phil 2, 8]; valetque quavis aetate Apostoli sententia: «*Qui . . . sunt Christi, carnem suam crucifixerunt cum vitiis et concupiscentiis*» [Gal 5,24]. . .

1973 Ex quo virtutum evangelicarum veluti contemptu, quae perperam passivae appellantur, pronum erat sequi, ut religiosae etiam vitae despectus sensim per animos pervaderet. Atque id novarum opinionum fautoribus commune esse, conicimus ex eorum sententiis quibusdam circa vota, quae ordines religiosi nuncupant. Aiunt enim illa ab ingenio aetatis nostrae dissidere plurimum, utpote quae humanae libertatis fines coerceant; esseque ad infirmos animos magis quam ad fortes apta; nec admodum valere ad christianam profectionem humanaeque consociationis bonum, quin potius utrique rei obstare atque officere. — Verum haec quam falso dicantur, ex usu doctrinaque Ecclesiae facile patet, cui religiosum vivendi genus maxime semper probatum est. . . . Quod autem addunt, religiosam vivendi rationem aut non omnino aut parum Ecclesiae iuvandae esse, praeterquam quod religiosis ordinibus invidiosum est, nemo unus certe sentiet, qui Ecclesiae annales evolverit. . . .

1974 Postremo, ne nimiis moremur, via quoque et ratio, qua catholici adhuc sunt usi ad dissidentes revocandos, deserenda edicitur aliaque in posterum adhibenda. . . . Quodsi e diversis rationibus verbi Dei eloquendi ea quandoque praeferenda videatur, qua ad dissidentes non in templis dicant, sed privato quovis honesto loco, nec ut qui disputent, sed ut qui amice colloquantur, res quidem reprehensione caret: modo tamen ad id muneris auctoritate episcoporum ii destinentur, qui scientiam integritatemque suam antea ipsis probaverint. . . .

1975 Ex his igitur, quae huc usque disseruimus, patet, dilecte Fili Noster, non posse Nobis opiniones illas probari, quarum summam Americanismi nomine nonnulli indicant. . . . Suspicionem enim id inicit, esse apud vos, qui Ecclesiam in America aliam effingant et velint, quam quae in universis regionibus est.

1976 Una unitate doctrinae sicut unitate regiminis eaque catholica est Ecclesia: cuius quoniam Deus in cathedra beati PETRI centrum ac fundamentum esse statuit, iure Romana dicitur; *ubi* enim *Petrus, ibi Ecclesia*[1]. Quamobrem quicunque catholico nomine censeri vult, is verba Hieronymi ad DAMASUM Pontificem usurpare ex veritate debet: «Ego nullum primum nisi Christum sequens beatitudini tuae, id est cathedrae PETRI, communione consocior: *super* illam *petram aedificatam Ecclesiam* [Mt 16, 18] scio; . . . quicunque *tecum non colligit, spargit*»[2] [Mt 12, 30].

De materia baptismi[3].

[Ex Decr. S. Off., 21. Aug. 1901.]

Archiepiscopus Ultraiectensis[4] *exponit:*

«Plures medici in nosocomiis aut alibi casu necessi- 1977
tatis infantes, praecipue in utero matris, baptizare solent aqua cum hydrargyro bichlorato corrosivo (gallice: chloride de mercure) permixta. Componitur fere haec aqua solutione unius partis huius chloreti hydrargici in mille partibus aquae, eaque solutione aquae potio venefica est. Ratio vero, cur hac mixtura utantur, est, ne matris uterus morbo afficiatur»

Ad dubia igitur:

I. Estne baptisma cum huiusmodi aqua administratum certo an dubie validum?

II. Estne licitum ad omne morbi periculum vitandum huiusmodi aqua sacramentum baptismatis administrare?

III. Licetne etiam tum hac aqua uti, quando sine ullo morbi periculo aqua pura adhiberi potest?

Responsum est (approbante LEONE XIII):

Ad I. Providebitur in II.

Ad II. Licere, ubi verum adest morbi periculum

Ad III. Negative.

De usu ss. Eucharistiae[5].

[Ex Encycl. «Mirae caritatis», 28. Maii 1902.]

. . . Absit (igitur) pervagatus ille error perniciosissimus 1978
opinantium, Eucharistiae usum ad eos fere amandandum

[1] S. Ambros., In Ps. 40, n. 30 [ML 14, 1082 A].
[2] S. Hieron., Ep. 15, ad DAMASUM [ML 22, 355 sq].
[3] ASS 34 (1901/02) 319 sq; AE 10 (1902) 9. [4] Utrecht in Hollandia.
[5] ASS 34 (1901/02) 644 sq; AE 10 (1902) 191 a.

esse, qui vacui curis angustique animo conquiescere instituant in quodam vitae religiosioris proposito. Ea quippe res, qua nihil sane nec excellentius nec salutarius, ad omnes omnino, cuiuscunque demum muneris praestantiaeve sint, attinet, quotquot velint (neque unus quisquam non velle debet) divinae gratiae in se fovere vitam, cuius ultimum est adeptio vitae cum Deo beatae.

PIUS X 1903—1914.

De B. M. V. gratiarum mediatrice[1].

[Ex Encycl. «Ad diem», 2. Febr. 1904.]

1978a Ex hac autem Mariam inter et Christum communione dolorum ac voluntatis «promeruit» illa, «ut reparatrix perditi orbis dignissime fieret» [2], atque ideo universorum munerum dispensatrix, quae nobis Iesus nece et sanguine comparavit. . . . Quoniam universis sanctitate praestat coniunctioneque cum Christo atque a Christo ascita in humanae salutis opus, *de congruo*, ut aiunt, promeret nobis, quae Christus *de condigno* promeruit, estque princeps largiendarum gratiarum ministra.

De «citationibus implicitis» in s. Scriptura[3].

[Ex Resp. Commissionis de re Biblica, 13. Febr. 1905.]

Ad dubium:

1979 Utrum ad enodandas difficultates, quae occurrunt in nonnullis sacrae Scripturae textibus, qui facta historica referre videntur, liceat exegetae catholico asserere, agi in his de citatione tacita vel implicita documenti ab auctore non inspirato conscripti, cuius asserta omnia auctor inspiratus minime approbare aut sua facere intendit, quaeque ideo ab errore immunia haberi non possunt?

Responsum est (approbante PIO X):

Negative, excepto casu, in quo, salvis sensu ac iudicio Ecclesiae, solidis argumentis probetur: 1. Hagiographum alterius dicta vel documenta revera citare, et 2. eadem nec probare nec sua facere, ita ut iure censeatur non proprio nomine loqui.

[1] ASS 36 (1903/4) 453 sq.

[2] Eadmer monachus, De excellentia Virginis Mariae c. 9 [ML 159, 573]. Cf. quae habet BENEDICTUS XV Litt. Apost. «*Inter sodalicia*», 22. Martii 1918 (AAS 10 [1918] 182): «Ita cum Filio patiente et moriente passa est et paene commortua, sic materna in Filium iura pro hominum salute abdicavit placandaeque Dei iustitiae, quantum ad se pertinebat, Filium immolavit, ut dici merito queat, ipsam cum Christo humanum genus redemisse»; necnon, quae habet PIUS XI Litt. Apost. «*Explorata res*», 2. Febr. 1923 (AAS 15 [1923] 104): «Virgo perdolens redemptionis opus cum Iesu Christo participavit». S. C. S. Officii (Sectione de Indulgentiis) Decreto «*Sunt quos amor*», 26. Iunii 1913 (AAS 5 [1913] 364) laudat consuetudinem adiciendi nomini Iesu nomen «Matris suae, corredemptricis nostrae, beatae Mariae»; cf. etiam orationem a S. Officio indulgentia ditatam, qua B. M. V. vocatur «corredentrice del genere umano» (22. Ian. 1914; AAS 6 [1914] 108).

[3] ASS 37 (1904/05) 666; AE 13 (1905) 172b; EB n. 153.

De indole historica s. Scripturae[1].

[Ex Resp. Commissionis de re Biblica, 23. Iunii 1905.]

Ad dubium: 1980

Utrum admitti possit tanquam principium rectae exegeseos sententia, quae tenet, sacrae Scripturae libros, qui pro historicis habentur, sive totaliter sive ex parte non historiam proprie dictam et obiective veram quandoque narrare, sed speciem tantum historiae prae se ferre ad aliquid significandum a proprie litterali seu historica verborum significatione alienum?

Responsum est (approbante PIO X):

Negative, excepto tamen casu non facile nec temere admittendo, in quo, Ecclesiae sensu non refragante eiusque salvo iudicio, solidis argumentis probetur, Hagiographum voluisse non veram et proprie dictam historiam tradere, sed sub specie et forma historiae parabolam, allegoriam, vel sensum aliquem a proprie litterali seu historica verborum significatione remotum proponere.

De quotidiana ss. Eucharistiae sumptione[2].

[Ex Decr. Congreg. S. Concilii, approbato a PIO X 20. Dec. 1905.]

. . . Desiderium (vero) Iesu Christi et Ecclesiae, ut omnes 1981
Christifideles quotidie ad sacrum convivium accedant, in eo potissimum est, ut Christifideles per sacramentum Deo coniuncti

[1] ASS 38 (1905/06) 124 sq; AE 13 (1905) 353b; EB n. 154.

[2] ASS 38 (1905/06) 401 sqq; AE 14 (1906) 61 b sq.

robur inde capiant ad compescendam libidinem, ad leves culpas quae quotidie occurrunt abluendas, et ad graviora peccata, quibus humana fragilitas est obnoxia, praecavenda: non autem praecipue, ut Domini honori ac venerationi consulatur, nec, ut sumentibus id quasi merces aut praemium sit suarum virtutum. Unde S. TRIDENTINUM Concilium Eucharistiam vocat *antidotum, quo liberemur a culpis quotidianis et a peccatis mortalibus praeservemur* [v. n. 875].

1982 Ianseniana lue undequaque grassante disputari coeptum est de dispositionibus, quibus ad frequentem et quotidianam communionem accedere oporteat, atque alii prae aliis maiores ac difficiliores tanquam necessarias expostularunt. Huiusmodi disceptationes id effecerunt, ut perpauci digni haberentur, qui ss. Eucharistiam quotidie sumerent et ex tam salutifero sacramento pleniores effectus haurirent, contentis ceteris eo refici aut semel in anno aut singulis mensibus, vel unaquaque ad summum hebdomada. Quin etiam eo severitatis ventum est, ut a frequentanda coelesti mensa integri coetus excluderentur, uti mercatorum, aut eorum, *qui essent matrimonio coniuncti.*

1983 ... Ad haec Sancta Sedes officio proprio non defuit [v. n. 1147 sqq et 1313]. ... Virus tamen iansenianum, quod bonorum etiam animos infecerat, sub specie honoris ac venerationis Eucharistiae debiti, haud penitus evanuit. Quaestio de dispositionibus ad frequentandam recte ac legitime communionem S. Sedis declarationibus supervixit; quo factum est, ut nonnulli etiam boni nominis theologi raro et positis compluribus conditionibus quotidianam communionem fidelibus permitti posse censuerint.

1984 ... Sanctitas vero Sua, cum ipsi maxime cordi sit, ut ... christianus populus ad sacrum convivium perquam frequenter et etiam quotidie advocetur eiusque fructibus amplissimis potiatur, quaestionem praedictam huic s. Ordini examinandam ac definiendam commisit. ...

[Hinc Congreg. S. Conc. d. 16. Dec. 1905] ea quae sequuntur statuit ac declaravit:

1985 1. Communio frequens et quotidiana ... omnibus Christifidelibus cuiusvis ordinis aut conditionis pateat, ita ut nemo, qui in statu gratiae sit et cum recta piaque mente ad s. mensam accedat, impediri ab ea possit.

1986 2. Recta autem mens in eo est, ut qui ad s. mensam accedit, non usui aut vanitati aut humanis rationibus indulgeat, sed Dei placito satisfacere velit, ei arctius caritate coniungi ac divino illo pharmaco suis infirmitatibus ac defectibus occurrere.

3. Etsi quam maxime expediat, ut frequenti et quotidiana communione utentes venialibus peccatis, saltem plene deliberatis, eorumque affectu sint expertes, sufficit nihilominus, ut culpis mortalibus vacent, cum proposito, se nunquam in posterum peccaturos. ... 1987

4. ... Curandum est, ut sedula ad s. communionem praeparatio antecedat et congrua gratiarum actio inde sequatur iuxta uniuscuiusque vires, conditionem ac officia. 1988

5. ... Confessarii consilium intercedat. Caveant tamen confessarii, ne a frequenti seu quotidiana communione quemquam avertant, qui in statu gratiae reperiatur et recta mente accedat. ... 1989

... 9. Denique post promulgatum hoc Decretum omnes ecclesiastici scriptores a quavis contentiosa disputatione circa dispositiones ad frequentem et quotidianam communionem abstineant. ... 1990

De lege clandestinitatis Tridentina[1].

[Ex Decr. PII X «Provida sapientique», 18. Ian. 1906.]

... I. In universo hodierno Imperio Germaniae caput *Tametsi* Concilii TRIDENTINI [v. n. 990 sqq], quamvis in pluribus locis sive per expressam publicationem sive per legitimam observantiam nondum fuerit certo promulgatum et inductum, tamen inde a die festo Paschae (i. e. a die 15. Aprilis) huius anni 1906 omnes catholicos, etiam hucusque immunes a forma Tridentina servanda, ita adstringat, ut inter se non aliter quam coram parocho et duobus vel tribus testibus validum matrimonium celebrare possint [cf. n. 2066 sqq]. 1991

II. Matrimonia mixta, quae a catholicis cum haereticis vel schismaticis contrahuntur, graviter sunt manentque prohibita, nisi, accedente iusta gravique causa canonica, datis integre, formiter, utrimque legitimis cautionibus, per partem catholicam dispensatio super impedimento mixtae religionis rite fuerit obtenta. Quae quidem matrimonia, dispensatione licet impetrata, omnino in facie Ecclesiae coram parocho ac duobus tribusve testibus celebranda sunt, adeo ut graviter delinquant, qui coram ministro acatholico vel coram solo civili magistratu vel alio quolibet modo clandestino contrahunt. Immo si qui catholici in matrimoniis istis mixtis celebrandis ministri acatholici operam exquirunt vel admittunt, aliud patrant delictum et canonicis censuris subiacent. 1992

Nihilominus matrimonia mixta in quibusvis Imperii Germanici provinciis et locis, etiam in iis, quae iuxta Romanarum 1993

[1] ASS 39 (1906/07) 81 sqq; AE 14 (1906) 149 b sq

Congregationum decisiones vi irritanti capitis *Tametsi* certo hucusque subiecta fuerunt, non servata forma Tridentina iam contracta vel (quod Deus avertat) in posterum contrahenda, dummodo nec aliud obstet canonicum impedimentum, nec sententia nullitatis propter impedimentum clandestinitatis ante diem festum Paschae huius anni legitime lata fuerit et mutuus coniugum consensus usque ad dictam diem perseveraverit, pro validis omnino haberi volumus idque expresse declaramus, definimus atque decernimus.

1994 III. Ut autem iudicibus ecclesiasticis tuta norma praesto sit, hoc idem iisdemque sub conditionibus et restrictionibus declaramus, statuimus ac decernimus de matrimoniis acatholicorum, sive haereticorum sive schismaticorum, inter se in iisdem regionibus non servata forma Tridentina hucusque contractis vel in posterum contrahendis; ita ut, si alter vel uterque acatholicorum coniugum ad fidem catholicam convertatur, vel in foro ecclesiastico controversia incidat de validitate matrimonii duorum acatholicorum cum quaestione validitatis matrimonii ab aliquo catholico contracti vel contrahendi conexa, eadem matrimonia ceteris paribus pro omnino validis pariter habenda sint. . . .

De separatione inter Ecclesiam et Statum [1].

[Ex Encycl. «Vehementer nos» ad clerum et populum Galliae, 11. Febr. 1906.]

1995 . . . Nos pro suprema quam obtinemus divinitus auctoritate sancitam legem, quae rempublicam Gallicanam seorsum ab Ecclesia separat, reprobamus ac damnamus; idque ob eas quas exposuimus causas: quod maxima afficit iniuria Deum, quem solemniter eiurat, principio declarans rempublicam cuiusvis religiosi cultus expertem; quod naturae ius gentiumque violat et publicam pactorum fidem; quod constitutioni divinae et rationibus intimis et libertati adversatur Ecclesiae; quod iustitiam evertit, ius opprimendo dominii multiplici titulo ipsaque conventione legitime quaesitum; quod graviter Apostolicae Sedis dignitatem ac personam Nostram, episcoporum ordinem, clerum et catholicos Gallos offendit. Propterea de rogatione, latione, promulgatione eiusdem legis vehementissime expostulamus; in eaque testamur nihil quicquam inesse momenti ad infirmanda Ecclesiae iura, nulla hominum vi ausuque mutabilia [1].

[1] ASS 39 (1906/07) 12 sq; AE 14 (1906) 56a.

De forma brevissima extremae unctionis [2].

[Ex Decr. S. Off., 25. Apr. 1906.]

Decreverunt: In casu verae necessitatis sufficere formam: «*Per istam sanctam unctionem indulgeat tibi Dominus quidquid deliquisti. Amen*». 1996

De mosaica authentia Pentateuchi [3].

[Ex Resp. Commissionis de re Biblica, 27. Iunii 1906.]

Dubium I.: Utrum argumenta a criticis congesta ad impugnandam authentiam mosaicam sacrorum librorum, qui Pentateuchi nomine designantur, tanti sint ponderis, ut, posthabitis quampluribus testimoniis utriusque Testamenti collective sumptis, perpetua consensione populi iudaici, Ecclesiae quoque constanti traditione nec non indiciis internis, quae ex ipso textu eruuntur, ius tribuant affirmandi, hos libros non Moysen habere auctorem, sed ex fontibus maxima ex parte aetate mosaica posterioribus fuisse confectos? — *Resp.:* Negative. 1997

Dubium II.: Utrum mosaica authentia Pentateuchi talem necessario postulet redactionem totius operis, ut prorsus tenendum sit, Moysen omnia et singula manu sua scripsisse vel amanuensibus dictasse; an etiam eorum hypothesis permitti possit, qui existimant, eum opus ipsum a se sub divinae inspirationis afflatu conceptum alteri vel pluribus scribendum commisisse, ita tamen, ut sensa sua fideliter redderent, nihil contra suam voluntatem scriberent, nihil omitterent; ac tandem opus hac ratione confectum, ab eodem Moyse principe inspiratoque auctore probatum, ipsiusmet nomine vulgaretur? — *Resp.:* Negative ad primam partem; affirmative ad secundam. 1998

[1] Huius iniquae legis damnationem similibus omnino verbis PIUS X repetivit in Allocut. «*Gravissimum apostolici muneris*», 21. Febr. 1906 (ASS 39 [1906/07] 30 sqq).
[2] ASS 39 (1906/07) 273; AE 14 (1906) 273a.
[3] ASS 39 (1906/07) 377 sq; AE 14 (1906) 305; EB n. 174 sqq.

1999 *Dubium III.:* Utrum absque praeiudicio mosaicae authentiae Pentateuchi concedi possit, Moysen ad suum conficiendum opus fontes adhibuisse, scripta videlicet documenta vel orales traditiones, ex quibus secundum peculiarem scopum sibi propositum et sub divinae inspirationis afflatu nonnulla hauserit eaque ad verbum vel quoad sententiam contracta vel amplificata ipsi operi inseruerit? — *Resp.:* Affirmative.

2000 *Dubium IV.:* Utrum salva substantialiter mosaica authentia et integritate Pentateuchi admitti possit, tam longo saeculorum decursu nonnullas ei modificationes obvenisse, uti: additamenta post Moysi mortem vel ab auctore inspirato apposita vel glossas et explicationes textui interiectas, vocabula quaedam et formas e sermone antiquato in sermonem recentiorem translatas, mendosas demum lectiones vitio amanuensium adscribendas, de quibus fas sit ad normas artis criticae disquirere et iudicare? — *Resp.:* Affirmative, salvo Ecclesiae iudicio.

Errores modernistarum de Ecclesia, revelatione, Christo, sacramentis[1].

[Ex Decr. S. Off. «Lamentabili», 3. Iulii 1907.]

2001 1. Ecclesiastica lex, quae praescribit subicere praeviae censurae libros divinas respicientes Scripturas, ad cultores critices aut exegeseos scientificae Librorum Veteris et Novi Testamenti non extenditur.

2002 2. Ecclesiae interpretatio sacrorum Librorum non est quidem spernenda, subiacet tamen accuratiori exegetarum iudicio et correctioni

2003 3. Ex iudiciis et censuris ecclesiasticis contra liberam et cultiorem exegesim latis colligi potest, fidem ab Ecclesia propositam contradicere historiae, et dogmata catholica cum verioribus christianae religionis originibus componi reipsa non posse.

2004 4. Magisterium Ecclesiae ne per dogmaticas quidem definitiones genuinum sacrarum Scripturarum sensum determinare potest.

2005 5. Cum in deposito fidei veritates tantum revelatae contineantur, nullo sub respectu ad Ecclesiam pertinet iudicium ferre de assertionibus disciplinarum humanarum.

[1] ASS 40 (1907) 470 sqq; AE 15 (1907) 276 b sq; EB n. 183 sqq. — Cf. Heiner, Der neue Syllabus Pius' X. (Mainz 1907).

6. In definiendis veritatibus ita collaborant discens et docens Ecclesia, ut docenti Ecclesiae nihil supersit, nisi communes discentis opinationes sancire. 2006

7. Ecclesia, cum proscribit errores, nequit a fidelibus exigere ullum internum assensum, quo iudicia a se edita complectantur. 2007

8. Ab omni culpa immunes existimandi sunt, qui reprobationes a Sacra Congregatione Indicis aliisve Sacris Romanis Congregationibus latas nihili pendunt. 2008

9. Nimiam simplicitatem aut ignorantiam prae se ferunt, qui Deum credunt vere esse Scripturae sacrae auctorem. 2009

10. Inspiratio librorum Veteris Testamenti in eo consistit, quod scriptores israelitae religiosas doctrinas sub peculiari quodam aspectu, gentibus parum noto aut ignoto, tradiderunt. 2010

11. Inspiratio divina non ita ad totam Scripturam sacram extenditur, ut omnes et singulas eius partes ab omni errore praemuniat. 2011

12. Exegeta, si velit utiliter studiis biblicis incumbere, inprimis quamlibet praeconceptam opinionem de supernaturali origine Scripturae sacrae seponere debet, eamque non aliter interpretari quam cetera documenta mere humana. 2012

13. Parabolas evangelicas ipsimet Evangelistae ac Christiani secundae et tertiae generationis artificiose digesserunt, atque ita rationem dederunt exigui fructus praedicationis Christi apud iudaeos. 2013

14. In pluribus narrationibus non tam quae vera sunt Evangelistae retulerunt, quam quae lectoribus, etsi falsa, censuerunt magis proficua. 2014

15. Evangelia usque ad definitum constitutumque canonem continuis additionibus et correctionibus aucta fuerunt; in ipsis proinde doctrinae Christi non remansit nisi tenue et incertum vestigium. 2015

16. Narrationes Ioannis non sunt proprie historia, sed mystica Evangelii contemplatio; sermones in eius Evangelio contenti sunt meditationes theologicae circa mysterium salutis, historica veritate destitutae. 2016

17. Quartum Evangelium miracula exaggeravit, non tantum ut extraordinaria magis apparerent, sed etiam ut aptiora fierent ad significandum opus et gloriam Verbi Incarnati. 2017

18. Ioannes sibi vindicat quidem rationem testis de Christo; re tamen vera non est nisi eximius testis vitae christianae, seu vitae Christi in Ecclesia exeunte primo saeculo. 2018

19. Heterodoxi exegetae fidelius expresserunt sensum verum Scripturarum quam exegetae catholici. 2019

2020 20. Revelatio nihil aliud esse potuit quam acquisita ab homine suae ad Deum relationis conscientia.

2021 21. Revelatio, obiectum fidei catholicae constituens, non fuit cum Apostolis completa.

2022 22. Dogmata, quae Ecclesia perhibet tanquam revelata, non sunt veritates e coelo delapsae, sed sunt interpretatio quaedam factorum religiosorum, quam humana mens laborioso conatu sibi comparavit.

2023 23. Exsistere potest et reipsa exsistit oppositio inter facta, quae in sacra Scriptura narrantur, eisque innixa Ecclesiae dogmata; ita ut criticus tanquam falsa reicere possit facta, quae Ecclesia tanquam certissima credit.

2024 24. Reprobandus non est exegeta, qui praemissas adstruit, ex quibus sequitur, dogmata historice falsa aut dubia esse, dummodo dogmata ipsa directe non neget.

2025 25. Assensus fidei ultimo innititur in congerie probabilitatum.

2026 26. Dogmata fidei retinenda sunt tantummodo iuxta sensum practicum, id est tanquam norma praeceptiva agendi, non vero tanquam norma credendi.

2027 27. Divinitas Iesu Christi ex Evangeliis non probatur; sed est dogma, quod conscientia christiana e notione Messiae deduxit.

2028 28. Iesus, cum ministerium suum exercebat, non in eum finem loquebatur, ut doceret se esse Messiam, neque eius miracula eo spectabant, ut id demonstraret.

2029 29. Concedere licet, Christum, quem exhibet historia, multo inferiorem esse Christo, qui est obiectum fidei.

2030 30. In omnibus textibus evangelicis nomen *Filius Dei* aequivalet tantum nomini *Messias,* minime vero significat Christum esse verum et naturalem Dei Filium.

2031 31. Doctrina de Christo, quam tradunt Paulus, Ioannes et Concilia NICAENUM, EPHESINUM, CHALCEDONENSE, non est ea, quam Iesus docuit, sed quam de Iesu concepit conscientia christiana.

2032 32. Conciliari nequit sensus naturalis textuum evangelicorum cum eo, quod nostri theologi docent de conscientia et scientia infallibili Iesu Christi.

2033 33. Evidens est cuique, qui praeconceptis non ducitur opinionibus, Iesum aut errorem de proximo messianico adventu fuisse professum, aut maiorem partem ipsius doctrinae in Evangeliis synopticis contentae authenticitate carere.

2034 34. Criticus nequit asserere Christo scientiam nullo circumscriptam limite nisi facta hypothesi, quae historice haud concipi potest quaeque sensui morali repugnat, nempe Christum uti hominem habuisse scientiam Dei et nihilominus noluisse notitiam tot rerum communicare cum discipulis ac posteritate.

35. Christus non semper habuit conscientiam suae dignitatis 2035
messianicae.

36. Resurrectio Salvatoris non est proprie factum ordinis 2036
historici, sed factum ordinis mere supernaturalis nec demonstratum nec demonstrabile, quod conscientia christiana sensim ex aliis derivavit.

37. Fides in resurrectionem Christi ab initio fuit non tam 2037
de facto ipso resurrectionis, quam de vita Christi immortali apud Deum.

38. Doctrina de morte piaculari Christi non est evangelica, 2038
sed tantum paulina.

39. Opiniones de origine sacramentorum, quibus Patres 2039
Tridentini imbuti erant quaeque in eorum canones dogmaticos procul dubio influxum habuerunt, longe distant ab iis, quae nunc penes historicos rei christianae indagatores merito obtinent.

40. Sacramenta ortum habuerunt ex eo, quod Apostoli 2040
eorumque successores ideam aliquam et intentionem Christi, suadentibus et moventibus circumstantiis et eventibus, interpretati sunt.

41. Sacramenta eo tantum spectant, ut in mentem hominis 2041
revocent praesentiam Creatoris semper beneficam.

42. Communitas christiana necessitatem baptismi induxit, 2042
adoptans illum tanquam ritum necessarium eique professionis christianae obligationes annectens.

43. Usus conferendi baptismum infantibus evolutio fuit disci- 2043
plinaris, quae una ex causis exstitit, ut sacramentum resolveretur in duo, in baptismum scilicet et poenitentiam.

44. Nihil probat ritum sacramenti confirmationis usur- 2044
patum fuisse ab Apostolis: formalis autem distinctio duorum sacramentorum, baptismi scilicet et confirmationis, haud spectat ad historiam christianismi primitivi.

45. Non omnia, quae narrat Paulus de institutione Eu- 2045
charistiae [1 Cor 11, 23—25], historice sunt sumenda.

46. Non adfuit in primitiva Ecclesia conceptus de christiano 2046
peccatore auctoritate Ecclesiae reconciliato, sed Ecclesia nonnisi admodum lente huiusmodi conceptui assuevit. Immo etiam postquam poenitentia tanquam Ecclesiae institutio agnita fuit, non appellabatur sacramenti nomine, eo quod haberetur uti sacramentum probrosum.

47. Verba Domini: «*Accipite Spiritum Sanctum; quorum* 2047
remiseritis peccata, remittuntur eis, et quorum retinueritis, retenta

sunt» [Io 20, 22 23], minime referuntur ad sacramentum poenitentiae, quidquid Patribus Tridentinis asserere placuit.

2048 48. Iacobus in sua epistola [Iac 5, 14 sq] non intendit promulgare aliquod sacramentum Christi, sed commendare pium aliquem morem, et si in hoc more forte cernit medium aliquod gratiae, id non accipit eo rigore, quo acceperunt theologi, qui notionem et numerum sacramentorum statuerunt.

2049 49. Coena christiana paulatim indolem actionis liturgicae assumente, hi, qui Coenae praeesse consueverant, characterem sacerdotalem acquisiverunt.

2050 50. Seniores, qui in Christianorum coetibus invigilandi munere fungebantur, instituti sunt ab Apostolis presbyteri aut episcopi ad providendum necessariae crescentium communitatum ordinationi, non proprie ad perpetuandam missionem et potestatem Apostolicam.

2051 51. Matrimonium non potuit evadere sacramentum novae legis nisi serius in Ecclesia; siquidem, ut matrimonium pro sacramento haberetur, necesse erat, ut praecederet plena doctrinae de gratia et sacramentis theologica explicatio.

2052 52. Alienum fuit a mente Christi Ecclesiam constituere veluti societatem super terram per longam saeculorum seriem duraturam; quin immo in mente Christi regnum coeli una cum fine mundi iamiam adventurum erat.

2053 53. Constitutio organica Ecclesiae non est immutabilis; sed societas christiana perpetuae evolutioni aeque ac societas humana est obnoxia.

2054 54. Dogmata, sacramenta, hierarchia, tum quod ad notionem tum quod ad realitatem attinet, non sunt nisi intelligentiae christianae interpretationes evolutionesque, quae exiguum germen in Evangelio latens externis incrementis auxerunt perfeceruntque.

2055 55. Simon Petrus ne suspicatus quidem unquam est, sibi a Christo demandatum esse primatum in Ecclesia.

2056 56. Ecclesia Romana non ex divinae providentiae ordinatione, sed ex mere politicis conditionibus caput omnium Ecclesiarum effecta est.

2057 57. Ecclesia sese praebet scientiarum naturalium et theologicarum progressibus infensam.

2058 58. Veritas non est immutabilis plus quam ipse homo, quippe quae cum ipso, in ipso et per ipsum evolvitur.

2059 59. Christus determinatum doctrinae corpus omnibus temporibus cunctisque hominibus applicabile non docuit, sed potius inchoavit motum quendam religiosum diversis temporibus ac locis adaptatum vel adaptandum.

60. Doctrina christiana in suis exordiis fuit iudaica, sed facta 2060
est per successivas evolutiones primum paulina, tum ioannica, demum hellenica et universalis.

61. Dici potest absque paradoxo, nullum Scripturae 2061
caput, a primo Genesis ad postremum Apocalypsis, continere doctrinam prorsus identicam illi, quam super eadem re tradit Ecclesia, et idcirco nullum Scripturae caput habere eundem sensum pro critico ac pro theologo.

62. Praecipui articuli Symboli Apostolici non eandem 2062
pro Christianis primorum temporum significationem habebant, quam habent pro Christianis nostri temporis.

63. Ecclesia sese praebet imparem ethicae evangelicae effi- 2063
caciter tuendae, quia obstinate adhaeret immutabilibus doctrinis, quae cum hodiernis progressibus componi nequeunt.

64. Progressus scientiarum postulat, ut reformentur concep- 2064
tus doctrinae christianae de Deo, de creatione, de revelatione, de persona Verbi Incarnati, de redemptione.

65. Catholicismus hodiernus cum vera scientia componi 2065
nequit, nisi transformetur in quendam christianismum non dogmaticum, id est in protestantismum latum et liberalem.

Censura S. Pontificis: «Sanctitas Sua Decretum Eminentissi- 2065a
morum Patrum adprobavit et confirmavit, ac omnes et singulas supra recensitas propositiones ceu reprobatas ac proscriptas ab omnibus haberi mandavit» [v. etiam n. 2114].

De sponsalibus et matrimonio[1].

[Ex Decr. «Ne temere» S. Congreg. Concilii, 2. Aug. 1907.]

De sponsalibus. — I. Ea tantum sponsalia habentur valida 2066
et canonicos sortiuntur effectus, quae contracta fuerint per scripturam subsignatam a partibus et vel a parocho aut loci Ordinario, vel saltem a duobus testibus. . . .

De matrimonio. — III. Ea tantum matrimonia valida sunt, 2067
quae contrahuntur coram parocho vel loci Ordinario vel sacerdote ab alterutro delegato et duobus saltem testibus. . . .

VII. Imminente mortis periculo, ubi parochus vel loci Ordi- 2068
narius vel sacerdos ab alterutro delegatus haberi nequeat, ad consulendum conscientiae et (si casus ferat) legitimationi prolis matrimonium contrahi valide ac licite potest coram quolibet sacerdote et duobus testibus.

VIII. Si contingat, ut in aliqua regione parochus locive 2069
Ordinarius aut sacerdos ab eis delegatus, coram quo matrimonium celebrari queat, haberi non possit eaque rerum con-

[1] ASS 40 (1907) 527 sqq; AE 15 (1907) 320 sqq.

ditio a mense iam perseveret, matrimonium valide ac licite iniri potest emisso a sponsis formali consensu coram duobus testibus. . . .

2070 XI. § 1. Statutis superius legibus tenentur omnes in catholica Ecclesia baptizati et ad eam ex haeresi aut schismate conversi (licet sive hi sive illi ab eadem postea defecerint), quoties inter se sponsalia vel matrimonia ineant.

§ 2. Vigent quoque pro iisdem de quibus supra catholicis, si cum acatholicis sive baptizatis sive non baptizatis, etiam post obtentam dispensationem ab impedimento mixtae religionis vel disparitatis cultus, sponsalia vel matrimonium contrahunt; nisi pro aliquo particulari loco aut regione aliter a S. Sede sit statutum.

§ 3. Acatholici sive baptizati sive non baptizati, si inter se contrahunt, nullibi ligantur ad catholicam sponsalium vel matrimonii formam servandam.

Praesens decretum legitime publicatum et promulgatum habeatur per eius transmissionem ad locorum Ordinarios; et quae in eo disposita sunt, ubique vim legis habere incipiant a die solemni Paschae Resurrectionis D. N I. C. [19. Aprilis] proximi anni 1908.

De falsis doctrinis modernistarum[1].

[Ex Encycl. «Pascendi dominici gregis», 8. Sept. 1907.]

2071 Quia . . ., modernistarum (sic enim iure in vulgus audiunt) callidissimum artificium est, ut doctrinas suas non ordine digestas proponant atque in unum collectas, sed sparsas veluti atque invicem seiunctas, ut nimirum ancipites et quasi vagi videantur, cum e contra firmi sint et constantes; praestat, Venerabiles Fratres, doctrinas easdem uno hic conspectu exhibere primum nexumque indicare, quo invicem coalescunt, ut deinde errorum causas scrutemur ac remedia ad averruncandam perniciem praescribamus. . . . Ut autem in abstrusiore re ordinatim procedamus, illud ante omnia notandum est, modernistarum quemlibet plures agere personas ac veluti in se commiscere, [I.] philosophum nimirum, [II.] credentem, [III.] theologum, [IV.] historicum, [V.] criticum, [VI.] apologetam, [VII.] instauratorem: quas singulatim omnes distinguere oportet, qui eorum systema rite cognoscere et doctrinarum antecessiones consecutionesque pervidere velit.

2072 [I.] Iam, ut a p h i l o s o p h o exordiamur, philosophiae religiosae fundamentum in doctrina illa modernistae ponunt, quam vulgo *agnosticismum* vocant. Vi huius humana ratio *phaenomenis* omnino includitur, rebus videlicet, quae apparent eaque specie, qua apparent: earundem praetergredi terminos nec ius nec potestatem habet. Quare nec ad Deum se erigere potis est, nec illius exsistentiam, utut per ea, quae videntur, agnoscere. Hinc infertur, Deum scientiae obiectum directe nullatenus esse posse; ad historiam vero quod attinet, Deum subiectum historicum minime censendum esse. — His autem positis, quid de *naturali theologia*, quid de *motivis credibilitatis*, quid de *externa revelatione* fiat, facile quisque perspiciet. Ea nempe modernistae penitus e medio tollunt et ad *intellectualismum* amandant: ridendum, inquiunt, systema ac iamdiu emortuum. Neque illos plane retinet, quod eiusmodi errorum portenta apertissime damnarit Ecclesia: siquidem VATICANA Synodus sic sanciebat: *Si quis* etc. [v. n. 1806 sq 1812].

[1] ASS 40 (1907) 593 sqq; AE 15 (1907) 361 sqq; EB n. 250 sqq [a n. 2073].

Qua vero ratione ex agnosticismo, qui solum est in igno- 2073
ratione, ad *atheismum* scientificum atque historicum modernistae transeant, qui contra totus est in inficiatione positus: quo idcirco ratiocinationis iure, ex eo, quod ignoretur, utrum humanarum gentium historiae intervenerit Deus necne, fiat gressus ad eandem historiam neglecto omnino Deo explicandam, ac si reapse non intervenerit, novit plane qui possit. Id tamen ratum ipsis fixumque est, atheam debere esse scientiam itemque historiam; in quarum finibus non nisi phaenomenis possit esse locus, exturbato penitus Deo et quidquid divinum est. — Qua ex doctrina absurdissima quid de sanctissima Christi persona, quid de Ipsius vitae mortisque mysteriis, quid pariter de anastasi deque in caelum ascensu tenendum sit, mox plane videbimus.

Hic tamen agnosticismus in disciplina modernistarum non 2074
nisi ut pars negans habenda est: positiva, ut aiunt, in *immanentia vitali* constituitur. Harum nempe ad aliam ex altera sic procedunt. — Religio, sive ea naturalis est sive supra naturam, ceu quodlibet factum explicationem aliquam admittat oportet. Explicatio autem, naturali theologia deleta adituque ad revelationem ob reiecta credibilitatis argumenta intercluso, immo etiam revelatione qualibet externa penitus sublata, extra hominem inquiritur frustra. Est igitur in ipso homine quaerenda: et quoniam religio vitae quaedam est forma, in vita omnino hominis reperienda est. Ex hoc *immanentiae religiosae* principium asseritur. Vitalis porro cuiuscunque phaenomeni, cuiusmodi religionem esse iam dictum est, prima veluti motio ex indigentia quapiam seu impulsione est repetenda: primordia vero, si de vita pressius loquamur, ponenda sunt in motu quodam cordis, qui *sensus* dicitur. Eam ob rem, cum religionis

obiectum sit Deus, concludendum omnino est, fidem, quae initium est ac fundamentum cuiusvis religionis, in sensu quodam intimo collocari debere, qui ex indigentia divini oriatur. Haec porro divini indigentia, quia non nisi certis aptisque in complexibus sentitur, pertinere ad conscientiae ambitum ex se non potest; latet autem primo infra conscientiam, seu, ut mutuato vocabulo a moderna philosophia loquuntur, in *subconscientia*, ubi etiam illius radix occulta manet atque indeprehensa. — Petet quis forsan, haec divini indigentia, quam homo in se ipse percipiat, quo demum pacto in religionem evadat. Ad haec modernistae: Scientia atque historia, inquiunt, duplici includuntur termino; altero externo, aspectabili nimirum mundo, altero interno, qui est conscientia. Alterutrum ubi attigerint, ultra quo procedant non habent: hos enim praeter fines adest *incognoscibile*. Coram hoc incognoscibili, sive illud sit extra hominem ultraque aspectabilem naturam rerum, sive intus in subconscientia lateat, indigentia divini in animo ad religionem prono, nullo secundum *fideismi* scita praevertente mentis iudicio, peculiarem quendam commovet *sensum*: hic vero divinam ipsam *realitatem*, tum tanquam obiectum, tum tanquam sui causam intimam, in se implicatam habet atque hominem quodammodo cum Deo coniungit. Est porro hic sensus, quem modernistae *fidei* nomine appellant, estque illis religionis initium.

2075 Sed non hic philosophandi, seu rectius delirandi, finis. In eiusmodi enim sensu modernistae non fidem tantum reperiunt; sed, cum fide inque ipsa fide, prout illam intelligunt, *revelationi* locum esse affirmant. Enimvero ecquid amplius ad revelationem quis postulet? An non revelationem dicemus, aut saltem revelationis exordium, sensum illum religiosum in conscientia apparentem; quin et Deum ipsum, etsi confusius, sese in eodem religioso sensu animis manifestantem? Subdunt vero: cum fidei Deus obiectum sit aeque et causa, revelatio illa et de Deo pariter et a Deo est; habet Deum videlicet revelantem simul ac revelatum. Hinc autem, Venerabiles Fratres, affirmatio illa modernistarum perabsurda, qua religio quaelibet pro diverso aspectu naturalis una ac supernaturalis dicenda est. Hinc conscientiae ac revelationis promiscua significatio. Hinc lex, qua *conscientia religiosa* ut regula universalis traditur, cum revelatione penitus aequanda, cui subesse omnes oporteat, supremam etiam in Ecclesia potestatem, sive haec doceat, sive de sacris disciplinave statuat.

2076 Attamen in toto hoc processu, unde ex modernistarum sententia fides ac revelatio prodeunt, unum est magnopere attendendum, non exigui quidem momenti ob consecutiones historico-criticas, quas inde illi eruunt. — Nam incognoscibile, de quo loquuntur, non se fidei sistit ut nudum quid aut singulare; sed contra in phaenomeno aliquo arcte inhaerens, quod, quamvis ad campum scientiae aut historiae pertinet, ratione tamen aliqua praetergreditur; sive hoc phaenomenon sit factum aliquod naturae arcani quidpiam in se continens, sive sit quivis unus ex hominibus, cuius ingenium, acta, verba cum ordinariis historiae legibus componi haud posse videntur. Tum vero fides, ab incognoscibili allecta, quod cum phaenomeno iungitur, totum ipsum phaenomenon complectitur ac sua vita quodammodo permeat. Ex hoc autem duo consequuntur. Primum, quaedam phaenomeni *transfiguratio* per elationem scilicet supra veras illius conditiones, qua aptior fiat materia ad induendam divini formam, quam fides est inductura. Secundum, phaenomeni eiusdem aliquapiam, sic vocare liceat, *defiguratio* inde nata, quod fides illi loci temporisque adiunctis exempto tribuit, quae reapse non habet; quod usuvenit praecipue, cum de phaenomenis agitur exacti temporis, eoque amplius, quo sunt vetustiora. Ex gemino hoc capite binos iterum modernistae eruunt canones, qui alteri additi iam ex agnosticismo habito critices historicae fundamenta constituunt. Exemplo res illustrabitur, sitque illud e Christi persona petitum. In persona Christi, aiunt, scientia atque historia nil praeter hominem offendunt. Ergo vi primi canonis ex agnosticismo deducti ex eius historia quidquid divinum redolet, delendum est. Porro vi alterius canonis Christi persona historica *transfigurata* est a fide: ergo subducendum ab ea, quidquid ipsam evehit supra conditiones historicas. Demum vi tertii canonis eadem persona Christi a fide *defigurata* est: ergo removenda sunt ab illa sermones, acta, quidquid, uno verbo, ingenio, statui, educationi eius, loco ac tempori, quibus vixit, minime respondet. — Mira equidem ratiocinandi ratio: sed haec modernistarum critice.

Religiosus igitur sensus, qui per *vitalem immanentiam* e late- 2077
bris subconscientiae erumpit, germen est totius religionis ac ratio pariter omnium, quae in religione quavis fuere aut sunt futura. Rudis quidem initio ac fere informis eiusmodi *sensus* paulatim atque influxu arcani illius principii, unde ortum habuit, adolevit una cum progressu humanae vitae, cuius, ut diximus, quaedam est forma. Habemus igitur religionis cuiuslibet, etsi supernaturalis, originem: sunt nempe illae *religiosi sensus* merae explicationes. Nec quis catholicam exceptam putet, immo vero ceteris omnino parem; nam ea in conscientia Christi, electissimae naturae viri, cuiusmodi nemo unus fuit

nec erit, vitalis processu immanentiae, non aliter, nata est. . . .
[Allegatur deinde Conc. VATICANI can. 3 de revelatione; v. n. 1808.]

2078 Huc usque tamen, Venerabiles Fratres, nullum dari vidimus intellectui locum. Habet autem et ipse, ex modernistarum doctrina, suas in actu fidei partes. Quo dein pacto, advertisse praestat. — In *sensu* illo, inquiunt, quem saepius nominavimus, quoniam *sensus* est, non cognitio, Deus quidem se homini sistit; verum confuse adeo ac permixte, ut a subiecto credente vix aut minime distinguatur. Necesse igitur est aliquo eundem sensum collustrari lumine, ut Deus inde omnino exiliat ac secernatur. Id nempe ad intellectum pertinet, cuius est cogitare et analysim instituere; per quem homo vitalia phaenomena in se exsurgentia in species primum traducit, tum autem verbis significat. Hinc vulgata modernistarum enuntiatio: debere religiosum hominem fidem suam *cogitare*. — Mens ergo, illi sensui adveniens, in eundem se inflectit inque eo elaborat pictoris instar, qui obsoletam tabulae cuiusdam diagraphen collustret, ut nitidius efferat: sic enim fere quidam modernistarum doctor rem explicat. In eiusmodi autem negotio mens dupliciter operatur; primum, naturali actu et spontaneo, redditque rem sententia quadam simplici ac vulgari; secundo vero, reflexe ac penitius, vel, ut aiunt, *cogitationem elaborando*, eloquiturque cogitata *secundariis* sententiis, derivatis quidem a prima illa simplici, limatioribus tamen ac distinctioribus. Quae secundariae sententiae, si demum a supremo Ecclesiae magisterio sancitae fuerint, constituent *dogma*.

2079 Sic igitur in modernistarum doctrina ventum est ad caput quoddam praecipuum, videlicet ad originem dogmatis atque ad ipsam dogmatis naturam. Originem enim dogmatis ponunt quidem in primigeniis illis formulis simplicibus, quae quodam sub respectu necessariae sunt fidei; nam revelatio, ut reapse sit, manifestam Dei notitiam in conscientia requirit. Ipsum tamen dogma *secundariis* proprie contineri formulis affirmare videntur. — Eius porro ut assequamur naturam, ante omnia inquirendum est, quaenam intercedat relatio inter *formulas* religiosas et religiosum animi *sensum*. Id autem facile intelliget, qui teneat formularum eiusmodi non alium esse finem, quam modum suppeditare credenti, quo sibi suae fidei rationem reddat. Quamobrem mediae illae sunt inter credentem eiusque fidem: ad fidem autem quod attinet, sunt inadaequatae eius obiecti notae, vulgo *symbola* vocitant; ad credentem quod spectat, sunt mera *instrumenta*. — Quocirca nulla confici ratione potest, eas veritatem absolute continere: nam qua *symbola* imagines sunt veritatis atque idcirco sensui religioso accommodandae, prout hic ad hominem refertur; qua *instrumenta* sunt veritatis vehicula atque ideo accommodanda vicissim homini, prout refertur ad religiosum sensum. Obiectum autem *sensus religiosi*, utpote quod *absoluto* continetur, infinitos habet aspectus, quorum modo hic, modo alius apparere potest. Similiter homo, qui credit, aliis uti potest conditionibus. Ergo et formulas, quas dogma appellamus, vicissitudini eidem subesse oportet ac propterea varietati esse obnoxias. Ita vero ad intimam *evolutionem* dogmatis expeditum est iter. — Sophismatum profecto coacervatio infinita, quae religionem omnem pessumdat ac delet.

Evolvi tamen ac mutari dogma non posse solum, sed opor- 2080
tere, et modernistae ipsi perfracte affirmant, et ex eorum sententiis aperte consequitur. — Nam inter praecipua doctrinae capita hoc illi habent, quod ab immanentiae vitalis principio deducunt: formulas religiosas, ut religiosae reapse sint nec solum intellectus commentationes, vitales esse debere vitamque ipsam vivere sensus religiosi. Quod non ita intelligendum est, quasi hae formulae, praesertim si mere imaginativae, sint pro ipso religioso sensu inventae; nihil enim refert admodum earum originis, ut etiam numeri vel qualitatis: sed ita, ut eas religiosus sensus mutatione aliqua, si opus est, adhibita *vitaliter* sibi adiungat. Scilicet, ut aliis dicamus, necesse est, ut formula *primitiva* acceptetur a corde ab eoque sanciatur; itemque sub cordis ductu sit labor, quo *secundariae* formulae progignuntur. Hinc accidit, quod debeant hae formulae, ut vitales sint, ad fidem pariter et ad credentem accommodatae esse ac manere. Quamobrem, si quavis ex causa huiusmodi accommodatio cesset, amittunt illae primigenias notiones ac mutari indigent. — Haec porro formularum dogmaticarum cum sit vis ac fortuna instabilis, mirum non est, illas modernistis tanto esse ludibrio ac despectui; qui nihil e contra loquuntur atque extollunt nisi religiosum sensum vitamque religiosam. Ideo et Ecclesiam audacissime carpunt tanquam devio itinere incedentem, quod ab externa formularum significatione religiosam vim ac moralem minime distinguat, et formulis notione carentibus casso labore ac tenacissime inhaerens religionem ipsam dilabi permittat. — *Caeci* equidem *et duces caecorum* [Mt 15, 14], qui superbo scientiae nomine inflati usque eo insaniunt, ut aeternam veritatis notionem et germanum religionis sensum pervertant: novo invecto systemate, *quo, ex proiecta et effrenata novitatum cupiditate, veritas, ubi certo consistit, non quaeritur, sanctisque et apostolicis traditionibus posthabitis, doctrinae aliae inanes, futiles, incertae nec ab Ecclesia probatae adsciscuntur,*

quibus veritatem ipsam fulciri ac sustineri vanissimi homines arbitrantur[1]. Atque haec, Venerabiles Fratres, de modernista ut philosopho.

2081 [II.] Iam si ad credentem progressus nosse quis velit, unde hic in modernistis a philosopho distinguatur, illud advertere necesse est, etsi philosophus realitatem divini ut fidei obiectum admittat, hanc tamen ab illo realitatem non alibi reperiri nisi in credentis animo, ut obiectum sensus est et affirmationis atque ideo phaenomenorum ambitum non excedit: utrum porro in se illa extra sensum exsistat, atque affirmationem huiusmodi, praeterit philosophus ac negligit. E contra modernistae credenti ratum ac certum est, realitatem divini reapse in se ipsam exsistere nec prorsus a credente pendere. Quod si postules, in quo tandem haec credentis assertio nitatur, reponent: in privata cuiusque hominis *experientia*. — In qua affirmatione dum equidem hi a rationalistis dissident, in protestantium tamen ac pseudo-mysticorum opinionem discedunt [cf. n. 1273]. Rem enim sic edisserunt: in sensu religioso quendam esse agnoscendum cordis intuitum; quo homo ipsam, sine medio, Dei *realitatem* attingit tantamque de exsistentia Dei haurit persuasionem deque Dei tum intra tum extra hominem actione, ut persuasionem omnem, quae ex scientia peti possit, longe antecellat. Veram igitur ponunt experientiam eamque rationali qualibet experientia praestantiorem: quam si quis, ut rationalistae, inficiatur, inde fieri affirmant, quod nolit is in eis se ipse constituere moralibus adiunctis, quae ad experientiam gignendam requirantur. Haec porro experientia, cum quis illam fuerit assecutus, proprie vereque credentem
2082 efficit. — Quam hic longe absumus a catholicis institutis. Commenta eiusmodi a VATICANA Synodo improbata iam vidimus [cf. n. 2072]. — His semel admissis una cum erroribus ceteris iam memoratis, quo pacto ad atheismum pateat via, inferius dicemus. Nunc statim advertisse iuverit, ex hac experientiae doctrina coniuncta alteri de symbolismo religionem quamlibet, ethnicorum minime excepta, ut veram esse habendam. Quidni etenim in religione quavis experientiae huiusmodi occurrant? Occurrisse vero non unus asserit. Quo iure autem modernistae veritatem experientiae abnuent, quam turca affirmet, verasque experientias unis catholicis vindicabunt? Neque id reapse modernistae denegant; quin immo, subobscure alii, alii apertissime, religiones omnes contendunt esse veras. Secus autem sentire nec posse manifestum est. Nam religioni cuipiam

[1] GREGORII XVI Encycl. «*Singulari Nos*», 25. Iunii 1834 [n. 1617].

quo tandem ex capite secundum illorum praecepta foret falsitas tribuenda? Certe vel ex fallacia sensus religiosi vel quod falsiloqua sit formula ab intellectu prolata. Atqui sensus religiosus unus semper idemque est, etsi forte quandoque imperfectior; formula autem intellectus ut vera sit, sufficit, ut religioso sensui hominique credenti respondeat, quidquid de huius perspicuitate ingenii esse queat. Unum ad summum in religionum diversarum conflictu modernistae contendere forte possint, catholicam utpote vividiorem plus habere veritatis: itemque christiano nomine digniorem eam esse, ut quae christianismi exordiis respondeat plenius. . . .

Est aliud praeterea in hoc doctrinae capite, quod catholicae 2083
veritati est omnino infestum. — Nam istud de experientia praeceptum ad *traditionem* etiam transfertur, quam Ecclesia huc usque asseruit, eamque prorsus adimit. Enimvero modernistae sic traditionem intelligunt, ut sit *originalis* experientiae quaedam cum aliis communicatio per praedicationem ope formulae intellectivae. Cui formulae propterea, praeter vim, ut aiunt, *repraesentativam, suggestivam* quandam adscribunt virtutem, tum in eo, qui credit, ad sensum religiosum forte torpentem excitandum instaurandamque experientiam aliquando habitam, tum in eis, qui nondum credunt, ad sensum religiosum primo gignendum et experientiam producendam. Sic autem experientia religiosa late in populos propagatur; nec tantummodo in eos, qui nunc sunt, per praedicationem, sed in posteros etiam tam per libros quam per verborum de aliis in alios replicationem. — Haec vero experientiae communicatio radices quandoque agit vigetque, senescit quandoque statim ac moritur. Vigere autem modernistis argumentum veritatis est; veritatem enim ac vitam promiscue habent. Ex quo inferre denuo licebit: religiones omnes quotquot exstant veras esse, nam secus nec viverent.

Re porro huc adducta, Venerabiles Fratres, satis superque 2084
habemus ad recte cognoscendum, quem ordinem modernistae statuant inter fidem et scientiam; quo etiam scientiae nomine historia apud illos notatur. — Ac primo quidem tenendum est, materiam uni obiectam materiae obiectae alteri externam omnino esse ab eaque seiunctam. Fides enim id unice spectat, quod scientia incognoscibile sibi esse profitetur. Hinc diversum utrique pensum: scientia versatur in phaenomenis, ubi nullus fidei locus; fides e contra versatur in divinis, quae scientia penitus ignorat. Unde demum conficitur, inter fidem et scientiam nunquam esse posse discidium: si enim suum quaeque locum teneat, occurrere sibi invicem nunquam

poterunt, atque ideo nec contradicere. — Quibus si qui forte obiciant, quaedam in aspectabili occurrere natura rerum, quae ad fidem etiam pertineant, uti humanam Christi vitam, negabunt. Nam, etsi haec phaenomenis accensentur, tamen, quatenus vita fidei imbuuntur, et a fide, quo supra dictum est modo, transfigurata ac defigurata fuerunt [cf. n. 2076], a sensibili mundo sunt abrepta et in divini materiam translata. Quamobrem poscenti ulterius, an Christus vera patrarit miracula vereque futura praesenserit, an vere revixerit atque in caelum conscenderit, scientia agnostica abnuet, fides affirmabit; ex hoc tamen nulla erit inter utramque pugna. Nam abnuet alter ut philosophus philosophos alloquens, Christum scilicet unice contemplatus secundum realitatem *historicam;* affirmabit alter ut credens cum credentibus locutus, Christi vitam spectans prout *iterum vivitur* a fide et in fide.

2085 Ex his tamen fallitur vehementer, qui reputet posse opinari, fidem et scientiam alteram sub altera nulla penitus ratione esse subiectam. Nam de scientia quidem recte vereque existimabit; secus autem de fide, quae non uno tantum, sed triplici ex capite scientiae subici dicenda est. Primum namque advertere oportet, in facto quovis religioso, detracta *divina realitate* quamque de illa habet *experientiam,* qui credit, cetera omnia, praesertim vero *religiosas formulas,* phaenomenorum ambitum minime transgredi, atque ideo cadere sub scientiam. Liceat utique credenti, si volet, de mundo excedere; quamdiu tamen in mundo deget, leges, obtutum, iudicia scientiae atque historiae nunquam, velit nolit, effugiet. — Praeterea, quamvis dictum est Deum solius fidei esse obiectum, id de divina quidem *realitate* concedendum est, non tamen de *idea* Dei. Haec quippe scientiae subest; quae dum in ordine, ut aiunt, logico philosophatur, quidquid etiam absolutum est attingit atque ideale. Quocirca philosophia seu scientia cognoscendi de idea Dei ius habet eamque in sui evolutione moderandi et, si quid extrarium invaserit, corrigendi. Hinc modernistarum effatum: evolutionem religiosam cum morali et intellectuali componi debere; videlicet, ut quidam tradit, quem magistrum sequuntur, eisdem subdi. — Accedit demum, quod homo dualitatem in se ipse non patitur: quamobrem credentem quaedam intima urget necessitas fidem cum scientia sic componendi, ut a generali ne discrepet idea, quam scientia exhibet de hoc mundo universo. Sic ergo conficitur, scientiam a fide omnino solutam esse, fidem contra, utut scientiae extranea praedicetur, eidem subesse. — Quae omnia, Venerabiles Fratres, contraria prorsus sunt iis, quae PIUS IX decessor Noster tradebat docens:

Philosophiae esse, in iis quae ad religionem pertinent, non dominari, sed ancillari, non praescribere, quid credendum sit, sed rationabili obsequio amplecti, neque altitudinem scrutari mysteriorum Dei, sed illam pie humiliterque revereri[1]. Modernistae negotium plane invertunt; quibus idcirco applicari queunt, quae GREGORIUS IX item decessor Noster de quibusdam suae aetatis theologis scribebat: *Quidam apud vos, spiritu vanitatis ut uter distenti, positos a Patribus terminos profana transferre satagunt novitate; coelestis paginae intellectum . . . ad doctrinam philosophicam rationalium inclinando, ad ostentationem scientiae, non profectum aliquem auditorum. . . . Ipsi, doctrinis variis et peregrinis abducti, redigunt caput in caudam, et ancillae cogunt famulari reginam*[2].

Quod profecto apertius patebit intuenti, quo pacto moder- 2086
nistae agant accommodate omnino ad ea, quae docent. Multa enim ab eis contrarie videntur scripta vel dicta, ut quis facile illos aestimet ancipites atque incertos. Verumtamen consulte id et considerate accidit, ex opinione scilicet quam habent de fidei atque scientiae seiunctione mutua. Hinc in eorum libris quaedam offendimus, quae catholicus omnino probet, quaedam, aversa pagina, quae rationalistam dictasse autumes. Hinc historiam scribentes, nullam de divinitate Christi mentionem iniciunt, ad contionem vero in templis eam firmissime profitentur. Item enarrantes historiam Concilia et Patres nullo loco habent, catechesim autem si tradunt, illa atque illos cum honore afferunt. Hinc etiam exegesim theologicam et pastoralem a scientifica et historica secernunt. Similiter ex principio, quod scientia a fide nullo pacto pendeat, cum de philosophia, de historia, de critice disserunt, Lutheri sequi vestigia non exhorrentes [cf. n. 769], despicientiam praeceptorum catholicorum, sanctorum Patrum, oecumenicarum Synodorum, magisterii ecclesiastici omnimodis ostentant; de qua si carpantur, libertatem sibi adimi conqueruntur. Professi demum fidem esse scientiae subiciendam, Ecclesiam passim aperteque reprehendunt, quod sua dogmata philosophiae opinionibus subdere et accommodare obstinatissime renuat: ipsi vero, veteri ad hunc finem theologia sublata, novam invehere contendunt, quae philosophorum delirationibus obsecundet.

[III.] Hic iam, Venerab. Fratres, nobis fit aditus ad modernistas 2087
in theologico agone spectandos. Salebrosum quidem opus, sed paucis absolvendum. — Agitur nimirum de concilianda fide cum scientia, idque non aliter quam una alteri subiecta.

[1] Breve ad archiepisc. Coloniensem, 15. Iunii 1857 [cf. n. 1655].
[2] Ep. ad magistros theol. Parisienses, 7. Iulii 1228 [cf. n. 442 sq].

Eo in genere modernista theologus eisdem utitur principiis, quae usui philosopho esse vidimus, illaque ad credentem aptat: principia inquimus *immanentiae* et *symbolismi.* Sic autem rem expeditissime perficit. Traditur a philosopho, *principium fidei esse immanens;* a credente additur, *hoc principium Deum esse;* concludit ipse: *Deus* ergo *est immanens in homine.* Hinc *immanentia theologica.* Iterum: philosopho certum est, *repraesentationes obiecti fidei esse tantum symbolicas;* credenti pariter certum est, *fidei obiectum esse Deum in se;* theologus igitur colligit: *repraesentationes divinae realitatis esse symbolicas.* Hinc *symbolismus theologicus.* — Errores profecto maximi: quorum uterque quam sit perniciosus, consequentiis inspectis patebit. — Nam, ut de *symbolismo* statim dicamus, cum symbola talia sint respectu obiecti, respectu autem credentis sint instrumenta, cavendum primum, inquiunt, credenti, ne ipsi formulae, ut formula est, plus nimio inhaereat, sed illa utendum unice, ut absolutae adhaerescat veritati, quam formula retegit simul ac tegit nititurque exprimere, quin unquam assequatur. Addunt praeterea, formulas eiusmodi esse a credente adhibendas, quatenus ipsum iuverint; ad commodum enim datae sunt, non ad impedimentum: incolumi utique honore, qui ex sociali respectu debetur formulis, quas publicum magisterium aptas ad communem conscientiam exprimendam iudicarit, quamdiu scilicet idem magisterium secus quidpiam non edixerit. — De *immanentia* autem quid reapse modernistae sentiant, difficile est indicare; non enim eadem omnium opinio. Sunt qui in eo collocant, quod Deus agens intime adsit in homine, magis quam ipse sibi homo; quod plane, si recte intelligitur, reprehensionem non habet. Alii in eo ponunt, quod actio Dei una sit cum actione naturae ut causae primae cum causae secundae; quod ordinem supernaturalem reapse delet. Alii demum sic explicant, ut suspicionem efficiant pantheisticae significationis; id autem cum ceteris eorum doctrinis cohaeret aptius.

2088 Huic vero immanentiae pronuntiato aliud adicitur, quod a *permanentia divina* vocare possumus: quae duo inter se eo fere modo differunt, quo experientia privata ab experientia per traditionem transmissa. Exemplum rem collustrabit: sitque ab E c c l e s i a et s a c r a m e n t i s deductum. Ecclesia, inquiunt, et sacramenta a Christo ipso instituta minime credenda sunt. Cavet id agnosticismus, qui in Christo nil praeter hominem novit, cuius conscientia religiosa, ut ceterorum hominum, sensim efformata est; cavet lex immanentiae, quae externas, ut aiunt, applicationes respuit; cavet item lex evolutionis, quae, ut germina evolvantur, tempus postulat et quandam adiunctorum sibi succedentium seriem; cavet demum historia, quae talem reapse rei cursum fuisse ostendit. Attamen Ecclesiam et sacramenta *mediate* a Christo fuisse instituta retinendum est. Qui vero? Conscientias christianas omnes in Christi conscientia virtute quodammodo inclusas affirmant ut in semine planta. Quoniam autem germina vitam seminis vivunt, Christiani omnes vitam Christi vivere dicendi sunt. Sed Christi vita secundum fidem divina est: ergo et Christianorum vita. Si igitur haec vita decursu aetatum Ecclesiae et sacramentis initium dedit, iure omnino dicetur initium huiusmodi esse a Christo ac divinum esse. Sic omnino conficiunt divinas esse etiam Scripturas sacras, divina dogmata. — His porro modernistarum theologia ferme absolvitur. Brevis profecto supellex, sed ei perabundans, qui profiteatur, scientiae, quidquid praeceperit, semper esse obtemperandum. — Horum ad cetera, quae dicemus, applicationem quisque facile per se viderit.

De origine fidei deque eius natura attigimus huc usque. 2089
Fidei autem cum multa sint germina, praecipua vero Ecclesia, dogma, sacra et religiones, Libri quos sanctos nominamus, de his quoque quid modernistae doceant, inquirendum. — Atque ut d o g m a initium ponamus, huius quae sit origo et natura iam supra indicatum est [n. 2079 sq]. Oritur illud ex impulsione quadam seu necessitate, vi cuius qui credit in suis cogitatis elaborat, ut conscientia tam sua quam aliorum illustretur magis. Est hic labor in rimando totus expoliendoque primigeniam mentis *formulam,* non quidem in se illam secundum logicam explicationem, sed secundum circumstantia, seu, ut minus apte ad intelligendum inquiunt, *vitaliter.* Inde fit ut, circa illam, *secundariae* quaedam, ut iam innuimus, sensim enascantur formulae [cf. n. 2078]; quae postea in unum corpus coagmentatae vel in unum doctrinae aedificium, cum a magisterio publico sancitae fuerint utpote communi conscientiae respondentes, dicuntur dogma. Ab hoc secernendae sunt probe theologorum commentationes: quae ceteroqui, quamvis vitam dogmatis non vivunt, non omnino tamen sunt inutiles, tum ad religionem cum scientia componendam et oppositiones inter illas tollendas, tum ad religionem ipsam extrinsecus illustrandam protuendamque; forte etiam utilitati fuerint novo cuidam futuro dogmati materiam praeparando. — De c u l t u s a c r o r u m haud foret multis dicendum, nisi eo quoque nomine s a c r a m e n t a venirent; de quibus maximi modernistarum errores. Cultum ex duplici impulsione seu necessitate

oriri perhibent; omnia etenim, ut vidimus, in eorum systemate impulsionibus intimis seu necessitatibus gigni asseruntur. Altera est ad sensibile quiddam religioni tribuendum, altera ad eam proferendam, quod fieri utique nequaquam possit sine forma quadam sensibili et consecrantibus actibus, quae sacramenta dicimus. Sacramenta autem modernistis nuda sunt symbola seu signa, quamvis non vi carentia. Quam vim ut indicent, exemplo ipsi utuntur verborum quorundam, quae vulgo fortunam dicuntur sortita, eo quod virtutem conceperint ad notiones quasdam propagandas robustas maximeque percellentes animos. Sicut ea verba ad notiones, sic sacramenta ad sensum religiosum ordinata sunt: nihil praeterea. Clarius profecto dicerent, si sacramenta unice ad nutriendam fidem instituta affirmarent. Hoc tamen TRIDENTINA Synodus damnavit: *Si quis dixerit, haec sacramenta propter solam fidem nutriendam instituta fuisse, anathema sit* [n. 848].

2090 De Librorum etiam sacrorum natura et origine aliquid iam delibavimus. Eos ad modernistarum scita definire probe quis possit syllogen *experientiarum* non cuique passim advenientium, sed extraordinariarum atque insignium, quae in quapiam religione sunt habitae. — Sic prorsus modernistae docent de Libris nostris tum Veteris tum Novi Testamenti. Ad suas tamen opiniones callidissime notant: quamvis experientia sit praesentis temporis, posse tamen illam de praeteritis aeque ac de futuris materiam sumere, prout videlicet, qui credit, vel exacta rursus per recordationem in modum praesentium vivit, vel futura per praeoccupationem. Id autem explicat, quomodo historici quoque et apocalyptici in Libris sacris censeri queant. — Sic igitur in hisce Libris Deus quidem loquitur per credentem; sed, uti fert theologia modernistarum, per *immanentiam* solummodo et *permanentiam vitalem*. — Quaeremus, quid tum de inspiratione? Haec, respondent, ab impulsione illa, nisi forte vehementiâ, nequaquam secernitur, qua credens ad fidem suam verbo scriptove aperiendam adigitur. Simile quid habemus in poetica inspiratione; quare quidam aiebat: «Est Deus in nobis, agitante calescimus illo.»[1] Hoc modo Deus initium dici debet inspirationis sacrorum Librorum. — De qua praeterea inspiratione modernistae addunt, nihil omnino esse in sacris Libris, quod illa careat. Quod cum affirmant, magis eos crederes orthodoxos quam recentiores alios, qui inspirationem aliquantum coangustant, ut, exempli causa, cum *tacitas* sic dictas *citationes* invehunt.

[1] Ovidius, Fasti 6, 5.

Sed haec illi verbo tenus ac simulate. Nam si Biblia ex agnosticismi praeceptis iudicamus, humanum scilicet opus ab hominibus pro hominibus exaratum, licet ius theologo detur ea per immanentiam divina praedicandi, qui demum inspiratio coarctari possit? Generalem utique modernistae sacrorum Librorum inspirationem asseverant: catholico tamen sensu nullam admittunt.

Largiorem dicendi segetem offerunt, quae modernistarum 2091
schola de Ecclesia imaginatur. — Ponunt initio eam ex duplici necessitate oriri, una in credente quovis, in eo praesertim, qui primigeniam ac singularem aliquam sit nactus experientiam, ut fidem suam cum aliis communicet; altera, postquam fides communis inter plures evaserit, in *collectivitate* ad coalescendum in societatem et ad commune bonum tuendum, augendum, propagandum. Quid igitur Ecclesia? Partus est *conscientiae collectivae* seu consociationis conscientiarum singularium, quae vi permanentiae vitalis a primo aliquo credente pendeant, videlicet, pro catholicis a Christo. — Porro societas quaepiam moderatrice auctoritate indiget, cuius sit officium consociatos omnes in communem finem dirigere, et compagis elementa tueri prudenter, quae in religioso coetu doctrina et cultu absolvuntur. Hinc in Ecclesia catholica auctoritas tergemina: *disciplinaris, dogmatica, cultualis*. — Iam auctoritatis huius natura ex origine colligenda est, ex natura vero iura atque officia repetenda. Praeteritis aetatibus vulgaris fuit error, quod auctoritas in Ecclesiam extrinsecus accesserit, nimirum immediate a Deo; quare *autocratica* merito habebatur. Sed haec nunc temporis obsolevere. Quo modo Ecclesia e conscientiarum collectivitate emanasse dicitur, eo pariter auctoritas ab ipsa Ecclesia vitaliter emanat. Auctoritas igitur, sicut Ecclesia, ex conscientia religiosa oritur atque ideo eidem subest; quam subiectionem si spreverit, in tyrannidem vertitur. Ea porro tempestate nunc vivimus, cum libertatis sensus in fastigium summum excrevit. In civili statu conscientia publica populare regimen invexit. Sed conscientia in homine aeque atque vita una est. Nisi ergo in hominum conscientiis intestinum velit excitare bellum ac fovere, auctoritati Ecclesiae officium inest democraticis utendi formis, eo vel magis, quod, ni faxit, exitium imminet. Nam amens profecto fuerit, qui in sensu libertatis, qualis nunc viget, regressum posse fieri aliquando autumet. Constrictus vi atque inclusus, fortior se profundet, Ecclesia pariter ac religione deleta. — Haec omnia modernistae ratiocinantur, qui propterea toti sunt in indagandis viis ad auctoritatem Ecclesiae cum credentium libertate componendam.

2092 Sed enim non intra domesticos tantum parietes habet Ecclesia, quibuscum amice cohaerere illam oporteat; habet et extra. Non una namque ipsa occupat mundum; occupant aeque consociationes aliae, quibuscum commercium et usus necessario intercedat. Quae iura igitur, quae sint Ecclesiae officia cum civilibus consociationibus, determinandum est etiam, nec aliter determinandum nisi ex ipsius Ecclesiae natura, qualem nimirum modernistae nobis descripsere. — In hoc autem eisdem plane regulis utuntur, quae supra pro scientia atque fide sunt allatae. Ibi de *obiectis* sermo erat, hic de *finibus*. Sicut igitur ratione obiecti fidem ac scientiam extraneas ab invicem vidimus, sic status et Ecclesia alter ab altera extranea sunt ob fines, quos persequuntur, temporalem ille, haec spiritualem. Licuit profecto alias temporale spirituali subici; licuit de *mixtis* quaestionibus sermonem interseri, in quibus Ecclesia ut domina ac regina intererat, quia nempe Ecclesia a Deo sine medio, ut ordinis supernaturalis est auctor, instituta ferebatur. Sed iam haec a philosophis atque historicis respuuntur. Status ergo ab Ecclesia dissociandus, sicut etiam catholicus a cive. Quamobrem catholicus quilibet, quia etiam civis, ius atque officium habet, Ecclesiae auctoritate neglecta, eius optatis, consiliis praeceptisque posthabitis, spretis immo reprehensionibus, ea persequendi, quae civitatis utilitati conducere arbitretur. Viam ad agendum civi praescribere praetextu quolibet, abusus ecclesiasticae potestatis est, toto nisu reiciendus. — Ea nimirum, Venerabiles Fratres, unde haec omnia dimanant, eadem profecto sunt, quae PIUS VI decessor Noster in Constitutione apostolica *Auctorem fidei* solemniter damnavit [cf. n. 1502 sq].

2093 Sed modernistarum scholae satis non est, debere Statum ab Ecclesia seiungi. Sicut fidem, quoad elementa, ut inquiunt, phaenomenica scientiae subdi oportet, sic in temporalibus negotiis Ecclesiam subesse Statui. Hoc quidem illi aperte nondum forte asserunt; ratiocinationis tamen vi coguntur admittere. Posito etenim, quod in temporalibus rebus Status possit unus, si accidat credentem intimis religionis actibus haud contentum in externos exilire, ut puta administrationem susceptionemve sacramentorum, necesse erit haec sub Status dominium cadere. Ecquid tum de ecclesiastica auctoritate? Cum haec nisi per externos actus non explicetur: Statui, tota quanta est, erit obnoxia. Hac nempe consecutione coacti, multi e protestantibus *liberalibus* cultum omnem sacrum externum, quin etiam externam quamlibet religiosam consociationem e medio tollunt, religionemque, ut aiunt, *individualem* invehere adnituntur. — Quod si modernistae nondum ad haec palam progrediuntur, petunt interea, ut Ecclesia. quo ipsi impellunt, sua se sponte inclinet seseque ad civiles formas aptet. Atque haec de auctoritate *disciplinari*. — Nam de *doctrinali* et *dogmatica* potestate longe peiora sunt ac perniciosiora, quae sentiunt. De magisterio Ecclesiae sic scilicet commentantur. Consociatio religiosa in unum vere coalescere nequaquam potest, nisi una sit consociatorum conscientia unaque, qua utantur, formula. Utraque autem haec unitas mentem quandam quasi communem expostulat, cuius sit reperire ac determinare formulam, quae communi conscientiae rectius respondeat; cui quidem menti satis auctoritatis inesse oportet ad formulam, quam statuerit, communitati imponendam. In hac porro coniunctione ac veluti fusione tum mentis formulam eligentis, tum potestatis eandem perscribentis, magisterii ecclesiastici notionem modernistae collocant. Cum igitur magisterium ex conscientiis singularibus tandem aliquando nascatur, et publicum officium in earundem conscientiarum commodum mandatum habeat, consequitur necessario, illud ab eisdem conscientiis pendere ac proinde ad populares formas esse inflectendum. Quapropter singularium hominum conscientias prohibere, quominus impulsiones, quas sentiunt, palam aperteque profiteantur, et criticae viam praepedire, qua dogma ad necessarias evolutiones impellat, potestatis ad utilitatem permissae non usus est, sed abusus. — Similiter in usu ipso potestatis modus temperatioque sunt adhibenda. Librum quemlibet auctore inscio notare ac proscribere nulla explicatione admissa, nulla disceptatione, tyrannidi profecto est proximum. — Quare hic etiam medium est quoddam iter reperiendum, ut auctoritati simul ac libertati integra sint iura. Interea temporis catholico sic est agendum, ut auctoritatis quidem observantissimum se publice profiteatur, suo tamen obsequi ingenio non intermittat. — Generatim vero sic de Ecclesia praescribunt: quoniam ecclesiasticae potestatis finis ad spiritualia unice pertinet, externum apparatum omnem esse tollendum, quo illa ad intuentium oculos magnificentius ornatur. In quo illud sane negligitur, religionem, etsi ad animos pertineat, non tamen unice animis concludi; et honorem potestati impensum in Christum institutorem recidere.

Porro ut totam hanc de fide deque vario eius germine mate- 2094
riam absolvamus, restat, Venerabiles Fratres, ut de utrorumque explicatione postremo loco modernistarum praecepta audiamus. — Principium hic generale est: in religione, quae vivat, nihil variabile non esse atque idcirco variandum. Hinc gressum faciunt ad illud, quod in eorum doctrinis fere caput est, videlicet ad *evolutionem*. Dogma igitur, Ecclesia, sacrorum

cultus, libri, quos ut sanctos veremur, quin etiam fides ipsa, nisi intermortua haec omnia velimus, evolutionis teneri legibus debent. Neque hoc mirum videri queat, si ea prae oculis habeantur, quae sunt de horum singulis a modernistis tradita. Posita igitur evolutionis lege, evolutionis rationem a modernistis ipsis descriptam habemus. Et primo quoad fidem. Primigenia, inquiunt, fidei forma rudis et universis hominibus communis fuit, ut quae ex ipsa hominum natura atque vita oriebatur. Evolutio vitalis progressum dedit; nimirum non novitate formarum extrinsecus accedentium, sed ex pervasione in dies auctiore sensus religiosi in conscientiam. Dupliciter autem progressio ipsa est facta: *negative* primum, elementum quodvis extraneum, ut puta ex familia vel gente adveniens, eliminando; dehinc *positive,* intellectiva ac morali hominis expolitione, unde notio divini amplior ac lucidior *sensusque religiosus* exquisitior evasit. Progredientis vero fidei eaedem sunt causae afferendae, quam quae superius sunt allatae ad eius originem explicandam. Quibus tamen extraordinarios quosdam homines addi oportet (quos nos prophetas appellamus, quorumque omnium praestantissimus est Christus); tum quia illi in vita ac sermonibus arcani quidpiam prae se tulerunt, quod fides divinitati tribuebat; tum quia novas nec ante habitas *experientias* sunt nacti, religiosae cuiusque temporis indigentiae respondentes. — Dogmatis autem progressus inde potissimum enascitur, quod fidei impedimenta sint superanda, vincendi hostes, contradictiones refellendae. Adde his nisum quendam perpetuum ad melius penetranda quae in arcanis fidei continentur. Sic, ut exempla cetera praetereamus, de Christo factum est: in quo divinum illud qualecunque, quod fides admittebat, ita pedetentim et gradatim amplificatum est, ut demum pro Deo haberetur. — Ad evolutionem cultus facit praecipue necessitas ad mores traditionesque populorum sese accommodandi; item quorundam virtute actuum fruendi, quam sunt ex usu mutuati. — Tandem pro Ecclesia evolutionis causa inde oritur, quod componi egeat cum adiunctis historicis cumque civilis regiminis publice invectis formis. — Sic illi de singulis. Hic autem, antequam procedamus, doctrina haec de *necessitatibus* seu *indigentiis* (vulgo *dei bisogni* significantius appellant) probe ut notetur velimus; etenim, praeterquam omnium, quae vidimus, est veluti basis ac fundamentum famosae illius methodi, quam historicam dicunt.

2095 In evolutionis doctrina ut adhuc sistamus, illud praeterea est advertendum, quod, etsi indigentiae seu necessitates ad evolutionem impellunt, his tamen unis acta, evolutio, transgressa facile traditionis fines atque ideo a primigenio vitali principio avulsa, ad ruinam potius quam ad progressionem traheret. Hinc modernistarum mentem plenius secuti, evolutionem ex conflictione duarum virium evenire dicemus, quarum altera ad progressionem agit, altera ad conservationem retrahit. — Vis conservatrix viget in Ecclesia continenturque traditione. Eam vero exserit religiosa auctoritas; idque tam iure ipso, est enim in auctoritatis natura traditionem tueri, tam re, auctoritas namque a commutationibus vitae reducta stimulis ad progressionem pellentibus nihil aut vix urgetur. E contra vis ad progrediendum rapiens atque intimis indigentiis respondens latet ac molitur in privatorum conscientiis, illorum praecipue, qui vitam, ut inquiunt, propius atque intimius attingunt. — En hic, Venerabiles Fratres, doctrinam illam exitiosissimam efferre caput iam cernimus, quae laicos homines in Ecclesiam subinfert ut progressionis elementa. — Ex convento quodam et pacto inter binas hasce vires, conservatricem et progressionis fautricem, inter auctoritatem videlicet et conscientias privatorum, progressus ac mutationes oriuntur. Nam privatorum conscientiae, vel harum quaedam, in conscientiam collectivam agunt; haec vero in habentes auctoritatem cogitque illos pactiones conflare atque in pacto manere. — Ex his autem pronum est intelligere, cur modernistae mirentur adeo, cum reprehendi se vel puniri sciunt. Quod eis culpae vertitur, ipsi pro officio habent religioso explendo. Necessitates conscientiarum nemo melius novit quam ipsi, eo quod propius illas attingunt, quam ecclesiastica auctoritas. Eas igitur necessitates omnes quasi in se colligunt: unde loquendi publice ac scribendi officio devinciuntur. Carpat eos, si volet, auctoritas; ipsi conscientia officii fulciuntur intimaque experientia norunt non sibi reprehensiones deberi, sed laudes. Utique non ipsos latet progressiones sine certaminibus haud fieri, nec sine victimis certamina: sint ergo ipsi pro victimis, sicut prophetae et Christus. Nec ideo quod male habentur, auctoritati invident: suum illam exsequi munus ultro concedunt. Queruntur tantum, quod minime exaudiuntur; sic enim cursus animorum tardatur: hora tamen rumpendi moras certissime veniet, nam leges evolutionis coërceri possunt, infringi omnino non possunt. Instituto ergo itinere pergunt: pergunt, quamvis redarguti et damnati; incredibilem audaciam fucatae demissionis velamine obducentes. Cervices quidem simulate inflectunt; manu tamen atque animo, quod susceperunt persequuntur audacius. Sic autem volentes omnino prudentesque agunt: tum quia tenent, auctoritatem stimulandam esse, non

evertendam; tum quia necesse illis est intra Ecclesiae septa manere, ut collectivam conscientiam sensim immutent: quod tamen cum aiunt, fateri se non advertunt conscientiam collectivam ab ipsis dissidere, atque ideo nullo eos iure illius se interpretes venditare . . . [Allegantur dein et explicantur, quae habentur in hoc Enchiridio n. 1636 1705 1800.] — Sed postquam in modernismi assectatoribus philosophum, credentem, theologum observavimus, iam nunc restat, ut pariter historicum, criticum, apologetam, reformatorem spectemus.

2096 [IV.] Modernistarum quidam, qui componendis historiis se dedunt, solliciti magnopere videntur, ne credantur philosophi; profitentur quin immo philosophiae se penitus expertes esse. Astute id quam quod maxime: ne scilicet cuipiam sit opinio, eos praeiudicatis imbui philosophiae opinationibus nec esse propterea, ut aiunt, omnino *obiectivos*. Verum tamen est, historiam illorum aut criticen meram loqui philosophiam; quaeque ab iis inferuntur, ex philosophicis eorum principiis iusta ratiocinatione concludi. Quod equidem facile consideranti patet. — Primi tres huiusmodi historicorum aut criticorum canones, ut diximus, eadem illa sunt principia, quae supra ex philosophis attulimus: nimirum *agnosticismus*, theorema de *transfiguratione* rerum per fidem, itemque aliud, quod de *defiguratione* dici posse visum est. Iam consecutiones ex singulis notemus. — Ex *agnosticismo* historia non aliter ac scientia unice de phaenomenis est. Ergo tam Deus quam quilibet in humanis divinus interventus ad fidem reiciendus est, utpote ad illam pertinens unam. Quapropter, si quid occurrat duplici constans elemento, divino atque humano, cuiusmodi sunt Christus, Ecclesia, sacramenta aliaque id genus multa, sic partiendum erit ac secernendum, ut, quod humanum fuerit, historiae, quod divinum, tribuatur fidei. Ideo vulgata apud modernistas discretio inter Christum historicum et Christum fidei, Ecclesiam historiae et Ecclesiam fidei, sacramenta historiae et sacramenta fidei, aliaque similia passim. — Deinde hoc ipsum elementum humanum, quod sibi historicum sumere videmus, quale illud in monumentis apparet, a fide per *transfigurationem* ultra conditiones historicas elatum dicendum est. Adiectiones igitur a fide factas rursus secernere oportet, easque ad fidem ipsam amandare atque ad historiam fidei: sic, cum de Christo agitur, quidquid conditionem hominis superat sive naturalem, prout a psychologia exhibetur, sive ex loco atque aetate, quibus ille vixit, conflatam. — Praeterea ex tertio philosophiae principio res etiam, quae historiae ambitum non excedunt, cribro veluti cernunt, eliminantque omnia ac pariter ad fidem amandant, quae ipsorum iudicio in factorum *logica*, ut inquiunt, non sunt vel personis apta non fuerint. Sic volunt Christum ea non dixisse, quae audientis vulgi captum excedere videntur. Hinc de *reali* eius historia delent et fidei permittunt allegorias omnes, quae in sermonibus eius occurrunt. Quaeremus forsitan, qua lege haec segregentur? Ex ingenio hominis, ex conditione, qua sit in civitate usus, ex educatione, ex adiunctorum facti cuiusquam complexu: uno verbo, si bene novimus, ex norma, quae tandem aliquando in mere *subiectivam* recidit. Nituntur scilicet Christi personam ipsi capere et quasi gerere: quidquid vero paribus in adiunctis ipsi fuissent acturi, id omne in Christum transferunt. — Sic igitur, ut concludamus, *a priori* et ex quibusdam philosophiae principiis, quam tenent quidem, sed ignorare asserunt, in *reali*, quam vocant, historia Christum Deum non esse affirmant nec quidquam divini egisse; ut hominem vero ea tantum patrasse aut dixisse, quae ipsi, ad illius se tempora referentes, patrandi aut dicendi ius tribuunt.

[V.] Ut autem historia ab philosophia, sic critice ab historia suas accipit conclusiones. Criticus namque, indicia 2097
secutus ab historico praebita, monumenta partitur bifariam. Quidquid post dictam triplicem obtruncationem superat, *reali* historiae assignat; cetera ad fidei historiam seu *internam* ablegat. Has enim binas historias accurate distinguunt; et historiam fidei, quod bene notatum volumus, historiae *reali*, ut realis est, opponunt. Hinc, ut iam diximus, geminus Christus: realis alter, alter, qui nunquam reapse fuit, sed ad fidem pertinet; alter, qui certo loco certaque vixit aetate, alter, qui solummodo in piis commentationibus fidei reperitur: eiusmodi, exempli causa, est Christus, quem Ioannis evangelium exhibet; quod utique, aiunt, totum quantum est, commentatio est.

Verum non his philosophiae in historiam dominatus absol- 2098
vitur. Monumentis. ut diximus, bifariam distributis, adest iterum philosophus cum suo dogmate *vitalis immanentiae*; atque omnia edicit, quae sunt in Ecclesiae historia, per *vitalem emanationem* esse explicanda. Atqui vitalis cuiuscunque emanationis aut causa aut conditio est in necessitate seu indigentia quapiam ponenda: ergo et factum post necessitatem concipi oportet, et illud historice huic esse posterius. — Quid tum historicus? Monumenta iterum, sive quae in libris sacris continentur sive aliunde adducta, scrutatus, indicem ex iis conficit singularum necessitatum, tum ad dogma tum ad cultum sacrorum tum ad alia spectantium, quae in Ecclesia, altera ex altera, locum habuere. Confectum indicem critico tradit

Hic vero ad monumenta, quae fidei historiae destinantur, manum admovet; illaque per aetates singulas sic disponit, ut dato indici respondeant singula: eius semper praecepti memor, factum necessitate, narrationem facto anteverti. Equidem fieri aliquando possit, quasdam Bibliorum partes, ut puta epistolas, ipsum esse factum a necessitate creatum. Quidquid tamen sit, lex est, monumenti cuiuslibet aetatem non aliter determinandam esse, quam ex aetate exortae in Ecclesia uniuscuiusque necessitatis. — Distinguendum praeterea est inter facti cuiuspiam exordium eiusdemque explicationem: quod enim uno die nasci potest, nonnisi decursu temporis incrementa suscepit. Hanc ob causam debet criticus monumenta per aetates, ut diximus, iam distributa bipartiri iterum, altera, quae ad originem rei, altera, quae ad explicationem pertineant secernens, eaque rursus ordinare per tempora.

2099 Tum denuo philosopho locus est; qui iniungit historico sua studia sic exercere, uti evolutionis praecepta legesque praescribunt. Ad haec historicus monumenta iterum scrutari; inquirere curiose in adiuncta conditionesque, quibus Ecclesia per singulas aetates sit usa, in eius vim conservatricem, in necessitates tam internas quam externas, quae ad progrediendum impellerent, in impedimenta, quae obfuerunt, uno verbo, in ea quaecunque, quae ad determinandum faxint, quo pacto evolutionis leges fuerint servatae. Post haec tandem explicationis historiam per extrema veluti lineamenta describit. Succurrit criticus aptatque monumenta reliqua. Ad scriptionem adhibetur manus: historia confecta est. — Cui iam, petimus, haec historia inscribenda? Historicone an critico? Neutri profecto; sed philosopho. Tota ibi per *apriorismum* res agitur: et quidem per apriorismum haeresibus scatentem. Miseret sane hominum eiusmodi, de quibus Apostolus diceret: «*Evanuerunt in cogitationibus suis . . . dicentes enim se esse sapientes, stulti facti sunt*» [Rom 1, 21-22]: at bilem tamen commovent, cum Ecclesiam criminantur monumenta sic permiscere ac temperare, ut suae utilitati loquantur. Nimirum affingunt Ecclesiae, quod sua sibi conscientia apertissime improbari sentiunt.

2100 Ex illa porro monumentorum per aetates partitione ac dispositione sequitur sua sponte, non posse libros sacros iis auctoribus tribui, quibus reapse inscribuntur. Quam ob causam modernistae passim non dubitant asserere, illos eosdem libros, Pentateuchum praesertim ac prima tria Evangelia, ex brevi quadam primigenia narratione, crevisse gradatim accessionibus, interpositionibus nempe in modum interpretationis sive theologicae sive allegoricae, vel etiam iniectis ad diversa solummodo inter se iungenda. — Nimirum, ut paucis clariusque dicamus, admittenda est *vitalis evolutio* librorum sacrorum, nata ex evolutione fidei eidemque respondens. — Addunt vero huius evolutionis vestigia adeo esse manifesta, ut illius fere historia describi possit. Quin immo et reapse describunt tam non dubitanter, ut suis ipsos oculis vidisse crederes scriptores singulos, qui singulis aetatibus ad libros sacros amplificandos admorint manum. — Haec autem ut confirment, criticen, quam *textualem* nominant, adiutricem appellant; nituntur que persuadere, hoc vel illud factum aut dictum non suo esse loco, aliasque eiusmodi rationes proferunt. Diceres profecto eos narrationum aut sermonum quosdam quasi typos praestituisse sibi, unde certissime iudicent, quid suo, quid alieno stet loco. — Hac via qui apti esse queant ad decernendum, aestimet qui volet. Verumtamen qui eos audiat de suis exercitationibus circa sacros libros affirmantes, unde tot ibi incongrue notata datum est deprehendere, credet fere nullum ante ipsos hominum eosdem libros volutasse, neque hos infinitam propemodum Doctorum multitudinem quaquaversus rimatam esse, ingenio plane et eruditione et sanctitudine vitae longe illis praestantiorem. Qui equidem Doctores sapientissimi tantum abfuit, ut Scripturas sacras ulla ex parte reprehenderent, ut immo, quo illas scrutabantur penitius, eo maiores divino Numini agerent gratias, quod ita cum hominibus loqui dignatum esset. Sed heu, non iis adiumentis Doctores nostri in sacros libros incubuerunt, quibus modernistae; scilicet magistram et ducem non habuere philosophiam, quae initia duceret a negatione Dei, nec se ipsi iudicandi normam sibi delegerunt. — Iam igitur patere arbitramur, cuiusmodi in re historica modernistarum sit methodus. Praeit philosophus; illum historicus excipit; pone ex ordine legunt critice tum interna tum textualis. Et quia primae causae hoc competit, ut virtutem suam cum sequentibus communicet, evidens fit, criticen eiusmodi non quampiam esse criticen, se vocari iure *agnosticam, immanentistam, evolutionistam:* atque ideo, qui eam profitetur eaque utitur, errores eidem implicitos profiteri et catholicae doctrinae adversari. — Quam ob rem mirum magnopere videri possit, apud catholicos homines id genus critices adeo hodie valere. Id nempe geminam habet causam: foedus in primis, quo historici criticique huius generis arctissime inter se iunguntur, varietate gentium ac religionum dissensione posthabita: tum vero audacia maxima, qua, quae quisque effutiat, ceteri uno ore extollunt et scientiae progressioni tribuunt; qua, qui

novum portentum aestimare per se volet, facto agmine adoriuntur; qui neget, ignorantiae accusent, qui amplectitur ac tuetur, laudibus exornent. Inde haud pauci decepti, qui, si rem attentius considerarent, horrerent. — Ex hoc autem praepotenti errantium dominio, ex hac levium animorum incauta assensione quaedam circumstantis aëris quasi corruptio gignitur, quae per omnia permeat luemque diffundit.

2101 [VI.] Sed ad apologetam transeamus. Hic apud modernistas dupliciter a philosopho et ipse pendet. *Non directe* primum, materiam sibi sumens historiam, philosopho, ut vidimus, praecipiente conscriptam: *directe* dein, mutuatus ab illo dogmata ac iudicia. Inde illud vulgatum in schola modernistarum praeceptum, debere novam apologesin controversias de religione dirimere historicis inquisitionibus et psychologicis. Quamobrem apologetae modernistae suum opus aggrediuntur rationalistas monendo, se religionem vindicare non sacris libris neve ex historiis vulgo in Ecclesia adhibitis, quae veteri methodo descriptae sint; sed ex historia *reali*, modernis praeceptionibus modernaque methodo conflata. Idque non quasi *ad hominem* argumentati asserunt, sed quia reapse hanc tantum historiam vera tradere arbitrantur. De asserenda vero sua in scribendo sinceritate securi sunt: iam apud rationalistas noti sunt, iam ut sub eodem vexillo stipendia merentes laudati: de qua laudatione, quam verus catholicus respueret, ipsi sibi gratulantur, eamque reprehensionibus Ecclesiae opponunt. — Sed iam, quo pacto apologesim unus aliquis istorum perficiat, videamus. Finis, quem sibi assequendum praestituit, hic est: hominem fidei adhuc expertem eo adducere, ut eam de catholica religione *experientiam* assequatur, quae ex modernistarum scitis unicum fidei est fundamentum. Geminum ad hoc patet iter: *obiectivum* alterum, alterum *subiectivum*. Primum ex agnosticismo procedit; eoque spectat, ut eam in religione, praesertim catholica, vitalem virtutem inesse monstret, quae psychologum quemque itemque historicum bonae mentis suadeat, oportere in illius historia *incogniti* aliquid celari. Ad hoc, ostendere necessum est, catholicam religionem, quae modo est, eam omnino esse, quam Christus fundavit, seu non aliud praeter progredientem eius germinis explicationem, quod Christus invexit. Primo igitur germen illud quale sit, determinandum. Idipsum porro hac formula exhiberi volunt: Christum adventum regni Dei nuntiasse, quod brevi foret constituendum, eiusque ipsum fore Messiam, actorem nempe divinitus datum atque ordinatorem. Post haec demonstrandum, qua ratione id germen, semper *immanens* in catholica religione ac *permanens*, sensim ac secundum historiam sese evolverit aptaritque succedentibus adiunctis, ex iis ad se *vitaliter* trahens quidquid doctrinalium, cultualium, ecclesiasticarum formarum sibi esset utile; interea vero impedimenta si quae occurrerent superans, adversarios profligans insectationibus quibusvis pugnisque superstes. Postquam autem haec omnia, impedimenta nimirum, adversarios, insectationes, pugnas itemque vitam foecunditatemque Ecclesiae id genus fuisse monstratum fuerit, ut, quamvis evolutionis leges in eiusdem Ecclesiae historia incolumes appareant, non tamen eidem historiae plene explicandae sint pares; *incognitum* coram stabit, suaque sponte se offeret. — Sic illi. In qua tota ratiocinatione unum tamen non advertunt, determinationem illam germinis primigenii deberi unice *apriorismo* philosophi agnostici et evolutionistae, et germen ipsum sic gratis ab eis definiri, ut eorum causae congruat.

Dum tamen catholicam religionem recitatis argumentatio- 2102
nibus asserere ac suadere elaborant apologetae novi, dant ultro et concedunt, plura in ea esse quae animos offendant. Quin etiam non obscura quadam voluptate in re quoque dogmatica errores contradictionesque reperire se palam dictitant: subdunt tamen, haec non solum admittere excusationem, sed, quod mirum esse oportet, iuste ac legitime esse prolata. Sic etiam secundum ipsos in sacris libris plurima in re scientifica vel historica errore afficiuntur. Sed, inquiunt, non ibi de scientiis agi aut historia, verum de religione tantum ac re morum. Scientiae illic et historia integumenta sunt quaedam, quibus experientiae religiosae et morales obteguntur, ut facilius in vulgus propagarentur; quod quidem vulgus cum non aliter intelligeret, perfectior illi scientia aut historia non utilitati sed nocumento fuisset. Ceterum, addunt, libri sacri, quia natura sunt religiosi, vitam necessario vivunt: iam vitae sua quoque est veritas et logica, alia profecto a veritate et logica rationali, quin immo alterius omnino ordinis, veritas scilicet comparationis ac proportionis tum ad *medium* (sic ipsi dicunt), in quo vivitur, tum ad finem, ob quem vivitur. Demum eo usque progrediuntur, ut nulla adhibita temperatione asserant, quidquid per vitam explicatur, id omne verum esse ac legitimum. — Nos equidem, Venerabiles Fratres, quibus una atque unica est veritas, quique sacros libros sic aestimamus, *quod Spiritu Sancto inspirante conscripti Deum habent auctorem* [v. n. 1787], hoc idem esse affirmamus ac mendacium utilitatis seu officiosum ipsi Deo tribuere, verbisque Augustini asserimus: *Admisso semel in tantum auctoritatis fastigium officioso aliquo mendacio, nulla illorum*

librorum particula remanebit, quae non, ut cuique videbitur vel ad mores difficilis vel ad fidem incredibilis, eadem perniciosissima regula ad mentientis auctoris consilium officiumve referatur[1]. Unde fiet quod idem sanctus Doctor adiungit: *In eis,* scilicet Scripturis, *quod vult quisque credet, quod non vult non credet.* — Sed modernistae apologetae progrediuntur alacres. Concedunt praeterea, in sacris libris eas subinde ratiocinationes occurrere ad doctrinam quampiam probandam, quae nullo rationali fundamento regantur; cuiusmodi sunt, quae in prophetiis nituntur. Verum has quoque defendunt quasi artificia quaedam praedicationis, quae a vita legitima fiunt. Quid amplius? Permittunt, immo vero asserunt, Christum ipsum in indicando tempore adventus regni Dei manifeste errasse: neque id mirum, inquiunt, videri debet; nam et ipse vitae legibus tenebatur. — Quid post haec de Ecclesiae dogmatibus? Scatent haec etiam apertis oppositionibus: sed praeterquam quod a logica vitali admittuntur, veritati symbolicae non adversantur; in iis quippe de infinito agitur, cuius infiniti sunt respectus. Demum, adeo haec omnia probant tuenturque, ut profiteri non dubitent, nullum Infinito honorem haberi excellentiorem quam contradicentia de ipso affirmando. — Probata vero contradictione, quid non probabitur?

2103 Attamen qui nondum credat, non *obiectivis* solum argumentis ad fidem disponi potest, verum etiam *subiectivis*. Ad quem finem modernistae apologetae ad *immanentiae* doctrinam revertuntur. Elaborant nempe, ut homini persuadeant, in ipso atque in intimis eius naturae ac vitae recessibus celari cuiuspiam religionis desiderium et exigentiam, nec religionis cuiuscunque, sed talis omnino, qualis catholica est; hanc enim *postulari* prorsus inquiunt ab explicatione vitae perfecta. — Hic autem queri vehementer Nos iterum oportet, non desiderari e catholicis hominibus, qui quamvis *immanentiae* doctrinam ut doctrinam reiciunt, ea tamen pro apologesi utuntur; idque adeo incauti faciunt, ut in natura humana non capacitatem solum et convenientiam videantur admittere ad ordinem supernaturalem, quod quidem apologetae catholici opportunis adhibitis temperationibus demonstrarunt semper, sed germanam verique nominis exigentiam. — Ut tamen verius dicamus, haec catholicae religionis exigentia a modernistis invehitur, qui volunt moderatiores audiri. Nam qui *integralistae* appellari queunt, ii homini nondum credenti ipsum germen, in ipso latens, demonstrari volunt, quod in Christi conscientia fuit atque ab eo hominibus transmissum est. — Sic igitur, Venerabiles Fratres,

[1] S. August., Ep. 28, c. 3 [ML 33 (Aug. II), 112, 3].

apologeticam modernistarum methodum, summatim descriptam, doctrinis eorum plane congruentem agnoscimus; methodum profecto, uti etiam doctrinas, errorum plenas, non ad aedificandum aptas, sed ad destruendum, non ad catholicos efficiendos, sed ad catholicos ipsos ad haeresim trahendos, immo etiam ad religionis cuiuscunque omnimodam eversionem.

[VII.] Pauca demum superant addenda de modernista ut 2104 reformator est. Iam ea, quae hucusque locuti sumus, abunde manifestant, quanto et quam acri innovandi studio hi homines ferantur. Pertinet autem hoc studium ad res omnino omnes, quae apud catholicos sunt. — Innovari volunt philosophiam in sacris praesertim Seminariis; ita ut, amandata philosophia scholasticorum ad historiam philosophiae inter cetera quae iam obsoleverunt systemata, adolescentibus moderna tradatur philosophia, quae una vera nostraeque aetati respondens. — Ad theologiam innovandam, volunt, quam nos rationalem dicimus, habere fundamentum modernam philosophiam. Positivam vero theologiam niti maxime postulant in historia dogmatum. — Historiam quoque scribi et tradi expetunt ad suam methodum praescriptaque moderna. — Dogmata eorundemque evolutionem cum scientia et historia componenda edicunt. — Ad catechesim quod spectat, ea tantum in catecheticis libris notari postulant dogmata, quae innovata fuerint sintque ad vulgi captum. — Circa sacrorum cultum minuendas inquiunt externas religiones prohibendumve, ne crescant. Quamvis equidem alii, qui symbolismo magis favent, in hac re indulgentiores se praebeant. — Regimen Ecclesiae omni sub respectu reformandum clamitant, praecipue tamen sub disciplinari ac dogmatico. Ideo intus forisque cum moderna, ut aiunt, conscientia componendum, quae tota ad democratiam vergit: ideo inferiori clero ipsisque laicis suae in regimine partes tribuendae, et collecta nimium contractaque in centrum auctoritas dispertienda. — Romana consilia sacris negotiis gerendis immutari pariter volunt; in primis autem tum quod a *sancto Officio* tum quod ab *Indice* appellatur. — Item ecclesiastici regiminis actionem in re politica et sociali variandam contendunt, ut simul a civilibus ordinationibus exsulet, eisdem tamen se aptet, ut suo illas spiritu imbuat. — In re morum illud asciscunt americanistarum scitum, activas virtutes passivis anteponi oportere atque illas prae istis exercitatione promoveri [cf. n. 1967]. — Clerum sic comparatum petunt, ut veterem referat demissionem animi et paupertatem, cogitatione insuper et facto cum modernismi praeceptis consentiat. — Sunt demum, qui magistris protestantibus dicto lubentissime

audientes sacrum ipsum in sacerdotio coelibatum sublatum desiderent. — Quid igitur in Ecclesia intactum relinquunt, quod non ab ipsis nec secundum ipsorum pronuntiata sit reformandum?

2105 In tota hac modernistarum doctrina exponenda, Venerabiles Fratres, videbimur forte alicui diutius immorati. Id tamen omnino oportuit, tum ne, ut assolet, de ignoratione rerum suarum ab illis reprehendamur; tum ut pateat, cum de modernismo est quaestio, non de vagis doctrinis agi nulloque inter se nexu coniunctis, verum de uno compactoque veluti corpore, in quo si unum admittas, cetera necessario sequantur. Ideo didactica fere ratione usi sumus, nec barbara aliquando respuimus verba, quae modernistae usurpant.

Iam systema universum uno quasi obtutu respicientes, nemo mirabitur, si sic illud definimus, ut omnium haereseon collectum esse affirmemus. Certe si quis hoc sibi proposuisset, omnium, quotquot fuerunt circa fidem errores, succum veluti ac sanguinem in unum conferre, rem nunquam plenius perfecisset, quam modernistae perfecerunt. Immo vero tanto hi ulterius progressi sunt, ut non modo catholicam religionem, sed omnem penitus, quod iam innuimus, religionem deleverint. Hinc enim rationalistarum plausus: hinc qui liberius apertiusque inter rationalistas loquuntur, nullos se efficaciores quam modernistas auxiliatores invenisse gratulantur.

2106 Redeamus enimvero tantisper, Venerabiles Fratres, ad exitiosissimam illam *agnosticismi* doctrinam. Ea scilicet, ex parte intellectus, omnis ad Deum via praecluditur homini, dum aptior sterni putatur ex parte cuiusdam animi sensus et actionis. Sed hoc quam perperam, quis non videat? Sensus enim animi actioni rei respondet, quam intellectus vel externi sensus proposuerint. Demito intellectum; homo externos sensus, ad quos iam fertur, proclivius sequetur. Perperam iterum; nam phantasiae quaevis de sensu religioso communem sensum non expugnabunt: communi autem sensu docemur, perturbationem aut occupationem animi quampiam, non adiumento sed impedimento esse potius ad investigationem veri, veri inquimus ut in se est; nam verum illud alterum *subiectivum*, fructus interni sensus et actionis, si quidem ludendo est aptum, nihil admodum homini confert, cuius scire maxime interest, sit necne extra ipsum Deus, cuius in manus aliquando incidet. — *Experientiam* enimvero tanto operi adiutricem inferunt. Sed quid haec ad sensum illum animi adiciat? Nil plane praeterquam quod vehementiorem faciat; ex qua vehementia fiat

proportione firmior persuasio de veritate obiecti. Iam haec duo profecto non efficiunt, ut sensus ille animi desinat esse sensus, neque eius immutant naturam semper deceptioni obnoxiam, nisi regatur intellectu; immo vero illam confirmant et iuvant, nam sensus quo intensior, eo potiore iure est sensus.

Cum vero de religioso sensu hic agamus deque experientia 2107
in eo contenta, nostis probe, Venerabiles Fratres, quanta in hac re prudentia sit opus, quanta item doctrina, quae ipsam regat prudentiam. Nostis ex animorum usu, quorundam praecipue, in quibus eminet sensus: nostis ex librorum consuetudine, qui de ascesi tractant; qui quamvis modernistis in nullo sunt pretio, doctrinam tamen longe solidiorem subtilioremque ad observandum sagacitatem prae se ferunt, quam ipsi sibi arrogant. Equidem Nobis amentis esse videtur aut saltem imprudentis summopere, pro veris nulla facta investigatione experientias intimas habere, cuiusmodi modernistae venditant. Cur vero, ut per transcursum dicamus, si harum experientiarum tanta vis est ac firmitas, non eadem tribuatur illi, quam plura catholicorum milia se habere asserunt de devio itinere, quo modernistae incedunt? Haec ne tantum falsa atque fallax? Hominum autem pars maxima hoc firmiter tenet tenebitque semper, sensu solum et experientia, nullo mentis ductu atque lumine, ad Dei notitiam pertingi nunquam posse. Restat ergo iterum atheismus ac religio nulla.

Nec modernistae meliora sibi promittant ex asserta *symbolismi* doctrina. Nam si quaevis intellectualia, ut inquiunt, 2108
elementa nihil nisi Dei symbola sunt, ecquid symbolum non sit ipsum Dei nomen aut personalitatis divinae? Quod si ita, iam de divina personalitate ambigi poterit patetque ad pantheismum via. — Eodem autem, videlicet ad purum putumque pantheismum, ducit doctrina alia de *immanentia divina*. Etenim hoc quaerimus: an eiusmodi *immanentia* Deum ab homine distinguat necne. Si distinguit, quid tum a catholica doctrina differt, aut doctrinam de externa revelatione cur reicit? Si non distinguit, pantheismum habemus. Atqui *immanentia* haec modernistarum vult atque admittit omne conscientiae phaenomenon ab homine ut homo est proficisci. Legitima ergo ratiocinatio inde infert unum idemque esse Deum cum homine: ex quo pantheismus.

Distinctio demum, quam praedicant inter scientiam 2109
et fidem, non aliam admittit consecutionem. Obiectum enim

scientiae in cognoscibilis realitate ponunt; fidei e contra in incognoscibilis. Iamvero incognoscibile inde omnino constituitur, quod inter obiectam materiam et intellectum nulla adsit proportio. Atqui hic proportionis defectus nunquam, nec in modernistarum doctrina, auferri potest. Ergo incognoscibile credenti aeque ac philosopho incognoscibile semper manebit. Ergo si qua habebitur religio, haec erit realitatis incognoscibilis; quae cur etiam mundi animus esse nequeat, quem rationalistae quidam admittunt, non videmus profecto. — Sed haec modo sufficiant, ut abunde pateat, quam multiplici itinere doctrina modernistarum ad atheismum trahat et ad religionem omnem abolendam. Equidem protestantium error primus hac via gradum iecit; sequitur modernistarum error; proxime atheismus ingredietur. [Assignatis demum horum errorum causis — curiositate, superbia, verae philosophiae ignorantia — traduntur regulae quaedam de fovendis et ordinandis studiis philosophicis, theologicis, profanis, atque de caute eligendis magistris etc.]

De auctore et veritate historica quarti Evangelii[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 29. Maii 1907.]

2110 *Dubium I.:* Utrum ex constanti, universali ac solemni Ecclesiae traditione iam a saeculo II decurrente, prout maxime eruitur: a) ex SS. Patrum, scriptorum ecclesiasticorum, imo etiam haereticorum, testimoniis et allusionibus, quae, cum ab Apostolorum discipulis vel primis successoribus derivasse oportuerit, necessario nexu cum ipsa libri origine cohaerent; b) ex recepto semper et ubique nomine auctoris quarti Evangelii in canone et catalogis sacrorum Librorum; c) ex eorundem Librorum vetustissimis manuscriptis, codicibus et in varia idiomata versionibus; d) ex publico usu liturgico inde ab Ecclesiae primordiis toto orbe obtinente; praescindendo ab argumento theologico, tam solido argumento historico demonstretur Ioannem Apostolum et non alium quarti Evangelii auctorem esse agnoscendum, ut rationes a criticis in oppositum adductae hanc traditionem nullatenus infirment? — *Resp.:* Affirmative.

2111 *Dubium II.:* Utrum etiam rationes internae, quae eruuntur ex textu quarti Evangelii seiunctim considerato, ex scribentis testimonio et Evangelii ipsius cum I Epistola Ioannis Apostoli manifesta cognatione, censendae sint confirmare traditionem, quae eidem Apostolo quartum Evangelium indubitanter attribuit? — Et utrum difficultates, quae ex collatione ipsius Evangelii cum aliis tribus desumuntur, habita prae oculis diversitate temporis, scopi et auditorum, pro quibus vel contra quos auctor scripsit, solvi rationabiliter possint, prout SS. Patres et exegetae catholici passim praestiterunt? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

Dubium III.: Utrum, non obstante praxi, quae a pri- 2112
mis temporibus in universa Ecclesia constantissime viguit, arguendi ex quarto Evangelio tamquam ex documento proprie historico, considerata nihilominus indole peculiari eiusdem Evangelii et intentione auctoris manifesta illustrandi et vindicandi Christi divinitatem ex ipsis factis et sermonibus Domini, dici possit, facta narrata in quarto Evangelio esse totaliter vel ex parte conficta ad hoc, ut sint allegoriae vel symbola doctrinalia, sermones vero Domini non proprie et vere esse ipsius Domini sermones, sed compositiones theologicas scriptoris, licet in ore Domini positas? — *Resp.:* Negative.

De auctoritate sententiarum Commissionis Biblicae[1].

[Ex Motu proprio «Praestantia Scripturae», 18. Nov. 1907.]

. . . Post diuturna rerum iudicia consultationesque dili- 2113
gentissimas, quaedam feliciter a Pontificio de re Biblica Consilio emissae sententiae sunt, provehendis germane biblicis studiis iisdemque certa norma dirigendis perutiles. At vero minime deesse conspicimus, qui . . . non eo, quo par est, obsequio sententias eiusmodi, quamquam a Pontifice probatas, exceperint aut excipiant.

Quapropter declarandum illud praecipiendumque videmus, quemadmodum declaramus in praesens expresseque praecipimus, universos omnes conscientiae obstringi officio sententiis Pontificalis Consilii de re Biblica, sive quae adhuc sunt emissae, sive quae posthac edentur, *perinde ac Decretis Sacrarum Congregationum pertinenti-*

[1] ASS 40 (1907) 383 sq; AE 15 (1907) 259 sq; EB n. 180 sqq.

[1] ASS 40 (1907) 724 sqq; AE 15 (1907) 435 sq; EB n. 278 sqq.

bus ad doctrinam probatisque a Pontifice, se subiciendi; nec posse notam tum detrectatae oboedientiae tum temeritatis devitare aut culpa propterea vacare gravi, quotquot verbis scriptisve sententias has tales impugnent; idque praeter scandalum, quo offendant, ceteraque quibus in causa esse coram Deo possint, aliis, ut plurimum, temere in his errateque pronuntiatis.

2114 Ad haec, audentiores quotidie spiritus complurium modernistarum repressuri, qui sophismatis artificiisque omne genus vim efficacitatemque nituntur adimere, non Decreto solum «Lamentabili sane exitu», quod V nonas Iulias anni vertentis S. R. et U. Inquisitio, Nobis iubentibus, edidit [v. n. 2001 sqq], verum etiam Litteris Encyclicis Nostris «Pascendi Dominici gregis», datis die VIII mensis Septembris istius eiusdem anni [v. n. 2071 sqq], auctoritate Nostra Apostolica iteramus confirmamusque tum Decretum illud Congregationis Sacrae Supremae, tum Litteras eas Nostras Encyclicas, addita *excommunicationis* poena adversus contradictores; illudque declaramus ac decernimus, si quis, quod Deus avertat, eo audaciae progrediatur, ut quamlibet e propositionibus, opinionibus doctrinisque in alterutro documento, quod supra diximus, improbatis tueatur, censura ipso facto plecti Capite *Docentes* Constitutionis *Apostolicae Sedis* irrogata, quae prima est in excommunicationibus latae sententiae Romano Pontifici simpliciter reservatis. Haec autem excommunicatio salvis poenis est intelligenda, in quas, qui contra memorata documenta quidpiam commiserint, possint uti propagatores defensoresque haeresum incurrere, si quando eorum propositiones, opiniones doctrinaeve haereticae sint, quod quidem de utriusque illius documenti adversariis plus semel usuvenit, tum vero maxime, cum modernistarum errores, id est *omnium haereseon collectum,* propugnant.

De libri Isaiae indole et auctore[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 29. Iunii 1908.]

2115 *Dubium I.:* Utrum doceri possit, vaticinia, quae leguntur in libro Isaiae — et passim in Scripturis —, non esse

[1] ASS 41 (1908) 613 sq; AE 16 (1908) 297; EB n. 287 sqq.

veri nominis vaticinia, sed vel narrationes post eventum confictas, vel, si ante eventum praenuntiatum quidpiam agnosci opus sit, id prophetam non ex supernaturali Dei futurorum praescii revelatione, sed ex his, quae iam contigerunt, felici quadam sagacitate et naturalis[1] ingenii acumine, coniciendo praenuntiasse? — *Resp.:* Negative.

Dubium II.: Utrum sententia, quae tenet, Isaiam ce- 2116
terosque prophetas vaticinia non edidisse nisi de his, quae in continenti vel post non grande temporis spatium eventura erant, conciliari possit cum vaticiniis, imprimis messianicis et eschatologicis, ab eisdem prophetis de longinquo certo editis, necnon cum communi SS. Patrum sententia concorditer asserentium, prophetas ea quoque praedixisse, quae post multa saecula essent implenda? — *Resp.:* Negative.

Dubium III.: Utrum admitti possit, prophetas non 2117
modo tamquam correctores pravitatis humanae divinique verbi in profectum audientium praecones, verum etiam tamquam praenuntios eventuum futurorum, constanter alloqui debuisse auditores non quidem futuros, sed praesentes et sibi aequales, ita ut ab ipsis plane intelligi potuerint; proindeque secundam partem libri Isaiae (cap. XL—LXVI), in qua vates non Iudaeos Isaiae aequales, at Iudaeos in exilio babylonico lugentes veluti inter ipsos vivens alloquitur et solatur, non posse ipsum Isaiam iamdiu emortuum auctorem habere, sed oportere eam ignoto cuidam vati inter exules viventi assignare? — *Resp.:* Negative.

Dubium IV.: Utrum, ad impugnandam identitatem 2118
auctoris libri Isaiae, argumentum philologicum, ex lingua stiloque desumptum, tale sit censendum, ut virum gravem, criticae artis et hebraicae linguae peritum, cogat in eodem libro pluralitatem auctorum agnoscere? — *Resp.:* Negative.

Dubium V.: Utrum solida prostent argumenta, etiam 2119
cumulative sumpta, ad evincendum Isaiae librum non ipsi soli Isaiae, sed duobus, imo pluribus auctoribus esse tribuendum? — *Resp.:* Negative.

[1] EB n. 287: naturali.

De relatione inter Philosophiam et Theologiam[1].

[Ex Encycl. «Communium rerum», 21. Aprilis 1909.]

2120 . . . Philosophiae (igitur) munus est praecipuum, in perspicuo ponere fidei nostrae *rationabile obsequium* [Rom 12, 1], et, quod inde consequitur, officium adiungendae fidei auctoritati divinae altissima mysteria proponenti, quae plurimis testata veritatis indiciis, *credibilia facta sunt nimis* [Ps 92, 5]. Longe aliud ab hoc Theologiae munus est, quae divina revelatione nititur et in fide solidiores efficit eos, qui christiani nominis honore se gaudere fatentur; nullus quippe Christianus debet disputare, quomodo, quod catholica Ecclesia corde credit et ore confitetur, non sit; sed semper eandem fidem indubitanter tenendo, amando et secundum illam vivendo, humiliter quantum potest, quaerere rationem, quomodo sit. Si potest intelligere, Deo gratias agat; si non potest, non immittat *cornua ad ventilandum* [1 Mac 7, 46], sed submittat caput ad venerandum.

De charactere historico priorum capitum Geneseos[2].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 30. Iunii 1909.]

2121 *Dubium I.:* Utrum varia systemata exegetica, quae ad excludendum sensum litteralem historicum trium priorum capitum libri Geneseos excogitata et scientiae fuco propugnata sunt, solido fundamento fulciantur? — *Resp.:* Negative.

2122 *Dubium II.:* Utrum, non obstantibus indole et forma historica libri Geneseos, peculiari trium priorum capitum inter se et cum sequentibus capitibus nexu, multiplici testimonio Scripturarum tum Veteris tum Novi Testamenti, unanimi fere sanctorum Patrum sententia ac traditionali sensu, quem, ab Israëlitico etiam populo transmissum, semper tenuit Ecclesia, doceri possit: praedicta tria capita Geneseos continere non rerum vere gestarum narrationes, quae scilicet obiectivae realitati et historicae veritati respondeant; sed vel fabulosa ex veterum populorum mythologiis et cosmogoniis deprompta

[1] AAS 1 (1909) 381; AE 17 (1909) 170.
[2] AAS 1 (1909) 567 sqq; AE 17 (1909) 384; EB n. 332 sqq.

et ab auctore sacro, expurgato quovis polytheismi errore, doctrinae monotheisticae accommodata; vel allegorias et symbola, fundamento obiectivae realitatis destituta, sub historiae specie ad religiosas et philosophicas veritates inculcandas proposita; vel tandem legendas ex parte historicas et ex parte fictitias ad animorum instructionem et aedificationem libere compositas? — *Resp.:* Negative ad utramque partem.

Dubium III.: Utrum speciatim sensus litteralis histori- 2123
cus vocari in dubium possit, ubi agitur de factis in eisdem capitibus enarratis, quae christianae religionis fundamenta attingunt: uti sunt, inter cetera, rerum universarum creatio a Deo facta in initio temporis; peculiaris creatio hominis; formatio primae mulieris ex primo homine; generis humani unitas; originalis protoparentum felicitas in statu iustitiae, integritatis et immortalitatis; praeceptum a Deo homini datum ad eius obedientiam probandam; divini praecepti, diabolo sub serpentis specie suasore, transgressio; protoparentum deiectio ab illo primaevo innocentiae statu; nec non Reparatoris futuri promissio? — *Resp.:* Negative.

Dubium IV.: Utrum in interpretandis illis horum 2124
capitum locis, quos Patres et Doctores diverso modo intellexerunt, quin certi quippiam definitique tradiderint, liceat, salvo Ecclesiae iudicio servataque fidei analogia, eam, quam quisque prudenter probaverit, sequi tuerique sententiam? — *Resp.:* Affirmative.

Dubium V.: Utrum omnia et singula, verba vide- 2125
licet et phrases, quae in praedictis capitibus occurrunt, semper et necessario accipienda sint sensu proprio, ita ut ab eo discedere numquam liceat, etiam cum locutiones ipsae manifesto appareant improprie, seu metaphorice vel anthropomorphice usurpatae, et sensum proprium vel ratio tenere prohibeat vel necessitas cogat dimittere? — *Resp.:* Negative.

Dubium VI.: Utrum, praesupposito litterali et historico 2126
sensu, nonnullorum locorum eorundem capitum interpretatio allegorica et prophetica, praefulgente sanctorum Patrum et Ecclesiae ipsius exemplo, adhiberi sapienter et utiliter possit? — *Resp.:* Affirmative.

2127 *Dubium VII.:* Utrum, cum in conscribendo primo Geneseos capite non fuerit sacri auctoris mens intimam adspectabilium rerum constitutionem ordinemque creationis completum scientifico more docere, sed potius suae genti tradere notitiam popularem, prout communis sermo per ea ferebat tempora, sensibus et captui hominum accommodatam, sit in horum interpretatione adamussim semperque investiganda scientifici sermonis proprietas? — *Resp.:* Negative.

2128 *Dubium VIII.:* Utrum in illa sex dierum denominatione atque distinctione, de quibus in Geneseos capite primo, sumi possit vox Yôm (dies) sive sensu proprio pro die naturali, sive sensu improprio pro quodam temporis spatio, deque huiusmodi quaestione libere inter exegetas disceptare liceat? — *Resp.:* Affirmative.

De auctoribus et de tempore compositionis Psalmorum[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 1. Maii 1910.]

2129 *Dubium I.:* Utrum appellationes *Psalmi David, Hymni David, Liber psalmorum David, Psalterium Davidicum,* in antiquis collectionibus et in Conciliis ipsis usurpatae ad designandum Veteris Testamenti Librum CL psalmorum; sicut etiam plurium Patrum et Doctorum sententia, qui tenuerunt, omnes prorsus Psalterii psalmos uni David esse adscribendos, tantam vim habeant, ut Psalterii totius unicus auctor David haberi debeat? — *Resp.:* Negative.

2130 *Dubium II.:* Utrum ex concordantia textus hebraici cum graeco textu alexandrino aliisque vetustis versionibus argui iure possit, titulos psalmorum hebraico textui praefixos antiquiores esse versione sic dicta LXX virorum; ac proinde si non directe ab auctoribus ipsis psalmorum, a vetusta saltem iudaica traditione derivasse? — *Resp.:* Affirmative.

2131 *Dubium III.:* Utrum praedicti psalmorum tituli, iudaicae traditionis testes, quando nulla ratio gravis est contra eorum genuinitatem, prudenter possint in dubium revocari? — *Resp.:* Negative.

[1] AAS 2 (1910) 354 sq; EB n. 340 sqq.

Dubium IV.: Utrum, si considerentur sacrae Scrip- 2132
turae haud infrequentia testimonia circa naturalem Davidis peritiam, Spiritus Sancti charismate illustratam, in componendis carminibus religiosis, institutiones ab ipso conditae de cantu psalmorum liturgico, attributiones psalmorum ipsi factae tum in Veteri Testamento, tum in Novo, tum in ipsis inscriptionibus, quae psalmis ab antiquo praefixae sunt; insuper consensus Iudaeorum, Patrum et Doctorum Ecclesiae, prudenter denegari possit, praecipuum Psalterii carminum Davidem esse auctorem, vel contra affirmari pauca dumtaxat eidem regio Psalti carmina esse tribuenda? — *Resp.:* Negative ad utramque partem.

Dubium V.: Utrum in specie denegari possit Davidica 2133
origo eorum psalmorum, qui in Veteri vel Novo Testamento diserte sub Davidis nomine citantur, inter quos prae ceteris recensendi veniunt psalmus 2 *Quare fremuerunt gentes;* psalmus 15 *Conserva me, Domine;* psalmus 17 *Diligam te, Domine, fortitudo mea;* psalmus 31 *Beati, quorum remissae sunt iniquitates;* psalmus 68 *Salvum me fac, Deus;* psalmus 109 *Dixit Dominus Domino meo?* — *Resp.:* Negative.

Dubium VI.: Utrum sententia eorum admitti possit, 2134
qui tenent, inter psalterii psalmos nonnullos esse sive Davidis sive aliorum auctorum, qui propter rationes liturgicas et musicales, oscitantiam amanuensium aliasve incompertas causas in plures fuerint divisi vel in unum coniuncti; itemque alios esse psalmos, uti *Miserere mei, Deus,* qui ut melius aptarentur circumstantiis historicis vel solemnitatibus populi iudaici, leviter fuerint retractati vel modificati, subtractione aut additione unius alteriusve versiculi, salva tamen totius textus sacri inspiratione? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

Dubium VII.: Utrum sententia eorum inter recentiores 2135
scriptorum, qui indiciis dumtaxat internis innixi vel minus recta sacri textus interpretatione demonstrare conati sunt, non paucos esse psalmos post tempora Esdrae et Nehemiae, quin imo aevo Machabaeorum, compositos, probabiliter sustineri possit? — *Resp.:* Negative.

2136 *Dubium VIII.:* Utrum ex multiplici sacrorum Librorum Novi Testamenti testimonio et unanimi Patrum consensu, fatentibus etiam iudaicae gentis scriptoribus, plures agnoscendi sint psalmi prophetici et messianici, qui futuri Liberatoris adventum, regnum, sacerdotium, passionem, mortem et resurrectionem vaticinati sunt; ac proinde reicienda prorsus eorum sententia sit, qui indolem psalmorum propheticam ac messianicam pervertentes, eadem de Christo oracula ad futuram tantum sortem populi electi praenuntiandam coarctant? — *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

De aetate admittendorum ad primam communionem eucharisticam[1].

[Ex decr. «Quam singulari» Congr. de Sacramentis, 8. Aug. 1910.]

2137 I. Aetas discretionis tum ad confessionem tum ad s. communionem ea est, in qua puer incipit ratiocinari, hoc est circa septimum annum, sive supra, sive etiam infra. Ex hoc tempore incipit obligatio satisfaciendi utrique praecepto confessionis et communionis [v. n. 437]

2138 II. Ad primam confessionem et ad primam communionem necessaria non est plena et perfecta doctrinae christianae cognitio. Puer tamen postea debebit integrum catechismum pro modo suae intelligentiae gradatim addiscere.

2139 III. Cognitio religionis, quae in puero requiritur, ut ipse ad primam communionem convenienter se praeparet, ea est, qua ipse fidei mysteria necessaria necessitate medii pro suo captu percipiat, atque eucharisticum panem a communi et corporali distinguat, ut ea devotione, quam ipsius fert aetas, ad ss. Eucharistiam accedat.

2140 IV. Obligatio praecepti confessionis et communionis, quae puerum gravat, in eos praecipue recidit, qui ipsius curam habere debent, hoc est in parentes, in confessarium, in institutores et in parochum. Ad patrem vero, aut ad illos, qui vices eius gerunt, et ad confessarium, secundum Catechismum Romanum, pertinet admittere puerum ad primam communionem.

2141 V. Semel aut pluries in anno curent parochi indicere atque habere communionem generalem puerorum, ad eamque non modo novensiles admittere, sed etiam alios, qui parentum confessariive consensu, ut supra dictum est, iam antea primitus

[1] AAS 2 (1910) 582 sq.

de altari sancta libarunt. Pro utrisque dies aliquot instructionis et praeparationis praemittantur.

VI. Puerorum curam habentibus omni studio curandum est, 2142
ut post primam communionem iidem pueri ad sacram mensam saepius accedant, et, si fieri possit, etiam quotidie, prout Christus Iesus et mater Ecclesia desiderant [v. n. 1981 sqq], utque id agant ea animi devotione, quam talis fert aetas. Meminerint praeterea, quibus ea cura est, gravissimum quo tenentur officium providendi, ut publicis catechesis praeceptionibus pueri ipsi interesse pergant, sin minus, eorundem religiosae institutioni alio modo suppleant.

VII. Consuetudo non admittendi ad confessionem pueros, aut 2143
nunquam eos absolvendi, cum ad usum rationis pervenerint, est omnino improbanda. Quare Ordinarii locorum, adhibitis etiam remediis iuris, curabunt, ut penitus de medio tollatur.

VIII. Detestabilis omnino est abusus non ministrandi Via- 2144
ticum et extremam unctionem pueris post usum rationis eosque sepeliendi ritu parvulorum. In eos, qui ab huiusmodi more non recedant, Ordinarii locorum severe animadvertant.

Iusiurandum contra errores modernismi[1].

[Ex Motu proprio «Sacrorum antistitum», 1. Sept. 1910.]

Ego ... firmiter amplector ac recipio omnia et singula, 2145
quae ab inerranti Ecclesiae magisterio definita, adserta ac declarata sunt, praesertim ea doctrinae capita, quae huius temporis erroribus directo adversantur. Ac primum quidem: Deum, rerum omnium principium et finem, naturali rationis lumine *per ea quae facta sunt* [cf. Rom 1, 20], hoc est, per *visibilia* creationis opera, tamquam causam per effectus, certo cognosci, adeoque demonstrari etiam posse, profiteor. Secundo: externa revelationis argumenta, hoc est facta divina, in primisque miracula et prophetias admitto et agnosco tanquam signa certissima divinitus ortae christianae religionis, eademque teneo aetatum omnium atque hominum, etiam huius temporis, intelligentiae esse maxime accommodata. Tertio: firma pariter fide credo Ecclesiam, verbi revelati custodem et magistram, per ipsum verum atque historicum Christum, cum apud nos degeret, proxime ac directo institutam eandemque super PETRUM, apostolicae hierarchiae principem,

[1] AAS 2 (1910) 669 sqq.

eiusque in aevum successores aedificatam. Quarto: fidei doctrinam ab Apostolis per orthodoxos Patres eodem sensu eademque semper sententia ad nos usque transmissam, sincere recipio; ideoque prorsus reicio haereticum commentum evolutionis dogmatum, ab uno in alium sensum transeuntium, diversum ab eo, quem prius habuit Ecclesia; pariterque damno errorem omnem, quo, divino deposito, Christi Sponsae tradito ab eaque fideliter custodiendo, sufficitur philosophicum inventum, vel creatio humanae conscientiae, hominum conatu sensim efformatae et in posterum indefinito progressu perficiendae. Quinto: certissime teneo ac sincere profiteor, fidem non esse caecum sensum religionis e latebris *subconscientiae* erumpentem, sub pressione cordis et inflexionis[1] voluntatis moraliter informatae, sed verum assensum intellectus veritati extrinsecus acceptae *ex auditu,* quo nempe, quae a Deo personali, creatore ac Domino nostro dicta, testata et revelata sunt, vera esse credimus, propter Dei auctoritatem summe veracis.

2146 Me etiam, qua par est, reverentia subicio totoque animo adhaereo damnationibus, declarationibus, praescriptis omnibus, quae in Encyclicis litteris «*Pascendi*» [v. n. 2071 sqq] et in Decreto «*Lamentabili*» [v. n. 2001 sqq] continentur, praesertim circa eam quam historiam dogmatum vocant. — Idem reprobo errorem affirmantium, propositam ab Ecclesia fidem posse historiae repugnare, et catholica dogmata, quo sensu nunc intelliguntur, cum verioribus christianae religionis originibus componi non posse. — Damno quoque ac reicio eorum sententiam, qui dicunt christianum hominem eruditiorem induere personam duplicem, aliam credentis, aliam historici, quasi liceret historico ea retinere, quae credentis fidei contradicant, aut praemissas adstruere, ex quibus consequatur, dogmata esse aut falsa aut dubia, modo haec directo non denegentur. — Reprobo pariter eam Scripturae sanctae diiudicandae atque interpretandae rationem, quae, Ecclesiae traditione, analogia fidei et Apostolicae Sedis

[1] *Forte legendum:* inflexione.

normis posthabitis, *rationalistarum* commentis inhaeret, et criticen textus velut unicam supremamque regulam haud minus licenter quam temere amplectitur. — Sententiam praeterea illorum reicio, qui tenent, doctori disciplinae historicae theologicae tradendae aut iis de rebus scribenti seponendam prius esse opinionem ante conceptam sive de supernaturali origine catholicae traditionis, sive de promissa divinitus ope ad perennem conservationem uniuscuiusque revelati veri; deinde scripta Patrum singulorum interpretanda solis scientiae principiis, sacra qualibet auctoritate seclusa, eaque iudicii libertate, qua profana quaevis monumenta solent investigari. — In universum denique me alienis- 2147
simum ab errore profiteor, quo *modernistae* tenent in sacra traditione nihil inesse divini, aut, quod longe deterius, pantheistico sensu illud admittunt, ita ut nihil iam restet nisi nudum factum et simplex, communibus historiae factis aequandum: hominum nempe sua industria, solertia, ingenio scholam a Christo eiusque Apostolis inchoatam per subsequentes aetates continuantium. Proinde fidem Patrum firmissime retineo et ad extremum vitae spiritum retinebo, de charismate *veritatis certo,* quod est, fuit eritque semper in *episcopatus ab Apostolis successione*[1]; non ut id teneatur, quod melius et aptius videri possit secundum suam cuiusque aetatis culturam, sed ut *nunquam aliter credatur, nunquam aliter* intelligatur absoluta et immutabilis veritas ab initio per Apostolos praedicata[2].

Haec omnia spondeo me fideliter, integre sincereque servaturum et inviolabiliter custoditurum, nusquam ab iis sive in docendo sive quomodolibet verbis scriptisque deflectendo. Sic spondeo, sic iuro, sic me Deus etc.

Circa quosdam Orientalium errores[3].

[Ex ep. «Ex quo» ad Archiepiscopos Delegatos Apostolicos Byzantii, in Graecia, in Aegypto, in Mesopotamia, in Persia, in Syria et in Indiis Orientalibus, 26. Dec. 1910.]

Non minus temere quam falso huic opinioni fit aditus, 2147 a
dogma de processione Spiritus Sancti a Filio haudquaquam

[1] Iren. 4, c. 26, 2 [MG 7, 1053 C].
[2] Tertullianus, De praescr. c. 28 [ML 2, 40].
[3] AAS 3 (1911) 118 sq.

ex ipsis Evangelii verbis profluere, aut antiquorum Patrum fide comprobari; — pariter imprudentissime in dubium revocatur, utrum sacra de Purgatorio ac de Immaculata Beatae Mariae Virginis Conceptione dogmata a sanctis viris priorum saeculorum agnita fuerint; — ... de Ecclesiae constitutione ... primo renovatur error a decessore Nostro INNOCENTIO X iamdiu damnatus [cf. n. 1091], quo suadetur, S. Paulum haberi tamquam fratrem omnino parem S. PETRO; — deinde non minori falsitate inicitur persuasio, Ecclesiam catholicam non fuisse primis saeculis principatum unius, hoc est *monarchiam*; aut primatum Ecclesiae Romanae nullis validis argumentis inniti. — Sed nec ... intacta relinquitur catholica doctrina de sanctissimo Eucharistiae Sacramento, cum praefracte docetur, sententiam suscipi posse, quae tenet, apud Graecos verba consecratoria effectum non sortiri, nisi iam prolata oratione illa, quam *epiclesim* vocant[1], cum tamen compertum sit, Ecclesiae minime competere ius circa ipsam sacramentorum substantiam quidpiam innovandi; cui haud minus absonum est, validam habendam esse Confirmationem a quovis presbytero collatam.

Notantur hae opiniones tanquam «graves errores».

De auctore, de tempore compositionis et de historica veritate Evangelii secundum Matthaeum[2].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 19. Iunii 1911.]

2148 I. Utrum, attento universali et a primis saeculis constanti Ecclesiae consensu, quem luculenter ostendunt diserta Patrum testimonia, codicum Evangeliorum inscriptiones, sacrorum Librorum versiones vel antiquissimae, et catalogi a Sanctis Patribus, ab ecclesiasticis scriptoribus, a Summis Pontificibus et Conciliis traditi, ac tandem usus liturgicus Ecclesiae orientalis et occidentalis, affirmari certo possit et debeat, M a t t h a e u m,

[1] Epiclesim ad consecrationem non requiri ante PIUM X docuerunt BENEDICTUS XII libello «*Iam dudum*» a. 1341 damnando inter errores Armenorum errorem n. 66 (cf. supra n. 532 sqq), CLEMENS VI Ep. «*Super quibusdam*» ad Consolatorem, Cathol. Armen. (Bar[Th] ad 1351, n. 11), BENEDICTUS XIII Instr. 31. Maii 1729 missa ad Patriarch. Melchit. Antioch. (CL 2, 439), BENEDICTUS XIV Brevi «*Singularis Romanorum*» 1. Sept. 1741 confirmando synodum provinc. Maronit. (CL 2, 197), PIUS VII Brevi «*Adorabile Eucharistiae*» 8. Maii 1822 ad Patriarch. Graeco-Melchit. Antioch. (CL 2, 551).

[2] AAS 3 (1911) 294—296; EB n. 401 sqq.

Christi Apostolum, revera Evangelii sub eius nomine vulgati esse auctorem? *Resp.:* Affirmative.

II. Utrum traditionis suffragio satis fulciri censenda 2149
sit sententia, quae tenet, Matthaeum et ceteros Evangelistas in scribendo p r a e c e s s i s s e et primum Evangelium p a t r i o s e r m o n e a Iudaeis palaestinensibus tunc usitato, quibus opus illud erat directum, conscripsisse? *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

III. Utrum redactio huius originalis textus differri pos- 2150
sit ultra t e m p u s eversionis Ierusalem, ita ut vaticinia, quae de eadem eversione ibi leguntur, scripta fuerint post eventum; aut, quod allegari solet Irenaei testimonium [Adv. haer. lib. 3, cap. 1, n. 2], incertae et controversae interpretationis, tanti ponderis sit existimandum, ut cogat reicere eorum sententiam, qui congruentius traditioni censent, eamdem redactionem etiam ante Pauli in Urbem adventum fuisse confectam? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

IV. Utrum sustineri vel probabiliter possit illa mo- 2151
dernorum quorumdam opinio, iuxta quam Matthaeus non proprie et stricte Evangelium composuisset, quale nobis est traditum, sed tantummodo c o l l e c t i o n e m a l i q u a m d i c t o r u m seu sermonum Christi, quibus tanquam fontibus usus esset alius auctor anonymus, quem Evangelii ipsius redactorem faciunt? *Resp.:* Negative.

V. Utrum ex eo, quod Patres et ecclesiastici scrip- 2152
tores omnes, immo Ecclesia ipsa iam a suis incunabulis unice usi sunt, tamquam canonico, graeco textu Evangelii sub Matthaei nomine cogniti, ne iis quidem exceptis, qui Matthaeum Apostolum patrio scripsisse sermone expresse tradiderunt, certo probari possit, ipsum E v a n g e l i u m g r a e c u m identicum esse quoad substantiam cum Evangelio illo, patrio sermone ab eodem Apostolo exarato? *Resp.:* Affirmative.

VI. Utrum ex eo, quod auctor primi Evangelii sco- 2153
pum prosequitur praecipue dogmaticum et apologeticum, demonstrandi nempe Iudaeis Iesum esse Messiam a prophetis praenuntiatum et a Davidica stirpe progenitum, et quod insuper in disponendis factis et dictis, quae enarrat et refert, non semper ordinem chronologicum

tenet, deduci inde liceat, ea non esse ut vera recipienda; aut etiam affirmari possit, narrationes gestorum et sermonum Christi, quae in ipso Evangelio leguntur, alterationem quamdam et adaptationem sub influxu prophetiarum Veteris Testamenti et adultioris Ecclesiae status subiisse, ac proinde historicae veritati haud esse conformes? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

2154 VII. Utrum speciatim solido fundamento destitutae censeri iure debeant opiniones eorum, qui in dubium revocant authenticitatem historicam duorum priorum capitum, in quibus genealogia et infantia Christi narrantur, sicut et quarumdam in re dogmatica magni momenti sententiarum, uti sunt illae, quae respiciunt primatum Petri [Mt 16, 17—19], formam baptizandi cum universali missione praedicandi Apostolis traditam [Mt 28, 19 20], professionem fidei Apostolorum in divinitatem Christi [Mt 14, 33], et alia huiusmodi, quae apud Matthaeum peculiari modo enuntiata occurrunt? *Resp.:* Affirmative.

De auctore, de tempore compositionis et de historica veritate Evangeliorum secundum Marcum et secundum Lucam [1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 26. Iunii 1912.]

2155 I. Utrum luculentum traditionis suffragium, inde ab Ecclesiae primordiis mire consentiens ac multiplici argumento firmatum, nimirum disertis Sanctorum Patrum et scriptorum ecclesiasticorum testimoniis, citationibus et allusionibus in eorumdem scriptis occurrentibus, veterum haereticorum usu, versionibus Librorum Novi Testamenti, codicibus manuscriptis antiquissimis et pene universis, atque etiam internis rationibus ex ipso sacrorum Librorum textu desumptis, certo affirmare cogat, Marcum, Petri discipulum et interpretem, Lucam vero medicum, Pauli adiutorem et comitem, revera Evangeliorum, quae ipsis respective attribuuntur, esse auctores? *Resp.:* Affirmative.

2156 II. Utrum rationes, quibus nonnulli critici demonstrare nituntur, postremos duodecim versus Evangelii

[1] AAS 4 (1912) 463—465; EB n. 408 sqq.

Marci [Mc 16, 9—20] non esse ab ipso Marco conscriptos, sed ab aliena manu appositos, tales sint, quae ius tribuant affirmandi, eos non esse ut inspiratos et canonicos recipiendos; vel saltem demonstrent, versuum eorumdem Marcum non esse auctorem? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

III. Utrum pariter dubitare liceat de inspiratione et 2157
canonicitate narrationum Lucae de infantia Christi [Lc 1—2]; aut de apparitione Angeli Iesum confortantis et de sudore sanguineo [Lc 22, 43 sq]; vel solidis saltem rationibus ostendi possit — quod placuit antiquis haereticis et quibusdam etiam recentioribus criticis arridet — easdem narrationes ad genuinum Lucae Evangelium non pertinere? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

IV. Utrum rarissima illa et prorsus singularia docu- 2158
menta, in quibus Canticum *Magnificat* non beatae Virgini Mariae, sed Elisabeth tribuitur, ullo modo praevalere possint ac debeant contra testimonium concors omnium fere codicum tum graeci textus originalis, tum versionum, necnon contra interpretationem, quam plane exigunt non minus contextus, quam ipsius Virginis animus et constans Ecclesiae traditio? *Resp.:* Negative.

V. Utrum, quoad ordinem chronologicum Evan- 2159
geliorum, ab ea sententia recedere fas sit, quae, antiquissimo aeque ac constanti traditionis testimonio roborata, post Matthaeum, qui omnium primus Evangelium suum patrio sermone conscripsit, Marcum ordine secundum et Lucam tertium scripsisse testatur; aut huic sententiae adversari vicissim censenda sit eorum opinio, quae asserit, Evangelium secundum et tertium ante graecam primi Evangelii versionem esse compositum? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

VI. Utrum tempus compositionis Evangelio- 2160
rum Marci et Lucae usque ad urbem Ierusalem eversam differre liceat; vel, eo quod apud Lucam prophetia Domini circa huius urbis eversionem magis determinata videatur, ipsius saltem Evangelium obsidione iam inchoata fuisse conscriptum, sustineri possit? *Resp.:* Negative ad utramque partem.

2161 VII. Utrum affirmari debeat, Evangelium Lucae praecessisse librum *Actuum Apostolorum*; et cum hic liber, eodem Luca auctore [Act 1, 1 sq], ad finem captivitatis romanae Apostoli fuerit absolutus [Act 28, 30 sq], eiusdem Evangelium non post hoc tempus fuisse compositum? *Resp.*: Affirmative.

2162 VIII. Utrum, prae oculis habitis tum traditionis testimoniis, tum argumentis internis, quoad fontes, quibus uterque Evangelista in conscribendo Evangelio usus est, in dubium vocari prudenter queat sententia, quae tenet Marcum iuxta praedicationem PETRI, Lucam autem iuxta praedicationem Pauli scripsisse; simulque asserit, iisdem Evangelistis praesto fuisse alios quoque fontes fide dignos, sive orales sive etiam iam scriptis consignatos? *Resp.*: Negative.

2163 IX. Utrum dicta et gesta, quae a Marco iuxta PETRI praedicationem accurate et quasi graphice enarrantur, et a Luca *assecuto omnia a principio diligenter* per testes fide plane dignos, quippe *qui ab initio ipsi viderunt et ministri fuerunt sermonis* [Lc 1, 2 sq], sincerissime exponuntur, plenam sibi eam fidem historicam iure vindicent, quam eisdem semper praestitit Ecclesia; an e contrario eadem facta et gesta censenda sint historica veritate, saltem ex parte, destituta, sive quod scriptores non fuerint testes oculares, sive quod apud utrumque Evangelistam defectus ordinis ac discrepantia in successione factorum haud raro deprehendantur; sive quod, cum tardius venerint et scripserint, necessario conceptiones menti Christi et Apostolorum extraneas aut facta plus minusve iam imaginatione populi inquinata referre debuerint, sive demum quod dogmaticis ideis praeconceptis, quisque pro suo scopo, indulserint? *Resp.*: Affirmative ad primam partem; negative ad alteram.

De quaestione synoptica sive de mutuis relationibus inter tria priora Evangelia[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 26. Iunii 1912.]

2164 I. Utrum, servatis quae iuxta praecedenter statuta omnino servanda sunt, praesertim de authenticitate et

[1] AAS 4 (1912) 465; EB n. 417 sq.

integritate trium Evangeliorum Matthaei, Marci et Lucae, de identitate substantiali Evangelii graeci Matthaei cum eius originali primitivo, necnon de ordine temporum, quo eadem scripta fuerunt, ad explicandum eorum ad invicem similitudines aut dissimilitudines, inter tot varias oppositasque auctorum sententias, liceat exegetis libere disputare et ad hypotheses traditionis sive scriptae sive oralis vel etiam dependentiae unius a praecedenti seu a praecedentibus appellare? *Resp.*: Affirmative.

II. Utrum ea, quae superius statuta sunt, ii servare 2165
censeri debeant, qui, nullo fulti traditionis testimonio nec historico argumento, facile amplectuntur hypothesim vulgo *duorum fontium* nuncupatam, quae compositionem Evangelii graeci Matthaei et Evangelii Lucae ex eorum potissimum dependentia ab Evangelio Marci et a collectione sic dicta sermonum Domini contendit explicare; ac proinde eam libere propugnare valeant? *Resp.*: Negative ad utramque partem.

De auctore, de tempore compositionis et de historica veritate libri Actuum Apostolorum[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 12. Iunii 1913.]

I. Utrum, perspecta potissimum Ecclesiae universae 2166
traditione usque ad primaevos ecclesiasticos scriptores assurgente, attentisque internis rationibus libri Actuum sive in se sive in sua ad tertium Evangelium relatione considerati et praesertim mutua utriusque prologi affinitate et connexione [Lc 1, 1—4; Act 1, 1 sq], uti certum tenendum sit, volumen, quod titulo *Actus Apostolorum*, seu Πράξεις Ἀποστόλων, praenotatur, Lucam Evangelistam habere auctorem? *Resp.*: Affirmative.

II. Utrum criticis rationibus, desumptis tum ex lingua 2167
et stilo, tum ex enarrandi modo, tum ex unitate scopi et doctrinae, demonstrari possit, librum Actuum Apostolorum uni dumtaxat auctori tribui debere; ac proinde eam recentiorum scriptorum sententiam, quae tenet, Lucam non esse libri auctorem unicum, sed diversos esse agnoscendos eiusdem libri auctores, quovis funda-

[1] AAS 5 (1913) 291 sq; EB n. 419 sqq.

mento esse destitutam? *Resp.:* Affirmative ad utramque partem.

2168 III. Utrum, in specie, pericopae in Actis conspicuae, in quibus, abrupto usu tertiae personae, inducitur prima pluralis *(Wir-Stücke)*, unitatem compositionis et authenticitatem infirment; vel potius historice et philologice considerata eam confirmare dicendae sint? *Resp.:* Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

2169 IV. Utrum ex eo, quod liber ipse, vix mentione facta biennii primae romanae Pauli captivitatis, abrupte clauditur, inferri liceat, auctorem volumen alterum deperditum conscripsisse, aut conscribere intendisse, ac proinde tempus compositionis libri Actuum longe possit post eamdem captivitatem differri; vel potius iure et merito retinendum sit, Lucam sub finem primae captivitatis romanae Apostoli Pauli librum absolvisse? *Resp.:* Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

2170 V. Utrum, si simul considerentur tum frequens ac facile commercium, quod procul dubio habuit Lucas cum primis et praecipuis ecclesiae palaestinensis fundatoribus nec non cum Paulo, gentium Apostolo, cuius et in evangelica praedicatione adiutor et in itineribus comes fuit, tum solita eius industria et diligentia in exquirendis testibus rebusque suis oculis observandis, tum denique plerumque evidens et mirabilis consensus libri Actuum cum ipsis Pauli epistolis et cum sincerioribus historiae monumentis, certo teneri debeat, Lucam fontes omni fide dignos prae manibus habuisse eosque accurate, probe et fideliter adhibuisse, adeo ut plenam auctoritatem historicam sibi iure vindicet? *Resp.:* Affirmative.

2171 VI. Utrum difficultates, quae passim obici solent tum ex factis supernaturalibus a Luca narratis, tum ex relatione quorumdam sermonum, qui, cum sint compendiose traditi, censentur conficti et circumstantiis adaptati, tum ex nonnullis locis ab historia sive profana sive biblica apparenter saltem dissentientibus, tum demum ex narrationibus quibusdam, quae sive cum ipso Actuum auctore sive cum aliis auctoribus sacris pugnare videntur, tales sint, ut auctoritatem Actuum historicam in dubium revocare vel saltem aliquomodo minuere possint? *Resp.:* Negative.

De auctore, de integritate et de compositionis tempore epistolarum pastoralium Pauli Apostoli[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 12. Iunii 1913.]

I. Utrum, prae oculis habita Ecclesiae traditione inde 2172
a primordiis universaliter firmiterque perseverante, prout multimodis ecclesiastica monumenta vetusta testantur, teneri certo debeat, epistolas, quae pastorales dicuntur, nempe ad Timotheum utramque et aliam ad Titum, non obstante quorumdam haereticorum ausu, qui eas, utpote suo dogmati contrarias, de numero paulinarum epistolarum, nulla reddita causa, eraserunt, ab ipso Apostolo Paulo fuisse conscriptas et inter genuinas et canonicas perpetuo recensitas? *Resp.:* Affirmative.

II. Utrum hypothesis sic dicta fragmentaria a 2173
quibusdam recentioribus criticis invecta et varie proposita, qui nulla ceteroquin probabili ratione, immo inter se pugnantes contendunt, epistolas pastorales posteriori tempore ex fragmentis epistolarum sive ex epistolis paulinis deperditis ab ignotis auctoribus fuisse contextas et notabiliter auctas, perspicuo et firmissimo traditionis testimonio aliquod vel leve praeiudicium inferre possit? *Resp.:* Negative.

III. Utrum difficultates, quae multifariam obici solent 2174
sive ex stilo et lingua auctoris, sive ex erroribus praesertim Gnosticorum, qui uti iam tunc serpentes describuntur, sive ex statu ecclesiasticae hierarchiae, quae iam evoluta supponitur, aliaeque huiuscemodi in contrarium rationes sententiam, quae genuinitatem epistolarum pastoralium ratam certamque habet, quomodolibet infirment? *Resp.:* Negative.

IV. Utrum, cum non minus ex historicis rationibus 2175
quam ex ecclesiastica traditione, SS. Patrum orientalium et occidentalium testimoniis consona, necnon ex indiciis ipsis, quae tum ex abrupta conclusione libri Actuum, tum ex paulinis epistolis Romae conscriptis et praesertim ex secunda ad Timotheum facile eruuntur, uti certa haberi debeat sententia de duplici romana captivitate Apostoli Pauli; tuto affirmari possit epistolas pasto-

[1] AAS 5 (1913) 292 sq; EB n. 425 sqq.

rales conscriptas esse in illo temporis spatio, quod intercedit inter liberationem a prima captivitate et mortem Apostoli? *Resp.:* Affirmative.

De auctore, et modo compositionis epistolae ad Hebraeos[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 24. Iunii 1914.]

2176 I. Utrum dubiis, quae primis saeculis, ob haereticorum imprimis abusum, aliquorum in Occidente animos tenuere circa divinam inspirationem ac paulinam originem epistolae ad Hebraeos, tanta vis tribuenda sit, ut, attenta perpetua, unanimi ac constanti orientalium Patrum affirmatione, cui post saeculum IV totius occidentalis Ecclesiae plenus accessit consensus; perpensis quoque Summorum Pontificum sacrorumque Conciliorum, TRIDENTINI praesertim, actis, necnon perpetuo Ecclesiae universalis usu, haesitare liceat, eam non solum inter canonicas — quod de fide definitum est —, verum etiam inter genuinas Apostoli Pauli epistolas certo recensere? *Resp.:* Negative.

2177 II. Utrum argumenta, quae desumi solent sive ex insolita nominis Pauli absentia et consueti exordii salutationisque omissione in epistola ad Hebraeos, — sive ex eiusdem linguae graecae puritate, dictionis ac stili elegantia et perfectione, — sive ex modo, quo in ea Vetus Testamentum allegatur et ex eo arguitur, — sive ex differentiis quibusdam, quae inter huius ceterarumque Pauli epistolarum doctrinam exsistere praetenduntur, aliquomodo eiusdem paulinam originem infirmare valeant; an potius perfecta doctrinae ac sententiarum consensio, admonitionum et exhortationum similitudo, necnon locutionum ac ipsorum verborum concordia a nonnullis quoque acatholicis celebrata, quae inter eam et reliqua Apostoli gentium scripta observantur, eamdem paulinam originem commonstrent atque confirment? *Resp.:* Negative ad primam partem; affirmative ad alteram.

2178 III. Utrum Paulus Apostolus ita huius epistolae auctor censendus sit, ut necessario affirmari debeat, ipsum

[1] AAS 6 (1914) 417 sq; EB n. 429 sqq.

eam totam non solum Spiritu Sancto inspirante concepisse et expressisse, verum etiam ea forma donasse, qua prostat? *Resp.:* Negative, salvo ulteriori Ecclesiae iudicio.

BENEDICTUS XV 1914—1922.

De Parousia seu de secundo adventu Domini nostri Iesu Christi in epistolis sancti Pauli Apostoli[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 18. Iunii 1915.]

I. Utrum ad solvendas difficultates, quae in epistolis 2179
sancti Pauli aliorumque Apostolorum occurrunt, ubi de «Parousia», ut aiunt, seu de secundo adventu Domini nostri Iesu Christi sermo est, exegetae catholico permissum sit asserere, Apostolos, licet sub inspiratione Spiritus Sancti nullum doceant errorem, proprios nihilominus humanos sensus exprimere, quibus error vel deceptio subesse possit? *Resp.:* Negative.

II. Utrum, prae oculis habitis genuina muneris aposto- 2180
lici notione et indubia sancti Pauli fidelitate erga doctrinam Magistri; dogmate item catholico de inspiratione et inerrantia sacrarum Scripturarum, quo omne id, quod hagiographus asserit, enuntiat, insinuat, retineri debet assertum, enuntiatum, insinuatum a Spiritu Sancto; perpensis quoque textibus epistolarum Apostoli in se consideratis, modo loquendi ipsius Domini apprime consonis, affirmare oporteat, Apostolum Paulum in scriptis suis nihil omnino dixisse, quod non perfecte concordet cum illa temporis Parousiae ignorantia, quam ipse Christus hominum esse proclamavit? *Resp.:* Affirmative.

III. Utrum attenta locutione graeca «ἡμεῖς οἱ ζῶντες 2181
οἱ περιλειπόμενοι»; perpensa quoque expositione Patrum, imprimis sancti Iohannis Chrysostomi, tum in patrio idiomate, tum in epistolis Paulinis versatissimi, liceat tanquam longius petitam et solido fundamento destitutam reicere interpretationem in scholis catholicis traditionalem (ab ipsis quoque novatoribus saeculi XVI retentam), quae verba sancti Pauli in cap. IV epist. 1 ad Thessalonicenses, vv. 15—17, explicat, quin ullo modo in-

[1] AAS 7 (1915) 357 sq; EB n. 432 sqq.

volvat affirmationem Parousiae tam proximae, ut Apostolus seipsum suosque lectores adnumeret fidelibus illis, qui superstites ituri sunt obviam Christo? *Resp.:* Negative.

De schismaticis moribundis et mortuis[1].

[Resp. S. Officii ad varios locorum Ordinarios, 17. Maii 1916.]

2181a I. An schismaticis materialibus in mortis articulo constitutis, bona fide sive absolutionem sive extremam unctionem petentibus, ea sacramenta conferri possint sine abiuratione errorum?

Resp.: Negative, sed requiri, ut meliori quo fieri possit modo errores reiciant et professionem fidei faciant.

II. An schismaticis in mortis articulo sensibus destitutis absolutio et extrema unctio conferri possit?

Resp.: Sub conditione affirmative, praesertim si ex adiunctis conicere liceat, eos implicite saltem errores suos reicere, remoto tamen efficaciter scandalo, manifestando scilicet adstantibus, Ecclesiam supponere, eos in ultimo momento ad unitatem rediisse.

III. Quoad sepulturam ecclesiasticam standum Rituali Romano.

De spiritismo[2].

[Resp. S. Officii, 24. Aprilis 1917.]

2182 An liceat per *Medium*, ut vocant, vel sine *Medio*, adhibito vel non hypnotismo, locutionibus aut manifestationibus spiritisticis quibuscumque adsistere, etiam speciem honestatis vel pietatis praeseferentibus, sive interrogando animas aut spiritus, sive audiendo responsa, sive tantum aspiciendo, etiam cum protestatione tacita vel expressa, nullam cum malignis spiritibus partem se habere velle. *Resp.:* Negative in omnibus.

Ex CODICE IURIS CANONICI promulgato 19. Maii 1918 varia v. in Indice systematico.

---

[1] Kölner Pastoralblatt 50 (1916) 504 sq; Linzer Diözesanblatt 1916, 11; Theol.-prakt. Quartalschrift 69 (Linz 1916) 698.
[2] AAS 9 (1917) 268.

Circa quasdam propositiones de scientia animae Christi[1].

[Decretum S. Officii, 5. Iunii 1918.]

Proposito a Sacra Congregatione de Seminariis et de Studiorum Universitatibus dubio: Utrum tuto doceri possint sequentes propositiones:

I. Non constat, fuisse in anima Christi inter homines degentis scientiam, quam habent beati seu comprehensores. 2183

II. Nec certa dici potest sententia, quae statuit, animam Christi nihil ignoravisse, sed ab initio cognovisse in Verbo omnia, praeterita, praesentia et futura, seu omnia, quae Deus scit scientia visionis. 2184

III. Placitum quorumdam recentiorum de scientia animae Christi limitata, non est minus recipiendum in scholis catholicis, quam veterum sententia de scientia universali: 2185

Emi ac Rmi DD. Cardinales in rebus fidei et morum Generales Inquisitores, praehabito voto DD. Consultorum, respondendum decreverunt: Negative.

De inerrantia S. Scripturae[2].

[Ex Encycl. «Spiritus Paraclitus», 15. Sept. 1920.]

Hieronymi doctrina egregie confirmantur atque illu- 2186
strantur ea, quibus fel. rec. decessor Noster LEO XIII antiquam et constantem Ecclesiae fidem solemniter declaravit de absoluta Scripturarum a quibusvis erroribus immunitate: *Tantum abest* . . . [v. n. 1951]. Atque allatis definitionibus Conciliorum FLORENTINI et TRIDENTINI, in synodo VATICANA confirmatis, haec praeterea habet: *Quare nihil admodum refert . . . secus non ipse esset auctor sacrae Scripturae universae* [v. n. 1952].

Quae decessoris Nostri verba, quamquam nullam relinquunt ambigendi vel tergiversandi locum, dolendum tamen est, Venerabiles Fratres, non modo ex iis, qui foris sunt, sed etiam e catholicae Ecclesiae filiis, immo vero, quod animum Nostrum vehementius excruciat, ex ipsis clericis sacrarumque disciplinarum magistris non defuisse, qui, iudicio suo superbe subnixi, Ecclesiae magisterium in hoc capite vel aperte reiecerint vel occulte oppugnarint. Equidem illorum comprobamus consilium,

---

[1] AAS 10 (1918) 282.
[2] AAS 12 (1920) 393 sqq; EB n. 465 sqq.

qui, ut semetipsos aliosque ex difficultatibus sacri Codicis expediant, ad eas diluendas, omnibus studiorum et artis criticae freti subsidiis, novas vias atque rationes inquirunt; at misere a proposito aberrabunt, si decessoris Nostri praescripta neglexerint et certos fines *terminosque a Patribus constitutos praeterierint* [Prov 22, 28]. Quibus sane praeceptis et finibus nequaquam recentiorum illorum continetur opinio, qui, inducto inter elementum Scripturae primarium seu religiosum et secundarium seu profanum discrimine, inspirationem quidem ipsam ad omnes sententias, immo etiam ad singula Bibliorum verba pertinere volunt, sed eius effectus, atque in primis erroris immunitatem absolutamque veritatem, ad elementum primarium seu religiosum contrahunt et coangustant. Eorum enim sententia est, id unum, quod ad religionem spectet, a Deo in Scripturis intendi ac doceri; reliqua vero, quae ad profanas disciplinas pertineant et doctrinae revelatae quasi quaedam externa divinae veritatis vestis inserviant, permitti tantummodo et scriptoris imbecillitati relinqui. Nihil igitur mirum, si in rebus physicis et historicis aliisque similibus satis multa in Bibliis occurrant, quae cum huius aetatis bonarum artium progressionibus componi omnino non possint. Haec opinionum commenta, sunt, qui nihil repugnare contendant decessoris Nostri praescriptionibus, cum is hagiographum in naturalibus rebus secundum externam speciem, utique fallacem, loqui declaraverit [v. n. 1947]. Id vero quam temere, quam falso affirmetur, ex ipsis Pontificiis verbis manifesto apparet. . . .

2187 Neque minus ab Ecclesiae doctrina . . . ii dissentiunt, qui partes Scripturarum historicas non factorum *absoluta* inniti veritate arbitrantur, sed tantummodo *relativa*, quam vocant, et concordi vulgi opinione: idque non verentur ex ipsis LEONIS Pontificis verbis inferre, propterea quod principia de rebus naturalibus statuta ad disciplinas historicas transferri posse dixerit [v. n. 1949]. Itaque contendunt, hagiographos, uti in physicis secundum ea quae apparerent locuti sint, ita eventa ignaros rettulisse, prouti haec e communi vulgi sententia vel falsis aliorum testimoniis constare viderentur, neque fontes scientiae suae indicasse neque aliorum enarrationes fecisse suas. Rem in decessorem Nostrum plane iniuriosam et falsam plenamque erroris cur multis refellamus? Quae est enim rerum naturalium cum historia similitudo, quando physica in iis versantur, quae «sensibiliter apparent», ideoque cum phaenomenis concordare debent, cum contra lex historiae praecipua haec sit, scripta cum rebus gestis, uti gestae reapse sunt, congruere oportere? Recepta semel istorum opinione, quo pacto incolumis consistat veritas illa ab omni falso immunis narrationis sacrae, quam decessor Noster in toto Litterarum suarum contextu retinendam esse declarat? Quodsi affirmat, ad historiam cognatasque disciplinas eadem principia transferri utiliter posse, quae in physicis locum habent, id quidem non universe statuit, sed auctor tantummodo est, ut haud dissimili ratione utamur ad refellendas adversariorum fallacias et ad historicam sacrae Scripturae fidem ab eorum impugnationibus tuendam. . . .

Neque aliis Scriptura sancta obtrectatoribus caret; 2188
eos intelligimus, qui rectis quidem, si intra certos quosdam fines contineantur, principiis sic abutuntur, ut fundamenta veritatis Bibliorum labefactent et doctrinam catholicam communiter a Patribus traditam subruant. In quos Hieronymus, si adhuc viveret, utique acerrima illa sermonis sui tela coniceret, quod, sensu et iudicio Ecclesiae posthabito, nimis facile ad citationes, quas vocant implicitas, vel ad narrationes specietenus historicas confugiunt; aut genera quaedam litterarum in libris sacris inveniri contendunt, quibuscum integra ac perfecta verbi divini veritas componi nequeat; aut de Bibliorum origine ita opinantur, ut eorundem labet vel prorsus pereat auctoritas. Iam quid de iis sentiendum, qui in ipsis Evangeliis exponendis fidem illis debitam humanam minuunt, divinam evertunt? Quae enim Dominus Noster Iesus Christus dixit, quae egit, non ea censent ad nos integra atque immutata pervenisse, iis testibus, qui quae ipsi vidissent atque audivissent, religiose perscripserint; sed — praesertim ad quartum Evangelium quod attinet — partim ex Evangelistis prodiisse, qui multa ipsimet excogitarint atque addiderint, partim e narratione fidelium alterius aetatis esse congesta . .

Iam quae, Venerabiles Fratres, quinto decimo a Doctoris Maximi obitu exeunte saeculo, vobiscum communicavimus, ea vos ad clerum populumque vestrum perferre ne cunctemini, ut omnes, Hieronymo duce ac patrono, non modo catholicam de divina Scripturarum inspiratione doctrinam retineant ac tueantur, sed etiam principiis studiosissime inhaereant, quae Litteris Encyclicis «Providentissimus Deus» et hisce Nostris praescripta sunt. . . .

De doctrinis theosophicis[1].

[Resp. S. Officii, 18. Iulii 1919.]

2189 An doctrinae, quas hodie theosophicas dicunt, componi possint cum doctrina catholica; ideoque an liceat nomen dare societatibus theosophicis, earum conventibus interesse, ipsarumque libros, ephemerides, diaria, scripta legere. *Resp.:* Negative in omnibus.

PIUS XI 1922—1939.

De relatione inter Ecclesiam et Statum[2].

[Ex Encycl. «Ubi arcano», 23. Dec. 1922.]

2190 Quod si terrenis hisce negotiis mereque politicis moderandis, sine ratione, se immiscere nefas putat Ecclesia, eadem tamen iure suo contendit, ne quid inde causae praetendat civilis potestas, sive altioribus illis bonis, quibus salus hominum sempiterna continetur, quoquo modo obsistendi, sive damnum perniciemve iniquis legibus iussisque intentandi, sive divinam Ecclesiae ipsius constitutionem labefactandi, sive denique sacra Dei iura in civili hominum communitate conculcandi.

De lege et modo sequendi doctrinam S. Thomae Aquinatis[3].

[Ex Encycl. «Studiorum Ducem», 29. Iunii 1923.]

2191 Nos autem, quae et decessores Nostri in primisque LEO XIII[4] et PIUS X[5] decreverunt et Nosmetipsi anno superiore[6] mandavimus, ea omnia volumus sedulo attendant inviolateque servent ii praesertim, quicumque in

[1] AAS 11 (1919) 317. [2] AAS 14 (1922) 698. [3] AAS 15 (1923) 323 sq.
[4] Litt. Encycl. «*Aeterni Patris*», 4. Aug. 1879 [ASS 12 (1879) 97 sqq].
[5] Motu proprio «*Doctoris Angelici*», 29. Iunii 1914 [AAS 6 (1914) 336 sqq].
[6] Encycl. «*Officiorum omnium*», 1. Aug. 1922 [AAS 14 (1922) 449 sqq].

clericorum scholis maiorum disciplinarum magisteria obtinent. Iidem vero sibi persuadeant, tum se suo officio satisfacturos itemque exspectationem Nostram expleturos esse, si cum Doctorem Aquinatem, scripta eius diu multumque volutando, adamare coeperint, amoris huius flagrantiam cum alumnis disciplinae suae, ipsumque Doctorem interpretando, communicent, idoneosque eos reddant ad simile studium in aliis excitandum.

Scilicet inter amatores sancti Thomae, quales omnes 2192
decet esse Ecclesiae filios, qui in studiis optimis versantur, honestam illam quidem cupimus iusta in libertate aemulationem, unde studia progrediuntur, intercedere, at obtrectationem nullam, quae nec veritati suffragatur et unice ad dissolvenda valet vincula caritatis. Sanctum igitur unicuique eorum esto, quod in Codice iuris canonici praecipitur[1], ut «philosophiae rationalis[2] ac theologiae studia et alumnorum in his disciplinis institutionem professores omnino pertractent ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia, eaque sancte teneant»; atque ad hanc normam ita se omnes gerant, ut eum ipsi suum vere possint appellare magistrum. At ne quid eo amplius alii ab aliis exigant, quam quod ab omnibus exigit omnium magistra et mater Ecclesia: neque enim in iis rebus, de quibus in scholis catholicis inter melioris notae auctores in contrarias partes disputari solet, quisquam prohibendus est eam sequi sententiam, quae sibi verisimilior videatur.

De meritorum donorumque reviviscentia[3].

[Ex Bulla Iubilaei «Infinita Dei misericordia», 29. Maii 1924.]

Quod scilicet Hebraei Anno Sabbatico, bonis recu- 2193
peratis, quae in aliorum ius cesserant, «*ad possessionem suam*» revertebantur; quod servi «*ad familiam pristinam*» [Lev 25, 10] sese liberi recipiebant et debitorum aes alie-

[1] Can. 1366 § 2.
[2] Huc referuntur 24 theses illae [AAS 6 (1914) 383 sqq] proponendae ut S. Thomae «principia et pronuntiata maiora» (S. C. de Sem. et Stud. Univ., AAS 8 [1916] 157), continentes «tutas ad dirigendum normas, nullo scil. omnium amplectendarum imposito officio» (BENED. XV, Ench. Cleric. 1938, n. 929*); porro argumenta S. Thomae pro Dei exsistentia sunt «hodie quoque . . . omnium firmissima» (PIUS XI, AAS 15 [1923] 317).
[3] AAS 16 (1924) 210. De hoc loco v. Zeitschr. f. kath. Theol. 49 (1925) 298 sqq (J. B. Umberg).

num condonabatur, id omne apud nos felicius piaculari anno contingit atque efficitur. Quicumque enim poenitendo Apostolicae Sedis salutaria iussa, Iubilaeo magno vertente, perficiunt, iidem, tum eam, quam peccando amiserant, meritorum donorumque copiam ex integro reparant ac recipiunt, tum de asperrimo Satanae dominatu sic eximuntur, ut libertatem repetant, *qua Christus nos liberavit* [Gal 4, 31], tum denique poenis omnibus, quas pro culpis vitiisque suis luere debuerant, ob cumulatissima Christi Iesu, B. Mariae Virginis Sanctorumque merita plene exsolvuntur.

De principatu Christi[1].

[Ex Encycl. «Quas primas», 11. Dec. 1925.]

2194 Quo autem haec Domini nostri dignitas et potestas fundamento consistat, apte Cyrillus Alexandrinus animadvertit: «Omnium, ut verbo dicam, creaturarum dominatum obtinet, non per vim extortum, nec aliunde invectum, sed essentia sua et natura»[2]; scilicet eius principatus illa nititur unione mirabili, quam hypostaticam appellant. Unde consequitur, non modo ut Christus ab angelis et hominibus Deus sit adorandus, sed etiam ut eius imperio Hominis angeli et homines pareant et subiecti sint: nempe ut vel solo hypostaticae unionis nomine Christus potestatem in universas creaturas obtineat. — At vero quid possit iucundius nobis suaviusque ad cogitandum accidere, quam Christum nobis iure non tantum nativo, sed etiam quaesito, scilicet redemptionis, imperare? Servatori enim nostro quanti steterimus, obliviosi utinam homines recolant omnes: «*Non* enim *corruptibilibus auro vel argento redempti estis . . .: sed pretioso sanguine quasi agni immaculati Christi et incontaminati*» [1 Petr 1, 18—19]. Iam nostri non sumus, cum Christus «*pretio magno*» [1 Cor 6, 20] nos emerit; *corpora* ipsa nostra *membra sunt Christi* [ibid. 15].

2195 Iamvero, ut huius vim et naturam principatus paucis declaremus, dicere vix attinet, triplici eum potestate contineri, qua si caruerit, principatus vix intelligitur.

[1] AAS 17 (1925) 598 sqq.
[2] In Ioann. l. 12, c. 18 [MG 74, 622].

Idipsum deprompta atque allata ex sacris Litteris de universali Redemptoris nostri imperio testimonia plus quam satis significant, atque est catholica fide credendum, Christum Iesum hominibus datum esse utique Redemptorem, cui fidant, at una simul legislatorem, cui obediant (Conc. TRID. sess. VI, can. 21 [v. n. 831]). Ipsum autem evangelia non tam leges condidisse narrant, quam leges condentem inducunt: quae quidem praecepta quicunque servarint, iidem a divino magistro, alias aliis verbis, et suam in eum caritatem probaturi et in dilectione eius mansuri dicuntur [Io 14, 15; 15, 10]. Iudiciariam vero potestatem sibi a Patre attributam ipse Iesus Iudaeis, de sabbati requiete per mirabilem debilis hominis sanationem violata criminantibus, denuntiat: «*Neque enim Pater iudicat quemquam, sed omne iudicium dedit Filio*» [Io 5, 22]. In quo id etiam comprehenditur — quoniam res a iudicio disiungi nequit —, ut praemia et poenas hominibus adhuc viventibus iure suo deferat. At praeterea potestas illa, quam exsecutionis vocant, Christo adiudicanda est, utpote cuius imperio parere omnes necesse sit, et ea quidem denuntiata contumacibus irrogatione suppliciorum, quae nemo possit effugere.

Verumtamen eiusmodi regnum praecipuo quodam modo et spirituale esse et ad spiritualia pertinere, cum ea, quae ex Bibliis supra protulimus, verba planissime ostendant, tum Christus Dominus sua agendi ratione confirmat. Siquidem non una data occasione, cum Iudaei, immo vel ipsi Apostoli, per errorem censerent, fore ut Messias populum in libertatem vindicaret regnumque Israel restitueret, vanam ipse opinionem ac spem adimere et convellere; rex a circumfusa admirantium multitudine renuntiandus, et nomen et honorem fugiendo latendoque detrectare; coram praeside romano edicere, regnum suum «*de hoc mundo*» [Io 18, 36] non esse. Quod quidem regnum tale in evangeliis proponitur, in quod homines poenitentiam agendo ingredi parent, ingredi vero nequeant nisi per fidem et baptismum, qui, etsi est ritus externus, interiorem tamen regenerationem significat atque efficit; opponitur unice regno Satanae et potestati tenebrarum, et ab asseclis po-

stulat, non solum ut, abalienato a divitiis rebusque terrenis animo, morum praeferant lenitatem et esuriant sitiantque iustitiam, sed etiam ut semet ipsos abnegent et crucem suam tollant. Cum autem Christus et Ecclesiam Redemptor sanguine suo acquisiverit et Sacerdos se ipse pro peccatis hostiam obtulerit perpetuoque offerat, cui non videatur regium ipsum munus utriusque illius naturam muneris induere ac participare?

2196 Turpiter ceteroquin erret, qui a Christo homine rerum civilium quarumlibet imperium abiudicet, cum is a Patre ius in res creatas absolutissimum sic obtineat, ut omnia in suo arbitrio sint posita. At tamen, quoad in terris vitam traduxit, ab eiusmodi dominatu exercendo se prorsus abstinuit, atque, ut humanarum rerum possessionem procurationemque olim contempsit, ita eas possessoribus et tum permisit et hodie permittit. In quo perbelle illud: «Non eripit mortalia, qui regna dat coelestia» [Hymn. «Crudelis Herodes» in off. Epiph.]. Itaque principatus Redemptoris nostri . . . universos . . . complectitur homines; quam ad rem verba immortalis memoriae decessoris Nostri LEONIS XIII Nostra libenter facimus: «Videlicet imperium eius non est tantummodo in gentes catholici nominis, aut in eos solum, qui, sacro baptismo abluti, utique ad Ecclesiam, si spectetur ius, pertinent, quamvis error opinionum devios agat, vel dissensio a caritate seiungat: sed complectitur etiam quotquot numerantur christianae fidei expertes, ita ut verissime in potestate Iesu Christi sit universitas generis humani» [Enc. «Annum sacrum», d. 25. Maii 1899]. Nec quicquam inter singulos hac in re et convictiones domesticas civilesque interest, quia homines societate coniuncti nihilo sunt minus in potestate Christi quam singuli. Idem profecto fons privatae ac communis salutis: «*Et non est in alio aliquo salus; nec aliud nomen est sub coelo datum hominibus, in quo oporteat nos salvos fieri*» [Act 4, 12]; idem et singulis civibus et rei publicae prosperitatis auctor germanaeque beatitatis: «Non enim aliunde beata civitas, aliunde homo; cum aliud civitas non sit, quam concors hominum multitudo»[1]. Nationum igitur rectores

[1] S. Aug., Ep. ad Macedonium c. 3, n. 9 [ML 33, 670].

imperio Christi publicum reverentiae obtemperationisque officium per se ipsi et per populum praestare ne recusent, si quidem velint, sua incolumi auctoritate, patriae provehere atque augere fortunam.

De laicismo[1].

[Ex eadem Encycl. «Quas primas», 11. Dec. 1925.]

Iam si Christum Regem ab universitate catholici nominis coli iusserimus, eo ipso et horum temporum necessitati prospecturi et pesti, quae societatem hominum infecit, praecipuum quoddam remedium adhibituri sumus[2]. 2197

Pestem dicimus aetatis nostrae laicismum, quem vocant, eiusdemque errores et nefarios conatus. . . . Christi enim in omnes gentes imperium negari coeptum; negatum, quod ex ipso Christi iure exsistit, ius Ecclesiae docendi humanum genus, ferendi leges, regundi populos, ad aeternam utique beatitatem perducendos. Tum vero paulatim Christi religio aequari cum falsis, in eodemque genere, prorsus indecore, poni; deinceps civili potestati subici, arbitrioque principum ac magistratuum fere permitti; ulterius ii progredi, qui naturalem quamdam religionem, naturalem quendam animi motum pro divina religione substitui oportere cogitarent. Nec civitates defuere, quae censerent, posse se Deo carere, et religionem suam in impietate negligentiaque Dei esse positam.

De commate Ioanneo[3].

[Ex Decr. S. Officii, 13. Ian. 1897, et Declarat. S. Off., 2. Iunii 1927.]

Ad quaestionem: «Utrum tuto negari, aut saltem in dubium revocari possit, esse authenticum textum S. Ioannis, in epistola prima cap. 5 vers. 7, qui sic se habet: *Quoniam tres sunt, qui testimonium dant in coelo: Pater, Verbum et Spiritus Sanctus: et hi tres unum sunt*?» responsum est 13. Ianuarii 1897: Negative. 2198

Ad quod responsum emanavit 2. Iunii 1927 sequens Declaratio, ab eadem S. Congregatione inde ab initio

[1] AAS 17 (1925) 604 sq. [2] Institutionem scl. festi Christi Regis.
[3] ASS 29 (1896/97) 637 et EB n. 120 sq.

privatim data ac postea pluries repetita, quae in EB n. 121 ipsius S. Officii auctoritate publici iuris facta est: «Decretum hoc latum est, ut coerceretur audacia privatorum doctorum ius sibi tribuentium authentiam commatis Ioannei aut penitus reiciendi aut ultimo iudicio suo saltem in dubium vocandi. Minime vero impedire voluit, quominus scriptores catholici rem plenius investigarent atque, argumentis hinc inde accurate perpensis, cum ea, quam rei gravitas requirit, moderatione et temperantia, in sententiam genuinitati contrariam inclinarent, modo profiterentur, se paratos esse stare iudicio Ecclesiae, cui a Iesu Christo munus demandatum est sacras Litteras non solum interpretandi, sed etiam fideliter custodiendi.»

De conventibus ad procurandam omnium Christianorum unitatem[1].

[Ex Decr. S. Officii, 8. Iulii 1927.]

2199 An liceat catholicis interesse vel favere acatholicorum conventibus, coetibus, concionibus, aut societatibus, quae eo spectant, ut omnes christianum nomen utcumque sibi vindicantes uno religionis foedere consocientur?

Resp.: Negative, atque standum omnino decreto ab hac ipsa Suprema S. Congregatione die 4. Iulii 1919 edito *De participatione catholicorum societati* «ad procurandam christianitatis unitatem»[2].

De sacrae Liturgiae cum Ecclesia nexu[3].

[Ex Const. Apost. «Divini cultus», 20. Dec. 1928.]

2200 Divini cultus sanctitatem tuendi cum Ecclesia a Conditore Christo munus acceperit, eiusdem est profecto, salva quidem sacrificii et sacramentorum substantia, ea praecipere — caeremonias nempe, ritus, formulas, preces, cantum —, quibus ministerium illud augustum et publicum optime regatur, cuius peculiare nomen est *Liturgia*,

[1] AAS 19 (1927) 278.
[2] AAS 11 (1919) 309; S. Officii ep. «*Apostolicae Sedi*», 16. Sept. 1864 ad omnes Angliae episcopos, et alteram «*Quod vos*», 8. Nov. 1865 ad quosdam Puseistas Anglicos, v. ib. 310 sqq. Cf. etiam PII XI Encycl. «*Mortalium animos*», 6. Ian. 1928 [AAS 20 (1928) 5 sqq].
[3] AAS 21 (1929) 33 sq.

quasi actio sacra praecellenter. Atque res utique sacra est Liturgia; per eam enim ad Deum evehimur ipsique coniungimur, fidem nostram testamur nosque gravissimo ei obligamur officio ob accepta beneficia et auxilia, quibus perpetuo indigemus. Hinc intima quaedam necessitudo inter dogma et Liturgiam sacram, itemque inter cultum christianum et populi sanctificationem. Quapropter COELESTINUS I fidei canonem expressum censebat in venerandis Liturgiae formulis; ait enim: «*Legem credendi lex statuat supplicandi. Cum enim sanctarum plebium praesules mandata sibimet legatione funguntur, apud divinam clementiam humani generis agunt causam, et tota secum Ecclesia congemiscente postulant et precantur*» [v. n. 139].

De masturbatione directe procurata[1].

[Ex Decr. S. Off., 2. Aug. 1929.]

Utrum licita sit masturbatio directe procurata, ut obtineatur 2201
sperma, quo contagiosus morbus *blenorragia* detegatur et, quantum fieri potest, curetur.

Resp.: Negative.

De christiana iuventutis educatione[2].

[Ex Encycl. «Divini illius magistri», 31. Dec. 1929.]

Quoniam omnis educandi ratio ad eam spectat hominis 2202
conformationem, quam is in hac mortali vita adipiscatur oportet, ut destinatum sibi a Creatore finem supremum contingat, liquido patet, ut nulla veri nominis educatio esse potest, quae ad finem ultimum non ordinetur tota, ita, praesenti hoc rerum ordine Dei providentia constituto, postquam scilicet se ipse in Unigenito suo revelavit, qui unus «*via, veritas et vita*» [Io 14, 6] est, plenam perfectamque educationem dari non posse, nisi eam, quae christiana vocatur. . . .

Educandi munus non singulorum hominum, sed 2203
necessario societatis est. Tres vero numerantur societates necessariae, inter se distinctae, at, Deo volente, congruenter copulatae, quibus quidem homo ab ortu suo ad-

[1] AAS 21 (1929) 490.
[2] AAS 22 (1930) 49 sqq.

scribitur: harum duae, domestica nempe ac civilis consortio, naturalis ordinis; ac tertia, Ecclesia nimirum, supernaturalis. Primum obtinet locum domesticus convictus, qui, cum ab ipso Deo ad eiusmodi propositum constitutus ac comparatus sit, ut sobolis procreandae educandaeque curam habeat, idcirco natura sua, adeoque iuribus sibi propriis, civili societati antecedit. Nihilo setius familia ideo imperfecta est societas, quia non omnibus iis rebus est praedita, quibus nobilissimum propositum suum perfecte assequatur; civilis autem congregatio, cum omnia in sua facultate sint ad destinatum sibi finem, videlicet ad commune terrestris huius vitae bonum, necessaria, societas est numeris omnibus absoluta ac perfecta; hac igitur de causa domestico convictui eadem praestat, qui quidem in civili solummodo consortione institutum suum tuto riteque absolvere potest. Tertia denique societas, in qua homines, per baptismatis lavacrum, divinae gratiae vitam ingrediuntur, Ecclesia est, supernaturalis quidem societas universum humanum genus complectens, atque in se perfecta, cum sibi omnia suppetant ad finem suum, sempiternam nempe hominum salutem, consequendum, ideoque in suo ordine suprema.

Consequens est, educationem, quae ad totum respicit hominem, qua hominem singillatim quaque societatis humanae participem, sive in naturae sive in divinae gratiae ordine constitutum, ad necessarias has societates tres, fini cuiusque proprio congruenter, pro praesenti ordine divinitus constituto aequabiliter pertinere.

2204 Ac primo loco, praestantiore quodam modo ea ad Ecclesiam pertinet, duplici scilicet titulo ordinis supernaturalis, quem Deus ipsi tantummodo contulit, adeoque potiore omnino ac validiore quam quilibet alius naturalis ordinis titulus.

Prima iuris huiuscemodi ratio in suprema magisterii auctoritate ac munere nititur, quod divinus Ecclesiae Conditor eidem tradidit hisce verbis: «*Data est mihi omnis potestas in caelo et in terra. Euntes ergo docete . . . usque ad consummationem saeculi*» [Mt 28, 18-20]. Huic magisterio Christus Dominus erroris immunitatem impertivit, una cum mandatis docendi omnes doctrinam suam: quapropter Ecclesia «columna et firmamentum veritatis a Divino suo Auctore fuit constituta, ut omnes homines divinam edoceat fidem, eiusque depositum sibi traditum integrum inviolatumque custodiat, ac homines eorumque consortia et actiones ad morum honestatem vitaeque integritatem, iuxta revelatae doctrinae normam, dirigat et fingat»[1].

Altera iuris ratio e supernaturali illo oritur matris munere, quo Ecclesia, purissima Christi sponsa, divinae gratiae vitam hominibus largitur, eamque sacramentis praeceptisque suis alit ac provehit. Merito igitur S. Augustinus ait: «Non habebit Deum patrem, qui Ecclesiam noluerit habere matrem».[2] . . .

Litteras igitur, scientias et artes, quatenus ad christianam educationem ad omnemque suam de animarum salute operam sunt necessariae vel utiles, Ecclesia promovet, suas etiam scholas, instituta sua condendo sustentandoque, ubi quaevis disciplina tradatur et ad quemlibet eruditionis gradum fiat aditus[3]. Nec putanda est ab materno eius magisterio aliena ipsa, quam vocant, physica educatio, cum ea quoque id habeat, ut christianae educationi aut prodesse aut nocere possit. 2205

Atque haec in quovis animorum culturae genere Ecclesiae actio, quemadmodum summo est familiis nationibusque adiumento, quae, Christo sublato, in interitum ruunt, — ut recte Hilarius: «Quid mundo tam periculosum, quam non recepisse Christum?»[4] — ita civili harum rerum temperationi nullum affert incommodum; Ecclesia enim, mater ut est prudentissima, cum minime obsistat, quominus scholae et instituta laicis educandis sua, in unaquaque natione, se ad legitima gubernatorum praescripta conforment, tum parata quoquo modo est cum ipsis gubernatoribus concordiam inire, et, si quae forte difficultates oriantur, eas communi consilio dirimere.

Est praeterea Ecclesiae et ius, quod abdicare, et officium, quod deserere nequit, pro tota vigilandi edu-

---

[1] PIUS IX, Ep. enc. «*Quum non sine*», 14. Iul. 1864 [AP I 3, 652].
[2] De Symbolo ad catech. 13 [ML 40, 668].
[3] Cod. Iur. Can. c. 1375.
[4] Commentar. in Matth., cap. 18, n. 3 [ML 9, 1019].

cratione, qualiscumque filiis suis, scilicet fidelibus, in institutis vel publicis vel privatis impertitur, non modo quod attinet ad religiosam, quae ibidem tradatur, doctrinam, sed etiam quod ad quamlibet aliam disciplinam rerumve ordinationem, quatenus cum religione morumque praeceptis aliquid habeant necessitudinis.[1] . . .

2206 Cum praecipuo eiusmodi Ecclesiae iure non modo non discrepant, sed etiam iura omnino congruunt et familiae et civitatis, immo vel ipsa quae in singulis civibus insunt ad iustam quod attinet cum scientiae, tum rationis ac disciplinae in ea pervestiganda, tum denique cuiusvis culturae animorum profanae libertatem. Etenim, ut talis concordiae causam atque originem, nullâ morâ, declaremus, supernaturalis ordo, in quo iura Ecclesiae nituntur, tantum abest, ut naturalem ordinem, ad quem alia pertinent, quae memoravimus, iura, destruat atque extenuet, ut, contra, eundem extollat ac perficiat· quorum quidem ordinum alter auxilium et quasi complementum alteri praestat, suae cuiusque naturae ac dignitati consentaneum, cum ambo a Deo profluant, qui non constare sibi non potest: «*Dei perfecta sunt opera, et omnes viae eius iudicia*» [Dt 32, 4].

Quae quidem res clarius apparebit, si educandi munus, quod ad familiam et civitatem pertinet, seorsum propiusque consideremus.

2207 Atque primum cum Ecclesiae munere familiae munus mirifice concordat, cum utraque a Deo simillime proficiscatur. Namque cum familia, in naturali ordine, Deus proxime fecunditatem communicat, principium vitae ideoque principium educationis ad vitam, una simul cum auctoritate, quae est ordinis principium.

Ad rem, qua solet perspicuitate sententiae dicendique subtilitate, Angelicus Doctor: «Carnalis pater particulariter participat rationem principii, quae universaliter invenitur in Deo. . . . Pater est principium et generationis et educationis et disciplinae, et omnium, quae ad perfectionem humanae vitae pertinent»[2].

---

[1] Cod. Iur. Can. c. 1381 1382.
[2] S. th. 2, 2, q. 102, a. 1.

Habet igitur familia proxime a Creatore munus proptereaque ius prolis educandae; quod quidem ius cum abici nequeat, quia cum gravissimo officio coniunctum, tum cuivis societatis civilis et reipublicae iuri antecedit, eaque de causa nulli in terris potestati illud infringere licet. . . .

Ex hoc educandi munere, quod imprimis ad Ecclesiam 2208
familiamque pertinet, cum maximae utilitates, uti vidimus, in societatem universam dimanant, tum nullum damnum veris propriisque reipublicae iuribus quod ad civium educationem attinet, secundum ordinem a Deo statutum, obvenire potest. Haec iura ab ipso naturae auctore societati civili tribuuntur, non paternitatis titulo, uti Ecclesiae ac familiae, sed propter auctoritatem, quae in eadem inest ad commune bonum in terris promovendum, qui quidem est finis eius proprius.

Ex his sequitur educationem non eodem modo ad 2209
societatem civilem, quo ad Ecclesiam familiamve, pertinere, sed alio plane, qui scilicet fini eius proprio respondeat. Hic autem finis, idest commune bonum temporalis ordinis, in pace ac securitate consistit, quibus familiae singulique cives in suis exercendis iuribus fruantur, simulque in maxima, quae in mortali hac vita esse potest, spiritualium fluxarumque rerum copia, omnium quidem opera atque consensione assequenda. Duplex igitur est civilis auctoritatis munus, quae est in republica: tuendi nempe atque provehendi, minime vero familiam singulosque cives quasi absorbendi vel se in eorum locum substituendi.

Quamobrem, quod ad educationem spectat, ius est vel, ut rectius loquamur, officium est reipublicae tutandi suis legibus antecedens familiae ius — quod supra memoravimus — christiano nempe more prolem educandi, adeoque supernaturali Ecclesiae iuri in christianam eiusmodi educationem obsequendi.

Itemque civitatis est, hoc ius in prole ipsa tueri, si quando parentum opera — ob eorum vel inertiam vel imperitiam vel indignitatem — aut physice aut moraliter fortasse desit; siquidem ipsorum ius educandi, ut supra diximus, non absolutum est atque imperiosum, sed a

naturali et divina lege dependens, ob eamque rem non modo auctoritati et iudicio Ecclesiae subiectum, sed etiam vigilantiae ac tutelae, pro communi bono, civitatis; neque enim familia perfecta est societas, quae necessaria omnia in se habeat ad se cumulate planeque perficiendam. Quo in casu, ceteroquin perraro, civitas non iam se in familiae locum substituit, sed, semper accommodate ad naturalia prolis et supernaturalia Ecclesiae iura, necessitati opportunis subsidiis consulit ac providet.

2210 Generatim, ius est munusque civitatis, moralem ac religiosam iuventutis educationem, ad rectae rationis fideique normas, tuendi, publicas eas causas removendo, quae eidem adversantur. Praecipue vero civitatis est, ut commune bonum postulat, educationem ipsam iuventutis atque eruditionem pluribus modis promovere. Primum ac per se, operae ab Ecclesia familiisque susceptae favendo atque opitulando, quae, quam sit efficax, historia usuque rerum comprobatur; deinde operam ipsam perficiendo, ubi ea deest vel haud sufficit; scholas quoque et instituta propria condendo; civitas enim magis quam ceteri opibus pollet, quas sibi pro communibus omnium necessitatibus traditas, aequum omnino est et consentaneum ut in eorum utilitatem, a quibus accepit, impendat. Praeterea praecipere civitas potest ac proinde curare, ut cives omnes cum civilia et nationalia iura perdiscant, tum a scientia, doctrina morum physicisque ludis instructi sint, quantum decet atque hisce nostris temporibus commune bonum reapse postulat. Verumtamen plane liquet, eo civitatem officio teneri, ut, in publica privataque educatione atque eruditione omnibus his modis provehenda, non solum nativa Ecclesiae et familiae iura christiane educandi vereatur, sed etiam iustitiae, quae suum cuique tribuit, parêre. Itaque nefas est, civitatem educationis institutionisque causam ita ad se redigere totam, ut familiae, contra christianae conscientiae officia vel contra quam legitime malint, physice aut moraliter ad civitatis ipsius scholas liberos suos mittere cogantur.

Attamen id non prohibet, quominus, ob rectam rei publicae administrationem vel pacem domi forisque defendendi causa, quae quidem omnia, cum ad commune bonum tam sint necessaria, tum peculiarem postulant peritiam praecipuamque apparationem, scholas civitas instituat quas dixeris praeparatorias ad quaedam sua officia, ad militiam praesertim, dummodo ab Ecclesiae et familiae iuribus laedendis in iis, quae ad eas pertinent, se abstineat. . . .

Non solum iuventutis sed etiam aetatum omnium et 2211
condicionum ad civilem societatem statumque educatio pertinet, quae civica appellari potest, quaeque, pro parte, ut aiunt, positiva, in eo consistit, ut hominibus ad societatem eiusmodi pertinentibus res publice proponantur, quae, et mentes cognitionibus rerumque imaginibus imbuendo et sensus percellendo, voluntates ad honestum invitent et morali quadam necessitate perducant; pro negativa autem, ut ea praecaveat atque impediat, quae sibi adversantur. Quae quidem civica educatio, tam profecto ampla ac multiplex, ut Status operam fere totam pro communi bono amplectatur, cum ad aequitatis leges conformare se debeat, tum doctrinae Ecclesiae, quae earum legum magistra est divinitus constituta, refragari nequit. . . .

Neque . . . oblivisci unquam licebit, christiane edu- 2212
candum totum esse hominem, quantus est, nimirum in unam naturam per spiritum et corpus coalescentem omnibusque animi et corporis partibus instructum, quae vel a natura proficiscuntur vel ipsam excedunt, qualem demum ex recta ratione et ex divinis oraculis cognoscimus; hominem scilicet, quem a pristina nobilitate delapsum, Christus redemit in eamque supernaturalem dignitatem restituit, ut adoptivus filius Dei esset, minime tamen iis redditis praeter naturam privilegiis, ex quibus ante et corpus immortale et animus aequus fuerat atque integer. Unde factum, ut quae foeda in hominum naturam ab Adami culpa profluxere, praesertim voluntatis infirmitas effrenataeque animi cupiditates, in homine supersint.

Et profecto «*stultitia colligata est in corde pueri, et virga disciplinae fugabit eam*» [Prv 22, 15]. A pueritia igitur voluntatis inclinationes, si pravae, cohibendae, sin autem bonae, promovendae sunt, ac praesertim puerorum

mens imbuatur doctrinis a Deo profectis et animus divinae gratiae auxiliis roboretur oportet, quae si defuerint, nec suis quisque moderari cupiditatibus poterit neque ad absolutionem perfectionemque disciplina atque informatio ab Ecclesia adduci, quam ideo Christus coelestibus doctrinis ac divinis sacramentis instruxit, ut efficax omnium hominum esset magistra.

2213 Quam ob rem omnis disciplina puerilis, quaecumque, meris naturae viribus contenta, ea respuit aut negligit, quae ad vitam christianam rite informandam divinitus conferunt, falsa plenaque erroris est; omnisque via et ratio educandae iuventutis, quae labis a protoparentibus ad omnem posteritatem transmissae divinaeque gratiae rationem nullam aut vix ullam habet, propertereaque in solis naturae viribus tota nititur, a veritate prorsus aberrat. Huc fere pertinent, quae nostris temporibus palam proferuntur, variis quidem nominibus, doctrinae, quarum est, totum ferme cuiuslibet eruditionis fundamentum in eo ponere, ut pueris integrum sit sese informare ipsos ingenio atque arbitratu plane suo, vel repudiatis maiorum praeceptorumve consiliis omnique lege atque ope humana et divina prorsus posthabita. Quae tamen omnia si suis finibus ita circumscribantur, ut novi huiusmodi magistri velint, adolescentes in suam ipsorum eruditionem eo magis propriam quoque operam atque industriam conferre, quo plus aetate et rerum cognitione progrediantur, itemque ut a puerorum educatione omnis vis atque asperitas removeatur, quam nihilominus iusta correctio non redolet, verum id quidem, at minime novum, cum id ipsum et Ecclesia docuerit et christiani praeceptores, more a maioribus tradito, retinuerint, Deum imitati, qui omnes creatas vult res praecipueque omnes homines navare sibi operam, secundum propriam ipsorum naturam, quia divina Sapientia «*attingit a fine usque ad finem fortiter et disponit omnia suaviter*» [Sap 8, 1]. . . .

2214 Multo autem perniciosiores sunt illae de natura duce omnino sequenda opiniones doctrinaeve, quae in educationis humanae certam quandam ingrediuntur partem salebrarum plenam, in eam scilicet, quae ad morum integritatem et ad castimoniam pertinet. Passim enim bene multi et stulte et periculose eam tenent provehuntque educandi rationem, quae sexualis putide dicitur, cum iidem perperam sentiant, posse se, per artes mere naturales et quovis amoto religionis pietatisque praesidio, adolescentibus a voluptate et luxuria praecavere, scilicet hos omnes, nullo sexus discrimine, vel publice, lubricis initiando instruendoque doctrinis, immo, quod peius est, mature occasionibus obiciendo, ut eorum animus, eiusmodi rebus — quemadmodum ipsi aiunt — assuetus, quasi ad pubertatis pericula obdurescat.

In eo autem isti homines graviter errant, quod nativam humanae naturae fragilitatem non agnoscunt neque *legem* illam *membris nostris* insitam, quae, ut verbis utamur Pauli Apostoli, *mentis legi repugnat* [Rom 7, 23], idque praeterea temere infitiantur quod usu quotidiano didicimus, iuvenes nempe prae aliis in turpia saepius incidere non tam ob mancam mentis cognitionem, quam ob infirmitatem voluntatis illecebris obnoxiae atque divinis auxiliis destitutae.

Qua de re prorsus difficili, si quidem, omnibus perpensis, adolescentem aliquem tempestive ab iis moneri oporteat, quibus Deus educandi pueros officium commisit cum gratiis opportunis coniunctum, illae profecto cautiones et artes sunt adhibendae, christianis institutoribus non ignotae. . . .

Aeque vero fallax atque christianae institutioni infensa illa 2215
adolescentes instruendi ratio habenda est, quam vulgo coëducationem appellant. . . . Alter . . . et alter sexus a Dei sapientia ad hoc sunt constituti, ut in familia et societate mutuo se compleant et in unum quid apte coalescant, ob illud ipsum corporis animique discrimen, quo inter se differunt, quod idcirco in educatione atque institutione tenendum, imo fovendum est per aptam distinctionem ac separationem, aetatibus ac conditionibus congruentem. Eiusmodi vero praecepta, ad christianae prudentiae praescriptum, tempestive atque opportune servanda sunt non modo in scholis omnibus, praesertim per trepidos adolescentiae annos, unde totius ferme futurae vitae ratio omnino pendet, sed etiam in gymnicis ludis atque exercitationibus, in quibus christianae peculiari modo modestiae puellarum cavendum, utpote quas ostentare sese atque ante omnium oculos proponere summopere dedeceat. . . .

Ad perfectam autem educationem assequendam curare opus 2216
est, ut quae omnia pueros, dum instituuntur, circumsaepiunt, ea proposito apte respondeant.

Et profecto quod primum ex necessitate naturae puerum rite conformandum circumdat, ipsa eius familia habenda est, ad hoc demum munus a Deo constituta. Quapropter eam tandem institutionem constantem atque tutissimam iure existimabimus, quae in recte composita ac bene morata familia recipitur, eoque efficaciorem et constantiorem, quo magis parentes, potissimum, ac domestici pueris virtutis praeeant exemplo. . .

2217 Infirmis autem humanae naturae viribus, deterioris ob avitam culpam factae, Deus, qua est bonitate, uberibus suae gratiae auxiliis consuluit eâque praeterea, quam animis expiandis atque ad sanctitatem evehendis multiplicem habet Ecclesia adminiculorum copiam: Ecclesia, inquimus, magna illa Christi familia, quae est idcirco educatrix cum singulis familiis ita congruens ac coniuncta quam quae maxime. . . .

2218 Quod autem novae progenies omnibus iis artibus ac disciplinis instruendae essent, quibus civilis convictus proficit ac florescit, et sola ad id familia minime sufficeret, propterea publica gymnasia ortum habuerunt, primum tamen — diligenter attendite — Ecclesiae familiaeque in unum conspirantium operâ, multo autem post, reipublicae. Quapropter litterarum sedes ac scholae, si, ad historiae fidem, earum originem inspiciamus, naturâ suâ tamquam subsidium ac fere complementum Ecclesiae simul et familiae exstiterunt; consequens igitur est, publicas scholas non solum familiae atque Ecclesiae repugnare non posse, sed etiam cum utraque, quantum res patitur, congruere oportere, ita nempe ut tria haec — schola, familia, Ecclesia — unum fere christianae institutionis sacrarium efficere videantur, nisi velimus scholam a suo plane proposito aberrare et in adolescentium pestem atque perniciem converti. . . .

2219 Inde necessario consequitur, per scholas, quas *neutras* vel *laicas* nuncupant, omne fundamentum christianae educationis disici atque everti, utpote a quibus religio omnino removeatur; quae ceterum scholae nullo modo nisi specie *neutrae* erunt, cum religioni plane infensae reapse aut sint aut futurae sint.

Longum est neque vero oportet ea repetere, quae decessores nostri, praesertim PIUS IX et LEO XIII, aperte declararunt, quorum in tempora potissimum incidit, ut gravissima huiusmodi laicismi pestis in scholas publicas invaderet. Eorum Nos expostulationes[1] iteramus ac confirmamus, itemque sacrorum Canonum praescripta, quibus catholici adolescentes prohibentur, ne scholas cum neutras tum mixtas, eas scilicet ad quas, nullo discrimine, catholici et acatholici instituendi conveniunt, quavis de causa frequentent; quas tamen adire licebit, prudenti dumtaxat Ordinarii iudicio, in certis quibusdam tantummodo locorum temporumque conditionibus, modo peculiares cautiones adhibeantur[1]. Neque illa tolerari potest schola (praesertim si ea «unica» sit ad eamque omnes pueri accedere teneantur), in qua, etsi sacrae praecepta doctrinae separatim catholicis traduntur, tamen catholici non sunt magistri, qui pueros catholicos acatholicosque communiter litteris atque artibus imbuunt.

[1] PIUS IX, Ep. «*Quum non sine*», 14. Iul. 1864; Syllabus, Prop. 48 [v. n. 1748]; LEO XIII, Alloc. «*Summi Pontificatus*», 20. Aug. 1880; Ep. enc. «*Nobilissima*», 8. Febr. 1884; Ep. enc. «*Quod multum*», 22. Aug. 1886; Ep. «*Officio sanctissimo*», 22. Dec. 1887; Ep. enc. «*Caritatis*», 19. Mart. 1894, etc. Cf. Cod. Iur. Can. cum Fontium Annot., ad can. 1374.

Neque enim, quia doctrina religionis in aliqua schola 2220
(plerumque nimis parce) impertitur, idcirco haec iuribus Ecclesiae ac familiae satisfacit et digna fit, quae ab alumnis catholicis celebretur; nam ut hoc quaevis schola revera praestet, omnino oportet, ut tota institutio ac doctrina, scholae ordinatio tota, nempe magistri, studiorum ratio, libri, ad quamvis disciplinam quod pertinet, christiano spiritu, sub ductu maternaque Ecclesiae vigilantia, sic imbuti sint ac polleant, ut religio ipsa totius instituendi rationis cum fundamentum tum fastigium constituat; neque hoc solum in scholis, in quibus doctrinae elementa, sed in iis etiam, ubi altiores disciplinae traduntur. «Necesse est», ut LEONIS XIII verbis utamur, «non modo certis horis doceri iuvenes religionem, sed reliquam institutionem omnem pietatis sensus redolere. Id si desit, si sacer hic habitus non doctorum animos ac discentium pervadat foveatque, exiguae capientur ex qualibet doctrina utilitates, damna saepe consequentur haud exigua»[2]. . . .

Quicquid autem ad scholam catholicam in filiorum suorum 2221
usum provehendam ac tuendam a Christifidelibus agitur, opus religionis sine ulla dubitatione est, propereaque potissimum «Actionis Catholicae» munus; ita ut paterno animo Nostro pergratae sint, sintque praecipuis laudibus dignae sodalitates illae omnes, quae multifariam in opus tam necessarium peculiari modo ac studiosissime incumbunt.

Quapropter alte denuntietur et bene ab omnibus animadvertatur atque agnoscatur, Christifideles, catholicam scholam filiis quaerendo suis, nusquam gentium opus admittere politicae factionis, sed fungi religionis officio, quod sua ipsorum conscientia necessario postulat; iisdemque eam esse mentem, non ut filios suos a reipublicae disciplina atque spiritu distrahant, immo ut ad id ipsum, perfectissimo modo atque nationis utilitati accommodatissimo, conforment, cum catholicus veri nominis, a catholica quidem doctrina instructus, hoc ipso optimus civis, cultor patriae, publicae auctoritati sincera fide obtemperans, sub quavis legitima regiminis forma, reperiatur.

[1] Cod. Iur. Can. c. 1374.
[2] Ep. enc. «*Militantis Ecclesiae*», 1. Aug. 1897.

2222 Salutaris autem scholarum efficientia non tam rectis legibus quam magistris rectis tribuenda est, qui, egregie parati atque suam quisque callentes disciplinam discipulis tradendam, mentis quidem animique laudibus ornati, quas munus sane gravissimum postulat, casta et divina caritate erga iuvenes sibi commissos flagrent, perinde ac Iesum Christum eiusque Ecclesiam diligunt, — quorum illi sunt filii carissimi — atque hoc ipso sincere bonum verum familiarum ac patriae cordi habent. Praeclaris igitur afficimur solaciis gratoque divinam Bonitatem prosequimur animo, cum videamus ad sodales religiosos et religiosas virgines, quotquot docendis pueris adolescentibusque se devovent, tot tamque probos accedere utriusque sexus praeceptores, eosdemque — ad animum sanctius excolendum in congregationes quoque et sodalitates proprias coeuntes, quae tamquam nobilissimum validumque «Actionis Catholicae» praesidium laudandae ac promovendae sunt —, utilitatis immemores suae, enixe constanterque illi operam dare quam «artem artium et scientiam scientiarum»[1] sanctus Gregorius Nazianzenus vocat, scilicet iuvenes regundi ac conformandi. Cum tamen in eos quoque illud divini Magistri quadret: «*Messis quidem multa, operarii autem pauci*» [Mt 9, 37], tales christianae educationis artifices — quorum institutio pastoribus animarum summisque religiosorum ordinum moderatoribus magnopere curae esse debet — Dominum messis, multos ut alios mittat, supplicibus precibus exoramus.

2223 Oportet praeterea, adolescentis educatio, quippe qui sit «*cereus in vitium flecti*»[2], in quacumque consuetudine vitae ipse se habeat, dirigatur et custodiatur, malas removendo occasiones, bonas autem opportune sufficiendo, in animi remissionibus et in delectu sodalium, quia «*corrumpunt mores bonos colloquia mala*» [1 Cor 15, 33]. . . .

Eiusmodi tamen custodia ac vigilantia, quam adhibere oportere diximus, minime postulat, ut iuvenes ab hominum commercio segregentur, quibuscum vita degenda animaeque saluti consulendum erit, sed tantum ut muniantur et christiane firmentur, hodie quam maxime, adversus illecebras erroresque mundi, qui, ad illud Ioannis, totus est *concupiscentia carnis, concupiscentia oculorum et superbia vitae* [1 Io 2, 16]; ita ut, quemadmodum de priscis christianis Tertullianus scripsit, tales nostri se habeant, quales christianos esse nullo non tempore decet, «compossessores mundi, non erroris»[3]

[1] Oratio 2, 16 [MG 35, 426].
[2] Horat., De arte poet. v. 163.
[3] De idololatria 14 [ML 1, 682].

Eo proprie ac proxime intendit christiana educatio, ut, divina cum gratia conspirando, germanum atque perfectum christianum efficiat hominem: ut Christum scilicet ipsum exprimat atque effingat in illis, qui sint baptismate renati, ad illud Apostoli vividum: «*Filioli mei, quos iterum parturio, donec formetur Christus in vobis*» [Gal 4, 19]. Vitam enim supernaturalem germanus christianus vivere debet in Christo: «*Christus, vita vestra*» [Col 3, 4], eandemque in omnibus rebus gerendis manifestare, «*ut et vita Iesu manifestetur in carne nostra mortali*» [2 Cor 4, 11]. 2224

Quae cum ita sint, summam ipsam humanorum actuum, quod attinet ad efficientiam sensuum et spiritus, ad intellectum et ad mores, ad singulos et ad societatem domesticam atque civilem, christiana educatio totam complectitur, non autem ut vel minime extenuet, verum ut secundum Iesu Christi exempla et doctrinam extollat, regat, perficiat.

Itaque verus christianus, christiana educatione conformatus, alius non est ac supernaturalis homo, qui sentit, iudicat, constanter sibique congruenter operatur, ad rectam rationem, exemplis doctrinaque Iesu Christi supernaturaliter collustratam: scilicet, homo germana animi firmitate insignis. Neque enim quisquis sibi consentit et sui propriique tenax propositi agit, is solido ingenio est, sed unus ille, qui aeternas iustitiae rationes sequitur, ut agnovit ethnicus ipse poëta, «iustum» una simul «et tenacem propositi virum»[1] extollens; quae, ceterum, iustitiae rationes integre servari nequeunt, nisi Deo tribuatur — ut fit a vero christiano — quidquid Deo debetur. . . .

Sincerus christianus tantum abest, ut res in hac vita gerendas abdicet et naturales vires comprimat, ut, contra, has alat ac perficiat cum vita supernaturali ita copulando, ut ipsam naturalem vivendi rationem exornet efficacioribusque foveat adiumentis, non modo ad spiritualia atque aeterna, sed etiam ad ipsius naturalis vitae necessitates congruentibus. . . .

[1] Horat., Od. l. 3, od. 3, v. 1.

De matrimonio christiano[1].

[Ex Litt. Encycl. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

2225 Primum quidem id maneat immotum et inviolabile fundamentum: Matrimonium non humanitus institutum neque instauratum esse, sed divinitus; non ab hominibus, sed ab ipso auctore naturae Deo atque eiusdem naturae restitutore Christo Domino legibus esse communitum, confirmatum, elevatum; quae proinde leges nullis hominum placitis, nulli ne ipsorum quidem coniugum contrario convento obnoxiae esse possint. Haec sacrarum Litterarum est doctrina [Gn 1, 27 sq. 2, 22 sq; Mt 19, 3 sqq; Eph 5, 23 sqq], haec constans atque universa Ecclesiae traditio, haec solemnis sacrae TRIDENTINAE Synodi definitio, quae perpetuum indissolubilemque matrimonii nexum eiusdemque unitatem ac firmitatem a Deo auctore manare ipsis sacrae Scripturae verbis praedicat atque confirmat [sess. 24; v. n. 969 sqq].

At, quamquam matrimonium suapte natura divinitus est institutum, tamen humana quoque voluntas suas in eo partes habet easque nobilissimas; nam singulare quodque matrimonium, prout est coniugalis coniunctio inter hunc virum et hanc mulierem, non oritur nisi ex libero utriusque sponsi consensu: qui quidem liber voluntatis actus, quo utraque pars tradit et acceptat ius coniugii proprium[2], ad verum matrimonium constituendum tam necessarius est, ut nulla humana potestate suppleri valeat[3]. Haec tamen libertas eo tantum spectat, ut constet, utrum contrahentes re vera matrimonium inire et cum hac persona inire velint an non; libertati vero hominis matrimonii natura penitus subducitur, ita, ut, si quis semel matrimonium contraxerit, divinis eius legibus et essentialibus proprietatibus subiciatur. Nam Angelicus Doctor de fide et prole disserens, «haec, inquit, in matrimonio ex ipsa pactione coniugali causantur, ita quod, si aliquid contrarium his exprimeretur in consensu, qui matrimonium facit, non esset verum matrimonium»[4].

[1] AAS 22 (1930) 539 sqq.
[2] Cf. Cod. Iur. Can., can. 1081 § 2. [3] Cf. Cod. Iur. Can., can. 1081 § 1.
[4] S. Thom. Aquin., Summa theol., Suppl. q. 49, a. 3.

Coniugio igitur animi iunguntur et coalescunt, hique prius et arctius quam corpora, nec fluxo sensuum vel animorum affectu, sed deliberato et firmo voluntatum decreto: et ex hac animorum coagmentatione, Deo sic statuente, sacrum et inviolabile vinculum exoritur.

Quae contractus huius natura propria omnino et singularis, eum toto caelo diversum facit cum a coniunctionibus pecudum solo naturae caeco instinctu factis, in quibus nulla ratio est nec voluntas deliberata, tum ab iis quoque hominum vagis coniugiis, quae ab omni vero honestoque voluntatum vinculo remota sunt et quovis domestici convictus iure destituta.

Exinde iam constat legitimam quidem auctoritatem 2226
iure pollere atque adeo cogi officio coercendi, impediendi, puniendi turpia coniugia, quae rationi ac naturae adversantur; sed cum de re agatur ipsam hominis naturam consequente, non minus certo constat id, quod fel. rec. LEO XIII decessor Noster palam monuit[1]: «In deligendo genere vitae non est dubium, quin in potestate sit arbitrioque singulorum alterutrum malle: aut Iesu Christi sectari de virginitate consilium, aut maritali se vinclo obligare. Ius coniugii naturale et primigenum homini adimere, causamve nuptiarum praecipuam, Dei auctoritate initio constitutam, quoquo modo circumscribere lex hominum nulla potest: ‚*Crescite et multiplicamini*' [Gn 1, 28].»

Quae vero quantaque sint haec veri matrimonii 2227
bona divinitus data dum exponere aggredimur, Venerabiles Fratres, illius Nobis praeclarissimi Ecclesiae Doctoris verba occurrunt, quem non ita pridem, Nostris Encyclicis Litteris *Ad salutem* pleno ab eius obitu saeculo XV datis[2] celebravimus: «Haec omnia — inquit S. Augustinus — bona sunt, propter quae nuptiae bonae sunt: proles, fides, sacramentum.»[3] Quae tria capita qua ratione luculentissimam totius de christiano connubio doctrinae summam continere iure dicantur, ipse sanctus Doctor diserte declarat, cum ait: «*In fide* atten-

[1] Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», 15. Maii 1891 [AAS 23 (1890/91) 645; AL XI (Romae) 104].
[2] Litt. Encycl. «*Ad salutem*», 20. Apr. 1930 [AAS 22 (1930) 201 sqq].
[3] S. August., De bono coniug., 24, 32 [ML 40, 394].

ditur, ne praeter vinculum coniugale cum altero vel altera concumbatur; *in prole,* ut amanter suscipiatur, benigne nutriatur, religiose educetur; *in sacramento* autem, ut coniugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri coniugatur. Haec est tamquam regula nuptiarum, qua vel naturae decoratur fecunditas vel incontinentiae regitur pravitas.» [1]

2228 [1.] Itaque primum inter matrimonii bona locum tenet proles. Et sane ipse humani generis Creator, qui pro sua benignitate hominibus in vita propaganda administris uti voluit, id docuit, cum in paradiso, matrimonium instituens, protoparentibus et per eos omnibus futuris coniugibus dixit: «*Crescite et multiplicamini et replete terram*» [Gn 1, 28]. Quod ipsum S. Augustinus ex S. Pauli Apostoli verbis ad Timotheum [1 Tim 5, 14] perbelle eruit, dicens: «Generationis itaque causa fieri nuptias, Apostolus ita testis est: *Volo,* inquit, *iuniores nubere.* Et quasi ei diceretur: *Utquid?* continuo subiecit: *Filios procreare, matresfamilias esse* [1 Tim 5, 14]» [2]. . . .

2229 Christiani vero parentes intelligant praeterea, se non iam solum ad genus humanum in terra propagandum et conservandum, immo vero, non ad quoslibet veri Dei cultores educandos destinari, sed ad pariendam Ecclesiae Christi subolem, ad *cives Sanctorum et domesticos Dei* [Eph 2, 19] procreandos, ut populus Dei et Salvatoris nostri cultui addictus in dies augeatur. Etsi enim christiani coniuges, quamvis ipsi sanctificati, sanctificationem in prolem transfundere non valent, immo naturalis generatio vitae facta est mortis via, qua originale peccatum transeat in prolem; aliquid tamen quodammodo participant de primaevo illo paradisi coniugio, cum eorum sit, propriam subolem Ecclesiae offerre, ut ab illa matre filiorum Dei fecundissima per lavacrum baptismatis ad supernaturalem iustitiam regeneretur, et vivum Christi membrum, immortalis vitae particeps, atque aeternae gloriae, quam omnes toto pectore concupiscimus, heres tandem fiat. . . .

[1] S. August., De Gen. ad litt., IX 7, 12 [ML 34, 397].
[2] S. August., De bono coniug., 24, 32 [ML 40, 394].

Procreationis autem beneficio bonum prolis haud sane 2230
absolvitur, sed alterum accedat oportet, quod debita prolis educatione continetur. Parum profecto generatae proli atque adeo toti generi humano providisset sapientissimus Deus, nisi, quibus potestatem et ius dederat generandi, iisdem ius quoque et officium tribuisset educandi. Neminem enim latere potest, prolem, ne in iis quidem, quae ad naturalem vitam, multoque minus in iis, quae ad vitam supernaturalem pertinent, sibi ipsam sufficere et providere posse, sed aliorum auxilio, institutione, educatione per multos annos indigere. Compertum autem est, natura Deoque iubentibus, hoc educandae prolis ius et officium illorum in primis esse, qui opus naturae generando coeperunt, inchoatumque, imperfectum relinquentes, certae ruinae exponere omnino vetantur. Iamvero huic tam necessariae liberorum educationi optima qua fieri potuit ratione provisum est in matrimonio, in quo, cum parentes insolubili inter se vinculo connectantur, utriusque opera mutuumque auxilium semper praesto est. . . .

Neque id denique silendum, quod, cum tantae dignitatis tantique momenti sit utrumque hoc munus parentibus in bonum prolis commissum, facultatis a Deo ad novam vitam procreandam datae honestus quilibet usus, ipso Creatore ipsaque naturae lege iubentibus, solius matrimonii ius est ac privilegium et intra sacros connubii limites est omnino continendus.

[2.] Alterum matrimonii bonum, quod diximus 2231
ab Augustino commemoratum, est bonum fidei, quae est mutua coniugum in contractu coniugali implendo fidelitas, ut, quod ex hoc contractu divina lege sancito alteri coniugi unice debetur, id neque ei denegetur neque cuivis permittatur; neque ipsi coniugi concedatur quod, utpote divinis iuribus ac legibus contrarium et a fide coniugali maxime alienum, concedi nunquam potest.

Quapropter haec fides in primis postulat absolutam coniugii unitatem, quam in protoparentum matrimonio Creator ipse praestituit, cum illud noluerit esse nisi inter unum virum et mulierem unam. Et quamquam deinde hanc primaevam legem supremus legislator Deus

ad tempus aliquantum relaxavit, nullum tamen dubium est, quin illam pristinam perfectamque unitatem ex integro restituerit omnemque dispensationem abrogaverit evangelica Lex, ut Christi verba et constans Ecclesiae sive docendi sive agendi modus palam ostendunt [v. n. 969]. . . .

Nec vero tantum damnatam voluit Christus Dominus quamlibet, sive successivam[1] sive simultaneam, quae dicitur, polygamiae et polyandriae formam, externumve aliud quodvis inhonestum opus, sed, ut sacra connubii septa inviolata prorsus custodiantur, ipsas quoque de his omnibus cogitationes voluntarias atque desideria prohibuit: «*Ego autem dico vobis, quia omnis, qui viderit mulierem ad concupiscendum eam, iam moechatus est eam in corde suo*» [Mt 5, 28]. Quae Christi Domini verba ne alterutrius quidem coniugis consensu irrita fieri possunt; Dei enim et naturae exhibent legem, quam nulla unquam hominum voluntas infringere aut flectere valet[2].

Quin et mutua inter ipsos coniuges familiaris consuetudo, ut bonum fidei debito splendeat nitore, nota castitatis insigniri debet, ita ut coniuges ad Dei naturaeque legis normam sese in omnibus gerant, et sapientissimi sanctissimique Creatoris voluntatem cum magna erga Dei opus reverentia semper sequi studeant.

2232 Haec autem, quae a S. Augustino aptissime appellatur[3] «castitatis fides», et facilior et multo etiam iucundior ac nobilior efflorescet ex altero capite praestantissimo: ex coniugali scilicet amore, qui omnia coniugalis vitae officia pervadit et quemdam tenet in christiano coniugio principatum nobilitatis. «Postulat praeterea matrimonii fides, ut vir et uxor singulari quodam sanctoque ac puro amore coniuncti sint; neque ut adulteri inter se ament, sed ut Christus dilexit Ecclesiam; hanc enim regulam Apostolus praescripsit, cum ait: *Viri, diligite uxores vestras sicut et Christus dilexit Ecclesiam* [Eph 5, 25; cf. Col. 3, 19]; quam certe immensa illa caritate, non sui commodi gratia, sed Sponsae tantum utilitatem sibi proponens, complexus est».[4]

---

[1] Successiva polygamia ea hic intelligitur illicita, qua coniux, manente vinculo coniugali, reicitur et alia compars adsciscitur.
[2] Cf. decr. S. Officii, 2. Mart. 1679, prop. 50 [v. n. 1200].
[3] De bono coniug. 24, 32 [ML 40, 394].
[4] Catech. Rom., II 8, 24.

Caritatem igitur dicimus, non carnali tantum citiusque evanescente inclinatione innixam, neque in blandis solum verbis, sed etiam in intimo animi affectu positam atque, — siquidem «probatio dilectionis exhibitio est operis»[1], — opere externo comprobatam. Hoc autem opus in domestica societate non modo mutuum auxilium complectitur, verum etiam ad hoc extendatur oportet, immo hoc in primis intendat, ut coniuges inter se iuventur ad interiorem hominem plenius in dies conformandum perficiendumque; ita ut per mutuam vitae consortionem in virtutibus magis magisque in dies proficiant, et praecipue in vera erga Deum proximosque caritate crescant, in qua denique «*universa Lex pendet et Prophetae*» [Mt 22, 40]. Scilicet absolutissimum totius sanctitatis exemplar hominibus a Deo propositum, quod est Christus Dominus, omnes cuiuscumque sunt condicionis et quamcumque honestam vitae rationem inierunt, possunt ac debent imitari atque, Deo adiuvante, ad summum quoque christianae perfectionis fastigium, ut complurium Sanctorum exemplis comprobatur, pervenire.

Haec mutua coniugum interior conformatio, hoc assiduum sese invicem perficiendi studium, verissima quadam ratione, ut docet Catechismus Romanus[2], etiam primaria matrimonii causa et ratio dici potest, si tamen matrimonium non pressius ut institutum ad prolem rite procreandam educandamque, sed latius ut totius vitae communio, consuetudo, societas accipiatur.

Cum hac eadem caritate reliqua coniugii tam iura quam officia componantur necesse est; ita ut non solum iustitiae lex, sed etiam caritatis norma sit illud Apostoli: «*Uxori vir debitum reddat; similiter autem et uxor viro*» [1 Cor 7, 3].

Firmata denique huius caritatis vinculo domestica 2233
societate, floreat in ea necesse est ille, qui ab Augustino vocatur *ordo amoris*. Qui quidem ordo et viri primatum in uxorem et liberos, et uxoris promptam nec invitam subiectionem obtemperationemque complectitur, quam commendat Apostolus his verbis: «*Mulieres viris suis subditae sint sicut Domino; quoniam vir caput est mulieris, sicut Christus caput est Ecclesiae*» [Eph 5, 22 sq].

Haec autem obtemperatio non libertatem negat neque aufert, quae ad mulierem tam pro humanae personae praestantia, quam pro nobilissimis uxoris, matris, sociae muneribus pleno iure pertinet; neque obsecundare eam iubet quibuslibet viri optatis,

---

[1] Cf. S. Greg. M., Homil. 30 in Evang. (Io. 14, 23—31), n. 1 [ML 76 1220].
[2] Cf. Catech. Rom., II 8, 13.

ipsi forte rationi vel uxoris dignitati minus congruentibus; nec denique uxorem aequiparandam docet personis, quae in iure minores dicuntur, quibus ob maturioris iudicii defectum vel rerum humanarum imperitiam liberum suorum iurium exercitium concedi non solet; sed vetat exaggaratam illam licentiam, quae familiae bonum non curat, vetat in hoc familiae corpore cor separari a capite, cum maximo totius corporis detrimento et proximo ruinae periculo. . Si enim vir est caput, mulier est cor, et sicut ille principatum tenet regiminis, haec amoris principatum sibi ut proprium vindicare potest et debet.

Haec dein uxoris viro suo obtemperatio, ad gradum et modum quod attinet, varia esse potest pro variis personarum, locorum, temporum condicionibus; immo si vir officio suo defuerit, uxoris est vices eius in dirigenda familia supplere. At ipsam familiae structuram eiusque legem praecipuam, a Deo constitutam et firmatam, evertere aut tangere numquam et nusquam licet.

Persapienter de hoc uxorem inter et virum ordine servando fel. rec. decessor Noster LEO XIII in iis, quas commemoravimus, de christiano coniugio Encyclicis Litteris docet: «Vir est familiae princeps et caput mulieris; quae tamen, quia caro est de carne illius, et os de ossibus eius, subiciatur pareatque viro, in morem non ancillae, sed sociae; ut scilicet oboedientiae praestitae nec honestas nec dignitas absit. In eo autem qui praeest, et in hac quae paret, cum imaginem uterque referant alter Christi, altera Ecclesiae, divina caritas esto perpetua moderatrix officii. . . .» [1]

2234 [3.] Attamen tantorum beneficiorum summa completur et quasi cumulatur illo christiani coniugii bono, quod Augustini verbo nuncupavimus sacramentum, quo denotatur et vinculi indissolubilitas et contractus in efficax gratiae signum per Christum facta elatio atque consecratio.

Et primo quidem, indissolubilem foederis nuptialis firmitatem ipse Christus urget dicendo: «*Quod Deus coniunxit, homo non separet*» [Mt 19, 6]; et: «*Omnis, qui dimittit uxorem suam, et alteram ducit, moechatur: et qui dimissam a viro ducit, moechatur*» [Lc 16, 18].

In hac autem indissolubilitate S. Augustinus hoc quod vocat bonum sacramenti ponit apertis his verbis: «In

[1] Litt. Encycl. «*Arcanum divinae sapientiae*», 10. Febr. 1880 [ASS 12 (1879/80) 389; AL 2 (Romae) 18].

sacramento autem [attenditur], ut coniugium non separetur, et dimissus aut dimissa, nec causa prolis, alteri coniungatur.» [1]

Atque haec inviolabilis firmitas, quamquam non eâdem 2235
perfectissimâque mensurâ ad singula, ad omnia tamen vera coniugia pertinet: nam illud Domini: *Quod Deus coniunxit, homo non separet,* cum de protoparentum connubio, cuiusvis futuri coniugii prototypo, dictum sit, ad omnia prorsus vera matrimonia spectare necesse est. Quamquam igitur ante Christum illa primaevae legis sublimitas et severitas adeo temperata est, ut Moyses ipsius populi Dei civibus ad duritiam cordis eorum libellum repudii certis de causis dare permiserit; Christus tamen pro sua supremi legislatoris potestate hanc maioris licentiae permissionem revocavit et primaevam in integrum restituit legem per illa verba nunquam oblivioni danda: *Quod Deus coniunxit, homo non separet.* Quare sapientissime fel. rec. PIUS VI decessor Noster ad Agriensem [2] episcopum rescribens: «Quo manifesto patet, inquit, matrimonium vel in ipso statu naturae, ac sane ante multo quam ad proprie dicti sacramenti dignitatem eveheretur, sic divinitus institutum esse, ut secum afferat perpetuum indissolubilemque nexum, qui proinde nulla civili lege solvi queat. Itaque licet sacramenti ratio a matrimonio seiungi valeat, velut inter infideles, adhuc tamen in tali matrimonio, siquidem verum est matrimonium, perstare debet, omninoque perstat perpetuus ille nexus, qui a prima origine divino iure matrimonio ita cohaeret, ut nulli subsit civili potestati. Atque adeo quodcumque matrimonium contrahi dicatur, vel ita contrahitur, ut reapse sit verum matrimonium, tumque adiunctum habebit perpetuum illum nexum divino iure omni vero matrimonio cohaerentem; vel contrahi supponitur sine illo perpetuo nexu, tumque matrimonium non est, sed illicita coniunctio divinae legi ex obiecto repugnans; quae proinde nec iniri potest nec retineri.» [3]

[1] S. Aug., De Gen. ad litt., IX 7, 12 [ML 34, 397].
[2] Erlau (Eger) in Hungaria.
[3] PIUS VI, Rescript. ad episc. Agriens., 11. Iul. 1789 [A. de Roskovány, Matrimonium in Eccl. cath. I (1870) 291].

2236 Quod si exceptioni, etsi rarissimae, haec firmitas obnoxia videatur, ut in quibusdam coniugiis naturalibus solum inter infideles initis vel, si inter Christifideles, ratis illis quidem, sed nondum consummatis, ea exceptio non ex hominum voluntate pendet, neque potestatis cuiuslibet mere humanae, sed ex iure divino, cuius una custos atque interpres est Ecclesia Christi. Nulla tamen, neque ullam ob causam, facultas huiusmodi cadere unquam poterit in matrimonium christianum ratum atque consummatum. In eo enim, quemadmodum maritale foedus plene perficitur, ita maxima quoque ex Dei voluntate firmitas atque indissolubilitas, nulla hominum auctoritate relaxanda, elucet.

Huius autem divinae voluntatis intimam rationem si reverenter investigare velimus, . . . facile eam inveniemus in mystica christiani connubii significatione, quae in consummato inter fideles matrimonio plene perfecteque habetur. Teste enim Apostolo in sua (quam ab initio innuimus) ad Ephesios epistola [Eph 5, 32], christianorum connubium perfectissimam illam refert coniunctionem, quae Christum inter et Ecclesiam intercedit: «*Sacramentum hoc magnum est, ego autem dico, in Christo et in Ecclesia*»: quae quidem coniunctio, quamdiu Christus vivet et Ecclesia per ipsum, nulla profecto separatione unquam dissolvi poterit. . . .

2237 Verum hoc sacramenti bono, praeter indissolubilem firmitatem, multo etiam celsiora emolumenta continentur, per ipsam sacramenti vocem aptissime designata: christianis enim hoc non inane et vacuum est nomen, cum Christus Dominus «sacramentorum institutor atque perfector»[1], suorum fidelium matrimonium ad verum et proprium Novae Legis Sacramentum provehendo, illud re vera effecerit peculiaris illius interioris gratiae signum et fontem, qua eius «naturalem illum amorem perficeret, et indissolubilem unitatem confirmaret, coniugesque sanctificaret»[2].

Et quoniam Christus ipsum coniugalem inter fideles validum consensum signum gratiae constituit, ratio sa-

[1] Conc. TRID., sess. 24 [v. n. 969].
[2] Conc. TRID., ib.

cramenti cum christiano coniugio tam intime coniungitur, ut nullum inter baptizatos verum matrimonium esse possit, «quin sit eo ipso sacramentum»[1].

Cum igitur sincero animo fideles talem consensum praestant, aperiunt sibi sacramentalis gratiae thesaurum, ex quo supernaturales vires hauriant ad officia et munera sua fideliter, sancte, perseveranter ad mortem usque adimplenda.

Hoc enim sacramentum, in iis, qui obicem, ut aiunt, non opponunt, non solum permanens vitae supernaturalis principium, gratiam scilicet sanctificantem, auget, sed etiam peculiaria addit dona, bonos animi motus, gratiae germina, naturae vires augendo ac perficiendo, ut coniuges non ratione tantum intelligere, sed intime sapere firmiterque tenere, efficaciter velle et opere perficere valeant, quidquid ad statum coniugalem eiusque fines et officia pertinet; ius denique iis concedit ad actuale gratiae auxilium toties impetrandum, quotiescumque ad munera huius status adimplenda eo indigent.

Attamen, cum divinae providentiae in ordine supernaturali 2238
lex sit, ut homines ex sacramentis, quae post adeptum rationis usum recipiant, fructum plenum non colligant, nisi gratiae respondeant, gratia matrimonii magna ex parte talentum inutile, in agro reconditum, manebit, nisi coniuges supernaturales vires exerceant ac recepta gratiae semina colant atque evolvant. Si autem, faciendo quod in se est, ad gratiam se dociles praebeant, sui status onera ferre atque officia implere poterunt eruntque tanto sacramento roborati et sanctificati et quasi consecrati. Nam, ut S. Augustinus docet, sicut per baptismum et ordinem homo deputatur et iuvatur sive ad vitam christiano more degendam sive ad sacerdotale munus gerendum, eorumque sacramentali auxilio nunquam destituitur, eodem fere modo (quamquam non per characterem sacramentalem) fideles, qui semel matrimonii vinculo iuncti fuerint, eius sacramentali adiutorio ac ligamine privari nunquam possunt. Quin immo, ut addit idem S. Doctor, vinculum illud sacrum, etiam adulteri facti, secum trahunt, quamquam non iam ad gratiae gloriam, sed ad noxam criminis «sicut apostata anima, velut de coniugio Christi recedens, etiam fide

[1] Cod. Iur. Can., c. 1012.

perdita, sacramentum fidei non amittit, quod lavacro regenerationis accepit»[1].

Iidem vero coniuges, aureo sacramenti ligamine non constricti sed ornati, non impediti sed roborati, omnibus viribus ad hoc nitantur, ut suum connubium non solum per sacramenti vim et significationem, sed etiam per ipsorum mentem ac mores sit semper et maneat viva imago fecundissimae illius unionis Christi cum Ecclesia, quae est venerandum profecto perfectissimae caritatis mysterium. . . .

De abusu matrimonii[2].

[Ex eadem Enc. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

2239 De prole sit sermo, quam multi molestum connubii onus vocare audent, quamque a coniugibus, non per honestam continentiam (etiam in matrimonio, utroque consentiente coniuge, permissam), sed vitiando naturae actum, studiose arcendam praecipiunt. Quam quidem facinorosam licentiam alii sibi vindicant, quod prolis pertaesi solam sine onere voluptatem explere cupiunt, alii quod dicunt, se neque continentiam servare, neque ob suas vel matris vel rei familiaris difficultates prolem admittere posse.

At nulla profecto ratio, ne gravissima quidem, efficere potest, ut, quod intrinsece est contra naturam, id cum natura congruens et honestum fiat. Cum autem actus coniugii suapte natura proli generandae sit destinatus, qui, in eo exercendo, naturali hac eum vi atque virtute de industria destituunt, contra naturam agunt et turpe quid atque intrinsece inhonestum operantur.

Quare mirum non est, ipsas quoque sacras Litteras testari, Divinam Maiestatem summo prosequi odio hoc nefandum facinus illudque interdum morte puniisse, ut memorat S. Augustinus: «Illicite namque et turpiter etiam cum legitima uxore concumbitur, ubi prolis conceptio devitatur. Quod faciebat Onan, filius Iudae, et occidit illum propter hoc Deus.»[3]

---

[1] S. August., De nupt. et concup., 1, 10 [ML 44, 420]; cf. De bono coniug., 24, 32 [ML 40, 394].

[2] AAS 22 (1930) 559 sqq.

[3] S. August., De coniug. adult., 2, 12 [ML 40, 482]; cf. Gen. 38, 8—10; S. Poenitent., 3. Apr., 3. Iun. 1916. — Haec Responsa primum prodierunt in opere *Institutiones Alphonsianae,* auctore Cl. Marc, t. II (1917) n. 2116 sq. *Responso 3. Apr.* declaratur, a) uxorem ob mortis aut gravium molestiarum minationem cooperari posse ad mariti copulam interruptam, b) minime vero, ne mortis quidem vitandae causae, ad copulam sodomiticam. *Responso 3. Iunii* declaratur, a) uxorem teneri ad positivam resistentiam, quando vir ad onanismum exercendum uti velit instrumento; — b) nec,

Cum igitur quidam, a christiana doctrina iam inde ab 2240
initio tradita neque umquam intermissa manifesto recedentes, aliam nuper de hoc agendi modo doctrinam solemniter praedicandam censuerint, Ecclesia catholica, cui ipse Deus morum integritatem honestatemque docendam et defendendam commisit, in media hac morum ruina posita, ut nuptialis foederis castimoniam a turpi hac labe immunem servet, in signum legationis suae divinae, altam per os Nostrum extollit vocem atque denuo promulgat: quemlibet matrimonii usum, in quo exercendo, actus, de industria hominum, naturali sua vitae procreandae vi destituatur, Dei et naturae legem infringere, et eos, qui tale quid commiserint, gravis noxae labe commaculari.

Sacerdotes igitur, qui confessionibus audiendis dant operam, aliosque, qui curam animarum habent, pro suprema Nostra auctoritate et omnium animarum salutis cura, admonemus, ne circa gravissimam hanc Dei legem fideles sibi commissos errare sinant, et multo magis, ut ipsi se ab huiusmodi falsis opinionibus immunes custodiant, neve in iis ullo modo conniveant. Si quis vero confessarius aut animarum pastor, quod Deus avertat, fideles sibi creditos aut in hos errores ipsemet induxerit, aut saltem sive approbando sive dolose tacendo in iis confirmarit, sciat se supremo Iudici Deo de muneris proditione severam redditurum esse rationem, sibique dicta existimet Christi verba: «*Caeci sunt, et duces caecorum: caecus autem, si caeco ducatum praestet, ambo in foveam cadunt*» [Mt 15, 14][1].

Optime . . . novit sancta Ecclesia, non raro alterum ex 2241
coniugibus pati potius, quam patrare peccatum, cum ob gra-

---

hoc in casu, sufficere resistentiam passivam; — c) virum talibus utentem instrumentis oppressori vere esse aequiperandum, cui proin mulier eam resistentiam opponere debeat, quam virgo invasori. [Ipsum textum v. in opere cit; vel apud A. Vermeersch, De castitate (1919) n. 263, vel apud alios autores].

[1] Decr. S. Offic. 22. Nov. 1922. — Hoc decreto [Nederlandsche Katholieke Stemmen 23 (1923) 35 sqq] agitur de copula dimidiata:

«I. An tolerari possit, confessarios sponte sua docere praxim copulae dimidiatae, illamque suadere promiscue omnibus poenitentibus, qui timent, ne proles numerosior nascatur».

«II. An carpendus sit confessarius, qui, omnibus remediis ad poenitentem matrimonio abutentem ab hoc malo avertendum frustra tentatis, docet exercere copulam dimidiatam ad peccata mortalia praecavenda».

«III. An carpendus sit confessarius, qui in circumstantiis sub II copulam dimidiatam poenitenti aliunde notam suadet vel poenitenti interroganti, num hic modus licitus sit, respondet simpliciter licere absque ulla restrictione seu explicatione.»

Respondetur: «Ad I dubium: Negative. Ad II et III: Affirmative.»

vem omnino causam perversionem recti ordinis permittit, quam ipse non vult, eumque ideo sine culpa esse, modo etiam tunc caritatis legem meminerit et alterum a peccando arcere et removere ne negligat. Neque contra naturae ordinem agere ii dicendi sunt coniuges, qui iure suo recta et naturali ratione utuntur, etsi ob naturales sive temporis sive quorundam defectuum causas nova inde vita oriri non possit. Habentur enim tam in ipso matrimonio, quam in coniugalis iuris usu etiam secundarii fines, ut sunt mutuum adiutorium mutuusque fovendus amor et concupiscentiae sedatio, quos intendere coniuges minime vetantur, dummodo salva semper sit intrinseca illius actus natura ideoque eius ad primarium finem debita ordinatio. . . .

Cavendum omnino est, ne funestae externarum rerum conditiones multo funestiori errori occasionem praebeant. Nullae enim exsurgere possunt difficultates, quae mandatorum Dei, actus, ex interiore natura sua malos, vetantium, obligationi derogare queant; in omnibus vero rerum adiunctis semper possunt coniuges, gratia Dei roborati, suo munere fideliter fungi et castitatem a turpi hac macula illibatam in coniugio conservare; nam stat fidei christianae veritas, Synodi TRIDENTINAE magisterio expressa: «Nemo temeraria illa . . . adiuvat, ut possis» [v. n. 804]. Eademque doctrina iterum solemniterque praecepta est ab Ecclesia et confirmata in damnatione haeresis iansenianae, quae contra Dei bonitatem haec blasphemare erat ausa: «Aliqua Dei praecepta . . . qua possibilia fiant» [v. n. 1092].

De foetus occisione[1].

[Ex eadem Enc. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

2242 Aliud, etiam . . . gravissimum commemorandum est facinus, quo vita prolis, in sinu materno reconditae, attentatur. Id autem permissum volunt alii et matris patrisve beneplacito relictum; alii tamen illicitum dicunt, nisi pergraves accedant causae, quas medicae, socialis, eugenicae *indicationis* nomine appellant. Hi omnes quod ad poenales reipublicae leges attinet, quibus genitae necdum natae prolis peremptio prohibetur, exigunt, ut quam singuli, alii aliam, defendunt *indicationem*, eandem etiam leges publicae agnoscant et ab omni poena liberam declarent. Immo nec desunt qui postulent, ut ad has letiferas sectiones magistratus publici praebeant auxiliatrices manus; id quod, pro dolor! alicubi quam frequentissime fieri omnibus notum est.

[1] AAS 22 (1930) 562 sqq.

Quod vero attinet ad «indicationem *medicam* et *therapeuticam*» — ut eorum verbis utamur — iam diximus, Venerabiles Fratres, quantopere Nos misereat matris, cui ex naturae officio gravia imminent sanitatis, immo ipsius vitae pericula: at quae possit umquam causa valere ad ullo modo excusandam directam innocentis necem? De hac enim hoc loco agitur. Sive ea matri infertur sive proli, contra Dei praeceptum est vocemque naturae: «*Non occides!*» [Ex 20, 13.][1] Res enim aeque sacra utriusque vita, cuius opprimendae nulla esse unquam poterit ne publicae quidem auctoritati facultas. Ineptissime autem haec contra innocentes repetitur e iure gladii, quod in solos reos valet; neque ullum viget hic cruentae defensionis ius contra iniustum aggressorem (nam quis innocentem parvulum iniustum aggressorem vocet?); neque ullum adest «extremae necessitatis ius» quod vocant, quodque usque ad innocentis directam occisionem pervenire possit. In utraque igitur et matris et prolis vita tuenda ac servanda probi expertique medici cum laude enituntur; contra, nobili medicorum nomine et laude indignissimos se ii probarent, quotquot alterutri, per speciem medicandi, vel falsa misericordia moti, ad mortem insidiarentur. . . . 2243

Quae autem afferuntur pro *sociali* et *eugenica indicatione*, 2244
licitis honestisque modis et intra debitos limites, earum quidem rerum ratio haberi potest et debet; at necessitatibus, quibus eae innituntur, per occisionem innocentium providere velle absonum est praeceptoque divino contrarium, apostolicis etiam verbis promulgato: *Non esse facienda mala, ut eveniant bona* [Rom 3, 8].

Iis denique, qui apud nationes principatum tenent feruntve leges, oblivioni dare non licet, auctoritatis publicae esse, congruis legibus poenisque, innocentium vitam defendere, idque eo magis, quo minus ii, quorum vita periclitatur et impugnatur, se ipsi defendere valent, inter quos primum sane locum tenent infantes in visceribus maternis abditi. Quod si publici magistratus parvulos illos non solum non tueantur, sed, legibus suisque ordinationibus, permittant atque adeo tradant medicorum aliorumve manibus occidendos, meminerint Deum iudicem esse et vindicem *sanguinis* innocentis, *qui de terra clamat ad caelum* [Gn 4, 10].

De iure ad coniugium et de sterilizatione[2].

[Ex eadem Encycl. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

Reprobetur denique oportet perniciosus ille usus, qui pro- 2245
xime quidem naturale hominis ius ad matrimonium ineundum

[1] Cf. decr. S. Officii, 4. Maii 1898; 24. Iulii 1895; 31. Maii 1884 [v. n. 1889 sqq; ASS 28 (1895/96) 383 sq; 17 (1884) 556].
[2] AAS 22 (1930) 564 sq.

spectat, sed ad prolis quoque bonum vera quadam ratione pertinet. Sunt enim qui, de finibus *eugenicis* nimium solliciti, non solum salubria quaedam dent consilia ad futurae prolis valetudinem ac robur tutius procurandum — quod rectae rationi utique contrarium non est — sed cuilibet alii etiam altioris ordinis fini *eugenicum* anteponant, et coniugio auctoritate publica prohiberi velint eos omnes, ex quibus, secundum disciplinae suae normas et coniecturas, propter hereditariam transmissionem, mancam vitiosamque prolem generatum iri censent, etiamsi iidem sint ad matrimonium ineundum per se apti. Quin immo naturali illa facultate, ex lege, eos, vel invitos medicorum opera privari volunt; neque id ad cruentam sceleris commissi poenam publica auctoritate repetendam, vel ad futura reorum crimina praecavenda, sed[1] contra omne ius et fas ea magistratibus civilibus arrogata facultate, quam numquam habuerunt nec legitime habere possunt.

Quicumque ita agunt, perperam dant oblivioni, sanctiorem esse familiam statu, hominesque in primis non terrae et tempori, sed coelo et aeternitati generari. Et fas profecto non est, homines, matrimonii ceteroqui capaces, quos, adhibita etiam omni cura et diligentia, nonnisi mancam genituros esse prolem conicitur, ob eam causam gravi culpa onerare, si coniugium contrahant, quamquam saepe matrimonium iis dissuadendum est.

2246 Publici vero magistratus in subditorum membra directam potestatem habent nullam; ipsam igitur corporis integritatem, ubi nulla intercesserit culpa nullaque adsit cruentae poenae causa, directo laedere et attingere nec *eugenicis* nec ullis aliis de causis possunt unquam. Idem docet S. Thomas Aquinas, cum, inquirens, num humani iudices ad futura mala praecavenda hominem possint malo quodam plectere, id quidem concedit quod ad quaedam alia mala, sed iure meritoque negat quod ad corporis laesionem: «Numquam secundum humanum iudicium aliquis debet puniri, sine culpa, poena flagelli, ut occidatur, vel mutiletur vel verberetur.»[2]

Ceterum, quod ipsi privati homines in sui corporis membra dominatum alium non habeant, quam qui ad eorum naturales fines pertineat, nec possint ea destruere aut mutilare aut alia via ad naturales functiones se ineptos reddere, nisi quando bono totius corporis aliter provideri nequeat, id christiana doctrina statuit atque ex ipso humanae rationis lumine omnino constat.

---

[1] Cf. AAS 22 (1930) 604.
[2] Summa theol., II 2, q. 108, a. 4 ad 2.

De feminarum emancipatione[1].

[Ex eadem Encycl. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

Quicumque . . . nuptialis fidei et castimoniae nitorem scri- 2247
bendo dicendoque obscurant, iidem errorum magistri fidam honestamque mulieris viro obtemperationem facile labefactant. Audacius etiam complures ex iis indignam illam esse alterius coniugis erga alterum servitutem effutiunt; aequalia inter coniuges omnia esse iura; quae cum unius servitute violentur, quandam mulieris *emancipationem* superbissime praedicant peractam esse vel peragendam. Hanc autem triplicem sive in domestica societate regenda, sive in re familiari administranda, sive in prolis vita arcenda vel perimenda, statuunt, et *socialem, oeconomicam, physiologicam* vocant: physiologicam quidem, quatenus mulieres ab oneribus uxoris, sive coniugalibus, sive maternis, pro sua libera voluntate solutas aut solvendas volunt (hanc autem non emancipationem, sed nequam facinus esse iam satis diximus); oeconomicam vero, qua volunt mulierem, etiam inscio et repugnante viro, libere posse sua sibi negotia habere, gerere, administrare, liberis, marito familiaque tota posthabitis; socialem denique, quatenus ab uxore curas domesticas sive liberorum sive familiae removent, ut, iis neglectis, suo ingenio indulgere valeat, et negotiis officiisque etiam publicis addicatur.

At ne haec quidem est vera mulieris emancipatio neque 2248
illa rationi congruens et dignissima libertas, quae christianae nobilisque mulieris et uxoris muneri debetur; potius est muliebris ingenii et maternae dignitatis corruptio et totius familiae perversio, qua maritus privatur uxore, proles matre, domus familiaque tota vigili semper custode. Quin immo in ipsius mulieris perniciem vertitur haec falsa libertas et non naturalis cum viro aequalitas; nam si mulier ab regia illa descendit sede, ad quam per Evangelium intra domesticos parietes evecta est, brevi in veterem servitutem (sin minus specie, re tamen vera) redigetur, fietque, ut apud ethnicos erat, merum viri instrumentum.

Aequalitas autem illa iurium, quae tantopere exaggeratur et praetenditur, in iis quidem agnosci debet, quae propria sunt personae ac dignitatis humanae, quaeque nuptialem pactionem consequuntur et coniugio sunt insita; in iisque profecto uterque coniux eodem omnino iure gaudet eodemque debito tenetur; in ceteris, inaequalitas quaedam et temperatio adesse

---

[1] AAS 22 (1930) 567 sq.

debet, quam familiae bonum ac debita domesticae societatis et ordinis unitas firmitasque postulant.

Sicubi tamen sociales et oeconomicae condiciones mulieris nuptae, ob mutatos conversationum humanarum modos et usus, aliquo pacto mutari debent, auctoritatis publicae est, civilia uxoris iura ad huius temporis necessitates et indigentias aptare, habita quidem ratione eorum, quae exigunt diversa sexus feminei indoles naturalis, morum honestas, commune familiae bonum, modo etiam essentialis ordo societatis domesticae incolumis maneat, qui altiore quam humana, id est, divina auctoritate atque sapientia conditus est, et nec legibus publicis nec privatis beneplacitis mutari potest.

De divortiis[1].

[Ex eadem Encycl. «Casti connubii», 31. Dec. 1930.]

2249 Neopaganismi fautores, tristi rerum usu nihil edocti, in sacram coniugii indissolubilitatem, legesque eam iuvantes, acrius in dies invehi pergunt, ac licere divortia decernendum esse contendunt, ut alia scilicet, eaque humanior, lex obsoletis legibus sufficiatur.

Divortiorum autem causas ii quidem multas in medium proferunt et varias; e personarum vitio seu culpa alias profectas, alias in rebus positas (subiectivas illas, has obiectivas appellant); quaecumque denique individuam vitae societatem asperiorem efficiunt atque ingratam....

Quamobrem blateratur, leges omnibus his necessitatibus, mutatisque temporum condicionibus, hominum opinionibus, civitatum institutis ac moribus esse omnino conformandas: quae vel singula, maxime vero omnia in unum collecta, facultatem divortiorum certis de causis concedendam prorsus esse luculentissime testentur.

Alii, ulterius mira procacitate progressi, matrimonium utpote contractum mere privatum, consensui item arbitrioque privato utriusque contrahentis, ut fit in ceteris privatis contractibus, prorsus esse relinquendum opinantur, quavis propterea de causa dissolvendum.

2250 Verum, contra has quoque insanias omnes stat ... una lex Dei certissima, a Christo amplissime confirmata, nullis hominum decretis vel scitis populorum, nulla legumlatorum voluntate debilitanda: «*Quod Deus coniunxit, homo non separet*» [Mt 19, 6]. Quod quidem si iniuriâ homo separaverit, irritum id prorsus fuerit; iure propterea, ut plus semel vidimus,

[1] AAS 22 (1930) 572 sqq.

Christus ipse asseveravit: «*Omnis qui dimittit uxorem suam et alteram ducit, moechatur; et qui dimissam a viro ducit, moechatur*» [Lc 16, 18]. Et haec Christi verba quodcumque respiciunt matrimonium, etiam naturale tantum et legitimum; omni enim vero matrimonio convenit illa indissolubilitas, qua illud partium beneplacito et omni saeculari potestati, ad vinculi solutionem quod pertinet, est omnino subtractum.

De «educatione sexuali» et de «eugenica»[1].

[Ex decreto S. Officii, 21. Martii 1931.]

I) An probari queat methodus, quam vocant, «educationis sexualis» vel etiam «initiationis sexualis»? 2251

Resp.: *Negative*; et servandam omnino in educatione iuventutis methodum ab Ecclesia sanctisque viris hactenus adhibitam et a SS.mo Domino Nostro in Encyclicis Litteris «De christiana iuventae educatione» datis sub die 31. Decembris 1929 [v. n. 2214] commendatam. Curandam scilicet imprimis plenam, firmam, nunquam intermissam iuventae utriusque sexus religiosam institutionem; excitandam in ea angelicae virtutis aestimationem, desiderium, amorem; eique summopere inculcandum, ut instet orationi, sacramentis poenitentiae et SS.mae Eucharistiae sit assidua, Beatam Virginem, sanctae puritatis matrem, filiali devotione prosequatur eiusque protectioni totam se committat; periculosas lectiones, obscoena spectacula, improborum conversationem et quaslibet peccandi occasiones sedulo devitet.

Proinde nullo modo probari possunt, quae ad novae methodi propugnationem, postremis hisce praesertim temporibus, etiam a nonnullis catholicis auctoribus, scripta sunt et in lucem edita.

II) Quid sentiendum de theoria sic dicta «eugenica», sive 2252
«positiva» sive «negativa», deque indicatis ab ea mediis ad humanam progeniem in melius provehendam, posthabitis legibus seu naturalibus seu divinis seu ecclesiasticis ad matrimonium singulorumque iura spectantibus?

Resp.: Eam esse omnino improbandam et habendam pro falsa et damnata, ut in Encyclicis Litteris de matrimonio christiano «Casti connubii» datis sub die 31. Decembris 1930 [v. n. 2245 sq].

De Ecclesiae auctoritate in re sociali et oeconomica[2].

[Ex Encycl. «Quadragesimo anno», 15. Maii 1931.]

Illud praestituendum est, quod iampridem LEO XIII 2253
luculenter confirmavit, ius officiumque Nobis inesse de

[1] AAS 23 (1931) 118 sq. [2] AAS 23 (1931) 190.

rebus istis socialibus et oeconomicis suprema auctoritate iudicandi.[1] . . . Nam, etsi oeconomica res et moralis disciplina in suo quaeque ambitu suis utuntur principiis, error tamen est, oeconomicum ordinem et moralem ita dissitos ac inter se alienos dicere, ut ex hoc ille nulla ratione pendeat.

De dominio seu iure proprietatis[2].

[Ex eadem Encycl. «Quadragesimo anno», 15. Maii 1931.]

2254 Indoles et individualis et socialis. Primo igitur pro comperto et explorato habeatur, neque LEONEM neque eos, qui Ecclesia duce et magistra docuere, theologos, negasse unquam vel in dubium vocasse duplicem dominii rationem, quam individualem vocant et socialem, prout singulos respicit vel ad bonum spectat commune; sed semper uno ore affirmasse, a natura seu a Creatore ipso ius dominii privati hominibus esse tributum, cum ut sibi familiaeque singuli providere possint, tum ut, huius instituti ope, bona, quae Creator universae hominum familiae destinavit, huic fini vere inserviant, quae omnia obtineri nullo modo possunt nisi certo et determinato ordine servato. . . .

2255 Obligationes dominio inhaerentes. Ut autem controversiis, quae de dominio officiisque eidem inhaerentibus agitari coeperunt, certos limites ponamus, fundamenti instar praemittendum est, quod LEO XIII constituit, ius nempe proprietatis ab eius usu distingui[3]. Etenim possessionum divisionem sancte servare neque proprii dominii limites excedendo alienum ius invadere iustitia illa iubet, quae commutativa audit; dominos autem re sua non uti nisi honeste, non huius est iustitiae, sed aliarum virtutum, quarum officia «lege agendo petere ius non est»[4]. Quare immerito pronuntiant quidam, dominium honestumque eius usum iisdem contineri limitibus; multoque magis a veritate abhorret, ipso abusu vel non-usu ius proprietatis perimi aut amitti. . . .

2256 Quid res publica possit. Re vera hominibus hac in re non solum sui proprii commodi, sed etiam communis boni esse rationem habendam, ex ipsa dominii quam diximus indole individuali simul et sociali deducitur. Officia vero haec singillatim definire, ubi id necessitas postulaverit neque ipsa lex

[1] Cf. Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 13 [ASS 23 (1890/91) 647; AL XI (Romae 1891) 107].
[2] AAS 23 (1931) 191 sqq.
[3] Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 19 [ASS 23 (1890/91) 651; AL XI 113].
[4] Cf. Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 19 [v. n. 1938b].

naturalis praestiterit, eorum est, qui rei publicae praesunt. Quapropter quid, considerata boni communis vera necessitate, eis qui possident liceat, quid illicitum sit in suorum bonorum usu, publica auctoritas, lege naturali et divina semper praelucente, sciscere potest accuratius. Immo vero LEO XIII sapienter docuerat «industriae hominum institutisque populorum esse a Deo permissam privatarum possessionum descriptionem»[1]. . . . Reipublicae tamen suo munere pro arbitrio fungi non licere in aperto est. Semper enim ipsum naturale ius et possidendi privatim et haereditate transmittendi bona intactum inviolatumque maneat oportet, quippe quod respublica auferre nequeat; «est enim homo quam res publica senior»[2], atque etiam «convictus domesticus et cogitatione et re prior quam civilis coniunctio»[3]. Unde iam sapientissimus Pontifex edixerat, nefas esse reipublicae privatos census immanitate tributorum et vectigalium exhaurire. «Ius enim possidendi privatim bona cum non sit lege hominum, sed natura datum, non ipsum abolere, sed tantummodo ipsius usum temperare et cum communi bono componere auctoritas publica potest.»[4] . . .

Obligationes circa reditus liberos. Neque omnimodo ho- 2257
minis arbitrio reditus eius liberi relinquuntur; ii scilicet, quibus ad vitam convenienter atque decore sustentandam non eget: quin immo gravissimo divites teneri praecepto eleemosynae, beneficentiae, magnificentiae exercendae, sacra Scriptura sanctique Ecclesiae Patres apertissimis verbis assidue denuntiant.

Largiores autem impendere proventus, ut quaestuosae operae commoditas abunde fiat, modo ea opera ad bona vere utilia insumatur, illustre ac temporum necessitatibus comparanda apprime aptum opus virtutis magnificentiae esse censendum, ex Angelici Doctoris principiis argumentando colligimus[5].

Tituli dominii acquirendi. Acquiri autem dominium pri- 2258
mitus et occupatione rei nullius et industria seu specificatione quam vocant, cum omnium temporum traditio, tum LEONIS Decessoris Nostri doctrina luculenter testantur. Neque enim ulla fit cuiquam iniuria, quidquid in contrarium nonnulli effutiunt, cum res in medio posita, seu quae nullius sit, occupatur; industria vero, quae ab homine proprio nomine exerceatur, cuiusque ope nova species aut augmentum rei accesserit, ea una est, quae hos fructus laboranti addicit.

[1] Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 7 [ASS 23 (1890/91) 644; AL XI 102].
[2] Ibid. n. 6 [ASS 23 (1890/91) 644; AL XI 102].
[3] Ibid. n. 10 [ASS 23 (1890/91) 646; AL XI 105].
[4] Ibid. n. 35 [ASS 23 (1890/91) 663; AL XI 133].
[5] Cf. S. Thom., Summa theol. II 2, q. 9, a. 134.

De re («capitali») et opera[1].

[Ex eadem Encycl. «Quadragesimo anno», 15. Maii 1931.]

2259 Longe alia est ratio operae, quae aliis locata in re aliena exercetur. Cui quidem id maxime congruit, quod «verissimum» esse LEO XIII inquit, «non aliunde nisi ex opificum labore gigni divitias civitatum»[2].

Neutra sine altera quidquam efficere valet. Hinc fit, ut nisi quis in re sua laborem exerceat, cum opera alterius tum res alterius consociari debeant: neutra enim sine altera quidquam efficit. Quod sane respexit LEO XIII scribens: «Non res sine opera, nec sine re potest opera consistere»[3]. Quocirca falsum prorsus est, sive uni rei sive uni operae quidquid ex earundem collata efficientia obtentum est, adscribere; iniustumque omnino, alterutrum, alterius efficacitate negata, quidquid effectum est sibi arrogare....

2260 Principium directivum iustae attributionis. Dubio procul, ne falsis (hisce) placitis aditum ad iustitiam et ad pacem sibi intercluderent, utrique praemoneri debuerunt Decessoris Nostri sapientissimis verbis: «Utcumque inter privatos distributa, inservire omnium utilitati terra non cessat»[4].... Quamobrem divitiae, quae per incrementa oeconomico-socialia iugiter amplificantur, singulis personis et hominum classibus ita attribuantur oportet, ut salva sit illa, quam LEO XIII laudat, communis omnium utilitas seu, aliis verbis, ut immune servetur societatis universae commune bonum. Hac iustitiae socialis lege, altera classis alteram ab emolumentorum participatione excludere vetatur. Non minus igitur illam violat locupletium classis, cum veluti curarum expers in suis fortunis aequum rerum ordinem illum putat, quo sibi totum, operario nihil obveniat, quam proletaria classis, cum propter laesam iustitiam vehementer incensa et in unum suum ius, cuius est conscia, male vindicandum nimis prona, omnia utpote suis manibus effecta sibi flagitat, ideoque dominium ac reditus seu proventus, qui labore non sint quaesiti, cuiuscumque generis ii sunt, aut cuiuscumque muneris in humano convictu vicem praestant, non aliam ob causam, nisi quia talia sunt, impugnat et abolere contendit. Nec praetereundum est hac in re inepte aeque ac immerito a quibusdam Apostolum appellari dicentem: «*Si quis non vult operari, nec manducet*» [2 Thess 3, 10]; sententiam enim Apostolus fert in eos, qui ab opere abstinent, etsi laborare possunt et debent, monetque, tempore ac viribus sive corporis sive animi sedulo utendum neque alios gravandos, cum ipsi nobis providere possimus. Laborem autem unicum esse titulum recipiendi victum aut proventus haudquaquam Apostolus docet [cf. 2 Thess 3, 8–10].

Sua igitur cuique pars bonorum attribuenda est: efficiendumque, ut ad boni communis seu socialis iustitiae normas revocetur et conformetur partitio bonorum creatorum.

[1] AAS 23 (1931) 194 sqq.
[2] Litt. Enc. «*Rerum novarum*», n. 27 [ASS 23 (1890/91) 657; AL XI 123].
[3] Ibid. n. 15 [ASS 23 (1890/91) 649; AL XI 109].
[4] Ibid. n. 7 [ASS 23 (1890/91) 644; AL XI 102].

De iusta laboris mercede seu salario[1].

[Ex eadem Encyclica.]

De salario, quam LEO XIII «sat magni momenti»[2] dixit, quaestionem ineamus, illius doctrinam et praecepta, ubi opus fuerit, declarando et evolvendo.

Salariatus non vi sua iniustus. Ac primum quidem, qui 2261
operae conducendae locandaeque contractum vi sua iniustum ac proinde in eius locum societatis contractum sufficiendum esse pronuntiant, absona profecto dicunt et prave calumniantur Decessorem Nostrum, cuius Litterae Encyclicae «salariatum» non solum recipiunt, sed in eo ad normas iustitiae regendo diutius versantur....

[Unde iusta portio aestimanda.] Mercedis vero iustam por- 2262
tionem non ex uno, sed ex pluribus nominibus esse aestimandam iam sapienter LEO XIII edixerat illis verbis: «Ut mercedis statuatur ex aequitate modus, causae sunt considerandae plures»[3]....

Operae indoles et individualis et socialis. Sicut dominii, ita operae, eius praecipue quae alteri locatur, praeter personalem seu individualem, socialem quoque rationem esse considerandam liquido deprehenditur: nisi enim corpus vere sociale et organicum constet, nisi socialis et iuridicus ordo operae exercitium tueatur, nisi variae artes, quarum aliae ab aliis dependent, inter se conspirent ac mutuo compleant, nisi, quod maius est, consocientur ac quasi in unum conveniant intellectus, res, opera, nequit fructus suos gignere efficientia hominum. Haec ergo nec iuste aestimari neque ad aequalitatem rependi poterit, eius natura sociali et individuali posthabita.

[1] AAS 23 (1931) 198 sqq.
[2] Encycl. «*Rerum novarum*», n. 34 [ASS 23 (1890/91) 661; AL XI 129].
[3] Ibid. n. 17 [ASS 23 (1890/91) 649; AL XI 111].

Tria capita respicienda: Ex hac autem duplici nota, quae operae humanae insita natura est, gravissima emanant consectaria, quibus salarium regi et determinari debet.

2263 a) Operarii eiusque familiae sustentatio. Ac primum quidem merces operario suppeditanda est, quae ad illius eiusque familiae sustentationem par sit[1]. Aequum sane est, reliquam quoque familiam pro viribus suis ad communem omnium sustentationem conferre, ut videre est in agricolarum praesertim, sed etiam in multis artificum et minorum mercatorum familiis; ast nefas est, infantili aetate feminaeque debilitate abuti. Domi potissimum vel in iis, quae domui adiacent, matresfamilias operam navent suam in domesticas curas incumbendo. Pessimus vero est abusus et omni conatu auferendus, quod matresfamilias ob patris salarii tenuitatem extra domesticos parietes quaestuosam artem exercere coguntur, curis officiisque peculiaribus ac praesertim infantium institutione neglectis. Omni igitur ope enitendum est, ut mercedem patresfamilias percipiant sat amplam, quae communibus domesticis necessitatibus convenienter subveniat. Quod si in praesentibus rerum adiunctis non semper id praestari poterit, postulat iustitia socialis, ut eae mutationes quamprimum inducantur, quibus cuivis adulto operario eiusmodi salaria firmentur. — Non abs re erit hic merita laude prosequi eos omnes, qui sapientissimo utilissimoque consilio varias experti sunt atque tentaverunt vias, quibus merces laboris ita oneribus familiae accommodetur, ut his auctis, amplior illa numeretur; immo, si id obtingat, extraordinariis necessitatibus fiat satis.

2264 b) Officinae condicio. Officinae etiam eiusque susceptoris ratio habenda est in mercedis magnitudine statuenda; iniuste enim immodica salaria exquirerentur, quae absque sui exitio atque ex eo consecutura operariorum calamitate, officina tolerare non potest. Quamquam si ob segnitiem vel ignaviam aut technici et oeconomici progressus incuriam minus lucrum facit, non haec iusta reputanda est causa mercedis operariis minuendae. Quod si ipsi officinae non tanta vis pecuniae redit, quanta aequae mercedi operariis solvendae sit satis, quia aut oneribus iniustis opprimitur aut opus artificio partum minoris quam iustum est cogitur vendere, qui eam sic vexant, gravis piaculi rei sunt; iusta enim mercede hi privant operarios, qui necessitate adstricti, aequa minorem accipere compelluntur. . . .

[1] Cf. Litt. Encycl. «*Casti connubii*», d. 31. Dec. 1930 [AAS 22 (1930) 587]

c) Communis boni necessitas. Denique publico bono oeconomico mercedis magnitudo attemperanda est. Quantopere ad hoc commune bonum conferat, operarios officialesque, mercedis aliqua parte, quae necessariis sumptibus supersit, seposita, ad modicum censum paulatim pervenire, superius iam exposuimus; sed aliud praetereundum non est vix minoris momenti, nostrisque temporibus apprime necessarium, ut iis nempe, qui laborare et valent et volunt, laborandi opportunitas praebeatur. . . . Alienum est igitur a iustitia sociali, ut proprii emolumenti gratia et posthabita boni communis ratione opificum salaria nimis deprimantur aut extollantur: eademque postulat, ut consiliorum et voluntatum consensione, quantum fieri potest, salaria ita regantur, ut quam plurimi operam locare convenientesque fructus ad vitae sustentationem percipere possint. 2265

Apposite etiam ad rem facit recta inter salaria proportio: quacum arcte cohaeret recta proportio pretiorum, quibus illa veneunt, quae a diversis artibus progignuntur, qualia habentur agricultura, ars industrialis, alia. Haec omnia si congruenter serventur, diversae artes in unum veluti corpus coagmentabuntur et coalescent, membrorumque instar, mutuam sibi opem perfectionemque afferent. Etenim tum demum res oeconomico-socialis et vere constabit et suos fines obtinebit, si omnibus et singulis bona omnia suppeditata fuerint, quae opibus et subsidiis naturae, arte technica, sociali rei oeconomicae constitutione praestari possunt; quae quidem bona tot esse debent, quot necessaria sunt et ad necessitatibus honestisque commodis satisfaciendum et ad homines provehendos ad feliciorem illum vitae cultum, qui, modo prudenter res geratur, virtuti non solum non obest, sed magnopere prodest[1].

De recto societatis ordine[2].

[Ex eadem Encycl. «Quadragesimo anno», 15. Maii 1931.]

[Rei publicae munus.] Reformationem quidem institutionum cum commemoramus, res publica praecipue menti obversatur, non quasi ab eius opera universa salus sit exspectanda, sed quia ob «individualismi» quem diximus vitium eo res sunt redactae, ut prostrata ac paene exstincta locuplete illa et quondam per diversi generis consociationes composite evoluta vita 2266

[1] Cf. S. Thomas, De regimine principum I, 15. — Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 27 [ASS 23 (1890/91) 656; AL XI 121].
[2] AAS 23 (1931) 202 sqq.

sociali, fere soli remanserint singulares homines et res publica, haud parvo ipsius rei publicae detrimento, quae, amissa forma regiminis socialis susceptisque oneribus omnibus, quae deletae illae consociationes antea perferebant, negotiis et officiis propemodum infinitis obruta est atque oppressa. . . .

Minoris igitur momenti negotia et curas, quibus alioquin maxime distineretur, inferioribus coetibus expedienda permittat suprema rei publicae auctoritas oportet; quo fiet, ut liberius, fortius et efficacius ea omnia exsequatur, quae ad ipsam solam spectant, utpote quae sola ipsa praestare possit: dirigendo, vigilando, urgendo, coercendo, prout casus fert et necessitas postulat. Quare sibi animo persuasum habeant, qui rerum potiuntur: quo perfectius, servato hoc «subsidiarii» officii principio, hierarchicus inter diversas consociationes ordo viguerit, eo praestantiorem fore socialem et auctoritatem et efficientiam, eoque feliciorem laetioremque rei publicae statum.

2267 «Ordinum» mutua conspiratio. Id autem in primis spectare, in id intendere et res publica et optimus quisque civis debent, ut «classium» oppositarum disceptatione superata, concors «ordinum» conspiratio excitetur et provehatur.

In reficiendos igitur «ordines» ars politica socialis incumbat necesse est. . . ., «ordines» nimirum, quibus inserantur homines non pro munere, quod quis in mercatu laboris habeat, sed pro diversis partibus socialibus, quas singuli exerceant. Natura enim duce fit, ut, sicut qui loci vicinitate coniuncti sunt municipia constituunt, ita qui in eandem artem vel professionem incumbunt, — sive oeconomica est sive alterius generis, — collegia seu corpora quaedam efficiant, adeo ut haec consortia iure proprio utentia a multis, sin minus essentialia societati civili, at saltem naturalia dici consueverint. . . .

Vix est necesse commemorare, quod LEO XIII de politici regiminis forma docuit, idem, servata proportione, professionum quoque collegiis seu corporibus aeque applicari: nimirum integrum esse hominibus quam maluerint formam eligere, dummodo et iustitiae et boni communis necessitatibus sit consultum[1].

2268 [Libertas coalitionis.] Iam vero, quemadmodum municipii incolae ad fines maxime varios consociationes condere solent, quibus nomen dandi aut secus unicuique est ampla potestas, ita qui in eadem arte versantur, consociationes pariter liberas alii cum aliis inibunt ad fines aliqua ratione cum ipsa arte

[1] Cf. Litt. Encycl. «*Immortale Dei*», d. 1. Nov. 1885 [v. n. 1871 sq].

exercenda connexos. Cum liberae hae consociationes a cl. mem. Decessore Nostro distincte ac dilucide explanentur, satis habemus, id unum inculcare: liberam esse homini facultatem, non solum has consociationes condendi, quae iuris et ordinis sunt privati, sed etiam eam in iis «libere optandi disciplinam, easque leges, quae maxime conducere ad id, quod propositum est, iudicentur»[1]. Eadem affirmanda est libertas consociationes instituendi, quae singularum artium limites excedant. Quae autem iam florent ac salutaribus laetantur fructibus liberae associationes, collegiis iis praestantioribus seu «ordinibus», de quibus supra mentionem facimus, ad mentem doctrinae socialis christianae viam parare sibi praestituant et pro virili parte exsequantur!

Directivum oeconomiae principium instaurandum. Aliud 2269 praeterea est curandum, valde cum priore cohaerens. Quemadmodum unitas societatis humanae inniti non potest oppositione «classium», ita rei oeconomicae rectus ordo non potest permitti libero virium certamini. . . . Altiora igitur et nobiliora exquirenda sunt, quibus hic potentatus severe integreque gubernetur: socialis nimirum iustitia et caritas socialis. Quapropter ipsa populorum atque adeo socialis vitae totius instituta ea iustitia imbuantur oportet maximeque necessarium est, ut vere efficiens evadat seu ordinem iuridicum et socialem constituat, quo oeconomia tota veluti informetur. Caritas vero socialis quasi anima esse debet huius ordinis; ad quem efficienter tuendum et vindicandum auctoritas publica alacris incumbat oportet; id quod minus difficulter praestare poterit, si ea onera a se excusserit, quae ei non esse propria ante declaravimus.

Immo vero consociatis studiis laboribusque variae nationes id enitantur decet, ut, quoniam in genere oeconomico plurimum inter se pendent ac mutua ope indigent, faustam quandam et felicem in re oeconomica populorum conspirationem sapientibus pactionibus atque institutis promoveant. . .

De socialismo[2].

[Ex eadem Encycl. «Quadragesimo anno», 15. Maii 1931.]

Haec edicimus: sive ut doctrina, sive ut factum historicum, 2270 sive ut «actio» consideretur socialismus, si vere manet socialismus, etiam postquam veritati et iustitiae in his, quae dixi-

[1] Cf. Litt. Encycl. «*Rerum novarum*», n. 42 [ASS 23 (1890/91) 667; AL (Romae) XI 138 sq].
[2] AAS 23 (1931) 215 sq.

mus, concessit, componi cum Ecclesiae catholicae dogmatibus non potest: siquidem ipsam societatem fingit a christiana veritate quam maxime alienam.

Societatem atque hominis indolem socialem fingit alienissima a christiana veritate. Nam secundum christianam doctrinam homo, sociali natura praeditus, in his terris collocatur, ut in societate et sub auctoritate a Deo ordinata [cf. Rom. 13, 1] vitam ducens, omnes suas facultates in laudem et gloriam Creatoris sui plene excolat evolvatque, atque artis aliusve vocationis suae munere fideliter fungendo temporalem simul et aeternam sibi comparet felicitatem. Socialismus autem, sublimis huius, cum hominis tum societatis, finis penitus ignarus et incuriosus, solius commodi causa humanam consortionem autumat esse institutam. . . .

Catholicus et socialista pugnantia dicunt. Quodsi socialismus, ut omnes errores, aliquid in se veritatis admisit (quod quidem Summi Pontifices numquam sunt inficiati), nititur tamen doctrina de humana societate, ipsi propria, a vero Christianismo absona. Socialismus religiosus, socialismus christianus pugnantia dicunt: nemo potest simul catholicus probus esse et veri nominis socialista. . . .

De B. Mariae V. maternitate universali[1].

[Ex Encycl. «Lux veritatis», 25. Dec. 1931.]

2271 Ipsa (scilicet) ex hoc, quod humani generis peperit Redemptorem, nostrum quoque omnium, quos Christus Dominus fratres habere voluit [cf. Rom 8, 29], quodammodo exsistit benignissima mater. «Talem», ita decessor noster f. r. LEO XIII[2], «nobis praestitit Deus, cui, hoc ipso, quod Unigenae sui matrem elegit, maternos plane indidit sensus, aliud nihil spirantes nisi amorem et veniam; talem facto suo Iesus Christus ostendit, cum Mariae subesse et obtemperare ut matri filius sponte voluit; talem de cruce praedicavit, cum universitatem humani generis, in Ioanne discipulo, curandam ei fovendamque commisit [Io 19, 26 sq]; talem denique se dedit ipsa, quae eam immensi laboris hereditatem, a moriente Filio relictam, magno complexa animo, materna in omnes officia confestim coepit impendere.»

[1] AAS 23 (1931) 514.
[2] Encycl. «*Octobri mense*», 22. Sept. 1891 [ASS 24 (1891/92) 196; AL (Romae) 11, 304 sq].

De falsa duorum textuum biblicorum interpretatione[1].

[Resp. Commissionis de re Biblica, 1. Iulii 1933.]

I. Utrum viro catholico fas sit, maxime data interpretatione authentica Principum Apostolorum [Act 2, 24—33; 13, 35—37], verba Psalmi 15, 10—11: «*Non derelinques animam meam in inferno, nec dabis sanctum tuum videre corruptionem. Notas mihi fecisti vias vitae*», sic interpretari, quasi auctor sacer non sit locutus de resurrectione Domini Nostri Iesu Christi? *Resp.:* Negative. 2272

II. Utrum asserere liceat verba Iesu Christi, quae leguntur apud S. Matthaeum 16, 26: «*Quid prodest homini, si mundum universum lucretur, animae vero suae detrimentum patiatur? Aut quam dabit homo commutationem pro anima sua?*», et pariter ea, quae habentur apud S. Lucam 9, 25: «*Quid enim proficit homo, si lucretur universum mundum, se autem ipsum perdat et detrimentum sui faciat?*», sensu litterali non respicere aeternam salutem animae, sed solum vitam temporalem hominis, non obstantibus ipsorum verborum tenore eorumque contextu, necnon unanimi interpretatione catholica? *Resp.:* Negative. 2273

De necessitate et munere sacerdotii[2].

[Ex Encycl. «Ad catholici sacerdotii», 20. Dec. 1935.]

Nullo non tempore genus humanum sacerdotum necessitatem expertum est, virorum scilicet, qui, ex officio legitime concredito, Dei hominumque conciliatores essent, quorum totius vitae munus illas complecteretur rationes, quae ad aeternum Numen pertineant, quique preces, piacula, sacrificia societatis nomine offerrent, quae ipsamet revera publice religionem colere iubetur, Deum ut supremum dominum ac primum principium agnoscere, ut finem ultimum sibi proponere, immortales eidem grates agere, eundemque propitium reddere. Siquidem penes omnes populos, quorum mores in comperto sunt, modo contra sanctissimas humanae naturae leges facere ne cogantur, sacrorum administri habentur, quamvis saepenumero vanis superstitionibus serviant; itemque ubicumque aliquam profitentur homines religionem, ubicumque aras erigunt, nedum ibi sacerdotibus careant, peculiari eos honore venerantur. 2274

[1] AAS 25 (1933) 344. [2] AAS 28 (1936) 8 sqq.

Attamen, cum divina affulsit Revelatio, multo equidem maiore dignitate insignitum est sacerdotale munus; quam profecto dignitatem arcano quodam modo praenuntiat Melchisedech [cf. Gn 14, 18] sacerdos ac rex, cuius exemplum Paulus Apostolus ad Iesu Christi personam ac sacerdotium refert [cf. Hebr 5, 10; 6, 20; 7, 1—11 15].

Quodsi est sacrorum administer, secundum praeclaram eiusdem Pauli sententiam, «*ex hominibus assumptus*», at «*pro hominibus constituitur in iis quae sunt ad Deum*» [Hebr 5, 1]: illius nempe officium non res spectat humanas ac fluxas, quantumvis aestimatione laudeque dignae videantur, sed divinas easdemque aeternas. . . .

In sacris Veteris Testamenti litteris sacerdotio per normas constituto, quas Moyses Dei instinctu ac nutu ductus promulgavit, peculiaria officia, munera, ritus attribuuntur. . . .

Veteris Testamenti sacerdotium maiestatem gloriamque suam non aliunde sumebat, nisi quod illud praenuntiabat novi aeternique Testamenti a Iesu Christo datum, veri scilicet Dei verique hominis sanguine constitutum.

Gentium Apostolus, de christiani sacerdotii amplitudine, dignitate ac munere summatim presseque agens, hisce verbis sententiam suam veluti scalpro exprimit: «*Sic nos existimet homo ut ministros Christi et dispensatores mysteriorum Dei*» [1 Cor 4, 1].

De effectibus ordinis presbyteratus[1].

[Ex Encycl. «Ad catholici sacerdotii», 20. Dec. 1935.]

2275 Minister Christi sacerdos: divini igitur Redemptoris quasi instrumentum est, ut mirabilem eius operam, quae superna efficacitate universum hominum convictum redintegrans, eum ad excellentiorem cultum traduxit, per tempora persequi valeat. Quin immo ipse, quod iure meritoque dicere sollemne habemus, «alter est Christus», cum eius gerat personam secundum illud: «*Sicut misit me Pater, et ego mitto vos*» [Io 20, 21]; eodemque modo ac per angelorum vocem Magister eius, «*gloriam in excelsis Deo*» concinat pacemque «*hominibus bonae voluntatis*» [cf. Lc 2, 14] suadeat. . . .

[1] AAS 28 (1936) 10 15 50sq.

Istiusmodi potestates, peculiari sacramento sacerdoti collatae, cum ex indelebili forma oriantur eius animo impressa, qua, illius instar, cuius sacerdotium participat, «*sacerdos in aeternum*» [Ps 109, 4] factus est, non caducae sunt ac fluxae, sed stabiles atque perpetuae. Etiamsi, ob humanam infirmitatem, in errores sit et in dehonestamenta prolapsus, numquam tamen sacerdotalem hanc formam suo ex animo delere poterit. Ac praeterea, non hanc dumtaxat sacerdotalem formam, non . . . tantummodo . . . excelsas potestates per ordinis sacramentum adipiscitur sacerdos, sed nova etiam peculiarique gratia, peculiarique ope adaugetur, per quas quidem — si modo divinitus efficienti caelestium donorum virtuti, adiutrici liberaque opera sua, fideliter obsecundaverit — digne profecto nec deiectus animo poterit arduis suscepti ministerii officiis respondere. . . .

E sacris huiusmodi secessibus [Exercitiorum spiritualium] id etiam profluere utilitatis quandoque potest, ut qui «in sortem Domini» non a Christo ipso adscitus, sed terrenis suis consiliis ductus venerit, *resuscitare gratiam Dei* [cf. 2 Tim 1, 6] possit; nam cum et is iam sit Christo Ecclesiaeque perpetuo vinculo addictus, facere idcirco non potest, quin illud S. Bernardi non amplectatur: «Bonas fac de cetero vias tuas et studia tua et ministerium sanctum: si vitae sanctitas non praecessit, sequatur saltem.»[1] Quae communiter a Deo datur gratia, daturque peculiari ratione sacramentum ordinis suscipienti, haud dubie eidem, si modo reapse velit, opitulabitur non minus ad emendandum, quod initio a se fuerit vitiose forte positum, quam ad sui muneris accuranda et exsequenda officia.

De officio divino, publica Ecclesiae precatione[2].

[Ex Encycl. «Ad catholici sacerdotii», 20. Dec. 1935.]

Sacerdos denique, hac etiam in re Iesu Christi munus 2276
persequens, qui «*erat pernoctans in oratione Dei*» [Lc 6, 12] et *semper vivit ad interpellandum pro nobis* [Hebr 7, 25], publicus ex officio exstat ad Deum pro omnibus deprecator: eidem in mandatis est non modo proprium verumque

[1] Ep. 27, ad Ardut. [ML 182, 131]

[2] AAS 28 (1936) 18sq.

altaris sacrificium Ecclesiae nomine caelesti Numini offerre, sed etiam *«sacrificium laudis»* [Ps 49, 14] communesque preces; is nempe psalmis, supplicationibus et canticis, quae magna ex parte a sacris Litteris mutuatur, cotidie iterum atque iterum debitum Deo adorationis munus persolvit, atque necessarium eiusmodi impetrationis officium pro hominibus perficit. . . .

Si vel privata supplicatio tam sollemnibus pollet magnisque a Iesu Christo datis pollicitationibus [Mt 7, 7—11; Mc 11, 24; Lc 11, 9—13], at preces, quae Ecclesiae nomine, dilectae nempe Redemptoris sponsae, ex officio funduntur, maiore procul dubio vi virtuteque fruuntur.

De iustitia sociali [1].

[Ex Encycl. «Divini Redemptoris», 19. Mart. 1937.]

2277 [51] Verum enim vero, praeter iustitiam, quam commutativam vocant, socialis etiam iustitia colenda est, quae quidem ipsa officia postulat, quibus neque artifices neque heri se subducere possunt. Atqui socialis iustitiae est id omne ab singulis exigere, quod ad commune bonum necessarium sit. Ut autem, ad quamlibet viventis corporis compagem quod attinet, in universum consultum non est, nisi singulis membris ea omnia tribuantur, quibus eadem indigeant ad suas partes explendas; ita, ad communitatis constitutionem temperationemque quod pertinet, totius societatis bono prospici non potest, nisi singulis membris, hominibus videlicet personae dignitate ornatis, illud omne impertiatur, quod iisdem opus sit, ad sociale munus cuiusque suum exercendum. Si igitur iustitiae sociali provisum fuerit, ex oeconomicis rebus uberes enascentur actuosae navitatis fructus, qui in tranquillitatis ordine maturescent, Civitatisque vim firmitudinemque ostendent; quemadmodum humani corporis valetudo ex imperturbata, plena fructuosaque eius opera dignoscitur.

[52] Neque satis sociali iustitiae factum erit, nisi opifices et sibimet ipsis et familiae cuiusque suae victum tuta ratione ex accepta, rei consentanea, mercede praebere poterunt; nisi iisdem facultas dabitur modicam quamdam fortunam sibi comparandi, ad illud communis paupertatis ulcus vitandum, quod tam late diffunditur; nisi denique opportuna erunt in eorum commodum inita consilia, quibus iidem, per publica vel privata cautionis instituta, suae ipsorum senectuti, infirmitati operisque vacationi consulere queant. Qua in causa haec repetere iuvat, quae in Encyclicis Litteris *Quadragesimo anno* diximus: «Etenim tum demum res oeconomico-socialis . . . prodest» [v. n. 2265].

[1] AAS 29 (1937) 92 sq.

De resistentia contra abusum potestatis [1].

[Ex Encycl. «Firmissimam constantiam» ad episc. Mexicanos, 28. Mart. 1937.]

Concedendum sane est, ad christianam vitam explicandam, 2278
externa quoque subsidia, quae sensibus percipiuntur, esse necessaria, pariterque Ecclesiae, tamquam hominum societati, opus omnino esse, ad vitae usuram atque incrementum, iusta agendi libertate, ipsosque fideles iure gaudere in societate civili vivendi ad rationis conscientiaeque praescripta.

Consequens ergo est, ut, quum nativae libertates ordinis religiosi civilisque impugnentur, cives catholici id perferre patique non possint. Attamen horum quoque iurium libertatumque vindicatio, pro diversis rerum adiunctis, magis vel minus opportuna, magis vel minus vehemens esse potest.

Vos autem ipsi, Venerabiles Fratres, pluries fideles vestros docuistis, Ecclesiam, etiam cum gravi suo incommodo, pacis atque ordinis fautricem esse, omnemque iniustam rebellionem vel violentiam contra constitutas potestates condemnare. Ceterum apud vos affirmatum quoque est, si quando potestates ipsae iustitiam ac veritatem manifeste impugnent, ita ut vel fundamenta auctoritatis evertant, non videri cur improbari debeant cives illi, qui in unum coalescant ad tuendos semet ipsos nationemque servandam, licita atque idonea auxilia adhibentes contra eos, qui imperio abutantur ad rem publicam labefactandam.

Quod si huius quaestionis solutio a singularibus rerum adiunctis necessario pendet, nonnulla tamen principia sunt in lumine collocanda:

1. Vindicationes eiusmodi rationem medii seu finis relativi habent, non finis ultimi atque absoluti.
2. Eaedem, tamquam media, esse debent actiones licitae, neque intrinsece malae.
3. Quum ipsas ad finem idoneas et adaequatas esse oporteat, eatenus adhibendae sunt, quatenus ad propositum finem ex integro vel ex parte conducant, ita tamen, ut maiora damna communitati et iustitiae non afferant, quam ipsa damna resarcienda.

[1] AAS 29 (1937) 196 sq.

4. Usus vero talium mediorum et plenum civilium politicorumque iurium exercitium, quum causas quoque ordinis mere temporalis technicique aut violentae defensionis complectantur, non attingunt directe munus Catholicae Actionis, licet ad eandem officium pertineat catholicos viros instruendi ad propria iura recte exercenda, eademque ex communis boni necessitate iustis modis vindicanda.

5. Clerus et Actio Catholica, — quum ob missionem pacis amorisque sibi concreditam omnes homines «*in vinculo pacis*» [Eph 4, 3] devincire teneantur, — plurimum ad nationis prosperitatem conferre debent, tum civium classiumque coniunctionem maxime fovendo, tum obsecundando omnibus socialibus inceptis, quae a Christi doctrina moralique lege non discordent.

PIUS XII 1939—

De lege naturali [1].

[Ex Encycl. «Summi Pontificatus», 20. Oct. 1939.]

2279 Compertum omnino est primum altioremque malorum fontem, quibus hodierna afflictatur civitas, ex eo scatere, quod universalis de morum probitate pernegetur ac reiiciatur norma, cum in privata singulorum vita, tum in ipsa re publica atque in mutuis necessitudinum rationibus, quae inter gentes nationesque intercedunt; ipsa videlicet naturalis lex detrectatione oblivioneque obruitur.

Haec naturalis lex veluti fundamento innititur Deo, omnipotenti omnium creatore ac patre, eodemque et supremo perfectissimoque legum latore et sapientissimo iustissimoque humanarum actionum vindice. Cum temere aeternum renuitur Numen, iam cuiuslibet honestatis principium labat nutans, iamque naturae vox silet vel pedetemptim debilitatur, quae indoctos etiam ac vel eos edocet, qui nondum ad civilis cultus usum pervenerunt, quid fas sit, quid nefas, quid liceat quidque non liceat; eosque admonet se aliquando coram Supremo Iudice de bene maleque factis suis rationem reddituros.

De naturali generis humani unitate [2].

[Ex eadem Encycl. «Summi Pontificatus», 20. Oct. 1939.]

2280 [Perniciosus error] oblivione continetur mutuae illius hominum necessitudinis caritatisque, quam quidem cum communis origo postulat, ac rationabilis omnium hominum naturae aequalitas, ad quaslibet iidem gentes pertineant.... Biblia . . . narrant ex primo hominis feminaeque coniugio duxisse originem ceteros omnes; quos referunt . . variis tribubus fuisse gentibusque distinctos, per variasque terrarum orbis partes disseminatos.... [Allato textu Act 17, 26:] Quapropter miro quodam mentis obtutu humanum genus, ob communem a Creatore originem unum, intueri ac contemplari possumus secundum illud: «*Unus Deus et Pater omnium, qui est super omnes et per omnia et in omnibus nobis*» [Eph 4, 6]; itemque naturâ unum, quae ex corporis concretione et ex immortali spiritualique animo constat.

[1] AAS 31 (1939) 423. [2] AAS 31 (1939) 426 sq.

De iure gentium [1].

[Ex eadem Encycl. «Summi Pontificatus», 20. Oct. 1939.]

Opinatio illa, Venerabiles Fratres, quae imperium paene 2281
infinitum rei publicae attribuit, non internae tantum nationum vitae et auctioribus componendis incrementis perniciosus error evadit, sed mutuis etiam populorum rationibus detrimentum affert; quandoquidem unitatem illam infringit, qua civitates universae inter se contineantur oportet, gentium iura vi firmitateque exuit, atque, viam sternens ad aliena violanda iura, pacate una simul tranquilleque vivere perdifficile reddit.

Etenim hominum genus, quamquam ex naturalis ordinis a Deo statuta lege in civium classes disponitur, itemque in nationes civitatesque, quae ad suam quod attinet interni regiminis temperationem, aliae ab aliis non pendent, mutuis tamen in iuridiciali ac morali re vinculis obstringitur, et in universam magnamque coalescit populorum congregationem, quae ad assequendum omnium gentium bonum destinatur, ac peculiaribus regitur normis, quae et unitatem tutantur, et ad res cotidie magis prosperas dirigunt.

Iam vero nemo est qui non videat asseverata illa rei publicae iura, absolutissima nullique prorsus obnoxia, legi huic naturali et insitae omnino adversari, eamdemque funditus refellere; itemque patet eadem iura illas legitime initas necessitudines, quibus nationes inter se coniunguntur, civitatis moderatorum arbitrio permittere, ac praepedire quominus recta habeatur animorum omnium consensio ac mutua adiutricis operae collatio. Id siquidem postulant, Venerabiles Fratres, congruenter compositae perpetuoque mansurae civitatum rationes, postulant amicitiae vincula, e quibus uberes oriantur fructus, ut naturalis iuris principia ac normas, quibus nationes

[1] AAS 31 (1939) 437 sqq.

inter se contineantur, rite populi agnoscant, iisdemque obtemperent. Parique modo eadem ipsa principia iubent libertatem cuique suam servari incolumem, eaque omnibus tribui iura, quibus vivant, ac per civilis progressionis iter ad res magis cotidie prosperas adveniant; iubent denique pacta conventa, ex gentium iure stipulata ac sancta, integra inviolataque permanere.

Haud dubium est tum gentes solummodo posse una simul quieteque vivere, tum solummodo posse publice iureque statutis necessitudinibus regi, cum mutua intersit fiducia, cum omnibus persuasum sit datam fidem incolumem utrinque servatum iri, cum omnes denique illud pro certo accipiant, *meliorem esse sapientiam quam arma bellica* [cf. Eccle 9, 18]; ac praeterea cum ad rem aptius inquirendam disceptandamque omnes parati sint, non vero ad discriminis causam vi minaciterque decernendam, si morae, si controversiae, si difficultates mutationesque obvenerint, quae quidem omnia non ex prava tantum voluntate, sed ex mutatis etiam vicissitudinibus et ex repugnantibus invicem suis cuiusque utilitatibus oriri queunt.

Ceterum ius gentium idcirco a divino iure vindicare, ut in rei publicae moderatorum arbitrio veluti fundamento unice innitatur, nihil aliud significat quam illud ipsum ex honoris sui suaeque firmitatis solio detrudere, idemque nimio concitatoque privati publicique commodi studio permittere, quod non alio contendit, nisi ut propria iura efferat, aliena deneget.

2282 Asservandum [asseverandum?] utique est, temporis decursu ob graviter immutata rerum adiuncta — quae, dum pactio transigebatur, nec prospiciebantur, nec prospici quidem forsitan poterant — aut integras conventiones, aut quasdam earumdem partes alteri ex adstipulantibus iniustas quandoque evadere vel videri posse, vel saltem nimio graviores evenire, vel denique eiusmodi fieri, ut ad rem deduci nequeant. Quod si contingat, procul dubio necesse est tempestive ad sinceram honestamque disceptationem confugere, ut pactio vel opportunas immutationes accipiat, vel iterum omnino componatur. Sed contra, pacta conventa aeque ac res fluxas et caducas habere, sibique tacitam facultatem tribuere, quotiescumque propria utilitas id postulare videtur, eadem infringendi sua sponte, inconsulto nempe vel posthabito altero paciscente, hoc pro certo debita mutuaque fide civitates exuit; atque adeo naturae ordo funditus subruitur, ac populi nationesque quasi praeruptis immensisque voraginibus invicem segregantur.

De sterilizatione[1].

[Decretum S. Officii, 24. Febr. 1940.]

Proposito Supremae Sacrae Congregationi S. Officii dubio: 2283
„An licita sit directa sterilizatio sive perpetua sive temporanea, sive viri, sive mulieris", Emi ac Revmi Patres DD. Cardinales rebus fidei ac morum tutandis praepositi, feria IV, die 21. Februarii 1940, respondendum decreverunt:

„Negative, et quidem prohiberi lege naturae, eamque, quoad sterilizationem eugenicam attinet, Decreto huius Congregationis, die 21. Martii 1931, reprobatam iam esse."

De origine hominis corporali[2].

[Ex allocutione Pii XII die 30. 11. 41, ineunte anno Pont. Academiae Scientiarum.]

In cima alla scala dei viventi l'uomo, dotato di un'anima 2285
spirituale, fu da Dio collocato principe e sovrano del regno animale. Le molteplici ricerche sia della paleontologia che della biologia e della morfologia su altri problemi riguardanti le origini dell'uomo non hanno finora apportato nulla di positivamente chiaro e certo. Non rimane quindi che lasciare all'avvenire la risposta al quesito, se un giorno la scienza, illuminata e guidata dalla rivelazione, potrà dare sicuri e definitivi risultati sopra un argomento così importante[3].

De membris Ecclesiae[4].

[Ex Encycl. „Mystici Corporis", 29. Iunii 1943.]

In Ecclesiae autem membris reapse ii soli annumerandi sunt, 2286
qui regenerationis lavacrum receperunt veramque fidem profitentur, neque a Corporis compage semet ipsos misere separarunt, vel ob gravissima admissa a legitima auctoritate seiuncti sunt. „Etenim in uno Spiritu, ait Apostolus, omnes nos in unum Corpus baptizati sumus, sive Iudaei sive gentiles, sive servi sive

[1] AAS 32 (1940) 73. [2] AAS 33 (1941) 506.
[3] In summo gradu scalae viventium collocatus est a Deo homo, anima spirituali praeditus, princeps et supremus regni animalium. Multiplices investigationes tum palaeontologiae tum biologiae et morphologiae circa alias quaestiones originem hominis spectantes hucusque nihil positive clari et certi protulerunt. Non restat igitur nisi futuro relinquere responsum quaesitum, num aliquando scientia revelatione illuminata et ducta allatura sit securas et definitivas solutiones quaestionis adeo gravis.
[4] AAS 35 (1943) 202 sq.

liberi" (1 Cor 12, 13). Sicut igitur in vero christifidelium coetu unum tantummodo habetur Corpus, unus Spiritus, unus Dominus et unum Baptisma, sic haberi non potest nisi una fides (cf. Eph 4, 5); atque adeo qui Ecclesiam audire renuerit, iubente Domino habendus est ut ethnicus et publicanus (cf. Mt 18, 17). Quamobrem qui fide vel regimine invicem dividuntur, in uno eiusmodi Corpore, atque uno eius divino Spiritu vivere nequeunt.

De iurisdictione episcoporum[1].

[Ex eadem Encycl. „Mystici Corporis". 29. Iunii 1943.]

2287 Quamobrem sacrorum Antistites non solum eminentiora universalis Ecclesiae membra habendi sunt, ut qui singulari prorsus nexu iunguntur cum divino totius Corporis Capite, atque adeo iure vocantur „partes membrorum Domini primae"[2]; sed, ad propriam cuiusque Dioecesim quod spectat, utpote veri Pastores assignatos sibi greges singuli singulos Christi nomine pascunt ac regunt (Conc. Vat., Const. de Eccl., cap. 3; v. n. 1828); id tamen dum faciunt, non plane sui iuris sunt, sed sub debita Romani Pontificis auctoritate positi, quamvis ordinaria iurisdictionis potestate fruantur, immediate sibi ab eodem Pontifice Summo impertita. Quapropter, ut Apostolorum ex divina institutione successores (cf. Cod. Iur. Can., can. 329, 1), a populo venerandi sunt; ac magis quam huius mundi moderatoribus, etiamsi altissimis, illud Episcopis, utpote Spiritus Sancti chrismate ornatis, convenit effatum: „Nolite tangere Christos meos" (1 Par 16, 22; Ps. 104, 15).

De Spiritu Sancto ut anima Ecclesiae[3].

[Ex eadem Encycl. „Mystici Corporis", 29. Iunii 1943.]

2288 Quodsi divinum hoc, a Christo datum, vitae virtutisque principium attente consideramus, prout ipsum fontem constituit cuiusvis doni gratiaeque creatae, facile intellegimus illud nihil aliud esse nisi Paraclitum Spiritum, qui a Patre Filioque procedit, quique peculiari modo „Spiritus Christi" seu „Spiritus Filii" dicitur (Rom 8, 9; 2 Cor 3, 17; Gal 4, 6). Hoc enim gratiae veritatisque Flamine Filius Dei in ipso intaminato Virginis sinu animam suam ornavit; hic Spiritus in deliciis habet in almo Redemptoris animo tamquam in templo suo dilectissimo habitare; hunc Spiritum proprio effuso cruore Christus nobis in

[1] AAS 35 (1943) 211 sq.
[2] Greg. Magn., Moral. XIV, 35, 43: ML 75, 1062.
[3] AAS 35 (1943) 218 sqq.

Cruce promeruit; hunc denique super Apostolos efflans, Ecclesiae ad peccata remittenda largitus est (cf. Io 20, 22); ac dum Christus solummodo hunc Spiritum non ad mensuram accepit (cf. Io 3, 34), membris tamen mystici Corporis non nisi secundum mensuram donationis Christi ex ipsius Christi plenitudine impertitur (cf. Eph 1, 8; 4, 7). Ac postquam Christus in Cruce clarificatus est, eius Spiritus cum Ecclesia uberrima effusione communicatur, ut ipsa eiusque singula membra magis in dies magisque Servatori nostro adsimulentur. Spiritus Christi est, qui nos adoptivos Dei filios effecit (cf. Rom 8, 14—17; Gal 4, 6—7), ut aliquando „omnes revelata facie gloriam Domini speculantes, in eandem imaginem transformemur a claritate in claritatem" (2 Cor 3, 18).

Huic autem Christi Spiritui tamquam non adspectabili principio id quoque attribuendum est, ut omnes Corporis partes tam inter sese, quam cum excelso Capite suo coniungantur, totus in Capite cum sit, totus in Corpore, totus in singulis membris; quibus pro diversis eorum muneribus atque officiis, pro maiore vel minore quo fruuntur spiritualis sanitatis gradu, diversis rationibus praesens est atque adsistit. Ille est, qui caelesti vitae halitu in omnibus corporis partibus cuiusvis est habendus actionis vitalis ac reapse salutaris principium. Ille est, qui licet per se ipse in omnibus membris habeatur, in iisdemque divinitus agat, in inferioribus tamen etiam per superiorum ministerium operatur; ille denique est, qui dum Ecclesiae nova semper in dies, sua afflante gratia, incrementa parit, membra tamen, a Corpore omnino abscissa, renuit sanctitatis gratia inhabitare. Quam quidem Iesu Christi Spiritus praesentiam operationemque sapientissimus Decessor Noster imm. mem. LEO XIII Encyclicis Litteris „Divinum illud" per haec verba presse nervoseque significavit: „Hoc affirmare sufficiat, quod cum Christus Caput sit Ecclesiae, Spiritus Sanctus sit eius anima."[1]

De scientia animae Christi[2].

[Ex eadem Encycl. „Mystici Corporis", 29. Iunii 1943.]

Eiusmodi vero amantissima cognitio, qua divinus Redemptor 2289
a primo Incarnationis suae momento nos prosecutus est, studiosam quamlibet humanae mentis vim exsuperat; quandoquidem per beatam illam visionem, qua vixdum in Deiparae sinu exceptus, fruebatur, omnia mystici Corporis membra continenter perpetuoque sibi praesentia habet, suoque complectitur salutifero amore.

[1] ASS 29 (1896) 650. [2] AAS 35 (1943) 230.

De Spiritus Sancti in animis inhabitatione¹.

[Ex eadem Encycl. „Mystici Corporis", 29. Iunii 1943.]

2290 Profecto non sumus nescii, arcanae huic intelligendae explicandaeque doctrinae — quae circa nostram versatur cum Divino Redemptore coniunctionem, peculiarique modo circa Spiritus Sancti in animis inhabitationem — multa obstare velamina, quibus arcana eadem doctrina ob inquirentium mentis debilitatem quasi quadam caligine obvolvatur. At novimus etiam ex recta assiduaque huius rei pervestigatione, atque ex variarum opinionum conflictu sententiarumque concursu, si modo veritatis amor ac debitum Ecclesiae obsequium eiusmodi inquisitionem dirigant, pretiosa scatere atque exsilire lumina, quibus in sacris quoque id genus disciplinis profectus reapse habeatu Non eos igitur improbamus, qui diversas vias rationesque ingrediantur ad tam altum attingendum et pro viribus collustrandum mirandae huius nostrae cum Christo coniunctionis mysterium. Verumtamen id commune et inconcussum esto, si a germana velint doctrina, a rectoque Ecclesiae magisterio non aberrare: omnem nempe reiciendum esse mysticae huius coagmentationis modum, quo christifideles, quavis ratione, ita creatarum rerum ordinem praetergrediantur, atque in divina perperam invadant, ut vel una sempiterni Numinis attributio de iisdem tamquam propria praedicari queat. Ac praeterea certissimum illud firma mente retineant, hisce in rebus omnia esse habenda Sanctissimae Trinitati communia, quatenus eadem Deum ut supremam efficientem causam respiciant.

Animadvertant quoque necesse est, hac in causa de occulto mysterio agi, quod in hoc terrestri exsilio, velamine quolibet detectum, omnino introspici, humanaque lingua significari nunquam possit. Inhabitare quidem Divinae Personae dicuntur, quatenus in creatis animantibus intellectu praeditis imperscrutabili modo praesentes, ab iisdem per cognitionem et amorem attingantur[2]; quadam tamen ratione omnem naturam transcendente, ac penitus intima et singulari. Ad quam quidem intuendam ut parumper saltem accedamus, non illa via ac ratio neglegenda est, quam Vaticana Synodus (sess. 3, Const. de fid. cath., cap. 4; v. n. 1795) in id genus rebus valde commendat; quae quidem ad hauriendam lucem contendens, qua Dei arcana paullisper saltem internoscantur, id assequitur, mysteria eadem inter se comparans et cum supremo fine, quo dirigantur. Opportune igitur sapientissimus Decessor Noster

¹ AAS 35 (1943) 231 sq.
² Cf. S. Thom., I, q. 43, a. 3.

fel. rec. Leo XIII, cum de hac nostra cum Christo coniunctione deque Divino nos inhabitante Paraclito loqueretur, ad beatam illam visionem oculos convertit, qua aliquando in caelis haec eadem mystica copulatio consummationem suam perfectionemque consequetur. „Haec mira coniunctio, inquit, quae suo nomine inhabitatio dicitur, conditione tantum seu statu ab ea discrepat, qua caelites Deus beando complectitur."[1] Qua quidem visione, modo prorsus ineffabili fas erit Patrem, Filium Divinumque Spiritum mentis oculis superno lumine auctis contemplari, divinarum Personarum processionibus aeternum per aevum proxime adsistere, ac simillimo illi gaudio beari, quo beata est sanctissima et indivisa Trinitas.

De necessitudine inter B.M.V. et Ecclesiam².

[Ex eadem Encycl. „Mystici Corporis", 29. Iunii 1943.]

...Ipsa (Deipara Virgo) fuit, quae vel propriae, vel here- 2291
ditariae labis expers, arctissime semper cum Filio suo coniuncta, eundem in Golgotha, una cum maternorum iurium maternique amoris sui holocausto, nova veluti Eva, pro omnibus Adae filiis, miserando eius lapsu foedatis, Aeterno Patri obtulit; ita quidem, ut quae corpore erat nostri Capitis mater, spiritu facta esset, ob novum etiam doloris gloriaeque titulum, eius membrorum omnium mater. Ipsa fuit, quae validissimis suis precibus impetravit, ut Divini Redemptoris Spiritus, iam in Cruce datus, recens ortae Ecclesiae prodigialibus muneribus Pentecostes die conferretur. Ipsa denique immensos dolores suos forti fidentique animo tolerando, magis quam Christifideles omnes, vera Regina Martyrum, „adimplevit ea quae desunt passionum Christi... pro Corpore eius, quod est Ecclesia" (Col 1, 24); ac mysticum Christi Corpus, e scisso Corde Servatoris nostri natum[3], eadem materna cura impensaque caritate prosecuta est, qua in cunabulis puerulum Iesum lactentem refovit atque enutrivit.

Ipsa igitur, omnium membrorum Christi sanctissima Genetrix[4], cuius Cordi Immaculato omnes homines fidenter consecravimus, et quae nunc in caelo corporis animique gloria renidet, unaque simul cum Filio suo regnat, ab eo efflagitando contendat, ut uberrimi gratiarum rivuli ab excelso Capite in omnia mystici Corporis membra haud intermisso ordine deriventur.

¹ Cf. *«Divinum illud»*: ASS 29 (1896) 653.
² AAS 35 (1943) 247 sq.
³ Cf. Off. Ssmi Cordis in hymno ad Vesp.
⁴ Cf. S. Pius X. *«Ad diem illum»*: ASS 36 (1903/4) 453

De authenticitate Vulgatae [1].

[Ex Encycl. „Divino afflante Spiritu", 30. Sept. 1943.]

2292 Quod autem Vulgatam Tridentina Synodus esse voluit latinam conversionem, „qua omnes pro authentica uterentur", id quidem, ut omnes norunt, latinam solummodo respicit Ecclesiam, eiusdemque publicum Scripturae usum, ac nequaquam, procul dubio, primigeniorum textuum auctoritatem et vim minuit. Neque enim de primigeniis textibus tunc agebatur, sed de latinis quae illa aetate circumferebantur conversionibus, inter quas idem Concilium illam iure praeferendam edixit, quae „longo tot saeculorum usu in ipsa Ecclesia probata est". Haec igitur praecellens Vulgatae auctoritas seu, ut aiunt, *authentia* non ob criticas praesertim rationes a Concilio statuta est, sed ob illius potius legitimum in Ecclesiis usum, per tot saeculorum decursum habitum; quo quidem usu demonstratur eamdem, prout intellexit et intellegit Ecclesia, in rebus fidei ac morum ab omni prorsus esse errore immunem; ita ut, ipsa Ecclesia testante et confirmante, in disputationibus, lectionibus concionibusque tuto ac sine errandi periculo proferri possit; atque adeo eiusmodi *authentia* non primario nomine *critica*, sed *iuridica* potius vocatur. Quapropter haec Vulgatae in rebus doctrinae auctoritas minime vetat — immo id hodie fere postulat —, quominus eadem haec doctrina ex primigeniis etiam textibus comprobetur et confirmetur, atque etiam quominus passim in auxilium iidem textus vocentur, quibus recta Sacrarum Litterarum significatio ubique magis in dies patefiat atque explanetur. Ac ne id quidem Tridentini Concilii decreto prohibetur, quominus nempe ad christifidelium usum et bonum et ad faciliorem divini eloquii intellegentiam, conversiones in vulgatas linguas conficiantur, eaeque etiam ex ipsis primigeniis textibus, ut iam multis in regionibus, approbante Ecclesiae auctoritate, laudabiliter factum esse novimus.

De sensu litterali et mystico S. Scripturae [2].

[Ex eadem Encycl. „Divino afflante Spiritu", 30. Sept. 1943]

2293 Linguarum antiquarum cognitione et criticae artis subsidiis egregie instructus, exegeta catholicus ad illud accedat munus, quod ex omnibus ei impositis summum est, ut nempe germanam ipsam Sacrorum Librorum sententiam reperiat atque exponat. Quo in opere exsequendo ante oculos habeant interpretes sibi illud omnium maximum curandum esse, ut clare dispiciant ac definiant, quis sit verborum biblicorum sensus, quem *litteralem* vocant. Hanc *litteralem* verborum significationem omni cum diligentia per linguarum cognitionem iidem eruant, ope anibita contextus, comparationisque cum assimilibus locis; quae quidem omnia in profanorum quoque scriptorum interpretatione in auxilium vocari solent, ut auctoris mens luculenter patescat. Sacrarum autem Litterarum exegetae, memores de verbo divinitus inspirato heic agi, cuius custodia et interpretatio ab ipso Deo Ecclesiae commissa est, non minus diligenter rationem habeant explanationum et declarationum magisterii Ecclesiae, itemque explicationis a Sanctis Patribus datae, atque etiam „analogiae fidei", ut Leo XIII in Encyclicis litteris *Providentissimus Deus* sapientissime animadvertit [1]. Singulari vero studio id agant, ut non tantum — id quod in quibusdam commentariis fieri dolemus — eas res exponant, quae ad historiam, archaeologiam, philologiam, ad aliasque huiusmodi disciplinas spectent; sed, illis quidem opportune allatis, quantum ad exegesin conferre possint, ostendant potissimum, quae sit singulorum librorum vel textuum theologica doctrina de rebus fidei et morum, ita ut haec eorum explanatio non modo theologos doctores adiuvet ad fidei dogmata proponenda confirmandaque, sed sacerdotibus etiam adiumento sit ad doctrinam christianam coram populo enucleandam, ac fidelibus denique omnibus ad vitam sanctam homineque christiano dignam agendam adserviat.

Talem cum dederint interpretationem, imprimis, ut diximus, theologicam, efficaciter illos ad silentium redigent, qui, asseverantes se vix quidquam in biblicis commentariis invenire, quod mentem ad Deum extollat, animum enutriat, interiorem vitam promoveat, ad spiritualem quamdam et mysticam, ut aiunt, interpretationem confugiendum esse dictitant. Quod quam parum recte profiteantur, ipsa multorum experientia docet, qui verbum Dei iterum atque iterum considerantes ac meditantes, suum animum perfecerunt, et erga Deum sunt vehementi amore permoti; idemque perpetua Ecclesiae institutio ac summorum Doctorum monita lucide ostendunt. Non omnis sane spiritualis sensus a Sacra Scriptura excluditur. Quae enim in Vetere Testamento dicta vel facta sunt, ita a Deo sapientissime sunt ordinata atque disposita, ut praeterita spirituali modo ea praesignificarent, quae in novo gratiae foedere essent futura. Quare exegeta, sicut *litteralem*, ut aiunt, verborum significationem, quam hagiographus intenderit atque expresserit, reperire atque exponere debet, ita spiritualem etiam, dummodo rite constet illam a Deo fuisse datam. Deus enim solummodo spiritualem hanc significationem et novisse potuit, et nobis revelare.

[1] AAS 35 (1943) 309 sq. [2] AAS 35 (1943) 310 sq.

[1] AL XIII, 345—346; EB 94—96.

Iamvero eiusmodi sensum in Sanctis Evangeliis nobis indicat, nosque edocet divinus ipse Servator; hunc etiam, Magistri exemplum imitati, Apostoli loquendo scribendoque profitentur hunc perpetuo tradita ab Ecclesia doctrina ostendit; hunc denique antiquissimus liturgiae usus declarat, ubicumque rite adhiberi potest notum illud pronuntiatum: Lex precandi lex credendi est. Hunc igitur spiritualem sensum, a Deo ipso intentum et ordinatum, exegetae catholici ea diligentia patefaciant ac proponant, quam divini verbi dignitas exposcit; alias autem translatas rerum significationes ne tamquam genuinum Sacrae Scripturae sensum proferant, religiose caveant.

De generibus litterariis in S. Scriptura [1].

[Ex eadem Encycl. „Divino afflante Spiritu", 30. Sept. 1943.]

2294 Interpres igitur omni cum cura, ac nulla quam recentiores pervestigationes attulerint luce neglecta dispicere enitatur, quae propria fuerit sacri scriptoris indoles ac vitae condicio, qua floruerit aetate, quos fontes adhibuerit sive scriptos sive ore traditos, quibusque sit usus formis dicendi. Sic enim satius cognoscere poterit, quis hagiographus fuerit, quidque scribendo significare voluerit. Neque enim quemquam latet summam interpretandi normam eam esse, qua perspiciatur et definiatur quid scriptor dicere intenderit, ut egregie Sanctus Athanasius monet: „Hic, ut in omnibus aliis divinae Scripturae locis agere convenit, observandum est, qua occasione locutus sit Apostolus, quae sit persona, quae res cuius gratia scripsit, accurate et fideliter attendendum est, ne quis illa ignorans, aut aliud praeter ea intellegens, a vera aberret sententia." [2]

Quisnam autem sit *litteralis* sensus, in veterum orientalium auctorum verbis et scriptis saepenumero non ita in aperto est ut apud nostrae aetatis scriptores. Nam quid illi verbis significare voluerint, non solis grammaticae, vel philologiae legibus, nec solo sermonis centextu determinatur; omnino oportet, mente quasi redeat interpres ad remota illa Orientis saecula, ut, subsidiis historiae, archaeologiae, ethnologiae aliarumque disciplinarum rite adiutus, discernat atque perspiciat, quaenam litteraria, ut aiunt, genera vetustae illius aetatis scriptores adhibere voluerint, ac reapse adhibuerint. Veteres enim Orientales, ut quod in mente haberent exprimerent, non semper iisdem formis iisdemque dicendi modis utebantur, quibus nos hodie, sed illis potius, qui apud suorum temporum et locorum homines usu erant recepti. Hi quinam fuerint, exegeta non quasi in antecessum

[1] AAS 35 (1943) 314 sq.
[2] Contra Arianos I, 54: MG XXVI, col. 123.

statuere potest, sed accurata tantummodo antiquarum Orientis litterarum pervestigatione. Haec porro, postremis hisce decenniis maiore, quam antea, cura et diligentia peracta, clarius manifestavit, quaenam dicendi formae antiquis illis temporibus adhibitae sint, sive in rebus poetice describendis, sive in vitae normis et legibus proponendis, sive denique in enarrandis historiae factis atque eventibus. Haec eadem pervestigatio id quoque iam lucide comprobavit, israeliticum populum inter ceteras Orientis veteres nationes in historia rite scribenda, tam ob antiquitatem, quam ob fidelem rerum gestarum relationem singulariter praestitisse; quod quidem ex divinae inspirationis charismate atque ex peculiari historiae biblicae fine, qui ad religionem pertinet, profecto eruitur. Nihilominus etiam apud Sacros Scriptores, sicut apud ceteros antiquos, certas quasdam inveniri exponendi narrandique artes, certos quosdam idiotismos, linguis praesertim semiticis proprios, *approximationes* quae dicuntur, ac certos loquendi modos hyperbolicos, immo interdum etiam paradoxa, quibus res menti firmius imprimantur, nemo sane miretur, qui de inspiratione biblica recte sentiat. A Libris enim Sacris nulla aliena est illarum loquendi rationum, quibus apud veteres gentes, praesertim apud Orientales, humanus sermo ad sententiam exprimendam uti solebat, ea tamen condicione, ut adhibitum dicendi genus Dei sanctitati et veritati haudquaquam repugnet, quemadmodum, pro sagacitate sua, iam ipse Angelicus Doctor hisce verbis animadvertit: „In Scriptura divina traduntur nobis per modum, quo homines solent uti." [1] Sicut enim substantiale Dei Verbum hominibus simile factum est quoad omnia „absque peccato" [2], ita etiam Dei verba, humanis linguis expressa, quoad omnia humano sermoni assimilia facta sunt, excepto errore; quod quidem utpote providentis Dei συγκατάβασιν, seu „condescensionem", iam Sanctus Ioannes Chrysostomus summis laudibus extulit, et in Sacris Libris haberi iterum iterumque asseveravit [3].

Quapropter catholicus exegeta, ut hodiernis rei biblicae necessitatibus rite satisfaciat, in exponenda Scriptura Sacra, in eademque ab omni errore immuni ostendenda et comprobanda, eo quoque prudenter subsidio utatur, ut perquirat, quid dicendi forma seu litterarum genus, ab hagiographo adhibitum, ad veram et genuinam conferat interpretationem; ac sibi persuadeat hanc officii sui partem sine magno catholicae exegeseos detrimento neglegi non posse. Non raro enim — ut

[1] Comment. ad Hebr. cap. I, lect. 4. [2] Hebr. 4, 15.
[3] Cf. v. gr. In Gen. I, 4 (MG LIII, col. 34—35); In Gen. II, 21 (ib., col. 121); In Gen. III, 8 (ib., col. 135); Hom. 15 in Ioan., ad I, 18 (MG LIX, col. 97 sq.).

hoc solummodo attingamus — cum Sacros Auctores ab historiae fide aberrasse, aut res minus accurate rettulisse obiurgando nonnulli iactant, nulla alia de re agi comperitur, nisi de suetis illis nativis antiquorum dicendi narrandique modis, qui in mutuo hominum inter se commercio passim adhiberi solebant, ac reapse licito communique more adhibebantur. Iusta igitur mentis aequitas postulat, ut haec, cum in divino eloquio, quod pro hominibus verbis humanis exprimitur, inveniantur, non magis erroris arguantur, quam cum eadem in cotidiano vitae usu habeantur. Cognitis igitur accurateque aestimatis antiquorum loquendi scribendique modis et artibus, multa dissolvi poterunt, quae contra Divinarum Litterarum veritatem fidemque historicam opponuntur; neque minus apte eiusmodi studium ad Sacri Auctoris mentem plenius illustriusque perspiciendam conducet.

De finibus matrimonii [1].

[Decretum S. Officii, 1. Apr. 1944.]

2295 De matrimonii finibus eorumque relatione et ordine his postremis annis nonnulla typis edita prodierunt, quae vel asserunt finem primarium matrimonii non esse prolis generationem, vel fines secundarios non esse fini primario subordinatos, sed ab eo independentes.

Hisce in elucubrationibus primarius coniugii finis alius ab aliis designatur, ut ex. gr.: coniugum per omnimodam vitae actionisque communionem complementum ac personalis perfectio; coniugum mutuus amor atque unio fovenda ac perficienda per psyehicam et somaticam propriae personae traditionem; et huiusmodi alia plura.

In iisdem scriptis interdum verbis in documentis Ecclesiae occurrentibus (uti sunt v. gr. finis primarius, secundarius) sensus tribuitur, qui cum his vocibus, secundum communem theologorum usum, non congruit.

Novatus hic cogitandi et loquendi modus natus est ad errores et incertitudines fovendas; quibus avertendis prospicientes Emi ac Revmi Patres huius Supremae Sacrae Congregationis, rebus fidei et morum tutandis praepositi, in consessu plenario feriae IV, die 29. Martii 1944 habito, proposito sibi dubio: „An admitti possit quorundam recentiorum sententia, qui vel negant finem primarium matrimonii esse prolis generationem et educationem, vel docent fines secundarios fini primario non esse essentialiter subordinatos, sed esse aeque principales et independentes", respondendum decreverunt: Negative.

[1] AAS 36 (1944) 103.

De millenarismo (chiliasmo)[1].

[Decretum S. Officii, 21. Iulii 1944.]

Postremis hisce temporibus non semel ab hac Suprema S. Con- 2296
gregatione S. Officii quaesitum est, quid sentiendum de systemate Millenarismi mitigati, docentis scilicet Christum Dominum ante finale iudicium, sive praevia sive non praevia plurium iustorum resurrectione, visibiliter in hanc terram regnandi causa esse venturum. *Resp.:* Systema Millenarismi mitigati tuto doceri non posse.

De praesentia Christi in mysteriis Ecclesiae[2].

[Ex Encycl. „Mediator Dei", 20. Novembr. 1947.]

In omni actione liturgica una cum Ecclesia praesens adest Di- 2297
vinus eius Conditor; praesens adest Christus in augusto altaris Sacrificio, cum in administri sui persona, tum maxime sub Eucharisticis speciebus; praesens adest in Sacramentis virtute sua, quam in eadem transfundit utpote efficiendae sanctitatis instrumenta; praesens adest denique in Deo admotis laudibus ac cupplicationibus, secundum illud: „Ubi enim sunt duo vel tres congregati in nomine meo, ibi sum in medio eorum" (Mt 18, 20) . . .

Quapropter liturgicus annus, quem Ecclesiae pietas alit ac comitatur, non frigida atque iners earum rerum repraesentatio est, quae ad praeterita tempora pertinent, vel simplex ac nuda superioris aetatis rerum recordatio. Sed potius est Christus ipse, qui in sua Ecclesia perseverat, quique immensae misericordiae suae iter pergit, quod quidem in hac mortali vita, cum pertransiit benefaciendo[3], ipse pientissimo eo consilio incepit, ut hominum animi mysteria sua attingerent ac per eadem quodammodo viverent; quae profecto mysteria non incerto ac subobscuro eo modo, quo recentiores quidam scriptores effutiunt, sed quo modo catholica doctrina nos docet, praesentia continenter adsunt atque operantur; quandoquidem, ex Ecclesiae Doctorum sententia, et eximia sunt christianae perfectionis exempla, et divinae gratiae sunt fontes ob merita deprecationesque Christi, et effectu suo in nobis perdurant, cum singula secundum indolem cuiusque suam salutis nostrae causa suo modo exsistant.

[1] AAS 36 (1944) 212.
[2] AAS 39 (1947) 528. 580
[3] Cf. Act 10, 38.

De germana notione Liturgiae[1].

[Ex eadem Encycl. „Mediator Dei", 20. Novembr. 1947.]

2298 Sacra igitur Liturgia cultum publicum constituit, quem Redemptor noster, Ecclesiae Caput, caelesti Patri habet; quemque christifidelium societas Conditori suo et per ipsum aeterno Patri tribuit; utque omnia breviter perstringamus, integrum constituit publicum cultum Mystici Iesu Christi Corporis, Capitis nempe membrorumque eius. . . .

Quamobrem a vera ac germana Sacrae Liturgiae notione ac sententia omnino ii aberrant, qui eam utpote divini cultus partem iudicent externam solummodo ac sensibus obiectam, vel quasi decorum quemdam caerimoniarum apparatum; nec minus ii aberrant, qui am veluti meram legum praeceptorumque summam reputent, quibus Ecclesiastica Hierarchia iubeat sacros instrui ordinarique ritus.

De necessitudine inter vitam asceticam et Liturgiae pietatem[2].

[Ex eadem Encycl. „Mediator Dei", 20. Novembr. 1947.]

2299 In spirituali igitur vita nulla intercedere potest discrepantia vel repugnantia inter divinam illam actionem, quae ad perpetuandam Redemptionem nostram gratiam in animos infundit, ac sociam laboriosamque hominis operam, quae donum Dei vacuum non reddat oportet[3]; itemque inter externi Sacramentorum ritus efficacitatem, quae *ex opere operato* oritur, atque eorum bene merentem actum, qui eadem impertiunt vel suscipiunt, quem quidem actum *opus operantis* vocamus; ac pari modo publicas supplicationes inter privatasque preces; inter rectam agendi rationem supernarumque contemplationem rerum; inter vitam asceticam ac Liturgiae pietatem; ac denique inter Ecclesiasticae Hierarchiae iurisdictionem legitimumque magisterium ac potestatem illam, quae proprie sacerdotalis dicitur, quaeque in sacro exercetur ministerio.

Gravi de causa Ecclesia instat, ut piae meditationi, diligenti sui ipsius recognitioni ac censurae, ceterisque spiritualibus exercitationibus statis temporibus ii vacent[4], qui altari ex demandato munere inserviunt, quive religiosae vitae institutum inierunt, quandoquidem iidem peculiari modo liturgicis Sacrificii factitandi divinaeque persolvendae laudis perfunctionibus destinan-

[1] AAS 39 (1947) 528 sq. 532.
[2] AAS 39 (1947) 537. [3] Cf. 2 Cor 6, 1.
[4] Cf. CIC can. 125 126 565 571 595 1367.

tur. Procul dubio liturgica precatio, cum publica sit inclitae Iesu Christi Sponsae supplicatio, privatis precibus potiore excellentia praestat. Quae tamen potior excellentia neutiquam significat duo haec precandi genera inter se discrepare vel repugnare. Uno enim eodemque cum sint studio animata, una simul etiam confluunt ac componuntur secundum illud „omnia et in omnibus Christus" (Col 3, 11), ad idemque contendunt propositum, donec in nobis formetur Christus[1].

De fidelium participatione in sacerdotio Christi[2].

[Ex eadem Encycl. „Mediator Dei", 20. Novembr 1947.]

Expedit . . . christifideles omnes animadvertant summo sibi 2300
officio esse summaeque dignitati Eucharisticum participare Sacrificium. . . .

Quod tamen christifideles Eucharisticum participant Sacrificium, non idcirco sacerdotali etiam potestate fruuntur. Id quidem vestrorum gregum clare prae oculis ponatis omnino necesse est.

Sunt enim . . . , qui hodie ad iam olim damnatos errores accedentes[3], doceant in Novo Testamento sacerdotii nomine id solummodo venire, quod ad omnes spectet, qui sacri fontis lavacro expiati fuerint; itemque praeceptum illud, quo Iesus Christus in novissima caena id Apostolis commiserat faciendum, quod ipse fecerat, ad cunctam directo pertinere christifidelium Ecclesiam; atque exinde, deinceps tantum, hierarchicum consecutum esse sacerdotium. Quapropter populum autumant vera perfrui sacerdotali potestate, sacerdotem autem solummodo agere ex delegato a communitate munere. Quamobrem Eucharisticum Sacrificium veri nominis „concelebrationem" existimant, ac reputant expedire potius ut sacerdotes una cum populo adstantes „concelebrent", quam ut privatim Sacrificium offerant absente populo.

Quantopere captiosi huius generis errores iis contradicant veritatibus, quas iam supra asseveravimus, de gradu tractantes quo sacerdos in Mystico Iesu Christi Corpore pollet, explanare supervacaneum est. Illud tamen in memoriam revocandum esse ducimus, sacerdotem nempe idcirco tantum populi vices agere, quia personam gerit Domini nostri Iesu Christi, quatenus membrorum omnium Caput est, pro iisdemque semetipsum offert; ideoque ad altare accedere ut ministrum Christi, Christo inferio-

[1] Cf. Gal 4, 19. [2] AAS 39 (1947) 552 sqq.
[3] Cf. Conc. Trident. sess. 23 cap. 4 [n. 960].

rem, superiorem autem populo[1]. Populum contra, quippe qui nulla ratione Divini Redemptoris personam sustineat, neque conciliator sit inter seipsum et Deum, nullo modo iure sacerdotali frui posse.

Quae quidem fidei certitudine constant; at praeterea christifideles etiam divinam offerre hostiam, diversa tamen ratione, dicendi sunt.

Id iam luculentissime nonnulli ex Decessoribus Nostris et Ecclesiae doctoribus declararunt. „Non solum, ita imm. mem. INNOCENTIUS III, offerunt sacerdotes, sed et universi fideles: nam quod specialiter adimpletur ministerio sacerdotum, hoc universaliter agitur voto fidelium."[2] Ac placet unum saltem ex pluribus S. Roberti Bellarmini effatis in hanc rem afferre: „Sacrificium, inquit, in persona Christi principaliter offertur. Itaque ista oblatio, consecrationem subsequens, est quaedam testificatio, quod tota Ecclesia consentiat in oblationem a Christo factam, et simul cum illo offerat."[3]

Eucharistici quoque Sacrificii ritus ac preces haud minus clare significant atque ostendunt victimae oblationem una cum populo a sacerdotibus fieri ...

Nec mirum est christifideles ad huiusmodi dignitatem elevari. Baptismatis enim lavacro, generali titulo christiani in Mystico Corpore membra efficiuntur Christi sacerdotis, et „charactere" qui eorum in animo quasi insculpitur, ad cultum divinum deputantur; atque adeo ipsius Christi sacerdotium pro sua condicione participant. ...

At est etiam intima ratio, cur christiani omnes, ii praesertim qui altari adsunt, offerre dicantur.

Qua in re gravissima ne perniciosus oriatur error, offerendi vocem propriae significationis terminis circumscribamus oportet. Incruenta enim illa immolatio, qua consecrationis verbis prolatis Christus in statu victimae super altare praesens redditur, ab ipso solo sacerdote perficitur, prout Christi personam sustinet, non vero prout christifidelium personam gerit. At idcirco quod sacerdos divinam victimam altari superponit, eamdem Deo Patri qua oblationem defert ad gloriam Sanctissimae Trinitatis et in bonum totius Ecclesiae. Hanc autem restricti nominis oblationem christifideles suo modo duplicique ratione participant: quia nempe non tantum per sacerdotis manus, sed etiam una cum ipso quodammodo Sacrificium offerunt: qua quidem participatione, populi quoque oblatio ad ipsum liturgicum refertur cultum.

[1] Cf. S. Robertum Bellarm., De Missa 2, c. 4.
[2] De sacro Altaris mysterio 3 6. [3] De Missa 1, c. 24.

Christifideles autem per sacerdotis manus Sacrificium offerre ex eo patet, quod altaris administer personam Christi utpote Capitis gerit, membrorum omnium nomine offerentis; quo quidem fit, ut universa Ecclesia iure dicatur per Christum victimae oblationem deferre. Populum vero una cum ipso sacerdote offerre non idcirco statuitur, quod Ecclesiae membra, haud aliter ac ipse sacerdos, ritum liturgicum adspectabilem perficiant, quod solius ministri est ad hoc divinitus deputati: sed idcirco quod sua vota laudis, impetrationis, expiationis gratiarumque actionis una cum votis seu mentis intentione sacerdotis, immo Summi ipsius Sacerdotis, eo fine coniungit, ut eadem in ipsa victimae oblatione, externo quoque sacerdotis ritu, Deo Patri exhibeantur. Externus enim sacrificii ritus suapte natura cultum internum manifestet necesse est: novae autem legis Sacrificium supremum illud obsequium significat, quo ipse principalis offerens, qui Christus est, et una cum eo et per eum omnia eius mystica membra debito Deum honore prosequantur ac venerentur.

De materia et forma Sacramenti Ordinis[1].

[Const. Apost. „Sacramentum Ordinis", 30. Nov. 1947.]

1. Sacramentum Ordinis a Christo Domino institutum, quo traditur spiritualis potestas et confertur gratia ad rite obeunda munia ecclesiastica, unum esse idemque pro universa Ecclesia, catholica fides profitetur. ... Neque his a Christo Domino institutis Sacramentis Ecclesia saeculorum cursu alia Sacramenta substituit vel substituere potuit, cum, ut Concilium Tridentinum docet, septem Novae Legis Sacramenta sint omnia a Iesu Christo Domino Nostro instituta et Ecclesiae nulla competat potestas in „substantiam Sacramentorum", id est in ea quae, testibus divinae revelationis fontibus, ipse Christus Dominus in signo sacramentali servanda statuit. ... 2301

3. Constat autem inter omnes Sacramenta Novae Legis, utpote signa sensibilia atque gratiae invisibilis efficientia, debere gratiam et significare quam efficiunt et efficere quam significant. Iamvero effectus, qui sacra Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinatione produci ideoque significari debent, potestas scilicet et gratia, in omnibus Ecclesiae universalis diversorum temporum et regionum ritibus sufficienter significati inveniuntur manuum impositione et verbis eam determinantibus. Insuper nemo est qui ignoret Ecclesiam Romanam semper validas ha-

[1] AAS 40 (1948) 5—7.

buisse Ordinationes graeco ritu collatas absque instrumentorum traditione, ita ut in ipso Concilio Florentino, in quo Graecorum cum Ecclesia Romana unio peracta est, minime Graecis impositum sit, ut ritum Ordinationis mutarent vel illi instrumentorum traditionem insererent: immo voluit Ecclesia ut in ipsa Urbe Graeci secundum proprium ritum ordinarentur. Quibus colligitur, etiam secundum mentem ipsius Concilii Florentini, traditionem instrumentorum non ex ipsius Domini Nostri Iesu Christi voluntate ad substantiam et ad validitatem huius Sacramenti requiri. Quod si ex Ecclesiae voluntate et praescripto eadem aliquando fuerit necessaria ad valorem quoque, omnes norunt Ecclesiam quod statuit etiam mutare et abrogare valere.

4. Quae cum ita sint, divino lumine invocato, suprema Nostra Apostolica Auctoritate et certa scientia declaramus et, quatenus opus sit, decernimus et disponimus: Sacrorum Ordinum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus materiam eamque unam esse manuum impositionem; formam vero itemque unam esse verba applicationem huius materiae determinantia, quibus univoce significantur effectus sacramentales — scilicet potestas Ordinis et gratia Spiritus Sancti —, quaeque ab Ecclesia qua talia accipiuntur et usurpantur. Hinc consequitur ut declaremus, sicut revera ad omnem controversiam auferendam et ad conscientiarum anxietatibus viam praecludendam Apostolica Nostra Auctoritate declaramus, et, si unquam aliter legitime dispositum fuerit, statuimus instrumentorum traditionem saltem in posterum non esse necessariam ad Sacrorum Diaconatus, Presbyteratus et Episcopatus Ordinum validitatem.

5. De materia autem et forma in uniuscuiusque Ordinis collatione, eadem suprema Nostra Apostolica Auctoritate, quae sequuntur decernimus et constituimus: In Ordinatione Diaconali materia est Episcopi manus impositio quae in ritu istius Ordinationis una occurrit. Forma autem constat verbis „Praefationis" quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: „Emitte in eum, quaesumus, Domine, Spiritum Sanctum, quo in opus ministerii tui fideliter exsequendi septiformis gratiae tuae munere roboretur." In Ordinatione Presbyterali materia est Episcopi prima manuum impositio quae silentio fit, non autem eiusdem impositionis per manus dexterae extensionem continuatio, nec ultima cui coniunguntur verba: „Accipe Spiritum Sanctum: quorum remiseris peccata, etc." Forma autem constat verbis „Praefationis" quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: „Da, quaesumus, omnipotens Pater, in hunc famulum tuum Presbyterii dignitatem; innova in visceribus eius spiritum sanctitatis, ut acceptum a Te, Deus, secundi meriti

munus obtineat censuramque morum exemplo suae conversationis insinuet." Denique in Ordinatione seu Consecratione Episcopali materia est manuum impositio quae ab Episcopo consecratore fit. Forma autem constat verbis „Praefationis", quorum haec sunt essentialia ideoque ad valorem requisita: „Comple in Sacerdote tuo ministerii tui summam, et ornamentis totius glorificationis instructum coelestis unguenti rore sanctifica" ...

6. Ne vero dubitandi praebeatur occasio, praecipimus ut impositio manuum in quolibet Ordine conferendo caput Ordinandi physice tangendo fiat, quamvis etiam tactus moralis ad Sacramentum valide conficiendum sufficia .... Huius Nostrae Constitutionis dispositiones vim retroactivam non habent. ...

De tempore documentorum Pentateuchi et de genere litterario undecim priorum capitum Geneseos[1].

[Epist. Secretarii Commissionis de re Biblica ad Card. Suhard, archiepisc. Parisiensem, 16. Ian. 1948.]

Le Saint-Père a bien voulu confier à l'examen de la Commis- **2302**
sion Pontificale pour les Etudes Bibliques deux questions, qui ont été récemment soumises à Sa Sainteté au sujet des sources du Pentateuque et de l'historicité des onze premiers chapitres de la Genèse. Ces deux questions, avec leurs considérants et voeux, ont été l'objet de l'étude la plus attentive de la part des Révmes Consulteurs et des Emes Cardinaux Membres de la dite Commission. Comme suite de leurs délibérations Sa Sainteté a daigné approuver la réponse suivante dans l'audience concédée au soussigné en date du 16 janvier 1948.

La Commission Pontificale Biblique se plaît à rendre hommage au sentiment de filiale confiance qui a inspiré cette dé-

[Versio latina:]

Placuit Sanctissimo Domino Nostro committere examini **2302**
Commissionis Pontificiae de re Biblica duas quaestiones, quae nuper Suae Sanctitati circa fontes Pentateuchi et historicitatem undecim priorum capitum Geneseos subiciebantur. Hae duae quaestiones una cum suis rationibus et votis attentissime examinabantur a Reverendissimis Consultoribus et Eminentissimis Cardinalibus praedictae Commissioni adscriptis. Tamquam finem deliberationum eorum responsum quod sequitur Sua Sanctitas dignata est approbare in audientia die 16 januarii 1948 infrascripto concessa.

Commissio Pontificia de re Biblica libenti animo laudat sensum filialis confidentiae, quae inspiravit hanc consultationem, atque

[1] AAS 40 (1948) 45 sqq.

marche et désire y correspondre par un effort sincère de promouvoir les études bibliques en leur assurant, dans les limites de l'enseignement traditionnel de l'Église, la plus entière liberté. Cette liberté a été affirmée en termes explicites par l'Encyclique du Souverain Pontife glorieusement régnant *Divino afflante Spiritu* en ces termes: « L'exégète catholique, poussé par un amour de sa science actif et courageux, sincèrement dévoué à notre Mère la Sainte Eglise, ne doit, en aucune façon, se défendre d'aborder, et à plusieurs reprises, les questions difficiles qui n'ont pas encore été résolues jusqu'ici non seulement pour repousser les objections des adversaires, mais encore pour tenter de leur trouver une solide explication, en accord parfait avec la doctrine de l'Eglise, spécialement avec celle de l'inerrance biblique, et capable en même temps de satisfaire pleinement aux conclusions certaines des sciences profanes. Les efforts de ces vaillants ouvriers dans la vigne du Seigneur méritent d'être jugés, non seulement avec équité et justice, mais encore avec une parfaite charité; que tous les autres fils de l'Eglise s'en souviennent. Ceux-ci doivent se garder de ce zèle tout autre que prudent, qui estime devoir attaquer ou tenir en suspicion tout ce qui est nouveau » (AAS 35 [1943] 319).

Qu'on veuille bien comprendre et interpréter, à la lumière de cette recommandation du Souverain Pontife, les trois réponses

---

ei respondere desiderat sincero conatu promovendi eo studia biblica, quod iis intra limites traditae doctrinae Ecclesiae plenissima libertas conceditur. Quae libertas explicite in Encyclica Summi Pontificis gloriose regnantis „Divino afflante Spiritu" his verbis est affirmata: „Catholicus interpres, actuoso fortique suae disciplinae amore actus, ac Sanctae Matri Ecclesiae sincere devotus, neutiquam retineri debet, quominus difficiles quaestiones, hucusque nondum enodatas, iterum atque iterum aggrediatur, non modo ut, quae ab adversariis opponantur, propulset, sed ut solidam etiam explicationem reperire enitatur, quae et cum Ecclesiae doctrina, cum iisque nominatim, quae de Sacra Scriptura ab omni errore immuni tradita sunt, fideliter concordet, et certis quoque profanarum disciplinarum conclusionibus debito modo satisfaciat.

Horum autem strenuorum in vinea Domini operariorum conatus non solummodo aequo iustoque animo, sed summa etiam cum caritate iudicandos esse ceteri omnes Ecclesiae filii meminerint; qui quidem ab illo haud satis prudenti studio abhorrere debent, quo quidquid novum est, ob hoc ipsum censetur esse impugnandum, aut in suspicionem adducendum."

Si quis sub lumine huius commendationis Summi Pontificis con-

officielles données jadis par la Commission Biblique à propos des questions susmentionnées, à savoir le 23 juin 1905 sur les récits qui n'auraient d'historique que l'apparence dans les livres historiques de la Sainte Écriture (Ench. Bibl. 154), le 27 juin 1906 sur l'authenticité mosaïque du Pentateuque (Ench. Bibl. 174 ad 177), et le 30 juin 1909 sur le caractère historique des trois premiers chapitres de la Genèse (Ench. Bibl. 332—339), et l'on concédera que ces réponses ne s'opposent nullement à un examen ultérieur vraiment scientifique de ces problèmes d'après les résultats acquis pendant ces quarante dernières années. En conséquence, la Commission Biblique ne croit pas qu il y a lieu de promulguer, du moins pour le moment, de nouveaux décrets à propos de ces questions.

En ce qui concerne la composition du Pentateuque, dans le décret susmentionné du 27 juin 1906 la Commission Biblique reconnaissait déjà que l'on pouvait affirmer que Moïse, „pour composer son ouvrage, s'est servi de documents écrits ou de traditions orales" et admettre aussi des modifications et additions postérieures à Moïse (Ench. Bibl. 176—177). Il n'est plus personne aujourd'hui qui mette en doute l'existence de ces sources et n'admette un accroissement progressif des lois mosaïques dû aux conditions sociales et religieuses des temps postérieurs, progression qui se manifeste aussi dans les récits historiques.

---

sideraverit atque interpretatus erit tria responsa ex officio data a Commissione de re Biblica de quaestionibus iam memoratis, i. e. de die 23 junii 1905 circa narrationes in libris historicis Sacrae Scripturae, quae tantum speciem historiae prae se ferant (n. 1980), de die 27 junii 1906 de Mosaica authentia Pentateuchi (n. 1997—2000), de die 30 junii 1909 de charactere historico trium priorum capitum Geneseos (n. 2121—2128), concedet haec responsa nullatenus opponi ulteriori et vere scientifico examini harum quaestionum, quod instituitur secundum notitias hisce quadraginta annis obtentas. Quapropter Commissio Biblica saltem ad praesens non censet condenda esse nova de his quaestionibus decreta.

Quod attinet compositionem Pentateuchi, Commissio Biblica decreto supra memorato de die 27 junii 1906 agnovit posse affirmari „Moysen ad suum conficiendum opus fontes adhibuisse, scripta videlicet documenta vel orales traditiones" (n. 1999) atque etiam modificationes et additamenta Moysi posteriora admitti posse (cf. n. 2000). Nemo hodie est qui addubitet existentiam horum fontium neve admittat in legibus Mosaicis augmenta successiva, quae debentur condicionibus socialibus et religiosis temporum posteriorum, quaeque elucent etiam in

Cependant, même dans le camp des exégètes non-catholiques, des opinions très divergentes sont professées aujourd'hui touchant la nature et le nombre de ces documents, leur dénomination et leur date. Il ne manque même pas d'auteurs, en différents pays, qui pour des raisons purement critiques et historiques, sans aucune intention apologétique, rejettent résolument les théories les plus en vogue jusqu'ici et cherchent l'explication de certaines particularités rédactionelles du Pentateuque, non pas tant dans la diversité des documents supposés, que dans la psychologie spéciale, dans les procédés particuliers, mieux connus aujourd'hui, de la pensée et de l'expression des anciens Orientaux, ou encore dans le genre littéraire différent postulé par la diversité des matières. C'est pourquoi nous invitons les savants catholiques à étudier ces problèmes sans parti-pris, à la lumière d'une saine critique et des résultats des autres sciences intéressées dans ces matières, et une telle étude établira sans doute la grande part et la profonde influence de Moïse comme auteur et comme législateur.

La question des formes littéraires des onze premiers chapitres de la Genèse est bien plus obscure et complexe. Ces formes littéraires ne répondent à aucune de nos catégories classiques et ne peuvent pas être jugées à la lumière des genres littéraires gréco-latins ou modernes. On ne peut donc en nier ni affirmer l'historicité en bloc sans leur appliquer indûment les normes d'un genre littéraire sous lequel ils ne peuvent pas être classés. Si l'on s'accorde à ne pas voir dans ces chapitres de l'histoire au sens classique et moderne, on doit avouer aussi que les données scientifiques actuelles ne permettent pas de donner une solution positive à tous les problèmes qu'ils posent. ... Déclarer a priori que leurs récits ne contiennent pas de l'histoire au sens moderne du mot, laisserait facilement entendre qu'ils n'en contiennent en aucun sens, tandis qu'ils relatent en un langage simple et figuré, adapté aux intelligences d'une humanité moins développée, les vérités fondamentales présupposées à l'économie du salut, en même temps que la description populaire des origines du genre humain et du peuple élu. ...

---

narrationibus historicis. Attamen inter ipsos exegetas acatholicos hodie opiniones admodum diversae de natura numeroque horum documentorum, de eorum denominatione et tempore proferuntur. Non desunt auctores in variis nationibus, qui ex rationibus pure criticis et historicis absque ullo studio apologetico plane reiciunt theorias hucusque maxime venditatas et quasdam proprietates compositionis Pentateuchi explicare conantur non adeo ex diversitate fontium suppositorum quam ex speciali psychologia et methodo peculiari hodie plenius perspecta et cogitandi et dicendi antiquorum Orientalium, vel etiam ex genere litterario pro diversitate rerum diverso. Propterea eruditos catholicos hortamur, ut sine partium studio examinent has quaestiones sub luce sanae criticae et iuxta eas notitias, quas aliae scientiae ad rem spectantes obtinuerunt. Tale enim examen absque dubio ostendet, quantam partem quemque profundum influxum Moyses tamquam auctor et legislator habuerit.

Quaestio de generibus litterariis undecim priorum capitum Geneseos obscurior et complicatior est. Haec genera litteraria nulli ex aequo correspondent categoriae classicae neque diiudicanda sunt secundum genera litteraria graeco-latina et moderna. Hinc neque negari neque affirmari simpliciter potest historicitas horum capitum, quin eis indebite applicentur normae generis litterarii cui subici nequeunt. Si igitur admittitur his in capitibus non reperiri historiam in sensu classico et moderno, fatendum etiam est hodiernam scientiam nondum praebere positivam solutionem omnium problematum istorum capitum. ... Si quis a priori contenderet narrationes eorum nullam historiam in sensu moderno huius verbi continere, facile insinuaret ea nullo sensu esse historica, cum reapse verbis simplicibus et figuratis, quae respondent captui hominum minus eruditorum, referant veritates fundamentales oeconomiam salutis spectantes atque etiam modo vulgari describant originem generis humani et populi electi. ...

De fecundatione artificiali[1].

[Ex allocutione Pii XII die 29. Sept. 1949 coram conventu internationali quarto medicorum catholicorum.]

1. La pratique de cette fécondation artificielle, dès lors qu'il s'agit de l'homme, ne peut être considérée ni exclusivement, ni même principalement, du point de vue biologique et médical, en laissant de côté celui de la morale et du droit. 2303

[Versio latina:]

1. Usus huius fecundationis artificialis, quatenus spectat hominem, non exclusive, sed ne principaliter quidem diiudicari potest iuxta normas biologiae et medicinae, negligendo normas morales et iuridicas. 2303

---

[1] AAS 41 (1949) 559 sq.

2. La fécondation artificielle, hors du mariage, est à condamner purement et simplement comme immorale.

Telle est en effet la loi naturelle et la loi divine positive, que la procréation d'une nouvelle vie ne peut être le fruit que du mariage. Le mariage seul sauvegarde la dignité des époux (principalement de la femme dans le cas présent), leur bien personnel. De soi, seul il pourvoit au bien et à l'éducation de l'enfant.

Par conséquent, sur la condamnation d'une fécondation artificielle hors de l'union conjugale, aucune divergence d'opinions n'est possible entre catholiques. L'enfant conçu dans ces conditions serait, par le fait même, illégitime.

3. La fécondation artificielle dans le mariage, mais produite par l'élément actif d'un tiers, est également immorale et, comme telle, à réprouver sans appel.

Seuls les époux ont un droit réciproque sur leur corps pour engendrer une vie nouvelle, droit exclusif, incessible, inaliénable. Et cela doit être, en considération aussi de l'enfant. A quiconque donne la vie à un petit être, la nature impose, en vertu même de ce lien, la charge de sa conservation et de son éducation. Mais entre l'époux légitime et l'enfant, fruit de l'élément actif d'un tiers (l'époux fût-il consentant), il n'existe aucun lien

---

2. Fecundatio artificialis extra matrimonium pure et simpliciter tamquam immoralis condemnanda est.

Postulat revera lex naturalis et lex divina positiva, ut procreata nova vita unice sit fructus matrimonii. Solum matrimonium tuetur dignitatem coniugum (praesertim uxoris quoad hanc quaestionem), eorumque bonum personale. Solum matrimonium de se bono et educationi infantis providet. Unde sequitur inter catholicos nullam existere posse opinionum diversitatem de condemnanda fecundatione artificiali extra unionem coniugalem. Proles tali modo concepta ipso facto illegitima esset.

3. Fecundatio artificialis, quae quidem intra matrimonium, sed elemento activo tertii efficitur, eodem modo immoralis et ut talis absolute reprobanda est.

Soli coniuges ius mutuum in corpus ad novam vitam procreandam habent, quod ius est exclusivum, inalienabile. Id etiam postulat infans. Ei enim, qui novam vitam infanti communicat, ipsa natura vi huius necessitudinis obligationem imponit et conservandi et educandi hanc prolem. Iamvero inter maritum legitimum et infantem elemento activo tertii procreatum (etiamsi maritus consentiret) nullum vinculum originis neque ullum

d'origine, aucun lien moral et juridique de procréation conjugale.

4. Quant à la licéité de la fécondation artificielle dans le mariage, qu'il Nous suffise, pour l'instant, de rappeler ces principes de droit naturel: le simple fait que le résultat auquel on vise est atteint par cette voie, ne justifie pas l'emploi du moyen lui-même; ni le désir, en soi très légitime chez les époux, d'avoir un enfant, ne suffit à prouver la légitimité du recours à la fécondation artificielle, qui réaliserait ce désir.

Il serait faux de penser que la possibilité de recourir à ce moyen pourrait rendre valide le mariage entre personnes inaptes à le contracter du fait de l'impedimentum impotentiae.

D'autre part, il est superflu d'observer que l'élément actif ne peut jamais être procuré licitement par des actes contre nature.

Bien que l'on ne puisse a priori exclure de nouvelles méthodes, pour le seul motif de leur nouveauté, néanmoins, en ce qui touche la fécondation artificielle, non seulement il y a lieu d'être extrêmement réservé, mais il faut absolument l'écarter. En parlant ainsi, on ne proscrit pas nécessairement l'emploi de certains moyens artificiels destinés uniquement soit à faciliter l'acte naturel, soit à faire atteindre sa fin à l'acte naturel normalement accompli.

---

vinculum morale et iuridicum procreationis matrimonialis habetur.

4. Quod attinet moralitatem fecundationis artificialis intra matrimonium, sufficiat Nobis interim in memoriam reducere principia iuris naturalis: merum factum, quod finis qui intenditur reapse hac via obtinetur, nondum legitimat usum huius medii; neque desiderium coniugum (de se prorsus legitimum) habendi prolem iam sufficienter probat licitum esse usum huius artificialis fecundationis, qua impleretur hoc desiderium.

Erronea est opinio quae censet matrimonium inter personas ex impedimento impotentiae ad matrimonium contrahendum inhabiles usu huius medii reddi posse validum.

Ex altera parte dicere supervacaneum est illicite semper procurari elementum activum actibus, qui sunt contra naturam.

Licet a priori novae methodi excludi nequeant unice eo quod novae sunt, nihilominus, quod fecundationem artificialem spectat, non solum maxima circumspectione opus est, sed ea simpliciter arcenda est. His verbis non necessario proscribitur usus mediorum artificialium, quae unice destinata sunt sive ad actum naturalem faciliorem reddendum sive ad efficiendum, ut actus naturali modo completus finem suum attingat.

Qu'on ne l'oublie pas: seule la procréation d'une nouvelle vie selon la volonté et le plan du Créateur porte avec elle, à un degré étonnant de perfection, la réalisation des buts poursuivis. Elle est, à la fois, conforme à la nature corporelle et spirituelle et à la dignité des époux, au développement normal et heureux de l'enfant.

Ne detur oblivioni: sola procreatio novae vitae, quae secundum voluntatem et ordinem Creatoris fit, gradu vere perfecto obtinet fines ea intentos. Talis procreatio simul correspondet naturae corporali spiritualique ac dignitati coniugum et normali felicique evolutioni infantis.

De intentione in baptismo habenda[1].

[Responsum S. Officii, 28. Decembr. 1949.]

2304 Huic Supremae S. Congregationi ... propositum fuit dubium: „Utrum, in diiudicandis causis matrimonialibus, baptismus in sectis Discipulorum Christi, Presbyterianorum, Congregationalistarum, Baptistarum, Methodistarum collatus, posita necessaria materia et forma, praesumendus sit invalidus ob defectum requisitae in ministro intentionis faciendi quod facit Ecclesia vel quod Christus instituit, an vero praesumendus sit validus, nisi in casu particulari contrarium probetur." *Resp.:* Negative ad primam partem; affirmative ad secundam.

De nonnullis falsis opinionibus, quae catholicae doctrinae fundamenta subruere minantur[2].

[Ex Encycl. „Humani generis", 12. Augusti 1950.]

2305 Humani generis in rebus religiosis ac moralibus discordia et aberratio a veritate probis omnibus, imprimisque fidelibus sincerisque Ecclesiae filiis, vehementissimi doloris fons et causa semper fuere, praesertim vero hodie, cum ipsa culturae christianae principia undique offensa cernimus.

Haud mirum quidem est huiusmodi discordiam et aberrationem extra ovile Christi semper viguisse. Nam licet humana ratio, simpliciter loquendo, veram et certam cognitionem unius Dei personalis, mundum providentia sua tuentis ac gubernantis, necnon naturalis legis a Creatore nostris animis inditae, suis naturalibus viribus ac lumine assequi revera possit, nihilominus non pauca obstant, quominus eadem ratio hac sua nativa facultate efficaciter fructuoseque utatur. Quae enim ad Deum pertinent et ad rationes spectant, quae inter homines Deumque intercedunt, veritates sunt rerum sensibilium ordinem omnino transcendentes, quae, cum in vitae actionem inducuntur eamque informant, sui devotionem suique abnegationem postulant. Humanus autem intellectus in talibus veritatibus acquirendis difficultate laborat tum ob sensuum imaginationisque impulsum, tum ob pravas cupiditates ex peccato originali ortas. Quo fit ut homines in rebus huiusmodi libenter sibi suadeant esse falsa vel saltem dubia, quae ipsi nolint esse vera.

[1] AAS 41 (1949) 650.

[2] AAS 42 (1950) 561—577. Textum fere integrum exhibemus. Emendationes textus vide AAS 42 (1950) 960.

Quapropter divina „revelatio" moraliter necessaria dicenda est, ut ea, quae in rebus religionis et morum rationi per se impervia non sunt, in praesenti quoque humani generis condicione, ab omnibus expedite, firma certitudine et nullo admixto errore cognosci possint[1].

Quin immo mens humana difficultates interdum pati potest etiam in certo iudicio „credibilitatis" efformando circa catholicam fidem, quamvis tam multa ac mira signa externa divinitus disposita sint quibus vel solo naturali rationis lumine divina christianae religionis origo certo probari possit. Homo enim sive praeiudicatis ductus opinionibus, sive cupidinibus ac mala voluntate instigatus, non modo externorum signorum evidentiae, quae prostat, sed etiam supernis afflatibus, quos Deus in animos ingerit nostros, renuere ac resistere potest.

Cuicumque eos circumspicienti, qui extra ovile Christi sunt, haud difficulter patebunt praecipuae quas viri docti non pauci ingressi sunt viae. Etenim sunt qui evolutionis, ut aiunt, systema, nondum invicte probatum in ipso disciplinarum naturalium ambitu, absque prudentia ac discretione admissum ad omnium rerum originem pertinere contendant, atque audacter indulgeant opinationi monisticae ac pantheisticae mundi universi continuae evolutioni obnoxii. Qua quidem opinatione fautores communismi libenter fruuntur ut suum „materialismum dialecticum" efficacius propugnent et evehant, omni notione theistica ex animis avulsa.

Huiusmodi evolutionis commenta, quibus omne, quod abso- 2306
lutum, firmum, immutabile est, repudiatur, viam straverunt novae aberranti philosophiae, quae cum „idealismo", „immanentismo" ac „pragmatismo" contendens, „existentialismi" nomen nacta est, utpote quae, immutabilibus rerum essentiis posthabitis, de singulorum „exsistentia" tantum sollicita sit.

Accedit falsus quidam „historicismus", qui solis humanae vitae eventibus inhaerens, cuiusvis veritatis legisque absolutae

[1] Conc. Vatic., D. B., 1876, Const. De Fide cath., cap. 2, De revelatione.

fundamenta subvertit, cum ad res philosophicas tum ad christiana etiam dogmata quod attinet.

2307 In hac tanta opinionum confusione aliquid solaminis Nobis affert eos cernere, qui a „rationalismo" placitis, quibus olim instituti erant, hodie non raro ad veritatis divinitus patefactae haustus redire cupiunt, ac verbum Dei in Sacra Scriptura asservatum agnoscere ac profiteri, utpote disciplinae sacrae fundamentum. At simul dolendum est haud paucos istorum, quo firmius verbo Dei adhaereant, eo magis humanam rationem adimere, et quo libentius Dei revelantis auctoritatem extollant, eo acrius Ecclesiae Magisterium aspernari, a Christo Domino institutum, ut veritates divinitus revelatas custodiat atque interpretetur. Quod quidem non solum Sacris Litteris aperte contradicit, sed ex ipsa rerum experientia falsum manifestatur. Saepe enim ipsi a vera Ecclesia dissidentes de sua ipsorum in rebus dogmaticis discordia palam conqueruntur, ita ut Magisterii vivi necessitatem fateantur inviti.

2308 Iamvero theologis ac philosophis catholicis, quibus grave incumbit munus divinam humanamque veritatem tuendi animisque inserendi hominum, has opinationes plus minusve e recto itinere aberrantes neque ignorare neque neglegere licet. Quin immo ipsi easdem opinationes perspectas habeant oportet, tum quia morbi non apte curantur nisi rite praecogniti fuerint, tum quia nonnumquam in falsis ipsis commentis aliquid veritatis latet, tum denique quia eadem animum provocant ad quasdam veritates, sive philosophicas sive theologicas, sollertius perscrutandas ac perpendendas.

Quodsi philosophi ac theologi nostri ex hisce doctrinis, caute perspectis, tantummodo huiuscemodi fructum colligere eniterentur, nulla adesset ratio cur Ecclesiae Magisterium interloqueretur. Attamen, quamvis Nobis compertum sit catholicos doctores ab illis erroribus generatim cavere, constat tamen non deesse hodie, quemadmodum apostolicis temporibus, qui rebus novis plus aequo studentes, ac vel etiam metuentes ne earum rerum, quas progredientis aetatis scientia invexerit, ignari habeantur, sacri Magisterii moderationi se subducere contendant ideoque in eo versentur periculo ne sensim sine sensu ab ipsa veritate divinitus revelata discedant aliosque secum in errorem inducant.

Immo et aliud obversatur periculum idque eo gravius, quo virtutis est specie magis obtectum. Plures enim sunt, qui humani generis discordiam ac mentium confusionem deplorantes, imprudenti animorum studio permoti, impetu quodam moventur atque impenso desiderio flagrant infringendi saepta, quibus probi honestique viri invicem disiunguntur, „irenismum" talem amplectentes ut, quaestionibus missis quae homines separant, non modo respiciant ad irruentem atheismum communibus viribus propulsandum, sed etiam ad opposita in rebus quoque dogmaticis reconcilianda. Et quemadmodum olim fuerunt, qui rogarent num translaticia Ecclesiae apologetica ratio obstaculum constitueret potius quam auxilium ad animos Christo lucrandos, ita hodie non desunt qui eo usque procedere audeant ut serio quaestionem moveant num theologia eiusque methodus, quales in scholis ecclesiastica approbante auctoritate vigent, non modo perficiendae, verum etiam omnino reformandae sint, ut regnum Christi quocumque terrarum, inter homines cuiusvis culturae vel cuiusvis opinionis religiosae efficacius propagetur. Quodsi iidem ad nihil aliud intenderent quam ad disciplinam ecclesiasticam eiusque methodum hodiernis condicionibus ac necessitatibus, nova quadam inducta ratione, aptius accommodandas, nulla fere esset causa timendi; at vero imprudenti aestuantes „irenismo", nonnulli veluti obices ad fraternam unitatem restaurandam ea putare videntur, quae ipsis legibus ac principiis a Christo datis innituntur itemque institutis ab eo conditis, vel quae munimina ac fulcimina exstant integritatis fidei, quibus collapsis, omnia uniuntur quidem, sed solummodo in ruinam. ...

Quod autem ad theologiam spectat, quorumdam con- 2309
silium est dogmatum significationem quam maxime extenuare; ipsumque dogma a loquendi ratione in Ecclesia iamdiu recepta et a philosophicis notionibus penes catholicos doctores vigentibus liberare, ut in catholica exponenda doctrina ad Sacrae Scripturae sanctorumque Patrum dicendi modum redeatur. Spem ipsi fovent fore ut dogma elementis denudatum, quae extrinsecus a divina revelatione esse dicunt, fructuose compararetur cum eorum opinionibus dogmaticis qui ab Ecclesiae unitate seiuncti sint, utque hac via pedetemptim perveniatur ad assimilanda sibi invicem dogma catholicum et placita dissidentium.

Accedit quod, catholica doctrina ad hanc redacta condicionem, 2310
viam sterni autumant, qua, hodiernis necessitatibus satisfaciendo, hodiernae etiam philosophiae notionibus dogma exprimi possit, sive „immanentismi" sive „idealismi" sive „exsistentialismi" aliusve systematis. Quod idcirco etiam fieri posse ac debere audaciores quidam affirmant, quia fidei mysteria numquam notionibus adaequate veris significari posse contendunt, sed tantum notionibus „approximativis", ut aiunt, ac semper mutabilibus, quibus veritas aliquatenus quidem indicetur, sed necessario quoque deformetur. Quapropter non absurdum esse putant, sed necesse omnino esse ut theologia pro variis philosophiis, quibus

decursu temporum tamquam suis utitur instrumentis, novas antiquis substituat notiones, ita ut diversis quidem modis, ac vel etiam aliqua ratione oppositis, idem tamen, ut aiunt, valentibus, easdem divinas veritates humanitus reddat. Addunt etiam historiam dogmatum consistere in reddendis variis sibique succedentibus formis, quas veritas revelata induerit, secundum diversas doctrinas et opiniones quae saeculorum decursu ortae fuerint.

2311 Patet autem ex iis, quae diximus, huiusmodi molimina non tantum ducere ad „relativismum" dogmaticum, quem vocant, sed illum iam reapse continere; cui quidem despectus doctrinae communiter traditae eorumque vocabulorum, quibus eadem significatur, satis superque favet. Nemo sane est qui non videat huiusmodi notionum vocabula cum in scholis tum ab ipsius Ecclesiae Magisterio adhibita, perfici et perpoliri posse; ac notum praeterea est Ecclesiam in iisdem vocibus adhibendis non semper constantem fuisse. Liquet etiam Ecclesiam non cuilibet systemati philosophico, brevi temporis spatio vigenti, devinciri posse: sed ea quae communi consensu a catholicis doctoribus composita per plura saecula fuere ad aliquam dogmatis intellegentiam attingendam, tam caduco fundamento procul dubio non nituntur. Nituntur enim principiis ac notionibus ex vera rerum creatarum cognitione deductis; in quibus quidem deducendis cognitionibus humanae menti veritas divinitus revelata, quasi stella, per Ecclesiam illuxit. Quare mirum non est aliquas huiusmodi notiones a Conciliis Oecumenicis non solum adhibitas, sed etiam sancitas esse, ita ut ab eis discedere nefas sit.

2312 Quapropter neglegere, vel reicere, vel suo valore privare tot ac tanta, quae pluries saeculari labore a viris non communis ingenii ac sanctitatis, invigilante sacro Magisterio, nec sine Sancti Spiritus lumine et ductu, ad accuratius in dies fidei veritates exprimendas mente concepta, expressa ac perpolita sunt, ut eorumdem in locum coniecturales notiones sufficiantur ac quaedam fluxae ac vagae novae philosophiae dictiones, quae ut flos agri hodie sunt et cras decident, non modo summa est imprudentia, verum etiam ipsum dogma facit quasi arundinem vento agitatam. Despectus autem vocabulorum ac notionum quibus theologi scholastici uti solent, sponte ducit ad enervandam theologiam, ut aiunt speculativam, quam, cum ratione theologica innitatur, vera certitudine carere existimant.

2313 Utique, proh dolor, rerum novarum studiosi a scholasticae theologiae contemptu ad neglegendum, ac vel etiam ad despiciendum facile transeunt ipsum Magisterium Ecclesiae, quod theologiam illam sua auctoritate tantopere comprobat. Hoc enim Magisterium ab ipsis tamquam progressionis sufflamen ac

scientiae obex exhibetur, ab acatholicis vero quibusdam iam veluti iniustum frenum consideratur quo excultiores aliqui theologi a disciplina sua innovanda detineantur. Et quamquam hoc sacrum Magisterium, in rebus fidei et morum, cuilibet theologo proxima et universalis veritatis norma esse debet, utpote cui Christus Dominus totum depositum fidei — Sacras nempe Litteras ac divinam „traditionem" — et custodiendum et tuendum et interpretandum concredidit, attamen officium, quo fideles tenentur illos quoque fugere errores, qui ad haeresim plus minusve accedant, ideoque „etiam constitutiones et decreta servare, quibus pravae huiusmodi opiniones a Sancta Sede proscriptae et prohibitae sunt"[1], nonnunquam ita ignoratur ac si non habeatur. Quae in Romanorum Pontificum Encyclicis Litteris de indole et constitutione Ecclesiae exponuntur, a quibusdam consulta neglegi solent, ea quidem de causa ut praevaleat notio quaedam vaga, quam ex antiquis Patribus, praesertim graecis, haustam esse profitentur. Pontifices enim, ut ipsi dictitant, de his quae inter theologos disputantur iudicare nolunt, itaque ad pristinos fontes redeundum est et ex antiquorum scriptis recentiora Magisterii constitutiones ac decreta explicanda sunt.

Quae etsi fortasse scite dicta videntur, attamen fallacia non carent. Verum namque est generatim Pontifices theologis libertatem concedere in iis quae inter melioris notae doctores vario sensu disputentur; at historia docet, plura quae prius liberae disceptationi subiecta fuerint, postea nullam iam disceptationem pati posse.

Neque putandum est, ea quae in Encyclicis Litteris proponuntur, assensum per se non postulare, cum in iis Pontifices supremam sui Magisterii potestatem non exerceant. Magisterio enim ordinario haec docentur, de quo illud etiam valet: „Qui vos audit, me audit" (Luc 10, 16); ac plerumque quae in Encyclicis Litteris proponuntur et inculcantur, iam aliunde ad doctrinam catholicam pertinent. Quodsi Summi Pontifices in actis suis de re hactenus controversa data opera sententiam ferunt, omnibus patet rem illam, secundum mentem ac voluntatem eorumdem Pontificum, quaestionem liberae inter theologos disceptationis iam haberi non posse.

Verum quoque est, theologis semper redeundum esse ad divi- 2314
nae revelationis fontes: eorum enim est indicare qua ratione ea quae a vivo Magisterio docentur, in Sacris Litteris et in divina „traditione", sive explicite, sive implicite inveniantur. Accedit

[1] CIC, can. 1324; cf. Conc. Vat., D.B., 1820, Const. De Fide cath., cap. 4, De fide et ratione, post canones.

quod uterque doctrinae divinitus revelatae fons tot tantosque continet thesauros veritatis, ut numquam reapse exhauriatur. Quapropter sacrorum fontium studio sacrae disciplinae semper iuvenescunt; dum contra speculatio, quae ulteriorem sacri depositi inquisitionem neglegit, ut experiundo novimus, sterilis evadit. Sed hac de causa theologia etiam positiva, quam dicunt, scientiae dumtaxat historicae aequari nequit. Una enim cum sacris eiusmodi fontibus Deus Ecclesiae suae Magisterium vivum dedit, ad ea quoque illustranda et enucleanda, quae in fidei deposito nonnisi obscure ac velut implicite continentur. Quod quidem depositum nec singulis christifidelibus nec ipsis theologis divinus Redemptor concredidit authentice interpretandum, sed soli Ecclesiae Magisterio. Si autem hoc suum munus Ecclesia exercet, sicut saeculorum decursu saepenumero factum est, sive ordinario sive extraordinario eiusdem muneris exercitio, patet omnino falsam esse methodum, qua ex obscuris clara explicentur, quin immo contrarium omnes sequi ordinem necesse esse. Quare Decessor Noster imm. mem. PIUS IX, docens nobilissimum theologiae munus illud esse, quod ostendat quomodo ab Ecclesia definita doctrina contineatur in fontibus, non absque gravi causa illa addidit verba: „eo ipso sensu, quo definita est" [1].

2315 Ut autem ad novas, quas supra attigimus, opiniones redeamus, plura etiam a nonnullis proponuntur vel mentibus instillantur in detrimentum divinae auctoritatis Sacrae Scripturae. Etenim sensum definitionis Concilii Vaticani de Deo Sacrae Scripturae auctore audacter quidam pervertunt; atque sententiam, iam pluries reprobatam, renovant, secundum quam Sacrarum Litterarum immunitas errorum ad ea solummodo, quae de Deo ac de rebus moralibus et religiosis traduntur, pertineat. Immo perperam loquuntur de sensu humano Sacrorum Librorum sub quo sensus eorum divinus lateat, quem solum infallibilem declarant. In Sacra Scriptura interpretanda nullam haberi volunt rationem analogiae fidei ac „traditionis", Ecclesiae; ita ut Sanctorum Patrum et sacri Magisterii doctrina quasi ad trutinam Sacrae Scripturae, ratione mere humana ab exegetis explicatae, sit revocanda, potius quam eadem Sacra Scriptura exponenda sit ad mentem Ecclesiae, quae a Christo Domino totius depositi veritatis divinitus revelatae custos ac interpres constituta est.

2316 Ac praeterea sensus litteralis Sacrae Scripturae eiusque expositio a tot tantisque exegetis, vigilante Ecclesia, elaborata,

[1] Pius IX, *Inter gravissimas*, 26 oct. 1870, Acta P. I, vol. V, p. 260.

ex commenticiis eorum placitis, novae cedere debent exegesi, quam symbolicam ac spiritualem appellant; et qua Sacra Biblia Veteris Testamenti, quae hodie in Ecclesia tamquam fons clausus lateant, tandem aliquando omnibus aperiantur. Hac ratione asseverant difficultates omnes evanescere, quibus ii tantummodo praepediantur, qui sensui litterali Scripturarum adhaereant.

Quae quidem omnia aliena sint a principiis ac normis hermeneuticis a Decessoribus Nostris fel. rec. LEONE XIII in Encyclicis Litteris „Providentissimus", et a BENEDICTO XV in Enc. Litt. „Spiritus Paraclitus", itemque a Nobis ipsis in Enc. Litt. „Divino afflante Spiritu" rite statutis nemo est qui non videat.

Ac mirum non est huiusmodi novitates, ad omnes fere theo- 2317
logiae partes quod attinet, iam venenosos peperisse fructus. In dubium revocatur humanam rationem, absque divinae „revelationis" divinaeque gratiae auxilio, argumentis ex creatis rebus deductis demonstrare posse Deum personalem exsistere; negatur mundum initium habuisse, atque contenditur creationem mundi necessariam esse, cum ex necessaria liberalitate divini amoris procedat; aeterna et infallibilis liberarum actionum hominum praescientia Deo item denegatur; quae quidem Vaticani Concilii declarationibus adversantur [1].

Quaestio etiam a nonnullis agitur num Angeli creaturae per- 2318
sonales sint; numque materia a spiritu essentialiter differat. Alii veram „gratuitatem" ordinis supernaturalis corrumpunt, cum autument Deum entia intellectu praedita condere non posse, quin eadem ad beatificam visionem ordinet et vocet. Nec satis; nam peccati originalis notio, definitionibus tridentinis posthabitis, pervertitur, unaque simul peccati in universum, prout est Dei offensa, itemque satisfactionis a Christo pro nobis exhibitae. Nec desunt qui contendant transsubstantiationis doctrinam, utpote antiquata notione philosophica substantiae innixam, ita emendandam esse ut realis Christi praesentia in Ss. Eucharistia ad quemdam symbolismum reducatur, quatenus consecratae species, nonnisi signa efficacia sint spiritualis praesentiae Christi eiusque intimae coniunctionis cum fidelibus membris in Corpore Mystico.

Quidam censent se non devinciri doctrina paucis ante annis 2319
in Encyclicis Nostris Litteris exposita, ac fontibus „revelationis" innixa, quae quidem docet corpus Christi mysticum et Ecclesiam Catholicam Romanam unum idemque esse [2]. Aliqui necessitatem

[1] Cf. Conc. Vat., Const. De Fide cath., cap. 1, De Deo rerum omnium creatore.

[2] Cf. Litt. Enc. *Mystici Corporis Christi*, AAS, vol. XXXV, p. 193 sq.

pertinendi ad veram Ecclesiam, ut sempiterno attingatur salus, ad vanam formulam reducunt. Alii denique rationali indoli „credibilitatis" fidei christianae iniuriam inferunt. . . .

2320 In comperto est quanti Ecclesia humanam rationem faciat, quod pertinet ad exsistentiam unius Dei personalis certo demonstrandam, itemque ad ipsius christianae fidei fundamenta signis divinis invicte comprobanda; parique modo ad legem, quam Creator animis hominum indidit, rite exprimendam; ac denique ad aliquam mysteriorum intellegentiam assequendam eamque fructuosissimam[1]. Hoc tamen munus ratio tum solum apte ac tuto absolvere poterit, cum debito modo exculta fuerit; nempe cum fuerit sana illa philosophia imbuta, quae veluti patrimonium iamdudum exstat a superioribus christianis aetatibus traditum, atque adeo altioris etiam ordinis auctoritatem habet, quia ipsum Magisterium Ecclesiae, eius principia ac praecipua asserta, a viris magni ingenii paulatim patefacta ac definita, ad ipsius divinae „revelationis" trutinam vocavit. Quae quidem philosophia in Ecclesia agnita ac recepta, et verum sincerumque cognitionis humanae valorem tuetur, et metaphysica inconcussa principia — rationis nempe sufficientis, causalitatis, et finalitatis — ac demum certae et immutabilis veritatis assecutionem.

2321 In hac philosophia plura sane exponuntur, quibus res fidei et morum neque directe nec indirecte attinguntur, quaeque propterea Ecclesia liberae peritorum disceptationi permittit; at quoad alia plura, praesertim quoad principia assertaque praecipua, quae supra memoravimus, eadem libertas non viget. Etiam in huiusmodi essentialibus quaestionibus, philosophiam quidem aptiore ac ditiore veste induere licet, efficacioribus dictionibus communire, quibusdam scholarum adminiculis minus aptis exuere, sanis quoque quibusdam elementis progredientis humanae lucubrationis caute locupletare; numquam tamen eam subvertere fas est, vel falsis principiis contaminare, vel quasi magnum quidem, sed obsoletum existimare monumentum. Non enim veritas omnisque eius philosophica declaratio in dies mutari possunt, cum potissimum agatur de principiis humanae menti per se notis, vel de sententiis illis, quae tum saeculorum sapientia, tum etiam divinae „revelationis" consensu ac fulcimine innituntur. Quidquid veri mens humana, sincere quaerens, invenire poterit, iam acquisitae veritati profecto adversari nequit; siquidem Deus, summa Veritas, humanum intellectum condidit atque regit, non ut rite acquisitis cotidie nova opponat, sed ut, remotis erroribus qui forte irrepserint, verum vero superstruat eodem ordine ac

[1] Cfr. Conc. Vat., D. B., 1796.

compagine quibus ipsa rerum natura, ex qua verum hauritur, constituta cernitur. Quapropter christianus, sive philosophus, sive theologus, non festinanter ac leviter amplectatur quidquid novi in dies excogitatum fuerit, sed summa sedulitate id perpendat ac iusta in trutina ponat, ne adeptam veritatem amittat, vel corrumpat, gravi profecto cum ipsius fidei discrimine ac detrimento.

Quae si bene perspecta fuerint, facile patebit cur Ecclesia 2322
exigat ut futuri sacerdotes philosophicis disciplinis instruantur „ad Angelici Doctoris rationem, doctrinam et principia"[1], quandoquidem plurium saeculorum experientia probe noscit Aquinatis methodum ac rationem sive in tironibus erudiendis, sive in absconditis veritatibus pervestigandis, singulari praestantia eminere; ipsius autem doctrinam cum divina „revelatione" quasi quodam concentu consonare, atque ad fidei fundamenta in tuto collocanda efficacissimam esse, necnon ad sani progressionis fructus utiliter et secure colligendos[2].

Hac de causa quam maxime deplorandum est, philosophiam 2323
in Ecclesia receptam ac agnitam hodie a nonnullis despectui haberi, ita ut antiquata quoad formam, rationalistica, ut aiunt, quoad cogitandi processum, impudenter renuntietur. Dictitant enim hanc nostram philosophiam perperam opinionem tueri metaphysicam absolute veram exsistere posse; dum contra asseverant res, praesertim transcendentes, non aptius exprimi posse, quam disparatis doctrinis, quae sese mutuo compleant, quamvis sibi invicem quodammodo opponantur. Quare philosophiam nostris traditam scholis cum sua lucida quaestionum descriptione ac solutione, cum accurata sua notionum determinatione clarisque distinctionibus, utilem quidem esse posse concedunt ad propaedeusim scholasticae theologiae, mentibus hominum medii aevi egregie accommodatam; non tamen praebere philosophandi rationem, quae hodiernae nostrae culturae ac necessitatibus respondeat. Opponunt deinde philosophiam perennem nonnisi philosophiam immutabilium essentiarum esse, dum hodierna mens ad „exsistentiam" singulorum spectet ecesse est et ad vitam semper fluentem. Dum vero hanc philosophiam despiciunt, alias extollunt sive antiquas, sive recentes, sive Orientis, sive Occidentis populorum, ita ut in animos insinuare videantur quamlibet philosophiam vel opinationem, quibusdam additis, si opus fuerit, correctionibus vel complementis, cum dogmate catholico componi posse; quod quidem falsum omnino esse, cum praesertim de commentis illis agatur, quae vel „immanentismum" vocant, vel „idealismum", vel „materialismum"

[1] CIC, can. 1366, 2. [2] AAS, vol. XXXVIII, 1946, p. 387.

sive historicum, sive dialecticum, ac vel etiam „existentialismum" sive atheismum profitentem, sive saltem valori ratiocinii metaphysici adversantem, catholicus nemo in dubium revocare potest.

2324 Ac denique philosophiae nostris traditae scholis hoc vitio vertunt, eam nempe in cognitionis processu ad intellectum unice respicere, neglecto munere voluntatis et affectuum animi. Quod quidem verum non est. Numquam enim christiana philosophia utilitatem negavit et efficacitatem bonarum totius animi dispositionum ad res religiosas ac morales plene cognoscendas et amplectendas; immo semper docuit huiuscemodi dispositionum defectum causam esse posse cur intellectus, cupiditatibus ac mala voluntate affectus, ita obscuretur ut non recte videat. Immo Doctor Communis censet intellectum altiora bona ad ordinem moralem sive naturalem sive supernaturalem pertinentia, aliquo modo percipere posse, quatenus experiatur in animo affectivam quamdam „connaturalitatem" cum eisdem bonis sive naturalem, sive dono gratiae additam[1]; ac liquet quantopere vel suboscura huiusmodi cognitio investigationibus rationis auxilio esse valeat. Attamen aliud est voluntatis affectuum dispositioni vim agnoscere adiuvandi rationem ad certiorem ac firmiorem cognitionem rerum moralium assequendam; aliud vero est, quod isti novatores contendunt: facultatibus nempe appetendi et affectandi vim quamdam intuendi adiudicare, atque hominem, cum non possit rationis discursu cum certitudine discernere quidnam ut verum sit amplectendum, ad voluntatem declinare, qua inter oppositas opiniones ipse libere decernens eligat, cognitione et voluntatis actu incompte permixtis.

2325 Nec mirum est novis hisce placitis in discrimen adduci duas philosophicas disciplinas, quae natura sua cum fidei doctrina arcte conectuntur, theodiceam nempe et ethicam; quarum quidem munus esse censent non aliquid certi de Deo aliove ente transcendenti demonstrare, sed ostendere potius ea quae fides doceat de Deo personali ac de eius praeceptis, cum vitae necessitatibus perfecte cohaerere, ideoque omnibus amplectenda esse ut desperatio arceatur atque aeterna attingatur salus. Quae omnia ut Decessorum Nostrorum LEONIS XIII et PII X documentis aperte adversantur, ita cum Concilii Vaticani decretis componi nequeunt. Has quidem a veritate aberrationes deplorare supervacaneum esset, si omnes, etiam in rebus philosophicis, qua par est reverentia ad Magisterium Ecclesiae animum intenderent, cuius profecto est, ex divina institutione, non

[1] Cf. S. Thom., Summa theol., II-II, quaest. 1, art. 4 ad 3 et quaest. 45, art. 2, in c.

solum veritatis divinitus revelatae depositum custodire et interpretari, sed ipsis etiam philosophicis disciplinis invigilare, ne quid detrimenti ex placitis non rectis catholica patiantur dogmata.

Reliquum est ut aliquid de quaestionibus dicamus, quae 2326
quamvis spectent ad disciplinas, quae „positivae" nuncupari solent, cum christianae tamen fidei veritatibus plus minusve conectantur. Instanter enim non pauci expostulant ut catholica religio earumdem disciplinarum quam plurimum rationem habeat. Quod sane laude dignum est ubi de factis agitur reapse demonstratis; caute tamen accipiendum est ubi potius de „hypothesibus" sit quaestio, etsi aliquo modo humana scientia innixis, quibus doctrina attingitur in Sacris Litteris vel in „traditione" contenta. Quodsi tales coniecturales opiniones doctrinae a Deo revelatae directe vel indirecte adversentur, tum huiusmodi postulatum nullo modo admitti potest.

Quamobrem Ecclesiae Magisterium non prohibet quominus 2327
„evolutionismi" doctrina, quatenus nempe de humani corporis origine inquirit ex iam exsistente ac vivente materia oriundi — animas enim a Deo immediate creari catholica fides nos retinere iubet — pro hodierno humanarum disciplinarum et sacrae theologiae statu, investigationibus ac disputationibus peritorum in utroque campo hominum pertractetur, ita quidem ut rationes utriusque opinionis, faventium nempe, vel obstantium, debita cum gravitate moderatione ac temperantia perpendantur ac diiudicentur; dummodo omnes parati sint ad Ecclesiae iudicio obtemperandum, cui a Christo munus demandatum est et Sacras Scripturas authentice interpretandi et fidei dogmata tuendi[1]. Hanc tamen disceptandi libertatem nonnulli temerario ausu transgrediuntur, cum ita sese gerant quasi si ipsa humani corporis origo ex iam exsistente ac vivente materia per indicia hucusque reperta ac per ratiocinia ex iisdem indiciis deducta, iam certa omnino sit ac demonstrata; atque ex divinae revelationis fontibus nihil habeatur, quod in hac re maximam moderationem et cautelam exigat.

Cum vero de alia coniecturali opinione agitur, videlicet de 2328
polygenismo, quem vocant, tum Ecclesiae filii eiusmodi libertate minime fruuntur. Non enim christifideles eam sententiam amplecti possunt, quam qui retinent asseverant vel post Adam hisce in terris veros homines exstitisse, qui non ab eodem prouti omnium protoparente, naturali generatione originem duxerint,

[1] Cf. Allocut. Pont. ad membra Academiae Scientiarum, 30 novembris 1941: AAS, vol. XXXIII, p. 506.

vel Adam significare multitudinem quamdam protoparentum; cum nequaquam appareat quomodo huiusmodi sententia componi queat cum iis quae fontes revelatae veritatis et acta Magisterii Ecclesiae proponunt de peccato originali, quod procedit ex peccato vere commisso ab uno Adamo, quodque generatione in omnes transfusum, inest unicuique proprium[1].

2329 Quemadmodum autem in biologicis et anthropologicis disciplinis, ita etiam in historicis sunt qui limites et cautelas ab Ecclesia statuta audacter transgrediantur. Ac peculiari modo deploranda est quaedam nimio liberior libros historicos Veteris Testamenti interpretandi ratio, cuius fautores Epistulam haud ita multo ante a Pontificio Consilio de re biblica Archiepiscopo Parisiensi datam ad suam defendendam causam immerito referunt[2]. Haec enim Epistula aperte monet undecim priora capita Geneseos, quamvis cum historicae compositionis rationibus proprie non conveniant, quibus eximii rerum gestarum scriptores graeci et latini, vel nostrae aetatis periti usi fuerint, nihilominus quodam vero sensu, exegetis amplius investigando ac determinando, ad genus historiae pertinere; eademque capita, oratione simplici ac figurata mentique populi parum exculti accomodata, tum praecipuas veritates referre, quibus aeterna nostra procuranda salus innititur, tum etiam popularem descriptionem originis generis humani populique electi. Si quid autem hagiographi antiqui ex narrationibus popularibus hauserint (quod quidem concedi potest), numquam obliviscendum est eos ita egisse divinae inspirationis afflatu adiutos, quo in seligendis ac diiudicandis documentis illis ab omni errore immunes praemuniebantur.

2330 Quae autem ex popularibus narrationibus in Sacris Litteris recepta sunt, ea cum mythologiis aliisve id genus minime aequanda sunt, quae magis ex effusa imaginatione procedunt quam ex illo veritatis ac simplicitatis studio, quod in Sacris Libris Veteris etiam Testamenti adeo elucet ut hagiographi nostri antiquos profanos scriptores aperte praecellere dicendi sint.

Definitio assumptionis B.M.V.[3]

[Ex Constitutione Apostolica „Munificentissimus Deus", 1. Nov. 1950.]

2331 Haec omnia Sanctorum Patrum ac theologorum argumenta considerationesque Sacris Litteris, tamquam ultimo fundamento,

[1] Cf. Rom 5, 12—19; Conc. Trid., sess. V, can. 1—4.
[2] Die 16 ianuarii 1948: AAS, 40, 45—48.
[3] AAS 42 (1950) 767—770.

nituntur; quae quidem almam Dei Matrem nobis veluti ante oculos proponunt divino Filio suo coniunctissimam, eiusque semper participantem sortem. Quamobrem quasi impossibile videtur eam cernere, quae Christum concepit, peperit, suo lacte aluit, eumque inter ulnas habuit pectorique obstrinxit suo, ab eodem post terrestrem hanc vitam, etsi non anima, corpore tamen separatam. Cum Redemptor noster Mariae Filius sit, haud poterat profecto, utpote divinae legis observator perfectissimus, praeter Aeternum Patrem, Matrem quoque suam dilectissimam non honorare. Atqui, cum eam posset tam magno honore exornare, ut eam a sepulcri corruptione servaret incolumem, id reapse fecisse credendum est.

Maxime autem illud memorandum est, inde a saeculo II, Mariam Virginem a Sanctis Patribus veluti novam Hevam proponi novo Adae, etsi subiectam, arctissime coniunctam in certamine illo adversus inferorum hostem, quod, quemadmodum in protoevangelio (Gn 3, 15) praesignificatur, ad plenissimam deventurum erat victoriam de peccato ac de morte, quae semper in gentium Apostoli scriptis inter se copulantur (Rom cap. 5 et 6; 1 Cor 15, 21—26; 54—57). Quamobrem, sicut gloriosa Christi anastasis essentialis pars fuit ac postremum huius victoriae tropaeum, ita Beatae Virginis commune cum Filio suo certamen virginei corporis „glorificatione" concludendum erat; ut enim idem Apostolus ait, „cum ... mortale hoc induerit immortalitatem, tunc fiet sermo, qui scriptus est: absorpta est mors in victoria" (1 Cor 15, 54).

Idcirco augusta Dei Mater, Iesu Christo, inde ab omni aeternitate, „uno eodemque decreto"[1] praedestinationis, arcano modo coniuncta, immaculata in suo conceptu, in divina maternitate sua integerrima virgo, generosa Divini Redemptoris socia, qui plenum de peccato eiusque consectariis deportavit triumphum, id tandem assecuta est, quasi supremam suorum privilegiorum coronam, ut a sepulcri corruptione servaretur immunis, utque, quemadmodum iam Filius suus, devicta morte, corpore et anima ad supernam Caeli gloriam eveheretur, ubi Regina refulgeret ad eiusdem sui Filii dexteram, immortalis saeculorum Regis (1 Tim 1, 17).

Quoniam igitur universa Ecclesia, in qua viget Veritatis 2332
Spiritus, qui quidem eam ad revelatarum perficiendam veritatum cognitionem infallibiliter dirigit, multipliciter per saeculorum decursum suam fidem manifestavit, et quoniam universi terrarum orbis Episcopi prope unanima consensione petunt, ut tamquam

[1] Bulla „*Ineffabilis Deus*", Acta Pii IX, P I, vol. I, p. 599.

divinae et catholicae fidei dogma definiatur veritas corporeae Assumptionis Beatissimae Virginis Mariae in Caelum — quae veritas Sacris Litteris innititur, christifidelium animis penitus est insita, ecclesiastico cultu inde ab antiquissimis temporibus comprobata, ceteris revelatis veritatibus summe consona, theologorum studio, scientia ac sapientia splendide explicata et declarata — momentum Providentis Dei consilio praestitutum iam advenisse putamus, quo insigne eiusmodi Mariae Virginis privilegium sollemniter renuntiemus. . . .

2333 Quapropter, postquam supplices etiam atque etiam ad Deum admovimus preces, ac Veritatis Spiritus lumen invocavimus, ad Omnipotentis Dei gloriam, qui peculiarem benevolentiam suam Mariae Virgini dilargitus est, ad sui Filii honorem, immortalis saeculorum Regis ac peccati mortisque victoris, ad eiusdem augustae Matris augendam gloriam et ad totius Ecclesiae gaudium exsultationemque, auctoritate Domini Nostri Iesu Christi, Beatorum Apostolorum Petri et Pauli ac Nostra pronuntiamus, declaramus et definimus divinitus revelatum dogma esse: Immaculatam Deiparam semper Virginem Mariam, expleto terrestris vitae cursu, fuisse corpore et anima ad caelestem gloriam assumptam.

Quamobrem, si quis, quod Deus avertat, id vel negare, vel in dubium vocare voluntarie ausus fuerit, quod a Nobis definitum est, noverit se a divina ac catholica fide prorsus defecisse.

De studio psychologico humanitatis Christi[1].

[Ex Encycl. „Sempiternus Rex", 8. Sept. 1951.]

2334 Quamvis nihil prohibeat quominus humanitas Christi, etiam psychologica via ac ratione, altius investigetur, tamen in arduis huius generis studiis non desunt qui plus aequo vetera linquant, ut nova astruant et auctoritate ac definitione Chalcedonensis Concilii perperam utantur, ut a se elucubrata suffulciant. Hi humanae Christi naturae statum et condicionem ita provehunt ut eadem reputari videatur subiectum quoddam sui iuris, quasi in ipsius Verbi persona non subsistat. At Chalcedonense Concilium, Ephesino prorsus congruens, lucide asserit utramque Redemptoris nostri naturam „in unam personam atque subsistentiam" convenire vetatque duo in Christo poni individua, ita ut aliquis „homo assumptus", integrae autonomiae compos, penes Verbum collocetur.

[1] AAS 43 (1951) 638.

De amplexu reservato[1].

[Monitum S. Officii, 30. Iunii 1952.]

Gravi cum sollicitudine Apostolica Sedes animadvertit non 2335
paucos scriptores his ultimis temporibus, de vita coniugali agentes, passim palam et minute ad singula eam spectantia inverecunde descendere: praeterea nonnullos actum quemdam, *amplexum reservatum* nuncupatum, describere, laudare et suadere.

Ne in re tanti momenti, quae matrimonii sanctitatem et animarum salutem respicit, munere suo deficiat, Suprema Sacra Congregatio S. Officii, de expresso mandato SSmi D. N. D. Pii, divina Providentia Pp. XII, omnes praedictos scriptores graviter monet, ut ab huiusmodi agendi ratione desistant. Sacros quoque Pastores enixe hortatur ut in his rebus sedulo advigilent et quae opportuna sint remedia sollicite apponant.

Sacerdotes autem, in cura animarum et in conscientiis dirigendis, numquam, sive sponte sive interrogati, ita loqui praesumant quasi ex parte legis christianae contra „amplexum reservatum" nihil esset obiciendum.

De relatione matrimonii et virginitatis ad perfectionem hominis naturalem et christianam[2].

[Ex Encycl. „Sacra virginitas", 25. Martii 1954.]

Recentius autem eorum sententiam maerenti animo repro- 2336
bavimus, qui eo usque procedunt ut coniugium asseverent unum esse, quod naturale personae humanae incrementum debitamque perfectionem tueri possit[3]. Nonnulli enim affirmant divinam gratiam, a matrimonii sacramento *ex opere operato* impertitam, ita coniugii usum sanctum reddere, ut instrumentum evadat ad singulos animos cum Deo coniungendos efficacius quam virginitas ipsa, quandoquidem matrimonium christianum, non autem virginitas, sacramentum est. Quam quidem doctrinam utpote falsam ac detrimentosam denuntiamus. Utique enim hoc sacramentum divinam sponsis impertit gratiam ad coniugale officium sancte obeundum; utique mutui

[1] AAS 44 (1952) 546.
[2] AAS 46 (1954) 175 sq.
[3] Cf. Allocutio ad Moderatrices supremas Ordinum et Institutorum Religiosarum, d. 15. Septembris 1952 [AAS 44 (1952) 824].

amoris nexum confirmat, quibus iidem una invicem continentur; verumtamen non ad id institutum est ut coniugii usum veluti instrumentum reddat per se magis aptum ad sponsorum animos caritatis vinculo cum Deo ipso coniungendos[1]. Nonne potius Apostolus Paulus coniugibus ius agnoscit a matrimonii usu se abstinendi ad tempus, ut vacent orationi[2], idcirco quia eiusmodi abstinentia liberiorem reddit animum, qui velit caelestibus Deique supplicationibus se dedere?

Deinde asseverari non potest — ut quidam faciunt — „mutuum adiutorium"[3], quod sponsi in christianis nuptiis quaerunt, opem esse perfectiorem quam *solitudinem*, ut aiunt, *cordis* virginum et coelibum, ad propriam sanctitatem assequendam. Nam, quamquam ii omnes, qui perfectae castitatis institutum amplexi sunt, humano huiusmodi amore se abdicaverunt, nihilo secius hac de causa affirmari non potest eos ob hanc eandem privationem suam reddidisse humanam personam quasi imminutam ac despoliatam. Ii enim a caelestium ipso munerum Datore spirituale aliquid accipiunt, quod quidem illud in immensum exsuperat „mutuum adiutorium", a coniugibus sibi invicem impertitum . . .

---

[1] Cf. Decretum S. Officii De matrimonii finibus, d. 1. Aprilis 1944 [AAS 36 (1944) 103 (Denz. 2295)].

[2] 1 Cor 7, 5.

[3] Cf. CIC can. 1013 § 1.

APPENDIX

S. BONIFACIUS I 418—422.

De primatu Romani Pontificis [1].

[Ex ep. «Manet beatum» ad Rufum et ceteros episcopos per Macedoniam etc., 11. Martii 422.]

Manet beatum apostolum PETRUM per sententiam domi- 5000
nicam universalis Ecclesiae ab hoc sollicitudo suscepta, quippe quam evangelio teste [Mt 16, 18] in se noverit esse fundatam. Nec umquam eius honor vacuus potest esse curarum, cum certum sit summam rerum ex eius deliberatione pendere. Quae res animum meum usque ad Orientis loca, quae per ipsam sollicitudinem quodammodo videmus, extendunt. . . . Absit hoc a Domini sacerdotibus, ut in hunc aliquis eorum cadat reatum, ut in nova quippiam usurpatione temptando, inimica sibi faciat scita maiorum, aemulum se illum specialiter habere cognoscens, apud quem Christus noster sacerdotii summam locavit, in cuius contumeliam quisquis insurgit, habitator caelestium non poterit esse regnorum. «*Tibi*», inquit, «*dabo claves regni coelorum*» [Mt 16, 19], in quod nullus absque gratia ianitoris intrabit. «*Tu es*», inquit, «*PETRUS et super hanc petram aedificabo Ecclesiam meam*» [Mt 16, 18]. Quicunque igitur cupit etiam ante Deum nostrum sacerdotii dignitate censeri, quoniam ad Deum PETRO suscipiente pervenitur, in quo Ecclesiam, sicut supra memoravimus, universalem certum est esse fundatam, ⟨debet⟩ esse *mitis et humilis corde* [Mt 11, 29], ne incipiat discipulus contumax illius, cuius ⟨superbiam⟩ imitatus est, poenam subire doctoris. . . .

Quoniam locus exigit, si placet recensete canonum sanctio- 5001
nes, repperietis, quae sit post ecclesiam Romanam secunda

[1] C. Silva-Tarouca S. J., Epistularum Rom. Pontificum ad vicarios per Illyricum aliosque episcopos Collectio Thessalonicensis, 1937, p. 27 sqq [Textus et documenta. Ser. theol. 23].

sedes, quaeve sit tertia. A quibus ideo ita rerum videtur ordo distinctus, ut se ecclesiarum pontifices ceterarum sub una tamen . . . [ecclesia?] eodemque sacerdotio habere cognoscant, quibus caritate servata propter ecclesiasticam disciplinam debeant esse subiecti. Et quidem haec sententia canonum a vetustate duravit, et nunc usque, Christo nostro favente, perdurat. Nemo unquam apostolico culmini, de cuius iudicio non licet retractari, manus obvias audacter intulit, nemo in hoc rebellis extitit, nisi qui de se voluit iudicari. Servant ecclesiae magnae praedictae . . . per canones dignitates: Alexandrina et Antiochena [cf. n. 163 436], habentes ecclesiastici iuris notitiam. Servant inquam statuta maiorum, . . . in omnibus deferentes, et eius vicissitudinem recipientes gratiae, quam se in Domino, qui pax nostra est, nobis debere cognoscunt. Sed quia res postulat, adprobandum documentis est, maximas orientalium ecclesias in magnis negotiis, in quibus opus esset disceptatione maiore, Sedem semper consuluisse Romanam, et quotiens usus exegit, eius auxilium postulasse. Sanctae memoriae Athanasius ⟨et⟩ Petrus Alexandrinae sacerdotes ecclesiae, huius Sedis auxilium postularunt[1]. Cum Antiochena ecclesia per multum temporis laboraret, ita ut fierent illinc propter hoc ipsum saepe discursus, primo sub Meletio, postea sub Flaviano, Apostolicam Sedem manifestatum est esse consultam. Ad cuius auctoritatem post multa, quae ab ecclesia nostra gesta sunt, nemini dubium est, Flavianum communionis gratiam recepisse, qua in perpetuum caruerat, nisi hinc super hoc scripta manassent[2]. Clementissimae recordationis princeps Theodosius Nectarii ordinationem, propterea quia in nostra notione non esset, habere non existimans firmitatem, missis e latere suo aulicis cum episcopis, formatam huic a Sede Romana dirigere regulariter depoposcit, quae eius sacerdotium roboraret[3]. Ante breve tempus, id est sub praedecessore meo beatae recordationis INNOCENTIO, Orientalium ecclesiarum pontifices, dolentes se a beati PETRI communione seiunctos, per legatos pacem, sicut caritas vestra retinet, poposcerunt[4]. Quo tempore Apostolica Sedes omnia non difficulter indulsit, illi parens magistro, qui ait: *Cui autem aliquid donastis, et ego; nam et ego ⟨quod donavi⟩, si quid donavi, propter vos in persona Christi, ut non possideamur a Satana; non enim ignoramus versutias eius* [2 Cor 2, 10 sq], id est, qui semper dissen-

[1] Cf. S. IULII I epistulas Jf 183 185 sq 188; et S. DAMASI ep. Jf 233 236.
[2] Cf. S. DAMASI ep. Jf 235.
[3] Cf. Concilii CONSTANTINOP. ep. ad S. DAMASUM Cst p. 567.
[4] Cf. S. INNOCENTII I ep. Jf 305—310; Cst p. 843 sqq.

sione laetatur. Quoniam igitur ad probandam veritatem arbitror, quae diximus, Fratres carissimi, exempla sufficere, quamvis plura vestra notione teneantur, absque fraternitatis iniuria conventui vestro volumus his litteris obviatum, quas a nobis per Severum Apostolicae Sedis notarium, animis acceptissimum nostris, e nostro latere destinatum, videatis esse directas. Convenientes, ut condecet fratres, ne quis volens in nostra communione durare, fratris et consacerdotis nostri Perigenis[1] iterum ad discutiendum in medium nomen adducat, cuius sacerdotium apostolus PETRUS semel iam Spiritus sancti suggestione firmavit, nihil huic relinquens in posterum quaestionis, cui, dum constitueretur a Nobis, per eius temporis spatium, quo vacuit, nihil omnino constet obiectum. . . .

S. SIXTUS III 432—440.

De Incarnatione[2].

[«Formula unionis» anni 433, quo pax inter S. Cyrillum Alex. et Antiochenos instaurata est, approbata a S. SIXTO III.]

Περὶ δὲ τῆς θεοτόκου παρθένου ὅπως καὶ φρονοῦμεν καὶ λέγομεν, τοῦ τε τρόπου τῆς ἐνανθρωπήσεως τοῦ υἱοῦ τοῦ θεοῦ, ἀναγκαίως, οὐκ ἐν προσθήκης μέρει, ἀλλ᾽ ἐν πληροφορίας εἴδει, ὡς ἄνωθεν ἔκ τε τῶν θείων γραφῶν ἔκ τε τῆς παραδόσεως τῶν ἁγίων πατέρων παρειληφότες ἐσχήκαμεν, διὰ βραχέων ἐροῦμεν, οὐδὲν τὸ σύνολον προστιθέντες τῇ τῶν ἁγίων πατέρων τῶν ἐν Νικαίᾳ ἐκτεθείσῃ πίστει. Ὡς γὰρ ἔφθημεν εἰρηκότες, πρὸς πᾶσαν ἐξαρκεῖ καὶ εὐσεβείας	De Dei autem Genetrice 5002 Virgine quemadmodum et sapimus et dicimus et de modo humanationis unigeniti Filii Dei necessariae, non additamenti causa, sed ad satisfactionem proprie desuper tam de divinis scripturis quam de traditione sanctorum patrum adsumentes habuimus, breviter dicimus, nihil omnino addentes fidei sanctorum patrum, quae in Nicaea exposita est. Sicut enim iam diximus, ad omnem sufficit et pietatis co-

[1] S. BONIFACIUS I Perigenem Corinthi episcopum confirmaverat, sed non omnes huic constitutioni acquieverunt.
[2] Textus graecus ex ep. Iohannis Antiocheni ad SIXTUM, ACOec I 1, 7, p. 159; ML 50, 603 sqq; — latinus ex ep. eiusdem Iohannis ad Cyrillum, prout exstat ACOec I 2, p. 103. Idem symbolum habetur in ep. S. Cyrilli Alex. ad Iohannem Antioch., MG 77, 176; vide R n. 2060. «Etsi quidem nulla propria sententia approbationis formulae unionis per Romanum Pontificem servata est, ex omnibus tamen, quae XYSTUS de facto unionis inter Iohannem et Cyrillum scribit, dubium non videtur, eum formulam approbasse», dicit B. Silva-Tarouca S.J., Institutiones hist. eccl. Pars II, fasc. I (1933) 135. Cf. SIXTI ep. 5, ad Cyrillum, ML 50, 602 sqq.

γνῶσιν καὶ πάσης αἱρετικῆς κακοδοξίας ἀποκήρυξιν. Ερούμεν δὲ οὐ κατατολμῶντες τῶν ἀνεφίκτων, ἀλλὰ τῇ ὁμολογίᾳ τῆς οἰκείας ἀσθενείας ἀποκλείοντες τοῖς ἐπιφύεσθαι βουλομένοις, ἐν οἷς τὰ ὑπὲρ ἄνθρωπον διασκεπτόμεθα.

5003 Ὁμολογοῦμεν τοιγαροῦν τὸν κύριον ἡμῶν Ἰησοῦν Χριστὸν τὸν υἱὸν τοῦ θεοῦ τὸν μονογενῆ, θεὸν τέλειον καὶ ἄνθρωπον τέλειον ἐκ ψυχῆς λογικῆς καὶ σώματος, πρὸ αἰώνων μὲν ἐκ τοῦ πατρὸς γεννηθέντα κατὰ τὴν θεότητα, ἐπ' ἐσχάτου δὲ τῶν ἡμερῶν τὸν αὐτὸν δι' ἡμᾶς καὶ διὰ τὴν ἡμετέραν σωτηρίαν ἐκ Μαρίας τῆς παρθένου κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα, ὁμοούσιον τῷ πατρὶ τὸν αὐτὸν κατὰ τὴν θεότητα καὶ ὁμοούσιον ἡμῖν κατὰ την ἀνθρωπότητα. Δύο γὰρ φύσεων ἕνωσις γέγονε, δι' ὃ ἕνα Χριστόν, ἕνα κύριον ὁμολογοῦμεν. Κατὰ ταύτην τὴν τῆς ἀσυγχύτου ἑνώσεως ἔννοιαν ὁμολογοῦμεν τὴν ἁγίαν παρθένον θεοτόκον διὰ τὸν θεὸν λόγον σαρκωθῆναι καὶ ἐνανθρωπῆσαι καὶ ἐξ αὐτῆς τῆς συλλήψεως ἑνῶσαι ἑαυτῷ τὸν ἐξ αὐτῆς ληφθέντα ναόν. Τὰς δὲ εὐαγγελικὰς καὶ ἀποστολικὰς περὶ τοῦ κυρίου φωνὰς ἴσμεν τοὺς θεολόγους ἄνδρας τὰς μὲν κοινοποιοῦντας ὡς ἐφ' ἑνὸς προσώπου, τὰς δὲ διαιροῦντας ὡς ἐπὶ δύο φύσεων, καὶ τὰς μὲν θεοπρεπεῖς κατὰ τὴν θεότητα τοῦ Χριστοῦ, τὰς δὲ ταπεινὰς κατὰ τὴν ἀνθρωπότητα παραδιδόντας.

gnitionem et omnem haereticae perfidiae abdicationem. Dicimus autem non praesumentes illicita, sed confessione propriae infirmitatis excludentes eos, qui exsurgere volunt contra ea, quae ultra hominem disceptamus.

Confitemur igitur dominum nostrum Iesum Christum filium Dei unigenitum, Deum perfectum et hominem perfectum ex anima rationali et corpore, ante saecula ex Patre genitum secundum deitatem, in ultimis autem diebus eundem propter nos et propter nostram salutem ex Maria Virgine secundum humanitatem, consubstantialem Patri eundem secundum deitatem et consubstantialem nobis secundum humanitatem. Duarum enim naturarum unitas facta est; unde unum Christum, unum filium, unum dominum confitemur. Secundum hanc inconfundibilem unitatem confitemur sanctam Virginem Dei genetricem, quia Deus Verbum incarnatus est et humanatus est et ex ipso conceptu adunivit sibi ex ipsa assumptum templum. Evangelicas autem et apostolicas de Domino voces scimus deiloquos viros aliquotiens has consociantes tanquam de una persona dictas, aliquotiens autem dividentes tanquam de duabus naturis et has quidem Deo condecentes secundum deitatem Christi, humiles autem secundum humanitatem tradentes.

URBANUS IV 1261—1264.

De obiecto et vi actionis liturgicae rememorativae [1].

[Ex Bulla «Transiturus de hoc mundo», 11. Aug. 1264.]

Alia namque, quorum memoriam agimus, spiritu menteque 5004
complectimur: sed non propter hoc realem eorum praesentiam obtinemus. In hac vero sacramentali commemoratione, Iesus Christus praesens, sub alia quidem forma, in propria vero substantia, est nobiscum.

ALEXANDER VII 1655—1667.

De gravitate materiae in rebus venereis [2].

[Ex Resp. S. Officii, 11. Febr. 1661.]

An confessarius sollicitando propter parvitatem materiae sit 5005
denuntiandus?

Resp.: Cum in rebus venereis non detur parvitas materiae, et, si daretur, in re praesenti non dari [detur?], censuerunt esse denuntiandum, et opinionem contrariam non esse probabilem.

Ad decreta S. Officii 11. Febr. 1661 lectores remittit BENEDICTUS XIV in Const. «Sacramentum Poenitentiae», 1. Iun. 1741, § 1 (Docum. V in Cod. Iuris Can.).

INNOCENTIUS XII 1691—1700.

De matrimonio ut contractu et sacramento [3].

[Resp. S. Officii ad Mission. Capucc., 23. Iul. 1698.]

An matrimonium inter apostatas a fide, et antea rite bapti- 5006
zatos, post apostasiam, publice more gentilium vel mahumetanorum initum, sit vere matrimonium et sacramentum.

Resp.: Si adsit pactum dissolubilitatis, non esse matrimonium neque sacramentum; si vero non adsit, esse matrimonium et sacramentum.

---

[1] BR(T) III (1858) 705.

[2] F. M. Cappello S.J., Tract. can.-mor. de sacramentis II, P. I, De Poenit., ed. 2 (1929) n. 668, nota 39.

[3] P. Gasparri, Codicis Iuris Can. fontes IV, n. 761; Collectanea S. C. de Prop. Fide I, n. 248.

INDEX SCRIPTURISTICUS.

(Numeris crassis indicatur definitio de textu citato.)

INDEX SYSTEMATICUS

RERUM DOGMATICARUM ET MORALIUM.

(Littera C indicatur canon Codicis Iuris Canonici, numero italico sententia damnata.)

REVELATIO.

Revelationis possibilitas et necessitas.

Revelationis factum et obiecta (mysteria).

Revelationis acceptatio (Fides).

prius factam 1622 1650. et usu rationis cognitam *1068* 1626 1651 1670 1790 2146 (etiam methodo scholastica 1652).

Non sufficit cognitio solum probabilis *1171*, neque mere subiectiva (Pseudo Mysticorum) *1273*, nec sola interna experientia *2081* aut inspiratio privata 1812; sed requiritur notitia certa de facto revelationis *1171* 1623 sqq 1634 sqq 1639 *1715* 1790 1812, 2106 sq (licet infidelis ductus opinione minus probabili non credens non excusetur ab infidelitate *1154*). Ad fidem amplexandam nemo invitus cogendus est 1875; at revelatio sub Ecclesiae magisterio semel acceptata assensu suspenso in dubium vocari nequit 1794 1815; hinc dubium positivum non est basis theologicae inquisitionis (Hermes) 1619 sqq 1815; reprobandus est Indifferentismus omnis vel Latitudinarismus 1613 sq 1646 sq 1677 1689 *1715 sqq* 1815 1874 1932 2199.

Rationis vires, officia, limites.

I d Non omnis certitudo soli fidei innititur *553 sq*; certitudo naturalis habetur non tantum de primo principio vel de iis, quae in ipsum resolvi possunt *558* 2320 sq, sed certitudine evidentiae (gradus admittente *556*) cognoscimus substantias materiales *557*, rerum efficientiam causalem *559 sqq* 2320, rerum a Deo distinctionem *562 sqq* et exsistentiam temporalem *565*, exsistentiam intellectus proprii et voluntatis *566*; quod non omnia apparentia sint vera *567*, quod Deus et creatura sint aliquid *568*. Non est primum et unicum principium: «Si aliquid est, aliquid est» *570*. Futura, etiam contingentia, habent determinatam veritatem *719 sqq*. — Immediata Dei cognitio (ad mentem Ontologistarum) intellectui humano non est essentialis *1659 sqq*. — Veritas ipsa est immutabilis *2058* ***2310*** *sq* 2321 sqq. Ratio sine revelatione et gratia etiam quasdam veritates religiosas cognoscere potest ante susceptam fidem *1022 1391* 1616 sqq 1626 1650 1652 1670 1785 1795 1806 2072, ut Dei exsistentiam 1622 1650 1670 1672 1785 1806 *2072 sq* (ipsamque demonstrare 1670 2145, ut etiam eius naturam et attributa 1670). Dei infinitatem 1622, animae spiritualitatem et immortalitatem 1650, hominis libertatem 1650, factum creationis 1806, Dei dominium 1806, miracula 1813, divinitatem revelationis Mosaicae 1623 1627, et christianae 1624 sq 1627.

Ante fidei acceptationem ratio potest et debet certo cognoscere (praeter factum revelationis) motiva credibilitatis (praeambula fidei) *1171* 1622 sqq 1634 sq 1637 sqq 1651 1790 sqq 1799 1812 2145 2305 ***2319*** 2320 inter quae eminent vaticinia et miracula Christi *1707* 1790 1813 *2028* 2145, et Ecclesia per se ipsa 1638 1794 1957.

Post susceptam fidem ratio potest aliquam mysteriorum intelligentiam assequi 1796 2320, non tamen omnes veritates revelatas perspicere aut argumentis evidentibus probare 282 442 1616 1636 sq 1642 1655 sq 1668 sq 1671 sqq 1682 *1704 1709* 1796 1816 *1915* 2120; sic v. g. lumine naturali attingere nequit finem suum supernaturalem eiusque media 1668 sq 1671 sqq 1791.

Humana ratio non est ab omni errore immunis 1618; quare ipsi non nimis fidendum est 1679; non est autonoma, sed increatae veritati subiecta 1789 1810; neque unica norma est, qua veritates (ad salutem necessariae) cognoscantur 1616 sq 1619 sqq 1634 sq 1636 1639 *1703 sq* 1786 1793 1808; non est aequiparanda religioni 1642 *1708*.

Homo non habet sentiendi, dicendi, scribendi libertatem immoderatam 1613 sq 1666 sqq 1674 1679 1690 *1779* 1877, sed limitatam 1932.

Mutua inter revelationem et rationem relatio.

Revelatio et ratio sibi invicem contradicere non possunt I e 738 1634 sq 1649 1797 sqq 1878 1947 2023 sq 2109 2146, nec fides humanae rationi refragatur 1635 1706.

Ratio revelatas veritates explicat, tuetur, defendit 1635 1652 1799.

Revelatio vero rationem ab erroribus liberat, illustrat, confirmat 195 1616 1635 1642 sqq 1786 1799 1807 2305, certitudinem et puritatem cognitionis naturalis fovet 1786; est Philosophiae rectrix infallibilis 1656 1681, et norma eius negativa 1681 *1714*; nec tantum Philosophus, sed Philosophia ipsa magisterio fidei subest. 1674 sqq 1682 sq *1710 1714* 2073 2085 sq, et Theologiae ancillari debet 442 sq 1656 *1710* 2087 2120; hinc errores rationis recte et utiliter proscribuntur ab Ecclesia 1674 sqq *1711* 1798 1817 2093; cuius iudicio acquiescendum est etiam quoad res nondum expresse definitas 1683 sq *1712 1722* 1820 *2008* 2113 sq 2313 C 1324.

Theologia aliter tractanda est atque scientia naturalis 442 sq 1642 1656 1666 sq 1670 sqq 1681 *1708* 1795 1808 2104; methodus et principia theologiae scholasticae reicienda non sunt 1657 1680 *1713 2308*; omnis speculatio de veritatibus revelatis inniti debet doctrinae Ecclesiae et Patrum 320 323 325 1616 sq 1619 sqq 1657 2086 2120 2312 sq, atque etiam in verbis sana forma retinenda et terminologia communiter recepta servanda est 320 442 sq 1658 1800 *2309 sqq*.

Revelationis fontes.

Fons revelationis scriptus sunt *libri canonici utriusque Testamenti* 32 84 92 96 162 245 706 sq 783 sq 1787 1809 2001 sqq 2116 sqq C 1323 § 1, quorum habetur versio authentica in Vulgata 785 1787 2292. I f

Hi libri integri cum omnibus suis partibus ut sacri et canonici suscipiendi sunt 784 1787, atque fideliter custodiendi 2198, tanquam a D o, qui utriusque Testamenti auctor est 28 348 421 464 706 sq 783 1787 1952 *2009 sqq*, seu Spiritu Sancto dictante 1951 inspirati 706 (quid sit inspiratio: 1952 *2009 sq)* atque ut tales Ecclesiae traditi 783 sq 1787 1809 *2010 sq 2061* 2090 2100 2102 2115 2179 sq; et ad unanimem consensum Patrum et sensum Ecclesiae 786 995 1788 1944, secundum sana principia diiudicandi et interpretandi sunt 1946 sqq *2012 sqq 2061* 2146 2186 sqq 2293 2302 2316 2329 sq, in specie libri, qui pro historicis habentur

1979 sq *2013 sqq* 2186 sq *2294*; Pentateuchus 1997 sqq eiusque priora capita 2121 sqq 3002; liber Isaiae 2115 sqq; liber Psalmorum 2129 sqq; Evangelia secundum Matthaeum 2148 sqq; 2164 sqq, Marcum et Lucam 2155 sqq 2164 sqq, Ioannem 2110 sqq; Actus Apostolorum 2166 sqq; epistolae pastorales S. Pauli 2171 sqq; epistola ad Hebraeos 2176 sqq.

S. Scripturae vera competit inerrantia 494 570 r 783 *1707* 1787 *2011 sqq* 2102 2179 sqq 2186 sqq *2315*.

Lectio s. Scripturae non omnibus necessaria est *1429 1567*, neque omnibus convenit *1429 sqq* 1604 sqq attamen non omnino interdicitur 1630 sqq; versiones autem vernaculae non quaelibet permittuntur 1603 sq 1607 sq, nec sine notis et approbatione 1630 sqq C 1391.

Fons revelationis alter est *traditio ecclesiastica* 125 159 164 173 212 302 sq 308 320 336 349 442 783 sq 786 995 1469 sqq 1787 1792 2083 2095 2147 **2314** C 1323 § 1; Patrum auctoritas in rebus fidei et morum summa est 270 sqq 302 303 320 336 *1320* 1657 1788 1948 2083 2145 sqq, speciatim S. Augustini 128 173 a (cum debita restrictione *1320*); theologorum etiam doctrinae communes tenendae *609 651 1576 1579* 1652 1680 sqq, praesertim vero S. Thomae Aquinatis 2191 sq **2322** C 1366 § 2, salva libertate circa controversias in scholis catholicis vigentes 2192; moderni auctores non temere praeferendi sunt *1127*; Ecclesiae usus sunt norma credendi 140 995, «ut legem credendi lex statuat supplicandi» 139 2200.

Nullus alius fons exsistit revelationis (publicae) praeter libros canonicos et traditionem apostolicam 783 *2021*,

adeo, ut ipsa fides seu doctrina christiana sit immutabilis 160 1656 *1705* 1800 1818 *2060 sqq*, salvo progressu plenioris cognitionis rerum revelatarum 1639 1800.

ECCLESIA.

Essentia.

II a Ecclesia est *societas* a Christo Deo instituta 703 1618 1821 sqq 1959 *2052 sqq* 2088 2091 sqq 2145 C 100 § 1, populus fidei, finis, rerum ad finem idonearum communione unus, uni eidemque subiectus potestati, societas ortu divina, fine rebusque fini proxime inservientibus supernaturalis, membra quod attinet humana 1959, constituens unum corpus mysticum sub Christo capite 468 705 ***2319*** formata de latere Christi 480 2291. Finis Ecclesiae est partam per Christum salutem simulque inde manantia beneficia ad omnes omnium aetatum homines fundere 1821 1955 2203, et speciatim vivo et authentico magisterio doctrinam Christi tueri eamque integram et incorruptam propagare 1957 2145.

Est societas perfecta et independens 330 sqq *498* 1698 *1719 sq* 1841 sq 1847 1867 1869 2203, cum organisatione immutabili *2053*, cum iure possidendi etiam temporalia 1697 *1726 sq* et

cum potestate temporali *1725*, et immunitate *1730 1732*, et foro proprio *1731*; visibilis et cognoscibilis ex *notis* ipsi inhaerentibus eamque ab aliis religiosis coetibus distinguentibus 86 223 247 347 430 sq 464 468 999 1686 1793 sq 1821 sqq 1955 sq; est hierarchica 41 sq 44 sq 150 sqq 272 361 424 426 434 *498* 675 687 853 960 966 sq 2145 C 107 C 108 C 329 § 1 C 948, adeoque laici nullam habent facultatem de rebus ecclesiasticis disponendi 361, immo neque inferioris ordinis sacerdotes vi ordinationis suae *1509*; neque a communitate fidelium potestas derivatur in hierarchas *1500 1502 sq* 1822 sq; est monarchica i. e sub uno capite supremam potestatem habente constituta 44 *498 633 658 sq 1325* 1500 *1503* 1698 sq 1821 2091 *2147 a* C 218 sq; est una (fide, regimine, communione 1960) et unica 14 86 246 sq 347 423 430 464 468 480 1685 sqq 1954 sqq (non duplex, carnalis et spiritualis *485*); sancta 1 2 6 9 86 288 347 464 468 480 1686; catholica 1 6 9 14 54 86 288 347 423 464 468 1686; apostolica 14 86 247 288 347 423 464 468 570 a 1686; quae est Romana 460 570 a 1686 1794, v. III a—i; est perpetua 1793 1821 1955 *2052*; est omnibus ad salutem necessaria, «extra quam nulla salus» nec remissio peccatorum 2 sqq 14 39 sq 246 sq 423 430 468 sq 570 b **714** 999 sq 1473 1613 sq 1646 sqq **1677** *1716 sqq* 1954 sqq 2199 ***2319*** C 731 § 2 C 1322 § 2; unde:

Ecclesiae ***membra*** esse debent (saltem voto) quicunque salvari II b volunt 388 468 *629* 1646 sq C 1322 § 2; membra sunt baptizati (etiam parvuli 869 sq), non soli praedestinati aut fideles *627 629 631 sq 647 1422 1515*, sed perfecti et peccatores *473* 838 *1358 1413 1422—1428*, etiam praesciti *631 sq 646*, principes et reges 1688 *1754*, orientales et occidentales *1738*; at praedestinati non necessario sunt semper membra Ecclesiae *631 sq*.

Ecclesia non est bipartita in carnalem et spiritualem *485*, neque in tres ramos divisa, scl. Romano-Catholicam, Graeco-schismaticam, Anglicanam 1685 sq 2199.

Non-baptizati non pertinent ad corpus Ecclesiae 895, deficientes a doctrina definita deficiunt ab unitate Ecclesiae 1641.

Potestas.

Potestas docendi (Infallibilitas).

Factum infallibilitatis. Ecclesia habet iure divino ius et officium II c doctrinam revelatam custodiendi 1675 et exponendi *1444* C 1322 § 1, et in hoc munere est infallibilis 160 ***767 1512*** 1617 1839 1957 sq 1969 2147, per inhabitantem Spiritum Sanctum 302, quo iuvante depositum fidei inviolabiliter servat 159 sq *1445 1501*, et infallibiliter explicat 1797 sq 1800 C 1322, neque unquam erravit *1723*.

Subiectum infallibilitatis: *Papa* est infallibilis etiam sine con- II d sensu Ecclesiae *1325* C 1323 § 2; cf. III f.

Concilia oecumenica simul cum Papa ea confirmante 164 173 212 226 sq 250* *768 sq 1723* C 222 § 2 C 227 sq, quae universam

Ecclesiam repraesentant 270 sqq 349 657 sqq *769 sq* 999 sq 1085 sq; docentur a Spiritu Sancto 930 C 1322 sq; quare numquam erraverunt in rebus fidei aut morum *1723*; constituuntur episcopis 340 et aliis ad normam C 223; non pendent a praesentia principum 331 340.

Concilia particularia et nationalia non sunt infallibilia *1593 1736* C 1326; hinc in rebus fidei vel morum non ferunt irrefragabile iudicium *1511 1593 1736*; porro dioecesana non iudicant de decretis sedium superiorum *1511*.

Ecclesia per orbem dispersa infallibilis est in proponenda doctrina Christi tradita 1683 1792 C 1323 § 1.

Episcopi singuli, quamvis in docendo non infallibiles, fidelium tamen suis curis commissorum sub auctoritate Romani Pontificis veri doctores seu magistri sunt *1506* C 1326 non vero *presbyteri,* licet in synodo congregati *1510 sq*, nec *laici* 1936 c 1958 *2006*.

II e **Obiectum** infallibilitatis sunt res ad fidem et mores pertinentes *767 786 1449 sq* 1797 sq 1800 *2005* ipsaque doctrina, catholicae Ecclesiae solius religionem esse veram *1721*, et quae cum fide sunt maxime copulata 1948 (non vero ordinationes dispensatoriae 333); interpretatio veri sensus sacrae Scripturae 32 786 995 1788 *2002 sqq 2061*, damnatio errorum circa fidem et mores 161 2146 2211 2253, atque etiam facta dogmatica 224 sqq 1098 sq 1350 *1513 sq*, adeo ut dogmata sint normae credendi et agendi *2026*.

II f **Exercitium** infallibilitatis: Ecclesia infallibilitatem suam exercet sive solemni iudicio sive ordinario magisterio universali 1683 1792 C 1323 § 1, definiendo veritatem revelatam *1721*, invigilando fidei subditorum *1444* C 247, idque iure et officio 1797 sq; non potest negligere veritatem *1449*, neque eam impugnare *1450*, neque permittere obscurationem veritatum graviorum fidei aut morum *489 1445 sq 1449 1501 1552 sq 1567 1576 sq* 1821 1967; nec rursus tractare errores semel (definitive) damnatos 161; nec dogmatis definiti mutare sensum *2080*; nec potest constituere disciplinam nocivam *1578*; hinc eius iudicio acquiescendum est etiam in rebus nondum expresse definitis 1683 sq *1712 1722* 1820 2113 sq **2313** C 1324; nec sufficit silentium obsequiosum 1350.

In iure et officio docendi omnes gentes Ecclesia a qualibet potestate civili est independens C 1322 § 2.

Iure postulat praeviam librorum censuram *2001*.

Potestas regendi (Iurisdictio).

II g **Natura** iurisdictionis: Ecclesia habet iurisdictionem Apostolis horumque successoribus datam *379*, ad animarum salutem et fidei puritatem procurandam 1675, omnimodam et directam in rebus religiosis *1285 sqq 1502 1505* 1841 1847 1866 C 1553, et saltem indirectam in temporalibus 469 (duo gladii) 1697 *1724*, eamque divinam 469 et perpetuam 287 *1577* 1688 1696

2093 etiam quoad exteriorem ordinem 1696 sq; quare ei competit potestas legifera, iudicialis, coactiva 411 *499 sq 1504 sq* 1697 *1724*; punit speciatim censuris ecclesiasticis 357 *499 591 sqq 610 643 sqq* 681 sqq *763 sq 1440 sqq 1546 sqq* C 2214 § 1 (quae non cessant reo correcto et contumacia cessante *1144*), non tamen de se ultione cruenta 401; et haec iurisdictio non pendet a probitate vel praedestinatione subiecti *486 545 588 595 637 646 648 650 656* 661. Praeceptis Ecclesiae tenentur etiam perfecti *473*.

Obiecta et *functiones* iurisdictionis ecclesiasticae praecipue haec II h
sunt: administratio sacramentorum 437 *491 sqq* 931 *1744* C 731; in specie causae matrimoniales 973 sq 978 982 1454 1500 a *1559 sq* 1600 1640 *1768 sqq* 1865 1991 sqq 2066 sqq C 1016 C 1960; praedicatio verbi divini 434 *449 sqq 594* 687 sq C 1327 sq; electio et ordinatio episcoporum 339 363 *1750 sq* 1842 C 109, et clericorum 960 967 C 109 C 1352; cura religiosorum et monialium *1752 sq* C 487 sqq; concessio indulgentiarum 467 550 *622 676 729* 989 998 1471 C 911; institutio festorum *1573* C 1247; directio studii theologici 422 1666 sqq *1733 1746* 1843 sqq C 589 C 1365, lectionis et interpretationis S. Scripturae *1567* 1602 sqq 1630 sqq 1941 sqq 1979 sq 1997 sqq 2001 sqq, institutionis religiosae (in scholis) 1695 *1745 sqq* C 1372 sq C 1381; v. XI p; generatim cura rerum sacrarum omnium et aliquatenus etiam temporalium et externarum 361 *458 sq 495* 685 sq *1286 sq 1322 1504 1696 sq 1724 sqq* 1841 2253 C 1495 sq C 1499.

Relationes.

Ad **Statum:** Ecclesia in rebus suis independens est a pote- II i
state civili 161* 305 333 361 *1575* 1688 1697 sq *1719 sq 1728 sqq 1741 sqq* 1841 sq 1847 1867 1869 2190 C 1556 C 1597 C 2198 C 2214, speciatim in causis matrimonialibus: cf. II h; non obest civitatum saluti temporali 333 1936; neque invidet «recentiori civitatum disciplinae» 1878 sq; sit unica Status religio *1777 sqq*.

Iurisdictio eius extenditur etiam super principes et reges 469 *1322* 1688 *1754* C 1557 § 1 C 2227, necnon nationes 1688, super vitam publicam, familiam, educationem (in scholis christianis) *1745 sqq* 1995 2197 C 1372—1383, v. XI p; quare potest leges iniustas irritare 1842, et brachium saeculare invocare 401 468 sq *640* 682 *773* 1689 sqq C 2198; nec tamen negotiis mere politicis et terrenis sine ratione se immiscere potest Ecclesia 1841 2190 et agnoscit domini civilis, licet peccatoris, potestatem *595 597 656*. Ecclesia ius habet possidendi independens a Statu *495 596* 685; recte a dominis saecularibus ditata est *619*. In legum discrepantia Ecclesiae, non reipublicae parendum est *1742* 1841 sq 1850 1936 b.

Ecclesiae nationales a Papa independentes non sunt tolerandae *1324 1737*.

Ecclesia non est a Statu separanda 1615 1688 *1755* 1867 1995 2092 sq, sed concordiae modus ineundus 1866 1870 2205.

Ecclesia agnoscit Statum eiusque iura 1841 1855 sqq 1866 sqq 1933 sqq. Status gubernari nequit sine religionis eiusque catholicae respectu 1689, nec potest proclamare conscientiae et cultuum libertatem 1690 (salva cultuum necessaria tolerantia 1874), vel ius palam manifestandi quoscunque conceptus 1690, vel verae iuris notioni substituere vim facti 1691 *1759*, vel insectari familias religiosas 1692, vel auferre facultatem corrogandi eleemosynas 1693, vel permittere opera servilia diebus certis 1693. Status non est fons omnium iurium *1739*; non habet potestatem indirectam negativam in sacris *(exsequatur, appellatio ab abusu) 1741* 1866, nec ius in conflictu praevalens *1742*, nec ius rescindendi Concordata *1743*.

II k *Ad* ***scientias:*** Ecclesia auctoritatem habet in Philosophos et Philosophiam 1682 *1710*, etiam in rebus nondum expresse definitis 1683 sq; quare errores philosophicos tolerare non debet 1674 sqq *1711 sq*; errores in fide non possunt esse legitimae conclusiones scientificae 1797 sq 1947; a propriis autem methodis Ecclesia scientias non arcet 1681 1799, neque roprobat studia scientifica *609* 1878 sq *2057*.

II l *Ad* ***culturam:*** Ecclesia prodest culturae humanae *609 1740* 1799 1878 sq 1936 2205 sq; eius doctrina humanae societatis bono et commodis non adversatur 1634 *1740*, nec liberum scientiae progressum impedit 1679 *1712 sq* (nec per methodum scholasticam 1680 *1713*); non debet se cum liberalismo et recenti civilitate reconciliare *1780*; non obest verae libertati 1873 1876 sq 1932 1936; potest in rebus disciplinaribus temporum variis conditionibus se accommodare 1931 1968, quin tamen doctrinae capita quaedam omittat aut molliat 1800 1967 *2065*.

ROMANUS PONTIFEX.

S. PETRUS Apostolorum Princeps.

III a Christus promisit et contulit beato PETRO primatum iurisdictionis in universam Ecclesiam 163 466 570c 1821 sqq; hinc PETRUS est Princeps Apostolorum 351 466 *496* 570c *655* 694 1823 sq, et maior sancto Paulo *1091 2147a*; est Vicarius Christi *496* 673, Ecclesiae fundamentum 351 1821 1824 1976 2145 et caput *633* et principium unitatis visibile 247 1821 1960 sq; «a quo ipse episcopatus et tota auctoritas emersit» 100. Sui primatus PETRUS conscientiam habuit *2055*.

PETRUS habet successores 468 sq 570d *766*, et iure quidem divino perpetuos 1824 sq; quae successio invenitur in episcopo Urbis Romae 570a sqq 1824 C 218.

Tres sedes S. PETRI exhibentur 163. Ipse fundavit Ecclesiam Romanam 1824, et simul cum Paulo a Nerone interfectus esse traditur 163.

Romanus Pontifex Successor S. PETRI.

Primatus Iurisdictionis.

Exsistentia Primatus: Romanus Pontifex tenet (et semper tenuit) III b
primatum in universam Ecclesiam 41 57a sqq 87 100 100* 109 sq 112 149 149* 161* 163 230 247 298 326 332 341 350 sq 357 436 466 468 *484* 570d *589* 674 694 740 *765 sqq* 999 sq *1319 sq 1322 sqq* 1473 1500 1734 1826 sqq 1831 sqq 1960 sq *2055* sqq III b
2147a 5000 sq; hic primatus est summus et plenus 466 694 C 218; non est introductus per Ecclesiam 332 *1503*, neque ab Imperatore (Rom.) *635*, sed immediate a Christo institutus *765 sq*, qui in persona PETRI episcopum Romanum caput totius Ecclesiae fecit 570c sqq 694 *765 sq* 999 1500 1824 sqq, idque unicum 468 sq *653 1091*, nec solum ministeriale *1503*, sed ita ut iure divino habeat supremam potestatem 466 694 1500 1825 sq 1831 C 109 C 219, eamque ordinariam et immediatam in omnes et singulos 1831, et privilegia immutabilia 332, modo sit rite electus *652* 674, quamvis forte sit malus *588 638 sq 646 650*, vel non praedestinatus *637 646 648*.

Est Romanus Pontifex PETRI successor 57b 57e 87 109 112 466 570d *639* 674 694 740a 999 1473 1677 1824 sqq 1832 sqq 5000 sq C 218 § 1, et vicarius Christi *617* 694 740a *765* 999 1473 1500 1826.

Extensio Primatus: Romanus Pontifex auctoritatem habet super III c
Concilia 466 717 740 *768 1319 1323 sq 1506 sqq 1574 1598 sq* C 2332; iurisdictionem habet in episcopos 57a sqq 149 570h 1500 *1506 sqq* 1823 1961; quare est superior ordinarius dioecesium 1500 C 218 § 2 et omnium ecclesiarum 466, quod tamen non nocet iurisdictioni episcoporum, sed eam roborat 466 1828 1962; aliquam potestatem habet in principes et res publicas *1322 1754* C 1557; et generatim omnis baptizatus ei subiectus est quoad res sacras 468 sq 570a *1734* 1827 1831 C 87; et qui renuit subesse Romano Pontifici aut cum membris Ecclesiae ei subiectis communicare recusat, schismaticus est 570a C 1325 § 2.

Functiones Primatus: Romanus Pontifex pascit, regit, gu- III d
bernat totam Ecclesiam 109 sq 468 sq 694 1500 1698 sq 1826 1831 1961 C 218; et particularem Romanam *636 sq*; solus condit canones 570 k; ipse legitimas edit decretales *618*; habet plenam potestatem rerum spiritualium *1323 sq*; hinc disponit de thesauro Ecclesiae v. XII l, concedit indulgentias v. XII l, indicit, transfert dissolvit Concilia 740 C 222 § 2; constituit episcopos 968 *1750 sq* C 329 § 2, eosque transfert, iudicat, punit 570h 570p; dispensat in legibus Ecclesiae *491 sqq 731* C 81; est summus iudex 57a sqq 330 352 469 570f *731 1440* 1830 C 1569, a quo nulla datur appellatio 330 sq 333 341 353 469 570g 717 1830 5001 C 1880, qui a nemine iudicari potest 330 333 353 570g 1830 sq C 1556; potest statuere casus reservatos 903 C 893, eosque pro tota Ecclesia *1545* C 895 C 2245; necnon excommunicare absque totius Ecclesiae consensu praesumpto *1440*.

III e *Consequentiae:* Romanus Pontifex est pater et doctor omnium Christianorum 694; totius Ecclesiae caput 694; est radix unitatis Ecclesiae 1686 1960 1976; hinc: ei subesse est «de necessitate salutis» 469 570b 570l 5000, et «Ubi Papa, ibi Ecclesia» 1500 1686; ecclesiae nationales ab eo separatae repugnant *1738*; oboedientia ei praestari debet quoad iura Ecclesiae 999 1698 sq C 2231; non subiacet Imperatori (Romano) *497* 570i; libere agit in universa Ecclesia *1734*; quare etiam invito gubernio civili commercium exercere potest cum episcopis et omnibus fidelibus *1749* 1829 C 2333; quibus forum eius semper patet 466 1830 C 1569; litterae eius valent et promulgari possunt etiam sine gubernii civilis venia (seu «regio placito») *1728* 1829 1847, sine qua etiam gratiae eius valent *1729*. Non debet se adaptare liberalismo moderno *1780*. Recte vocatur «Sanctissimus» *649*.

Infallibilitas Romani Pontificis.

III f Romanus Pontifex statuere potest articulos fidei et leges morum operumque bonorum *767*, et in his statuendis (et in determinando sensu verborum alicuius libri theologici 1098 sq) est infallibilis 100 100* 109 110 129 139 142 160 171 sq 351 570q 1000 *1319*, quando «ex cathedra loquitur» 1838 sqq C 1323 § 2; hinc est supremus Doctor Ecclesiae 694 1832 sqq C 218, cuius definita sententia irretractabilis est 109 110 159 1830 1880, etiam ante consensum Ecclesiae (docentis) *1325* 1839, vel Concilii universalis *768* 1839 C 1332 § 2.

Romanus Pontifex nunquam erravit in rebus fidei aut morum 171 sqq 273 *1723* 1836 (nec LIBERIUS 93); quare recte dicitur fidei propugnator 129, cuius munus est fidei veritates definire et defendere 466 570q 1836, quod nunquam fit in detrimentum scientiae 1679 *1712*. Eiusdem decretis assensus et oboedientia debetur, etiamsi fidei morumque dogmata non attingunt 1698.

Principatus civilis Romani Pontificis.

III g Regnum spirituale Romani Pontificis cum temporali principatu compatibile est *613* *1775*; abrogatio huius principatus non prodest Ecclesiae *1776*; quare non est privandus omni dominio et cura temporali *1727*.

Electio et persona.

III h Romanus Pontifex iure a Cardinalibus eligitur *620* C 160; rite electus est verus Ecclesiae Pastor 674 C 219, eiusque caput 1500, quamvis forte non sit praedestinatus vel malus: v. III b.

Sedes Romana.

III i Sedes Romana est sedes S. PETRI 57b 57e 163 298 351 694 1824, quae (invito Papa) transferri nequit *1735*; quare Ecclesia Urbis Romae est veritatis magistra et vindex 1679, mater et (utpote ab errore immunis 740b) magistra omnium fidelium 433 436 460 *617* *2056*, et omnium ecclesiarum 859 910 946 999 sq, quibus est praestantior 163 *621*, super quas tenet principatum potestatis 436 earumque est caput 57e — idque non ex mere politicis conditionibus, sed ex divinae providentiae ordinatione 1827 *2056*.

DEUS UNUS.

Dei exsistentia et cognoscibilitas.

Exsistit Deus 1 sq 6 sq 9 sqq 13 15 17 19 39 54 86 428 703 994 1782 1801: quod rationis lumine certo cognosci potest 1622 1650 1670 sqq 1785 1806 2072 2106 sq 2145 necnon demonstrari 1670 2145, etiam sine gratia *1391* ***2317*** **2320**, insuper Deus seipsum revelavit 429 1785 sqq; hinc eius exsistentia etian credi potest et debet 1782; immediata autem Dei visio animae non est naturalis *475*, multo minus illi essentialis aut congenita aut cum ipso lumine intellectus identica est *1659* *1662 sq* *1927*; neque Deus immediate in rebus manifestatur *1891 sqq*; «Deus est» et «Deus non est» non significat idem *555*. IV a

Dei essentia et attributa.

Deus non est nisi unus 1 sq 6 sq 9 sqq 13 15 17 19 39 54 86 420 sq 462 703 994 1782 1801, distinctus a mundo 433 *507* *523* *1660 sq* *1664* *1701* 1782 1803 sq *1891 sqq* 2108 *2189* **2305**; non coepit simul cum mundo *501*; est super omnia excelsus 1782. IV b

In Deo varia attributa distinguuntur: est simplex 389 428 993 1782, et immutabilis 254 346 428 463 703 *1701* 1782 1804, increatus 39, aeternus 39 254 346 428 463 703 1782 (isque solus 391), immensus 39 428 1782, incomprehensibilis 254 428 1782, ineffabilis 428 1782, substantia spiritualis 1782, in et ex se beatissimus 1782; nulla tamen est distinctio realis inter attributa et naturam vel inter ipsa 294 389 993; neque ideo omnis distinctio in Deo reici debet *523 sq*.

Dei relationes ad extra.

Deus est infinite intelligens 1782, cognoscens omnia 300 316 321 sq 1784, etiam libera futura 321 1784 ***2317***, praeterita, praesentia, futura scientia visionis *2184*, et infinite perfecte volens 1782, omnipotens 1 sqq 39 *210* 316 346 *374* 428 461 sqq 703 1782, voluntate libera in operando ad extra *374* 706 1655 1783 1805; non debet oboedire diabolo *586*; potuit aliter facere quae fecit *374*. IV c

Non exsistit duplex principium mundi, bonum et malum 19 sqq 29 54 86 237 343 421 461 469 706 sq 994 1783 1801; Deus est fons omnis veritatis et potestatis 1649; est etiam unus idemque in Vetere et Novo Testamento 28 348 421 464 706.

DEUS TRINUS.

Unitas Naturae.

Trinitas Personarum.

Explicationes variae et modus loquendi.

DEUS CREATOR.

Creatio.

Creaturae.

VI b *Duplex creatura* distinguenda est (a Deo distincta *1701* 1782 1803): visibilis et invisibilis, corporalis et spiritualis 9 13 19 54 86 343 421 428 461 706 994 1783 1802 1804 sq **2318**, natura creata, etiam materia, de se est bona 37 236 sq 242 421 425 706 713, est mutabilis 706, non est idem ac Verbum *1909*, neque est purum nihil *526 1901 sqq*, neque omnia unum sunt *522*.

Coelum, stellae, aqua non sunt animata *208*; nec cibi carnium de se immundi *244*.

VI c *Angeli* exsistunt et sunt spirituales 428 461 706 994 1783 1802 1804 sq **2318**, non propagantur *533*; ipse diabolus creatus est bonus 237; item et alii daemones 428 574 a.

VI d *Homo* non est Dei substantia 1701, sed est creatus 241 sq 1783 1801 1806 2123; constat ex duabus substantiis 295, scl. ex anima seu spiritu et corpore (non per diabolum ficto 242) seu carne 295 428 481 1783 *1914*; est ergo caro intellectualiter animata 255. Hominis finis est, ut in societate et sub auctoritate a Deo ordinata vitam ducens, omnes suas facultates in laudem Creatoris plene excolat atque artis aliusve vocationis suae munere fideliter fungendo temporalem simul et aeternam sibi comparet felicitatem 2270.

Adam fuit primus homo 101 228 a 2123, ex quo totum genus humanum 2280 **2328** neque ante eum in alio mundo homines fuere *717 c*. De origine corporis Adae: 2123 2285 **2327**.

Anima humana non est pars divinae substantiae aut unum quid cum Verbo 20 31 235 348 *511 sqq*, nec increata vel increabilis *527*; sed creatur a Deo 20 144* 170 *527* **2327** ex nihilo 348, non praeexsistit 203 236; non generatur a parentibus 170 *533 1910*; neque a sensitiva evolvitur ad intellectivam *1910 sqq*; est substantia 295, non una in omnibus 738, sed in singulis una 338, iam ante partum infusa *1185*; non est naturaliter aut bona aut mala 236 243 *642*.

Anima est rationalis et intellectualis 148 216 255 290 338 344 393 422 429 480 738; sed non est ipsa unicum obiectum evidentis cognitionis *557*; est immortalis 2 sqq 16 40 86 738; unitur cum corpore non accidentaliter *1911 sq 1914*, sed est corporis forma vere per se et essentialiter 480 sq 738 1655, est praedita libertate 129 sq 133 sqq 140 174 181 186 316 sq 322 325 348 *373 776* 793 797 *1027 sq 1039 1065 sqq 1093 sqq 1291 1360 sq 1912 1914*, quae libertas probari potest tum ex Scriptura *1041*, tum ratione 1650.

[De anima separata v. XIV a et b.]

VI e Homo natura sua est ens sociale 1856 2270, unde omnes pares esse non possunt 1849 1851; cf. XI i—p.

Finis Creationis et Providentia.

VI f *Finis*, quem Deus in creando habuit, non est ipsius beatitudo 1783, sed manifestatio bonitatis suae 1783. Mundi finis est gloria Dei 134 1805 2270, rerum omnium principii et finis 1785. Qui tamen finis non aequaliter malo hominis opere et bono obtinetur *504 sqq*, obtinetur non solum omnimoda renuntiatione *508*. cf. XI a sqq XIII d.

Providentia sua Deus gubernat visibilia et invisibilia VI g
421 1784, eaque protegit 254, vere agendo in mundum et homines *1702*; non vult mala sicut bona *514*; et peccata permittit tantum 816; posset mala impedire *375*; non debet oboedire diabolo *586*; neque omnipotentiam suam nobis communicat aut subicit *1217 sq*. Homo non est sub directione astrorum 35 239 sq, nec fato regitur *607*.

DEUS ELEVANS.

Ordo supernaturalis.

Deus elevavit creaturas rationales (Angelos et homines) VII a
ad statum exigentias naturae excedentem *1001—1007 1009 1021 1023 sq 1079* 1671 sqq *3018*, qui non est transformatio in Deum *510*, aut in unigenitum Dei Filium *511 sqq 520 sqq*, neque identificatio cum humanitate Christi *520 sqq*, neque manifestatio ipsius esse in plenitudine suae formae realis *1926*;

sed est destinatio ad finem supernaturalem 1786 (sine revelatione rationi non vestigabilem 1669), qui consistit in Dei visione et fruitione 530 693; ad quem homo per actus supernaturales tendere debet 180 190 198 714 809 842 *1002 1004 sq 1011 sqq 1023 1027*; quare distinguendum est inter opus naturaliter (moraliter) bonum et opus meritorium finis supernaturalis 190 *1008 1034 1036 sqq 1061 sq 1065 1289 sq 1394 1524*.

Ordine supernaturali naturalis perficitur 2206 2224 2237.

Homo primigenius.

(Status naturae integrae.)

Primus homo constitutus fuit sine peccato 316 793 in sancti- VII b
tate et iustitia 788; habuit liberum arbitrium 133 186 316 793, et dona supernaturalia *1008 1024*: integritatis 192 *1026* 2123 2212, atque immortalitatis 101 175 788 793 *1006 1078 1517* 2123 2212.

Gratia (iustitia) primi hominis non erat sequela creationis neque ipsi naturae debita *1008 1023 sqq 1026 1385 sqq*; sed Deus hominem creare potuit sine hac gratia supernaturali *1021 1023 sq 1079 1516 sq*; etiam talem qualis nunc nascitur *1055*.

Ad conservandum statum primigenium homo egebat gratia 192 *1001 sqq*; et merita eius non erant mere humana et naturalia *1001 sqq 1007 1009 1384*.

Peccatum originale.

Homo suggestione diaboli peccavit 428. Adam per peccatum (ori- VII c
ginans) perdidit sanctitatem et iustitiam totusque secundum corpus et animam in deterius commutatus est 174 200 b

788 2123 2212, factus «massa perditionis» 316, sub potestate diaboli 788 793.

Haec Adae praevaricatio non ipsi soli nocuit, sed tota propago ex ea contraxit peccatum (originatum) 102 109a 130 144* 175 316 348 *376 536* 574a 711 789 sqq 793 1643 sqq; quod tamen non consistit in concupiscentia, quae improprio sensu «peccatum» appellatur 792.

Peccatum originale non imitatione, sed propagatione seu gene ratione ex semine Adae transfunditur 109a 711 790 sq 795 2229 est verum peccatum 101 174 sq 789 sqq ***2318*** **2328** et reatus culpae, non poenae tantum *376*; est unicuique proprium 790 795, quamvis non personale *532*; inest ipsis parvulis 102 410 *532* 791, Christianorum aeque atque infidelium *534*; est voluntarium, non habituali voluntate parvuli *1048*, sed ratione originis *1047*· et differt a peccato actuali ratione consensus 410, atque etiam ratione poenae. quae pro peccato originali solo est carentia visionis Dei 410, cum parvuli non-baptizati damnentur quidem (poena damni), neque tamen Deum actu odio habeant *1049*, nec poenam ignis (sensus) sustineant 493a *1526*.

Deletur peccatum originale in baptismo regenerationis 101 sq 109a 160b 329 348 790 sqq, qui saltem voto suscipiendus est (bapt. flaminis) 388 413.

Homo non debet pro peccato originali poenitentiam agere per totam vitam *1309*.

B. Maria V. peccatum originale omnino non contraxit: v. VIII k.

Homo lapsus.

(Sequelae peccati originalis. Status naturae lapsae.)

VII d Homo per peccatum Adae in peius mutatus est 188 195 200b 1643 sq: mortalis factus est 101 109a 175 793, et sub potestate diaboli 711 788 793, ab ingressu in coelum impeditus 711, aeternae morti obnoxius 734.

Intellectus eius obscuratus est 195 788 1616 1627 1634 1643 1670.

Libertas voluntatis ut capacitas ad bonum (supernaturale) plane excidit 105 130 133—135 181 186 194 317 811; et quoad reliqua (naturalia) liberum arbitrium destructum quidem non est *160a 776* 793 797 815 *1065 1298 1388*, sed attenuatum 160a 181 186 199 793; potest tamen homo quaedam bona (naturalia) etiam sine gratia agere *1008 1022 1025 1027 sqq 1037 sq 1065 1351 sqq 1372 1388 sqq 1414 1524*; etsi sine speciali privilegio omnia venialia peccata vitare nequit 107 sq 471 804 833 *1275 sq 1282*.

Ergo non omnia opera infidelium seu peccatorum sunt peccata aut splendida vitia *1025 1035 1298 1388*; neque in omnibus actibus serviunt cupiditati dominanti *1040 1523 sq*; et materialia peccata, quae coacte seu ex ignorantia invincibili fiunt, non sunt formalia propter voluntatem Adae *1291 sq*.

Inest homini lapso fomes peccati, a quo penitus se liberare nequit 792 *1275*; quo tamen non impeditur ingressus in coelum *743* 792; nam concupiscentiae motus involuntarii non sunt transgressio legis *1050 sq 1074 sqq*.

Potuisset Deus ab initio talem creare hominem, qualis nunc nascitur *1055*.

DEUS REDEMPTOR: CHRISTUS.

(Incarnatio. Christologia.)

Verus Deus.

Christus est verus Deus 2 sqq 13 20 33 39 42a 54 57* 86 111a 113 sq 116 sq 143 sq 148 220 224 255 283 288 290 344 392 422 462 480 708 710 993 994 *2027 sqq* 2088 5003; unde recte dicitur Verbum Patris 118 sq 224; idemque Patris Filius 1597, ipsi consubstantialis 13 54 86 148 220 480 708 993 1460 5003, aequalis Patri 118, ab ipso non separatus 66, nec eius extensio vel collectio 66; Deus de Deo 13 86, genitus non factus 13 39 54 61, unigenitus 13 54 86, unus de Trinitate 216 222 255 291 *372* 708, per quem omnia facta sunt 54 86 422; ipse inconvertibilis 27 54, aeternus 54 66, impassibilis 27. Christi divinitas ex Evangeliis probatur *2027 2030* 2096 sq; cf. V c. **VIII a**

Verus Homo.

Idem Christus est verus homo 13 18 25 33 40 111a 114 143 sq 148 220 258 283 288 290 344 393 422 429 462 480 708 1463; conceptus de Spiritu Sancto 2 6 9 13 etc., non ex viro 13 20, vere ex matre genitus 2 6 9 13 257 285 422 708 993; habet animam rationalem 25 111a 148 216 255 283 290 344 422 429 462 480 709 sq 1463 5003, intellectualem 13 216 255 422 429 480, non mere sensitivam 710, vere humanam 13 65 *204*, quae tamen non prius exstitit *204*; et habet corpus 13 26 111a 148 290 480 708 710 1463 5003, i. e. veram carnem humanam 20 216 255 sqq 393 422 429, non phantasticam 20 344 462 710, nec coelestem 710, statim ab initio cum divinitate coniunctam 205; et eius anima est vere, per se et essentialiter forma corporis 216 480. Adeoque Christus est per omnia nobis similis absque peccato 1463. **VIII b**

Duae Naturae.

Sunt igitur in Christo duae naturae 18 20 33 42a 111a 143 sq 148 168 213 sqq 283 288 344 422 429 462 710 1463 5003, quae substantialiter quidem differunt 260; attamen sunt indivisae 148 259 sqq 1463 5003, inseparabiles 148 283 288 290 314a 1463, inconfusae 111a 148 168 219 sq 259 sq 288 290 314a 1463; quare dicitur esse «ex duabus et in duabus naturis» 259 462 708. **VIII c**

Utraque natura retinet proprietates suas 72 258 262 288 290 708 1463, et facultates intelligendi et volendi 263 265 sqq 288

Una Persona.

(Unio hypostatica.)

Sequelae et modus loquendi.

DEUS REDEMPTOR: OPUS CHRISTI.

(Redemptio. Soteriologia.)

Mysteria vitae Christi.

promissus 794, protoparenti 2123. Ipse non est fictio mythica *1707*.

Christus incarnatus et conceptus est de Spiritu Sancto ex Maria Virgine 2 sqq 13 40 63 86 148 255 422 429 708 993 994;

deinde natus est ex Maria Virgine 2 sqq 122 143 sq 148 233 282 sq 314 a n 344 422 709 sqq, ut legitimus *717 f*; non fuit filius sancti Ioseph 993;

vitam agens manducavit, bibit, dormivit, fatigatus est 422; esurivit, sitivit, doluit, flevit 20; fuit pauper, sed non absolute *494 577*; ius habuit proprietatis *577* (rebus suis utendi, eas vendendi seu donandi, ex ipsis alia acquirendi 494); sponte tributum solvit Caesari 495; semper conscientiam habuit suae dignitatis messianicae *2035*;

passus est 2 sqq 13 34 54 86 143 sq 422 480; idque sponte 255 *717 d*, qua homo 72 344 709;

crucifixus sub Pontio Pilato 2 sqq 20 86 222 255; nec dici potest, quod inferior Christi pars in cruce non communicaverit superiori suas involuntarias perturbationes *1339*;

mortuus est 3 sqq 16 20 42 a 286 344 422 429 462 993 1463, morte (iuxta Evangelia) piaculari *2038*; pro nobis peccatum factus est 286, et sacrificium obtulit 938 sq 951; ex cuius latere post mortem aperto vera fluxit aqua, non phlegma 416 sq 480; (de sanguine sparso Ecclesia nihil definivit 718);

sepultus est 2 sqq 20 86 255 344 462;

descendit ad inferos 3 6 40 429 462, in anima (non per potentiam tantum) *385* 429; sed infernum non abrogavit *532* 574 a;

resurrexit (tertia die) 2 sqq 13 16 20 40 54 86 255 429 462 994 *2036* 2084, ut Ps 15, 10 sq praedictum 2272, propria virtute 286, vera carnis resurrectione 344 422 429 462 709, animae ad corpus resumptione 422 462, historice demonstrabili *2036 sq*; et vere deinde, sed sine indigentia, manducavit 344 422;

ascendit in coelum 2 sqq 13 20 54 86 255, cum carne et anima 13 344 429 462 709;

sedet ad dexteram Patris 2 sqq 13 16 86 255 344, in carne 73 422 462 709, iuxta modum exsistendi naturalem 874;

misit Spiritum Sanctum 344;

regnat in aeternum 9 13 16 86;

iudicabit vivos et mortuos 2 sqq 13 40 54 86 228 a 287 344 422 427 429 462 994, veniens in corpore suo 13 73 255 422 709.

MARIA MATER DEI ET VIRGO.

VIII i Maria est Mater Christi ideoque vere et proprie Dei genitrix 20 91 111 a 113 144 201 sq 214 218 256 sq 290 422 708 993 1462 5002; sed genuit tantum Filium, non Trinitatem 284.

VIII k Maria fuit virgo inviolata 13 20 91 113 144 201 sq 214 255 sq 282 290 344 429 462 708 735 993 1462; et perpetuo remansit (ante partum et in partu et post partum) 91 256 282 314 a n 734 993; quare purificatione non indigebat *1314*.

Concepta est immaculata, i. e. sine labe originalis peccati 256 734 sq 792 *1073* 1100 1641 2147 a, sed non ob semen incorruptum ad eam transfusum *1924*; neque passa aut mortua est ob peccatum originale *1073*.

Ex speciali privilegio erat libera ab omni peccato, etiam veniali 256 833; universis sanctitate praestat 1978 a; opera bona externa peregit *1260*; intercedit apud Deum pro hominibus 734; quare laude digna est *1316*, et etiam a perfectis amanda *1255 sq*.

Ipsa est gratiarum omnium mediatrix 1940 a 1978 a, et quodam modo cum Christo corredemptrix 1978 a n.

Assumpta est cum corpore in caelum 1641 nota, 2291 **2331** sqq.

DEUS SANCTIFICATOR: REDEMPTIONIS FRUCTUS.

Iustificationis notio.

Iustificatio non consistit in eo, quod peccata tantummodo teguntur aut non imputantur *742* 792 804 *1925*, neque in sola, licet vera, remissione peccatorum 483 799 821 (quae quidem semper cum ea coniuncta est 103 742 792 *1031 sqq 1043*), neque in oboedientia mandatorum *1042*, neque in favore Dei externo 821, neque in iustitiae et meritorum Christi mere externa imputatione 820 sq, nec formaliter in ipsius Christi iustitia 799 820; IX a

sed est talis conditio hominis, qua in se fit iustus et amicus Dei 799, translatus in statum adoptionis filiorum Dei 794 796 *1042 1523* 2212, et heredis vitae aeternae 799 2229, consors divinae naturae *1021 1042*; est sanctificatio et renovatio interna per gratiam sanctificantem (tanquam »permanens vitae supernaturalis principium« 2237) 197 *539* 792 795 sq 799 sq 809 *1069*, cum infusione fidei, spei, caritatis 410 800.

Causae iustificationis variae enumerantur 799 807.

Iustificationis via.

Quamvis nihil eorum, quae ad iustificationem conducunt, eam mereatur, sed omnia per gratiam fiant 176 sqq 187 194 sq 790 797 sqq 811 813 *1042*, et meritis Christi nitantur 103 sq 186 197 sq 790 794 sq 800 809 820 993, homo tamen (adultus) potest et debet se ad iustificationem disponere 797 sqq 814 817 819 823 897 915 *1029 sq 1418*, actibus supernaturalibus 797 sq 811 sqq *1042*, libere assentiendo et cooperando gratiae excitanti et adiuvanti 797, quam abicere potest 797 sq *1093 1095*; cui dispositioni correspondet mensura iustificationis sequentis 799. IX b

Dispositio fit actibus fidei, spei, caritatis, poenitentiae 798 813, observatione mandatorum 798 897.

Fides est humanae salutis initium 801, et necessarium fundamentum et radix iustificationis 178 200 b 801 1789 1793; sed non est prima gratia *1376 sq 1522*.

Non sufficit tamen fides sola *751 sq* 798 800 sqq 819 822 sq 829 sq 839 847 851 902 914, nec sola cum precibus *1418*, nec fides «fiducialis» 802 822 sq 851 922, nec late dicta ex testimonio creaturarum 200 *1173*, nec fides unius Dei sine explicita fide remuneratoris *1172* 1349 b, Trinitatis et Incarnationis *1214* 1349 a 1966 a. In symbolo fidei [v. n. 86] ut principio firmo et unico omnes Christi fideles convenire debent 782.

Poenitentia non consistit solum in emendatione vitae *747*, nec solum in fide fiduciali 802 822; sed est odium et detestatio peccati cum voto sacramenti 798, cum proposito novae vitae et observationis mandatorum 798 829 sqq.

Contritio, ad iustificationem semper necessaria 894 897 902, duplex esse potest: una caritate perfecta et altera imperfecta seu attritio 898 915.

Attritio sine caritate non est mala *744 746* 798 818 898 915 *1416 1525*; et potest esse supernaturalis *1304 sq 1525*; ad iustificationem debet esse supernaturalis *1207 1299*.

Contritio (caritate perfecta) cum voto sacramenti iustificat iam ante huius susceptionem *1033*, etiam extra casum necessitatis vel martyrii *1070 sq*.

Iustificationis (baptismalis) sequelae.

IX c Vide Baptismi effectus XII c. Nemo certitudine fidei potest aut debet scire se esse iustificatum 802 823 sq. Remanet in renatis concupiscentia 792 *1393*. Non sufficit credere et orare *1418*. Etiam innocentes a Deo affliguntur *1420*. Homo ob sui conservationem nequit se dispensare ab observatione legis divinae latae ob sui utilitatem *1421*.

Gratia actualis.

Natura gratiae (actualis).

X a Gratia (actualis) est adiutorium Dei supernaturale, quo homo aptus fit ad operandum prout oportet ad vitam aeternam obtinendam 103 sqq 132 sqq 177 sqq 200 a sq 797 sqq; non est auxilium externum tantum 104; sed per gratiam Deus «operatur in nobis sine nobis» 193; quamvis non omnia per solam gratiam fiant *1352 sqq*.

Gratia dat nobis non solum posse facilius, sed posse simpliciter 105 812, sanat naturam peccato originali vitiatam et restituit libertatem (filiorum Dei) 105 130 181 317 325.

Appellationes et divisiones.

X b Datur gratia illuminationis (in intellectu) et inspirationis (in voluntate) 135 sqq 180 797 *1521* 1791; gratia excitans (vocans) et adiuvans 179 200 317 797 sqq 807 813 sq; antecedens, concomitans, subsequens 809, incipiens et perficiens 806, praeveniens 177 187 191 196 317 348 797 813 *1377 1522*; operans (movens) 317 797 813 898 *1036*; externa et interna *1355*; elevans 130, sanans (medicinalis) 317; efficax, sufficiens, mere sufficiens (1090 1097) *1295 sq 1367 sq 1521*.

Necessitas gratiae.

Universe in negotio salutis gratia necessaria est 103 sqq 126 sq X c
130 sqq 176 sqq 199 200 a b *376* 793 sqq 811 sqq 2103; non solum gratia intellectus, sed et voluntatis 104 136 180 797; et *absolute* quidem (gratia elevans) ad salutariter operandum 105 135 178 sqq 186 190 193 sqq 198 sq 317 *373* 797 sqq 811 *1011 1521* 1789 1791; non autem ad bene operandum naturaliter (opera bona infidelium et peccatorum) *642 776 1027 1040 1298 1351 sqq 1523*.

In specie gratia (medicinalis) necessaria est ad cognoscendum verum 104 180 182 195, ad evitandum peccatum 103 sq 132 sq 136 186 sqq 2212, ad bene operandum 133 184 190 sqq *376* 806 *1011* 1054, ad orandum pro gratia 176 179 *1520*, ad desiderium salutis 139 177 198 798 *1518 1520*, ad initium fidei 141 178 199 200 b 797 sq *1376 sq* 2103, ad perseverandum 132 183 192 806 826 832 *1519*.

Gratuitas gratiae.

Gratia iustificationis non debetur orationi 176, neque aliis dis- X d
positionibus 179 *1518*; nam homo vocatur nullis meritis praecedentibus 135 sqq 176 sqq 191 200 200 a 797 sq 801 *1518*; sed cum accepta gratia potest mereri ulteriorem 803.

Efficacia gratiae.

Gratia non est omnipotens Dei voluntas, cui nunquam resistitur 797 X e
814 *1093 1095 1359 sqq 1386 sq*; sed homo libere cooperari debet gratiae, «quam abicere potest» 134 140 *160 a* 196 200 317 319 348 793 sqq 814 819 *1093 1095 1224 1359 1375 1381 1419 1521* 1791 2305; hinc Deus dicitur nobis cooperari 182 200.

Non omnis gratia est efficax *1367*, neque tamen inefficax est inutilis aut perniciosa *1296*.

In quo praecise consistat gratiae efficacia, libere controvertitur 1090 1097.

Gratia habitualis (sanctificans).

Gratia habitualis est distincta a gratia actuali *1064 sq*: est qua- X f
litas animae infusa et inhaerens, qua homo formaliter iustificatur 483 792 795 799 sq 809 821 898 *1042 1063 sq*; regeneratur 102 186, manet in Christo 197 698, induit novum hominem 792, et heres fit vitae aeternae 792 799 sq, est permanens vitae supernaturalis principium 2237; sed ipsa non est id, quo Christianus a Non-Christiano discernitur *1358 sq*.

Confertur gratia habitualis in baptismo 130 186 424 792 796 847 849, tam parvulis quam adultis 102 482 894, etiam non praedestinatis 827;

augeri potest imprimis per susceptionem sacramentorum 695 698 849, et bonis operibus 803 834 842 *1044*, non vero post mortem *778*;

amittitur non solum peccato infidelitatis 808 837, sed quovis peccato mortali 324 805 sqq 808 833 837 862 *1393*;

Distributio gratiarum.

(Praedestinatio. Reprobatio.)

Oeconomia salutis.

DEUS SANCTIFICATOR: FRUCTUUM APPLICATIO.

Virtutes et praecepta.

Virtutes et leges generatim spectatae.

Fides.

De fide ut est acceptatio revelationis et de praeambulis fidei vide: I c d, ut est fundamentum iustificationis: IX b.

XI b Fides est virtus theologica 530, supernaturalis 178 1789 1795, quae infunditur in iustificatione 800 sq, probabilius iam in baptismo parvulorum 410 483; non debetur meritis 200, sed tribuenda est gratiae internae 178 200 a sq 442 1626 1791 1814.

Errant circa *naturam* fidei Hermes 1620 et modernistae 2074 sqq.

Fides non est sensus quidam religiosus 2074 sqq, sed est assensus intellectualis 420 798 1789 1791 1814 2145, principium cognitionis supernaturale 1789 1795 1814, at actus a creatura productus, non mere a Deo infusus *1242*, a naturali scientia distinctus 1656 1811; etsi non perspicit veritates ex rationibus internis 442 1789, non tamen ideo est assensus caecus 1625 1637 1790 sq 1812, aut contra rationem 1797 sqq *1915*; sed est supra rationem 1649 1671 sqq 1796 sq; non necessario producitur argumentis rationis 1814; et ideo est simul actus voluntatis imperantis 420 1789, quo homo liberum obsequium praestat Deo 1791 1814, qui fidem etiam imperare potest 1810.

Est denique assensus certus, infallibilis, immutabilis ratione motivi, quod non est congeries probabilitatum *2025*, nec privata cuiusque experientia *2081*, sed est auctoritas Dei revelantis *723* 1637 sqq 1656 1789 sq 1794 1800 1811 sq 1815 1968 *2025 2081* 2145; est iuvante gratia super omnia firmus ratione adhaesionis 428 460 468 706 sqq 1637 1794 1815, quam voluntas imperat *1169*.

Fides fiducialis, quae vocatur, non est vera fides iustificans 802 822 sq 851 922 *1383*.

Quamvis fides sit absolute necessaria ad iustificationem [v. IX b], non tamen est necessaria ad omne opus naturaliter bonum *1022 1025 1301 1398*; neque infidelitas pure negativa peccatum est *1068*.

Actus fidei cadit sub praeceptum speciale *1166*, et pluries in vita eliciendus est *1101 1167 1215*; occultatio fidei peccaminosa esse potest *1168* C 1325 § 1.

Fide divina et catholica credenda sunt a Deo revelata (scripto vel traditione) et ab Ecclesia definiente vel ordinarie docente proposita 1792. Assensus religiosus requiritur etiam in doctrinas propositas, sed nondum definitas (v. g. in decisiones Congregationum Rom.) 1684 1880 *2007 sq* 2113, et in facta dogmatica 1350 *1513 sq*. Necessario explicite credendi sunt articuli de Dei exsistentia et iustitia, de Trinitate et Incarnatione *1172 1214* 1349 a b 1966 a.

Contra fidem praecipue peccat sive haereticus, i. e. baptizatus, qui nomen retinens christianum pertinaciter aliquam ex veritatibus fide divina et catholica credendis negat aut de ea dubitat, sive apostata, i. e. baptizatus a fide christiana totaliter recedens C 1325 § 2. Haeretici sunt denuntiandi *1105*, et societates fidei nocivae vitandae 1859 sqq. Libri prohibiti «donec purgentur» ante purgationem retineri nequeunt *1145*.

Haereticos comburi nequit dici esse contra voluntatem Spiritus *773*, et pugnare contra Turcas non repugnat Deo *774*.

Fides non amittitur quolibet peccato 808 838 *1302*, sed sola infidelitate 808 *1302*; hinc potest esse sine caritate *1302 1401 sq* 1791, et sine spe *1407*; et sic est mortua quidem 800 838 *1401 sqq*, at Dei donum 1791. Fides in altera vita evacuabitur 530.

Spes.

Habitus spei infunditur in iustificatione 800 sq, probabilius iam XI c
in baptismo parvulorum 410 483; potest esse sine caritate *1407*; et in altera vita evacuabitur 530.

Actus spei aliquoties in vita elici debet *1101*.

Operari ex motivo spei bonum est 804 841 *1300 1303*, etiam pro perfectis *1232 1234 1327 sq 1331 sqq 1337*.

Caritas.

Caritas in Deum.

Habitus caritatis infunditur in iustificatione 800 sq, probabilius XI d
iam in baptismo parvulorum 410 483, nunquam est sine gratia 198; distinguenda est caritas ab amore Dei naturali *1034 1036*.

Caritas perfecta destruit peccatum *1031 sqq 1070*; non excludit timorem et spem *1327 sq*; non est unicum motivum actus boni *508 1349 1394—1408*; non est necessaria sive ad oboedientiam legis *1016*, sive ad attritionem 1146, sive purissima ad communionem *1313*; ea deficiente non omnia opera sunt peccata *1297 1394 sqq 1523 sq*.

Plus diligendus est Deus quam proximus *525*.

Caritas imperfecta non est inhonesta *744*.

Actus caritatis producitur a creatura, non mere a Deo infunditur *1242*; elici debet non semel tantum in vita *1155*, aut solum in casu necessitatis *1157*, sed pluries in vita *1156 1289*, idque iure divino *1101*.

Caritas proximi.

Homo tenetur proximum diligere non tantum per actus externos *1161*, sed et actu interno et formali *1160*.

Ideo non licet de alterius vita tristari vel morte gaudere, hanc inefficaci affectu petere et desiderare ob aliquod temporale emolumentum *1163*, nec cupere mortem patris propter obventuram haereditatem *1164*, nec gaudere de parricidio parentis a se ebrio perpetrato ob haereditatem inde secutam *1165*.

Eleemosynas pauperibus dare ex superfluis gravissimo urgentur praecepto divites 1852 1938 b 2257.

Falsum est, vix in saecularibus inveniri qui habeant superflua statui, unde eleemosynas dare teneantur *1162*.

Dantes Fratribus mendicantibus eleemosynas non sunt eo ipso excommunicati *600 614*; non licet reipublicae auferre civibus et Ecclesiae facultatem, qua eleemosynas christianae caritatis causa palam erogare valeant 1693.

Eleemosynis iuvantur animae purgatorii 427 464 693.

Ne alios quis propriis defectibus scandalizet, curandum est etiam tunc, quando non adsit voluntas scandalizandi *1230*.

Cooperatio mortaliter peccaminosa habetur in famulo, qui submissis humeris adiuvat herum suum ascendere per fenestras ad stuprandam virginem, aut quid simile cooperando, etiamsi id faciat metu notabilis detrimenti, puta ne domo expellatur *1201*

Primum Decalogi praeceptum.

XI e Religio falso explicatur a modernistis 2074 sqq. Religio esse potest, ubi non est caritas (ut motivum) *1408*. Deus coli debet etiam actibus externis et publicis 120 221 302 *478* 941 950 *1254* *1573*, etiam a perfectionis studiosis *1254* (v.g. oratione *472*); in specie humanitati Christi adoratio debetur 120 221 224 *1255* *1561*, item ss. Eucharistiae 878 888 C 1255 § 1, etiam a perfectis et contemplativis *478*, et sacratissimo Cordi Iesu *1562 sq*.

Vera notio Liturgiae explicatur 2298; item eius necessitudo cum vita ascetica 2299.

Laudabilis est cultus (et invocatio) Sanctorum 342 941 952 984 998 C 1276, qui etiam a perfectis exhibendus est *1255 sq*; praesertim B. Mariae V. laus debetur *1255 sq* *1316* C 1276; Ioannes Bapt. a Deo missus est sanctus et iustus et in utero matris Spiritu S. repletus 421. Pro Sanctis non orat Ecclesia *535*.

Similiter licitus est cultus imaginum 250* 302 sqq 306 337 679 985 sqq 998 1466 C 1276, etiam Dei Patris et Trinitatis *1315* *1569*, et cultus reliquiarum 303 342 440 679 985 998 C 1276: uterque tamen non est nisi relativus 302 337 985 sq C 1255 § 2; non est vituperandus cultus specialis exhibitus quibusdam imaginibus *1570 sqq*. Nec male agit quaerens devotum sensum diebus solemnibus et in locis sacris *1253*.

Ritus Ecclesiae in solemni administratione sacramentorum non debent contemni, omitti, mutari 665 856 931 996 C 773; similia valent de canone et ceremoniis Missae 942 sq 953 sq C 818; de aqua vino admisceri solita 698 945 C 814; de benedictionibus, cantu, officiis 424 426 *1436* *1587*; de aqua baptismali et exorcismis 665 C 757; de precibus absolutioni additis 896 C 885; de benedictione matrimonii 981 C 1101; de unctione in conferendis ordinibus 965; item bene cogitandum de altarium pluralitate et ornatu *1531 sq*; de magnificentia cultus et festorum institutione *1533* *1573 sq*; de applicatione et certo numero precum *599* *1564*; de sepultura ecclesiastica (reprobata crematione cadaverum) 1863 sq.

Auferre vel invadere bona ecclesiastica sacrilegium est 685 sq.

Simonia illicita est (quoad ordines, munera ecclesiastica, sacramenta, benedictiones, reliquias etc.) 354 359 364 400 440 *1122* *1195 sq* C 727; oratio pro benefactoribus oblata simoniaca non necessario est *605*; sed simonia est dare pastum pro spirituali 364, aut pretium pro receptione in monasterium 400, aut temporale pro spirituali dumtaxat ut motivum conferendi vel efficiendi spirituale vel ut gratuitam compensationem pro spirituali — aut e contra — *1195*, aut si temporale sit principale motivum dandi spirituale aut huius finis *1196*.

Est etiam contra iustitiam, ecclesiastica beneficia non gratis conferre [*1122*.

Nulla consuetudo eximit a simonia 364.

Assistere manifestationibus spiritisticis quibuscunque est illicitum 2182; magnetismus caute adhibendus 1653 sq; theosophismus pugnat cum doctrina catholica 2189.

Oratio est sive privata sive (in officio divino a sacerdote in nomine Ecclesiae persolvendo) publica 2276; est bona *509*; non vero illa quietismi (Molinos) *1221—1288*; non est idem ac resignatio *1245*; neque est quies animae absoluta *1241*; non excludit discursum *1240*; iuvatur imaginibus *1238*; impeditur cogitationibus impiis toleratis *1244*, necnon somno *1245*. In ea quaerens devotionem sensibilem, non necessario male agit *1247* *1249 sq*. XI f

Oratio supponit gratiam 176; est necessaria 183 804 979, etiam perfecto *472*; prodest specialiter iis, quibus applicatur *599*, etiam animabus in purgatorio detentis 464 *535* 693 983 998; convenit etiam perfectis *1234* *1254*, sicut etiam actio gratiarum *1235*; in peccatore non est novum peccatum *1409*; praesciti oratio non est inutilis *606*; petitio alicuius rei non est Deo iniuriosa *507* *1234*. In precibus liturgicis usus linguae vernaculae non est inducendus 946 *1566*.

Secundum Decalogi praeceptum.

Votum est actus bonus et supernaturalis 184, nec derogat promissioni Deo factae in baptismo 865; nec est perfectionis impeditivum *1223*. XI g

Iuramentum, quod fit cum veritate et iudicio et iustitia, est licitum 425 *487* *662* *1451*, etiam quando fit ad corroborandos humanos contractus et commercia civilia *623*, praesertim ad mandatum iudicis de veritate dicenda 663, vel ob aliam causam, ut pro purificatione infamiae 663, — in curia ecclesiastica, in investituris et in sacris episcoporum ordinationibus *1575*.

Periurium scienter commissum, ex quacunque causa, etsi pro vita, et etiam in favorem fidei, est mortale peccatum 664 *1174*; periurium committitur etiam iurando cum restrictione pure mentali *1176*, quamvis veritatis occultatio censeatur expediens et studiosa *1177*, vel quamvis secus crimen occultum esset manifestandum *1178*.

Iuramentum fictum non est licitum ex quacunque causa, sive res sit levis, sive gravis *1175*.

Tertium Decalogi praeceptum.

Praeceptum servandi festa obligat sub mortali *1202*. Nova festa non sunt instituta ex neglectu veterum festorum et falsis notionibus de natura et fine festorum *1573*. Sabbatum observare non licet 712. XI h

Opera servilia respublica certis diebus permittere nequit 1693.

Praecepto Ecclesiae de audiendo Sacro non satisfacit audiens duas partes simul a diversis celebrantibus *1203*.

Non agit male anima in diebus solemnibus conatu particulari in se devotum sensum excitando *1253*.

Episcopus iure proprio nequit transferre festa universalis Ecclesiae *1574*

Quartum Decalogi praeceptum.

XI i Auctoritas non est mera numeri et materialium virium summa *1760*, sed ius a Deo datum 1849 1851, tanquam ordinis principium 2207.

Oboedientia non semper in exteriore tantum praestanda est *1285*, at praestari potest etiam sine caritate *1016*, et praestanda est humanis quoque legibus etiam a perfectis *473*.

XI k ***Familia*** exsistentiae rationem non mutuatur a iure dumtaxat civili 1694, sed a iure naturali 2203 2207,

praesertim etiam quoad parentum in filios potestatem 1694 1938a 2207.

Familia est societas imperfecta 2203 2209, in qua vir est caput, mulier cor 2233.

Coniuges sibi invicem debent fidelitatem 2231, et amorem in affectu et effectu 2232, salvis iuribus et dignitate personae 2233 2248.

Feminarum emancipatio oeconomica, physiologica prorsus reicienda, socialis (civica) nonnisi cautissime admittenda est 2247 sq.

Amandi sunt parentes a filiis *1164 sq*. At liberum est filiis aut nuptias aut virginitatem eligere 2226.

XI l In ***Ecclesia*** homo per baptismum constituitur persona cum omnibus Christianorum iuribus et officiis, nisi, ad iura quod attinet, obstet obex impediens vinculum ecclesiasticae communionis vel lata ab Ecclesia censura C 87 1936 a; cf. XII c.

Ius habet membrum Ecclesiae a clericis recipiendi bona spiritualia C 682, potissimum adiumenta ad salutem necessaria C 682, uti est participatio in Missae sacrificio C 1248, receptio sacramentorum cf. C 785 C 853 C 886 C 892 C 939, instructio in doctrina christiana C 1331 sqq.

XI m Obligationes: Pietatis amor in Ecclesiam isque maior quam in patriam 1881 1936 b;

subiectio sub Ecclesiae iurisdictionem, etiam ex parte regum et principum 469 *1322* 1688 *1754*, et agnitio Ecclesiae eiusque auctoritatis non solum in privata, sed in publica quoque vita 1885;

observatio universae legis Christi 200 411 829 sq 863 1881, et praeceptorum Ecclesiae 200 411 830 864 1881 (etiam ex parte in infantia baptizatorum 869 sq), iuxta expressam auctoritatem Scripturae *641*;

receptio instructionis in religione 2138 2142;

receptio sacramentorum 2137 sqq; cf. XII c sqq;

sustentatio cleri ex praecepto Domini 427 *598*;

apostolatus (laicalis) 1819 1881 sq 1884 1888 1936 c 1974, praesertim ex parte auctorum ephemeridum 1887.

XI n *Lex ieiunii ecclesiastici* obligat sub gravi *1123*;

laeditur saepius modicum quid comedendo, si pervenitur ad notabilem quantitatem *1129*.

Non excusantur absolute omnes officiales in republica corporaliter laborantes *1130*, vel iter agentes equitando iter non necessarium unius diei *1131*.

In delectu ciborum potest consuetudo obligationem parere *1132*, cf. C 1251 § 1.

Episcopus iure proprio nequit transferre dies ieiunii universalis Ecclesiae *1574*.

Non est ieiunandum die Nativitatis D. N., nec die dominica 234.

Dies festivi: v. XI h.

Status est societas perfecta 1869 2203, cum suis iuribus ab Ecclesia agnita 161* 469 1841 sq 1851 1858 1866; eius finis est commune terrestris huius vitae bonum 1841 2203 2208 sq, in rebus humanis (non divinis) 1866, ita tamen, ut veram religionem promovere debeat 1615 1688 sqq *1757 1777 sqq* 2197 (quin tamen invitum ad amplexandam fidem catholicam cogat 1875), et inhibere immoderatam sentiendi sensusque publice propalandi libertatem 1868 1876 1932 (salva moderatae libertatis tolerantia ex iustis causis 1932). Itemque proclamare nequit tanquam legem naturalem cultuum libertatem *1777 sqq* 1874 1932 (quamvis moribus et usu patienter ferri possit cultuum libertas, ubi aut magni boni obtinendi aut mali impediendi necessitas eam postulet 1874). **XI o**

Licite, salva iustitia, se liberat a domino externo 1876 1936.

Principium de «non-interventu» reprobatur *1762*.

Principatus politicus ut sic requiritur lege naturali 1855 sq 1866 1868, eius vero forma potest esse diversa 1855 1871 sq 1886 1934 2221, et semel assumpta iterum mutari potest 1933.

At seditio et rebellio illicita est *1763* 1850 1868 1878 2278; nam principatus auctoritas in se immediate a Deo datur 1856 sq 1868 1934 (non oritur ex pacto 1856), et est etiam in peccatore *595 597 656*.

Status ordo rectus postulat, ut, reiecto individualismo et «classium» pugna exclusa, «ordines» habeantur 2267, ut minoris momenti negotia et curae inferioribus coetibus demandentur 2266, et ipse non-nisi subsidiarie se ingerat 2266, ita ut, necessitate postulante, usum proprietatis definiat 1938 c 2256, et semper servet et tueatur iustitiam socialem 2277.

[Inter Statum et Ecclesiam relatio: v. II i.]

Obligationes Status et iura civium: Status servare et tutari debet iura naturalia familiae 1877 1938 a 2277,

et privatorum 1877 1938 a 2277 (etiam foetuum 2244 et prolis 2209), v. g. quoad ius ineundi matrimonium 2245 2252,

et «ordinum» 2266, et Ecclesiae *1719 sqq* 2208 sqq 2278.

Ne se immisceat sine necessitate in penetralia civium 1877 1938 a, vel municipiorum 1877, vel «ordinum» 2266 sqq, vel familiarum 1877 (prolis creationem circumscribere nequit 2226),

agnoscat civium ius vivendi ad rationis conscientiaeque praescripta 2278, proprietatis privatae 2256, hereditatis 2256, coalitionis 1938 d 2268, non vero societates clandestine contra iura Status machinantes 1860.

Obligationes civium et iura Status: Respublica (si est patria, diligenda 1936 a, et) tuenda est a civibus 1936 a, amissione vel vitae 1936 a; sed pro patriae amore nec iuramenta violare nec scelus committere licet *1764*, nec leges Ecclesiae violare 1936 b, econtra abusui potestatis pro circumstantiis resistere licitum est 1936 b 2278.

Tributa iusta solvenda sunt 1938 c 2256. Leges iustae sunt implendae *1763* 1841 1876.
Singuli pro posse adlaborare debent bono publico municipii 1882, et Status, suscipiendo munera publica 1883 sqq 1935, auctores ephemeridum scribendo 1887.

XI p *Educatio,* tota ad finem ultimum ordinata, hinc christiana esse debet 2202 2212 2224.
Munus educandi competit Ecclesiae, familiae, Statui 2203 sqq.
Ecclesiae competit ut supremae magistrae et supernaturali matri 1695 *1745 sqq* 2204 2217, quae totam educationem invigilare debet 2205 2220.
Unde neuter clerus a iuventute instituenda vel educanda arcendus est 1695 2222.
Familiae ius et officium educandi a Deo est 2207 2216 2230, custodiendi filios 2223, eosque mittendi in scholas vere catholicas (non mixtas vel neutrales) 2219 sqq C 1374 cum magistris catholicis, praesertim religiosis 2222.
Status subsidiarie munus educandi habet 2208, tutando legibus ius familiae et prolis 2209 sq, et obsequendo iuri Ecclesiae 2209 sq, promovendo educationem et eruditionem 2210, praecipiendo et curando instructionem in iuribus civilibus et nationalibus 2210 seu educationem civicam 2211.
Educatio „sexualis" reprobatur 2214 2251, item educatio mere naturalis 2213, atque coëducatio 2215.

Quintum Decalogi praeceptum.

XI q Conservare vitam suam tenetur homo 1938 c C 1240.
Unde eam temere proicere non licet 1939.
Publicus magistratus in subditorum membra directam potestatem habet nullam 2246, privati homines non aliam, nisi quae ad membrorum naturales fines pertineat 2246; unde ea destruere vel mutilare nequit, nisi aliter bono totius corporis provideri non possit 2246; nec Statui licet cives privare facultate generativa 2245 sq.
Vulnerare aut occidere hominem ex causa privata (per se) non licet 1939 2354; ex causa vero publica hominem occidere aut vulnerare licet 1939, si fit ad sceleris poenam 425 2245 sq.
Occisio iniusti aggressoris licita est 1939, non vero calumniatoris *1117 1180*, vel falsi testis aut iniusti iudicis *1118*, vel coniugis adulterantis *1119*, vel fugientis post alapam impactam *1180*, vel furantis unum aureum *1181*, vel impedientis *spem* possessionis *1182*, hereditatis aut legati aut cathedrae aut praebendae *1183*
Occisio innocentis directa est (intrinsecus) mala 1890 2243 C 2354. Tyrannicidium est illicitum 690.
Abortus est illicitus (etiam ante animationem foetus *1184 sq*) 1890 a 2242 sqq C 2350 § 1, necnon craniotomia 1889 sq, etiam foetus ectopici 1890 b sq.
Duellum illicitum est *1102 1491 sqq* 1939 sq C 2351, itemque assistentia medici vel confessarii 1862 C 2351 § 1.

Sextum Decalogi praeceptum.

1. Extra et intra matrimonium: Tentationibus carnalibus resistendum est (etiam inter orationes) *1261 sqq.* XI r
Mulieris osculum non semper est mortale peccatum *477.*
Mollities (iure naturae prohibita *717 g 1199*), sodomia et bestialitas sunt peccata diversae speciei infimae *1124.* Masturbatio ad sanitatem curandam illicita est 2201.
Copula (illicita) est peccatum grave specifice diversum ab actu imperfecto *1125.*
Concubina eicienda est, etsi id difficile videatur *1141.*
Fecundatio artificialis cavenda est 2303.
2. Extra matrimonium: luxuria et actus carnalis est peccatum *477*, idque contra legem naturalem *717 g* 2231, non admittens parvitatem materiae *1140* 5005.
Fornicatio est peccatum mortale 43 453, idque lege naturae *1198.*
3. Intra matrimonium: opus coniugii ratione sui non est peccatum 241 *537* 2230, immo petenti debetur 2231 2248; sed ob solam voluptatem exercitum non caret culpa veniali *1159.*
Copula cum coniugata, etiam consentiente marito, est adulterium *1200* 2231 C 2357 § 2.
Onanismus est intrinsecus graviter peccaminosus 2239 sqq.
Ob adulterium licita est coniugum separatio 702 C 1129.
Coniunctiones consanguineorum divina lege prohibentur 362.

Septimum Decalogi praeceptum.

Ius proprietatis est naturale 1851 1938 a b c 2256, necessarium bono communi 1851 2254, et bono familiae 1851 1938 a 2254, et bono individuali 1851 1938 a, iunctum praecepto caritatis gravissimo, dandi superflua pauperibus 1852 1938 b 2257. XI s
Distinctio inter dominium et usum facienda 1938 a 2255, illud abusu non amittitur 2255, hic ad communitatis bonum necessarium legibus determinari potest 1938 c 2256.
Acquiritur proprietas hereditate 1938 a 2256, occupatione rei nullius 2258, praescriptione (supposita bona fide continua) 439 C 1512, industria 2258, non unice labore 2260.
Labor iuste potest locari 1938 b 2261; iusta eius merces iuxta operae indolem individualem et socialem par esse debet et operarii eiusque familiae sustentationi 1938 c 2263, et officinae conditioni 2264, et communis boni necessitati 2264.
Laeditur dominium *furto* 1851, nam rem auferre alienam domino invito est peccatum mortale *717 h* 1851, nec licitum in necessitate gravi *1186.* Compensatio occulta habetur illicita, si famuli occulte heris suis surripiunt, si iudicant operam suam esse maiorem salario, quod recipiunt *1187.*
At in extremis aliena auferre iustum est 1938 b.
Contractus venditionis potest esse illicitus 394, ut cambium fictum et reale 1081 sq, mutuum pecuniae 403 448 716 739 *1142 1191 sq* 1475 sqq, quamvis evadere possit licitum 1609 sq 1611 sq. Contractus, qui vocatur mohatra, illicitus est *1190.*
Pacta ex iure gentium inita servanda sunt 2281 sq.

Iustitiae socialis «est id omne ab singulis exigere, quod ad commune bonum necessarium est» 2277, ideoque moderatur attributionem fructuum ex capitali et opera 2260 2265, praebetque opportunitatem laborandi 2265, iustumque percipiendi salarium 2263 2277, ut ordo evadat iuridicus et socialis 2269.

Octavum Decalogi praeceptum.

XI t Mendacium calumniosum de homine magnae auctoritatis potest esse mortale *1193*, et mortale est certo, alteri crimen falsum imponere ad iustitiam et honorem defendendum *1194*. Restrictio pure mentalis est illicita *1176—1178*.

Sacramenta.

Sacramenta in genere.

XII a *Essentia:* Sacramenta sunt media gratiae 139 844 sqq C 731 § 1, seu «symbola rei sacrae et invisibilis gratiae formae visibiles» 876 1963 2237.

Sacramenta Veteris Legis differebant a sacramentis Novae Legis 845 857, eo quod non causabant gratiam, sed figurabant 695, praesignabant Messiam 711, quo adveniente cessabant 712.

Sacramenta Novae Legis, «per quae omnis vera iustitia vel incipit, vel coepta augetur, vel amissa reparatur» 843 a, gratiam significatam continent et conferunt: v. Effectus; dignitate inter se differunt 846; non sine peccato contemnuntur 424 *484* 669, nec sine haeresi damnantur 367.

Sunt a Christo instituta 570 m 844 996 sq 1470 *2039 sqq* 2088 2096 C 731 § 1, vel perfecta 969 2237, non tantum ad solam fidem nutriendam 848 *2041*, neque ut mera signa acceptae iustitiae 849; non sunt plura vel pauciora quam septem 402 424 449 sqq 465 695 844 996 sq 1470.

Perficiuntur materia et forma debita 98 672 695 895 959 1489 1963 C 742 § 1, «cum intentione [ministri] faciendi quod facit Ecclesia» 672 695 854 860 *1318* **2304**; ceremoniae comitantes administrationem salva substantia ab Ecclesia mutari possunt 931 570 m 2147 a **2301**, non vero a ministro 856 1963 sq C 733.

Olea sacra a legitimo ministro benedici debent 1086.

Effectus: Sacramenta N. T. non solum nutriunt fidem 848, sed conferunt gratiam 324 410 *539* 695 *741* 847 849 sq 996 1470 *2039 sq* C 731 § 1, ex opere operato 851 2089, virtute Spiritus Sancti 424, omnibus non ponentibus obicem 411 *741* 849, idque semper 850, et «cum quis illis utitur» 876, atque ideo nemo pius de sacramentorum virtute et efficacia dubitare debet 802.

Tria (tantum 695 2238) sacramenta insuper imprimunt characterem (qui non est Verbum *1918*) et iterari nequeunt 411 695 852 960 996 sq 1470 C 732 § 1.

Quid significet «Sacramentum et res . . .» etc. 415.

XII b *Minister:* Non quilibet christianus omnia sacramenta valide administrare potest 853 1958; sed minister proprius singulis sacramentis, etsi forte peccator sit 169 424 *486 488 545 584* 855; qui, licet indignus, «vere conficit, absolvit» etc. 672 855 902 920, immo etsi haereticus sit 860, vel schismaticus 169, (criminosus non necessario infideliter sentit de sacramentis etc. *634*), et est causa (ministerialis) iustificationis *1058*. Insuper minister debet esse *legitimus* 967.

In collatione sacramentorum non licet ministro sequi opinionem probabilem relicta tutiore *1151*, debet habere debitam intentionem 672 695 *752* 854 *1318* 1966 **2304** nec simulatione uti 418 *1179* 1489; neque pro libitu omittere ritus sacramentales 570 o 856 996 C 733; interdum sacramenta conditionate conferre debet 399 446 *1527* 1848 C 746.

Subiectum est homo (adultus) volens 411, et dispositus, licet destitutus fervore caritatis dominantis et diuturno experimento in eadem *1536*. Subiectum legitimum non est haereticus vel schismaticus C 731 § 2, nisi forte schismaticus moribundus quoad absolutionem et extremam unctionem 2181 a.

Necessitas: Generatim sacramenta ad salutem necessaria sunt (quamvis non omnia singulis 847 996), aut in re aut in voto 388 413 847 *1071* C 737 § 1.

Baptismus.

Essentia: Baptismus est primum sacramentum 86 287 402 430 465 696 857 sqq 994 C 737 § 1, estque un(ic)us 9 140 347 464 482; successit circumcisioni 410. XII e

Materia remota est (sola) aqua naturalis 412 430 449 482 *542* 574 a 696 858 C 737 § 1, cui in casu necessitatis admisceri potest hydrargyrum bichloratum 1977; valida non est saliva 412, neque cerevisia 447; materia proxima est ablutio 449, trina 229 vel una 250* C 737 § 1, seu immersio 229 398 413 C 758.

Forma non est invocatio Angelorum 82, neque sola invocatio Trinitatis *1317*, sed verba: «Ego te baptizo in nomine P. et F. et Sp. S.» 82 97 229 249 297 334 a sq 398 413 430 482 *542* 696 860 *1317*, vel (apud Graecos): «Baptizatur . . .» 696 cum conditione adiecta, ubi opus est 399 *1527* [«in nomine Christi» 47 94 97 229 335; «in nomine Trinitatis» 82 97 334 a 335 430; «et in Spiritum Sanctum» 11].

Effectus sunt: applicatio meritorum Christi 790, adeoque mutatio in novam creaturam 895, remissio peccatorum in genere 86 109 a 130 250* 287 324 410 464 482 *742* 792 895 *1057* speciatim peccati originalis 102 109 a *160 a* 329 348 *410 sq* 424 574 a 696 792, et personalis 424 574 a 696 895, dummodo consentiat homo 410, remissio poenae temporalis 464 696 792 807 904, collatio gratiae 130 483 792 799 933, adoptio in filium Dei 712, regeneratio 102 109 a 140 324 695 sq 933, infusio virtutum 410 483 800, coniunctio cum Christo, cuius membrum fit baptizatus 197 696 790 895 933 2229, liberatio a potestate diaboli 140 712 904, collatio doni S. Spiritus 904, inchoatio vitae spiritualis 696, receptio in Ecclesiam 324 570 a 696 864 870 *1413* 1936 a 2203 C 87, aperitio coeli 139 410 424 530 693 696 792, impressio characteris 411 695 852 960.

servandi legem Christi obligatio 200 411 829 sq 863 sq 869 C 87, et facultas 200 804 828 *1042 1054 1092.*

Sed baptismus non dat gratiam inamissibilem 862; neque tollit concupiscentiam 792 *1393*; neque reddit gratiam actualem superfluam 132; non solvit per se coniugia legitima (privil. Paulin.) 407 C 1126; non impedit vota subsequentia 865; neque sola eius recordatione peccata delentur 806.

Finis baptismi est, ut homo vitam christiano more degat 2238.

XII d *Minister* debet esse diversus a baptizando 413, et in baptismo solemni sive sacerdos 696 C 738 (etiam praesente episcopo 98), sive diaconus 52 e C 741; in baptismo privato fidelis bonus 52 d, quivis laicus, etiam mulier 712, immo peccator vel haereticus 46 sq 53 55 sq 88 94 97 249 297 334 a 696 1470 C 742, dummodo habeat intentionem 672 696 860 *1318* 1470 1848 C 742 § 1 **2304**

Subiectum: Omnis homo necessario baptismum recipere debet 348 482 696 712 796 799 861 870 895 1470 *2042* C 737 § 1, saltem voto (bapt. flaminis) 388 413 796 C 737 § 1; etiam parvuli (ante octavum diem 574 a, seu quamprimum commode fieri potest 712) et amentes baptizandi sunt 102 140 367 410 sq 424 430 482 574 a 712 868 *2043* C 745; in quibusdam casibus licet baptizare pueros Iudaeorum 1480 sqq 1490 et acatholicorum C 750 sq; adulti intentionem habere 411 1966 a et praeparare se debent variis actibus 798, praesertim fide explicita in Dei unius exsistentiam et iustitiam remunerativam et vindicativam, Trinitatem et Incarnationem 1349 a b 1966 a; susceptio ne differatur ad tempus mortis 868.

Administratio: Baptismus iterari nequit 46 53 88 97 435 464 574 a 695 852 867 869 895 996 sq C 732 § 2; aliqui tamen sunt rebaptizandi ob invaliditatem 56 97, interdum saltem conditionate 399 *1527* 1848 C 737 § 2 C 746 C 752 § 3; praecedant exorcismi 140; adhibeantur unctiones 449; adsint patrini, personam baptizandi agentes 870 C 762; confirmatio et communio non requiruntur ad valorem baptismi *542.*

Confirmatio.

XII e *Essentia:* Confirmatio est verum et proprium sacramentum 52 d 98 419 424 465 *543* 669 697 871 *2044.*

Materia remota est chrisma 419 450 872, ex oleo et balsamo confectum 450 697 1458, ab episcopo benedictum 93* 98 450 571 697 1086 C 781 § 1; proxima est manus impositio 424 1963 cum chrismatione 419 450 465 697 C 780 C 78˙ § 2.

Forma est: «Signo te . . .» 697.

Effectus est communicatio Spiritus Sancti 98 450, ad robur 419 695 697; imprimitur animae character, unde hoc sacramentum iterari nequit 695 852 960 996 C 732 § 1.

Minister ordinarius est solus episcopus 52 d sq 93* 98 250* 419 424 450 465 *543* 572 *608* 697 873 960 967 1458 2147 a C 782 § 1, idque non est statutum ex motivis malis *608*; extraordinarius est sacerdos a Summo Pontifice facultatem habens

543 573 sq 697 C 782 § 2. Cf. insuper AAS 38 (1946) 349 sqq. (Potestas presbyterorum Graecorum 1458 n.)

Subiectum est quivis baptizatus 465 871 C 786 (etiam infans 98), non tamen tenetur necessitate medii ad salutem 52 e C 787, contemnens vero peccat mortaliter 669.

Eucharistia.

Realis praesentia; sacramentum.

Praesentia Christi in Eucharistia est vera, realis, identica 355 414 424 430 465 *544* 574 a *583* 666 698 *717 f* 874 sqq 883 sqq 890 997 1469 5004, non solum quoad divinitatem *717 f*; efficitur transsubstantiatione 355 416 424 430 465 *544 581* 666 698 715 877 884 997 1469 *1529 1919* ***2318***, quae non est impanatio *1845*; substantiae panis et vini cessant *581 sq* 877 884; item natura panis cum elementis suis *1843 sqq*, manentibus speciebus (accidentibus) sine subiecto 416 *582* 884; atque vi verborum sub diversis speciebus corpus et sanguis Christi exsistunt, reliqua concomitanter 876 885 *1921*, idque non tantum in usu 715 876 886, sed quamdiu manent species *578 sqq*, ita ut Christus sit totus sub utraque specie 626 667 698 874 932 936 997 1469, et (separatione facta) sub qualibet parte 698 876 885 1469 *1921*; qui modus exsistendi sacramentalis est, non naturalis 874; hanc transubstantiationem, de qua fideles omnino edocendi sunt *1529*, non recte explicant Rosmini et alii *1843 sqq 1919 sqq*. **XII f**

Essentia: Eucharistia verum sacramentum est 367 402 430 437 465 *542* 626 666 698, a Christo in ultima coena institutum 874 sq *2045*, ut symbolum unionis mysticae 873 a 875 882.

Materia est panis triticeus 692 698 715 876 C 815 § 1, sive azymus (apud Latinos) 350 465 692, sive fermentatus (apud Graecos) 692 C 816, et vinum de vite 414 416 430 698 945 956 C 815 § 2 (quod, ubi opus est, ebullire licet ad 65° 1937, et roborare alcoholo ad 12 % vel 18 % 1938); cui modicum aquae admisceri debet 416 441 452 698 C 814 ob mysticam significationem 698 945 956, aqua tamen non in phlegma convertitur 416 sq.

Forma sunt verba Christi 414 424 452 698 715 876 938, non vero epiclesis 2147 a.

Minister: Sacerdos rite ordinatus habens debitam intentionem valide consecrat 424 430 574 a 715 C 802, non autem diaconus 53* C 802, nec alius quisquam (licet sanctus) 424 430 574 a; ad liceitatem requiritur status gratiae 418 880 C 807.

Cultus: Eucharistia asservanda est (non ultra quindecim dies 452) 879 886 889 C 1265, et cultu latriae honoranda 878 888 C 1255, etiam a perfectis *478.*

Communio.

Sumptio Eucharistiae triplex distinguitur: sacramentalis, spiritualis, utraque simul 881 890 C 863; sacramentalis in hac sola vita **XII g**

homo omnino vellet se non peccasse *514 sq*; est actus liber et voluntarius 898; dividitur secundum motiva in naturalem, quae (licet non peccaminosa *1299*, tamen) non sufficit ad iustificationem *1207*, et supernaturalem, quae necessaria est ad absolutionem 699 *751 sq* 897 sq *1536*. Contritio confessario manifestanda est *754*, et fundare debet spem emendationis *1210*, speciatim quoad fugam occasionis proximae liberae *1211 sqq*.

Alia est perfecta procedens ex caritate 898, quae sine voto sacramenti est inefficax 898, cum voto eius semper iustificat 898 *1071*; non reddit confessionem superfluam *587*.

Alia est imperfecta (attritio) procedens «communiter ex turpitudinis peccati consideratione vel ex gehennae et poenarum metu» 898 915 *1305*.

Attritio non necessario includit dilectionem Dei 1146 *1305*; est tamen motus bonus *746* 898 915 *1411 sq* *1417*, actus liber et voluntarius 897 915 *1300*, itemque utilis *1410*, disponens ad gratiam 898 915; attamen sine sacramento non iustificat 898 915 *1305* *1410*, sed cum sacramento sufficit ad iustificationem 898.

Confessio est ad salutem necessaria iure divino 699 *724 sq* 899 916 sq 919 et complecti debet peccata gravia post baptismum commissa 146 430 437 699 *724 sq* 807 894 *sq* 911 C 901 (nondum directe vi clavium remissa 470 *491* *493*), quae manifestari debent integre 574a 899 917 *1111* *1209*, secundum speciem infimam *1124 sq* *1200* C 901, integritate vel materiali vel saltem formali 147 699 900 sq *1111*; quare accusari debent peccata tam mere interna quam manifesta *726 sq* *748* 899, atque etiam circumstantiae speciem mutantes 899 917; peccata inculpabiliter omissa in sequenti confessione sunt indicanda *1111*; malae consuetudines non negandae *1208*; et haec quidem integritas formalis iuris divini est 699 *724 sq* 899 917; neque ab ea excusat confluxus populi *1209*. Eiusmodi confessio nec impossibilis est 900 918, nec conscientiae carnificina 900.

Peccata venialia vel gravia iam directe remissa non necessario, sed laudabiliter accusantur 470 *748 sq* 899 917 *1539* C 902.

Confessio debet esse externa et oralis *587* 699; sufficit autem secreta soli sacerdoti facta 145 *727* 901 916, et potest etiam signis fieri 147, vel per interpretem C 903.

Satisfactio salutaris et conveniens (vi clavium 925) imponenda est 146 671 699 899 904 sqq 925 C 887, tanquam medicina 904 et vindicta 904 sq, et a poenitente (ipso) implenda est 437 807 *1115* C 887, non tamen necessario et iure divino ante absolutionem *728* *1306—1308* *1437 sq* *1534 sq*, vel ante communionem *1312*; non consistit in fide fiduciali 922, nec in aliqua unctione 451, sed in bonis operibus 699, quibus Deus vere colitur 924, praecipue in oratione, ieiunio, eleemosyna 699 807; quae vim habent ex meritis Christi 904 sq 923, eamque sacramentalem *1535*, et ex opere operantis meritoriam de condigno *1077*.

Effectus huius sacramenti, nisi sit «falsa poenitentia» 366, est sanatio spiritualis 695, recuperatio iustitiae amissae 839, reconciliatio cum Deo seu remissio peccatorum post baptisma commissorum 424 430 464 671 699 840 894 896 911 *1057 sq* C 870, etsi non «credantur» esse remissa *750 sqq*, quae omnia hoc sacramento remitti possunt 43 167, etsi post poenitentiam denuo commissa *540*; remissio poenae imprimis aeternae 807 840 *1057 sq*; non vero semper totius poenae temporalis 456 *535* 807 840, «sine magnis nostris fletibus et laboribus» 895; pax et consolatio 896; item perfecta meritorum mortificatorum gratiaeque amissae reviviscentia 2193; liberatio a censuris *1144* C 2247 sqq. XII k

Necessitas sacramenti est iuris divini *724 sqq*, immo est medii seu salutis 574a 670 839 in se vel in voto 807 895, etiam fideli contrito *587* *725*.

Minister poenitentiae non est homo laicus 670 *753*, sed solus sacerdos 95* 146 807 902 920 957 C 871, qui debet habere iurisdictionem 437 574a 699 903 919 921 *1113* *1116* *1537* C 872 (diversam pro diversis casibus reservatis *753* 903 921 *1103 sq* *1112* *1545*, quae reservatio in mortis periculo cessat 903), etiam pro absolutione venialium 1150 C 872; non debet semper et necessario esse confitentis parochus 470 *492* 574a *1310*, sed sincere agat necesse est *752* 902 919.

Sigillum sacramentale stricte servandum est 145 438 *1220* C 889 sq, et nomen complicis minime exquirendum 1474 C 888.

Sollicitatio vitanda tunc etiam habetur, si confessarius poenitenti tradit cartam (cum scripta sollicitatione) postea legendam *1106*, et obligatio denuntiandi non cessat, si confiteatur sollicitatus cum sollicitante *1107*.

Subiectum est homo baptizatus lapsus 146 430 807 894 sq 899 911 913 sqq C 901; qui praesens esse debet *1088 sq*; absolutio poenitentibus morituris deneganda non est 57 88* 95 95* 111 *1538*, nec sensibus destitutis, si constat de voto habito et manifestato 147 *1089*, neque usurariis recte dispositis 1612, nec relapsis aut recidivis *1538*, nec fornicariis aut moechis 43; ne differenda quidem est disposito *1437 sq* C 886, sed consuetudinariis et occasionariis indispositis neganda vel differenda est *1210 sqq*; item ignorantibus mysteria fidei, ut Trinitatis et Incarnationis *1214* (quae semel credidisse non sufficit *1215*).

Confessio facienda est saltem semel in anno 437 470 901 918 C 906, de consilio est, ut fiat in Quadragesima 901 918, non necessario proprio parocho *492* C 905, sed fieri potest regulari *491*; sacrilega confessione non satisfit praecepto Ecclesiae *1114* C 907.

Indulgentiae.

Essentia: Non sunt piae fraudes fidelium *758*, sed remissio poenae temporalis (post deletam culpam) 740a *1060* C 911, coram Deo luendae 740a *622* *677* *759* *1540*, per applicationem thesauri Ecclesiae (id est meritorum seu satisfactionum Christi et Sancto- XII l

Subiectum est solus vir baptizatus 56 C 968 § 1 (etsi forte lapsus *1553*), examinatus 301, et rite (i. e. non a principe) electus 305 339 363 960 967 *1552*; initiatus ordinibus praeviis 454, et titulo debito instructus *1551 1553* C 968 § 1 C 973 sqq, liber ab irregularitatibus C 983 sqq, a quibus tamen dispensari potest *1556* C 990 sq; monachi etiam ordinari possunt 90 1580 C 964. Simonia in ordinationibus reprobatur 354 358 sq C 729. Valide ordinati usu potestatis (licito) privari possunt 67 C 2278.

Matrimonium.

XII o *Sponsalia*, quae matrimonio praemittuntur, subsunt potestati Ecclesiae *1558* 2066, non foro civili *1774*.

Matrimonium est viri et mulieris consociatio 1853, divinitus instituta 2225, nullis legibus mere humanis obnoxia 2225, significans unionem Christi cum Ecclesia 702 2236, a Christo elevata ad dignitatem veri sacramenti 88a 144* 367 402 406 424 465 *490* 702 969 sq 971 1640 *1765* 1853 *2051* 2225 2237, ita ut ipse contractus sit sacramentum *1766* 1854 C 1012, et inter fideles contractus validus haberi nequeat, quin simul sit sacramentum 1640 *1773* 2237 5006; unde invalidatur conditione contra eius substantiam adiecta, dum conditio turpis censetur non adiecta 466 C 1092.

Forma huius sacramenti non est benedictio nuptialis *1766*, sed ipse et solus consensus expressus 334 397 404 702 2225 2237 C 1081; qui regulariter fit verbis de praesenti 702 C 1088 § 2, sed potest fieri signis 404 C 1086 § 1 C 1088 § 2, modo tamen legitimo 990 sqq, ita, ut forma ecclesiastica sit de valore, non obstante alia forma civili 990 sqq *1771* 1991 sqq 2067sqq.

Matrimonium christianum est vel ratum vel consummatum 976 C 1015.

Finis est Ecclesiae augmentum corporale 695 2229.

Effectus est gratia unionem maritalem sanctificans 969 sqq 2237 cum iure ad actuales gratias 2237 sq C 1110, et triplex bonum: prolis, fidei, indivisibilitatis 702 2227 sqq C 1013; unde sequitur matrimonii unicitas ex lege divina naturali *1767* 2231, excludens tum polyandriam tum polygyniam 88a 408 465 969 972 1853 2231 C 1110, et indissolubilitas 52a 88a 250* 301 395 sq 424 702 969 975 977 1470 1865 2225 2234 sq 2249 sq C 1110, quae competit matrimonio etiam naturali tantum et legitimo *1767* 2250.

Divortium imperfectum ab Ecclesia interdum decerni potest 702 978, non vero a sola civili potestate 1640 *1767* 1865 C 1129; perfectum possibile est in matrimonio rato tantum 395 sq 2236 et fit speciatim professione solemni 396 sq 409 976 C 1119, et dispensatione pontificia C 1119; in consummato nullo modo fieri potest 406 702 969 975 977 1470 2236 C 1118, nisi vi privilegii Paulini 405 408 2236 C 1120.

Subiectum: Vir et mulier habiles seu liberi ab impedimentis 362 407 973 979 1853 C 1035, quae sunt vel impedientia vel dirimentia 973 sq C 1036 sqq; non his omnibus subsunt pagani 407.

Talia impedimenta statui vel tolli non possunt a potestate civili *1560 1770 sq*, sed a sola Ecclesia 973 sq 1500a *1559 1768 sqq* C 1016 C 1038. (Bonif. VIII non primus asseruit impedimentum ordinis *1772*.) Ad Ecclesiae forum spectant causae matrimoniales v. II h.

Coniugia rite inita ex se bona et licita sunt 36 *241* 424 430 *537*, etiam plura successive 55 424 455 465 *541* C 1142; non tamen cum infidelibus 301 C 1070, et haereticis 1455 1496 1499 n C 1060 sq. Contemnens matrimonii solemnizationem peccat mortaliter 669 981. Matrimonium civile reprobandum 1640, necnon ad ipsum cooperatio 1865.

Sacramentalia.

Sunt res aut actiones, quibus Ecclesia, in aliquam sacramentorum XII p imitationem, uti solet ad obtinendos ex sua impetratione effectus praesertim spirituales C 1144; sunt consecrationes, benedictiones sive constitutivae sive invocativae C 1148 § 2, exorcismi 140 C 1151.

Sacramentalium *minister* est clericus debita potestate instructus 99 C 1146; *subiectum* sunt catholici, catechumeni, et quadamtenus etiam acatholici C 1149 C 1152. Adhiberi *debent* in Missa et administratione sacramentorum praescripta 856 931 943 945 954 956 965 982; spernenda nulla 665 965, neque simoniace acquirenda 364.

Opera bona (meritum) et mala; perfectio christiana.

Natura operum.

Hominis opera non sunt indifferentia 804 828 sqq 834, ne XIII a externa quidem *386 516 sqq* (ipsa quoque Deus operatur *517*), neque quae fiunt a perfectis *472 sq 476 478 1260*; opus bonum et malum non aequaliter Deum glorificat *504 sq 514 sq*.

Opera hominis non immediate dividuntur in virtuosa et vitiosa iuxta virtuositatem vel vitiositatem agentis *642 1297*, sed sunt etiam opera naturaliter bona, quae tamen beatitudinem non merentur *642* 817 *1002 sqq 1012 1037 1301*, quae fieri possunt sine gratia *1025 1037 sq 1352 sq 1388 sqq 1392 1395 sqq*.

Bonitas operum non habetur, si appetitus naturalis suis actibus fruitur *1158 sq*; non pendet a sola convenientia cum ratione sine respectu ad Deum *1289*.

Opera ante iustificationem facta non omnia sunt peccata 817 898 915 *1063 1523*; quare infideles non peccant in omnibus operibus suis *1022 1025 1035 1040 1065 1068 1298 1375 1401 sq 1523*; neque impii in omnibus male agunt *642 1035 1040 1395 1523*; neque hi semper vitiosae concupiscentiae serviunt *1038 1297 sqq 1394 sqq 1523*. Vitium non est agere sine caritate intuitu mercedis aeternae *1303*.

Homo iustus non peccat in omni opere bono *771 sq 775 sq* 804 835, ne venialiter quidem 772 804 835; neque peccatum est reicere malum ob turpitudinem sine respectu ad Deum offensum *1299*; neque malum est respicere ad mercedem 804 841 *1300 1303*.

Timor poenarum est bonus et utilis 744 798 898 915 *1411 sqq*, et potest esse supernaturalis 898 *1304 1525*.

Meritum.

Peccatum (personale).

Perfectio christiana.

XIII e *Perfectio religiosa* (in religione) ab Ecclesia quam maxime commendatur 980 1973,
et contra obtrectatores defenditur: contra Guil. a S. Amore *458 sq*, contra Wicleff *600—604 614 sq 624 sq* 680, contra Iansenistas *1310 sq*, contra Pistorienses *1580—1590*, contra naturalistas 1692 *1752 sq*.
In specie Praedicatores laudantur et Minores *459*.
Vota post baptismum facta non sunt invalida vi promissionis in baptismo factae 865.
Vota non sunt perfectionis impeditiva *1223* 1973.
Latitudo voti oboedientiae religiosorum non semper tantummodo ad exterius pertingit *1285*.
Votum castitatis solemne impedit matrimonium validum 979 C 1073, et dirimit matrimonium ratum, non consummatum 976 C 1119.

DEUS CONSUMMATOR.

Novissima singulorum hominum.

XIV a ***Mors*** est poena peccati 101 175 793; post eam statim sequitur ***Iudicium*** (particulare) 464 530 sq 693. — Ante redemptionis tempus patriarchae etc. non degerunt in ***paradiso*** *160 a*, nec pervenerunt in coelum ante Christi mortem 410.
Qui post baptismum sine culpa personali vel alias sine peccato et poena moriuntur, statim (fomite peccati non obstante *743*) in ***Coelum*** perveniunt 457 464 530 570s 693 696, ad cuius ingressum requiritur status gratiae 800 809 842 *1011*. Coelum seu beatitudo non est transformatio substantialis in Deum *510*, sed hominis elevatio ad beatitudinem supernaturalem 1808, quae neque sola ratione investigari 1669, neque in hac vita haberi potest *474 sq*, sed in futura 287, et consistit in visione Dei immediata, intuitiva, faciali eiusque fruitione 530 570s 574a 693 1647 *1928 sqq*, in qua Deus videtur non mere ut operans ad extra *1928*, nec mere ut resplendens ex vestigiis creatis *1929*, nec mere ut provisor, redemptor, sanctificator *1930*, sed ut est in se 530; fides et spes evacuantur 530, sed timor castus non excluditur *382*. Visio fit per lumen gloriae *475 1928 sqq*, habetur sine intermissione 530, et est aeterna 16 40 228a 347 429 464 *1716* 1793; est merces bonorum operum 714 809 836 842; admittit gradus 693 842; est autem maior operibus (sensu Baiano) *1014*.
Eorum animae, qui in statu gratiae, sed culpis venialibus vel temporalibus poenis nondum plene expiatis decedunt, detinentur in ***Purgatorio*** 456 570s 693 840 983 998 2147a, de cuius exsistentia ex Scriptura constat 456 *777*; quod non consistit in solis timoribus morituri *744*; sed in poenis satisfactoriis quas animae luunt 464 530 570s 693 840 983, dum igne cruciantur 570s, securae illae quidem de sua salute, sed extra statum merendi *778*; non peccant quaerendo requiem

aut horrendo poenas *779*; iuvantur vivorum suffragiis, satisfactionibus, eleemosynis 427 456 464 *535* 693 *780* 983 998, indulgentiis 723a *729 1042* C 911, praesertim sacrificio Missae 427 693 983 1469.
Qui vero in peccato originali vel gravi personali (vel extra Ecclesiam 714) decedunt, mox descendunt in ***Infernum*** 40 321 410 429 457 464 493a 531 574a 693 714 *1290 1525*, qui per Christum non est destructus *536* 574a, ubi poenis disparibus puniuntur 493a, scl. damni seu carentiae visionis Dei pro peccato tam originali quam personali 321 410 464 693, et sensus seu cruciatuum (ignis), quibus puniuntur ii, «qui mala egerunt» 40 160b 228a 410 429 531 714 1677.
Inferni poena aeterna est 16 40 160b *211* 228a 410 429 457 5701 714; sed poenam ignis non sustinent parvuli (in Limbo), qui sine baptismo mortui sunt 410 *1526*; qui tamen non vadunt ad paradisum terrestrem *534*, sed ad locum ab aliorum damnatorum loco diversum 493a, quin ibi ex habituali voluntate dominante Deum actualiter oderint vel blasphement *1049*.
Anima defuncti in statu naturali non careret omni operatione *1913*.

Finis saeculi.

Chiliasmus tuto doceri nequit 2296. XIV b
Mundus non debet naturaliter consumi *717 a*.
In consummatione saeculi erit ***Resurrectio mortuorum*** 1 sqq 13 16 20 30 86 242 347, et quidem omnium 40 287, etiam damnatorum 228a 531, cum propriis corporibus 20 40 347 427 429 464 531, quae non erunt pure spiritualia vel orbicularia 207 287.
Deinde sequetur ***Iudicium universale*** 54 86 531 994, quod non per Patrem exercebitur *384*, sed per Christum 13 40 86 255 287 422 427 462 464, qui reddet unicuique secundum opera sua 228a 287 344 427 429 462 531 693; quo facto demum Ecclesia cum ipso in perpetuum regnabit 287; — neque erit unquam apocatastasis daemonum aut impiorum hominum *211*.

INDEX ALPHABETICUS

NOMINUM ET RERUM

(NB. Littera n numero adiecta indicat notam ad calcem.)

D

E

F

G

O

P

CLAVIS CONCORDANTIARUM

inter appendicem editionum 11 sqq et editions 18 sqq.

Numeri veteres (edit. 11—17)	Numeri novi (edit. 18 sqq)	Numeri veteres (edit. 11—17)	Numeri novi (edit. 18 sqq)
3001	52 b	3029	314 a n (ota)
3002	52 c	3030	334 a
3003	57 a	3031	717 a — i
3004	57 b	3032	723 a
3005	57 c	3033	1940 a
3006	57 d	3034	1978 a
3007	314 a	3035	2147 a
3008	570 a	3036	42 a
3009	570 b	3037	57 e
3010	570 c	3038	200 a
3011	570 d	3039	200 b
3012	570 e	3040	449
3013	570 f	3041	450
3014	570 g	3042	451
3015	570 h	3043	452
3016	570 i	3044	453
3017	570 k	3045	454
3018	570 l	3046	455
3019	570 m	3047	456
3020	570 o	3048	457
3021	570 p	3049	493 a
3022	570 q	3050	570 s
3023	570 r	3051	740 a
3024	574 a	3052	1936 a
3025	109 a	3053	1936 b
3026	160 a b	3054	1938 a
3027	173	3055	1938 c
3028	228 a		

MAGISTERII ECCLESIASTICI

DE DOCTRINIS DOGMATICIS

LOCI CLASSICI

(et cae Indicis systematici partes, in quibus ceteri loci indicantur).

Revelatio.

Possibilitas: Vatic. 1807 sq — I a.
Necessitas: Vatic. 1786 — I a.
Factum: Vatic. 1785 — I b.
Praeambula: Vatic. 1790 — I d.
Rationis naturalis vires et officia: Vatic. 1799 — I d.
Fontes: Trid. 783 I f.
Scripturae inspiratio: Vatic. 1787, Leo XIII 1952 — I f.
inerrantia: Vatic. 1787, Bened. XV 2186 sqq. — I f.
canonicitas: Damasus 84, Trid. 784 — I f.

Ecclesia.

Institutio: Vatic. 1821 — II a.
Constitutio hierarchica: Trid. 966 — II a g.
monarchica: Vatic. 1822 sqq — II a g.
Notae: Pius IX 1686 — II a.
Necessitas ad salutem: Pius IX 1646 sq — II a.
Primatus: Vatic. 1822 sqq — III a — e.
Infallibilitas Ecclesiae: Vatic. 1800 — II c.
R. Pontificis: Vatic. 1832 sqq — III f.

Deus unus.

Existentiae cognoscibilitas per rationem: Vatic. 1785, Pius X 2145 — I d.
Attributa: Vatic. 1782 — IV b V a.
Scientia: Vatic. 1784 — IV c.
Voluntas: Vatic. 1783 — IV c.

Deus trinus.

Una natura et tres personae: Symb. Quicunque 39, Nic.-Const. 86, Later. IV 428, Decr. pro Iacob. 703 sqq — V a.
Filius: Symb. Quicunque 39, Nicaen. 54, Chalc. 148 — V c.
Spiritus Sanctus: Damasus 58 sqq — V d.
Relationes: Tolet. XI 280, Decr. pro Iacob. 703 sq.
Proprietates: Later. IV 428 — V e.

Deus creator.

Creatio: Later. IV 428, Vatic. 1782 sq — VI a.
Hominis anima immortalis: Later. V 738 — VI d.
et corporis forma: Vienn. 481 — VI d.
immediate a Deo creata: Anast. II 170 — VI d.
libertas: Trid. 793 — VI d.

Deus elevans.

Iustitia originalis: Trid. 788 — VII b.
integritas: Arausic. 192, — VII b.
immortalitas: Milev. 101, Trid. 788 — VII b.
Peccatum originale: Trid. 787 sqq — VII c.

Deus redemptor: Christus.

Christi divinitas: Symb. Nicaen. 54, Const. I 85 sq. Leo I 143. Chalc. 148 — VIII a.
humanitas: Leo I 143, Chalc. 148 — VIII b.
duae naturae: Chalc. 148 — VIII c.
duae voluntates et operationes: Mart. I 263 sqq. Const. III 289 sqq — VIII c.
unio hypostatica: Ephes. 111 a Leo I 143 — VIII d.
B. Mariae V. immaculata conceptio: Pius IX 1641 — VIII k.
maternitas: Ephes. 111 a — VIII i.
virginitas perpetua: Paul. IV 993 — VIII k.
mediatio gratiarum: Leo XIII 1940 a, Pius X 1978 a — VIII k.

Deus redemptor: opus.

Christus pro omnibus mortuus: Carisiac. 319, Innoc. X *1096* — VIII g.
satisfecit pro peccatis: Clem. VI 550 sqq, Trid. 794 — VIII g.
meruit omnes gratias: Arausic. 174 sqq, Trid. 797 799 — VIII g.

Deus sanctificator: redemtionis fructus.

Gratiae actuales: Milev. 103 sqq, Indiculus 132 sqq, Arausic. 176 sqq, Trid. 797 sqq — X a.
earum necessitas ad opus salutare: Milev. 105, Indic. 133 sqq — X c.
ad ipsum fidei initium: Arausic. 178 sqq — X e.
earum gratuitas: Arausic. 191, Trid. 801 — X d.
earum efficacia: Indic. 134, Arausic. 196, Trid. 797, Innoc. X *1092 sqq* — X e.
earum distributio (praedestinatio): Arausic. 200, Carisiac. 316 sqq. Valent. 320 sqq. Trid. 827 — X g.
Gratiae habituales: Trid. 799 sq — IX a X f.
ad eandem dispositio: Trid. 798 807 — IX b.

Deus sanctificator: fructuum applicatio.

per sacrificium Missae: Trid. 938 sqq — XII h.
per sacramenta: Ad Armen. 695 sqq. Trid. 844 sqq — XII a-o.
per orationem: Trid. 804 — XI f.
per meritum: Trid. 809 — XIII b.
per virtutes: Trid. 800 — XI a sqq.
per perfectionem: Trid. 803 — XIII d sq.

Deus consummator.

singulorum: mors: Arausic. 175 — XIV a.
iudicium partic.: Florent. 693 — XIV a.
coelum, visio: Bened. XII 530 — XIV a.
purgatorium: Trid. 983 — XIV a.
infernum: Florent. 693 — XIV a.

saeculi: resurrectio: Symb. Quicunque 40, Nicaeno-Const. 86. Tolet. XI 287 — XIV b.
iudicium universale: Symb. Nicaeno-Const. 86. Later. IV 429 — XIV b.